Mixteco, Metlatónoc

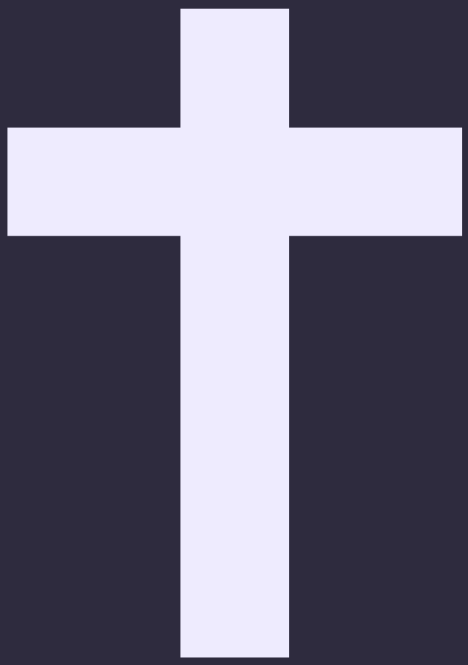

Mayogo: Gandja na Mbɨa (New Testament)

Mixteco, Metlatónoc
Mayogo: Gandja na Mbia (New Testament)

copyright © 2020 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Metlatónoc Mixtec

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-15

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 15 May 2025 from source files dated 15 May 2025
aeebbe5f-2bfd-5f52-83b6-35e9c9ce956b

Contents

San Mateo 1
San Marcos 62
San Lucas 98
San Juan 158
Hechos 202
Romanos 256
1 Corintios 281
2 Corintios 304
Gálatas 320
Efesios 329
Filipenses 337
Colosenses 343
1 Tesalonicenses 349
2 Tesalonicenses 354
1 Timoteo 357
2 Timoteo 364
Tito 370
Filemón 374
Hebreos 376
Santiago 396
1 Pedro 403
2 Pedro 410
1 Juan 415
2 Juan 422
3 Juan 423
Judas 425
El Apocalipsis 427

Tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña tiaa ra Mateo

Su'va xinani na xikuu xii xikua Jesús

1 Ña yo'o ku iin tutu nuu ndakondia'vi
na xikuu xii xikua Jesucristo, se'e xikua
ra David, xi'in ra Abraham.
2 Ra su'va ke iyoo ña: se'e ra Abraham
xikuu ra Isaac, ra se'e ra Isaac xikuu ra
Jacob, ra se'e ra Jacob xikuu ra Judá xi'in
na ñani ra Judá.
3 Ra se'e ra Judá xi'in ña Tamar, xikuu
ra Fares xi'in ra Zara, ra se'e ra Fares
xikuu ra Esrom, ra se'e ra Esrom xikuu
ra Aram.
4 Ra se'e ra Aram xikuu ra Aminadab,
ra se'e ra Aminadab xikuu ra Naasón, ra
se'e ra Naasón xikuu ra Salmón.
5 Ra se'e ra Salmón xi'in ña Rahab yasi'i
ra xikuu ra Booz, ra se'e ra Booz xi'in
ña Rut yasi'i ra xikuu ra Obed, ra se'e ra
Obed xikuu ra Isaí.
6 Ra se'e ra Isaí xikuu ra rey David, ra
se'e ra rey David ra kaku xi'in ña'a ña
xikuu yasi'i ra Urías, kuvi ra Salomón va.
7 Ra se'e ra Salomón xikuu ra Roboam,
ra se'e ra Roboam xikuu ra Abías, ra se'e
ra Abías xikuu ra Asa.
8 Ra se'e ra Asa xikuu ra Josafat, ra se'e
ra Josafat xikuu ra Joram, ra se'e ra Joram
xikuu ra Uzías.
9 Ra se'e ra Uzías xikuu ra Jotam, ra se'e
ra Jotam xikuu ra Acaz, ra se'e ra Acaz
xikuu ra Ezequías.
10 Ra se'e ra Ezequías xikuu ra Man-
asés, ra se'e ra Manasés xikuu ra Amón,
ra se'e ra Amón xikuu ra Josías.
11 Ra se'e ra Josías xikuu ra Jeconías, ra
saa tu na ñani ra Jeconías va. Ra tiempo
te xindee na yo'o ke tiin u'vi na Babilonia
na Israel ndixa'an na xachiñu na.
12 Ra se'e ra Jeconías xikuu ra Salatiel,
ra kaku te xa iyoo na ñuu Babilonia ndo'o
na, ra se'e ra Salatiel xikuu ra Zorobabel.
13 Ra se'e ra Zorobabel xikuu ra Abiud,
ra se'e ra Abiud xikuu ra Eliaquim, ra se'e
ra Eliaquim xikuu ra Azor.
14 Ra se'e ra Azor xikuu ra Sodoc, ra se'e
ra Sodoc xikuu ra Aquim, ra se'e ra Aquim
xikuu ra Eliud.
15 Ra se'e ra Eliud xikuu ra Eleazar, ra
se'e ra Eleazar xikuu ra Matán, ra se'e ra
Matán xikuu ra Jacob;
16 Ra se'e ra Jacob xikuu ra José, ra
ndixiyo ìi̱ ña María, ra ña María yo'o kuvi
ña sakaku Jesús, ra nani Cristo va.
17 Ra na kundaa ini yo, saa chi xa uxi
kumi va ichi ke ndakuiña na ndise'e ra
Abraham, saa vi ke kaku ra David, ra xa
uxi kumi ichi ke ndakuiña tu na ndise'e ra
David, ra saa ke tiin u'vi na na, ña kua'an
na chi Babilonia, ra xa inka tuku va uxi
kumi ichi ke ndakuiña na, te xa nandiko
na ndaxaa na ñuu na, ra saa vi ke kaku
Jesús ra kuu se'e Ndioxi.

Su'va ke kuu te kaku Jesucristo

18 Ra su'va ke kuu te kaku Jesucristo: Ña
María si'i ra, ra ña kuaan va kuvi ña, ra
ña sakan chita'an tu'un va kuvi ña xi'in ra
José ña tanda'a ña xi'in ra. Ra te kuni ka
tiandiaa kii ña tanda'a na, ra tu'va ndikee
va se'e ña xi'in ndiee Tachi Yii Ndioxi.
19 Ra ra José ra tanda'a ña xi'in, ra va'a
ni tiaa kuvi ra, xa'a ña kan ke ndixïin ra
ña na kundaa ini takundi'i yuvi xa'a ña
ña ñu'u se'e ña, ña kan ke va'a ka yayaa
na ndakoo va ra ña, ka'an ra.
20 Ra saa ndakandu'u ra kusun ra, ra
xa'a ra ndakani ini ra ña ndakoo ra ña
□ká'án ra, ra saa kixi va iin ra tatun
Ndioxi ña saxani ra ra, ra ndika'an ra
kachi ra saa xi'in ra:
—José, se'e xikua ra David, kuayü'vi ini
kun ña ndaki'in kun ña María koo ña
yasi'i kun, saa chi se'e ña, ra xi'in ndiee
Tachi Yii Ndioxi va ke ndikee ña.
21 Ra tiaa lo'o kuu se'e ña ra kaku, ra
JESÚS ke chindu'u kun kivi ra, ra saa ke
kunani ra, saa chi ra yo'o kuvi ra sakaku
na ñuu ra xa'a kuachi na —*kachi ra
tatun Ndioxi kan xi'in ra José.
22 Ra takundi'i ña yo'o ke kuu, ña
ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ndika'an ra
xi'in iin ra ndika'an tu'un yu'u ra xina'a
xa'a ña kuu ta kachi ra su'va:
23 Iin ña'a ña kuaan ra kee se'e ña,
ra tiaa ke kuu se'e ña kaku,
ra Emanuel ke chindu'u na kivi ra.
Ra tu'un Emanuel yo'o, ra Ndioxi kuvi ra
iyoo xi'in yo □kachi ña.

24 Ra te ndoto ra José ra saa ndakoo ra
ndixa'an ra ndaki'in ra ña María nduu ña
yasi'i ra, ra iin ta ku'va kachi ra tatun
Ndioxi kan ña saxani ra ra, ke xa ndixa
va ra.
25 Ndi su ndikïxi na xi'in ta'an na iin saa
ndia ta ndixaa kii ña kaku se'e ña Maria,
ra kuu se'e nuu ña ra chindu'u ra José kivi
ra ña kunani ra JESÚS.

2

Ndixaa ndia ndichi ndia kee xika ixto'ni ndia Jesús

1 Ra ñuu Belén ña ndikun ndiaa chi
Judea kuvi nuu kaku Jesús, ra suvi kuiya
kan ke kuu ra Herodes rey ña xa'ndia
ra chiñu nuu takundi'i ñuu ña ndo'ni chi
kan; ra saa ndixaa sava ndia ndichi ñuu
Jerusalén. Ra ndia ndichi kan, ra xika
ni kee ndia, saa chi ndia chi nuu kanata
ñu'u vi ke kee ndia; ra ndia sakua'a xa'a
takundi'i ña'a ña ndee nuu ndivi kuvi
ndia, ta kuu kimi xi'in ndia ndia ka ña'a.
2 Ra saa ndixaa ndia ndindakatu'un
ndia kachi ndia saa:
—¿Ndia ke kandu'u ra lo'o, ra kuu rey
na Judío ra sakan kaku? Chi xini ndi
kanata kimi ri ka'an xa'a ra ña kaku ra
chi nuu kanata ñu'u, ña kan ke vaxi ndi
ndasaka'nu ndi ra —*kachi ndia.
3 Ra te kundaa ini ra rey Herodes ña
yo'o, ra ndiee ni nindi'i ini ra, ra iin sana
su'va ini ra, ra iin saa ndo'o takundi'i tu
na ñuu Jerasalén kan va.
4 Saa ndakana ra takundi'i ndia
kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia maestro
saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, ra nindakatu'un ra ndia, ndia ku
ñuu nuu kaku Cristo, ra ti'vi Ndioxi xaa
sakaku na ñuu yuuvi yo'o.
5 Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Ñuu Belén ña ndikun ndiaa Judea
yo'o kuvi nuu kaku ra; chi saa iyoo tu'un
ña tiaa iin ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a. Ra su'va ke kachi ña:
6 Yo'o, ñuu lo'o Belén, ña ndikun ndiaa
Judá,
ra ñuu chee va'a va kuu kun, xi'in ñuu
na'nu ña ndo'ni Judá;
saa chi ñaa ku nuu kaku iin ra kuchee
ka'ndia chiñu nuu na ñuu yu Israel, ra
kunuu ra nuu na,
ra ki'in ra kuenda xi'in na, kachi Ndioxi
ndika'an ra,
xi'in ra ndika'an ndoso tu'un ra xina'a
—*kachi ndia xi'in ra Herodes.
7 Saa ndakana se'e ra Herodes ndia
ndichi ndia ndixaa kan, ra ndindakatu'un
ra ndia, ra saa kundaa kaxi ini ra nuu
ndia, ndia mii kii kuvi ña xini ndia kanata
kimi kan.
8 Ra te ndi'i kundaa ini ra, ra saa ti'vi ra
ndia kua'an ndia ñuu Belén, ra ndika'an
ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Kua'an ndo ra nanduku va'a ndo ra
lo'o kan, ra te xa na ndani'i ndo ra, ra
saa sa ndo ña mani ña na ndatu'un ndo
lo'o xi'in yu, ra ku'un tu yu'u va ña
ndasaka'nu yu ra —*kachi ra xi'in ndia.
9 Ra te ndi'i xini so'o ndia ña ndika'an
ra rey Herodes xi'in ndia, ra saa ndaki'in
ndia kua'an ndia. Ra kimi ri xini ndia
kanata ta kee ndia ñuu ndia vaxi ndia,
ra ndakunuu tuku va ri nuu ndia kua'an
ri xi'in ndia, iin saa ndiakua ndixaa ri
xikutuvi ri ndia nuu kandu'u ra lo'o kaku
kan.
10 Ra te xini ndia nuu ndixikutuvi kimi
kan, ra ndiee ka vi kusii ini ndia.
11 Ra saa ndixaa ndia ndiki'vi ndia ini
ve'e, ra xini ndia ra lo'o kan xi'in ña
María, si'i ra ndee na, saa ra ndikun
xikusiti ndia nuu ra, ña ndasaka'nu ndia
ra; ra ndakuiña ndia xatun tu ndixaa xi'in
ndia nuu ñu'u oro, xi'in xuxa va'a ña
ya'vi ni, xi'in ndutia xa'an tami tia nani
“mirra” ra ña'a yo'o ke ndisoko ndia nuu
ra.
12 Ra te nandiko na kuanu'u ndia, ra
nindandïko ka ndia chi ñuu Jerusalén ña
ndatu'un ndia xi'in ra rey Herodes, chi xa
inka va ichi nandiko ndia kua'an ndia, saa
chin saa kachi Ndioxi xi'in ndia ña saxani
ra ndia ñuu.

Xinu na iva si'i Jesús kua'an na xi'in ra chi ñuu Egipto

13 Ra te xa ndaki'in na ndichi kan
kuanu'u ndia, ra saa kixi iin ra tatun
Ndioxi saxani ra ra José, ra kachi ra saa
xi'in ra:
—Ndakoo, ra ndaki'in kun ra lo'o yo'o
xi'in si'i ra, ra kunu kua'an xi'in na chi
ñuu Egipto, ra ikan koo kun xi'in na,
ra ndia te na ka'an tuku yu xi'in kun
saa nandiko kun, chi kaka nduku ra rey
Herodes ra lo'o yo'o ña ka'ni ña'a ra
—*kachi ra tatun Ndioxi xi'in ra José.
14 Saa ra ndikun ndakoo va ra José, ra
ñuu saa ndaki'in ra ra lo'o kan xi'in si'i

ra, ra ndaki'in ra na kua'an na xi'in ra
chi ñuu Egipto va.
15 Ra ikan xindee na ndia te nditiandiaa
kii ña ndixi'i ra rey Herodes va. Ra
su'va ke kuu, ña ndixinu nuu tu'un, ña
ndika'an Ndioxi xina'a, xi'in iin tiaa ra
ndika'an tu'un yu'u ra, ra su'va ke kachi
ra: "Chi ñuu Egipto ke ndixa'an se'e yu
ndixiyo ra, ra ndia mii kan ke ndakana
yu ra ña na kanata va ra ñuu kan", kachi
Ndioxi.
16 Ra te kundaa ini ra Herodes ña
sanda'vi na ndichi kan ra, saa ra ndiee
ni ndisaa ini ra, ra saa xa'ndia ra chiñu
nuu ndia soldado, ra ndixa'an ndia xa'ni
ndia takundi'i na kuachi vali, na sakan
kaku, iin saa ndia na uvi kuiya, na iyoo
ñuu Belén xi'in takundi'i ñuu ña ndo'ni
yachin xi'in ña; chi ku'va saa ke tava
mii ra Herodes kan tiempo xi'in tu'un ña
ndika'an ndia ndichi kan xi'in ra, ña kaku
Jesús.
17 Ra su'va ke kuu ña ndixinu nuu tu'un
Ndioxi ña tiaa ra Jeremías, ra ndika'an
ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña kachi
su'va:
18 Iin nini'i kuu tiaku xaku na ñuu Ramá,
ra iin siso siso nda'yu na.
Ra ña Raquel va kuvi ña xaku ni xa'a se'e
ña,
ra xïin ña ka'an ndia nii yuvi xi'in ña,
saa chi se'e ña ra xa na ndixi'i va kuvi na,
kachi Ndioxi ndika'an ra,
kachi ra Jeremías.

Nandiko ra José xi'in ña Maria xi'in ra lo'o Jesús ndaxaa na ñuu Nazaret

19 Ra te xa ndixi'i ra rey Herodes, saa
ndixa'an iin ra tatun Ndioxi saxani ra ra
José chi ñuu Egipto, ra ndika'an ra xi'in
ra kachi ra saa:
20 —Ndakoo, ra ndaki'in kun ra lo'o yo'o
xi'in si'i ra, ra nandiko kun xi'in na chi
ñuu Israel, chi xa ndixi'i va na xika nduku
ka'ni ra lo'o yo'o —kachi ra tatun Ndioxi
xi'in ra José.
21 Ra saa ndakoo ra, ra ndaki'in ra ña
Maria xi'in ra lo'o kan, ra nandiko na
kuanu'u na chi Israel.
22 Ra te kundaa ini ra José xa'a ra
Arquelao ña xa ndaki'in ra xa'ndia ra
chiñu nuu na ñuu Judea ña ndakundichi
ra nuu ra Herodes, iva ra, saa ra ndiyu'vi
va ra ña ku'un ra chi kan; ra saa taxi
Ndioxi xani nuu ra, ndia chi ke ku'un ra,
ra saa ndaki'in ra kua'an ra chi Galilea va.
23 Ra te ndixaa na ikan, ra saa ndaki'in
na kua'an na koo na ñuu Nazaret, ra yo'o
ke ndixinu nuu tu'un ña ndika'an ndia
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a: Ña
ka'an na ña kuu Jesús ra ñuu Nazaret.

3

Ka'an ndoso ra Juan ra sakuchi yuvi

1 Ra saa kuu ndiya'a kuiya ña xa xa'nu
Jesús, ra ndixaa iin tiaa ra nani Juan ra
sakuchi yuvi iku yuu ña ndikaa yachin
nuu chi Judea, ra saa xa'a ra ka'an ndoso
ra tu'un Ndioxi,
2 ra kachi ra saa:
—Nandiko ini ndo xa'a kuachi ndo, ra
ndaki'in ndo ichi Ndioxi, chi xa kuyachin
ni ña ka'ndia Ndioxi chiñu —*kachi ra.
3 Ra xa'a ra Juan yo'o ke ndika'an
ra Isaías ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a, te ndika'an ra kachi ra saa:
Tiaku ka'an ndoso iin tiaa iku yuu ra
kachi ra saa:
"Ndasavii ndo ichi nuu kixi Tata yo,
ra ndasandaku ndo ichi ndo nuu ra",
kachi ra kundikaa iku yuu kan,
kachi ra Isaías.
4 Ra xi'in ixi kiti ri nani camello ke
kuva'a tikoto ña xindixi ra Juan yo'o, ra
ñii kiti ke xinu'ni tu toko va ra, ra ña'a ña
xixi ra xitiaku ra xikuu tika ndixa'an xi'in
ñuñu ña iyoo iku.
5 Ra na ñuu Jerusalén xi'in takundi'i
na ndikun ndiaa Judea, xi'in na ndee
yachin yu'u itia Jordán, kuvi na ndixa'an
nuu ndixiin ra Juan ña xini so'o na ña
ndika'an ndoso ra.
6 Ra na nandiko ini, ra ndina'ma na
kuachi na, ra sakuchi ra na itia Jordán.
7 Ra te xini ra Juan ña kua'a ka vi na
fariseo xi'in na saduceo ndixa̱a̱ nuu íin
ra, ña kuni na ña na sakuchi ra na, ra saa
ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—¡Ndo'o yuvi ña'a! ¿A xa'a ña
ndakuchi ndo ke kuchuun ndo kaku ndo
xa'a kuachi ndo, nuu tundo'o ndiee ña
vaxi, tuvi ndo?
8 Ndi su ña xiniñu'u sa ndo ke, na
ndaña'a ndo mii ndo ña xa nandiko ini
ndo xa'a kuachi ndo, ra na sa ndo niña
ña va'a va.

9 Ra ndakäni ini ndo ña kachi ndo saa
xi'in mii ndo: “Koo ka'nu va ini Ndioxi
xa'a kuachi yo, chi se'e xikua ra Abraham
va kuvi yo”, na kachi ndo, ña kutiaa ini
ndo xi'in mii ndo. Saa chi köo ya'vi ndiaa
vi ña kan nuu Ndioxi, chi ndia yuu ña
ndee yo'o ra kuvi va nduu ña yuvi sa
Ndioxi, ra nduu na se'e ra Abraham va.
10 Saa chi Ndioxi ra xa iyoo nduvi va ra
xi'in yacha ña ka'ndia ra xa'a takundi'i
itun kuii, ra saa ke koo tu itun tu täxi kui'i
ña va'a va, chi ka'ndia ra nuu, ra koko va
nu.
11 Ra ña ndixa ke yu'u, ra xi'in tiakuii
va sakuchi yu ndo'o, ña na nandiko ini
ndo xa'a kuachi ndo, ndi su chi sata vaxi
inka ra chee va'a ka nuu yu'u, ra ra kan,
ra xi'in Tachi Yii Ndioxi xi'in ñu'u va ke
sakuchi ra ndo'o; ra yu'u, ra nii chiñu lo'o
ke köo ya'vi ndiaa yu sa yu nuu vi ra, saa
chi ndia nii ña kani'i yu ndixan vi ra ke
köo ndiayu yu, saa chi ra ka'nu ni kuvi ra.
12 Ra xa ra iyoo tu'va va kuvi ra yo'o ña
vaxi ra, chi xa ni'i va ra pala, ña ndativi
ra nuni trigo, ra ndaki'in ra nuni va'a ra
ndachi va'a ra ña ini yaka, ra yaa nuni
yo'o ki'in ra ko'ni ra nuu xixi ñu'u ña
tü'va nda'va ra koko va ña —kachi ra Juan
xi'in na.

Te chichi Jesús

13 Saa kuu iin kii ra kee Jesús chi Galilea
ra ndixaa ra ndia yu'u itia Jordán, ña na
sakuchi ra Juan ra.
14 Ndi su ra Juan, ra ndixïin ra ña
sakuchi ra Jesús, chi su'va va kachi ra:
—Yu'u va kuvi ra xiniñu'u kuchi sa
yo'o, ndi su yo'o, ra nuu yu'u va tu vaxi
kun; ra vä'a ña'a ña saa —kachi ra xi'in
ra.
15 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Xiniñu'u na sakuchi va kun yu'u
vichin, ra saa ke na saxinu yo nuu
takundi'i chiñu ña xa'ndia Ndioxi —kachi
Jesús xi'in ra.
Ra saa vi ke sakuchi ra ra.
16 Ra te ndakundichi su'va Jesús ña
ndikita ra ini tiakuii kan ña chichi ra, ra
saa ndanuña ndivi, ra xini ra nduxinu
Tachi Yii Ndioxi sata ra; ra ta kaa iin
paloma saa kaa ña.
17 Ra tiaku ndika'an Ndioxi ndia ndivi
ninu, kachi ra saa:
—Ra yo'o kuvi se'e yu, ra ku'vi ni ini
yu xini yu ra, ra kusii ni ini yu xi'in ra
—kachi Ndioxi xa'a Jesús.

4

Te ixtondoso ña ndiva'a Jesús

1 Saa kuu ra ndaki'in Tachi Yii Ndioxi
Jesús kua'an ra xi'in ña chi iku yuu, ra
ikan ixtondoso timia'a ra.
2 Ra te ndixinu uvi xiko ka'ñu, xi'in
uvi xiko ñuu ña ndixiyo su'un Jesús, ña
ndixïxi ra, ra saa xa'a ndika'un ini ra.
3 Saa ra kuyachin va timia'a nuu ra ña
ixtondoso ri ra, ra ndika'an ri xi'in ra
kachi ri saa:
—Tu ndixa se'e Ndioxi kuvi kun, ra
ka'an xi'in yuu yo'o ra na nduu ña ixta
kuxi kun —kachi ri xi'in ra.
4 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ri:
—Tu'un Ndioxi ra su'va va ke kachi
ña: “Süvi ndiakua ixta vi ke kuvi kutiaku
yuvi xi'in, chi kutiaku tu na ña kandixa
na takundi'i tu'un ña ka'an Ndioxi va”
—kachi ra xi'in ri.
5 Saa ndaki'in timia'a kan Jesús kua'an
ra xi'in ri ñuu yii Jerusalén, ra sandaa ri
ra ndia xini ve'e ñu'u nuu sukun va'a.
6 Ra ndika'an ri xi'in ra kachi ri saa:
—Tu ndixa se'e Ndioxi kuvi kun ra
sandakava mii kun yo'o vichin, chi saa
kachi tu'un Ndioxi:
Chi ti'vi va ra na tatun ra kixi na ña
kondiaa na yo'o,
ra nuu nda'a va ná ndakava kun,
ra täxi na takue'e xa'a kun sa yuu —kachi
ri xi'in Jesús.
7 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ri:
—Ra ka'an tu tu'un Ndioxi kachi ña
su'va va: “Na köto ndoso yuvi Ndioxi”
—kachi ña, kachi ra xi'in ri.
8 Ra saa ndaki'in tuku timia'a kan Jesús
kua'an ra xi'in ri iin ko'ndo sukun va'a, ra
ikan ndiña'a ri takundi'i ñuu ña iyoo nuu
ña yuuvi yo'o, xi'in takundi'i ña kuika
nuu ra.
9 Ra ndika'an ri xi'in ra kachi ri saa:
—Nda'a yo'o taxi yu takundi'i ña
yo'o, tu na ndakusiti kun nuu yu, ra
ndasaka'nu kun yu'u —kachi ri xi'in ra.
10 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ri kachi ra
saa:

—Timia'a, kuatia'a nuu yu, saa chi xiniñu'u kandixa va yu tu'un Tata yu Ndioxi ña ka'an ña xiniñu'u ndasaka'nu yu indaa mitu'un saa ra kan, ra indaa ra kan tu kandixa va yu, kachi ña —*kachi ra xi'in ri.
11 Ndia saa ra ndakoo ri Jesús ra ndaki'in ri kua'an va ri, ra saa xaa na tatun Ndioxi ña chindiee ta'an na xi'in va ra.

Xa'a Jesús xi'in chiñu ña taxi Ndioxi nda̱'a ra

12 Ra te kundaa ini Jesús ña tiin na ra Juan chikaa na ve'e kàà, saa ra nandiko ra chi Galilea va.
13 Ndi su nindöo ra koo ra ñuu Nazaret, saa chi chi ñuu Capernaum va ndiya'a ra ndixa'an ra ndixiyo ra. Ra ñuu kan, ra yachin yu'u mini va ke ndikaa ña, ra ikan kuvi nuu iyoo na se'e xikua ra Zabulón, xi'in ra Neftalí.
14 Ra su'va ke kuu ña ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ndika'an ra Isaías, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ta kachi ra su'va:
15 Ñuu nuu iyoo na se'e xikua ra Zabulón
xi'in ra Neftalí,
ña ndikaa chi inka xiyo yu'u itia Jordán,
yachin yu'u tiañu'u chi Galilea, nuu iyoo
kua'a ni na xïni tu'un Ndioxi.
16 Yuvi na xika nuu ñaa,
ra xini na ndaye'e iin ñù'ù chee;
ra na ndee nuu ñaa, na xa ndiatu ini kuvi,
ra xini na ndatuun iin ñù'ù ra ndaye'e ña
nuu na,
kachi ra Isaías.
17 Ra kii kan xa'a Jesús ka'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu yuvi, kachi ra saa:
—Nandiko ini ndo xa'a kuachi ndo ra ndaki'in ndo ichi Ndioxi, chi xa kuyachin va ra ña ka'ndia ra chiñu nuu ndo —*kachi ra xi'in na.

Kana Jesús kumi ndia tiin tiaka

18 Saa kuu iin kii, ra kee Jesús kua'an ra chi yu'u tiañu'u ra ndikaa Galilea, ra ikan xini ra uvi tiaa ndia tava tiaka ra ko'ni ndia inu ndia ini tiañu'u kan xika ndia; ra ñani va ndia, ra iin ra nani Simón ra ka'an tu na Pedro va xi'in ra, ra inka ra nani Andrés, ra niña ndia tava tiaka kuvi va ndia.
19 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Na'a ndo na ku'un yo xi'in yu, ra saña'a yu ndo'o ndia ku'va ke ndatu'un ndo xi'in yuvi ra ndakundikun na yu'u —*kachi ra xi'in ndia.
20 Ndia saa ra ndikun ndakoo ndia inu ndia ña tava ndia tiaka ra ndakundikun ndia kua'an ndia xi'in va ra.
21 Ra iin vivi'i lo'o ndixa'an Jesús, ra saa xini ra inka uvi tuku va ndia, ra ñani tu ndia kan va; ra iin ra nani Jacobo ra inka ra nani Juan, ra ini barca ke ndo'ni ndia xi'in iva ndia ra nani Zebedeo ña ndaka'ma ndia inu ndia ña tiin ndia tiaka. Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia, ña ná kundikun ndia ra.
22 Saa ra ndikun ndakoo ndia chiñu ña xa ndia ra nindiayu ta'an ndia xi'in Iva ndia, ra ndakundikun ndia kua'an ndia xi'in Jesús va.
23 Ra iinii kuvi chi Galilea xika Jesús saña'a ra yuvi ta ve'e ñu'u ta ve'e ñu'u, ra ka'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu na, ña saña'a ra na xa'a ichi nuu xa'ndia chiñu Ndioxi, ra sanda'a ra takundi'i yuvi na xi'i, ndia ndia ka mii nuu kue'e va.
24 Ra iin takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa ñuu Siria, ndindutia ndoso tu'un xa'a Jesús, ña kua'a ni ña xitu'un xa ra, ra iin takundi'i na xi'i, ra vaxi na xi'in na nuu ra. Ra ndia ndia ka mii nuu kue'e ke ndo'o va na, takuu sava na tiin tachi ndiva'a, xi'in na kue'e na küvi kaka, xi'in na xi'i yi'i, ra yo̱o̱ ka mii kuvi va na, chi iin nduva'a yaa va na xa Jesús.
25 Ra kua'a ka vi yuvi ndikun kua'an xi'in Jesús, na kee chi Galilea, xi'in na kee ñuu Decápolis, xi'in na kee ñuu Jerusalén, xi'in na kee chi Judea, ra saa tu na ndee chi inka xiyo yu'u itia Jordán va.

5

Ndu'u Jesús xini iin ko'ndo ra ka'an ra xa'a ña va'a ña taxi Ndioxi nda'a yuvi

1 Ra te xini Jesús ña kua'a ni yuvi xaa, ra saa nandaa ra iin ko'ndo ndakundu'u ra, ra kuyachin ndia ita'an xi'in ra nuu ra.
2 Ra saa xa'a ra saña'a ra na kachi ra saa:
3 —Va'a ni kee ndo'o, na nda̱'ví, na xini ñu'u ndiee Ndioxi nuu vichin, chi kuenda ndo'o va ke kuu ndivi nuu xan'dia ra chiñu.
4 Ra va'a ni kee ndo'o, na xáku vichin, chi vaxi kii ra ndo'o kuvi ndo kusii ni ini sa Ndioxi va.

5 Ra va'a ni kee tu ndo'o, na vita ni ini
vichin, chi ndo'o kuvi na ndaki'in ñu'ú ña
ndika'an Ndioxi taxi ra.
6 Ra va'a ni kee tu ndo'o, na ka'un ini
nima vichin, ra ndachi ini ndo ña kuni
ndo kuni so'o ndo ña ka'an Ndioxi, chi
vaxi kii ra kuni va so'o ndo tu'un ra.
7 Ra va'a ni kee ndo'o, na nda'vi ni ini
vichin, chi ndo'o kuvi ndo kunda'vi ni ini
Ndioxi kuni ra.
8 Ra va'a ni kee ndo'o, na ndakú nima,
chi ndo'o kuvi ndo kuni nuu Ndioxi.
9 Ra va'a ni kee tu ndo'o, na
ndachuta'an mani yuvi na kanita'an va,
saa chi ndo'o kuvi ndo kunani se'e Ndioxi
va.
10 Ra va'a ni kee tu ndo'o, na kundiva'a
na xi'in xa'a ña xa ndo ña va'a ña kuni
Ndioxi, chi ndo'o kuvi ndo ni'i ta'vi koo
xi'in Ndioxi nuu xa'ndia ra chiñu.
11 Ra va'a ni kee ndo, te kaña'a na
xi'in ndo, ra kani ta'an na xi'in ndo, ra
xava'a ini na tu'un chi'ña xa'a ndo, xa'a
ña ndikun ndo yu'u.
12 Ra te xá na su'va xi'in ndo, ra na kusii
ni ini ndo, chi ndivi ninu iyoo iin ña chee
ni ni'i ndo sa Ndioxi; ra na kuayü'vi ndo,
chi saa xa tu na xi'in na ndika'an tu'un
yu'u Ndioxi xina'a va —kachi Jesús xi'in
na.

Na kuu yo ta ku'va iyoo ñii ña va'a

13 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi
ra saa:
—Ndo'o kuvi ndo iyoo ta ku'va iyoo
ñii ña xa u'va ña yuuvi yo'o, ra tu ná
ndi'i xa'a ñii, ra ü'va ka koo ña. Saa ra,
¿ndixaa ka ke koo ña ña nduu u'va tuku
ña, tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo, chi
köo ka mii chuun kuu ka vi ña, chi ndia
ña kutia va kuvi ña ra kuañu yuvi va ña
—kachi Jesús xi'in na.

Ñù'ù ña tuun nuu ña yuuvi

14 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi
ra saa:
—Ndo'o kuvi ndo iyoo ta ku'va iyoo
ñù'ù ña tuun nuu na yuuvi yo'o, ra ta
ku'va iyoo iin ñuu ña ndu'u xini iin
ko'ndo, ra xini takundi'i va yuvi ña, ra
küvi ka koo se'é ña, ra saa ke iyoo tu
ndo'o va.
15 Ra xa kundaa va ini ndo chi köo na
ndatuun ñù'ù, ra te ndi'i tu nandasi na
xiko'o nuu ña, chi nuu sukun va chindu'u
na ña, ra saa ke va'a tuun ña nuu
takundi'i va na ndee ve'e kan.
16 Ra saa ke na koo tu ndo'o va, ña
kuye'e ndo nuu na yuuvi yo'o, ra kuni
na takundi'i ña va'a ña xa ndo, ra
ndasaka'nu na Tata yo Ndioxi ra iyoo
ndivi —kachi Jesús xi'in na.

Ndakani Jesús xa'a ndiayu ña ndakoo ra Moisés

17 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi
ra saa:
—Ndo'o, na ndee yo'o, ra ndakäni ini
ndo, ña xaa yu sandi'i yu xa'a ndiayu
Ndioxi ña tiaa ra Moisés, ra nii ña saña'a
na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a växi
yu sandi'i yu xa'a; chi ña xaa yu saxinu
yu nuu va kuvi ña.
18 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo,
ra na kundaa ini ndo: chi ndia nii tu'un
lo'o xi'in ndia nii letra lo'o ña kuu ndiayu
Ndioxi ña tiaa ra Moisés xina'a, ra ndï'i
xa'a ña, ra nii na ndi'i va xa'a ña yuuvi
yo'o, ndi su xiniñu'u xinu ndi'i va ña
ka'an tu'un Ndioxi.
19 Ra ndia ndia ka yuvi na xïin kandixa
sava chiñu lo'o ña xa'ndia ndiayu Ndioxi
nuu na, ra nii sañä'a tu na inka yuvi ña
na kandixa na ña ka'an ña, ra na xa ña
yo'o ra na lo'o va'a va kuu na nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu. Ndi su yuvi na kandixa
takundi'i chiñu ña xa'ndia ndiayu Ndioxi,
ra saña'a tu na inka yuvi ña na kandixa
na ña, ra na kan kuvi na kuu na kuna'nu
va'a ka va nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.
20 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo'o vichin,
ra na kundaa va'a ini ndo, chi küvi ki'vi
ndo ndivi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, tu na
kandïxa ndinuni va'a ka ndo Ndioxi nuu
na maestro na saña'a ndiayu Ndioxi xi'in
na fariseo —kachi Jesús xi'in na.

Na kindoo mani yo xi'in na sáa ini xíní yo

21 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi
ra saa:
—Ra xa kundaa va ini ndo, chi na xii
xikua yo na xindee xina'a, ra su'va va ke
kachi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés
nda'a na: “Kä'ni kun yuvi”, saa chi tu na
ka'ni kun, saa ra cha'vi tu yo'o va xa'a
kuachi kun nuu Ndioxi, kachi ña.
22 Ndi su yu'u tu ka'an xi'in ndo vichin,
chi ndia ndia ka yuvi na sáa ini xini ñani

ta'an, ra kixi va tundo'o sata na kan; ra
saa tu yuvi na kandiva'a xi'in ta'an va, chi
kṵ'ṵn tu na kan va nuu na chiñu na'nu ña
kundaku kuachi xi'in na; ra yuvi na ka'an,
“na ki'vi” xi'in ñani ta'an, ra ndia ndiaya
nuu xixi ñu'u ke kṵ'ṵn na kan ku'un na
xa'a tu'un kan.
23 ’Ra ña kan ke ka'an yu xi'in ndo
vichin, chi tu kua'an ndo ña soko ndo ña'a
nuu Ndioxi ra te ndixaa ndo nuu arta yii
ve'e ñu'u ka'nu kan, ra ikan na ndaka'an
ndo ña vä'a iyoo ini iin ñani ndo xini na
ndo'o,
24 saa ra, va'a ka va na ndakoo ña'a
ndo, ña'a ña ni'i ndo kua'an ndo nuu arta
yii kan, ra xi'na ka va na ku'un ndo ña
ndaka'an mani ndo xi'in na, ña na koo
ka'nu ini na xa'a ndo, ra saa vi ke kuvi
nandiko ndo ku'un ndo ña soko ndo ña'a
ña kua'an xi'in ndo nuu Ndioxi.
25 ’Ra tu ndia na taxi kuachi xa'a ndo
nuu na chiñu, ra va'a ka va yachi na
ndaka'an mani ndo xi'in na, ña va'a na
kü'un ndo ve'e chiñu, chi tu na ku'un ndo
nuu ra juez ña sandaku ra kuachi xi'in
ndo, saa ra ndataxi va ra kan ndo'o nda'a
ndia kumisio, ra chikaa va ndia ndo'o ve'e
kàà.
26 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi
këe yachi vi ndo ve'e kàà tu na taan ndia
ndo'o, chi xiniñu'u ndiakua cha'vi ndi'i va
ndo xu'un ña nduku ra juez nuu ndo, ra
saa vi kee ndo ve'e kàà —kachi Jesús xi'in
na.

Ka'an Jesús xa'a tiaa ndia kí'vi xi'in inka na si'i

27 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi
ra saa:
—Ra xa kundaa va ini ndo ña ka'an
ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés xina'a
ña kachi su'va: “Kï'vi kun xi'in yasi'i inka
tiaa.”
28 Ndi su yu'u tu ka'an xi'in ndo vichin:
tu ndia iin tiaa ra ixto'ni ra nuu iin ña'a,
ra ndikun kuni ra kusun ra xi'in ña, saa
ra xa kuachi va ke xa nima ra xi'in ña.
29 ’Ña kan ke tu iin xiyo nduchi nuu
kua'a kun, ra kuni ña sandakava ña yo'o,
ña sa kun kuachi, saa ra va'a ka va na tava
kun ña, ra sakana kun ña; chi va'a ka va
ke na sandi'i kun xa'a iin xiyo nduchi nuu
kun, nuu ña ku'un iinii saa kun ndiaya.
30 Ra tu nda'a kua'a kun ke kuni san-
dakava yo'o ña sa kun kuachi, saa ra va'a
ka va ke na ka'ndia kun ña, ra sakana kun
ña, chi va'a ka va ke na sandoñu'u kun iin
xiyo iki kuñu kun, nuu ña ku'un iinii saa
kun ndiaya —kachi Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús xa'a na ndakoo ta'an

31 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi
ra saa:
—Ra xa kundaa va ini ndo chi su'va
ke kachi ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés
xina'a xa'a na ndakoo ta'an: Tiaa ra kuni
ndakoo yasi'i, ra xiniñu'u na taxi ra iin
tutu nda'a ña, ña ndakuiin ña xa'a ña,
ña ndixa ke xa ndakoo ra ña.
32 Ndi su yu'u tu ka'an xi'in ndo vichin:
ra tu ndia iin tiaa ra na ndakoo ra yasi'i
ra, ra ndi su süvi xa'a ña ña xika ña xi'in
inka tiaa ke ndakoo ra ña, chi ña kuni mii
va ra ke sa ra saa, saa ra, kuachi ra kan
va ke tu na ndaki'in ña inka tiaa, saa chi
ta'an kuachi ña xa na ndiaka ta'an ke xa
tu ña kan va. Ra tiaa ra tanda'a tu xi'in
iin ña'a ña nindoo nuu yii, ra iin kuvi va
kuachi ra kan xi'in na ndiaka ta'an, na
kanduu ndiayu Ndioxi —kachi Jesús xi'in
na.

Ka'an Jesús xa'a ña kindoo yo sa yo

33 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa
xi'in na:
—Ra xa kundaa va ini ndo ni ke kachi
ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés taxi ra
nda'a na xii xikua yo na xindee xina'a,
ña kachi su'va: “Na kä'nu kun ña kindoo
kun sa kun nuu Ndioxi, saa chi tu kindoo
kun sa kun iin chiñu nuu ra, ra na saxinu
va kun ña”, kachi ña.
34 Ndi su yu'u tu ka'an xi'in ndo vichin,
ndia nii ña'a chunä'a ndo, ni ndivi ninu
küvi chuna'a ndo, chi ikan kuu nuu ndu'u
Ndioxi va.
35 Ra nii ñu'u yo'o küvi chuna'a ndo,
chi nuu xañu Ndioxi va kuvi ña; ra nii
ñuu Jerusalén küvi chuna'a ndo chi ñuu
Ndioxi, ra kuu rey ra ka'nu, va kuvi ña.
36 Ra nii xini tu ndo küvi chuna'a ndo,
chi ndia nii ixi lo'o xini ndo ra küvi
ndanama ndo ña, ña nduu ña, ña yaa a
ña ndiaa.
37 Ña kan ke te ka'an ndo ndia ndia ka
va ña, ra tu kuvi sa ndo ña, ra “kuvi”,
kachi va ndo, ra tu küvi sa ndo ña,
ra “küvi”, kachi va ndo. Chi takundi'i
ka tu'un ña ndakunuu ka'an ndo, ra xa
kuenda ña vä'a va kuvi ña kan —kachi
Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús ndia ku'va ke kuvi sa yo te xa kundiva'a inka yuvi xi'in yo

38 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa xi'in na:
—Ra xa kundaa va ini ndo chi su'va ke kachi ndiayu Ndioxi: "Tu na sataxin na nduchi nuu ndo, ra na sataxin tu ndo'o nduchi nuu na kan va; ra tu kani na yu'u ndo ra kita nù'ù ndo, saa ra na tava tu ndo'o nù'ù na kan va", kachi ña.
39 Ndi su yu'u ka'an tu xi'in ndo'o vichin: Tu ndia na xa ña vä'a xi'in ndo, ra na sä ndo'o ña vä'a xi'in na, ra tu ndia na xakin xa'ndia iin xiyo nuu ndo, ra na taxi ndo inka xiyo nuu ndo na kani va na.
40 Ra tu ndia na xakin kuachi xi'in ndo ña kuni na kindiaa na tikachi ña ni'nu ndo, ra na taxi ndo ña nda'a va na, ra ndia koto ña ndixi va ndo na taxi ndo ku'un xi'in na.
41 Ra tu ndia na xa nduxa xi'in ndo ña kuiso ndo ña'a xi'in na, iin mil metro, saa ra ndia uvi mil metro va na ku'un ndiaka ndo ña xi'in na.
42 Ra na nduku ña'a nuu ndo, ra taxi ndo ña nda'a va na, ra na tatu ña'a nuu ndo, ra na kuxï'ndia ndo ña nuu na —kachi Jesús xi'in na.

Ná ku'vi ini yo kuni yo na sáa̱ ini xini yo

43 Saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Xa kundaa va ini ndo chi na xii xikua yo ra su'va va ke kachi na: "Ku'vi ini kun kuni kun na ita'an xi'in kun, ra na sáa̱ va ini kun kuni kun na sáa̱ ini xini yo'o", kachi na.
44 Ndi su yu'u tu kachi saa xi'in ndo vichin: Ku'vi ini ndo kuni ndo na sáa̱ ini xini ndo'o, ra na ka'an tu ndo xi'in Ndioxi xa'a na kanita'an xi'in va ndo.
45 Ra saa ke ndaña'a ndo mii ndo ña ndixa ke kuu ndo se'e Ndioxi ra iyoo ndivi, chi ra kan kuvi ra taxi kanata ñu'u ra tuun ña sata na va'a xi'in na vä'a va, ra taxi tu ra kuun savi sata na va'a xi'in na vä'a va.
46 Ra tu ku'vi ini ndo xini ndo takua na ku'vi ini xini ndo'o va, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña nuu Ndioxi, chi saa xa tu na yuvi na kuëe kandixa Ndioxi va.
47 Ra tu xato'o ndo takua na ndikun Ndioxi xi'in va ndo, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña nuu Ndioxi, chi saa xa tu yuvi na xïni ichi Ndioxi va.
48 Ña kan ke ndakú ni na koo nima ndo, ra ndia ta ku'va iyoo mii Tata yo Ndioxi ra ndu'u ndiví ninu va ke, na koo ndo; chi ra kan ra va'a ni ra; ra niña ña ndakú va xa ra —kachi Jesús xi'in na.

6

Saña'a Jesús xa'a ña taxi yo nuu na nda'vi

1 'Ra te kuni ndo sa ndo iin ña va'a xi'in na nda'vi, ra na küni ndia nii yuvi ña sa ndo ña xi'in na, chi tu na kuni na, ña sani'i ndo ña'a na nda'vi, saa ra xa'a na sato'o na ndo'o xa'a chiñu ña xa va ndo; ra tu ña kuni ndo sato'o na ndo'o va ke xa ndo ña, saa ra köo ña va'a sani'i vi Tata yo Ndioxi ra iyoo ndivi ndo'o.
2 Ña kan ke te taxi ndo ña'a nda'a na nda'vi, ra na kä'an ndoso ndo xa'a ña xi'in takundi'i yuvi ña na kundaa ini na, chi saa ke xa inka yuvi na chi'ña tu'un va, chi na kan ra iin kunani na xika na ña ndatu'un na xi'in takundi'i na ve'e ñu'u, ra xika tu na iin takundi'i ya'ya va ña ndatu'un na xi'in yuvi, ña kuni na ña va'a ni na ka'an yuvi xa'a na; ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi na xa saa, ra xa ña kan ke nini'i va na, chi köo ka ña'a taxi vi Ndioxi nda'a na.
3 Ña kan ke te chindiee ta'an ndo'o xi'in na nda'vi na kumani ña'a nuu, ra ndatü'un ndo xi'in ndia nii yuvi, ra na kundäa ini nda'a ichin ndo xa'a chiñu ña xa nda'a kua'a ndo.
4 Ra ña va'a ña xa ndo xi'in na nda'vi na kumani nuu, ra ña se'e va na kuu ña, ra saa ke ni'i ndo ña va'a nuu Tata yo Ndioxi ra iyoo ndiví ra kundaa ini xa'a takundi'i chiñu ña iyoo se'e —kachi Jesús xi'in na.

Saña'a Jesús yuvi ña ka'an na xi'in Ndioxi

5 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa xi'in na:
—Te ka'an ndo xi'in Ndioxi, ra xä ndo ta xa na chi'ña tu'un, chi na kan ra kutoo ni na kundita na ini ve'e ñu'u nuu tuvi, ra xini sii ni tu na ña kundita na tutun ya'ya va ña ka'an na xi'in Ndioxi, ña va'a na kuni yuvi na, ra ka'an to'o ni na xa'a na kuni na. Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi na kan, ra köo ka ña'a taxi Ndioxi nda'a vi na, chi xa ña kan ku ya'vi va na.

6 Ndi su ndo'o, ra te ka'an ndo xi'in
Ndioxi ra su'va va ke na sa ndo: chi ini
ve'e va ndo ke na ndee ndo; ra ndakasi
ndo ye'e ndo, ra ikan va na ka'an se'e ndo
xi'in Tata ndo Ndioxi, ra saa ke ni'i ndo ña
va'a nuu ra, chi ra kan, ra kundaa va ini
ra xa'a ña ka'an se'e ndo xi'in ra, ra taxi
va ra ña va'a nda'a ndo.
7 ’Ra te ka'an ndo xi'in Ndioxi, ra xä
ndo ta xa yuvi na xïni ichi Ndioxi, chi
na kan ra te ka'an na xi'in Ndioxi, ra
iin tuku, tuku nandiko na ka'an na indaa
tu'un ña köo ya'vi ndiaa, chi xi'in ña kan
va ke kunda'vi ini Ndioxi kuni ra na, ra
ndakuiin ra yu'u na, tuvi na.
8 Ndi su ndo'o, ra xä ndo ta xa na kan,
chi Iva yo Ndioxi ra xa kundaa va ini ra
ni ña'a ke kumani nuu ndo, te kuni ka
nduku ndo ña nuu vi ra.
9 Ña kan ke te ka'an ndo'o xi'in Ndioxi
ra su'va va na kachi ndo xi'in ra:
Tata ndi, ra iyoo ndiví, ña yii ni na kuu
kivi kun.
10 Ra na kixi kun ka'ndia kun chiñu nuu
ña yuuvi yo'o.
Ra ta xa kun ndivi ke, na sa kun nuu ñu'u
yo'o va.
11 Ra iin ndisaa kii ke ná taxi kun ña
xiniñu'u nuu ndi kuxi ndi; ra na
kumäni ña nuu ndi.
12 Ra na saka'nu ini kun xa'a kuáchi ndi,
Ta ku'va xa ndi ña xaka'nu ini ndi xa'a
kuachi yuvi, na xa ña vä'a xi'in ndi.
13 Ra täxi kun koyo ndi nda'a ña vä'a;
Chi na ndaki'in va kun ndu'u nda'a ña.
Chi yo'o kuvi ra ka'nu xa'ndia chiñu,
ra kuu mii kun ndiee, ra xa'ndia kun xa'a
takundi'i va ña'a,
ndia ndikaa ndiku'un. Amén.
14 ’Ra na kundaa ini ndo, saa chi tu
xaka'nu ini ndo xa'a kuachi ña xa inka
yuvi xi'in ndo, saa ra koo ka'nu tu ini
Tata yo Ndioxi ra iyoo ndivi xa'a kuachi
tu ndo'o va.
15 Ndi su tu na köo ka'nu ini ndo xa'a
kuachi ña xa inka yuvi xi'in ndo, saa ra
nii Tata yo Ndioxi ra iyoo ndivi köo ka'nu
ini tu xa'a kuachi ndo'o va —kachi Jesús
xi'in na.

Saña'a Jesús na ndia ku'va ke sa na ña koo su'un na

16 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi
ra saa:
—Te iyoo su'un ndo ña xïxi ndo, ra na
ndañä'a ndo mii ndo ña kuvita ini ndo ta
ku'va xa na chi'ña tu'un, chi na kan, ra
iin ndanama chuun na nuu na, ña kuni
na kuni yuvi ña iyoo su'un na ña xïxi na.
Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi na
xa saa kan, ra xa ña kan kuvi ya'vi va na,
ra köo ka ña'a taxi Ndioxi nda'a vi na.
17 Ña kan ke ndo'o, ra te iyoo su'un ndo
ña xïxi ndo, ra na ndakatia va ndo nuu
ndo, ra vivii va na ndasa ndo xi'in mii
ndo.
18 Ra saa ke na kundäa ini yuvi ña iyoo
su'un ndo, ra takua Tata ndo Ndioxi ra
xini ña xa se'e va ndo kuvi ra na kundaa
ini, ra saa ke ni'i ndo ña va'a nuu Tata yo
Ndioxi —kachi Jesús xi'in na.

Na chiva'a yo ña kuika chi ndivi

19 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na,
kachi ra saa:
—Chivä'a ndo ña kuika nuu ña yuuvi
yo'o, chi yo'o ra kí'vi va tikixin ña, ra
kuxi va tu ña, saa ra ndi'i xa'a va ña, ra
kí'vi tu na kui'na va sakui'na na ña.
20 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo, ña na
chiva'a ndo ña kuika chi ndivi nuu kï'vi
tikixin, ra nii küxi ña, ra nii ndï'i tu xa'a
va ña, ra nii na kui'na kï'vi ña sakui'na
na ña.
21 Saa chi nuu chiva'a ndo ña kuika
ña kuu mii ndo, ra ikan ke koo tu nima
va ndo —kachi Jesús xi'in na.

Ta iyoo ñù'ù ye'e saa iyoo nduchi nuu yo

22 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa
xi'in na:
—Nduchi nuu yo, ra ñù'ù ña tuun nuu
iinii saa iki kuñu va yo kuvi ña; ra tu va'a
nduchi nuu ndo, saa ra va'a tu iyoo iinii
saa mii va ndo, saa chi nuu iyoo ñu'u va
iyoo ndo.
23 Ndi su tu ña kue'e va kuvi nduchi nuu
ndo, saa ra nuu ñaa va iyoo iki kuñu ndo,
ra tu ñù'ù ye'e ña kuu mii ndo ra ña ñaa
va kuvi ña, saa ra nuu ñaa tu iyoo iinii
saa va ndo —kachi Jesús xi'in na.

Saña'a Jesús yuvi xa'a ña kuika xi'in xa'a ichi Ndioxi

24 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na
kachi ra saa:
—Ra kuni yu na kundaa ini ndo, chi
ndia nii yuvi ra küvi sachiñu na nuu

uvi tiaa ndia xa'ndia chiñu, saa chi na xachiñu nuu uvi tiaa, ra küvi kindoo va'a na xi'in uvi saa ndia. Saa chi tu va'a na kita'an na xi'in iin ra, ra inka tu ra sáa̱ na xi'in va. Xa'a ña kan ke küvi sachiñu ndo nuu Ndioxi ra sachiñu tu ndo nuu xu'un —kachi Jesús xi'in na.

Ndioxi kuvi ra ndiaa takundi'i se'e ra na kandixa ichi ra

25 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa xi'in na:

—Ra vichin ke ka'an yu xi'in ndo, ña na ndï'i ni ini ndo xa'a ña kuxi ndo, xi'in xa'a ña ko'o ndo, ña va'a kutiaku ndo, ra nii na ndï'i ni tu ini ndo xa'a tikoto ña kundixi va ndo; saa chi ndiaa ya'vi ni ka va ña tiaku ndo nuu ña xíxi ndo, ra ndiaa ya'vi ni ka va tu iki kuñu ndo nuu tikoto ña ndixi ndo.

26 Ra na kuto'ni ndo ndia ku'va ke iyoo saa vali, ri ndachi xika ndivi, chi nii chï'i ri, ra nii sakëe ri, ra nii yaka nuu chiva'a ri ña'a kuxi ri köo vi, ndi su Tata ndo Ndioxi ra iyoo ndivi va kuvi ra ki'in kuenda xi'in ri ña xixi ri. Ra saa ke sa tu ra xi'in ndo'o va, saa chi ndiaa ya'vi ni ka va ndo'o nuu saa vali kan.

27 Ña kan ke na kundï'i ni ini ndo xa'a ña tiaku ndo vichin, saa chi va'a ni ndi'i ni va ini ndo, ra tu na kachi Ndioxi kuvi ndo, saa ra kuvi va ndo, ra ndia nii hora lo'o ka ke kuchüun vi ndo kutiaku ndo.

28 ¿Ra nichuun ke ndi'i ni tu ini ndo xa'a ña kundixi ndo? Kuto'ni ndo ndia ku'va ke iyoo ita vali ña iyoo iku, saa chi ña kan ra nii xachïñu ña, ra nii xavä'a ña tikoto ña kundixa ña, ndi su nduvi ni va ña.

29 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi ndia nii ra rey Salomón ra va'a ni kuika ni va ndixiyo ra, ndi su ndikuchüun vi ra ña sa̱ví ni koo tikoto ra ta ku'va iyoo ita vali kan.

30 Ra tu nduvi ni sakundixi Ndioxi ita vali ña iyoo iku, ra vichin iyoo ña, ra tiaan xa ndachi va ña, saa ra ndakaya na ña ra xa'mi va na ña, ra kachi ka vi tu ndo'o, ¿a täxi ra ña'a ña kumani nuu ndo nda'a ndo tuvi ndo? ¿Nichuun ndiee ni ini ndo ña xïin ndo kandixa ndo Ndioxi?

31 Ña kan ke na ndï'i ni ka ini ndo ña kachi ndo saa: “¿Ni ke kuxi yo vichin, ra ni ndutia kuvi ra ko'o yo, ra ndia mii kee tu tikoto ña kundixi yo?”, na kachi ndo.

32 Saa chi xa'a takundi'i ña'a yo'o kuvi ña ndi'i ni ini yuvi na xïni ichi Ndioxi va. Ndi su ndo'o, ra na kundï'i ni ka ini ndo xa'a ña yo'o, saa chi Tata ndo Ndioxi ra xa xini mii va ra kan ni ña'a ke xamani nuu ndo.

33 Ña kan ke, ndo'o, ra xi'na ka va chiñu ña xa'ndia Ndioxi ke ná ndanduku ndo, ra sa ndo ña, ra saa ke taxi ra takundi'i ña'a ña xíniñu'u nuu ndo nda'a ndo.

34 Ra na kundï'i ni ini ndo xa'a tundo'o ña kuu kii ña vaxi, saa chi kundiëe ndo ña kundi'i ini ndo xa'a tundo'o ña kuu kii vichin, ra kundi'i tu ini ndo xa'a tundo'o ña kuu kii ña vaxi. Chi ta iin, ta iin kii, ra xa iyoo, xa iyoo va tundo'o vaxi xi'in ña —kachi Jesús xi'in na.

7

Na kä'an yo xa'a kuachi inka yuvi

1 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa xi'in na:

—Kä'an ndo xa'a kuachi inka yuvi, ra saa ke kä'an Ndioxi xa'a kuachi tu ndo'o va.

2 Chi ta ku'va xa ndo ña ka'an ndo xa'a kuachi inka yuvi ña vä'a xa na, ra saa ke sa tu Ndioxi xi'in ndo'o va ña sayukun ra kuachi ndo.

3 ¿Nichuun va'a ndi'i ini kun xa'a mi'i lo'o ña ndikaa nuu ñani kun, ra ndï'i tu ini kun xa'a itun chee tun ndikaa nuu mii kun?

4 Ra tu xïni kun itun chee tu ndikaa nuu mii kun, saa ra, ¿ni ke sa kun ña va'a ka'an kun xi'in ñani kun: “Ñani, na'a ra na tava yu mi'i lo'o ña ndikaa nuu kun”, na kachi kun xi'in ra?

5 Saa ra ra chi'ña tu'un va kuvi kun, chi xi'na ka va itun chee tu ndikaa nuu mii kun kuvi nu, na tava kun. Ra saa ke va'a ndatuvi nuu kun, ra va'a tava kun mi'i lo'o ña ndikaa nuu ñani kun.

6 ’Ra na täxi ndo ña yii nda'a tina, chi koto ndikokuiin ri ra kaxi ri ndo'o; ra nii nuu kini na chikäa ndo ña va'a, ña ya'vi ni, ña iyoo nuu ndo; chi koto ku'ní xa'a ri ña —kachi Jesús xi'in na.

Taxi va Ndioxi ña'a ña nduku yo nuu ra

7 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa xi'in na:

—Nduku ndo ña'a ña kumani nuu ndo nuu Ndioxi, ra taxi ra ña nda'a ndo; na ndanduku ndo ñá, ra ndani'i ndo ña; na

kani nda'a ndo ye'e, ra ndakuiña ra nuu
ndo.
8 Saa chi takundi'i yuvi na nduku ña'a
kumani nuu na nuu Ndioxi ra taxi va ra
ña nduku na nda'a na, ra na ndanduku
ña'a ña kuni na, ra ndani'i va na ña. Ra
na kani nda'a ye'e, ra ndakuiña va ra nuu
na.
9 Ra tu ndiaa ndo'o, na iyoo se'e, ra tu
na nduku se'e ndo ixta nuu ndo kuxi na,
¿ra ama taxi ndo yuu nda'a na kaxi na?
10 Ra tu tiaka, tu na nduku na nuu ndo
kaxi na, ¿ra ama tiin tu ndo iin koo, ra
taxi ndo ri nda'a na kaxi na?
11 Saa chi ndo'o, ra va'a ni na yuvi
kuachi kuvi va ndo, ndi su xini va ndo ña
taxi ndo ña va'a nda'a se'e ndo. Ra saa tu
Tata ndo Ndioxi ra iyoo ndiví va, chi vi'i
ni ka va ña va'a taxi ra kan nda'a ndo.
12 ’Ra tu kuni tu ndo ña sa yuvi ña va'a
xi'in ndo, saa ra, ña va'a na sa tu ndo'o
xi'in va na, saa chi tu'un ña ka'an yu xi'in
ndo yo'o, ra iin kuvi va ña xi'in ndiayu
Ndioxi ña tiaa ra Moisés, xi'in ña tiaa na
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a —kachi
Jesús xi'in na.

Ye'e tiañu xi'in ye'e ndika

13 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na
kachi ra saa:
—Ye'e tiañu va ke na ki'vi ndo, chi iyoo
tu inka ye'e ña ndika ni va, ra iyoo tu iin
ichi ña ndika ni va, ndi su ndiaya va ke
kua'an ña kan, ra kua'a ni va kuvi yuvi
na kua'an chi kan.
14 Ndi su ichi ña kua'an ndiví nuu iyoo
Ndioxi, ra tiañu ni va ña kan, ra tiañu
ni tu ye'e va, ra lo'o ni va kuvi yuvi na
ndani'i ña —kachi Jesús xi'in na.

Xi'in chiñu ña xa va yuvi ke ndakuni yo na

15 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa
xi'in na:
—Ra na kondiaa ni ndo mii ndo nuu
yuvi na chi'ña tu'un, na xá ka'an ndoso
tu'un Ndioxi ta vaxi na nuu ndo, chi to'o
ni va ña'a na, ndi su süvi na ndixa ka'an
tu'un yu'u Ndioxi kuvi na. Chi na kan ra
ta iyoo ndiva'yu kui'na va ke iyoo na.
16 Ra kuvi va ndakuni ndo na, chi xi'in
chiñu ña xa va na ke ndaña'a na mii na.
Ta ku'va iyoo itun kui'i tun va'a, xi'in itun
ña'a, chi küvi kuun uva nda'a itun ìñṵ,
ra nii küvi kuun tu koxi nda'a itun ìñṵ
ndiava va, chi itun ña'a va kuvi nu.
17 Ra saa ke iyoo tu ña yo'o va, chi
takundi'i itun va'a, ra kui'i ña va'a ke
kuun nda'a va nu, ra itun vä'a, ra kui'i
ña vä'a ke kuun nda'a va nu.
18 Chi itun kui'i, tu va'a, ra küvi kuun
kui'i ñà'a nda'a nu, ra nii itun vä'a, ra
küvi kuun kui'i ña va'a nda'a nu.
19 Ra takundi'i itun tu köo kui'i ña va'a
kuun nda'a, ra tia'ndia va nu, ra ndakaya
nu, ra koko va nu.
20 Ra saa ke iyoo tu ña yo'o va, saa chi
xi'in chiñu ña xa va na ke ndakuni ndo
na ndia yuvi kuvi na —kachi Jesús xi'in
na.

Süvi takundi'i yuvi kuvi na kuchuun ki'vi nuu iyoo Ndioxi.

21 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa
xi'in na:
—Ra süvi takundi'i na ka'an, “Tata,
Tata”, xi'in yu kuvi na kuchuun ki'vi koo
ndivi nuu xa'ndia Tata yu Ndioxi chiñu,
chi takua na kandixa ña ka'an ra, ra
xanduvi na ña, ra na kan va kuvi na
kuchuun ki'vi koo xi'in ra.
22 Ra te na xaa kii ña sandaku Ndioxi
kuachi xi'in na ñuu yuuvi yo'o, ra kua'a
ni va na ka'an xi'in yu kii kan kachi
na saa: “Tata, Tata, ¿nichuun ndakü'un
nuu kun ndu'u?, chi ndu'u, ra xi'in kivi
kun ndika'an ndoso ndi tu'un Ndioxi nuu
yuvi, ra xi'in kivi kun tava tu ndi tachi
ndiva'a va, ra kua'a ni tu ña xitu'un va
xa ndi xi'in kivi kun”, kachi na xi'in yu.
23 Ra saa ndakuiin yu yu'u na kachi yu
saa xi'in na: “Xïni yu yoo kuvi ndo'o;
kuatia'a ndo nuu yu, chi süvi na va'a kuvi
ndo, chi na ña'a va kuvi ndo'o”, kachi yu
xi'in na kii kan —kachi Jesús xi'in na.

Sakua'a Jesús yuvi iin tu'un ndichi xa'a uvi ve'e

24 Ra saa ndika'an ka ra xi'in yuvi kan
kachi ra saa:
—Yuvi na xini so'o tu'un ña ka'an yu,
ra xa na ña. Ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra
ndichi ni xini, ra xava'a ra ve'e ra sata
kava saa iyoo na.
25 Ra ta kuun savi, ra nduxinu tiañu'u
ka'nu, ra kixi tu tachi ña'a, ra ndiee
ka vi kani ndiaa ña ve'e kan, ndi su
ndikuchüun ña sanduva ña ve'e kan, saa

chi ndia sata kava vi ke kaku xa'a ña, ra
ña kan va ke tuun ni ndichi ña.
26 Ra na ka'an tu yu xi'in ndo xa'a yuvi
na xini so'o tu'un ña ka'an yu, ra xä na
ña. Ra na kan, ra ta ku'va iyoo iin tiaa
ki'vi ni, ra xava'a ra ve'e ra nuu yuti va,
saa iyoo na.
27 Chi ta kuun savi, ra nduxinu tiañu'u
ka'nu, ra kixi tu tachi ña'a va, ra ndiee ni
kani ndiaa ña ve'e kan, ra sanduva va ña
ña, ra ndi'i yaa va xa'a ve'e kan, saa chi
nuu yuti va kuva'a ña —kachi Jesús xi'in
na.
28 Ra te sandi'i ra ndika'an ra takundi'i
ña yo'o xi'in na, saa ra ndakanda ka vi ini
na xini na ra, saa chi ndichi ni saña'a ra
na.
29 Saa chi iin ta saña'á na kuu mii ndi-
ayu, xa'ndia chiñu, saa saña'á ra na, chi
ndïxa ra ta ku'va xa ndia maestro saña'a
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés.

8

Sanda'a Jesús iin tiaa ra ndo'o kue'e tia'yu

1 Ra saa te nandiko Jesús vaxi nuu ra
iku kan, ra iin ti'vi chee yuvi ndikun sata
ra vaxi na xi'in ra.
2 Saa ra ndixaa va iin ra xi'i kue'e tia'yu,
ra xikusiti ra nuu Jesús, ra xa'a ra xaku
nda'vi ra, kachi ra saa:
—Tata, tu na kuiin kun ra kuvi va
sanduva'a kun yu'u —*kachi ra.
3 Ra saa nditiandiaa nda'a Jesús tiaa
kan, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Kuni va yu sanda'a yu yo'o, ra na
nduva'a kun vichin —kachi Jesús xi'in ra.
Saa ra ndikun nindoñu'u va kue'e tia'yu
kan sata ra, ra nduva'a va ra.
4 Saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra
saa:
—Kua'an, ra ndia nii na ndatü'un kun
xi'in, ra takua nuu ra sutu va ke na ku'un
kun ña'a kun mii kun, ña xa nduva'a
kun xa Ndioxi, ra kani'i kun ña'a ña
soko kun nuu Ndioxi, ta ku'va iyoo chiñu
ña xa'ndia ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés. Ra na kundaa ini ndia ña xa
nduva'a va kun xa Ndioxi —kachi Jesús
xi'in ra.

Sanda'a Jesús iin ra xachiñu nuu iin soldado ra kuchee

5 Ra te sakan ndixaa Jesús ñuu Caper-
naum, saa ra ndixaa va iin soldado ra
kuchee xa'ndia chiñu nuu iin ciento na
soldado ñuu Roma, ra xa'a ra xakunda'vi
ra nuu Jesús,
6 kachi ra saa:
—Tata, ndiee ni ndo'o iin ra xachiñu
nuu yu kandu'u ra ve'e, ra ndia nii nuu
kanda ka ra ke küvi, chi iin xavita ni va
ña ra, ra ndo'o ni ra, Tata —kachi ra xi'in
Jesús.
7 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ra:
—Va'a va, na ku'un yu xi'in kun ra
sanda'a yu ra —kachi ra.
8 Ra saa ndakuiin ra soldado kan kachi
ra saa xi'in Jesús:
—Tata, köo ichi vi yu ña ki'vi kun ve'e
yu, chi ra ka'nu ni ka va kuvi yo'o; ra mii
nuu íin kun yo'o vichin va, na ka'ndia kun
chiñu nuu kue'e kan, saa ra, saña va ña
ra, ra nduva'a va ra.
9 Chi xini va yu, saa chi iyoo tu na
xa'ndia chiñu nuu yu'u va, ra kandixa va
yu na; ra yu'u tu, xa'ndia chiñu nuu ndia
soldado ra kandixa va ndia yu'u: “Kua'an
ndo”, kachi yu xi'in ndia, ra kua'an va
ndia; “na'a ndo”, kachi yu, ra vaxi va
ndia. Ra saa tu ra xachiñu nuu va yu, chi
xa'ndia yu chiñu nuu ra, ra kandixa va ra
ña ka'an yu xi'in ra —kachi ra xi'in Jesús.
10 Ra ta xini so'o Jesús ña ndika'an ra
soldado kan, saa ra ndakanda ni ini ra
xi'in tu'un ña ndika'an ra, ra saa ndika'an
ra xi'in na ndikun sata ra, kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi täan
ndani'i yu ndia nii na ñuu Israel na
kandixa yu'u, ta ku'va kandixa ra yo'o
yu'u —kachi Jesús xi'in na.
11 Saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Tiaa so'o ndo ña ka'an yu xi'in ndo
yo'o. Chi iinii kuvi ña yuuvi ke ke̱e̱ yuvi,
na ke̱e̱ chi nuu kanata ñu'ù xi'in chi nuu
kita ñu'ù, ra ku'un na ndakundee na nuu
mesa ña kuxi na xi'in ra Abraham, xi'in
ra Isaac xi'in ra Jacob, ndivi nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu.
12 Ndi su mii na ñuu ra, na kana ra koo
xi'in ra ndivi nuu xan'dia ra chiñu, ra
xa'a ña xïin na kandixa na ra, ra chi ke'e
va tava ra na, ra nuu ñáa̱ va ku̱'u̱n na, ra
ikan kuu nuu kuaku ni na, ra iin ndiakua
ndakaxi nù'ù na —kachi Jesús xi'in na.

13 Ra te ndi'i saa ndika'an Jesús xi'in ra
soldado kan kachi ra saa:
—Kuanu'u ve'e kun, chi ra xachiñu nuu
kun, ra xa nduva'a va ra, chi ta ku'va
kandixa kun saa kuu va —kachi Jesús
xi'in ra.
Saa ra ndikun mii hora kan nduva'a
ndixa va ra xachiñu nuu ra soldado kan.

Sanda'a Jesús ña siso ra Simón Pedro

14 Ra te ndixaa Jesús ve'e ra Pedro, ra
saa xini ra ña ndiee ka vi ndo'o ña siso
ra Pedro kan kandu'u ña nuu ixto xi'in
ka'ni, ra iin ndiakua ndatuvi ña xi'in ña.
15 Saa nditiandiaa nda'a Jesús ña, ra
ndikun nduva'a va ña, chi kee va ka'ni
kan, saa ra ndakoo ña, ra xa'a ña xavii
ña kuxi va ndia.

Sanda'a Jesús kua'a ni na xi'i

16 Saa kuu ra kuaa va kii kan, ra ndixaa
yuvi kan nuu Jesús, ra ndiaka na kua'a
ni na xi'i, xi'in na tiin tachi ndiva'a ña
kuni na ña na sanda'a ra na. Saa ra takua
tu'un va ndika'an ra xi'in tachi ndiva'a
kan ña xa'ndia ra chiñu nuu ña, ña na
kee ña ku'un ña, saa ra ndikun saña va
ña na, ra kee ña kua'an va ña, ra sanda'a
ra takundi'i va na xi'i kan.
17 Ra su'va ke kuu ña ndixinu nuu tu'un
Ndioxi ña ndika'an ra Isaías ra ndika'an
tu'un yu'u Ndioxi xina'a ña kachi su'va:
“Mii Ndioxi kuvi ra kindiaa takundi'i
kue'e ña xi'i yo, ra sandi'i tu ra xa'a ña
ku'vi va yo”, kachi ña.

Yuvi na kuni kundikun sata Jesús

18 Ra saa ixto'ni Jesús ña ndukua'a ni
yuvi, saa ra xa'ndia ra chiñu nuu ndia
ita'an xi'in ra ña xa na koo nduvi ndia
xi'in iin barca ña ndaya'a ndia chi inka
xiyo yu'u tiañu'u kan ku'un ndia.
19 Ra saa ndixaa iin ra maestro saña'a
ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra
ndika'an ra xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata Maestro, ndia ndia ka mii nuu
na ku'un va kun, ra ku'un yu xi'in va kun
—kachi ra.
20 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ra:
—Yukuii, ra iyoo va yavi nuu kixi ri, ra
saa tu iyoo saa va, chi iyoo tu chi'yo nuu
kixi ri kan va. Ndi su, yu'u, ra xaa yo'o
vichin, ra ndia nii nuu kusun yu ke köo
vi —kachi Jesús xi'in ra.
21 Ra saa ndika'an tu iin mii ra ita'an
xi'in mii Jesús va kachi ra saa xi'in ra:
—Tata, kundiatu ña'a yu'u, ra na ku'un
yu nduxin yu iva yu, saa ndakundikun yu
yo'o ku'un yu xi'in kun —kachi ra xi'in
Jesús.
22 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ra:
—Kundikun yu'u, ra na ko'o xi'in yu, ra
ndakoo na ndii na nduxin ta'an mii va na
—kachi ra xi'in ra.

Sayaa Jesús tachi xi'in tiakuii

23 Saa nandaa Jesús ini barca kan xi'in
ndia ita'an xi'in ra, ra ndaki'in ndia
kua'an va ndia.
24 Ra sakan saa kuu ndia kua'an va
ndia, saa ra tu'va ndiee ka vi xa'a xika
tachi kui'na nuu tiañu'u kan, ra iin
ndakundichi ndakundichi nuu ra xa ña,
ra xa'a iin kuni ndakava barca kan xi'in
ndia ka'a tiañu'u kan, ndi su Jesús ra yaa
yaa ndisa'vi ini ra kandu'u ra kixi va ra.
25 Ra saa kuyachin ndia ita'an xi'in ra,
ra sandoto ndia ra, ra ndika'an ndia xi'in
ra kachi ndia saa:
—¡Tata, ndakoo ra sakaku kun ndu'u
chi kua'an sa'vi va barca yo'o xi'in yo!
—kachi ndia xi'in ra.
26 Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra
saa:
—¿Nichuun ndiee ni iyu'vi ndo? ¿Ra
nichuun lo'o ni ndiaa ini ndo yu'u?
—kachi ra xi'in ndia. Ra saa ndakoo ra,
ra ndika'an ra xi'in tachi ra ndika'an tu
ra xi'in tiakuii va, saa ra ndikun xikoyaa
va ña, saa ra iin kuu taxin va.
27 Saa ra ndakanda ka vi ini ndia, ra
kachi ndia saa xa'a Jesús:
—¿Ni tiaa kuvi ra yo'o, ra ndia tachi
xi'in tiañu'u yo'o ra kandixa va ra ña
ka'an ra? —kachi ndia.

Sanda'a Jesús na tiin tachi ndiva'a ñuu Gadara

28 Ra te ndixaa Jesús chi inka xiyo yu'u
tiañu'u nuu ndikaa ñuu na Gadareno,
ra saa ndakoyo uvi tiaa ndia tiin tachi
ndiva'a, ndia ndo'ni ini yavi ndii, ra
ndixaa ndia nini'i ta'an ndia xi'in Jesús,
ra tiaa kan, ra yavi ndii ke kuu ve'e va
ndia, ra tiaa ni ndiee sana ndia, chi kani
ta'an ndi'i va ndia xi'in yuvi. Ña kan ke
mii na ñuu kan ra ndiküvi va'a ka vi kaka
na ichi nuu xindo'ni ndia.

29 Ra saa te kuyachin ndia nuu Jesús, ra
iin koko'o xa'a ndia nda'yu ndia, ra kachi
ndia saa:
—¿Ni ke kuni kun xi'in ndi ña vaxi kun
sata'an kun ndu'u Jesús se'e Ndioxi? Chi
kuni ka va, saa xaa tiempo ña sando'o
kun ndu'u —kachi ndia nda'yu ndia. Ndi
su tachi ndiva'a ña ndo'ni ini va ndia ke
ndika'an.
30 Ra yachin kan xika iin tia'ndia chee
kini xaxa'an ri.
31 Ra saa xakunda'vi ni tachi ndiva'a
kan nuu Jesús kachi ña saa:
—Tu tava kun ndu'u, saa ra, taxi ndiayu
nda'a ndi ña na ku'un ndi ndee ndi ini
kini kaa va —kachi ña xi'in ra.
32 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi
ra saa:
—Kua'an ndo —kachi ra xi'in ña, ña
taxi ra ndiayu nda'a ña.
Ra saa ndakoyo tachi ndiva'a kan ini
uvi saa tiaa kan, ra ndixa'an ña nandee
ña ini kini ri xika kan, ra iin sasána ndi'i
ña ri, ra saa xanindiee ndi'i ri kua'an ri
chi yu'u iin ta'vi kan, ra ikan ko'ni ndi'i ri
mii ri ini mini kan, ra ndikaandiaa ndi'i
ri ndixi'i ri.
33 Ra saa kee na ndiaa kini kan xinu
na ndixa'an na ñuu kan ndatu'un na xi'in
yuvi xa'a takundi'i ña xini na kuu kan, ra
saa tu xa'a ña xini na ndo'o ndia xindo'ni
tachi ndiva'a ini kan va.
34 Ra saa ndakoyo takundi'i na ñuu kan
ndixaa na nuu iin Jesús, ra te xini na ra,
saa ra, xa'a na xakunda'vi na nuu ra, ña
na sa ra ña mani kanata ra ñuu kan, ra
ku'un ra inka xiyo va kachi na xi'in ra.

9

Sanda'a Jesús iin ra küvi kaka

1 Saa nandaa Jesús ini barca, ra nandiko
ra chi inka xiyo yu'u tiakuii kan, ra
ndaxaa ra ñuu ra.
2 Ra saa kuu, ra ndixaa va sava na xi'in
iin ra kue'e küvi kaka, ra kandu'u ra nuu
ixto ndixaa ra xi'in na nuu Jesús. Ra te
xini Jesús ña ndinuni ni ndiaa ini na ra,
ña kuchuun ra sanduva'a ra ra nduchi'ña
kan, ra saa ndika'an ra xi'in ra nduchi'ña
kan kachi ra saa:
—Kusüchi ini kun se'e, chi xa xa ka'nu
va ini yu xa'a kuachi kun —kachi ra xi'in
ra.
3 Ra ikan ndee sava na maestro saña'a
ndiayu Ndioxi ixto'ni na, ra saa ndakani
ini na ka'an na saa: "Chee ni kuachi ke xa
ra yo'o chi ndaa yu'u ra Ndioxi ña kachi
ra saa", ka'an na.
4 Ndi su kundaa va ini Jesús ña ndakani
ini na, ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra
saa:
—¿Nichuun ki'vi ni ndakani ini ndo?
5 ¿Ni ke va'a kachi yu xi'in ra nduchi'ña
yo'o tuvi ndo, a va'a tu na ka'an yu xi'in
ra kachi yu saa: "Xa xa ka'nu va ini yu
xa'a kuachi kun", kachi yu, ra a va'a ka
tu na ka'an yu xi'in ra: "Ndakundichi ra
kaka kun ku'un kun", na kachi yu?
6 Ra nuu ndo saa na sanda'a yu ra, ra
saa ke kundaa ini ndo chi yu'u, ra xaa
yo'o, ra kuu mii yu ndiayu ña saka'nu ini
yu xa'a kuachi yuvi na ndee nuu ñu'u yo'o
—kachi Jesús xi'in na.
Ra saa ndika'an ra xi'in ra nduchi'ña
küvi kaka kan kachi ra saa:
—Ndakoo, ra ndaki'in kun ixto kun ra
kunu'u kun ve'e kun —kachi ra xi'in ra.
7 Saa ra ndikun ndakoo ra nduchi'ña
küvi kaka kan ra ndaki'in ra kuanu'u ra
ve'e va ra.
8 Ra te xini takundi'i yuvi kan ña
kuu, saa ra ndakanda ka vi ini na, ra
ndasaka'nu ka vi na Ndioxi, xa'a ña taxi
ra ndiee ra nda'a na yuuvi yo'o.

Kána Jesús ra Mateo ña kundikun ra ra

9 Ra te ndi'i saa ndaki'in Jesús kua'an
ra, ra xini ra iin ra nani Mateo, ra ndiso
chiñu kaya xu'un nda'a na ñuu ña kua'an
nda'a gobierno ñuu Roma. Ña ndu'u ra
nuu mesa nuu ndaki'in ra xu'un nda'a
yuvi, ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi
ra saa:
—Na'a, na ko'o xi'in yu —kachi ra xi'in
ra.
Saa ra ndikun ndakundichi ra Mateo, ra
ndakundikun ra sata Jesús kua'an ra xi'in
va ra.
10 Ra saa kuu iin kii ndu'u Jesús nuu
mesa xixi ra ve'e ra Mateo xi'in ndia
ndikun sata ra, ra saa ndixaa kua'a ni
ka tu na kaya xu'un ña kua'an nda'a
gobierno ñuu Roma va, ra ndixaa tu na
ndu'u tu'un ki'vi xa'a va, ra ndakundee
na nuu mesa nuu ndu'u Jesús xixi na xi'in
ra.
11 Ra te xini na fariseo ña ndu'u Jesús
xixi ra xi'in yuvi kuachi kan, ra saa

ndika'an na xi'in ndia ndikun sata ra kachi na saa:
—¿Nichuun ndu'u ra Tata Maestro ndo xixi ra xi'in na kaya xu'un, xi'in yuvi kuachi kaa? —kachi na xi'in ndia.
12 Ra ta xini so'o Jesús ña ndika'an na, ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Yuvi na iyoo va'a ini ra xiniñü'u vi na kan na xa tatan, chi na xi'i va kuvi na xiniñu'u na xa tatan —kachi ra xi'in na.
13 Saa ndika'an ka Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Kua'an ndo ra ndaki'in xini ndo ni ke kuni kachi tu'un yo'o: "Chi ña kuni yu ke na ku'vi ni ini ndo kuni ndo na ta'an va ndo, ra küni yu ña na soko ndo ña'a nuu yu", chi na xa va'a ni ndee tuvi na, ra växi yu xa'a na kan, chi na iyoo kuachi va kuvi na vaxi yu xa'a, ña na nandiko ini na xa'a kuachi na, ra ndaki'in na ichi Ndioxi ra kaku na —kachi Jesús xi'in na.

Ndatu'un Jesús nichuun ke kuë iyoo su'un ndia ita'an xi'in ra

14 Saa kuu ra ndixaa ndia ita'an xi'in ra Juan ra sakuchi yuvi nuu íin Jesús, ra nindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—Tata, ¿nichuun kuëe iyoo su'un ndia ita'an xi'in kun, ra ndu'u xi'in na fariseo, ra kua'a ni va ichi iyoo su'un ndi, ña xïxi ndi? —kachi ndia xi'in ra.
15 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—¿A va'a tu na kundee suchi ini na kua'an nuu iyoo viko tanda'a, tuvi ndo? ¿Su vä'a kita ña, chi tan íin ka va ra tanda'a kan xi'in na? Ndi su te na xaa kii ña ndaki'in na ra tanda'a kan ku'un ra, ra ndia saa vi ke ndoo na ita'an xi'in ra, ña koo su'un na, küxi na.
16 Ra ndia nii yuvi ra ndakä'ma na tikoto yata xi'in tikoto xaa, chi tu saa na sa na, saa ra nandii va tikoto xaa, ra nandata va'a ka va ña tikoto yata kan.
17 Ra ndia nii tu na täân vino xaa ini ñii yata, chi tu saa na sa na, saa ra ndata va ñii yata sa ra, ra kuitia ndi'i va ra, ra ndi'i tu xa'a mii va ñii kan, ña kan ke vino xaa, ra ini ñii xaa ke xiniñu'u kundo'ni ra, ra saa ke na kuïtia ra, ra nii ñii kan ndï'i xa'a —kachi Jesús xi'in na.

Sanda'a Jesús ña lo'o se'e ra Jairo, xi'in ña'á ña nditiandiaa nda'a tikoto ra

18 Ra sakan saa kuu Jesús ndatu'un ra xi'in na ndichi ra, ra tu'va ndixaa va iin ra kuchee nuu na Judío, ra nani Jairo, ra xikusiti ra nuu Jesús ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:
—Tata, ña sakan ndixi'i va kuvi ña lo'o se'e yu, ndi su tu na ku'un kun xi'in yu, ra chindu'u kun nda'a kun sata ña, saa ra ndatiaku va ña —kachi ra xi'in Jesús.
19 Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ra Jairo, ra kua'an tu ndia ita'an xi'in Jesús va.
20 Ra te saa kuu na ndo'ni na ichi kan kua'an na, saa ra tu'va kanata va iin ña'á, ña xatia ni ña nii, ra xa uxi uvi kuiya ke ndo'o ña saa, ra saa kuyachin ña chi sata Jesús ra nditiandiaa nda'a ña yu'u tikoto ña ndixi ra.
21 Chi ndakani ini ña ká'an ña saa: "Tu na tiandiaa lo'o nda'a va yo yu'u tikoto ña ndixi ra, saa ra ndikun nduva'a va yo", ka'an ña.
22 Ra saa ndikokuiin Jesús, ra ndakoto'ni ra nuu ña, ra ndika'an ra xi'in ña kachi ra saa:
—Kuayü'vi kun se'e, chi xa nduva'a va kun, xa'a ña ndiaa ini kun yu'u —kachi ra xi'in ña.
Saa ra ndikun mii hora kan ke nduva'a va ña.
23 Ra te ndixaa Jesús ndiki'vi ra ve'e ra Jairo, ra kuchee nuu na Judío kan, ra xini ra ndee na miska tivi na, ña xa xandúvi na, ña nduxin na ña lo'o kan, ra na kua'a kan ra iin kaña kaña xaku na xa'a ña.
24 Ra saa ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—Kee ndo chi ke'e, chi süvi ña ndixi'i kuvi ña lo'o yo'o, chi ña kixi va kuvi ña —kachi ra xi'in na.
Saa ra ndixaku ndiaa va na ra.
25 Ra te kee ndi'i na chi ke'e xa ra, saa ra ndiki'vi ra ve'e nuu kandu'u ña lo'o kan, ra te tiin ra nda'a ña, saa ra ndakoo va ña, chi ndatiaku ndixa va ña xa ra.
26 Saa ra ndikun kundaa ini takundi'i va yuvi, na ndee ñuu ña ndo'ni kan xa'a ña xa Jesús, ña sandatiaku ra ña lo'o kan.

Sanda'a Jesús uvi ndia kuaa

27 Ra te kanata Jesús ve'e kan, ra ndaki'in ra kua'an ra, ra saa taxi ndikun uvi ndia kuaa sata ra, ra iin ko ko'o kana ndia kachi ndia saa:

—Jesús, se'e ra David, kunda'vi ini kuni
ndu'u —kachi ndia xi'in ra.
28 Ra te ndixaa Jesús ndiki'vi ra iin ve'e,
ra saa kuyachin ndia kuaa kan nuu ra, ra
nindakatu'un ra ndia kachi ra saa:
—¿A kandixa ndo ña kuchuun yu
sanda'a yu ndo'o tuvi ndo? —kachi ra
xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Kuchuun va kun, Tata —kachi ndia
xi'in ra.
29 Saa chindu'u Jesús nda'a ra nuu ndia,
ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Xa'a ña kandixa ndo yu'u, ña
kuchuun yu sanduva'a yu ndo'o ke, na
nduva'a va ndo —kachi ra xi'in ndia.
30 Saa ra ndikun ndanuña ndixa va nuu
ndia, ra va'a ka vi ndakoto'ni ndia, ra saa
ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndia nii yuvi ndatü'un ndo xi'in xa'a
ña sanda'a yu ndo'o —kachi ra.
31 Ndi su te ndakoyo ndia kua'an ndia,
saa ra ndikun xa'a va ndia ndatu'un ndia
xi'in yuvi na ndee, iin nii kuvi ñuu xa'a
ña xa Jesús xi'in ndia, ña sanda'a ra nuu
ndia.

Sanda'a Jesús iin ra mi'mi

32 Ra te sakan kee ndia kuaa ndia
nduva'a nuu kan kua'an ndia, saa ra
ndixaa ka tuku va yuvi nuu Jesús xi'in iin
ra mi'mi ra ndikaa tachi ndiva'a ini.
33 Ra te tava Jesús tachi ndiva'a ini tiaa
ra mi'mi kan, saa ra ndikun va'a ndaka'an
va ra. Saa ra ndakanda ni ini yuvi kan ra
kachi na saa:
—Ndia nii ñuu ña ndikun ndiaa Israel
yo'o, ra täan kuni yo ña kuu yo'o vichin
—kachi na.
34 Ndi su ndia fariseo, ra su'va va, kachi
ndia xa'a Jesús:
—Ndiee kiti ndiva'a, mii ri kuchee va'a
nuu takundi'i ña ndiva'a va ke iyoo xi'in
ra; ña kan ke va'a tava ra tachi ndiva'a
—kachi ndia.

Kunda'vi ni ini Jesús xini ra yuvi

35 Ra iinii kuvi ñuu na'nu, xi'in ñuu vali
ke xinu'ni Jesús kua'an ra, ña saña'a ra
yuvi xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu,
ra ka'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu na, ra
ta ve'e ñu'u ta ve'e ñu'u ke ya'a ra kua'an
ra; ra sanda'a ra takundi'i na xi'i ndia
ndia ka kue'e, xi'in na ndiee ndo'o.
36 Ra te xini ra takundi'i yuvi na ndikun
kua'an sata ra, saa ra kunda'vi ka vi ini ra
xini ra na, saa chi nda'vi ka vi íin na ndee
na, chi kuenda ke kuu na yuvi xika va na,
ra köo mii na ki'in kuenda xi'in vi na, ra
ta íin ndikachi vali ri köo ixto'o va, saa íin
na.
37 Saa ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in
ra kachi ra saa:
—Ña ndixa ke, chi itu ña xiniñu'u sakee
yo, ra kua'a ni va kuvi ña, ndi su na sakee,
ra lo'o ni va kuvi na.
38 Ña kan ke xiniñu'u ni na ka'an ndo
xi'in ra kuu xito'o ña, ra na ti'vi ka ra
na sakee kixi na, ña sakee na ña —kachi
Jesús xi'in ndia.

10

Ndakaxin Jesús uxi uvi tiaa ndia kaka chiñu nuu ra

1 Ra saa ndakana Jesús uxi uvi saa ndia
ita'an xi'in ra, ra taxi ra ndiee nda'a ndia
ña tava ndia tachi ndiva'a, ra sanda'a tu
ndia na xi'i ndia ndia ka mii kue'e va,
xi'in na ndiee ni ndo'o.
2 Ra su'va ke nani uxi uvi saa ndia
xita'an tuun xi'in Jesús: Iin ra nani
Simón, ra ndasama Jesús kivi ra ndaku-
nani Pedro, iin ra nani Andrés, ñani suvi
ra Pedro, iin ra nani Jacobo, iin ra nani
Juan, ñani suvi ra Jacobo, ndia se'e ra
Zebedeo;
3 Ra iin ra nani Felipe, iin ra nani
Bartolomé, iin ra nani Tomás, iin ra nani
Mateo, ra kaya xu'un nda'a na ñuu ña
kua'an nda'a Gobierno ñuu Roma; iin ra
nani Jacobo, se'e ra Alfeo, iin ra nani
Lebeo, ra ka'an tu na ña nani ra Tadeo
va.
4 Iin ra nani Simón ra ndixika xi'in na
partido Zelote, iin ra nani Judas Iscariote,
ra ndixiko Jesús te ndi'i.

Ti'vi Jesús ndia ita'an xi'in ra kua'an ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi

5 Ra saa ti'vi Jesús uxi uvi saa ndia
ita'an xi'in ra kua'an ndia, ña ka'an ndoso
ndia tu'un Ndioxi, ra xa'ndia ra chiñu nuu
ndia kachi ra saa:
—Xä'an ndo ñuu na küu judío, ra nii
ñuu na Samaria kï'vi ndo,
6 chi sata ndikachi vali ri xinu'ni xika
sana, ri kuu ndise'e ñuu Israel va ke na
ku'un ndo.

7 Ra kua'an ndo vichin ra ka'an ndoso
ndo tu'un Ndioxi ra kachi ndo saa: “Xa
kuyachin ni va kii ña ka'ndia Ndioxi
chiñu nuu yo”, kachi ndo xi'in na.
8 Ra na sanda'a ndo na xi'i, ra san-
datiaku tu ndo na xa ndixi'i va, ra na
sanduva'a tu ndo na ndo'o kue'e tia'yu
koyo kuñu, ra na tava tu ndo tachi ndiva'a
ini na ñu'u ña ini va. Ra kï'in ndo xu'un
nda'a na xa'a chiñu ña sa ndo, saa chi ña
nini'i uun va ndo kuvi ndiee yo'o.
9 Ra na kü'un ndia nii lo'o xu'un xi'in
ndo,
10 ra nii leka na kü'un xi'in ndo ichi
nuu ku'un ndo. Ra nii tikoto ña ndasama
ndo na kü'un xi'in ndo, ra nii ndixan tu
ndo ke na kü'un xi'in va ndo, ra saa tu
itun tu katuvi va ndo, saa chi takundi'i na
xachiñu tatu ra xiniñu'u kuxi va na nuu
xachiñu na.
11 Ra te xa na xaa ndo iin ñuu chee, a
iin ñuu lo'o, ra na nanduku ndo yuvi na
tiayu na kuvi kundiaa ini ndo, ra mii ve'e
na kan ke na kundee va ndo ndia te na
xaa kii ña kee ndo ku'un ndo inka ñuu
va.
12 Ra te xa na xaa ndo iin ve'e, ra xi'na
ka va ná ka'an ndo xi'in Ndioxi ña taxi ra
ña va'a kuta'vi na xi'in ve'e kan.
13 Ra tu na ndaki'in mani na xi'in ve'e
kan ndo'o, saa ra ña va'a ña taxi Ndioxi
kuta'vi na, ra ndaki'in va na ña. Ndi su
tu na kuïin na xi'in ve'e kan ña ndaki'in
mani na ndo'o, saa ra ña va'a ña taxi
Ndioxi kuta'vi na ra ndakï'in vi na ña.
14 Ra tu na kuïin yuvi kan ña ndaki'in
mani na ndo'o, ra nii na kuïin tu na ña
tiaa so'o na ña ka'an ndo, saa ra kee ndo
ñuu na, a ve'e na, ra na kuun ndo xa'a
ndo ña na koyo yaka ñuu na xa'a ndo.
15 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi
te na xaa kii ña sandaku Ndioxi kuachi
na yuuvi yo'o, ra chee ni ka tundo'o taxi
Ndioxi nda'a na yo'o, nuu na ñuu Sodoma
xi'in na ñuu Gomorra na sandi'i Ndioxi
xa'a xina'a —kachi Jesús xi'in ndia.

Kua'a ni tundo'o kixi

16 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—¡Ra na kundaa ini ndo! Chi yu'u
kuvi ra ti'vi ndo'o ku'un ndo, ra ta iyoo
ndikachi vali ri kua'an tiañu ndiva'yu ke
iyoo ndo. Ña kan ke ndichi ni na koo ndo
iin ta ku'va iyoo koo ke, na koo ndo; ra
vita ni tu na koo ini va ndo, iin ta ku'va
iyoo paloma ke, na koo ndo.
17 Ra kuenda ni na koo ndo, chi tiin na
ndo'o ra ndataxi na ndo'o nda'a na chiñu,
ra kani ni na ndo'o nuu ndakuta'an na
ye'e chiñu a ye'e ve'e ñu'u va tu.
18 Ra ndia nuu na chiñu na'nu na kuu
gobierno xi'in na kuu rey va ke ku'un
na xi'in ndo, ña taxi na kuachi xa'a ndo
xa'a ña ndikun ndo yu'u; ra saa ke kuvi
ndatu'un ndo xi'in na chiñu xa'a yu, ra
saa ke kuvi tu ndatu'un ndo xi'in na xïni
tu'un va yu.
19 Ra te na tiin na ndo'o ku'un ndo nuu
na chiñu, ra na kundï'i ini ndo xa'a tu'un
ña ka'an ndo xi'in na, ra nii na ndakäni
ini ndo ni ke kachi ndo, saa chi ta xa na
ka'an ndo xi'in na, ra mii va Ndioxi taxi
tu'un ña ka'an ndo.
20 Saa chi süvi mii ndo kuvi ndo ka'an,
chi Tachi Yii Tata yo Ndioxi ña iyoo xi'in
va ndo kuvi ña ka'an nuu ndo.
21 Ra su'va ke kuu kii ña vaxi, na iyoo
ñani, ra ndataxi na ñani na ña kuvi
na xa'a tu'un Ndioxi; ra na iyoo se'e ra
ndataxi tu na kan va se'e na ña kuvi na
xa'a tu'un Ndioxi; ra sa tu na iyoo iva si'i
va chi ndataxi tu na kan va iva si'i na ña
kuvi na xa'a tu'un Ndioxi.
22 Ra iin takundi'i yuvi ra kundasi ni na
ndo'o xa'a ña ndikun ndo yu'u; ndi su na
kuchuun sa ndiee ini ndia kii ndi'i, kuvi
na kaku va.
23 Ra te na kanita'an na xi'in ndo iin
ñuu, ra na kee ndo ku'un ndo inka ñuu
nuu va na, ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in
ndo, saa chi ndia nii këe xiyo vi ndo
ñuu Israel ña kaka ndo ka'an ndoso tu'un
Ndioxi, saa ra xa nandiko tuku va yu.
24 ’Ra ndia nii na sakan sakua'a ra küvi
kachi na ña xini ka na nuu maestro na,
ra saa tu iin na xachiñu tatu va chi küvi
kachi na ña chee ka na nuu ra kuu xito'o
na.
25 Ra na sakan sakua'a ra xiniñu'u na
xaa na koo na ta ku'va iyoo maestro va
na, ra saa tu iin na xachiñu tatu va chi
xiniñu'u xaa tu na kan va ña kuu na
ta ku'va iyoo xito'o na. Ra kuni yu na
kundaa ini ndo ña yo'o: chi tu yu'u, ra xaa
yo'o, ra “ra ndiva'a” va kachi na xi'in yu,
saa ra ndiee ni ka va ka'an na xa'a ndo'o,
na ndikun sata yu —kachi Jesús xi'in ndia
ita'an xi'in ra.

Indaa Ndioxi va na yu'vi yo kuni yo

26 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Xa'a ña kan ke, kuayü'vi ndo nuu yuvi yo'o. Saa chi takundi'i ña'a ña kundäa ini na, ra kundaa ndi'i va ini na xa'a ña, ra ña iyoo se'e ra ndatuvi ndi'i tu xa'a ña kan va.
27 Ña kan ke, tu'un ña ka'an se'e yu xi'in ndo, ra na ka'an tuvi va ndo ña xi'in na, ra na kundaa ini na xa'a ña; ra tu'un ña ka'an yaa tu yu xa'a so'o ndo, ra na ndaa ndo ndia chi xini ve'e kundita ndo ra ka'an ndoso ndo ña, ra na kuni so'o takundi'i va yuvi.
28 Ra kuayü'vi ndo kuni ndo na xa'ni ndii, chi takua iki kuñu va ndo ke kuchuun na sandi'i na xa'a, ndi su kuchüun vi na ña sandi'i na xa'a nima ndo, ra ña xiniñu'u sa ndo ke, na yu'vi ndo kuni ndo Ndioxi va, chi ra kan kuvi ra kuu mii ndiayu ña sandi'i ra xa'a ndo xi'in nima ndo ra chikaa ra ña ndiaya.
29 Ra xa kundaa va ini ndo chi saa vali, ra núú ni va ixiko na ri, chi uvi ri ra iin xu'un lo'o va ki'in na xa'a ri, ndi su nuu Ndioxi ra ndiaa ya'vi ni va ri, chi ndia nii ri näa ini ra xa'a.
30 Ndi su ndo'o, ra ndia ixi xini va ndo ke ndia'vi nuu Ndioxi.
31 Xa'a ña kan ke kuayü'vi ndo: chi ndo'o ra ndiaa ya'vi ni ka va ndo nuu iin ti'vi saa vali —*kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Na kukä'an nuu yo ndatu'un yo xa'a Jesús xi'in inka yuvi

32 Saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Ndia ndia ka yuvi na ndatu'un xi'in inka yuvi ña ndikun na yu'u, ra saa sa tu yu'u va, chi ndakuiin va yu xa'a na nuu Tata yu ra iyoo ndivi.
33 Ndi su na kuka'an nuu ndatu'un na xa'a yu ña ndikun na yu'u xi'in inka yuvi, saa ra saa sa tu yu'u va, chi sa xïni tu yu'u va na nuu Tata yu ra iyoo ndivi —kachi Jesús.

Xa'a Jesús ke ndata'vi ta'an yuvi

34 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Ndakäni ini ndo ña xaa yu ña yuuvi yo'o ña ndachindee va'a yu ndo'o, chi ra xaa ndata'vi va kuvi yu ndo'o.
35 Saa chi xa'a yu'u ke ndukuiin iin tiaa ña kanita'an ra xi'in iva ra, ra saa tu iin ña'a va, chi ndukuiin ña, ra kanita'an ña xi'in si'i ña, ra saa tu iin ña ixanu va, chi ndukuiin tu ña kan va, ña kanita'an ña xi'in ña siso ña.
36 Ra mii na ve'e va ndo kuvi na ndukuiin kanita'an xi'in ndo xa'a ña ndikun ndo yu'u.
37 Ra na ku'vi ni ka ini xini iva xi'in si'i, nuu yu'u, ra küvi vi kundikun na kan yu'u, ra saa tu na ku'vi ni ini xini se'e tiaa a se'e ña'a va tu, nuu yu'u, saa ra küvi tu kundikun na kan va yu'u;
38 ra yuvi na xïin ndo'o ta ku'va ndo'o yuvi na kasoko cruz, ra ndia xi'i va na xa'a ña ndikun na yu'u, saa ra küvi vi kuu na kuenda yu.
39 Ra yuvi na kuni sakaku mii, ra na ndiee ka ndoñu'u va kuvi na, ra na kuni sandoñu'u mii xa'a yu'u, kuvi na kuchuun kaku va —kachi Jesús.

Ña'a ña ni'i yo sa Ndioxi

40 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Yuvi na ndaki'in mani ndo'o, ra yu'u va kuvi ra ndaki'in mani na; ra na ndaki'in mani yu'u, ra Tata yu Ndioxi ra ti'vi yu'u vaxi va yu kuvi ra ndaki'in mani na.
41 Ra yuvi na ndaki'in mani iin na ka'an tu'un yu'u Ndioxi, ra ta'an ña'a, ña ni'i na ka'an tu'un yu'u Ndioxi kan ke ni'i tu na kan va, ra na ndaki'in mani tu iin na va'a na köo kuachi nuu Ndioxi, saa ra ta'an ña'a, ña ni'i na va'a kan nuu Ndioxi, ke ni'i tu na kan va.
42 Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi ndia ndia ka iin na na taxi iin yaxin lo'o tiakuii ko'o iin na kuvali, na ndikun yu'u, ra ndï'i uun xa'a ña mani ña sa na kan nuu Ndioxi, chi ndaki'in va na ya'vi na —kachi Jesús.

11

Ti'vi ra Juan ra sakuchi yuvi, ndia ita'an xi'in ra kua'an ndia nuu Jesús

1 Ra te sandi'i Jesús ndataxi ra nuu uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra xa'a takundi'i ña yo'o, ra saa ndaki'in ra kua'an ra ñuu ña ndo'ni kan ña saña'a ra yuvi, ra ka'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu na.
2 Ra ra Juan, ra sakuchi yuvi, ra ve'e kàà va ke ndikaa ra, ra te kundaa ini ra xa'a ña va'a ña □xa Jesús xi'in yuvi, ra saa ti'vi

ra uvi ndia ita'an xi'in ra kua'an ndia nuu
Jesús
3 ña ndakatu'un ndia ra. Ra te ndixaa
ndia nuu Jesús ra saa ndika'an ndia kachi
ndia saa xi'in ra:
—¿A ndixa yo'o kuvi ra xa iyoo tu'un
xa'a kixi ña sakaku kun na yuuvi yo'o? ¿A
xiniñu'u kundiatu ndi inka va ra? —kachi
ndia xi'in ra.
4 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—Kua'an ndo ra ndatu'un ndo xi'in ra
Juan xa'a ña ⌧xini ndo xi'in ña ⌧xini so'o
ndo ra na kundaa ini ra.
5 Chi na kuaa, ra ⌧ndakoto'ni va na, ra
na küvi kaka, ra ⌧ndakaka va na, ra na
ndo'o kue'e tia'yu; ra ⌧nduva'a va na, ra
na so'o, ra ⌧ndakuni va so'o na, ra na
ndii, ra ⌧ndatiaku va na. Ra ⌧ndakani tu
yu tu'un Ndioxi nuu na nda'vi ña va'a na
kaku va na.
6 Ra va'a ni kee yuvi na ndikun yu'u, ra
xä uvi ini na xa'a tu'un ña ka'an yu xi'in
na —kachi Jesús xi'in ndia.
7 Ra ta ndaki'in ndia ti'vi ra Juan kua'an
ndia, saa xa'a Jesús ka'an ra xa'a ra Juan
xi'in na ndee kan kachi ra saa:
—¿Ndixaa kaa tiaa ra ndixa'an ndo xini
ndo iku yuu kan? ¿A xini ndo iin tiaa ra
kisi ña, ta ku'va ndo'o iin ndoo ñu'u ta
xika tachi?
8 Ra tu süvi saa kaa ra, ¿ra ndixaa ke
kaa tiaa ra ndixaa ndo xini ndo? ¿A xini
ndo iin tiaa ra ndixi tikoto va'a ña ya'vi?
Ra xa kundaa va ini ndo chi na ndixi
tikoto va'a, ña savi, ra va'a ni va iyoo na
kan, chi ve'e va'a nuu ndee na rey va ndee
na.
9 Ra tu süvi saa kaa ra ndixini ndo, saa
ra, ¿ndixaa va ke kaa ra? ¿A xini ndo iin
ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi va? Ndixa va,
chi suvi kuvi va ra; ra chee ka va chiñu
ña xa ra Juan nuu takundi'i na ndika'an
tu'un yu'u Ndioxi xina'a.
10 Ra xa'a ra Juan yo'o ke ka'an ña tiaa
na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña
kachi su'va:
Yo'o ti'vi yu iin tiaa ra ku'un chiñu nuu
yu ra kunuu ra ku'un ra,
ña ndasavii ra ichi kun,
kachi ña.
11 Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, ra na
kundaa ini ndo chi ra Juan ra sakuchi
yuvi kuvi ra chee ka nuu takundi'i va
na ndika'an ndoso tu'un Ndioxi xina'a.
Ndi su na kuëe xiniñu'u va'a vichin nuu
xa'ndia Ndioxi chiñu, kuvi na nduchee ka
tu nuu ra Juan va.
12 ’Ndia kii te xa'a ra Juan, ra sakuchi
yuvi ka'an ndoso ra tu'un Ndioxi, iin saa
ndia vichin, ra xika nduku ña ndiva'a ña
sandi'i ña xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi
chiñu, ra takua yuvi na ndaku ini va kuvi
na kuchuun ki'vi koo nuu xa'ndia Ndioxi
chiñu.
13 Ra takundi'i na ndika'an tu'un yu'u
Ndioxi xina'a, xi'in ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés, xi'in ra Juan, kuvi
na ndiña'a ndia ku'va ke kuu ta xa na
ka'ndia Ndioxi chiñu.
14 Ra na kandixa ndo ña ka'an yu xi'in
ndo, chi ta iyoo ra Elías ra ndika'an
Ndioxi xa'a kixi, saa ke iyoo tu ra Juan va.
Chi xa'a ra Juan ke ndika'an va Ndioxi ña
kachi ra saa.
15 Ra ndo'o na xini so'o, ra ná kuni ka
so'o va ndo ña ka'an yu —kachi Jesús xi'in
na.
16 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na
kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na chinuu yu xi'in na ndee
vichin? Ra na kundaa ini ndo chi ta iyoo
na vali na ndakaya sasiki nuu ya'vi, ra
kana ta'an na kachi na saa:
17 “*Tivi ndi yaa sii ini xi'in tiyoo ra
ndixïin ndo taxa'a ndo; ra xita tu ndi yaa
suchi ini ra ndixïin tu ndo kuaku va ndo”,
⌧kachi na xi'in ta'an na, ra ku'va saa va
ke xa na yuvi yo'o vichin.
18 Saa chi kixi ra Juan ra sakuchi yuvi,
ra ndixïxi ni ra, ra nii vino ndixï'i ra, ra
tachi ndiva'a va iyoo xi'in ra kachi ndo.
19 Ra vichin xa̱a tu yu'u, ra ti'vi Ndioxi;
ra xíxi yu, ra xi'i yu vino, ra ka'an ndo
xa'a yu: ña kini ni xixi yu, ra kini ni xi'i
yu vino, ra ita'an tu yu xi'in yuvi kuachi,
xi'in na kaya xu'un kua'an nda'a gobierno
ñuu Roma va, kachi ndo xa'a yu. Ndi
su na ndaki'in ña va'a, ña ndichi ña táxi
Ndioxi kuvi yuvi na ndaña'a mii ña kúu
na se'e va ra, chi xiin va na kandixa na ña
saña'a ra Juan, ra saa tu ña ⌧saña'a yu'u
va —kachi Jesús xi'in na.

Ndo'o ni ini yuvi na ⌧xïin ndaki'in ichi Ndioxi

20 Ra saa xa'a Jesús ka'an ra xa'a ña
ndikindöo ini ra xi'in chiñu ña ⌧xa na

ñuu nuu xa ra kua'a ni ña xitu'un, saa chi
ndiee ni ini na, chi ndixïin na ña nandiko
ini na xa'a kuachi na, ra ndaki'in na ichi
Ndioxi, ña kan ke ndika'an Jesús xi'in na
kachi ra saa:
21 —¡Nda'vi ni ndo'o, na ñuu Corazín,
xi'in ndo'o, na ñuu Betsaida! Chi tu ta
ñuu na Tiro xi'in na Sidón, ndixa yu ta'an
ña xitu'un ña xa yu ñuu ndo yo'o, saa ra
xa yachi vi nandiko ini na kan ra ndaki'in
va na ichi Ndioxi; ra xa ndakundixi nda'vi
va na iin tikoto ña tumi, ña kue'e ni, ra
xa ndakundee tu na nuu yaa nu'u va, ña
ndaña'a na mii na ña xa̱ ndandiko ini na
xa'a kuachi na.
22 Ra xa'a ña kan ke ndo'o ni ka va ndo'o
na ñuu Corazín, xi'in na ñuu Betsaida,
nuu na ñuu Tiro, xi'in na ñuu Sidón, kii
ña sandaku Ndioxi kuachi na yuuvi yo'o.
23 Ra ndo'o, na ñuu Capernaum, ra xa
ndivi va ke ndee ndo tuvi ndo, ndi su
ndia ka'a yavi nuu ñu'u na ndii va ke
saxinu Ndioxi ndo'o, saa chi ndixïin ndo
ña kandixa ndo. Ra tu ta'an ñuu Sodoma
ndixa yu ña xitu'un ña xa yu ñuu ndo
yo'o, saa ra kandixa va na ñuu kan, ra
ndï'i vi xa'a na, ra ndee na ndia vichin
va.
24 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo vichin,
chi te na xaa kii ña sandaku Ndioxi
kuachi na yuuvi yo'o, ra ndiee ni ka va
kaa tundo'o ña taxi Ndioxi nda'a ndo'o
na ñuu Capernaum nuu na ñuu Sodoma
—kachi Jesús xi'in na.

Na'a ndo nuu yu, ra yu'u taxi ndakindiee ndo

25 Saa kuu iin kii ra ndika'an Jesús xi'in
Ndioxi kachi ra saa:
—Ndasaka'nu yu yo'o, Tata, chi yo'o
kuvi ra xa'ndia chiñu ndivi ra saa tu nuu
ñu'u yo'o va, saa chi chikaa se'e va kun
ña va'a yo'o nuu na ndichi xi'in nuu na
kundaa ni ini, ra ndaña'a kun ña nuu na
nda'vi, na kundäa ini, na iyoo ta ku'va
iyoo na kuachi vali.
26 Ra saa xa kun, Tata, chi saa kuni mii
kun koo va —kachi Jesús xi'in Ndioxi.
27 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na ndee
kan kachi ra saa:
—Tata yu kuvi ra ndataxi takundi'i ñá'a
nda'a yu. Ra ndia nii na xïni yu'u; chi
indaa mitu'un Tata yu Ndioxi va kuvi ra
xini yu'u. Ra ndia nii tu na xïni Tata va
yu, chi indaa yu'u, ra kuu se'e va ra kuvi
ra xini ndia ku'va ke iyoo ra, ra saa tu
yuvi na ndaña'a yu ra nuu va.
28 Ra takundi'i ndo'o, na kuñaa
xachiñu, xi'in ndo'o, na kuñaa ndiso,
ra na'a ndo nuu yu ra yu'u kuvi ra taxi
ndakindiee ndo.
29 Ra na kandixa ndo chiñu ña taxi yu
nda'a ndo, ña ka'an yu kuu iin íku yu, ra
na sakua'a ndo nuu yu, chi yu'u ra ka'nu
ni va ini yu, ra nda'vi ni tu ini va yu; ra
saa ke kuvi ni'i ndo ña ndakindiee nima
ndo.
30 Saa chi chiñu ña taxi yu nda'a ndo ra
ü'vi ña, ra nii ña'a ña taxi yu kuiso ndo
ra vëe ña. Chi ta iyoo iin íku tu kama ni
va, saa iyoo ña chi ü'vi ña —kachi Jesús
xi'in na.

12

Kindiaa ndia ita'an xi'in Jesús yoko trigo iin kii yii

1 Saa kuu iin kii sábado, kii yii, ra
ndiya'a Jesús kua'an ra xi'in ndia ita'an
xi'in ra iin nuu iyoo itu trigo, ra saa xa'a
ndika'un ini ndia ita'an xi'in ra, ra xa'a
ndia xa'nu ndia yoko itu trigo kan, ra
□sakoyo ndia nuni vali sata ña □xaxi ndia.
2 Ra ta xini ndia fariseo, ra saa ndika'an
ndia xi'in Jesús kachi na saa:
—Kuto'ni, nichuun xa ndia ita'an xi'in
kun saa: chi köo ndiayu nda'a yo ña sa
yo saa kii yii sábado, chi kii ndakindiee
va yo ke —kachi ndia xi'in ra.
3 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ndia:
—¿A täan va ka'vi ndo tu'un Ndioxi ña
ndakani xa'a ra rey David, ña xa ra te
ndika'un ini ra xi'in ndia kua'an xi'in ra?
4 Ra na kundaa ini ndo chi su'va va
ke kachi tu'un Ndioxi ndakani ña. Ra
rey David, ra ndiki'vi va ra ini ve'e ñu'u
Ndioxi ra ki'in ra ixtava'a yii, ña soko na,
ña iyoo ini ve'e ñu'u kan xixi ra xi'in ndia
kua'an xi'in ra, ra köo ndiayu ra ña kuxi
ra ña, chi takua na sutu va kuvi na iyoo
ndiayu kuxi ña.
5 ¿Ra a täan ka'vi tu ndo ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés, ña ka'an ña na
sachïñu ndia nii yuvi kii yii sábado, ndi
su ndia sutu ra xa va ndia kan chiñu ini

ve'e ñu'u ka'nu, ra köo vi tu na ka'an
kuachi xa'a ña xa ndia kan?
6 Ra na ka'an yu xi'in ndo ra kundaa ini
ndo, chi ka'nu ni ka va yu'u ra íin xi'in
ndo yo'o vichin nuu ve'e ñu'u ka'nu.
7 Ndi su ndo'o, ra na täan kundaa ini va
kuvi ndo ni ke kuni kachi tu'un Ndioxi ña
ka'an kachi su'va: "Küni yu ña na ka'ni
ndo kiti ra soko ndo ri nuu yu, chi ña
kuni yu ke na ku'vi ni ini ndo kuni ta'an
va ndo", kachi ña. Ra tu ndikundaa ini
ndo xi'in tu'un yo'o, saa ra kä'ndia vi ndo
chiñu ña na sando'o na yuvi nda'vi na köo
kuachi.
8 Ndi su, yu'u ra xaa yo'o vichin, kuvi
ra iyoo ni ka ndiayu nda'a xa'a kii yii
sábado, ndia ña ke kuvi sa yo, ra ndia ña
ke küvi sa yo —kachi Jesús xi'in ndia.

Sanda'a Jesús iin tiaa ra ndachi nda'a kii yii sábado

9 Saa ndaki'in Jesús kua'an ra, ra
ndixaa ra ndiki'vi ra iin ve'e ñu'u nuu
ndakuta'an na ñuu kan.
10 Ra ini ve'e ñu'u kan ndu'u iin tiaa
ra ndachi iin xiyo nda'a; ra ndia fariseo
ra xika nduku ni ndia ndixaa sa ndia, ña
va'a kuchuun ndia taxi ndiaa kuachi xa'a
Jesús, ra saa nindakatu'un ndia ra kachi
ndia saa:
—¿A kuvi sanda'a yo iin na xi'i kii
ndakindiee? —kachi ndia.
11 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ndia:
—Tu ndia iin ndo iyoo iin ndikachi lo'o
sana, ra na ndakava ri ini iin yavi kii yii,
¿ra a kü'un ndo tava ndo ri? ¿Su ku'un
va ndo tava ndo ri ini yavi kan?
12 Ra na kundaa ini ndo, chi ndiaa ya'vi
ni ka va iin yuvi nuu iin ndikachi lo'o; ra
xa'a ña kan ke kuvi va sa yo ña va'a kii
yii sábado —kachi Jesús xi'in ndia.
13 Ra saa ndika'an Jesús xi'in tiaa ra
ndachi nda'a kan kachi ra saa:
—Sandakaa nda'a kun —kachi ra xi'in
ra.
Ra saa sandakaa tiaa kan nda'a ra, saa
ra ndikun nduva'a va ña, ra nduu ña ta
kaa inka ña va'a va.
14 Ra te kee ndia fariseo kan chi ke'e,
ra saa ndikata'an ndia ndixaa sa ndia, ña
kuvi ka'ni na Jesús.

Ndixinu nuu tu'un ña ndika'an na ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a

15 Ra ta kundaa ini Jesús xa'a ña kuni
ndia sa ndia xi'in ra, ra saa kanata ra
ini ve'e ñu'u kan ra ndaki'in ra kua'an
ra inka xiyo va, ra kua'a ka vi yuvi
ndakundikun sata ra kua'an na xi'in ra.
Ra sanda'a ra takundi'i va na xi'i.
16 Ra saa xa'ndia ra chiñu nuu na ña na
ndatü'un na xi'in ndia nii yuvi xa'a ra, ña
sanda'a ra na.
17 Ra su'va ke kuu ña ndixinu nuu tu'un
Ndioxi, ña ndika'an ra Isaías ra ndika'an
tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña kachi su'va:
18 Koto ndo, chi ra yo'o kuvi ra xachiñu
nuu yu, ra ndikaxin yu;
ra ku'vi ni ini yu xini yu ra, ra kusii ni ini
yu xi'in ra.
Ra taxi yu Tachi Yii yu koo ña xi'in ra,
ra ka'an ndoso ra tu'un yu nuu takundi'i
na yuuvi, ra kundaa ini na ña
sandaku yu kuachi xi'in na.
19 Ra ndatü'un kuachi ra xi'in ndia nii
yuvi,
ra nii kañä'a tu ra xi'in va na;
ra ndia nii tu na küni so'o ña kana ra kaka
ra ya'ya va.
20 Ra yuvi na xa takue'e, na ndo'o, ta
ku'va ndo'o iin ndoo ñu'u tun xa
ndita'nu, ra satakuë'e ka ra na;
ra nii i'va lo'o ña sakan ndixikun, ndä'va
ra,
ra saa ke sa va ra ndia te xaa kii ña
ndaki'in ra ka'ndia ra chiñu xi'in
ña ndaa va.
21 Ra takundi'i na yuuvi yo'o, ra indaa
ra yo'o va kuvi ra kundiaa ini na,
kachi Ndioxi ndika'an ra,
kachi ra Isaías.

Saña'a Jesús yuvi ña vä'a kaña'a na xa'a Tachi Yii Ndioxi

22 Ra saa ndixaa sava na nuu Jesús xi'in
iin tiaa ra küvi ka'an, ra kuaa va tu ra,
saa chi tachi ndiva'a va ke tiin ña'a, ra
saa sanda'a Jesús tiaa kan ra va'a ka vi
ndakuto'ni ra, ra va'a tu ndaka'an va ra.
23 Saa ra takundi'i yuvi na xini ña kuu
kan, ra ndakanda ka vi ini na, ra iin
ndakatu'un ta'an na kachi na saa:
—¿A ra yo'o kuvi ra kuu ndise'e ra
David, ra ti'vi Ndioxi kixi sakaku yoo?
—kachi na xa'a Jesús.
24 Ndi su te xini so'o ndia fariseo, ña
kachi yuvi kan saa xa'a Jesús, saa ra
ndika'an ndia kachi ndia saa:

—Ndiee ti Beelzebú mii ti kuchee va'a nuu takundi'i ña ndiva'a va ke iyoo xi'in ra, ña kan ke va'a tava ra tachi ndiva'a —*kachi ndia.

25 Ra kundaa va ini Jesús ña ndakani ini ndia, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Takundi'i ñuu na'nu ña kanita'an xi'in ta'an mii, ra kuchüun vi ña koo ña, chi ndi'i va xa'a ña; ra saa tu iin ñuu va, a iin ve'e va tu, saa chi tu na xa'a na kanita'an na xi'in ta'an mii na, saa ra kuchüun na koo vi na chi ndi'i va xa'a na.

26 Ra saa tu kiti ndiva'a va, chi tu na ndukuiin ri kanita'an ri xi'in ta'an mii ri; saa ra kuchüun vi ri koo ri, chi ndi'i xa'a va ri.

27 Ra kachi yu su'va xi'in ndo, saa chi ka'an ndo, ña tava yu tachi ndiva'a xi'in ndiee ti Beelzebú, ri kuchee nuu takundi'i ri ndiva'a; ra tu saa iyoo ña, saa ra, ¿yoo ku ra taxi ndiee nda'a na ndikun sata ndo ña va'a tava na tachi ndiva'a tu saa? Ra na kundaa ini ndo chi süvi xi'in ndiee ri ndiva'a ke tava na ña. Ña kan ke kundaa va'a va ini na ña vä'a iyoo ndo.

28 Ra ña tava yu tachi ndiva'a vichin xi'in ndiee Tachi Yii Ndioxi, ra ña yo'o kuni kachi ña saa, ña xa xaa Ndioxi xa'ndia ra chiñu nuu va ndo.

29 ’Ra na kundaa ini ndo vichin:

¿Ndixaa sa iin yuvi ña va'a ki'vi na ve'e iin tiaa ra ndaku ni ña sakui'na na ña'a ra, tu na chikätun na ra, tuvi ndo? Su xi'na ka va xiniñu'u katun na ra, ra saa vi ke kuvi ki'vi na ve'e ra ña sakui'na na.

30 ’Ra yuvi na kuä'an ndiee yu, ra na kanita'an xi'in va yu kuvi na, ra na xïin tu sachiñu xi'in yu, ra na sandi'i xa'a chiñu va yu kuvi na.

31 ’Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo ra na kundaa ini ndo, chi Ndioxi ra koo ka'nu va ini ra xa'a takundi'i kuachi ña xa yuvi, xi'in ña kaña'a na xa'a ra, ndi su na kaña'a xa'a Tachi Yii Ndioxi, ra köo ka'nu ini ra xa'a vi na kan.

32 Ra takundi'i yuvi na kaña'a xa'a yu'u ra xaa yo'o, ra koo ka'nu va ini Ndioxi xa'a na kan, ndi su na kaña'a xa'a Tachi Yii Ndioxi, ra köo ka'nu ini ra xa'a vi na kan kii ña ndee yo vichin, ra nii kii ña vaxi köo ka'nu tu ini ra xa'a vi na —kachi Jesús xi'in ndia.

Takundi'i itun kui'i ra xi'in kui'i ña kuun nda'a va nu ke ndakuni yo nu

33 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:

—Takundi'i itun kui'i tu va'a, ra kui'i ña va'a ke kuun nda'a va nu; ra itun kui'i tu vä'a, ra kui'i ña vä'a ke kuun nda'a va nu; ña kan ke xi'in kui'i ña kuun nda'a va itun ke ndakuni yo nu.

34 Ndi su ndo'o, ra yuvi ñà'a va kuvi ndo, chi ña saña'a ndo, ra ta iyoo ndutia xatu ra kee yu'u kǫǫ va iyoo ña. Ra ña kuu ndo yuvi ña'a, saa ra küvi vi ka'an ndo tu'un va'a. Ra na kundaa ini ndo, chi takundi'i tu'un ña iyoo nima yuvi ke ka'an va na.

35 Yuvi va'a, ra tu'un va'a ke ka'an va na, saa chi ña va'a ke iyoo nima va na, ra yuvi ñà'a, ra tu'un ñà'a ke ka'an va na, saa chi nima na, ra ña vä'a ke iyoo va.

36 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo, ra na kundaa ini ndo, chi takundi'i tu'un ki'vi ña ka'an ndo, ra sandaku va Ndioxi kuachi xi'in ndo xa'a ña, te na xaa kii ña sandaku ra kuachi xi'in takundi'i na yuuvi yo'o.

37 Saa chi xi'in mii tu'un ña ka'an ndo ke sandaku Ndioxi kuachi xi'in va ndo: tu ña va'a ndika'an ndo, saa ra kaku va ndo, ra tu ña vä'a va tu ndika'an ndo, saa ra ni'i ndo tundo'o va —kachi Jesús xi'in na.

Yuvi na xïin kandixa ra ka'an na xi'in Jesús ña na sa ra ña xitu'un kuni na

38 Saa ndika'an sava ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndia fariseo, kachi ndia saa xi'in Jesús:

—Tata Maestro, kuni ndi na sa kun iin ña xitu'un ña täan kuni ndi, ña va'a na kundaa ini ndi ña ndixa Ndioxi kuvi ra ti'vi yo'o xaa kun —kachi ndia xi'in ra.

39 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—Yuvi ñà'a na xïin kandixa Ndioxi na ndee tiempo vichin, ra kuni na ña na sa yu iin ña xitu'un kuni na, ndi su ndia nii ña xitu'un sä yu kuni na, chi ndia ta'an ña ndo'o ra Jonás, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va ke sa yu kuni na.

40 Saa chi ta ku'va ndo'o ra Jonás, ña xindikaa ra ini iin tiaka chee uni ka'ñu xi'in uni ñuu, ra saa ke kuu tu xi'in yu'u ra xaa yo'o va, chi uni ka'ñu xi'in uni ñuu ke kundikaa tu yu'u va tixi ñu'ú.

41 Ra te na sandaku Ndioxi kuachi xi'in
na yuuvi yo'o, ra na ñuu Nínive, ra
ndakuita va na ra taxi na kuachi xa'a yuvi
na ndee tiempo vichin, ra ka'an na xi'in
Ndioxi ña na sando'o ra na, saa chi na
ñuu Nínive, ra nandiko va ini na te xini
so'o na tu'un Ndioxi ña ndika'an ndoso ra
Jonás nuu na. Ra na kundaa ini ndo chi
ka'nu ni ka va yu'u, ra iin yo'o vichin nuu
ra Jonás.
42 Ra saa tu ña reina ña kee chi ninu
nuu ka'an na kuu sur, ra ndakundichi tu
ña kan va, ña taxi ña kuachi xa'a na yuvi
na ndee tiempo vichin, ra ka'an ña ña
na sando'o Ndioxi na, kachi ña, kii te na
sandaku Ndioxi kuachi xi'in na, saa chi
ña kan ra kani ni kee ña, ña kixi ña xini
so'o ña tu'un ndichi ña ndika'an ra rey
Salomón. Ra na kundaa ini ndo chi ka'nu
ka va yu'u, ra iin yo'o vichin nuu ra rey
Salomón —kachi Jesús xi'in ndia.

Tachi ndiva'a ña ̱nandiko tuku chi nuu kee ña

43 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia,
kachi ra saa:
—Ta kee tachi ndiva'a ini iin yuvi ra
su'va va ke xa ña: ̱kee ña ra ndaki'in
ña kua'an ña iinii kuvi iku yuu, chi nuu
köo ndia nii ña'a, nuu ichi ní, ña xika
nduku ña nuu koo ña ndakindiee ña, ndi
su ndanï'i ka ña nuu koo ña.
44 Saa ra ka'an ña xi'in mii ña kachi ña
saa: "Va'a ka va na nandiko yo ve'e chi
nuu kee yo", kachi ña. Ra saa te nandiko
ña ndaxaa ña nuu ndixiyo ña, ra ndia nii
ka ña'a köo ve'e kan, ra va'a ka vi ndati'vi
na, ra vii ka vi nduu ve'e kan xa na.
45 Ra saa ̱ndaki'in tuku tachi ndiva'a
kan kua'an ña, ra ̱nanduku ña inka uxa
nuu tachi ndiva'a, ña kini ni ka nuu mii
ña ̱xaa xi'in ña, ra saa ̱nandee takundi'i
ña ini ve'e kan, ña koo ña. Saa ra yuvi
na ndo'o saa ña xindikaa tachi ndiva'a ini
na, ra na ndiee ka ndasa va kuvi na, nuu
ña ndixiyo na ta yachi. Ra su'va ke ndo'o
tu yuvi ndiva'a, na ndee tiempo vichin va
—kachi Jesús xi'in ndia.

Yuvi na kandixa Jesús ku ndixa na kuu ta'an va ra

46 Ra saa kuu Jesús ndatu'un ka ra xi'in
yuvi kan, saa ra ndixaa va si'i ra xi'in na
ñani ra, ra xikundita na chi ke'e ña ndiatu
na ra, chi kuni na ka'an na xi'in ra.
47 Saa ndika'an iin na ndee kan xi'in ra
kachi na saa:
—Tata, chi ke'e íin si'i kun xi'in na ñani
kun, ra kuni na ka'an na xi'in kun —kachi
na xi'in ra.
48 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na kuu si'i yu, ra yoo kuvi
na kuu tu ñani yu? —kachi ra.
49 Ra saa saña'a nda'a ra na xika xi'in
ra, ra ndika'an ra kachi ra saa:
—Na yo'o va kuvi si'i yu xi'in ñani yu.
50 Saa chi takundi'i yuvi na xanduvi ña
ka'an Tata yu, ra ndu'u ndivi va, kuvi na
kuu ñani yu, xi'in ku'va yu, xi'in si'i yu
—kachi Jesús xi'in na.

13

Tu'un ndichi xa'a ra chi'i

1 Ra suvi mii kii kan kee Jesús ve'e nuu
íin ra, ra ndaki'in ra kua'an ra chi yu'u
tiañu'u, ra ikan ndixaa ra xikundu'u va
ra.
2 Ra kua'a ka vi yuvi ndakaya xaa nuu
ndu'u ra, ra saa nandaa ra ini iin barca
lo'o ndakundu'u ra, ra takundi'i yuvi kan
xikundita yu'u tiañu'u kan va.
3 Saa ra kua'a ka vi ña xa'a ra saña'a ra
na, ra niña xi'in tu'un ndichi ke sakua'a
ra na, ra saa ndika'an ra iin tu'un ndichi
xi'in na kachi ra saa:
—Saa kuu, ra kee iin ra chi'i kua'an ra
chi'i ra itu trigo ñu'u ra.
4 Ra saa kuu ra xatia yava ra nuni vali
kan kua'an ra, ra sava ña ndikoyo yachin
yu'u ichi, ra ̱xaa sàà, ra ndaki'in ri ña
xaxi va ri.
5 Ra sava tu ña ndikoyo nuu iyoo yuu,
nuu köo kua'a ñu'ú, ra kama ni va
nindutia ña, saa chi yaxin ni va ndu'u
ñu'ú.
6 Saa ra te kanata ñu'ù, ra xii va ña, saa
chi kuëe kunu ndo'ni tio'o ña, ña kan ke
ndachi va ña.
7 Ra sava tu ña ndikoyo nuu iyoo ndikin
ìñu̱, ra nindutia va ña, ndi ndiküvi kua'nu
ña, saa chi ìñu̱ kan va sanduxin ña'a.
8 Ra sava tu ña ndikoyo nuu ñu'u xa'an,
ra tiaa ni va va'a xa'nu ña, chi indaa tata
lo'o, ra ndia iin ciento nuni, xi'in ndia
uni xiko nuni, xi'in ndia oko uxi nuni vali
taxi, ta iin ta iin yoko itu trigo kan —kachi
Jesús xi'in na
9 Saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra
saa:

—Ndó'o̱, na xini so'o ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra na ndaki'in xini ndo xi'in ña, ni ke kuni kachi ña —kachi ra xi'in na.

Ndakani Jesús ni xa'a ke ka'an ra tu'un ndichi

10 Saa kuyachin ndia ita'an xi'in Jesús, ra ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, ¿nichuun niña xi'in tu'un ndichi ke sakua'a kun yuvi kan? —*kachi ndia.
11 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Ndo'o, ra xa mii va Ndioxi kuvi ra taxi ndiayu ña na kundaa ini ndo xa'a ichi ra nuu xa'ndia ra chiñu, ña iyoo se'é, ndi su na kan, ra täxi ra ña nda'a na ña kundaa ini na.
12 Saa chi yuvi na xiin kuni so'o ña saña'a yu, ra kundaa ni ka va ini na, ra koo ni ka tu ña xini tuni va na; ra na xïin kuni so'o ña saña'a yu, ra ndia ña lo'o ña xa kundaa ini na ke nundiaa nda'a va na.
13 Xa'a ña kan ke xi'in tu'un ndichi va ka'an yu xi'in na; ra va'a ni ixto'ni tie'e va na, ndi su küni na, ra va'a ni tiaa so'o va na ña ka'an yu xi'in na, ndi su küni so'o na, ra nii kundäa tu ini va na ni ke ka'an yu xa'a.
14 Ra xi'in ña yo'o ke xinu nuu tu'un Ndioxi ña ndika'an ra Isaías, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ta kachi ra su'va:
Nii na tiaa ni va so'o na, ra xa saa kundäa
ini vi na ni ke kuni kachi tu'un ña
xini so'o na,
ra va'a ni ixto'ni tie'e va tu na, ra xa saa
küni vi na.
15 Saa chi yuvi yo'o: ra ña xinu'ni va ke
xinituni na,
saa chi ndasi na so'o na,
ra ndasi tu na nuu va na,
ña na küni na, ra nii na küni tu so'o va
na,
ra na ndasäma na mii na,
saa ra kundäa ini na xi'in ña xini na,
ra küni tu so'o va na ña ka'an yu xi'in na,
ra nii na nandïko na nuu yu,
ña sanda'a yu na, kachi Ndioxi,
kachi ra Isaías.
16 ’Ndi su ndo'o ra va'a ni va kee ndo, saa chi xini va ndo chiñu ña xa yu, ra xini tu so'o ndo tu'un ña ka'an va yu.
17 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi tiaa ni kua'a na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, xi'in yuvi to'o na xindikun Ndioxi, ra kuni ni na kuni na ta'an ña xini ndo yo'o vichin, ndi su ndixïni na ña; ra kuni ni tu na kuni so'o na ta'an ña xini so'o ndo yo'o vichin va, ndi su ndixïni so'o na ña —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Ndakani Jesús ni ke kuni kachi tu'un ndichi xa'a ra chi'i kan

18 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Tiaa so'o ndo ña ndatu'un yu xi'in ndo xa'a tu'un ndichi xa'a ra chi'i, ni ke kuni kachi ña.
19 Yuvi na xini so'o tu'un ña ka'an xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra kundäa ini na ni ke kuni kachi ña, saa ra xaa ti ndiva'a tava ri ña nima va na, ra naa ini va na xa'a ña. Ra na yo'o kuvi na iyoo ta ku'va iyoo nuni vali ña ndikoyo yachin yu'u ichi.
20 Ra nuni vali ña ndikoyo nuu iyoo yuu, kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi, ra ndikun ndaki'in va na ña, ra kusii ka vi ini na xi'in ña.
21 Ndi su kuëe kunu ndo'ni tio'o ña nima na, ra lo'o ni va kii kandixa na, saa ra te xa'a tixu'vi na, a te vaxi tundo'o nuu na xa'a ña ndíku̱n na ichi Ndioxi, saa ra ndikun ndiko ini va na.
22 Ra nuni vali ña ndikoyo tiañu ìñu̱ kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi, ndi su xa'a ndakundi'i ini na xa'a ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, ra xa'a ndakundi'i tu ini na xa'a ña kuika va. Saa ra kuee kuee naa ini va na xa'a ichi Ndioxi, saa ra ta ku'va iyoo tata ña köo ña'a taxi vi iyoo na.
23 Ra nuni vali ña ndikoyo nuu ñu'u xa'an kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi, ra kundaa ini na xi'in ña, ra na yo'o kuvi na iyoo ta ku'va iyoo tata ña va'a ni xa'nu, ra va'a ka vi kuchuun ña, ra ndia iin ciento, ndia uni xiko, xi'in ndia oko uxi va nuni vali taxi ta iin ta iin yoko itu trigo kan —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a iku ñà'a xi'in itu trigo

24 Saa ndika'an ka Jesús inka tuku tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra ndixa'an chi'i nuni trigo ña va'a iin nuu ñu'u ke iyoo ña.
25 Ra te ndi'i, saa ra kuñuu va, ra te xa ndikixi takundi'i na, ra saa xaa iin ra sáa̱

ini, ra chi'i ra ndikin iku ñà'a tiañu tata
trigo kan, ra ndaki'in ra kua'an va ra.
26 Ra te ndixinu itu trigo kan ña xa
kuyoko ña, ra saa ndixinu tu iku ñà'a kan
va, ra saa xini va ndia xachiñu nuu ra kuu
ixto'o ñu'u kan.
27 Ra saa ndaki'in ndia ndixa'an ndia,
ra ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
"Tata, ¿a su niña nuni trigo, ña va'a va
kuvi ña chi'i kun nuu ñu'u kun? ¿Ra
nichuun tu nindutia iku ña'a xi'in ña?",
kachi ndia xi'in ra.
28 Saa ndika'an ra ixto'o ñu'u kan kachi
ra saa xi'in ndia: "Iin ra sáa̱ ini xini yu'u
va kuvi ra ndixa'an chi'i iku ñà'a kan",
kachi ra. Ra saa ndika'an ndia xachiñu
nuu ra kachi ndia saa xi'in ra: "Tata, ¿a
kuni kun, tu na ku'un ndi ra tu'un ndi iku
ñà'a kan?", kachi ndia xi'in ra.
29 Ra saa ndika'an ra kachi ra saa xi'in
ndia: "Küvi, saa chi tu köo, ra iyo ni tu'un
ndo itu trigo xi'in ña.
30 Ra va'a ka na koo va ña, ra inuu na
kua'nu uvi saa va ña, ra ndia te na xaa kii
ndakaya ña, ra saa ka'ndia yu chiñu nuu
na sakee, ña ndakaya na xi'na ka iku ñà'a
kan, ra katun na ña ta numi ta numi, ra
ka'mi na ña; ra te xa na ndi'i, saa ndaki'in
na trigo, ra chiva'a na ña ini yaka yu",
kachi ra xi'in ndia xachiñu nuu ra —kachi
Jesús xi'in yuvi ndee xini so'o kan.

Tu'un ndichi xa'a ndikin itun mostaza

31 Saa ndika'an Jesús inka tuku tu'un
ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ta
ku'va iyoo iin ndikin lo'o ña nani mostaza
ña ndixa'an iin tiaa chi'i ra nuu ñu'u va
ra ke, iyoo ña.
32 Ra xa kundaa va ini ndo, chi ndikin
itun mostaza kan ke lo'o nuu takundi'i
va ndikin ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o; ra
va'a ni lo'o ni va ña, ndi su te ndutia
ña ra xa'a ña xa'nu va ña, ra tiaa ni ka
va chee xa'nu itun ña kan nuu takundi'i
ka itun tu iyoo xi'in ña; ra na'nu ka vi
xa'nu itun nda'a ña, ra ndia sàà va xáá
xava'a chi'yo nda'a itun ña. Ra ku'va
saa ke iyoo tu ichi ña kua'an nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu va —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a ixan iyá ña kita xi'in ixan ixtava'a

33 Ra saa ndika'an ka Jesús inka tuku
tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ta
ku'va iyoo lo'o ixan iyá ña kavanuu iin
ña'a xi'in kua'a ni ixan ixtava'a va ke,
iyoo ña. Chi va'a ni lo'o ni va kuvi ixan
iyá ña chikaa ña xi'in ña, ra kuchuun va
ña, ña sandanañu ña ña, ra kua'a ka vi
nduu ña —kachi Jesús xi'in na.

Niña xi'in tu'un ndichi va ke saña'a Jesús na̱

34 Ra takundi'i ña saña'a Jesús na, ra
niña xi'in tu'un ndichi ta'an ña yo'o va ke
xiniñu'u ra ña saña'a ra na. Ra ndia nii
ichi ndisañä'a ra na ña iin saa koo saña'a
ra na, chi niña xi'in tu'un ndichi va ke
saña'a ra na.
35 Ra su'va ke kuu ña va'a ndixinu nuu
tu'un ña ndika'an iin ra ndika'an tu'un
yu'u Ndioxi xina'a ta kachi ra su'va:
Niña xi'in tu'un ndichi ke ka'an yu xi'in
yuvi,
ra ndatu'un yu xi'in na xa'a ña'a ña iyoo
se'é,
ndia te kivi chituni Ndioxi ña yuuvi,
kachi ra.

Ndakani Jesús tu'un ndichi xa'a iku ñà'a

36 Ra saa te ndi'i ndati'vi Jesús yuvi kan
kuanu'u na, ra saa nandi'vi ra ini ve'e,
ra saa kuyachin ndia ita'an xi'in ra, ra
ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, ndatu'un xi'in ndi ra na kundaa
ini ndi, ni ke kuni kachi tu'un ndichi ña
ndika'an kun xa'a iku ñà'a ña kana tiañu
itu trigo ña iyoo nuu ñu'u kan —kachi
ndia xi'in ra.
37 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in
ndia:
—Su'va va ke kuni kachi ña: ra chi'i
nuni trigo kan ku yu'u ra xaa yo'o va;
38 ra ñu'u nuu ndikee ña kan kuvi ña
yuuvi yo'o va, ra nuni trigo kan kuvi yuvi
na kuu kuenda Ndioxi, ra iku ñà'a kan
kuvi yuvi na kuu kuenda ra ndiva'a va.
39 Ra ra sáa̱ ini, ra ndixa'an chi'i iku
ñà'a kan kuvi ra kuu timia'a va. Ra
tiempo ña sakee na ke kuu kii ña ndi'i
xa'a ña yuuvi yo'o va; ra yuvi na sakee
kan kuvi na tatun Ndioxi va.
40 Ra ta ku'va xa na xi'in iku ñà'a, ña
ndakaya na ña, ra taan na ña nuu ñù'ù
xixi ña, ra saa ke kuu tu xi'in na yuuvi
yo'o va, te na xaa kii ña sandaku Ndioxi
kuachi xi'in na.

41 Ra yu'u, ra xaa yo'o, ra ti'vi yu na
tatun yu ña ndakaya na takundi'i yuvi na
xa kuachi, ra saa tu na sakuni inka yuvi
ña na sa na ña vä'a va, ra tava na na nuu
xa'ndia yu chiñu,
42 ra taan na na xitun nuu xixi ñù'ù,
ra ikan ku nuu kuaku ni na, ra ndiakua
ndakaxi nu'u na.
43 Ra na kandixa Ndioxi, ra ndaye'e va
na kan ndia ta ku'va ye'e ñu'ù, ra koo na
xi'in Ndioxi nuu xa'ndia ra chiñu va. Ra
ndo'o, na xini so'o, ra na ndaki'in xini ndo
ni ke kuni kachi tu'un yo'o —kachi Jesús
xi'in ndia.

Tu'un ndichi xa'a iin ñá'a ña ndiaa ya'vi ni ña ndikaa se'é nuu iin ñu'ú

44 Ra saa ndika'an Jesús inka tu'un
ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ta
ku'va iyoo iin ña'a ña ndiaa ya'vi ni ña
ndikaa se'e iin iku va ke, iyoo ña. Ra te
ndani'i iin tiaa ña, ra saa ndatise'e tuku
va ra ña nuu ndani'i ra ña; ra kusii ka
vi ini ra, ra saa ndaki'in ra kuanu'u ra,
ra xa'a ra ixiko ra takundi'i ña'a ña iyoo
nuu ra, ra saa ndasata ra iku kan —kachi
Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a iin yuu ña ya'vi ni

45 Ra saa ndika'an Jesús inka tuku tu'un
ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ta
ku'va iyoo iin tiaa ra xika ndaxiko, ra
nanduku ra iin yuu ña ya'vi ni, saa iyoo
ña.
46 Ra te ndani'i ra yuu ña ya'vi ni kan,
ra saa ndaki'in ra kuanu'u ra, ra xa'a ra
ixiko ra takundi'i ña'a ña iyoo nuu ra, ra
saa ndasata ra yuu ña ya'vi ni kan —kachi
Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a ñunu ña tiin na tiaka

47 Ra saa ndika'an Jesús inka tu'un
ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ta
ku'va iyoo ñunu ña chikaa na ini mini ra
sakaku'un ña takundi'i va nuu tiaka, saa
iyoo ña.
48 Ra te chitu ñunu kan xi'in ri, ra saa
ndatava na kachi'i kan ña chi yu'u mini,
ra ikan ndakundee na ña ndakaxin na ri;
ra ri va'a ndataan na ini tuká, ra ri vä'a
xatia va na.
49 Ra mii saa ke kuu tu te xa na ndi'i xa'a
ña yuuvi yo'o va; saa chi kixi na tatun
Ndioxi ra ndakaxin na na vä'a ña ndatava
na na tiañu na va'a.
50 Ra taan na na xitun nuu xixi ñù'ù. Ra
ikan kuu nuu ndo'o ni na, ra kuaku ni na,
ra iin ndiakua ndakaxi nù'ù na —*kachi
Jesús xi'in na.

Ña'a xaa xi'in ña yata ña ndiaa ya'vi ni

51 Saa nindakatu'un Jesús ndia ita'an
xi'in ra kachi ra saa:
—¿A kundaa ini ndo xi'in takundi'i ña
ndika'an yu xi'in ndo? —kachi ra xi'in
ndia.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Kundaa va ini ndi xi'in ña, Tata
—kachi ndia xi'in ra.
52 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi
ra saa:
—Takundi'i na maestro na saña'a ndi-
ayu Ndioxi, ra ta xa kutu'va na xa'a ichi
nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, saa ra ta ku'va
iyoo iin tiaa ra iyoo iin ve'e, ra taxi va'a ra
ña'a ña ya'vi ni ini ve'e kan, ra saa xa'a ra
xiniñu'u ra ña xaa xi'in ña yata, ña taxi
va'a ra kan, ra ku'va saa va ke iyoo na
—kachi Jesús xi'in ndia.

Saña'a Jesús na ñuu Nazaret

53 Ra saa te sandi'i Jesús ndika'an ra
tu'un ndichi yo'o, ra saa ndaki'in ra
kuanu'u va ra,
54 ra saa ndixaa ra ñuu nuu xa'nu ra.
Ra ndiki'vi ra ini ve'e ñu'u ñuu kan ra saa
xa'a ra saña'a ra na, ra ndakanda ka vi ini
yuvi na ndee kan, ra kachi na saa:
—¿Ndia ndixa'an ki'in tiaa yo'o
takundi'i ña ndichi yo'o, xi'in ndiee ña
xa ra ña xitu'un yo'o?
55 ¿A su se'e ra José ra kuxi itun va kuvi
ra, ra si'i tu ra kuvi ña María va, ra ñani
tu ra kuvi ra Jacobo, xi'in ra José, xi'in ra
Simón, xi'in ra Judas va?
56 ¿Ra a su ñuu yo'o ndee tu na si'i ku'va
va ra xi'in yo? ¿Ra ndia mii ke ndixa'an
ra yo'o ña sakua'a ra takundi'i ña yo'o?
—kachi na.
57 Ra ndikandïxa va'a vi na Jesús ñuu
ra, ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra
saa:
—Takundi'i ñuu ra xa to'o va na iin
na ka'an tu'un yu'u Ndioxi, ndi su ñuu na
nuu kaku na, xi'in nuu ndee na ta'an na,
ra xä to'o vi na na ikan —kachi Jesús xi'in
na.

58 Ra xa'a ña ndiee ni ini na ñuu kan ke
kuëe ndixa Jesús kua'a ni ña xitu'un.

14

Su'va kuu te ndixi'i ra Juan ra sakuchi yuvi

1 Ra suvi mii tiempo ña ndixa'an Jesús
ñuu ra ke kundaa ini ra rey Herodes, ra
xa'ndia chiñu chi Galilea xa'a Jesús, ña
xa ra kua'a ni ña xitu'un.
2 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia xachiñu
nuu ra kachi ra saa:
—Ra ka'an na kuu Jesús kan ra süvi vi
ra, chi ra Juan ra sakuchi yuvi va kuvi ra
ndatiaku. Ña kan ke va'a iyoo ni ndiee ra,
ña xa ra ña xitu'un —kachi ra xi'in ndia.
3 Saa chi mii ra rey Herodes kan kuvi ra
xa'ndia chiñu ña ndixa'an ndia tiin ndia
ra Juan, ra ku'ni ndia ra xi'in yo'o kàà, ra
chikaa ndia ra ve'e kàà, saa chi ndika'an
ra xa'a kuachi ña xa ra Herodes xi'in ña
Herodías xanu ra, ña yasi'i ra Felipe, ñani
ra.
4 Saa chi xa ta yachi vi ke ndika'an ra
Juan kan, xi'in ra Herodes xa'a ña vä'a
ndixa ra, saa chi ndaki'in ra ña Herodías,
yasi'i ra Felipe, ñani ra, ra nduu ña yasi'i
va ra.
5 Ra xa'a ña kan ke kuni ra Herodes kan
ña ka'ni ra ra Juan, ndi su ndiyu'vi va ra
nuu na ñuu; saa chi kandixa takundi'i va
na ra Juan kan, ña kuu ra ra ka'an ndoso
tu'un yu'u Ndioxi.
6 Ndi su ndixaa iin kii ña ndatava na
viko ra rey Herodes ña ndaxinu ra kuiya,
saa ra ndixaa va ña lo'o kuáan se'e ña
Herodías kan nditaxa'a ña nuu takundi'i
ndia ndee ndatava viko kan, saa ra kusii
ka vi ini ra Herodes xi'in ña,
7 ra saa kindoo ra, ña taxi ra ndia ndia
ka ña'a ña nduku ña nuu ra nda'a ña.
8 Ra te kundaa ini si'i ña lo'o kuaan kan,
ra saa chikaa yu'u ña ñá, ra saa ndika'an
ña lo'o kuaan kan xi'in ra Herodes kachi
ña saa:
—Kuni yu ña na kundikaa xini ra Juan
ra sakuchi yuvi ini iin ko'o ra taxi kun ña
nda'a yu —kachi ña xi'in ra.
9 Ra te xini so'o ra rey Herodes tu'un
kan, saa ra kusuchi ni ini ra, saa chi xini
takundi'i va ndia ndee kan ña kindoo ra
taxi ra ndia ndia ka mii ña'a ña nduku
ña lo'o kan nuu ra nda'a ña, ra xa'a ña
kan ke ndinï'i ka ra ni ke sa ra, ndia saa
ra xa'ndia ra chiñu nuu ndia xachiñu nuu
ra, ña na ndataxi ndia xini ra Juan nda'a
va ña.
10 Ra saa ndixa'an ndia xachiñu nuu ra
Herodes ini ve'e kàà nuu ndikaa ra Juan
kan, ra xa'ndia ndia sukun ra, ta ku'va
kachi mii ra Herodes xi'in va ndia.
11 Ra saa chikaa ndia xini ra Juan ini iin
ko'o, ra ni'i ndia ña xaa ndia ndataxi ndia
nda'a ña lo'o kuaan kan, ra saa ndixa'an
ña ndataxi ña xini ra Juan nda'a si'i va
ña.
12 Ra saa ndixa'an ndia xita'an xi'in
ra Juan, ra ndaki'in ndia iki kuñu ra
ninduxin va ndia. Ra te ndi'i saa ndixa'an
ndia ndatu'un ndia xi'in Jesús xa'a ña kuu
kan.

Sakuxi Jesús u'un mil yuvi

13 Ra ta kundaa ini Jesús ña ndixi'i ra
Juan, ra saa nandaa ra ini iin barca lo'o
ra ndaki'in ra kua'an ra iin iku nuu köo
yuvi. Ndi su ta kundaa ini yuvi kan chi
nuu kua'an ra, ra saa kee na ñuu na ra
taxi ndikun na kua'an xa'a na sata va ra.
14 Ra te nuu Jesús barca lo'o kan, ra xa
iin ndandaa va kaa xi'in yuvi xini ra, ra
saa kunda'vi ka vi ini ra xini ra na, ra
sanda'a ra kua'a ni na xi'i na ndixaa xi'in
yuvi kan.
15 Ra te xa kua'an kuaa, ra saa kuyachin
ndia ita'an xi'in Jesús, ra ndika'an ndia
xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, ndiayu ta'an xi'in yuvi yo'o ra
na ku'un na ndia ndia ka mii ñuu vali ña
ndo'ni yachin yo'o, ra na sata na ña'a kuxi
na, chi yo'o, ra iku nuu köo yuvi va kuvi
ña, ra xa kua'an kuaa ni va —kachi ndia
xi'in ra.
16 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—Xiniñü'u ku'un na kan vi, chi na taxi
ndo'o ña kuxi va na —kachi ra xi'in ndia.
17 Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Tata, köo kua'a ña'a ni'i ndi, chi takua
u'un va kuvi ixta, ra uvi kuvi tiaka va ni'i
ndi —kachi ndia xi'in ra.
18 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi
ra saa:
—Taxi ndo ña nda'a yu —kachi ra xi'in
ndia.
19 Ra saa xa'ndia ra chiñu nuu yuvi kan
ña na ndakundee vii na nuu itia kuii kan,
ra saa ki'in ra u'un saa ixta kan, xi'in uvi
saa tiaka kan, ra ndoni'i ra nuu ra ndivi,
ra ndataxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña,

ra te ndi'i, saa ta'vi ra ixta kan taxi ra
nda'a ndia ita'an xi'in ra, ra saa ndata'vi
ndia kan ña xi'in yuvi kan.
20 Ra xixi takundi'i va yuvi kan ndiakua
nditiandiaa ini na. Ra te ndi'i xixi na, saa
ndakaya ndia ita'an xi'in Jesús ña'ñu ña
nindoo ndoso, ra uxi uvi ka tuká sakutu
ndia xi'in ña.
21 Ra yuvi na xixi kan, ra ku'va u'un mil
kuvi niña tiaa va, ra ndiä'vi vi na si'i, xi'in
na kuachi vali.

Va'a xika xa'a Jesús nuu mini

22 Te ndi'i kuu ña yo'o, saa xa'ndia
Jesús chiñu nuu ndia ita'an xi'in ra, ña
na nandaa ndia ini itun lo'o tu xika nuu
mini, ra xa na kunuu va ndia ku'un ndia
chi inka xiyo yu'u mini kan, ra nani saa
na ndiayu ta'an ra xi'in yuvi kan ra saa vi
ke kundikun ra ku'un ra sata ndia, kachi
ra xi'in ndia.
23 Ra te ndi'i nindiayu ta'an ra xi'in yuvi
kan, ra saa ndaa mitu'un saa ra iin iku ña
ka'an ra xi'in Ndioxi, ra nani saa kuu ra
saa ra kuu ñuu va.
24 Ra barca tu ñu'u ndia ita'an xi'in
Jesús kua'an ndia, ra xa ndita'vi sava va
nuu kua'an nu nuu tiañu'u kan, ra iin
xi'in ña nduxa va kua'an itu lo'o kan xi'in
ndia, saa chi tachi ra ndiee ni kani ña ra
chi nuu ndia su'va va ke kani ña vaxi ña.
25 Ra te xa kua'an kuni tuvi, saa xika
xa'a Jesús nuu tiañu'u kan vaxi ra nuu
ndia.
26 Ra te xini ndia ita'an xi'in Jesús ña
xika xa'a ra vaxi ra nuu tiañu'u kan, saa
ra tiaa ni ndiyu'vi ndia, ra iin koko'o
ninda'yu ndia, kachi ndia saa:
—¡Nima va ke vaxi kaa! —kachi ndia.
27 Saa ra, ndikun ndika'an va Jesús xi'in
ndia kachi ra saa:
—¡Yayaa koo ndo! ra ¡Kuayü'vi ndo!,
chi yu'u va kuvi ra —kachi ra xi'in ndia.
28 Saa ndakuiin ra Pedro kachi ra saa
xi'in Jesús:
—Tata, tu ndixa suvi yo'o kuvi ra, saa
ra, taxi ndiayu ña na kaka xa'a yu nuu
tiakuii yo'o, ra xaa yu ni'i ta'an yu xi'in
kun —kachi ra xi'in Jesús.
29 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra Pedro
kachi ra saa:
—Na'a —kachi ra xi'in ra.
Saa ra ndikun nuu ndixa va ra Pedro
barca lo'o kan, ra ndaki'in ra xika xa'a ra
kua'an nuu mini kan, ña ndakuta'an ra
xi'in Jesús.
30 Ndi su ta xini ra Pedro ña ndiee ni
kani tachi, saa ra ndiyu'vi va ra; saa ra
xa'a kuandee va ra ka'a mini kan, saa ra
iin koko'o ninda'yu ra kachi ra saa:
—¡Tata, sakaku yu'u! —kachi ra xi'in
Jesús.
31 Ra saa ndatiin Jesús nda'a ra, ra
ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Lo'o ni va kandixa kun yu'u, Pedro.
¿Nichuun xa uvi ini kun? —kachi ra
xi'in ra.
32 Ra saa ta nandaa ndia ini barca lo'o
kan, saa ra ndikun ndixkuiin va tachi kan,
ña kini ni kuu ña.
33 Saa ra ndia ñu'u ini barca lo'o kan,
ra ndikun ndakusiti va ndia nuu Jesús, ra
xa'a ndia ndasaka'nu ndia ra kachi ndia
saa:
—Se'e Ndioxi ku ndixa va yo'o —kachi
ndia xi'in Jesús.

Sanda'a Jesús kua'a ni na ñuu Genesaret

34 Ra te ndakoyo ndia yu'u mini kan, ra
saa ndixaa ndia ñuu Genesaret.
35 Ra te ndakuni na ñuu kan Jesús, ra
saa ti'vi na chiñu ndixa'an iinii kuvi ñuu
ña ndo'ni kan, ña ndatu'un na xi'in na
xa'a Jesús, ra saa xa'a na xaa na xi'in na
xí'i̱ nuu ra,
36 ra xakunda'vi ka vi yuvi kan nuu
Jesús, ña na taxi ra tiandiaa lo'o nda'a
na xí'i̱ kan yu'u tikoto ña ndixi ra; ra
takundi'i na xí'i̱ na nditiandiaa nda'a yu'u
tikoto ra, ra nduva'a ndixa va na.

15

Ña'a ña kuyakua yuvi xi'in

1 Ra saa ndixaa sava ndia maestro
saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndia fariseo,
ndia kee ñuu Jerusalén nuu íin Jesús, ra
nindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
2 —¿Nichuun xä to'o ndia ita'an xi'in
kun costumbre ña ndakoo na xikua'a, ña
ka'an, ña xi'na ka xiniñu'u nda'a yo, ra
saa kuxi yo? —kachi ndia xi'in Jesús.
3 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in
ndia:
—¿Nichuun xä to'o tu ndo'o ndi-
ayu Ndioxi ña iyoo nda'a ndo, ra iin
ndakundiee va ndo ña ndikun ndo cos-
tumbre ña ndakoo na xii xikua ndo?

4 Ra na kundaa ini ndo, chi su'va va ke
kachi Ndioxi xa'ndia ra chiñu te yachi:
“Na sa to'o kun iva kun, xi'in si'i kun”,
ra “Na ka'an ñà'a xi'in iva, a xi'in si'i, ra
ndikun na kuvi va na kan”, kachi ña.
5 Ndi su ndo'o ra siin va tu kachi ndo.
Saa chi ka'an ndo ña kuvi va ka'an iin
tiaa xi'in iva ra, a xi'in si'i ra, ña kachi
ra saa: “Küvi chindiee ta'an yu xi'in ndo,
chi takundi'i ña xani ini yu chindiee ta'an
yu xi'in ndo, ra xa ta iyoo ña ndisoko yu
nuu Ndioxi va iyoo ña”, kachi ra, saa ra
xava'a va, kachi ndo;
6 ra ndia ndia ka na ka'an ta'an tu'un
yo'o, saa ra xiniñü'u ka vi ña chindiee
ta'an na kan xi'in iva na, a xi'in si'i
na, kachi ndo. Ra su'va va ke xa ndo,
ña sandi'i ndo xa'a ndiayu ña xa'ndia
Ndioxi ña ndakoo ra nda'a ndo, ra
ndakundikun ndo costumbre ña san-
daku mii va ndo.
7 Saa chi ¡na chi'ña tu'un va kuvi ndo'o!
Ra ña ndixa ni va ke ndika'an Ndioxi xi'in
ra Isaías ra ndika'an tu'un yu'u ra xina'a
xa'a ndo, te ndika'an ra, kachi ra su'va:
8 Yuvi yo'o, ra takua iin tu'un ninu va ke
ka'an na, ña kañu'u na yu'u,
saa chi nima na, ra xika ni va iyoo ña nuu
yu.
9 Ra ña uun va ke ka'an na ña kañu'u na
yu'u,
saa chi süvi ichi yu'u ke saña'a na yuvi,
chi ichi ña ndaku ini mii va na ke saña'a
ta'an na, kachi Ndioxi xa'a ndo,
kachi ña tiaa ra Isaías te yachi
—kachi Jesús xi'in ndia.
10 Ra saa ndakana Jesús takundi'i yuvi
kan, ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Tiaa ni so'o ndo ña ka'an yu xi'in ndo
yo'o, ra ndaki'in xini ndo xi'in ña:
11 Takundi'i ña'a ña xaxi na, a ña xixi
na, ra xa yäkua ña kan na, chi tu'un
ña kee yu'u va na ke kuyakua na xi'in
—kachi Jesús xi'in na.
12 Saa ra kuyachin va ndia ita'an xi'in
Jesús, ra ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia
saa:
—Tata, ¿a kundaa ini kun ña vä'a vi
ndikuni ndia fariseo, te xini so'o ndia
tu'un ña ndika'an kun? —kachi ndia xi'in
ra.
13 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—Takundi'i itun tu nindatäan Tata yu
ra iyoo ndivi, ra kana ndi'i va nu kan, ra
ndia tio'o va nu kee kana —kachi ra.
14 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia
kachi ra saa:
—Ndäa ndo ña kuu vi ndia; saa chi na
kuaa na ni'i ichi nuu inka na kuaa va
kuvi na, ra tu iin ra kuaa na kunuu ichi
nuu inka ra kuaa, saa ra koyo uvi saa
va ndia iin yavi —kachi Jesús xi'in ndia
ita'an xi'in ra.
15 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in Jesús
kachi ra saa:
—Tata, ndatu'un xi'in ndi ra na kundaa
ini ndi ni ke kuni kachi tu'un ndichi ña
ndika'an kun xi'in ndia fariseo —kachi ra
xi'in ra.
16 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ndia:
—¿Ra ndikundäa ini tu ndo'o va xi'in
tu'un ña ndika'an yu tu saa?
17 ¿A kundäa ini ndo, su takundi'i ña'a
ña xixi yo, a ña xaxi yo, ra chi ini siti va
yo ke kua'an ña, ra te ndi'i, saa ra kee ña
kua'an ña xitia va ña?
18 Ndi su tu'un ña kee yu'u na, ña vaxi
nima va na ke, kuyakua na xi'in.
19 Saa chi nima va na ke kaku takundi'i
ña vä'a, ña vaxi xini na kuni na sa na, ña
kuni na ka'ni na ndìì, xi'in ña kutoo na
koo kua'a ni tani na, saa chi nii na si'i kuvi
na xä to'o na yii na, ra nii tiaa kuvi ndia,
ra xä to'o ndia yasi'i ndia, xi'in ña kutoo
ni na sa na takundi'i nuu chiñu yakua
xi'in ta'an na, xi'in ña kuni na sakui'na
na, xi'in ña ndatu'un na tu'un chi'ña xa'a
ta'an na, xi'in ña kaña'a kini na xi'in ta'an
na,
20 ra takundi'i ña yo'o kuvi ña kuyakua
yuvi xi'in, ndi su ña ndä'a na kuxi na, ra
kuyäkua vi na xi'in ña kan —kachi Jesús
xi'in ndia.

Ndinuni ni ini iin ña'á ña küu judío kandixa ña Jesús

21 Ra saa kee Jesús ñuu kan, ra ndaki'in
ra kua'an ra chi ñuu Tiro xi'in ñuu Sidón
va.
22 Ra te ndixaa Jesús ñuu kan, ra ikan
kandu'u iin ña'á ña kuu ndise'e na xindee
iin ñuu ña xinani Canaán, ra saa ndixaa
ña nuu Jesús, ra iin koko'o nda'yu ña
kachi ña saa:
—¡Tata, Se'e xikua ra David, kunda'vi
ini kuni yu'u ra chindiee ta'an kun xi'in

yu! Saa chi ña lo'o se'e yu, ra tachi
ndiva'a ke ndikaa ña'a, ra ndiee ni xa ña
xi'in ña —kachi ña xi'in Jesús.
23 Ndi su nindäa Jesús ña kuu yu'u vi
ña. Ra saa kuyachin ndia ita'an xi'in ra,
ra xakunda'vi ndia nuu ra kachi ndia saa:
—Tata, chindiee ta'an xi'in ña'a kaa,
saa chi ka'an ni ña vaxi ña sata yo —kachi
ndia xi'in ra.
24 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Takua na ñuu Israel va kuvi na ti'vi
Ndioxi yu'u vaxi yu xa'a, saa chi ta iyoo
ndikachi vali ri nindoñu'u va ke iyoo na
—*kachi ra.
25 Ra saa kuyachin ña'a kan, ra
ndakusiti ña nuu Jesús, ra ndika'an ña
xi'in ra kachi ña saa:
—¡Tata, chindiee ta'an xi'in yu! —kachi
ña.
26 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ña:
—Vä'a kita ña, ña kindiaa yu ixta yu'u
na kuachi, ra taxi yu ña nda'a tina kuxi ri
—kachi ra xi'in ña.
27 Saa ndakuiin ña'a kan, kachi ña saa
xi'in ra:
—Ña ndixa kuvi va ña ka'an kun, Tata,
ndi su tina, ra ndia ikin vali ña koyo yu'u
ixto'o ri chi tixi mesa va ndakaya ri xixi
ri —kachi ña xi'in Jesús.
28 Ra saa ndika'an ra xi'in ña kachi ra
saa:
—¡Tiaa ni ndinuni kandixa kun yu'u,
Nana! Ra va'a na koo ta ku'va kuni va
kun —kachi Jesús xi'in ña.
Saa ra ndikun mii hora kan ke nduva'a
ndixa va ña lo'o se'e ña.

Sanda'a Jesús kua'a ni na xí'i̱

29 Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra, ra
ndixaa ra chi yu'u tiañu'u ra ndikaa
chi Galilea, ra saa ndaa ra xini iin iku
ndakundu'u ra.
30 Ra kua'a ka vi yuvi ndakaya tuku
ndixaa nuu ndu'u ra, ra ndiaka na, na
nduchi'ña küvi kaka, na kuaa, na mi'mi,
na lundu, na köo nda'a, na köo xa'a, ra
kua'a ni ka va na xí'i̱ ndiaka na ndixaa
na, chindee na nuu íin Jesús, ra sanda'a
ra takundi'i va na.
31 Ra te xini takundi'i yuvi kan ña kuu,
saa ra ndakanda ka vi ini na, saa chi xini
na, ndaka'an na mi'mi, ra nduva'a tu na
lundu: na köo nda'a, na köo xa'a va, ra
va'a ndakaka na küvi kaka, ra nduva'a tu
nuu na kuaa va. Ra saa xa'a yuvi kan
ndasaka'nu ka vi na Ndioxi, ra ndu'u
ndivi, ra kuu Ndioxi na ñuu Israel.

Sakuxi Jesús kumi mil yuvi

32 Saa ndakana Jesús ndia ita'an xi'in
ra, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Kunda'vi ni ini yu xini yu yuvi yo'o,
saa chi xa kii uni va ke ndee na xi'in yu
yo'o vichin, ra köo mii ña'a ni'i na kuxi vi
na. Ra küni yu ña saa koo na xi'in soko
ndati'vi yu na kunu'u na ve'e na, chi koto
kua'an na ichi saa kundiëe na, ra kuñaa
nuu na —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in
ra.
33 Ra saa ndakuiin ndia ita'an xi'in ra
kachi ndia saa:
—Tata, ¿ndia mii ku'un ki'in ni yo ña'a
sakuxi yo yuvi yo'o, ra tiaa ni kua'a kuvi
na? Ra iku yuu nuu köo yuvi va kuvi ña
yo'o —kachi ndia xi'in ra.
34 Ra saa nindakatu'un Jesús ndia kachi
ra saa:
—¿Nisaa ku ixta ni'i ndo? —kachi ra
xi'in ndia.
Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa
xi'in ra:
—Takua uxa va ku ixta ni'i ndi, xi'in iin
ti'vi lo'o tiaka vali va, Tata —kachi ndia
xi'in Jesús.
35 Ra saa xa'ndia ra chiñu, ña na
ndakundee takundi'i yuvi kan, nuu ñu'ú,
36 Saa ki'in ra uxa saa ixta kan, xi'in iin
ti'vi lo'o tiaka kan, ra ndataxi ra tixa'vi
nda'a Ndioxi xa'a ña, ra te ndi'i saa ta'vi
ra ña, ra taxi ra ña nda'a ndia ita'an xi'in
ra, ra ndia ita'an xi'in ra ndata'vi ña xi'in
yuvi kan va.
37 Ra xixi takundi'i va na ndiakua ndi-
tiandiaa ini na. Ra nindoo ndoso kua'a
ka va ña, chi uxa ka vi tuká na'nu sakutu
ndia xi'in ña'ñu ña nindoo ndoso kan.
38 Ra takundi'i yuvi na xixi xa Jesús,
ra ku'va kumi mil kuvi niña tiaa va, ra
ndiä'vi vi na si'i, xi'in na kuachi vali.
39 Ra te ndi'i, saa nindiayu ta'an Jesús
xi'in yuvi kan, ra saa nandaa ra ini iin
itun lo'o tu xika nuu tiañu'u, ra ndaki'in
ra kua'an ra chi ñuu ña nani Magdala va.

16

Ka'an ndia fariseo xi'in Jesús ña na sa ra iin ña täan kuni ndia

1 Ra saa ndixaa sava ndia fariseo xi'in
ndia saduceo nuu Jesús, ña kuni ndia
kotondoso ndia ra, ra saa ndika'an ndia
xi'in ra, ña na sa ra iin ña xitu'un kuni
ndia, ra saa ke kandixa ndia ra ña ti'vi
Ndioxi ra xaa ra.
2 Ndi su su'va va tu kachi Jesús xi'in
ndia:
—Ndo'o, ra va'a va ndakuni ndo kii, saa
chi te kuaa, ra su'va va kachi ndo: "Va'a
ni koo ñuu vichin chi va'a ni kaa ndivi",
kachi ndo.
3 Ra chi ixtiaan tu kachi ndo saa:
"Vichin ra ndiee ni kuun savi, saa chi tiaa
ni ndikaa viko ndivi, ra iin ña ñaa kaa",
kachi ndo. ¡Ra na chi'ña tu'un va kuvi
ndo! Saa chi va'a va ndakuni ndo kii,
¿ra nichuun küvi kundaa tu ini ndo xi'in
ña xa Ndioxi nuu ña yuuvi yo'o tiempo
vichin? —kachi Jesús xi'in ndia.
4 Saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Yuvi ña'a, na xïin kandixa Ndioxi
ndee tiempo vichin, ra kuni na kuni na
iin ña xitu'un, ndi su ndia nii ña sä yu
kuni na, chi ndia ta'an ña ndo'o ra Jonás,
ra ndika'an ndoso tu'un Ndioxi xina'a va
ke sa yu kuni na —kachi Jesús.
Ndia saa ra ndakoo ra ndia, ra ndaki'in
ra kua'an va ra.

Ka'an Jesús ña na köo yo ta ku'va iyoo ndia fariseo

5 Ra te ndixaa ndia ita'an xi'in Jesús, chi
inka xiyo yu'u mini kan, ra saa ndaku'un
ini ndia ña kuä'an ixta xi'in ndia kuxi
ndia.
6 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi
ra saa:
—Koto'ni ndo, ra kuenda ni koo ndo
xi'in ixan iyá ña kuu ndavi ndia fariseo,
ra saa tu xi'in ndia saduceo va —kachi ra
xi'in ndia.
7 Saa xa'a ndia ndakani ini ndia, ra
ka'an ndia xi'in ta'an ndia kachi ndia saa:
—Ña köo ixta ni'i va yo ke, kachi ra saa
xi'in yo —kachi ndia.
8 Ra kundaa va ini Jesús ña ka'an ndia
xi'in ta'an ndia, saa ndika'an ra xi'in ndia
kachi ra saa:
—¿Nichuun ka'an ndo xi'in ta'an ndo
ña köo ixta ni'i ndo? ¡Ra nichuun ndaku
ni ini ndo, ña xïin ndo kandixa ndo!
9 ¿Ra a nii lo'o vi ke küvi kundaa ini
ndo? ¿Ra a xa naa kuvi va ini ndo ña
sakuxi yu u'un mil yuvi, xi'in u'un lo'o
ixta? ¿Ra ndixaa ka tuká sakutu ndo xi'in
ña nindoo ndoso?
10 ¿Ra a ndakü'un tu ini ndo ña sakuxi
yu kumi mil yuvi, xi'in takua uxa lo'o
ixta? ¿Ra ndixaa ka tuká sakutu ndo xi'in
ña nindoo ndoso?
11 ¿Ra nichuun kundäa ni ini ndo ña
ka'an yu xi'in ndo? Saa chi süvi xa'a ña
köo ixta ni'i ndo ke ka'an yu, chi xa'a
ixan iyá ña kuu ndavi ndia fariseo xi'in
ndia saduceo va ke ka'an yu, ña va'a na
kondiaa ndo mii ndo nuu chiñu ki'vi ña
xa ndia —kachi Jesús xi'in ndia.
12 Ra saa vi ke kundaa ini ndia, ña süvi
ndixa xa'a ixan iyá ña kuu ndavi ndia
fariseo xi'in ndia saduceo, ña chikaa na
xi'in ixan ixta va'a ke ndika'an Jesús xi'in
ndia, chi xa'a ña saña'a ndia xi'in xa'a
chiñu ña xa ina'a ndia xa va ndia ke
ndika'an ra xi'in ndia.

Ndakuni ra Pedro Jesús ña kuu ra se'e Ndioxi

13 Ra ta ndixaa Jesús chi ñuu Cesarea
ña ndikun ndiaa ñuu Filipo, ra saa nin-
dakatu'un ra ndia ita'an xi'in ra kachi ra
saa:
—¿Yoo kuvi yu'u ra xaa yo'o, kachi yuvi
xa'a yu? —kachi ra xi'in ndia.
14 Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa
xi'in ra:
—Sava na ka'an kachi na saa, ña kuu
kun ra Juan ra sakuchi yuvi; ra sava tu
na ka'an ña kuu kun ra Elías va; ra inka
tu na ka'an ña kuu kun ra Jeremías va;
ra sava tu na ka'an ña kuu kun ndia iin
ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va
—kachi ndia xi'in Jesús.
15 Ra saa nindakatu'un ra ndia kachi ra
saa:
—Ra ndo'o tu, ¿yo kuvi yu'u, tuvi ndo?
—kachi ra xi'in ndia.
16 Ra saa ndakuiin ra Simón Pedro kachi
ra saa:
—Tata, yo'o kuvi se'e Ndioxi ra tiaku, ra
xa̱à kun ña sakaku na yuuvi yo'o —kachi
ra xi'in Jesús.
17 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ra:
—Va'a ni kee kun, Simón, se'e ra
Jonás, saa chi süvi na yuuvi yo'o kuvi
na nditaxi ña xinituni yo'o nda'a kun, ña
va'a kundaa ini kun, chi Tata yu Ndioxi ra
iyoo ndivi va kuvi ra taxi ña nda'a kun.

18 Ra yu'u tu, ka'an xi'in kun vichin, ña
ndakunani kun Pedro. Ra tu'un "Pedro"
yo'o, ra "yuu" va ke kachi ña. Ra sata
yo'o ke kata yu yuvi na ndikun yu'u, ra
ndia nii ña'a kuchüun sandi'i xa'a na, ra
nii ña ndii ña xa'ni yuvi kuchüun sa tiaa
nuu na.
19 Ra nda'a yo'o ke taxi yu yave, ña
ndakuiña ye'e nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.
Ra takundi'i ña'a ña chiku'ni kun nuu
ña yuuvi yo'o, ra kunu'ni tu ña ndivi va,
ra takundi'i tu ña'a ña ndaxi kun nuu
ña yuuvi yo'o, ra ndaxi tu ña ndivi va
—kachi Jesús xi'in ra Pedro.
20 Ra saa xa'ndia Jesús chiñu nuu ndia
ita'an xi'in ra, ña na ndatü'un ndia xi'in
ndia nii yuvi, ña kuu ra se'e Ndioxi, ra
tiaku, ra xaa sakaku na yuuvi yo'o.

Ka'an Jesús ndia ku'va ke ndo'o ra ta xa ná kuvi ra

21 Ra saa xa'a Jesús ndatu'un ra xi'in
ndia ita'an xi'in ra, ña xiniñu'u ku'un ra
ñuu Jerusalén, ra ndia xikua'a, xi'in sutu
ndia kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia
maestro saña'a ley Ndioxi, ra sando'o ni
ndia ra, ra ka'ni ndia ra, ndi su kii uni
ndatiaku va ra —kachi ra xi'in ndia.
22 Ra saa tava siin ra Pedro Jesús, ra
xa'a ra ka'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Tata, ¡chikäa ini kun ña ñaa, chi ndia
nii kii ndö'o kun saa! —kachi ra.
23 Saa ndikokuiin Jesús, ra ndika'an ra
xi'in ra Pedro kachi ra saa:
—¡Kuatia'a nuu yu, timia'a!, chi ri kuni
sandakava yu'u va kuvi kun, saa chi yo'o,
ra süvi chiñu Ndioxi ke ndi'i ini kun xa'a
sa kun, chi ña xa na yuuvi yo'o va ke
ndakani ini kun xa'a —kachi Jesús xi'in
ra.
24 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra kachi ra saa:
—Tu ndia ndo kuni kundikun yu'u, ra
xiniñu'u ka'ndia ini ndo xa'a mii ndo, ra
ndakasoko ndo cruz ndo ra kundikun ndo
yu'u.
25 Chi takundi'i yuvi, na kuni sakaku
mii nuu ña yuuvi yo'o, kuvi na ndi'i xa'a
va, ra takundi'i tu na xiin ndataxi mii ña
ndo'o na xa'a yu'u, kuvi na ni'i kutiaku
va.
26 Ra va'a ni na koo takundi'i va ña'a
ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o nuu yuvi, ndi
su tu na sandoñu'u tu na nima na, saa ra
köo va'a ya'vi ndiaa vi ña. Ra ndia nii tu
ña'a küvi kuniñu'u na ña cha'vi na xa'a
ña ni'i na kutiaku nima va na.
27 Chi yu'u, ra xaa yo'o vichin, ra ndiko
yu kixi yu xi'in ndiee Tata yu, xi'in na
tatun ra, ra saa ke ndacha'vi yu ta iin ta
iin na yuuvi yo'o xa'a chiñu ña xa na, ra
ta ku'va iyoo mii chiñu ña xa na, saa ke
koo tu ya'vi na sa va yu.
28 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo'o,
ndia ndee yo'o vichin, chi saa kúú tiaku
ka va ndo, ra kuni nuu va ndo ña xa'a
yu'u, ra xaa yo'o ña ka'ndia yu chiñu
—kachi Jesús xi'in ndia.

17

Ndanama Jesús

1 Ra saa kuu ndiya'a iñu kii, saa
ndaki'in Jesús ra Pedro, xi'in ra Jacobo,
xi'in ra Juan ñani suvi ra Jacobo, ndixa'an
ndia xi'in ra iin xiki sukun.
2 Ra ikan ndanama ra xini ndia; ra nuu
ra, ra iin taxa taxa nduu ña, iin ta ku'va
taxa ñu'u, ra tikoto ña ndixi ra, ra iin
yeye'e nduu ña, iin ta ku'va ndii te ka'ñu
saa nduu ña.
3 Saa ra tu'va ndituvi va ra Moisés, xi'in
ra Elías, ra xa'a ndia ndatu'un ndia xi'in
Jesús ndita ndia.
4 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in Jesús
kachi ra saa:
—Tata Maestro, tiaa ni va'a ña ndee yo
yo'o vichin. Tu kuni kun ra na sava'a ndi
uni ve'e tuvíxin vali: iin ña koo ve'e yo'o,
ra iin ña koo ve'e ra Moisés, ra iin ña koo
ve'e ra Elías —*kachi ra xi'in Jesús.
5 Ra nani saa kuu ra Pedro ka'an ra xi'in
Jesús, saa ra nduxinu va viko ña ye'e ni ra
ndasi ña sata ndia; ra tiañu viko kan tiaku
tachi Ndioxi ña ndika'an ra kachi ra saa:
—Ra yo'o kuvi se'e yu, ra ku'vi ni ini yu
xini yu ra, ra kusii ni ini yu xi'in ra, ra na
kandixa ndo ña ka'an ra xi'in ndo —kachi
Ndioxi xi'in ndia.
6 Ra te xini so'o ndia ita'an xi'in Jesús
tu'un yo'o, saa ra ndakusiti ndia, ra ndia
nuu ñu'u nduxinu nuu ndia, saa chi
ndiyu'vi ni ndia.
7 Ra saa kuyachi Jesús nuu ndee ndia,
ra nditiandiaa nda'a ra sata ndia, ra
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndakuita ndo ra kuayü'vi ndo
—kachi ra xi'in ndia.

8 Ra te ndakundita ndia, ra ndia nii ka
yuvi köo ndixini ndia, ra ndia sa indaa
mitu'un va Jesús ndichi xini ndia.
9 Ra saa te nandiko ndia vaxi nuu ndia
iku kan, ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia
kachi ra saa:
—Ndia nii na ndatü'un ndo xi'in xa'a
ña xini ndo yo'o, chi ndia te na ndatiaku
yu'u, ra xaa yo'o, vi ke kuvi ndatu'un ndo
xi'in na xa'a ña —kachi Jesús xi'in ndia.
10 Ra saa nindakatu'un ndia ita'an xi'in
ra ra kachi ndia saa:
—Tata, ¿nichuun ka'an ndia maestro
ndia saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, ña xi'na ka va ra Elías kuvi ra
xiniñu'u kunuu kixi? —kachi ndia xi'in
Jesús.
11 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ndia:
—Ña ndixa ke, xi'na ka va ra Elías kuvi
ra kunuu kixi, ra sanduvi ra takundi'i ña
xiniñu'u kunduvi va.
12 Ra na kundaa ini ndo, chi ra Elías, ra
xa kixi va ra, ndi su ndindaküni na ra, chi
xa na ña kuni mii na xi'in va ra. Ra mii
saa ke sa tu na xi'in yu'u ra xaa yo'o va,
chi sando'o ni tu na yu'u va —kachi Jesús
xi'in ndia.
13 Ra saa kundaa ini ndia ita'an xi'in
Jesús, ña ka'an ra xa'a ra Juan ra sakuchi
yuvi va.

Sanda'a Jesús iin ra lo'o tiin tachi ndiva'a

14 Ra te xaa ndia nuu ndee yuvi kan, saa
ra ndikun ndixaa iin tiaa xikusiti ra nuu
Jesús, ra ndika'an ra kachi ra saa:
15 —Tata, kunda'vi ini kuni se'e lo'o yu,
chi ra xi'i yi'i kuvi ra, ra ndo'o ni ra xa
ña; ra nii ndiä'vi ichi kita ra nu'u, ra saa
tu nuu tiakuii va.
16 Ña kan ke ndiaka yu ra xaa ra xi'in
yu nuu ndia ita'an xi'in kun, ndi su
ndikuchüun ndia ña sanda'a ndia ra, Tata
—kachi ra xi'in Jesús.
17 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ndia ita'an xi'in ra:
—¿Nichuun ndaku ni ini ndo? ¿Ra ni
va yuvi kuvi ndo ña xïin ndo kandixa
ndo? ¿Ra a iin ndisaa kii va ke koo yu
xi'in ndo tuvi ndo? Kundiëe ka ini yu
nuu ndo. Na'a ndo xi'in ra lo'o ñaa yo'o
—kachi ra xi'in ndia.
18 Ra saa xa'ndia Jesús chiñu nuu tachi
ndiva'a kan, ña na saña ña ra lo'o kan,
saa ra saña ndixa va ña ra, ra ndikun
nduva'a va ra.
19 Ra te ndi'i, saa nindakatu'un siin ndia
ita'an xi'in Jesús, kachi ndia saa:
—Tata, ¿nichuun ndikuchüun ndi tava
ndi tachi ndiva'a kan? —*kachi ndia xi'in
ra.
20 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ndia.
—Xa'a ña kuëe kandixa ndo Ndioxi va
ke ndikuchüun ndo tava ndo ña. Ra
ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi tu
ña kandixa ndo ra na koo ña ta ku'va
iyoo iin ndikin lo'o itun mostaza, saa ra
kuvi va ka'an ndo xi'in iku kaa, kachi
ndo saa: “Sakutia'a mii kun, ra kua'an
ndakundichi kun inka xiyo”, kachi ndo
xi'in ña, saa ra, saa sa ndixa va ña. Saa
chi köo ña u'vi tu na kandixa ndo.
21 Ndi su tachi ndiva'a, ra kuëe saa koo
kee ña, chi xiniñu'u ka'an ni ndo xi'in
Ndioxi, ra koo su'un ndo ña küxi ndo,
ra saa ke kuchuun ndo ña tava ndo ña
—kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Ichi uvi ka'an Jesús ña kuvi ra

22 Ra saa kuu Jesús xika ra kua'an ra
xi'in ndia ita'an xi'in ra chi Galilea, ra saa
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Yu'u ra xaa yo'o, ra ndataxi na yu'u
nda'a na sáa̱ ini xini yu'u.
23 Ra ka'ni na yu'u, ndi su kii uni
ndatiaku va yu —kachi ra xi'in ndia.
Ra ta kundaa ini ndia tu'un yo'o saa ra
xa'a kusuchi ka vi ini ndia.

Xu'un ña cha'vi na ñuu nda'a ve'e ñu'u

24 Ra te ndixaa Jesús ñuu Capernaum
xi'in ndia ita'an xi'in ra, ra saa ndixaa
ndia kaya xu'un ña kua'an ve'e ñu'u ra
ndindakatu'un ndia ra Pedro kachi ndia
saa:
—¿A cha'vi ra Tata Maestro kun xu'un
ña kaya kua'an ve'e ñu'u? —kachi ndia
xi'in ra.
25 Saa ndakuiin ra Pedro kachi ra saa
xi'in ndia:
—Cha'vi va ra ña —kachi ra.
Ra te ndiki'vi ra Pedro ve'e, ra xi'na ka
va mii Jesús ndika'an xi'in ra kachi ra saa:
—¿Ndixa tuvi yo'o, Pedro? ¿Yoo nuu ke
ki'in na xa'ndia chiñu nuu ña yuuvi yo'o
xu'un: nuu na ñuu na, a nuu na kee inka
ñuu va? —kachi Jesús xi'in ra.

26 Saa ndakuiin ra Pedro kachi ra saa:
—Nuu na inka ñuu va ke ki'in na ña
—kachi ra.
Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Saa ra, mii na ñuu, na xi'in suvi, ra
chä'vi vi na kan tu saa.
27 Ndi su ña na säa na xi'in yo, ra kua'an
yu'u mini kan ra tava kun tiaka, ra ri nuu
va'a tava kun xi'in kàà tiku kun kuvi ri
kuña kun yu'u, ra ikan ndikaa iin xu'un
kàà ndaki'in kun, ra ña kan ke cha'vi kun
nuu yu'u xi'in nuu mii kun —kachi Jesús
xi'in ra Pedro.

18

¿Yoo kuu ra chee va'a ka?

1 Ra suvi mii kii kan kuyachin ndia
ita'an xi'in Jesús, ra ndindakatu'un ndia
ra kachi ndia saa:
—Tata, ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu,
¿ra yoo kuvi na kuu na chee va'a ka nuu
ndi? —kachi ndia xi'in ra.
2 Ra saa kana Jesús iin ra lo'o, ra
xanindichi ra ra ma'ñu ndia.
3 Ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi tu
na ndasäma ndo ña nduu ndo ta ku'va
iyoo na kuachi vali, saa ra kuchüun ndo
ki'vi ndo ndivi nuu iyoo Ndioxi ña koo
ndo xi'in ra.
4 Saa chi yuvi na xa ninu xi'in mii ta
ku'va iyoo ra lo'o yo'o, ra na kan kuvi na
kuu na kuna'nu va'a ka va nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu.
5 Ra ndia ndia ka yuvi na ndaki'in
mani iin na vali ta'an ra lo'o yo'o xa'a
ña ndikun na yu'u, ra yu'u va kuvi ra
ndaki'in mani na —kachi Jesús xi'in ndia.

Ndaku na koo ini yo ña va'a na ndakäva yo nda'a kuachi

6 Saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi
ra saa:
—Ndia ndia ka yuvi na kuu mii kuachi,
ña sakoyo na iin yuvi na xa ninu xi'in mii
ña ndikun na yu'u, ra va'a ka va ke yachi
na kunu'ni iin yuu katia chee sukun na,
ra ko'ni na na ini mini.
7 Ra ña ndixa ke nda'vi ni va na ndee
nuu ña yuuvi yo'o, ña sanda'vi na yuvi,
ra koyo na nda'a kuachi, chi ña ndixa
ke iyoo ni va ña vä'a nuu ña yuuvi yo'o,
ra ndia nii na kuchuun ndasi ña, ra ndi
nda'vi ni va iin tiaa ra sanda'vi yuvi ña
sa na kuachi nuu Ndioxi.
8 Ña kan ke, tu nda'a ndo, a xa'a tu ndo
kuvi ña kuu mii kuachi ña sandakava ña
ndo'o ña sa ndo kuachi, saa ra va'a ka
va ke na ka'ndia ndo ña, ra sakana ndo
ña, saa chi va'a ka va ke na ki'vi ndo nuu
kutiaku ndo iin ndisaa kii, xi'in iin xiyo
nda'a ndo, a xi'in iin xiyo xa'a tu ndo nuu
ña ku'un ndo ndiaya nuu xixi ñù'ù ñuu
ka'ñu, ra ndä'va ña, xi'in uvi saa nda'a
ndo, a xi'in uvi saa xa'a va tu ndo.
9 Ra tu nduchi nuu tu ndo kuvi ña kuu
mii kuachi ña sandakava ña ndo'o sa ndo
kuachi, saa ra va'a ka va ke na tava ndo
ña, ra sakana ndo ña, saa chi va'a ka
va ke na ni'i ndo ki'vi ndo xi'in iin xiyo
nduchi nuu ndo nuu koo ndo iin ndisaa
kii, nuu ña ku'un ndo xi'in uvi saa xiyo
nduchi nuu ndo ndiaya nuu xixi ñù'ù ñuu
ka'ñu, ra ndä'va ña —kachi Jesús xi'in
ndia.

Tu'un ndichi xa'a ndikachi lo'o ri nindoñu'u

10 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia
kachi ra saa:
—Kuenda ni koo ndo, ra na kundäsi
ndo ndia nii yuvi na xa ninu xi'in mii, saa
chi na tatun Ndioxi na ki'in kuenda xi'in
na iin takundi'i kii, ra yachin ni va ndee
na xi'in Tata yu Ndioxi ndivi ninu.
11 Ra yu'u, ra xaa yo'o vichin, ra xaa
yu ña nanduku yu yuvi na nindoñu'u, ra
sakaku va yu na.
12 ’¿Ndixaa tuvi ndo? Tu iin tiaa ra iyoo
iin ciento ndikachi sana ra, ra na ndoñu'u
indaa ri nuu ra, saa ra, ¿a ndaköo ña'a ra
ri kumi xiko xa'un kumi kan, ra ku'un ra
iinii kuvi iku ña nanduku ra ri nindoñu'u
kan, tuvi ndo? ¿Su ku'un va ra xa'a ri?
13 Ra tu na ndani'i ra ri, saa ra tiaa ni ka
va kusii ini ra xi'in ri indaa mitu'un kan,
nuu takundi'i ri kumi xiko xa'un kumi, ri
xa ndee va'a, ri nindoñü'u kan.
14 Ra ku'va saa ke yoo tu Tata yo Ndioxi
ra iyoo ndivi va, chi küni ra kan ña na
ndoñu'u ndia nii yuvi na xa ninu xi'in mii
yo'o —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in
ra.

Ndixaa ke sa yo ña saka'nu ini yo

15 Saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Tu ndia iin ñani kun xa ña vä'a xi'in
kun, saa ra ña sa kun ke ku'un mitu'un

saa kun, ña ka'an kun xi'in ra xa'a ña xa va ra; ra tu xiin ra xini so'o ra ña ndika'an kun xi'in ra, ra ndaki'in xini ra xi'in ña, saa ra kuchuun va kun ña kindoo mani kun xi'in ñani kun.

16 Ndi su tu ndixïin ra kandixa ra ña ndika'an kun xi'in ra, saa ra na nduku kun, iin a uvi na ku'un xi'in kun, ña ka'an ndo xi'in ra, ra saa ke va'a na koo uvi a uni na ndakuiin xa'a takundi'i tu'un ña ka'an ndo.

17 Ra tu nii na kan ndikandïxa ra, saa ra na ndatu'un kun xi'in na ve'e ñu'u va, ra tu nii na ve'e ñu'u ndikandïxa ra ña ndika'an vi, ndia saa ra na koo ra saa va, chi ta iyoo yuvi kuachi na xïni va'a tu'un Ndioxi va ke iyoo ra, ra iin kuvi tu ra xi'in na sanda'vi, kaya xu'un nda'a yuvi ña kua'an nda'a ra chiñu ka'nu ñuu Roma va.

18 ’Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi takundi'i ña'a, ña chiku'ni ndo nuu ña yuuvi yo'o, ra kunu'ni tu ña ndivi va, ra takundi'i tu ña'a, ña ndaxi ndo nuu ña yuuvi yo'o, ra ndaxi tu ña ndivi va.

19 ’Ra kuni yu ña na kundaa ini ndo, chi tu uvi ndo na chita'an tu'un nuu ña yuuvi yo'o, ña ka'an ndo xi'in Ndioxi, xa'a ndia iin ña kuni ndo, saa ra Tata yu Ndioxi ra iyoo ndivi, ra taxi va ra ña nda'a ndo.

20 Saa chi nuu ndakita'an uvi a uni yuvi, na kandixa yu'u, ra tiañu na kan íin va yu —*kachi Jesús xi'in ndia.

21 Ra saa kuyachin ra Pedro ra ndika'an ra xi'in Jesús kachi ra saa:

—Tata, ¿ndixaa ichi ke xiniñu'u koo ka'nu ini yu xa'a ñani yu, na xa ña vä'a xi'in yu? ¿A uxa ichi vi ke xiniñu'u sa ka'nu ini yu xa'a na? —kachi ra.

22 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:

—Süvi takua uxa ichi ke ka'an yu xi'in kun ña saka'nu ini kun xa'a ñani kun, chi uni xiko uxi ichi ña uxa vi ke xiniñu'u koo ka'nu ini kun xa'a na —kachi Jesús xi'in ra.

Ndakani Jesús tu'un ndichi xa'a iin ra rey ra xa ka'nu ini xa'a iin tiaa ra xinika nuu ra

23 Saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in ndia kachi ra saa:

—Ku'va ña xachiñu Ndioxi ra inuu va ña xi'in chiñu ña xa iin ra rey, ra ndasayukun kuenda xi'in ndia xachiñu nuu ra.

24 Ra te xa'a ra rey kan ndasayukun ra kuenda xa'a xu'un ra, ra saa ndixa'an na ndaki'in na iin ra nika kua'a ni xu'un nuu ra.

25 Ra ra nika kua'a ni xu'un kan, ra ninï'i ra ña ndataxi ra, ra saa xa'ndia ra rey kan chiñu, ña na xiko na ra nika kan, ra ndia yasi'i ra, xi'in se'e vali ra, xi'in takundi'i ña'a ña kuu mii ra ke na kiya'vi, ra saa vi ke kuchuun ndita ndi'i xu'un ra rey kan.

26 Ra saa ndakusiti ra nika kan nuu ra rey kan, ra xa'a ra xaku nda'vi ka vi ra nuu ra kachi ra saa: “Tata, tiaa ni ke ka'nu na koo ini kun xi'in yu, ra na kundiatu ña'a kun lo'o xi'in yu, ra ndacha'vi ndi'i va yu ña nika yu nuu kun”, kachi ra xi'in ra.

27 Saa ra kunda'vi ka vi ini ra rey kan xini ra ra, ra xa ka'nu ini ra xa'a takundi'i va ña nika ra nuu ra, ra saa saña ndika ra ra kua'an va ra.

28 Ndi su te kanata ra xinika kan kua'an ra, ra saa ndakita'an ra xi'in iin ra nda'vi ra nika nuu mii ra, saa ra ndikun tiin ra sukun va ra kan, ra xa'a ra ka'an ra xi'in ra kachi ra saa: “¡Ndacha'vi takundi'i ña nika kun nuu yu mii ña taka'an kuiti!”, kachi ra.

29 Ra saa ndakusiti ra nda'vi kan nuu ra, ra xa'a ra xaku nda'vi ka vi ra nuu ra kachi ra saa: “Tata, tiaa ni ke ka'nu na koo ini kun xi'in yu, ra na kundiatu ña'a kun lo'o xi'in yu, ra ndacha'vi ndi'i va yu ña nika yu nuu kun”, kachi ra xi'in ra.

30 Ndi su ndixïin tiaa kan ña koo ka'nu ini ra xi'in ra nika nuu mii ra, chi xakin va ra kuachi xi'in ra nda'vi kan, ra tiin na ra chikaa na ve'e kàà, ra iin ndiakua nduxa na ndacha'vi ndi'i va ra ña nika ra nuu ra kuni ra.

31 Ra saa xini ndia ita'an xachiñu xi'in ra nuu ra rey kan, ra kusuchi ka vi ini ndia xi'in ra nda'vi kan te xini ndia ña ndo'o ra, ra saa kee ndia ndixa'an ndia ndatu'un ndia xi'in ra rey kan xa'a takundi'i ña xini ndia kuu.

32 Ra saa xa'ndia ra rey kan chiñu, ra ndixa'an na ndaki'in na ra xinika kan xaa ra, ra saa ndika'an ra rey kan xi'in ra kachi ra saa: “Takundi'i ña xinika kun nuu yu, ra sandi'i va yu xa'a ña xi'in kun, chi xaku nda'vi ni kun nuu yu xa'a ña, ña

kan ke va'a xa ka'nu ini yu xa'a kun, ndi su yo'o, ra ra ña'a va kuvi kun.
33 ¿Ra a vä'a ta xa yu'u xi'in kun ña kunda'vi ini yu xini yu yo'o, ra saa ndixa kun ña sa ka'nu ini kun xa'a ra ta'an kun ra nika nuu kun?”, kachi ra rey kan xi'in ra.
34 Saa ra ndisaa ka vi ra rey kan xi'in tiaa kan, ra saa ndataxi ra ra nda'a na chiñu ña na sando'o na ra, ra iin ndiakua nduxa ke na ndacha'vi ra takundi'i va ña xinika ra nuu ra rey kan —kachi Jesús xi'in ndia.
35 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ta ku'va xa ra rey kan xi'in tiaa kan ke, sa tu Tata yu Ndioxi ra iyoo ndivi xi'in ndo'o va, tu na kuïin ndo ña sa ka'nu ndinuni va'a ini ndo xa'a na ta'an ndo —kachi Jesús xi'in ndia.

19

Saña'a Jesús na ña vä'a ndakoo tiaa yasi'i ra

1 Ta sandi'i Jesús ña saña'a ra na, ra saa kee ra Galilea, ra ndaki'in ra kua'an ra, chi Judea ña ndikaa chi inka xiyo yu'u itia Jordán.
2 Ra iin tia'ndia chee yuvi ndikun kua'an xi'in ra, ra ikan sanda'a ra takundi'i va na xi'i.
3 Saa ra ndixaa va sava ndia fariseo nuu íin Jesús, ña kuni ndia kotondoso ndia ra, ra saa ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata Maestro, ¿a iyoo ndiayu ña ndakoo iin tiaa yasi'i ra, xa'a ndia ndia ka kuachi? —kachi ndia xi'in ra.
4 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—¿A täan ka'vi ndo tu'un Ndioxi ña ndakani kachi su'va, te xava'a Ndioxi yuvi kii nuu, “ra xava'a ra tiaa, ra xava'a tu ra ña'a va”?
5 Ra ndika'an ka tu Ndioxi kachi ra su'va va: “Ña kan ke tiaa, ra ndakoo va ra iva ra xi'in si'i ra, ra tanda'a ra xi'in iin ña'a ña kuu yasi'i ra, ra uvi saa na, ra ndia sa indaa va nduu na.”
6 Ra su'va va ke iyoo, ña kan ke süvi ka uvi yuvi kuvi na, chi sa indaa mitu'un va nduu na. Ra na chuta'an Ndioxi, ra ndia nii na yuuvi yo'o na satä'vi ta'an ña'a —kachi Jesús xi'in ndia.
7 Ra saa ndika'an ndia fariseo kachi ndia saa xi'in Jesús:
—Tu saa va iyoo ña, ¿ra nichuun xa'ndia tu ra Moisés chiñu ña kachi ra saa: “Va'a va ndakoo iin tiaa yasi'i ra, ra ña sa ra ke na sandakuita ra iin tutu, ña ndakuiin xa'a ra ña xa ndakoo ta'an na, saa ra xava'a va”?, kachi ra Moisés —kachi ndia xi'in Jesús.
8 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Xa'a ña ndiee ni ini va ndo kuvi ña taxi ra Moisés ndiayu ñaa nda'a ndo, ña ndakoo ndo yasi'i ndo, ndi su te kii xa'a, ra süvi saa ke ndika'an Ndioxi xi'in ndo sa ndo.
9 Ña kan ke yu'u, ra siin va kachi yu xi'in ndo vichin. Tu ndia iin tiaa ra kuëe ndiki'vi yasi'i ra xi'in inka tiaa, ra ndakoo ra ña, ra tanda'a ra xi'in inka ña'a, saa ra ndiayu Ndioxi va ke kanduu ra, ra tiaa ra ndaki'in tu ña'a ña nindoo nuu yii kan, ra ndiayu Ndioxi ke kanduu tu ra kan va —*kachi Jesús xi'in ndia.
10 Ra saa ndika'an ndia ita'an xi'in Jesús xi'in ra kachi ndia saa:
—Ra tu saa va ke iyoo ña xa'a na ndakoo ta'an, saa ra va'a ka va kita ña, ña na tandä'a va'a ka vi yuvi tu saa —kachi ndia.
11 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Ña yo'o, ra süvi takundi'i yuvi kuvi na kuchuun kundaa ini xi'in ña, chi takua na taxi Ndioxi ña xinituni va kuvi na kundaa ini xi'in ña.
12 Ra ña yuuvi yo'o ra iyoo sava na, ra tandä'a na chi te ñu'u na tixi si'i vi na ke nini'i ta'vi na ña koo na saa, ña kan ke tandä'a na, ra sava tu na, ra na yuuvi yo'o va kuvi na xa'ndia ña'a, ña kan ke tandä'a ka na, ra sava tu na ra nii va'a va na, ndi su xa'a ña kuni na sachiñu na nuu Ndioxi va ke tandä'a ka na. Ra na ki'in kuenda kuchuun koo na saa, ña tandä'a na, saa ra saa na koo va na —kachi Jesús xi'in ndia.

Ka'an Jesús xi'in Ndioxi xa'a na kuachi vali

13 Ra saa ndixaa sava na xi'in na vali se'e na nuu íin Jesús, ña na chindu'u ra nda'a ra sata na vali kan, ra ka'an ra xi'in Ndioxi xa'a na kuni na. Ra saa ndukue'e

ndia ita'an xi'in ra xi'in na ndixaa xi'in
na kuachi vali kan.
14 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi
ra saa:
—Säsi ndo nuu na vali ñaa. Saña ndo
na, ña na kixi na nuu yu. Chi na iyoo ta
ku'va iyoo na vali kuvi na kuchuun ki'vi
koo xi'in Ndioxi nuu xa'ndia ra chiñu va
—kachi Jesús xi'in ndia.
15 Ra saa chindu'u ra nda'a ra sata
na kuachi vali kan ña ndika'an ra xi'in
Ndioxi xa'a na, ra te ndi'i saa ndaki'in ra
kua'an ra inka xiyo va.

Ndakatu'un iin ra lo'o kuika Jesús

16 Saa kuu ra xaa iin tiaa ra itia ra
nindakatu'un ra Jesús kachi ra saa.
—Tata Maestro, ra va'a, ka'an xi'in
yu ndia ña ke va'a sa yu, ra ni'i yu
koo yu xi'in Ndioxi ndia ndikaa ndiku'un
—*kachi ra.
17 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ra:
—¿Nichuun ka'an kun "ra va'a" xi'in
yu? Chi köo ndia nii yuvi na va'a, chi
indaa mitu'un Ndioxi va kuvi ra va'a. Ndi
su tu kuni kun ña koo kun xi'in Ndioxi iin
ndisaa kii, saa ra xiniñu'u na sato'o kun
ndiayu Ndioxi va —*kachi Jesús xi'in ra.
18 Saa ndakuiin ra lo'o kan kachi ra saa:
—¿Ra ndia ña kuu ndiayu Ndioxi ña
xiniñu'u sato'o yu, Tata? —kachi ra.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra
saa:
—Kä'ni kun ndii; ra kï'vi kun xi'in inka
ña'a ña küu yasi'i kun; ra sakuï'na kun;
ra nii xavä'a ini kun ña ndatu'un kun xa'a
inka yuvi;
19 ra na sato'o kun iva kun xi'in si'i kun;
ra na ku'vi ini kun kuni kun na ta'an kun,
ta ku'va ku'vi ini kun xini kun mii kun
—kachi Jesús xi'in ra.
20 Ra saa ndakuiin ra lo'o kan kachi ra
saa:
—Tata, takundi'i ña ñaa, ra ndia lo'o vi
yu ke xa'a yu xá yu ña; ¿ra ndia ka ña
ke kumani ka tu nuu yu? —*kachi ra.
21 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ra:
—Tu kuni kun ña kuu kun iin tiaa
ra ndaku, saa ra kua'an ra xiko kun
takundi'i ña'a ña iyoo nuu kun, ra sani'i
kun xu'un na nda'vi, ra saa ke kuu kun ra
kuika ndivi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra
te ndi'i saa na kixi kun ra kundikun kun
yu'u —kachi Jesús xi'in ra.
22 Ra te xini so'o ra lo'o kan tu'un yo'o,
saa ra ndaki'in ra kua'an va ra, ndi su tiaa
ni kusuchi ini ra kua'an ra, saa chi kuika
ni ra.
23 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi na
kuika, ra tiaa ni u'vi ki'vi na ichi nuu
xa'ndia Ndioxi chiñu.
24 Ra na ka'an ka yu xi'in ndo ña va'a
na kundaa ini ndo: Tu ña kuvi vi kuu ña,
ra a iin sana va'a ka va ki'vi iin camello
chee yavi lo'o xa'a iin tiku, nuu ña ki'vi
iin ra kuika ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu
—kachi Jesús xi'in ndia.
25 Ra te xini so'o ndia ita'an xi'in Jesús
ña kachi ra saa, saa ra ndakanda ka vi
ini ndia, ra ndika'an ndia xi'in ta'an ndia
kachi ndia saa:
—Tu saa va ke kuu xi'in na kuika, saa
ra, ¿yoo va kuvi na kuchuun kaku tu saa?
—kachi ndia.
26 Ra saa ixto'ni Jesús nuu ndia, ra
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Nuu na yuuvi yo'o va ke u'vi ni ña
yo'o, ndi su nuu Ndioxi, ra köo ña ü'vi
—kachi ra xi'in ndia.
27 Saa ndika'an ra Pedro xi'in Jesús
kachi ra saa:
—Tata, ndu'u, ra ni ke ni'i ndi, chi
ndakoo ndi'i va ndi ña'a ña kuu mii ndi,
ra ndakundikun ndi yo'o xika ndi xi'in
kun —kachi ra.
28 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa.
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi te na
xaa kii ña nduxaa takundi'i ña'a, ra saa
ke ndakundu'u yu'u, ra xaa yo'o vichin,
tiayu ka'nu, ra ndaki'in yu ña ka'ndia yu
chiñu. Saa ra ndo'o ndia ndikun yu'u
vichin, ra ni'i tu ndo'o va iin iin tiayu
na'nu kundee ndo, ra ka'ndia ndo chiñu
nuu uxi uvi saa na se'e xikua na ñuu
Israel.
29 Ra takundi'i yuvi, na ndakoo ve'e, na
ndakoo ñani, na ndakoo ku'va, na ndakoo
si'i, na ndakoo iva, na ndakoo yasi'i, na
ndakoo se'e, na ndakoo ñu'ú, xa'a ña
ndikun na yu'u, ra na kan, ra iin ciento
ka va nduu ña ndaki'in na sa Ndioxi, ra
ni'i tu na ña kutiaku na xi'in Ndioxi ndia
ndikaa ndiku'un va.
30 Ra kua'a ni tu na inuu vichin, ra
ndakundikun va na kan kii ña vaxi, ra

na ndikun vichin kuvi na ndakunuu va tu —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

20

Tu'un ndichi xa'a na xachiñu tatu

1 Saa ndika'an ka Jesús iin tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:

—Ku'va ña xachiñu Ndioxi ra inuu va ña xi'in chiñu ña xa iin ra tata, ra chi'i te'e uva nuu iin ñu'u ña kuu mii ra, ra saa kuu ña'a ka vi kee ra iin kii kua'an ra, ña nduku ra na sachiñu nuu ra.

2 Ra saa kindoo ra xi'in na ña cha'vi ra na iin xu'un ña nani denario iin kii nduvi, ra saa ti'vi ra na kua'an na sachiñu na chiñu ra.

3 Ra ta ku'va kaa ìin ixtiaan, saa kee tuku ra tata kan kua'an ra, ra saa ndixaa ra nuu ya'vi, ra saa xini ra ndee mii sava na.

4 Saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa: "Na'a ndo, ra ku'un tu ndo'o va sachiñu ndo chiñu yu, ra cha'vi xinu va yu ndo'o", kachi ra xi'in na. Ra saa ndaki'in na kan kua'an na sachiñu na chiñu ra.

5 Saa kuu, ra kee tuku va ra kua'an ra ta ku'va kaa uxi uvi ka'ñu, ra ndakita'an tuku va ra xi'in sava na; ra saa kachi tu ra xi'in na kan va. Ra saa ndiko tuku va ra ndixa'an ra ta ku'va ka uni xikuaa, ra iin ta kachi ra xi'in takundi'i na sava kan ke kachi tu ra xi'in na kan va.

6 Ra ta ku'va ka u'un xikuaa, saa kee tuku va ra kua'an ra, ra ndakita'an tuku va ra xi'in sava na ndee mii, na ninï'i chiñu, ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa: "¿Nichuun íin ndo saa ndee ndo iin nduvi ndaa vichin?", kachi ra xi'in na.

7 Saa ndakuiin na kachi na saa xi'in ra: "Ndia nii na ndikä'an xi'in ndi ña ku'un ndi sachiñu ndi xi'in na, ña kan ke saa íin ndi ndee va ndi, Tata", kachi na xi'in ra. Saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa: "Tu saa, ra kua'an tu ndo'o va sachiñu ndo chiñu yu, ra cha'vi xinu va yu ndo'o kii vichin", kachi ra xi'in na.

8 'Ra saa te xa kuaa ña xa ndixinu hora kee na xachiñu kan, ra saa ndika'an ra tata kan xi'in ra inuu xa'ndia chiñu nuu na xachiñu xi'in ra, kachi ra saa: "Ndakana takundi'i na xachiñu, na kixi na, ra xa'a kun cha'vi kun na, ra xi'na ka va na ndikun xaa na xa'a kun cha'vi kun, ra saa vi cha'vi kun na xaa ña'a va'a", kachi ra xi'in ra ndiso chiñu kan.

9 Ra saa ndixaa na ndikun ndikee xachiñu, te kàà u'un xikuaa, ra saa taxi ra iin xu'un denario nda'a ta iin ta iin na kan, xa'a hora ña xachiñu na.

10 Ra te ndi'i, saa xaa tu na ndikee xachiñu ña'a ni va, ra ndakani ini na ka'an na saa: "Vi'i ka va cha'vi ra yoo chi ña'a ni va ndikee yo", ka'an na, ndi su inuu cha'vi ra ta kundi'i va na, chi indaa indaa xu'un kàà ña nani denario ke taxi ra nda'a takundi'i va na.

11 Ra te ndi'i ndaki'in na ya'vi na, ra saa xa'a na ka'an ñà'a na xa'a ra ixto'o uva kan,

12 ra ndika'an na xi'in ra kachi na saa: "Tata, nichuun inuu cha'vi va kun ndu'u xi'in na kaa, ra xa xikuaa va ndikee na, ra iin hora lo'o vi ke xachiñu na, ra ndu'u, ra iin nduvi ndaa vi xachiñu ndi, ra i'ni ka vi ka'ñu ndixika ndi, ra vä'a vi ndixa kun xi'in ndi, chi inuu cha'vi va kun ndu'u xi'in na", kachi na xi'in ra ixto'o uva kan.

13 Saa ndakuiin ra Tata kan kachi ra saa xi'in ra ndika'an xi'in ra: "Tata, ndukuë'e kun chi ndisandä'vi yu yo'o, chi ta ku'va kindoo yu xi'in kun ke cha'vi yu yo'o va, ra saa ke kindoo va yo.

14 Ra xa saa ke koo ya'vi va kun, ra kuanu'u chi xa va'a va. Ndi su ra ndikun ndiki'vi xachiñu, ra ta ku'va cha'vi yu yo'o ke, kuni yu cha'vi tu yu ra kan va.

15 Saa chi mii va yu kuvi ra xini, ndia ña ke kuvi sa yu xi'in xu'un yu. ¿Ra nichuun ndukuini ini kun xini kun na ña xa yu ña va'a xi'in na?", kachi ra ixto'o uva kan xi'in tiaa kan, kachi tu'un ndichi yo'o —*kachi Jesús xi'in na.

16 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na kachi ra saa:

—Na kundaa ini ndo, chi na ndikun vichin kuvi na ndakunuu va, ra na inuu vichin kuvi na ndakundikun va tu. Ra saa ke iyoo va ña: saa chi kua'a ni va kuvi na kana Ndioxi ku'un koo xi'in ra nuu xa'ndia ra chiñu, ndi su lo'o ni va kuvi na ndakaxin ra —kachi Jesús xi'in na.

Xa ichi ña uni ke ka'an tuku Jesús ña kuvi ra

17 Ra saa kuu ra ndaki'in Jesús kua'an ra chi ñuu Jerusalén, ra saa tava siin ra uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

18 —Vichin ke kua'an yo ñuu Jerusalén,
ra ikan ku nuu ndataxi na yu'u, ra xaa
yo'o, nda'a sutu ndia kuna'nu nuu ndia
sutu, xi'in ndia maestro saña'a ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra ka'ndia
ndia chiñu ña na kuvi yu,
19 ra ndataxi tu ndia yu'u nda'a na yuvi
kuachi na xïni tu'un Ndioxi, na küu judío,
ra kusiki ni na yu'u, ra kani ni na yu'u
xi'in ñii ña kuu kuarta, ra saa katakaa na
yu'u nda'a cruz, ndi su kii uni ra ndatiaku
va yu —kachi Jesús xi'in ndia.

Nduku ña si'i ra Santiago xi'in ra Juan iin ña mani nuu Jesús

20 Ra saa kuyachin ña si'i ndia se'e ra
Zebedeo xi'in uvi saa tiaa se'e ña, ndia
ita'an xi'in Jesús, ra xikusiti ña nuu Jesús;
ña nduku ña iin ña mani nuu ra.
21 Ra saa ndika'an ra xi'in ña kachi ra
saa:
—¿Ni ke kuni kun sa yu xi'in kun,
Nana? —kachi ra xi'in ña.
Saa ndakuiin ña kachi ña saa:
—Kuni yu ña na taxi kun ndiayu ra va'a
na kundee se'e yu xi'in kun nuu ka'ndia
kun chiñu; ra iin ra na kundu'u chi xiin
kua'a kun, ra inka ra na kundu'u chi xiin
ichin kun —*kachi ña.
22 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Ndo'o, ra kundäa ini ndo ni ke ka'an
ndo xa'a vi. ¿A kuchuun ndo ko'o ndo
vaso ña ko'o yu, ra kuchi tu ndo ta ku'va
kuchi yu, ña kuu tundo'o ña ndo'o yu,
tuvi ndo? —kachi ra xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Kuchuun va ndi, Tata —kachi ndia
xi'in ra.
23 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra
saa:
—Ña ndixa kuvi va ña kuchuun ndo
ko'o ndo vaso ña ko'o yu, ra kuchuun
tu ndo kuchi ndo ta ku'va kuchi yu; saa
chi ndo'o ni tu ndo'o va xa'a ña ndikun
ndo yu'u. Ndi su ña taxi yu kundee ndo
xiin kua'a yu, a xiin ichin tu yu, ra u'vi
ni va ña kan, saa chin süvi yu'u kuvi ra
xa'ndia xa'a ña kan, chi Tata va yu kuvi ra
xini, yoo kuvi na taxi ra ndiayu nda'a ña
kundee na xiin yu nuu ka'ndia yu chiñu
—kachi ra xi'in ndia.
24 Ra te xini so'o ndia uxi kan, ña nduku
uvi ndia kundee ndia xiin Jesús, saa ra
ndisaa ni ndia xi'in ndia uvi kan.
25 Ra saa ndakana Jesús takundi'i ndia,
ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Xa kundaa ini mii va ndo chi na
kuna'nu xa'ndia chiñu nuu ña yuuvi yo'o,
xi'in ndia ndia ka na chiñu, ra ndiee ni va
ndasana'nu na mii na, ra indaa mii va na
kuvi na xa'ndia chiñu, ra ña kuni mii na
ke iyoo va, ra ta ku'va kuni mii na ke xa
va na xi'in na yuuvi yo'o.
26 Ndi su ndo'o, ra süvi saa ke koo ndo,
chi xa siin va ke koo xi'in ndo'o. Saa chi
ndo'o, na kuni kuu na kuna'nu, ra na
xachiñu nuu takundi'i va na ke kuu ndo.
27 Ra na kuni kunuu nuu ndo, ra na
sachiñu nuu takundi'i va ndo ke na kuu
na.
28 Ta ku'va iyoo yu'u, ra xaa yo'o, chi
yu'u ra ndixäa yu ña ka'ndia yu chiñu, chi
ra xaa xachiñu nuu takundi'i va ndo kuvi
yu, ra ndataxi yu mii yu xa'a takundi'i va
na yuuvi yo'o, ra saa ke va'a saña ndika
na —kachi Jesús xi'in ndia.

Sanda'a Jesús nuu uvi ndia kuaa

29 Ra ta kee Jesús ñuu Jericó kua'an ra,
ra kua'a ka vi yuvi ndandikun kua'an sata
ra.
30 Ra ichi nuu ya'a ra kua'an ra kan
ndee uvi ndia kuaa, ra te xini so'o ndia
ña ya'a Jesús kua'an ra, saa ra ndiee ka
vi xa'a ndia kana ndia ra kachi ndia saa:
—¡Tata, se'e ra rey David, kunda'vi ini
kuni ndu'u! —kachi ndia xi'in ra.
31 Saa ra xa'a sava yuvi kan nda'yu na
nuu ndia, ña kuni na, ña na koo taxin
yu'u ndia; ndi su ndia kuaa kan ra ndia
ndiee ka kana va kuvi ndia kachi ndia saa:
—¡Tata, se'e ra rey David, kunda'vi ini
kuni ndu'u! —kachi tuku va ndia.
32 Ra saa xikundichi Jesús, ra kana ra
ndia xaa ndia nuu ra, ra ndika'an ra xi'in
ndia kachi ra saa:
—¿Ni ke kuni ndo sa yu xi'in ndo?
—kachi ra xi'in ndia.
33 Ra saa ndika'an ndia xi'in ra kachi
ndia saa:
—Tata, nuu va ndi ke kuni ndi na
ndanuña —kachi ndia xi'in ra.
34 Saa ra kunda'vi ni ini Jesús xini ra
ndia, ra saa nditiandiaa nda'a ra nuu
ndia, ra ndikun ndanuña ndixa va ña,
ra va'a ka vi ndakoto'ni ndia. Ra saa
ndakundikun ndia kua'an ndia xi'in va ra.

21

Ndasaka'nu ni na Jesús te ndiki'vi ra ñuu Jerusalén kua'an ra

1 Ra saa kuu Jesús xika ra kua'an ra
xi'in yuvi kan, ra saa ndixaa na ñuu
Betfagé ña ndikaa yachin xi'in iku ña
nani Olivo, ra ikan xa'ndia Jesús chiñu
nuu uvi ndia ita'an xi'in ra,
2 ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Kua'an ndo ñuu lo'o ña ndikaa
yachin kaa, ra kaa ndani'i ndo iin burru
tiatan lo'o íin ri xi'in burru lo'o se'e ri, ra
ndaxi ndo ri na kixi ri xi'in ndo.
3 Ra tu ndia na ndakoyo, ra ka'an na
xi'in ndo xa'a ri, ra su'va ke kachi ndo
xi'in na: "Tata yo ku ra xiniñu'u ri nuu, ra
ndï'i ini ndo xa'a ri chi taka'an va kixi ndi
ndiaka ndi ri", kachi ndo xi'in na —*kachi
Jesús xi'in ndia.
4 Ra su'va ke kuu ña va'a ndixinu nuu
tu'un Ndioxi ña ndika'an iin ra ndika'an
tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ta kachi ra su'va:
5 Ka'an ndo xi'in na ñuu Jerusalén na
kuu ñuu Ndioxi, ra kachi ndo saa xi'in na:
"Koto'ni ndo chi kaa vaxi ra kuu Rey ndo,
ña ndakita'an ra xi'in ndo,
ra iin ra to'o ni va kuvi ra,
ra yoso ra iin burru lo'o se'e kiti
ri ndiso ña vee vaxi ra nuu ndo",
kachi ra ndika'an tu'un Ndioxi kan.
6 Ra saa kee ndia ita'an xi'in Jesús
ndixa'an ndia, ra ta ku'va kachi ra xi'in
ndia ke xa va ndia.
7 Ra saa ndiaka ndixa va ndia burru
tiatan lo'o kan xi'in se'e lo'o ri xaa ndia, ra
saa tiso ndia tikoto ña isukun ndia sata ri,
ra ndakoso Jesús ri kua'an ra xi'in ndia.
8 Ra yuvi na kua'a ni kan, ra xa'a na
xakin na tikoto ña isukun na ichi nuu
ya'a ra kua'an ra, ra sava tu na kua'an
xa'nu iku nda'a itun va, ra xakin na ña
ichi nuu ya'a ra.
9 Ra yuvi na inuu chi nuu, xi'in na
ndikun chi sata ra, ra iin siso siso nda'yu
na kachi na saa:
—¡Ra ka'nu ni kuvi ra yo'o!, chi ndise'e
ra Rey David kuvi ra; ¡ra ka'nu ni ra, chi
Tata yo Ndioxi kuvi ra ti'vi ra ña vaxi ra
sakaku ra yoo! ¡Na ndasaka'nu ndo Tata
yo Ndioxi ra iyoo ndivi! —kachi na.
10 Ra te ndiki'vi Jesús ñuu Jerusalén
kua'an ra, ra iin takundi'i yuvi na ndee
ñuu kan, ra iin xa'a ndakaña yu'u na, ra
iin ndakatu'un ta'an na kachi na saa:
—¿Yoo ku ra yo'o? —kachi na.
11 Saa ndakuiin na kua'an xi'in Jesús
kachi na saa xi'in na:
—Ra yo'o kuvi Jesús ra ka'an tu'un yu'u
Ndioxi, ra kee ñuu Nazaret ña ndikun
ndiaa Galilea —kachi na xi'in na.

Ndukue'e Jesús xi'in na ndee ixiko nuu ke'e ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

12 Saa ndixaa Jesús ndiki'vi ra ini ve'e
ñu'u Ndioxi, ra tava ra takundi'i na ndee
ixiko, ra saa tu na sata nuu va na, ra tiin
ra mesa na ndee nama xu'un xi'in yuvi,
ra sanduva ra nu kan va, ra saa tu tiayu
tu ndee na ixiko paloma va;
13 ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Tu'un Ndioxi ra su'va va kachi ña:
"Ve'e yu, ra ve'e nuu ka'an takundi'i yuvi
xi'in Ndioxi va ke kunani ña", kachi ña,
ndi su ndo'o, ra kava nuu ndakuita'an na
kui'na va ndasa ndo ña —kachi Jesús xi'in
na.
14 Ra ini ve'e ñu'u kan ndixaa kua'a ni
na xi'i, na kuaa, xi'in na nduchi'ña küvi
kaka, ra sanda'a Jesús takundi'i va na.
15 Ndi su ndia xikua'a kuna'nu nuu ndia
sutu, xi'in ndia maestro saña'a ndiayu
Ndioxi, ra ixto'ni ndia ña xa Jesús ña
xitu'un, ra iin siso siso tu nda'yu na
kuachi vali na ñú'u ini ve'e ñu'u kan va,
kachi na saa: "¡Ra ka'nu ni kuu Jesús
se'e ra Rey David!", kachi na. Saa ra
ndukue'e ni ini ndia xikua'a kan,
16 ra ndika'an ndia xi'in Jesús kachi
ndia saa:
—¿A xini so'o kun ña kuu yu'u na
kuachi yo'o? —kachi ndia xi'in ra.
Saa ndakuiin ra yu'u ndia kachi ra saa:
—Xini va so'o yu. ¿Ra a ndia nii va
ichi täan ka'vi ndo tu'un Ndioxi ña ka'an,
kachi su'va?:
Yu'u na kuachi vali,
xi'in yu'u na sakan chichin ke
chindu'u kun tu'un ndaku ña ndixa,
ña ndasaka'nu na yo'o, kachi ña
—*kachi Jesús xi'in ndia.
17 Ndia saa ra ndakoo Jesús ndia ini ve'e
ñu'u kan, ra kanata ra chi ke'e, ra ndaki'in
ra kua'an ra chi ñuu Betania va, ra ñuu
kan vi ndixaa ra ndikixi ra.

Sata'vi chi'ña Jesús iin itun koxi tu köo kui'i nda'a

18 Ra te ndituvi inka kii saa kee Jesús
ñuu kan, ra nandiko tuku va ra vaxi ra
ñuu Jerusalén, ra vaxi ra ichi saa xa'a
ndika'un ini va ra.
19 Ra saa xini ra ndichi iin tu koxi
yachin yu'u ichi kan, saa ra ndaki'in ra
ndixaa ra nuu íin nu, ra ndia nii koxi lo'o
köo nda'a nu ndini'i ra, chi takua niña iku
va ke iyoo nda'a nu, ra saa ndika'an ra
xi'in nu kachi ra saa:
—Ndia nii ka kii na küun kui'i nda'a
kun —kachi ra xi'in nu.
Saa ra ndikun ndachi va itun koxi kan.
20 Saa ra ixto'ni ndia ita'an xi'in ra,
ra xa'a ndakanda ka vi ini ndia, ra
ndakatu'un ta'an ndia kachi ndia saa:
—¿Nichuun ke, ra kama ni ndachi itun
koxi yo'o? —kachi ndia.
21 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi tu
ndinuni ni na kandixa ndo, ra sä uvi ini
ndo, saa ra süvi takua itun koxi kuvi nu
kuchuun ndo sandachi ndo, ta ku'va xa
yu'u, chi kuchuun tu ndo, ña ka'an ndo
xi'in iku kaa ra kachi ndo saa xi'in ña:
"Kita nuu iin kun ñaa, ra kua'an sako'ni
kun mii kun ini mini", kachi ndo xi'in ña,
saa ra, saa sa ndixa va ña.
22 Saa chi takundi'i ña nduku ndo nuu
Ndioxi, ra taxi va ra ña nda'a ndo, tu
ndinuni ni na kandixa ndo ta ka'an ndo
xi'in ra xa'a ña —kachi Jesús xi'in ndia.

Ndiayu ña kuu mii Jesús

23 Saa kuu ra ndixaa Jesús ndiki'vi ra
ini ve'e ñu'u, ra saa xa'a ra saña'a ra yuvi
kan tu'un Ndioxi; ra sakan saa kuu ra
saña'a ra na, saa ra ndixaa va sutu ndia
kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia xikua'a
kuna'nu nuu na ñuu, ra nindakatu'un
ndia ra kachi ndia saa:
—¿Ni ndiayu ku mii kun ña xa kun saa?
¿Ra yoo taxi ndiayu nda'a kun ña xa kun
ña yo'o? —kachi ndia xi'in ra.
24 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—Kuni tu yu'u va ndakatu'un yu iin ña
ndo'o, ra tu na ndakuiin ndo yu'u yu, ra
saa ke ndatu'un tu yu'u va xi'in ndo, yoo
ko taxi ndiayu nda'a yu ña xa yu ña yo'o
—kachi ra xi'in ndia.
25 Saa nindakatu'un ra ndia kachi ra
saa:
—¿Yoo ko xa'ndia chiñu nuu ra Juan ña
sakuchi ra yuvi? ¿Ndioxi, a na yuuvi va?
—kachi ra xi'in ndia.
Ra saa xa'a ndia ka'an ndia xi'in ta'an
ndia kachi ndia saa:
—¿Ni ke kachi yo xi'in ra? Chi tu
na ka'an yo: "Ndioxi va kuvi ra taxi
ndiayu nda'a ra", saa ra, kachi ra saa
xi'in yo: "¿Nichuun ndikandïxa tu ndo ña
ndika'an ra tu saa?", kachi ra xi'in yo.
26 Ra tu na kachi tu yo: "Na yuuvi yo'o
va kuvi na taxi ndiayu nda'a ra", saa ra
iyo ni va xi'in yo, saa chi takundi'i na
ñuu, ra kandixa va na ra Juan, ña kuu ra,
ra ndika'an ndoso tu'un Ndioxi —*kachi
ndia xi'in ta'an ndia.
27 Ra saa ndika'an ndia xi'in Jesús kachi
ndia saa:
—Xïni ndi yoo kuvi na taxi ndiayu nda'a
ra —kachi ndia.
Saa ndakuiin Jesús yu'u ndia kachi ra
saa:
—Saa ra nii yu'u ndatü'un tu xi'in ndo'o
va, yoo ko taxi ndiayu nda'a yu ña □xa yu
ña yo'o —kachi ra xi'in ndia.

Tu'un ndichi xa'a iin tiaa ra iyoo uvi tiaa vali se'e

28 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi
xi'in na kachi ra saa:
—Na ndakani yu ña yo'o nuu ndo, ¿ra
ndia ku'va ke tuvi ndo xi'in ña? Ndixiyo
iin tiaa, ra ndixiyo uvi tiaa vali se'e ra, ra
saa ndika'an ra xi'in se'e ra, ra nuu, kachi
ra saa: "Ra lo'o, na'a, ra ku'un kun lo'o
kii vichin sachiñu kun xi'in te'e uva yu",
kachi ra xi'in ra.
29 Ra saa ndakuiin ra lo'o kan kachi ra
saa: "Kü'un yu", kachi ra xi'in iva ra. Ndi
su ndu'u ra saa, saa ra nandiko ini va ra,
ra ndaki'in ra ndixa'an ra xachiñu va ra.
30 Ra saa ndixa'an tu ra tata kan
ndika'an ra xi'in se'e ra, ra kulo'o va, ra
iin ta kachi ra xi'in ra nuu kan ke kachi
tu ra xi'in ra uvi kan va. Ra saa ndakuiin
ra kan kachi ra saa: "Va'a va, tata, ku'un
va yu sachiñu yu xi'in kun", kachi ra xi'in
iva ra, ndi su ndixä'an vi ra.
31 ¿Ra ndia iin ndia kan kuvi ndia xiin
xa suvi chiñu ña xa'ndia iva ndia nuu
ndia, tuvi ndo? —kachi Jesús xi'in na.
Ra saa ndakuiin na kachi na saa:

—Ra nuu va ku ra xiin xachiñu nuu iva
—kachi na.
Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na kachi
ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo vichin,
chi na kaya xu'un nda'a na ñuu, ña
kua'an nda'a gobierno ñuu Roma, xi'in na
si'i na ixiko mii, ra xi'na ka va na kan kuvi
na kunuu ki'vi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu
nuu ndo'o.
32 Saa chi kixi ra Juan saña'a ra
ndo'o xa'a ichi ndaku ña kuni Ndioxi na
kundikun ndo, ndi su ndikandïxa ndo; ra
na kaya xu'un, xi'in na si'i ixiko mii, ra
kandixa va na kan ña ndika'an ra. Ndi
su ndo'o, ra va'a ni xini nuu va ndo ña
xa ra, ndi su ndixïin ndo ña nandiko ini
ndo xa'a kuachi ndo, ra kandixa ndo ña
ndika'an ra xi'in ndo —*kachi Jesús xi'in
na.

Tu'un Ndichi xa'a na tatu too ñu'u

33 Saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra
saa:
—Tiaa so'o ndo na ndatu'un yu inka
tuku tu'un ndichi xi'in ndo kachi ra:
Su'va ndo'o iin tiaa, ra ndataan te'e uva
iin nuu ñu'u ka'nu, ra chikaa tu ra korra
yuu va nuu ñu'u kan, ra kaan tu ra yavi
sata kava nuu ku'ni na uva va, ra saa
xava'a tu ra iin ve'e sukun nuu kundee
na kondiaa te'e uva kan va. Ra te ndi'i,
saa satatu ra ña inka yuvi, ra ndaki'in ra
kua'an ra inka ñuu xika va.
34 Ra te nditiandiaa kii ña tia'ndia uva,
ra saa ti'vi ra sava na xachiñu nuu ra
kua'an na nuu na tatu too ñu'u kan, ña
na ndataxi na lo'o kuenda ra.
35 Ndi su na tatu ñu'u nuu yoo te'e uva
kan, ra ndukuiin na tiin na na xachiñu
nuu ra, ra kani na na, ra sava na xa'ni na,
ra sava tu na kuun na yuu va.
36 Ra saa ti'vi kua'a ka va ra xito'o uva
kan, na xachiñu nuu ra ndixa'an na, nuu
na tatu too ñu'u kan, ndi su ta xa na xi'in
na inuu ndixa'an kan ke, xa tu na xi'in na
kan va.
37 'Ndi su te ndi'i, ra saa ti'vi ra xito'o
uva kan se'e mii ra, ña kua'an ra nuu na,
chi ndakani ini ra ka'an ra saa: "Sato'o va
na se'e yo", ká'án ra.
38 Ndi su na tatu too ñu'u nuu yoo te'e
uva kan, ra te xini na ra lo'o se'e ra, ra
saa ndika'an na xi'in ta'an na kachi na
saa: "Ra yo'o va kuvi ra ndoo ndi'i ña yo'o
nda'a; ra na'a ndo vichin ra tiin yo ra, ra
ka'ni yo ra, ra ña'a mii yo nduu ndi'i va
ña yo'o", kachi na xi'in ta'an na.
39 Ra saa tiin na ra lo'o kan, ra tava na
ra nuu ñu'u iva ra, ra ikan xa'ni va na ra.
40 Ra vichin na kundaa ini yo: ¿Ni ke sa
ra xito'o uva kan, xi'in na tatu too ñu'u
nuu yoo te'e uva, te na ndiko ra, tuvi ndo?
—*kachi Jesús xi'in na.
41 Ra saa ndakuiin na ndee xini so'o kan
kachi na saa:
—Ña sa ra ke, ka'ni ndi'i va ra yuvi ña'a
kan, ra ndia nii na köo ka'nu ini ra xi'in
vi, ra saa satatu ra ñu'u nuu yoo te'e uva
kan inka yuvi na to'o, na kuiin cha'vi nuu
ra, te xa na xinu uva —kachi na.
42 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi
ra saa:
—¿A ndia nii va ichi täan ka'vi ndo
tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a, ña kachi
su'va?:
Yuu ña kuñu'u na xava'a ve'e ta yachi
kuu yuu ña xiniñu'u va'a ka va vichin.
Ra Ndioxi va ku ra xa ña yo'o,
ra ndakanda ni ini yo xi'in ña,
kachi ña.
43 'Ra ña kan ke ka'an yu xi'in ndo, ra
na kundaa ini ndo: chi kindiaa va Ndioxi
ndiayu nda'a ndo ra küvi ki'vi ndo nuu
xa'ndia ra chiñu, ra ndataxi ra ña nda'a
inka yuvi na xiin sa ña kuni va ra.
44 Ra ndia ndia ka yuvi na nduva sata
yuu yo'o, saa ra ta'nu ndi'i va na; ra tu
mii yuu yo'o tu na ndakava sata na, saa
ra kuu xe'e yaa va na sa ña —*kachi Jesús
xi'in na.
45 Ra saa ixto'ni ndia xikua'a kuna'nu
nuu ndia sutu, xi'in ndia fariseo, ña
ndakani Jesús tu'un ndichi yo'o, saa ra
kundaa va ini ndia, ña ka'an ra xa'a mii
ndia.
46 Ra saa kuni ndia ña tiin ndia ra, ndi
su ndiyu'vi va ndia nuu na ñuu, saa chi
takundi'i na ñuu, ra kandixa va na Jesús,
ña kuu ra, ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi.

22

Tu'un ndichi xa'a viko tanda'a

1 Saa xa'a Jesús ndatu'un ra inka tuku
tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
2 —Ku'va ña xachiñu Ndioxi, ra inuu va
ña xi'in chiñu ña xa iin rey ra xakin viko
tanda'a, ña satanda'a ra tiaa lo'o se'e ra.

3 Ra te xa'a ra rey kan ña xa nduvi
ra koo viko xa'a se'e ra, saa ti'vi ra na
xachiñu nuu ra kua'an na nuu yuvi, na
xa ndika'an ra xi'in ku'un viko kan, ndi
su ndixïin na ku'un na.
4 Ra saa ti'vi tuku va ra rey kan na
xachiñu nuu ra kua'an na, ra ndika'an
ra xi'in na kachi ra saa: “Kua'an ndo ra
ka'an ndo xi'in na, ña na kixi na chi xa
xanduvi ndi'i va yu ña'a ña kuxi na. Chi
xa xa'ndia va yu chiñu ña xa'ni na, kua'a
ni sindiki sana yu, ra saa tu kua'a ni ka
tu nuu kiti sana yu ri sanda'a va yu, ra xa
iyoo nduvi ndi'i va ña, ra kama ni na kixi
na kachi ndo xi'in na”, kachi ra rey kan
xi'in na xachiñu nuu ra.
5 Ra iin ta kachi ra rey kan xi'in na
xachiñu nuu ra ke xa va na: Ndi su yuvi
kan ra nditiäa so'o vi na ña ndika'an na
xachiñu nuu ra xi'in na, saa chi ndaki'in
ta iin ta iin na kua'an na chiñu va na, iin
na ndaki'in kua'an koto'ni ñu'u, ra inka
tu na ndaki'in kua'an xiko va,
6 ra sava tu na ndukuiin, ra tiin ná na
xachiñu nuu ra rey kan ra kanita'an na
xi'in na, ra xa'ni va ná na.
7 Ra saa te kundaa ini ra rey kan, ra tiaa
ni ndisaa ra xi'in na, ra saa ti'vi ra ndia
soldado ra, ra ndixa'an ndia xa'ni ndia
takundi'i yuvi na xa'ni na na xachiñu
nuu ra, ra ndia ñuu va na ke xa'mi ndia
soldado kan.
8 Ra saa ndika'an ra rey kan xi'in na
xachiñu nuu ra kachi ra saa: “Takundi'i
ña'a ña kuniñu'u yo viko tanda'a yo'o,
ra xa iyoo nduvi yaa va ña. Ndi su na
ndika'an yu xi'in kixi, ra köo ya'vi ndiaa
vi na ña kixi na, ña kan ke ndikïxi na.
9 Ra vichin kua'an ndo iinii kuvi nuu
ndakita'an ichi, nuu ya'a kua'a ni yuvi,
ra ka'an ndo xi'in takundi'i na ndakita'an
xi'in ndo, ra na kixi na viko tanda'a”,
kachi ra rey kan xi'in na xachiñu nuu ra.
10 Ra saa kee na xachiñu nuu ra rey kan
ndixa'an na iinii kuvi ichi, ra ndakaya na
takundi'i va yuvi xaa xi'in na, na va'a,
xi'in na vä'a, ra iin ndakutu ndaa va ve'e
nuu iyoo viko tanda'a kan.

11 Ra te ndiki'vi ra rey kan kuni ra na
ndixaa viko kan, ra saa xini ra iin tiaa,
ra ndïxi tiaa kan tikoto ta'an ña ndixi na
kua'a, na ndixaa viko tanda'a kan.
12 Ra saa ndika'an ra rey kan xi'in tiaa
kan kachi ra saa: “Tata, ¿ni ke xa kun
ndiki'vi kun yo'o? Chi ndïxi kun ta'an
tikoto ña ndixi na kua'a yo'o”, kachi ra
xi'in ra. Saa ra ndia nii tu'un ndindäkuiin
tiaa kan.
13 Ra saa ndika'an ra rey kan xi'in na
xachiñu nuu ra kachi ra saa: “Tiin ndo
ra, ra chiku'ni ndo xa'a ra xi'in nda'a ra,
ra sako'ni ndo ra chi ke'e, chi nuu ñaa,
ra ikan ke kuaku ni ra, ra iin ndiakua
ndakaxi nù'ù ra”, kachi ra rey kan, kachi
tu'un ndichi yo'o —kachi Jesús xi'in na.
14 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na
kachi ra saa:
—Kua'a ni va kuvi na kana Ndioxi, ña
ki'vi na koo na xi'in ra nuu xa'ndia ra
chiñu, ndi su lo'o ni va kuvi na ndakaxin
ra —kachi Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús xa'a ña cha'vi na nuu na chiñu

15 Ra te sandi'i Jesús ndakani ra tu'un
ndichi kan nuu na, ra saa ndaki'in ndia
fariseo kua'an ndia, ra ndakuta'an ndia
ndikata'an ndia, ndia ku'va ke sa ndia
ña va'a na ka'an Jesús iin tu'un ki'vi, ra
saa ke kuvi ni'i ndiee ndia, ña taxi ndia
kuachi xa'a ra ka'an ndia.
16 Ra saa ti'vi ndia fariseo kan ndia
ita'an xi'in ndia kua'an ndia xi'in ndia
ita'an xi'in ra Herodes, ña kua'an ndia
kotondoso ndia Jesús, ra te ndixaa ndia
ra saa ndika'an ndia kachi ndia saa xi'in
ra:
—Tata Maestro, kundaa ini ndi chi ña
ka'an kun ra ña ndixa ni va kuvi ña, ra
saña'a kun yuvi tu'un Ndioxi ta ku'va iyoo
mii va ña, ra nii xä kun xa'a vi ña ka'an
yuvi, chi iin kuu ndi'i va na nuu kun, ra
köo na ndakaxin kun.
17 Ra ka'an xi'in ndi vichin, ¿a va'a ña
cha'vi ndi nuu ra tata chiñu César ñuu
Roma, xu'un ña nduku ra nuu ndi, a vä'a?
—kachi ndia xi'in Jesús.
18 Ndi su xa kundaa va ini Jesús,
ña kuni ndia kotondoso ndia ra, ra saa
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndia chi'ña tu'un va kuvi ndo, saa chi
yu'u va kuvi ra ixtondoso ndo.
19 Ra vichin na ña'a ndo iin xu'un kàà
ña cha'vi ndo nuu yu —kachi ra xi'in
ndia.
Ra saa taxi na iin xu'un kàà ña nani
denario nda'a ra.
20 Ra saa nindakatu'un ra ndia kachi ra
saa:

—¿Yoo na'na ke yo'o, ra yoo kivi ke ndu'u nuu ña? —kachi ra xi'in ndia.
21 Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Na'na ra César va kuvi ña —kachi ndia.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Tu saa, ra taxi ndo ña kuu kuenda ra César nda'a va ra, ra ña kuu kuenda Ndioxi na taxi tu ndo nda'a Ndioxi va —kachi Jesús xi'in ndia.
22 Ra te xini so'o ndia ña ndika'an ra tu'un kan, saa ra ndakanda ni ini ndia, ndia saa ra ndakoo ndia ra, ra ndaki'in ndia kua'an va ndia.

Ndakatu'un ndia saduceo a ndixa ke ndatiaku na ndii

23 Ra suvi mii kii kan ndixaa sava ndia saduceo nuu Jesús, ra nindakatu'un ndia ra, a ndixa ke ndatiaku na ndii̱, chi ndia saduceo kan, ra kuëe kandixa ndia ña ndatiaku na ndii̱, ña kan ke nindakatu'un ndia Jesús kachi ndia saa:
24 —Tata Maestro, ndiayu ña ndakoo ra Moisés nda'a ndi, ra su'va va ke kachi ña: "Tu ndia iin tiaa ra iyoo yasi'i, ra ndikäku se'e ra xi'in ña, ra ndixi'i va ra, saa ra xiniñu'u na ndaki'in inka ñani ra ña'a kan, ra ta xa na kaku se'e ra xi'in ña, ra ta iyoo se'e ra ndixi'i kan va, na koo ña kaku kan", kachi ndiayu ña ndakoo ra Moisés.
25 Ra ndakani nuu ndi vichin ra na kundaa ini ndi, chi su'va ke kuu xi'in iin ve'e: Uxa tiaa xikuu ndia ve'e ndia. Ra saa kuu ra nditanda'a va ñani ndia ra chee, ra ndia nii se'e ra ndikäku xi'in yasi'i ra, ra ndixi'i va ra; saa ra ndaki'in ña inka ñani va ra.
26 Ra saa ndo'o tu ra uvi kan va, chi ndia nii se'e ra ndikäku xi'in ña, ra ndixi'i tu ra kan va, ra saa ndaki'in ña inka tuku va ra, ra ndixi'i tu ra uni kan va, ra uxa saa ndia xindu'u ña xi'in va, ra ndia nii ndia ndikäku se'e xi'in ña, ra ndixi'i ndi'i va ndia.
27 Saa ra te ndi'i, ra ndixi'i tu mii ña'a kan va.
28 Ra ña kan ke kuni ndi ndakatu'un ndi yo'o: Te na ndatiaku ndia kan, ¿ra yoo kuvi ndia kuu yii ña?, saa chi xindu'u ña xi'in uxa saa va ndia —kachi ndia xi'in Jesús.
29 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Ndo ya'a xini va kuvi ndo, saa chi xa xïni ndo ni ke kachi tu'un Ndioxi, ra xa xïni tu ndo xa'a ndiee va ra.
30 Saa chi te na xaa kii ña ndatiaku na ndixi'i, ra tiaa xi'in na si'i ra tandä'a ka na, chi xa ta iyoo mii na tatun Ndioxi, na iyoo ndivi va nduu na.
31 Ra ña ka'an tu ndo a ndixa ke ndatiaku na ndii̱, ra nuu ndiayu ña ndakoo ra Moisés va ke ndakani ña xa'a ña, ¿ra a kä'vi va ndo ña tu saa? Ra na kundaa ini ndo chi su'va va ke kachi Ndioxi ndika'an ra:
32 "Yu'u kuvi Ndioxi ra ⌧kañu'u ra Abraham, xi'in ra Isaac, xi'in ra Jacob", kachi ra. Ra xi'in tu'un yo'o ke kundaa ini yo ña ndatiaku va ndia xii xikua yo yo'o, saa chi tu ndindatiäku ndia saa ra küvi vi ⌧kañu'u ndia Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia saduceo kan.
33 Ra te xini so'o yuvi na ndee kan, ña ndichi ni ⌧saña'a Jesús, saa ra ndakanda ni ini na.

Saña'a Jesús ndia ña kuu ndiayu ña chee va'a ka

34 Ra saa te kundaa ini ndia fariseo ña sakutaxin Jesús yu'u ndia saduceo kan, ra saa ndakuta'an tuku va ndia ña ndikata'an ndia,
35 Ra saa nindakatu'un iin ra maestro ra saña'a ndiayu Ndioxi Jesús, ña kuni ra kotondoso ra ra, ra saa ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
36 —Tata Maestro, ¿nuu ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra ndia ña kuu ndiayu ña chee va'a ka nuu takundi'i ña? —*kachi ra.
37 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ndiayu ña ka'nu va'a ka nuu takundi'i ña ke yo'o: "Ku'vi ni ini kun kuni kun Tata kun Ndioxi xi'in takundi'i nima kun, xi'in takundi'i ña tiaku kun, xi'in takundi'i ña xinituni kun."
38 Ra ña yo'o ku ndiayu ña nuu va'a va, ra ña yo'o ke chee nuu takundi'i va tu ña.
39 Ra ndiayu ña uvi ku tu ña yo'o, ra kuni kita'an va ña xi'in ndiayu ña nuu: "Ku'vi ni ini kun kuni kun na ta'an kun, ta ku'va ku'vi ini kun xini kun mii kun", kachi ña.
40 Ra uvi saa ndiayu yo'o kuvi ña kuu tio'o takundi'i va ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra kuu tu ña tio'o

ña saña'a na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a va —kachi Jesús xi'in ra.

Ka'nu ni ka va ra ti'vi Ndioxi xaa nuu ra rey David

41 Ra saa kúú ndia fariseo kan ita'an
ndia ndita ndia, ra saa nindakatu'un
Jesús ndia,
42 kachi ra saa:
—¿Ndixaa tuvi ndo'o xa'a ra ti'vi
Ndioxi xaa sakaku na yuuvi yo'o? ¿Ra
yoo se'e ku ra tuvi ndo? —kachi Jesús
xi'in ndia.
Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa
xi'in ra:
—Se'e ra David va kuvi ra —kachi ndia.
43 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra
saa:
—Tu saa, ¿ra nichuun ke ndika'an
David ña kuu Iva ra, ra kixi kan? Te
ndika'an ra xi'in ndiee Tachi Yii Ndioxi,
ta kachi ra su'va:
44 Su'va kachi Tata yu Ndioxi xi'in Iva yu:
Na'a, kundu'u kun xitia kua'a yu,
ra na sandi'i yu xa'a
takundi'i na iyoo kuachi xi'in kun, kachi
Ndioxi ndika'an ra, kachi ra David.
45 'Ra tu "Iva" va tu ra David kachi ra
xi'in ra ti'vi Ndioxi xaa, saa ra, ¿ni ke sa tu
ra ña kuu se'e ra ra? —kachi Jesús xi'in
ndia.
46 Saa ra ndia nii ka tu'un ninï'i ndia
ndakuiin ndia yu'u ra. Ra ndia kii kan
ke ndixkuiin na ña nindäkatu'un ka na
Jesús.

23

Ka'an Jesús ña chi'ña ni tu'un ndia fariseo ra saa tu ndia maestro va

1 Ra saa ndika'an Jesús xi'in yuvi na
ndee kan, ra ndika'an tu ra xi'in ndia
ita'an xi'in ra va ra kachi ra saa:
2 —Ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés, xi'in ndia fariseo,
ra xini va'a va ndia kan ni ke kachi tu'un
Ndioxi.
3 Ña kan ke, na kandixa va ndo
takundi'i ña saña'a ndia ndo'o, ndi su na
kundïkun ndo chiñu ki'vi ña xa ndia, chi
ndia kan, ra siin saña'a ndia, ra siin tu xa
va ndia.
4 Ra kua'a ni chiñu ña ndaku, ña u'vi ni
xa'ndia ndia nuu yuvi sa na, ndi su mii tu
ndia, ra ndia nii chiñu lo'o ña ka'an ndia
xa'a ke xä vi ndia.
5 Ra takundi'i chiñu ña xa ndia, ra süvi
ña xato'o ndia Ndioxi ke xa ndia ña, chi
ña kuni ndia kindoo va'a ni ndia nuu na
ñuu va ke xa ndia ña. Ra xa'a ña kan
ke iin ni'i savi ndia tutu ña ndoso tu'un
Ndioxi nuu xika ndia, ra ndia nuu tikoto
ndia xi'in tiaan va ndia ndee tu'un Ndioxi
xika ndia, ra xinisii ni tu ndia kundixi
ndia tikoto ña nani ni i'va yu'u va ña va'a
na kuni yuvi ra ka'an na xa'a ndia, ña
ndinuni ni ndikun ndia Ndioxi.
6 Ra te kua'an ndia nuu iyoo viko, a te
kua'an tu ndia ve'e ñu'u, ra kutoo ni ndia
kundee ndia tiayu tu ndita chi nuu, nuu
ndee na kuna'nu.
7 Ra kuni ni tu ndia ña na sato'o yuvi
ndia, te ndakuta'an na xi'in ndia nuu
ya'vi, ra "maestro" ke na kachi yuvi xi'in
ndia kuni ndia.
8 'Ndi su ndo'o ra ndiätu ndo ña ka'an
na "maestro" xi'in ndo, saa chi ndo'o
ra iin kuvi va ndo xi'in takundi'i yuvi,
ra indaa mitu'un va kuu Cristo ra kuu
Maestro ndo.
9 Ra ndia nii tu na, na kä'an ndo "tata"
xi'in nuu ña yuuvi yo'o, chi indaa mitu'un
va kuvi Tata yo Ndioxi ra iyoo ndivi.
10 Ra nii täxi tu ndo ña ka'an na "mae-
stro" xi'in ndo, saa chi indaa mitu'un va
kuu Cristo ra kuu Maestro.
11 Ra na kuchee inuu nuu ndo, ra
xiniñu'u na sachiñu na nuu takundi'i va
ndo.
12 Saa chi yuvi na ndasa chee ni mii,
kuvi na nduu lo'o va, ra na ndasa lo'o mii
kuvi tu na nduchee ka va.
13 'Ra nda'vi ni ndo'o, ndia mae-
stro saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, xi'in ndo'o ndia fariseo, saa chi
chi'ña ni tu'un ndo, ra ndasi ndo ye'e ña
kuu ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra täxi
ndo ki'vi yuvi, ra nii mii tu ndo xïin ki'vi
va, ra na kuni ki'vi, ra nii täxi tu ndo ki'vi
na kan va.
14 'Nda'vi ni ndo'o, ndia maestro ndia
saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndo'o ndia
fariseo, saa chi chi'ña ni tu'un ndo, ra
sanda'vi ni tu ndo na si'i nda'vi na
ndukuaan va, chi kindiaa ndi'i ndo ña'a
ña iyoo ve'e na nda'a na, ra ña kuni ndo
kindoo va'a ndo nuu na ñuu, ra na'a ka vi
ka'an ndo xi'in Ndioxi. Ra xa'a ña xa ndo
ña yo'o ke chee ni ka tundo'o vaxi nuu
ndo sa Ndioxi.

15 ’Nda'vi ni ndo'o, ndia maestro saña'a
ndiayu Ndioxi, xi'in ndo'o ndia fariseo,
saa chi chi'ña ni tu'un ndo, ra kee ndo
kua'an ndo iinii kuvi nuu ñu'u, ra ndia
nuu tiañu'u va ya'a ndo kua'an ndo ña
nduku ndo na kundikun sata ndo, ra te
ni'i ndo na, ra na ndiee ka sandi'i ndo xa'a
va kuvi na, saa chi na ndasa ña'a va ndo
kuvi na, ra ndiaya ke ku'un va na, xa'a ña
xa ndo.
16 ’Nda'vi ni ndo'o, saa chi ta ku'va iyoo
na kuaa va ke iyoo ndo, ra ni'i tu ndo ichi
nuu inka na kuaa va, saa chi ka'an ndo
xi'in yuvi kachi ndo saa: “Tu ve'e ñu'u
ka'nu ke na chuna'a na ña kindoo na sa
na iin chiñu, saa ra kuni kachi ña saa ña
köo ña ndikindoo vi na, ndi su tu oro ña
iyoo ini ve'e ñu'u ka'nu va ke na chuna'a
na, saa ra xiniñu'u na saxinu va na nuu
ña kindoo na sa na”, kachi ndo.
17 ¡Ndo'o, ra na ki'vi va kuvi ndo, ra
kuaa va tu ndo! ¿Ndia ña ke xiniñu'u va'a
ka tuvi ndo: a oro, a ve'e ñu'u ka'nu, ña
ndasa yii oro kan va?
18 Ra ka'an tu ndo kachi ndo su'va va
xi'in yuvi: “Tu Altar yii ke na chuna'a
na ña kindoo na ña sa na iin chiñu, saa
ra kuni kachi ña saa, ña köo va'a ña
ndikindoo vi na sa na; ndi su tu ña'a ña
ñu'u ña soko na nuu altar yii ini ve'e ñu'u
va ke na chuna'a na ña kindoo na sa na
iin chiñu, saa ra xiniñu'u na saxinu va na
ña kindoo na sa na”, kachi ndo.
19 Ndo'o, ra kuaa ndo, ra ki'vi ni va tu
ndo, saa chi ¿ndia ña ke xiniñu'u va'a ka
tuvi ndo, ña'a ña soko na, a mii altar yii,
nuu kua'an ña nduyii va ña?
20 Ra na chuna'a altar yii, ña kindoo na
sa na iin chiñu ra süvi takua altar yii ke
chuna'a na ña kindoo na sa na ña, chi
chuna'a tu na takundi'i ña'a, ña iyoo nuu
altar yii kan va.
21 Ra na chuna'a tu ve'e ñu'u ka'nu ña
kindoo na ña sa na iin chiñu, saa ra süvi
takua ve'e ñu'u ka'nu ke chuna'a na ña
kindoo na sa na ña, chi chuna'a tu na
Ndioxi ra iyoo ini va ña.
22 Ra na chuna'a ndivi ña kindoo na
sa na iin chiñu, ra süvi takua ndivi ke
chuna'a na ña kindoo na sa na ña, chi
chuna'a tu na Ndioxi va, ra saa tu tiayu
tun ndu'u va ra.
23 ’Ndavi ni ndo'o, ndia maestro saña'a
ndiayu Ndioxi, xi'in ndo'o ndia fariseo,
saa chi chi'ña ni tu'un ndo, chi ña xa
ndo ke tava va ndo iin ta'vi lo'o ña'a ña
chi'i ndo tixi uxi ta'vi takundi'i ña'a, ña
chi'i ndo, ra taxi ndo ña nda'a Ndioxi, ndi
su naa va ini ndo ña saxinu ndo ndiayu
Ndioxi ña xiniñu'u va'a ka, ña ka'an kachi
saa: na sato'o ndo na ta'an ndo, na ku'vi
ini ndo kuni ndo na, ra na kandixa va'a tu
ndo Ndioxi va; ra na taxi tu ndo iin ta'vi
lo'o nuu uxi ta'vi ña'a ña chi'i va ndo, ra
na kukuïin vi ndo ña sa ndo ña kan.
24 Ndo'o, ra na kuaa, na inuu ichi nuu
na kuaa va kuvi ndo, saa chi te xi'i ndo
ndia ndia ka ndutia, ra saxixin va ndo ra
ña va'a na köko ndo ndikama vali, ndi su
xïni vi ndo, ra koko va tu ndo iin camello
chee. Ra na kundaa ini ndo ña ka'an yu
su'va xi'in ndo, saa chi, niña chiñu vali va
ke ndi'i ni ini ndo xa'a, ra ndiayu Ndioxi
ña xiniñu'u va'a, ndakoo va tu ndo.

25 ’Nda'vi ni ndo'o ndia Maestro saña'a
ndiayu Ndioxi, xi'in ndo'o ndia fariseo,
saa chi chi'ña ni tu'un ndo, ra te ndakatia
ndo ko'o xixi ndo, a yaxin ña xi'i ndo
tiakuii, ra niña chi sata va ña ke ndakatia
ndo, ndi su chi ini ña, ra iin chitu ndaa
va ña yakua. Ra ta ku'va xa ndo xi'in ña
yo'o ke, iyoo tu mii va ndo, saa chi to'o ni
va xa ndo, ndi su nima ndo ra iin chitu
ndaa va ña xi'in ña kui'na xi'in ña kini.
26 Ndo'o, ndia fariseo kuaa, ra xi'na ka
va chi ini yaxin ndo xi'in ini ko'o ndo ke
na ndakatia ndo, ra saa ke kindoo va'a tu
ndia chi sata va ña.

27 ’Nda'vi ni ndo'o, ndia maestro saña'a
ndiayu Ndioxi xi'in ndo'o ndia fariseo, saa
chi chi'ña ni tu'un ndo, ra ta iyoo kaka na
ndii va ke iyoo ndo, saa chi kaka na ndii,
ra chi sata va ña ke ndaka'yu na, ña yaa,
ra saví ka vi ña'a ña, ndi su chi ini ña, ra
iin chitu ndaa va leke ndii, xi'in takundi'i
ña kini.
28 Ra ta ku'va iyoo kaka na ndii kan va
ke iyoo tu ndo'o va, saa chi to'o ni va xa
ndo nuu yuvi, ndi su nima ndo, ra iin
chitu ndaa va ña xi'in tu'un chi'ña xi'in
ña ndiva'a.

29 ’Nda'vi ni ndo'o ndia maestro saña'a
ndiayu Ndioxi, xi'in ndo'o ndia fariseo,
saa chi chi'ña ni tu'un ndo, ra täxi va'a
vi ndo, ndi'i xa'a kaka nuu ndo'ni na
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ra
saa xa tu ndo, xi'in kaka nuu ñu'u na

xindikun Ndioxi va, chi savi ka vi ndasa
ndo xi'in ña,
30 Ra te ndi'i, ka'an ndo kachi ndo saa:
"Tu xa ndee vi yo kii te xindee na xii xikua
yo xina'a, saa ra kandïxa vi yo, ña koo
yu'u yo xi'in na, ña ka'ni na na ndika'an
tu'un yu'u Ndioxi", kachi ndo.
31 Ra xi'in tu'un ña ka'an ndo yo'o ke,
ndaña'a ndo mii ndo ña kuu ndo se'e
xikua na xa'ni na ndika'an tu'un yu'u
Ndioxi xina'a va.
32 ¡Ra ta ku'va xa na xii xikua ndo ke
na sa tu ndo'o va, ña va'a na saxinu ndo
nuu chiñu ña xa'a na xi'in te yachi!
33 Ndo'o, yuvi ña'a, se'e timia'a, ¿ra ni
ke sa ndo ña va'a kaku ndo, ra kü'un ndo
ndiaya, tuvi ndo?
34 Ra na kundaa ini ndo, chi yu'u kuvi
ra ti'vi na ka'an tu'un yu'u Ndioxi kixi na,
xi'in na ndichi, xi'in na maestro saña'a
tu'un Ndioxi; ndi su ndo'o, ra ka'ni va ndo
sava na, ra sava tu na tiin ndo katakaa
ndo nda'a cruz va, ra sava tu na tiin ndo
kani ndo nuu ke'e ve'e ñu'u va, ra sava tu
na kundikun ndo taxi ndo ta ñuu ta ñuu
va.
35 Ra xa'a ña sa ndo ña yo'o ke,
ndakuiso kuachi ndo xa'a takundi'i nii
yuvi to'o, na xa'ni na xii xikua ndo xina'a
ta kuu ra Abel, iin saa ndia ra Zacarías,
se'e ra Berequías, ra xa'ni ndo ini ve'e
ñu'u nuu iyoo altar yii.
36 Ra ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi
xa'a nii na ndixi'i kan ke, kixi yaa va
tundo'o sata ndo'o na ndee tiempo vichin
—*kachi Jesús xi'in na.

Xaku Jesús xa'a na ñuu Jerusalén

37 Saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—¡Kusuchi ni ini yu xa'a ndo'o na ñuu
Jerusalén, saa chi vä'a va'a vi xa ndo,
chi xa'ni ndi'i va ndo na ka'an tu'un yu'u
Ndioxi, ra xakin tu ndo yuu na ti'vi Ndioxi
vaxi nuu va ndo! ¡Ra kua'a ni va ichi kuni
yu ndakaya ndi'i yu ndo'o ña sakaku yu
ndo'o, ta ku'va xa iin nduxi xi'in se'e vali
ri, ta ndataan ri ri tixi ndixin ri, ra saa
ke kuni yu sa yu xi'in ndo, ndi su ndixïin
ndo!
38 Ra xa'a ña kan ke ni'i ndo tundo'o
vichin, saa chi ve'e ndo, ra ndoo nda'a
ndi'i va ña,
39 ra kuni yu ña na kundaa ini ndo,
chi vichin, ra küni yachi ka ndo yu'u, chi
ndia te na xaa kii, ña ka'an na ñuu yo'o
xi'in yu kachi na saa: "¡Ka'nu ni ra xaa
sakaku yoo xi'in kivi Tata yo Ndioxi ra
iyoo ndivi!", kachi na, ra ndia saa vi ke
kuni ndo yu'u —*kachi Jesús xi'in na.

24

Ka'an Jesús ña ndi'i va xa'a ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

1 Ra saa te kanata Jesús ini ve'e ñu'u
ka'nu, ra ndaki'in ra kua'an ra, ra saa
kuyachin ndia ita'an xi'in ra, ra ndika'an
ndia xi'in ra xa'a ve'e ñu'u ka'nu kan, ña
chee ni ña, ra iyo ni kaa ña.
2 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—¿A tiaa ni iyo kaa ve'e ñu'u chee yo'o
tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo chi ña
ndaa va ke ka'an yu xi'in ndo vichin, chi
vaxi kii ra ña ndi'i xa'a va kuvi ña, ra
yuu ña kuva'a ña, ra iin kutia yava va ña
kundee ña —kachi Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra.

Su'va ke kuu te xa ninumi ndi'i xa'a ña yuuvi

3 Ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia
iku ña nani Olivo, ra ikan ndixaa Jesús
ndakundu'u ra, ra saa kuyachin ndia
ita'an xi'in ra, ra nindakatu'un ndia ra
kachi ndia saa:
—Tata, kuni ndi ña na ndatu'un kun
xi'in ndi, ¿ama ke kuu ndi'i ña ndika'an
kun? ¿Ra ni ke kuu kuni ndi ta xa ninumi
ndiko kun kixi kun? ¿Ra ni ke sa tu ndi
kundaa ini ndi ta xa ninumi ndi'i xa'a ña
yuuvi yo'o? —kachi ndia xi'in ra.
4 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—Kuenda ni koo ndo, koto ndia na
sanda'vi ndo'o.
5 Chi kua'a ni na kixi ra kuniñu'u na kivi
yu ña sanda'vi na yuvi, ra kachi na saa:
"Yu'u ku Cristo ra xaa sakaku na yuuvi
yo'o", kachi na, ra kua'a ni yuvi sanda'vi
na.
6 Ra te xa na xa'a kuni so'o ndo ña xa
iyoo ni kuachi ra xa'a kuni so'o ndo ña
kanita'an ni yuvi saa ra kuayü'vi ndo, chi
xiniñu'u saa ke kuu va. Ndi su süvi ña xa
ndi'i xa'a kuvi ña yuuvi yo'o.

7 Ra kua'a ni ñuu ra kanita'an ni ña
xi'in ta'an ña, ra saa tu ñuu ña kuna'nu
va, chi kanita'an ni tu ña kan va xi'in
ta'an ña; ra kua'a ni nuu kue'e kixi, ra
kundikaa ni soko, ra kua'a ni ñuu ndiee
ni taan.
8 Ndi su süvi ña ndikun ndi'i xa'a kuvi
ña yuuvi yo'o, chi ña sakan xa'a va kuvi
tundo'o ña satixu'vi ña na.

9 ’Ra kii kan tiin na ndo'o, ra ndataxi na
ndo'o nda'a na chiñu ra sandiva'a ni na
xi'in ndo; ra ka'ni na ndo'o, ra kundasi
takundi'i na yuuvi yo'o ndo'o, xa'a ña
ndikun ndo yu'u.
10 Ra te xa na xaa kii kan, ra kua'a ni
na ndikun yu'u, ra nandiko va ini na, ra
kundïkun ka na yu'u; ra xa'a na kundasi
ta'an mii va na, ra xiko ta'an mii va tu na
nuu na chiñu.
11 Ra kii kan ra kua'a ni na maña, na
xa ka'an tu'un yu'u Ndioxi kixi sanda'vi
yuvi, ra kua'a ni yuvi sanda'vi na.
12 Ra xa'a ña nduu ikú ni yuvi ke kua'a
ni na ndikò, ra kü'vi ka ini na kuni ta'an
na.
13 Ra na kuchuun sa ndiee ini ndia kii
ndi'i, ra ndïko ini na ña ndikun na yu'u,
ra na kan ku vi na kuchuun kaku va.
14 Ra iinii saa ña yuuvi yo'o ka'an ndoso
na ndikun yu'u, tu'un Ndioxi ña ka'an
xa'a ichi nuu xa'ndia ra chiñu, ña va'a na
kundaa ini takundi'i na xa'a ña, ra saa vi
ke ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o.

15 ’Ra vichin ke na kundaa ini ndo, chi
vaxi kii ra kanata kiti ña'a ri kundasi
Ndioxi xini ra. Ra ri kan kuvi ri ndika'an
ra Daniel xa'a. Ra ta xa na kuni ndo
kiti kan ña ndakundu'u ri nuu yii, ra saa
ke kundaa ini ndo ña xa xaa kii ña vaxi
tundo'o va —na ka'vi, ra na kundaa ini
na xi'in ña ka'vi va na—,
16 ra na ndee Judea, ra na kunu na
ku'un na chi iku va.
17 Ra na ndee tu chi xini ve'e, ra na kï'vi
ka na ve'e na, ña ndaki'in na ña'a na.
18 Ra na ñu'u xachiñu iku, ra na ndïko
ka na ve'e na ña ndaki'in na tikoto na.
19 Ra nda'vi ni na si'i na ñu'u se'e, xi'in
na iyoo se'e vali, te na xaa kii ña kuu ña
yo'o.
20 Ña kan ke na ka'an ni ndo xi'in
Ndioxi, ra te xa na kuu saa, ra na küu ña
yoo te kuun savi, xi'in ni kii yii sábado kii
ndakindiee.
21 Ra tundo'o ka'nu ña kuu kii kan, ra
ndia te xava'a Ndioxi ña yuuvi yo'o, ra
täan kuu ña, iin saa ndia vichin, ra nii kii
ña vaxi küu ka ña.
22 Ra tu kuëe ndixa'ndia Ndioxi tiempo
yo'o ña ndasa lo'o ra ña, saa ra ndia
nii yuvi kuvi na käku vi, ndi su xa'a na
ndikun sata ra na ndikaxin ra ke ka'ndia
ra tiempo yo'o ra ndulo'o va kii.
23 ’Ra kii kan ndakoyo sava yuvi ka'an
na xi'in ndo kachi na saa: “Koto'ni ndo,
chi kaa iin ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku yoo”,
kachi na; ra ka'an tu na kachi na saa:
“Kaa va iin ra”, kachi na xi'in ndo, ndi
su na kandïxa ndo ña ka'an na.
24 Chi kua'a ni na maña kixi ra kachi
na saa: “Yu'u ku Cristo”, a “Yu'u kuvi ra
ka'an tu'un yu'u Ndioxi”, kachi na. Ra
kua'a ni ña ndichi xi'in ña xitu'un sa na,
ña sanda'vi na yuvi, ra kusana ndia na xa
ndikaxin Ndioxi kundikun ichi va ra kuni
na sanda'vi na.
25 Ña kan ke xa ka'an ndi'i va yu ña yo'o
xi'in ndo vichin, ra na ki'in ni ndo kuenda
xi'in mii ndo.
26 Ra te na ka'an na xi'in ndo kachi na
saa: “Kua'an ndo kuni ndo, chi iku kaa iin
ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku yoo”, kachi na;
ra na kandïxa ndo ku'un ndo. Ra tu na
ka'an tu na xi'in ndo kachi na saa: “Na'a
ndo, ra kuni ndo chi ini ve'e yo'o iin ra
ti'vi Ndioxi xaa sakaku yoo”, na kachi na
xi'in ndo, saa ra na kandïxa ndo na.
27 Saa chi kii na nandiko yu'u ra xaa
yo'o vichin ra iin ta ku'va xa taxa ta
ndaye'e ña chi nuu kanata ñu'u ra iin saa
ndia chi nuu kita ña, saa ke kuu, saa chi
kuni takundi'i va na yuuvi yo'o yu'u.
28 Ra xa kundaa va tu ini ndo, chi ndia
ndia ka mii nuu ndee kiti ndìì, ra ikan ke
ndakuta'an pilo ndee va ri —kachi Jesús
xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Su'va ke kuu te na ndiko ra ti'vi Ndioxi xaa nuu ña yuuvi yo'o

29 ’Ra te xa na ndi'i su'va kuu tundo'o
ka'nu kan, saa ra kuñaa nuu ñu'ù kaa, ra
nii yoo kaa ra ndayë'e ka ri, ra kimi ri
ndee nuu ndivi kaa, ra koyo ndi'i va ri, ra
takundi'i ña'a ña ndee nuu ndivi kaa ra
ndakanda ndi'i va ña.
30 Ra saa kuni takundi'i na ña kuu
nuu ndivi, ña taxi ku'va nuu na ña xa
kuyachin ni ndiko tuku yu'u, ra xaa yo'o
kixi yu. Ra te xa na kuni takundi'i na ñuu

yuuvi yo'o yu'u, ña kee yu ndivi vaxi yu
iin nuu viko xi'in takundi'i ndiee yu ña
ka'nu, saa ra yu'vi ni na ra kuaku ni na.
31 Ra ti'vi yu na tatun yu ku'un na kumi
saa tutun ña yuuvi, ra kuni'i na itun tivi
na, ña ndakaya na na ndikaxin yu koo
xi'in yu ndivi, na ndee chi nu kanata ñu'u,
ra iin saa ndia nuu kita ña.
32 ’Ra na kutu'va ndo tu'un ndichi xa'a
itun koxi: Te xa xa'a nduu itia nda'a nu,
ra xa'a ndukuii nu, ra saa ke xa kundaa
ini ndo ña xa kuyachin tiempo savi va.
33 Ra ku'va saa ke iyoo tu ña yo'o va,
saa chi te xa na kuni ndo ña xa'a kuu
takundi'i ña yo'o, saa ra kuni kachi ña
saa, ña xa ninumi ndiko tuku va yu.
34 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi
yuvi na ndee vichin ra ndee ka va na nuu
ña yuvi yo'o, te na kuu takundi'i ña yo'o.
35 ’Ndivi kaa xi'in ñu'ú yo'o, ra ña ndi'i
xa'a va kuvi ña, ndi su tu'un yu ra ndï'i
xa'a ña, chi xinu ndi'i va ña ka'an ña.
36 ’Ra ndia nii na kundäa ini ndia kii ke,
ra ndia hora ke ndiko yu, chi ndia nii na
tatun Ndioxi na iyoo ndivi ra kundäa ini
na; ra nii yu'u, ra xaa yo'o, kundäa ini;
chi indaa mitu'un iva va yu kuvi ra xini
ama ke kuu saa.
37 Ra na kundaa ini ndo, chi ta ku'va
kuu xina'a, te ndixiyo ra Noé va ke kuu,
kii te na ndiko yu'u ra xaa yo'o,
38 saa chi te xitiaku ra Noé, te täan kuun
savi ña'a, ra yuvi kan, ra ndakundiee na
xixi na, ra xi'i na, ra satanda'a ta'an va
tu na, ra saa kuu na ndee na saa, ndia te
ndixaa kii ndiki'vi ra Noé ini barca va.
39 Saa chi nindakäni ini vi na ña ndi'i
xa'a ña yuuvi, ra saa kuu na ndee na saa,
ndia te xa'a kuun ña'a savi ra xa'ni ndi'i
va ra na. Ra ku'va saa ke kuu tu te xa na
ndiko yu'u ra xaa yo'o vichin va.
40 Chi kii kan, ra tu ñu'u uvi tiaa
xachuun ndia iku, ra iin ra ku'un xi'in yu,
ra iin ra ndoo va.
41 Ra tu xika tu uvi na si'i, ndiko ná, ra
iin ña ku'un xi'in yu, ra iin ña ndoo va.
42 ’Ña kan ke na ki'in ni ndo kuenda,
chi kundäa ini ndo ama ke ndiko yu'u, ra
kuu Iva ndo kixi yu.
43 Ra na kundaa ini ndo ña yo'o, saa chi
tu iin ra tata, ra iyoo iin ve'e ra, ra na
kundaa ini ra ama ke ki'vi ra kui'na ña
sakui'na ra ña'a ve'e ra, saa ra küsun vi
ra, chi kundu'u va ra kondiaa ra, ra täxi vi
ra ki'vi ra kui'na kan ña sakui'na ra ña'a
ra.
44 Ra ku'va saa ke na sa tu ndo'o va, ña
na koo nduvi ni ndo; saa chi yu'u ra xaa
yo'o, ra kii te kuëe ndiatu ndo yu'u va ke
ndiko yu kixi yu —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a na va'a ni xachiñu tatu xi'in xa'a na yuku

45 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra kachi ra saa:
—Ná ndatu'un yu xi'in ndo ndia ku'va
ke iyoo iin ra xachiñu tatu ra to'o ni, ra
ndichi ni ra. Ra na kundaa ini ndo chi
ra kan kuvi ra ndaki'in ndiayu ña ki'in ra
kuenda xi'in ve'e ra kuu xito'o ra, ña va'a
taxi ra ña kuxi takundi'i na xachiñu tatu
nuu ra kuu xito'o ra, ta mii hora ña ka'un
ini na.
46 Ra va'a ni kee ra xachiñu tatun kan,
tu iin ta ku'va ndika'an ra xito'o ra xi'in
ra ke, na sa ra, te na nandiko ra kan xaa
ra.
47 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo,
chi taxi va ra xito'o ra, ndiayu nda'a ra
ña ndakuiso chiñu ra xi'in takundi'i ña'a,
ña kuu mii ra xito'o ra.
48 Ndi su tu ra xachiñu tatu kan, ra ra
iku va kuvi ra, ra xa'a ra ndakani ini ra
ka'an ra saa: “Ndïko yachi vi ra xito'o yo”,
ka'an ra.
49 Saa ra xa'a ra sandiva'a ra xi'in na
xachiñu tatu ta'an ra, na nindoo nda'a ra
ki'in ra kuenda xi'in. Ra ndakuta'an ra
xi'in na xi'i, ña kuxi ra xi'in na, ra ko'o ra
xi'in va na.
50 Ra kii te kuëe ndiatu ra, te naa ni ini
ra, saa ra tu'va xaa va ra xito'o ra, ña ni'i
ta'an ra xi'in ra.
51 Saa ra tiaa ni sandiva'a ra xito'o ra
xi'in ra, ra tiin ra ra, ra sako'ni ra ra
nuu ndo'ni yuvi ña'a, na chi'ña tu'un. Ra
ikan kuu nuu kuaku ni ra, ra iin ndiakua
ndakaxi nù'ù ra —*kachi Jesús xi'in ndia
ita'an xi'in ra.

25

Tu'un Ndichi xa'a uxi na si'i vali kuaan tiaki

1 Saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi
xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Ta ku'va ndo'o uxi na si'i vali kuaan,
saa ke kuu, xi'in ichi nuu xa'ndia Ndioxi
chiñu. Na si'i vali kuaan na uxi kan, ra

ki'in na ña'a, nuu ñú'u ndutia xa'an ra
kutuun nuu na, ña va'a ku'un na ndaki'in
na ra tanda'a kan.
2 Ra u'un kuvi na ndichi ni, ra u'un kuvi
tu na ki'vi va.
3 Ra na ki'vi kan, ra takua mii ña'a
ña ñu'u ndutia xa'an ña kutuun nuu va
na ndaki'in na kua'an xi'in na, ndi su
kuä'an ka inka ña'a ña ñu'u ndutia xa'an
ra nandee ka ini ña, xi'in na.
4 Ndi su na si'i na ndichi ni kan, ra
ndaki'in na ña'a ña ñu'u ndutia xa'an
kutuun nuu na, ra kua'an ka tu inka ña'a
ña ñu'u ndutia xa'an va xi'in na.
5 Ra saa kuu, ra kukuachi va ra tanda'a
kan, saa ra ki'in ma'na va na, ra ndikixi
ndi'i va na.
6 Ra saa te kua'an kuu sava ñuu, ra
tu'va xini so'o va na ninda'yu yuvi, kachi
na saa: “Kee ndo ra ndaki'in ndo ra
tanda'a, chi xa vaxi ra”, kachi na.
7 Ra saa ndakoo takundi'i na si'i vali
kuaan kan, ra xa'a na ndasavii na ña'a
ña kutuun nuu na.
8 Ra saa ndika'an na u'un, na ki'vi kan
xi'in na u'un, na ndichi kan, kachi na saa:
“Sani'i ndo lo'o ndutia xa'an ndu'u, saa
chi ñù'ù ndi ra xa kuni nda'va va ña nuu
ndi”, kachi na.
9 Ra saa ndakuiin na ndichi ni kan kachi
na saa xi'in na ki'vi kan: “Küvi taxi ndi ra
nda'a ndo, saa chi iyo ni nda'va tu ñù'ù
ndu'u va, ra ña va'a na kumäni ra nuu
yo. Ra va'a ka va na ku'un mii ndo nuu
kiya'vi ra, ra sata ndo ra sachiñu xi'in va
ndo”, kachi na xi'in na.
10 Ra nani saa kuu na u'un, na ki'vi
kan, ndo'ni na ichi kua'an na, ña sata na
ndutia xa'an ra kutuun nuu na, saa ra
xaa va ra tanda'a kan, ra na u'un, na xa
iyoo nduvi kan, ra ndiki'vi va na xi'in ra
ini ve'e nuu iyoo viko tanda'a kan, saa ra
ndasi va ye'e ve'e kan.
11 Ra te ndi'i, saa xaa na si'i vali kuaan
ki'vi kan, ra xa ndasi va ye'e, ra saa xa'a
na kana na kachi na saa: “Tata, ndakuña
ye'e nuu ndi, nda'vi ni ndi”, kachi na.
12 Ra saa ndakuiin ra tanda'a kan kachi
ra saa: “Küvi, saa chi xïni yu ndo'o”,
kachi ra xi'in na, kachi tu'un ndichi yo'o
—kachi Jesús xi'in na.
13 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia
ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Na ki'in ni tu ndo'o va kuenda xi'in
mii ndo vichin, saa chi kundäa ini ndo
ndia mii kii ke, ra ndia mii hora ke ndiko
yu'u ra xaa yo'o kixi yu —kachi ra xi'in
ndia.

Tu'un ndichi xa'a xu'un

14 Ra saa ndika'an Jesús inka tuku tu'un
ndichi xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra
saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra
ku'va su'va ke kuu xi'in ña. Ta ku'va
ndo'o iin ra tata, ra ndasavii ña kee ra
ku'un ra inka ñuu xika, ra ndakana ra na
xachiñu nuu ra, ra ndataxi ra xu'un ra
nda'a na ña sachiñu na xi'in ña.
15 Ra iin ra taxi ra u'un mil xu'un nda'a,
ra inka ra taxi ra uvi mil ña nda'a, ra
inka ra taxi ra iin mil va nda'a, ra ku'va
ña ki'in ra kuenda kundiee ndia xi'in va
ke, taxi ra nda'a ndia. Ra te ndi'i, saa ra
ndaki'in ra kua'an va ra.
16 Ra ra nindoo u'un mil nda'a, ra
ndikun ndaki'in ra kan ndixa'an ra nduku
ra chiñu xa ra xi'in va ña, saa ra ndini'i
ra inka tuku u'un mil siki va ña.
17 Ra saa xa tu ra nindoo uvi mil nda'a
va, ra ndini'i tu ra kan va, inka uvi mil
siki ña.
18 Ndi su ra nindoo iin mil nda'a, ra ña
xa ra kan ke, kaan ra yavi, ra chikaa se'e
va ra xu'un ra xito'o ra.
19 ’Ra saa kuu, ra ndiya'a kua'a va
kuiya, ra saa vi nandiko ra xito'o ndia
xachiñu tatu kan ndaxaa ra, ra saa xa'a
ra ndasa yukun ra kuenda xi'in ndia.
20 Saa xaa ra nindoo u'un mil nda'a, ra
ni'i siin va ra inka tuku u'un mil siki ña
xaa ra, ra saa ndika'an ra xi'in ra xito'o
ra kachi ra saa: “Tata, yo'o iyoo u'un mil
xu'un kun ña taxi kun nda'a yu, ra yo'o
tu iyoo inka u'un mil ña ndini'i yu siki va
ña”, kachi ra.
21 Ra saa ndika'an ra xito'o ra xi'in ra
kachi ra saa: “Tiaa ni va'a xa kun, ra va'a
ni xachiñu kun, chi tiayu ni kun. Saa chi
lo'o va kuu xu'un ndakoo yu nda'a kun, ra
va'a ni xachiñu kun xi'in ña, ra vichin, ra
iin chiñu chee va'a ka va ndataxi yu nda'a
kun, ra kuaya'a chi ini ve'e ña ndatava
kun viko xi'in yu”, kachi ra xito'o ra xi'in
ra.
22 Te ndi'i, saa ra xaa tu ra nindoo uvi
mil nda'a kan va, ra ndika'an ra xi'in ra
xito'o ra kachi ra saa: “Tata, yo'o iyoo uvi
mil xu'un kun ña taxi kun nda'a yu, ra

yo'o tu iyoo inka uvi mil ña ndini'i yu siki
va ña”, kachi ra xi'in ra.
23 Ra saa ndika'an ra xito'o ra xi'in ra
kachi ra saa: “Tiaa ni va'a xa kun, va'a
ni xachiñu kun, ra tiayu ni kun, saa chi
lo'o va kuu xu'un ndakoo yu nda'a kun, ra
va'a ni xachiñu kun xi'in ña. Ra vichin, ra
iin chiñu chee va'a ka va ndataxi yu nda'a
kun, ra kuaya'a chi ini ve'e ña ndatava
kun viko xi'in yu”, kachi ra xito'o ra xi'in
ra.
24 Ndi su te xaa ra, ra nindoo iin mil
nda'a kan, ra saa ndika'an ra xi'in ra
xito'o ra kachi ra saa: “Tata, xa xini va yu
ini kun, chi yo'o ra tiaa ni ndaku ini kun,
chi nii ña ndixä'an kun chi'i va kun, ra
kua'an kun sakee va kun ña, ra ndakaya
kun kui'i nuu ndixä'an kun ndataan kun
itun kui'i va.
25 Ra xa'a ña kan ke ndiyu'vi va yu,
ra va'a ka ndixa'an yu kaan yu iin yavi
nuu ñu'u, ra chikaa se'e va yu xu'un kun,
ra vichin, ra yo'o iyoo xu'un kun, ra ta
iyoo ña taxi kun nda'a yu, ra saa iyoo ña
ndaki'in va kun”, kachi ra xi'in ra xito'o
ra.
26 Ra saa ndakuiin ra xito'o ra kachi ra
saa xi'in ra: “Yo'o, ra ndikuchïñu ña vivii
sa chiñu kun, ra ra ki'vi va kuvi kun, saa
chi xuxan ni kun, ra tu xa kundaa va ini
kun ña sakee yu nuu ndixä'an yu chi'i
yu, ra ndakaya yu kui'i nuu ndixä'an yu
ndataan yu itun kui'i va,
27 ra, ¿a vä'a ndixa'an kun taxi kun lo'o
xu'un yu nda'a na sakua'nu xu'un? Ra te
xa ndaxaa yu vichin, ra xa ndaki'in va yu
xu'un yu xi'in siki ña, ña ni'i yu”, kachi
ra xito'o ra xi'in ra.
28 Ra saa ndika'an ra xito'o ra xi'in na
ndee kan kachi ra saa: “Ndaki'in ndo
xu'un, ña mil ñaa nda'a ra, ra ndataxi ndo
ña, nda'a ra xa iyoo uxi mil nuu.
29 Saa chi na xa iyoo kua'a ña'a nuu, ra
ni'i kua'a ka va na ña, ra kua'a va'a ka
nduu ña'a va na, ra na köo ña nuu, ra
ndia ña lo'o xa iyoo nuu na ke nundiaa
nda'a va na.
30 Ra ra ndikuchïñu vivii sa chiñu,
ra kuu ra ki'vi yo'o, ra tiin ndo ra, ra
sako'ni ndo ra chi ke'e, chi nuu ñaa, ra
ikan ku nuu kuaku ni ra, ra iin ndiakua
ndakaxi nù'ù ra”, kachi ra xito'o ra xa'a
ra —*kachi Jesús xi'in na.

Kii ña kundaku kuachi xi'in na yuuvi yo'o

31 ’Te na ndiko yu'u ra xaa yo'o, kixi yu
xi'in takundi'i ndiee yu, ra kixi takundi'i
tu na tatun va yu xi'in yu, ra saa ke
ndakundu'u yu tiayu ka'nu ña ka'ndia yu
chiñu.
32 Ra kii kan ke ndakaya takundi'i na
yuuvi yo'o, ña xaa na nuu yu, ra ndakaxin
yu na, ta ku'va xa iin ra ndiaa kiti, ta
ndakaxin ra ndikachi vali sana ra, tiañu
tixu'u.
33 Ra chi nda'a kua'a yu ke chindee yu
ndikachi, ra chi nda'a ichin yu ke chindee
yu tixu'u.
34 Ra te ndi'i, saa ka'an yu'u, ra kuu Rey,
xi'in na chindee yu chi nda'a kua'a yu, ra
kachi yu saa xi'in na: “Ndo'o, na ndini'i
ña va'a nuu Tata yu Ndioxi, ra kuaya'a
ndo vichin, ña ndaki'in ndo nuu kundee
ndo ndivi yo'o, chi yo'o ke xa iyoo ndúvi
xa'a ndo'o, te kuva'a ña yuuvi vi.
35 Saa chi te ndika'un ini yu, ra taxi va
ndo ña xixi yu; ra te ndi ichi tu ini yu
tiakuii, ra taxi va ndo ra xi'i yu; ra ta
kee yu inka ñuu ndixaa yu nuu ndo, ra
ndaki'in mani va ndo yu'u ve'e ndo;
36 ra te ndixiyo yala yu, ra taxi va ndo
tikoto xindixi yu; ra te ki'in kue'e yu
xikandu'u yu, ra ndixaa va ndo ixto'ni
ndo yu'u; ra te xindikaa yu ve'e kàà, ra
ndixaa va ndo ixto'ni ndo yu'u”, kachi yu
xi'in na.
37 Ra saa ndakatu'un na xa ña va'a
yo'o yu'u, kachi na saa: “Tata, ¿ama ke
ndika'un ini kun, ra taxi ndi ña xixi kun?
¿Ra ama ke ndi ichi ini kun, ra taxi ndi
tiakuii xi'i kun?
38 ¿Ra ama ke kee kun inka ñuu xika
ndixaa kun ve'e ndi, ra ndaki'in mani ndi
yo'o? ¿Ra ama ke ndixiyo yala kun, ra
taxi ndi tikoto xindixi kun?
39 ¿Ra ama ke ki'in kue'e yo'o, ra ndixaa
ndi ixto'ni ndi yo'o? ¿Ra ama ke xindikaa
kun ve'e kàà, ra ndixaa ndi ixto'ni ndi
yo'o, Tata?”, kachi na xi'in yu.
40 Ra saa ndakuiin yu'u, ra kuu Rey,
kachi yu saa xi'in na: “Ña ndixa ka'an yu
xi'in ndo, saa chi takundi'i ña va'a, ña xa
ndo xi'in na nda'vi na ndee nuu ña yuuvi
yo'o, na kuu ñani yu, ra süvi xi'in na kan

ke ndixa ndo ña, chi xi'in yu'u va ke xa
ndo ña”, kachi yu xi'in na.
41 Ra te na ndi'i, saa ka'an tu yu xi'in na
chindee yu chi nda'a ichin va yu, ra kachi
yu saa xi'in na: “Kuatia'a ndo nuu yu,
chi na ndiva'a va kuvi ndo'o, ra vichin ke
ku'un ndo chi nuu xixi ñù'ù, ñuu ka'ñu,
ña xa iyoo ndúvi xa'a timia'a xi'in na
tatun ri.
42 Saa chi te ndika'un ini yu, ra nditäxi
ndo ixta kuxi yu; ra te ndi ichi ini yu, ra
nditäxi tu ndo tiakuii ko'o va yu;
43 Ra ta kee yu inka ñuu ndixaa yu ve'e
ndo, ra ndixïin ndo ña ndaki'in mani ndo
yu'u; ra ta ndixiyo yala yu, ra nditäxi ndo
tikoto kundixi yu; ra te ki'in kue'e yu'u
xikandu'u yu, ra ndixäa ndo koto'ni ndo
yu'u; ra ta xindikaa tu yu ve'e kàà, ra
ndixäa ndo koto'ni ndo yu'u”, kachi yu
xi'in na.
44 Ra saa ndakuiin na, kachi na saa xi'in
yu: “Tata, ¿ama ke ndika'un ini kun, ra
ndi ichi ini kun tiakuii, ra kee kun inka
ñuu xika ndixaa kun ve'e ndi, ra ndixiyo
yala kun, ra ki'in kue'e yo'o, ra xindikaa
kun ve'e kàà, ra ndichindiëe ta'an ndi
xi'in kun?”, kachi na xi'in yu.
45 Ra saa ndakuiin yu kachi yu saa xi'in
na: “Ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, saa chi
ta xini ndo na nda'vi ndo'o, ra ndixïin ndo
sa ndo ña va'a yo'o xi'in na, ra süvi xi'in
na kan ke ndixïin ndo sa ndo ña, chi xi'in
yu'u va ke ndixïin ndo sa ndo ña”, kachi
yu xi'in na.
46 Ra saa ka'ndia yu chiñu kachi yu saa:
“Yuvi ña'a yo'o, ra na kṵ'ṵn na xitun nuu
xixi ñù'ù ñuu ka'ñu; ra na va'a, na to'o na
ku'un ña koo na xi'in Ndioxi, iin ndisaa
kii, ndia ndikaa ndiku'un va”, kachi yu
xi'in na —*kachi Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra.

26

Kata'an na ndia ku'va ke tiin na Jesús

1 Ra saa te sandi'i Jesús ndika'an ra
takundi'i ña yo'o, saa ndika'an ra xi'in
ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
2 —Xa kundaa va ini ndo, chi ndia soo
uvi kii va ke kumani ra tiandiaa kii ña
ndatava na viko pascua, ra tiin na yu'u,
ra xaa yo'o, ra ndataxi na yu'u nda'a na
saa ini xini yu'u, ra takaa na yu'u nda'a
cruz —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in
ra.
3 Ra kii kan, ndakuta'an takundi'i ndia
xikua'a kuna'nu nuu ndia sutu xi'in ndia
maestro saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndia
xikua'a kuna'nu nuu na ñuu, ra iin
ndakaya takundi'i ndia ndee ndia nuu
ke'e ve'e ra sutu kuchee ra nani Caifás.
4 Ra saa ndikata'an ndia, ña chikaa ndia
kuachi siki sata Jesús, ña va'a tiin ndia ra,
ra ka'ni ndia ra.
5 Ra saa ndika'an ndia xi'in ta'an ndia
kachi ndia saa.
—Tïin yo ra mii viko, chi koto kanita'an
yuvi xi'in yo, ra tiaa ni ndiee sa na xa'a
ra —kachi ndia xi'in ta'an ndia.

Koso ndiee iin ña'a ndutia xa'an tami xini Jesús

6 Ra saa kuu ndixaa Jesús ñuu Betania,
ra ndiki'vi ra xikundu'u ra ve'e ra Simón,
ra ndo'o kue'e tia'yu.
7 Ra nani saa kuu Jesús ndu'u ra nuu
mesa, ra saa ndixaa iin ña'a, ra ni'i ña
iin yuyu lo'o, ra iin chitu ndaa ña xi'in
ndutia xa'an tami, ra ya'vi ni, ra saa ta'vi
ña sukun yuyu lo'o kan, ra koso ndiee ña
ra xini Jesús.
8 Ra te xini sava ndia ita'an xi'in Jesús,
saa ra ndukue'e ni ini ndia xini ndia ña'a
kan, ra ndika'an ndia kachi ndia saa:
—¿Nichuun ke ndixitia uun ndutia
xa'an tami, ra ya'vi ni kaa?
9 ¿A vä'a ndikiya'vi va ra? Ra kusana
ya'vi ni va sata na ra, ra xu'un ña ki'in yo
xa'a ra, ra va'a taxi yo ña nda'a na nda'vi,
ña chindiee ta'an yo xi'in na —kachi ndia.
10 Ra saa xini so'o Jesús ña ndika'an
ndia, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi
ra saa:
—Koo yaa ndo xi'in ña. ¿Nichuun
kaña'a ndo xa'a ña? Chi ña xa ña xi'in
yu yo'o, ra ña va'a va kuvi ña.
11 Saa chi na nda'vi na ka'an ndo xa'a,
ra iin ndisaa kii va ke kundee na kan xi'in
ndo, ndi su yu'u, ra süvi iin ndisaa kii ke
kuiin yu xi'in ndo.
12 Ra ña xa ña yo'o xi'in yu vichin, ña
chikaa ña ndutia ra xa'an tami yo'o yu'u,
ra xa ña xanduvi va kuvi ña xi'in yu, te
xa na nduxin na yu'u.
13 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi
ndia ndia ka nuu ñu'u ña yuuvi yo'o, nuu
ndatu'un na tu'un va'a xa'a yu, ra ikan

ndatu'un tu na xa'a ña xa ña yo'o va, ra
saa ndaka'an na xa'a ña va'a ña xa ña
—kachi Jesús xi'in ndia.

Kindoo ra Judas ña ndataxi ra Jesús nda'a ndia sutu kuna'nu xa'ndia chiñu

14 Ra ra nani Judas Iscariote, ra ita'an
xi'in ndia ña kuu ndia uxi uvi ña ita'an
ndia xi'in Jesús, ra kee ra kua'an ra nuu
ndia sutu ndia kuna'nu.
15 Ra te ndixaa ra nuu ndia sutu kan, ra
saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¿Nisaa ke cha'vi ndo yu'u, ra ndataxi
yu Jesús nda'a ndo? —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa kindoo ndia, ña taxi ndia oko uxi
xu'un kàà ña plata nda'a ra.
16 Saa ra ndikun mii kii kan ke, xa'a va
ra Judas, ña xika nduku ra ndia ku'va ke
sa ra, ña va'a ndataxi ra Jesús nda'a na.

Xixini Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra

17 Ra kii nuu te iyoo viko ña xixi na ixta
va'a ña köo ndavi xi'in, saa kuyachin ndia
ita'an xi'in Jesús, ra nindakatu'un ndia ra
kachi ndia saa:
—Tata, ¿ndia mii ke kuni kun ku'un
ndi savii ndi ña'a kuxini yo viko pascua
vichin? —kachi ndia xi'in ra.
18 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in
ndia:
—Kua'an ndo ñuu, ra ikan kuni ndo
iin tiaa, ra ka'an ndo xi'in ra kachi ndo
saa: "Su'va ke kachi ra Tata Maestro:
Xa ninumi ni xaa kii ña sa yu chiñu ña
xiniñu'u sa yu, ra ve'e kun kuvi ña kuni
yu xaa yu ndatava yu viko pascua xi'in
ndia ita'an xi'in yu", kachi yu, kachi ndo
xi'in ra —*kachi Jesús xi'in ndia.
19 Ra iin ta ku'va kachi ra xi'in ndia ke
xa ndixa va ndia, ra mii ve'e tiaa kan ke
xavii va ndia ña'a ña kuxini ndia viko
pascua kan.
20 Ra te xa kua'an kuñuu, saa xaa Jesús,
ra xikundu'u ra nuu mesa xi'in uxi uvi saa
ndia ita'an xi'in ra.
21 Ra nani saa kuu Jesús xixini ra xi'in
ndia, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi
ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, saa chi
iin ndo'o, ndia ndee xi'in yu vichin va
kuvi ndo ndataxi yu'u nda'a na saa ini
xini yu'u —kachi ra xi'in ndia.
22 Ra saa xa'a kusuchi ka vi ini ndia, ra
xa'a ta iin ta iin ndia ka'an ndia xi'in ra
kachi ndia saa:
—Tata, ¿a yu'u kuvi ra sa saa xi'in kun?
—kachi ndia.
23 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—Iin ndo'o ndia chindaxi ixta ini ko'o
ña xixi yu kuvi ndo ndataxi yu'u nda'a
na saa ini xini yu'u —kachi ra xi'in ndia.
24 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Ña ndixa ke yu'u ra xaa yo'o, ra xa
saa xiniñu'u ndo'o ni va yu, ta ku'va
kachi mii tu'un Ndioxi ña tiaa na ndika'an
ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a va. Ndi su,
¡nda'vi ni tiaa ra ndataxi yu'u!, ra va'a
ka va kee ra nda'vi tu kuëe ndikaku ra
—kachi Jesús xi'in ndia.
25 Ra saa ndakuiin ra Judas, ra kuni
ndataxi Jesús nda'a na saa ini, kachi ra
saa:
—¿A yu'u kuvi ra sa saa, Tata Maestro?
—kachi ra.
Saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Xa mii kun ndika'an va —kachi ra
xi'in ra.
26 Ra nani saa kuu ndia xixi ndia ndee
ndia, ra saa ki'in Jesús iin ixta, ra ndataxi
ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra saa
ta'vi ra ña, ra taxi ra ña nda'a ndia, ra
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ki'in ndo ña yo'o kuxi ndo, chi ña
yo'o ku iki kuñu yu —kachi ra xi'in ndia.
27 Ra te ndi'i saa ki'in ra iin copa ña
ñu'u vino, ra ndataxi ra tixa'vi nda'a
Ndioxi xa'a ra, ra saa taxi ra ña nda'a
ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra
saa:
—Ki'in ndo copa yo'o, ra lolo'o ra ko'o
takundi'i ndo,
28 saa chi vino yo'o kuvi ra kuu nii yu,
ña kutia xa'a takundi'i na yuuvi yo'o, ra
nii yu ña kutia kan, kuvi iin trato xaa ña
kindoo yu xi'in ndo vichin.
29 Ra kuni yu ña na kundaa ini ndo
vichin, saa chi nandïko ka yu ña ko'o yu
vino yo'o xi'in ndo; chi ndia te na xaa
kii ña ndakuta'an tuku yo nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu, ra ndia saa vi ke ko'o yu
vino ra xaa xi'in ndo —kachi Jesús xi'in
ndia ita'an xi'in ra.

Ka'an Jesús ña tise'e tu'un ra Pedro xa'a ra

30 Ra saa te ndi'i xita ndia yaa yii, ra saa
kee ndia ra ndaki'in ndia kua'an ndia, chi
iku ña nani Olivo.

31 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi
ra saa:
—Ñuu vichin ra yu'vi takundi'i va ndo,
ra ndakoo mitu'un va ndo yu'u, chi saa
kachi tu'un Ndioxi: “Kuvi ra kuu paxto, ra
ndutia ndi'i va ndikachi ku'un ri” —kachi
ña.
32 Ndi su te na ndatiaku yu, ra xi'na ka
va yu'u ku ra kunuu ku'un nuu ndo chi
Galilea —kachi ra xi'in ndia.
33 Saa ndakuiin ra Pedro kachi ra saa
xi'in Jesús:
—Tata, va'a ni na yu'vi takundi'i va
ndia, ra ndakoo ndia yo'o, ndi su yu'u, ra
ndaköo nda'a yu yo'o —kachi ra.
34 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi
ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in kun, chi ñuu
vichin ra xa uni va ichi tise'e tu'un kun
xa'a yu, ra saa kana chele —kachi Jesús
xi'in ra.
35 Ra saa ndakuiin tuku ra Pedro kachi
ra saa:
—Va'a ni na kuvi va yu xi'in kun, Tata,
ndi su tisë'e tu'un mii vi yu xa'a kun
—kachi ra xi'in Jesús.
Ra iin saa kachi takundi'i tu ndia sava
kan va.

Kua'an Jesús ka'an ra xi'in Ndioxi iin nuu nani Getsemaní

36 Ra saa ndixaa Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra xa'a iku Olivo iin nuu nani Getse-
maní, ra ikan ndika'an ra xi'in ndia, kachi
ra saa:
—Kundee ndo yo'o, ra yu'u na ku'un
ka'an xi'in Ndioxi —kachi ra xi'in ndia.
37 Ra ndika'an ra xi'in ra Pedro, xi'in uvi
saa ndia se'e ra Zebedeo kua'an ndia xi'in
ra, ra saa xa'a kusuchi ka vi ini ra, ra xa'a
ndi'i ka vi ini ra.
38 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra
saa:
—Tiaa ni kusuchi ini yu, iin yoo ini yu
kuvi va yu, ra ndo'o ndia ndoo yo'o, ra
kundito ndo xi'in yu —kachi ra xi'in ndia.
39 Ra saa kuxika ra lo'o nuu ndee
ndia, ra ikan xikusiti ra, ra iin ndiakua
nditiandiaa tiaan ra ndia nuu ñu'u, ra
xa'a ra ka'an ra xi'in Ndioxi kachi ra saa:
—Tata, tu ña kuvi ke, ra na ya'a va
tundo'o, ña kuyachin vaxi nuu yu; ndi su
na köo ña kuni yu'u, chi na koo ña kuni
yo'o va —kachi ra xi'in Ndioxi.
40 Te ndi'i saa nandiko ra xaa ra nuu
ndee ndia, ra xa ndia kixi va kuvi ndia,
ra saa ndika'an ra xi'in ra Pedro kachi ra
saa:
—¿A ndia nii hora lo'o vi ke ndixändiee
ini ndo ña kundito ndo ra ka'an ndo xi'in
Ndioxi xi'in yu? —kachi ra xi'in ra.
41 Ra saa ndika'an ka Jesús, kachi ra saa
xi'in ndia:
—Kundito ndo, ra ka'an ni ndo xi'in
Ndioxi, ña va'a na täxi ra koyo ndo nda'a
kuachi, chi ña ndixa ke: Ndo'o, ra kuni ni
va ndo ka'an ndo xi'in Ndioxi, ndi su vita
ni va ini ndo —kachi ra xi'in ndia.
42 Ra saa ndaki'in tuku Jesús kua'an ra,
ka'an ra xi'in Ndioxi ichi ña uvi, ra saa
xa'a ra ka'an ra kachi ra saa:
—Tata, tu yu'u kuvi ra xiniñu'u ndo'o
tundo'o yo'o, saa ra, na koo ta ku'va kuni
mii va kun —kachi ra.
43 Ra te nandiko tuku ra xaa ra nuu
ndee ndia, ra kixi tuku va ndia ndee ndia,
saa chi tiaa ni kuni kusun ndia, ra iin
vevee takaa ma'na nuu ndia.
44 Ra saa ndakoo ra ndia, ra ndaki'in
tuku ra kua'an ra ka'an ra xi'in Ndioxi
ichi ña uni va. Ra iin ta kachi ra ke, kachi
tuku va ra.
45 Ra saa nandiko ra, xaa tuku ra nuu
ndee ndia ita'an xi'in ra, ra ndika'an ra
xi'in ndia kachi ra saa:
—¡A ndakundiee ndo kixi ndo ra
ndakindiee ndo saa va! Na kundaa
ini ndo, chi xa nditiandiaa va hora ña
ndataxi na yu'u ra xaa yo'o, nda'a yuvi
kuachi.
46 Ndakoo ndo, ra ku'un yo; chi xa
kuyachin va ra ndataxi yu'u nda'a na
—kachi Jesús xi'in ndia.

Tiin na Jesús kua'an ra xi'in na

47 Ra sakan saa kuu Jesús ka'an ra xi'in
ndia, saa ra xaa va ra Judas, ra ita'an
xi'in ndia, ña kuu ndia uxi uvi ña ita'an
ndia xi'in Jesús, ra iin tia'ndia chee yuvi
ndiaka ra, ra ni'i na ichi xi'in itun. Ra
ndia xikua'a, xi'in ndia sutu, xi'in ndia
maestro saña'a ndiayu Ndioxi kuvi ndia
ti'vi na ña ndixaa na.
48 Ra xa ndikata'an va ra Judas xi'in na
ndia ku'va ke ndataxi ra Jesús nda'a na.
Ra su'va ke kachi ra xi'in na:
—Ra xaa yu ka'an ndioxi yu xi'in kan
kuvi ra tiin ndo, ra tuun va'a ku'ni ndo ra
—kachi ra xi'in na.

49 Ra te ndixaa ndixa ra Judas, saa ra
ndikun kuyachin va ra nuu iin Jesús, ra
ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—¿A iyoo va'a kun, Tata Maestro?
—kachi ra xi'in ra.
Ra saa nditiandiaa yu'u ra nuu Jesús,
ña ndika'an Ndioxi ra xi'in ra.
50 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ra:
—Ñani, saxinu nuu chiñu ña vaxi kun
sa kun —kachi ra xi'in ra.
Ra saa nditiandiaa yuvi kan, ra tiin na
Jesús kua'an ra xi'in va na.
51 Ra saa tava iin ra ita'an xi'in Jesús
ichi, ra xa'ndia ra iin xiyo so'o ra muso,
ra xachiñu nuu ra sutu, ra kuchee nuu
takundi'i ndia sutu.
52 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra xa'ndia
so'o tiaa kan, kachi ra saa:
—Ndachikaa va'a ichi kun nuu ndikaa
ña, saa chi takundi'i yuvi na xa'ni xi'in
ichi, ra xi'in ichi ke kuvi tu na kan va.
53 ¿Ra a kundäa ini kun, ña kuvi va
ka'an yu xi'in Tata yu, ra taka'an va ti'vi
ra iin tia'ndia chee na tatun ra kixi na sata
yu?
54 Ndi su tu saa na sa yu, saa ra küvi
vi xinu nuu tu'un Ndioxi ña ka'an xa'a
takundi'i ña xiniñu'u ndo'o yu —kachi
Jesús xi'in ra.
55 Ra saa ndika'an Jesús xi'in yuvi kan,
kachi ra saa:
—¿Nichuun xaa ndo xi'in ichi, xi'in
itun ña tiin ndo yu'u, a ra kui'na kuvi yu
tuvi ndo? ¿A su iin ndisaa kii va ndixiyo
yu xi'in ndo ini ve'e ñu'u, ña saña'a yu
ndo'o, ra nditiin ndo yu'u?
56 Ndi su, su'va ke xiniñu'u kuu va, ra
saa ke xinu nuu ña ka'an tu'un Ndioxi, ña
ndika'an na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a —*kachi Jesús xi'in na.
Ndia saa, ra xinu ndi'i va ndia ita'an
xi'in Jesús, kua'an ndia, ra ndakoo nda'a
va ndia ra.

Ndiaka na Jesús ndixaa na nuu na chiñu

57 Ra na ndixa'an tiin Jesús, ra ndi-
aka na ra ndixaa na xi'in ra nuu ke'e
ve'e ra sutu, ra nani Caifás, ra kuchee
nuu takundi'i ndia sutu. Ra xa ikan
ndakuta'an takundi'i va ndia maestro
saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndia xikua'a
kuna'nu nuu na ñuu, ndee ndia.
58 Ra ra Pedro, ra xika xika va ndikun ra
kua'an ra sata Jesús, ra saa ndixaa ra ndia
nuu ke'e ra sutu Caifás ra kuchee nuu
na sutu kan, ra ikan ndakundu'u ra xi'in
ndia kumisio ndiaa ye'e ñu'u, ña ndiatu
ra, kuni ra ni ke sa na xi'in Jesús.
59 Ra ndia kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in
ndia xikua'a ve'e ñu'u, ra xa'a ndia xika
nduku ndia kuachi siki, ña taxi ndia xa'a
Jesús, ña va'a ndataxi ndia ra nda'a na
chiñu, ra ka'ni na ra.
60 Ra va'a ni kua'a ni va yuvi ndixaa
nuu na chiñu kan, ña taxi na kuachi siki
xa'a Jesús, ndi su nindanï'i na kuachi ra.
Ra xa nuu vä'a ka va na, saa vi ndixaa uvi
ndia chikaa kuachi siki sata Jesús,
61 ra ndika'an ndia, kachi ndia saa:
—Ndu'u kuu ndia xini so'o ña ndika'an
ra, ta kachi ra su'va "Yu'u, ra kani yu
ve'e ñu'u ka'nu, ra kivi uni ndakanindichi
tuku va yu ña" kachi ra —kachi ndia.
62 Ra saa ndakundichi ra sutu ra kuchee
nuu takundi'i ndia sutu, ra ndika'an ra
kachi ra saa xi'in Jesús:
—¿A ndakuïin va'a vi kun ña taxi ni
ndia yo'o kuachi xa'a kun? ¿Ra a ndixa
saa kachi kun, chi saa kachi ndia yo'o?
—kachi ra xi'in Jesús.
63 Ndi su ndia nii tu'un lo'o nindäkuiin
Jesús, ra saa ndika'an tuku ra sutu kuchee
kan xi'in ra kachi ra saa:
—Xi'in kivi Ndioxi ra tiaku ke na
ndatu'un kun xi'in ndi vichin, ¿a ndixa
yo'o kuvi ra kuu se'e Ndioxi, ra ti'vi ra
vaxi sakaku na yuuvi yo'o? —kachi ra
xi'in ra.
64 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ra:
—Xa mii kun ku ra ndika'an va, ra
suvi kuvi va yu. Ra na kundaa ini ndo
vichin, chi kuni ndo yu'u ra xaa yo'o,
ña ndakundu'u yu chi xitia kua'a Ndioxi
ra ka'nu, ndivi nuu xa'ndia ra chiñu, ra
ndiko yu kixi yu iin nuu viko yaa —kachi
Jesús xi'in ra.
65 Saa ra iin ndata saa ini ra sutu kuchee
kan tikoto ña ndixi ra, ra ndika'an ra
kachi ra saa:
—Ra ndaa yu'u va ku ra yo'o Ndioxi.
¿Ra nichuun ke kuniñu'u ka vi yo yuvi
na ka'an tie'e nuu ra?, chi xa xini so'o tu
mii va ndo, ña ndaa yu'u ra Ndioxi.

66 ¿Ra ndixaa tuvi ndo'o? —kachi ra
sutu kuchee kan xi'in na.
Ra saa ndakuiin na kachi na saa:
—Xiniñu'u na kuvi va ra, saa chi ndaa
yu'u ra Ndioxi —kachi na.
67 Ra saa xa'a sava na kondiaa na tiasi'i
na nuu Jesús, ra kani ni na ra, ra sava tu
na xa'a xakin xa'ndia nuu va ra.
68 Ra ka'an na xi'in ra kachi na saa, ña
xasiki na ra:
—Yo'o, ra ka'nu, ra ti'vi Ndioxi xaa
sakaku na yuuvi yo'o, ra ka'an ndaku
xi'in ndi vichin, ¿yoo kuvi na kani yo'o?,
tu ndixa ra ka'nu kuvi kun —kachi na
xi'in Jesús.

Tise'e tu'un ra Pedro xa'a Jesús

69 Ra saa kuu na xa ndiva'a na xi'in
Jesús xika na. Ra saa ndixaa ra Pedro
ndakundu'u ra chi nuu ke'e, ve'e ra sutu
kan, ra saa ndixaa iin ña'a, ña xachiñu
ve'e kan, ra ndika'an ña xi'in ra Pedro
kachi ña saa:
—Ra ita'an xi'in Jesús, ra kee chi Galilea
kuu tu yo'o va —kachi ña xi'in ra.
70 Ndi su ra Pedro, ra tise'e tu'un va ra
xa'a Jesús, nuu takundi'i na ndee kan, ra
ndika'an ra kachi ra saa:
—Xïni yu yoo ku ra ka'an kun xa'a ñaa
—kachi ra xi'in ña.
71 Ra saa ndakundichi ra Pedro kanata
ra chi ye'e, ra saa xini inka tuku ña
xachiñu ve'e kan ra, ra ndika'an ña xi'in
takundi'i na ndee kan, kachi ña saa:
—Ra ita'an xi'in Jesús, ra kee ñuu
Nazaret ku tu ra yo'o va —kachi ña.
72 Ndi su tise'e tu'un tuku va ra Pedro
xa'a ra, ra china'a ra Ndioxi nuu na ndee
kan, kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi xïni
yu yoo kuvi ra ka'an ndo xa'a ñaa —kachi
ra xi'in na.
73 Ra saa kuu ndiya'a iin kani lo'o, ra
saa kuyachin na ndee kan, ra ndika'an na
xi'in ra kachi na saa:
—Ña ndixa ke ra ita'an xi'in ndia ita'an
xi'in Jesús ku tu yo'o va, saa chi iin ta
ndatu'un ndia kan, ra iin saa ndatu'un tu
yo'o va —kachi na xi'in ra.
74 Ra saa xa'a ra Pedro, kaña'a ra, ra
china'a ra Ndioxi, kachi ra saa:
—Xïni yu yoo kuvi tiaa ra ka'an ndo
xa'a ñaa —kachi ra.
Ra te sakan saa kuu ra ka'an ra, saa ra
kana va chele.
75 Ra saa ndaka'an ra xa'a tu'un ña
ndika'an Jesús xi'in ra, ta kachi ra saa:
“Xi'na ka va uni ichi tise'e tu'un kun xa'a
yu, ra saa kana chele”, kachi ra xi'in ra.
Ra saa kanata ra Pedro chi ke'e, ra xa'a ra
xaku ni ra.

27

Ndataxi na Jesús nda'a ra Pilato

1 Ra ña'a ni ndakuta'an takundi'i ndia
kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in takundi'i
ndia xikua'a kuna'nu nuu na ñuu, ña
ndikata'an ndia xa'a Jesús, ndia ku'va ke
sa ndia ña va'a ka'ni ndia ra.
2 Ra saa chiku'ni na Jesús, ra ndakun-
diaka na ra kua'an ra xi'in na, ña ndataxi
na ra nda'a ra Poncio Pilato ra kuu
gobernador.

Xa'ni ra Judas mii ra

3 Ra saa te xini ra Judas ra ndataxi
Jesús, ña ndikata'an ndia ña ka'ni ndia
Jesús, saa ra nandiko ka vi ini ra xa'a ña
xa ra, ra saa ndixa'an ra sandiko ra oko
uxi saa xu'un ña plata nda'a ndia kuna'nu
nuu ndia sutu, xi'in ndia xikua'a kuna'nu
nuu na ñuu,
4 ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Chee ni kuachi xa yu, saa chi ndataxi
yu iin tiaa ra köo kuachi nda'a ndo, ña
ka'ni ndo ra —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa
xi'in ra:
—¿Ra ni ke ndo'o vi tu ndu'u ndi'i ini
ndi xa'a ña xa yo'o? ¡Mii kun xini va!
—kachi ndia xi'in ra.
5 Ra saa ko'ni ra Judas oko uxi saa xu'un
ña plata kan, ini ve'e ñu'u kan, ra saa
kanata ra chi ke'e ra ndixa'an ra sakua'ña
ra mii va ra.
6 Saa ndaki'in ndia kuna'nu nuu ndia
sutu xu'un kan, ra ndika'an ndia xi'in
ta'an ndia kachi ndia saa:
—Xu'un yo'o ra küvi ndataan yo ña ini
xatun nuu ndo'ni xu'un ña soko yuvi nuu
Ndioxi, saa chi süvi ka xu'un va'a kuvi ña,
chi nii iin tiaa va ndixitia xa'a ña —kachi
ndia.
7 Ra te ndi'i saa ndikata'an ndia ña
sata ndia iin yoso ka'nu ña nani “Yoso
Alfarero” xi'in xu'un kan, ra ikan ku nuu
nduxin na takundi'i yuvi na kee inka ñuu,
tu na xaa na kuvi na ñuu kan.

8 Ra xa'a ña kan ke, ndia kii vichin ra
“Yoso ña ndixitia nii xa'a” ke nani va yoso
kan.
9 Ra yo'o ke ndixinu nuu tu'un ña
ndika'an ra Jeremías ra ndika'an tu'un
yu'u Ndioxi xina'a, te kachi ra su'va:
“Ndaki'in na oko uxi xu'un ña plata,
xu'un ña cha'vi na xa'a iin tiaa ra ndiaa
ya'vi ni, ta ku'va ndikata'an na ñuu Israel
ña kuu ya'vi ra,
10 ra xi'in xu'un kan ke sata na iin
yoso, ña nani alfarero, ra iin ta ku'va
kachi Ndioxi xi'in yu ke kuu va”, kachi
ra Jeremías.

Ndakatu'un ra Pilato Jesús

11 Ra saa ndiaka na Jesús ndixaa na
xi'in ra nuu ra Pilato ra kuu gobernador,
ra saa nindakatu'un ra Jesús kachi ra saa:
—¿A ndixa yo'o kuvi ra kuu rey na
Judío? —kachi ra.
Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ta kachi kun ke iyoo va ña —kachi
Jesús xi'in ra.
12 Ra na kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in
ndia xikua'a nuu na ñuu, ra xa'a ndia taxi
ndia kuachi xa'a Jesús nuu ra Pilato, ndi
su Jesús ra ndia nii tu'un lo'o nindäkuiin
ra.
13 Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in Jesús
kachi ra saa:
—¿A xini so'o kun takundi'i kuachi ña
taxi ndia yo'o xa'a kun, ra a ndixa kuachi
kun kuvi ña? —kachi ra xi'in Jesús.
14 Ndi su ndia nii tu'un lo'o nindäkuiin
Jesús yu'u ra, ra saa ndakanda ka vi ini
ra gobernador kan xini ra Jesús.

Nditia'ndia chiñu ña kuvi Jesús

15 Ra vichin na kundaa ini yo, chi kii
te ndatava na viko pascua, ra yuna'a ra
Pilato ña saña ndika ra iin na ñu'u ve'e
kàà, ta kuiya ta kuiya, ndia ndia ka mii
na ka'an na ñuu xa'a va.
16 Ra mii kuiya kan ndikaa iin tiaa, ra
nani Barrabás ve'e kàà, ra yoso tu'un ni
ra xi'in chuun ki'vi ña xa ra.
17 Ra saa nindakatu'un ra Pilato
takundi'i yuvi na ndakaya ndixaa kan,
kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi ndia kuni ndo saña ndika
yu: ra Barrabás, a Jesús ra ka'an ndo xaa
sakaku ndo'o va? —kachi ra xi'in na.
18 Saa chi xa kundaa va ini ra Pilato, chi
xa'a ña ndukuini ini va na ke ndataxi na
Jesús.
19 Ra sakan saa kuu ra Pilato ndu'u ra
tiayu nuu xandaku ra kuachi, ra saa ti'vi
ña yasi'i ra chiñu ndixaa ña nuu ra, ra
kachi ña saa:
—Ndia nii ña na sä kun xi'in tiaa ñaa,
chi ra va'a va kuvi ra, saa chi iin ni ñuu
ndaa, ra iyo ni ndixani yu xa'a ra —kachi
ña xi'in chuun kan.
20 Ndi su ndia kuna'nu nuu ndia sutu
xi'in ndia xikua'a nuu na ñuu, ra xa'a
ndia chikaa yu'u ndia na ñuu ña na ka'an
na xa'a ra Barrabás ña na saña ndika ra,
ra Jesús, na kuvi va kachi ndia xi'in na.
21 Ra saa nindakatu'un tuku ra gober-
nador kan na kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi ndia kuni ndo saña ndika
yu?, —kachi ra xi'in na.
Ra saa ndakuiin na kachi na saa:
—Ra Barrabás kuvi ra na saña kun
—kachi na.
22 Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in na
kachi ra saa:
—¿Ra ni ke sa yu xi'in Jesús, ra ka'an
ndo xaa sakaku ndo'o tu? —kachi ra xi'in
na.
Ra saa iin siso siso ndakuiin na kachi
na saa:
—¡Na kutakaa ra nda'a cruz! —kachi
na.
23 Ra saa ndika'an tuku ra gobernador
kan xi'in na kachi ra saa:
—¿Ndia ña kuu kuachi xa ra tuvi ndo?
—kachi ra xi'in na.
Ndi su yuvi kan ra na ndiee ka nda'yu
va kuvi na, kachi na saa:
—Na kutakaa ra nda'a cruz —kachi
tuku va na.
24 Ra te xini ra Pilato ña kundiëe ka
tu'un ra xi'in yuvi kan, saa chi na ndiee
ka xa'a xa va kuvi na, saa ra xa'ndia
ra chiñu ña taxi na tiakuii nda'a ra, ra
saa ndakatia ra nda'a ra nuu takundi'i na
ñuu, ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndïso ka yu xa'a nii tiaa yo'o, ña
kutia ña, saa chi ra va'a va kuvi ra, ra
ndia ñaa ke koto'ni mii ka va ndo —kachi
ra xi'in na.
25 Ra saa ndakuiin takundi'i na ñuu kan
kachi na saa:
—Ndu'u, xi'in se'e ndi kuvi na, na kuiso
xi'in nii ra ña kutia —kachi na.
26 Ra saa tava ra ra Barrabás ve'e kàà
ña kua'an ndika ra, ra xa'ndia ra chiñu ña

na kani na Jesús xi'in ñii ña kuu kuarta,
ra te na ndi'i, saa na ku'un na xi'in ra ña
katakaa na ra nda'a cruz.
27 Ra saa ndaki'in ndia soldado ndia
xachiñu nuu ra gobernador kan Jesús,
kua'an ra xi'in ndia, ra ndixaa ra xi'in
ndia chi nuu ke'e ve'e chiñu ka'nu kan,
ra ikan ndakaya takundi'i ndia soldado ra
iin xinunduu ndia ra ndita ndia.
28 Ra saa tava ndia tikoto ña ndixi ra,
ra ndachikaa ndia iin tikoto kua'a ña kani
sukun ra,
29 ra chikaa na iin corona ña xava'a na
xi'in ìñu̱ xini ra, ra taxi na iin ndoo ñu'ù
nda'a kua'a ra, ra saa xa'a na ndakusiti
na nuu ra, ña xa siki na ra, ra ka'an na
xi'in ra kachi na saa:
—Ka'nu ni yo'o ra kuu rey na judío
—kachi na.
30 Ra saa xa'a na kondiaa na tiasi'i na
nuu ra, ra ndaki'in na ndoo ñu'ù kan
nda'a ra, ra xa'a na xakin na nuu xini ra.
31 Ra saa te sandi'i na, ña xa siki na ra,
ra saa tava na tikoto ña chikaa na sukun
ra, ra ndachikaa na tikoto mii ra sukun
ra, ra ndaki'in na ra kua'an ra xi'in na,
ña katakaa na ra nda'a cruz.

Ndiaka na Jesús kua'an ra kutakaa ra nda'a cruz

32 Ra ta kee na ndaki'in na kua'an na
xi'in Jesús, ra saa ndakuta'an na xi'in iin
tiaa ra nani Simón ra kee ñuu Cirene, ra
xa nduxa na xi'in ra ña na kasoko ra cruz
tun kasoko Jesús.
33 Ra te ndixaa na xi'in Jesús iin nuu
nani Gólgota, ra tu'un yo'o: “Ra iku leke
xini ndii” ke kachi ña,
34 ra ikan taxi na vino tia ndikava nuu
iku iva xi'in, ña na ko'o Jesús kuni na, ndi
su te ixtondoso Jesús ndutia kan, saa ra
ndixïin ra ko'o ra rá.
35 Ra te ndi'i katakaa ndia soldado
kan Jesús nda'a cruz; ra saa xa'a ndia
ke'e ta'an ndia xa'a tikoto ra, yoo ku
ndia ndaki'in ña. Ra su'va ke kuu ña
ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ndika'an iin
ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ta
kachi ra su'va: “Ndata'vi na tikoto yu
xi'in ta'an na, ra sata tikoto yu ke, ke'e
ta'an na, ra kundaa ini na yoo ku na
kuchuun ndaki'in ña”, kachi ra.
36 Ra saa ndakundee ndia soldado kan
ña ndiaa ndia Jesús.
37 Ra tia̱à ndia nuu iin vitu lo'o chinun-
diaa ndia xini cruz ra, ra ka'an tu'un kan
ni xa'a ke kuvi ra, ra su'va ke kachi ña:
“Ra yo'o ku Jesús ra kuu Rey na Judío”,
kachi ña.
38 Ra katakaa tu ndia soldado kan uvi
ndia kui'na va xi'in Jesús, ra iin ra
katakaa ndia nda'a cruz tu iin chi kua'a,
ra iin ra katakaa tu ndia nda'a cruz tu iin
chi ichin va.
39 Ra yuvi na ya'a kua'an ichi kan, ra iin
xiko xini na, ra kaña'a na xi'in Jesús,
40 kachi na saa:
—¡Yo'o, ra ndika'an kani ve'e ñu'u
Ndioxi, ra kii uni xa ndakanindichi tuku
kun ña, kachi kun, ra sakaku mii kun
vichin, ra sanuu mii kun nda'a cruz, tu
ndixa se'e Ndioxi kuvi kun! —kachi na
xi'in Jesús.
41 Ra iin saa xa tu ndia kuna'nu nuu
ndia sutu, xi'in ndia maestro saña'a ndi-
ayu Ndioxi, xi'in ndia fariseo, xi'in ndia
xikua'a kuna'nu nuu na ñuu, ña xasiki
ndia Jesús, ra ka'an ndia xa'a ra kachi
ndia saa:
42 —Kuchuun va ra sakaku ra inka yuvi,
ra kuchüun tu ra sakaku ra mii ra —kachi
ndia.
Ra saa ka'an ka ndia kachi ndia saa:
—Tu ndixa Rey na Israel kuvi ra, ra na
sanuu ra mii ra nda'a cruz vichin, ra saa
ke kandixa yo ra.
43 Saa chi ndika'an ra ña ndiaa ni ini
ra Ndioxi, ra kuu tu ra se'e mii Ndioxi va
kachi ra. Ra tu ndixa ke ku'vi ni ini Ndioxi
xini ra ra, saa ra na sakaku ra ra vichin
—kachi ndia.
44 Ra iin saa xa tu ndia kui'na, ndia
takaa nda'a cruz kan va xi'in ra, saa chi
kaña'a ni tu ndia kan va xi'in ra.

Su'va ke kuu te ndixi'i Jesús

45 Ra ku'va ka uxi uvi ka'ñu ke, xa'a
kuñaa nuu iinii saa ña yuuvi yo'o, ra iin
saa ndia ka uni xikuaa.
46 Ra mii hora kan ndiee ka vi ninda'yu
Jesús kachi ra saa:
—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —kachi ra.
Ra su'va ke kachi tu'un yo'o: “Tata yu
Ndioxi, Tata yu Ndioxi, ¿nichuun ndakoo
nda'a kun yu'u?”, kachi ña.
47 Ra te xini so'o sava na ndita yachi
kan, ra saa ndika'an na xi'in ta'an na
kachi na saa:

—Tiaa so'o ndo, chi ra Elías ra ndika'an
tu'un yu'u Ndioxi va kuvi ra kana ra
—kachi na.
48 Ra saa ndikun xinu iin ra ndixa'an ra
chindaxi ra iin ko'ndo kachi ini iin ña'a
nuu ñu'u ndutia iyá, ra chindu'u ra ña
xini iin itun ndoo ñu'u, ra sakuyachin ra
ña yu'u Jesús ña na ko'o ra ndutia iyá kan
kuni ra.
49 Ndi su ndixïin sava na ndita kan, ra
ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—Koyaa kun xi'in ra, ra na kuni yo a
ndixa ke kixi ra Elías sanuu ra ra —kachi
na.
50 Saa ra ndiee ka vi ninda'yu tuku
Jesús, ndia saa ra kua'an va tachi ra ña
ndixi'i ra.
51 Ra tikoto yii ña ndasi nuu yii ini ve'e
ñu'u ka'nu kan, ra iin nindata sava ña,
ki'in ña yu'u ña chi ṉinù ra iin saa ndia
chi ṉinu̱, ña saña ta'an ña, ra nduu ña
uvi ña'ñu̱ va. Saa ra ndiee ni nditaan, ra
ninduva kava na'nu;
52 ra ndanuña kua'a ni yavi nuu ñu'u
na ndii, ra kua'a ni na yii, na xindikun
Ndioxi, ndatiaku.
53 Ra te ndiatiaku Jesús, ra saa ndakoyo
tu na kan va ini yavi nuu ñu'u na, ra kee
na ndixa'an na ñuu ka'nu Jerusalén ña
yii, ra kua'a ni yuvi xini ña'a.
54 Ra ra soldado ra kuchee kan xi'in
ndia ita'an xi'in ra, ña ndiaa ndia Jesús,
ra te xini ndia ña ndiee ni nditaan, ra
xini tu ndia takundi'i ña kuu kan va, saa
ra tiaa ni ndiyu'vi ndia, ra ndika'an ndia
kachi ndia saa:
—Ña ndixa ke se'e Ndioxi kuvi ndixa va
ra yo'o —kachi ndia.
55 Ra xika va ndita kua'a ni na si'i, na
kee ndia chi Galilea, ña ixto'ni na, ña
ndixi'i Jesús. Ra na si'i yo'o kuvi na
xindikun sata Jesús, ra chindiee ta'an na
xi'in ra te ndixika ra ñuu ña ndo'ni chi
Galilea, ra iin saa ndikun na sata ra xaa
na, ndia Jerusalén va.
56 Ra tiañu na kan ndichi ña María
Magdalena, ra ndichi tu ña María si'i ra
Jacobo xi'in ra José va, ra ndichi tu ña si'i
ndia se'e ra Zebedeo va xi'in na.

Ninduxin na Jesús

57 Ra te xa kua'an kuñuu kii kan, ra
saa ndixaa iin tiaa ra kuika ni, ra kee
ñuu Arimatea, ra José ke nani ra, ra ra
xindikun sata Jesús ku tu ra yo'o va.
58 Ra saa kee ra ndixa'an ra nuu ra
Pilato, ra ndika'an ra xi'in ra, ña na
ndataxi ra iki kuñu Jesús nda'a ra, ña
nduxin ra ña. Ra saa xa'ndia ra Pilato
chiñu ña na ndataxi na iki kuñu Jesús
nda'a ra.
59 Ra saa ndaki'in ra José kan iki kuñu
Jesús, ra ndasuvi ra ña iin manda xaa ña
va'a,
60 Ra ndixa'an ra ninduxin ra ña ini
yavi xaa, ña kaan ra ndika iin kava nuu
ñu'ú ra te yachi. Ra te ndi'i saa satuvi
satuvi ra iin yuu chee ra nandasi ña yu'u
yavi kan, ndia saa ra ndaki'in ra kua'an
va ra.
61 Ra ña María Magdalena, xi'in inka
tuku ña nani María, ra ndixaa na
xikundee na yachin yu'u yavi kan, ña
ixto'ni na ndia mii ku nuu ninduxin na
iki kuñu Jesús.

Ndiaa ndia soldado yavi nuu ninduxin na Jesús

62 Ra saa te ndituvi inka kii, te xa
ndi'i xa nduvi na ña ndakindiee na kii
sábado, ña kuu kii yii, ra saa ndixa'an
ndia kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia
fariseo nuu ra Pilato,
63 ra ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia
saa:
—Tata gobernador, vaxi ndi nuu kun
ndatu'un ndi xi'in kun, saa chi ndaku'un
ini ndi xa'a tu'un ña ndika'an Jesús, ra
maña, ra sanda'vi yuvi kan, te xitiaku ra,
chi ndika'an ra kachi ra saa: “Te xa na
kuvi yu ra kii uni ndatiaku tuku va yu”,
kachi ra.
64 Ra ña kan ke kuni ndi, ña na ti'vi
kun ndia soldado kun ku'un ndia kondiaa
ndia yu'u yavi nuu ndikaa ra uni saa kii.
Chi koto iyo ni ku'un ndia xita'an xi'in ra,
ra tava se'e ndia iki kuñu ra yavi kan, ra
te na ndi'i, xa'a ndia ka'an ndia xi'in yuvi,
kachi ndia saa: “Xa ndatiaku va Jesús”,
kachi ndia. Ra tu saa na sa ndia, saa
ra tiaa ni ka va kua'a yuvi sanda'vi ndia
vichin nuu ña te xitiaku ra —kachi ndia
xi'in ra Pilato.
65 Saa ndika'an ra Pilato xi'in ndia kachi
ra saa:
—Ñaa ndee ndia soldado, ra va'a na
ku'un ndia xi'in va ndo, ra na kondiaa
ndia yu'u yavi kan, ra tuun va'a na

nandasi ndia ña, ta ku'va kachi mii va
ndo —kachi ra xi'in ndia.
66 Ra saa kee ndia soldado kan ndixa'an
ndia ndasatuun va'a ka ndia yu'u yavi
kan, ra xakin ndia ku'va yuu ña ndasi
yu'u yavi kan, ra nindoo ka sava ndia
ña kondiaa ndia yu'u yavi nuu ndikaa iki
kuñu Jesús.

28

Kii ña ndatiaku Jesús

1 Ra saa te ndiya'a kii yii sábado, kii
ndakindiee, ra ña'a ni chi ixtiaan kii
domingo, kii ña ki'in xa'a semana, ke
kee ña María Magdalena, xi'in inka ña
María kua'an na kuto'ni na yu'u yavi nuu
ninduxin na iki kuñu Jesús.
2 Ra saa kuu na si'i kan ndixaa na yu'u
yavi kan, saa ra tu'va ndiee ka vi nditaan.
Ra saa kee iin ra tatun Ndioxi ndivi ra
nduxinu ra, nuu ñu'u yo'o, ra sakutia'a
ra yuu ña ndasi yu'u yavi nuu ndikaa iki
kuñu Jesús, ra te ndi'i saa ndakundu'u ra
sata yuu kan.
3 Ra ra tatun Ndioxi kan, ra iin taxa taxa
kaa ra, ra tikoto ña ndixi ra, ra yaa ka vi
ña, iin ndiakua mii kachi kuvi ña.
4 Ra te xini ndia soldado kan ra, saa ra
tiaa ni ndiyu'vi ndia ra iin ndiakua kisi ña
ndia, ra iin ndixi'i too ndia xindee ndia.
5 Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi kan
xi'in na si'i kan, kachi ra saa:
—Kuayü'vi ndo, chi xa kundaa va ini yu
ña nanduku ndo Jesús, ra xitakaa nda'a
cruz.
6 Ra köo ka ra ndikaa yo'o vichin, chi xa
ndatiaku va ra, ra ta ku'va kachi ra xi'in
ndo ke kuu va. Ra ya'a ndo kuto'ni ndo
nuu xindikaa ra, ra kuni ndo chi köo ka
ra.
7 Ra vichin kama ni na ku'un ndo, ra
ndatu'un ndo xi'in ndia xita'an xi'in ra:
"Saa chi xa ndatiaku va ra, ra xa chi
Galilea va inuu ra kua'an ra nuu ndo, ra
ikan ndakuta'an tuku ndo xi'in va ra." Ra
takua ña yo'o ke ndatu'un yu xi'in va ndo
—*kachi ra tatun Ndioxi kan xi'in na.
8 Ra saa kee na si'i kan ndaki'in na
xinu na kua'an na ndatu'un na xi'in ndia
xita'an xi'in Jesús, ña xa ndatiaku va ra.
Ra tiaa ni iyu'vi na, ndi su tiaa ni kusii tu
ini va na xa'a tu'un ña ndika'an ra tatun
Ndioxi kan.
9 Ra te saa kuu na ndo'ni na ichi kan
kua'an na, saa ra tu'va kanata va Jesús
nuu na, ra ndika'an ndioxi ra xi'in na.
Ra saa kuyachin na nuu ra, ra ndakusiti
na ña ndanumi ndiaa na xa'a ra, ra
ndasaka'nu ni na ra.
10 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi
ra saa:
—Kuayü'vi ndo, ra vichin kua'an ndo
ndatu'un xi'in ndia ñani yu, chi xa ndati-
aku va yu, ra na ku'un ndia chi Galilea, ra
ikan ndakita'an ndia xi'in yu, kachi ndo
xi'in ndia —*kachi ra xi'in na.

Ndakani ndia soldado xa'a ña xini ndia kuu

11 Ra saa kuu na si'i kan ndo'ni na ichi
kua'an na, ra saa kee sava ndia soldado,
ndia ndee ndiaa yu'u yavi kan kua'an
ndia ñuu, ña ndatu'un ndia xi'in ndia
xikua'a, ndia kuna'nu nuu ndia sutu xa'a
takundi'i ña xini ndia kuu.
12 Ra saa ndakuta'an ndia sutu kuna'nu
kan xi'in ndia xikua'a nuu na ñuu, ra
ndikata'an ndia ndia ku'va ke sa ndia,
ra saa kindoo ndia ña cha'vi ndia ndia
soldado kan, ra saa taxi ndia kua'a ni
xu'un nda'a ndia,
13 ra ndika'an ndia xi'in ndia kachi ndia
saa:
—Kua'an ndo vichin ra ndatu'un ndo
xi'in takundi'i yuvi kachi ndo saa: "Kuni
ndi ña na kundaa ini ndo, chi te naa lo'o
ini ndi ndikixi ndi ñuu, saa ra ndixaa va
ndia xita'an xi'in Jesús, ra xakui'na va
ndia iki kuñu ra kua'an ña xi'in ndia",
kachi ndo xi'in takundi'i na.
14 Ra tu na kundaa ini ra tata gober-
nador xa'a ña yo'o, ra kuayü'vi ndo, saa
chi ka'an mii va ndi xi'in ra, ra kuëe sa ra
xi'in vi ndo —kachi ndia xi'in ndia.
15 Ra saa ki'in ndia soldado kan xu'un
nda'a ndia kuna'nu kan, ra iin ta kachi
ndia xi'in ndia ke xa ndixa va ndia. Ra
tu'un chi'ña ña ndatu'un ndia soldado
kan ndixika ndia ke ndatu'un na judío
ndia kii vichin va.

Chiñu ka'nu ña ndakoo Jesús nda'a ndia xita'an xi'in ra

16 Ra saa kee soo uxi iin ndia xita'an
xi'in Jesús kua'an ndia chi Galilea, ra
ndixaa ndia ndakita'an ndia xi'in ra iku
nuu kindoo ra ña ndakita'an ra xi'in ndia.
17 Ra te xini ndia ra, ra saa ndasaka'nu
ni ndia ra, ra sava tu ndia iin xa uvi su'va
ini va.

18 Ra saa kuyachin Jesús nuu ndia, ra
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Nda'a yu'u ke ndataxi Ndioxi
takundi'i ndiayu ña ka'ndia yu chiñu
ndivi, ra saa tu nuu ña yuuvi yo'o va.
19 Ra vichin kua'an ndo iinii kuvi ña
yuuvi, ra saña'a ndo takundi'i yuvi ña nd-
inuni ni na kundikun na yu'u, ra sakuchi
ndo na tixi ndiee Tata yo Ndioxi, xi'in tixi
ndiee Se'e ra, xi'in tixi ndiee Tachi Yii ra,
20 ra na saña'a ndo na, ña na kandixa na
takundi'i chiñu ña xa'ndia yu nuu ndo.
Ra na kundaa ini ndo, saa chi iin ndisaa
kii va kuiin yu xi'in ndo, ra iin saa ndia te
na ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o —*kachi Jesús
xi'in ndia xita'an xi'in ra. Saa koo.

Tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña tiaa ra Marcos

Ka'an ndoso ra Juan ra sandakuchi yuvi tu'un Ndioxi

1 Su'va ke kuu te ndituvi tu'un va'a xa'a
Jesús, se'e Ndioxi, ra kixi sakaku yo.
2 Iin ta kachi tu'un Ndioxi, ña ndatiaa
ra Isaías xina'a, ndakani ña xa'a ña kuu,
ra iin saa ke kuu ndixa va. Saa chi tu'un
Ndioxi, ña ndatiaa ra Isaías ra ndika'an
tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ra su'va kachi
ña ndakani ña:
"Ti'vi yu iin ra ka'an ndoso tu'un yu
kunuu ku'un nuu kun,
ña ndasavii ra ichi nuu ku'un kun", kachi
Ndioxi xi'in Jesucristo kachi ña.
3 Ra ndika'an tu ra Isaías xa'a ra ka'an
ndoso, kunuu kixi yo'o, ra saa kachi ka ra
saa:
Ndiee ka vi ka'an iin tiaa ra ndikaa iku
yuu ra kachi ra saa:
"Ndasavii ndo ichi ndo, ra na koo tu'va
nima ndo nuu Iva yo Ndioxi.
Ndasandaku ndo ichi ndo nuu ra", kachi
ra Isaías,
kachi tu'un Ndioxi ndakani ña.
4 Ra ta kachi tu'un Ndioxi ndakani ña,
ra saa ndixa ke kuu va: saa kuu iin kii
kita ra Juan iin iku yuu sakuchi ra yuvi,
ra ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu na,
ña na ndandiko ini na xa'a kuachi na, ra
ndakuchi na, ra saka'nu ini Ndioxi xa'a
kuachi na kachi ra xi'in na.
5 Ra kua'a ka vi yuvi kua'an nuu iin
ra, iin takundi'i na ñuu ña ndikun ndiaa
Judea, xi'in takundi'i na ñuu Jerusalén,
kua'an na nuu ra ña xini so'o na tu'un
Ndioxi, ra na'ma na kuachi na, ra saa xa'a
ra sakuchi ra na itia Jordán.
6 Ra tikoto ña xindixi ra Juan, ra ixi ti
camello ke kuva'a ña, ra ñii camello ku tu
ña xinu'ni toko va ra, ra ña'a ña yaxi ra
xitiaku ra xikuu ṯika ndixa'an xi'in ñuñu
ña iyoo iku.
7 Ra ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu
yuvi, kachi ra saa:
—Chi sata yu'u ndikun iin tiaa ra ka'nu
ni ka nuu yu'u vaxi ra, ra ndia nii chiñu
lo'o köo ya'vi ndiaa yu sa yu nuu ra, chi
ra ka'nu ni kuvi ra.
8 Ña ndixa ke yu'u, ra xi'in tiakuii va
sakuchi yu ndo'o, su ndi ra kan, ra xi'in
Tachi Yii Ndioxi va ke sakuchi ra ndo'o
—kachi ra Juan xi'in na.

Su'va kuu te kuchi Jesús

9 Saa kuu kee Jesús ñuu Nazaret ña
ndikaa chi Galilea ra ndixaa ra yu'u itia
Jordán, ra ikan kuchi ra xa ra Juan.
10 Ra te kanata su'va Jesús ini tiakuii
vaxi ra, saa xini ra ndanuña ndivi, ra ta
kaa iin sata lo'o, saa kaa Tachi Yii Ndioxi
vaxi nuu ña sata ra.
11 Ra tiaku ndika'an Ndioxi xi'in ra ndia
ndivi, kachi ra saa:
—Yo'o ku Se'e mii yu ra ku'vi ni ini yu
xini yu yo'o. Ra kusii ni ini yu xi'in kun,
—kachi Ndioxi xi'in Jesús.

Te ixtondoso ña ndiva'a Jesús

12 Te ndi'i kuchi Jesús, saa ndaki'in
Tachi Yii Ndioxi ra, kua'an ra chi iku yuu.
13 Ra iku yuu kan ndixiyo ra uvi xiko kii.
Saa ra xaa va ña ndiva'a ixtondoso ña ra,
ña na ndakava ra kuni ña, ra iku yuu kan
ndixiyo mitu'un saa ra, ra takua kiti iku
va kuvi ri ndee nuu ndixiyo Jesús. Ra saa
xaa na tatun Ndioxi ña chindiee ta'an na
xi'in va ra.

Xa xa'a Jesús xi'in chiñu ña taxi Ndioxi nda'a ra

14 Ra saa kuu te ndikita ra Juan ve'e
kàà xa ra Herodes, ra saa ndaki'in Jesús
kua'an ra chi Galilea. Ra ikan xa'a ra
ndika'an ndoso ra tu'un va'a ña taxi
Ndioxi nuu na yuvi, ra xa'a ra ndakani
ra ndia ku'va ke xa'ndia chiñu Ndioxi.
15 Ra ka'an ndoso ra nuu na kachi ra
saa:
—Xa nditiandiaa kii kuu ña ndika'an
Ndioxi kuu, ra xa kuyachin kii ña ka'ndia
Ndioxi chiñu nuu ndo; nandiko ini ndo
xa'a kuachi ndo, ra kandixa ndo tu'un
va'a ña taxi Ndioxi xi'in ndinuni nima
ndo —kachi ra xi'in na.

Kana Jesús kumi ndia tava tiaka

16 Saa kuu iin kii xika Jesús kua'an ra
yu'u tiañu'u ra ndikaa Galilea, ra ikan
xini ra ra Simón xi'in ra Andrés ñani ra,
ña xika ndia tiin ndia tiaka, ra ko'ni ndia
inu ndia ini tiakuii kan ña tiin ndia tiaka.
Chi ña kan ku chiñu va ndia.

17 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Na'a ndo, na ku'un yo xi'in yu, ra saña'a yu ndo'o ndia ku'va ke ndatu'un ndo xi'in yuvi ra ndakundikun na yu'u —kachi ra xi'in ndia.
18 Saa ra ndikun ndakoo ndia inu ndia ña tiin ndia tiaka, ra ndakundikun ndia ra kua'an ndia xi'in va ra.
19 Ra iin vivii lo'o ndiya'a Jesús kua'an ra, saa ra xini tu ra ra Jacobo va xi'in ra Juan, ñani ra, ndia se'e ra Zebedeo ña ndo'ni ndia ini barca ndaka'ma ndia inu ndia ña tiin ndia tiaka.
20 Saa kana ra ndia, ña na ku'un ndia xi'in ra.
Saa ra ndikun ndakoo ndia ra Zebedeo, iva ndia, xi'in ndia xachiñu xi'in ndia ini barca kan, ra ndaki'in ndia kua'an ndia xi'in Jesús va.

Sanda'a Jesús iin tiaa ra tiin tachi ndiva'a

21 Saa ndixaa Jesús ñuu Capernaum xi'in ndia kua'an xi'in ra. Ra te nditiandiaa kii yii sábado, saa ndiki'vi ra ini ve'e ñu'u nuu ndakuta'an na ñuu kan, ra xa'a ra saña'a ra na.
22 Ra ndakanda ka vi ini na ña xini so'o na ku'va ke saña'a ra na, saa chi iin ta ka'an na kuu mii ndiayu iin saa ka'an ra; xä ra ta xa na maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés.
23 Ra ini ve'e ñu'u kan ndu'u iin tiaa ra tiin tachi ndiva'a, ra saa ndiee ka vi ninda'yu tachi ndiva'a kan kachi ña saa xi'in Jesús:
24 —¿Nichuun vaxi kun sata'an kun ndu'u, Jesús, ra kee ñuu Nazaret? ¿A vaxi kun sandi'i kun xa'a ndi? Chi xini va ndi yo kuvi yo'o: Yo'o kuvi ra yii, ra kee nuu Ndioxi —kachi ña xi'in Jesús.
25 Saa ninda'yu Jesús nuu ña ndiva'a kan, kachi ra saa xi'in ña:
—¡Koyaa yu'u kun! ¡Kanata ini ra tiaa ñaa, ra kua'an! —kachi Jesús xi'in ña.
26 Ndia saa ra xa'ni yi'i ña ra tiaa yo'o, ra iin cho cho'o kuun ña ra, ra iin koko'o ninda'yu ña, saa kita ña ini ra tiaa yo'o, kua'an ña.
27 Ra ndakanda ka vi ini takundi'i na yuvi ndee kan, ra xa'a na iin ndakatu'un ta'an na kachi na saa:
—¿Ni ke yo'o? ¿Ndia sañu'u xaa ke saña'a ra tiaa yo'o, ña iyoo ni ndiee ra, saa chi ndia tachi ndiva'a, ra xa'ndia ra chiñu nuu ña, ra kandixa ña ña ka'an ra xi'in ña? —kachi na xa'a Jesús.
28 Ra iin vichin vichin ndindutia ndoso tu'un xa'a Jesús iin takundi'i ñuu ña ndo'ni chi Galilea.

Sanda'a Jesús ña siso ra Simón Pedro

29 Ra te kita Jesús ini ve'e ñu'u kan, saa ndaki'in ra kua'an ra xi'in ra Jacobo, xi'in ra Juan, ra ndixaa ndia ve'e ra Simón xi'in ra Andrés ñani ra.
30 Ra ndiee ka vi ndo'o ña siso ra Simón kandu'u ña xi'in ka'ni, iin ndiakua ndatuvi ña xi'in ña te ndixaa ndia. Ra saa ndikun ndika'an na xi'in Jesús xa'a ña.
31 Saa kuyachin Jesús nuu kandu'u ña, ra tiin ra nda'a ña, ra ndoni'i ra ña, saa ra ndikun nduva'a va ña, ra xa'a ña xavii ña kuxi ndia.

Sanda'a Jesús kua'a ni na xi'i

32 Ra te xa kuaa ndikita ñu'ù kii kan, saa ndi̱xaa na yuvi xi'in takundi'i na xi'i, xi'in na tiin tachi ndiva'a nuu Jesús.
33 Ra iin ndakutu ndaa nuu ke'e ve'e nuu iin Jesús xi'in takundi'i na ñuu kan.
34 Ra sanda'a Jesús kua'a ni na xi'i, na ndo'o ndia ndia ka mii nuu kue'e va. Ra sanduva'a tu ra kua'a ni na tiin tachi ndiva'a va. Ra nditäxi ra ña na ka'an ña xi'in ra, chin tachi ndiva'a kan, ra xini va ña ra, ña kuu ra Se'e Ndioxi.

Iinii saa Galilea xinu'ni Jesús ndatu'un ra tu'un Ndioxi

35 Iin kii, ra ña'a ka vi ndakoò Jesús kua'an ra chi iku nuu köo yuvi, ka'an ra xi'in Ndioxi.
36 Ra saa xa'a ra Simón xi'in ndia ita'an xi'in ra nanduku ndia Jesús xika ndia.
37 Ra te ndani'i ndia ra, saa ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, iin takundi'i yuvi xika ndanduku yo'o —kachi ndia xi'in ra.
38 Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Na'a ndo, na ku'un yo ñuu ña ndo'ni yachin yo'o, ra ka'an ndoso yu tu'un Ndioxi nuu na, chi xa'a ña yo'o ke vaxi chiñu va yu —kachi Jesús xi'in ndia.
39 Ra ndixika Jesús iinii kuvi ñuu ña ndo'ni chi Galilea ta ve'e ñu'u ta ve'e ñu'u, ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi, ra sanduva'a tu ra yuvi na tiin tachi ndiva'a va.

Sanda'a Jesús iin ra ndo'o kue'e tia'yu

40 Saa kuu ndixaa iin ra ndo'o kue'e
tia'yu, xikusiti ra nuu Jesús. Ra
xakunda'vi ra kachi ra saa:
—Tata, tu kuni kun, ra na sanda'a va
kun yu'u chi xa xini va yu ña iyoo ni ndiee
kun —kachi ra.
41 Saa kunda'vi ni ini Jesús xini ra ra.
Saa nditiandiaa nda'a ra ra, ra ndika'an
ra xi'in ra kachi ra saa:
—Kuni va yu sanda'a yu yo'o, na
nduva'a kun —kachi Jesús xi'in ra.
42 Ra te kachi Jesús saa xi'in ra, saa ra
ndikun nindoñu'u va ña tia'yu kan, ra
ndikun nduva'a va ra.
43 Saa ndati'vi Jesús ra kuanu'u ra ve'e
ra. Ra ndika'an ka vi ra xi'in ra kachi ra
saa:
44 —Kua'an, ra ndia nii na ndatü'un
kun xi'in xa'a ña sanda'a yu yo'o. Ra
takua nuu ra sutu va, na ku'un kun, ra na
kuni ra ña xa nduva'a kun, ra kani'i kun
ña'a ña soko kun xa'a ña xa nduva'a kun
xa Ndioxi, ta ku'va kachi ley Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés te yachi; ra na kundaa
ini ndia sutu ña xa nduva'a kun —kachi
Jesús xi'in ra.
45 Su ndi te ndaki'in ra tiaa yo'o kua'an
ra, saa ra xa'a ra ndikun ndatu'un ra xi'in
takundi'i yuvi xa'a ña xa Jesús xi'in ra. Ra
ña kan ke ndiküvi ka ki'vi Jesús ndia ndia
ka ñuu nuu xaa ra, chi ndia nuu ñuu va
xaa ra xikoo ra. Ndia iku nuu köo yuvi
ndee va xaa ra. Ra iin takundi'i ñuu kee
yuvi kua'an na nuu ra, iku kan.

2

Sanda'a Jesús iin ra küvi kaka

1 Ra saa kuu ndiya'a ndia'vi kii, saa
ndiko tuku Jesús ndaxàà ra ñuu Caper-
naum. Ra te kundaa ini na yuvi ña ndú'u̱
ra ve'e
2 saa ra ndikun iin taxi ta'an na yuvi xaa
na nuu íin ra. Ra iin chitu ndaa ve'e xi'in
na, ra ndia nuu ke'e ka kïta kuita na; ra
ka'an ndoso Jesús tu'un Ndioxi nuu na.
3 Saa kasoko kumi tiaa iin ra nduchi'ña
kuvita nda'a, kuvita xa'a, küvi kaka, ra
kandu'u ra nuu ixto ndixaa ra xi'in ndia
nuu Jesús.
4 Su ndi ndiküvi tiandiaa na xi'in ra
ndia nuu íin Jesús, chi iin chitu ndaa yuvi,
saa ra ndaa na chi xi̱ni̱ ve'e nuu íin Jesús,
ra kaan na iin yavi, ra yavi kan sanuu na
ixto ra küvi kaka kan.
5 Saa te xini Jesús ña ndinuni ni
kandixa na yuvi kan ña iyoo ndie̱e̱ ra ña
kuvi sanda'a ra, ra nduchi'ña kan, ra saa
ndika'an ra xi'in ra nduchi'ña kan kachi
ra saa:
—Se'e, xa xaka'nu va ini yu xa'a kuachi
kun —kachi Jesús xi'in ra.
6 Ra ikan ndee sava na maestro saña'a
ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra xa'a
ndakani ini na ka'an na saa:
7 "¿Nichuun kachi ra yo'o saa xi'in ra
kaa? Chee ni kuachi ke yo'o nuu Ndioxi
chi ndia nii yuvi köo ichi saka'nu ini xa'a
kuachi yo, chi indaa mitu'un Ndioxi va ku
ra iyoo ichi saka'nu ini xa'a kuachi yo",
ka'an na ndakani ini na.
8 Saa ra ndikun kundaa va ini Jesús ña
ndakani ini na, ra ndika'an ra xi'in na
kachi ra saa:
—¿Nichuun ndakani ini ndo ña köo
ichi yu sa yu ña yo'o?
9 ¿Ni ke va'a kachi yu xi'in ra nduchi'ña
yo'o, tuvi ndo? Chi "xa xaka'nu ini yu
xa'a kuachi kun", kachi yu, ra kundäa ini
ndo. Ra a va'a ka tu na ka'an yu xi'in ra:
"Ndakoò ndaki'in ixto kun ra kuanu̱'u̱",
kachi yu xi'in ra. Ra saa ke kundaa ini
ndo ña iyoo ndiayu yu.
10 Ra nuu ndo saa, na sanda'a yu ra, ra
saa ke na kundaa ini ndo, chi yu'u, ra xaa
yo'o, ra kuu mii yu ndiayu ña saka'nu ini
yu xa'a kuachi yuvi na ndee nuu ñu'u yo'o
—kachi Jesús xi'in na.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra nduchi'ña
küvi kaka kan, kachi ra saa:
11 —Yo'o ku ra ka'an yu xi'in: ndakoo,
ra ndaki'in ixto kun, ra kuanu'u ve'e kun
—kachi Jesús xi'in ra.
12 Saa ra ndikun ndakoò ra nduchi'ña
kan ra ndaki'in ra ixto ra, ra ndaki'in ra
kuanu'u ra, ra xini takundi'i na yuvi kan.
Ra ndakanda ka vi ini na, ra ndasaka'nu
ka vi na Ndioxi kachi na saa:
—¿Ni ke yo'o? chi ndia nii kii täan kuni
yo ña —kachi na.

Kana Jesús ra Leví ña kundikun ra ra

13 Ra te ndi'i saa ndiko tuku Jesús
kua'an ra chi yu'u tiañu'u. Ra iin
takundi'i yuvi kua'an nuu ra, ra saña'a ra
tu'un Ndioxi na.

14 Ra saa te ndiya'a Jesús kua'an ra,
saa xini ra iin ra nani Leví, se'e ra Alfeo,
ra ndiso chiñu kaya xu'un nuu na ñuu
ña kua'an nda'a gobierno ñuu Roma. Ra
□ndu'u ra nuu mesa nuu ndaki'in ra
xu'un nda'a na yuvi, ra saa ndika'an Jesús
xi'in ra kachi ra saa:
—Kundikun yu'u. Na ko'o xi'in yu
—kachi ra xi'in ra. Saa ra ndikun
ndakundichi ra Leví ra ndaki'in ra kua'an
ra xi'in Jesús.
15 Saa kuu iin kii □ndu'u Jesús nuu mesa
xixi ra ve'e ra Leví. Ra ndee tu na ki'in
xu'un nuu yuvi va xi'in ra, ra ndee tu na
□ndu'u tu'un ki'vi xa'a va xi'in ra nuu
mesa, ra ndee tu na ndikun sata va ra
xi'in ra, saa chi kua'a ni kuvi yuvi ndikun
kua'an xi'in ra.
16 Ra saa te xini na maestro saña'a
ley Ndioxi, xi'in na fariseo, ña □ndu'u
Jesús xixi ra xi'in na yuvi kuachi, ra saa
ndika'an na xi'in ndia xita'an xi'in ra
kachi na saa:
—¿Nichuun ndu'u ra tata maestro ndo
xixi ra xi'in na yuvi ndu'u tu'un ki'vi xa'a,
xi'in na yuvi kuachi, —kachi na xi'in ndia.
17 Ra ta xini so'o Jesús ña ndika'an na,
saa ra ndakuiin ra yu'u na kachi ra saa:
—Yuvi na iyoo va'a ini ra xiniñü'u vi
na kan kutatan na, chi na ndiee ndo'o va
kuvi na xiniñu'u kutatan. Ra yu'u, ra süvi
xa'a na va'a, na köo kuachi ke vaxi yu, chi
xa'a na iyoo kuachi va ke xaa yu —kachi
Jesús xi'in na.

Ndatu'un Jesús nichuun kuëe iyoo su'un ndia ita'an xi'in ra

18 Saa kuu iin kii iyoo su'un ndia ita'an
xi'in ra Juan, ra sandakuchi yuvi, ra iyoo
su'un tu na ita'an xi'in na fariseo va, ra
saa kee sava na ndixa'an na nuu iin Jesús
ra ndindakatu'un na ra kachi na saa:
—¿Nichuun ra ndia ita'an xi'in ra Juan,
xi'in ndia ita'an xi'in na fariseo, ra iyoo
su'un va na kan, chin kuëe xixi ndia, ra
ndia ita'an xi'in yo'o, ra iyöo su'un tu na
yo'o? —kachi na xi'in Jesús.
19 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—¿A va'a tu na koo su'un na ndee nuu
iyoo viko tanda'a, tuvi ndo, ña ndee na
kusii ini na xi'in migo na ra tanda'a? Su
küvi, chi ta iin ka va ra, ra takundi'i kii ra
na ndee kusii ini va kuvi na, ra küvi koo
su'un na, ña küxi na.
20 Ndi su te na xaa kii ña ku'un ra
tanda'a kan nuu na, saa ra kindoo mii va
na, ra ndia saa vi ke kuvi koo su'un na,
küxi na.
21 ’Ndia nii yuvi ra ndakä'ma na tikoto
yata xi'in tikoto xaa, chi tu saa na sa na,
saa ra nandii va tikoto xaa, ra ndandata
va'a ka va ña tikoto yata.
22 Ra ndia nii tu na täân vino xaa ini
ñii̱ yata, chi tu saa na sa na, saa ra ndata
va ñii̱ yata sa ra, ra ku̱tia ndi'i va vino, ra
ndi'i xa'a tu mii va ñii̱ kan, ña kan ke vino
xaa, ra ini ñii̱ xaa va ke xiniñu'u kundo'ni
ra —kachi Jesús xi'in na.

Kindiaa na xika xi'in Jesús yo̱ko̱ trigo iin kii yii

23 Saa kuu iin kii sábado, kii yii, ndiya'a
Jesús kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra
iin nuu iyoo itu trigo, ra saa xa'a ndia xika
xi'in ra xa'nu ndia yo̱ko̱ itu trigo kan ra
sakoyo ndia ña kaxi ndia.
24 Ra saa, ndika'an na fariseo xi'in Jesús
kachi na saa:
—To'ni, ¿nichuun xa ndia ita'an xi'in
kun saa? Chi köo ndiayu nda'a yo ña sa
yo saa kii yii sábado, chi kii ndakindiee̱
va yo ke —kachi na xi'in ra.
25 Saa ndakuiin Jesús yu'u na kachi ra
saa:
¿A ndia nii va ichi täan ka'vi ndo tu'un
Ndioxi ña ndakani xa'a ra Rey David, te
ninï'i ra ña kuxi ra xi'in na kua'an xi'in
ra?
26 Chi su'va va ke kachi tu'un Ndioxi
ndakani ña: “Ra Rey David, ra ndiki'vi va
ra ini ve'e ñu'u Ndioxi, te kuu ra Abiatar
sutu ra kuchee nuu takundi'i na sutu, ra
ki'in ra Rey David ixtava'a yii ña soko na
nuu Ndioxi iyoo ini ve'e ñu'u kan xixi ra,
ra köo ndiayu ra ña kuxi ra ña, chi indaa
na sutu va kuvi na iyoo ichi kuxi ña, ra
xixi tu na kua'an xi'in va ra ña xi'in ra”,
—kachi Jesús xi'in na.
27 Saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra
saa:
—Ndioxi xakin ra kii yii sábado, ña
kuta'vi yo ña va'a; ndi ndixäkin ra kii yii
ña sando'o ra yoo.
28 Ra xa'a ña kan ke yu'u, ra xaa yo'o,
ra kachi yu su'va: chi yu'u kuvi ra iyoo ni

ka ndiayu nda'a xa'a kii yii sábado, ndia
ña ke kuvi sa yo, ra ndia ña ke küvi sa yo
—kachi Jesús xi'in na.

3

Sanda'a Jesús iin ra kutuun nda'a

1 Saa kuu iin kii ndixaa tuku Jesús ini
ve'e ñu'u, ra ini ve'e ñu'u kan ndu'u iin
tiaa ra ndachi nda'a.
2 Ra iin su'va nuu na fariseo ña ixtonani
na Jesús, a sanda'a ra ra kue̱'e nda'a
kan kii yii sábado, ra saa ke kuvi ni̱'i̱ na
kuachi taxi na xa'a Jesús, ka'an na.
3 Saa ndika'an Jesús xi'in ra kue̱'e nda'a
kan, kachi ra saa:
—Ndakundichi, ra na'a chi ma'ñu yo'o
—kachi ra xi'in ra.
4 Ra saa ndindakatu'un Jesús na ndee
kan, kachi ra saa:
—¿Ni ke iyoo ndiayu sa yo kii yii: a
ña va'a, a ña vä'a? ¿Ni ke va'a sa yo: a
chindiee ta'an yo xi'in yuvi, a sandi'i yo
xa'a na? ¿Ni ke va'a tuvi ndo'o? —kachi
ra xi'in na.
Ra ndia nii mii tu'un na ndindäkuiin.
5 Saa xakue'e ni Jesús ixto'ni ra nuu
takundi'i na ndee kan, ra kusuchi ni tu
ini ra xi'in va na xa'a ña ndiee ni ini na;
chi xïin na kandixa na ña ka'an ra. Saa
ndika'an ra xi'in ra kue̱'e nda'a kan, kachi
ra saa:
—Sandakaa nda'a kun —kachi ra xi'in
ra.
Ra saa sandakaa tiaa kan nda'a ra, ra
ndikun nduva'a va ña.
6 Ra te ndakoyo na fariseo chi ke'e, ra
ndakuta'an na xi'in na partido na ndikun
sata ra Herodes ra xa'a na kata'an na
ndixa koo ka'ni na Jesús.

Kua'a ni yuvi xini so'o tu'un Ndioxi ña ka'an ndoso Jesús yu'u tiañu'u

7 Saa ndakoo Jesús ñuu kan, ra ndaki'in
ra kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra chi
yu'u tiañu'u. Ra kua'a ka vi na kee Galilea
xi'in Judea, ra ndikun na sata ra kua'an
na xi'in ra.
8 Ra te nindutia ndoso tu'un xa'a Jesús
ra kundaa ini takundi'i yuvi ña kua'a ni
ña ndichi xa ra, saa ra iin tia'ndia chee na
yuvi ndixaa nuu ra, na kee Judea, na kee
ñuu Jerusalén, na kee Idumea, na ndee
chi inka xiyo yu'u itia Jordán, xi'in na kee
ñuu ña ndikun ndiaa Tiro xi'in Sidón.
9 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia ita'an
xi'in ra, ña xa na koo nduvi ndia xi'in iin
barca lo'o, tu xika nuu mini, kundikaa ra
ka'an ndoso ra, chi koto kundiëe ra xi'in
na, ra ndaa na sata ra.
10 Chi xa'a ña xa sanduva'a ra kua'a ni
na xi'i ke iin takundi'i ka na ndiee ndo'o,
ra iin ta'vi ta'an na kua'an na sata ra, ña
kuni na tiandiaa nda'a na ra, ra nduva'a
na kuni na.
11 Ra te kuyachin na ndo'o kue'e tachi
ndiva'a nuu Jesús, ra ndikun iin xikusiti
tachi ndiva'a ñu'u ini na kan nuu ra. Ra
iin koko'o nda'yu ña kachi ña saa xi'in ra:
—Yo'o ku se'e Ndioxi —kachi ña xi'in
ra.
12 Ra ndukue'e Jesús xi'in tachi ndiva'a
kan, ña na kä'an ña yo kuvi ra.

Ndikaxin Jesús uxi uvi tiaa ndia kaka chiñu nuu ra

13 Te ndi'i, saa ndaa Jesús iin xiki. Ra
ikan kana ra ndia kuni mii ra kana ra, ra
saa ndixaa ndia nuu ra.
14 Ra ndakaxin ra uxi uvi ndia kaka
tuun xi'in ra, ra ti'vi tu ra ndia ña ku'un
ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi va.
15 Ra taxi ra ndiayu nda'a ndia ña
sanduva'a ndia na ndiee ndo'o, xi'in ña
tava tu ndia tachi ndiva'a ini yuvi na ñu'u
ña ini.
16 Ra ndia yo'o ku ndia ndikaxin ra
kaka xi'in ra, ra su'va ke nani ndia: Iin
ra nani Simón, ra ndasama Jesús kivi ra
ndakunani ra Pedro,
17 iin ra nani Jacobo, iin ra nani Juan,
ñani suvi ra Jacobo, ndia se'e ra Zebedeo,
ndia chindu'u Jesús kivi nani Boanerges,
ra tu'un yo'o kachi ña saa: Se'e taxa ña
nda'yu ndivi;
18 ra iin ra nani Andrés, iin ra nani
Felipe, iin ra nani Bartolomé, iin ra nani
Mateo, iin ra nani Tomás, iin ra nani
Jacobo, ra se'e ra Alfeo; iin ra nani Tadeo,
iin ra nani Simón ra ndixika xi'in na
partido Cananista,
19 ra iin ra nani Judas Iscariote, ra
ndixiko Jesús te ndi'i. Ra te ndi'i ndikaxin
Jesús ndia kaka xi'in ra, ra saa nandiko
ndia ndaxaa ndia chi ve'e.

Na ki'vi kuachi xi'in Tachi Yii Ndioxi

20 Ra kua'a ka vi yuvi ndakaya tuku, ra
nii nuu kuxi ka Jesús xi'in ndia ita'an xi'in
ra küvi.
21 Ra saa te kundaa ini na ta'an Jesús
xa'a ña xa ra, saa ra, ndixaa na ña kuni
na ndaki'in na ra ku'un ra xi'in na, chi ra
xa'a kuki'vi va kuvi ra ka'an na.
22 Ra na maestro saña'a ley Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés, ra ndia ñuu Jerusalén
ke kee na ra ndixaa na nuu xika ra, ra
kachi na saa:
—Ndie̱e̱ ti Beelzebú, mii ti kuchee va'a
nuu takundi'i ña ndiva'a va, ke iyoo xi'in
ra, ña kan ke va'a tava ra tachi ndiva'a
—kachi na xa'a ra.
23 Saa ndakana Jesús yuvi kan ña na
kuyachin na. Ra ndika'an ra iin tu'un
ndichi xi'in na kachi ra saa:
—¿Ndixa sa ti ndiva'a ña sandi'i ri xa'a
inka ti ndiva'a ta'an ri, tuvi ndo'o? Su
küvi.
24 Chi iin ñuu nuu kata'an xi'in ta'an
mii na yuvi, ra kuchüun na ña koo na,
chi ndi'i xa'a va na.
25 Ra saa tu iin ve'e va. Tu na kata'an
xi'in ta'an mii na, saa ra kuchüun na koo
na chi ndi'i xa'a va na.
26 Ra ku'va saa ke iyoo tu ti ndiva'a va.
Tu na ndukuiin ri ta'vi ta'an ri, ra kata'an
xi'in ta'an mii ri, saa ra kuchüun ri koo vi
ri, chin ndi'i xa'a va ri —kachi Jesús xi'in
na.
27 Saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndia nii yuvi ra küvi ki'vi na ve'e iin
tiaa ra ndaku ni sakui'na na ña'a ña kuu
mii ra, tu na chikätun na ra; chi xi'na ka
va xiniñu'u katun na ra, ra te ndi'i, saa vi
ke kuchuun na ki'vi na ve'e ra sakui'na
na.
28 ’Ra kuni yu kaxi ni na kindoo ña yo'o
nuu ndo, chi ña yo'o ra süvi siki kuvi ña:
chi takundi'i ka kuachi ña xa na yuvi yo'o,
xi'in ña ndaa yu'u na Ndioxi, ra koo ka'nu
va ini Ndioxi xa'a ña.
29 Su ndi yuvi na ndaa yu'u tu Tachi Yii
Ndioxi, ra ka'an ndiva'a na xa'a ña, ra köo
ka'nu ini Ndioxi xa'a na kan, ndia nii kii,
ndia nii tiempo, chi ña yo'o kuu kuachi na
ña kuiso na xi'in iin ndisaa kii va —kachi
Jesús xi'in na.
30 Ra su'va ke kachi Jesús xi'in na, saa
chi ndika'an na ña iyoo ndie̱e̱ ti ndiva'a
xi'in ra.

Xaa si'i Jesús xi'in na ñani ra nuu xika ra

31 Ra saa xaa si'i Jesús, xi'in na ñani ra.
Ra xikundita na chi ke'e, ra ti'vi na iin na
kua'an ka'an xi'in ra.
32 Saa ndika'an na xinunduu ndee kan
xi'in Jesús, kachi na saa xi'in ra:
—Chi ke'e xaa si'i kun xi'in ñani kun
nanduku na yo'o —kachi na xi'in ra.
33 Saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in na:
—¿Yoo ku na kuu si'i yu, ra yo ku na
kuu ñani yu? —kachi ra.
34 Saa ndakoto'ni ra nuu na ndee xini
so'o ña ka'an ra, ra ndika'an ra xi'in na,
kachi ra saa:
—Na yo'o va ku si'i yu xi'in ñani yu.
35 Chi takundi'i na xanduvi ña ka'an
Ndioxi va kuvi ñani yu, xi'in ku'va yu,
xi'in si'i yu —kachi ra xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a ra chi'i

4

1 Saa kuu, ra ndixaa tuku Jesús yu'u
mini kan, ra xa'a ra saña'a ra na. Ra
kua'a ka vi ku na ndakaya tuku. Iin
chitu ndaa na yu'u mini kan, saa ndaa ra
ndakundu'u ra ini itun xika nuu mini, ra
na yuvi kan xikundita yu'u mini kan va.
2 Ra kua'a ka vi tu'un ndichi xa'a ra
saña'a ra na. Ra saa ndika'an ra iin tu'un
ndichi xi'in na kachi ra saa:
3 —Tiaa so'o ndo; na ndatu'un yu iin
tu'un ndichi xi'in ndo. Saa kuu, ra kee
iin ra chi'i kua'an ra chi'i ra itu trigo.
4 Ra saa kuu ra xatia yava ra nuni vali
kan kua'an ra, ra sava ña ndikoyo yachin
yu'u ichi, ra xaa sàà ra ndaki'in ri ña xaxi
ri.
5 Ra sava tu ña ndikoyo nuu iyoo yuu
va, nuu köo kua'a ñu'ú, ra kama ni
nindutia ña, chi yaxin ni ndú'u̱ ñu'ú.
6 Su ndi te kanata ñu'ù, saa ra xii va
ña, chi künu ndo'ni tio'o ña, ña kan ke
ndachi̱ ña.
7 Ra sava tu ña ndikoyo nuu iyoo ndikin
ìñu̱, ra te nindutia ña, ra ndiküvi kua'nu
ña, saa chi ìñu̱ kan va sanduxin ña'a, saa
ra ndi'i xa'a va ña, ra nditäxi ka ña nuni.
8 Ra sava tu ña ndikoyo nuu ñu'ú xa'an
va, ra va'a ka vi xa'nu ña, ra kuchuun ka
vi ña, chi indaa tata ra taxi ña ndia oko
uxi nuni, xi'in ndia uni xiko nuni, xi'in
ndia iin ciento nuni vali taxi ta iin, ta iin
ña —kachi Jesús xi'in na.

9 Saa ndika'an ka ra xi'in na, kachi ra saa:
—Ndo'o, na xini so'o ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra ndaki'in xini ndo xi'in ña ni ke kuni kachi ña —kachi ra xi'in na.

Ni xa'a ke ka'an Jesús tu'un ndichi

10 Te ndi'i nindutia ndi'i na yuvi kan kua'an na, ra nindoo mitu'un saa Jesús, saa ndakuta'an sava na nindoo ndee kan, xi'in uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra, ra ndindakatu'un na ra xa'a tu'un ndichi kan, ni ke kuni kachi ña.
11 Saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndo'o, ra mii Ndioxi va ku ra taxi ndiayu nda'a ndo ña na kundaa ini ndo xa'a ichi mii ra ña iyoo se'e nuu xa'ndia ra chiñu. Su ndi yuvi na iyoo chi ke'e, ra täxi ra ña nda'a na kan, ra xa'a ña kan ke takundi'i ña kuni yu ka'an yu xi'in na, ra xi'in tu'un ndichi va ke ka'an yu ña xi'in na.
12 Ra va'a ni ixto'ni tie'e va na, su ndi kundäa ini na xi'in ña, ra nii xini so'o va na, su ndi ndakï'in xini na xi'in ña, ra saa ke na kuïin na ndandiko ini na xa'a kuachi na nuu Ndioxi, ra sakä'nu ini ra xa'a na —kachi Jesús xi'in na.

Ndakani Jesús tu'un ndichi xa'a ra chi'i nuu na

13 Saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—¿Tu kundäa ini ndo xi'in tu'un ndichi yo'o, saa ra, ndixa sa ndo ña kundaa ini ndo xi'in sava ka tu'un ndichi, tu saa? —kachi ra xi'in na.
14 Saa xa'a ra ndakani ra nuu na kachi ra saa:
—Ra chi'i nuni vali kan ku na ka'an ndoso tu'un Ndioxi.
15 Ra ñu'u yu'u ichi kan kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi. Su te ndi'i xini so'o na ña, saa ra ndikun vaxi ti ndiva'a sanda'vi ri na, ra kandïxa ka na tu'un Ndioxi ña xini so'o na.
16 Ra ñu'ú nuu iyoo yuu kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi, ra kusii ka vi ini na, ra ndikun ndaki'in va na ichi Ndioxi.
17 Su ndi te vaxi tundo'o nuu na, a te xa'a yuvi kata'an na xi'in na xa'a ña ndikun na ichi Ndioxi, saa ra ndikun ndiko ini va na, ra ndakoo va na ña, saa chi künu ndo'ni tio'o ña, xa'a ña kan ke kuchüun na ña tuun va'a kuita na.
18 Ra ñu'ú nuu iyoo ìñu̱ yo'o kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi, ra ndaki'in na ña.
19 Su ndi xa'a ndakundi'i ini na xa'a ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, ra ndakundi'i tu ini na xa'a ña kuika va, ra xa'a kutoo na koo takundi'i ña'a ña savi va nuu na, ra ña yo'o va xa'a ndi'i ini na xa'a. Saa ra kuee kuee naa ini va na xa'a ichi Ndioxi, ra ndi'i xa'a va na, saa ra, köo ka ña'a kuun nda'a vi tata yo'o.
20 Ra ñu'ú xa'an kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi, ra kandixa na ña ka'an ña. Ra na yo'o kuvi na iyoo ta ku'va iyoo tata ña va'a ni xa'nu, ra ndia oko uxi, ndia uni xiko, xi'in ndia iin ciento nuni vali taxi mitu'un mitu'un ña —kachi Jesús xi'in na.

Takundi'i ña'a ña iyoo se'e, ra ndatuvi ndi'i va xa'a ña

21 Saa ndika'an ka tuku Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Köo iin yuvi na tuun ñù'ù, ra ndasi tu na nuu ña xi'in xiko'o; ra nii chikäa tu na ña tixi ixto, chi nuu sukun va chindu'u na ña, ra va'a tuun ña nuu na.
22 Ra saa ke iyoo tu ña'a ña iyoo se'e va, chi vaxi kii ra ndatuvi ndi'i va xa'a ña, ra saa tu ña'a ña kundäa ini yuvi xa'a va, chi vaxi kii ra kundaa ini na xa'a takundi'i va ña.
23 Ndo'o, na xini so'o ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra ndaki'in xini ndo xi'in ña ni ke kuni kachi ña —kachi Jesús xi'in na.
24 Ra ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Tiaa ni so'o ndo ña ka'an yu xi'in ndo yo'o. Chi ta ku'va xa ndo xi'in inka yuvi, ra saa ke sa tu Ndioxi xi'in ndo'o va, ra ndia ndakunuu ka va siki ña ndaki'in ndo'o sa ra.
25 Chi na xa iyoo ña'a nuu, ra nḭ'ḭ ka na ta'an va ña; ra na köo ña'a nuu, ra ndia ña lo'o ña xa iyoo nuu na ke nundiaa nda'a va na —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a iin tata ña xa'nu

26 Saa ndika'an tuku Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu ra su'va va ke iyoo ña: ta ku'va kuu xi'in tata, ña ndixa'an iin tiaa chi'i ra nuu ñu'ú, ra saa iyoo ña yo'o.
27 Saa chi takua chi'i ra ña ra ndaki'in ra kua'an va ra, ra a kixḭ ra, a ndito va ra, ndi mii ra xini va, ra tata ña chi'i ra,

ra ñuu ka'ñu xa'nu va ña kan kua'an ña,
ndi su tiaa kan, ra kundäa ini vi ra ni ke
kuu xa'nu ña.
28 Saa chi xa chuun nuu mii va ñu'u yo'o
ke, ña sakua'nu ña ña, ra xi'na ndutia ña,
saa te ndi'i, ra kuee kuee xa'nu va ña, ra
xa'a kuyoko ña, ra kuxixa ña ra nduu ña
nuni va.
29 Ra ta xa xinu ña, ña kuu ña nuni,
saa ra, xa'a ra sakee va ra ña, chi xa
ndixaa tiempo ña ndakaya va ña, kachi
tu'un ndichi yo'o —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a ndikin itun mostaza

30 Saa ndika'an ka Jesús inka tu'un
ndichi xi'in na kachi ra saa:
—¿Ndia ña ke inuu xi'in chi nuu
xa'ndia Ndioxi chiñu? Ra kuni yu na
kundaa ini ndo vichin.
31 Chi su'va va ke iyoo ña: ta ku'va iyoo
iin ndikin mostaza lo'o ña chi'i na, saa
iyoo ña. Ra xa kundaa va ini ndo chin
ndikin itun mostaza yo'o ke lo'o va'a ka
nuu takundi'i va ndikin ña iyoo nuu ña
yuuvi yo'o;
32 ra va'a ni lo'o ni va ña, ndi te ndutia
ña ra xa'a xa'nu ña, ra tiaa ni ka chee
xa'nu itun ña yo'o nuu takundi'i ka itun
tu iyoo xi'in ña; ra na'nu ka vi xa'nu itun
nda'a ña, ra ndia sàà va xaa xava'a chi'yo
nda'a itun ña. Ra ku'va su'va ke iyoo tu
ichi ña kua'an nuu xa'ndia Ndioxi chiñu
va —kachi Jesús xi'in na.

Niña xi'in tu'un ndichi ke saña'a Jesús na

33 Ra niña xi'in tu'un ndichi ta'an ña
yo'o ke xiniñu'u Jesús ña sakua'a ra na; ra
tu'un ndichi ña ki'in mii ra kuenda xi'in,
ña kuchuun sava na ndaki'in xini na xi'in
ke ka'an ra.
34 Ra takundi'i ña saña'a ra na yuvi, ra
niña xi'in tu'un ndichi va ke saña'a ra na,
ra va'a ni ndikundäa va ini ndia ita'an
xi'in ra, ndi su saña'a siin va ra ndia kan
ni ke kuni kachi tu'un ndichi yo'o.

Sayaa Jesús tachi xi'in tiakuii

35 Saa kuu ra kuñuu va kii kan. Ra
ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra
kachi ra saa:
—Na ku'un yo chi inka xiyo yu'u mini
yo'o —kachi ra xi'in ndia.
36 Saa nindiayu ta'an ndia xi'in na yuvi
kan, ra nandaa ndia ita'an xi'in ra ini itun
xika nuu mini nuu xa ndikaa ra kan, ra
ndaki'in ndia kua'an ndia xi'in ra. Ra taxi
ndikun tu sava ka na yuvi kan va kua'an
na xi'in barca na.
37 Ra saa kuu na kua'an na nuu mini
kan, ra xa'a ndiee ka vi xika tachi, iin
ndakundichi ndakundichi nuu mini kan
xa ña, ra xa'a iin kuni kutu ndaa barca
lo'o tu ndo'ni ndia ini kan xi'in tiakuii xa
ña.
38 Ra chi ka'a barca kan ndú'u iin ña'a
ndachi'i Jesús siki ra, ra ndakandu'u ra,
ra saa naa ini ra ndikixi va ra, ra saa
ndixaa ndia ita'an xi'in ra sandoto ndia
ra, ra ndika'an ndia xi'in ra, kachi ndia
saa:
—¡Tata Maestro! ¿A ndï'i ini kun ña
kuni sa'vi barca lo'o yo'o xi'in yo ka'a
mini yo'o? —kachi ndia xi'in ra.
39 Saa ndakoo Jesús, ra xa'ndia ra
chiñu nuu tachi kan, ña na kutuvi ña ra
ndika'an tu ra xi'in tiañu'u kan va kachi
ra saa:
—Xava'a, koo taxin kun, —kachi ra xi'in
ra.
Saa ra ndikun ndixkuiin va tachi kan,
ra yayaa kutaxin va.
40 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra kachi ra saa:
—¿Nichuun ndiee ni iyu'vi ndo? ¿A
täan xinu ini ndo kandixa ndo Ndioxi saa
va? —kachi ra xi'in ndia.
41 Ra ndakanda ka vi ini ndia, iin kua'an
ini ndia ndee ndia, ra ka'an xi'in ta'an
ndia kachi ndia saa:
—¿Ndia tiaa kuvi ra yo'o? Ra ndia tachi
xi'in tiañu'u, ra kandixa ra ña ka'an ra
—kachi ndia xika xi'in Jesús xa'a ra.

Sanda'a Jesús iin tiaa ra ñuu Gadara, ra ñu'u tachi ndiva'a ini

5

1 Saa ra ndixaa ndia ñuu Gadara, ña
ndikaa chi inka xiyo yu'u tiañu'u kan.
2 Ra te nuu su'va Jesús ini barca kan,
saa ra ndikun ndixaa iin tiaa ra ñu'u tachi
ndiva'a ini, nini'i ta'an ra xi'in Jesús, ra
tiaa yo'o ra ini yavi ndìì ke ndikaa ra,
kanata ra ndixaa ra.
3 Chi ra tiaa yo'o, ra yavi ndìì ke xikuu
ve'e va ra. Ra ndia nii na ta'an ra
ndikuchüun ña chiku'ni na ra, nii xi'in
cadena ndikuchüun na.
4 Ra nii ndiä'vi ichi nditiin na ra, ña
taan na kàà nda'a ra xi'in xa'a ra, ra nii
xi'in cadena tu chikatun na ra, su ndi köo

mii xa'a vi ña nuu ra, chi iin xa'ndia ndi'i va ra ña, ra iin vali vali xa ra ña, ndia nii na kundiëe xi'in ra.
5 Ra iin ndisaa kii, ñuu ka'ñu xika ra iku, ra ñuu ka'ñu xika tu ra kumisanto va, ra iin nda'yu ko'o ra xika ra, ra iin satakue'e ndi'i ra mii ra xi'in yuu.
6 Saa ra te xini ra xika ka va vaxi Jesús, saa ra ndikun xinu ra xaa ra xikusiti ra nuu ra.
7 Ra iin koko'o nda'yu tachi ndiva'a ña ñu'u ini ra, ra kachi ña saa xi'in Jesús:
—¡Jesús, Se'e Ndioxi ra ka'nu! ¿Ni ke kuni kun xi'in yu? Xakunda'vi yu nuu kun xi'in nuu Ndioxi, ña na sandö'o kun yu'u. ¡Nda'vi ni yu! —kachi ña xi'in Jesús.
8 Ra saa kachi ra ñu'u tachi ndiva'a ini kan ndika'an ra, saa chi xa xa'ndia va Jesús chiñu nuu ña ndiva'a kan ña na kee ña ku'un ña, ra su'va ke kachi Jesús xi'in ña:
—¡Tachi ndiva'a, kita ini ra tiaa xaan! ¡Kua'an! —kachi ra xi'in ña.
9 Saa ndindakatu'un Jesús tachi ndiva'a kan, kachi ra saa xi'in ña:
—¿Ndixa nani kun? —kachi ra xi'in ña.
Saa ndakuiin ña kachi ña saa:
—Legión va nani yu, saa chi kua'a ni kuvi ndi —kachi ña xi'in ra.
10 Ra xakunda'vi ka vi tachi ndiva'a kan nuu Jesús ña na täva ra ña ku'un ña inka xiyo.
11 Ra yachin nuu iku kan xika iin ti'vi chee kini xaxa'an ri.
12 Saa xakunda'vi ni tachi ndiva'a kan nuu Jesús kachi ña saa:
—Ti'vi ndu'u na ku'un ndi nuu xika kini kaa, ra taxi kun ndiayu nda'a ndi ña na ndee ndi ini ri —kachi ña xi'in ra.
13 Saa ndikun taxi Jesús ndiayu nda'a ña, ña na ku'un ña ndee ña ini kini kan, ra ku'va uvi mil kuvi kini kan. Ra xa'a sasana ndi'i ña ri, ra xinu ndi'i ri ndi̱xàà ri ndikoyo ri iin ta'vi nuu ndikaa mini, ra ndika'a ndiaa ndi'i ri, ra ndixi'i ri.
14 Ra ndiyu'vi ka vi na ndiaa kini kan, ra kee na xinu na ndixa'an na ndatu'un na xi'in na ndee ñuu, ra ndatu'un tu na xi'in na ndakita'an xi'in na chi iku va. Ra saa ndakoyo takundi'i na yuvi kan ra ndi̱xa̱a̱ na xini na ña kuu kan.
15 Ra te ndi̱xa̱a̱ na nuu iin Jesús, ra xini na ra tiaa xindo'ni tachi ndiva'a ini kan, ra xa nduva'a va ra, ra xa ndakundixi va ra tikoto, ra xa yayaa va ndu'u ra, chi xa ndukaxin va ini ra. Saa ra ndayu'vi ka vi ini na yuvi kan.
16 Ra yuvi na xini ña ndo'o ra xindo'ni tachi ndiva'a ini kan, xi'in ña ndo'o kini kan, ra ndatu'un na xi'in inka yuvi xa'a ña xini na.
17 Ra saa xakunda'vi na nuu Jesús ña na sa ra ña mani kita ra ñuu na ku'un ra inka xiyo.
18 Ra saa te nandaa Jesús ini barca lo'o kan ku'un ra, saa xakunda'vi ra tiaa xindo'ni tachi ndiva'a ini kan nuu Jesús ña na taxi ra ku'un ra xi'in ra.
19 Su ndi ndixïin Jesús ña ku'un ra xi'in ra, chi su'va va kachi ra xi'in ra:
Kuanu'u̱ ve'e kun nuu na ta'an kun, ra ndatu'un kun xi'in na xa'a takundi'i ña va'a xa Ndioxi xi'in kun, xi'in ña kunda'vi ini ra xini ra yo'o —kachi Jesús xi'in ra.
20 Saa ndaki'in ra tiaa kan kuanu'u ra, ra xa'a ra iinii kuvi nda'a ñuu Decápolis ndatu'un ra xi'in na xa'a ña va'a xa Jesús xi'in ra, ra ndayu'vi ka vi ini na yuvi kan xa'a ña ndo'o ra.

Sanda'a Jesús ña lo'o se'e ra Jairo, xi'in ña'a ña nditiandiaa nda'a tikoto ra

21 Ra te ndiko tuku Jesús ndaxàà ra xi'in barca chi inka xiyo yu'u tiañu'u kan, ra kua'a ka vi yuvi ndakaya tuku xaa na nuu ra; ra saa nindoo ra xi'in na yu'u mini kan.
22 Saa kuu ra ndixaa va iin ra xikua'a, ra nani Jairo, ra kuchee nuu na ve'e ñu'u, ra te xini ra Jesús, saa ra ndikun xikusiti va ra nuu ra,
23 ra xakunda'vi ka vi ra kachi ra saa:
—Tata, se'e lo'o yu ra ña xa kana nima kuvi ña, ra na sa kun ña mani ku'un kun xi'in yu ra chindu'u kun nda'a kun sata se'e yu, ra na nduva'a va ña ra kutiaku ña. Chi nda'vi ni yu —kachi ra xi'in Jesús.
24 Saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ra. Ra iin tia'ndia chee na yuvi ndikun kua'an xi'in ndia, ra iin kuni̱ ndaa na sata ndia.
25 Ra tiañu na yuvi kan, ndikaa iin ña'á ña xitia ni̱i̱ kua'an ña xi'in na, ra ña'á kan ra xa uxi uvi kuiya ke ndo'o ña saa, ra küvi nduva'a ña.
26 Ra kua'a ka vi na xatatan ndixika ña nuu, ra sando'o ka vi na ña, ra sasiki yaa ña xu'un ña, su ndi ndia ña mani uun va

chi ninduvä'a ña, ra ña ndiee ka nundiee
va ku kue'e kan xi'in ña.
27 Ra te xini so'o ña ndatu'un na yuvi
xa'a ña va'a xa Jesús, saa ra xiña ni'ni,
ña tiañu na yuvi kan, ra kuyachin ña chi
sata Jesús, ra nditiandiaa nda'a ña tikoto
ra.
28 Saa chi ndakani ini ña ka'an ña saa:
"Tu na tiandiaa lo'o nda'a va yo tikoto ra,
saa ra ndikun nduva'a va yo", ka'an ña.
29 Saa ra ndikun xikutuvi ndixa va ña
xitia nii ña, ra ndikun kundaa ini ña ña
nduva'a va ña, chi xï'i ka ña.
30 Ra saa kundaa ini Jesús ña kee ndiee
ra, ra saa ndikokuiin ra ndakoto'ni ra
nuu na yuvi kan, ra ndindakatu'un ra na,
kachi ra saa:
—¿Yoo ku na nditiandiaa nda'a tikoto
yu? —kachi ra.
31 Saa ndakuiin ndia ita'an xi'in ra,
kachi ndia saa:
—Tata, iin chinda'a ta'an na yuvi vaxi
na sata kun, ra ndakatu'un ka kun, yo ku
na nditiandiaa nda'a tikoto kun —kachi
ndia xi'in ra.
32 Su ndi ndïxa ra xa'a vi ña ka'an ndia
xi'in ra, chi ndakundiee ra ixto'ni ra nuu
va na, ña ndiatu ra kundaa ini ra, yo ku
na nditiandiaa nda'a tikoto ra.
33 Ra ña'a kan ra iyu'vi ka vi ña, iin
ndiakua kisi ña ña, chi kundaa ini ña ña
nduva'a ña xa ra. Saa ndixaa ña xikusiti
ña nuu ra, ra ndatu'un ndi'i ña xi'in ra,
ni xa'a ke xa ña saa.
34 Saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra
saa:
—Se'e, xa'a ña kandixa kun yu'u ke xa
ndikaku kun. Ra kuanu'u ve'e kun, ra
ndï'i ka ini kun, chi xa nduva'a va kun
—kachi ra xi'in ña.
35 Ra te ka'an ka va Jesús, saa xaa na
kee ve'e ra Jairo, ra xikua'a xa'ndia chuun
ve'e ñu'u, kachi na saa xi'in ra:
—Tata, xa ndixi'i va se'e kun. Köo
ka chuun ke sandi'i vi kun tata maestro
ku'un ra xi'in yo —kachi na xi'in ra.
36 Saa te xini so'o Jesús ña kuyu'u na
saa xaa na nuu ra Jairo, saa ndika'an ra
xi'in ra kachi ra saa:
—Kuayü'vi kun, indaa yu'u va kandixa
kun —kachi Jesús xi'in ra.
37 Ra nditäxi Jesús ku'un ndi'i na xi'in
ra, chi takua ra Pedro, xi'in ra Jacobo,
xi'in ra Juan ñani ra Jacobo va kuvi ndia
ndaki'in ra kua'an xi'in ra.
38 Ra te ndixaa ra ve'e ra xikua'a Jairo,
ra iin nini'i kuu, iin siso siso nda'yu na,
ra xaku ka vi na ndee na.
39 Saa ndiki'vi ndia ra ndika'an Jesús
xi'in na kachi ra saa:
—¿Nichuun xaku ni ndo? Ña lo'o yo'o
ra süvi ña ndixi'i kuvi ña, chi ña kixi va
kuvi ña —kachi ra xi'in na.
40 Ndi su na ndixaku ndiaa va kuvi na
ra. Ra saa xa'ndia ra chiñu ña na kee
takundi'i na chi ke'e, ra takua iva ña lo'o
kan xi'in si'i ña, xi'in ndia kua'an xi'in va
ra kuvi na ndiki'vi xi'in ra nuu kandu'u
ña lo'o ndixi'i kan.
41 Ra saa tiin ra nda'a ña lo'o kan, ra
ndika'an ra xi'in ña kachi ra saa:
—Talita kumi —kachi ra xi'in ña; ra
tu'un yo'o kachi ña saa: "Ña lo'o, xi'in
yo'o ke ka'an yu, ndakoo".
42 Saa ra ndikun ndakoò va ña lo'o yo'o
xika ña, ra uxi uvi va kuiya ke ndikaa ña,
ra ndakanda ka vi ini na yuvi kan.
43 Ra ndika'an ka vi Jesús xi'in na, ña
na ndatü'un na xi'in ndia nii yuvi xa'a ña
kuu yo'o. Saa xa'ndia ra chiñu nuu na
vasi'i ña lo'o kan, ña na taxi na ña kuxi
ña.

6

Saña'a Jesús na ñuu Nazaret

1 Saa kanata Jesús ñuu kan, ra ndaki'in
ra kua'an ra ñuu nuu kee ra, xi'in ndia
ita'an xi'in ra.
2 Ra te ndixaa kii yii, saa ndiki'vi Jesús
ini ve'e ñu'u, ra xa'a ra saña'a ra na.
Ra kua'a ka vi ku na ndee xini so'o,
ra ndakanda ka vi ini na kachi na saa
ndakatu'un ta'an na:
—¿Ndia ndixa'an ki'in tiaa yo'o
takundi'i ña ndichi yo'o? ¿Ndixa xa ra
ña kundichi ni ra? ¿Ndia ndixa'an ra
sakua'a ra? ¿Ndia ndixa'an ra kutu'va ra
takundi'i ña xitu'un yo'o?
3 ¿A su ra yo'o ku ra kuxi itun, ra se'e ña
María va kuvi ra? ¿A su ñani ra yo'o kuvi
ra Jacobo, José, Judas, xi'in ra Simón? ¿A
su yo'o ndee tu na si'i ku'va va ra xi'in yo?
—kachi na. Ra xa'a ña yo'o ke ndixïin na
kandixa va'a vi na ra.
4 Saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra
saa:
—Takundi'i ñuu ra xato'o va na iin yuvi
na ka'an tu'un yu'u Ndioxi, su ndi ñuu na

nuu kee na, nuu ndee na ta'an na, na ve'e
na, ra xäto'o na na kan —kachi Jesús xi'in
na.
5 Ra ndiküvi sa Jesús ndia nii ña xitu'un
ñuu ra, chi takua ña xa ra ke sanduva'a
ra ndia'vi na xi'i̱ va, ña chindu'u ra nda'a
ra sata na, ra ña yo'o kuiti va ke xa ra.
6 Ra ndakanda ka vi ini Jesús xini ra
na yuvi yo'o xa'a ña ndiee ni ini na, chi
ndixïin na kandixa va'a vi na ra. Saa
ndaki'in ra kua'an ra iinii kuvi ñuu vali
ndo'ni yachin kan, saña'a ra na yuvi tu'un
Ndioxi.

Ti'vi Jesús ndia ita'an xi'in ra kua'an ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi

7 Saa kuu ndakana Jesús uxi uvi saa
ndia ita'an tuun xi'in ra, ra saa ti'vi ra
ndia kua'an ndia ka'an ndoso ndia tu'un
Ndioxi, ra ta uvi ta uvi chita'an ra ndia
kua'an ndia, ra taxi ra ndiayu nda'a ndia
ña tava ndia tachi ndiva'a.
8 Ra xa'ndia ra chiñu nuu ndia ña na
kü'u̱n ndia nii ña'a xi'in ndia ichi nuu
ku̱'u̱n ndia; nii leka, nii ixta, nii xu'un
kü'u̱n xi'in ndia, chi takua indaa itun
katuvi va ndia ku nu ku̱'u̱n xi'in ndia.
9 Ra takua ndixan va ndia ke na ku̱'u̱n
xa'a ndia, ra na kü'un uvi na'a tikoto
ndia xi'in ndia, chi takua ña xa ndixi ndia
kua'an va ndia ke, na ku'un xi'in ndia.
10 Ra ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi
ra saa:
—Ndia ndia ka ñuu nuu xaa ndo, ra ve'e
nuu ndaki'in na ndo'o koo ndo xi'in na;
ikan ke na koo va ndo. Ra xinü'ni ndo
ku'un ndo inka ve'e na, chi mii ve'e kan
ke kee ndo ku'un ndo inka ñuu va.
11 Ra tu ndia ñuu xïin na ndaki'in mani
na ndo'o, xi'in nii xïin na kuniso'o na ña
ka'an ndo, saa ra kee ndo ñuu na, ra kuun
ndo xa'a ndo na ko̱yo yaka ñuu na xa'a
ndo, ra na kuu ña iin seña nuu na, ra na
kundaa ini na ña kundasi na tu'un Ndioxi;
ra saa ke ndo'o, ra köo ka kuachi ndo. Ra
ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, te na xaa kii
sandaku Ndioxi kuachi na ñuu yuuvi yo'o,
ra ndiee ni ka chee tundo'o taxi Ndioxi
nda'a na yuvi yo'o nuu na ñuu Sodoma,
xi'in na ñuu Gomorra —kachi Jesús xi'in
ndia.
12 Saa kee ndixa ndia ra ndaki'in
ndia kua'an ndia ka'an ndoso ndia tu'un
Ndioxi nuu na yuvi, ña na ndiko ini na
xa'a kuachi na ra ndaki'in na ichi Ndioxi.
13 Ra tava ndia tachi ndiva'a ini yuvi na
tiin ña, ra chikaa tu ndia aceite xi̱ni̱ na
xi'i̱ ra nduva'a va na.

Su'va kuu te ndixi'i ra Juan ra sandakuchi yuvi

14 Saa kuu ra kundaa ini ra rey Herodes
ña ndatu'un na yuvi xa'a Jesús ña xa ra
ña xitu'un. Chi ndi'i kuvi ñuu ndixitia
ndoso tu'un xa'a ra, ra kundaa ini na xa'a
ra. Saa ndika'an ra Herodes kachi ra saa:
—Ra Juan ra sandakuchi yuvi ku ra
ndatiaku. Ña kan ke va'a iyoo ni ndie̱e̱
yo'o xi'in ra —kachi ra.
15 Ra sava tu na ka'an kachi saa:
Ra Elías ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a va kuvi ra —kachi na.
Ra inka tu na kachi saa:
—Iin ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi ta'an
na kixi xina'a va kuvi ra —kachi na.
16 Ra te xini so'o ra Rey Herodes ña
ka'an na su'va, saa ndika'an ra kachi ra
saa:
—Ra Juan, ra ndika'an yu xi'in na
xa'ndia na sukun, ku ndixa va ra ndatiaku
yo'o vichin —kachi ra.
17 Chi te yachi ra mii ra Herodes yo'o ku
ra xa'ndia chuun ña ndixa'an na tiin na
ra Juan. Ra chikatun na ra xi'in cadena,
ra chikaa na ra ve'e kaa xa'a ña ndika'an
ra xa'a ña Herodías xanu ra rey Herodes,
chi ra Herodes yo'o ra ndaki'in ra ña
Herodías yo'o nduu ña yasi'i va ra. Ndi
su yasi'i ra Felipe, ñani va ra, kuvi ña, ra
ndaki'in ra ña.
18 Ra xa'a ña yo'o ke ndika'an ra Juan
xi'in ra Herodes, ra kachi ra saa xi'in ra:
—Vä'a xa kun, chi köo ichi kun ña
ndaki'in kun yasi'i ñani kun kundu'u ña
xi'in kun —kachi ra.
19 Ra ña kan ke xani ni ini ña Herodías
xini ña ra Juan, ra tiaa ni kuni ña ka'ni
ña ra, su ndi kuchüun ña.
20 Ndi su mii ra Herodes ra iyu'vi ini
va ra xini ra ra Juan, chi kundaa ini ra
ña kuu ra Juan iin tiaa va'a, ra ndaa, ra
yii; ña kan ke xindiaa va ra ra, ra nditäxi
ra kuvi ra. Ra te xini so'o ra Herodes ña
ka'an ra Juan xi'in ra, ra xa'a ndata'vi ña
xi̱ni̱ ra, ra iin sana su'va ini ra, ra nii nï'i
ra ni ke sa ra, ra va'a ni saa ndo̱'o va ra, su
ndi kusii ka vi ini ra xini so'o ra ña ka'an
ra Juan.

21 Ra saa kuu ra ndi̱xa̱a̱ va kii ña
ndixinu ra Herodes kuiya, saa ra nditian-
diaa va iin kii ña xa ndiee ni ndiatu ña
Herodías ndixa koo ña ka'ni ña ra Juan.
Ra kii yo'o ra ndiee ni ndasaka'nu ra
Herodes ña, iin viko chee ndatava ra, ra
ndakana ra takundi'i na kuna'nu xi'in ra,
xi'in na komandande, xi'in na xikua'a na
ndee iinii saa kuvi Galilea.
22 Saa ra ndixaa va ña lo'o se'e
ña Herodías ndiki'vi ña nuu ndee na
ndatava na viko kan nditaxa'a ña nuu na.
Saa ra ndiee ni kusii ini ra Herodes xa'a
ña xa ña saa, ra saa tu na ndixaa ndee
xixi xi'in va ra. Ra saa ndika'an ra rey
Herodes xi'in ña lo'o kuaan kan kachi ra
saa:
—Nduku ndia ndia ka ña'a ña kuni̱ kun
nuu yu, ra taxi yu ña nda'a kun —kachi
ra xi'in ña.
23 Ra iin uvi uni ichi kindoo ra xi'in ña,
ña taxi ra ndia ndia ka ña'a ña kuni ña
nda'a ña, ra ndïko ini ra kachi ra xi'in
ña, ra ndia taxi tu ra sava ñuu nuu kuu
ra rey va nda'a ña, tu na nduku ña ña,
kachi ra.
24 Saa kanata ña ndixa'an ña ndin-
dakatu'un ña si'i ña kachi ña saa:
—Nana, ¿ni ke va'a nduku yu nuu ra
—kachi ña xi'in si'i ña.
Saa ndakuiin si'i ña kachi ña saa xi'in
ña:
—Nduku xi̱ni̱ ra Juan ra sandakuchi
yuvi nuu ra —kachi ña.
25 Saa ndikun xinu ña nandiko ña nuu
ndú'u̱ ra Herodes, ra ndika'an ña xi'in ra
kachi ña saa:
—Kuni yu ndikun na kundikaa xini ra
Juan ra sandakuchi yuvi ini iin ko̱'o̱, ra
taxi kun ña nda'a yu —kachi ña xi'in ra.
26 Saa ra kusuchi ka vi ini ra rey
Herodes, saa chi küni ra ña ka'ni ra ra
Juan, su ndi ndiküvi ka ndasa uvi yu'u ra,
saa chi xa kee va yu'u ra ña taxi ra ndia
ndia ka ña'a ña kuni ña nda'a ña, nuu
takundi'i na kana ra ndi̱xa̱a̱ viko kan.
27 Ndia saa ra ndikun xa'ndia ra chuun
nuu iin soldado ña na ku'un ra ka'ndia ra
sukun ra Juan, ra kani'i ra xini ra, kixi ña
xi'in ra.
28 Saa ndaki'in ra soldado kan ndixa'an
ra ini ve'e kàà nuu ndikaa ra Juan, ra
xa'ndia ra sukun ra, ra ni'i ra xini ra Juan
ndikaa ña ini iin ko̱'o̱ xaa ña xi'in ra, ra
ndataxi ra ña nda'a ña lo'o kuaan kan, ra
saa ke̱e ña lo'o kan ndixa'an ña ndiaka ña
ña nda'a si'i ña.
29 Ra saa te kundaa ini na xita'an tuun
xi'in ra Juan ña xa ndixi'i ra, ra saa ke̱e
na ndixa'an na ndaki'in na iki kuñu ra
ndinduxin na.

Sakuxi Jesús u'un mil yuvi

30 Saa kuu ra ndaxàà ndia ita'an tuun
xi'in Jesús, ndakuta'an ndia xi'in ra,
ndia ti'vi ra ndixa'an ndika'an ndoso, ra
ndataxi ndi'i ndia nuu ra xa'a takundi'i
ña xa ndia, xi'in ña saña'a ndia.
31 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra
saa:
—Na'a ndo, na ku'un yo chi iku nuu köo
yuvi ndakindiee ndo lo'o —kachi ra xi'in
ndia.
Chi kua'a ka vi yuvi vaxi nuu ndia; na
kua'an, ra na xaa va, ra ndia nii ña kuxi
ndia ke küvi, chi kuñä'a mii vi ndia.
32 Saa nandaa Jesús ini barca xi'in ndia
xika xi'in ra, ra ndaki'in ndia kua'an ndia
iin iku nuu köo yuvi.
33 Su ndi kua'a ni yuvi xini ña ndaki'in
ndia kua'an ndia, ra ndakuni na Jesús
kua'an ra xi'in ndia. Saa ra ndikun
taxindikun ndi'i na kua'an na sata ra, ra
iin takundi'i ñuu ndakoyo yuvi ra xika
xa'a na ndixaa na ndia iku yuu kan, ra
xi'na ka va na kan ndixaa nuu Jesús xi'in
ndia xika tuun xi'in ra.
34 Ra te nuu ra ini barca lo'o yo'o ra
ndakoto'ni ra, ra xa iin ndandaa va kaa
iku kan xi'in yuvi, saa ra kunda'vi ka vi
ini ra xini ra na, chin chi'ña ka vi íin na
ndee na, ta iin ndikachi vali ti köo ixto'o
saa íin na. Saa xa'a ra saña'a ra na xa'a
takundi'i ña va'a.
35 Ra saa kuu kua'an kuaa va, saa
ndi̱xaa ndia xika tuun xi'in ra ndika'an
ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, xa kua'an kuaa ni, ra iku yo'o ra
köo mii ña'a vi.
36 Ndati'vi na yuvi yo'o na ku'un na, ra
na kunu'ni na ñuu ña ñu'u yachin yo'o,
ndia ndia ka mii nuu ndee yuvi, ra na sata
na ixta kuxi na, chi xa kuaa ni, ra köo mii
ña'a ni'i na kuxi vi na —kachi ndia xi'in
Jesús.
37 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ndia:
—¿Nichuun ku'un na? Taxi ndo'o na
kuxi na, chi ndo'o va ku ndo xiniñu'u

sakuxi na —kachi ra. Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:

—Tata, ¿a kuni kun na ku'un ndi sata ndi ña'a xaa xi'in ndi kuxi takundi'i na yuvi yo'o? Ra ku'va uvi ciento denario xu'un, saa vi ke kundiee yo sakuxi yo na yuvi yo'o —kachi ndia xi'in ra.

38 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:

—¿Ndixaa ku ixta ni'i ndo? Kua'an ndo to'ni ndo —kachi ra xi'in ndia.

Saa ndixa'an ndia ixto'ni ndia, ra nandiko ndia xaa ndia kachi ndia saa xi'in ra:

—U'un va ku ixta, ra uvi ku tiaka va —kachi ndia xi'in ra.

39 Saa xa'ndia ra chiñu ra ndixa'an ndia ndachindee vii ndia yuvi kan, ra ta ti'vi ta ti'vi ndachindee ndia na nuu itia kuii̱ kan.

40 Ra saa ndakundee na nuu itia kan, ra ta ciento ta ciento, xi'in ta uvi xiko uxi, ta uvi xiko uxi ndakundee na.

41 Saa ki'in Jesús u'un saa ixta kan, xi'in uvi saa tiaka, ra ndoni'i ra nuu ra chi ndivi, ra ndataxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra te ndi'i, saa ta'vi ra ixta kan taxi ra nda'a ndia xika xi'in ra, ña ndata'vi ndia xi'in na yuvi kan, ra saa ndata'vi tu ndia uvi saa tiaka kan xi'in takundi'i na yuvi kan.

42 Ra xixi takundi'i na yuvi yo'o ndiakua nditiandiaa ini na.

43 Ra te ndi'i xixi na, saa ndakaya ndia takundi'i ixta ña'ñu ña nindoo ndoso, xi'in tiaka ti nindoo ndoso, ra uxi uvi ka tuká sakutu ndia xi'in ña.

44 Ra takundi'i na yuvi xixi yo'o, ra ku'va u'un mil kuvi niña tiaa va.

Va'a xika xa'a Jesús nuu mini

45 Te ndi'i, saa ndika'an Jesús xi'in ndia xika xi'in ra ña na ndaa ndia ini barca lo'o kan, ra xa na kunuu ndia ku'un ndia chi ñuu Betsaida ña ndikaa chi inka xiyo yu'u mini kan, ra nani saa kuee na ndiayu ta'an ra xi'in na yuvi kan, ra saa ku'un ra chi kan ndakuta'an ra xi'in ndia, kachi ra.

46 Ra saa te ndi'i nindiayu ta'an ra xi'in takundi'i na, saa ndaki'in ra kua'an ra iin iku nuu köo yuvi ña ka'an ra xi'in Ndioxi.

47 Ra te xa kuñuu, ra xa ndita'vi sava va ndia xika xi'in ra kua'an ndia nuu tiañu'u kan, ra ndia mitu'un saa va Jesús nindoo chi yu'u mini kan.

48 Ra saa kuu xini ra xikutuvi ndia ra nii küvi ka ku'un ndia, iin ndia xi'in ña nduxa va kua'an ndia, chi tachi ra chi nuu ndia su'va va vaxi ña, ña kan ke küvi ku'un barca ndia xi'in ndia. Ra saa te xa kua'an kuni̱ tu̱vì ta ku'va kaa uni ñuu, saa xika xa'a Jesús nuu tiakuii kan ndixaa ra nuu ndia, ra ta iyoo ra ya'a ndaku ku'un va, saa iyoo ra tuvi ndia.

49 Ra saa te xini ndia xika ra nuu tiakuii kan kuxaa ra, saa ra iin ninda'yu ko̱'o̱ ndia, chi nima va xa ndia ra.

50 Chi xini takundi'i ndia ña xika ra xaa ra nuu ndia, ra ndiee ni ndiyu'vi ndia. Saa ra ndikun ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—¡Yayaa koo ndo chi yu'u va kuvi ra! Kuayü'vi ndo —kachi ra xi'in ndia.

51 Saa ndixaa ra nandaa ra ini barca kan xi'in ndia, ra ndikun ndixkuiin va tachi kan ña kini ni kuu ña. Ra ndiee ni ka ndayu'vi ini ndia xini ndia ra, ra ndakanda ka vi ni ndia.

52 Chi täan ndaki'in xini ndia ña kuu ra, ra ka'nu, saa chi nii xi̱ni̱ nuu va ndia ña ndasakua'a ra ixta, ra nani saa küvi kundaa ini ndia, saa chi xa'a ña ndaku ni ini va ndia ke ndo'o ndia su'va.

Sanda'a Jesús kua'a ni na ñuu Genesaret

53 Ra saa te ndakoyo ndia yu'u tiakuii kan, ra katun ndia barca ndia yu'u mini kan, ra saa ndixaa ndia ñuu Genesaret.

54 Ra te nu̱ù su'va ndia ini tu lo'o xika nuu mini kan, saa ra ndikun ndakuni va na yuvi kan Jesús.

55 Saa ra ndikun kee yuvi kan kua'an na iinii kuvi ñuu ña ndatu'un na xi'in na ta'an na, ra saa xa'a na xaa na xi'in na xi'i̱ nuu Jesús ra ndia nuu ixto va ndee na xi'i̱ kan, xaa na xi'in na nuu ra.

56 Ra ndia ndia ka mii nuu xaa va Jesús, a ñuu na'nu kuvi ña, a ñuu vali kuvi ña, a iku kuvi va ña, ra ndia nani ke kundaa ini na tu'un ña xa vaxi ra, saa ra ndikun tava va na na xi'i̱ ra chindee na na ichi nuu ya'a ra kua'an ra, ra xakunda'vi ka vi na nuu ra, ña na sa ra ña mani ra taxi ra tiandiaa nda'a na xi'i̱ kan tikoto ra. Chi takundi'i na tiandiaa nda'a tikoto ra, ra ndikun nduva'a ndixa va na.

7

Ña'a ña kuyakua na yuvi xi'in

1 Saa kuu ra ndixaa sava na fariseo xi'in
na maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés; ra na ñuu Jerusalén ke kee na,
xaa na nuu xika Jesús.
2 Ra xini na ña nindä'a sava ndia xika
xi'in Jesús, ra ndakundee ndia xixi ndia,
saa ra vä'a ni ndikuni na kuni na ndia, chi
nuu na fariseo yo'o ra iin kuachi chee ku
ña yo'o nuu Ndioxi tu na ndä'a iin yuvi ra
kuxi na, kachi na.
3 Saa chi na fariseo xi'in takundi'i na
judío, ra xi'na ka nda'a na saa xixi na.
Chi ña yo'o ku costumbre ña saña'a na
xii xikua va na na, ra ta iyoo iin ña yii ni
saa iyoo ña tuvi na.
4 Ra te na ndiko na ndaxaa na ve'e na,
te xa'an na nuu ya'vi, ra xi'na ka nda'a
na saa xaxi na ndia ndia ka ña'a, ra saa
ke saxinu ndi'i na costumbre ña ndakoo
xii xikua na, ra ndiee ni xato'o na ña.
Na kachi yo saa, ta kuu ña ndakatia na
yaxin na, xi'in ña ndoo kisi na, xi'in ña
ndoo xiko'o na, xi'in ña ndoo ixto kixi na,
takundi'i ña yo'o ra iin ndiakua nduxa xa
na ña.
5 Xa'a ña kan ke kuyachin na fariseo
xi'in na maestro saña'a ley Ndioxi nuu
xika Jesús ra ndindakatu'un na ra, kachi
na saa:
—¿Nichuun xäto'o ndia xika xi'in kun
costumbre na xikua'a? ¿A kundäa ini
ndia, ña xi'na xiniñu'u nda'a ndia saa
kuxi ndia? Ra ndia yo'o ra iin saa iyoo
nda'a va ndia xixi ndia —kachi na xi'in
Jesús.
6 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
na:
—Ña ndixa ni ke ndika'an ra Isaías xa'a
ndo'o na maña te yachi, ra su'va ke kachi
Ndioxi ndika'an ra xi'in ra xa'a ndo, kachi
tu'un ña ndatiaa ra:
"Na yuvi yo'o, ra takua iin tu'un nìnù va
ke ka'an na ña xato'o na yu'u.
Ndi su nima na, ra xika ni va iyoo ña nuu
yu.
7 Ra ña uun va ke ka'an na ña kañu'u na
yu'u.
Saa chi süvi ichi yu'u ke saña'a na yuvi,
chi ichi ña ndaku ini mii va na ke
saña'a ta'an na", kachi Ndioxi xa'a
ndo,
kachi ña ndatiaa ra Isaías te yachi.
8 Ra ña ndixa ni kuvi va ña, saa chi
ndakoo ña'a va ndo chiñu ña xa'ndia
Ndioxi, ra costumbre ña sandaku mii na
yuvi yo'o va ndiee ni ndakundikun ndo,
saa chi takuu ña ndakatia ndo kisi ndo,
xi'in ña ndakatia ndo yaxin ndo, xi'in ña
xa ndo kua'a ni ka chiñu, su ndi chiñu
yo'o, ra ña xa'ndia na yuuvi yo'o va ke
yo'o —kachi Jesús xi'in na.
9 Saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra
saa:
—Ndo'o, ra iin xiyo va ndakoo ndo
ndiayu ña xa'ndia Ndioxi, ra chiñu ña
ndakoo na xii xikua va ndo, ndiee ni xayii
ndo, ra xanduvi ndo ña.
10 Ra ka'an yu saa xi'in ndo, saa chi
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra
su'va va kachi ña: "Sato'o kun iva kun
xi'in si'i kun" chin "Yuvi na ka'an ndiva'a
xi'in vasi'i, ra na köo ña ka'nu ini xi'in na,
chi xiniñu'u na kuvi va na", kachi ña.
11 Su ndi ndo'o, ra süvi saa xa ndo, chi
su'va va kachi ndo: "Iin tiaa ra kuvi kachi
ra su'va xi'in si'i ra a xi'in iva ra: 'Küvi
chindiee ta'an yu xi'in kun, chi takundi'i
xu'un ña xani xini yu taxi yu nda'a kun,
ra xa ta iyoo ña xa ndisoko yu nuu Ndioxi
va iyoo ña, ra xa corbán va nduu ña',
kachi ra xi'in vasi'i ra. Saa ra xava'a va.
Xiniñü'u ka ndiakua nduxa to'ni ra na",
kachi ndo'o.
12 Ra su'va va ke xa ndo kava ndo yuvi,
ra sasi ndo nuu na; täxi ndo sato'o na iva
si'i na, ña ki'in na kuenda xi'in na.
13 Ra su'va ke xa tu ndo ña sandi'i ndo
xa'a tu'un Ndioxi va xi'in costumbre ndo,
chi costumbre ña sandaku mii ndo yo'o
va ke ndiee ni ndasato'o ndo, ra chiñu
xa'ndia Ndioxi sandi'i ndo xa'a va. Ra
süvi takua ña yo'o ke xa ndo, chin kua'a
ni ka va ña xa ndo —kachi Jesús xi'in na.
14 Saa ndakana ra takundi'i na yuvi kan
ra nduyachin na nuu ra, ra ndika'an ra
xi'in na kachi ra saa:
—Tiaa ni so'o takundi'i ndo ña ka'an yu
xi'in ndo yo'o, ra na kundaa ini ndo xi'in
ña.
15 Ndia nii ña'a ña iyoo nuu ñu'ú yo'o,
ra xaxi na ña, a xixi tu na ña, ra xayäkua
ña na; chi tu'un ña ndakoyo nima va na
ke xayakua ña'a.
16 Ndo'o, na xini so'o ña ka'an yu xi'in
ndo yo'o, ra ndaki'in xini ndo xi'in ña
—kachi ra xi'in na.

17 Ra saa te ndi'i ra ndakoo ra na
yuvi kan, ra ndaxaa ra chi ve'e, saa
ndindakatu'un ndia xika xi'in ra ra xa'a
tu'un ndichi ña ndika'an ra, ni ke kuni
kachi ña:
18 Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra
saa:
—¿A ta iyoo na yuvi kan ke iyoo tu
ndo'o va ña ndakï'in xi̱ni̱ ndo xi'in ña
ni ke kuni kachi ña? ¿A kundäa ini ndo
takundi'i ña'a ña iyoo nuu ñu'u yo'o, ra
xaxi na ña, a xixi tu na ña, ra xayäkua
ña na?
19 Chi süvi nima na kua'an ña, chi ini
siti va na ke kua'an ña, ra te ndi'i xitia ña
kua'an ña ni̱nu̱ va —kachi ra xi'in ndia.
Ra su'va ke kachi Jesús xi'in ndia ña na
kundaa ini ndia, ña kuvi kaxi yo takundi'i
va ña'a, chi ña va'a ku takundi'i va ña;
köo ña yakua.
20 Saa ndika'an ka ra xi'in ndia kachi ra
saa:
—Takundi'i tu'un ña kee yu'u mii va
yuvi ke kuyakua na xi'in.
21 Saa chi nima na ke kaku takundi'i va
ña vä'a, ña vaxi xini na kuni na sa na,
ña kotoo na kaka na ña yuuvi, ra kua'a
ni koo tani na kuni na, nii na si'i kuvi na,
ra nii tiaa kuvi va ndia, ra nii ndakatü'un
ta'an tu na a kuachi na a na'nu na, chi
inuu xasiki ta'an ndi'i va na, ra saa tu ña
kuni na ka'ni na ndìì va,
22 xi'in ña xakui'na na, xi'in ña iin su'va
kuni̱ na koo kuika na, xi'in ña xa na
takundi'i nuu ña vä'a, xi'in ña sanda'vi
na yuvi, xi'in ña kuni na kindiaa na ña'a
iyoo nuu inka yuvi koo nuu na, xi'in
ña ndukuini na xi'in ta'an na, xi'in ña
kandiva'a kini na xi'in ta'an na, xi'in ña
kutiaa na nuu ñani ta'an na, ra niña
chuun ki'vi va xani xini na sa na.
23 Takundi'i ña ki̱'vi yo'o ra nima va
yuvi ke kana ña, ra ña yo'o ke kuyakua
na xi'in, ra nduu na na vä'a nuu Ndioxi
—kachi Jesús xi'in ndia.

Ndinuni ni ini iin ña'á, ña küu judío kandixa ña Jesús

24 Saa kee Jesús ñuu kan ra ndaki'in
ra kua'an ra ñuu Tiro xi'in Sidón. Ra
ndixaa ra ndiki'vi ra iin ve'e ndakundu'u
ra, chi ndiküni ra ña na kundaa ini yuvi
ña ndixaa ra kan, su ndi ndikuchüun ra
ña koo se'e ra nuu na.
25 Ra ñuu kan iyoo iin ña'á, ra tachi
ndiva'a ke tiin ña lo'o se'e ña. Ra te
xini ña tu'un ña ndi̱xaa ra, saa ra ndikun
ndaki'in ña ndi̱xàà ña nuu ndu'u ra, ra
xikisiti ña nuu ra.
26 Ra ña'a yo'o ra süvi ta'an na judío
kuvi ña, chi ña ñuu Sirofenicia va kuvi
ña. Ra xakunda'vi ka vi ña nuu Jesús ña
na sa ra ña mani tava ra tachi ndiva'a kan
ku'un ña, ra na saña ña ña lo'o se'e ña.
27 Saa ndika'an Jesús xi'in ña'a yo'o
kachi ra saa:
—Kundiatu ña'a kun nana, xi'na ka mii
na xi'in ve'e kuvi na, na kuxi ña'a, chi
vä'a kita ña tu na kindiaa yo ixta yu'u se'e
yo, ra taxi yo ña nda'a tina kuxi ri —kachi
ra xi'in ña.
28 Saa ndakuiin ña, kachi ña saa xi'in
ra:
—Ña ndaa ni kuvi va ña ka'an kun Tata,
su ndi tina, ra ndia ikin vali ña koyo yu'u
na kuachi chi tixi mesa va ndakaya ri xixi
ri, —kachi ña xi'in ra.
29 Saa kusii ni ini Jesús ña kachi ña saa,
ra ndika'an ra xi'in ña kachi ra saa:
—Va'a ni ndika'an kun nana, ra
kuanu'u ve'e kun chi xa kita va tachi
ndiva'a kua'an ña, ra xa nduva'a va se'e
kun, xa'a tu'un ña ndika'an kun yo'o
—kachi ra xi'in ña.
30 Ra saa te ndaxàà ndixa ña'a kan ve'e
ña, ra xa nuu ixto va yayaa kandu'u ña
lo'o se'e ña, ra xa kita va tachi ndiva'a ini
ña kua'an ña.

Sanda'a Jesús iin ra mi'mi ra xïni tu so'o va ra.

31 Saa kuu kanata Jesús ñuu Tiro ra
ndiya'a ra chi ñuu Sidón iin saa ndixaa
ra ndia yu'u tiañu'u Galilea, chi inka xiyo
nuu ndikaa Decápolis.
32 Ra ikan ndixaa na nuu ra xi'in iin ra
mi'mi ra xïni tu so'o va ra, ra xakunda'vi
ka vi na nuu ra, ña na sa ra ña mani̱
chindu'u ra nda'a ra sata ra xi'i̱ kan.
33 Saa kuxiyo Jesús xi'in ra kue'e̱ kan,
chi nuu köo yuvi, ra ikan chinii ra nduku
nda'a ra ini so'o ra kue̱'e kan, ra ko'ni ra
lo'o tiasi'i ra nuu nda'a ra, ra nditiandiaa
nda'a ra nuu yaa ra küvi ka'an kan.
34 Ra ndoni'i ra nuu ra chi ndivi, ra
ndixaka ini ra, ra ndika'an ra kachi ra saa:
—¡Efata! —kachi ra. Tu̱'un yo'o kachi
ña saa: “Na ndanuña ña”.

35 Saa ra ndikun ndanuña ndixa va so'o
ra, ra ndukama tu yaa va ra, ra ndikun
va'a ndaka'an va ra.
36 Ra ndika'an Jesús xi'in na, ña na
ndatü'un na xi'in ndia nii yuvi xa'a ña
yo'o; su ndi na ndiee ka xa va kuvi na,
chi te ka'an ra xi'in na, ña na ndatü'un
na xi'in inka yuvi xa'a ña xa ra xi'in na,
ra na ndiee ka ndatu'un va kuvi na.
37 Ra ndakanda ka vi ini na yuvi kan
kachi na saa:
—Va'a ni xa Jesús chi ndia na so'o xi'in
na küvi ka'an ra va'a sanduva'a ra na
—kachi na xa'a Jesús.

8

Sakuxi Jesús kumi mil yuvi

1 Saa kuu iin kii ra kua'a ka vi yuvi
ndakaya tuku. Ra ndia nii lo'o ña'a köo
ni'i na kuxi na, saa kana Jesús ndia xika
xi'in ra, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra
saa:
2 —Kunda'vi ni ini yu xini yu na yuvi
yo'o, chi xa kii uni va ke iyoo na xi'in yu
vichin, ra köo mii ña'a ni'i na kuxi vi na
ra nda'vi ni na.
3 Ra tu saa na koo na xi'in sọkò ndati'vi
yu na kunu'u na ve'e na, saa ra kua'an na
ichi saa kundiëe ka na ra kuñaa nuu va
na, chin sava na kẹe xika va —kachi ra.
4 Saa ndakuiin ndia xika xi'in ra kachi
ndia saa:
—Tata, ¿ndia mii ku ki'in yo ña'a kuxi
takundi'i na yo'o? Chi iku nuu köo yuvi
va ke yo'o —kachi ndia xi'in ra.
5 Ra saa ndindakatu'un ra ndia kachi ra
saa:
—¿Ndixaa ku ixta ni'i ndo? —kachi ra
xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Uxa va ke ni'i ndi, tata —kachi ndia.
6 Saa xa'ndia ra chiñu ña na ndakundee
takundi'i na yuvi kan nuu ñu'u. Ra ki'in
ra uxa saa ixta kan, ra ndataxi ra tixa'vi
nda'a Ndioxi xa'a ña, ra te ndi'i saa ta'vi
ra ña ra taxi ra ña nda'a ndia xika xi'in
ra, ña na ndata'vi ndia ña xi'in na yuvi
kan; ra saa ndixa xa va ndia.
7 Ra ni'i tu na iin ti'vi lo'o tiaka ichi
vali va, ra saa ndataxi tu ra tixa'vi nda'a
Ndioxi xa'a ri kan va. Ra te ndi'i saa
xa'ndia ra chiñu ña na ndata'vi tu ndia
ri kan va xi'in na.
8 Ra xixi na ndiakua nditiandiaa ini na.
Ra uxa ka tuká sakutu na xi'in ña'ñu ña
nindoo ndoso ndakaya na.
9 Ra takundi'i na xixi kan ra ku'va kumi
mil yuvi kuvi na, ra te ndi'i saa ndindiayu
ta'an Jesús xi'in na.
10 Ra saa nandaa ra ini barca xi'in ndia
xika xi'in ra, ra ndaki'in ndia kua'an ndia
chi ñuu Dalmanuta va.

Ka'an na fariseo xi'in Jesús ña na sa ra iin ña täan kuni na

11 Ra te ndixaa ndia ñuu kan, saa ra
ndixaa tu na fariseo va ra xa'a na tiin
ta'an na xi'in Jesús, ra ka'an na xi'in ra
ña na sa ra iin ña ndichi kuni na, ña
ixtondoso na ra, a ndixa ndivi ke kee ra.
12 Saa ra iin ndiakua ndixaka ini ra,
ña ndindi'i ini ra nuu na, ra ndakuiin ra
kachi ra saa:
—¿Nichuun kuni̱ ni ndo kuni ndo ña
xitu'un? Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo,
ndia nii ña sä yu kuni ndo —kachi ra xi'in
na.
13 Saa ndakoo Jesús na, ra nandaa tuku
ra ini barca lo'o kan, ra ndaki'in ra kua'an
ra chi inka xiyo yu'u mini kan xi'in ndia
xika xi'in ra.

Ka'an Jesús ña na köo yo ta ku'va iyoo na fariseo

14 Ra ndia xika xi'in Jesús, ra naa ini
ndia ña ku'un ixta xi'in ndia kuxi ndia,
ra indaa mitu'un nuu vi ku ixta kua'an
xi'in ndia ini barca kan.
15 Saa xa'ndia Jesús chiñu nuu ndia ra
kachi ra saa:
—To'ni ndo, ra kuenda ni koo ndo xi'in
ixan iyá ña kuu ndavi na fariseo ra saa tu
ra Herodes va —kachi ra xi'in ndia.
16 Ra saa xa'a ndatu'un ta'an mii ndia
kachi ndia saa:
—A ña ndixinï'i yo ixta va ke kachi ra
saa xi'in yo —kachi ndia.
17 Saa xini Jesús ña xa'a ndatu'un xi'in
ta'an ni ndia, saa ra ndika'an ra xi'in ndia
kachi ra saa:
—¿Ni ke ndiee ni ndatu'un ndo xa'a?
¿Nichuun ka'an ndo ña köo ixta ni'i ndo?
¿A ra ndixa ke ndia nii lo'o chiin täan
kundaa ini ndo, ra nii ndakï'in xini ndo?
¿Nichuun ndaku ni ini ndo ña küvi xinu
ini ndo saa va?
18 Iyoo nduchi nuu ndo ra xïni ndo; iyoo
so'o ndo ra xïni so'o ndo. ¿A ndakü'un ini
ndo xa'a ña xitu'un xa yu

19 te sakuxi yu u'un mil yuvi, xi'in takua
u'un ixta, ña xini'i ndo? ¿Ra ndixaa
ka tuká ixta nindoo ndoso ndakaya ndo?
—kachi ra xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Uxi uvi ka tuká ndaki'in ndi, Tata
—kachi ndia xi'in ra.
20 Saa ndika'an ka ra xi'in ndia kachi ra
saa:
—Ra te sakuxi tu yu kumi mil yuvi xi'in
uxa kuiti ixta tu, ¿ndixaa ka tuká chitu
nindoo ndoso ndaki'in ndo? —kachi ra
xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Uxa ka tuká ndaki'in ndi, Tata
—kachi ndia xi'in ra.
21 Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra
saa:
—Ra nani saa küvi kundaa ini ndo
vichin va —kachi ra xi'in ndia.

Sanda'a Jesús iin ra kuaa chi ñuu Betsaida

22 Saa ndixaa Jesús ñuu Betsaida xi'in
ndia xika xi'in ra. Ra ikan ndiaka na yuvi
kan iin ra kuaa ndixaa ra xi'in na nuu
Jesús, ra xakunda'vi na nuu ra ña na sa
ra ña manı̱ chindu'u ra nda'a ra sata ra
kuaa kan.
23 Saa tiin Jesús nda'a ra kuaa kan ra
ndiaka ra ra ndixa'an ra xi'in ra ndia nuu
ñuu kan, ra ikan kondiaa ra tiasi'i ra nuu
ra, ra te ndi'i chindu'u ra nda'a ra sata ra,
ra ndindakatu'un ra ra kachi ra saa:
—¿A xa tuvi lo'o? —kachi ra xi'in ra.
24 Ra xa ndatuvì va lo'o nuu ra kuaa
kan, Saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in
Jesús:
—Xa xini va yu na yuvi, Tata, ndi ta iin
itun na'nu va, iin na tuvi yu, ra tu xika
kua'an va kuvi nuu tuvi yu —kachi ra.
25 Saa chindu'u tuku Jesús nda'a ra nuu
ra kuaa kan, ra ndika'an ra xi'in ra na
to'ni ra, saa ra ndikun nduva'a ndixa va
nuu ra, ra iin kaxi kaxi ndakoto'ni ra iinii
kuvi.
26 Ra saa ndati'vi Jesús ra kuanu'u ra
ve'e ra, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra
saa:
—Kua'an, ra kï'vi kun ñuu, ra ndia
nii yuvi ndatü'un kun xi'in xa'a ña yo'o
—kachi ra xi'in ra.

Ndakuni ra Pedro Jesús ña kuu ra se'e Ndioxi

27 Te ndi'i, saa ndaki'in Jesús kua'an
ra xi'in ndia xika xi'in ra chi ñuu vali
ña ndo'ni ñuu Cesarea ña ndikun ndiaa
Filipo. Ra nani saa kuu ndia kua'an ndia
ichi kan, saa ndindakatu'un ra ndia kachi
ra saa:
—¿Yoo kuu yu'u kachi na yuvi? —kachi
ra xi'in ndia.
28 Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Sava na ka'an ña kuu kun ra Juan
ra sandakuchi yuvi, ra sava tu na ka'an
ña kuu kun ra Elías va, ra inka tu na
ka'an xa'a kun ña kuu kun ndia iin ra
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va kuvi
ra ndatiaku, kachi na —kachi ndia xi'in
ra.
29 Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra
saa:
—Ra ndo'o tu, ¿yo kuvi yu tuvi ndo?
—kachi ra xi'in ndia.
Saa ndakuiin ra Pedro kachi ra saa:
—Tata, yo'o ku Cristo ra ndikaxin
Ndioxi sakaku na yuuvi yo'o —kachi ra
xi'in ra.
30 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra
saa:
—Ndia nii yuvi ndatü'un ndo xi'in xa'a
ña yo'o —kachi ra xi'in ndia.

Ka'an Jesús ndia ku'va ke ndo'o ra ta xa na kuvi ra

31 Saa xa'a Jesús ndakani ra nuu ndia
kachi ra saa:
—Yu'u, ra xaa yo'o, ra xiniñu'u ndo'o
ni yu, ra na xikua'a ñuu Israel, xi'in na
sutu kuna'nu, xi'in na maestro saña'a ley
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra kundasi
ni na yu'u, ra ka'ni na yu'u, su ndi kii uni
ra ndatiaku va yu —kachi ra xi'in ndia.
32 Ra nditisë'e tu'un va'a vi ra xa'a ña
ndo'o ra chi iin kaxi kaxi va ndatu'un ra
xi'in ndia. Ra saa tava siin ra Pedro Jesús
ra ndiya'a tu'un ndika'an ra xi'in ra.
33 Saa ndikokuiin Jesús ra ndakoto'ni ra
nuu ndia xika xi'in ra, ra ninda'yu ra nuu
ra Pedro nuu ndia kua'a kan, kachi ra saa:
—¡Kuatia'a nuu yu, timia'a! Chi yo'o,
ra süvi chiñu Ndioxi ke ndi'i ini kun xa'a
sa kun chi chiñu ña xa na yuvi yo'o va ke
ki'in kun kuenda xi'in —kachi ra xi'in ra
Pedro.
34 Ra saa ndakana Jesús ndia xika xi'in
ra, xi'in na yuvi kan, ra ndika'an ra xi'in
na kachi ra saa:

—Tu ndia ndo kuni̱ kundikun yu'u, ra
xiniñu'u ka'ndia ini ndo xa'a mii ndo, ra
ndakasoko ndo cruz ndo ra kundikun ndo
yu'u.
35 Saa chi yuvi na kuni̱ sakaku mii ra
na kan kuvi na ndi'i xa'a va. Ra na
sandoñu'u mii xa'a yu'u, xi'in xa'a tu'un
Ndioxi, ra na kan kuvi na kuchuun kaku
va.
36 ¿Ra ni ke va'a ni'i vi yuvi, tu na
sakanaa na iinii saa ña yuuvi yo'o, ra
sandoñu'u tu na mii na?
37 Chi na yuuvi yo'o, ra ndia nii ña'a
kuchüun na cha'vi na xa'a ña kutiaku na.
38 Ra yuvi na kuka'an nuu tu xi'in yu,
a xi'in tu'un yu nuu na yuvi kuachi yo'o
vichin, saa ra, saa sa tu yu'u, ra xaa yo'o
va, chi kuka'an nuu tu yu'u va xi'in na
nuu Tata yu, ta xa na ndiko yu kixi yu
xi'in ndie̱e̱ Iva yu, xi'in na yii na ku tatun
ra —kachi Jesús xi'in na.

9

1 Saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra
saa:
—Ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi
sava ndo'o na ndee yo'o vichin, ra kuni
nuu ndo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu xi'in
takundi'i ndie̱e̱ ra, ra saa vi ke kuvi ndo
—kachi ra xi'in na.

Ndanama Jesús

2 Ra saa kuu ndiya'a i̱ñu̱ kii, saa
ndaki'in Jesús ra Pedro xi'in ra Jacobo,
xi'in ra Juan kua'an ndia xi'in ra iin xiki
sukun. Ra ikan ndanama ra xini ndia.
3 Ra tikoto ña ndixi ra, ra iin yeye'e
nduu ña, ra iin taxa taxa nduu ña, ra yàà
ka vi nduu ña, iin mii kachi̱ nduu ña; ndia
nii yuvi ra kuchüun na ndasayaa ni na
tikoto ta ku'va nduu tikoto ra yo'o, nii na
ndakatia ni va na ña.
4 Saa ra tu'va ndituvi va ra Elías xi'in ra
Moisés, ra xa'a ndia ndatu'un ndia xi'in
Jesús ndita ndia.
5 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in Jesús,
kachi ra saa:
—Tata Maestro, tiaa ni va'a ña ndee yo
yo'o vichin, tu kuni kun ra na sava'a ndi
uni ve'e tuvíxi̱n vali, iin ña koo yo'o, ra iin
ña koo ra Moisés, ra iin ña koo ra Elías
—kachi ra xi'in Jesús.
6 Su ndi ra saa ka ndika'an va kuvi
ra, saa chi nii ndikundäa ini vi ra ni ke
ndika'an ra, ra iin kua'an ini ndia ndee
ndia ña iyu'vi ni ndia.
7 Ra saa nduxinu vi̱ko̱ ndasi ña sata
ndia. Ra tiañu vi̱ko̱ kan tiaku ndika'an
Ndioxi, kachi ra saa:
—Ra yo'o ku Se'e yu ra ku'vi ni ini yu
xini yu, ra na kandixa ndo ña ka'an ra
xi'in ndo, —kachi tachi Ndioxi kan xi'in
ndia.
8 Ra te saku'un nuu ndia ndakoto'ni
ndia, ra nii ka yuvi köo ndixini ndia, ra
ndia siin ndaa mitu'un saa va Jesús ndichi
xini ndia.
9 Ra te saa kuu ndia nandiko ndia vaxi
nuu ndia iku kan, saa ndika'an Jesús xi'in
ndia ña na ndatü'un ndia xi'in ndia nii
yuvi xa'a ña xini ndia kuu iku kan, chi
ndiakua te na ndatiaku ra xaa yo'o vichin,
ra saa vi ke kundaa ini na.
10 Ña kan ke ndia nii yuvi nindatü'un
ndia xi'in xa'a ña xini ndia. Ra xika ka vi
ini ndia xa'a ña ndika'an ra ña ndatiaku
ra, chi ndikundäa ini ndia ni ke kuni
kachi ña.
11 Saa ndindakatu'un ndia Jesús kachi
ndia saa:
—Tata, ¿nichuun kachi na maestro na
saña'a ley Ndioxi ña xi'na ka ra Elías ku
ra xiniñu'u kunuu kixi? —kachi ndia.
12 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—Ña ndixa ke, xi'na ka ra Elías ku ra
kunuu kixi sanduvi takundi'i ña xiniñu'u
kunduvi. Ra ta ku'va ka'an tu'un Ndioxi
xa'a yu'u, ra xaa yo'o vichin, ña xiniñu'u
ndo'o ni yu ra kundasi ni na yu'u.
13 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in va ndo,
chi ra Elías ra xa kixi va ra, ra xa xa na
ña kuni̱ mii na xi'in va ra, ta ku'va kachi
tu'un Ndioxi ña ndakani ña xa'a ra ndia
ku'va ke ndo'o ra —kachi Jesús xi'in ndia.

Sanda'a Jesús iin ra lo'o tiin tachi ndiya'a

14 Saa te ndandiko Jesús xaa ra nuu
nindoo sava ka ndia xika xi'in ra, ra xa iin
ti'vi chee va yuvi ndakaya ndee xi'in ndia
xini ra, ra ikan ndee tu sava na maestro
na saña'a ley Ndioxi ña tiin ta'an na xi'in
ndia xika xi'in Jesús, ra nda'yu na nuu
ndia.
15 Ra saa te xini na yuvi kan Jesús ra
ndakanda ka vi ini na, saa ra ndikun
ndakuita takundi'i na ra xinu na ndixaa
na ka'an ndioxi na xi'in ra.

16 Saa ndindakatu'un ra ndia xika xi'in
ra kachi ra saa:
—¿Ni ke xakuachi ndo xa'a xi'in na
yuvi kaa —kachi ra xi'in ndia.
17 Saa ndakuiin iin ra ndikaa tiañu na
yuvi kan, kachi ra saa:
—Tata Maestro, yo'o xaa iin se'e yu xi'in
yu nuu kun, chi tachi ndiva'a ke ndikaa
ña'a, ra täxi ña ka'an ra.
18 Ra te xaa tachi ndiva'a yo'o tiin ña
ra ndia ndia ka mii nuu ndú'ṵ ra, ra tiin
ña ra kuun ña ñu'ú, ra xa'a ḭin kee lolo
yu'u ra, ra iin ndakaxi ta'an nù'ù ra, ra
iin kutuun ra xa ña. Ra xa ndika'an yu
xi'in ndia xika xi'in kun ña na tava ndia
tachi ndiva'a yo'o ini se'e yu ku'un ña, su
ndi ndikuchüun ndia xi'in ña —kachi ra
xi'in Jesús.
19 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ndia xika xi'in ra:
—¿Nichuun ndaku ni ini ndo? ¿Ni ka
ke kachi yu xi'in ndo, ña na kundaa ini
ndo? Kundiëe ka ini yu nuu ndo. Na'a
ndo xi'in ra lo'o ñaa yo'o —kachi ra xi'in
na.
20 Saa ndixaa na xi'in ra nuu Jesús. Ra
te xini tachi ndiva'a kan Jesús, ra ndikun
iin xa'ni yi'i ña ra, ra iin kee nda'a ra, iin
kee xa'a ra kandu'u ra, ra iin chichi ñu'u
ra ndiakua kee lolo yu'u ra.
21 Saa ndindakatu'un Jesús iva ra lo'o
kan, kachi ra saa:
—¿Xa ndixaa kuiya ke ndo'o ra saa?
—kachi ra xi'in ra.
Saa ndakuiin iva ra kachi ra saa:
—Te lo'o vi ra ke ki'in ña ra, Tata.
22 Ra tachi ndiva'a yo'o, ra nii ndiä'vi
ichi xaa ña sako'ni ña ra nuu ñu'ù, xi'in
nuu tiakuii, ña kuṉi ña ka'ni ña ra; ña
kan ke nduku yu ña mani nuu kun, tu na
kuvi chindiee ta'an kun xi'in ndi, Tata, ra
na kunda'vi ini kun kuni kun ndu'u, ra na
sa kun ña mani xi'in ndi, chi nda'vi ni ndi
—kachi ra xi'in Jesús.
23 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ra:
—Tu na kandixa kun saa ra kuvi va,
chin takundi'i na kandixa ra köo ña u'vi
nuu na kan —kachi Jesús xi'in ra.
24 Ra saa ndikun ndiee ka vi ndika'an
iva ra lo'o kan, kachi ra saa:
—¡Kandixa va yu, Tata, ra chindiee
ta'an ka xi'in yu, ña na kandixa va'a ka
yu yo'o! —kachi ra.
25 Ra te xini Jesús ña xa'a iin kuti'vi na
yuvi kuxaa na, saa ra ndika'an ra xi'in
tachi ndiva'a kan, kachi ra saa:
—Tachi ndiva'a ña mi'mi, xi'in ña xïni
so'o, yu'u ku ra xa'ndia chiñu nuu kun.
Ra na kita kun ku'un kun, ra nandïko ka
kun tiin kun ra lo'o yo'o —kachi Jesús
xi'in ña.
26 Saa ra iin koko'o ninda'yu tachi
ndiva'a kan, ra iin xa'ni yi'i tuku ña ra
lo'o kan, saa kita ña kua'an ña, ra iin ta
kaa ra ndixi'i kaa ra kandu'u ra xa ña, ra
saa ndika'an takundi'i na ndita kan kachi
na saa: "Ndixi'i va ra lo'o kaa" —kachi
na.
27 Saa tiin Jesús nda'a ra lo'o yo'o ra
ndoni'i ra ra, ra ndikun ndakoo va ra.
28 Ra saa ndiki'vi Jesús iin ve'e
ndakundu'u ra xi'in ndia xika xi'in ra,
ra saa ndindakatu'un ndia ra kachi ndia
saa:
—Tata, ¿nichuun ndikuchüun ndi tava
ndi tachi ndiva'a kan? —kachi ndia xi'in
ra.
29 Saa ndakuiin ra, kachi ra saa xi'in
ndia:
—Ña xiniñu'u sa yo ke ka'an ni yo xi'in
Ndioxi, ra na koo su'un yo küxi yo, ra
saa ke kuchuun yo tava yo tachi ndiva'a
—kachi ra xi'in ndia.

Xa ichi uvi ke ndatu'un tuku Jesús xi'in ndia ña kuvi ra

30 Saa kuu ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in
ndia xika xi'in ra. Ra chi Galilea ke kua'an
ndia, ra ndiküni Jesús ña kundaa ini na
yuvi xa'a ra.
31 Chi takua ndia xika xi'in va ra kuvi
ndia ndakani ra nuu, ra kachi ra saa:
—Yu'u, ra xaa yo'o, ra ndataxi na yu'u
nda'a na ñuu, ra ka'ni na yu'u, su ndi
kii uni ra ndatiaku tuku va yu —kachi ra
xi'in ndia.
32 Ra ndia xika xi'in ra, ra nii kundäa
ini ndia ni ke ka'an ra, ra nii xandiëe ini
tu ndia ña ndakatu'un va ndia ra xa'a ña
ka'an ra, chi iyu'vi ni ndia.

¿Yoo kuu ra chee va'a ka?

33 Saa ndixaa ndia ñuu Capernaum.
Ra te xa ndee ndia ve'e kan, saa ndin-
dakatu'un Jesús ndia kachi ra saa xi'in
ndia:

—¿Ni xa'a ke ndatu'un kuachi ndo xi'in ta'an ndo vaxi ndo ichi kan? —kachi ra xi'in ndia.
34 Ra nii ndindäkuiin ndia, saa chi xa'a iin ra kunuu ka'ndia chiñu nuu va ndia ke ndatu'un ndia vaxi ndia ichi kan.
35 Saa ndakundu'u Jesús, ra ndakana ra uxi uvi saa ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndo'o, ndia kuni kunuu, ra xiniñu'u ndakundikun ndo ndia chi sata takundi'i na, ra xiniñu'u chindiee ta'an tu ndo xi'in takundi'i va na —kachi ra xi'in ndia.
36 Saa kana ra iin ra lo'o ra xanindichi ra ra ma'ñu ndia, ra saa ndakunu ndiaa tu ra ra lo'o kan, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
37 —Yuvi, na ndaki'in mani iin ra lo'o tan ra yo'o xa'a yu'u, ra yu'u va ku ra ndaki'in mani na, ra na ndaki'in mani yu'u, ra süvi takua yu'u kuvi ra ndaki'in mani na, chi ra ti'vi yu'u vaxi va yu kuvi ra ndaki'in mani na —kachi Jesús xi'in ndia.

Yuvi na kuëe kata'an xi'in yo, ra ndieē va yo ke kua'an na

38 Saa ndika'an ra Juan xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata Maestro, ikan xini ndi xika iin tiaa ra tava ra tachi ndiva'a xi'in kivi kun, su ndi itä'an ra xi'in yo, ña kan ke ndika'an ndi xi'in ra ña na sä ka ra saa, saa chi süvi ra xika xi'in yo kuvi ra, —kachi ra xi'in Jesús.
39 Ra saa ndakuiin Jesús kachi saa xi'in ra:
—Säsi ndo nuu na, saa chi takundi'i yuvi na xa iin ña xitu'un xi'in kivi yu, ra kïxi ka ini na kan ña ka'an ki'vi ka tu na xa'a yu.
40 Chi yuvi na kuëe kata'an xi'in yo, ra ndieē va yo ke kua'an na.
41 Ra ndia ndia ka na na taxi iin yaxin lo'o tiakuii ko'o ndo xa'a ña ndíkun ndo yu'u, ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi ndï'i uun xa'a ña mani kan, chi ndaki'in tu na kan va ya'vi na, xa'a ña mani kan sa Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia.

Ndaku na koo ini yo ra ndakäva yo nda'a ña vä'a

42 Ra na kuu mii kuachi sakoyo iin na vali va'a, na ndikun ichi yu, ra va'a ka va yachi na kunu'ni iin yuu katia chee sukun na, ra ko'ni na na ini mini —kachi Jesús.
43 Saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Tu nda'a ndo kuvi ña ku mii kuachi sandakava ña ndó'o ña sa ndo kuachi, saa ra ka'ndia ndo ña, saa chi va'a ka va ke na ki'vi ndo nuu kutiaku ndo iin ndisaa kii xi'in iin xiyo nda'a ndo, nuu ña ku'un ndo ndiaya xi'in uvi saa nda'a ndo nuu xixi ñù'ù, ñuu ka'ñu, ra ndä'va ña,
44 chi ikan ra ñuu ka'ñu ke iyoo va tikuxi ra xï'i ri, ra nii ñù'ù ña xixi kan, ra ndä'va ña, chin iin nduvi niñuu ke xixi va ña.
45 Ra tu xa'a tu ndo kuvi ña ku mii kuachi ña sandakava ña ndo'o sa ndo kuachi, saa ra ka'ndia ndo ña, saa chi va'a ka va ke na ni'i ndo ki'vi ndo nuu kutiaku ndo iin ndisaa kii xi'in iin xiyo xa'a ndo, nuu ña na ku'un ndo ndiaya xi'in uvi saa xa'a ndo, nuu ndä'va ñu'ù,
46 chi ikan ra ñuu ka'ñu ke iyoo va tikuxi, ra xï'i ri, ra nii ñù'ù ña xixi kan, ra ndä'va ña, iin nduvi niñuu ke xixi va ña.
47 Ra tu nduchi nuu tu ndo kuvi ña ku mii kuachi ña sandakava ña ndo'o sa ndo kuachi, saa ra va'a ka va na tava ndo ña, saa chi va'a ka va ke na ni'i ndo ki'vi ndo xi'in iin xiyo nduchi nuu ndo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu koo ndo, nuu ña na ku'un ndo ndiaya xi'in uvi saa xiyo nduchi nuu ndo,
48 chi ikan, ra ñuu ka'ñu ke iyoo va tikuxi, ra xï'i ri, ra nii ñù'ù ña xixi kan, ra ndä'va ña, chi iin nduvi niñuu ke xixi va ña.
49 'Chi takundi'i yuvi ra xi'in ñu'ù ke ku'va takundi'i va na, ra takundi'i ña'a ña soko na ra xi'in ñii ke ku'va va ña.
50 Ra ña ndixa ke ñii ra ña va'a ni kuvi va ña, ra ndi tu na ndi'i xa'a ña, ña ü'va ka koo ña, saa ra, ndi'i xa'a va ña, ¿Ra ndixaa ka ke sa ndo'o ña ndasa u'va ndo ña, ra va'a ndakuniñu'u tuku ndo ña? Ra ta iyoo ñii yo'o ña u'va ña, saa na koo ndo, ra vivii na koo ndo xi'in na ta'an ndo —kachi Jesús xi'in na.

10

Saña'a Jesús na ña vä'a ndakoo tiaa yasi'i ra

1 Saa kee Jesús ñuu Capernaum, ra ndaki'in ra kua'an ra ñuu ña ndikun

ndiaa Judea, ña ndo'ni chi inka xiyo yu'u itia Jordán. Ra iin ti'vi chee yuvi ndakaya tuku xaa nuu ra ikan, ra saa xa'a ra saña'a tuku ra na tu'un Ndioxi, xa ta yuna'a ra xa va ra.
2 Saa kuyachin sava na fariseo nuu iin ra, ra ndindakatu'un na ra kachi na saa:
—¿A iyoo ichi ndakoo iin tiaa yasi'i ra? —kachi na xi'in Jesús, saa chin na kuni tandoso va kuvi na ra.
3 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—¿Ndixa iyoo ndiayu ña ndakoo ra Moisés nda'a ndo xa'a ña? —kachi ra xi'in na.
4 Saa ndakuiin na kachi na saa:
—Va'a va ndakoo iin tiaa yasi'i ra kachi ndiayu ña ndakoo ra Moisés, ndi xiniñu'u na sandakuita ra iin tutu taxi ra nda'a yasi'i ra, ña ndakuiin ña xa'a ra, ña ndixa ke xa ndakoo ra ña, saa ra xa va'a va kachi ña —kachi na xi'in Jesús.
5 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Xa'a ña ndiee ni ini va ndo ke taxi ra Moisés ndiayu yo'o nda'a ndo ña sa ndo saa.
6 Chi xina'a te sakan chituni Ndioxi ña yuuvi yo'o, ra siin va ndixiyo. Chi takua iin ndaa tiaa xi'in iin ndaa ña'a va xava'a ra ña na koo na xi'in ta'an na.
7 Xa'a ña kan ke ndakoo va tiaa iva ra xi'in si'i ra, ra ndakuta'an ra xi'in yasi'i ra, ra nduu na iin va.
8 Ra uvi saa na ra sa iin mitu'un va yuvi nduu na, ra süvi ka uvi yuvi kuvi na, chi sa iin ndaa va nduu na.
9 Ra na chuta'an Ndioxi, ra ndia nii na yuuvi yo'o na satä'vi ta'an ña'a —kachi Jesús xi'in na.
10 Ra te xa ndaxaa Jesús chi ve'e xi'in ndia xika xi'in ra, saa ndindakatu'un tuku ndia ra xa'a suvi ña yo'o.
11 Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Tiaa ra ndakoo yasi'i, ra tanda'a ra xi'in inka ña'a, ra ley Ndioxi va ke kanduu ra, chi xasiki ra yasi'i ra ña nuu.
12 Ra saa tu iin ña si'i va, tu na ndakoo ña yii ña, ra tanda'a ña xi'in inka tiaa, ra ley Ndioxi ke kanduu tu ña kan va —kachi Jesús xi'in ndia.

Xa yii Jesús na kuachi vali

13 Saa kuu ra kua'a ka vi na ndixaa xi'in na kuachi vali se'e na nuu Jesús ña na chindu'u ra nda'a ra sata na, ña sa yii ra na. Saa ra xa'a ndia xika xi'in ra ninda'yu ndia nuu na ndixaa xi'in na kuachi vali kan.
14 Ra te xini Jesús ña xa ndia, saa ra ninda'yu ra nuu ndia kachi ra saa:
—Saña ndo na vali, na kixi na nuu yu, ra säsi ndo nuu na, chi na iyoo ta ku'va iyoo na vali yo'o ku na kuchuun ki'vi koo xi'in Ndioxi nuu xa'ndia ra chiñu chi taxi na ña xa'ndia chiñu ra nima na.
15 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi takua na ndaki'in ichi Ndioxi ra xa na ta ku'va xa iin na kuachi vali, ra na kan va kuvi na kuchuun ki'vi koo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús xi'in ndia.
16 Saa ndanumi ndiaa ra na vali kan ra chindu'u ra nda'a ra sata na, ra nduku ra ña va'a nuu Ndioxi xa'a na, ña xa yii ra na.

Ndatu'un iin ra lo'o kuika xi'in Jesús

17 Ra saa te ndaki'in Jesús kua'an ra ichi kan, saa xinu iin tiaa xaa ra xikusiti ra nuu ra, ra ndindakatu'un ra ra kachi ra saa:
—Tata Maestro, ra va'a, ¿ni ke xiniñu'u sa yu ña va'a kuvi nɨ'ɨ ta'vi yu kutiaku yu ndia ndikaa ndiku'un xi'in Ndioxi? —kachi ra xi'in Jesús.
18 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—¿Nichuun ka'an kun ra va'a xi'in yu? Chi köo ndia nii yuvi na va'a, chi indaa mitu'un Ndioxi va ku ra va'a, —kachi ra xi'in ra.
19 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Xa xini va kun takundi'i ndiayu ña ndakoo Ndioxi, takuu ña ka'an ña kandüu kun Ndioxi, ra kä'ni kun ndìì, ra sasïki kun yasi'i kun, xi'in nii xakuï'na kun, ra chikäa kun kuachi siki yuvi, xi'in nii sandä'vi kun yuvi, ra na sato'o kun iva kun xi'in si'i kun, —kachi Jesús xi'in ra.
20 Saa ndakuiin tiaa yo'o kachi ra saa:
—Tata Maestro, te lo'o vi yu xa'a yu kandixa yu takundi'i ña yo'o —kachi ra.
21 Ra saa kakaxi ixto'ni Jesús nuu ra, ra kɨ'vɨ ka vi ini ra xini ra ra, saa ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:

—Iyoo va inka ña kumani nuu kun: Kua'an, ra xiko kun takundi'i ña'a ña iyoo nuu kun, ra ndata'vi kun xu'un xi'in na nda'vi, ra saa ke kuu kun ra kuika ndivi nuu iyoo Ndioxi, ra te ndi'i ndakasoko kun cruz kun ra kixi kun ku'un yo xi'in yu —kachi Jesús xi'in ra.

22 Ra te kachi Jesús saa xi'in ra, saa ra, ndakava ka vi ini ra, ndia saa ra, ndaki'in ra kua'an va ra, ra kusuchi ni ini ra chi kuika ni ra.

23 Saa ndikokuiin Jesús ra ndakoto'ni ra nuu ndia xika xi'in ra, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:

—Na kuika, ra tiaa ni u'vi saa kuchuun na ki'vi na ndivi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi ra xi'in ndia.

24 Ra ndia xika xi'in Jesús ra ndakanda ka vi ini ndia xi'in tu'un yo'o, ra saa ndika'an tuku ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Se'e, ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi tiaa ni u'vi ki'vi iin yuvi na ndiaa ni ini ña kuika ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.

25 Ra ü'vi ka vi ki'vi iin camello yavi xa'a tiku, nuu ña ki'vi iin ra kuika ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús xi'in ndia.

26 Ra ndia xika xi'in ra, ra ndiee ka va ndakanda ini ndia, kachi ndia saa xi'in ta'an ndia:

—Ra tu saa va iyoo ña, saa ra, ¿yoo va ku na kuchuun kaku tu saa? —kachi ndia xi'in ta'an ndia.

27 Saa ndakoto'ni Jesús nuu ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Nuu na yuvi, ra tiaa ni va u'vi ña tuvi na, su ndi nuu Ndioxi ra köo ña u'vi, chi ra kan ra kuvi sa ra takundi'i va chiñu —kachi ra xi'in ndia.

28 Ra saa xa'a ra Pedro ka'an ra xi'in Jesús kachi ra saa:

—Tata, ndu'u, ra ndakoo ndi'i va ndi ña'a ndi, ra ndakundikun ndi yo'o xika ndi xi'in kun. ¿Ra ni ke koo tu ndu'u? —kachi ra xi'in Jesús.

29 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:

—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi takundi'i yuvi na ndakoo ve'e, xi'in na ndakoo ñani, xi'in na ndakoo ku'va, xi'in na ndakoo iva si'i, xi'in na ndakoo yasi'i, xi'in na ndakoo se'e, xi'in na ndakoo ñu'u, xa'a ña ndíkun na yu'u, xi'in xa'a ña ndaki'in na ichi Ndioxi,

30 ra süvi ña uun kuvi ña, chi nuu ña yuuvi yo'o vichin ra kua'a ni ka va ña va'a ndaki'in na kan. Saa chi ndaki'in na ve'e na xi'in ñani na xi'in ku'va na xi'in vasi'i na xi'in se'e na xi'in ñu'u na, ña ndakoo na; ra ndia iin ciento ka va nduu takundi'i ña yo'o ndaki'in na nuu ña yuuvi yo'o vichin. Ra va'a ni ndo'o va na xika na ña taxi yuvi na xa'a ña ndikun na yu'u, su ndi xa saa ni'i ta'vi va na ña kutiaku na xi'in Ndioxi ndisaa tiempo ndia ndikaa ndiku'un, inka ña yuuvi ña vaxi —kachi Jesús xi'in ndia.

31 Ra saa ndika'an tu ra xi'in ndia, kachi ra saa:

—Kua'a ni na inuu vichin kuvi na ndakundikun kii kan, ra na ndíkun vichin kuvi na ndakunuu va tu —kachi ra xi'in ndia.

Ichi uni ka'an Jesús ndia ku'va kuvi ra

32 Ra saa kuu iin kii kua'an na chi ñuu Jerusalén, ra inuu Jesús nuu na xika xi'in ra kua'an na, ra ndakanda ka vi ini na ra iyu'vi ka vi na ndikun na kua'an na. Saa ndakana siin tuku ra uxi uvi saa ndia, ra xa'a ra ndakani tuku ra nuu ndia xa'a tundo'o ña ndo'o ra.

33 Ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Xa kundaa ini ndo chi vichin ke kua'an yo ñuu Jerusalén, nuu ndataxi na yu'u, ra xaa yo'o, nda'a na kuna'nu nuu na sutu, xi'in na maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés. Ra ka'ndia na chiñu ña na kuvi yu kachi na, ra ndataxi na yu'u nda'a na inka ñuu, na küu judío,

34 ra kusiki ni na yu'u, ra xaa yo'o, ra kani na yu'u xi'in ñii ña ku kuarta, xi'in kondiaa na tiasi'i na yu'u, ra ka'ni na yu'u, ndi su kii uni ndatiaku tuku va yu —kachi Jesús xi'in ndia ña ndakani ra nuu ndia, xa'a ña ndo'o ra.

Nduku ra Jacobo xi'in ra Juan ña mani nuu Jesús

35 Saa kuyachin ra Jacobo xi'in ra Juan ndia se'e ra Zebedeo nuu iin Jesús, ra ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:

—Tata Maestro, kuni ndi nduku ndi iin ña mani nuu kun, ra na taxi kun ña nduku ndi nuu kun nda'a ndi —kachi ndia xi'in ra.

36 Saa ndindakatu'un ra ndia, kachi ra saa:

—¿Ndia ña manı̱ ke kunı̱ ndo sa yu xi'in ndo? —kachi ra xi'in ndia.
37 Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Ña manı̱ kuni ndi sa kun xi'in ndi ke na taxi kun ndiayu ka'ndia ndi chiñu xi'in kun nuu ka'ndia kun chiñu; iin ndi na kundu'u xiı̱n kua'a kun, ra iin ndi na kundu'u xiı̱n ichin kun, —kachi ndia xi'in ra.
38 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndo'o, ra xïni ndo ni ke ka'an ndo xa'a vi. ¿A ki'in ndo kuenda ña kuchuun ndo ndo'o ndo tundo'o ña ndo'o yu, ra ya'a ndo xi'in yu nuu tundo'o ña vaxi nuu yu? —kachi ra xi'in ndia.
39 Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Kuchuun va ndi Tata, —kachi ndia.
Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, ña ndo'o ni tu ndó'o̱ va, iin ta ku'va ndo'o yu, saa ndo'o tu ndó'o̱ va.
40 Su ndi ña kundee ndo xitia kua'a yu xi'in xitia ichin yu, ña ka'ndia ndo chiñu xi'in yu, ra süvi yu'u ku ra, ra iyoo ichi taxi ña, chin Ndioxi va ku ra xini yoo ku na kundee yachin xi'in yu —kachi Jesús xi'in ndia.
41 Ra saa te xini so'o ndia uxi kan, saa ra ndiee ni xakue'e ndia xi'in ra Jacobo xi'in ra Juan.
42 Saa ndakana Jesús uxi uvi saa ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Xa xini ndo chin, na chiñu, na xïni ichi Ndioxi iyoo ña yuuvi yo'o, ra indaa mii na kan ku na iyoo ichi ka'ndia chiñu, ra xanduxa na xi'in yuvi.
43 Su ndi ndó'o̱, ra süvi saa ke koo ndo, chi xa siin va ke koo xi'in ndó'o̱: na kunı̱ kuu na chee, ra xiniñu'u sachiñu na nuu takundi'i va yo.
44 Ra ndó'o, na kunı̱ kunuu, ra muso nuu takundi'i va na ke xiniñu'u kuu ndo.
45 Chi ndia nani yu'u, ra xaa yo'o, ra ndixäa yu ña ka'ndia yu chiñu, chi ra xaa ku muso va kuvi yu, ra taxi yu mii yu ndo'o yu xa'a takundi'i ndo, ña va'a na nı̱'ı̱ ndo kakù ndo —kachi Jesús xi'in ndia.

Sanda'a Jesús nuu iin ra kuaa nani Bartimeo

46 Saa ndixaa Jesús xi'in na xika xi'in ra ñuu Jericó. Ra te kee ra ikan kua'an ra xi'in ndia xika xi'in ra, ra iin ti'vi chee yuvi ndikun kua'an sata ra, ra ichi kan ndu'u iin ra kuaa ndakan ra, ra Bartimeo nani ra; ra se'e ra Timeo kuvi ra.
47 Ra saa te xini so'o ra kuaa kan, ña ya'a Jesús, ra kee ñuu Nazaret kua'an ra, saa ra xa'a ra kana ko'o ra kachi ra saa:
—Jesús, Se'e ra David, ¡kunda'vi ini kuni yu'u! ¡Nda'vi ni yu! —kachi ra.
48 Ra kua'a na nda'yu nuu ra ña na koo taxin yu'u ra, su ndi ra ndiee ka nda'yu va kuvi ra, kachi ra saa:
—Jesús, Se'e ra David, ¡kunda'vi ini kuni yu'u! ¡Nda'vi ni yu! —kachi ra.
49 Saa xikundichi Jesús, ra xa'ndia ra chiñu ña na kana na ra kuaa kan kixi ra. Ra saa kana na ra kuaa kan, kachi na saa xi'in ra:
—Kuayü'vi kun, ndakundichi ko'o̱, chi kana ra yo'o —kachi na.
50 Saa ki'in ra tikoto ña isukun ra sako'ni ra ñu'u kan, ra ndakundichi ra ndixaa ra nuu iin Jesús.
51 Saa ndindakatu'un Jesús ra:
—¿Ni ke kunı̱ kun sa yu xi'in kun? —kachi ra xi'in ra. Saa ndakuiin ra kuaa kan kachi ra saa:
—Nuu va yu ke kunı̱ yu na ndanuña Tata Maestro —kachi ra.
52 Saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Kuanu'u, chi xa nduva'a va kun, xa'a ña ndinuni ni ini kun kandixa kun yu'u, —kachi Jesús xi'in ra.
Saa ra ndikun ndanuña ndixa va nuu ra, ra ndakundikun ra kua'an ra xi'in Jesús, ichi kan.

11

Xaa Jesús ñuu ka'nu Jerusalén

1 Ra saa te kua'an kuyachin Jesús nuu ñuu ka'nu Jerusalén xi'in na xika xi'in ra, ra ya'a na kua'an na ñuu Betfagé, xi'in ñuu Betania ña ñu'u chi nuu ixtondiaa su'va iku ña nani Olivo, saa xa'ndia ra chuun nuu uvi ndia xika xi'in ra,
2 kachi ra saa xi'in ndia:
—Kua'an ndo ñuu lo'o ña tuvi yachin kaa, ra te ndiki'vi ndo kua'an ndo ra ichi kan, kuni ndo nu'ni iin burru lo'o, ti täan koso ndia nii yuvi, ra ndaxi ndo ri na kixi ri xi'in ndo.
3 Ra tu ndia na ndakoyo ka'an xi'in ndo: “¿Nichuun ndaxi ndo ri?” kachi na, ra

ka'an ndo xi'in na: “Iva yo ku ra kuniñu'u ri, ra taka'an va ndaxaa ri”, kachi ndo xi'in na —kachi Jesús xi'in ndia.

4 Saa ndaki'in ndia kua'an ndia, ra te ndixaa ndia, saa xini ndia nu'ni yachin burru lo'o kan, ichi kua'an ye'e na kan, saa ndaxi ndia ri.

5 Ra saa ndindakatu'un sava na ndee kan ndia kachi na saa:

—¿Nichuun kuu ndo saa ndaxi ndo burru lo'o ñaa? —kachi na xi'in ndia.

6 Saa ndakuiin ndia yu'u na, ra ndika'an ndia xi'in na iin ta ku'va iyoo ña kachi Jesús xi'in ndia, ra saa taxi na ri kua'an ri xi'in ndia.

7 Ra saa ndiaka ndia burru lo'o kan ndixaa ri xi'in ndia nuu iin Jesús, ra ṯiso ndia tikoto ndia sata ri, ra ndakoso Jesús ri kua'an ra xi'in ndia chi ñuu Jerusalén.

8 Ra kua'a ni yuvi kan ra tikoto ña isukun na, ra xakin na ña iinii kuvi ichi nuu ya'a Jesús kua'an ra, ra sava tu na kua'an xa'nu i̱kṵ nda'a itun ra xakin na ña ichi nuu ya'a ra.

9 Ra na inuu xi'in na ndikun, ra iin siso siso nda'yu na kachi na saa:

—¡Tata, sakaku ndu'u! ¡Ra ka'nu ni kuvi yo'o ra vaxi xi'in kivi Iva yo Ndioxi!

10 Ka'nu ni ra yo'o, chin ra yo'o kuvi ra kuu rey ra ka'ndia chiñu nuu yo, chi ra yo'o ku ra ndaki'in nuu xii xikua yo David, ra xikuu rey, ra ra ka'nu ni ku Iva yo Ndioxi ra ndu'u ndivi —kachi na.

11 Ra te ndixaa Jesús ñuu Jerusalén, ra saa ndiki'vi ra ini korra ve'e ñu'u ka'nu kan kua'an ra. Ra xini ra takundi'i ña'a ña iyoo ikan, ra saa xa kua'an kuñuu va tu, ndia saa ra, ndaki'in ra kua'an ra chi ñuu Betania va xi'in ndia uxi uvi ndia xika xi'in ra.

Satavi̱ chi'ña Jesús iin itun koxi chi köo kui'i nda'a nu

12 Ra te ndituvi inka kii, saa kee ndia ñuu Betania ra ndaki'in ndia vaxi tuku ndia, ra saa xa'a ndika'un ini Jesús.

13 Ra xika va xini ra ndichi iin itun koxi, ra va'a ka vi ndukuii nu. Ra saa ndixa'an ra ixto'ni ra nda'a nu, a iyoo koxi ka'an ra; su ndi te ndixaa ra nuu ndichi nu, ra ndia nii ri köo ndini'i ra, chin takua niña i̱kṵ va ke iyoo nda'a nu, saa chi süvi tiempo ña xa kṵchi ri kuvi ña, ra nii ri kuii̱ köo ndini'i ra nda'a nu.

14 Saa ndika'an Jesús xi'in itun koxi kan, kachi ra saa:

—Ndia nii ka yuvi na käxi kui'i ña kuun nda'a kun —kachi ra xi'in nu.

Ra xini so'o takundi'i ndia xika xi'in ra, ña kachi ra saa xi'in itun koxi kan.

Ndukue'e Jesús xi'in na ndee ndaxiko nuu ke'e ve'e ñu'u ka'nu

15 Ra saa te ndixaa Jesús ñuu Jerusalén xi'in na xika xi'in ra, ra ndiki'vi ra ini korra ve'e ñu'u ka'nu kan kua'an ra. Ra saa xa'a ra tava ra takundi'i na ndee ixiko kan ra saa tu na sata nuu va na, ra tiin ra mesa na ndee nama xu'un xi'in na yuvi, ra ko'ni ra nu kan, ra saa tu tiayu na ndee ixiko paloma va.

16 Ra ndia nii ka na ixiko nditäxi ra ki'vi ye'e korra ve'e ñu'u ka'nu kan.

17 Saa xa'a ra ndakani ra nuu na kachi ra saa:

—Su'va kachi tu'un Ndioxi ña ndatiaa na xina'a: “Ve'e yu, ra ve'e nuu ka'an takundi'i na yuvi xi'in Ndioxi va kunani ña.”

Chin saa kachi tu'un Ndioxi. Su ndi ndo'o ra kava nuu ndakuita'an na kui'na va ndasa ndo ña —kachi ra xi'in na.

18 Ra te kundaa ini na maestro na saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, xi'in na kuna'nu nuu na sutu, ña xa Jesús ña yo'o, ra saa xa'a na xika nduku na ndixaa koo ña ka'ni na ra, chi xa'a iyu'vi ini na xini na ra, saa chin takundi'i na yuvi ra kusii ka vi ini na ña xini so'o na ña saña'a ra na.

19 Ra saa te xa kua'an kuñuu, saa kanata Jesús ñuu kan ra ndaki'in ra kua'an ra xi'in ndia xika xi'in ra.

Ndachi̱ itun koxi tu satavi̱ chi'ña Jesús

20 Ra te ndituvi inka kii, saa ndiya'a na ichi nuu iin itun koxi kan, ra iin ndiakua tio'o nu ke ndachi̱ iin nu xini na.

21 Ra saa ndaka'an ra Pedro ña satavi̱ chi'ña Jesús nu, saa ndika'an ra xi'in Jesús, kachi ra saa:

—Tata Maestro, ¡Koto vii! ¡Xa ndachi̱ va itun koxi, tu satavi̱ chi'ña kun! —kachi ra.

22 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:

—Ndinuni ni na kandixa ndo Ndioxi.

23 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, tu ndia iin ndo na ka'an xi'in iku yo'o, ra kachi ndo saa: “Kita nuu iin kun ñaa, ra

sako'ni mii kun ini mini”, kachi ndo xi'in ña. Ra tu na kandixa va'a ndo ña ka'an ndo, ra sä uvi ini ndo, saa ra, takundi'i ña ka'an ndo, ra xinu ndixa va nuu ña.

24 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo, xa'a takundi'i ña'a ña nduku ndo nuu Ndioxi, ra tu na kandixa ndo ña xa ndaki'in ndo ña, ra nii täan taxi va ra ña nda'a ndo, ndi xa ta iyoo ña xa ndaki'in va ndo iyoo ña tuvi ndo, saa ra nḭ'ḭ ndixa va ndo ña.

25 Ra te ka'an ndo xi'in Ndioxi, ra tu vä'a kuni ndo xini ndo iin yuvi, xa'a ndia iin kuachi ña xa na xi'in ndo, saa ra xiniñu'u na saka'nu ini ndo xa'a na. Ra saa ke koo ka'nu tu ini Iva ndo Ndioxi, ra ndu'u ndivi, xa'a kuachi ndo'o va.

26 Chi tu na köo ka'nu ini ndo xa'a kuachi ña xa ndia iin yuvi xi'in ndo, saa ra nii Iva ndo Ndioxi, ra ndu'u ndivi, köo ka'nu ini tu xa'a kuachi ndo'o va —kachi Jesús xi'in na.

Ndiayu ña ku mii Jesús

27 Saa xaa tuku Jesús ñuu ka'nu Jerusalén xi'in ndia xika xi'in ra, ra te saa kuu ra xika ra ini ve'e ñu'u kan, saa xaa na kuna'nu nuu na sutu, xi'in na maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, xi'in na xikua'a ñuu kan, ra kuyachin na nuu Jesús.

28 Ra ndindakatu'un na ra, kachi na saa:

—¿Yoo taxi ndiayu nda'a kun ña xa kun ña yo'o? ¿Ni ndiayu ku mii kun ña xa kun saa? —kachi na xi'in ra.

29 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in na:

—Kunḭ tu yu'u va ndakatu'un yu ndo'o. Ra tu na ndakuiin ndo yu'u yu, ra saa ke ndatu'un tu yu'u va xi'in ndo yoo ko taxi ndiayu nda'a yu ña xa yu su'va —kachi ra xi'in na.

30 Ra saa ndindakatu'un ra na, kachi ra saa:

—¿Yoo ko xa'ndia chiñu nuu ra Juan ña sandakuchi ra yuvi? ¿Ndioxi taxi ña nda'a ra, a na yuvi? Ndakuiin ndo. —kachi ra xi'in na.

31 Ra saa xa'a na ka'an na xi'in ta'an na, kachi na saa:

—¿Ni ke kachi yo xi'in ra? Chi tu na ka'an yo: “Ndioxi va kuvi ra taxi ndiayu nda'a ra”, saa ra, kachi ra saa xi'in yo: “¿Nichuun ndikandïxa tu ndo ña ndika'an ra tu saa?”, kachi ra xi'in yo.

32 Ra tu na kachi tu yo: “Na yuvi yo'o va kuvi na taxi ndiayu nda'a ra”, saa ra, iyo ni ka'ni na yo —kachi na kuna'nu kan xi'in ta'an na.

Saa chin iyu'vi ni na xikua'a kan xini na na ñuu, chi takundi'i na ñuu ra kandixa va na ra Juan ña kuu ra, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi, chin Ndioxi ku ra ti'vi ra ña kixi va ra.

33 Ra xa'a ña kan ke ninï'i na ni ke kachi na, ra saa ndakuiin na kachi na saa xi'in Jesús:

—Kundäa ini ndi yoo taxi ndiayu nda'a ra Juan ña sandakuchi ra yuvi —kachi na.

Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:

—Saa ra nii yu'u ndatü'un tu xi'in ndo'o va, yoo ko taxi ndiayu nda'a yu ña xa yu ña yo'o —kachi ra xi'in na.

12

Tu'un ndichi xa'a na tatu too ñu'u

1 Saa xa'a Jesús saña'a ra na xi'in tu'un ndichi, kachi ra saa:

—Su'va ndo'o iin tiaa, ra ndataan te'e uva iin nuu ñu'u ka'nu, ra chikaa tu ra korra yuu va nuu ñu'u yo'o, ra kaan tu ra yavi sata kava nuu ku'ni na uva va, ra saa xava'a tu ra iin ve'e sukun nuu kundee na ki'in kuenda xi'in te'e uva kan; ra te ndi'i saa satatu ra ña inka yuvi, ra ndaki'in ra kua'an ra inka ñuu xika va.

2 Ra te nditiandiaa kii tia'ndia uva, saa ti'vi ra iin muso ra kua'an nuu na tatu too ñu'u kan, ña na ndataxi na lo'o kuenda ra.

3 Su ndi na tatu ñu'u nuu yoo te'e uva kan, ra ndukuiin na tiin na ra muso kan, ra kani na ra, ra sandiko vichi na ra kuanṵ'ṵ ra nuu xito'o ra.

4 Saa ti'vi tuku ra xito'o uva kan inka muso kua'an nuu na, ra saa xa tu na xi'in ra kan va: tiin na ra, ra kuun na yuu xini ra, ra kundiva'a ka vi na xi'in ra.

5 Ra saa ti'vi tuku ra xito'o uva inka muso ra kua'an nuu na yuvi kan, ra te ndixaa ra nda'vi kan, saa ra tiin na ra, ra xa'ni va na ra. Ra saa ti'vi ka ra xito'o uva kan kua'a ni ka na ndixa'an, ra saa xa tu na xi'in na kan va, chi sava na kani na, ra sava na xa'ni va na.

6 ’Ra te ndi'i, ra köo ka na ti'vi ra xito'o uva kan ku'ṵn, chi siin ndaa mitu'un se'e va ra kuvi ra ndindoo xi'in ra, ra ku'vi ka vi ini ra xini ra ra. Ndia saa ra ti'vi ra ra

kua'an ra nuu va na, saa chi ndakani ini
ra ka'an ra saa, “Sato'o va na se'e yo te na
xaa ra nuu na”, ka'an ra.
7 Su ndi na tatu too ñu'u nuu yoo te'e
uva kan, ra su'va va kachi na xi'in ta'an
na: “Ra yo'o va kuvi ra ndòò ndi'i ña yo'o
nda'a. Ra na'a ndo vichin, ra na tiin yo ra,
ra ka'ni yo ra, ra ña'a mii yo nduu ndi'i
va ña yo'o”, kachi na xi'in ta'an na.
8 Ra saa tiin ndixa va na ra, ra xa'ni va
na ra, ra saa tava na ra nuu ñu'u Iva ra,
ra ndixa'an na sakana na ra.
9 Ra saa ndika'an Jesús, kachi ra saa:
—¿Ni ke sa Iva ra ndixi'i kan xi'in na
tatu too ñu'u nuu yoo te'e uva kan tuvi
ndo'o? Su ku'un ra ra ka'ni ndi'i va ra,
na tatu too ñu'u kan, ra saa ndataxi ra ña
nda'a inka yuvi va. Ra saa va ke koo na
kan —kachi Jesús xi'in na.
10 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na
xikua'a ve'e ñu'u, kachi ra saa:
—¿A täan ka'vi ndo tu'un Ndioxi ña tiaa
na xina'a? Ña kachi su'va:
Yuu ña kṵñṵ'ṵ na xava'a ve'e te yachi
ku yuu ña xiniñu'u va'a ka va vichin.
11 Ra Ndioxi va ku ra xa ña yo'o, ra
ndakanda ni ini yo xi'in ña, kachi
tu'un Ndioxi —kachi Jesús xi'in na.
12 Ra xa'a na xikua'a ve'e ñu'u kuni na
tiin na ra, saa chi kundaa ini na ña xa'a
mii va na ke ndika'an ra tu'un ndichi yo'o,
su ndi nditiin na ra, saa chi ndiyu'vi va na
nuu na ñuu, na ndee xini so'o tu'un yo'o,
ndia saa ra ndakoo na ra, ra ndaki'in na
kua'an va na.

Ndika'an Jesús xa'a ña cha'vi yo nuu na chiñu

13 Saa ti'vi na xikua'a sava na fariseo
xi'in na ndikun sata ra Herodes kua'an na
nuu xika Jesús ña na kotondoso na ra, tu
ndia iin tu'un ña vä'a na ka'an ra, ra saa
ke nḭ'ḭ ndiḕḕ na, ña taxi na kuachi xa'a ra.
14 Ra saa ndḭxàà na yuvi kan nuu xika
Jesús, ra ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—Tata Maestro, kundaa ini ndi, chi ña
ka'an kun ra ña ndixa ni kuvi va ña, ra nii
xä kun xa'a vi ña ka'an na yuvi, ra iin ku
ndi'i va na nuu kun, köo na ndakaxin kun,
chi saña'a kun na ichi Ndioxi ta ku'va iyoo
va ña. Ra yo'o ku ndixa va ra saña'a
ta ku'va kuni Ndioxi. Ra ka'an xi'in ndi
vichin, ¿A va'a ña cha'vi ndi nuu ra tata
chiñu César ñuu Roma, xu'un ña nduku
ra nuu ndi, a vä'a? ¿A taxi ndi ña nda'a
ra a täxi ndi ña? —kachi na xi'in ra.
15 Ra xa kundaa va ini Jesús ra ixton-
doso va na kuvi ra, saa ndika'an ra xi'in
na kachi ra saa:
—¿Nichuun xamaña ndo ra ixtondoso
ndo yu'u? Taxi ndo iin xu'un kaa nda'a
yu na kuni yu —kachi ra xi'in na.
16 Saa taxi na iin xu'un nda'a ra, ra
ndindakatu'un ra na kachi ra saa:
—¿Yoo na'na ke ndu'u nuu xu'un yo'o,
ra yo kivi ke ndoso nuu ña? —kachi Jesús
xi'in na,
Saa ndakuiin na kachi na saa:
—Na'na ra César, xi'in kivi ra kuvi ña
—kachi na.
17 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in na:
—Tu saa, ra taxi ndo ña'a ra César
nda'a ra, ra ña ku kuenda Ndioxi, na taxi
tu ndo nda'a Ndioxi va —kachi ra xi'in na.
Saa ra, ndakanda ka vi ini na ña ndichi
ni ndakuiin ra yu'u na.

Ndakatu'un na saduceo Jesús a ndixa ke ndatiaku na ndii

18 Saa ndaxàà sava na saduceo nuu
Jesús, ra ndindakatu'un na ra a ndixa ke
ndatiaku na ndìì chi na saduceo, ra kuëe
kandixa na ña ndatiaku na ndìì. Ña kan
ke ndindakatu'un na Jesús kachi na saa:
19 —Tata Maestro, ley ña ndakoo ra
Moisés nda'a ndi, ra su'va va kachi ña:
“Tu iin tiaa ra iyoo yasi'i, ra ndikäku se'e
ra xi'in ña, ra ndixi'i va ra, saa ra xiniñu'u
na ndaki'in inka ñani ra ña'a kan, ra ta xa
na kaku se'e ña, ra ta yoo se'e ra ndixi'i
kan, saa na koo ña kaku kan”, kachi ña
tiaa ra Moisés.
20 Ra su'va ke kuu xi'in iin ve'e: uxa
tiaa xikuu ndia ve'e ndia. Ra saa kuu
tanda'a ñani ndia ra chee, ra ndia nii se'e
ra ndikäku xi'in yasi'i ra, ra ndixi'i va ra.
21 Saa ndaki'in ña inka ñani ra, ra
ndikun sata ra, ra ndixi'i tu ra kan va, ra
ndia nii se'e ra ndikäku xi'in ña. Ra saa
ndaki'in ña inka tuku va ra, ra ndixi'i tu
ra uni kan va.
22 Ra uxa saa ndia xindu'u ña xi'in va,
ra ndixi'i uxa saa va ndia; ra ndia nii ndia
ndikäku se'e ña xi'in. Saa ra ndixi'i tu mii
va ña.
23 Ña kan ke kuni ndi ndakatu'un ndi
yo'o: te na ndatiaku ndia kan, ¿ra yoo ku

ndia kuu yii ña, chi xindu'u ña xi'in uxa saa va ndia? —kachi na xi'in Jesús.

24 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:

—Ndo ya'a xini va kuvi ndo, saa chi xa xïni ndo ni ke kachi tu'un Ndioxi, ra xa xïni tu ndo xa'a ndie̱e̱ Ndioxi va.

25 Chi te na xaa kii ndatiaku na ndixi'i, na tiaa xi'in na si'i ra tandä'a ka na, chi xa ta iyoo mii na tatun Ndioxi, na iyoo ndivi va, nduu na.

26 Ra saa tu, xa'a ña ka'an ndo ña ndatiaku na ndìì va, ra su'va va kachi tu'un Ndioxi ndakani ña, ¿A täan ka'vi ndo tu'un Ndioxi ña tiaa ra Moisés, nuu ndika'an Ndioxi xi'in ra, te xini ra xixi̱ itun ìñu̱? Ra ikan ke ndika'an Ndioxi xi'in ra kachi ra saa: "Yu'u ku Ndioxi ra kañu'u ra Abraham, xi'in ra Isaac, xi'in ra Jacob."

27 Ña kan ke na kundaa va'a ini yo, chin Ndioxi, ra Ndioxi na tiaku va kuvi ra, süvi Ndioxi na ndii kuvi ra. Ra ndo'o, ra na täan kundaa va'a ini va kuvi ndo —kachi Jesús xi'in na.

Saña'a Jesús ndia ña ku ndiayu ña chee va'a ka

28 Ra saa te xini so'o iin ra maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ña va'a ni ndakuiin Jesús yu'u na kan, ra saa kuyachin ra ndindakatu'un ra Jesús, kachi ra saa:

—¿Tata ndia ndiayu ke chee va'a ka nuu takundi'i ña? —kachi ra.

29 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:

—Ndiayu ña ka'nu va'a ka nuu takundi'i ña ke yo'o: "Kuni so'o ndo'o na Israel, chi Iva yo Ndioxi ra indaa mitu'un va kuvi ra.

30 Ra ndinuni ni na ku'vi ini kun kuni kun Iva kun Ndioxi xi'in takundi'i nima kun, xi'in takundi'i ña tiaku kun, xi'in takundi'i ña xinituni kun, xi'in takundi'i ndie̱e̱ kun;" ña yo'o ku ndiayu ña chee va'a ka nuu takundi'i va ña.

31 Ra ndiayu ña uvi ku tu ña yo'o, ra iin nuu ka'an va ña: "Na ku'vi ini kun kuni kun na ta'an kun ta ku'va ku'vi ini kun xini kun mii kun." Ra köo ka ña ka'nu nuu ña yo'o —kachi Jesús xi'in tiaa kan.

32 Saa ndakuiin ra maestro saña'a ley Ndioxi, kachi ra saa xi'in Jesús:

—Va'a ni ndika'an kun, Tata Maestro, ña ndixa ke, indaa mitu'un va ku Ndioxi, ra köo ka inka Ndioxi nuu ra kan.

33 Ra ña ku'vi ini yo kuni yo Ndioxi xi'in takundi'i nima yo, xi'in takundi'i ña xinituni yo, xi'in takundi'i ña tiaku yo, xi'in takundi'i ndie̱e̱ yo, xi'in ña ku'vi ini yo kuni yo na ta'an yo ta ku'va ku'vi ini yo xini yo mii yo, ra ndiaa ya'vi ni ka va ña yo'o nuu takundi'i ña'a ña soko yo nuu Ndioxi —kachi ra xi'in Jesús.

34 Ra te xini so'o Jesús ña mii ña ndixa ke ndika'an ra maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, saa ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:

—Xa yachin ni va iyoo kun ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi ra xi'in ra.

Ndia saa ra ndia nii ka na ndixändiee ini ña ndakatu'un na Jesús.

Ka'nu ni ka ra ti'vi Ndioxi xaa nuu ra rey David.

35 Saa ndikaa Jesús ini korra ve'e ñu'u saña'a ra na yuvi, ra ndindakatu'un ra na kachi ra saa:

—¿Nichuun ka'an na maestro saña'a ley Ndioxi ña se'e xikua ra David kuvi ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku ña yuuvi yo'o?

36 Ra ra David, ra su'va va kachi ra, ndika'an ra xi'in ndie̱e̱ Tachi Yii Ndioxi:

"Su'va kachi Ndioxi xi'in Iva yu, 'Na'a,
koo kun chi xi̱in kua'a yu,
ra va'a sandi'i yu xa'a takundi'i na iyoo
kuachi xi'in kun' ", kachi Ndioxi,
kachi ra David.

37 Ndatu'un ndo xi'in yu, ¿Ndixaa ke iyoo ña, ña ka'an ra David ña ku Iva ra, ra ti'vi Ndioxi kixi, ra ka'an tu na ña kuu ra se'e xikua va ra? —kachi Jesús xi'in na.

Ra kua'a ka vi na ndee xini so'o ña ka'an ra, ra kusii ka vi ini na.

Vä'a ndasava'a ni yo mii yo nuu inka na.

38 Ra saa sakua'a ka Jesús na, kachi ra saa:

—Kuenda ni koo ndo, ra xä ndo ta xa na saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, chi na yo'o ra kotoo ni na kundixi na tikoto nani̱, ra kuni ni tu na na sato'o ni yuvi na te ndakuta'an na xi'in na nuu ya'vi.

39 Ra saa tu te kua'an na ve'e ñu'u a te
kua'an na viko, ra xini sii ni na kundee
na tiayu tu ndee na kuna'nu.
40 Ra sanda'vi ni tu na, na si'i na
ndukuaan va, chi kindiaa na ña'a ña ku
mii na nda'a na. Ra ña kuni na kindoo
va'a na nuu na ñuu, ra na'a ka vi ka'an
na xi'in Ndioxi. Ra ña xa na ña yo'o, ra
chee ni ka tundo'o vaxi nuu na sa Ndioxi
—kachi Jesús.

Ndatu'un Jesús xi'in na xa'a xu'un ña ndisoko iin ña'a nda'vi ña ndukuaan.

41 Saa ndu'u Jesús ini korra ve'e ñu'u, ra
yachin kan iin iin ña'a nuu taan na xu'un
ña soko na. Ra ixto'ni ra ña soko ka vi na
xu'un, ra kua'a ka vi xu'un soko sava na
kuika.
42 Ra saa ndixaa iin ña si'i nda'vi ndixi'i
yii, ndisoko ña uvi xu'un kàà vali nuu
Ndioxi, ra uvi saa ku mii xu'un lo'o va ña.
43 Saa ra ndakana Jesús ndia xika xi'in
ra, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi ndiaa
ya'vi ni ka va xu'un ña ndisoko ña nda'vi
kaa nuu ña ndisoko takundi'i na kan.
44 Chi va'a ni kua'a ni va ku xu'un soko
na, su ndi ña xa ndoo ndoso nuu va na
ke soko na. Ra ña nda'vi kaa, ra takua ña
kaa ku ndi'i xu'un lo'o va ña, ra ndisoko
ndi'i va ña ña nuu Ndioxi —kachi Jesús
xi'in ndia.

13

Ka'an Jesús ña ndi'i xa'a ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

1 Ra saa te kanata Jesús ini korra ve'e
ñu'u kan ra ndika'an iin ra xika xi'in ra,
kachi ra saa:
—¡Tata, to'ni. Tiaa ni nduvi yuu ña
kuva'a ve'e ñu'u yo'o, ra tiaa ni iyo kaa
ve'e ñu'u chee yo'o! —kachi ra xi'in Jesús.
2 Saa ndakuiin Jesús yu'u ra, kachi ra
saa:
—¿A tiaa ni iyo kaa ve'e ñu'u chee yo'o
tuvi kun? Ndi vaxi kii ra ña ndi'i uun xa'a
va kuvi ña. Chi ndia nii nuu ndichi ka ña
ke kuñä'a vi —kachi Jesús xi'in ra.

Su'va kuu te xa ndinumi ndi'i xa'a ña yuuvi.

3 Saa ndaki'in na kua'an na chi iku ña
nani Olivo, ña ixtondiaa ndaa nuu iin ve'e
ñu'u. Ra ikan ndixàà Jesús ndakundu'u
ra, ra saa kuyachin ra Pedro, ra Santiago,
ra Juan, xi'in ra Andrés, ra ndindakatu'un
se'e ndia ra kachi ndia saa:
4 —Tata, ka'an xi'in ndi, ¿ama ke kuu
saa? ¿Ra ni ke sa ndi kundaa ini ndi te xa
ndinumi ku saa? —kachi ndia xi'in ra.
5 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Kuenta ni koo ndo koto ndiaa na
sanda'vi ndo'o.
6 Chi kua'a ni na kixi ra kuniñu'u na kivi
yu ña sanda'vi na yuvi, ra kachi na saa:
"Yu'u ku Cristo ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku
na yuuvi yo'o", kachi na, ra kua'a ni yuvi
sanda'vi na.
7 Ra te xa na xa'a kuniso'o ndo ña xa
iyoo ni kuachi ra xa'a kuniso'o ndo ña
kanita'an ni na yuvi, saa ra kuayü'vi ndo,
chi xiniñu'u saa ke kuu va. Su ndi süvi ña
xa ndi'i xa'a kuvi ña yuuvi.
8 Ra kua'a ni ñuu ra kanita'an ña xi'in
ta'an ña, ra saa tu ñuu ña kuna'nu va, chi
kanita'an ni tu ña kan va xi'in ta'an ña; ra
kua'a ni ñuu ndiee ni taan, ra kundikaa
ni sokò, ra kanita'an ni yuvi xi'in ta'an
na; ndi süvi ña xa ndinumi ndi'i xa'a kuvi
ña yuuvi yo'o, chi sakan ña xa'a va ku
tundo'o yo'o ña satixu'vi ña na.
9 'Ra ndo'o, ra kondiaa ni ndo mii ndo;
chi tiin na ndo'o ra ku'un ndo xi'in na
nuu na chiñu, ra ku'un tu ndo xi'in na
chi ve'e ñu'u va, ra sandiva'a ni na xi'in
ndo ra kani ni na ndo'o. Ra ndataxi na
ndo'o nda'a na chiñu na'nu xi'in na ku
rey, na kuna'nu xa'ndia chiñu xa'a ña
ndikun ndo yu'u; ra saa ke kuvi ndatu'un
ndo xa'a yu xi'in na.
10 Ndi su xiniñu'u kuniso'o ndi'i na yuvi
tu'un Ndioxi iin ni kuvi, ra saa ke ndi'i
xa'a ña yuuvi yo'o.
11 Ra te na tiin na ndo'o ku'un ndo xi'in
na nuu na chiñu, ra ndï'i ini ndo xa'a
tu'un ña ndakuiin ndo yu'u na, ra nii
ndakäni ini ndo; chi mii Ndioxi va kuvi
ra taxi tu'un ña ka'an ndo xi'in na, chi
süvi mii ndo kuvi ndo ka'an, chi Tachi Yii
Ndioxi ra iyoo xi'in va ndo ku ra ka'an.
12 Ra na iyoo ñani, ra xiko ta'an na xi'in
na ra ndataxi na na, ña kuvi na xa'a tu'un
Ndioxi, ra na iyoo se'e ra xiko ta'an tu na
kan va xi'in se'e na ña kuvi na xa'a tu'un
Ndioxi, ra saa tu na iyoo vasi'i va chi xiko
ta'an tu na kan va xi'in vasi'i na ña kuvi
na xa'a tu'un Ndioxi.
13 Ra kundasi ni na yuvi yo'o ndó'o
xa'a ña ndíkun ndo yu'u, ra ndo'o, na
kuchuun sandiee ini ndia kii ndi'i, ra

ndïko ini ndo, ra ndó'o̱ kuvi ndo kuchuun
kaku va.
14 ’Ra na ndee Judea na kunu na ku'un
na chi iku te na kuni na ña ndiva'a,
ña yuku, ña ndika'an ra Daniel xa'a,
ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, te
kachi ra saa, “Iyoo ña'a ra süvi nuu koo
ña ke iyoo ña.” (Ra na ka'vi, ra na kundaa
ini na xi'in ña ka'vi na).
15 Ra na ndee chi xi̱ni̱ ve'e, ra na kï'vi
ka na ve'e ndaki'in na ña'a na;
16 Nii na ñu'u xachiñu iku, ra na ndïko
ka na ndaki'in na tikoto na.
17 Ra nda'vi ni na si'i na ñu'u se'e, xi'in
na iyoo se'e vali te na xaa kii kuu ña yo'o.
18 Ka'an ndo xi'in Ndioxi ra te na ndo'o
ndo saa, ra na küu ña yo̱o̱ te kuun savi.
19 Tundo'o ka'nu ña kuu kii yo'o, ra ndia
te xava'a Ndioxi ña yuuvi yo'o ra täan
kuu ña, iin saa ndia vichin, ra nii kii ña
vaxi küu ka ña.
20 Ra tu kuëe ndixa'ndia Ndioxi tiempo
yo'o ña ndasa lo'o ra ña, saa ra ndia
nii yuvi kuvi na käku vi, su ndi xa'a
na ndíku̱n sata ra, na ndikaxin ra ke
xa'ndia ra tiempo yo'o ra ndulo'o va kii.
21 ’Tu ndia na ka'an xi'in ndo, kachi na
saa: “¡To'ni ndo, yo'o iin Cristo!” Ra inka
tu na ka'an: “¡To'ni ndo chi ra iin kaa kuvi
ra!” kachi na, ra kandïxa ndo ña ka'an
na.
22 Chi kua'a ni na maña kixi ra kachi
na saa, “Yu'u ku Cristo”, a “Yu'u ku ra
ka'an tu'un yu'u Ndioxi”, kachi na. Ra
kua'a ni ña ndichi xi'in ña xitu'un sa na
ña sanda'vi na yuvi, ra kusana ndia na xa
ndikaxin Ndioxi kundikun ichi va ra ku̱ni̱
na sanda'vi na.
23 Ña kan ke xa ka'an ndi'i va yu ña yo'o
xi'in ndo vichin, ra ki'in ni ndo kuenda
xi'in mii ndo.

Su'va ke kuu te na ndiko Se'e Ndioxi

24 ’Ra te xa na ndi'i kuu tundo'o yo'o, ra
saa kuñaà nuu ñu'ù kaa, ra nii yo̱o̱ kaa ra
ndayë'e̱ ka ri.
25 Ra kimi, ri ndee nuu ndivi kaa, ra
ko̱yo ndi'i va ri, ra takundi'i ña'a ña ndee
nuu ndivi kaa ra ndakanda ndi'i va ña.
26 Ra saa vi ke kuni ndo yu'u, ra xaa yo'o
vichin, ña kixi tuku yu iin nuu vi̱ko̱ xi'in
takundi'i ndie̱e̱ yu ña ka'nu.
27 Ra saa ke ti'vi yu na tatun yu ku'un
na kumi saa tutun ña yuuvi, ña ndakaya
na na ndikaxin yu ku'un xi'in yu, na ndee
ndia xa'a ña yuuvi yo'o, iin saa ndia nuu
ndi'i ñu'ú.
28 ’Na kutu'va ndo tu'un ndichi xa'a
itun koxi: Te xa xa'a ndu̱itia nda'a nu, ra
xa ndukuii nu, ra saa ke xa kundaa ini
ndo ña xa kuyachin tiempo savi.
29 Saa tu iyoo ña yo'o va, te xa xini ndo
xa'a kuu takundi'i va ña yo'o, saa ra kuni
kachi ña saa, ña xa ndinumi ni ndiko tuku
va yu.
30 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi
xi'na ka kuu takundi'i ña yo'o, ra saa ke
kuvi na yuvi ndee tiempo vichin.
31 Ndivi kaa xi'in ñu'u yo'o, ra ña ndi'i
xa'a va kuvi ña, su ndi tu'un yu ra ndï'i
xa'a ña.
32 ’Ra kii xi'in hora te na ndiko yu, ra
ndia nii na kundäa ini ama ke kuu saa,
chi nii na tatun Ndioxi na iyoo ndivi ra
kundäa ini na; ra ni yu'u, ra xaa yo'o,
kundäa ini; chi indaa mitu'un Iva va yu
kuvi ra xini.
33 ’Ra ña kan ke kuenda ni na koo ndo,
ra ka'an ni ndo xi'in Ndioxi, ra kundito ni
ndo chi kundäa ini ndo ama ke ndiko yu.
34 Ta ku'va xa iin tiaa ra kua'an inka
ñuu xika, ra ndakoo ra ve'e ra nda'a na
xa chuun nuu ra ña na kondiaa na ña, ra
taxi ra chuun nda'a ta iin, ta iin na, ña na
sa na, ra xa'ndia tu ra chuun nuu iin ra
ña na kondiaa ra ye'e va.
35 Saa ra, xiniñu'u na koo tu'va tu ndo'o
va, saa chi kundäa ini ndo ama ke ndiko
ra Tata xi'in ve'e kan; a te kuaa ke xaa ra,
a sava ñu̱u ke xaa ra, a te xa kana chele
va xaa ra, a te xa ndituvi va tu, ndi ndia
nii na kundaa ini.
36 Chi kama ni va xaa ra, ra koto ndani'i
ra ndo'o ña ndee ndo kixi̱ ndo.
37 Ra ña ka'an yu xi'in ndo'o ke ka'an
tu yu xi'in taku yaa va na: ra kuenda ni
na koo ndo; kïxi ndo.

14

Kata'an na ndia ku'va tiin na Jesús

1 Ndia soo uvi kii ke kumani ra koo va
viko pascua, te xixi na ixtava'a ña köo
ndavi xi'in. Ra na kuna'nu nuu na sutu
xi'in na maestro saña'a ley Ndioxi, ra xa'a
na xika nduku na maña ndia ku'va ke tiin
na Jesús, ra ka'ni na ra.
2 Ra sava tu na kachi saa:

—Sä yo saa mii viko, chi koto tiaa ni sa na yuvi xi'in yo —kachi na kuna'nu kan xi'in ta'an na.

Iin ña si'i kǫso ndiee ña ndutia xa'an tami xini Jesús

3 Ra chi ñuu Betania ke ndaki'in Jesús kua'an ra, ra ndi̱xa̱a̱ ra ve'e ra nani Simón, ra ndo'o kue'e tia'yu. Ra nani saa kuu Jesús ndu'u ra nuu mesa, saa xaa iin ña'a, ra ni'i ña iin yuyu lo'o ra iin chitu ndaa ña xi'in ndutia ra xa'an tami, ra tiaa ni ya'vi ndutia yo'o, chi ra kana xi'in ndinu'u i̱kṵ nardo kuvi ra. Saa ta'vi ña sukun yuyu lo'o, ña ñu'u ra, ra kǫso ndiee ña ra xi̱ni̱ Jesús.

4 Ra saa ndisaa sava na ndee yo'o, ra ndika'an na kachi na saa:

—¿Nichuun ke ndixitia uun ndṵtia xa'an tami yo'o?

5 A vä'a ndikiya'vi ra. Ra kusana ndia uni ciento denario ya'a va ki̱ya'vi̱ ra tu ra ndixiko yo kuvi ra; ra chindiee ta'an yo xi'in na nda'vi —kachi na ña kaña'a na xa'a ña'a yo'o.

6 Saa ndika'an Jesús xi'in na:

—Koyaa ndo xi'in ña. ¿Nichuun kaña'a ndo xa'a ña? Chi ña xa ña xi'in yu yo'o, ra ña va'a va kuvi ña.

7 Chi na nda'vi, ra iin ndisaa tiempo va ke iyoo na kan xi'in ndo, ra kuvi sa ndo ña va'a xi'in na kan ndia ndia ka mii kii ña kuni̱ va ndo; ndi yu'u, ra süvi ndisaa tiempo ke koo yu xi'in ndo.

8 Ra ña'a yo'o, ra xa kuchuun va ña xa ña ña yo'o chi xa chikaa va ña ndutia ra xa'an tami yu'u, ña xa na koo nduvi yu te na nduxin na yu'u.

9 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi ndia ndia ka nuu ñu'u ña yuuvi yo'o, nuu ndatu'un na tu'un Ndioxi, ra ikan ndatu'un tu na xa'a ña'a yo'o va, ra saa ndaka'an na xa'a ña va'a xa ña.

Kindoo ra Judas ña ndataxi ra Jesús nda'a na chiñu

10 Saa kee ra Judas Iscariote, iin ra ita'an xi'in ndia ña kuu ndia uxi uvi ña xika ndia xi'in Jesús, ra kua'an ra ka'an ra xi'in na kuna'nu nuu na sutu ña kuni ra ndataxi ra Jesús nda'a na.

11 Ra te xini so'o na ña ndika'an ra Judas xi'in na, saa ra ndiee ni kusii ini na, ra kindoo na cha'vi na ra, saa ra xa'a xika nduku ra ndia ku'va ke sa ra ña va'a ndataxi ra Jesús nda'a na.

Xixini Jesús xi'in ndia xika xi'in ra

12 Kii nuu te iyoo viko ña xixi na ixtava'a ña köo ndavi xi'in, ra soko tu na iin ndikachi lo'o xa'a kuachi na te viko pascua, ra saa ndindakatu'un ndia xika xi'in Jesús, kachi ndia saa:

—¿Ndia mii ke kuni kun ku'un ndi savii ndi ña'a kuxini yo viko pascua vichin, Tata? —kachi ndia xi'in ra.

13 Ra saa ti'vi Jesús uvi ndia xika xi'in ra, ra kachi ra saa xi'in ndia:

—Kua'an ndo chi ñuu. Ra ikan ndakuta'an ndo xi'in iin tiaa, ra kasoko ra iin yoo tiakuii kua'an ra, ra kundikun ndo ra ku'un ndo.

14 Ra nuu xaa ra kan, ikan ka'an ndo xi'in mii ra tata xi'in ve'e kan kachi ndo saa: "Su'va kachi ra Tata Maestro: ¿Ndia mii ku ve'e nuu koo yu xi'in ndia xika xi'in yu ña kuxini yu viko pascua vichin? kachi ra", kachi ndo xi'in ra.

15 Saa ña'a ra iin ve'e chee ña piso ni̱nù nuu ndo ra xa iyoo nduvi ndi'i va ini ña. Ñaa savii ndo ña'a ña kuxini yo —kachi Jesús xi'in ndia.

16 Saa ndaki'in ndia kua'an ndia ñuu kan. Ra iin ta iyoo ña ndika'an Jesús xi'in ndia, iin saa iyoo ña kuu ndixa va, ra ikan xanduvi ndi'i ndia chuun ña ndika'an ra xi'in ndia sa ndia.

17 Ra te xa kua'an kuñaà nuu ñu'u saa ndi̱xàà Jesús xi'in uxi uvi saa ndia xika xi'in ra.

18 Ra ndakundee ndia nuu mesa kuxi ndia, ra nani saa kuu ndia ndee ndia xixi ndia, saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:

—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, iin ndó'ǫ ndia ndee xixi xi'in yu kuvi ndia ndataxi yu'u nda'a na saa ini xini yu'u —kachi ra xi'in ndia.

19 Ra xa'a kusuchi ka vi ini ndia, ra saa xa'a ta iin ta iin ndia ndakatu'un ndia Jesús kachi ndia saa:

—¿A yu'u ku ra sa saa, Tata? —kachi ta iin ta iin ndia xi'in ra.

20 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:

—Iin ndo'o, ndia uxi uvi, ndia chindaxi ixta ini ko'o ña xixi yu kuvi ndia.

21 Ña ndixa ke yu'u, ra xaa yo'o, ra
xiniñu'u ndo'o ni yu ta ku'va kachi tu'un
Ndioxi ña tiaa na xa'a yu; su ndi ¡Nda'vi
ni ra ndataxi yu'u kan! Ra va'a ka va
kee ra nda'vi tu kuëe ndikaku ra —kachi
Jesús xi'in ndia.
22 Nani saa ku ndia ndee ndia xixi ndia,
saa ki'in Jesús iin ixta, ra taxi ra tixa'vi
nda'a Ndioxi, ra saa ta'vi ra ña taxi ra
nda'a ndia, ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Ki'in ndo ña yo'o, kuxi ndo; chi ña
yo'o ku iki kuñu yu —kachi ra.
23 Ra saa ṭiin ra iin copa vino, ra taxi ra
tixa'vi nda'a Ndioxi, ra saya'a ra copa kan
nda'a ndia, ra lolo'o ra xi'i takundi'i ndia.
24 Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra
saa:
—Vino yo'o ku iin trato xaa ña kindoo
yu xi'in ndo vichin, chi ra yo'o ku nii yu
ña kṵtia xa'a takundi'i na yuuvi yo'o.
25 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo
chi ndandïko ka yu ña ko'o yu ndutia
uva yo'o xi'in ndo; chi ndia te na xaa kii
ka'ndia Ndioxi chiñu, ndia saa vi ke ko'o
tuku yu vino xaa xi'in ndo —kachi Jesús
xi'in ndia.

Ndakani Jesús ña tise'e tu'un ra Pedro xa'a ra

26 Ra saa te sandi'i ndia xita ndia yaa yii,
saa kẹe ndia ndaki'in ndia kua'an ndia chi
iku ña nani Olivo.
27 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra
saa:
—Ñuu vichin ra takundi'i ndo yu'vi, ra
ndakoo mii tu'un va ndo yu'u; chi saa
kachi tu'un Ndioxi: "Kuvi ra kuu paxto, ra
ndutia ndi'i va ndikachi ku'un ri", kachi
ña.
28 Ra te na ndatiaku yu, ra xi'na ka yu'u
ku ra kunuu ku'un nuu ndo chi Galilea
—kachi ra xi'in ndia.
29 Ra ndika'an ra Pedro kachi ra saa
xi'in Jesús:
—Tata, va'a ni na yu'vi takundi'i va
ndia ra ndakoo ndia yo'o, ndi yu'u, ra
ndaköo nda'a yu yo'o —kachi ra.
30 Saa ndika'an Jesús xi'in ra:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in kun, chi xa
uni va ichi ṭisẹ'e tu'un kun xa'a yu ñṵu
vichin, ra saa kana chele uvi ichi —kachi
Jesús.
31 Ndi ra ndiee ka ndakuiin va ku ra
Pedro kachi ra saa:
¡Va'a ni na kuvi va yu xi'in kun, Tata,
ndi tïse'e tu'un mii vi yu xa'a kun!
—kachi ra xi'in Jesús.
Ra iin saa kachi takundi'i tu ndia sava
kan va.

Kua'an Jesús ka'an ra xi'in Ndioxi iin nuu nani Getsemaní

32 Saa xaa Jesús xi'in ndia xika xi'in ra
xa'a iku Olivo iin nuu nani Getsemaní, ra
ikan ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Koo ndo yo'o, ra yu'u, na ku'un ka'an
xi'in Ndioxi —kachi ra.
33 Ra ndika'an ra xi'in ra Pedro, xi'in ra
Jacobo, xi'in ra Juan, kua'an ndia xi'in ra.
Ra saa xa'a kusuchi ka vi ini Jesús ra xa'a
ndi'i ka vi ini ra.
34 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra
saa:
—Tiaa ni ke kusuchi ini yu, iin iyoo ini
yu kuvi va yu; ra ndo'o, ndia ndòò yo'o ra
kundito ndo —kachi ra.
35 Ra saa kuxika ra lo'o nuu ndee ndia,
ra ikan xikusiti ra, ra xa'a ra ka'an ra xi'in
Ndioxi, tu ña kuvi ke ra na ya'a va tundo'o
ña kuyachin vaxi yo'o nuu ra.
36 Ra kachi ra saa ka'an ra xi'in Ndioxi:
—Abba Tata, köo ña u'vi nuu yó'ọ. Ra
saya'a yu'u nda'a tundo'o ña vaxi yọ'ọ;
ndi na köo ña kuni yu'u, chi na koo ña
ta ku'va kuni mii va kun —kachi ra xi'in
Ndioxi.
37 Te ndi'i, saa nandiko ra xaa ra, ra xa
ndia kixi va ku ndia ndee ndia; ra saa
ndika'an ra xi'in ra Pedro kachi ra saa:
—Simón, ¿a ra kixi va kuvi kun? ¿A
ndia nii hora lo'o vi ke ndixändiee ini kun
kundito kun? —kachi ra xi'in ra.
38 Kundito ndo, ra ka'an ni ndo xi'in
Ndioxi, ra na täxi ra ña koyo ndo nda'a
kuachi; chi ña ndixa ke: ndo'o, ra kuni ni
va ndo ka'an ndo xi'in Ndioxi, su ndi vita
ni ini ndo —kachi ra xi'in ndia.
39 Saa ndaki'in tuku ra kua'an ra, ra iin
saa kachi tuku va ra ka'an ra xi'in Ndioxi.
40 Ra te nandiko ra, xaa tuku ra nuu
ndee ndia, ra kixi tuku va ndia, chi iin
vevee takaa ma'na nuu ndia ra tiaa ni
kuni kusu ndia, ra nii ninï'i ndia ni ke
kachi ndia xi'in ra.
41 Ra xa ichi uni va ke nandiko ra xaa ra,
ndia saa ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi
ra saa:
—¡Kundee ka ndo kusu va ndo! Chi xa
nditiandiaa va hora ña ndataxi na yu'u,
ra xaa yo'o, nda'a na yuvi kuachi.

42 Ndakoò ndo ra ku'un yo; chi xa
kuyachin va ra ndataxi yu'u nda'a na
—kachi Jesús xi'in ndia.

Tiin na Jesús kua'an ra xi'in na

43 Sakan saa kuu ra ka'an ra xi'in ndia,
saa ra xa xaa va ra Judas, ra ita'an xi'in
ndia, ra iin tia'ndia chee na yuvi ni'i ichi
xi'in itun xaa na; ra na xikua'a, xi'in na
sutu, xi'in na maestro saña'a ley Ndioxi
kuvi na ti'vi ña'a.
44 Ra xa ndikata'an va ra Judas xi'in na
ndia ku'va ke ndataxi ra Jesús nda'a na.
Ra su'va kachi ra xi'in na:
—Ra xaa yu ka'an ndioxi yu xi'in kan
kuvi ra tiin ndo, ra tuun va'a katun ndo
ra, ra na ku'un ra xi'in ndo —kachi ra
xi'in na.
45 Te ndixàà ndixa ra Judas, saa ndikun
kuyachin ra nuu Jesús ra ndika'an ra
kachi ra saa:
—¡Tata Maestro! ¡Tata Maestro! kachi
ra.
Saa nditiandiaa yu'u ra nuu Jesús, ña
ndika'an ndioxi ra xi'in ra.
46 Ra na xaa xi'in ra, saa ra ndikun tiin
ndixa va na Jesús kua'an ra xi'in na.
47 Ra saa tava iin ra xika xi'in Jesús
ichi, ra xa'ndia ra iin xiyo so'o ra muso
ra xachiñu nuu sutu ra kuchee nuu taku
yaa na sutu.
48 Saa ndika'an Jesús xi'in na yuvi yo'o,
kachi ra saa:
—¿Nichuun xaa ndo xi'in ichi, xi'in
itun ña tiin ndo yu'u? ¿A ra kui'na kuvi
yu tuvi ndo?
49 A su iin ndisaa kii va ndixiyo yu xi'in
ndo ini ve'e ñu'u, saña'a yu ndó'o, ra
nditiin ndo yu'u. Ndi su'va ke xiniñu'u
koo va, ra saa ke xinu nuu ña ka'an tu'un
Ndioxi —kachi Jesús xi'in na.
50 Ndia saa ra xinu ndi'i va ndia xika
xi'in ra kua'an ndia ra ndakoo nda'a va
ndia ra.

Iin ra lo'o ndiyu'vi xinu

51 Ra ndikun iin ra lo'o kua'an ra sata
Jesús, ra takua indaa manda va ke isukun
vixin ra kua'an ra, ra kuni tiin tu na ra
kan va.
52 Ra xandaku ra kunuu ra nda'a na, ra
saña va ra manda ña isukun ra, ra xinu
yala ra kua'an ra.

Ndiaka na Jesús ndixaa ra nuu na chiñu

53 Saa ndixaa na xi'in Jesús nuu ra sutu,
ra kuchee, ra ikan ndakuta'an takundi'i
na kuna'nu nuu na sutu, xi'in na xikua'a
na'nu, xi'in na maestro saña'a ley Ndioxi.
54 Ra xika xika ndíkun ra Pedro kua'an
ra, iin saa ndiakua ndixaa ra ndia nuu
ke'e ve'e ra sutu kuchee kan, ra ikan
ndakundu'u ra xi'in na kumisio ndiaa
ye'e ñu'u, ndasaa ra xi'in na nuu xixi ñù'ù
kan.
55 Ra na kuna'nu nuu na sutu xi'in na
xikua'a ve'e ñu'u, xa'a na xika nduku na
kuachi Jesús, ña va'a ndataxi na ra nda'a
na chiñu ña ka'ni na ra, ndi ndia nii
kuachi ra köo ndani'i na.
56 Va'a ni kua'a ni va ku yuvi taxi kuachi
siki xa'a Jesús, su ndi ndindäkita'an tu'un
na, chi xa siin xa siin ka'an iin iin va na.
57 Saa ndakuita sava na ra xava'a ini na
xa'a ra, kachi na saa:
58 —Ndu'u xini so'o ña ndika'an ra
kachi ra saa: “Kani yu ve'e ñu'u ña xava'a
na yuvi yo'o, ra kii uni saa ndakanindichi
yu inka ña, ndi süvi ka ña sava'a nda'a
na kuvi ña kan”, kachi ra xini so'o ndi
—kachi na.
59 Ra va'a ni saa kachi va na, su ndi xïin
ña ndakita'an tu'un na.
60 Saa ndakundichi mii ra sutu kuchee
ma'ñu takundi'i na, ra ndindakatu'un ra
Jesús kachi ra saa:
—¿Nichuun ndakuïin kun xa'a ña
ka'an na yo'o? ¿A ndixa kuachi kun kuvi
ña ka'an na yo'o? —kachi ra xi'in Jesús.
61 Ra yayaa va íin Jesús ra ndia nii tu'un
ndindäkuiin ra. Saa ndindakatu'un tuku
mii ra sutu kuchee kan ra, kachi ra saa:
—¿A yo'o ku Cristo, se'e Ndioxi ra
ka'nu? —kachi ra.
62 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in
ra:
—Suvi va yu. Ra kuni ndo yu'u, ra xaa
yo'o vichin, kundu'u yu chi xitia kua'a
Ndioxi ra ka'nu, ra ndiko tuku yu iin nuu
viko kixi yu xi'in takundi'i ndiee Ndioxi
—kachi Jesús xi'in ra.
63 Ra saa iin ndata saa ini ra sutu
kuchee yo'o tikoto ña ndixi ra, ra kachi
ra saa:
—¿Nichuun ke kuniñu'u ka vi yo yuvi
na ka'an tie'e nuu ra?
64 Chi xa xini so'o tu ndo'o va, ña ndaa
yu'u ra Ndioxi. ¿Ra a va'a tuvi ndo?
—kachi ra xi'in na.

Ra iin yu'u ku taku yaa va na ra kachi na saa: —Na kuvi ra chi ndixa ke iyoo va kuachi ra, —kachi na.
65 Ra saa xa'a sava na kondiaa na tiasi'i na ra. Ra ndasi na nuu ra, ra kani na ra, ra ka'an na xi'in ra kachi na saa:
—¡Ka'an ndaku! ¿Yoo ko kani yo'o? —kachi na xi'in ra ña xasiki na ra.
Ra saa tu na ndiaa ye'e ve'e ñu'u va, kani ni tu na kan va ra.

Tise'e tu'un ra Pedro xa'a Jesús

66 Ra saa kuu ra Pedro ndu'u ra nuu ke'e chi nīnū, saa ndīxàà iin ña'a ña xachiñu nuu ra sutu kuchee kan.
67 Ra te xini ña ra Pedro ndu'u ra ndasaa ra nuu xixi ñù'ù xi'in na kan, saa iin kaxi kaxi ixto'ni ña nuu ra, ra ndika'an ña xi'in ra, kachi ña saa:
—Ra ita'an xi'in Jesús ra Nazaret ku tu yo'o va —kachi ña xi'in ra.
68 Saa ndakuiin ra yu'u ña, kachi ra saa:
—Xïni yu yōō ku ra ka'an kun xa'a ñaa, ra nii kundäa ini yu ni ke ka'an kun xa'a —kachi ra xi'in ña, chi tīsē'e tu'un va ra.
Saa ndakundichi ra kanata ra ye'e, ra saa kana va chele.
69 Ra saa xini tuku va ña xachiñu kan ra, ra xa'a ña ka'an ña xi'in takundi'i na ndee kan, kachi ña saa:
—Ta'an na kan ku tu ra yo'o va —kachi ña.
70 Ra tīsē'e tu'un tuku va ra Pedro. Ra saa ndiya'a iin kani lo'o, ra ndika'an tuku va na ndee kan xi'in ra Pedro, kachi na saa:
—Ña ndixa ke ta'an na kan ku tu yo'o va, chi ra Galilea kuvi kun, chi iin ta ndatu'un na kan iin saa ndatu'un kun —kachi na xi'in ra.
71 Saa xa'a ra Pedro china'a ra Ndioxi, kachi ra saa:
—¡Xïni yu ra tiaa ka'an ndo xa'a ñaa! —kachi ra xi'in na.
72 Ra saa kana va chele ichi ña uvi. Saa ndaka'an ra Pedro ña ndika'an Jesús xi'in ra: ña "Xi'na ka uni ichi ke tise'e tu'un kun xa'a yu, ra saa kana chele uvi ichi", kachi Jesús xi'in ra. Ra te ndaka'an ra tu'un yo'o, saa ra xa'a ra xaku va ra.

15

Ndataxi na Jesús nda'a ra Pilato

1 Ra ña'a ni ndakuta'an takundi'i na kuna'nu nuu na sutu, xi'in na xikua'a, xi'in na maestro saña'a ley, xi'in takundi'i na chiñu ndikata'an na. Ra saa chiku'ni na Jesús ra kua'an na ndataxi na ra nda'a ra Pilato.
2 Ra saa ndindakatu'un ra Pilato Jesús kachi ra saa:
—¿A yo'o ku rey na judío? —kachi ra.
Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Xa mii kun ku ra ndika'an va —kachi ra.
3 Saa xa'a na kuna'nu nuu na sutu taxi ni na kuachi siki xa'a Jesús.
4 Ra saa ndindakatu'un tuku va ra Pilato Jesús:
—To'ni, tiaa ni kua'a kuachi taxi na xa'a kun. ¿Ra a ndakuiin va'a vi kun —kachi ra xi'in Jesús.
5 Ndi ndia nii tu'un lo'o ndindäkuiin Jesús, saa ra ndakanda ni ini ra Pilato.

Nditia'ndia chiñu na kuvi Jesús

6 Ra vichin na kundaa ini yo, chi kii te ndatava na viko pascua, ra yuna'a ra Pilato ña saña ndika ra iin na ñu'u ve'e kàà, ta kuiya ta kuiya, ndia ndia ka mii na ka'an na ñuu xa'a va.
7 Ra mii tiempo yo'o ke ndikaa iin ra nani Barrabás ve'e kàà, xi'in na ita'an xi'in ra, xa'a ña xa'ni na ndìì, ra kani ta'an na xi'in gobierno.
8 Saa ndakaya na ñuu ndīxāā na, ra xa'a na ka'an na xi'in ra Pilato ña na sa ra xa ta yuna'a ra xa ra, ta kuiya ta kuiya va.
9 Saa ndika'an ra Pilato xi'in na kachi ra saa:
—¿A kuni ndo na saña ndika yu ra ku Rey ndo'o, na judío? —kachi ra xi'in na.
10 Saa chi xa kundaa va ini ra Pilato xa'a ña ndukuini ini va na xikua'a ku na'nu nuu na sutu xini na Jesús ke ndataxi na ra nda'a ra.
11 Ra saa xa'a na kuna'nu nuu na sutu chikaa yu'u na na ñuu, ña na ka'an na xa'a ra Barrabás, chi ra kan kuvi ra na saña ndika ra Pilato kunī na.
12 Saa ndindakatu'un tuku ra Pilato na kachi ra saa:
—¿Ni ke kuni ndo sa yu xi'in ra ka'an ndo kuu Rey nuu ndo'o na judío, tu saa? —kachi ra.
13 Ra saa ndakuiin na, ra iin koko'o nda'yu na kachi na saa:
—¡Takaa ra nda'a cruz! —kachi na.
14 Saa ndika'an ra Pilato xi'in na:

—¿Nichuun? ¿Ra ndia ña ku kuachi ra yo'o? —kachi ra xi'in na.

Ndi na kan, ra na ndiee ka ka'an va kuvi na kachi na saa:

—¡Takaa ra nda'a cruz! —kachi na.

15 Ndia saa ra saña ndika va ra Pilato ra Barrabás kua'an ra, chi kuni ra ña kindoo va'a ra xi'in na yuvi kan. Ra te ndi'i, saa xa'ndia ra chiñu nuu na soldado ña na kani na Jesús xi'in ñii̱ ña ku cuarta, ra saa ndaki'in na ra kua'an ra xi'in na ña takaa na ra nda'a cruz.

16 Saa ndaki'in na soldado Jesús kua'an ra xi'in na chi nuu ke'e ve'e chiñu, ra ikan ndakuta'an takundi'i na soldado.

17 Ra sandakundixi na ra iin capa ña kua'a, ra chikaa na corona ña xava'a na xi'in ìñu̱ xi̱ni̱ ra.

18 Ra xa'a na xasiki na ra kachi na saa:

—¡Ra ka'nu ni ku rey na judío! —kachi na xi'in ra.

19 Ra ndo̱o̱ ñu'u ku nu kuun ni na xi̱ni̱ ra, ra kondiaa na tiasi'i na ra, ra ndakusiti na nuu ra, ña xato'o na ra, iyoo tu'un.

20 Ra te ndi'i xasiki na ra, ña kundiva'a ni na xi'in ra. Saa tava na capa ña xindixi ra, ra ndachikaa na tikoto mii ra sukun ra, saa ndaki'in na ra kua'an ra xi'in na ña takaa na ra nda'a cruz.

Ndiaka na Jesús kua'an ra kutakaa ra nda'a cruz

21 Ra iin tiaa ra ke̱e ñuu Cirene, ra nani Simón, iva ra Alejandro xi'in ra Rufo kuvi ra, ra iku ke kee ra vaxi ra, ra te ya'a ra yo'o kua'an ra, saa tiin na soldado ra ra sakuiso nduxa na cruz tun kasoko Jesús ra.

22 Ra ndi̱xa̱a̱ na xi'in Jesús iin nuu nani Gólgota, tu'un yo'o kachi ña saa: "Iku leke xi̱ni̱ ndìì".

23 Ra taxi ndia vino tia ndikava nuu mirra xi'in, ña na ko'o Jesús; su ndi ndixïin ra ko'o ra ra.

24 Saa takaa ndia soldado Jesús nda'a cruz, ra xa'a ndia ke̱'eta'an ndia xa'a tikoto ra, yo ku ndia ndaki'in ña.

25 Ra ku'va ka ìi̱n chi ixtiaan ke takaa ndia Jesús nda'a cruz.

26 Ra tiaa tu ndia nuu iin vitu lo'o chinundiaa ndia xini cruz ra, ra ndakani tu'un yo'o ni xa'a ke kuvi ra: chi "Ra yo'o ku Rey na judío" kachi tu'un yo'o.

27 Ra takaa tu ndia uvi ra kui'na va nda'a cruz, ra iin ra takaa ndia nda'a nu iin chi kua'a, ra inka ra takaa ndia nda'a nu iin chi ichin va.

28 Ra yo'o ke ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ndatiaa na te yachi, ña kachi saa: ña "Nduta'an ra kuta'an ra xi'in na iyoo kuachi".

29 Ra na ya'a kua'an ichi kan, ra iin xiko xi̱ni̱ na ña kaña'a ni na xi'in ra, kachi na saa:

—¡Yo'o ra ndika'an kani ve'e ñu'u Ndioxi, ra kii uni xa ndakanindichi tuku kun ña, kachi kun,

30 ra sakaku mii kun vichin, ra sanùù mii kun nda'a cruz ñaa, —kachi na xi'in ra.

31 Ra iin saa xa tu na kuna'nu nuu na sutu, xi'in na maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, chi xasiki ni na Jesús kachi na saa xi'in ta'an na:

—*Kuchuun ra sakaku ra inka yuvi, ra kuchüun tu ra sakaku ra mii ra —kachi na.

32 Saa ndika'an na xi'in Jesús kachi na saa:

—Yo'o ra ndikaxin Ndioxi ra ku Rey nuu ndu'u, na Israel; nuu nda'a cruz ñaa taka'an na kuni ndi ra kandixa ndi yo'o, —kachi na xi'in ra.

Ra ndia ndia takaa nda'a cruz kan, kaña'a xi'in ra.

33 Ra ku'va ka uxi uvi ka'ñu ke, xa'a xikuiñaa nuu takundi'i ña yuuvi yo'o, iin saa ndia ka uni xikuaa,

34 Ra mii ka uni xikuaa yo'o ke ndiee ni ndinda'yu Jesús kachi ra saa: —Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —kachi ra. Ra tu'un yo'o kachi ña saa: Iva yu Ndioxi, Iva yu Ndioxi, ¿nichuun ndakoo nda'a kun yu'u? kachi ña.

35 Ra sava na ndita yachin kan, ra xini so'o na ña ndika'an ra, ra saa xa'a na ka'an na xi'in ta'an na kachi na saa:

—Tiaa so'o ndo chi ra Elías, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi va kuvi ra kana ra —kachi na.

36 Saa xinu iin ra ndixa'an ra chindaxi ra iin ko'ndo kachi ini iin ña'a nuu ñu'u ndutia iyá, ra chindu'u ra ña xi̱ni̱ iin tu ndo̱o̱ ñu'u, ra taxi ra ra na ko'o Jesús, ra ndika'an ra kachi ra saa:

—Na kuni yo a ndixa ke kixi ra Elías koni'i ra ra —kachi ra.

37 Ra ndiee ka vi ndinda'yu Jesús, ndia saa ra ndixi'i va ra.

38 Ra tikoto yii ña tanii ini ve'e ñu'u
ka'nu ra iin nindata sava ña, chi ki'in ña
yu'u ña chiṉinù ra iin saa ndia ṉinṵ saña
ta'an ña, ra nduu ña uvi ña'ñu va.
39 Ra ndichi yachin, ra kuchee nuu na
soldado ñuu Roma, ra te xini ra ña ndixi'i
Jesús, ra saa ndika'an ra, kachi ra saa:
—Se'e Ndioxi kuvi ndixa va ra yo'o
—kachi ra.
40 Ra xika va ndita sava na si'i ixto'ni na
ña ndixi'i Jesús, ra tiañu na kan ndichi
María Magdalena, xi'in ña María si'i ra
José xi'in ra Jacobo ra kulo'o, ra ndichi tu
ña Salomé va xi'in na.
41 Na si'i yo'o ra na xindikun Jesús kuvi
na, ra chindiee ta'an na xi'in ra te ndixika
ra ñuu ña ndo'ni chi Galilea, ra kua'a ni
ka va na si'i ndikun ndi̱xa̱a̱ xi'in ra ndia
ñuu Jerusalén.

Ninduxin na Jesús

42 Ra xikuaa te xa kua'an ku ñṵu
kii viernes saa xa'a na xanduvi na ña
ndakindiee̱ na kii yii sábado.
43 Ra iin ra kuchee xi'in na chiñu, ra
José ke nani ra, ra ñuu Arimatea ke ke̱e
ra, ra chikaa nda̱ku̱ ini ra ndi̱xa'an ra nuu
ra Pilato, ra nduku ra iki kuñu Jesús ña
ndaki'in ra ña nduxin ra. Ra ra José yo'o
ra iin tiaa ra kandixa Ndioxi ku tu ra yo'o
va, ra ndiatu ini ra ña xaa Ndioxi ka'ndia
ra chiñu nuu ña yuuvi yo'o.
44 Saa ra ndakanda ni ini ra Pilato ña
kundaa ini ra ña xa ndixi'i Jesús. Saa
kana ra ra kuchee nuu na soldado xaa
ra, ra ndindakatu'un ra ra a ndixa ke xa
ndixi'i Jesús.
45 Ra saa te ndataxi ra kuchee nuu na
soldado yo'o nuu ra Pilato, ra kundaa kaxi
ini ra ña ndixa ke saa iyoo va ña, ra saa
taxi ra ndiayu nda'a ra José ña na ndaki'in
ra iki kuñu Jesús ku'un ña xi'in ra.
46 Ra sata ra José iin manda xaa, ña va'a,
ra koni'i ra Jesús ra ndasuvi ra ra xi'in
manda kan, ra ndixa'an ra ndinduxin ra
ra ini kava nuu xa kaan ra yavi te yachi,
ra satuvi̱ satuvi̱ ra iin yuu chee ra ndasi
ña yu'u yavi kan.
47 Ra ña María Magdalena xi'in ña
María si'i ra José, ra ndita na ixto'ni na
ndia mii ke ndinduxin na Jesús.

16

Kii ndatiaku Jesús

1 Ra saa kuu te ndiya'a kii ndakindiee
na, ra sata ña María Magdalena, xi'in
ña María si'i ra Jacobo, xi'in ña Salomé,
ndutia xa'an tami koso na sata iki kuñu
Jesús.
2 Ra ña'a ni chi ixtiaan kii domingo, kii
ña ki'in xa'a semana, ra te sakan kua'an
kanata ndaa nuu ñu'ù, saa ndaki'in na
kua'an na nuu ndinduxin na Jesús.
3 Saa ka'an na xi'in ta'an na kachi na
saa:
—¿Yoo vi kuu na sakutia'a yuu ña ndasi
yu'u yavi ra va'a ya'a yo? —kachi na.
4 Ra te saku'un nuu na ndakoto'ni na
yu'u yavi kan, ra xa ndixkutia'a va yuu
chee kan.
5 Ra te ndiki'vi na ini yavi kua'an na,
ra saa xini na iin tiaa ra itia, ndu'u ra chi
nda'a kua'a, ra ndixi ra iin tikoto yàà ña
kani, ra ndiyu'vi ni na.
6 Saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Kuayü'vi ndo'o, na ndanduku Jesús
ra ñuu Nazaret, ra tanii na nda'a cruz, chi
köo ka ra ndikaa yo'o, chi xa ndatiaku va
ra. To'ni ndo nuu xindikaa ra ra kuni ndo.
7 Ra vichin kua'an ndo ra ndatu'un ndo
xi'in ndia ndixika xi'in ra, ra saa tu xi'in
ra Pedro va, chi xa chi Galilea va inuu
Jesús kua'an ra nuu ndo, ra ikan kuni ndo
ra, ra iin ta iyoo ña ndika'an ra xi'in ndo
iin saa koo ña kuni va ndo —kachi ra xi'in
na si'i yo'o.
8 Saa kee na si'i yo'o yu'u yavi kan xinu
na ndaki'in na kua'an na. Ra ndiyu'vi ni
na, ra iin ndiakua kisi ṉinù ña na kua'an
na. Ra ndia nii yuvi ndindatü'un na xi'in
xa'a ña xini na, chi ndiyu'vi ni na.

Ndita Jesús nuu ña María Magdalena

9 Ra ña'a ni ixtiaan kii domingo, kii nuu
ña ki'in xa'a semana, ke ndatiaku Jesús.
Ra xi'na ka va nuu ña María Magdalena
ke kanata ra. Ra ña yo'o ke tava Jesús uxa
nuu tachi ndiva'a ini ta yachi.
10 Ra te ndi'i xini ña Jesús, ra saa kee ña
kua'an ña ndatu'un ña xi'in ndia ndixika
xi'in ra, ña xa ndatiaku va ra. Ra kusuchi
ka vi ini ndia xaku ndia ndee ndia.
11 Ra saa te kundaa ini ndia ña ndatu'un
ña xi'in ndia ña xa xini ña Jesús, ña xa

ndatiaku ra, ra ndi ndikandïxa va'a vi
ndia ña.

Ndita Jesús nuu uvi ndia ndixika xi'in ra

12 Ra saa ndita tu Jesús nuu uvi ndia
ndixika xi'in ra, iin ichi nuu xika ndia
kua'an ndia iku, ra xa siin va nduu tu ra
te ndita ra nuu ndia yo'o.
13 Ra saa ndaki'in tu ndia yo'o va
ndixa'an ndia ndatu'un ndia xi'in ndia
sava kan, ña na kundaa ini ndia ña
xa ndatiaku va ra; ra nii ndia yo'o
ndikandïxa ndia kan yu'u vi.

Chiñu ña ndakoo Jesús nda'a ndia ndixika xi'in ra

14 Ra saa kuu ndita Jesús nuu uxi iin
saa ndia ndixika xi'in ra, ra ndia ndee xixi
kuvi ndia yo'o te xaa ra nuu ndia. Ra saa
ndika'an ra xi'in ndia xa'a ña ndaku ni ini
ndia, chi ndikandïxa va'a vi ndia yu'u na,
ndatu'un xi'in ndia ña xa xini na ndatiaku
ra.
15 Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra
saa:
—Kua'an ndo iinii kuvi ña yuuvi ra
ka'an ndoso ndo tu'un va'a, tu'un Ndioxi
nuu iin takundi'i na yuvi.
16 Ra na kandixa tu'un yu, ra kuchi na;
ra na kan kuvi na kaku va; ra na xïin
kandixa, ra na kan kuvi na nḭ'ḭ tundo'o
va.
17 Ra na kandixa yu'u, ra ña yo'o ku iin
seña ña koo xi'in na: Xi'in kivi yu tava na
tachi ndiva'a, ra ka'an na inka nuu tu'un
xaa;
18 Ra tiin nda'a na kọọ, ndi kuëe sa ri
xi'in na, ra tu na kaxi na ña'a ña ñu'u
tatan xi'in, ra kuëe ndo'o na; ra chindee
na nda'a na sata na xi'ḭ, ra nduva'a va na
xi'ḭ kan —kachi Jesús xi'in ndia.

Ndakuita Jesús kuanu'u ra ndivi

19 Ra te ndi'i ndika'an Iva yo Jesús
takundi'i ña yo'o xi'in ndia, saa ra
ndakuita ra kuanu'u ra ndivi va, ra
ndakundu'u ra chi xitia kua'a Ndioxi.
20 Saa kee ndia ndixika xi'in Jesús
kua'an ndia iinii kuvi ñuu ka'an ndoso
ndia tu'un Ndioxi, ra mii Iva yo kuvi ra
chindiee ta'an xi'in ndia, ña xa ndia kua'a
ni ña ndichi, xi'in ña xitu'un ra saxinu ra
nuu tu'un ra, ña ka'an ndoso ndia. Amén.

Tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña tiaa ra Lucas

Tutu ña kua'an nda'a ra Teófilo

1 Tata Teófilo, xa kua'a ni ndia ndatiaa
xa'a chiñu ña xa Jesús xi'in yo.
2 Ra iin ta saña'a ndia xita'an xi'in
Jesús ta yachi ke ndatiaa va ndia, saa chi
ndia xita'an xi'in Jesús kuvi ndia xini nuu
takundi'i ña xa va ra, ra nuu mii ndia kan
ke xa'ndia Jesús chiñu ña na ka'an ndoso
ndia tu'un va ra.
3 Ra saa tu ke xa yu'u va, ña kuenda ni
ndanduku ndi'i yu xa'a ña, ni ke kuu ta
yachi, ra saa tu ndia kii ña ndixi'i va ra
xi'in kii ña ndatiaku ra. Ra su'va ke xa
yu ña va'a ikun ikun tiaa yu ña xaa ña
nda'a kun, ña va'a na kundaa ini kun xa'a
ña ndo'o ra.
4 Ra kundaa tu ini kun xa'a ña saña'a
na yo'o xa'a Jesús va. Saa chi ña ndaa ni
va ke saña'a na yo'o —kachi ra Lucas xi'in
ra Teófilo.

Ndatu'un iin ra tatun Ndioxi ndia ku'va ke kaku ra Juan ra sakuchi yuvi

5 Ta tiempo xa'ndia chiñu ra rey
Herodes nuu takundi'i ñuu ña xindikun
ndiaa chi Judea, kuvi ña ndixiyo iin sutu
ra xinani Zacarías. Ra xindia'vi ndiaa
ra xi'in iin ti'vi ndia sutu ndia ndu'u
kivi nani Abías. Ra ña yasi'i ra xinani
Elisabet, ra se'e xikua ra Aarón xikuu uvi
saa va na.
6 Ra to'o ni ndixiyo na nuu Ndioxi. Ra
iin kandixa ndi'i va na ña xa'ndia Ndioxi
nuu na.
7 Ndi su ndia nii se'e na köo, saa chi ña
numa va kuvi ña Elisabet. Ra xa kuna'nu
ni tu mii va na.
8 Saa kuu nditiandiaa kii ña sa ndia sutu
ndia ita'an xi'in ra Zacarías chiñu ve'e
ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén.
9 Ra xa yuna'a va na ña ndakaxin na
iin mitu'un sutu, ra chi'ma nuu arta yii
ini ve'e ñu'u. Saa ndikaxin na ra Zacarías
ña ki'vi ra chi'ma ra.
10 Ra te xa ndiki'vi ra ichi'ma ra, saa
xa'a yuvi na ndita chi nuu ke'e ve'e ñu'u
ka'nu kan ka'an na xi'in Ndioxi.
11 Ra nani saa kuu ra ichi'ma ra, saa ra
tu'va ndituvi va iin ra tatun Ndioxi chi
xiin kua'a arta yii nuu ndikaa ra.
12 Ra te xini ra Zacarías ra tatun Ndioxi
kan ra ndiyu'vi ka vi ra, ra ndakanda ka
vi ini ra.
13 Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi kan
xi'in ra, kachi ra saa:
—Kuayü'vi kun, Zacarías, saa chi xa
xini va so'o Ndioxi ña ndika'an kun xi'in
ra. Ra vichin kaku iin tiaa lo'o se'e yasi'i
kun, ra Juan chindu'u kun kivi ra.
14 Ra tiaa ni kusii ini kun na kaku ra. Ra
kua'a ni ka tu yuvi kusii ini xi'in va kun
ña kaku ra.
15 Saa chi ra ka'nu ni kuu ra lo'o yo'o
nuu Ndioxi; ra nii kö'o ra ndixi, xi'in ndia
nii ka ndutia ra saxini yuvi. Chi ta ndikaa
ka ra tixi si'i vi ra ke, ti'vi Ndioxi Tachi Yii
ra ña koo ña xi'in ra.
16 Ra xi'in chiñu ña sa ra yo'o ke kua'a
ni na ñuu Israel ndandiko ini, ra ndaki'in
na ichi Ndioxi.
17 Chi ra lo'o yo'o kuvi ra kunuu ku'un
nuu ra ti'vi Ndioxi kixi ña yuuvi yo'o. Ra
iin ta ndixiyo ndiee Ndioxi xi'in ra Elías,
saa koo tu ña xi'in ra yo'o va. Saa ke
kuchuun ra ka'an ra xi'in yuvi, ña na
ndakundee va'a na xi'in iva si'i na, xi'in
se'e na; ña na köo ka na kuachi xi'in ta'an
na. Ra kuchuun tu ra sandiko ra ini yuvi
na ndiee ni ini va, ña ndaki'in na ichi
Ndioxi. Ra saa ke sa ra xi'in na, ña va'a
xa na koo nduvi na ndaki'in na Tata yo
ta xa na ti'vi Ndioxi ra kixi ra ña yuvi
yo'o —kachi ra tatun Ndioxi kan xi'in ra
Zacarías.
18 Saa ndika'an ra Zacarías xi'in ra
tatun Ndioxi kan, kachi ra saa:
—¿Ni ke sa yu ña va'a kundaa ini yu a
ña ndixa ke kaku se'e yasi'i yu? Chi xa na
na'nu va kuvi ndi —*kachi ra.
19 Ra saa ndakuiin ra tatun Ndioxi kan,
kachi ra saa:
—Yu'u kuvi ra nani Gabriel. Ra iin
ndisaa kii va iyoo nduvi yu ña xika yu
chiñu nuu Ndioxi. Ra suvi kuvi ra ti'vi
yu'u ña vaxi yu ndatu'un yu xi'in kun xa'a
ña va'a yo'o va.
20 Ra xa'a ña ndikandïxa kun ña
ndika'an yu xi'in kun ke kumi'mi kun
vichin. Ra küvi ka'an kun ndia na xinu
ndi'i ña ndika'an yu xi'in kun, saa chi
xiniñu'u xinu va ña ndika'an Ndioxi. Ra

ndia te xa na kaku se'e vi ndo, kuvi
ña ndaka'an kun —kachi ra tatun Ndioxi
xi'in ra.
21 Ra saa □kuu yuvi kan ndee na ndiatu
na ña kita ra Zacarías ini ve'e ñu'u, ra nii
köo ra kanata. Saa xa'a na □ndakani ini
na xa'a ra: "¿Ni ke ndo'o ra? ¿Nichuun
köo ra kanata?", ka'an na.
22 Ra te kanata ra chi ke'e, ra ndiküvi ka
ka'an ra xi'in na. Ra saa kundaa ini na ña
iyoo iin ña xini ra ini ve'e ñu'u ka'nu va.
Saa chi ndia nda'a va ra ke ndixika nuu
na ña ndika'an ra xi'in na.
23 Ra te ndixinu kii ña xachiñu ra
Zacarías ve'e ñu'u, ra saa ndaki'in ra
kuanu'u ra ve'e va ra.
24 Saa kuu ra ndikee va se'e ña Elisabet,
yasi'i ra. Ra saa xindu'u ña ve'e u'un
yoo, ra ndikëe ña ku'un ña inka xiyo. Ra
ndakani ini ña, ka'an ña saa:
25 "Ndioxi ku ra xa ña mani yo'o xi'in
yo, ña na kundäsi ka yuvi yo'o yo", ka'an
ña.

Ka'an ra tatun Ndioxi ndia ku'va ke kaku Jesús

26 Ra te ndixinu i̱ñu̱ yoo ña ñu'u se'e
ña Elisabet, ra saa ti'vi Ndioxi tatun ra, ra
nani Gabriel, kua'an ra ñuu Nazaret ña
ndikun ndiaa chi Galilea.
27 Ra ikan iyoo iin ña'a lo'o kuaan ña
nani María. Ra xa ña iyoo nduvi va ke ña
tanda'a ña xi'in iin tiaa ra nani José. Ra
se'e xikua ra rey David kuvi ra.
28 Ra te ndiki'vi ra tatun Ndioxi ve'e nuu
iyoo ña lo'o María kan, ra ndika'an ra
xi'in ña, kachi ra saa:
—Kusii ni ini Ndioxi xi'in kun chi va'a
ni □xa kun, ra iyoo ra xi'in kun vichin;
ra kua'a ni ña va'a taxi Ndioxi nda'a yo'o
nuu takundi'i ka na si'i —*kachi ra xi'in
ña.
29 Saa ra ndayu'vi ni ini ña, ra saa
ndakani ini ña xa'a tu'un ña ndika'an
ndioxi ra xi'in ña ni ke kuni kachi ña.
30 Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi xi'in
ña, kachi ra saa:
—Kuayü'vi kun María, chi ña va'a va
kuni Ndioxi sa ra xi'in kun.
31 Ra vichin kee se'e kun. Ra te na kaku
ra, ra chindu'u kun kivi ra ña kunani ra
Jesús.
32 Chi ra lo'o yo'o, ra ra ka'nu ni kuu ra,
ra "Se'e Ndioxi Ra Ka'nu kuvi ra" kachi
na. Ra taxi Ndioxi ndie̱e̱ nda'a ra, ña kuu
ra rey, ta ku'va ndixiyo ra rey David, xii
xikua ra, ra xa'ndia chiñu nuu na Israel.
33 Ra ra lo'o yo'o kuvi ra ka'ndia chiñu
nuu na Israel iin ndisaa tiempo; ra ndï'i
xa'a ña xa'ndia ra chiñu —*kachi ra tatun
Ndioxi xi'in ña María.
34 Ra saa ndindakatu'un ña ra, kachi ña
saa:
—¿Ndia ku'va ke kuu ña yo'o? Saa chi
täan tanda'a yu —*kachi ña xi'in ra tatun
Ndioxi.
35 Saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—Ndï'i ini kun, chi mii va Tachi Yii
Ndioxi ke xinu koo xi'in kun; ra suvi mii
ndiee Ndioxi, ra ka'nu ke kusa'vi tu sata
va kun. Ña kan ke ra Yii kuvi ra kaku yo'o,
ra Se'e Ndioxi, ra ka'nu ke kunani ra.
36 Ra na kundaa ini kun chi ña ku'vi
kuachi kun, Elisabet, ra va'a ni xa ña chee
kuvi va ña, ra koo va se'e ña. Ndi su te
yachi, ra ña numa va xikuu ña, ndi su
vichin, ra xa i̱ñu̱ va yoo ke ñu'u se'e ña.
37 Saa chi nuu Ndioxi ra ndia nii ña ü'vi
—*kachi ra tatun Ndioxi xi'in ña María.
38 Ra saa ndakuiin ña, kachi ña saa:
—Va'a va, ta ku'va kuni mii Tata yo, na
sa ra xi'in va yu. Na kuu ña ndika'an
kun, chi ña xa chiñu nuu ra kuvi va yu
—*kachi ña xi'in ra tatun Ndioxi.
Ra saa nandiko ra kuanu'u va ra.

Kua'an ña María koto'ni ña ña Elisabet

39 Saa kuu ra ndiya'a lo'o kii ra numi ka
vi xavii ña María ra ndaki'in ña kua'an
ña iin ñuu lo'o ña ndikaa chi kuñu'u
ña ndikun ndiaa Judea ña koto'ni ña ña
Elisabet.
40 Ra ta ndixaa ña kan, saa ndiki'vi ña
ve'e ra Zacarías. Ra ndika'an ndioxi ña
xi'in ña Elisabet.
41 Ra te xini so'o ña Elisabet ña ndika'an
ña María xi'in ña, saa ra ndikun kanda va
se'e ña tixi ña. Ra saa ndixinu Tachi Yii
Ndioxi sata ña Elisabet,
42 ra ndiee ni ndika'an ña xi'in ña
María, kachi ña saa:
—Va'a ni kee kun nuu ndi'i ka na si'i, ra
va'a ni kee tu se'e kun, ra ndikaa tixi va
kun.
43 ¿Yoo vi ku yu'u ña vaxi kun koto'ni
kun yu'u? Chi yo'o, ra si'i Tata yu Ndioxi
va kuvi kun.
44 Saa chi ta ndika'an ndioxi kun xi'in
yu, ra ndikun kanda va se'e yu tixi yu,
saa chi kusii ni ini ra.

45 Ra va'a ni kee kun, chi kandixa kun
tu'un ña ndika'an Ndioxi xi'in kun. Ra
xinu va ña ndika'an ra xi'in kun —kachi
ña Elisabet xi'in ña María.

Ndasaka'nu ña María Ndioxi

46 Ra saa ndika'an ña María, kachi ña
saa:
—Xi'in ndinuni ni nima va yu ke
ndasaka'nu yu Tata yu Ndioxi.
47 Ra kusii ni ini yu xi'in ra, chi sakaku
ra yu'u.
48 Ra va'a ni nda'vi ni va yu, ndi su ninäa
ini Ndioxi xa'a yu.
Ra iin ndisaa tiempo ña vaxi, ka'an na
xa'a yu ña va'a ni kee yu.
49 Chi Ndioxi ku ra iyoo ndiee,
ra kua'a ni ña va'a xa ra xi'in yu;
Ra ra yii kuvi ra.
50 Ra iyoo ni ña ka'nu ini ra xi'in yuvi na
xa to'o ña'a;
ra saa sa tu ra xi'in se'e ñani va na,
ra saa tu xi'in se'e xikua va na.
51 Ra xi'in ndiee Ndioxi kuvi ña xa ra ña
ka'nu;
ra sandi'i ra xa'a ña ki'vi,
ña xani ini na tiaa ni ini.
52 Ra kindiaa ra ndiayu nda'a na kuu rey
na'nu.
Ra ndasana'nu ra na nda'vi.
53 Ra sakuxi ra na nda'vi xi'i soko.
Ra kindiaa ra ña xixi na kuika;
ra ndia nii lo'o ka ña nindäkoo ra nda'a
na kuxi na.
54 Ra kunda'vi ini ra xini ra takundi'i yo
na ñuu Israel na xachiñu nuu ra;
ra chindiee ta'an ra xi'in yo.
Saa chi ninäa ini ra ña sa ra ña va'a xi'in
yo.
55 Chi ta ku'va kindoo ra xi'in ra xii xikua
yo Abraham,
ke xa ndixa ra xi'in va yo;
ra iin ndisaa kii ña vaxi ra näa ka ini ra
xa'a yo —*kachi ña María.
56 Ra ku'va uni yoo ke kuachi ña María
xi'in ña Elisabet, ra saa ndaki'in ña
kuanu'u ña ve'e ña.

Kaku ra Juan ra sakuchi yuvi

57 Saa kuu ra nditiandiaa kii, ña kaku
se'e ña Elisabet.
58 Ra ta kundaa ini na ve'e ña, xi'in na
ndee yachin xi'in ña, ña xa kaku ra lo'o
se'e ña, ra kusii ka vi ini na, saa chi xa
Ndioxi ña va'a xi'in ña.
59 Ta ndixinu una kii kaku ra lo'o yo'o,
ra saa xaa na ta'an na ve'e na, ra chikaa
na tuni Ndioxi ra. Ra te ndi'i xa na saa, ra
saa ndika'an na ña na kunani ra Zacarías,
chi saa nani iva ra.
60 Ndi su ndixïin si'i ra ña kunani ra saa,
chi su'va va kachi ña:
—Juan va kunani ra —kachi ña xi'in na.
61 Ra saa ndika'an na xi'in ña, kachi na
saa:
—¿Nichuun kunani ra saa? Ra ndia nii
na ve'e yo näni saa —kachi na xi'in ña
Elisabet.
62 Saa ndindakatu'un na ra Zacarías
xika nda'a na nuu ra, ña kuni na kundaa
ini na ndia ku'va ke kunani ra lo'o se'e ra,
kachi na xi'in ra.
63 Saa nduku ra iin vitu lo'o nuu na, ra
tiaa ra nuu nu. Ra su'va ke kachi ña tiaa
ra: "Juan ke kunani ra", kachi ña. Ra
ndakanda ka vi ini na ve'e ra ta xini na
ña tiaa ra.
64 Ra ndikun saa ndaka'an va ra
Zacarías, ra ndasaka'nu ra Ndioxi.
65 Ra ndakanda ka vi ini na ta'an ra
Zacarías ta xini so'o na xa'a ña kuu kan.
Ra iin ndisaa kuvi ñuu kuñu'u ña ndikun
chi Judea ndindutia ndoso tu'un xa'a ña
kuu.
66 Ra takundi'i yuvi na kundaa ini ña
ndo'o ra Zacarías ra xa'a na ndakani ini
na, ká'án na saa:
—¿Ndia chiñu ke kuiso ra lo'o yo'o nuu
Ndioxi, te na kuchee ra? —ká'án na.
Saa chi kundaa ini takundi'i va na ña
ndixa ke iyoo va ndiee Ndioxi xi'in ra.

Ndasaka'nu ra Zacarías Ndioxi

67 Ra ra Zacarías, iva ra lo'o Juan, ra
iyoo ni ndiee Tachi Yii Ndioxi xi'in ra, ra
ndika'an ra tu'un ña taxi Ndioxi nda'a ra,
kachi ra saa:
68 Ka'nu ni na koo Ndioxi, ra ki'in kuenda
xi'in yoo,
na ñuu Israel, chi xa xaa va ra sakaku ra
yoo.
69 Chi xa ti'vi va ra iin ra chee, vaxi sakaku
yoo,
ra ra kan, ra se'e xikua ra rey David,
ra xachiñu nuu Ndioxi va kuvi ra.
70 Ra ta iyoo ña ndika'an na,
na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a,
saa ke iyoo ña xa ra xi'in va yo. Ra su'va
kachi na:
71 Sakaku ra yoo nuu na kani ta'an xi'in
yo,

ra saa tu nuu na sáa̱ ini xini yoo va.
72 Ra ña yo'o ke xa ra xi'in yo,
xa'a ña kunda'vi ini ra xini ra na xii xikua yo;
ra ndaka'an tu ra xa'a tu'un va'a ña yii,
ña kindoo ra xi'in va na.
73 Ra ña yo'o ku tu'un ña va'a ña kindoo Ndioxi
xi'in ra xii xikua yo Abraham, ña sa ra xi'in yo:
74 ña sakaku ra yoo nuu takundi'i na kani ta'an xi'in yo,
ra kuayü'vi ka yo nuu na.
Ra saa ke ndinuni ni ka yo sachiñu yo nuu ra,
ra ndasaka'nu yo ra.
75 Ra sä ka yo ña vä'a, ra vii ni na kundee yo,
ra ña ndaku va na sa yo nuu ra iin ndisaa kii ña vaxi.
76 Ra yo'o tu, ra lo'o se'e mii yu,
ra ra ka'an ndoso
tu'un yu'u Ndioxi, ra ka'nu,
va kuu kun.
Ra kunuu kun nuu Tata yo ku'un kun
ña ndasavii kun ichi ra.
77 Ra taxi kun xini na ñuu yo, Israel,
ña koo ka'nu va ini Ndioxi xa'a kuachi yo,
ra sakaku va ra yoo,
78 xa'a ña kunda'vi ni ini ra xini ra yoo.
Ra ta ku'va ye'e ñu'ù inka kii xaa,
saa ye'e ra xaa ra nuu yo, ña kee ra ndivi.
79 Ña va'a na taxi ra ndaye'e nuu na ndee nuu ñaa,
na xa ndiatu ini kuvi.
Ra ndaña'a ra ichi va'a nuu yo ña kaka yo,
kachi ra Zacarías xi'in ra lo'o Juan se'e ra.
80 Saa kuu xa'nu ra lo'o Juan xi'in ndiee Ndioxi, ra ndixinu tiaa va ra. Ra niña iku ichi va ndixiyo ra, iin saa ndia te ndixaa kii ña ndita ra ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu na ñuu Israel va.

2

Kii ña kaku Jesús

1 Ra suvi mii kuiya kan ke xa'ndia ra rey Augusto chiñu ña na ndakoo ndia'vi yuvi, na ndee iin ndisaa kuvi ñuu.
2 Ra sakan ichi nuu ke ndakoo ndia'vi ndi'i yuvi te xa'ndia ra Cirenio chiñu nuu ñuu ña ndikun ndiaa Siria.
3 Ra xiniñu'u ku'un ndi'i va yuvi ñuu nuu kee xii xikua na ña ndaka'yu kivi na.
4 Ra xa'a ña kan ke, ke̱e ra José ñuu Nazaret ña ndikundiaa chi Galilea. Ra ndaki'in ra kua'an ra ña ndaka'yu kivi ra ñuu Belén ña ndikundiaa chi Judea, nuu kaku ra rey David, xii xikua ra.
5 Ra kua'an tu ña María va xi'in ra, ña ndaka'yu kivi ña ñuu Belén, ra xa iyoo nduvi va ña ña tanda'a ña xi'in ra José, ndi su xa ñu'u va se'e ña.
6 Ra nani saa kuu na ndee na ñuu Belén kan, ra nditiandiaa va kii ña kaku se'e ña.
7 Ra saa kaku ra lo'o se'e nuu ña María. Ra suvi ña ra iin tikoto lo'o, ra chikandu'u ña ra ini xatun nuu ñu'u iku xaxi kiti, saa chi ndinï'i na ve'e nuu koo na, ra ndia ve'e nuu kixi kiti va ndini'i na.

Ka'an ndia tatun Ndioxi xi'in ndia ndiaa kiti

8 Ra suvi mii ñuu te kaku Jesús, ra ndee ndia paxto ndiaa ndia ndikachi sana ndia iku ña ndikaa yachin nuu ñuu Belén kan.
9 Ra saa kuu ndia ndee ndia, ra iin kuu su'va ra ndituvi va iin ra tatun Ndioxi nuu ndia. Ra ndaye'e ndi'i nuu ndee ndia xi'in ndiee Ndioxi, ra ndiyu'vi ka vi ndia paxto kan.
10 Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi kan xi'in ndia, kachi ra saa:
—Kuayü'vi ndo, chi ña va'a va vaxi yu ndatu'un yu xi'in ndo. Chi iin kusii ini takundi'i va na yuuvi yo'o xa'a ña ndatu'un yu xi'in ndo.
11 Chi vichin kaku iin ra lo'o ñuu Belén, nuu kaku ra rey David; ra ra lo'o yo'o ku Cristo, ra ka'nu nuu yo, ra ra ndikaxin Ndioxi sakaku ndo'o kuvi ra.
12 Ra kua'an ndo koto'ni ndo. Chi su'va ke kaa ra kuni ndo: Isuvi ra iin tikoto lo'o, ra kandu'u ra ini xatun nuu ñu'u iku xaxi kiti —kachi ra tatun Ndioxi xi'in ndia paxto.
13 Ra iin kuu su'va, ra kua'a ka vi na tatun Ndioxi ndakoyo ra ndakuita'an na xi'in ra tatun Ndioxi kan. Ra saa xa'a na ndasaka'nu ka vi na Ndioxi, kachi na saa:
14 ¡Ka'nu ni na koo Ndioxi ra iyoo ndivi!
¡Ra va'a ni na koo na yuuvi yo'o,
na xa ra ña va'a xi'in! —kachi na.

15 Ra saa nandiko na tatun Ndioxi
kuanu'u na ndivi. Ra ndika'an ndia paxto
kan xi'in ta'an ndia, kachi ndia saa:
—Na ku'un yo ñuu Belén kuni yo ña
ndika'an ra tatun Ndioxi xi'in yo —kachi
ndia.
16 Saa ra numi ka vi ndia ndaki'in ndia
kua'an ndia ñuu Belén. Ra te ndixaa ndia,
ra ikan ndu'u ña María, xi'in ra José, ra
kandu'u ra lo'o se'e ña nuu ñu'u iku xaxi
kiti xini ndia.
17 Ra saa xa'a ndia paxto kan ndakani
ndi'i ndia ña ndika'an ra tatun Ndioxi
xi'in ndia xa'a ra lo'o kan.
18 Ra takundi'i yuvi na xini so'o ña
ndatu'un ndia paxto xa'a ra lo'o kan, ra
ndakanda ka vi ini na.
19 Ndi su ña María, ra chuva'a ndi'i va
ña tu'un kan nima ña. Ra ndakani ka vi
ini ña xa'a ña.
20 Ra saa nandiko ndia paxto kan
kuanu'u va ndia. Ra kusii ka vi ini ndia
xa'a ña xini so'o ndia xi'in ña xini ndia
ra ndasaka'nu ka vi ndia Ndioxi kua'an
ndia. Chi iin ta iyoo ña ndika'an ra tatun
Ndioxi xi'in ndia, ra iin saa ke iyoo ña xini
va ndia.
21 Ra te ndixinu una kii ña kaku ra lo'o
se'e ña María, ra saa xakin na tuni Ndioxi
ra, ra chindu'u na kivi ra nani ra Jesús
ta ku'va ndika'an ra tatun Ndioxi xi'in ña
María te kuni ka kee se'e ña.

Ndataxi na ra lo'o Jesús nda'a Ndioxi

22 Ra te ndixinu kii ña xa yii ña María ra
saa ndasavii ña xi'in mii ña, ta ku'va iyoo
ña tiaa ra Moisés, ña ndika'an Ndioxi
xi'in ra xina'a, ra saa ndaki'in ña kua'an
ña xi'in ra José ña ndataxi na ra lo'o
Jesús nda'a Ndioxi ve'e ñu'u ka'nu ñuu
Jerusalén.
23 Chi saa kachi tu'un Ndioxi ña tiaa
ra Moisés xina'a: “Takundi'i se'e tiaa na,
ra nuu, ra xiniñu'u ndataxi na ra nda'a
Ndioxi”.
24 Ra takundi'i na ivasi'i na vali ra
xiniñu'u soko na uvi ndiyuu a uvi satà
vali nuu Ndioxi, kachi ña tiaa ra Moisés.
Ña kan ke ndaki'in ra José, xi'in ña María
kua'an na sanduvi na ña ndika'an Ndioxi.
25 Ra tiempo kan ndixiyo iin ra xinani
Simeón ñuu Jerusalén. Ra va'a ni tiaa
xikuu ra, ra kañu'u ka vi ra Ndioxi.
Ra ndixiyo Tachi Yii Ndioxi xi'in ra, ra
xindiatu ra ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku na
ñuu Israel.
26 Chi xa ta yachi vi ke ndika'an Tachi
Yii Ndioxi xi'in ra, kachi ña saa: “Küvi
yachi kun, chi ndia na kuni kun ra
ndikaxin Ndioxi sakaku na Israel, saa vi
ke kuvi kun”, kachi ña xi'in ra.
27 Ra mii kii ndixaa ra José, xi'in ña
María, xi'in ra lo'o Jesús ve'e ñu'u ka'nu,
ña saxinu na ta ku'va ka'an ña tiaa ra
Moisés, ra ndika'an tu Tachi Yii Ndioxi
xi'in ra Simeón ña na ku'un ra ve'e ñu'u
va.
28 Ra te ndixaa ra, ra saa ndaki'in
ra ra lo'o Jesús ndakunu ndiaa ra, ra
ndasaka'nu ra Ndioxi, kachi ra saa:
29 Vichin, ra xa ndixinu va ña ndika'an
kun xi'in yu te yachin, Tata. Ra xa
va'a va kuvi yu'u, ra xachiñu nuu
kun, chi ndï'i ka ini yu.
30 Chi xa xini nuu va yu ra ndikaxin kun
sakaku na yuvi yo'o.
31 Ra ra yo'o ku ra ti'vi kun xa̱à, ra kuni
nuu takundi'i va na yuuvi yo'o ra.
32 Chi ra yo'o kuvi ra kuu ñu'u ña ndaye'e
nuu takundi'i yuvi, na täan kundaa
ini xa'a ichi kun.
Ra xa'a ra yo'o ke chinuu to'o ni na tu'un
xa'a na ñuu Israel,
kachi ra Simeón.
33 Ra ndakanda ka vi ini na ivasi'i ra lo'o
Jesús xa'a tu'un ña ndika'an ra Simeón.
34 Saa ndika'an ra Simeón xi'in na,
kachi ra saa:
—Ndioxi na taxi ka ña va'a nda'a ndo;
ra na chindiee ta'an ra xi'in ndo —kachi
ra.
Ra saa ndika'an ka ra xi'in ña María,
kachi ra saa:
—Xa mii Ndioxi ndikaxin ra lo'o se'e
kun, ña sakaku ra na ñuu Israel. Ra kua'a
ni na kaku sa ra, ra kua'a ni tu na ndi'i
xa'a va. Ra ra yo'o ku ra kuu iin seña
nuu na yuuvi yo'o, ra kua'a ni na kuïin
kandixa.
35 Ra kundaa ini ra xa'a ña ndakani ini
yuvi. Ra kusuchi ni tu ini va kun xa'a ra.
Chi iin ndiakua ta ndo'o na siso ichi nima,
saa ndo'o kun xa'a ra —kachi ra Simeón
xi'in ña María.
36 Ra suvi mii ve'e ñu'u kan ndixiyo
iin ña'a ña xinani Ana, ra xa kua'a ni
kuiya ndikaa ña, ra ña ndika'an tu'un
yu'u Ndioxi xikuu ña. Ra Fanuel xinani

iva ña. Ra xii xikua ña xikuu na ve'e ra Aser. Ra itia ni ña nditanda'a ña, ndi uxa va kuiya xindu'u ña xi'in yii ña ra ndixi'i va ra.
37 Ra xa kumi xiko kumi kuiya ke kindoo kuaan ña. Ra nii ndixiküṭia'a ña ve'e ñu'u kan chi ñuu ka'ñu va xindikaa ña ndika'an ña xi'in Ndioxi, ra ndixiyo su'un ña ña ndixïxi ña sava.
38 Ra saa xaa ña nuu ndee na ivasi'i ra lo'o Jesús xi'in ra. Ra ndataxi ña tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ra lo'o kan. Ra saa xa'a ña ka'an ña xa'a ra lo'o Jesús xi'in takundi'i yuvi na ndiatu xaa ra ti'vi Ndioxi sakaku na ñuu Israel.

Nandiko na kuanu'u na ñuu Nazaret

39 Ta ndi'i xanduvi ndi'i na ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés, ra saa nandiko na ndaxaa na ñuu Nazaret ña ndikun ndiaa chi Galilea.
40 Ra ikan xa'nu ra lo'o Jesús ra iin takundi'i kuiya ke kundiee ka ra, xa'nu ra, ra ndichi ka vi ra, ra kusii ni tu ini Ndioxi va xi'in ra.

Ndindoo Jesús ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

41 Ra iin takundi'i kuiya ke xa'an na ivasi'i ra lo'o Jesús viko pascua ñuu Jerusalén. Chi xa saa yuna'a va na.
42 Ra ta ndixinu ra lo'o yo'o uxi uvi kuiya, ra saa ndaki'in ra kua'an ra ñuu Jerusalén xi'in na ivasi'i ra viko pascua.
43 Ra te ndi'i viko pascua, ra saa ndaki'in na kuanu'u na ñuu Nazaret. Ra ndixïni na ndindoo ra lo'o Jesús ñuu Jerusalén.
44 Chi a ndia ndikaa ra tiañu yuvi va kua'an ra, ka'an na. Ra xa iin kii nduvi va ñu'u na ichi, saa xa'a na nanduku na ra tiañu na ta'an na, xi'in tiañu na xini ta'an xi'in na,
45 ra köo ra ndindani'i na. Ra saa nandiko tuku na nanduku na ra ñuu Jerusalén.
46 Ra ndia kii uni vi ndani'i na ra lo'o Jesús ve'e ñu'u ka'nu. Ndu'u ra tiañu ndia saña'a ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés, ra xini so'o ra ña ka'an ndia, ra ndakatu'un ra ndia.
47 Ra ndakanda ka vi ini ndia xini so'o tu'un ña ndakuiin ra yu'u ndia, chi ndichi ka vi ka'an ra xi'in ndia.
48 Saa xaa na ivasi'i ra, ra ndayu'vi ka vi ini na xi'in ra. Saa ndika'an si'i ra, kachi ña saa:
—¿Nichuun xa kun saa xi'in ndi? Iva kun xi'in yu'u, ra ndanduku ni ndi yo'o, chi ndi'i ni ini ndi xa'a kun —kachi ña xi'in ra.
49 Saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—¿Nichuun ndanduku ndo yu'u? ¿A kundäa ini ndo chiñu Tata yu, ra iyoo ndivi va ke xiniñu'u sa yu? —kachi ra xi'in na.
50 Ndi su nii ndikundäa ini vi na ni ke kuni kachi ña ndika'an ra xi'in na.
51 Ra saa ndaki'in ra kuanu'u ra xi'in na ivasi'i ra ñuu Nazaret. Ra xato'o ka vi ra na, iin kandixa ndi'i va ra chiñu ña xa'ndia na nuu ra. Ra ndakani ka vi ini ña María xa'a takundi'i ña kuu.
52 Ra saa xa'nu ra lo'o Jesús ña kuchee ra; ra kundichi ka vi ra; ra kusii ka vi ini Ndioxi xi'in ra, ra saa tu yuvi va.

3

Ka'an ndoso ra Juan tu'un Ndioxi nuu yuvi

1 Ra xa xa'un kuiya ke ndikaa ra rey Tiberio, ra chee nuu ndi'i ndia gobernador, xa'ndia ra chiñu nuu iin takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa ñuu Roma. Ra suvi kuiya kan ke xa'ndia chiñu tu ra gobernador Poncio Pilato nuu takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa Judea va; ra xa'ndia chiñu tu ra gobernador Herodes nuu takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa chi Galilea va, ra ra Felipe, ñani ra Herodes ku ra ndixiyo gobernador ra xa'ndia chiñu nuu takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa chi Iturea, xi'in ña ndikun ndiaa chi Traconite; ra ra xinani Lisanias ku ra ndixiyo gobernador ra xa'ndia chiñu nuu na ndikun ndiaa chi Abilinia.
2 Ra suvi mii kuiya kan ke xikuu ra Anás xi'in ra Caifás, sutu ndia kuna'nu nuu takundi'i ndia sutu ndia ñuu Israel, ra saa ke ndika'an Ndioxi xi'in ra Juan, se'e ra Zacarías, iin iku yuu.
3 Ra kẹe ra kua'an ra chi nuu ndikaa itia Jordán. Ra xa'a ra ka'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu yuvi na kẹe iin takundi'i ñuu, ña na ndandiko ini na xa'a kuachi na, ra ndakuchi na, ra saka'nu ini Ndioxi xa'a na.

4 Ra yo'o ke ndixinu nuu ña tiaa ra
Isaías, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a xa'a ra Juan. Ra su'va ke kachi ña
tiaa ra:
Ti'vi Ndioxi iin tiaa, ra ku'un ra iku yuu,
ra ndiee ni ka'an ra, kachi ra saa:
"Ndasavii ndo ichi ndo nuu Tata yo
Ndioxi.
Ndandiko ini ndo xa'a kuachi ndo,
ra ndakundee vii ndo nuu ra.
5 Takundi'i ichi nuu iyoo yavi ra ndakutu
va ña,
Ra takundi'i ichi nuu iyoo ko'ndo xi'in
xiki sukun,
ra ndaku'nu ña ra ndundaa va ña.
Ra ichi ndiakua, ra ndundaku va ña.
Ra ichi nuu iyoo ni yuu,
ra ndanda'a va ña.
6 Ra kuni takundi'i va yuvi ra xaa sakaku
na yuuvi yo'o",
kachi ña tiaa ra Isaías.
7 Ra kua'a ka vi yuvi ndixaa nuu ra
Juan ña kuni na, ña na sakuchi ra na. Ra
ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—¡Na ndiva'a kuvi ndo'o! ¿A kaku ndo
xa'a kuachi ndo sa Ndioxi tuvi ndo tu na
nandïko ini ndo?
8 Ña xiniñu'u sa ndo ke xi'na ka na
nandiko ini va ndo xa'a kuachi ndo, ra
sa ndo ña va'a. Ra saa ke kixi ndo kuchi
ndo. Ra tu ndakani ini ndo ña: "Koo
ka'nu va ini Ndioxi xa'a kuachi yo, saa
chi se'e xikua ra Abraham va kuvi yo",
ka'an ndo, ra na kundaa ini ndo, chi köo
ya'vi ndiaa vi ña nuu Ndioxi. Chi ndia
yuu ndee ñaa ra kuvi ndasama Ndioxi ña
ra nduu ña yuvi va, ra nduu na se'e xikua
ra Abraham.
9 Ra na kundaa ini ndo chi xa iyoo nduvi
va Ndioxi xi'in yacha ña ka'ndia ra ndia
tio'o takundi'i itun kui'i ra koko nu chi
köo kui'i ña va'a kuun nda'a nu. Ra saa ke
sa tu Ndioxi xi'in ndo'o va tu na nandïko
ini ndo xa'a kuachi ndo —kachi ra Juan
xi'in na.
10 Ra saa ndindakatu'un na ra kachi na
saa:
—¿Ra ni ke xiniñu'u sa ndi, tu saa?
—kachi na xi'in ra.
11 Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa xi'in
na:
—Na iyoo uvi tikoto nuu, ra na taxi na
iin ña nda'a na köo ña nuu; ra na iyoo ña
xixi, ra na taxi na ña kuxi na köo ña kuxi
—kachi ra Juan xi'in na.
12 Ra saa ndixaa tu ndia kaya xu'un
kua'an nda'a gobierno va, ña kuni ndia
kuchi ndia, ra ndindakatu'un ndia ra,
kachi ndia saa:
—Maestro, ¿ndia ña ke xiniñu'u sa tu
ndu'u? —kachi ndia xi'in ra.
13 Saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—Kï'in siki ka ndo xu'un nda'a ta'an
ndo; chi xa ta ku'va ndika'an gobierno
xi'in ndo ke na sa va ndo —kachi ra xi'in
ndia.
14 Ra saa ndixaa tu sava ndia soldado va
ra ndindakatu'un ndia ra, kachi ndia saa:
—Ra ndu'u tu, ¿ndia ña ke xiniñu'u sa
ndi? —kachi ndia.
Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—Xa kuï'na ka ndo ña'a yuvi, ra täxi ka
ndo kuachi siki xa'a na. Ra kä'an kuachi
ka ndo xa'a ya'vi ndo, chi na kindoo ini
ndo ta ku'va cha'vi na ndo'o va —kachi
ra xi'in ndia.
15 Ra takundi'i va yuvi ndiatu ña kama
ni kixi ra kuu Cristo, ra ña kan ke tiaa ni
kuni na kundaa ini xa'a ra Juan, saa chi
ndakani ini na a ra kan kuvi ra kuu Cristo
ka'an na.
16 Ra saa ndika'an ra Juan xi'in na,
kachi ra saa:
—Süvi yu'u kuvi ra. Ra va'a ni ña ndixa
va ke sakuchi yu ndo'o xi'in tiakuii, ndi
su vaxi inka ra ka'nu ni ka nuu yu'u,
ra ndia nii chiñu lo'o ke köo ya'vi ndiaa
yu sa yu nuu ra. Ra ra kan kuvi ra
sakuchi ndo'o xi'in ñu'u xi'in ndiẹẹ Tachi
Yii Ndioxi.
17 Ra xa iyoo nduvi va ra xi'in ña'a ña
ndativi ra trigo ra ndachuva'a ra ña ve'e
nuu koo ña, ra taan ra ña vä'a nuu xixi
ñù'ù ña tü'va nda'va ra koko ña.
18 Ra kua'a ni ka va ku'va saña'a ra Juan
yuvi, ña na nandiko ini na ra ndaki'in na
ichi Ndioxi.
19 Ra saa nduke'e tu ra Juan xi'in ra
gobernador, Herodes, xa'a ña ndaki'in ra
yasi'i ra Felipe, ñani ra, ña nduu ña yasi'i
va ra, ra saa tu xa'a takundi'i ña vä'a xa
va ra.
20 Ra inka tuku va ña vä'a xa ra
Herodes, saa chi chikaa ra ra Juan ve'e
kàà xa'a ña ndukue'e ra xi'in ra xa'a
kuachi ra.

Su'va kuu ta chichi Jesús

21 Ta yachi ta täan ku'un ra Juan ve'e
kàà, ra kua'a ka vi yuvi sakuchi ra, ra

sakuchi tu ra Jesús va, ra te ndi'i chichi
Jesús, ra saa xa'a ra ka'an ra xi'in Ndioxi,
ra ndanuña ndivi.
22 Ra ta kaa iin sata lo'o, saa kaa Tachi
Yii Ndioxi nduxinu ña xika ña xini ra. Ra
xini so'o na ndee kan ña ndika'an Ndioxi
xi'in Jesús, kachi ra saa:
—Yo'o ku se'e mii yu ra ku'vi ni ini yu
xini yu yo'o, ra kusii ni ini yu xi'in kun
—kachi Ndioxi xi'in Jesús.

Su'va xinani na xii xikua Jesús

23 Ta ndixinu Jesús oko uxi kuiya ra saa
xa'a ra saña'a ra yuvi. Ra se'e ra José va
kuvi ra ndituvi na.
Ra ra José ra se'e ra Elí va xikuu ra.
24 Ra se'e ra Matat xikuu ra Elí.
Ra se'e ra Leví xikuu ra Matat.
Ra se'e ra Melqui xikuu ra Leví.
Ra se'e ra Jana xikuu ra Melqui.
Ra se'e ra José xikuu ra Jana.
25 Ra se'e ra Matatías xikuu ra José.
Ra se'e ra Amós xikuu ra Matatías.
Ra se'e ra Nahum xikuu ra Amós.
Ra se'e ra Esli xikuu ra Nahum.
Ra se'e ra Nagai xikuu ra Esli.
26 Ra se'e ra Maat xikuu ra Nagai.
Ra se'e ra Matatías xikuu ra Maat.
Ra se'e ra Semei xikuu ra Matatías.
Ra se'e ra José xikuu ra Semei.
Ra se'e ra Judá xikuu ra José.
27 Ra se'e ra Joana xikuu ra Judá.
Ra se'e ra Resa xikuu ra Joana.
Ra se'e ra Zorobabel xikuu ra Resa.
Ra se'e ra Salatiel xikuu ra Zorobabel.
Ra se'e ra Neri xikuu ra Salatiel.
28 Ra se'e ra Melqui xikuu ra Neri.
Ra se'e ra Adi xikuu ra Melqui.
Ra se'e ra Cosam xikuu ra Adi.
Ra se'e ra Elmodan xikuu ra Cosam.
Ra se'e ra Er xikuu ra Elmodan.
29 Ra se'e ra Josué xikuu ra Er.
Ra se'e ra Eliezer xikuu ra Josué
Ra se'e ra Jorim xikuu ra Eliezer.
Ra se'e ra Matat xikuu ra Jorim.
30 Ra se'e ra Leví xikuu ra Matat.
Ra se'e ra Simeón xikuu ra Leví.
Ra se'e ra Judá xikuu ra Simeón.
Ra se'e ra José xikuu ra Judá.
Ra se'e ra Jonán xikuu ra José.
Ra se'e ra Eliaquim xikuu ra Jonán.
31 Ra se'e ra Melea xikuu ra Eliaquim.
Ra se'e ra Mainán xikuu ra Melea.
Ra se'e ra Matata xikuu ra Mainán.
Ra se'e ra Natán xikuu ra Matata.
32 Ra se'e ra David xikuu ra Natán.
Ra se'e ra Isaí xikuu ra David.
Ra se'e ra Obed xikuu ra Isaí.
Ra se'e ra Booz xikuu ra Obed.
Ra se'e ra Salmón xikuu ra Booz.
Ra se'e ra Naasón xikuu ra Salmón.
33 Ra se'e ra Aminadab xikuu ra Naasón.
Ra se'e ra Aram xikuu ra Aminadab.
Ra se'e Esrom xikuu ra Aram.
Ra se'e ra Fares xikuu ra Esrom.
Ra se'e ra Judá xikuu ra Fares.
34 Ra se'e ra Jacob xikuu ra Judá.
Ra se'e ra Isaac xikuu ra Jacob.
Ra se'e ra Abraham xikuu ra Isaac.
Ra se'e ra Taré xikuu ra Abraham.
Ra se'e ra Nacor xikuu ra Taré.
35 Ra se'e ra Serug xikuu ra Nacor.
Ra se'e ra Ragau xikuu ra Serug.
Ra se'e ra Peleg xikuu ra Ragau.
Ra se'e ra Heber xikuu ra Peleg.
Ra se'e ra Sala xikuu ra Heber.
Ra se'e ra Cainán xikuu ra Sala.
36 Ra se'e ra Arfaxad xikuu ra Cainán.
Ra se'e ra Sem xikuu ra Arfaxad.
Ra se'e ra Noé xikuu ra Sem.
Ra se'e ra Lamec xikuu ra Noé.
37 Ra se'e ra Matusalén xikuu ra Lamec.
Ra se'e ra Enoc xikuu ra Matusalén.
Ra se'e ra Jared xikuu ra Enoc.
Ra se'e ra Mahalaleel xikuu ra Jared.
Ra se'e ra Cainán xikuu ra Mahalaleel.
38 Ra se'e ra Enós xikuu ra Cainán.
Ra se'e ra Set xikuu ra Enós.
Ra se'e ra Adán xikuu ra Set.
Ra se'e Ndioxi xikuu ra Adán.

4

Ixtondoso ña timia'a Jesús

1 Ra iyoo ni ndiẹẹ Tachi Yii Ndioxi
xi'in Jesús, ra saa kẹe ra nuu ndikaa itia
Jordán, ra ndaki'in Tachi Yii Ndioxi ra
kua'an ra iin iku yuu.
2 Ra uvi xiko kii ndixiyo ra kan. Ra
ndixïxi ra, chi saa ndixiyo va ra soko; ra ta
ndixinu uvi xiko kii, ra saa xa'a ndika'un
ini ra. Ra saa ixtondoso timia'a ra.
3 Ra ndika'an ri xi'in ra kachi ri saa:
—Tu ndixa Se'e Ndioxi kuvi kun, ra
ka'an xi'in yuu yo'o ra na nduu ña ixta
kuxi kun —kachi ri xi'in ra.
4 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa
xi'in ri:
—Su'va va kachi tu'un Ndioxi: “Süvi
xi'in indaa ixta ke xiniñu'u kutiaku yuvi
chi xiniñu'u tu kandixa na takundi'i tu'un

Ndioxi va ra saa ke kutiaku na” —kachi
ña, kachi ra xi'in ri.
5 Ra saa ndaki'in timia'a kan Jesús
ndixaa ra xi'in ri iin xiki ña sukun va'a, ra
ikan ndiña'a ri iin takundi'i ñuu ña iyoo
nuu ña yuuvi yo'o nuu ra iin too lo'o.
6 Ra ndika'an ri xi'in ra, kachi ri saa:
—Nda'a yo'o taxi yu takundi'i ñuu yo'o,
ra ka'ndia kun chiñu nuu ña, ra xi'in yo'o
koo takundi'i ña kuika ña kuu mii ñuu
yo'o. Chi kuenda yu'u va ke, ra ndia ndia
ka mii na kuni yu taxi yu ña nda'a, ra taxi
va yu ña.
7 Ra tu na ndakusiti kun nuu yu, ra
ndasaka'nu kun yu'u, ra kuenda mii kun
kuu takundi'i va ña —*kachi ri xi'in ra.
8 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ri:
—¡Kuatia'a nuu yu, Timia'a! Saa chi
su'va va kachi tu'un Ndioxi: “Indaa
mitu'un va Tata yu Ndioxi ndasaka'nu yu,
ra indaa ra kan va xiniñu'u kandixa yu”
—kachi ña.
9 Ra saa ndaki'in timia'a kan Jesús
ndixaa ra xi'in ri ñuu Jerusalén. Ra ikan
sandaa ri ra xini ve'e ñu'u ka'nu, ndia
nuu sukun va'a. Ra ndika'an ri xi'in ra,
kachi ri saa:
—Tu ndixa Se'e Ndioxi kuvi kun, ra
sandakava mii kun yo'o vichin.
10 Saa chi ka'an tu'un Ndioxi:
Ña ti'vi va ra na tatun ra kixi na
kondiaa na yo'o ra chindiee ta'an na xi'in
kun.
11 Ra nuu nda'a va na ndakava kun.
Ra täxi na takue'e kun sa yuu —kachi ri
xi'in Jesús.
12 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in timia'a kan:
—Su'va va kachi tu'un Ndioxi: “Küvi
kotondoso yu Tata yu Ndioxi”, kachi ña
—kachi ra.
13 Ndia saa ra ninï'i ka timia'a ni ke
sa ri ña kotondoso ka ri Jesús. Ra saa
ndixikutia'a ri nuu ra iin ndia'vi kii.

Xa'a Jesús xi'in chiñu ña taxi Ndioxi nda'a ra

14 Ra saa nandiko Jesús kua'an ra chi
Galilea, ra iyoo ni ndiee Tachi Yii Ndioxi
xi'in ra, ra saa ndindutia ndoso tu'un xa'a
ra iin takundi'i ñuu.
15 Ra xa'a ra saña'a ra tu'un Ndioxi yuvi
iin takundi'i ve'e ñu'u ña iyoo ñuu ña
ndikun ndiaa chi Galilea. Ra ndiee ni
ndasaka'nu na ra.

Nandiko Jesús kuanu'u ra ñuu Nazaret

16 Ra saa ndixaa Jesús ñuu Nazaret nuu
xa'nu ra. Ra kii ndakindieę na ndixa'an
ra ve'e ñu'u kan, chi saa yuna'a va ra. Ra
ndakundichi ra ña ka'vi ra tu'un Ndioxi
nuu yuvi kan.
17 Ra saa taxi na tutu ña tiaa ra Isaías ra
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a nda'a
ra. Ra ndakuiña ra nuu kachi ña su'va,
ra ka'vi ra ña:
18 Ndięę Tachi Yii Ndioxi iyoo xi'in yu.
Saa chi ra kan va kuvi ra ndikaxin yu'u
ña ndatu'un yu tu'un va'a xi'in na
nda'vi,
ra ti'vi ra yu'u vaxi yu ña chindiee ta'an
yu xi'in na ndo'o ni ini,
ra sakaku yu na ñu'u ve'e kàà ra saña
ndika na,
ra ndakuiña tu yu nuu na kuaa va,
ra sakaku tu yu na ndo'o tundo'o va.
19 Ra xaa yu ña ka'an ndoso yu nuu
takundi'i yuvi, ña va'a na ni'i na ña
va'a ña taxi Ndioxi.
20 Ra te ndi'i ka'vi Jesús tutu kan, ra
saa ndatuvi ra ña, ra ndataxi ra ña nda'a
tiaa ra ndiso chiñu xi'in ve'e ñu'u, ra
saa ndakundu'u va ra. Ra saa iin ixto'ni
takundi'i na ndee ve'e ñu'u kan nuu ra.
21 Ra saa xa'a ra ndika'an ra xi'in na
kachi ra saa:
—Vichin ke xini ndo ña ndixinu nuu
tu'un Ndioxi ña ka'vi yu yo'o —*kachi ra
xi'in na.
22 Ra ndiee ni ndachinuu to'o na tu'un
xa'a Jesús. Ra ndakanda ka vi ini na, saa
chi nduvi ni ndika'an ra xi'in na. Ra saa
xa'a na kachi na saa:
—¿A su se'e ra José va kuvi ra yo'o?
—kachi na xa'a ra.
23 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
na:
—Xa kundaa va ini yu chi vaxi kii ra
ka'an ndo iin tu'un ndichi xi'in yu, kachi
ndo saa: “Yo'o, ra xa tatan inka yuvi, na
sa tatan kun mii kun vichin”, kachi ndo.
Ra ka'an ka ndo: “A su yo'o kuvi ra kua'a
ni ña va'a xa ñuu Capernaum; ra saa na
sa tu kun yo'o va, chi yo'o kuvi ñuu kun”,
kachi ndo xi'in yu —kachi Jesús xi'in na.
24 Ra saa ndika'an ka Jesús tu'un yo'o
xi'in na kachi ra saa:

—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi
ndia nii na ka'an tu'un yu'u Ndioxi ra
mäni na nuu na ñuu na.
25 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi
saa ndo'o na te xina'a ta ndixika ra Elías,
ra ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi: ta
ndasi Ndioxi ndivi ra ndiküun ka savi uni
kuiya sava. Ra ndiee ni xindikaa tama ra
ndika'un ni ini yuvi, ra kua'a ni na si'i na
ndukuaan xindee ñuu Israel, ra ndo'o ni
ini na.
26 Ndi su ndia nii na si'i kan ndixä'an ra
Elías chindiee ta'an ra xi'in, chi inka ñuu
ña nani Sarepta, ña ndikun ndiaa ñuu
ka'nu Sidón va, ti'vi Ndioxi ra ndixa'an
ra, ra ikan chindiee ta'an ra xi'in iin ña
nda'vi ña ndukuaan ndixiyo ñuu kan.
27 Ra saa ndo'o tu na te ndixika ra
Eliseo, ra ndika'an ndoso tu'un yu'u
Ndioxi xina'a va, ra kua'a ni na ndo'o
kue̱'e̱ tia'yu ñuu Israel. Ndi su ndia nii na
kan ndikä'an Ndioxi xa'a nduva'a, chi iin
tiaa ra nani Naamán, ra ke̱e inka ñuu xika
ña nani Siria va, kuvi ra sanda'a Ndioxi
—kachi Jesús xi'in na.
28 Ra te xini so'o na ndee ini ve'e ñu'u
kan, ña ndika'an Jesús ña yo'o, saa ra
ndisaa ni na xi'in ra.
29 Ra saa ndakundita na tiin na Jesús
ra tava na ra ndia nuu ñuu na, ra ndixaa
na xi'in ra siki kava sukun nuu kaku ka'a
ñuu na, ra ikan kuni na sandakava na ra.
30 Ndi su ndikuchüun na xi'in Jesús,
ra kuee kuee ndiya'a ra ma'ñu na, ra
ndaki'in ra kua'an va ra.

Sanda'a Jesús iin tiaa ra tiin tachi ndiva'a

31 Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra ñuu
Capernaum ña ndikaa chi Galilea. Ra saa
xa'a ra saña'a ra yuvi na ndee ve'e ñu'u
kan kii yii ña ndakindiee na.
32 Ra ndakanda ka vi ini na ña xini
so'o na tu'un ña ka'an ra. Chi ka'an ra
xi'in iin takundi'i ndiayu ña kuu mii ra,
ra kuë ndixa ra ta ku'va xa iin na xïni
tu'un ka'an.
33 Ra ini ve'e ñu'u kan ndu'u iin tiaa ra
kuu mii tachi ndiva'a, ra saa ndiee ka vi
ndinda'yu tachi ndiva'a ña ndikaa ini ra,
34 kachi ña saa xi'in Jesús:
—Koo yaa kun xi'in ndi. ¿Nichuun
sandi'i kun ndu'u, Jesús, ra ñuu Nazaret?
¿A vaxi kun sandi'i kun xa'a ndi? Chi yu'u
ra xini va yu yo'o, ña kuu kun Ra Yii, ra
ke̱e nuu Ndioxi —kachi ña ndiva'a kan
su'va xi'in Jesús.
35 Saa ndukue'e Jesús xi'in tachi ndiva'a
kan, ra kachi ra saa:
—¡Koo yaa yu'u kun! Ra saña tiaa ñaa
—kachi ra.
Ra saa kùùn ña ndiva'a kan tiaa kan
ndia nuu ñu'u, ra ke̱e ña kua'an ña, ndi
su kuë nindo'o va'a vi ra.
36 Ra ndakanda ni ini yuvi na ndee kan,
ra xa'a na ka'an na xi'in ta'an na kachi na
saa:
—¿Ndia tu'un ke yo'o? Chi xi'in ndiayu
ra, ra xi'in ndie̱e̱ ra xa'ndia ra chiñu nuu
tachi ndiva'a ra kandixa ña ra, ra kee ña
kua'an va ña —*kachi na xi'in ta'an na.
37 Ra saa nindutia ndoso tu'un xa'a
Jesús iinii kuvi ñuu.

Sanda'a Jesús ña siso ra Simón Pedro

38 Ra te kita Jesús ve'e ñu'u kan, ra saa
ndaki'in ra kua'an ra ve'e ra Simón ra
ita'an xi'in ra. Ra saa ndiee ni ndo'o ña
siso ra Simón kandu'u ña xi'in kue'e ka'ni,
ra saa xakunda'vi ka vi na nuu Jesús ña
na sanda'a ra ña.
39 Ra saa kuyachin Jesús nuu ña, ra
xa'ndia ra chiñu nuu kue'e kan, ña na
kee ña; saa ra ndikun nduva'a va ña; ra
ndakoo ña xavii ña xixi va na.

Sanda'a Jesús kua'a ni na xi'i

40 Ra ta kuaa ndikita ñu'u, ra kua'a ni
yuvi ra ndiaka na na xi'i, iin ta nuu kue'e,
ndixaa na nuu Jesús; ra saa chindu'u ra
nda'a ra sata ta iin, ta iin na, ña sanda'a
ra na.
41 Ra kua'a ni tu na kuu mii tachi
ndiva'a, va nduva'a xa Jesús, ra iin
nda'yu ko'o ña ndiva'a kan ta kee ña, ra
kachi ña saa:
—¡Yo'o, kuvi Se'e Ndioxi! —kachi ña
xi'in ra.
Ra nditäxi ra ka'an ña xi'in ra, saa chi
xa kundaa va ini ña, ña kuu ra Cristo.

Ka'an ndoso Jesús iinii kuvi ñuu ña ndo'ni chi Galilea

42 Ta ndituvi, ra saa ndaki'in Jesús
kua'an ra iin iku yuu nuu köo yuvi. Ra
ndikun yuvi sata ra kua'an na ndanduku
na ra. Ra ta ndani'i na ra ra nditäxi na
ku'un ra inka xiyo.
43 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na, kachi
ra saa:

—Xiniñu'u ku'un yu inka ñuu ña ndatu'un yu xi'in yuvi ña na kuiin na ka'ndia Ndioxi chiñu nuu na, ra sa ra ña va'a xi'in na chi xa'a ña yo'o ke ti'vi Ndioxi yu'u vaxi va yu —kachi ra xi'in na.
44 Ra saa ndixika Jesús ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi takundi'i ve'e ñu'u ña iyoo chi Galilea.

5

Xa Jesús ña xitu'un xi'in ndia tava tiaka

1 Saa kuu iin kii ndichi Jesús yu'u mini ka'nu ra nani Genesaret, ra kua'a ka vi yuvi ndakuta'an, ra ndixaa na nuu ra, ra iin chinda'ni ta'an na ña kuni na kuni so'o na tu'un Ndioxi.
2 Ra suvi yachin yu'u mini kan tu xini Jesús ndita vichi uvi itun vali xika nuu mini. Ra köo ka ixto'o nu ñu'u ini nu, chi xa nuu va ndia ña ndakatia ndia inu ndia ña tiin ndia tiaka.
3 Ra saa ndaa Jesús ini iin nu; ra kuenda ra Simón va kuvi nu. Ra nduku Jesús ña mani nuu ra, ña na sakundutia'a ra lo'o nu chi nuu xa kunu ka lo'o mini kan. Ra saa sakundutia'a ra nu, ra ndakundu'u Jesús ini nu ra xa'a ra saña'a ra yuvi.
4 Ra te ndi'i saña'a ra na, ra saa ndika'an ra xi'in ra Simón, kachi ra saa:
—Na ko'o xi'in nu chi nuu kunu ra kaa, ra chikaa ndo inu ndo ña tiin ndo tiaka —kachi ra xi'in ndia.
5 Saa ndakuiin ra Simón, kachi ra saa:
—Tata Maestro, xa iinii ñuu ndaa ndixika ndi xa'a ri, ra ndia nii ri nditïin vi ndi. Ndi su tu xa mii kun kachi saa, ra va'a, na chikaa tuku va ndi ña —kachi ra.
6 Ra saa chikaa tuku va ndia inu ndia. Ra kua'a ka vi ri tiin ndia ra xa'a ndia ixita ndia inu, ra saa xa'a ndindata va ña xi'in ri.
7 Ra saa ndixika nda'a ndia nuu ndia ta'an ndia, ndia ndo'ni ini inka nu, ña na kixi ndia chindiee ta'an ndia xi'in ndia. Ra saa xaa ndia kan chindiee ta'an ndia xi'in ndia. Ra iin chitu ndaa va uvi saa nu xi'in tiaka, ra salo'o koyo nu xi'in ndia ka'a mini kan.
8 Ra ta xini ra Simón ña xa Jesús, saa ra ndikun ndakusiti ra nuu ra, ra kachi ra saa:
—Tata, tiaa ra iyoo kuachi va kuvi yu'u, ndi su yo'o, ra ra yii va kuvi kun. Ña kan ke küvi kita'an yu xi'in kun, ra va'a ka na kutia'a va kun nuu yu —kachi ra xi'in Jesús.
9 Saa chi ndakanda ni ini ra Simón xa'a ña kua'a ni tiaka tiin ndia. Ra ndakanda ni tu ini ndia ita'an xi'in va ra.
10 Ra ndakanda ni tu ini ra Jacobo, xi'in ra Juan ndia se'e ra Zebedeo, ndia ita'an xi'in ra Simón va. Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra Simón, kachi ra saa:
—Kuayü'vi kun; chi vichin nduu kun ra saña'a yuvi ña ndakundikun na yu'u —kachi ra xi'in ra.
11 Ra saa kẹe ndia chi yu'u mini kan xi'in barca ndia. Ra ndakoo ndi'i ndia chiñu ndia. Ra ndakundikun ndia Jesús, kua'an ndia xi'in va ra.

Sanda'a Jesús iin ra ndo'o kue'e tia'yu

12 Saa kuu iin kii ra xika Jesús iin ñuu, ra ndixaa iin tiaa ra ndo'o kuẹ'ẹ tia'yu nuu ra. Ra ndakusiti ra, ra ndixinu nuu ra ndia ñu'u, ra xakunda'vi ka vi ra nuu ra, kachi ra saa:
—Tata, tu kuni kun, ra na sa kun ña mani ra na sanda'a va kun yu'u —*kachi ra.
13 Ra saa nditandiaa nda'a Jesús ra ndo'o kue'e tia'yu kan ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:
—Kuni va yu; ra na nduva'a kun —kachi ra xi'in ra.
Ra ndikun saa ndindoñu'u va kuẹ'ẹ tia'yu kan sata tiaa kan.
14 Ra saa xa'ndia Jesús chiñu nuu ra kachi ra saa:
—Kua'an, ra ndia nii yuvi ndatü'un kun xi'in xa'a ña sanda'a yu yo'o. Chi takua nuu ra sutu va na ku'un kun, ra na kani'i kun ña'a ña soko kun ta ku'va kachi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés ta yachi; ra na kundaa ini ndia sutu ña xa nduva'a va kun —kachi Jesús xi'in ra.
15 Ra va'a ni ndika'an ni va Jesús xi'in ra ña na ndatü'un ra, ndi su xa saa kundaa va ini yuvi xa'a ña nduva'a ra. Ra iin vichin vichin ndindutia ndoso tu'un xa'a Jesús, ra kua'a ka vi yuvi kua'an nuu ra ña kuni so'o na ña ndakani ra, ra sanda'a ra na xi'in kue'e ña ndo'o na.
16 Ra kua'a ni ichi kẹe siin ra nuu na, ña ndixa'an ra iku yuu nuu köo yuvi ña ndika'an ra xi'in Ndioxi.

Sanda'a Jesús iin ra küvi kaka

17 Saa kuu iin kii ra íin Jesús saña'a ra
yuvi. Ra ikan ndee sava ndia fariseo, xi'in
ndia saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés. Ra saa tu na kẹe ñuu ña ndikun
ndiaa chi Galilea, ra saa tu na kẹe ñuu ña
ndikun ndiaa chi Judea va. Ra saa tu na
kẹe ñuu Jerusalén va. Ra mii Ndioxi taxi
ndiẹẹ nda'a Jesús ña sanda'a ra yuvi na
xi'i.
18 Ra saa kuu, ra ndixaa sava tiaa
xi'in iin ra xi'i ra ndachi xa'a küvi kaka,
ra kandu'u ra nuu ixto ndixaa ra xi'in
ndia. Ra ndixika nduku ndia ki'vi ndia
ña chikandu'u ndia ra ini ve'e nuu ndu'u
Jesús.
19 Ndi su ndiküvi vi ki'vi ndia xi'in ra,
chi iin chitu ndaa va yuvi. Ra saa ndaa
ndia chi xini ve'e, ra kaan ndia iin yavi
xini ña. Ra yavi kan sanuu ndia ixto
nuu kandu'u ra. Ra saa nduxinu ra tiañu
takundi'i yuvi, nuu ndu'u Jesús.
20 Ra te kundaa ini Jesús ña ndinuni ni
ini ndia kandixa ndia, ña kuchuun va ra
sanda'a ra ra. Ra saa ndika'an ra xi'in ra
xi'i kan, kachi ra saa:

—Tata, xa xa ka'nu va ini yu xa'a kuachi
kun —*kachi ra xi'in ra.

21 Ra ta xini so'o ndia fariseo, xi'in
ndia saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, ña ndika'an Jesús xi'in ra, ra saa
xa'a ndia ndakani ini ndia: “¿Yoo ku ra
yo'o, ra kachi ra saa xi'in ra kaa? Chee
ni kuachi ke yo'o nuu Ndioxi, chi ndia nii
yuvi, ra küvi saka'nu ini na xa'a kuachi
yo, chi indaa mitu'un Ndioxi va ku ra kuvi
saka'nu ini xa'a kuachi yo”, ka'an ndia.

22 Ra kundaa kua'a va ini Jesús ña
ndakani ini ndia, ra saa ndika'an ra xi'in
ndia, kachi ra saa:

—¿Nichuun ndakani ini ndo ña köo
ndiayu yu ña saka'nu ini yu xa'a kuachi
yuvi?
23 ¿Ra ni ke va'a kachi yu xi'in ra yo'o,
tuvi ndo? ¿A va'a ka na kachi yu ña: “Xa
xaka'nu ini yu xa'a kuachi kun”? ¿Ra a
va'a ka na ka'an yu xi'in ra: “Ndakoo, ra
kaka xa'a kun kunu'u kun”?, kachi yu.
24 Ra ña na kundaa va'a ini ndo, ra
vichin nuu ndo yo'o, na sanda'a yu ra
yo'o, saa ke kundaa ini ndo chi yu'u kuvi
ra ti'vi Ndioxi xaa, ra kuu mii yu ndiayu
ña saka'nu ini yu xa'a kuachi na yuuvi
—kachi ra xi'in ndia.

Ra saa ndika'an ra xi'in ra nduchi'ña
kan, kachi ra saa:

—Ndakoò, ra ndaki'in kun ixto kun, ra
kunu'u kun ve'e kun —kachi ra xi'in ra.
25 Ra ndikun nuu na saa ndakoò tiaa
kan, ra ndaki'in ra ixto ra, ra kuanu'u ra
ve'e va ra. Ra ndasaka'nu ka vi ra Ndioxi
xa'a ña nduva'a ra.
26 Ra ndakanda ka vi ini yuvi xa'a ña
xa Jesús. Ra ndasaka'nu ni na Ndioxi. Ra
ndayu'vi ka vi ini na, kachi na saa:

—¿Ni ke yo'o? Ndia nii kii täan kuni yo
ña, ra ndia vichin xini yo ña xitu'un yo'o
—kachi na xi'in ta'an na.

Kana Jesús ra Leví ña kundikun ra ra

27 Ra ta sandi'i Jesús, saa ra ndaki'in ra
kua'an va ra, ra ndiya'a ra nuu ndu'u iin
ra nani Leví ra ndiso chiñu kaya xu'un
nda'a na ñuu, ña kua'an nda'a gobierno
ñuu Roma. Ra ndika'an Jesús xi'in ra
kachi ra saa:

—Na ko'o xi'in yu —kachi ra.
28 Saa ra, ndikun ndakoo ndi'i ra Leví
chiñu ra, ra ndaki'in ra kua'an ra xi'in
Jesús va.
29 Saa kuu, xakin ra Leví iin viko ka'nu
ve'e ra ña ndasato'o ra Jesús. Ra kua'a
ka vi na kaya xu'un nda'a na ñuu, xi'in
sava ka yuvi xaa ndixkundee nuu mesa
ña kuxi na xi'in ra.
30 Ra ndia fariseo, xi'in ndia saña'a
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra
xa'a ndia xa kuachi ndia ra ndika'an ndia
xi'in ndia ita'an xi'in Jesús, kachi ndia
saa:

—¿Nichuun xixi ndo xi'in ndia kaya
xu'un nda'a yuvi, xi'in sava ka yuvi
kuachi? Ra süvi na va'a kuvi na —kachi
ndia.
31 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa
xi'in ndia:

—Na iyoo va'a ini, ra xiniñü'u vi na kan
na xatatan, chi na ndiee ndo'o va ku na
xiniñu'u na xatatan.
32 Saa chi yu'u, ra växi yu chindiee ta'an
yu xi'in na va'a, na köo kuachi, tuvi na.
Chi xa'a na iyoo kuachi va ke xaa yu,
ña va'a na ndandiko ini na ra ndaki'in
na ichi Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia
fariseo.

Ndatu'un Jesús nichuun ke iyöo su'un ndia ita'an xi'in ra

33 Ra saa ndika'an ndia xi'in Jesús, kachi ndia saa:
—Na ita'an xi'in ra Juan, xi'in na ita'an xi'in ndia fariseo, ra kua'a ni va ichi xïxi na, ña iyoo su'un na, ra ka'an ni tu na xi'in Ndioxi va. ¿Ra nichuun iyöo su'un tu ndia ita'an xi'in yo'o? Chi niña ndia xixi va kuvi ndia —kachi ndia xi'in Jesús.
34 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Na ndee kusii ini xi'in migo na nuu iyoo viko tanda'a, ra küvi vi koo su'un na, ña koo na saa soko, chi ta íin va ra tanda'a xi'in na, ña kan ke küvi koo su'un na.
35 Ndi su vaxi kii, ra tiin ndia ra tanda'a ku'un ra xi'in ndia, ra saa vi ke ndoo na ita'an xi'in ra ña koo su'un na —kachi Jesús xi'in ndia.
36 Ra saa ndika'an ka ra iin tu'un ndichi xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ndia nii yuvi ra ndakä'ma na iin ña'ñu tikoto xaa xi'in tikoto yata. Saa chi tu saa na sa na, saa ra ndi'i xa'a va tikoto xaa. Ra nii kindöo va'a tu ña xi'in tikoto yata va.
37 Ra ndia nii yuvi ra täan na vino xaa ini ñii̱ yata, chi tu saa na sa na, saa ra, ndata va ñii̱ yata kan sa ra, ra ña uun va kuitia ndi'i ra, ra ndia ñii̱ kan ke ndi'i xa'a va.
38 Ña kan ke vino ra xaa, ra ini ñii̱ xaa ke xiniñu'u ku'un va ra, ra saa ke nii vino kütia, ra nii ñii̱ ña ñu'u ra ke ndï'i xa'a vi.
39 Ra na xi'i vino yata, ra küni na ko'o na vino ra xaa, chi va'a ni ka va xi'i vino yata kachi na —kachi Jesús xi'in ndia.

6

Nda'a Jesús ke iyoo ndiayu xa'a kii ña ndakindiee na

1 Saa kuu iin kii ña ndakindiee̱ na, ra ndiya'a Jesús kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, nuu iyoo itu trigo. Ra xa'a ndia ita'an xi'in Jesús kindiaa ndia yoko itu trigo kan. Ra sakoyo ndia nuni sata ña xaxi ndia.
2 Ra saa ndika'an ndia fariseo xi'in ndia, kachi ndia saa:
—¿Nichuun xa ndo saa?, saa chi köo ndiayu nda'a yo, ña sa yo saa kii yii saa chi kii ña ñakindiee̱ va yo kuvi ña —kachi ndia xi'in ndia ita'an xi'in Jesús.
3 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—¿A täan ka'vi ndo ni ke ka'an tu'un Ndioxi xa'a ña xa ra rey David, xi'in ndia xita'an xi'in ra, ta ndika'un ini ndia?
4 Saa chi su ndiki'vi va ra Rey David ini ve'e ñu'u, ra ki'in ra ixta ña ndee nu yii ña soko na nuu Ndioxi, xixi ra xi'in ndia ita'an xi'in ra. Ra köo ndiayu ra sa ra saa, chi indaa ndia ku sutu va kuvi ndia iyoo ichi kuxi ixta kan —kachi ra xi'in ndia.
5 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Yu'u, ra ti'vi Ndioxi xaa yo'o kuvi ra iyoo ndiayu nda'a xa'a kii ña ndakindiee̱ na ndia ña ke va'a sa yo, ra ndia ña ke küvi sa va yo —kachi Jesús xi'in ndia fariseo.

Sanda'a Jesús iin tiaa ra kutuun nda'a kii ña ndakindiee na

6 Ra saa kuu, inka tuku kii ña ndakindiee̱ na ra saa ndixaa Jesús iin ve'e ñu'u ra xa'a ra saña'a ra na tu'un Ndioxi. Ra ve'e ñu'u kan ndu'u iin tiaa ra kutuun nda'a kua'a.
7 Ra ndia saña'a ndiayu Ndioxi xi'in ndia fariseo ra iin su'va nuu ndia ixtonani ndia Jesús, a sanda'a ra ra kue̱'e nda'a kan kii ña ndakindiee̱ na, ra saa ke ni'i ndia taxi ndia kuachi xa'a Jesús, ká'án ndia.
8 Ra xa kundaa va ini Jesús ña ndakani ini ndia. Ra saa ndika'an ra xi'in ra kue̱'e nda'a kan, kachi ra saa:
—Ndakundichi ra na kuni takundi'i na yo'o —kachi ra xi'in ra.
Saa ra ndikun ndakundichi va ra kue̱'e nda'a kan ma'ñu na.
9 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia fariseo, kachi ra saa:
—Na ndakatu'un yu ndo'o. ¿Ndia ña ke kuvi sa yo kii ña ndakindiee̱ kachi ña tiaa ra Moisés? ¿A ña va'a ke sa yo, a ña vä'a? ¿A sakaku yo yuvi, a sandi'i yo xa'a va na? —kachi Jesús xi'in ndia.
10 Saa ixto'ni Jesús nuu takundi'i na xinunduu ndita kan, ra ndika'an ra xi'in ra kue̱'e nda'a kan kachi ra saa:
—Sandakaa nda'a kun —kachi ra xi'in ra.
Ra saa sandakaa tiaa kan nda'a ra, ra ndikun nduva'a va ña.

11 Ra tiaa ni ndisaa ini ndia fariseo xini
ndia Jesús. Ra xa'a ndia kata'an ndia
ndixa koo taxi ndia kuachi xa'a ra.

Ndikaxin Jesús uxi uvi tiaa ndia kaka chiñu nuu ra

12 Saa kuu iin kii ke̱e Jesús kua'an ra
iku ka'an ra xi'in Ndioxi, ra iinii ñuu ndaa
ndika'an ra xi'in Ndioxi.
13 Ra te ndituvi saa kana ra takundi'i na
ndikun sata ra, ra ndikaxin ra uxi uvi tiaa,
ndia kaka chiñu nuu ra. Ra ndia yo'o kuvi
ndia kuu apóstoles, ra tu'un yo'o kachi
ña saa: "Ndia ⌧ti'vi Ndioxi."
14 Ra su'va nani ndia ndikaxin Jesús:
Simón ra ndakunani Pedro, inka ra nani
Andrés ñani ra Simón, iin ra nani Jacobo,
iin ra nani Juan, iin ra nani Felipe, inka
ra nani Bartolomé,
15 inka ra nani Mateo, iin ra nani
Tomás, inka ra nani Jacobo se'e ra Alfeo,
iin ra nani Simón ra xindikaa xi'in partido
ña nani Zelote,
16 inka ra nani Judas, ñani ra Jacobo, iin
ra nani Judas Iscariote ra ndixiko Jesús.

Saña'a Jesús kua'a ni yuvi

17 Saa ke̱e Jesús iku kan ra ndaki'in ra
vaxi nuu ra xi'in ndia ndakaxin ra kaka
chiñu nuu ra. Ra ta nduxinu ndia iin yoso,
ra xa ikan va ndee kua'a ni ka na ndikun
sata ra ña ndiatu na ra. Ra xaa kua'a ni
tu yuvi, na ke̱e iinii kuvi ñuu ña ndikun
ndiaa Judea, xi'in ñuu ña ndo'ni yu'u
tiañu'u, ña ndikun ndiaa ñuu Tiro xi'in
ñuu Sidón, ra saa tu na ke̱e ñuu Jerusalén
va. Ra ndakuta'an takundi'i yuvi yo'o ña
kuni so'o na tu'un ña ka'an ndoso ra, ra
kuni tu na ña na sanda'a va ra na.
18 Ra kua'a ni na ku mii tachi ndiva'a,
nduva'a xa Jesús.
19 Ra takundi'i na xi'i, ra kuni na ña
tiandiaa nda'a na Jesús, chi kundaa ini
na ña ku mii ra ndie̱e̱ ña sanda'a ra na,
ra nduva'a ndi'i va na xi'i xa ra.

Na kusii ni ini xi'in na kusuchi ni ini vaxi kii

20 Ra saa ndakoto'ni Jesús nuu na
ndikun sata ra, ra ndika'an ra xi'in na,
kachi ra saa:
—Va'a ni kee ndo'o, na nda'vi, chi xa
ndixaa va kii ña ka'ndia Ndioxi chiñu nuu
ndo.
21 'Va'a ni kee ndo'o, na ka'un ini vichin,
chi vaxi kii ra ndoo ndoso va ña nuu ndo.
Va'a ni kee ndo'o na xaku vichin, chi
vaxi kii ra kusii ni ini ndo.
22 'Va'a ni kee ndo tu kundasi ta'an na
xi'in ndo, ra taxi na ndo'o, ra kaña'a na
xa'a ndo, xa'a ña kandixa ndo yu'u, ra
ti'vi Ndioxi xaa yo'o.
23 Kusii ni ini ndo ta xa na xaa kii kan,
ra kuaku ndo, chi xa iyoo va ña va'a taxi
Ndioxi nda'a ndo ndivi. Ra ta ku'va ⌧xa
ndiva'a na xi'in ndo vichin, ra saa ke xa
tu na xii xikua na xi'in na ndika'an ndoso
tu'un yu'u Ndioxi xina'a va.
24 'Ndi su nda'vi ni ndo'o na kuika, chi
xa iyoo va'a ni va ini ndo vichin, ndi su
vaxi kii ra köo ña va'a ni'i vi ndo.
25 'Nda'vi ni ndo'o, na iyoo ña xixi
vichin, chi vaxi kii ra ka'un ni ini ndo.
'Nda'vi ni ndo'o, na ⌧xáku̱ vichin, chi
vaxi kii ra kusuchi ni ini ndo ra kuaku ni
ndo.
26 'Nda'vi ni ndo'o, na chinuu to'o ni
na tu'un xa'a vichin, chi saa ke xa tu na
xii xikua ndo xi'in na maña, na ndika'an
ndoso siki tu'un yu'u Ndioxi xina'a va
—kachi Jesús xi'in na.

Na ku'vi ini yo kuni yo na saa ini xini yo

27 Vichin ⌧ka'an yu xi'in ndo'o na xini
so'o ña ka'an yu:
—Ku'vi ini ndo kuni ndo na saa ini xini
ndo'o; ra sa ndo ña va'a xi'in na kundasi
ndo'o.
28 Ra tu ndia na kaña'a xa'a ndo, a
kundiva'a na xi'in ndo, ra na ka'an ndo
xi'in Ndioxi xa'a na, ña na chindiee ra na.
29 Ra tu ndia na xakin xa'ndia nuu ndo,
ra käni ndo na. Chi na taxi ndo inka
xiyo, na kani va na. Ra tu ndia na kuni
ndakindiaa chi'lo ndixi ndo, ra kuxï'ndia
ndo ña nuu na; chi ndia tikoto ña ndixi
ndo na ku'un xi'in va na.
30 Tu ndia na nduku ña'a nuu ndo, ra
kuxï'ndia ndo ña nuu na. Ra tu ndia na
kindiaa ña'a ndo, ra na kä'an kuachi ndo
xa'a ña.
31 Ra tu kuni ndo sa yuvi ña va'a xi'in
ndo, ra ña va'a na sa tu ndo'o xi'in va na.
32 'Ra tu ku'vi ini ndo xini ndo takua
yuvi na ku'vi ini xini ndo'o, saa ra, köo
ya'vi ndiaa vi ña nuu Ndioxi, chi saa ke
xa tu yuvi na xïni ichi Ndioxi va.
33 Tu xa ndo ña va'a xi'in takua yuvi,
na xa ña va'a xi'in ndo, saa ra köo ya'vi

ndiaa vi ña nuu Ndioxi, chi saa xa tu yuvi
kuachi va.
34 Ra tu chindiee ndo xu'un takua yuvi,
na xini ndo kuchuun ndataxi ña nda'a
va ndo, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña nuu
Ndioxi, chi saa xa tu yuvi na xïni ichi
Ndioxi va: saa chi chindiee na xu'un ta'an
na ra ndiatu ini na ña ndaki'in na ña xi'in
siki va ña.
35 Ku'vi ini ndo kuni ndo na saa ini xini
ndo'o, ra sa ndo ña va'a xi'in na. Ra tu
chindiee ndo xu'un na ra ndiätu ini ndo
ña ndaki'in ndo ña nda'a na. Saa ke ni'i
ndo ña va'a nuu Ndioxi, ra kunani ndo
se'e Ndioxi ra ka'nu. Chi va'a ni ini Ndioxi
xi'in takundi'i va yuvi, nii na köo ña to'o
kuvi na, ra nii na yuvi ña'a kuvi va na.
36 Ra na kunda'vi ini ndo kuni ta'an
ndo, ta ku'va kunda'vi ini Ndioxi xini ra
ndo'o.

Na kä'an yo xa'a kuachi yuvi

37 ’Na kä'an ndo xa'a kuachi inka yuvi,
saa ke kä'an Ndioxi ña iyoo kuachi ndo.
Ra na satävi chi'ña ndo yuvi, saa ke satävi
chi'ña Ndioxi ndo'o. Ra koo ka'nu ini ndo
xa'a ña xa inka yuvi xi'in ndo, saa ke koo
ka'nu ini Ndioxi xa'a ndo.
38 Ra va'a ni na koo ini ndo xi'in yuvi;
ra na taxi ndo ña'a nda'a na xi'in ña kusii
ini ndo, ra saa ke taxi Ndioxi ña'a nda'a
ndo. Ra chikaa ka ra siki ña sandiko ra
nda'a ndo, chi ta ku'va chu'un ndo xi'in
yuvi, ra saa ke chu'un tu Ndioxi xi'in va
ndo —kachi Jesús.
39 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi
xi'in na kachi ra saa:
—¿A kuvi kunuu iin ra kuaa ichi nuu
inka ra kuaa, tuvi ndo? Su küvi chi koyo
uvi saa va ndia yavi.
40 Ra ndia nii na sakan sakua'a ra küvi
sa chee na nuu maestro na, chi na sakan
kutu'va va kuvi na. Ra ndia na ndi'i ka'vi
na, saa vi ke xinu na koo na ta ku'va iyoo
maestro na.
41 ’¿Nichuun va'a ixto'ni kun nuu mi'i
lo'o ña ndikaa nuu ñani kun, ra kï'in kun
kuenda xi'in itun chee ndikaa nuu mii
kun?
42 Ra tu xïni kun itun chee ndikaa
nuu mii kun, ¿ra nichuun va'a ki'in kun
kuenda ña ka'an kun xi'in ñani kun:
“Ñani, na'a, na tava yu mi'i lo'o ña ndikaa
nuu kun”, kachi kun? ¡Ra ra chi'ña tu'un
va kuvi kun! Chi xi'na ka itun chee ndikaa
nuu mii kun na tava kun. Ra saa ke va'a
ndakoto'ni kaxi kun, ra va'a tava kun mi'i
lo'o ña ndikaa nuu ñani kun —kachi Jesús
xi'in na.

Xi'in chiñu ña xa va yuvi ke ndakuni yo na

43 Saa ndika'an Jesús xi'in na, kachi ra
saa:
—Takundi'i itun kui'i tu va'a, ra küvi
kuun kui'i ña vä'a nda'a nu. Ra takundi'i
itun vä'a, ra küvi kuun kui'i ña va'a nda'a
nu.
44 Takundi'i itun kui'i ra xi'in ña'a ña
kuun nda'a nu ke ndakuni yo nu. Chi
küun koxi nda'a itun ìñṵ, ra nii uva küun
nda'a ìñṵ nañu.
45 Ra saa tu iin tiaa va, ra iyoo ña va'a
nima, ra ña va'a tu ndatu'un va ra. Ra
iin tiaa ra iyoo ña vä'a nima, ra ña vä'a
ndatu'un va ra. Chi takundi'i ña iyoo
nima yo ke ka'an va yo —kachi Jesús xi'in
na.

Sakua'a Jesús yuvi iin tu'un ndichi xa'a uvi ve'e

46 Saa ndika'an ka Jesús xi'in na, kachi
ra saa:
—¿Nichuun ka'an ndo, “Tata, Ra
Ka'nu”, xi'in yu, ra xïin tu ndo sa ndo ña
ka'an yu xi'in ndo?
47 Na ka'an yu xi'in ndo, ndia ku'va ke
iyoo yuvi na ndikun yu'u, ra kandixa na
ña ka'an yu xi'in na.
48 Ta iyoo iin tiaa ra xava'a iin ve'e, ra
kunu ni chikaa ra xa'a ña, chi ndia sata
kava kaku xa'a ña, ra kii nduxinu tiañu'u
ka'nu, ra ndiee ni kani ndiaa ra ña, ra
ndikuchüun ra sanduva ra ña, chi tuun
ni va xikundichi ña, saa ke iyoo na.
49 Ndi su na xini so'o tu'un ña ka'an yu,
ra kandïxa na ña, ra ta iyoo iin tiaa ra
xava'a ve'e, ra ndichikäa kunu ra xa'a ña,
chi nuu ñu'u taya va sakaku ra xa'a ña, ke
iyoo na kan. Ra kii nduxinu tiañu'u ka'nu,
ra ikan vi ki'in ra ve'e kan sako'ni ra, ra
sandi'i yaa va ra xa'a ña —kachi Jesús.

7

Sanda'a Jesús iin ra xachiñu nuu ra soldado ra kuchee

1 Ra te sandi'i Jesús ndika'an ra xi'in na
ndee xini so'o, ra saa ndaki'in ra kua'an
ra chi ñuu Capernaum.
2 Ra ikan iyoo iin ra kuchee nuu iin
ciento ndia soldado ndia ñuu Roma. Ra

iyoo iin ra xachiñu nuu ra, ra ku'vi ni ini
ra xini ra ra, ra saa ki'in kue'e ra xachiñu
nuu ra, ra xa iin numi va kuvi ra.
3 Ra ta kundaa ini ra kuchee nuu ndia
soldado kan, ña xa ndixaa Jesús ñuu
Capernaum, ra saa kana ra ndia xikua'a
inuu nuu na judío. Ra ndika'an ra xi'in
ndia, ña na ku'un ndia kuaku nda'vi
ndia nuu Jesús, ña kixi ra sanda'a ra, ra
xachiñu nuu ra.
4 Ra saa ndixaa ndia nuu Jesús ra xa'a
ndia xakunda'vi ndia nuu ra, kachi ndia
saa:
—Tata, vaxi ndi kuaku nda'vi ndi nuu
kun ña na ku'un kun xi'in ndi ra sanda'a
kun ra xachiñu nuu ra kuchee nuu ndia
soldado, saa chi xiniñu'u va chindiee
ta'an kun xi'in ra chi va'a ni tiaa kuvi ra.
5 Ra suvi ra xava'a ve'e ñu'u ña iin ñuu
ndi, chi ku'vi ni ini ra xini ra yoo, na ñuu
Israel. Ña kan ke vaxi ndi nduku ndi ña
mani nuu kun —kachi ndia xikua'a kan
xi'in Jesús.
6 Saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ndia.
Ra ta xa kuyachin ndia vaxi ndia nuu iin
ve'e ra kuchee kan, ra saa ti'vi ra ndia
ita'an xi'in ra kua'an ndia ña ka'an ndia
xi'in Jesús. Ra ta ndixaa ndia nuu vaxi
Jesús, ra saa kachi ndia saa xi'in ra:
—Tata, sandï'i kun mii kun, chi köo ichi
ra ña ki'vi kun ve'e ra, chi ra ka'nu ni kuvi
yo'o nuu ra, kachi ra xi'in ndi ña vaxi ndi
nuu kun.
7 Ña kan ke nii ndixändiee ini ra ña
kixi mii ra nuu kun. Ra su'va va kachi ra
xi'in chiñu ña vaxi nuu kun: "Tata, va'a
ni ñaa va na kundichi kun, ra ka'an kun
xi'in kue'ẹ ra nduva'a va ra xachiñu nuu
yu.
8 Chi xini va yu, chi iyoo na xa'ndia
tu chiñu nuu yu'u va, ra kandixa va yu
na; ra yu'u tu, xa'ndia chiñu nuu ndia
soldado ra kandixa va ndia yu'u: Kua'an
ndo, kachi yu xi'in ndia, ra kua'an va
ndia; Na'a ndo, kachi yu, ra vaxi va ndia.
Ra saa tu ra xachiñu nuu va yu, xa'ndia yu
chiñu nuu ra, ra kandixa va ra ña ka'an
yu xi'in ra", kachi ra xi'in chiñu vaxi nuu
kun —kachi ndia xi'in Jesús.
9 Ra ta xini so'o Jesús, ra ndakanda ni
ini ra xi'in tu'un ña ndika'an tiaa kan, ra
ndakoto'ni ra nuu na ndikun sata ra. Ra
ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi täan
ndani'i yu ndia nii na Israel na kandixa
yu'u ta ku'va kandixa ra yo'o yu'u —kachi
Jesús xi'in na.
10 Ra te ndandiko ndia ndixa'an xi'in
chiñu ndaxaa ndia ve'e ra kuchee kan, ra
xa nduva'a va ra xachiñu nuu ra, chi xa
sanda'a va Jesús ra.

Sandatiaku Jesús se'e iin ña'a ña ndukuaan

11 Saa kuu ndaki'in Jesús, kua'an ra
xi'in ndia ita'an xi'in ra, ñuu ña nani
Naín. Ra kua'a ka vi yuvi ndikun sata ra
kua'an na.
12 Ra ta kuyachin ra nuu ñuu kan, ra
xini ra kua'an na nduxin na iin ndii, ra
se'e iin ña'a ña ndukuaan va kuvi ra. Ra
iin mii tu'un saa va kuvi se'e ña. Ra kua'a
ka vi yuvi kua'an xi'in ña, ña nduxin na
ra.
13 Ra ta xini Jesús ña'a yo'o, ra kunda'vi
ni ini ra xini ra ña, ra ndika'an ra xi'in ña
kachi ra saa:
—Nana, xäku kun —kachi ra.
14 Ra saa kuyachin Jesús ra nditian-
diaa nda'a ra ixto ndii kan. Ra ndikun
ndixkundita va ndia kua'an xi'in ndii. Ra
ndika'an Jesús, kachi ra saa:
—Ra lo'o, xi'in yo'o ka'an yu: ¡Ndakoo!
—kachi ra.
15 Ra saa ndatiaku va ra lo'o kan, ra
ndakundu'u ra nuu ixto, ra xa'a ra ka'an
ra, ra saa ndataxi Jesús ra nda'a si'i ra.
16 Ra te xini yuvi kan ña ndatiaku ra, ra
ndiyu'vi ni na. Ra xa'a na ndasaka'nu
na Ndioxi, kachi na saa:
—Iin ra ka'nu, ra ka'an ndoso tu'un
yu'u Ndioxi kuvi ra xaa nuu yo. Chi
Ndioxi kuvi ra xaa chindiee ta'an xi'in yo
—*kachi na.
17 Ra saa ndindutia ndoso tu'un xa'a
Jesús, iinii kuvi ñuu ña ndikun ndiaa chi
Judea xi'in sava ka ñuu ña ndo'ni yachin
kan.

Ti'vi ra Juan ra sakuchi yuvi ndia ita'an xi'in ra kua'an ndia nuu Jesús

18 Ndatu'un ndia ita'an xi'in ra Juan
xa'a ña xa Jesús, ra ta kundaa ini ra Juan,
ra saa kana ra uvi ndia ita'an xi'in ra,
19 ra ti'vi ra ndia kua'an ndia
ndakatu'un ndia Jesús ña va'a na kundaa
ini ra: a ra kan kuvi ra xa iyoo tu'un

xa kixi sakaku na yuuvi yo'o, a kundiatu
ndia inka va ra, kachi ra Juan xi'in ndia.
20 Ra saa ndixaa ndia nuu Jesús ra
ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Ra Juan, ra ̃sakuchi yuvi kuvi ra ti'vi
ndu'u vaxi ndi ña ndakatu'un ndi yo'o:
"¿A yo'o kuvi ra xa iyoo tu'un xa'a kixi
sakaku ndu'u? ¿A xiniñu'u kundiatu ndi
inka va ra?" —kachi ndia xi'in Jesús.
21 Ra suvi mii hora yo'o ke kua'a ni na
xi'i sanda'a Jesús, ra kua'a ni tu na ñu'u
tachi ndiva'a va sanda'a ra, ra kua'a ni tu
na kuaa va ndakoto'ni xa ra.
22 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa
xi'in ndia:
—Kua'an ndo ra ndatu'un ndo xi'in ra
Juan ña xini ndo xi'in ña xini so'o ndo:
Chi na kuaa ra ̃ndakoto'ni va na; ra na
küvi kaka, ra ̃ndakaka va na; ra na ndo'o
kue'ẹ tia'yu, ra ̃nduva'a va na; ra na so'o,
ra ̃ndanuña va so'o na; ra na ndii, ra
̃ndatiaku va na. Ra ndakani yu tu'un
Ndioxi nuu na nda'vi ña va'a na kaku va
na.
23 Ra va'a ni ̃kee yuvi na ndikun yu'u,
ra kuëe xa uvi ini na xa'a tu'un ña ka'an
yu xi'in na —kachi Jesús xi'in ndia.
24 Ra ta ndaki'in ndia ti'vi ra Juan
kuanu'u ndia, ra saa xa'a Jesús ka'an ra
xa'a ra Juan xi'in na ndee kan, kachi ra
saa:
—¿Ndixa kaa tiaa ra ndixa'an ndo xini
ndo iku yuu kan? ¿A xini ndo iin tiaa ra
kisi ña, ta ku'va ndo'o iin ndoo ñu'u ta
xika tachi?
25 Ra tu süvi saa kaa ra, ¿ra ndixa ke kaa
tiaa ra ndixa'an ndo xini ndo? ¿A xini ndo
iin tiaa ra ndixi tikoto va'a, ña ya'vi? Ra
xa kundaa ini ndo chi na ndixi tikoto va'a,
ña savi, ra va'a ni va iyoo na kan, ra ve'e
va'a nuu ndee na Rey va ndee na.
26 Ra tu süvi saa kaa ra ndixini ndo, ¿ra
ndixa va ke kaa ra? ¿A xini ndo iin ra
ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi? Ndixa va,
chi suvi kuvi va ra. Chi chee ka va chiñu
ña ̃xa ra Juan nuu takundi'i na ndika'an
ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a.
27 Ra xa'a ra Juan yo'o ke ka'an ña
tiaa na ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi
xina'a, ña kunuu ra kixi va ra, ra su'va ke
kachi ña:
Yo'o ti'vi yu iin tiaa ra kunuu ku'un
ndasavii ichi kun,
kachi tu'un Ndioxi kan.
28 'Ra na kundaa ini ndo chi ra Juan
ra sakuchi yuvi kuvi ra chee ka nuu
takundi'i na ndika'an ndoso tu'un yu'u
Ndioxi xina'a. Ndi su na kuëe xiniñu'u
va'a vichin nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra
na kan kuvi na nduchee ka nuu ra Juan
va.
29 Ra ta xini so'o na ña ndika'an ndoso
ra Juan ra chinuu to'o ni na tu'un xa'a
Ndioxi, ra ndika'an na xi'in ra, ra sakuchi
ra na, ra ndia na kaya xu'un kua'an nda'a
gobierno ñuu Roma va, chichi xa ra.
30 Ndi su ndia fariseo xi'in ndia saña'a
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra
kundasi va ndia ña va'a, ña kuni Ndioxi
sa ra xi'in ndia, ra nii ndixïin tu ndia ña
sakuchi ra Juan va ndia.
31 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na,
kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na chinuu yu xi'in ndo'o na
ndee vichin? ¿Ra yo kuvi tu na inuu ndo
xi'in?
32 Na ka'an yu xi'in ndo ndia ku'va ke
iyoo ndo. Ndo'o, ra ta iyoo na kuachi na
sasiki nuu ya'vi va ke iyoo ndo, ra ka'an
na xi'in ta'an na, kachi na saa: "*Tivi ndi
yaa sii xi'in tiyoo, ra ndixïin ndo taxa'a
ndo; ra xita ndi yaa suchi ini, ra nii
ndixïin tu ndo kuaku va ndo", kachi na
xi'in ta'an na.
33 Ra ta iyoo na kuachi kan va ke, iyoo
ndo'o, na ndee tiempo vichin. Chi kixi ra
Juan ra sakuchi yuvi, ra nii ndixïxi ra, ra
nii vino ndixï'i ra, ra ka'an ndo ña kuu
mii ra tachi ndiva'a.
34 Ra vichin xaa tu yu'u, ra ti'vi Ndioxi;
ra ̃xixi yu, ra ̃xi'i yu vino, ra ka'an
ndo xa'a yu: ña xixi ni yu, ra xi'i ni yu
vino, ra ita'an tu yu xi'in yuvi kuachi,
xi'in na maña na kaya xu'un kua'an nda'a
gobierno ñuu Roma va, kachi ndo.
35 Ra na ̃ndaki'in ña va'a, ña ndichi ña
taxi Ndioxi kuvi na ndaña'a ña ku na se'e
va ra —kachi Jesús xi'in na.

Ndixaa Jesús ve'e ra Simón ra ita'an xi'in ndia fariseo

36 Iin ra nani Simón ra ita'an xi'in ndia
fariseo ra ndixa'an ra ndika'an ra xi'in
Jesús ña ku'un ra kuxi ra xi'in ra. Ra saa
ndixaa Jesús ndixkundu'u ra nuu mesa.
37 Ra suvi mii ñuu kan iyoo iin ña'a, ña
iyoo ni kuachi, ra ndu'u ni tu'un ki'vi xa'a

ña. Ra ta kundaa ini ña ña ndixaa Jesús
kuxi ra xi'in ra Simón, ra saa ndixaa ña
ra ni'i ña iin yuyu, ra iin chitu ndaa ña
xi'in ndutia ra xa'an tami, tia ya'vi ni.
38 Ra ndixaa ña ndixikusiti ña xa'a
Jesús, ra xaku ni ña, ra xa'a ndikoyo
tiakuii nuu ña sata xa'a ra, ra xa'a ña
ndakatia ña xa'a ra xi'in tiakuii nuu ña.
Ra xi'in ixi xini ña sandachi ña xa'a ra.
Ra ta ndi'i, saa tiatuvi yu'u ña xa'a ra, ra
ki'in ña ndutia xa'an tami chikaa ña xa'a
ra.
39 Ra ta xini ra Simón ña xa ña'a kan,
saa xa'a ra ndakani ini ra, ka'an ra saa:
"Süvi ndixa vi ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi
kuvi ra yo'o, saa chi tu ndixa suvi ra, saa
ra xa kundaa va ini ra ndia ña'a kuvi ña
yo'o, saa chi süvi ña va'a kuvi ña", ka'an
ra.
40 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi
ra saa:
—Simón, iyoo iin ña kuni yu ka'an yu
xi'in kun —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra Simón, kachi ra saa:
—Va'a va, ka'an xi'in yu Tata Maestro
—kachi ra.
41 Ra saa xa'a Jesús ndakani ra iin tu'un
ndichi kachi ra saa:
—Saa ndo'o uvi tiaa ndia xinika xu'un
nuu iin ra satatu xu'un yuvi. Iin ra xinika
u'un ciento denario, ra inka ra xinika uvi
xiko uxi ña.
42 Ra ndinï'i ndia xu'un ndataxi ndia
nda'a tiaa kan. Ra saa xa ka'nu ini ra xa'a
uvi saa va ndia, kachi tu'un ndichi yo'o.
Ra ka'an yo'o xi'in yu vichin: ¿Yoo kuvi
ndia yo'o, ndia ku'vi ni ka ini kuni tiaa ra
xa ka'nu ini xi'in ndia, tuvi yo'o? —kachi
Jesús xi'in ra Simón.
43 Ra saa ndakuiin ra Simón, kachi ra
saa:
—Ra kua'a ni ka xinika kuvi ra ku'vi ni
ka ini xini tiaa kan, tuvi yu'u —kachi ra.
Saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ndika'an kun —kachi ra
xi'in ra.
44 Saa ndakoto'ni Jesús nuu ña'a kan.
Ra ndika'an ra xi'in ra Simón, kachi ra
saa:
—¿A xini kun ña xa ña'a yo'o xi'in yu?
Chi ta xaa yu ve'e kun, ra köo tiakuii
nditaxi kun ndoo xa'a yu. Ndi su ña yo'o,
ra xaa ña ndakatia ña xa'a yu xi'in tiakuii
nuu ña, ra sandachi ña xa'a yu xi'in ixi
xini ña.
45 Ta xaa yu ve'e kun, ra ndixäto'o kun
yu'u. Ndi ña yo'o, ra xato'o ni va ña yu'u,
chi tiatuvi yu'u ni va ña xa'a yu.
46 Ra nii aceite ndichikäa kun xini yu,
ndi su ña yo'o, ra xaa ña chikaa ña ndutia
xa'an tami xa'a yu.
47 Ra ña kan ke ka'an yu xi'in kun
vichin, chi kua'a ni kuachi ña yo'o ra xa
xa ka'nu va ini yu xa'a ña, ra ku'vi ni ini
ña xini ña yu'u; ndi su na lo'o ni iyoo
kuachi tuvi na, ra lo'o va ku'vi ini na xini
na yu'u —kachi Jesús xi'in ra Simón.
48 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña'a kan,
kachi ra saa:
—Xa xa ka'nu va ini yu xa'a takundi'i
kuachi kun —kachi ra xi'in ña.
49 Ra na ndee xixi xi'in ra nuu mesa kan,
ra xa'a na ka'an na xi'in ta'an na kachi na
saa:
—¿Yoo kuvi ra yo'o ña va'a xa ka'nu ini
ra xa'a kuachi yuvi? —kachi na.
50 Saa ndika'an Jesús xi'in ña'a kan,
kachi ra saa:
—Xa'a ña kandixa kun yu'u va ke
ndikaku kun, ra vichin kuanu'u, ra ndï'i
ka ini kun —kachi ra xi'in ña.

8

Na si'i na chindiee ta'an xi'in Jesús

1 Ra ta ndi'i, ra ndaki'in Jesús kua'an
ra xi'in uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra.
Ra iinii kuvi ñuu na'nu, xi'in ñuu vali
ka'an ndoso ra tu'un Ndioxi. Ra ndatu'un
ra xi'in na xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi
chiñu.
2 Ra kua'an tu sava na si'i va xi'in Jesús,
ra na kan kuvi na tava ra tachi ndiva'a ini
ta yachi, ra sanda'a ra na xi'in kue'e ña
ndo'o na. Ra ikan kua'an ña nani María
ña ñuu Magdala, ra ña yo'o ke tava Jesús
uxa nuu tachi ndiva'a ini.
3 Ra kua'an tu ña Juana ña yasi'i ra
Chuza ra xindiso chiñu xi'in ve'e ra rey
Herodes va; ra kua'an tu ña Susana va, ra
kua'a ni ka tu sava na si'i va kua'an. Ra na
si'i kan kuvi na chindiee ta'an xi'in Jesús,
ña taxi na ndia ndia ka ña'a ña xiniñu'u
ra xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Tu'un ndichi xa'a ra chi'i

4 Ra iin ndisaa ñuu kẹe yuvi ndixaa
na nuu Jesús. Ra kua'a ka vi kuvi na
ndakuita'an ña kuni so'o na ña ka'an ra.

Ra saa xa'a ra ndatu'un ra iin tu'un ndichi
xi'in na kachi ra saa:
5 —Saa kuu, ra kee iin ra chi'i kua'an ra
chi'i ra itu trigo, ra saa kuu ra xatia yava
ra nuni vali kan kua'an ra. Ra sava ña
ndikoyo yu'u ichi, ra ndixañu va na ña,
ra xaa tu saa ra ndaki'in ri ña xaxi va ri.
6 Ra sava ña ndikoyo tiañu yuu va ra
ndindutia va ña. Ndi su kama ni va
ndachi ña chi kuëe kani ko'yo xa'a ña.
7 Ra sava tu ña ndikoyo nuu iyoo ndikin
ìñu̱, ra inuu ndindutia va ña. Ndi su
ndiküvi vi kua'nu ña chi ìñu̱ kan va
sanduxin ña'a.
8 Ra ña ndikoyo nuu ñu'u xa'an, ra va'a
ni xa'nu ña. Chi iin mitu'un yoko trigo ra
ndia iin ciento va nuni vali taxi ña —kachi
Jesús xi'in na.

Ra te sandi'i ra ndika'an ra xi'in na xa'a
ña yo'o, ra saa ndiee ka vi ndika'an ra
xi'in na, kachi ra saa:

—Ndo'o, na xini so'o ña ka'an yu. Ra
ndaki'in xini ndo ni ke kuni kachi ña
—kachi ra xi'in na.

Ni xa'a ke ka'an Jesús tu'un ndichi

9 Saa ndindakatu'un ndia ita'an xi'in
Jesús, kachi ndia saa xi'in ra:

—Tata, ¿ni ke kuni kachi tu'un ndichi
ña ndika'an kun? —kachi ndia xi'in ra.
10 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:

—Ndo'o, ra mii Ndioxi va kuvi ra taxi
ndiayu nda'a ndo ña kundaa ini ndo xa'a
ichi mii ra, ña iyoo se'e nuu xa'ndia ra
chiñu. Ndi su inka yuvi, ra täxi vi ra ña
nda'a na kan. Ra xa'a ña kan ke takundi'i
ña kuni yu ka'an yu xi'in na, ra xi'in tu'un
ndichi va ka'an yu ña xi'in na. Ra nii
ixto'ni na, ndi küni na, ra nii xini so'o va
na, ndi kundäa ini na ni ke kuni kachi vi
ña.

Ndakani Jesús nuu ndia ita'an xi'in ra xa'a tu'un ndichi xa'a ra chi'i

11 Ra su'va ke kachi tu'un ndichi yo'o:

Nuni ña ndixitia yava yo'o kuvi tu'un
Ndioxi.
12 Ra ña ndikoyo yu'u ichi, kuvi yuvi na
xini so'o tu'un Ndioxi. Ra xaa timia'a tava
ri ña nima na, ña na kandixa na Ndioxi
ra käku na.
13 Ra ña ndikoyo tiañu yuu, kuvi yuvi
na xini so'o tu'un Ndioxi. Ra kusii ni ini
na ndaki'in na ichi Ndioxi, ndi su kuëe
kunu ñu'u tio'o ña nima na, chi lo'o ni
va tiempo kandixa na, ra ta vaxi tundo'o
nuu na, saa ra ndiko ini va na.
14 Ra ña ndikoyo tiañu ìñu̱, kuvi yuvi na
xini so'o tu'un Ndioxi, ndi su kuee kuee
naa ini va na xa'a tu'un Ndioxi. Ra xa'a
ndakundi'i ini na xa'a ña kuika, xi'in xa'a
ña sii ini iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, ra xä
ka na ña va'a.
15 Ra ña ndikoyo ñu'u xa'an, kuvi yuvi
na xini so'o tu'un Ndioxi. Ra ndinuni
ni kandixa na tu'un ña xini so'o na, ra
chuva'a na ña nima na. Ra kuëe ndiko
ini na, chi niña ña va'a va xa na —kachi
Jesús xi'in ndia.

Ndika'an Jesús tu'un ndichi xa'a iin ñu'u ña tuun nuu na

16 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa:

—Köo iin yuvi ndatuun ñu'u, ra ndasi
tu na nuu ña. A chikaa se'e tu na ña tixi
ixto. Chi nuu sukun va chindu'u na ña, ra
saa ke va'a ye'e nuu takundi'i na kua'an
ki'vi ve'e.
17 Ra takundi'i ña'a ña iyoo se'e, ra
ndatuvi ndi'i va xa'a ña, ra saa tu ña
kundäa ini yuvi xa'a va, chi vaxi kii ra
kundaa va ini na xa'a ña.
18 ’Ra ña kan ke kuenda ni koo ndo xi'in
ña ka'an yu xi'in ndo yo'o ra na sa ndo
ña. Chi na xiin xini so'o ña saña'a yu ra
kua'a ni ka ña ndichi taxi Ndioxi nda'a
na; ndi su na xïin kuni so'o tu'un yu, ra
ndia ña lo'o ña xa xini na tuvi mii na ke
kindiaa Ndioxi nda'a va na —kachi Jesús
xi'in ndia.

Xaa si'i Jesús xi'in na ñani ra nuu xika ra

19 Ra saa xaa si'i Jesús xi'in na ñani ra
nuu iin ra, ra ndiküvi ki'vi na ve'e nuu iin
ra, chi chitu ni yuvi xi'in ra.
20 Ra saa ndika'an iin tiaa xi'in Jesús
kachi ra saa:

—Tata, chi ke'e xaa si'i kun xi'in na
ñani kun, ndita na, ra kuni na ka'an na
xi'in kun —kachi ra xi'in ra.
21 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:

—Na xini so'o tu'un Ndioxi ra kandixa
na ña, ra na kan va kuvi si'i yu xi'in ñani
yu —kachi ra.

Sayaa Jesús tachi xi'in tiakuii

22 Saa kuu iin kii ndaa Jesús xi'in ndia
ita'an xi'in ra ini itun tu xika nuu mini.
Ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Na ku'un yo inka xiyo yu'u mini —kachi ra.
Ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia xi'in nu.
23 Ra nani saa kuu ndia kua'an ndia xi'in itun kan nuu mini, ra nditavi ma'na Jesús ra ndikixi va ra. Ra saa xa'a tachi ndiee ni sakandita ña mini kan ra ndikee ra ini itun kan, ra iin chitu ndaa ini nu xi'in tiakuii. Ra ndiakua ̱kuni sa'vi nu ka'a mini kan, ra iyo ka vi ̱kuu.
24 Ra saa sandoto ndia Jesús ra ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—¡Tata Maestro! ¡Tata Maestro! ¡Kuandee itun yo'o xi'in yo ka'a mini! —kachi ndia xi'in ra.
Ra saa ndakoo Jesús ra xa'ndia ra chiñu nuu tachi xi'in tiakuii, ra ndikun ndixkuiin va ña, ra iin yayaa kutaxin va.
25 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—¿Nichuun kuëe kandixa ndo? —kachi ra.
Ra ndakanda ka vi ini ndia, ra ndiyu'vi ni ndia, ra saa xa'a ndakatu'un ta'an ndia, kachi ndia saa:
—¿Yoo kuvi ra yo'o, ra ndia tachi xi'in tiakuii ra xa'ndia ra chiñu nuu ña ra kandixa ña ra? —kachi ndia xi'in ta'an ndia.

Sanda'a Jesús iin tiaa ra ñu'u tachi ndiva'a ini ra kẹe ñuu Gadara

26 Ra saa ndixaa ndia xi'in itun kan inka xiyo yu'u mini, nuu ndikaa ñuu Gadara, chi xitondiaa Galilea.
27 Ra ta nuu Jesús ñu'u, ra nini'i ta'an ra xi'in iin tiaa ra kẹe ñuu kan, ra xa na'a ni tiempo ke ñu'u tachi ndiva'a ini ra. Ra iin saa kaa chala va ra xika ra, ra nii ve'e ra ndixkandü'u ka ra, chi ndia yavi ndii va ndixkuu ve'e ra.
28 Ra ta xini ra Jesús, saa ra ndinda'yu ko'o ra, ra ndikun ndixkusiti ra, ra ndiee ka vi ndika'an ra, kachi ra saa:
—¡Jesús, Se'e Ndioxi Ra Ka'nu! ¿Ni ke kuni kun xi'in yu? Xaku nda'vi yu nuu kun, ña na sandö'o kun yu'u —kachi ra xi'in Jesús.
29 Ra ndika'an ra tu'un yo'o saa chi xa ndika'an va Jesús xi'in tachi ndiva'a kan ña na kee ña ku'un ña. Chi xa na'a ni ndikaa ña ra. Ra kua'a ni ichi ndiee ni ̱xa ña xi'in ra. Ra nii chikaa na yo'o kàà nda'a ra xi'in xa'a ra, ña ndiaa na ra, ndi su xa'ndia ndi'i va ra ña, ra tava tachi ndiva'a kan ra kua'an ra iku yuu va iyoo ra.
30 Saa ndindakatu'un Jesús ra, kachi ra saa xi'in ra:
—¿Ni ke nani kun? —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—Legión va nani yu —kachi ra. Saa chi kua'a ni tachi ndiva'a ndikee ini ra.
31 Ra saa xaku nda'vi ka vi tachi ndiva'a kan nuu Jesús, ña na tï'vi ra ña ku'un ña ndiaya ka'nu nuu ndo'o ni ña.
32 Ra yachin iku kan xika iin ti'vi chee kini xaxa'an ri. Ra saa xakunda'vi ka vi tachi ndiva'a kan nuu Jesús, ña na taxi ra ndiayu nda'a ña ndẹe ña ini kini kan. Ra saa taxi ra ndiayu nda'a ña.
33 Ra saa kẹe tachi ndiva'a ini tiaa kan, ra ndandee ña ini kini. Ra xa'a sasana ndi'i ña ri, ra xinu ndi'i ri ndixa'an ri ndikoyo ri iin ta'vi sukun nuu ndikaa mini, ra ndika'a ndiaa ndi'i ri ndixi'i ri.
34 Ra ta xini ndia ndiaa kini ña kuu kan, ra saa kẹe ndia xinu ndia ndixa'an ndia ndatu'un ndia xi'in na ndee ñuu. Ra ndatu'un tu ndia xi'in na ndee iku va.
35 Ra saa kẹe yuvi kan kua'an na kuni na ña kuu. Ra ta ndixaa na nuu iin Jesús, ra xini na tiaa ra kẹe tachi ndiva'a ini, ra xa nduva'a va ra, ra ndakundixi ra tikoto ndu'u koo ra xa'a Jesús, ra ndiyu'vi ka vi na.
36 Ra na xini ña kuu kan, ra ndatu'un na xi'in takundi'i yuvi ndia ku'va ke nduva'a tiaa ra xindo'ni tachi ndiva'a ini kan.
37 Ra takundi'i na ñuu Gadara, ra xaku nda'vi ni na nuu Jesús, ña na ku'un ra inka xiyo, chi iyu'vi ni na ̱xini na ra. Saa ndandaa Jesús ini itun kan ra ndaki'in ra kua'an va ra xi'in ndia ita'an xi'in ra.
38 Ra tiaa ra kee tachi ndiva'a ini kan, ra xaku nda'vi ka vi ra nuu Jesús ña na taxi ra ku'un ra xi'in ra. Ndi su ra nindiayu ta'an va kuvi Jesús xi'in ra, kachi ra saa:
39 —Kuanu'u ve'e kun, ra ndatu'un kun xi'in takundi'i yuvi xa'a ña xa Ndioxi xi'in kun —kachi ra xi'in ra.
Saa ndaki'in tiaa kan kuanu'u ra. Ra ndatu'un ra xi'in takundi'i yuvi xa'a ña va'a xa Jesús xi'in ra.

Sanda'a Jesús ña lo'o se'e ra Jairo xi'in ña'a ña nditiandiaa nda'a tikoto ra

40 Ta ndiko Jesús ndaxaa ra inka xiyo yu'u mini nuu kẹe ra ta kua'an ra, ra xa

iin chitu ndaa va yuvi ndee na ndiatu na
ra. Ra ꞌkusii ka vi ini na ndaki'in na ra.
41 Ra saa xaa iin tiaa ra nani Jairo nuu
iin Jesús. Ra ra xikua'a ndiso chiñu xi'in
ve'e ñu'u kuvi ra, ra ndikun ndixkusiti va
ra nuu Jesús, ra xaku nda'vi ka vi ra nuu
ra ña na ku'un ra xi'in ra ve'e ra.
42 Saa chi ña lo'o se'e ra, ña mitu'un nuu
ra, ra sakan uxi uvi va kuiya ndikaa ña,
ra ndiee ni ndo'o ña chi xa yachin va kuvi
ña.
Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ra
Jairo. Ra kua'a ka vi yuvi ndikun kua'an
sata ndia, ra iin chinda'ni ta'an mii na
kua'an na xi'in ndia.
43 Ra tiañu yuvi kan ndikaa iin ña'a
ña ndiee ni ndo'o kua'an ña xi'in na,
ra xa uxi uvi kuiya ke xatia ña nii ña.
Ra xa sandi'i yaa va ña xu'un ña xi'in
na xatatan, ra ndia nii na ndikuchüun
sanda'a ña'a.
44 Ra saa kuyachin ña chi sata Jesús ra
nditiandiaa nda'a ña yu'u tikoto ra. Ra
ndikun ndixkuiin va ña ndixätia ka ña nii
ña.
45 Ra saa ndika'an Jesús, kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na nditiandiaa nda'a yu'u?
—kachi ra.
Ra iin xa xïni ndi'i va na.
Ra saa ndika'an ra Pedro, kachi ra saa:
—Tata Maestro, iin takundi'i na
chinda'ni ta'an sata kun, ¿ra ni ke sa kun
ña kundaa ini kun yo kuvi na nditiandiaa
nda'a yo'o? —kachi ra xi'in Jesús.
46 Saa ndakuiin tuku Jesús kachi ra saa:
—Ndi su iyoo va iin na nditiandiaa
nda'a yu'u, chi kundaa ini yu ña kẹe ndiẹẹ
yu sanda'a ña na —kachi ra.
47 Ra te kundaa ini ña'a yo'o ña ndiküvi
koo se'e, ña ndo'o ña, ra iyu'vi ka vi ña, ra
iin ndiakua kisi ña ña xaa ña ndixkusiti
ña nuu Jesús. Ra nuu ndi'i na ndakani ña
ni xa'a ke nditiandiaa nda'a ña tikoto ra.
Chi ta nditiandiaa nda'a su'va ña tikoto
ra, saa ra ndikun nduva'a va ña.
48 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña, kachi
ra saa:
—Se'e, xa'a ña ndiaa ini kun yu'u va ke
xa nduva'a kun. Ra vichin kuanu'u, ra
ndï'i ka ini kun —kachi ra xi'in ña.
49 Ra ta ka'an ka va Jesús, saa xaa iin ra
kẹe ve'e ra Jairo, ra ndika'an ra kachi ra
saa xi'in ra:
—Tata, xa ndixi'i va se'e kun, sandï'i ka
kun ra Tata Maestro —kachi ra xi'in ra.
50 Ra ta xini so'o Jesús, ña ndika'an
tiaa kan, ra saa ndika'an ra xi'in ra Jairo,
kachi ra saa:
—Kuayü'vi kun. Indaa yu'u va kandixa
kun, ra ndatiaku va se'e kun —kachi ra
xi'in ra.
51 Ra ta kuyachin na ye'e ra Jairo, ra
nditäxi Jesús ki'vi ndi'i na xi'in ra ve'e
nuu kandu'u ña lo'o kan, chi takua ra
Pedro, xi'in ra Jacobo, xi'in ra Juan xi'in
takua iva ña xi'in si'i va ña kuvi na
ndiki'vi xi'in ra.
52 Ra xaku ka vi yuvi ndee kan xa'a ña.
Saa ndika'an Jesús xi'in na, kachi ra saa:
—Xäku ndo chi süvi ña ndixi'i kuvi ña.
Chi ña kixi va kuvi ña —kachi ra xi'in na.
53 Ra xa'a na ꞌxa siki na ra, chi xa
kundaa va ini na ña ndixa ke xa ndixi'i
va ña.
54 Ra saa tiin Jesús nda'a ña. Ra ndiee
ni ndika'an ra xi'in ña, kachi ra saa:
—¡Ña lo'o, ndakoo! —kachi ra xi'in ña.
55 Saa ra, ndikun ndatiaku ndixa va ña,
ra ndakoo ña. Ra saa xa'ndia ra chiñu
nuu na, ña na taxi na ña kuxi ña.
56 Ra saa ndakanda ni ini na ivasi'i ña.
Ra ndika'an Jesús xi'in na, kachi ra saa:
—Ndia nii na ndatü'un ndo xi'in xa'a ña
ndo'o ña lo'o se'e ndo —kachi ra xi'in na.

9

ꞌTi'vi Jesús ndia uxi uvi ku'un ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi

1 Ra saa ndachita'an Jesús uxi uvi saa
ndia ita'an xi'in ra. Ra taxi ra ndiẹẹ xi'in
ndiayu nda'a ndia ña tava ndia takundi'i
nuu tachi ndiva'a, ra sanda'a ndia na xi'i
ndia ndia ka nuu kuẹ'ẹ.
2 Ra saa ti'vi ra ndia kua'an ndia ka'an
ndoso ndia tu'un Ndioxi, ra sanda'a ndia
na xi'i.
3 Ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ndia nii ña'à kanï'i ndo ku'un ndo
ichi, nii itun kätuvi ndo, ni leka, ni ixta,
ni xu'un, ni tikoto ña ndasama ndo kü'un
xi'in ndo.
4 Ra ndia ndia ka ve'e nuu ndixaa ndo,
ra ndaki'in mani na ndo'o ra ikan kundee
ndo xi'in na ndia kii na kee ndo ku'un ndo
inka ñuu va.
5 Ra tu ndia ñuu ndixaa ndo, ra xïin
na ndaki'in mani na ndo'o koo ndo xi'in
na, saa ra kee ndo ñuu ñaa ku'un va

ndo. Ra sakoyo ndo yaka xa'a ndo ña
na kundaa ini na ña kundasi na tu'un
Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia.
6 Ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia iinii
kuvi ñuu ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi,
ra sanda'a ndia na xi'i.

Xika ka vi ini ra Rey Herodes xa'a ña xini so'o ra

7 Ta xini so'o ra rey Herodes, ra Tetrarca
xa'a takundi'i ña xa Jesús, ra xa'a
ndakani ka vi ini ra, chi sava na ka'an:
"Ra Juan ra ndixi'i va kuvi ra ndatiaku",
kachi na.
8 Ra sava tu na ka'an: "Ra Elías ra
ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a
va kuvi ra ndita", kachi na. Ra sava tu
na ka'an: "Inka ra ndika'an ndoso tu'un
yu'u Ndioxi xina'a va kuvi ra ndatiaku",
kachi na.
9 Saa ndika'an ra Herodes, kachi ra saa:
—¿Yoo ku ra yo'o? Ra kua'a ni ña xini
so'o yu xa ra. Ndi süvi ra Juan kuvi ra
chi yachi vi xa'ndia yu chiñu ña xa'ndia
na sukun ra kan —kachi ra Herodes.
Ra xa'a ña yo'o ke ndiee ni ndixika
nduku ra Rey Herodes kuni ra Jesús.

Sakuxi Jesús u'un mil tiaa

10 Ra ta nandiko uxi uvi saa ndia ita'an
xi'in Jesús ndaxaa ndia, ra ndatu'un ndi'i
va ndia xi'in Jesús xa'a ña xa ndia nuu
ndixa'an ndia ndika'an ndoso ndia tu'un
Ndioxi. Saa ndakundiaka ra ndia kua'an
ndia xi'in ra chi iku nuu ñuu Betsaida.
Ra saa ndixaa ndia iku nuu köo yuvi kan
ndixkundee ndia ña ndakindiee ndia.
11 Ra ta kundaa ini yuvi nuu kua'an
Jesús, ra saa ndakundikun na kua'an na
sata va ra. Ra ta ndixaa na nuu iin ra,
ra saa ndaki'in ra na, ra xa'a ra ndakani
ra nuu na ndia ku'va ke ka'ndia chiñu
Ndioxi nuu na. Ra sanda'a tu ra na xi'i
va.
12 Saa kuu, ra xa kua'an kuaa va, ra
saa kuyachin uxi uvi saa ndia ita'an xi'in
Jesús ra ndika'an ndia xi'in ra, kachi ndia
saa:
—Tata, va'a ka na ka'an kun xi'in na,
ra na ku'un na ndakindiee na, ra nduku
na ña kuxi na ndia ndia ka ñuu ña ndo'ni
yachin. Chi yo'o ra köo mii vi ña kuxi na
—kachi ndia xi'in ra.
13 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa
xi'in ndia:
—Taxi ndo'o ña kuxi na —kachi ra xi'in
ndia.
Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Tata, ¿ndia mii kee ña kuxi na? Chi
takua u'un va ku ixta, xi'in uvi tiaka va
ndiso ndi. Ra näni mii vi ña yo'o kuxi na
chi kua'a ni kuvi na. Tu ku'un ka ndi ndia
ñuu va sata ndi ña kuxi na —kachi ndia
xi'in Jesús.
14 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra, kachi ra saa:
—Ka'an ndo xi'in na ña na ndakundee
vii na, ra ta uvi xikoxi ta uvi xikoxi na
ndakundee na —kachi ra xi'in ndia.
Ra na ndakundee kan, ra ku'va u'un mil
kuvi niña tiaa va.
15 Ra saa ndika'an ndia xi'in na ña na
ndakundee vii na.
16 Ra ki'in Jesús u'un saa ixta xi'in uvi
saa tiaka, ra ndoni'i ra nuu ra ndivi ra
ndataxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña.
Ra te ndi'i saa ndata'vi ra ña, ra taxi ra ña
nda'a ndia ita'an xi'in ra, ña na ndata'vi
ndia ña xi'in na.
17 Ra xixi takundi'i va na ndiakua ndi-
tiandiaa ini na. Ra uxi uvi ka tuka chitu
ndaki'in ndia xi'in ña ndindoo ndoso.

Ka'an ra Pedro ña kuu Jesús se'e Ndioxi ra xaa sakaku yuvi

18 Saa kuu iin kii ndu'u mitu'un saa
Jesús ka'an ra xi'in Ndioxi. Ra yachin kan
ndee uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra. Ra
saa ndindakatu'un ra ndia, kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi yu'u kachi yuvi? —kachi ra
xi'in ndia.
19 Saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Sava na ka'an ña kuu kun ra Juan ra
sakuchi yuvi; ra sava tu na ka'an ña kuu
kun ra Elías va; ra sava tu na kachi saa ña
kuu kun ndia iin ra ndika'an tu'un yu'u
Ndioxi xina'a va, ra ndatiaku kun, kachi
na xa'a kun —kachi ndia xi'in ra.
20 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia,
kachi ra saa:
—Ra ndo'o tu, ¿yoo kuvi yu, tuvi ndo?
—kachi ra xi'in ndia.
Ra saa ndakuiin ra Pedro kachi ra saa:
—Tata, yo'o kuvi Cristo, ra ndikaxin
Ndioxi sakaku na yuuvi yo'o —kachi ra
xi'in Jesús.

Ka'an Jesús ndia ku'va ndo'o ra ta xa na kuvi ra

21 Ra ndika'an ni Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra, ña na ndatü'un ndia xi'in ndia nii
yuvi xa'a ña ndika'an ra Pedro.
22 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi
ra saa:
—Yu'u, ra xaa yo'o, ra xiniñu'u ndo'o ni
yu, ra ndia xikua'a ñuu Israel, xi'in ndia
sutu kuna'nu, xi'in ndia maestro saña'a
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra
kundasi ni ndia yu'u, ra ka'ni ndia yu'u,
ndi su kii ña uni ra ndatiaku va yu —kachi
ra xi'in ndia.
23 Ra ta ndi'i, saa ndika'an ra xi'in
takundi'i na ndee kan, kachi ra saa:
—Tu ndia ndo kuni kundikun yu'u, ra
xiniñu'u ka'ndia ini ndo xa'a mii ndo; ra
iin ndisaa kii ndakasoko ndo cruz ndo, ra
kundikun ndo yu'u.
24 Saa chi yuvi na kuni sakaku mii, ra na
kan ku na ndi'i xa'a va; ra na sandoñu'u
mii xa'a yu'u, kuvi na kuchuun kaku va.
25 Ra va'a ni na sakanaa yuvi iinii saa
va ña yuuvi yo'o, ndi su tu na sandoñu'u
va tu na nima na, saa ra köo ya'vi ndiaa
vi ña.
26 Ra tu ndia ndo kuka'an nuu xa'a ña
ndikun ndo yu'u, xi'in xa'a ña saña'a yu,
ra kuka'an tu nuu yu'u va kuni yu ndo'o
ta xa na ndiko yu xi'in ndiẹẹ̱ yu, xi'in
ndiẹẹ̱ Tata yu, xi'in na yii na kuu tatun
ra.
27 Ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi sava
ndo'o na ndee yo'o vichin, ra saa kuu
tiaku ka va ndo, ra kuni nuu va ndo ña
ka'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús xi'in
na.

Ndaye'e Jesús nuu ndia ita'an xi'in ra

28 Ra xa ku'va una kii ke ndiya'a ta
ndika'an ra tu'un yo'o xi'in na. Saa
ndaki'in ra kua'an ra iin iku sukun ka'an
ra xi'in Ndioxi, ra kua'an ra Pedro, xi'in
ra Jacobo, xi'in ra Juan xi'in ra.
29 Ra sakan ta ka'an va ra xi'in Ndioxi,
ra saa ndasama nuu ra, ra ndaye'e ña, ra
nduyaa ni tikoto ña ndixi ra, ra iin yeye'e
nduu ña, ra iin ndiakua taxa taxa nduu
ña.
30 Saa ndakoyo uvi tiaa ndatu'un ndia
xi'in ra. Ra ra Moisés, xi'in ra Elías va
kuvi ndia.
31 Ra iin ndaye'e ndi'i nuu ndita ndia,
ra ka'an ndia xi'in Jesús, xa'a ña ndo'o
ra, ña kuvi ra ñuu Jerusalén.
32 Ra nii kuni kusun ni va ra Pedro,
ra saa tu ndia ita'an xi'in va ra, ndi su
ndikïxi ndia. Ña kan ke va'a xini ndia ña
ndaye'e Jesús, xi'in uvi ndia ndita xi'in ra.
33 Ra ta sakan ndixikutia'a ndia ndita
xi'in Jesús; ra saa ndika'an ra Pedro, xi'in
ra kachi ra saa:
—Tata Maestro, va'a ni kuu ndee yo
yo'o. Ra na sava'a ndi uni ve'e tuvixin
vali, ra iin ña kuu ve'e yo'o, ra iin ña kuu
ve'e ra Moisés, ra iin ña kuu ve'e ra Elías
—kachi ra xi'in Jesús.
Ra nii ndikundäa ini ra ni ke ka'an ra
xa'a vi.
34 Ra sakan ta ka'an va ra, saa nduxinu
viko sata ndia. Ra ta xini ndia viko kan ra
ndiyu'vi ni ndia.
35 Ra tiañu viko kan tiaku ndika'an
Ndioxi, kachi ra saa:
—Ra yo'o kuvi se'e yu, ra ku'vi ni ini yu
xini yu ra. Ra na kandixa ndo ña ka'an ra
xi'in ndo —kachi ra.
36 Ra ta ndi'i ndika'an Ndioxi, ra ndia
mitu'un saa va Jesús xini ndia ndichi.
Ra takundi'i tiempo kan ra ndia nii yuvi
ndindatü'un ndia xi'in xa'a vi ña xini
ndia.

Sanda'a Jesús iin ra lo'o kuu mii tachi ndiva'a

37 Ra ta ndituvi inka kii, saa nandiko
Jesús xi'in ndia ndixa'an xi'in ra iku. Ra
kua'a ka vi yuvi xa ndee ndiatun na ra.
38 Ra iin tiaa ra ndikaa tiañu na kua'a
kan, ra ndiee ka vi ndika'an ra, kachi ra
saa:
—Tata Maestro, xaku nda'vi yu nuu
kun, ña na sanda'a kun se'e yu, chi iin
mitu'un saa va kuvi ra nuu yu.
39 Chi ta xaa tachi ndiva'a yo'o, ra tiin
ña ra, ra iin sanda'yu ko'o ña ra, ra xa'ni
yi'i ña ra ndiakua lolo tava ña yu'u ra. Ra
xa ndiva'a ni ña xi'in ra, ra xïin ña saña
ña ra.
40 Ra xa xaku nda'vi va yu nuu ndia
ita'an xi'in kun, ña na tava ndia tachi
ndiva'a yo'o, ndi su ndikuchüun vi ndia
ña tava ndia ña —kachi tiaa kan xi'in
Jesús.
41 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Ni va yuvi kuvi ndo'o ña kandïxa ndo.
¿Nichuun ndiee ni ini ndo? Kundiëe ka
ini yu nuu ndo —kachi ra xi'in ndia.

Ra saa ndika'an ra xi'in tiaa kan, kachi ra saa:
—Na'a cho'o xi'in se'e kun —kachi ra.
42 Ra ta kuyachin ra lo'o kan ndixaa ra nuu Jesús, ra ndikun kuun tuku va tachi ndiva'a kan ra ñu'u, ra xa'a xa'ni yi'i tuku va ña ra. Ra saa ndukue'e Jesús xi'in ña, ra sanda'a ra ra lo'o kan, ra ndataxi ra ra nda'a iva ra.
43 Saa ra, ndakanda ni ini na ndee kan, xa'a chiñu ña ka'nu ni ña xa Ndioxi.

Ichi ña uvi ka'an Jesús xa'a ña kuvi ra

Ra nani saa kuu yuvi kan, ña ndakanda ini na ixto'ni na nuu Jesús xa'a ña xa ra. Ra saa ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, kachi ra saa:
44 —Kuni va'a so'o ndo, ña ka'an yu xi'in ndo, ra näa ini ndo xa'a ña. Chi yu'u, ra xaa yo'o, ra ndataxi na yu'u nda'a na saa ini xini yu'u —kachi ra.
45 Ra nii ndikundäa ini ndia ni xa'a ke kachi Jesús saa xi'in vi ndia. Chi ndasi va ña xini tuni ndia, ña kan ke ndinï'i xini ndia xi'in vi tu'un kan. Ra iyu'vi ni tu ndia ña ndakatu'un ndia Jesús va.

¿Yoo ku ra chee va'a ka?

46 Saa xa'a ndatu'un kuachi ndia ita'an xi'in Jesús, ña yo kuvi iin ndia kunuu ka'ndia chiñu, kachi ndia.
47 Ra kundaa va ini Jesús ña ndakani ini ndia. Ra saa tiin, ra iin ra lo'o xani ndichi ra xitia ra.
48 Ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Yuvi na ndaki'in mani iin ra lo'o ta'an ra yo'o xa'a ña kandixa na yu'u, saa ra ndaki'in mani tu na yu'u va; ra na ndaki'in mani tu yu'u, saa ra, ndaki'in mani tu na ra ti'vi yu'u va. Ra tiaa ra köo ya'vi ndiaa, tuvi ndo, kuvi ra chee va'a ka va —kachi Jesús xi'in ndia.

Yuvi na kuëe kata'an xi'in yo kuvi na kua'an ndiee va yo

49 Ra saa ndika'an ra Juan xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata Maestro, xini ndi iin tiaa, ra tava ra tachi ndiva'a xi'in kivi kun. Ra ndika'an ndi xi'in ra, ña na kuniñü'u ka ra kivi kun, chi süvi ra ita'an xi'in yo kuvi ra —kachi ra.
50 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Säsi ndo nuu ra, chi yuvi na kuëe kata'an xi'in yo, kuvi na kua'an ndiëë va yo —kachi Jesús xi'in ra.

Nda'yu Jesús nuu ra Jacobo xi'in ra Juan

51 Ra ta xa kua'an kuyachin kii ña nandiko Jesús kunu'u ra ndivi, ra saa ndachikaa ndaku ni ini ra ña ku'un ra ñuu Jerusalén.
52 Ra saa chinuu ra sava ndia ita'an xi'in ra, kua'an ndia chi ñuu ña ndikun ndiaa chi Samaria, ña nduku ndia ve'e nuu kusun ra.
53 Ra ndixïin na ñuu kan taxi na ve'e kusun ra, saa chi kundaa va ini na ña ya'a ra kua'an ra chi ñuu Jerusalén.
54 Ra ta xini ra Jacobo xi'in ra Juan ña xa na saa, ra saa ndika'an ndia xi'in Jesús, kachi ndia saa:
—Tata, ¿a kuni kun na ka'an ndi xi'in Ndioxi, ra sakuun ra ñu'u ña kee ndivi ta ku'va xa ra Elías, ra na ka'mi ndi'i ña na? —kachi ndia.
55 Ra saa ndikokuiin Jesús ndakoto'ni ra nuu ndia, ra ndukue'e ra xi'in ndia, kachi ra saa:
56 —Yu'u, ra xaa yo'o, ra växi yu sandi'i yu xa'a yuvi, chi na sakaku va yu kuvi na, ña xaa yu —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia inka ñuu va.

Yuvi na kuni kundikun sata Jesús

57 Sakan saa kuu Jesús kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra ichi kan, ra saa ndika'an iin tiaa xi'in ra, kachi ra saa:
—Tata, ndia ndia ka mii nuu kua'an va kun, ra ku'un yu xi'in va kun —kachi ra.
58 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Yukuii, ra iyoo va yu'u kava nuu kixi ri, ra saa tu sàà va, saa chi iyoo va chi'yo ri. Ndi su yu'u, ra xaa yo'o, ra köo nuu kandu'u yu —kachi Jesús xi'in ra.
59 Saa ndika'an tu Jesús xi'in inka ra kachi ra saa:
—Na'a, na ko'o xi'in yu —kachi ra xi'in ra.
Ra saa ndakuiin tiaa kan, kachi ra saa:
—Tata, kundiatu ña'a kun yu'u, ra na nduxin yu iva yu. Saa ku'un yu xi'in kun —kachi ra xi'in Jesús.
60 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:

—Ndakoo na ndii, ra na nduxin ta'an mii va na. Ra kua'an va yo'o, ña ka'an ndoso kun tu'un Ndioxi va —kachi Jesús xi'in ra.
61 Ra saa ndika'an tuku inka ra xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata, kuni tu yu'u va kundikun yu yo'o. Ndi su kundiatu yu'u, ra na ku'un yu ndiayu ta'an yu xi'in na ve'e yu —kachi ra.
62 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Iin tiaa ra tiin xa'a yata, ra ta'vi ra, ra küvi ndikokuiin ra ndakoto'ni ra chi sata ra, chi tu saa na sa ra, saa ra, tivi va chichi ña kua'an ra xi'in. Ra na □xa su'va, ra kuchüun vi na ki'vi na nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús.

10

Ti'vi Jesús uni xiko uxi tiaa kua'an ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi

1 Ra saa kuu ndikaxin Jesús uni xiko uxi tiaa, ndia ndikun sata ra, ra ta uvi, ta uvi chita'an ra ndia. Ra chinuu ra ndia kua'an ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi iin takundi'i ñuu nuu ku'un ra.
2 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ña ndixa ke iyoo kua'a ni va yuvi kumani kuni so'o tu'un Ndioxi. Ra ta ku'va iyoo itu ña xa va'a sakee va yo, ke iyoo na, chi xa iyoo nduvi va na. Ña kan ke xiniñu'u ni va ka'an ndo xi'in Ndioxi ña na ti'vi ka ra, na chindiee ta'an xi'in ndo, chi lo'o ni va kuvi ndo'o na ka'an ndoso tu'un ra.
3 Ra vichin kua'an ndo sanduvi ndo ña ndika'an yu xi'in ndo. Ra kuenda ni na koo ndo, chi ta iyoo ndikachi vali ri kua'an tiañu ndiva'yu va ke iyoo ndo.
4 Ra nii leka ndo kanï'i ndo, ra nii xu'un kanï'i ndo, ra nii kü'un tu inka na'a ndixan va ndo xi'in ndo, ra nii kundïta ndo ña ka'an ndioxi ndo xi'in na ndakuta'an xi'in ndo ichi. Chi iin ndaku ndaku na ku'un va ndo.
5 Ra te xa na xaa ndo iin ve'e, ra xi'na ka va na ka'an ndioxi ndo xi'in na kachi ndo su'va: "Ña va'a na koo xi'in ndo'o na ndee ve'e yo'o", kachi ndo xi'in na.
6 Ra tu iyoo yuvi na iyoo ña va'a ini, saa ra ni'i ka na ña va'a kua'an xi'in ndo, koo xi'in va na, ra tu köo na, saa ra ndiko ña va'a yo'o ku'un ña xi'in va ndo.
7 Ra ve'e nuu ndaki'in mani na ndo'o ke na koo ndo xi'in va na. Ra na kuxi ndo ña taxi na kuxi ndo, ra na ko'o tu ndo tiakuii ra taxi na nda'a va ndo. Saa chi takundi'i na xachiñu, ra iyoo va ichi na ña koo ya'vi na. Ra xïka ndo ta ve'e ta ve'e na kusun ndo.
8 Ra te na xaa ndo iin ñuu, nuu ndaki'in mani na ndo'o, ra taxi na ña'a kuxi ndo xi'in na, ra na kuxi va ndo ña.
9 Ra tu iyoo na xi'i ñuu nuu xaa ndo, ra na sanda'a va ndo na. Ra ka'an ndo xi'in takundi'i yuvi, kachi ndo saa: "Xa kuyachin Ndioxi nuu yo ña ka'ndia ra chiñu", kachi ndo xi'in na.
10 Ra tu ndixaa ndo iin ñuu ra ndixïin na ndaki'in mani na ndo'o, saa ra na kee ndo ku'un va ndo ra ka'an ndo xi'in na kachi ndo saa:
11 "Ndia yaka ñuu ndo ña chichi xa'a ndi ke na sakoyo va ndi, ra saa ke kundaa ini ndo ña kundasi ndo tu'un Ndioxi, ra na kundaa ini ndo, chi xa kuyachin ni va Ndioxi ña ka'ndia ra chiñu nuu ndo", kachi ndo xi'in na —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.
12 Saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi kii ña sandaku Ndioxi kuachi na yuuvi yo'o, ra chee ni ka va ña ndo'o na ñuu nuu xïin na ndaki'in na tu'un Ndioxi vichin nuu na ñuu Sodoma, na sandi'i Ndioxi xa'a xina'a —kachi ra xi'in ndia.

Ndo'o ni yuvi na xïin ndaki'in ichi Ndioxi

13 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—¡Nda'vi ni na ñuu Corazín, xi'in na ñuu Betsaida! Chi kua'a ni ña xitu'un xa yu ñuu na, ra nindïko ini na. Ra tu ñuu Tiro xi'in ñuu Sidón ndixa yu ña xitu'un yo'o, saa ra xa yachi vi nandiko ini na kan, ra xa ndakundixi nda'vi va na iin tikoto ña tumi ña kue'e ni, ra xa ndakundee va na nuu yaa nu'u, ña ndaña'a na mii na ña xa □nandiko ini na xa'a kuachi na.
14 Ra ndo'o ni ka va na ñuu Corazín, xi'in na ñuu Betsaida, nuu na ñuu Tiro, xi'in na ñuu Sidón, kii ña sandaku Ndioxi kuachi xi'in na yuuvi yo'o.
15 Ra ndo'o, na ñuu Capernaum, ra kua'a ni va ña xitu'un xa yu xini ndo. Ndi su ndixïin ndo kandixa ndo, ra ku'un va ndo ndivi tuvi ndo, ndi su ¡nda'vi ni

ndo!, saa chi, ndia ndiaya ka'nu va saxinu
Ndioxi ndo'o —kachi Jesús xi'in na ñuu
kan.
16 Saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra, kachi ra saa:
—Na xini so'o tu'un ña ka'an ndo, ra
tu'un yu'u va ke xini so'o na. Ra na
kundasi ndo'o, ra yu'u va kuvi ra kundasi
na. Ra na kundasi yu'u, ra ra ti'vi yu'u
xaa va yu kuvi ra kundasi na —*kachi ra.

Xa nandiko ndia uni xiko uxi

17 Ta nandiko ndia uni xiko uxi ndaxaa
ndia, ra kusii ka vi ini ndia ndixaa ndia
nuu Jesús, ndatu'un ndia xi'in ra kachi
ndia saa:
—Tata, xi'in kivi kun tava ndi takundi'i
nuu tachi ndiva'a. Ra kandixa va ña kee
ña kua'an ña xi'in ndiee kun —kachi ndia
xi'in ra.
18 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra
saa:
—Ña ndixa ke, xini va yu kẹe timia'a
ndivi. Ra iin ta ndakava taxa, saa
ndakava ri ndia nuu ñu'u chi ndikundiëe
ri xi'in Ndioxi.
19 Ra yu'u kuvi ra taxi ndiẹẹ nda'a ndo,
ña kuañu ndo koo xi'in tisu'ma; ra sa tiaa
tu ndo nuu ña ndiva'a va. Ra ndia nii ña
ndö'o ndo.
20 Ra na kusïi ini ndo ña kandixa tachi
ndiva'a ndo'o, chi na kusii ini ndo xa'a ña
xa ndika'yu kivi ndo nuu tutu Ndioxi ña
ndu'u ndivi va —kachi Jesús xi'in ndia.

Kusii ni ini Jesús

21 Ra mii hora kan tiaa nii kusii ini Jesús
xi'in ndiee Tachi Yii Ndioxi, ra ndika'an ra
kachi ra saa:
—Ndasaka'nu yu yo'o, Tata Ndioxi, saa
chi yo'o kuvi ra xa'ndia chiñu ndivi ra saa
tu ñu'u va, saa chi chikaa se'e va kun ña
va'a yo'o nuu na ndichi xi'in na kundaa ni
ini, ra ndaña'a va kun ña nuu na nda'vi,
na kundäa ini, na iyoo ta ku'va iyoo na
kuachi vali, ra saa xa kun, Tata, chi saa
kuni mii kun koo va —*kachi Jesús.
22 Ra saa ndika'an ka ra xi'in yuvi kan
kachi ra saa:
—Tata yu kuvi ra ndataxi takundi'i ña'a
nda'a yu, ra ndia nii na xïni yo kuvi yu'u,
ra kuu se'e Ndioxi, chi indaa Tata va yu
kuvi ra kundaa ini yo kuvi yu, ra ndia
nii tu na xïni yo kuvi ra kuu Tata va yu,
chi indaa mitu'un yu'u ra kuu se'e va ra
kuvi ra xini yo kuvi ra, ra yu'u va kuvi
ra ndaña'a Tata yu nuu na kuni mii yu
—kachi ra.
23 Ra saa ndikoni'i Jesús, ra ndika'an ra
xi'in takua mii ndia ita'an xi'in ra, kachi
ra saa:
—Va'a ni kee na xini nuu ña kuu, ña
xini ndo yo'o vichin;
24 ra ka'an yu tu'un yo'o xi'in ndo, saa
chi kua'a ni na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a, xi'in na xikuu rey, ra kuni ni na
kuni na ña xini ndo yo'o vichin, ra ndixïni
na ña; ra kuni ni tu na kuni so'o na ña
xini so'o ndo yo'o vichin va, ndi su ndixïni
so'o na ña —kachi ra xi'in ndia.

Chiñu va'a ña xa iin tiaa ra ñuu Samaria

25 Ra saa ndakundichi iin ra maestro
xini ndiayu Ndioxi ra kuyachin ra nuu iin
Jesús ra ndika'an ra xi'in ra ña kuni ra
kotondoso ra ra. Ra kachi ra saa:
—Tata Maestro, ¿ni ke xiniñu'u sa yu ña
va'a ni'i yu kutiaku yu xi'in Ndioxi ndia
ndikaa ndiku'un? —kachi ra xi'in Jesús.
26 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—¿Ni ke kachi ndiayu Ndioxi ña tiaa ra
Moisés xina'a? Ra ni ke kachi ña ña ka'vi
kun ña? —kachi ra xi'in ra.
27 Ra saa ndakuiin ra maestro kan kachi
ra saa:
—Su'va va ke kachi ña: "Na ku'vi ini
yo kuni yo Ndioxi xi'in ndinuni nima yo,
xi'in takundi'i ña tiaku yo, xi'in takundi'i
ndiẹẹ yo, xi'in takundi'i ña xini tuni yo;
ra ta ku'va ku'vi ini yo xini yo mii yo, saa
na ku'vi tu ini yo kuni yo inka na ta'an va
yo", kachi ña —kachi ra xi'in Jesús.
28 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in
ra:
—Va'a va ndakuiin kun. Ra tu na sa kun
ña ka'an ña, saa ra ni'i va kun kutiaku
kun xi'in Ndioxi —kachi Jesús xi'in ra.
29 Ra ña kuni ra maestro xini ndiayu
Ndioxi kan ña ndasa va'a ra mii va ra ke
ndindakatu'un ra Jesús, kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na ta'an yo tuvi yo'o, Tata?
—kachi ra xi'in ra.
30 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi
xi'in ra kachi ra saa:
—Saa ndo'o iin tiaa ra kẹe ñuu
Jerusalén, ra kua'an ra chi ñuu Jericó. Ra
ichi kan ndakoyo ndia kui'na, ra ndaki'in
ndi'i ndia ña'a ra, ra ndia tikoto va ra

ndaki'in ndia. Ra kani ni ndia ra; ra iin
satakue'e ndi'i ndia ra; ra salo'o kuvi ra.
31 Ra saa ndiya'a sana iin sutu kua'an ra
ichi kan, ra ta xini ra kandu'u ra takue'e
kan, saa ra iin xiyo xiyo va ndiya'a ra
kua'an ra.
32 Ra saa kuu ra ndiya'a tu iin ra ndiso
chiñu xi'in ve'e ñu'u ka'nu va, ra se'e
xikua ra Leví kuvi ra. Ra ta xini ra
kandu'u ra takue'e kan, ra iin xiyo xiyo
ndiya'a tu ra kan va kua'an ra.
33 Ra saa ndiya'a tu iin ra kee ñuu
Samaria va kua'an ra ichi kan, ra ta xini
ra kandu'u ra takue'e kan, ra kunda'vi ka
vi ini ra xini ra ra.
34 Ra saa kuyachin ra nuu kandu'u ra
takue'e kan, ra xatatan ra ra. Xi'in aceite
xi'in vino, ra saa chiku'ni ra tikoto nuu
takue'e. Ra ta ndi'i saa sandaa ra ra sata
burru sana ra, ra ndaki'in ra ra, kua'an
ra xi'in ra ve'e tatu nuu kixi yuvi na xika
ichi, ra ikan xindiaa ra ra.
35 Ra ta ndituvi inka kii, ra saa tava
ra uvi xu'un ña nani denario, ra taxi ra
ña nda'a ra xi'in ve'e kan. Ra ku'va uvi
kii ke cha'vi ra tiaa ra xi'in ve'e kan.
Ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:
“Kondiaa lo'o ra yo'o; ra tu na kuniñu'u
ka kun xu'un kun xi'in ra, ra ta xa na
ndiko yu saa ndacha'vi yu ña nuu kun”,
kachi ra su'va xi'in tiaa kan —*kachi
Jesús xi'in ra xini ndiayu Ndioxi kan.
36 Saa nindakatu'un Jesús ra maestro
xini ndiayu Ndioxi, kachi ra saa:
—¿Ndia iin ndia uni kan kuvi ndia kuu
ta'an tiaa ra takue'e xa ndia kui'na kan
tuvi yo'o? —kachi ra xi'in ra.
37 Saa ndakuiin ra maestro xini ndiayu
Ndioxi kan kachi ra saa:
—Ra kunda'vi ini xini ña'a kuvi ra, tuvi
yu'u —kachi ra.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra
saa:
—Va'a ni va ndakuiin kun. Kua'an, ra
saa ke na sa tu yo'o va —kachi Jesús xi'in
ra.

Ña Marta xi'in ña María

38 Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in
ndia ita'an xi'in ra, ra ndixaa ndia iin ñuu
lo'o, nuu iyoo iin ña'a ña nani Marta ra
ndaki'in mani ña ndia ve'e ña.
39 Ra iyoo iin ku'vi ña ña nani María.
Ra ta ndixaa Jesús ve'e na, ra saa
ndakundu'u ña María xini so'o ña ña
ndakani ra.
40 Ndi su ña Marta ra tiaa ni ndi'i ini ña
chi iyoo ni chiñu nuu ña, ra saa kuyachin
ña nuu Jesús, ra ndika'an ña xi'in ra,
kachi ña saa:
—Tata, ¿a ki'in kun kuenda? Ra na
ka'an kun lo'o xi'in ña María, ku'vi yu,
ra na chindiee ta'an ña xi'in yu. Saa chi
ndakoò ndi'i va ña chiñu nda'a yu —kachi
ña xi'in Jesús.
41 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa
xi'in ña:
—Marta, Marta, ña ndixa ke ndiee ni
ndi'i ini va kun, chi iyoo ni chiñu nuu kun
ña sandi'i yo'o.
42 Ndi su iyoo va iin chiñu ña xiniñu'u
va'a ka, ra ña María ra chiñu va'a va ke
ndikaxin ña, chi ndu'u ña xini so'o ña.
Ra ndia nii na kindiäa ña yo'o nda'a ña
—kachi ra xi'in ña Marta.

11

Saña'a Jesús ndia ita'an xi'in ra ña ka'an ndia xi'in Ndioxi

1 Saa kuu iin kii kee Jesús kua'an ra
ka'an ra xi'in Ndioxi. Ra ta ndi'i ndika'an
ra xi'in Ndioxi, ra saa ndika'an iin ra
ita'an xi'in ra kachi ra saa xi'in ra:
—Tata, sa ña mani saña'a kun ndu'u
ka'an ndi xi'in Ndioxi, ta xa ra Juan, ra
sakuchi yuvi, ña saña'a ra ndia xita'an
xi'in ra ña ka'an ndia xi'in Ndioxi —kachi
ra xi'in Jesús.
2 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in
ndia:
—Ta ka'an ndo xi'in Ndioxi, ra su'va ke
na kachi ndo xi'in ra:
Tata ndi, ra iyoo ndivi, yii ni na koo kivi
kun.
Ra na kixi kun ka'ndia kun chiñu nuu ña
yuuvi yo'o.
Ra ta xa kun ndivi ke na sa kun nuu ñu'u
yo'o va.
3 Ra iin takundi'i kii na taxi kun
ña xiniñu'u nuu ndi kuxi ndi;
ra na kumäni ña.
4 Ra na saka'nu ini kun xa'a kuachi ndi,
ta ku'va □xa mii ndi ña □xa ka'nu ini ndi
xa'a kuachi yuvi na □xa ña vä'a xi'in ndi.
Ra täxi kun koyo ndi nda'a ña vä'a;
chi na ndaki'in va kun ndu'u nda'a ña,
kachi ndo xi'in Ndioxi —kachi Jesús xi'in
ndia.

5 Ra saa ndika'an ka ra xi'in ndia kachi
ra saa:
—Tu ndia iin ndo ra iyoo iin ra ita'an
xi'in ndo, na kachi yo. Ra na kee ndo
ku'un ndo ve'e ra iin sava ñuu. Ra ka'an
ndo xi'in ra, kachi ndo saa: "Ñani, na
chindiee kun lo'o uni xita yu'u.
6 Saa chi iin ra ita'an xi'in yu sakan xaa
ve'e yu, ra köo ña taxi yu kuxi ra", kachi
ndo.
7 Ra saa ndakuiin ra ita'an xi'in ndo
kan, kachi ra saa: "Sandï'i kun yu'u ñani,
chi xa ndasi tuun va yu ye'e. Ra xa ra
kixi va kuvi yu xi'in se'e vali yu, ra küvi
ndakoo yu taxi yu ña nda'a kun", na kachi
ra xi'in ndo.
8 Ra tu na ndakoo ra, ra süvi xa'a ña
ita'an ra xi'in ndo ke ndakoo ra taxi ra ña
nda'a ndo. Chi xa'a ña ndiee ni sandi'i
ndo ini ra, ña kani nda'a ndo ye'e va ra
ke, ndakoo ra taxi ra ña xiniñu'u nuu ndo
nda'a ndo.
9 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo vichin:
Ra na nduku ndo ña kumani nuu ndo
nuu Ndioxi, ra taxi va ra ña nda'a ndo; ra
na nanduku ndo ña xiniñu'u nuu ndo, ra
chindiee ta'an va ra xi'in ndo ña ndani'i
ndo ña; ra na kani nda'a ndo ye'e, ra
ndakuiña va ra ye'e nuu ndo.
10 Chi na nduku ña'a ña kumani nuu
na nuu Ndioxi, ra ni'i va na ña; ra na
nanduku ña, ra ndani'i va na ña. Ra na
ka'an xi'in ra, ra ndakuiña va ra ye'e nuu
na.
11 'Ra tu ndia ndo'o na iyoo se'e, ra na
nduku na xita nuu ndo kuxi na, ¿ra ama
taxi ndo yuu nda'a na kaxi na? Ra tu
nduku tu na tiaka nuu ndo kaxi na, ¿ra
ama taxi tu ndo koo nda'a na kaxi na?
12 Ra tu ndivi tu na nduku na nuu ndo
kaxi na, ¿ra ama taxi tu ndo tisu'ma nda'a
na kaxi na, su täxi ndo ri?
13 Saa chi ndo'o, ra va'a ni yuvi kuachi
kuvi va ndo, ndi su xini va ndo taxi ndo
ña va'a nda'a se'e ndo. ¡Ra ña kuu Tata
yo Ndioxi, ra va'a, ra köo ndia nii kuachi,
ña kan ke kundaa kaxi va ini yo ña taxi
va ra ña va'a ni ña kuu Tachi Yii ra
nda'a takundi'i yuvi na nduku ña nuu ra!
—kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Chikaa na kuachi siki Jesús ña kuu mii ra ndiẹẹ kiti ndiva'a

14 Ra saa tava Jesús tachi ndiva'a ini
iin tiaa ra mi'mi. Ra ta kita su'va ña
ndiva'a kan, saa ra ndikun ndaka'an va
ra, ra ndakanda ka vi ini yuvi na xini ña
nduva'a ra.
15 Ra saa ndika'an sava na kachi na saa:
—Ndiẹẹ ri Beelzebú, mii ri kuchee va'a
nuu takundi'i ña ndiva'a va ke iyoo xi'in
ra, ña kan ke va'a tava ra tachi ndiva'a.
—kachi na xa'a Jesús.
16 Ra sava tu na ka'an xi'in Jesús, ña na
sa ra iin ña ndichi nuu ndivi va kuni na,
ña ixtondoso na ra, ra a ndixa xi'in ndiẹẹ
Ndioxi ke tava ra tachi ndiva'a ká'án na,
chi ndikandïxa na ra.
17 Ra xa kundaa kua'a va ini Jesús ña
ndakani ini na. Ra saa ndika'an ra xi'in
na kachi ra saa:
—Iin ñuu nuu kata'an xi'in ta'an mii
yuvi, ra kuchüun vi na ña koo na, chi ndi'i
va xa'a na. Ra saa tu iin ve'e nuu kata'an
xi'in ta'an mii va yuvi, chi kuchüun na
koo vi na, chi ndi'i va xa'a na.
18 Ra ku'va saa ke iyoo tu ri ndiva'a va,
saa chi tu na ndukuiin ri, ra kanita'an ri
xi'in ta'an mii ri. ¿Ra a kuchuun ri koo ri,
tuvi ndo? Ra su'va ke kachi yu xi'in ndo,
saa chi ka'an ndo ña tava yu tachi ndiva'a
xi'in ndiee ri ndiva'a.
19 Ra tu ndixa xi'in ndiẹẹ kiti ña'a ke
tava yu tachi ndiva'a, na kachi yo, saa ra,
¿yoo ndiee ke tava tu na ita'an xi'in ndo'o
tachi ndiva'a, tuvi ndo? Ra na kundaa ini
ndo chi süvi saa iyoo ña. Ra mii na ñaa
na sayukun kuachi xi'in va ndo, saa chi
na ya'a xini va kuvi ndo.
20 Saa chi yu'u, ra xi'in ndiẹẹ Ndioxi va
ke tava yu tachi ndiva'a. Ra na kundaa
ini ndo chi xa xaa va Ndioxi ña ka'ndia
ra chiñu nuu ndo —kachi Jesús xi'in na.
21 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi
ra saa:
—Kiti ña'a, ra ta iyoo iin tiaa ra ndaku
ni, saa va ke iyoo ri. Saa chi tiaa ra ndaku
ni, ra iin su'va va iyoo ra xi'in ichi ña täxi
ra ki'vi ra kui'na sakui'na ra ve'e ra.
22 Ndi su tu na kixi inka ra ndaku va'a
ka nuu ra, ra ra ndaku kan kuvi ra sa
tiaa va, ra kindiaa ndi'i va ra ña'a ra. Ra
ndata'vi ra ña xi'in na ita'an xi'in va ra
—kachi Jesús xi'in na.
23 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Na xïin ku'un ndiẹẹ yu, ra kuachi va
ke iyoo na xi'in yu. Ra na xïin sakee xi'in
yu, ra na kan kuvi na sandi'i xa'a chiñu
va yu —kachi ra.

Nandiko tuku va tachi ndiva'a nuu kee ña

24 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Ta xa kee tachi ndiva'a ini iin yuvi ra
su'va va ke xa ña: kee ña ra ndaki'in
ña kua'an ña iinii kuvi iku yuu, chi nuu
köo ndia nii ña'a, nuu ichi ni, ña xika
nduku ña nuu koo ña ndakindiee ña, ndi
su ndanï'i ka ña nuu koo ña.
25 Saa ra ka'an ña xi'in mii ña kachi ña
saa: "Va'a ka va na nandiko yo ve'e chi
nuu kee yo", kachi ña. Ra saa te nandiko
ña ndaxaa ña nuu ndixiyo ña, ra ndia nii
ka ña'a köo ve'e kan, ra va'a ka vi ndati'vi
na, ra vii ka vi nduu ve'e kan xa na.
26 Ra saa ndaki'in tuku tachi ndiva'a
kan kua'an ña, ra nanduku ña inka uxa
nuu tachi ndiva'a, ña kini ni ka nuu mii
ña xaa xi'in ña, ra saa nandee takundi'i
ña ini ve'e kan, ña koo ña. Saa ra yuvi na
ndo'o saa ña xindikaa tachi ndiva'a ini na,
ra na ndiee ka ndasa va kuvi na, nuu ña
ndixiyo na ta yachi —kachi Jesús xi'in na.

Yuvi na va'a ni ka kee

27 Ra ta sakan sandi'i Jesús ndika'an ra
xi'in na, saa ra tu'va ndika'an va iin ña'a
ña ndikaa tiañu yuvi kan kachi ña saa
xi'in ra:
—Va'a ni kee ña'a ña sakaku yo'o, ra
sakua'nu ña yo'o —kachi ña xi'in ra.
28 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Va'a ni ka va kee yuvi na xini so'o
tu'un Ndioxi, ra kandixa na ña ka'an ra
xi'in na —kachi ra.

Nduku yuvi na xïin kandixa ña xitu'un nuu Jesús

29 Ra saa kuu ra kua'a ka vi yuvi
xa'a ndakuta'an nuu iin Jesús, ra saa
ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—¡Ndiva'a ni ini yuvi na ndee tiempo
vichin! Chi nduku na seña nuu yu, ña
kuni na kotondoso na yu'u. Ndi su ndia
nii ka seña sä yu kuni na. Chi ña kuni na
kuvi ta'an ña ndo'o ra Jonás xina'a va.
30 Chi ta ku'va ndo'o ra Jonás, ra
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña
ndixikuu ra iin seña nuu yuvi vä'a, na
ñuu Nínive, ra saa ke ndo'o tu yu'u, ra xaa
yo'o va, kuni yuvi na ndee tiempo vichin.
31 Ra kii ña sandaku Ndioxi kuachi na
yuuvi yo'o, saa ke ndakundichi tu ña
reina ña kee chi nínu̱ nuu ka'an na kuu
sur, ña taxi ña kuachi xa'a ndo. Chi xïin
ndo kandixa ndo ña ka'an yu. Saa chi ña
reina kan, ra kani ni va ke̱e ña kixi ña
xini so'o ña tu'un ndichi ña sakua'a ra rey
Salomón na xina'a. Ra na kundaa ini ndo,
chi ka'nu ni ka va ra iin yo'o vichin nuu
ra rey Salomón, ra xïin ndo kuni so'o ndo
ña ka'an ra.
32 Ra saa ke sa tu na ñuu Nínive va, chi
taxi tu na kan va kuachi xa'a ndo'o na
ndee tiempo vichin, te xa na xaa kii ña
sandaku Ndioxi kuachi na yuuvi yo'o. Chi
na ñuu Nínive, ra nandiko va ini na nuu
Ndioxi ta xini so'o na, ña ndika'an ndoso
ra Jonás, ra na kundaa ini ndo, chi ka'nu
ni ka va ra iin yo'o vichin nuu ra Jonás,
ra xïin ndo nandiko ini ndo —kachi Jesús
xi'in na.

Ta iyoo ñu'u kàà saa iyoo nduchi nuu yo

33 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi
ra saa:
—Yuvi na ndatuun ñu'u, ra chikäa se'e
na ña, ra nii kuëe chindiee tu na iin xiko'o
va nuu ña. Chi nuu sukun va chindu'u na
ña, ra saa ke va'a ye'e nuu takundi'i na
kua'an ki'vi ve'e.
34 Ra saa ke iyoo tu nduchi nuu va yo,
saa chi ta iyoo ñu'u ña tuun, va ke iyoo
ña. Ra tu ña va'a kuvi ña, saa ra ye'e
ndi'i tu iki kuñu va yo, ra tu ña vä'a va
kuvi tu nduchi nuu yo, saa ra nuu ñaa va
iyoo iki kuñu yo.
35 Ña kan ke na ki'in ni ndo kuenda xi'in
mii ndo xi'in ñu'u ña ye'e nuu ndo; chi
koto nda'va ña, ra kuñaa ndi'i nuu iki
kuñu ndo.
36 Saa chi tu iinii saa iki kuñu ndo ke
ye'e, ra ndia nii lo'o ka ña ñaa köo xi'in
ña, ra saa ke va'a kuni kaxi ndo takundi'i
va ña'a, ra ta ku'va iyoo ñu'u ña tuun
ve'e, saa ke na koo ndo —kachi Jesús xi'in
na.

Ka'an Jesús xi'in ndia fariseo xa'a chiñu ki'vi ña xa ndia

37 Ra saa te sandi'i Jesús ndika'an ra,
ra saa ndika'an iin ra fariseo xi'in ra ña
na ku'un ra kuxi ra xi'in ra ve'e ra. Ra
saa ndixaa Jesús ndiki'vi ra ve'e ra, ra
ndakundu'u ra nuu mesa xi'in ra.
38 Ra nindä'a vi Jesús ra ndakundu'u ra.
Saa ra ndakanda ka vi ini ra fariseo kan
xini ra ra ña nindä'a ra, chi ña yuna'a

ndia fariseo kan, ra xi'na ka va nda'a ndia
a saa xixi ndia.
39 Saa ra kundaa va ini Jesús ña
ndakani ini ra fariseo kan, ra saa
ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:
—Ndo'o, ndia fariseo, ra ta iyoo ko'o
xi'in vaso ña ndakatia na sata, ra chi ini
tu ña yakua va, saa iyoo ndo. Saa chi sata
va ndo ke savi ni ña'a, ndi su nima ndo, ra
iin chitu ndaa va ña kui'na, xi'in ña kini.
40 ¡Ra Ki'vi ni ndo!, saa chi, ¿a kundäa
ini ndo Ndioxi va kuvi ra xava'a iki kuñu
ndo, ra xava'a tu ra nima va ndo?
41 Ña kan ke tu ndinuni ni nima ndo na
taxi ndo ña'a nda'a na nda'vi, ra saa ke
kindoo va'a ndo nuu Ndioxi.
42 ’Ndi su, ¡Nda'vi ni ndo'o, ndia
fariseo!, chi xu'un lo'o ña ki'in ndo xa'a
iku menta, xi'in takuu ruda, xi'in ndia
ndia ka iku, va ke cha'vi ndo nuu. Ndi su
ndï'i vi ini ndo ña sa ndo ña ndaku xi'in
yuvi ta'an ndo; ra ni kü'vi tu ini ndo xini
ndo Ndioxi va. Ra ña xiniñu'u sa ndo ke
na ku'vi ini ndo kuni ndo Ndioxi, ra nii
na näa tu ini ndo ña cha'vi ndo nuu ña'a
ña kuu mii va ndo.
43 ’¡Ra nda'vi ni ndo'o, ndia fariseo!, saa
chi ta kua'an ndo ve'e ñu'u ra kuni ni ndo
kundee ndo tiayu na kuna'nu; ra saa tu ta
xika ndo nuu ya'vi va, saa chi kuni ni ndo
ña na sato'o yuvi ndo'o.
44 ’¡Ra nda'vi ni ndo'o, ndia fariseo!, saa
chi ta iyoo yavi nuu ñu'u ndii ña kuëe
ña'a tuni ka, ra ya'a yuvi xañu na ña
kua'an va na, chi kundäa ini na, ndi su
xa kuyakua va na, ra saa va ke iyoo ndo
—kachi Jesús.
45 Ra saa ndakuiin iin ra maestro saña'a
ndiayu Ndioxi, kachi ra saa:
—Tata Maestro, ña kachi kun saa, ra
ndia ndu'u va kuvi ndi ya'a yu'u kun xi'in
—kachi ra.
46 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in
ra:
—¡Saa iin tu ndo'o, ndia saña'a ndiayu
Ndioxi va! Saa chi sakuiso ndo yuvi iin
ña'a ña kundiëe na xi'in; ra mii tu ndo,
ra ndia nii lo'o ndï'i ini ndo kuiso ndo ña.
47 ’¡Ra nda'vi ni ndo! Saa chi ndasava'a
ndo kaka na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a, ra mii va tu na xii xikua ndo kuvi
na xa'ni ña'a.
48 Ra ña ndasava'a ndo kaka na vichin,
ra kuni kachi ña saa, ña iin yu'u kuvi va
ndo xi'in na xii xikua ndo; chi na kan kuvi
na xa'ni ña'a, ra ndo'o tu ndasava'a kaka
va na.
49 ’Ña kan ke ndichi ni ndika'an Ndioxi
kachi ra saa: “Ti'vi yu na ku'un na ka'an
ndoso na tu'un yu, ra ti'vi tu yu na xika
chiñu nuu va yu ku'un na nuu na ñuu
Israel, ra sava na ka'ni na; ra sava tu na
taxi va na”, kachi ra xa'a ndo.
50 Ra ndo'o, na ndee vichin kuvi na
nduku Ndioxi kuenda nuu xa'a nii tu ndia
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi te yachi, te
sakan ndixkundu'u ña yuuvi, iin saa ndia
vichin va.
51 Ra ndia xa'a nii ra Abel, iin saa ndia
xa'a nii ra Zacarías ra ndika'an tu'un yu'u
Ndioxi xina'a, ra xa'ni na nuu altar yii ini
ve'e ñu'u ka'nu, xi'in nuu xa'ni na kiti ri
soko na nuu Ndioxi. Ra xa'a ndia yo'o ke
ka'an Ndioxi kuachi nuu ndo'o, na ndee
tiempo vichin —kachi Jesús.
52 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia
kachi ra saa:
—¡Nda'vi ni ndo'o ndia saña'a ndiayu
Ndioxi! Saa chi xa iyoo va ña xiña ña
ndichi nuu ndo, ña va'a na ki'vi ndo ye'e
Ndioxi, ndi su xïin ndo ki'vi ndo, ra nii
täxi tu ndo ki'vi inka yuvi, na kuni ki'vi
va —kachi ra.
53 Ra te sandi'i Jesús ndika'an ra tu'un
yo'o, saa ra ndisaa ka vi ini ndia fariseo
xi'in ndia maestro ndia saña'a ndiayu
Ndioxi xini ndia ra. Ra saa xa'a ndia ke'e
ta'an ndia xi'in ra, ña ndindakatu'un ni
ndia ra.
54 Saa chi kuni ndia ña na ka'an ra
iin tu'un ki'vi te ndatu'un ra. Ra saa ke
kuchuun ndia taxi ndia kuachi xa'a ra
nuu na chiñu.

12

Ka'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra ña na sä ndia ta xa ndia fariseo

1 Ra sakan saa kuu ndia, ra saa kua'a
ka vi mil yuvi ndakaya, ra iin ndiakua
chinda'ni ta'an na. Ra saa xa'a Jesús
ka'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra
saa:
—Kuenda ni koo ndo xi'in ndia fariseo.
Saa chi ta iyoo ixan iyá ña kuu ndavi ña
keẹ xi'in xita va'a, va ke iyoo ndia. Saa
chi ka'an ndia xa'a ña va'a, ra xa tu ndia
ña vä'a va.

2 Ndi su vaxi kii ra ndatuvi ndi'i va xa'a
ña xa se'e ndia vichin. Saa chi takundi'i
ña iyoo se'e nuu yuvi vichin, ra ndatuvì
ndi'i va xa'a ña vaxi kii.
3 Ra takundi'i ña ndatu'un se'e ndo chi
nuu ñaa, ra ndita tuvi va ña kuni so'o
yuvi; ra ña ndatu'un se'e ndo chi ini ve'e,
ña ndasi tuun, ra vaxi kii ra kundaa ndi'i
va ini na xa'a ña —kachi Jesús xi'in ndia.

Saña'a Jesús yoo ña na yu'vi yo Ndioxi

4 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—Ndo'o, ndia ita'an xi'in yu, kuvi ndia
ka'an yu xi'in, ña na kuayü'vi ndo nuu na
xa'ni ndii. Chi takua iki kuñu va ke xa'ni
na, ndi su kuchüun vi na sandi'i na xa'a
ña ku nima yuvi.
5 Ra na ka'an yu xi'in ndo ra kundaa ini
ndo yoo kuvi na xiniñu'u yu'vi ndo kuni
ndo: ra ra yu'vi ndo kuni ndo kuvi Ndioxi,
saa chi ra kan kuvi ra iyoo ndiayu nda'a
ña kindiaa ra ña tiaku ndo, ra te ndi'i, ra
iyoo tu ndiayu nda'a ra ña chikaa ra nima
ndo ndiaya va. Ra ra kan va kuvi ra na
yu'vi ndo kuni ndo.
6 ’Ra xa kundaa va ini ndo, chi saa vali,
ra nuu ni va ixiko na ri; chi u'un vi ri uvi
xu'un vali. Ndi su Ndioxi ra näa vi ini ra
xa'a ri. Chi ra kan kuvi ra ki'in kuenda
xi'in va ri.
7 Ndi su ndiaa ya'vi ni ka va ndo'o nuu
Ndioxi. Chi ndia ixi xini va ndo ke ndia'vi
ra. Ña kan ke na kuayü'vi ndo. Chi mii
Ndioxi va kuvi ra ndiaa ndo'o. Saa chi
ndiaa ya'vi ni ka va ndo'o nuu saa vali
—kachi Jesús xi'in ndia.

Na kukä'an nuu yo ndatu'un yo xa'a Jesús

8 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—Tu ndia na ndakuiin ña ndikun na
yu'u nuu yuvi yo'o, ra saa tu yu'u, ra xaa
yo'o va, chi ndakuiin tu yu'u va xa'a na,
nuu na tatun Ndioxi.
9 Ndi su, na tise'e tu'un xa'a yu nuu yuvi
yo'o, ra saa sa tu yu'u va, chi tise'e tu'un
tu yu'u va xa'a na, nuu na tatun Ndioxi.
10 ’Ra tu ndia na kaña'a xa'a yu'u, ra
xaa yo'o, ra saka'nu va ini Ndioxi xa'a na.
Ra na kaña'a xa'a Tachi Yii Ndioxi, ra köo
ka'nu vi ini Ndioxi xa'a na kan —kachi
Jesús.
11 Saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Tu ndia yuvi na taxi kuachi xa'a ndo
nuu na chiñu a nuu na kuna'nu nuu ve'e
ñu'u na judío, ra ndï'i ini ndo xa'a tu'un
ña ndakuiin ndo yu'u na.
12 Chi mii va Tachi Yii Ndioxi taxi tu'un
ña ka'an ndo xi'in na —kachi Jesús.

Tu'un ndichi xa'a ra kuika ki'vi

13 Ra saa tu'va ndika'an va iin tiaa ra
ndikaa ma'ñu yuvi kan xi'in Jesús kachi
ra saa:
—Tata Maestro, ka'an xi'in ñani yu
ña na ndata'vi ra ña'a iva ndi xi'in yu
—kachi ra.
14 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ra:
—Yo'o, ra ka'an ñaa, ¿nichuun kuni
kun ndata'vi yu ña'a xi'in ndo? ¿A yu'u
va kuvi ra ndata'vi ña'a, tuvi kun? Süvi
ra chiñu kuvi yu ña kan ke ndata'vi yu
ña'a xi'in ndo —kachi ra.
15 Ra saa xito'ni Jesús nuu yuvi na ndee
kan, ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Kuenda ni koo ndo, ra kotöo ndo koo
kua'a ni ña'a ndo. Chi va'a ni na koo
kua'a ni va ña'a ndo, ndi su süvi ña kan
kuvi ña taxi ña tiaku ndo nuu ña yuuvi
yo'o —kachi ra xi'in na.
16 Saa ndika'an ra iin tu'un ndichi xi'in
na kachi ra saa:
—Saa ndo'o iin ra kuika, ra va'a ka vi
ke̱e ra xi'in ña'a ña chi'i ra.
17 Ra saa xa'a ra ndakani ini ra, ka'an
ra saa: “¿Ni ke sa yo? ¿Ra ndia mii ke
chuva'a yo ña'a yo?”, ka'an ra.
18 Saa ndika'an ra xi'in mii ra kachi ra
saa: “Xa xini va yu ni ke sa yu: kani
ndi'i yu yaka vali, ra sava'a yu yaka na'nu
va'a. Ra ikan chuva'a ndi'i yu nuni yu
xi'in takundi'i ña'a ña kuu mii yu.
19 Ra ta ndi'i, ra ka'an yu xi'in mii yu
kachi yu saa: Kua'a ni ña'a yu iyoo, ra
kua'a ni kuiya kuxi yu ña. Ra sachïñu ka
yu, ra na ndakindie̱e̱ yu, ra na kuxi yu, ra
na ko'o yu, na kusii ini yu, chi iyoo kua'a
ni ña'a yu, kachi yo xi'in mii yo”, ka'an ra
kuika kan su'va.
20 Ndi su Ndioxi ra su'va va tu kachi
ra xi'in ra: “Ra ki'vi kuvi yo'o, chi ñuu
vichin va kuvi kun. Ra takundi'i ña'a, ña
chuva'a kun, ra inka va na kuxi ña”, kachi
Ndioxi xi'in ra kuika kan —kachi Jesús
xi'in na.

21 Ra saa ndika'an Jesús xi'in yuvi, na
xini so'o tu'un ndichi kan kachi ra saa:
—Ta ndo'o ra kuika yo'o, saa ke ndo'o
yuvi, na chuva'a ni ña'a nuu ña yuuvi
yo'o. Chi yo'o va ke kuika ni na, ndi
su nuu Ndioxi ra na nda'vi va kuvi na
—kachi Jesús.

Ndiaa va Ndioxi takundi'i yuvi na kuu se'e ra

22 Ra ta ndi'i, saa ndika'an Jesús xi'in
ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Ndï'i ini ndo xa'a ña'a kaxi ndo ña
va'a kutiaku ndo, nii xa'a ña kuxi ndo, ra
nii xa'a tikoto ña kundixi ndo na kundï'i
ini ndo.
23 Saa chi ña ndiaa ya'vi ni ka va kuvi
ña tiaku ndo nuu ña xixi ndo; ra ndiaa
ya'vi ni ka va tu iki kuñu ndo nuu tikoto
ña ndixi ndo.
24 Ra na koto'ni ndo ta ku'va tiaku
tikaka, chi nii chï'i ri, ra nii sakëe ri, ra
nii yaka nuu ku'un ña'a ri köo vi. Ra nani
saa xixi va ri chi Ndioxi va kuvi ra ki'in
kuenda xi'in ri. Ra saa sa tu ra xi'in ndo'o
va, saa chi ndiaa ya'vi ni ka va ndo'o nuu
saa vali.
25 Ra nii na kundi'i ni va ini ndo, ndi su
köo ña'a ni'i vi ndo, saa chi ndia nii hora
lo'o ka vi kuchüun ndo kutiaku ndo tu xa
na xaa kii ña kuvi ndo.
26 Ra tu kuchüun ndo sa ndo chiñu vali,
¿ra nichuun ke ndi'i ni ini ndo xa'a inka
ña'a?
27 ’Ra na koto ndo ndia ku'va ke xa'nu
ita, chi nii xachïñu ña, ra nii tikoto ña
xavä'a ña. Ndi su nduvi ni va ña, chi
Ndioxi va kuvi ra kuni ña koo ña saa. Ra
ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi ra rey
Salomón, ra nduvi ni va tikoto xindixi ra.
Ndi su ya'a ni ka va nduvi ita nuu tikoto
ña xindixi ra kan.
28 Chi Ndioxi va kuvi ra sanana ita, ra
nduvi ni ña; ndi su lo'o ni va kii iyoo
ña, saa ra ndachi va ña, ra kua'an yuvi
ndakaya na ña xa'mi na nu'u va. Ndi su
ndiaa ya'vi ni ka va ndo'o nuu ita. ¿Ra
nichuun lo'o ni kandixa ndo Ndioxi?
29 Ra ña kan ke ka'an yu xi'in ndo, ña na
kundï'i ni ini ndo xa'a ña kuxi ndo, xi'in
xa'a ña kutiaku ndo.
30 Saa chi yuvi na xïni Ndioxi va kuvi
na ndi'i ni ini xa'a ña kan. Ndi su ndo'o,
na kuu se'e Ndioxi, ra xa xini mii va ra ni
ña'a ke kumani nuu ndo.
31 Ña kan ke na ndakundiee ndo nan-
duku ndo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu va,
ra saa ke taxi ndi'i ra ña'a ña kumani nuu
ndo nda'a ndo —kachi Jesús xi'in ndia.

Ndia ku'va kuni Ndioxi sa yo xi'in ña'a yo

32 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia
ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Kuayü'vi ndo'o, ndia ndikun yu'u, saa
chi ta iyoo iin ti'vi ndikachi vali sana va
yu, ke iyoo ndo. Ra kusii ni va ini Ndioxi
taxi ra koo ndo xi'in ra nuu xa'ndia ra
chiñu.
33 Ra na xiko ndo ña'a ña kuu mii ndo,
ra saa ke kuchuun ndo chindiee ta'an ndo
xi'in na xamani nuu. Ra na ndi'i ini ndo
ña chuva'a ndo ña'a ndo ini ña'a ña ndu'u
ndivi, ña kuëe ndi'i xa'a, nuu koo ña
kuika ña kuëe ndi'i xa'a, ra nii ra kui'na
kuchüun sakui'na ña, ra nii tikixin sandï'i
xa'a ña.
34 Chi nuu chuva'a ndo ña'a ndo, ra ikan
ke koo tu nima va ndo xi'in ña —kachi
Jesús xi'in ndia.

Na koo nduvi yo ña kundiatu yo Jesús

35 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia
ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Ra iin ndisaa kii na koo nduvi ndo,
ra xa na kundixi vii va ndo tikoto ndo, ra
xa koo nduvi tu ndo xi'in ñu'u ña kutuun
nuu va ndo.
36 Ra ta iyoo iin tiaa ra xachiñu tatu, ra
xa iyoo nduvi ndakuña ye'e nuu xito'o, va
ke na koo ndo. Saa chi tiaa ra xachiñu
tatu kan, ra xa iyoo nduvi va ra ña
ndakuña ra ye'e nuu ixto'o ra, ta xa na
ndaxaa ra kan ña kua'an ra viko tanda'a.
37 Ra va'a ni va kee na xachiñu tatu na
xa iyoo nduvi, ña ndiatu na ra kuu xito'o
na ta xa na xaa ra ndakuta'an ra xi'in na;
ra ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi te xa na
kuni ra ña xa iyoo nduvi na ña ndiatun
na ra, saa ra kusii ni ini ra xi'in na. Ra
ndachindee ra na nuu mesa, ra mii va ra
chu'un nda'a ña kuxi na.
38 Ra va'a ni va kee na xachiñu tatu
na xa iyoo nduvi ta xa na xaa xito'o na
ndakuta'an ra xi'in na, ra nii sava ñuu ke
na xaa va ra, ra a ta xa kua'an tuvi va tu
na xaa ra, ndi su ndiatu va na ra.
39 Ra saa sa tu iin tiaa ra iyoo ve'e va,
tu na kundaa ini ra ndia mii hora ke ki'vi
ra kui'na sakui'na ra ña'a ña iyoo ve'e ra,

saa ra kundu'u tu'va va ra kondiaa ña'a
ra; ra täxi ra ki'vi ra kui'na ve'e ra.
40 Ra saa ke na sa tu ndo'o va, ña na
koo nduvi ndo kundiatun ndo yu'u, ra xaa
yo'o vichin te xa na ndiko yu, chi te kuë
ndiatu va ndo ke ndiko yu —kachi Jesús
xi'in ndia.

Ra muso kama xi'in ra muso xuxan

41 Saa ndika'an ra Pedro xi'in Jesús,
kachi ra saa:
—Tata, ¿a takua ndu'u va kuvi ndia
ndika'an kun xi'in? ¿A ndika'an kun xi'in
takundi'i va na? —kachi ra xi'in Jesús.
42 Saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Na ka'an yu xi'in ndo ra kundaa ini
ndo ndia ku'va ke xa iin ra muso ra kama,
ra ndichi, ra taxi xito'o ra ña kuiso ra
chiñu xi'in ve'e ra ña ki'in ra kuenda xi'in
na xachiñu tatu nuu xito'o ra, ra taxi ra
kuxi na te xa xiniñu'u kuxi na.
43 Ra va'a ni kee ra muso ra xa chiñu
ña xa'ndia xito'o ra nuu ra, ra te xa na
nandiko xito'o ra ra ndani'i ra ra ña xa
ra chiñu nuu ra.
44 Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi
ra xito'o ra, ra taxi va ra ndiayu nda'a ra
kuiso chiñu ra xi'in takundi'i ña'a ña iyoo
nuu ra.
45 Ndi su tu na xa'a ra moso kan
ndakani ini ra, ka'an ra saa: "Ndïko yachi
vi xito'o yo", na ka'an ra. Ra saa xa'a ra
kuxi ra, ra ko'o ra ña xini ra, ra xa'a ra
sa ndiva'a ra xi'in na xachiñu tatu nuu ra
xito'o ra.
46 Ra iin ta nanaa ini ra, saa ra ndandiko
va xito'o ra, ra sando'o ni ra ra. Ra chikaa
ra ra ku'un ra nuu ñu'u na xïin kandixa.
47 'Ra ra muso, ra kundaa ini ndia chiñu
ke kuni xito'o ra sa ra, ra xïin ra sa nduvi
ra ña sa ra ña, ra ndo'o ni ra sa xito'o ra.
48 Ra ra muso ra kundäa tu ini xa'a
chiñu ña kuni xito'o ra sa ra, ra xa ra
iin chiñu ki'vi, ra lo'o va ndo'o ra kan
sa xito'o ra. Ra na taxi Ndioxi kua'a ni
ña va'a nda'a, ra xiniñu'u ndataxi va na
kuenda nda'a Ndioxi xa'a ña, saa chi xa'a
ña kua'a ni ña taxi Ndioxi nda'a na, ra
xiniñu'u na kuniñu'u na ña va'a kan ña
chindiee ta'an na xi'in inka yuvi va, saa
chi saa ke kuni mii Ndioxi va —kachi
Jesús.

Xa'a ña saña'a Jesús ke ndata'vi ta'an yuvi

49 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Ña xaa yu ña yuuvi yo'o, ra ñù'ù va
ke xaa yu chikaa yu. Ra kuni ni yu ña xa
na koko va ña.
50 Ra xi'na xiniñu'u tixu'vi ni yu, ra
ndo'o ni ini yu, ra kusuchi ni ini yu ndia
te na xinu nuu ña.
51 ¿A ra vaxi ndachindee va'a va kuvi
yu ndo'o tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo
chi ra ndata'vi va kuvi yu ndo'o.
52 Saa chi kii vichin, iin saa ndia kii ña
vaxi, ra tu u'un kuvi yuvi iin ve'e, ra uni
kuu na kanita'an xi'in uvi na, a uvi kuu
tu na ña kanita'an na xi'in uni va na.
53 Ra tiaa, ra iyoo se'e tiaa, ra kanita'an
ra xi'in se'e tiaa va ra, ra tiaa, ra iyoo
iva, ra kanita'an ra xi'in iva va ra, ra
ña'a, ña iyoo se'e si'i, ra kanita'an ña xi'in
se'e si'i va ña; ra ña'a, ña iyoo si'i, ra
kanita'an ña xi'in si'i va ña; ra ña iyoo
xanu, ra kanita'an ña xi'in xanu va ña,
ra ña ixanu, kanita'an tu xi'in siso va ña
—kachi Jesús.

Ka'an Jesús xi'in yuvi na ndichi ni nuu mii

54 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in
takundi'i na ndee kan, kachi ra saa:
—Ndo'o, ra ta xini ndo vaxi viko chi
nuu kanata ñu'u, ra ka'an ndo kuun savi
vichin, kachi ndo. Ra saa kuun ndixa va
ra.
55 Ra ta xini tu ndo vaxi tachi chi nuu
kita ñu'u, ra ka'an ndo i'ni ni koo vichin,
kachi ndo. Saa ra i'ni ni ndixa va.
56 ¡Ra na chi'ña tu'un va kuvi ndo!, saa
chi xini va ndo ña ki'in ndo kuenda xi'in
ña kuu nuu ndivi xi'in ña kuu nuu ñu'u,
¿ra nichuun kundäa tu ini ndo xi'in ña
kuu tiempo ña ndee ndo vichin? —kachi
Jesús xi'in na.

Na kindoo mani yo xi'in na saa ini xini yo

57 Saa ndika'an ka Jesús xi'in na kachi
ra saa:
—Ra vivii va na ki'in xini ndo, ra su'va
ke na sa ndo.
58 Tu ndia na taxi kuachi xa'a ndo nuu
na chiñu, ra va'a ka va yachi na ndaka'an
mani ndo xi'in na, ña va'a na kü'un ndo
ve'e chiñu; saa chi tu na ku'un ndo nuu
ra juez ña sandaku ra kuachi xi'in ndo,
saa ra, ndataxi va ra kan ndo'o nda'a ndia
kumisio ra taan va ndia ndo'o ve'e kàà.

59 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi
këe yachi vi ndo ve'e kàà, chi xiniñu'u
ndiakua na cha'vi ndi'i ndo xu'un lo'o
ndo, saa vi ke tava ndia ndo'o —kachi
Jesús xi'in na.

13

Na nandiko ini yo xa'a kuachi yo saa chi tu köo ra ndoñu'u yo

1 Ra te sandi'i Jesús ndika'an ra xi'in
yuvi kan. Ra saa xaa sava na ndee kan
ra ndatu'un na xi'in ra kachi na saa:
—Ra Pilato ra kuu gobernador kuvi ra
ti'vi ndia soldado ra, ra ndixa'an ndia ña
xa'ni ndia sava tiaa ndia kee Galilea te
ñu'u ndia ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén
ña xa'ni ndia kiti soko ndia nuu Ndioxi.
Ra ndakava nuu nii ndia xi'in nii kiti ri
soko ndia nuu Ndioxi —kachi na xi'in ra.
2 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa
xi'in na:
—¿Ni ke ndakani ini ndo xa'a ña ndo'o
ndia yo'o, a ndia iyoo ni ka kuachi va kuvi
ndia nuu takundi'i ka yuvi tuvi ndo?
3 Ra ña kachi yu'u xi'in ndo ra süvi saa
iyoo ña. Chi tu na nandïko ini ndo xa'a
kuachi ndo, ra mii saa ke ndo'o tu ndo'o
va.
4 Ra na xa'un uni na ndixi'i ñuu
Jerusalén te nduva torre ña nani Siloé
sata na, ¿ra a iyoo ni ka kuachi na kan,
nuu takundi'i ka na ndee ñuu Jerusalén,
tuvi ndo?
5 Ra ña kachi yu'u xi'in ndo ra süvi saa
iyoo ña. Chi tu na nandïko ini ndo xa'a
kuachi ndo, ra kuvi tu ndo'o va —kachi
Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a itun koxi tun nditäxi kui'i

6 Ra saa ndakani Jesús iin tu'un ndichi
nuu na kachi ra saa:
—Su'va ndo'o iin tiaa ra ndichi iin itun
koxi nuu ñu'u, ra saa kuu ra ndixa'an ra
xito'ni ra a xa iyoo kui'i nda'a nu, ka'an
ra. Ndi su ndia nii ri köo ndikun nda'a nu
ndixini ra.
7 Ra saa ndika'an ra xi'in ra ndiaa ñu'u
ra kachi ra saa: "Xa uni kuiya ke kixi yu
nanduku yu koxi nda'a nu. Ra ndia nii ri
köo nindani'i yu nda'a nu. Ra va'a ka na
ka'ndia va kun nu; saa chi ña uun va ke
ndichi nu ndasi nu nuu ñu'u yu" —kachi
ra xi'in ra ndiaa ñu'u ra.
8 Ra saa ndakuiin ra ndiaa ñu'u kan
kachi ra saa xi'in ra: "Tata, xikan yu ña
mani nuu kun, ra na kundichi ka nu saa
iin kuiya; ra na ndasavita yu ñu'u xa'a nu,
ra chikaa ka yu tatan xa'an xa'a nu.
9 Ra a kusana taxi va nu kui'i saa; ra
tu nditäxi nu kui'i ra saa ke tia'ndia va
nu", kachi ra ndiaa ñu'u kan xi'in xito'o
ra —kachi Jesús xi'in na.

Sanda'a Jesús iin ña'a kii yii sábado ña ndakindiee na

10 Ra saa kuu iin kii yii sábado ña
ndakindieẹ na ra ndichi Jesús saña'a ra
yuvi ini ve'e ñu'u;
11 Ra suvi mii ini ve'e ñu'u kan ke ndichi
tu iin ña'a ña xi'i, ra xa xa'un uni kuiya
vi ke kutoso sata ña. Ra tachi ndiva'a
va ke xa saa xi'in ña, ra ndiküvi va'a vi
nundaku sata ña.
12 Ra te xini Jesús ña'a ña xi'i kan, ra saa
kana ra ña xaa ña nuu ra. Ra ndika'an ra
xi'in ña kachi ra saa:
—Nana, xa nduva'a va kun vichin
—kachi ra xi'in ña.
13 Ra saa chindee ra nda'a ra sata ña,
saa ra ndikun ndundaku va sata ña, ra
xa'a ña ndasaka'nu ña Ndioxi va.
14 Saa ra ndisaa ni ini ra kuchee ndiso
chiñu ndiaa ve'e ñu'u kan xi'in Jesús xa'a
ña sanda'a ra ña xi'i kan, kii yii sábado
ña ndakindieẹ na, ra saa ndika'an ra xi'in
yuvi na ndee kan kachi ra saa:
—Iñụ va kii ke xiniñu'u sachiñu yo, ra
kii kan ke na kixi ndo ña nanda'a ndo.
Ndi su küvi nanda'a ndo kii yii sábado ña
ndakindiee yo —kachi ra xi'in na.
15 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa
xi'in ra:
—Na chi'ña tu'un va kuvi ndo'o, saa chi,
¿a ndäxi ndo sindiki sana ndo a burru
sana ndo ña ku'un ri ko'o ri tiakuii kii yii
ndakindieẹ yo, su ndaxi va ndo ri?
16 Ra ña'a yo'o, ra se'e xikua ra Abra-
ham va kuvi ña. Ra xa xa'un uni kuiya vi
ke katun kiti ndiva'a ña ña ndo'o ña kue'e
yo'o. ¿Ra a küvi ndaxi ña kii yii sábado
tuvi ndo? —kachi ra xi'in na.
17 Ra ta ndika'an Jesús tu'un yo'o, ra na
saa ini xini ra, ra tiaa ni kuka'an nuu na;
ndi su yuvi na kua'a kan, ra kusii ka vi ini
na ña xini na takundi'i ña xitu'un ña xa
Jesús.

Ka'an Jesús tu'un ndichi xa'a ndikin itun mostaza

18 Ra saa ndika'an Jesús inka tuku tu'un
ndichi xi'in na kachi ra saa:
—¿Ndia ña ke inuu xi'in ichi nuu
xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ndia ña'a ke kuvi
chinuu yu xi'in ña?
19 Ra kuni yu na kundaa ini ndo, chi
ta ku'va iyoo ndikin lo'o itun mostaza ña
chi'i iin tiaa nuu ñu'u ra, ra xa'nu ña
nduu ña ta ku'va iyoo iin itun chee va, ra
ndia sàà va xaa xava'a chi'yo nda'a itun
ña, ra ku'va saa va ke iyoo nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a ixan iyá ña kita xi'in ixan xitava'a

20 Ra saa ndika'an tuku Jesús kachi ra
saa:
—¿Ndia ña ke kuvi chinuu yu xi'in nuu
xa'ndia Ndioxi chiñu?
21 Ra na kundaa ini ndo chi ña kuvi
chinuu yu xi'in ichi nuu xa'ndia Ndioxi
chiñu kuvi ña ndo'o iin ña'a ña kavanuu
lo'o ixan iyá xi'in kua'a ni ixan ixtava'a
va, ra kua'a ni nduu ña —kachi Jesús xi'in
na.

Yuvi na koo xi'in Ndioxi

22 Ra te ndaki'in Jesús kua'an ra ñuu
Jerusalén, ra iin takundi'i ñuu na'nu xi'in
ñuu vali ya'a ra kua'an ra, ra saña'a ra
takundi'i yuvi kan tu'un Ndioxi.
23 Ra saa nindakatu'un iin na Jesús
kachi na saa:
—Tata, ¿a lo'o ni va kuvi na kaku?
—kachi na xi'in ra.
Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa:
24 —Na sa nduxa ndo ña kee ndo ye'e
tiañu; saa chi kua'a ni yuvi kuni ki'vi, ndi
su kuchüun ka na.
25 Saa chi nuña ka va ye'e vichin, ndi su
vaxi kii ra ndakundichi va mii ra xito'o
ve'e kan ra ndasi ra ye'e nuu ndo. Ra
ndo'o, na kindoo chi ke'e; ra ka'an ndo
xi'in ra kachi ndo saa: “Tata, ndakuña
ye'e nuu ndi”, kachi ndo xi'in ra. Ndi su
kuïin ka ra ndakuña ra ye'e nuu ndo, chi
su'va va kachi ra xi'in ndo: “Xïni yu yoo
kuvi ndo'o”, kachi ra xi'in ndo.
26 Ra saa xa'a ndo ka'an ndo xi'in ra,
kachi ndo saa: “Tata, xini va ndi yo'o chi
ndixaa va kun ñuu ndi saña'a kun ndu'u,
ra xixi tu ndi xi'in va kun”, kachi ndo xi'in
ra.
27 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa: “Xa
ndika'an yu xi'in ndo, chi xïni yu yoo kuvi
ndo'o. Kuatia'a ndo nuu yu, chi yuvi vä'a
va kuvi ndo'o”, kachi ra xi'in ndo.
28 Saa ra kusuchi ni ini ndo, ra xa'a ndo
kuaku ndo ndiakua ndakaxi nuu ndo. Saa
chi kuni ndo ra Abraham xi'in ra Isaac,
xi'in ra Jacob, xi'in takundi'i ka na na
ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a,
ña ndee na nuu xa'ndia Ndioxi chiñu. Ra
ndo'o tu, küvi ki'vi va.
29 Ra kixi takundi'i yuvi na kee kumi
saa tutun ña yuuvi ra ndakundee na nuu
mesa ña kuxi na xi'in Ndioxi.
30 Ra na ndikun vichin ra na inuu va
nduu na, ra na inuu vichin ra na ndikun
va nduu na.

Xaku Jesús xa'a na ñuu Jerusalén

31 Ra te ndi'i ndika'an Jesús xi'in yuvi
kan, ra saa xaa sava ndia fariseo ra
ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Kita ñuu yo'o ra kua'an inka xiyo, saa
chi ra rey Herodes ra kuni ra ka'ni ra yo'o
—kachi ndia xi'in ra.
32 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—Kua'an ndo ra ndatu'un ndo xi'in
yukuii ñaa, chi vichin xi'in tiaan ra tava
ka va yu tachi ndiva'a ra sanda'a tu yu na
xi'i va, ra kii uni vi sandi'i yu chiñu ña xa
yu, kachi ndo xi'in ra.
33 Ndi su vichin, xi'in tiaan, xi'in isa, ra
xiniñu'u sa ka va yu chiñu ña xiniñu'u
sa yu, saa chi vä'a kita ña ña kuvi iin
ra ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi inka
xiyo nuu ña kuvi ra ñuu Jerusalén —kachi
Jesús xi'in ndia fariseo.
34 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—¡Ndo'o, na ñuu Jerusalén, kuvi na
□xa'ni na ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi,
ra xakin ndo yuu na ti'vi Ndioxi vaxi!
¡Kua'a ni ichi kuni yu ndachita'an yu
ndo'o, ta ku'va □xa iin nduxi xi'in se'e vali
ri ña □ndataan ri ri tixi ndixin ri, ndi su
ndixïin ndo!
35 Ra xa'a ña kan ke ndoo nda'a va ve'e
ndo, ra sa tu ñuu va ndo, ra na kundaa ini
ndo chi küni ka ndo yu'u, ndia te na xaa
kii ña ka'an ndo kachi ndo saa: “Ra va'a
ni kuvi ra vaxi xi'in kivi Tata yo Ndioxi”,
kachi ndo —kachi Jesús xi'in na.

14

Sanda'a Jesús iin tiaa ra ndiki'vi kuiñu

1 Saa kuu iin kii ña ndakindieẹ na ra kẹe
Jesús kua'an ra kuxi ra ve'e iin ra kuchee
nuu ndia fariseo. Ra ikan ndee ka tu sava
ndia fariseo va. Ra xitonani ndia ra a sa
ra iin ña vä'a ka'an ndia.
2 Ra ve'e kan ndu'u tu iin tiaa ra ndiki'vi
kuiñu va.
3 Ra saa ndindakatu'un Jesús ndia mae-
stro, ndia saña'a ndiayu Ndioxi xi'in ndia
fariseo kachi ra saa:
—¿A kuvi nanda'a na xi'i kii yii sábado,
a küvi vi? —*kachi ra.
4 Ndi su ndia nii ndia ndindäkuiin yu'u
ra. Ra saa chindu'u ra nda'a ra sata ra xi'i
kan ra nduva'a va ra. Ra saa ndati'vi ra
ra kuanu'u ra ve'e ra.
5 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia fariseo
kan kachi ra saa:
—¿Tu ndia iin ndo'o, ndia ndee yo'o, ra
na ndakava burru sana ndo a sindiki sana
ndo iin yavi kunu, ra a täva ndo ri kii yii
sábado? —kachi ra xi'in ndia.
6 Ndia saa ra nindäkuiin va'a ka vi ndia.

Yuvi na kua'an kuxi nuu iyoo viko tanda'a

7 Ra ta xini Jesús ña kaxin na kana na
xaa viko kan tiayu tu ndee na kuna'nu, tu
ndita yachin ndia nuu iin mesa ña kundee
na, ra saa ndika'an ra tu'un ndichi yo'o
xi'in na kachi ra saa:
8 —Ta xa na kana na ndo'o ña ku'un
ndo kuxi ndo nuu iyoo viko tanda'a, ra
na käxin ndo tiayu tu ndee na kuna'nu
kundee ndo. Saa chi tu köo, ra iyo ni xaa
inka na kuna'nu nuu ndo'o,
9 ra ka'an ra tava viko kan xi'in ndo
kachi ra saa: “Taxi ndo lo'o ndo tiayu ndo
nda'a na yo'o, na kundee na; ra kua'an
ndo chi sata kaa kundee ndo”, kachi ra
xi'in ndo. Saa ra tiaa ni kuka'an nuu ndo,
ña ku'un ndo chi sata ndakundee ndo.
10 Ra ña kan ke ta xa na kana na ndo'o
ña ku'un ndo nuu iyoo viko tanda'a, ra
tiayu tu ndita ndia chi sata va na kundee
ndo; ra ndia te na xaa ra kana ndo'o, ra
ka'an ra xi'in ndo kachi ra saa: “Ñani,
na'a ndo, chi nuu ndee na kuna'nu yo'o
kundee ndo”, kachi ra xi'in ndo. Ra saa ke
kundu'u to'o tu'un xa'a ndo nuu na ndee
nuu mesa kan.
11 Saa chi yuvi na ndasa na'nu mii, kuvi
na nduvali va; ra yuvi na xa ninu xi'in
mii, kuvi na nduna'nu va —kachi ra xi'in
na.
12 Ra saa ndika'an tu Jesús xi'in ra
fariseo ra tava viko kan va kachi ra saa:
—Ta tava kun iin viko ve'e kun, ra käna
kun na ita'an xi'in kun, nii ñani kun, nii
na ve'e kun, nii na ndee yachin xi'in kun,
nii na kuika ña kixi na kuxi na xi'in kun,
saa chi vaxi kii ra kana va na yo'o ku'un
kun kuxi kun ve'e na. Ña sandiko na ña
nuu kun.
13 Ra ña kan ke te xa tava kun viko,
ra na nda'vi, na köo chiñu, na küvi kaka
xi'in na kuaa va kuvi na, na kana kun na
kuxi xi'in kun.
14 Saa ra va'a ni kee kun. Saa chi na
kan, ra küvi sandiko na ña nda'a kun, ndi
su va'a ni va kee kun ta xa na ndatiaku
na ndikun Ndioxi —kachi Jesús xi'in ra.

Tu'un ndichi xa'a iin viko ña ku'un na kuxini na

15 Ra te xini so'o iin ra ndu'u nuu mesa
kan, ra saa ndika'an ra xi'in Jesús kachi
ra saa:
—Va'a ni kee yuvi na ku'un kuxi viko
nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi ra.
16 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi
xi'in ra kachi ra saa:
—Su'va ndo'o iin tiaa, ra tava ra iin viko
ka'nu ve'e ra, ra kua'a ni yuvi ndika'an
xi'in ña na kixi na.
17 Ra ta xa ndixaa hora ña kuxini na,
ra saa ndati'vi ra na xachiñu nuu ra
ndixa'an na ndika'an tuku na xi'in yuvi
kan, ña na kixi na kuxi na ve'e ra.
18 Ndi su ndia nii yuvi kan ndixïin ku'un
chi xa iin iin chiñu ndatiaa va na: Ra ra
nuu ra su'va va kachi ra: “Ñu'ú va sakan
sata yu, ra ña kan va ku'un yu kuni yu; ra
ka'nu koo ini kun chi küvi vi ku'un yu”,
kachi ra.
19 Ra inka ra ndika'an kachi su'va va:
“Sindiki va sakan sata yu u'un yunta, ra
ri kan va ku'un yu kotondoso yu; ra ka'nu
koo ini kun chi küvi ku'un yu”, kachi ra.
20 Ra inka tu ra kachi su'va va: “Ra
sakan tanda'a va kuvi yu, ra ña kan ke
küvi vi ku'un yu”, kachi ra.
21 Ra saa ndandiko ra muso kan nuu
xito'o ra, ra ndakani ndi'i ra ña ndika'an
na xi'in ra. Saa ra ndisaa ni ini ra xito'o
ra, ra ndika'an ra xi'in ra moso kan kachi
ra saa: “Kua'an iinii kuvi nuu ya'vi, xi'in
iinii kuvi ya'ya ña ndo'ni ñuu ka'nu, ra
ndakaya kun takundi'i na nda'vi, xi'in na

küvi kaka, xi'in na kuaa, ra na kixi na
xi'in kun”, kachi ra xi'in ra muso ra.
22 Ra saa ndixa xa va ra moso kan. Ra
saa ndika'an ra xi'in xito'o ra kachi ra saa:
“Tata, xa xa va yu takundi'i ña ndika'an
kun, ndi su iyoo kua'a ka va nuu kundee
na”, kachi ra.
23 Ra saa ndakuiin ra xito'o ra kachi ra
saa xi'in ra: “Kua'an iinii kuvi ichi chi
nuu ndee yuvi, ra na sanduxa kun xi'in
na ña na kixi na ra ndiakua na kutu ve'e
yu.
24 Saa chi ndia nii na kana yu ña nuu,
küxi ve'e yu”, kachi ra xi'in ra muso ra,
kachi tu'un ndichi yo'o —kachi Jesús xi'in
na.

Tundo'o ni ña kundikun yo sata Jesús

25 Saa kuu iin kii ra kua'a ka vi
yuvi ndikun kua'an sata Jesús, ra saa
ndikokuiin ra, ra ndika'an ra xi'in na
kachi ra saa:
26 —Tu ndia ndo kuni kundikun yu'u,
ra xiniñu'u ku'vi ni ka ini ndo kuni ndo
yu'u, nuu iva ndo, xi'in nuu si'i ndo, xi'in
nuu yasi'i ndo, xi'in nuu se'e ndo, xi'in
nuu ñani ndo, xi'in nuu ku'va ndo. Ra
xiniñu'u koo nduvi tu ndo ña ndo'o ndo
xa'a va yu. Ra tu na sä ndo saa, saa ra
küvi kundikun ndo yu'u.
27 Ra tu kuëe xa ndiee ini ndo ña va'a
ni na kuvi va ndo ña kundikun ndo yu'u,
saa ra kuchüun vi ndo ña kundikun ndo
yu'u —kachi Jesús xi'in na.
28 Ra saa ndika'an Jesús inka tu'un
ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Tu ndia iin ndo kuni sava'a iin ve'e
chee sukun, ¿ra a su xi'na ka va xiniñu'u
kundee ndo tava ndo kuenda, ra saa ke
kundaa ini ndo ndixaa xu'un ke kusiki
ndo xi'in ña, ña kuchuun ndo saxinu ndo
ña?
29 Saa chi tu na ndakäni ini ndo, ra
xa'a ndo tava ndo xa'a ña, ra te na ndi'i,
ra kuchüun ndo saxinu ndo ña. Saa ra
takundi'i yuvi na kuni, ra xa'a na kusiki
na ndo'o va.
30 Ra ka'an na kachi na saa: “Tiaa
yo'o, ra takua xa'a va ve'e ra tava ra, ra
ndikuchüun ra saxinu ra ña”, kachi na
xa'a ndo —kachi Jesús xi'in na.
31 Ra saa ndika'an Jesús inka tuku tu'un
ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Tu ndia iin rey, ra kuni ra kanita'an
ra xi'in inka rey, ¿ra a su xi'na ka
va xiniñu'u kundu'u ra ki'in xini ra, a
kuchuun uxi mil ndia soldado ra, ña
kanita'an ndia xi'in oko mil soldado inka
ra rey?
32 Ra tu xa ki'in ra rey kan kuenda ña
kuchüun ra, saa ra yachi ka va ti'vi ra
na xika chiñu nuu ra ña ku'un na kindoo
mani na xi'in inka ra rey kan.
33 Ra mii saa ke iyoo tu ña yo'o va, saa
chi tu na ndaköo ndo takundi'i ña'a ña
kuu mii ndo, saa ra kuchüun vi ndo ña
kundikun ndo yu'u —kachi Jesús xi'in na.

Ñii ña ï'va ka

34 —Ña va'a ni kuvi va iin te i'va ña, ndi
su tu na ndukati ña, saa ra, ¿ni ke sa na
ña kuniñu'u ka na ña?
35 Saa chi nii ña sa xa'an ña ñu'ú ke vä̃'a
ka vi ña, ra ndia ña kutia va kuvi ña. Ña
kan ke na xini so'o ra na tiaa ka so'o va
na —kachi Jesús xi'in na.

15

Tu'un ndichi xa'a iin ndikachi lo'o ri ndindoñu'u

1 Saa kuu iin kii ra xaa takundi'i ndia
kaya xu'un ña kua'an nda'a gobierno ñuu
Roma, xi'in na ndu'u tu'un ki'vi xa'a, ña
kuni so'o na ña ka'an Jesús.
2 Ra xa'a ña kuyachin na yo'o nuu Jesús
ke xa'a ndiaa fariseo xi'in ndiaa maestro
saña'a ndiayu Ndioxi, ndika'an ña'a ndia
xa'a Jesús kachi ndia saa:
—Tiaa yo'o, ra ita'an va ra xi'in yuvi,
na iyoo ni kuachi, ra xixi tu ra xi'in va na
—kachi ndia.
3 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi
xi'in ndia kachi ra saa:
4 —Tu ndia iin ndo, ra iyoo iin ciento
ndikachi sana ndo, na kachi yo. Ra na
ndoñu'u iin ri iku, ¿ra a ndaköo ña'a ndo
ri kumi xiko xa'un kumi kan iku nuu
ndee ri, ra ku'un ndo ndanduku ndo ri
nindoñu'u kan ndiakua ndani'i ndo ri?
5 Ra te xa na ndani'i ndo ri, ra saa
ndakasoko ndo ri ña kusii ni ini ndo xi'in
ri.
6 Ra te xa na ndaxaa ndo xi'in ri ve'e
ndo, ra saa ndakaya ndo na ita'an xi'in
ndo, xi'in na ndee yachin xi'in ndo. Ra
ka'an ndo xi'in na kachi ndo saa: “Na
kusii ini ndo xi'in yu saa chi xa ndani'i va
yu ndikachi lo'o sana yu ri ndindoñu'u”,
kachi ndo xi'in na.

7 Ra mii ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, saa
chi kusii ni ka va ini Ndioxi, ra saa tu na
tatun va ra, xa'a na indaa na nandiko ini
xa'a kuachi kan, nuu na kumi xiko xa'un
kumi na xa ndee va'a na kuëe xiniñu'u ka
nandiko ini —kachi Jesús xi'in ndia.

*Tu'un ndichi xa'a iin xu'un ña ndin-
doñu'u*

8 Ra saa ndika'an Jesús inka tu'un
ndichi xi'in ndia kachi ra saa:
—Ra tu ndia tu iin ña'a ña iyoo uxi
xu'un kaa nuu, ra na sandoñu'u ña iin
ña, ¿ra a ndavikun ña ñu'u, ra kaka ña
ndati'vi ña ve'e ña ndiakua ndani'i ña
ña?
9 Ra ta xa na ndani'i ña ña, ra saa
ndakaya ña na ita'an xi'in ña, xi'in na
ndee yachin xi'in ña, ra ka'an ña xi'in
na kachi ña saa: "Na kusii ini ndo xi'in
yu, saa chi xa ndani'i va yu xu'un yu ña
nindoñu'u", kachi ña xi'in na.
10 Ra mii ña ndixa ka'an yu xi'in ndo,
saa chi □kusii ni va ini Ndioxi ra saa tu
na tatun va ra, xa'a na indaa na nandiko
ini xa'a kuachi —*kachi Jesús xi'in ndia.

*Tu'un ndichi xa'a ra lo'o nindoñu'u nuu
iva*

11 Ra saa ndakani Jesús inka tuku tu'un
ndichi nuu ndia kachi ra saa:
—Su'va ndo'o iin ra tata, ra ndixiyo uvi
tiaa se'e ra.
12 Ra iin kii ndika'an se'e ra ra lo'o xi'in
ra, kachi ra saa: "Tata, kuni yu ra na taxi
va kun ña'a ña ni'i yu nda'a yu", kachi ra
xi'in iva ra. Ra saa ndata'vi ndixa va ra
tata kan ña'a ña kuu mii ra xi'in uvi saa
tiaa se'e ra.
13 Ra täan kuna'a vi ndini'i ra ku lo'o
kan ñà'à nuu iva ra, saa ra ndikun ndixiko
ndi'i va ra ña. Ra saa ndaki'in ra kua'an
ra inka ñuu xika va xi'in xu'un ra. Ra ikan
sasiki ndi'i va ra xu'un ra xi'in takundi'i
chiñu ki'vi ña xa ra.
14 Ra ta ndi'i sasiki ndi'i ra xu'un ra, ra
saa xa'a tama ñuu nuu iyoo ra, ra xa'a
ka'un ka vi ini ra.
15 Ra saa kee ra ndixa'an ra nduku ra
chiñu nuu iin tiaa ra iyoo ñuu kan, ra taxi
va tiaa kan chiñu nda'a ra, ña ku'un ra
kondiaa ra kini nuu ndee ri.
16 Ra saa □kuu ra xika ra ndiaa ra kini
kan, ra ka'un ka vi ini ra, ra iin ndiakua
iyoo ini ra ña kaxi ra ña'a ña xaxi kini
kan, ndi su ndia nii na nditäxi ña'a kuxi
ra.
17 Ra saa xa'a □ndakani ini ra, □ka'an ra
saa: "¡Kua'a ka vi na xachiñu nuu tata yo,
ra va'a ka vi xixi na, ra iin ndiakua ndoo
ndoso va ña nuu na, ra yoo yo'o tu ka'un
ka vi ini xika yo'o va!
18 Ra va'a ka va na nandiko yo nuu tata
yo, ra ka'an yo xi'in ra kachi yo saa: Tata,
na koo ka'nu ini kun xa'a yu, chi xa yu
kuachi nuu Ndioxi, ra saa tu nuu yo'o va.
19 Ra köo ka ichi vi yu ña kuu yu se'e
kun vichin, ra ndia ta ku'va iyoo iin ra
xachiñu nuu va kun na koo yu, kachi yo
xi'in tata yo", □ka'an ra.
20 Ra saa ndaki'in ra ichi kuanu'u ra
ve'e iva ra.

Ra xika ka va kua'an ra saa ra xa xini va
iva ra ra, ra saa kunda'vi ka vi ini iva ra
xini ra ra, ra xinu ra ndixa'an ra ndaki'in
ra ra, ra ndanumi ra ra, ra xi'i ra nuu ra.
21 Ra saa ndika'an ra lo'o kan xi'in iva
ra kachi ra saa: "Tata, koo ka'nu ini xa'a
yu, saa chi xa yu kuachi nuu Ndioxi, ra
saa tu nuu yo'o va. Ra köo ka ichi yu ña
kuu yu se'e vi kun", kachi ra xi'in iva ra.
22 Ra ta ka'an ka va ra lo'o kan xi'in
iva ra, saa ra ndikun xa'ndia va iva ra
chiñu nuu ndia xachiñu nuu ra, ra kachi
ra saa xi'in ndia: "Kua'an ki'in ndo tikoto
ña va'a ni, ra na sandakundixi ndo ña se'e
yu, ra chikaa tu ndo xe'e nda'a va ra, ra
na ndachikaa tu ndo ndixan xa'a va ra.
23 Ra na ku'un ndaki'in tu ndo iin
sindiki ri va'a ni va, ra ka'ni ndo ri kuxi
yo ña ndatava yo viko vichin.
24 Saa chi ndaxaa va ra lo'o se'e yu. Ra
xa ta iyoo ra ndixi'i va ndixiyo ra, ña
ndindoñu'u ra ndixa'an ra, ndi su vichin
ra ndatiaku va ra saa chi ndaxaa va ra
nuu yo", kachi iva ra lo'o kan xi'in na
xachiñu nuu ra. Ra saa xakin na viko xa'a
ra lo'o kan ña □kusii ni ini na.

25 'Ndi su se'e tiaa kan ra chee, ra iku
va ndikaa ra xachiñu ra. Ra saa nandiko
ra vaxi ndixi ra, ra ta kuyachin ra nuu iin
ve'e ra, ra saa xini so'o ra ña iyoo ni yaa,
ra taxa'a ka vi na.
26 Ra saa kana ra iin ra xachiñu nuu
iva ra, ra nindakatu'un ra ra kachi ra saa:
"¿Ni ke kuu ni?", kachi ra.
27 Saa ndakuiin ra kan kachi ra saa:
"Ñani va kun kuvi ra ndaxaa, ña kan
ke xa'ni tata kun sindiki ri va'a ni, ña
ndatava ra viko ña □kusii ni ini ra, saa chi

iyoo va'a va ñani kun ndaxaa ra”, kachi
ra xi'in ra.
28 Saa ra ndisaa ni ra, ra nii ndixïin ka
ra ña ndi'vi ra ve'e. Ra saa kita iva ra ña
xaku nda'vi ra nuu ra ña ndi'vi ra.
29 Ra saa ndika'an ra xi'in iva ra kachi
ra saa: “Tata, xa kundaa va ini kun chi xa
kua'a ni va kuiya xachiñu yu xi'in kun, ra
kandixa ndi'i va yu ña ka'an kun xi'in yu,
ndi su ndia nii ichi täan taxi kun iin tixu'u
lo'o nda'a yu ña ndatava yu viko kuxi yu
xi'in na ita'an xi'in yu.
30 Ra vichin ndita se'e kun, ra ndixa'an
sasiki xu'un kun xi'in na si'i kókó, ra ndia
sindiki ri iin va'a va xa'ni kun kuxi ra”,
kachi ra xi'in iva ra.
31 Ra saa ndakuiin iva ra kachi ra saa:
“Iin ndisaa kii va íin yo'o xi'in yu. Ra
takundi'i ña'a ña ku mii yu, ra kuenda
yo'o kuu ndi'i va ña.
32 Ndi su xiniñu'u va ndatava yo viko,
ña na kusii ini yo, saa chi xa ta iyoo
ra ndixi'i va ndixiyo ñani kun, ña ndin-
doñu'u ra ndixa'an ra, ndi su vichin ra
ndaxaa va ra, ra ta iyoo ra ndatiaku va
iyoo ra”, kachi iva ra xi'in ra, kachi tu'un
ndichi yo'o —kachi Jesús xi'in ndia.

16

Tu'un ndichi xa'a iin ra xachiñu tatu ra maña ni

1 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi
xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Ndixiyo iin tiaa ra kuika ni, ra
xachiñu tatu iin tiaa nuu ra, ra saa kuu iin
kii ra ndixa'an va iin na nuu ra kuika kan,
ña taxi na kuachi xa'a tiaa ra xachiñu tatu
kan ña sasiki ra xu'un ra kuika kan.
2 Ra saa ndakana ra kuika kan, ra
xachiñu tatu nuu ra, ra ndika'an ra xi'in
ra kachi ra saa: “¿A ña ndixa ke sasiki
kun xu'un yu?, chi saa kachi na xi'in yu.
Ña kan ke na ndasa ikun kun kuenda nuu
yu vichin, saa chi sachïñu ka kun xi'in
yu”, kachi ra kuika kan xi'in ra.
3 Ra saa ndakani ini ra xachiñu tatu kan
ka'an ra saa: “¿Ni ke sa yo vichin ra xïin
ka ra xito'o yo ña sachiñu yo xi'in ra?
Ra köo ndiee yo ña sachiñu yo iku, ra
kuka'an ni tu nuu yo ña ndakan va yo.
4 Ra ña sa yo vichin ke, na nduku yo
ndia ku'va ke ndaki'in mani yuvi yoo ve'e
na, te xa na kindiaa ra ixto'o yo chiñu
nda'a yo”, ka'an ra.
5 Ra saa ndakana ra ndia nika nuu
ixto'o ra, ra ndika'an ra xi'in ra inuu xaa
kan kachi ra saa: “¿Nisaa ke nika kun
nuu ixto'o yu?”, kachi ra.
6 Saa ndakuiin ra kan kachi ra saa: “Iin
ciento yoo kuvi ndutia xa'an ra nika yu”,
kachi ra. Ra saa ndika'an ra xachiñu
tatu nuu ra kuika kan xi'in ra kachi ra
saa: “Kundu'u ñaa, ra yo'o iyoo tutu ña
ndatiaa kun, ra soo uvi xiko uxi yoo va ke
ndachindu'u kun nuu ña”, kachi ra xi'in
ra nika kan.
7 Ra saa ndika'an tu ra xi'in ra uvi kan
va, kachi ra saa: “¿Ra nisaa ke nika tu
yo'o?”, kachi ra. Ra saa ndakuiin ra kan
kachi ra saa: “Iin ciento kuvi itin nuni
trigo nika yu”, kachi ra. Ra saa ndika'an
ra xi'in ra kachi ra saa: “Yo'o iyoo tutu,
ra soo kumi xiko, itin va na ndachindu'u
kun nuu ña”, kachi ra xi'in ra nika kan.
8 Ra te kundaa ini ra kuika kan xa'a
ña xa ra xachiñu tatu nuu ra, saa ra
ndakanda ni ini ra xini ra ra, saa chi
ndichi ni xa ra. Ra na kundaa ini ndo chi
yuvi na xïni ichi Ndioxi, ra xini ni ka va
na kan ndia ku'va ke sa na ña koo yuvi
kita'an mani xi'in na, nuu na xini ichi
Ndioxi, kachi tu'un ndichi yo'o —kachi
Jesús.
9 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Ña kuni yu ka'an yu xi'in ndo ke
na kuniñu'u ndo ña kuika iyoo nuu ña
yuuvi yo'o, ña sakanaa ndo yuvi kuta'an
xi'in ndo, ra te xa na ndi'i ña, ra koo
na ndaki'in mani ndo'o ve'e nuu koo ndo
ndia ndikaa ndiku'un.
10 ’Ra iin tiaa ra va'a ndiaa ña'a ña lo'o
iyoo nuu ra, saa ra kuchuun tu ra kondiaa
ra ña vi'i va; ra tu kuchüun ra kondiaa ra
ña lo'o iyoo nuu ra, saa ra kuchüun tu ra
kondiaa ra ña vi'i va.
11 Ra tu na kondiäa ndo ña kuika
iyoo nuu ndo, ¿saa ra ndixaa sa ndo ña
kondiaa ndo ña'a ña ndiaa ya'vi ni ka?
12 Saa chi tu na kondiäa ndo ña'a inka
yuvi, saa ra, ndia nii ka yuvi täxi ña'a
nda'a ndo ña kondiaa ndo ña? —kachi
ra.
13 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia
kachi ra saa:
—Ndia nii yuvi ra küvi sachiñu na nuu
uvi tiaa ndia xa'ndia chiñu, saa chi na

xachiñu nuu uvi tiaa, ra küvi kindoo va'a
na xi'in uvi saa ndia. Saa chi tu va'a na
kita'an na xi'in iin ra, ra inka tu ra saa na
xi'in va. Xa'a ña kan ke küvi sachiñu ndo
nuu Ndioxi ra sachiñu tu ndo nuu xu'un
—kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.
14 Saa ra ndixaku ndiaa va ndia fariseo
kan Jesús, saa chi xinisii ni ndia ña koo
xu'un ndia. Ña kan ke ndikindöo ini ndia
ña ndika'an ra.
15 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia
fariseo kan kachi ra saa:
—Ndo'o, ra nuu yuvi yo'o va ke ndasa
va'a ni ndo mii ndo, ndi su Ndioxi, ra xini
va ra ndixaa ke iyoo nima ndo. Ra ña'a ña
chee ni nuu na yuuvi yo'o, ra ña kundasi
va Ndioxi kuvi ña —kachi ra xi'in ndia.

Ndï'i xa'a ndiayu Ndioxi

16 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Te yachi ra ndiayu Ndioxi ña tiaa
ra Moisés, xi'in tu'un ña ndika'an na
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ke
xindikun va yuvi iin saa ndia kii ña kixi
ra Juan, ra sakuchi yuvi va, ra ndia kii
ña kixi ra kan ke xa'a na ka'an ndoso na
tu'un va'a xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi
chiñu. Ra takundi'i yuvi ra xa nduxa va
na ña kuni na ndaki'in na ichi Ndioxi.
17 ’Ra kuni yu na kundaa ini ndo, chi
va'a ni na ndi'i va xa'a ndivi xi'in ñu'u,
ndi su ndia nii lo'o ndiayu Ndioxi ndï'i
xa'a.

Saña'a Jesús na ña vä'a ndakoo tiaa yasi'i ra

18 ’Ra tu ndia iin tiaa, ra na ndakoo ra
yasi'i ra, ra tanda'a ra xi'in inka ña'a, saa
ra ndiayu Ndioxi va ke kanduu ra. Ra tiaa
ra ndaki'in tu ña'a ña nindoo nuu yii kan,
ra ndiayu Ndioxi ke kanduu tu ra kan va
—kachi Jesús.

Tu'un ndichi xa'a ra kuika xi'in ra nda'vi Lázaro

19 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi
xi'in na kachi ra saa:
—Saa kuu iin kii ra ndixiyo iin ra kuika.
Ra va'a ka vi xindixi ra saa chi niña tikoto
ña savi ña ya'vi xindixi ra, ra iin ndisaa
kii ndixiyo viko ve'e ra, ra va'a ka vi xixi
ra.
20 Ra ndixiyo tu iin ra nda'vi, ra xinani
Lázaro va. Ra iin ndiakua mii tia'yu kuu
sata ra. Ra iin ndisaa kii xaa ra xikundu'u
ra ye'e ra kuika kan.
21 Ra chi'ña ka vi kuu ra, ña kuni
ndaki'in ra ña koyo tixi mesa ra kuika kan
kuxi ra; ndia tina va kuyachin ra iyakun
yaa ri sata ra.
22 Ra saa kuu ra nditiandiaa va kii ña
ndixi'i ra nda'vi Lázaro kan. Ra xaa na
tatun Ndioxi ndaki'in na ra kua'an ra
xi'in na ndivi, ra ndakundu'u ra xi'in ra
Abraham va. Ra saa kuu ra ndixi'i tu ra
kuika kan va, ra ndinduxin va na ra.
23 Ra te xa ndikaa ra ndiaya ña ndo'o ni
ra. Ra saa ndakoto'ni ra chi ndivi, ra xika
ka vi ndichi ra Abraham xi'in ra nda'vi
Lázaro xini ra.
24 Ra saa ndiee ka vi kana ra kachi ra
saa: “¡Tata Abraham, kunda'vi ini kuni
yu'u saa chi nda'vi ni yu! Ra na ka'an
kun xi'in ra Lázaro ña na chindaxi ra nuu
nduku nda'a ra ini tiakuii, ra na kixi ra
chindaxi ra lo'o yaa yu. Saa chi ndo'o
ni yu ndikaa yu nuu ñu'u yo'o”, kachi ra
kuika kan.
25 Ra saa ndakuiin ra Abraham kachi ra
saa: “Na ndaka'an kun, chi ta ndixiyo kun
ña yuuvi, ra va'a ni va ndixiyo kun, saa
chi ndixiyo ndi'i va ña'a ña kuni kun. Ndi
su ra Lázaro, ra ndo'o ni va ini ra yo'o.
Ra vichin ra va'a ni va kee ra, ra yo'o tu
ndo'o ni ini va.
26 Ra küvi chindiee ta'an yu xi'in kun,
saa chi iyoo iin ta'vi chee ña sukun ni
tiañu yo, ra ña kan ke na ñu'u yo'o ra
küvi ya'a na xaa na chi ñaa, ra nii na ñu'u
ñaa ra küvi ya'a na kixi na yo'o”, kachi ra
Abraham xi'in ra kuika kan.
27 Ra saa ndika'an ra kuika kan kachi ra
saa: “Tata Abraham, xaku nda'vi yu nuu
kun, ra na sa kun ña mani ra ti'vi kun ra
Lázaro ña na ku'un ra ve'e iva yu.
28 Ra ka'an ra xi'in na ñani yu na u'un
na tiaku ka ña na nandiko ini na, ra na
kïxi na nuu ndikaa yu yo'o ña ndo'o na”,
kachi ra.
29 Ra saa ndakuiin ra Abraham kachi
ra saa: “Xa kundaa va ini na saa chi
xa iyoo va ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, xi'in ña tiaa na ndika'an tu'un
yu'u Ndioxi xina'a nda'a na. ¡Ra ña kan
ke na kandixa va na!”, kachi ra.
30 Saa ndakuiin ra kuika kan kachi ra
saa: “Ndixa va Tata, ndi su tu na ndatiaku
iin na ndixi'i ra ku'un na ndatu'un na
xi'in na, saa ra kandixa va na”, kachi ra.
31 Ra saa ndika'an ra Abraham kachi ra

saa: “Tu xïin na kandixa na ndiayu ña tiaa ra Moisés, xi'in ña tiaa na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, saa ra nii na ndatiaku va iin na ndii ku'un na ka'an na xi'in na; ra xa saa kandïxa vi na”, kachi ra Abraham xi'in ra kuika kan —kachi Jesús xi'in na.

17

Ndaku na koo ini yo ra na ndakäva yo nda'a kuachi

1 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:

—Ña ndixa ke koo va ña'a ña sanda'vi yuvi ña sa na kuachi. ¡Ndi su nda'vi ni yuvi na sanda'vi inka na ña sa na kuachi, saa chi vaxi kii ra ndo'o ni na sa Ndioxi!

2 Ra va'a ka va yachi na kunu'ni iin yuu katia chee ña ndiko ña'a sukun na, ra ko'ni na na ini mini, nuu ña sanda'vi na iin na vali ndikun sata yu, ña sa na kuachi.

3 Ra kuenda ni na koo ndo.

’Tu ndia iin ñani ndo xa ña vä'a xi'in ndo, ra na ka'an ndo xi'in na, ña na sä ka na saa. Ra tu na nandiko ini na, saa ra, na sa ka'nu ini ndo xa'a na.

4 Ra va'a ni uxa va ichi na sa na ña vä'a xi'in ndo iin kii, ra uxa ichi saa na ndiko tu na ña ka'an na xi'in ndo kachi na saa: “Sä ka yu saa xi'in kun”, na kachi na, saa ra xiniñu'u na sa ka'nu ini ndo xa'a va na —kachi Jesús xi'in na.

Ndiẹẹ ña kandixa na Ndioxi

5 Ra saa ndika'an ndia ita'an xi'in Jesús kachi ndia saa:

—Tata, taxi ndiẹẹ ndi ra na kandixa va'a ka ndi Ndioxi —kachi ndia xi'in ra.

6 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa, xi'in ndia:

—Tu ña kandixa ndo ra na koo ña ta ku'va iyoo iin ndikin lo'o itun mostaza, saa ra kuvi va ka'an ndo xi'in itun sicómoro yo'o kachi ndo saa: “Tu'un mii kun, ra kua'an ndataan kun mii kun ini mini”, na kachi ndo, ra itun yo'o ra kandixa va nu ndo'o —kachi Jesús xi'in ndia.

Chiñu ña xiniñu'u sa iin ra xachiñu tatu

7 Saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:

—Tu ndia iin ndo ra iyoo iin ra xachiñu nuu ndo, ña ta'vi ra ñu'u ndo, a kiti sana va tu ndo ndiaa ra, ra ta xa na ndaxaa ra ve'e ndo, ¿ra a ka'an ndo xi'in ra kachi ndo saa: “Kuaya'a ra kundu'u kun kuxi kun”?

8 Su kä'an ndo saa xi'in ra, chi su'va va kachi ndo: “Savii ña kuxini yu, ra na koo nduvi kun ña ki'in kun kuenda xi'in yu ña kuxi yu ra ko'o yu. Ra te xa na ndi'i saa vi ke kuvi kuxi kun ra ko'o kun”, kachi ndo.

9 ¿Ra a ndataxi ndo tixa'vi nda'a ra xachiñu nuu ndo xa'a ña xa ra takundi'i chiñu ña xa'ndia ndo nuu ra? Su ndatäxi vi ndo ña.

10 Ra ta ku'va iyoo ra xachiñu tatu kan ke iyoo tu ndo'o va, ra te xa na ndi'i sa ndo takundi'i chiñu ña xa'ndia Ndioxi nuu ndo sa ndo; saa ra na ka'an ndo kachi ndo saa: “Ndu'u ra ndia xachiñu tatu ndia köo ya'vi ndiaa vi kuvi ndi, saa chi takua chiñu ña xa'ndia Ndioxi nuu va ndi ke xa ndi”, kachi ndo —kachi Jesús xi'in ndia.

Sanda'a Jesús uxi tiaa ndia xi'i kuẹ'e tia'yu

11 Ra saa kuu Jesús ndikaa ra ichi ña kua'an chi ñuu Jerusalén, ra saa ndiya'a ra ichi ña ndikaa yachin nuu ndakuta'an xa'ñu Samaria xi'in Galilea.

12 Ra te ndixaa ra iin ñuu lo'o, ra ikan kẹẹ uxi tiaa ndia ndo'o kuẹ'e tia'yu, ra xika ka vi xikundita ndia nuu Jesús.

13 Ra ndiee ka vi kana ndia ra kachi ndia saa:

—¡Tata Maestro, kunda'vi ini kuni ndu'u, ra sanda'a kun ndu'u! —kachi ndia.

14 Ra te xini Jesús ndia, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Kua'an ndo nuu ra sutu, ra na kuni ra ndo'o ña xa nduva'a ndo —kachi ra xi'in ndia.

Ra te ndaki'in ndia kua'an ndia, saa ra ndikun nduva'a va ndia xa Jesús.

15 Ra te kundaa ini iin ra ña xa nduva'a ra, ra saa nandiko ra nuu Jesús ra ndiee ka vi nda'yu ra ña ndasaka'nu Ndioxi.

16 Ra xaa ra ndakusiti ra nuu Jesús, ra ndakundiee ra ndia nuu ñu'u, ra ndataxi ra tixa'vi nda'a Jesús. Ra tiaa yo'o ra ra ñuu Samaria va kuvi ra.

17 Ra saa ndika'an Jesús, kachi ra saa:

—¿A su uxi kuvi ndia sanda'a yu? ¿Ra ndia chi kua'an inka ìịn ndia?

18 Saa chi köo ndia nindandiko
ndasaka'nu ndia Ndioxi, ra ra indaa
ndandiko yo'o ra ndia nii süvi ra judío
kuvi ra —kachi Jesús.
19 Ra saa ndika'an Jesús xi'in tiaa kan
kachi ra saa:
—Ndakundichi ra kua'an nuu ra sutu;
saa chi xa'a ña kandixa va kun ke nduva'a
kun —kachi Jesús xi'in ra.

Su'va ke kuu te xa na ka'ndia Ndioxi chiñu

20 Ra saa kuu iin kii ra ndindakatu'un
ndia fariseo Jesús kachi ndia saa:
—¿Ama ke xaa Ndioxi ka'ndia ra chiñu
nuu ña yuuvi yo'o? —kachi ndia.
Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ndia:
—Kii ña xaa Ndioxi ka'ndia ra chiñu ra
ndia nii ña'a täxi ku'va nuu na ña kundaa
ini na.
21 Ra ni köo tu na ka'an kachi su'va va:
"¡Yo'o iyoo ña!", a "¡Kaa iyoo ña!", kachi
na. Chi xa tiañu ndo yo'o va xaa Ndioxi
xa'ndia ra chiñu —kachi Jesús xi'in ndia.
22 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra kachi ra saa:
—Vaxi kii, ra kṵnḭ ni ndo kuni ndo yu'u,
ra xaa yo'o, ña kixi tuku yu, ndi su küni
ka ndo yu'u.
23 Ra kii kan ra ka'an na xi'in ndo kachi
na saa, "Yo'o íin ra kẹe nuu Ndioxi"; a
"kaa íin ra kẹe nuu Ndioxi", na kachi
na. Ra na kü'un ndo nuu na, ra nii na
ndakundïkun ndo sata na.
24 Saa chi kii ña nandiko yu'u ra xaa
yo'o vichin, ra iin ta ku'va xa taxa ta
ndaye'e ña chi nuu kanata ñu'u ra iin saa
ndia chi nuu kita ña, saa ke kuu kii ña
ndiko yu'u, ra xaa yo'o.
25 Ndi su xi'na xiniñu'u ndo'o ni yu ra
kundasi ni na yuuvi yo'o yu'u.
26 Ta ku'va kuu xina'a ta ndixiyo ra Noé,
ke kuu tu kii ña nandiko yu'u, ra xaa yo'o
vichin va.
27 Saa chi ta ndixiyo ra Noé, ra yuvi kan
ra ndakundiee na xixi na, ra xi'i na, ra
satanda'a ta'an va tu na, ra saa kuu na
ndee na saa, ndia te ndixaa kii ña ndiki'vi
ra Noé ini barca. Ra saa kuun savi ña'a ra
ndixi'i ndi'i va na.
28 Ra mii saa ke kuu tu te ndixiyo ra Lot
va: saa chi xixi na, ra xi'i na, ra sata na, ra
ndixiko na, ra xava'a na ve'e na, ra chi'i
na, ra sakee va na.
29 Ndi su te kita ra Lot ñuu Sodoma, saa
ra kuun va ñu'u xi'in ñu'u ka'ndi, ra xa'ni
ndi'i va ña na.
30 Ra mii saa kuu tu kii ña nandiko yu'u
ra xaa yo'o va kixi yu.
31 'Ra kii kan, ra na ndee chi xini ve'e, ra
na kï'vi ka na ve'e na, ña ndaki'in na ña'a
na; ra na ñu'u xachiñu iku, ra na nandïko
ka na ve'e na.
32 Ra na ndaka'an ndo xa'a ña ndo'o ña
yasi'i ra Lot, saa chi sandi'i va Ndioxi xa'a
ña.
33 Ra yuvi na kuni sakaku mii, ra na kan
kuvi na ndi'i xa'a va; ra na xiin sandoñu'u
mii, kuvi na kaku va.
34 'Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi
nuu kuu ña ñuu te xa na nandiko yu, ra tu
ndee uvi na kixi nuu ixto, ra iin na ku'un,
ra iin na ndoo va.
35 Ra tu uvi na si'i xika ndiko na, kii na
ndiko yu, ra iin ña ku'un, ra iin ña ndoo
va.
36 Ra tu uvi tiaa ñu'u xachiñu iku, ra iin
ra ku'un, ra iin ra ndoo va —kachi Jesús
xi'in ndia.
37 Ra te ndi'i xini so'o ndia ra saa
ndindakatu'un ndia Jesús kachi ndia saa:
—¿Ndia mii ke ku saa, Tata? —kachi
ndia xi'in ra.
Ra saa ndakuiin ra yu'u ndia kachi ra
saa:
—Ra xa kundaa va ini ndo chi ndia
ndia ka mii nuu ndee kiti ndìì, ra ikan ke
ndakuta'an pilo ndee va ri —kachi Jesús
xi'in na.

18

Tu'un ndichi xa'a iin ña'a ña ndukuaan xi'in ra Juez ra iku ni

1 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi
xi'in ndia ita'an xi'in ra, ña xiniñu'u ni
ka'an ndia xi'in Ndioxi iin ndisaa kii, ra
na ndïko ini ndia.
2 Ra saa ndika'an ra kachi ra saa:
—Ndixiyo iin ñuu ka'nu ra ikan ndixiyo
iin ra juez ra ndixäto'o ra Ndioxi, ra nii
yuvi ndixäto'o ra.
3 Ra suvi mii ñuu kan ndixiyo tu iin ña'a
ña ndukuaan va, ra kanita'an na xi'in ña,
ra ndixa'an ña ka'an ña xi'in ra juez kan
ña na sayukun ra kuachi xi'in ña.
4 Ra kua'a ni ichi ndixa'an ña nuu ra,
ndi su ndixïin ra sayukun ra kuachi xi'in
ña. Ra te ndi'i saa vi ndakani ini ra ka'an

ra saa: “Va'a ni xäto'o yo Ndioxi, ra nii
xäto'o yo yuvi va,
5 ra xa'a ña sandi'i ni ña'a yo'o yoo,
ra na sayukun va yo kuachi xi'in ña ra
na sandï'i ka ña yoo”, ka'an ra juez kan
—kachi Jesús xi'in ndia.
6 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Su'va ke xa ra juez ra iku ni kan.
7 Ra kachi ka vi tu Ndioxi, ¿a sandäku
ra kuachi xi'in na ndikaxin ra tu na ka'an
na xi'in ra ñuu ka'ñu? ¿Ra a na'a ni vi sa
ndakuiin ra tuvi ndo?
8 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi
kama ni va sandaku Ndioxi kuachi xi'in
na. Ndi su te xa na ndiko yu'u ra xaa yo'o
vichin kixi yu, ¿ra a ndani'i yu yuvi na
ndiaa ini yu'u? —kachi Jesús xi'in ndia.

Ka'an Jesús xa'a yuvi na ndasava'a ni mii

9 Ra saa ndatu'un Jesús inka tu'un
ndichi xa'a yuvi na ndasava'a ni mii, ra
kundasi na inka na, ra kachi ra saa:
10 —Saa kuu ra ndixa'an uvi tiaa ve'e
ñu'u ka'an ndia xi'in Ndioxi. Ra iin ra kuu
fariseo, ra inka ra ku ra kaya xu'un nda'a
na ñuu, ña kua'an Roma.
11 Ra saa ndixaa ra fariseo kan,
xikundichi ra ini ve'e ñu'u, ra xa'a ka'an
ra xi'in Ndioxi kachi ra saa: “Tata, taxi ni
yu tixa'vi nda'a kun, saa chi kuëe iyoo yu
ta ku'va iyoo na kui'na, na ndiva'a, ra nii
xïka yu xi'in inka ña'a; ra ni kuëe iyoo yu
ta ku'va iyoo tiaa ra kaya xu'un yo'o.
12 Yu'u, ra uvi kii xïxi yu iin semana; ra
soko yu nuu xu'un ña xakanaa yu”, kachi
ra fariseo kan xi'in Ndioxi.
13 Ndi su tiaa ra kaya xu'un kan, ra xika
va xikundichi ra. Ra nii ndixäa ndiee
ini ra ña ndoni'i ra nuu ra ndivi, chi
ndika va ra kani nda'a ra kachi ra saa:
“¡Tata Ndioxi, na kunda'vi ini kun kuni
kun yu'u. Saa chi yu'u, ra iyoo ni kuachi
yu!”, kachi ra.
14 Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi xa
ka'nu va ini Ndioxi xini ra ra kaya xu'un
kan. Ndi su ndixakä'nu vi ini ra xa'a ra
fariseo kan. Ra ña kan ke takundi'i yuvi
na xa ṉinù ni xi'in mii kuvi na nduvali va,
ra na xa ṉinu̱ xi'in mii kuvi na nduna'nu
va —kachi Jesús.

Ka'an Jesús xi'in Ndioxi xa'a na kuachi vali

15 Ra saa ndixaa sava na xi'in na vali
se'e na nuu iin Jesús, ña na chindu'u ra
nda'a ra sata na vali kan, ra ka'an ra
xi'in Ndioxi xa'a na kuni na. Ra te xini
ndia ita'an xi'in Jesús ra saa xa'a ndia
ndukue'e va ndia xi'in na ndixaa xi'in na
kuachi vali kan.
16 Ra saa kana Jesús na kuachi vali kan
ña na kuyachin na nuu ra, ra ndika'an ra
xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Saña ndo na vali ña na kixi na nuu
yu, ra säsi ndo nuu na. Saa chi na iyoo
ta ku'va iyoo na kuachi vali yo'o ku na
kuchuun koo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.
17 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo,
saa chi tu na ndakï'in yuvi ichi Ndioxi ra
sa na ta ku'va xa na kuachi vali, saa ra
kuchüun vi na koo na nuu xa'ndia Ndioxi
chiñu —kachi Jesús.

Ndakatu'un iin ra itia kuika Jesús

18 Ra saa kuu ra ndindakatu'un iin ra
itia ra kuika ra kuu ra xikua'a Jesús kachi
ra saa:
—Tata Maestro, ra va'a, ¿ni ke sa yu ña
va'a ni'i ta'vi yu kutiaku yu xi'in Ndioxi
ndiaa ndikaa ndiku'un? —kachi ra xi'in
Jesús.
19 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ra:
—¿Nichuun ka'an kun “ra va'a” xi'in
yu?, saa chi köo ndia nii yuvi na va'a, chi
indaa mitu'un Ndioxi va ku ra va'a.
20 Ra xa xini va kun ndiayu Ndioxi ña
ka'an kachi su'va: “Kï'vi kun xi'in yasi'i
inka tiaa, kä'ni kun ndii, xakuï'na kun,
ra chikäa siki kun kuachi inka na; ra na
sato'o kun iva kun xi'in si'i kun” —kachi
Jesús xi'in ra.
21 Ra saa ndakuiin ra kuika kan kachi
ra saa xi'in ra:
—Tata, ta lo'o vi yu xa'a yu kandixa
ndi'i yu ña —kachi ra.
22 Ra te ndi'i xini so'o Jesús ña ndika'an
ra, ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa xi'in
ra:
—Iyoo ka va iin ña kumani nuu kun:
Xiko takundi'i ña'a ña iyoo nuu kun, ra
ndata'vi kun xu'un xi'in na nda'vi, ra saa
ke taxi Ndioxi ña kuika ña iyoo ndivi
nda'a kun vaxi kii. Ra te xa na ndi'i, ra
na kixi kun kundikun kun yu'u —kachi
Jesús xi'in ra.
23 Ra te ndi'i xini so'o ra kuika kan, saa
ra kusuchi ni ini ra saa chi kuika ni ra.

24 Ra te xini Jesús ña kusuchi ni ini ra
kuika kan, ra saa ndika'an ra kachi ra saa:
—¡Tiaa ni u'vi ki'vi na kuika ndivi nuu
xa'ndia Ndioxi chiñu!
25 Ra ü'vi ka vi ki'vi iin camello yavi lo'o
xa'a tiku, nuu ña ki'vi iin ra kuika ichi
nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús.
26 Ra saa ndika'an na xini so'o, ña
ndika'an Jesús kachi na saa:
—Tu saa va ke iyoo ña, ¿ra yoo va ku
na kuchuun kaku tu saa? —kachi na xi'in
Jesús.
27 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in na:
—Nuu na yuuvi yo'o va ke u'vi ni ña
yo'o, ndi su nuu Ndioxi ra köo ña u'vi
—kachi ra.
28 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in Jesús
kachi ra saa:
—Tata, ndu'u, ra ndakoo ndi'i va ndi
ña'a ndi, ra ndakundikun ndi yo'o, xika
ndi xi'in kun —kachi ra.
29 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ra:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo: chi
takundi'i yuvi na ndakoo ve'e, na ndakoo
iva, na ndakoo ñani, na ndakoo yasi'i,
na ndakoo se'e xa'a ña ndikun na ichi
Ndioxi,
30 Ra kua'a ni ka va ña va'a ndaki'in na
kan nuu Ndioxi nuu ña yuuvi yo'o vichin,
ra ni'i tu na ña kutiaku na ndia ndikaa
ndiku'un va —kachi Jesús xi'in na.

Xa ichi ña uni ka'an tuku Jesús ña kuvi ra

31 Ra saa ndika'an Jesús xi'in uxi uvi saa
ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Vichin ke ku'un yo ñuu Jerusalén,
ra ikan ku nuu xinu ndi'i nuu tu'un ña
tiaa na ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi
xina'a xa'a yu'u ra xaa yo'o vichin.
32 Ra ikan ku nuu ndataxi na yu'u nda'a
yuvi na xïni Ndioxi, ra sasiki na yu'u, ra
ka'an ñaa na xi'in yu, ra kondiaa na tiasi'i
na nuu yu.
33 Ra kani ni na yu'u, ra ka'ni na yu'u,
ndi su kii uni ra ndatiaku va yu —kachi
Jesús xi'in ndia.
34 Ndi su ndia ita'an xi'in ra ra
ndikundäa vi ini ndia xi'in tu'un yo'o, ra
nii ndikundäa tu ini ndia ni xa'a ke ka'an
ra xi'in va ndia, saa chi tu'un ña kundäa
ini ndia xi'in va ke ndika'an Jesús.

Sanda'a Jesús nuu iin ra kuaa ra ñuu Jericó

35 Ra ta kuyachin Jesús kua'an ra xi'in
ndia ita'an xi'in ra nuu ñuu Jericó kan, ra
yu'u ichi kan ndu'u iin ra kuaa ña ndakan
ra.
36 Ra ta xini so'o ra kuaa kan ña ya'a
ni yuvi kua'an na ichi kan. Ra saa
ndindakatu'un ra kachi ra saa:
—¿Ni ke kuu? —kachi ra.
37 Saa ndakuiin na kachi na saa xi'in ra:
—Jesús, ra ke̱e ñuu Nazaret va ku ra
ya'a kua'an —kachi na xi'in ra.
38 Ra saa xa'a ra iin koko'o kana ra kachi
ra saa:
—¡Jesús, se'e xikua ra rey David,
kunda'vi ini kuni yu'u! —kachi ra.
39 Ra saa ninda'yu na inuu kua'an kan
nuu ra, ña na koo taxin yu'u ra, ndi su ra
ndiee ka ninda'yu va kuvi ra kachi ra saa:
—¡Jesús se'e xikua ra rey David,
kunda'vi ini kuni yu'u! —kachi ra.
40 Ra saa xikundichi Jesús, ra xa'ndia ra
chiñu nuu na ña na ku'un na ndaki'in na
ra. Ra ta xaa na xi'in ra kuaa kan, ra saa
ndindakatu'un Jesús ra kachi ra saa:
41 —¿Ni ke kuni kun sa yu xi'in kun?
—kachi ra.
Saa ndakuiin ra kuaa kan kachi ra saa:
—Tata, na ndanuña nuu yu ra va'a
koto'ni yu —kachi ra.
42 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi
ra saa:
—¡Koto'ni! Chi xa'a ña kandixa va kun
ke nduva'a kun —kachi ra.
43 Saa ra ndikun ndanuña va nuu ra
kuaa kan ra va'a va ndakoto ra. Saa ra
ndakundikun ra kua'an ra xi'in Jesús va,
ra ndasaka'nu ka vi ra Ndioxi kua'an ra.
Ra takundi'i yuvi na xini ña kuu xi'in
tiaa kan, ra ndasaka'nu ni tu na kan va
Ndioxi kua'an na.

19

Jesús xi'in ra Zaqueo

1 Ra ta ndixaa Jesús ñuu Jericó ra saa
ndiki'vi ra ma'nu ñuu kan kua'an ra.
2 Ra ñuu kan iyoo iin ra kuika ra nani
Zaqueo. Ra ra kuchee kuvi ra nuu na kaya
xu'un kua'an nda'a gobierno.
3 Ra kuni ni ra kuni ra Jesús, ndi su
ndiküvi kuni ra ra, saa chi kuiti ni ra, ra

kusiin tu kua'a ni yuvi kua'an va ra na
kan va xisa'vi nuu ra.
4 Ra saa ndakosonuu ra xinu ra kua'an
ra chi nuu, ra ikan ndaa ra nda'a iin itun,
tu nani sicómoro ña va'a kuni ra ya'a
Jesús, saa chi mii ikan ke ya'a va ra.
5 Ra ta xa ya'a Jesús kua'an ra nuu iin
itun kan, ra saa ndakoto ndiaa ra nda'a
nuu ra xini ra ra Zaqueo, ra ndika'an xi'in
ra kachi ra saa:
—Zaqueo, kama ni nuu kun, saa chi
ve'e kun ke xiniñu'u koo yu vichin
—kachi ra xi'in ra.
6 Saa ra ndikun nuu ndixa va ra Zaqueo,
ra tiaa ni kusii ini ra ña ndaki'in ra Jesús
kua'an ra xi'in ra ve'e ra.
7 Ra ta xini yuvi kan ña ndaki'in Jesús
kua'an ra xi'in ra Zaqueo, saa ra xa'a na
kaña'a na xa'a ra kachi na saa:
—¿Nichuun kua'an Jesús ve'e ra Za-
queo? Saa chi süvi ra va'a kuvi ra —kachi
na.
8 Ra ta xa ndee ndia ve'e ra Zaqueo, ra
saa ndakundichi ra Zaqueo ra ndika'an ra
xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata, na kundaa ini kun chi kuni yu
ndata'vi yu iin sava ña'a ña iyoo nuu yu
xi'in na nda'vi. Ra tu ndia na sanda'vi yu,
ra vi'i ka va xu'un ndaki'in yu nda'a na,
ra ndia kumi va ichi sandiko yu ña nda'a
na vichin —kachi ra.
9 Saa ndika'an Jesús xa'a ra Zaqueo nuu
takundi'i na ndee kan kachi ra saa:
—Kii vichin ke xa sakaku Ndioxi ra
yo'o, xi'in na ve'e ra. Saa chi ndise'e ra
Abraham kuvi tu ra yo'o va.
10 Saa chi yu'u ra xaa yo'o vichin, kuvi
ra xaa ndanduku na nindoñu'u, ra sakaku
yu na —kachi ra.

Tu'un ndichi xa'a xu'un kaa ña ya'vi ni

11 Ra nani saa kuu yuvi kan xini so'o
na ña ndatu'un Jesús xi'in na ña kua'an
na ichi kan, ra ta xa kuyachin ra xi'in na
nuu ñuu Jerusalén kan, ra saa ndika'an ra
inka tu'un ndichi xi'in na, saa chi xa'a na
ndakani ini na ka'an na saa: “Xa ninumi
ni va ka'ndia Ndioxi chiñu nuu yo”, ka'an
na.
12 Ña kan ke ndika'an ra xi'in na, kachi
ra saa:
—Su'va ndo'o iin ra kuika, ra ndasavii
kee ku'un inka ñuu xika, nuu tia'ndia xa'a
ra ña kuu ra rey, ra te xa na ndi'i, saa
nandiko ra ndaxaa ra ña ka'ndia ra chiñu
nuu na ñuu ra.
13 Ra te xa ndinumi ku'un ra, saa
ndakana ra uxi tiaa ndia xachiñu nuu
ra, ra iin iin xu'un kàà ña vi'i ni ndiaka
taxi ra nda'a ta mitu'un ta mitu'un ndia
ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
“Na sachiñu ndo xi'in xu'un yu, ra na
ndukua'a ña, ra te xa na nandiko yu saa
ndaki'in yu ña nda'a ndo”, kachi ra xi'in
ndia.
14 Ndi su na ñuu ra, ra kundasi ni va
na ra, ra ndiküni na ña ka'ndia ra chiñu
nuu na, ña kan ke ti'vi na ndia kumisio
ra ndikun ndia ndixa'an ndia sata ra, ra
ndika'an ndia xi'in mii ra rey ra xa'ndia
chiñu nuu ra, kachi ndia saa: “Küni ndi
ña kuu ra yo'o rey ra ka'ndia ra chiñu nuu
ndi”, kachi ndia.
15 ’Ra va'a ni ndika'an ni va na ña küni
na ka'ndia ra chiñu nuu na, ndi su xa saa
ndaki'in va ra ña kuu ra rey. Ra te ndi'i
ndaki'in ra chiñu, saa nandiko ra ndaxaa
ra ñuu ra, ra saa ndakana tuku ra ndia
xachiñu nuu ra, ña kuni ra kundaa ini ra
nisaa ke ndini'i ta iin iin ndia siki xu'un
ña taxi ra nda'a ndia.
16 Ra saa xaa ra nuu, ra ndika'an ra,
kachi ra saa: “Tata, xu'un ña taxi kun
nda'a yu, ra inka uxi xu'un ndini'i yu siki
ña”, kachi ra.
17 Saa ndakuiin ra rey kan, kachi ra saa
xi'in ra: “Va'a ni va xa kun, iin tiaa ra
va'a ni xachiñu kuvi kun, ra xa'a ña va'a
ni xachiñu kun xi'in ña lo'o taxi yu nda'a
kun, ke ndasa yu yo'o iin ra chiñu chee
ra ka'ndia kun chiñu nuu uxi ñuu na'nu
vichin”, kachi ra.
18 Ra saa xaa ra uvi, ra ndika'an ra,
kachi ra saa: “Tata, xu'un ña taxi kun
nda'a yu, ra u'un ka xu'un ndini'i yu siki
ña”, kachi ra.
19 Saa ndakuiin ra rey kan, kachi ra saa
xi'in ra: “Va'a ni xa kun, ra xa'a ña va'a
ni xachiñu kun, ke ndasa tu yu yo'o iin
ra chiñu chee ra ka'ndia kun chiñu nuu
u'un ñuu na'nu”, kachi ra.
20 ’Ra saa xaa inka ra, ra ndika'an ra
kachi ra saa: “Tata, yo'o iyoo xu'un ña
taxi kun nda'a yu. Ra na ndaki'in kun ña.
Chi tikoto va chiku'ni yu ña ra nditise'e
yu ña ña va'a va nindï'i xa'a ña.
21 Saa chi ndiyu'vi yu ndoñu'u ña, ra
xa xini va yu yo'o ña kuu kun iin tiaa ra

ndaku ni ini, chi tu ndindoñu'u ña, ra xa
saa ndacha'vi va yu ña nuu kun, saa chi
yo'o, ra ndaki'in kun ña'a nuu nditäxi kun
ña, ra sakee kun nuu ndichï'i va kun,”
kachi ra.
22 Ra saa ndakuiin ra rey kan, kachi ra
saa: “Yo'o, ra süvi tiaa ra va'a xachiñu
kuvi kun, ra xi'in mii tu'un ña ka'an kun
ke sayukun yu kuachi xi'in va kun. Saa
chi xa xini va kun yu'u, ña kuu yu iin tiaa
ra ndiee ni ini, chi ndaki'in yu ña'a, nuu
nditäxi yu ña, ra sakee tu yu nuu ndichï'i
va yu,
23 ¿ra nichuun ndixä'an kun chikaa
kun xu'un yu nuu sakua'nu na xu'un, ra
xa ndukua'a va siki ña ndaki'in yu ña
ndaxaa yu ve'e yu vichin?”, kachi ra xi'in
ra.
24 Ra saa ndika'an ra rey kan xi'in ndia
ndita kan, kachi ra saa: “Kindiaa ndo
xu'un nda'a ra ñaa, ra ndataxi ndo ña
nda'a ra xa iyoo uxi ña nuu”, kachi ra.
25 Saa ndakuiin ndia kan, kachi ndia saa
xi'in ra: “Tata, ¿nichuun taxi ka ndi ña
nda'a ra? Ra xa uxi vi ku xu'un ra”, kachi
ndia.
26 Ra saa ndakuiin ra rey kan, kachi ra
saa: “Na xa iyoo ña nuu, ra ni'i ka na
ta'an va ña; ra na köo ña nuu, ra ndia
ña lo'o iyoo nuu na ke nundiaa nda'a va
na.
27 Ra na sáa̱ ini xini yu'u, na ndixïin ña
kuu yu rey ra ka'ndia yu chiñu nuu na, ra
na saya'a ndo na cho'o, ra xito'ni yu saa
na ka'ni ndo na, kachi ra rey kan, kachi
tu'un ndichi yo'o”, kachi Jesús xi'in na.

Su'va xa Jesús ta ndiki'vi ra ñuu Jerusalén

28 Ta sandi'i Jesús ndatu'un ra xi'in
na, ra saa ndaki'in ra kua'an ra chi ñuu
Jerusalén.
29 Ra ta kua'an kuyachin ra nuu ñuu
Betfagé xi'in ñuu Betania, yachin nuu
ndikaa iku ña olivo, ra saa ndika'an ra
xi'in uvi ndia ita'an xi'in ra,
30 kachi ra saa:
—Kua'an ndo ñuu lo'o ña ndikaa
yachin kaa ra ta ndiki'vi ndo kan kua'an
ndo, ra ikan kuni ndo nu'ni iin burru lo'o
ri täan koso na. Ra ndaxi ndo ri na kixi ri
xi'in ndo.
31 Ra tu ndia na ndakoyo ka'an xi'in
ndo: “¿Nichuun ndaxi ndo ri?”, kachi na,
ra ka'an ndo xi'in na xi'in na kachi ndo
saa: “Tata yo Jesús kuvi ra kuniñu'u ri”,
kachi ndo —kachi ra xi'in ndia.
32 Ra saa ndaki'in ndia ita'an xi'in ra
kua'an ndia, ra iin ta iyoo ña ndika'an ra
xi'in ndia, ra iin saa ke kuu ndixa va.
33 Ra sakan saa kuu ndia ndaxi ndia
ri, saa ra ndakoyo va na xi'in sana ri, ra
ndika'an na xi'in ndia, kachi na saa:
—¿Nichuun ndaxi ndo burru lo'o ñaa?
—kachi na.
34 Ra saa ndakuiin ndia yu'u na, kachi
ndia saa:
—Tata yo kuniñu'u ri, ña kan ke ndaxi
ndi ri —kachi ndia.
35 Ra saa ndaki'in ndia ri kua'an ri xi'in
ndia, ra ta ndixaa ndia xi'in ri nuu iin
Jesús, ra saa tiso ndia tikoto sata ri, ra saa
sandaa ndia ra sata ri.
36 Ra iinii kuvi ichi nuu ya'a Jesús
kua'an ra, xakin na tikoto.
37 Ra ta kuyachin ra vaxi nuu ra xa'a iku
Olivo, ra saa xa'a kusii ka vi ini takundi'i
na ita'an xi'in ra, ra ndikun na sata ra,
ra xa'a na ndasaka'nu na Ndioxi xa'a
takundi'i ña va'a xa ra xini na.
38 Ra xa'a na nda'yu na kachi na saa:
—¡Ra ña va'a na koo xi'in yo'o, ra vaxi
xi'in kivi Tata yo Ndioxi! ¡Ra ña ka'nu,
xi'in ña va'a na koo xi'in na iyoo ndivi!
—kachi na.
39 Ra tiañu yuvi kan ñu'u sava ndia
fariseo kua'an ndia xi'in na, ra saa
ndika'an ndia xi'in Jesús, kachi ndia saa:
—Tata Maestro, ka'an xi'in na ita'an
xi'in kun ra na koo taxin yu'u na —kachi
ndia.
40 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in
ndia:
—Tu na ka'an yu xi'in na ña kutaxin
yu'u na, saa ra xa'a yuu ña ndee ñaa
nda'yu va ña —kachi ra xi'in ndia.
41 Ra te ndixaa Jesús nuu ñuu ka'nu
Jerusalén, ra saa ndakoto ndiaa ra nuu
ñuu kan, saa ra xaku va ra xa'a na ñuu
kan.
42 Ra saa ndika'an ra kachi ra saa:
—¡Tu ndo xiin vi kuvi ndo ña ndaki'in
xini ndo, saa ra kundaa va ini ndo ña kuni
Ndioxi sa ra ña va'a xi'in ndo! Ndi su xïin
ndo. Ra ña kan ke iyoo se'e va ña va'a
kuni Ndioxi sa ra xi'in ndo.
43 Saa chi vaxi kii, ra kixi na sáa̱ ini xini
ndo'o, ra iin kununduu va na ndo'o, ra

ndakasi va na ichi nuu ndo, ra küvi ka
kunu ndo.
44 Ra ka'ni ndi'i va na se'e vali ndo,
ra ndia nii nuu ndita ve'e ndo ke kuñä'a
ka vi; saa chi ndixïin ndo ña sakaku yu
ndo'o, kii ña xaa yu sakaku yu ndo'o
vichin —kachi Jesús xi'in na.

Ndukue'e Jesús xi'in na ndee ndaxiko nuu ke'e ve'e ñu'u

45 Ra te ndixaa Jesús ñuu Jerusalén, ra
ndiki'vi ra ini korra ve'e ñu'u ka'nu kan
kua'an ra, ra saa xa'a ra tava ra takundi'i
na ndee ndaxiko kan, ra saa tu na sata
nuu va na.
46 Ra saa ndika'an ra kachi ra saa xi'in
na:
—Tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a ra
su'va va ke kachi ña: "Ve'e yu, ra ve'e
nuu ka'an takundi'i na xi'in Ndioxi va
ke kuu ña." Ndi su ndo'o, ra kava nuu
ndakuta'an na kui'na va ndasa ndo ña
—kachi Jesús xi'in na.
47 Ra iin takundi'i kii ndixa'an Jesús
ve'e ñu'u ka'nu kan saña'a ra yuvi, ra na
xikua'a kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia
maestro saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés, xi'in na xikua'a kuna'nu nuu
na ñuu, ra ndakundiee va ndia xika ndia
nduku ndia ku'va ña kuchuun ndia ka'ni
ndia ra.
48 Ndi su ndinï'i vi ndia ndia ku'va ke
kuchuun ndia ña ka'ni ndia ra, saa chi iin
takundi'i va na ñuu ndinuni ni xini so'o
ña saña'a Jesús.

20

Ndiayu ña kuu mii Jesús

1 Saa kuu iin kii íin Jesús ini ve'e
ñu'u ka'nu saña'a ra yuvi ña ndakani ra
tu'un Ndioxi nuu na. Ra saa ndixaa ndia
xikua'a kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia
maestro saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés, xi'in ndia xikua'a ñuu kan,
2 ra ndika'an ndia xi'in ra, kachi ndia
saa:
—Ka'an xi'in ndi, ¿yoo taxi ndiayu
nda'a kun ña xa kun ña yo'o, ra nii
ndiayu ku mii kun ña xa kun saa? —kachi
ndia.
3 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa
xi'in ndia:
—Kuni tu yu'u va ndakatu'un yu ndo'o,
ra na ndakuiin ndo yu'u yu.
4 ¿Yoo taxi ndiayu nda'a ra Juan ña
sakuchi ra yuvi? ¿Ndioxi taxi ña nda'a
ra, a na yuuvi yo'o va? —kachi ra.
5 Ra saa xa'a ndia ka'an ndia xi'in ta'an
ndia, kachi ndia saa:
—¿Ni ke kachi yo xi'in ra? Chi tu
na ka'an yo: "Ndioxi va kuvi ra taxi
ndiayu nda'a ra", saa ra kachi ra saa
xi'in yo: "¿Nichuun ndikandïxa tu ndo ña
ndika'an ra tu saa"?, kachi ra xi'in yo.
6 Ra tu na kachi tu yo: "Na yuuvi yo'o va
kuvi na taxi ndiayu nda'a ra", saa ra, iyo
ni ka'ni na yoo xi'in yuu. Saa chi takundi'i
na ñuu, ra kandixa va na ra Juan ña kuu
ra, ra ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi
—kachi ndia kuna'nu kan xi'in ta'an ndia.
7 Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa
xi'in Jesús:
—Xïni ndi yoo kuvi na taxi ndiayu nda'a
ra Juan ña sakuchi ra yuvi —kachi ndia.
8 Saa ndika'an Jesús, kachi ra saa xi'in
ndia:
—Saa ra nii yu'u ndatü'un tu xi'in ndo'o
va, yoo taxi ndiayu nda'a yu ña xa yu ña
yo'o —kachi ra xi'in ndia.

Tu'un ndichi xa'a ndia tatu too ñu'u

9 Ra saa xa'a tuku Jesús ndatu'un ra
inka tu'un ndichi xi'in yuvi kan, kachi ra
saa:
—Su'va ndo'o iin tiaa, ra ndataan te'e
uva nuu iin ñu'u ka'nu, ra te ndi'i ndataan
ra ña, ra saa satatu ra ña inka yuvi, ra
ndaki'in ra kua'an ra inka ñuu xika va,
ra na'a ni va koo ra kan.
10 Ra te nditandiaa kii ña tia'ndia uva,
ra saa ti'vi ra iin ra xachiñu nuu ra, ña
kua'an ra nuu na tatu too ñu'u kan ña na
ndataxi na lo'o kuenda ra. Ndi su na tatu
ñu'u nuu iyoo te'e uva kan, ra ndukuiin
na tiin na ra xachiñu nuu ra, ra kani na
ra, ra sandiko vichi na ra kuanu'u ra nuu
xito'o ra.
11 Ra saa ti'vi tuku ra xito'o ñu'u kan
inka ra xachiñu nuu ra kua'an ra nuu
na, ra saa xa tu na xi'in ra kan va, chi
ndukuiin na tiin na ra, ra kani ka vi na
ra, ra kundiva'a ka vi na xi'in ra, ra saa
sandiko vichi na ra kuanu'u ra nuu xito'o
va ra.
12 Ra saa ti'vi tuku va ra xito'o ñu'u kan,
ra xachiñu nuu ra, ra uni, ña kua'an ra
nuu yuvi kan, ra sa xa tu na xi'in ra kan
va, chi ndukuiin na kanita'an na xi'in ra,

ra iin satakue'e ndi'i na ra, ra saa taxi na
ra kua'an va ra.
13 ’Ra saa xa'a ndakani ini ra xito'o ñu'u
kan, ka'an ra saa: “¿Ni ke sa yo vichin?
Ra va'a ka va na ti'vi yo se'e yo, ra ku'vi
ni ini yo xini yo, ku'un ra nuu na. Ra ta
xa na xaa ra nuu na, ra iin ña saa sato'o
va na ra”, ka'an ra.
14 Ndi su te xini na tatu too ñu'u nuu
yoo te'e uva kan, ña xaa ra, ra saa
ndika'an na xi'in ta'an na kachi na saa:
“Ra yo'o kuvi ra ndoo ndi'i ña yo'o nda'a.
Ra na'a ndo vichin, ra na tiin yo ra, ra
ka'ni yo ra, ra ña'a mii yo nduu ndi'i va
ña yo'o”, kachi na xi'in ta'an na.
15 Ra saa tiin ndixa va na ra, ra xa'ni va
na ra, ra saa tava na ra nuu ñu'u iva ra,
ra ndixa'an na sakana na ra —kachi Jesús
xi'in na.
Saa ndika'an ka Jesús xi'in na ndee xini
so'o kan, kachi ra saa:
—Ta xa na xaa mii ra xi'in ñu'u ña, ¿ra
ni ke sa ra xi'in na xa'ni se'e ra, tuvi ndo?
16 Su ku'un ra tiin ra na, ra ka'ni ndi'i va
ra na, ra saa ndataxi ra ñu'u ra nda'a inka
yuvi ña kondiaa na ña. Saa va ke ndo'o
na tatu too ñu'u kan, kachi tu'un ndichi
yo'o —kachi Jesús xi'in yuvi na ndee xini
so'o kan.
Ra te kundaa ini na ni ke kachi tu'un
ndichi kan, ra saa ndika'an na, kachi na
saa:
—¡Na chindiee ta'an ndioxi xi'in yo ra
na ndö'o yo ña ndo'o na kan! —kachi na.
17 Ra saa xito'ni Jesús nuu na, ra
ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—¿Ni ke kachi ndo xa'a tu'un Ndioxi ña
tiaa na xina'a? Chi su'va va ke kachi ña:
Yuu ña kuñu'u na xava'a ve'e ta yachi ku
yuu ña xiniñu'u va'a ka va vichin.
18 Ra takundi'i na koyo sata yuu kan, ra
ta'nu ndi'i va na, ra takundi'i na ndakava
mii yuu kan sata, ra kuxe'e ndi'i va na
—kachi Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús xa'a ña cha'vi yo nuu na chiñu

19 Ra saa xa'a ndia xikua'a kuna'nu nuu
ndia sutu, xi'in ndia maestro saña'a ndi-
ayu Ndioxi, ña xika nduku ndia tiin ndia
Jesús, mii hora kan, saa chi kundaa va ini
ndia, ña xa'a mii va ndia ke ndika'an ra
tu'un ndichi kan; ndi su nditïin vi ndia ra,
saa chi ndiyu'vi va ndia nuu na ñuu.
20 Ra saa ti'vi ndia yuvi kua'an na
kotonani na ra, ra yuvi kan ra nii kuë
ndaña'a na mii na ña iyoo na kuachi xi'in
ra, ra ña kua'an na ra ña va'a na ka'an na
xi'in Jesús va kuvi ña ra ka'an ra iin tu'un
ña vä'a ra ni'i na taxi na kuachi xa'a ra
nuu ra chiñu kuchee, ka'an na.
21 Saa ndixaa na ndakatu'un na ra,
kachi na saa:
—Tata Maestro, xa kundaa ini ndi chi
ndaku ni va saña'a kun yuvi, ra nii
ndakäxin ku na, chi iin ku ndi'i va na nuu
kun, ra ndaku ni va saña'a kun yuvi ichi
Ndioxi.
22 Ra ka'an xi'in ndi vichin, ¿a va'a
cha'vi ndi nuu ra tata chiñu César ñuu
Roma, xu'un ña nduku ra nuu ndi, a vä'a?
—kachi na xi'in ra.
23 Ndi su Jesús ra xa kundaa va ini
ra ña kuni ndia sanda'vi ndia ra, ra saa
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¿Nichuun xa maña ndo ra xitondoso
ndo yu'u?
24 Taxi ndo iin xu'un kaa nda'a yu na
kuni yu —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa taxi ndia ña nda'a ra, ra ndika'an
ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—¿Yoo na'na ke ndu'u nuu xu'un yo'o,
ra yoo kivi ke ndoso nuu ña? —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Na'na ra César, ra kivi tu ra ke ndoso
nuu va ña —kachi ndia.
25 Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—Tu saa, ra na taxi ndo ña'a ra César
nda'a va ra, ra ña kuu kuenda Ndioxi, na
taxi ndo nda'a Ndioxi va —kachi ra xi'in
ndia.
26 Ndia saa ra nii ndini'i ndia ni ke sa
ndia xi'in ra, saa chi ndia nii tu'un ki'vi
ndikä'an ra nuu chitu yuvi kan, saa ra
tiaa ni ndakanda ini na xi'in tu'un ña
ndakuiin ra yu'u ndia, ndia saa ra kutaxin
yu'u va ndia.

Ndakatu'un ndia saduceo Jesús a ndixa ke ndatiaku na ndii

27 Ra te ndi'i, saa ndixa'an sava ndia
saduceo nuu Jesús. Ra ndia kan, ra kuë
kandixa ndia ña ndatiaku na ndii, ra xa'a
ña kan ndindakatu'un ndia ra kachi ndia
saa:
28 —Tata Maestro, ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés nda'a ndi ra su'va va
kachi ña: “Tu iin tiaa ra iyoo yasi'i ra, ra
ndikäku se'e ra xi'in ña, ra ndixi'i va ra,

saa ra xiniñu'u na ndaki'in inka ñani ra
ña'a kan, saa ra, ta xa na kaku se'e ña, ra
ta iyoo se'e ra ndixi'i kan va, na koo ña
kaku kan”, kachi ña.
29 Ra su'va ke kuu xi'in iin ve'e, uxa
tiaa xikuu ndia ve'e ndia. Ra saa kuu ra
nditanda'a va iin ñani ndia ra chee, ra
ndia nii se'e ra ndikäku xi'in yasi'i ra, ra
ndixi'i va ra.
30 Ra saa ndaki'in ña inka ñani ra, ra
ndikun sata ra, ra ndixi'i tu ra kan va, ra
ndikäku tu se'e ra kan va xi'in ña.
31 Ra saa ndaki'in ña inka tuku va ra,
ra ndixi'i tu ra uni kan va, ra uxa saa
ndia xindu'u ña xi'in va, ra ndixi'i uxa saa
va ndia; ra ndia nii ndia ndikäku se'e ña
xi'in vi.
32 Ndia saa ra ndixi'i tu mii va ña.
33 Ña kan ke kuni ndi ndakatu'un ndi
yo'o vichin, ta xa na ndatiaku ndia kan,
¿ra yoo kuu iin ndia kuu yii ña, chi
xindu'u ña xi'in uxa saa va ndia? —kachi
ndia xi'in Jesús.
34 Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa xi'in
ndia:
—Na ndee ña yuuvi yo'o vichin va kuvi
na tanda'a.
35 Ndi su na taxi Ndioxi ndiayu ndati-
aku, ra koo na xi'in ra ndivi, ra tandä'a
ka vi na kan.
36 Ra nii küvi ka va tu na. Saa chi xa ta
iyoo na tatun Ndioxi va ke koo na, ra se'e
Ndioxi va kuu na saa chi ndiatiaku va na.
37 Ra ña ka'an ndo xa'a ña ndatiaku na
ndii, ra na kundaa ini ndo, chi xa mii
tu'un Ndioxi ña tiaa ra Moisés xina'a vi
ke ndakani nuu yo xa'a ña ndatiaku na
ndii. Ra su'va ke kachi Ndioxi ndika'an
ra xi'in ra Moisés ta xini ra xixi itun ìñu
kan: “Yu'u kuu Ndioxi ra Abraham, xi'in
ra Isaac, xi'in ra Jacob”, kachi ra.
38 Ña kan ke na kundaa va'a ini yo. Chi
Ndioxi, ra Ndioxi na tiaku va kuvi ra. Ra
süvi Ndioxi na ndii kuvi ra, ra nuu ra kan
ra tiaku takundi'i va na xa ndixi'i —kachi
Jesús xi'in ndia saduceo.
39 Ra saa ndakuiin sava ndia maestro
saña'a ndiayu Ndioxi ndee kan, kachi
ndia saa:
—Tata Maestro, va'a ni va ndika'an kun
—kachi ndia.
40 Ndia saa, ra ndia nii ka na ndixäa
ndiee ini ña ndakatu'un ka na Jesús.

Ka'nu ni ka ra ti'vi Ndioxi nuu ra rey David

41 Saa ndika'an Jesús xi'in na ndee kan,
kachi ra saa:
—¿Ndixaa iyoo ña tuvi ndo'o?
¿Nichuun ka'an na ña kuu se'e xikua ra
rey David ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku na
yuuvi yo'o?
42 Ra ra David, ra su'va va tu kachi ra
ndika'an ra nuu tutu Salmo ña tiaa ra:
Su'va kachi Ndioxi xi'in Tata yu:
“Na kundu'u kun xiin kua'a yu
43 ra va'a sandi'i yu xa'a takundi'i na iyoo
kuachi xi'in kun”, kachi Ndioxi,
kachi ra rey David.
44 Ndatu'un ndo xi'in yu, ¿ndixaa ke iyoo
ña, ña ka'an ra David ña kuu iva ra, ra
ti'vi Ndioxi kixi, ra ka'an tu ra ña kuu ra
se'e va ra? —kachi Jesús xi'in na.

Vä'a ndasa va'a ni yo mii yo nuu inka na

45 Ra saa kuu yuvi na ndee xini so'o ña
ndakani Jesús ndee na, ra saa ndika'an ra
xi'in ndia ita'an xi'in ra, kachi ra saa:
46 —Kuenda ni koo ndo, ra xä ndo ta
xa ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés, saa chi ndia kan, ra
kotoo ni ndia kundixi ndia tikoto nani,
ra kuni ni tu ndia sato'o ni yuvi ndia te
ndakuta'an ndia xi'in na nuu ya'vi va. Ra
saa tu te kua'an ndia ve'e ñu'u a te kua'an
ndia viko, ra xini sii ni ndia kundee ndia
tiayu tu ndee na kuna'nu.
47 Ra sanda'vi ni tu ndia na si'i na
ndukuaan va, ra ndaki'in ndiaa ndia ña'a
ña kuu mii na nda'a na. Ra ña kuni ndia
kindoo va'a ndia nuu na ñuu, ra na'a ka
vi ka'an ndia xi'in Ndioxi. Ra ña xa ndia
ña yo'o, ra chee ni ka va tundo'o vaxi nuu
ndia sa Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia
ita'an xi'in ra.

21

Ndatu'un Jesús xi'in na xa'a xu'un ña ndisoko iin ña'a nda'vi ña ndukuaan

1 Ra saa ndu'u Jesús ini korra ve'e ñu'u
ka'nu, ra yachin kan, íin iin ñá'a nuu taan
na xu'un ña soko na. Ra xito'ni ra ña soko
ka vi na xu'un, ra kua'a ka vi xu'un soko
sava na kuika.
2 Ra saa ndixaa iin ña'á nda'vi ña ndixi'i
yii, ndisoko ña uvi xu'un kàà vali nuu
Ndioxi.
3 Saa ndika'an Jesús xi'in na ndee kan,
kachi ra saa:

—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi ndiaa
ya'vi ni ka va xu'un ña ndisoko ña nda'vi
kaa nuu ña ndisoko takundi'i na.
4 Saa chi va'a ni kua'a ni va ku xu'un
soko na, ndi su ña xa ndoo ndoso nuu
va na ke soko na. Ra ña nda'vi kaa, ra
takua ña kaa ku ndi'i xu'un lo'o va ña, ra
ndisoko ndi'i va ña ña nuu Ndioxi —kachi
Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús ña ndi'i xa'a ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

5 Ra saa ndika'an sava ndia ita'an xi'in
Jesús, xa'a ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén
kan ña nduvi ni yuu kuva'a ña, ra kua'a
ka vi ña'a nduvi ndisoko na iyoo ini ña,
kachi ndia. Ra saa ndika'an Jesús xi'in
ndia kachi ra saa:
6 —Ve'e ñu'u ka'nu ña iyo ni kaa xito'ni
ndo nuu yo'o, ra vaxi kii ra ña ndi'i xa'a
va kuvi ña, ra ndia nii nuu ndichi ka ña
ke kuña'a ka vi —kachi ra.

Su'va kuu ta xa ndinumi ndi'i xa'a ña yuuvi

7 Ra saa nindakatu'un ndia ra kachi
ndia saa:
—Tata Maestro, ¿ama ke kuu saa? ¿Ra
ni ke sa ndi ña va'a kundaa ini ndi ta xa
na kuyachin ndi'i xa'a ña? —kachi ndia.
8 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in
ndia:
—Kuenda ni koo ndo ra täxi ndo
sanda'vi na ndo'o. Saa chi kua'a ni na
kixi ra kuniñu'u na kivi yu ña sanda'vi na
ndo'o, ra ka'an na xi'in ndo, kachi na saa:
"Yu'u ku Cristo; ra vichin ke nditandiaa
kii ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o", kachi na. Ra
na kandïxa ndo na, ña ndakundikun ndo
na.
9 Ra te xa na xa'a kuni so'o ndo ña
iyoo ni kuachi, ra xa'a kuni so'o ndo ña
kanita'an ni yuvi, saa ra na kuayü'vi ndo,
chi xiniñu'u saa ke kuu va. Ndi su süvi ña
xa ndi'i xa'a kuvi ña yuuvi.
10 Ra saa ndika'an ka ra xi'in ndia, kachi
ra saa:
—Kua'a ni ñuu ra kanita'an ni ña xi'in
ta'an ña, ra saa tu ñuu ña na'nu va, chi
kanita'an ni tu ña kan va xi'in ta'an ña.
11 Ra ndiee ni taan, ra kundikaa ni soko,
ra koo ni tu kue'e va, ra tiaa ni iyo kuu
ndivi kaa, ra kuu kua'a ni ña ndichi.
12 'Ndi su ta kumani ka kuu takundi'i ña
yo'o, ra saa tiin na sava ndo ra sandiva'a
ni na xi'in ndo, ra taxi na ndo'o, ra tiin
na ndo'o ku'un ndo xi'in na ve'e ñu'u na,
ra taan na ndo'o ve'e kàà, ra kundiaka na
ndo'o ku'un ndo xi'in na nuu na rey, xi'in
nuu na kuna'nu xa'a ña ndikun ndo yu'u.
13 Ra saa ke kuvi ndatu'un ndo xa'a yu
xi'in na.
14 Ra na ndï'i ini ndo xa'a tu'un ña
ndakuiin ndo yu'u na, ña ndaki'in ndo mii
ndo nda'a na.
15 Chi yu'u va taxi ña xini tuni ndo, ña
va'a ndakuiin ndo yu'u na, ra ndia nii
na kanita'an xi'in ndo kuchüun ndakuiin
yu'u ndo, ra nii nï'i na ni ke kachi na xi'in
ndo.
16 Ra na kundaa ini ndo, chi ivasi'i ndo,
xi'in na ñani ndo, xi'in na ve'e ndo, xi'in
na ita'an mani xi'in va ndo kuvi na xiko
ta'an xi'in ndo nuu na chiñu. Ra ka'ni va
na sava ndo.
17 Ra kundasi ni yuvi yo'o ndo'o xa'a ña
ndikun ndo yu'u,
18 ra na kundï'i ini ndo, chi ndia nii ixi
lo'o xini ndo ke ndoñü'u.
19 Ña kan ke na sa ndiee ni ini ndo, ra
saa ke kuchuun ndo kaku ndo.
20 'Ra ta xa na kuni ndo, ña xa iin
xinunduu ndia soldado ñuu Jerusalén,
saa ra na kundaa ini ndo ña xa ndixaa
kii ña ndi'i xa'a va ña.
21 Ra na ndee chi Judea, ra na kunu na
ku'un na chi iku, ra na ndee ñuu ka'nu
Jerusalén, ra na kee na ku'un va na, ra
na ñu'u xachiñu iku, ra na nandïko ka na
ñuu.
22 Saa chi kii kan ra sando'o ni Ndioxi
na xa'a ña ndikandïxa na, ra saa ke xinu
nuu takundi'i ña ka'an tu'un Ndioxi.
23 ¡Ra nda'vi ni na si'i na ñu'u se'e, xi'in
na iyoo se'e vali te xa na xaa kii ña kuu ña
yo'o! Saa chi kii kan ke sando'o ni Ndioxi
yuvi, ra sandaku ra kuachi xi'in na.
24 Ra sava na ka'ni na xi'in ichi, ra
sava tu na tiin na ku'un xi'in na iin
takundi'i ñuu xika va, ra saa kuu yuvi
na xïni Ndioxi ña sandi'i na xa'a na ñuu
Jerusalén, saa ra xaa tu kii ña sandi'i
Ndioxi xa'a mii va na —kachi Jesús xi'in
ndia.

Su'va kuu te xa na ndiko se'e Ndioxi

25 Saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra, kachi ra saa:
—Ta xa na xaa kii ña ndi'i xa'a ña yuuvi
yo'o, saa ra kuni na ña iyo ni kuu nuu
ñu'ù xi'in nuu yoo, xi'in takundi'i kimi;

ra takundi'i yuvi na ndee nuu ñu'u yo'o,
ra tiaa ni yu'vi na, ra iin sana su'va ini na
xa'a ña kuni so'o na, ña ndiee ni iyoo kuu
ni'i yu'u tiañu'u ña kandita ra.
26 Ra iin ndiakua kuvi too na yuuvi yo'o,
xa'a ña ndakani ini na xa'a ña ndi'i xa'a
ña yuuvi, saa chi kuni na ña ndakanda
ndi'i ña'a ña ndee nuu ndivi.
27 Ra saa vi ke kuni ndo yu'u, ra xaa yo'o
vichin, ña kixi yu xi'in takundi'i ndiee yu
ña ka'nu.
28 Ra te xa na xa'a kuu takundi'i ña
ndika'an yu xi'in ndo, saa ra na kusii ini
ndo, ra na ndoni'i ndo nuu ndo chi ndivi.
Saa chi xa ndinumi ni kixi yu ña sakaku
yu ndo'o, ña ndö'o ka ini ndo —kachi
Jesús xi'in ndia.

29 Ra saa ndika'an ka ra iin tu'un ndichi
xi'in ndia, kachi ra saa:

—Koto'ni ndo ta ku'va iyoo itun koxi
xi'in takundi'i ka itun na'nu.
30 Chi te xa xa'a nduu itia nu, ra xa'a
ndukuii nu, ra saa ke xa kundaa ini ndo
ña xa kuyachin kii ña kuun savi va.
31 Ra ta xa ndo ña kundaa ini ndo xi'in
itun ña ndukuii nu, ra mii saa ke sa tu
ndo te xa na kuni ndo ña kuu takundi'i
ña yo'o, saa ra xa kundaa ini ndo ña xa
kuyachin Ndioxi ña ka'ndia ra chiñu nuu
ndo.

32 ’Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo,
chi xi'na ka va kuu takundi'i ña yo'o, ra
saa vi ke kuvi yuvi na ndee kii vichin.
33 Ra ndivi kaa xi'in ñu'ù yo'o, ra ña
ndi'i xa'a va kuvi ña, ndi su tu'un yu ra
ndï'i xa'a ña.

34 ’Ña kan ke kuenda ni na koo ndo,
ra na sandä'vi ndo mii ndo, ña xa'a ndo
ndakundi'i ni ini ndo xa'a viko ña kuxi
ndo, xi'in ña ko'o ndo xini ndo, ra nii na
ndï'i ni tu ini va ndo xa'a ña iyoo nuu
ña yuuvi yo'o, chi kama ni va ndakava
tundo'o ña kuu kii kan sata ndo.
35 Saa chi ta iyoo iin kuakun ña
sakaku'un na kiti ta tiin na ri xi'in ña se'e,
ra saa va ke ndo'o takundi'i yuvi.

36 Ña kan ke xiniñu'u na koo nduvi
ni ndo, ra ka'an ni ndo xi'in Ndioxi iin
takundi'i kii, ra saa ke kuvi kaku ndo nuu
takundi'i ña kuu, ra kuchuun ndo xaa ndo
nuu yu'u, ra xaa yo'o vichin —kachi Jesús
xi'in ndia ita'an xi'in ra.

37 Jesús, ra iin takundi'i ka'ñu ndixika
ra ve'e ñu'u ka'nu saña'a ra yuvi, ra te
ñuu ndixika ra iku ña nani olivo ndika'an
ra xi'in Ndioxi va.
38 Ra iin takundi'i ixtiaan ndixa'an yuvi
kan ña xini so'o na, ña saña'a ra na ini
ve'e ñu'u ka'nu kan.

22

Kata'an na ndia ku'va ke sa na ña va'a kuchuun na ka'ni na Jesús

1 Ra ta xa kua'an kuyachin ni ña koo
viko pascua, ta xixi na xita va'a ña köo
ndavi xi'in,
2 ra saa xa'a ndia xikua'a kuna'nu
nuu ndia sutu, xi'in ndia maestro saña'a
ndiayu Ndioxi, ña xika ndia nduku ndia
ndia ku'va ke sa ndia ña va'a ka'ni se'e
ndia Jesús, saa chi iyu'vi ni va ndia nuu
na ñuu.
3 Ra saa ndiki'vi ti ndiva'a ini ra Judas,
ra nani tu ra Iscariote va, ra ra yo'o kuvi
iin ra ita'an xi'in ndia ita'an xi'in Jesús ña
kuu ndia uxi uvi.
4 Saa ndaki'in ra Judas kan ndixa'an
ra nuu ndia kuna'nu nuu ndia sutu,
xi'in nuu ndia kuna'nu nuu ndia kumisio
ndiaa ve'e ñu'u ka'nu, ra ndikata'an ra
xi'in ndia, ndia ku'va ke sa ra ña va'a
ndataxi ra Jesús nda'a ndia.
5 Saa ra tiaa ni kusii ini ndia, ra kindoo
ndia xi'in ra ña cha'vi ndia ra.
6 Ra kindoo tu ini mii va ra ña ndika'an
ndia xi'in ra, ra saa xa'a ra xika nduku ra
ndia ku'va ke sa ra ña va'a ndataxi se'e ra
Jesús nda'a ndia, ka'an ra.

Xixini Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra

7 Ra ta nditiandiaa kii ña kuxi na xita
va'a ña köo ndavi xi'in, ra soko tu na
iin ndikachi lo'o xa'a ña ndaka'an na ña
sakaku Ndioxi na,
8 ra saa ndika'an Jesús xi'in ra Pedro,
xi'in ra Juan, kachi ra saa:

—Kua'an ndo, ra savii ndo ña kuxini yo
viko pascua vichin —kachi ra.
9 Saa ndindakatu'un ndia ra, kachi ndia
saa:

—¿Ndia mii ke kuni kun ku'un ndi savii
ndi ña kuxini yo Tata? —kachi ndia.
10 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa
xi'in ndia:

—Kua'an ndo chi ñuu, ra te ndiki'vi ndo
ñuu kan kua'an ndo ra ikan ndakuta'an
ndo xi'in iin tiaa ra kasoko ra yoo tiakuii

kua'an ra. Ra kundikun ndo sata ra ku'un
ndo ndia mii ve'e nuu xaa ra ki'vi ra.
11 Ra ikan ka'an ndo xi'in mii ra tata
xi'in ve'e kan, kachi ndo saa: "Ra Tata
Maestro kuvi ra kachi su'va: ¿Ndia mii
ke íin ve'e nuu koo yu kuxini yu xi'in ndia
ita'an xi'in yu viko pascua vichin?, kachi
ra", kachi ndo xi'in ra.
12 Ra saa ña'a ra iin ve'e chee ña piso
ninu nuu ndo, ra iyoo nduvi ndi'i va ini
ña; ra ikan ke na savii ndo ña kuxini yo
—kachi ra.
13 Ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia, ra
iin ta iyoo ña ndika'an Jesús xi'in ndia,
ra iin saa ndixa ke iyoo ña kuu va, ra
ikan xanduvi ndi'i ndia chiñu ña ndika'an
Jesús xi'in ndia sa ndia.
14 Ra ta nditandiaa hora ña kuxini ndia,
ra saa xaa Jesús xi'in ndia ita'an xi'in
ra, ra ndakundee ndia nuu mesa ña kuxi
ndia.
15 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia,
kachi ra saa:
—Tiaa ni xa kuni yu, ña kuxini yu xi'in
ndo viko pascua yo'o vichin, ña kumani
ndo'o ni yu, ra kuvi yu.
16 Ra na kundaa ini ndo ña ka'an
yu xi'in ndo yo'o, chi takundi'i ka viko
pascua ña vaxi ra köo ka yu ña kuxini
yu xi'in ndo. Saa chi ndia na xinu kii ña
ka'ndia Ndioxi chiñu vi ke kuxini tuku yu
xi'in ndo —kachi ra.
17 Ra saa tiin ra copa ña ñu'u vino, ra
taxi ra taxa'vi nda'a Ndioxi, ra ndika'an
ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ki'in ndo ra yo'o, ra lolo'o na ko'o
takundi'i ndo.
18 Ra ña ndaa ka'an yu xi'in ndo vichin,
chi nandïko ka yu ña ko'o yu nduxi uva
yo'o xi'in ndo, saa chi ndia te na tandiaa
kii ña ka'ndia Ndioxi chiñu vi ke ko'o tuku
yu ra xi'in ndo —kachi ra xi'in ndia.
19 Ra saa ki'in ra xita va'a ra taxi ra
tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra saa ta'vi
ra ña taxi ra nda'a ndia, ra ndika'an ra
xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ña yo'o ku iki kuñu yu, ña ndataxi yu
xa'a ndo vichin. Ra iin takundi'i ichi na
sa ndo ña yo'o ña ndaka'an ndo xa'a yu
—kachi ra.
20 Ra te sandi'i ndia xixini ndia, ra
saa ki'in tuku ra copa ña ñu'u vino, ra
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Vino yo'o ku iin trato xaa ña kindoo
yu xi'in ndo vichin, chi ra yo'o ku nii yu
ña kutia xa'a kuachi takundi'i ndo.
21 'Ra vichin na kundaa ini ndo, chi iin
ra ndu'u nuu mesa xi'in va yu kuvi ra
ndataxi yu'u nda'a na saa ini xini yu'u.
22 Ra ña ndixa ke xiniñu'u ndo'o ni va
yu'u, ra xaa yo'o vichin, saa chi xa saa
kuni mii Ndioxi ña ndo'o va yu, ndi su
¡nda'vi ni tiaa ra ndataxi yu'u nda'a na
saa ini xini yu'u! —kachi ra xi'in ndia.
23 Ra saa xa'a ndia ndakatu'un ta'an
ndia, ña kuni ndia kundaa ini ndia, yoo
ku iin ndia ndataxi Jesús nda'a na saa ini.

Xa kuachi ndia ita'an xi'in Jesús xa'a iin ra kuchee ka'ndia chiñu nuu ndia

24 Saa kuu, ra xa'a ndia ita'an xi'in Jesús
xa kuachi ndia xi'in ta'an ndia, ña kuni
ndia ña iin mii ndia na kuu ra kuchee
ka'ndia chiñu nuu mii ndia.
25 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi
ra saa:
—Na kundaa ini ndo, chi na chiñu iyoo
nuu ña yuuvi yo'o, ra xa nduxa na xi'in
yuvi ña na sa na chiñu, ra ndiakua xi'in
ndiayu mii na ke kuu ndi'i va chiñu ña
kuni na. Ra na kuu mii iin chiñu chee, ra
xinisii ni na ña ka'an va'a yuvi xa'a na.
26 Ndi su ndo'o, ra süvi saa ke koo ndo,
chi xa siin va ke koo xi'in ndo'o. Saa chi
iin ra kuni kuchee nuu ndo ra ta iyoo iin
ra lo'o va ke na koo ra, ra ra xa'ndia chiñu
nuu ndo, ra ta xa iin na chu'un nda'a va
ke na sa ra.
27 'Ra vichin kuni yu ndakatu'un yu
ndo'o, ra na ka'an ndo xi'in yu, ¿yoo ku
na chee va'a ka tuvi ndo, a na ndee nuu
mesa, a na chu'un nda'a va? ¿A su na
ndu'u nuu mesa va kuvi na chee? Ra na
kundaa ini ndo, chi yu'u ra kuu maestro
ndo, ra ta iyoo iin ra chu'un nda'a va ke
iyoo yu nuu ndo vichin.
28 'Ra ndo'o kuvi ndo xita'an tuun xi'in
yu ña ndo'o yu tundo'o ña u'vi va.
29 Ra xa'a ña kan ke taxi va yu ña
ka'ndia ndo chiñu, ta ku'va xa Tata yu ña
taxi ra ña xa'ndia yu chiñu.
30 Ra ndo'o kuvi ndo kuxi ra ko'o ndo
nuu ka'ndia yu chiñu. Ra kundee ndo
tiayu na'nu ña sandaku ndo kuachi xi'in
uxi uvi saa na se'e xikua na ñuu Israel
—kachi Jesús xi'in ndia.

Ka'an Jesús ña tise'e tu'un ra Pedro xa'a ra

31 Ra saa ndika'an tu Jesús xi'in ra
Pedro va, kachi ra saa:
—Simón, Simón, na kundaa ini kun chi
xa nduku va timia'a ndiayu xa'a ndo ña
kotondoso ri ndo'o. Ra iin ta ku'va xa na
ña ndativi na nuni trigo, ke sa ri xi'in ndo
kuni ri.
32 Ndi su xa ndika'an va yu xi'in Ndioxi
xa'a kun, ña na kandixa ni ka kun yu'u,
ra ta xa na nandiko tuku kun nuu yu, ra
na chindiee ta'an kun xi'in ndia ñani kun,
ña ndinuni ni ka na kandixa ndia yu'u
—kachi ra xi'in ra.
33 Saa ndakuiin ra Simón, kachi ra saa
xi'in ra:
—Tata, yu'u ra xa iyoo nduvi va yu, nii
ve'e kàà na ku'un yu xi'in va kun, ra nii
na kuvi tu yu xi'in va kun chi nandïko ini
yu —kachi ra.
34 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra, kachi
ra saa:
—Na ka'an yu xi'in kun ra kundaa ini
kun, chi vichin ra xa uni va ichi tise'e
tu'un kun xa'a yu, ña xïni kun yu'u kachi
kun, ra saa kana chele —kachi ra.

Xa kuyachin tundo'o nuu Jesús

35 Ra saa ndindakatu'un Jesús ndia
ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Ta ti'vi yu ndo'o ndixa'an ndo
ndika'an ndoso ndo tu'un Ndioxi, ta ndix-
inï'i ndo leka, ra nii xu'un ndixinï'i ndo,
ra nii ndixan ndixinï'i ka ndo ku'un xi'in
ndo ku'un xa'a ndo, ¿ra a ndia ña'a
kumani nuu ndo? —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Ndia nii ña'a ndikumäni nuu ndi,
Tata —kachi ndia.
36 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia,
kachi ra saa:
—Xa siin va koo vichin, chi ndo'o, ndia
iyoo leka, ra na kani'i va ndo ña, ra ndo'o,
ndia ni'i xu'un, ra kani'i va ndo ña, ra
ndo'o, ndia köo ichi ni'i, ra na xiko ndo
tikoto ña isukun ndo, ra sata ndo iin ichi
ña kani'i ndo.
37 Ra ka'an yu ña yo'o xi'in ndo, chi
vichin ke xiniñu'u xinu nuu tu'un Ndioxi
ña tiaa na xa'a yu xina'a ña ndakani kachi
su'va: "Ra ti'vi Ndioxi xaa, ra xi'in yuvi na
iyoo kuachi va ndachuta'an na ra", kachi
ña. Ra takundi'i tu'un ña ndakani xa'a
yu, ra ña xaa yu vichin ke xinu nuu va ña
—kachi ra.
38 Ra saa ndika'an ndia xi'in ra, kachi
ndia saa:
—Tata, xa yo'o va iyoo uvi ichi —kachi
ndia.
Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Xa va'a; na kä'an ka yo xa'a ña yo'o
—kachi ra xi'in ndia.

Kua'an Jesús ka'an ra xi'in Ndioxi iin nuu nani Getsemaní

39 Ra saa kita Jesús ini ve'e kan, ra
ndaki'in ra kua'an ra iku Olivo ka'an ra
xi'in Ndioxi, chi xa saa yuna'a va ra. Ra
ndakundikun tu ndia ita'an xi'in va ra
kua'an ndia sata ra.
40 Ra te ndixaa ndia kan, ra saa
ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ka'an ndo xi'in Ndioxi ña na chindiee
ta'an ra xi'in ndo, ña va'a na köyo ndo
nda'a ña kuni kotondoso ndo'o —kachi ra.
41 Ra saa kuxika ra iin vivi'i nuu ndia, ra
iin ta ku'va ña sako'ni na yuu ke kuxika
ra; ra ikan xikusiti ra, ra xa'a ra ka'an ra
xi'in Ndioxi,
42 kachi ra saa:
—Tata, tu kuni kun, ra na täxi kun ña
ndo'o yu. Ndi su na köo ña kuni yu'u, chi
na sa kun ña kuni mii va va kun —kachi
ra.
43 Ra saa xaa iin ra tatun Ndioxi ra kee
ndivi, ña taxi ra ndiee nda'a Jesús.
44 Ra saa kusuchi ka vi ini ra, ra saa
ndakundiee ni ka ra ndika'an ra xi'in
Ndioxi, ra saa xa'a koyo tiatiin ra nuu
ñu'u, ra iin ta iin tina'nu nii saa íin ra.
45 Ra ta sandi'i ra ndika'an ra xi'in
Ndioxi, ra saa nandiko ra xaa ra nuu ndee
ndia ita'an xi'in ra, ra xa ndia kixi va
kuvi ndia ndee ndia xa'a ña kusuchi ni
ini ndia.
46 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi
ra saa:
—¿Nichuun kixi ni ndo? Ndakoo ndo
ra ka'an ndo xi'in Ndioxi ña na chindiee
ta'an ra xi'in ndo, ña va'a na köyo ndo
nda'a ña kuni kotondoso ndo'o —kachi ra.

Tiin na Jesús kua'an ra xi'in na

47 Ra sakan saa kuu Jesús ka'an ra xi'in
ndia ita'an xi'in ra, saa ra xa ndixaa va iin
tia'ndia chee yuvi nuu ndee ndia. Ra ra
Judas ra ita'an xi'in ndia ita'an xi'in Jesús
ña kuu ndia uxi uvi kuvi ra inuu nuu yuvi
kan ndixaa na, ra saa kuyachin ra Judas

ra nditandiaa yu'u ra nuu Jesús ña ka'an
ndioxi ra xi'in ra iyoo tu'un.
48 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra Judas,
kachi ra saa:
—¿A su'va va ke xa kun ña ndataxi kun
yu'u nda'a na saa ini xini yu'u? —kachi
ra.
49 Ra saa xito'ni ndia ita'an xi'in Jesús
ndita ndia, ra kundaa va ini ndia ña
ndo'o ra, ra saa ndindakatu'un ndia ra
kachi ndia saa:
—Tata, ¿a kuni kun tu na kanita'an ndi
xi'in na, xi'in ichi ña ni'i ndi? —kachi
ndia.
50 Saa ra ndikun xa'ndia va iin ra ita'an
xi'in ndia so'o kua'a iin tiaa ra xachiñu
nuu sutu ra kuchee nuu takundi'i sutu.
51 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra, kachi
ra saa:
—Xa va'a, na koo na saa —kachi ra.
Ra saa nditiandiaa nda'a Jesús so'o tiaa
kan, ra sanda'a va ra ña.
52 Ra te ndi'i, ra saa ndika'an tu ra xi'in
ndia kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia
kuna'nu nuu ndia kumisio ndiaa ve'e
ñu'u ka'nu, xi'in ndia xikua'a kuna'nu
nuu na ñuu, na ndixaa tiin ña'a, ña ku'un
ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—¿A ra kui'na va kuvi yu tuvi ndo?
¿Nichuun xaa ndo xi'in ichi, xi'in itun ña
tiin ndo yu'u?
53 A su iin takundi'i va kii ndixiyo yu
xi'in ndo ini ve'e ñu'u ka'nu, ra nditiin
ndo yu'u. Ndi su vichin ke xa ndixaa hora
ña sa ndo ña kuni va ndo, saa chi vichin
ke ka'ndia ña ndiva'a chiñu va —kachi
Jesús xi'in ndia.

Tise'e tu'un ra Pedro xa'a Jesús

54 Ra saa tiin na Jesús, ra ndaki'in na
kua'an na xi'in ra chi ve'e ra sutu kuchee.
Ra saa xika xika ndikun ra Pedro kua'an
ra sata na.
55 Ra te ndixaa na ve'e ra sutu kuchee
kan, saa chikaa na ñu'u nuu ke'e ra, ra iin
xinunduu na ndee na ndasaa na, ra tiañu
yuvi kan ndakundu'u ta'an va ra Pedro
ndasaa ra xi'in na.
56 Ra saa kuu ra Pedro ndu'u ra ndasaa
ra xi'in na. Ra xini va iin ña'a ña xachiñu
nuu ra sutu kan ra, ra saa ndika'an ña,
kachi ña saa:
—Ra ita'an xi'in Jesús kuvi tu ra yo'o va
—kachi ña.
57 Saa ndakuiin ra Pedro, kachi ra saa
xi'in ña:
—Ndïxa, xïni yu ra ka'an kun xa'a
—kachi ra.
58 Ra saa ndiya'a iin kani lo'o, ra tuku
va tiaa ndakuni ra Pedro, ra ndika'an ra
xi'in ra, kachi ra saa:
—Ra ita'an xi'in Jesús kuvi tu yo'o va
—kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra Pedro, kachi ra saa:
—Yo'o, ra ka'an ñaa, ndïxa. Süvi yu
—kachi ra.
59 Ra saa ndiya'a ku'va iin hora, ra tuku
va tiaa ndika'an xi'in ra, kachi ra saa:
—Ña ndixa ke, ra ita'an xi'in Jesús kuvi
tu ra yo'o va, chi ra kee Galilea kuvi ra
—kachi ra.
60 Saa ndika'an ra Pedro xi'in ra, kachi
ra saa:
—Yo'o, ra ka'an ñaa, kundäa ini yu yoo
xa'a ke ka'an kun —kachi ra.
Ra sakan saa kuu ra ka'an ra, saa ra
kana va chele.
61 Ra saa ndikokuiin Jesús ndakoto'ni ra
nuu ra Pedro, ra saa vi ke ndaka'an ra
Pedro xa'a tu'un ña ndika'an Jesús xi'in
ra, ta kachi ra su'va: "Ñuu vichin ra xa
uni va ichi tise'e tu'un kun xa'a yu, ra saa
kana chele", kachi ra.
62 Ndia saa ra kanata ra Pedro chi ke'e,
ra xa'a ra xaku ni ra.

Xa siki ni na Jesús

63 Ra saa xa'a ndia soldado, ndia ndiaa
Jesús ña xa siki ndia ra, ra kani ni ndia
ra.
64 Ra ndasi ndia nuu ra, ra kani ndia ra,
ra ka'an ndia xi'in ra, kachi ndia saa:
—Ka'an xi'in ndi, ¿yoo ku na kani yo'o?
—kachi ndia.
65 Ra kua'a ni ka nuu tu'un ki'vi ka'an
ndia xi'in ra.

Ndiaka ndia soldado Jesús kua'an ra xi'in ndia nuu na chiñu

66 Ra te ndituvi inka kii, ra saa
ndakuta'an ndia xikua'a, xi'in ndia mae-
stro saña'a ndiayu Ndioxi ña tiaa ra
Moisés, xi'in ndia sutu kuna'nu, ra saa
ndiaka ndia soldado kan Jesús ndixaa ra
nuu na chiñu kan. Ra saa xa'a ndia
ndakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
67 —Ka'an xi'in ndi vichin, ¿a ndixa yo'o
ku Cristo ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku ña
yuuvi yo'o? —kachi ndia.
Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:

—Nii na ka'an va yu xi'in ndo ña suvi yu, ra xa saa kandïxa vi ndo yu'u.
68 Ra tu na ndakatu'un tu yu ndo'o, ra ndakuïin vi ndo, ra nii saña tu ndo yu'u va.
69 Ndi su vichin, ra iin saa ndia kii ña vaxi ke kundu'u yu'u, ra xaa yo'o vichin, xitia kua'a Tata yu Ndioxi ra kuu mii takundi'i ndiee —kachi ra xi'in ndia.
70 Ra saa ndindakatu'un takundi'i ndia ra, kachi ndia saa:
—¿A Se'e Ndioxi kuvi ndixa va kun? —kachi ndia.
Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Xa mii ndo ndika'an va, ra suvi kuvi va yu —kachi ra.
71 Ra saa ndika'an ndia, kachi ndia saa:
—Yoo ka ku na xiniñu'u yo ka'an tie'e nuu vi ra, ra xa mii yo kuvi yo xini so'o, ña ndika'an mii ra ña ku ra se'e Ndioxi va —kachi ndia.

23

Ndataxi na Jesús nda'a ra Pilato

1 Ra saa ndaki'in takundi'i ndia chiñu kan Jesús ra kua'an ra xi'in ndia nuu ra Pilato.
2 Ra ta ndixaa ndia xi'in ra nuu ra chiñu chee Pilato kan, ra saa xa'a ndia taxi ndia kuachi siki xa'a ra, kachi ndia saa:
—Ndu'u kuvi ndi ndani'i tiaa yo'o ña xika ra sakanita'an ra na ñuu ndi, ra ka'an ra, ña chä'vi ka ndi xu'un ña cha'vi ndi nda'a ra tata chiñu César ñuu Roma. Ra ka'an tu ra ña kuu ra Cristo, ra kúu tu ra rey va, kachi ra —kachi ndia.
3 Ra saa ndindakatu'un ra Pilato Jesús, kachi ra saa:
—¿A ndixa rey na judío kuvi yo'o? —kachi ra.
Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Ta iyoo ña ndika'an kun, saa iyoo va ña —kachi ra.
4 Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in ndia sutu kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in takundi'i ka yuvi kan, kachi ra saa:
—Köo ndia nii kuachi tiaa yo'o ndani'i yu —kachi ra.
5 Ndi su ndia kan ra iin tuun tuun va ka'an ndia, kachi ndia saa:
—Ra ñaa, ra xa iinii saa va ñuu ke xika ra sakanita'an yuvi. Ra ndia Galilea ke kee ra xika ra saña'a ra yuvi, ra iin saa xaa ra ndia Judea yo'o va —kachi ndia.

Ndiaka na Jesús kua'an ra nuu ra Herodes

6 Ra te xini so'o ra Pilato ña kachi ndia saa xa'a Jesús, ra saa ndindakatu'un ra ndia, kachi ra saa:
—¿A ra Galilea kuvi ra? —kachi ra.
7 Ra ta ndika'an ndia xi'in ra ña suvi ra, ndia saa ra ndati'vi ra Jesús kua'an ra nda'a ra Herodes, chi ra kan kuvi ra kuu rey xa'ndia chiñu chi Galilea. Ra ndixiin tu ra ñuu Jerusalén va kii kuu saa kan.
8 Ra ta xini ra Herodes ña ndixaa na xi'in Jesús nuu ra, ra kusii ni ini ra; saa chi xa yachi ni vi ke kuni ra ña kuni ra Jesús, saa chi xa ndatu'un va na xa'a Jesús, ña xa ra kua'a ni ña ndichi, ra xa'a ña kan ke kuni ra Herodes ña na sa Jesús iin ña xitu'un, kuni ra.
9 Ña kan ke tiaa ni kua'a nuu ña nindakatu'un ra Herodes Jesús. Ndi su ndia nii tu'un nindäkuiin Jesús yu'u ra.
10 Ra ndia kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi, ra iin tutuun va ndita ndia ña chikaa ndia kuachi siki sata Jesús.
11 Saa xa'a ra Herodes, xi'in ndia soldado ra ña kaña'a ni ndia xi'in Jesús, ra xa siki ni ndia ra, ra sandakundixi ndia ra iin tikoto va'a ña ndixi mii na rey, ra sandiko tuku ra Herodes kan Jesús kua'an ra nuu ra Pilato.
12 Ra mii kii kan ndakuta'an mani ra Herodes xi'in ra Pilato, saa chi yachi ra kuachi va ndixiyo ndia.

Nditia'ndia chiñu ña kuvi Jesús

13 Saa sandakita'an ra Pilato kan, ndia sutu kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia chiñu kuna'nu, xi'in takundi'i na ñuu.
14 Ra ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—Ndo'o kuvi na ndiaka tiaa yo'o xaa ra xi'in ndo nuu yu, ña taxi ndo kuachi xa'a ra, ña xika ra sakanita'an ra na ñuu, kachi ndo, ra nuu ndo saa sana'ma yu ra, ndi su ndia nii kuachi ña taxi ndo xa'a ra köo nindani'i yu.
15 Ra nii ra Herodes nindanï'i kuachi ra, ña kan ke sandiko tuku ra ra xaa ra nuu yu vichin. Ra nii yu'u kuvi ra ndanï'i kuachi ra, ña kuvi ra xa'a ña.

16 Ña kan ke na taxi yu ndiayu, ña kani
ndia soldado ra xi'in ñii ña kuu kuarta, ña
sando'o ndia ra. Ra te ndi'i, saa na saña
ndika ra ku'un va ra —kachi ra.
17 Chi xa saa yuna'a va ra chiñu chee
Pilato kan ña saña ndika ra iin na ndikaa
ve'e kàà viko pascua ta kuiya ta kuiya.
18 Ndi su ndia nii yuvi kan, ndixïin ña
saña Jesús ku'un ra, chi na ndiee ka xa'a
ndika'an va kuvi na, kachi na saa:
—¡Tava ra ñaa chi ke'e ña ku'un ra kuvi
ra, ra na saña ndika kun ra Barrabás va!
—kachi na.
19 Ra ra Barrabás kan, ra xa'a ña xa'ni
ra ndii, xi'in xa'a ña kanita'an ra xi'in na
chiñu va ke ndikaa ra ve'e kàà.
20 Ra kuni va ra Pilato saña ndika ra
Jesús, ña kan ke ndika'an tuku ra xi'in
yuvi kan.
21 Ndi su na ndiee ka xa'a ninda'yu va
kuvi na, ra iin tuku tuku ka'an na kachi
na saa:
—¡Na kutakaa ra nda'a cruz, na ku-
takaa ra nda'a cruz! —kachi na.
22 Ra saa ndika'an tuku ra Pilato kan
xi'in na ichi ña uni, kachi ra saa:
—¿Ndia ña kuu kuachi tiaa yo'o tuvi
ndo? Chi ndia nii kuachi ra köo ndani'i
yu ña kuvi ra xa'a ña; ña kan ke takua na
sando'o va yu ra, ra saa saña ndika yu ra
ku'un va ra —kachi ra.
23 Ndi su yuvi kan, ra na ndiee ka
ndika'an va kuvi na, ña kuni na ña na
ku'un Jesús kutakaa ra nda'a cruz. Ra
xa'a ña ndiee ni sandi'i yuvi kan, xi'in ña
ndika'an ni ndia kuna'nu nuu ndia sutu
va ke ndixinu va ña kuni na sa na.
24 Ndia saa ra xa ra Pilato ña kuni va
na.
25 Ra saa saña ndika va ra Pilato, ra
Barrabás, ra ndikaa ve'e kàà xa'a ña xa'ni
ra ndii, xi'in xa'a ña kanita'an ra xi'in na
chiñu, ra ndataxi ra Jesús nda'a na ña sa
na ña kuni mii na xi'in va ra.

Ndiaka na Jesús kua'an ra kutakaa ra nda'a cruz

26 Ra saa ndakundiaka ndia soldado kan
Jesús kua'an ra xi'in ndia ña katakaa ndia
ra ra nda'a cruz, ra ichi kan ndakuta'an
na xi'in iin tiaa ra nani Simón, ra chi
iku va ke kee tiaa kan vaxi ndixi ra ñuu
Jerusalén, ra ra ñuu Cirene va kuvi ra.
Ra saa sakuiso nduxa na cruz tun kasoko
Jesús ra, ra ndakundikun ra sata Jesús
kua'an ra xi'in na.
27 Ra kua'a ka vi na ñuu kan ndikun
kua'an sata Jesús, ra kua'an kua'a tu na
si'i va, ra tiaa ni xaku na, ra iin kani na
ndika na xa'a ña kusuchi ni ini na xa'a
Jesús.
28 Ra saa ndakoto'ni Jesús nuu na si'i
kan, ra ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—Ndo'o, na si'i ñuu Jerusalén, xäku
ndo xa'a yu'u, chi na kuaku ndo xa'a mii
ndo, xi'in xa'a se'e va ndo.
29 Saa chi vaxi kii ra ka'an na ñuu yo'o,
kachi na saa: “Va'a ni kee na si'i numa,
ra saa tu na si'i na ndikäku se'e va, saa
chi köo na vali sachichin na ña sakua'nu
na na” —kachi na.
30 Ra saa xa'a na ka'an na xi'in xiki
na'nu, kachi na saa: “Koyo ndo sata ndi”;
ra ka'an tu na xi'in ko'ndo vali va kachi
na: “Ndasi ndo sata ndi”, kachi na.
31 Saa chi tu su'va xa na xi'in itun kuii,
saa ra ndiee ka va sa na xi'in itun ichi
—kachi Jesús xi'in na si'i ñuu Jerusalén.
32 Ra ndiaka tu ndia soldado kan, uvi
tiaa ndia iyoo ni kuachi va ña kua'an ndia
kuvi ndia xi'in Jesús.
33 Ra ta ndixaa na iku ña nani Leke Xini
Ndìì, ra ikan katakaa ndia soldado kan
Jesús nda'a cruz, ra katakaa tu ndia tiaa
ndia iyoo ni kuachi va, ra iin ra katakaa
ndia nda'a cruz tu ndichi chi xiin kua'a
Jesús, ra inka ra katakaa ndia nda'a cruz
tu ndichi chi xiin ichin va ra.
34 Ra saa ndika'an Jesús xi'in Ndioxi,
kachi ra saa:
—Tata, saka'nu ini xa'a kuachi na, saa
chi kundäa ini na ni ke xa vi na —kachi
ra.
Ra saa ke'e ta'an ndia soldado kan, ña
va'a kundaa ini ndia yoo ku ndia ndaki'in
tikoto Jesús.
35 Ra xito'ni takundi'i yuvi na ndixaa
kan ndita na, ra ndia ndia chiñu kan va
xa siki Jesús, kachi ndia saa:
—Va'a va sakaku ra inka yuvi, ra na
sakaku tu ra mii ra vichin va tu ndixa ke
kuu ra Cristo, ra ndikaxin Ndioxi —*kachi
na.
36 Ra xasiki ni tu ndia soldado kan va
Jesús, ra taxi ndia ndutia iyá ko'o ra,
37 ra ndika'an ndia xi'in ra, kachi ndia
saa:
—Tu ndixa rey na judío kuvi kun, ra
sakaku mii kun vichin —kachi ndia.
38 Ra tiaa na nuu iin vitu lo'o, ra chinuu
ndiaa na nu xini cruz tu takaa Jesús

nda'a, ra ka'an tu'un kan kachi ña saa:
"Ra yo'o kuvi rey na Israel", kachi ña,
ra uni nuu tu'un ke tiaa na, tu'un griego,
xi'in tu'un latin, xi'in tu'un hebreo.
39 Ra saa xa'a iin ra iyoo ni kuachi,
ra takaa nda'a cruz kan, kaña'a ra xi'in
Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Tu ndixa yo'o kuvi Cristo, saa ra
sakaku mii kun, ra sakaku kun ndu'u
vichin —*kachi ra.
40 Saa ndukue'e ra iyoo kuachi ta'an ra
xi'in ra, kachi ra saa:
—¿Nichuun kuayü'vi kun Ndioxi? Ra
xa kundaa kaxi ini kun chi yo kuvi ku uni
saa va yo vichin.
41 Ra va'a va yoo chi xa'a kuachi va yo
ke ndo'o yo ña yo'o, ndi su ra yo'o, ra ndia
nii kuachi köo ndixa ra —kachi ra.
42 Ra saa ndika'an ra xi'in Jesús, kachi
ra saa:
—Tata, ta xa na ndaki'in kun ña ka'ndia
kun chiñu, ra na ndaka'an kun xa'a yu
—kachi ra.
43 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in
ra:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in kun, chi mii
kii vichin koo kun xi'in yu nuu nduvi ni
kaa —kachi ra.

Ndixi'i Jesús

44 Ra ta xa kuu ña kaa uxi uvi ka'ñu,
saa ra kuñaa nuu iinii saa nuu ña yuuvi
yo'o, ra iin saa ndia ka uni xikuaa.
45 Ñu'ù, ra iin nundiaa ni va ña, ra
nindata sava ma'ñu tikoto ña takaa ini
ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén.
46 Ra saa ndiee ka vi ninda'yu Jesús,
kachi ra saa:
—¡Tata, nda'a mii kun ndataxi yu nima
yu! —kachi ra xi'in Ndioxi.
Ra ndia tu'un yo'o ndika'an ra, saa ra
ndixi'i va ra.
47 Ra ta xini ra kuchee nuu ndia soldado
ñuu Roma ña kuu, ra saa ndasaka'nu ra
Ndioxi, kachi ra saa:
—Ña ndixa ke, ra va'a ku ndixa va tiaa
yo'o —kachi ra.
48 Ra takundi'i yuvi na ndixaa nuu
katakaa na Jesús nda'a cruz, ra ta xini na
ña ndo'o ra, ra saa nandiko na kuanu'u
na, ra iin kani nda'a na ndika na kua'an
na, ña kusuchi ni ini na.
49 Ndi su takundi'i na ita'an mani xi'in
Jesús, ra xika va xikundita na xito'ni na
ña ndo'o ra, ra ndita tu na si'i na ndikun
kua'an xi'in ra ndia ta kee ra chi Galilea
va.

Ndinduxin na Jesús

50 Ra ñuu kan, xikandu'u iin tiaa ra nani
José, ra ra ñuu Arimatea ña ndikun ndiaa
Judea kuvi ra, ra iin tiaa ra to'o, ra va'a
ni kuvi ra, ra ndia'vi ndiaa tu ra xi'in na
kuna'nu kan va.
51 Ndi su ndixïyo vi yu'u ra xi'in na, xa'a
ña xa na xi'in Jesús. Saa chi xindiatu tu
ra kan va ña xa'a Ndioxi ka'ndia ra chiñu
nuu na yuuvi yo'o.
52 Ra ra kan kuvi ra ndixa'an nuu ra
Pilato, ña nduku ra ndiayu ña sanuu ra
iki kuñu Jesús ña nduxin ra ña.
53 Ra saa kee ra ndixa'an ra sanuu ra
Jesús nda'a cruz, ra ndasuvi ra ra iin
tikoto ña va'a ni, ra saa ndixa'an ra chikaa
ra ra ini iin yavi ña kaan ra ndika kava ta
yachi, ra yavi kan ra ña xaa va'a va kuvi
ña.
54 Ra xikuaa kii viernes te xa'a na ñuu
Israel xa nduvi na ndakindiee na kii yii
sábado ke kuu ña.
55 Ra takundi'i na si'i na ndikun sata
Jesús ta kee ra ndia chi Galilea, ra ndikun
na sata ra José ndixa'an na xini na ndia
nuu chikaa ra iku kuñu Jesús.
56 Ra ta ndi'i, saa nandiko na si'i kan
ndaxaa na chi ve'e, ra saa xavii na ndutia
xa'an tami, xi'in tatan ña xa'an tami,
ña chikaa na sata iki kuñu Jesús. Ra
ndakindieẹ va na kii yii sábado, xa ta
ku'va kachi mii ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés va.

24

Kii ndatiaku Jesús

1 Ra na'a ni chi xitiaan kii domingo, kii
ña ki'in xa'a semana, ndaki'in na si'i kan
kua'an na, ra ni'i na ndutia xa'an tami ra
xava'a na chikaa na sata iki kuñu Jesús
nuu chikaa na ra. Ra ndakuta'an ka tu
sava na si'i va xi'in na kua'an na.
2 Ra ta ndixaa na yu'u yavi nuu chikaa
na iki kuñu Jesús, ra saa ndakuto'ni na
xa ndixikutia'a va yuu chee ña ndasi yu'u
yavi kan.
3 Ra saa ndiki'vi na ini yavi kan kua'an
na, ra köo ka iki kuñu Jesús ndixini na.
4 Ra sakan saa kuu na ndakanda ini na
ndita na, ña köo ka iki kuñu Jesús ndixini

na, saa ra tu'va ndituvi va uvi tiaa nuu na,
ra ndixi ndia tikoto yaa ña ye'e ni.
5 Saa ra ndiyu'vi ka vi na, ra iin kama
ndakusiti na. Ra saa ndika'an ndia xi'in
na, kachi ndia saa:
—¿Nichuun vaxi ndo ndanduku ndo iin
tiaa ra tiaku nuu ñu'u na ndii?
6 Köo ka ra ndikaa yo'o, chi xa ndatiaku
va ra. Na ndaka'an ndo ta ku'va ndika'an
ra xi'in ndo, ta ndixika ra chi Galilea,
7 ta kachi ra su'va: "Yu'u, ra xaa yo'o
vichin, ra xiniñu'u tiin na yu'u, ra ndataxi
na yu'u nda'a yuvi kuachi, ra katakaa na
yu'u nda'a cruz, ña ka'ni na yu'u, ndi su
kii uni, ra ndiatiaku va yu", kachi ra xi'in
ndo —kachi ndia xi'in na.
8 Ra saa vi ke ndaka'an na si'i kan, xa'a
tu'un ña ndika'an Jesús xi'in na.
9 Ra saa kee na si'i kan ndaxaa na chi
ve'e, ra saa ndatu'un na xi'in ndia xita'an
xi'in Jesús, xa'a takundi'i ña xini na, ra
ndatu'un tu na xi'in na kua'a na xita'an
xi'in va ra.
10 Ra su'va ke nani na si'i na xini ña
kuu kan: Iin ña nani María ña kee ñuu
Magdala, iin ña nani Juana, ra inka tuku
ña María ña si'i ra Jacobo, xi'in kua'a ni
ka na si'i.
11 Ndi su ndikandïxa vi ndia xita'an
xi'in Jesús ña ndatu'un na xi'in ndia, saa
chi na xava'a ini va kuvi na ndituvi ndia.
12 Ña kan ke kanata ra Pedro xinu ra
kua'an ra koto'ni ra yavi nuu chikaa na
iki kuñu Jesús. Ra ta ndixaa ra nuu íin
yavi kan, ra ndia tikoto ña xisuvi va Jesús
ndee ini yavi kan xini ra, ra saa nandiko
ra kuanu'u ra chi ve'e ra ndakanda ka vi
ini ra.

Ndakuta'an Jesús xi'in ndia kua'an ñuu Emaús

13 Ra suvi mii kii kan ndaki'in uvi ndia
xita'an xi'in Jesús kua'an ndia chi ñuu ña
nani Emaús. Ra ku'va uni hora ke kaka
ndia, saa xaa ndia.
14 Ra ndatu'un ka vi ndia xa'a takundi'i
ña kuu kua'an ndia.
15 Ra sakan saa kuu ndia ndatu'un ndia
xa'a Jesús kua'an ndia, saa ra kuyachin
va mii Jesús ra ndakuta'an ra xi'in ndia
kua'an ra.
16 Ndi su nditäxi Ndioxi ña ndakuni
ndia ra, chi iin ta ndo'o na kuni kusun
va, saa ndo'o ndia.
17 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi
ra saa:
—¿Yoo xa'a ke ndatu'un ndo kua'an
ndo ichi yo'o? ¿Ra nichuun kusuchi ni
ini ndo? —kachi ra.
18 Saa ndakuiin iin ra nani Cleofas,
kachi ra saa:
—¿A iin ndaa yo'o va kuvi ra inka
ñuu, ra täan kundaa ini xa'a ña kuu ñuu
Jerusalén semana ndiya'a yo'o? —kachi
ra xi'in Jesús.
19 Ra saa nindakatu'un Jesús ndia, kachi
ra saa:
—¿Ni ke kuu? —kachi ra xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Xa'a Jesús, ra kee ñuu Nazaret, ke
ndatu'un ndi, chi iin ra ndika'an tu'un
yu'u Ndioxi kuvi ra. Ra ndixiyo ni ndiee
Ndioxi xi'in ra. Ra kua'a ni ña va'a xa ra
xi'in na ñuu Israel.
20 Ndi su ndia sutu kuna'nu, ra tiin ndia
ra ra ndataxi ndia ra nda'a ndia chiñu
kuna'nu, ra ndia kan xa'ndia chiñu nuu
ndia soldado ña kani ndia ra, ra katakaa
ndia ra ndika cruz ndixi'i ra.
21 Ra xindiaa ni ini ndi ra ña kuu ra, ra
xaa sakaku yoo, na ñuu Israel, ndi su xa
kii uni va ke ndixi'i ra vichin.
22 Ra sava tu na si'i na ita'an xi'in ndi
ra sayu'vi ni na ndu'u xitiaan nduve'e, chi
ña'a ni ndixa'an na xito'ni na nuu iin yavi
ña chikaa na Jesús,
23 ra köo ka ra ndikaa ndixini na, kachi
na ndaxaa na ndatu'un na xi'in ndi, ra
xini tu na uvi ndia tatun Ndioxi va kachi
na, ra ndika'an ndia xi'in na, ña xa
ndatiaku va ra, kachi na.
24 Ña kan ke kee sava ndia ita'an xi'in
ndi ndixa'an ndia xini va'a ndia, ra iin ta
iyoo ña ndatu'un na si'i kan xi'in ndi ke
iyoo tu ña xini ndia kan va, saa chi köo
ndixa va Jesús ndikaa ndixini ndia, kachi
ra, xi'in Jesús.
25 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia,
kachi ra saa:
—¿Nichuun ki'vi ni ndo, ña u'vi ni kun-
daa ini ndo xi'in takundi'i ña ndika'an na
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a?
26 A kundäa ini ndo, xa saa xiniñu'u
ndo'o ni va Cristo. Ra saa vi ke nandiko
ra kunu'u ra ndivi nuu xa'ndia ra chiñu,
kachi ndia ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a —kachi Jesús xi'in ndia.
27 Ra saa xa'a ra ndakani ra nuu ndia,
ra xi'na ka xa'a ndiayu Ndioxi ña tiaa

ra Moisés ke ki'in ra ndakani ra, ra iin
saa ndiakua sandi'i ra ndakani ra xa'a
takundi'i ndia ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a, ra xa'a Cristo ra xiniñu'u ndo'o ni
kan ke ka'an tu ña tiaa ndia ndixika chiñu
nuu Ndioxi xina'a va, kachi ra xi'in ndia.
28 Ra ta kuyachin ndia xi'in Jesús ñuu
nuu kua'an ndia, saa ra, ta xa ra ya'a
kua'an kani va xa ra,
29 ra saa xakunda'vi ndia nuu ra, kachi
ndia saa:
—Tata, na ya'a va kun ndakindiee kun
xi'in ndi ñuu yo'o. Saa chi xa kua'an kuaa
ni va, ra kama ni va ku ñuu —kachi ndia.
Ra saa kuachi ndixa va ra xi'in ndia ñuu
kan.
30 Ndi su ta ndakundu'u ra nuu mesa
ña kuxi ra xi'in ndia, saa ki'in ra xita, ra
taxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra saa
ta'vi ra ña, ra taxi ra ña nda'a ndia ña
kuxi ndia.
31 Ra iin ta xa ña ndanuña xa nuu ndia,
ra saa vi ke ndakuni ndia ra. Saa ra
nindoñu'u tuku va ra nuu ndia.
32 Ra saa xa'a ndia ndatu'un ndia xi'in
ta'an ndia, kachi ndia saa:
—¿A su ta ndatu'un ra xi'in yo vaxi
ra ichi, ra kusii ka vi ini yo iin ndiakua
kandita nima yo ta ndakani ra tu'un
Ndioxi nuu yo? —kachi ndia xi'in ta'an
ndia.
33 Ndia saa ra ndakuita ndia, ra ndikun
nandiko tuku ndia kuanu'u ndia ñuu
Jerusalén va. Ra te ndaxaa ndia ra xa
ndakuta'an kuiti tuku va ndia uxi iin ndia
xita'an xi'in Jesús ndee ndia, ra ndee ka
tu na sava kan va xi'in ndia.
34 Ra saa ndika'an ndia ndee kan xi'in
ndia, kachi ndia saa:
—Ña ndixa ke xa ndatiaku va Tata yo
Jesús, saa chi xa xini tu ra Simón Pedro
va ra —kachi ndia.
35 Saa xa'a tu ndia uvi kan va ndatu'un
ndia xa'a takundi'i ña ndo'o ndia ta
ndakuta'an ra xi'in ndia ichi, ta kua'an
ndia ñuu Emaús. Ra ndatu'un tu ndia
ña ndakuni ndia ra ta ta'vi ra xita taxi ra
nda'a ndia kuxi va ndia.

Ndita Jesús nuu ndia xita'an xi'in ra

36 Ra te sakan saa kuu ndia ndatu'un
ndia xa'a ña ndo'o ndia, saa ra tu'va
xikundichi va Jesús ma'ñu ndia, ra
ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ndioxi na koo xi'in ndo —kachi ra.
37 Saa ra ndiyu'vi ka vi ndia, ra iin
kua'an ini ndia, ka'an ndia saa: “Nima va
ke yo'o”, ka'an ndia.
38 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia,
kachi ra saa:
—¿Nichuun iyu'vi ni ndo? ¿Ra nichuun
ndakani ini ndo ña ñaa?
39 Koto'ni ndo nda'a yu xi'in xa'a yu, chi
yu'u kuvi va ra, ra na kuyachin ndo ña
tandiaa nda'a ndo yu'u, ra kundaa ini ndo
ña suvi kuvi va yu. Chi iin nima ra köo
kuñu ña ra nii leke ña köo. Ndi su yu'u,
ra iyoo va kuñu yu xi'in leke yu —kachi
ra.
40 Ra ta ndi'i ndika'an ra tu'un yo'o, ra
saa ndiña'a ra yavi nda'a ra xi'in xa'a ra
nuu ndiñani clavo nuu ndia.
41 Ra xa'a ña kusii ni ini ndia, xi'in xa'a
ña ndakanda ni ini ndia, ra ndikandïxa
vi ndia ra, ra saa ndindakatu'un ra ndia,
kachi ra saa:
—¿A iyoo lo'o ña'a kuxi yo? —kachi ra
xi'in ndia.
42 Ra saa taxi ndia iin ña'ñu tiaka ri
yatan nda'a ra, ra taxi tu ndia lo'o ñuñu
va nda'a ra.
43 Ra ndikun nuu ndia saa xaxi va ra
tiaka ri taxi ndia nda'a ra, ra saa tu ñuñu
va.
44 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi
ra saa:
—Xa'a takundi'i ña kuu yo'o ke
ndika'an yu xi'in ndo te ndixiyo yu xi'in
ndo ta yachi: ña xiniñu'u xinu nuu
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra
saa tu ña ndika'an na ndika'an tu'un yu'u
Ndioxi xina'a va, ra saa ke kachi tu ña
tiaa na nuu tutu Salmo va —kachi Jesús
xi'in ndia.
45 Saa ra ndanuña va ña xini tuni ndia,
ra kundaa ini ndia xi'in takundi'i va ña
ndakani tu'un Ndioxi.
46 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia,
kachi ra saa:
—Tu'un Ndioxi ña ndika'yu xina'a ra
su'va ke kachi ña: ra kuu Cristo, ra
xiniñu'u kuvi va ra, ndi su kii ña uni ra
ndatiaku tuku va ra;
47 ra ka'an ndoso na ndikun ichi ra
kivi ra iinii kuvi ña yuuvi, ña va'a na
nandiko ini takundi'i yuvi xa'a kuachi na,
ra koo ka'nu ini ra xa'a na, ra xi'na ka va
ñuu Jerusalén ke ki'in na ka'an ndoso na
ku'un na, kachi ña.

48 Ra na kundaa ini ndo vichin, chi
ndo'o va kuvi ndo sa chiñu yo'o, saa chi
ndo'o kuvi ndo xini takundi'i ña ndo'o va
yu.
49 Ra ñuu Jerusalén yo'o ke kundiatu
ndo, ra saa ti'vi yu ña kindoo Tata yu
ti'vi ra sata ndo, ra ndia ta xa na ndaki'in
ndo ndiee ña kee ndivi, saa vi ke kee ndo
ku'un ndo ña ka'an ndoso ndo tu'un yu
—kachi Jesús xi'in ndia xita'an xi'in ra.

Kuanu'u Jesús ndivi

50 Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in
ndia xita'an xi'in ra chi nuu ndikaa ñuu
Betania, ra ikan ndoni'i ra nda'a ra chi
ndivi, ña ndika'an ra xi'in Ndioxi xa'a
ndia ña xa yii ra ndia.
51 Ra sakan saa kuu ra ña ka'an ra xi'in
Ndioxi ña xa yii ra ndia, saa ra kuee kuee
kuxika ra nuu ndia ña ndakuita ra kua'an
ra chi ndivi ninu va.
52 Saa ra ndasaka'nu ni ndia ra, ra kusii
ka vi ini ndia nandiko ndia kuanu'u ndia
ñuu Jerusalén.
53 Ra iin ndisaa kii ndixa'an ndia ve'e
ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén ndasaka'nu
ndia Ndioxi.

Tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña tiaa ra Juan

Tu'un ña nduu iin tiaa

1 Te kuni ka kukava xa'a ña yuuvi yo'o,
ra xa iyoo va ra kuu tu'un. Ra ra kuu
tu'un kan kuvi ra xa iyoo xi'in Ndioxi te
yachi vi. Ra suvi mii ra kuu tu'un kan
kuvi tu ra kuu Ndioxi va.
2 Ra xa xi'in mii Ndioxi ke, xa iyoo va
ra kuu tu'un kan ndia te kii xa'a vi.
3 Ra iin ndiakua íin ra kan saa ke kuva'a
takundi'i ña'a ña iyoo, chi tu köo ra kan,
saa ra ndia nii ña'a ke kuvä'a vi.
4 Ra ra kan kuvi ra taxi ña tiaku yuvi,
ra ña tiaku kan kuvi ñù'ù ña ndatuun
nuu takundi'i na yuuvi yo'o va.
5 Ra ñù'ù kan kuvi ña tuun nuu ña ñaa,
ña kuu ña vä'a; ra ña ñaa ña kuu ña vä'a
kan, ra kuchüun vi ña nda'va ña ñu'u ña
tuun kan.
6 Ndixiyo iin tiaa ra xinani Juan, ra ra
kan kuvi ra ti'vi Ndioxi kixi nuu ña yuuvi
yo'o,
7 ña na ndakuiin ra xa'a ra kuu ñu'u ña
tuun kan, ra ndatu'un tu ra xi'in yuvi va,
ña va'a na kandixa na ra kuu ñu'u kan.
8 Ndi su süvi mii ra Juan kan kuvi ra
kuu ñù'ù, chi takua ra kixi ndatu'un va
kuvi ra xa'a ra kuu ñù'ù kan.
9 Ra ra kuu ñù'ù ña ndixa ña tuun nuu
takundi'i yuvi, ra xa kixi va ra nuu ña
yuuvi yo'o.
10 Ra nuu ña yuuvi yo'o ke xa ndixika
va ra, ra ndiakua ndixiin va ra te xava'a
Ndioxi ña yuuvi yo'o, ndi su na yuuvi
yo'o, ra nindükuni na ra.
11 Ra nuu mii na ñuu ra ke kixi va ra,
ndi su na ñuu ra ra nindakï'in mani na
ra.
12 Ra takundi'i na ndaki'in mani ña'a,
ra kandixa na kivi ra, ra taxi ra ndiayu
nda'a na ña kuu na se'e Ndioxi.
13 Ra na yo'o, ra süvi ña ndikusii ini
yuvi xi'in ta'an na ke ninduu na se'e
Ndioxi, chi ña kuni mii Ndioxi va ke nduu
na se'e ra.
14 Ra ña kuu tu'un kan ke nduu iin tiaa
va, ra ra kan kuvi ra kixi ndixiyo nuu ña
yuuvi yo'o va. Ra xini nuu va ndi ndiee ña
taxi iva ra nda'a ra, ña kuu ra ra mitu'un,
ra ndaña'a ra mii ra nuu ndi ña kuu ra ra
ndaa, ra ku'vi ni ini ra xini ra yoo.
15 Ra su'va ke kachi ra Juan ndika'an ra
xa'a ra kuu tu'un kan:
—Ra yo'o ku ra ndika'an yu xa'a xi'in
ndo, te ndika'an yu kachi yu su'va: "Tiaa
ra ndikun vaxi chi sata yu'u, ra ra ka'nu
ni ka va kuvi ra kan nuu yu'u, saa chi xa
yachi vi ke iyoo ra kan nuu yu'u" —kachi
ra Juan.
16 Ra xa'a ña kua'a ni ña va'a iyoo nuu
ra kuvi ña ndaki'in takundi'i va yo ña
va'a xa ra, ra vi'i ni ña taxi ra nda'a yo
ta iin iin kii.
17 Ra ña kuu ndiayu mii Ndioxi, ra nda'a
ra Moisés va ke taxi ra ña, ra ra kan
kuvi ra ndaña'a ña nuu yoo va, ndi su ña
ndaa, ña ku mii Ndioxi xi'in ña ku'vi ni
ini ra xini ra yoo, ra Jesucristo va kuvi ra
ndaña'a ña kan nuu yo.
18 Ndioxi ra ndia nii na täan kuni ña'a
ra se'e ra, ra mitu'un, ra íin xi'in ra ndi'i
kii va kuvi ra ndaña'a ra kuu iva ra nuu
yo.

Ndakani ra Juan ra sakuchi yuvi xa'a Jesucristo

19 Ra saa kuu iin kii, ra ndakuta'an
ndia sutu kuna'nu nuu na judío na ndee
ñuu Jerusalén ra ti'vi ndia sava ndia
sutu xi'in ndia levita ña ndixa'an ndia
nindakatu'un ndia ra Juan ra sakuchi
yuvi, kachi ndia saa:
—¿Ndia chiñu ke xa kun nuu Ndioxi?
—*kachi ndia xi'in ra.
20 Ra saa ndakani ra Juan mii ña ndaa
va nuu ndia kachi ra saa:
—Süvi yu'u kuvi ra kuu Cristo, ra xaa
sakaku ndo'o —kachi ra xi'in ndia.
21 Ra saa ndindakatu'un tuku va ndia ra
kachi ndia saa:
—¿Yoo kuvi yo'o, tu saa? ¿A ra Elías,
ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a kuvi
kun? —kachi ndia xi'in ra.
Ra saa ndakuiin ra Juan kachi ra saa:
—Süvi yu —kachi ra.
Ra saa ndindakatu'un tuku va ndia ra
kachi ndia saa:
—¿A yo'o kuvi ra iyoo tu'un xa'a kixi
ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi? —kachi
ndia xi'in ra.
Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa:

—Süvi yu'u kuvi ra —kachi tuku va ra.
22 Ra saa ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—¿Yoo va kuvi yo'o, tu saa? Chi xiniñu'u kundaa ini ndi, ra saa ke va'a ni'i ndi tu'un ndakani ndi nuu na ti'vi ndu'u vaxi ndi. ¿Ra ni ke kachi kun xa'a mii kun? —kachi ndia xi'in ra.
23 Saa ndakuiin ra Juan kachi ra saa:
—Yu'u kuvi ra ti'vi Ndioxi vaxi iku iyu, ra ka'an yu xi'in ndo kachi yu saa: "Ndasandaku ndo nima ndo nuu Ndioxi", ta ku'va kachi ra Isaías ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a —*kachi ra xi'in ndia.
24 Ra ndia ndixa'an nuu ra Juan, ra ndia fariseo va kuvi ndia ti'vi ña'a.
25 Ra ndindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—¿Nichuun sakuchi kun yu̱vi tu süvi Cristo kuvi kun, ra nii süvi tu ra Elías kuvi kun, ra nii süvi tu ra ka̱'a̱n tu'un yu'u Ndioxi kuvi va kun? —kachi ndia xi'in ra.
26 Ra saa ndakuiin ra Juan, kachi ra saa xi'in ndia:
—Yu'u, ra takua xi'in tiakuii va ke sakuchi yu yuvi, ndi su xa ma'ñu ndo yo'o va ndichi iin tiaa, ra xïni ndo ra.
27 Ra ra kan kuvi ra ndikun vaxi sata yu'u, ra xa ta yachi vi ke iyoo ra kan nuu yu'u. Ra yu'u, ra ndia nii ñii ndixan vi ra ke köo ndiayu yu ndaxi yu —kachi ra xi'in ndia.
28 Ra takundi'i ña yo'o, ra chi ñuu ña nani Betábara ña ndikaa chi inka xiyo yu'u itia Jordán nuu sakuchi ra Juan yu̱vi ke kuu ña.

Jesús ra ta ku'va iyoo ndikachi lo'o ke iyoo ra ña kuvi ra xa'a kuachi yuvi

29 Saa kuu ndiya'a iin kii, ra xini ra Juan ña kuyachin Jesús kua'an ra nuu íin ra. Ra saa ndika'an ra kachi ra saa:
—Kuto'ni ndo, chi ra yo'o kuvi ra kuu ndikachi lo'o ra kuu kuenda Ndioxi, ra ra yo'o kuvi ra sandi'i xa'a kuachi na yuuvi yo'o.
30 Ra xa'a ra yo'o ke xa ndika'an yu xi'in ndo, te kachi yu su'va: "Vaxi iin tiaa chi sata yu, ra ra ka'nu ni ka va kuvi ra kan nuu yu'u, saa chi xa yachi vi ke iyoo ra", kachi yu xi'in ndo.
31 Ra nii yu'u kuvi ra xïni ña'a vi; ra ña va'a na kundaa ini na ñuu Israel yoo kuvi ra, ña kan ke vaxi yu sakuchi yu na xi'in tiakuii, —kachi ra Juan.
32 Ra saa ndakani ka ra Juan nuu na kachi ra saa:
—Yu'u kuvi ra xini Tachi Yii Ndioxi ña kee ña ndiví, ra ta kaa iin paloma, saa kaa ña, ra nduxinu ña xika ña sata ra.
33 Ra nii yu'u ndikundäa ini yoo kuvi ra, ndi su ra ti'vi yu'u vaxi yu, ña sakuchi yu yu̱vi xi'in tiakuii kuvi ra ndika'an xi'in yu, kachi ra saa: "Ra kuni kun nduxínu̱ Tachi Yii sata ra kukoo ña xi'in ra, ra ra kan kuvi ra sakuchi yuvi xi'in Tachi Yii", kachi ra xi'in yu.
34 Ra xa xini va yu ra, ña kan ke ndakuiin yu xa'a ra ña ndixa ke kúú va ra Se'e Ndioxi —*kachi ra Juan.

Tiaa ndia nuu va'a ndikaxin Jesús ña kundikun ndia sata ra

35 Ra saa kuu inka tuku kii, ra íin tuku va ra Juan nuu sakuchi ra yuvi xi'in uvi ndia ita'an xi'in ra.
36 Ra saa xini ra Juan ña xika Jesús ika̱n, ra saa ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, kachi ra saa:
—Kuto'ni ndo, chi ra kaa kuvi ra kuu ndikachi lo'o ra kuu kuenda Ndioxi —kachi ra xi'in ndia.
37 Ra te xini so'o ndia uvi kan ña kachi ra Juan saa, saa ra ndikun ndakundikun ndia kua'an ndia sata Jesús va.
38 Ra saa ndikokuiin Jesús ndakuto'ni ra, ra xini ra ña ndikun ndia kua'an ndia sata ra, ra saa ndindakatu'un ra ndia kachi ra saa:
—¿Ni ke ndanduku ndo? —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Rabí, ¿ndia mii ke iyoo kun? —kachi ndia xi'in ra. Tu'un "Rabí" yo'o, ra "maestro" va ke kachi ña.
39 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—Na'a ndo, na ku'un yo xi'in yu ra kuni ndo —kachi ra.
Ra saa ndaki'in ndia ndixa'an ndia xi'in ra, ra xini ndia nuu kandu'u ra; ra ndia kan kuachi ndia xi'in va ra kii kan, saa chi xa kaa kumi xikuaa va ke ndixaa ndia xi'in ra nuu kandu'u ra.
40 Iin ndia uvi, ndia xini so'o ña ndika'an ra Juan xa'a Jesús, ra ndakundikun ndia ra kuvi ra Andrés ñani ra Simón Pedro.

41 Ra ra Andrés yo'o, ra nu̱ú ni ka va
ra Simón ñani ra kuvi ra nanduku ra, ra
ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Xa ndani'i va ndi ra kuu Mesías
—kachi ra xi'in ra. Tu'un Mesías yo'o,
ra "Ra ndikaxin Ndioxi sakaku na yuuvi
yo'o" va ke kachi ña.
42 Ra saa ndiaka ra Andrés ra Simón
ñani ra ndixaa ra nuu Jesús. Ra ta xini
Jesús ra Simón, ra saa ndika'an ra xi'in
ra kachi ra saa:
—Yo'o kuvi Simón, se'e ra Jonás, ra
vichin ndakunani kun Cefas —kachi ra
xi'in ra. Ra tu'un Cefas yo'o, ra Pedro va
ke kachi ña.

Ka'an Jesús xi'in ra Felipe xi'in ra Natanael ña na kundikun ndia ra

43 Ra ta ndituvi inka kii ndakani ini
Jesús ña ku'un ra chi ñuu ña ndikun
ndiaa Galilea. Ra saa ndaki'in ra kua'an
va ra, ra ikan ndakuta'an ra xi'in ra Felipe
ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:
—Kundikun yu'u —kachi ra xi'in ra.
44 Ra ra Felipe yo'o, ra ra ñuu Betsaida
va kuvi ra, ra suvi ra ñuu kan ku tu ra
Andrés xi'in ra Pedro va.
45 Ra saa ndixa'an ra Felipe nanduku ra
ra Natanael ra ndika'an ra xi'in ra kachi
ra saa:
—Xa ndani'i va ndi tia̱à ra tiaa ra
Moisés xa'a, ra suvi xa'a ra kan ke
ndika'an tu na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a va. Ra ra kan kuvi Jesús, se'e ra
José ra ñuu Nazaret va —kachi ra xi'in ra.
46 Ra saa ndakuiin ra Natanael kachi ra
saa:
—¿A kuvi vi tan kanata iin tiaa ra va'a
ñuu Nazaret? —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra Felipe kachi ra saa
xi'in ra:
—Na ko'o, ra kuni kun —kachi ra xi'in
ra.
47 Ra ta xini Jesús ña ⌧kuyachin ra
Natanael kua'an ra nuu ra, ra saa
ndika'an ra kachi ra saa:
—Ra ⌧vaxi yo'o ra mii ra ñuu Israel
ndixa kuvi ra, saa chi köo ña maña nuu
ra —*kachi ra.
48 Ra saa ndindakatu'un ra Natanael
Jesús kachi ra saa:
—¿Nichuun va'a xíni̱ kun yu'u?
—kachi ra xi'in ra.
Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ra:
—Ta kumani ka ka'an ra Felipe xi'in
kun, ra xa xini va yu yo'o ña ⌧ndu'u kun
xa'a itun koxi —kachi ra xi'in ra.
49 Ra saa ndika'an ra Natanael kachi ra
saa xi'in Jesús:
—Maestro, yo'o kuvi ndixa va ra kuu
Se'e Ndioxi, ra yo'o kuvi tu ra kuu Rey na
ñuu Israel va —kachi ra xi'in ra.
50 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa
xi'in ra:
—¿A xa'a ña ndika'an yu xi'in kun ña
xa xini yu yo'o, ña ⌧ndu'u kun xa'a itun
koxi ke kandixa kun yu'u? Ndi su vichin
ra kua'a ni ka va ña xitu'un kuni kun
—kachi ra xi'in ra.
51 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ra
kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ⌧ka'an yu xi'in ndo, saa
chi vaxi kii, ra kuni ndo ña nuña ndivi, ra
kuni tu ndo ndia tatun Ndioxi ña kuandą̱a
ndia chi ndivi, ra vaxi nuu ndia sata yu'u
ra xaa yo'o vichin —kachi Jesús xi'in ndia.

2

Ña xitu'un ña nuu va'a xa Jesús viko tanda'a ña kana ñuu Caná

1 Ra saa kuu te ndiya'a uni kii, ra saa
ndixiyo iin viko tanda'a ñuu Caná, ña
ndikun ndiaa chi Galilea. Ra ndixaa tu
si'í Jesús va nuu iyoo viko kan,
2 ra kana tu na Jesús va ndixaa ra xi'in
ndia ita'an xi'in ra nuu iyoo viko tanda'a
kan.
3 Ra saa kuu ndia ndee ndia kan saa
ra ndi'i va vino, ra saa ndika'an si'í Jesús
xi'in ra kachi ña saa:
—Köo ka vino ko'o na —kachi ña̱.
4 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ña:
—Nana, ¿nichuun ⌧ka'an kun saa xi'in
yu? Saa chi täan xą̱ą̱ kii ña xa'a yu
sachiñu yu —kachi ra xi'in ña.
5 Ra saa ndika'an ña xi'in na chu'un
nda'a kan, kachi ña saa:
—Na sa ndo takundi'i ña ⌧ka'an ra xi'in
ndo —kachi ña xi'in na.
6 Ra nuu iyoo viko kan ndita i̱ñu̱ kisi
yuu na'nu, ña xiniñu'u na judío taan na
tiakuii ra nda'a na, saa chi xa saa yuna'a
va na. Ra ku'va iin ciento litro kuvi tiakuii
ra kita ñu'u ini iin iin kisi kan.
7 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na chu'un
nda'a kan kachi ra saa:

—Sakutu ndo i̱ñu̱ saa kisi yo'o xi'in tiakuii —kachi ra.
Ra saa sakutu ndáá na kisi kan xi'in tiakuii.
8 Ra te ndi'i saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Tava ndo lo'o rá, taxi ndo nda'a ra ndíso chiñu tava viko —kachi ra xi'in na.
Ra saa tava na rá taxi na nda'a ra ndiso chiñu tava viko kan.
9 Ra te ixtondoso ra tiakuii ra nduu vino kan, ra nii ndikundäa ini ra ndia mii ke kee ra, ndi su na chu'un nda'a ra xa kundaa va ini na kan, saa chi mii na kan kuvi na taan va tiakuii ini kisi kan. Ra saa ndakana ra ndíso chiñu ndatava viko kan mii ra tanda'a kan,
10 ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Takundi'i yuvi ra xi'na ka va vino ra vá'a, kuvi ra taxi na xi'i yuvi na xa'an viko, ra te xa ndi'i ra kan xi'i na, ra saa vi ke tava na vino ra nu̱u. Ndi su yo'o, ra nduvi ni va xa kun saa chi chuva'a va kun vino ra va'a, ra ndia vichin vi ndatava kun ra —kachi ra ndiso chiñu ndatava viko kan xi'in ra tanda'a kan.
11 Ña yo'o ku ña xitu'un ña nuu va'a xa Jesús ñuu Caná, ña ndikun ndiaa chi Galilea, ña ndaña'a ra ndiee ña iyoo xi'in ra, saa ra kandixa va ndia ita'an xi'in ra ra.
12 Ra te ndi'i viko yo'o, saa ndakuta'an Jesús xi'in si'i ra, xi'in ndia ñani ra, xi'in ndia ita'an xi'in ra; ra ndaki'in na kua'an na chi ñuu Capernaum, ra ikan xindee na ndia'vi kii.

Ndukue'e Jesús xi'in na ndee ixiko nuu ke'e ve'e ñu'u ka'nu

13 Ra saa kuu ra xa kua'an kuyachin va kii ña koo viko pascua, ña ndatava na judío, ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra chi ñuu Jerusalén.
14 Ra te ndixaa ra ndiki'vi ra kua'an ra nuu ke'e ve'e ñu'u ka'nu kan, ra saa xini ra na ndee ixiko sindiki, xi'in paloma, xi'in ndikachi, xi'in na ndéé nama xu'un xi'in yu̱vi.
15 Ra saa nduku ra ñii, ra xava'a ra ñii ndo'o xi'in ña, ra xi'in ña kan ke tava ra takundi'i na ndee ixiko chi ke'e kua'an na, ra saa tu kiti sana va na, ta kuu sindiki xi'in ndikachi, xi'in paloma. Ra sanduva ndi'i tu ra mesa na ndee nama xu'un xi'in yuvi va, ra ndixitia ndi'i xu'un na.
16 Ra saa ndika'an ra xi'in na ndee ixiko paloma kachi ra saa:
—¡Tava ndo ri yó'o chi ke'e! ¡Saa chi ve'e Tata va yu kuvi ña yo'o, ra na ndäsa ndo ña nuu ya'vi! —kachi ra xi'in na.
17 Ra saa ndaka'an ndia ita'an xi'in Jesús xa'a tu'un ña ndika'an ra rey David xi'in Ndioxi te yachi ta kachi ra su'va: "Ndi'i ni ini yu xa'a ve'e kun chi kuni ni yu ña na koo va'a ña", kachi ra.
18 Ra saa kuyachi ndia judío ra ndindakatu'un ndia Jesús kachi ndia saa:
—¿Ndia ña ku iin ña xitu'un sa kun kuni ndi, ña va'a na kandixa ndi ña taxi Ndioxi ndiayu nda'a kun ña tava kun na ndee ixiko nuu ke'e ve'e ñu'u ka'nu yo'o? —*kachi ndia xi'in ra.
19 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Kani ndo ve'e ñu'u ka'nu yó'o, ra kii uni ndakani ndichi yu ña —kachi ra xi'in ndia.
20 Ra saa ndika'an ndia judío kan kachi ndia saa xi'in Jesús:
—Uvi xiko i̱ñu̱ kuiya vi ke kuva'a ve'e ñu'u ka'nu yo'o. ¿Ra yo'o tu, ka'an ña ndakani ndichi kun ña uni kuiti kii va? —*kachi ndia xi'in ra.
21 Ndi su süvi xa'a ve'e ñu'u ka'nu kan ke ndika'an Jesús xi'in ndia, chi xa'a iki kuñu va ra ke ndika'an ra xi'in ndia, ña kachi ra saa.
22 Ña kan ke ta ndixi'i Jesús ra ndatiaku tuku ra, ra saa ndaka'an ndia xita'an xi'in ra xa'a tu'un ña ndika'an ra xi'in ndia, ra saa kandixa va'a ka va ndia tu'un Ndioxi, ra saa tu tu'un ña ndika'an mii Jesús xi'in va ndia.

Xíni̱ Jesús nima takundi'i va yuvi

23 Ra saa kuu Jesús íin ra ñuu Jerusalén ta ndasaka'nu na viko pascua, ra kua'a ka vi yuvi xa'a kandixa ña'a, te xini na ña kua'a ni ña xitu'un xa ra.
24 Ndi su Jesús ra ndikandïxa vi ra na, saa chi xa xíni̱ va ra ndia ku'va ke iyoo takundi'i yuvi.
25 Ña kan ke ndixïniñu'u vi ra ndia nii yuvi ña ndatu'un na xi'in ra xa'a yuvi kan, saa chi Jesús ra xa xini ndi'i va ra ndia ku'va ke iyoo nima takundi'i yuvi.

3

Ndakatu'un ra Nicodemo Jesús

1 Ndixiyo iin ra fariseo ra xinani
Nicodemo, ra ra xikua'a xikuu ra nuu na
judío.
2 Ra saa kuu, ra kee ra iin ñuu ndixa'an
ra nuu Jesús, ra ndika'an ra xi'in ra kachi
ra saa:
—Maestro, kundaa va ini ndi ña ndixa
ke Ndioxi kuvi va ra ti'vi yo'o xaa kun
ña saña'a kun ndu'u, saa chi ndia nii na
kuchüun sa ña xitu'un ña xa kun yo'o, tu
köo Ndioxi íin xi'in na —kachi ra.
3 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra
saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in kun chi tu
na ndakäku xaa iin yuvi, saa ra küvi vi
kuni na nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi
Jesús xi'in ra.
4 Ra saa ndindakatu'un ra Nicodemo
Jesús kachi ra saa:
—¿Ni ke sa iin yuvi ña ndakaku tuku na
ta xa chee na? ¿Ama kuvi ndita tuku na
tixi si'i na ra ndakaku tuku na? —kachi
ra.
5 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ra:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in kun saa chi
tu na ndakäku iin yuvi xi'in tiakuii xi'in
Tachi yii Ndioxi, saa ra küvi vi ki'vi na
nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.
6 Takundi'i na kaku tixi si'i, ra kuñu
kuvi vi va na, ra na kaku xi'in Tachi Yii
Ndioxi ra kuenda Tachi Yii Ndioxi kuvi va
na.
7 Ra na ndakända ini kun ña ka'an yu
ña yo'o xi'in kun: “Chi ña xiniñu'u va ke
ndakaku xaa yuvi.”
8 Ra na kundaa ini kun chi tachi ra kani
ña kua'an ña cho'o ra kani tu kua'an ña
chikaa va, ra xini tu so'o kun xika va ña,
ndi su kundäa ini kun ndia mii vaxi ña, ra
nii kundäa tu ini kun ndia chi kua'an va
ña. Ra saa ke iyoo tu takundi'i na kaku
xi'in Tachi Yii Ndioxi va —kachi Jesús
xi'in ra.
9 Ra saa ndindakatu'un tuku ra
Nicodemo Jesús kachi ra saa:
—¿Ndia va ku'va ke kuu ña yo'o?
—kachi ra.
10 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ra:
—¿Nichuun kundäa ini kun xi'in ña
yo'o, ra maestro na Israel vi kuvi kun?
11 Ña ndixa ke ka'an yu xi'in kun chi ña
xíni ndi xa'a va ke ka'an ndi xa'a xi'in
ndo; ra ña xini nuu tu ndi ke ndatu'un
ndi xi'in ndo xa'a va; ndi su ndo'o, ra xïin
ndo kandixa ndo ña ka'an ndi.
12 Ra tu kandixa ndo yu'u ña ka'an yu
xa'a ña'a ña iyoo ña yuuvi yo'o xi'in ndo,
saa ra, ¿ndixaa sa tu ndo ña kandixa ndo
tu na ka'an yu xa'a ña'a ña iyoo chi ndivi
xi'in ndo?
13 ’Ra na kundaa ini ndo chi ndia nii
yuvi täan ndaa ndivi, ra nuu tuku na, ndi
su iyoo va indaa ra kee ndivi, ra ra kan
kuvi ra xaa nuu ña yuuvi yo'o vichin va.
14 Ra ta ku'va xa ra Moisés ña xava'a ra
iin kǫǫ ra chindu'u ra ri xini iin itun, ra
ndakani ndichi ra nu xi'in ri iku yuu, ra
ku'va saa ke xiniñu'u tu ndoni'i na ra xaa
yo'o vichin va,
15 ña va'a na kaku takundi'i yuvi, na
kandixa ña'a, ra kutiaku na ndia ndikaa
ndiku'un.

Ku'vi ni ini Ndioxi xini ra na yuuvi yo'o

16 ’Saa chi ku'vi ni ini Ndioxi xini ra
na yuuvi yo'o, ña kan ke ti'vi ra se'e ra,
ra mitu'un nuu ra ña kixi ra ndixi'i ra
xa'a na, ra takundi'i na kandixa ña'a, ra
ndoñü'u na, chi ni'i va na ña kutiaku na
xi'in ra ndia ndikaa ndiku'un.
17 Ra nditï'vi Ndioxi se'e ra ña kixi ra ña
ka'an ra ña na ndo'o na yuuvi yo'o xa'a
kuachi na, chi xa'a ña sakaku va ra na ke
kixi ra.
18 ’Ra takundi'i na kandixa Se'e Ndioxi
ra kä'an ra ña ndo'o na xa'a kuachi na;
ra na xïin kandixa ña'a ra ka'an va ra
ña na ndo'o na kan xa'a kuachi na, saa chi
xïin na kandixa na se'e Ndioxi ra mitu'un.
19 Ra xa'a ña yo'o ke sayukun Ndioxi
kuachi xi'in va na; saa chi kixi ñù'ù ña
kutuun nuu na, ra ndikandïxa na ña, chi
kuni ni ka va na ña ñaa nuu ñù'ù ña ye'e,
saa chi chuun ki'vi ke xa va na.
20 Ra takundi'i yuvi na xa chiñu ki'vi
ra kundasi va na ñù'ù ña tuun, ra xïin na
kuyachin na nuu ña, saa chi tu köo, ra
ndatuvi ndi'i va xa'a chiñu ki'vi ña xa na.
21 Ndi su yuvi na xa chiñu va'a, ra
kuyachin va na kan nuu ñù'ù ña tuun, ña
va'a ndaña'a tuni na ña xa na chiñu xi'in
ndiee Ndioxi.

Ka'an tuku ra Juan ra sakuchi yuvi xa'a Jesús.

22 Te ndi'i yo'o, ra sa ndaki'in Jesús
kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra chi
Judea, ra ikan ndixiyo ra iin ndia'vi kii
xi'in na ñuu kan, ra sakuchi tu ra yuvi
va.
23 Ra ra Juan tu xindikaa sakuchi yuvi
iin ñuu ña nani Enón ña ndikaa yachin
nuu nani Salim va. Saa chi ikan ku nuu
iyoo kua'a tiakuii va, ra kua'a ni yuvi
ndixa'an nuu ra Juan ña sakuchi ra na.
24 Ra te täan tiin na ra Juan ku'un ra
ve'e kàà vi ke xa ra ña yo'o.
25 Ra saa xa'a sava ndia ita'an xi'in ra
Juan ña xa kuachi ndia xi'in na judío xa'a
ña yuna'a na xa na ña ndasa vii na xi'in
mii na xi'in ña ndakatia na ña'a ña kuu
mii na ña saxinu na ndiayu Ndioxi.
26 Ra saa kee sava ndia ndixa'an ndia
nuu ra Juan ra ndika'an ndia xi'in ra
kachi ndia saa:
—Maestro, kuto'ni, chi ra ndixiin xi'in
kun chi inka xiyo yu'u itia Jordán, ra
ndika'an kun xa'a, ra vichin ra sakuchi
tu ra kan va yuvi, ra kua'a ni ka va na
kua'an nuu ra kan —kachi ndia xi'in ra
Juan.
27 Ra saa ndakuiin ra Juan kachi ra saa:
—Ndia nii yuvi ra küvi sa na iin chiñu
tu na täxi Ndioxi ndiayu nda'a na ña sa
na ña.
28 Ra xa ta kachi yu xi'in ndo ta yachi ke
iyoo va ña: "Chi süvi yu'u ku Cristo, chi
ra inuu vaxi ka'an xi'in yuvi ña ndakoo
nduvi va na kuvi yu."
29 Ra na kundaa ini ndo, chi ta kuu nuu
iyoo viko tanda'a, ra ra íin xi'in ña'a ña
tanda'a kan va kuvi ra kuu yii ña, ndi su
ra ita'an xi'in ra kuu yii ña'a kan, ra ndu'u
yachin xitia ra, ra te xini so'o ra ña ka'an
ra tanda'a kan saa ra tiaa ni va kusii ini
ra xi'in ra; ra mii saa ke ndo'o tu yu'u va
vichin, saa chi xa xi'in va yo íin ra xaa
sakaku yoo, ña kan ke kusii ni ini yu.
30 Ra ra kan kuvi ra, xiniñu'u kua'nu
ra nduu ra ra ka'nu va, ra yu'u kuvi ra
ndakundikun va —kachi ra.

Ra kee chi ndivi

31 'Ra ra kee chi ndivi kuvi ra ka'nu nuu
takundi'i va na yuuvi yo'o. Ra na iyoo
nuu ña yuuvi yo'o, ra ña iyoo nuu ña
yuuvi yo'o ke ka'an na xa'a va, ndi su ra
kee chi ndivi kuvi ra ka'nu nuu takundi'i
va yuvi.
32 Ra ña xini ra xi'in ña xini so'o ra, ra
ndatu'un va ra ña xi'in na yuuvi yo'o, ndi
su ndia nii na xïin kandixa ña ndatu'un
ra.
33 Ra na kandixa ña ka'an ra, ra na kan
kuvi na kundaa ini ña ka'an Ndioxi ña
ndaa va;
34 saa chi se'e Ndioxi ra ti'vi ra xaa,
ra tu'un Ndioxi ke ka'an va ra, saa chi
Ndioxi, ra taxi va ra takundi'i ndiee Tachi
Yii ra nda'a se'e ra.
35 Ra Ndioxi, ra kuu iva ra, ra ku'vi ni
va ini ra xini ra ra, ña kan ke ndataxi ra
takundi'i va ña'a ña iyoo nuu ra nda'a ra.
36 Ra na kandixa se'e Ndioxi, ra ni'i
va na kan ña kutiaku na ndia ndikaa
ndiku'un; ndi su na xïin kandixa se'e
Ndioxi, ra nï'i vi na kan ña kutiaku na
xi'in ra, chi ña ni'i na kan kuvi tundo'o
ndiee ña taxi Ndioxi va.

4

Ka'an Jesús xi'in iin ña'a ña ñuu Samaria

1 Ra saa kuu ra kundaa va ini ndia
fariseo ña kua'a ni ka yuvi ndakundikun
sata Jesús nuu ra Juan, saa chi vi'i ni ka
va na sakuchi ra nuu ra Juan.
2 Ra süvi ndixa mii vi Jesús kuvi ra
ndisakuchi na, chi ndia ita'an xi'in va ra
kuvi ndia sakuchi na.
3 Ra te kundaa ini Jesús ña kachi ndia
saa xa'a ra, ra saa kee ra chi Judea ra
ndaki'in tuku ra kua'an ra chi Galilea va.
4 Ra ña xaa ra chi Galilea ra xiniñu'u
ndiakua ya'a va ra chi Samaria saa xaa
ra.
5 Ra saa ndixaa ra iin ñuu ña nani
Sicar ña ndikun ndiaa Samaria, ña ndikaa
yachin nuu ndu'u ñu'u ña sani'i ra Jacob
ra José se'e ra.
6 Ra ikan íin yavi kunu ña kaan ra Jacob
nuu tava na tiakuii xi'i na. Ra saa ndixaa
Jesús xikundu'u ra yu'u ña ndakindiee ra,
chi kuñaa ni ra. Ra ku'va ka uxi uvi ka'ñu
kuvi ña.
7 Saa ndixaa iin ña'a ña ñuu kan ña
tava ña tiakuii ini yavi kunu kan, ra saa
ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:
—Taxi lo'o tiakuii na ko'o yu, Nana
—kachi ra xi'in ña.
8 Ra ndia ita'an xi'in ra, ra ña'a ña kuxi
ndia xi'in va ra kua'an ndia sata ndia ñuu
kan.
9 Saa ndakuiin ña'a kan kachi ña saa:

—¿Nichuun nduku yo'o tiakuii ko'o kun nuu yu? Ra süvi ta'an kun kuvi yu'u chi ña Samaria va kuvi yu, ra yo'o ra ra judío va kuvi kun —kachi ña xi'in Jesús.

Ra su'va ke kachi ña'a kan saa chi ndakanda ni va ini ña xa'a ña nduku ra tiakuii nuu ña saa chi na judío, xi'in na Samaria, ra itä'an vii na chi na kanita'an va kuvi na.

10 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ña'a kan:

—Tu na kundaa ini kun ña ka'nu ña taxi Ndioxi, ra kundaa tu ini kun yoo kuvi ra ka'an xi'in kun ña taxi kun tiakuii ko'o ra, saa ra mii va kun kuvi ña nduku tiakuii nuu ra, ra ra kan ra tiakuii ra taxi ña kutiaku va kun kuvi ra taxi ra ko'o kun —kachi Jesús xi'in ña.

11 Saa ndakuiin ña'a kan kachi ña saa xi'in ra:

—Tata, tiaa ni kunu ndikaa tiakuii yo'o, ra nii ña'a köo ni'i kun ña tava kun ra. ¿Ra ndia mii ku'un ki'in kun tiakuii ra taxi ña kutiaku yuvi, ra ka'an kun xa'a taxi kun ko'o yu?

12 Ra xii xikua ndi Jacob va kuvi ra ndakoo yavi yo'o nda'a ndi, ra mii yo'o ke kana tiakuii xi'i va ra, ra saa tu se'e va ra, ra saa tu kiti sana va ra. ¿Ra a chee ka va yo'o nuu ra kan? —kachi ña xi'in Jesús.

13 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ña:

—Takundi'i yuvi na xi'i tiakuii tia kee ini yavi yo'o, ra iin kani lo'o ra xa ndachi tuku va ini na.

14 Ndi su na ko'o tiakuii ra taxi yu'u, ra ndia nii ka kii ndächi ini na. Saa chi tiakuii ra taxi yu'u, ra iin ta ku'va iyoo iin itia ka'nu iin saa koo ra, ña kana ra ini na, ra ra kan kuvi ra taxi ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un —kachi Jesús xi'in ña.

15 Ra saa ndika'an ña'a kan xi'in Jesús kachi ña saa:

—Tata, taxi lo'o tiakuii ra ka'an kun xa'a ñaa ko'o yu, ra na ndächi ka ini yu, ra nii na kïxi ka tu yu yo'o va ña tava yu tiakuii yo'o —kachi ña.

16 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:

—Kua'an ndaki'in yii kun ra na kixi ra xi'in kun yo'o —kachi ra xi'in ña.

17 Saa ndakuiin ña'a kan kachi ña saa:

—Köo yii yu, Tata —kachi ña.

Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:

—¡Mii ña ndixa ni va ke ndika'an kun ña köo yii kun!

18 Saa chi xa u'un vi yii kun ndixiyo, ra nii ra ndu'u xi'in kun vichin kuu süvi yii vi kun. ¡Mii ña ndixa ni va ke ndika'an kun! —kachi Jesús xi'in ña.

19 Saa ndika'an ña xi'in Jesús kachi ña saa:

—Tata, ña tuvi yu, ra ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi va kuvi kun.

20 Ra na xii xikua ndi, ra iku yo'o va ke ndasaka'nu na Ndioxi, ndi su ndo'o na judío, ra ñuu Jerusalén va ke xiniñu'u ndasaka'nu ndo Ndioxi kachi ndo —kachi ña xi'in Jesús.

21 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ña:

—Nana, na kandixa kun tu'un ña ka'an yu xi'in kun, chi xa ndixaa va kii ña xiniñü'u ka ndiakua kixi vi ndo xiki yo'o ña ndasaka'nu ndo Ndioxi, ra nii ñuu Jerusalén ke xiniñü'u ku'un vi ndo, ña ndasaka'nu ndo ra.

22 Ndo'o, na Samaria, ra kundäa ini vi ndo ni ña'a ke ndasaka'nu ndo, ndi su ndu'u, na judío, ra kundaa va ini ndi yoo ndasaka'nu ndi. Ra tiañu ndu'u ke kanata va iin ra sakaku na yuuvi yo'o.

23 Ra vichin ke xa ndixaa va kii, ra na ndinuni ni ini ndasaka'nu Ndioxi, ra na ndasaka'nu ni ka va na Tata na Ndioxi xi'in ndiee Tachi Yii ra xi'in ña ndaa ta ku'va kuni mii ra, saa chi ta'an na kan kuvi na kuni va Tata yo Ndioxi.

24 Saa chi Ndioxi ra ta iyoo tachi va saa iyoo ra, ña kan ke na ndasaka'nu na ra ta ku'va iyoo va ra —kachi Jesús xi'in ña'a kan.

25 Ra saa ndika'an ña'a kan kachi ña saa:

—Xa kundaa va ini yu ña ti'vi Ndioxi iin tiaa ña kixi ra sakaku ra yoo, ra ra kan kuvi ra ka'an yo kuu Cristo. Ra te na xaa ra kan, ra ra kan kuvi ra ndakani nuu yo xa'a takundi'i va ña iyoo —kachi ña xi'in Jesús.

26 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ña:

—Yu'u, ra ka'an xi'in kun yo'o kuvi va ra —kachi ra xi'in ña.

27 Ra saa kuu Jesús ka'an ra xi'in ña'a
kan, saa ra xaa tu ndia ita'an xi'in va ra,
ra ndakanda ni ini ndia ta xini ndia ña
ndatu'un ra xi'in ña'a kan. Ndi su ndia nii
ndia ndixändiee ini ña ndakatu'un ndia
ra nichuun ke ndatu'un ra xi'in ña, a ni
xa'a ke ka'an ra xi'in ña.
28 Ra saa ndakoo ña'a kan yoo ña xiko
ña tiakuii, ra ndaki'in ña xinu ña kua'an
ña ñuu ka'nu kan, ra ikan ndika'an ña
xi'in takundi'i yuvi kan kachi ña saa:
29 —Na'a ndo, ku'un yo xi'in yu ra kuni
ndo, chi ikan ndu'u iin tiaa ra ndika'an
ra xi'in yu xa'a takundi'i va ña xa yu.
Ra kusana ra kan va kuvi Cristo, ra xaa
sakaku yoo —kachi ña xi'in na.
30 Ra saa kee takundi'i na ñuu kan
kua'an na nu ndu'u Jesús.
31 Ra nani saa kuu yuvi yo'o kua'an na
nuu ndu'u ra, ra saa xa'a ndia ita'an xi'in
ra ña xakunda'vi ndia nuu ra, ra ka'an
ndia kachi ndia saa:
—Rabí, kuxi va ra lo'o —kachi ndia xi'in
ra.
32 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra
saa:
—Xa iyoo va ña'a ña kuxi yu, ra xïni vi
ndo'o ña —kachi ra xi'in ndia.
33 Ra saa xa'a ndia ita'an xi'in ra ka'an
ndia xi'in ta'an ndia kachi ndia saa:
—¿A ndia na kixi taxi ña xixi va ra?
—kachi ndia.
34 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—Ña'a ña xixi yu kuvi ña xa yu chiñu
ña kuni Tata yu ra ti'vi yu'u vaxi va yu,
xi'in ña saxinu yu chiñu ra.
35 "Ra va'a ni kuni ka va kumi yoo saa
sakee ndo'o", kachi ndo; ndi su yu'u, ra
su'va va tu kachi yu xi'in ndo vichin,
ndoni'i ndo nuu ndo ra koto ndo iinii kuvi
nuu ñu'u ra kuni ndo, chi xa iin yayaa va
kaa xi'in ña'a tata, ra xava'a va sakee yo.
36 Ra na sakee ra ndaki'in na ya'vi va
na, ra ña'a ña sakee na kan, ra ña kutiaku
ndia ndikaa ndiku'un va kuvi ña, ra na
chi'i ña xi'in na ndakaya ña ra na kusii
ni ini va na.
37 Ra yo'o ke xinu nuu tu'un ndichi ña
ka'an na ta kachi na su'va: "Iin na chi'i
ña ra inka tu na ndakaya va ña".
38 Ra yu'u kuvi ra ti'vi ndo'o ña ku'un
ndo ndakaya ndo ña'a ña ndichï'i ndo, saa
chi inka yuvi va kuvi na chi'i nuu ku'un
ndo sakee ndo vichin —kachi Jesús xi'in
ndia.
39 Ra tiaa ni kua'a na Samaria kandixa
Jesús xa'a tu'un ña ndatu'un ña'a kan
xi'in na, saa chi ndika'an ña kachi ña saa:
"Ndika'an ndi'i va ra xi'in yu xa'a chiñu
ña xa yu", kachi ña.
40 Ra saa kuyachin na Samaria kan nuu
Jesús, ra xakunda'vi na nuu ra ña na
kuachi ra xi'in na, ra saa kuachi ra ñuu
kan uvi kii xi'in na.
41 Ra kua'a ni ka va na kandixa tu'un ña
xini so'o na ña ndika'an mii ra xi'in na.
42 Ra saa ndika'an na kachi na saa xi'in
ña'a kan:
—Vichin ra kandixa va ndi, ndi su süvi
takua xa'a tu'un ña ndika'an yo'o xi'in ndi
ke kandixa ndi, chi xini tu mii va ndi ña
ndika'an ra ña kan ke kundaa ini ndi ña
ndixa ra yo'o kuvi va ra kuu Cristo, ra xaa
sakaku na ñuu yuuvi yo'o —kachi na.

Sanda'a Jesús se'e iin tiaa ra xachiñu nuu iin rey

43 Ra saa kuu ra ndiya'a va uvi kii kan,
ra saa kanata Jesús ñuu kan ra ndaki'in
ra kua'an ra chi Galilea va.
44 Ra "Ndia nii na ka'an tu'un yu'u
Ndioxi ra xäto'o na na mii ñuu na" kachi
Jesús ndika'an ra ta yachi.
45 Ra saa te ndixaa ra chi Galilea, ra
na ndee ñuu kan ra vii ni ndaki'in na ra,
saa chi te ndixa'an na viko pascua ñuu
Jerusalén ra xini ndi'i va na ña xa ra.
46 Ra saa nandiko tuku Jesús chi ñuu
Caná ña ndikun ndiaa Galilea nuu ndasa
ra tiakuii vino. Ra yachin kan ndikaa iin
ñuu ña nani Capernaum, ra ikan kandu'u
iin tiaa ra xachiñu nuu ra rey Herodes ra
Antipas, ra tiaa kan ra iyoo iin se'e ra, ra
xa ra kuni kuvi va kuvi ra lo'o kan.
47 Ra te kundaa ini ra xachiñu nuu ra
rey kan ña kee Jesús ndia Judea ra xaa
ra ndia chi Galilea, ra saa ndixa'an ra
nuu Jesús ra xakunda'vi ra nuu ra, ña na
ku'un ra xi'in ra ve'e ra, ra sanda'a ra se'e
ra, chi xa ra kuni kuvi va kuvi ra lo'o se'e
ra.
48 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ra:
—Ndo'o, ra kandïxa vi ndo yu'u tu na
sä yu ña xitu'un xi'in ña ndichi kuni ndo
—kachi ra xi'in tiaa kan.

49 Ra saa ndika'an tiaa ra xachiñu nuu
ra rey kan kachi ra saa:
—Tata, sa ña mani ra na ko'o xi'in yu
chi tu köo, ra kuvi va se'e yu —kachi ra
xi'in Jesús.
50 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ra:
—Kuanu'u ve'e kun, chi xa iyoo va'a va
se'e kun, Tata —kachi ra xi'in ra.
Ra tiaa kan ra kandixa va ra ña
ndika'an Jesús xi'in ra, ra saa ndaki'in ra
kuanu'u ra ve'e va ra.
51 Ra nani saa kuu ra ndikaa ra ichi
kua'an ra, saa xaa sava na xachiñu nuu
ra ichi kan ndakuta'an na xi'in ra, ra
ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—Xa nduva'a va se'e kun —kachi na
xi'in ra.
52 Ra saa nindakatu'un ra na kachi ra
saa:
—¿Ndia hora ke xa'a kua'an kuvita lo'o
ña xi'in se'e yu? —kachi ra xi'in na.
Ra saa ndika'an na kachi na saa xi'in
ra:
—Ku'va ka iin xikuaa kuni vi ke nuu
ka'ni se'e kun —kachi na xi'in ra.
53 Ra saa ndaka'an ra iyoo se'e kan ña
ku'va mii hora kan ke ndika'an Jesús xi'in
ra kachi ra saa: “Xa nduva'a va se'e kun”,
kachi ra. Ra mii ra xi'in na ve'e ra ra
kandixa ndi'i va na Jesús.
54 Ra ña yo'o ku ña xitu'un ña uvi xa
Jesús, te kee ra Judea ra nandiko ra xaa
ra Galilea.

5

Sanda'a Jesús iin ra nduchi'ña küvi kaka

1 Ra te ndi'i kuu ña yo'o, ra saa ndaki'in
Jesús kua'an ra chi ñuu Jerusalén, saa chi
xa ndinumi tu ndatava na judío va iin
viko.
2 Ra ñuu Jerusalén kan iyoo iin nuu
nani ye'e ndikachi, ra ikan ndikaa iin pila
nuu ñu'u tiakuii, ra xava'a na korra si'in
yuu yu'u ña ra saa tu ma'ñu va ña, ra
ndasi xini nu, ra nuna ndi'i va tiañu si'in
kan, ra va'a ya'a na u'un saa xiyo va, ra
Betesda ke nani ña tu'un hebreo.
3 Ra ikan ndee kua'a ni na xi'i, na kuaa,
na köo iin xiyo xa'a, xi'in na nduchi'ña
küvi kaka, ña ndiatu na kanda nuu tiakuii
kan.
4 Saa chi iin kama su'va va nduxinu iin
ra tatun Ndioxi ña sakanda ra tiakuii kan;
ra yuvi na nuu va'a kita ini tiakuii kan te
ndi'i su'va kanda ra, ra ndia ndia ka mii
kue'e ke xi'in na ra nduva'a va na.
5 Ra tiañu na kan kandu'u iin tiaa, ra xa
oko xa'un uni kuiya vi ke ndiee ndo'o ra.
6 Ra te xini Jesús ra ña kandu'u ra ikan,
ra kundaa ini ra ña xa kua'a ni kuiya ke
kaa ra saa, ra saa ndika'an ra xi'in ra
kachi ra saa:
—¿A kuni kun nduva'a kun? —kachi ra
xi'in ra.
7 Ra saa ndakuiin ra xi'i kan kachi ra
saa:
—Tata, köo mii vi yuvi tiin yu'u ra
chikaa na yu'u ini tiakuii kaa te kanda ra,
ra te kuni yu ku'un yu kita yu, saa ra xa
inka va na kita nuu yu, —kachi ra xi'in
Jesús.
8 Saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra
saa:
—Ndakoo, ra ndaki'in kun ixto kun ra
kua'an —kachi ra xi'in ra.
9 Saa ra ndikun nduva'a va tiaa kan
ra saa ndaki'in ra ixto ra ra ndaki'in ra
kua'an va ra. Ra kii yii ña ndakindiee va
na ke nduva'a ra.
10 Saa ndika'an na judío xi'in tiaa ra
nduva'a kan kachi na saa:
—Köo ndiayu ña kani'i kun ixto kun
kaka kun vichin chi kii yii ndakindiee va
yo kuvi ña —kachi na xi'in ra.
11 Ra saa ndakuiin tiaa kan yu'u na
kachi ra saa:
—Tiaa ra sanda'a yu'u, kuvi ra ndika'an
xi'in yu kachi ra saa: “Ndaki'in ixto kun
ra kaka kua'an”, kachi ra xi'in yu —kachi
ra xi'in na.
12 Ra saa nindakatu'un na ra kachi na
saa:
—¿Yoo kuvi ra ndika'an xi'in kun, ña
ndaki'in kun ixto kun ra ku'un kun?
—kachi na xi'in ra.
13 Ndi su tiaa kan ra ndikundäa ini vi
ra ndia tiaa kuvi ra sanda'a ña'a, saa chi
Jesús ra xa kita va ra tiañu yuvi ndee kan
kua'an ra.
14 Ra te ndi'i saa ndani'i Jesús tiaa ra
nduva'a kan ini ve'e ñu'u ka'nu, ra saa
ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Koto'ni, chi vichin ra xa nduva'a va
kun, ra ña kan ke xä ka kun kuachi, chi
tu köo ra iyo ini kixi tundo'o ña chee va'a
ka nuu kun —kachi Jesús xi'in ra.

15 Ra saa ndaki'in tiaa kan ndixa'an ra,
ra ndatu'un ra xi'in ndia judío xa'a Jesús,
chi Jesús va kuvi ra sanda'a ña'a.
16 Ra xa'a ña sanda'a Jesús yuvi kii
ndakindiee va ke ndixika nduku ndia
judío tiin ndia ra, ra ka'ni ndia ra.
17 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra
saa:
—Tata yu, ra iin ndisaa kii va xachiñu
ra, ña kan ke iin takundi'i kii ke xachiñu
tu yu'u va —kachi ra xi'in ndia.
18 Ra xa'a tu'un yo'o ke ndixika nduku
ni ka na judío ña ka'ni na Jesús, saa chi
süvi niña kii yii ndakindiee na kuvi ña
ndikanduu ra, chi ndika'an tu ra ña kuu
Iva ra Ndioxi va, ra iin kuvi va tu ra xi'in
Ndioxi kachi ra, ña kan ke ndisaa ni ndia
xi'in ra.

Iyoo ni ndiee Jesús saa chi se'e Ndioxi kuvi ra.

19 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi ra
kuu se'e Ndioxi, ra ndia nii chiñu lo'o ke
kuchüun ra sa vii ra xi'in ndiee mii ra; saa
chi takundi'i chiñu ña ⍰xini ra ⍰xa Iva va
ra ke ⍰xa ra.
20 Saa chi Iva ra, ra ku'vi ni va ini ra xini
ra ra, ña kan ke ña'a ra takundi'i va chiñu
ña ⍰xa ra nuu ra; ra chiñu chee va'a ka
va ña'a ra nuu ra kuni ndo, ra saa ke tiaa
ni ka va ndakanda ini ndo.
21 Saa chi ta ku'va ⍰xa Iva ra ña sanda-
tiaku ra na ndii, ra ⍰taxi ka ra ña kutiaku
na, ra mii saa ke ⍰xa tu ra kuu se'e va ra,
chi ⍰taxi tu ra kan va ña kutiaku na kuni
mii ra taxi ra ña nda'a.
22 Ra ra kuu Iva ra, ra ndia nii yuvi
ku na xä ndaku ra kan kuachi xi'in vi,
chi nda'a ra kuu se'e va ra ke ndataxi
ra takundi'i ndiayu ña sandaku ra kuachi
xi'in na.
23 Saa ke va'a na sato'o na ra ta ku'va xa
na ña xato'o na Iva ra. Chi yuvi na xïin
sato'o ra kuu se'e Ndioxi, saa ra, xäto'o tu
na Iva va ra, chi Iva ra kuvi ra ti'vi ña'a
vaxi va ra.
24 ’Ra ña ndixa ni ke ka'an yu xi'in ndo,
saa chi yuvi na xini so'o tu'un ña ka'an yu,
ra kandixa tu na ra ti'vi yu'u vaxi yu, ra
na kan kuvi na ni'i kutiaku ndia ndikaa
ndiku'un; ra kü'un ka na nuu ndo'o na,
saa chi xa ndikaku va na nuu ña kuvi na,
ra xa na kutiaku va kuvi na vichin.
25 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa
chi vaxi kii, ra xa mii kii vichin kuvi va ña
kuni so'o na ndii tachi ra kuu se'e Ndioxi;
ra na kuiin kuni so'o kuvi na ni'i kutiaku
va.
26 Chi ta ku'va iyoo Ndioxi ña kuu mii
ra ndiee ra ⍰taxi ra ña tiaku yuvi, ra saa
ke iyoo tu ra kuu se'e va ra, saa chi mii
Ndioxi kuvi tu ra taxi ndiayu nda'a ra kuu
se'e va ra, ña taxi ra ña kutiaku yuvi.
27 Ra taxi tu ra ndiayu nda'a ra ña
sandaku ra kuachi xi'in takundi'i yuvi va,
xa'a ña kuu ra ra xaa ña yuuvi yo'o.
28 Ra na ndakända ni ini ndo xa'a ña
ka'an yu ña yo'o xi'in ndo, saa chi vaxi
kii ra takundi'i na xa ndixi'i ndo'ni tixi
ñu'u ra kuni va so'o na tachi ra.
29 Ra na xa ña va'a, ra ndakoyo na kan
yavi nuu ninduxin na na, ra ndatiaku na
ña kutiaku va na; ndi su na xa ña vä'a, ra
ndakoyo tu na kan va yavi nuu ninduxin
na na, ra ndatiaku na kan ña ku'un na chi
nuu ndo'o va na —kachi Jesús xi'in ndia.

Ka'an Jesús xa'a na ndakuiin xa'a chiñu ña ⍰xa ra

30 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra
saa:
—Yu'u, ra süvi xi'in ndiayu mii yu ke
xa ndaku yu kuachi xi'in yuvi, chi xi'in
ndiayu Tata yu ra ti'vi yu'u vaxi va yu ke
xa ndaku yu ña xi'in na, ra ndaku ni va
⍰tiin yu kuachi xi'in na.
31 Ra tu na ka'an va'a ni yu xa'a mii yu
nuu ndo, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña saa
chi ra xava'a ini va kuvi yu, kachi ndo.
32 Ndi su iyoo va iin tiaa ra ndakuiin
xa'a yu, ra kundaa ini yu chi ña ka'an ra
kan, ra ña ndixa ni va kuvi ña.
33 Ra mii ndo kuvi ndo ti'vi yuvi ña
ndixa'an na nindakatu'un na ra Juan va,
ra mii ña ndaa va ke ndatu'un ra xi'in
ndo.
34 Ndi su yu'u ra xiniñü'u vi yu ndia nii
yuvi ña ka'an va'a na xa'a yu, chi ña kuni
yu kaku va ndo ke, ka'an yu ña yo'o xi'in
ndo.
35 Ra ra Juan ra ta iyoo iin ñù'ù ña va'a
ni tuun va ke ndixiyo ra kan, ra xiin va
ndo kusii ini ndo xi'in ñù'ù ye'e ña kuu
mii ra iin kani lo'o.
36 Ndi su chee ni ka va iin ña ndakuiin
xa'a yu'u nuu tu'un ña ndika'an ra Juan,

saa chi chiñu ña xa va yu ke ndakuiin xa'a yu, ra Tata yu Ndioxi va kuvi ra taxi chiñu yo'o nda'a yu ña saxinu yu nuu ña, ra mii chiñu yo'o ke ndakuiin tu xa'a va yu ña ti'vi ra yu'u vaxi yu.

37 Ra tata yu, ra ti'vi yu'u vaxi yu, ra ndakuiin tu ra kan va xa'a yu; ra ndo'o, ra ndia nii ichi ke täan kuni so'o ndo tachi vi ra, ra nii täan kuni tu ndo ndixaa kaa va tu ra,

38 ra nii tu'un tu ra ke köo nima vi ndo, saa chi xïin ndo kandixa ndo ra ti'vi ra xaa.

39 Ra tiaa ni va vii ka'vi ndo tu'un Ndioxi, saa chi nuu ña ñaa ke ndiatu ndo ndani'i ndo ña kutiaku ndo ndia ndikaa ndiku'un va, ra tu na kundaa ini ndo chi xa'a yu'u va ke ndakani ña;

40 ra xïin ndo kixi ndo nuu yu'u, ra taxi ña kutiaku ndo ndia ndikaa ndiku'un.

41 ’Yu'u ra xiniñü'u yu ña ka'an va'a ni yuvi xa'a yu.

42 Ra xa kundaa tu ini yu, ndia ku'va ke íin va ndo, chi ndo'o ra kuëe ku'vi ini ndo xini ndo Ndioxi.

43 Ra yu'u, ra xi'in ndiayu Tata va yu ke vaxi yu, ra xïin ndo kandixa ndo yu'u, ra tu inka tu na na kixi xi'in ndiayu mii, saa ra ndaki'in mani va ndo na kan.

44 ¿Ra ni ke sa ndo ña va'a kandixa ndo tuvi ndo, tu niña ndo ndasaka'nu ta'an mii va kuvi ndo, ra xïin ndo nanduku ndo ña ka'nu ña taxi indaa Ndioxi ra tiaku?

45 Ra ndakäni ini ndo ña ka'án ndo saa, ña taxi yu'u kuachi xa'a ndo nuu Tata yu Ndioxi. Chi ra taxi kuachi xa'a ndo kuvi ra Moisés va, ra ra kan kuvi tu ra ndiaa ni ini va ndo.

46 Ra tu ndixa kandixa ndo ra Moisés, saa ra kandixa tu ndo yu'u va, chi xa'a yu'u ke ka'an tu'un Ndioxi ña tiaa ra Moisés va.

47 Ndi su tu xïin va tu ndo kandixa ndo ña tiaa ra Moisés, saa ra, ¿ndixaa sa ndo kandixa ndo ña ka'an yu'u tu saa? —kachi Jesús xi'in ndia.

6

Sakuxi Jesús u'un mil yuvi

1 Te ndi'i yo'o, saa ndaki'in Jesús kua'an ra chi inka xiyo yu'u tiañu'u ra ndikaa chi Galilea, ra suvi mii ra kan ku tu ra nani Tiberias va.

2 Ra iin tia'ndia chee yuvi ndikun kua'an sata ra, saa chi xini na xa ra ña xitu'un ña sanda'a ra na xi'i.

3 Ra saa ndaa Jesús xini iin iku, ra ikan ndakundu'u ra xi'in ndia ita'an xi'in ra.

4 Ra xa ninumi ni va koo viko pascua, viko ña ndatava mii na judío.

5 Ra te ndakuto'ni Jesús ra saa xini ra iin tia'ndia chee yuvi ndikun xaa nuu ndu'u ra, ra saa ndika'an ra xi'in ra Felipe kachi ra saa:

—¿Ndia mii ku'un yo sata yo ña'a kuxi yuvi kaa ra kua'a ni kuvi na? —kachi ra xi'in ra.

6 Ndi su ra ixtondoso va Jesús kuvi ra Felipe ña kachi ra saa xi'in ra; saa chi xa xini va'a va mii ra ni ke sa ra.

7 Ra saa ndakuiin ra Felipe kachi ra saa:

—Nii uvi ciento denario va xita na sata yo, ra kïta mii vi ña kuxi na chi tiaa ni kua'a kuvi na —kachi ra xi'in Jesús.

8 Ra saa ndika'an iin ra ita'an xi'in Jesús, ra nani Andrés, ñani ra Simón Pedro kachi ra saa:

9 —Yo'o xika iin ra lo'o ra ni'i ra u'un xita ña cebada, ra ni'i tu uvi tiaka vali va, ndi su kïta vi ña yo'o kuxi yuvi yo'o, chi kua'a ni kuvi na —kachi ra.

10 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa:

—Ka'an ndo xi'in takundi'i na ña na ndakundee vii na —kachi ra xi'in ndia.

Ra iyoo ka vi itia kuii vali nuu ñu'u kan, ra saa ndakundee vii na nuu itia kan, ra ku'va u'un mil kuvi niña tiaa va.

11 Ra saa ki'in Jesús xita, ra ndataxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra saa ndata'vi ra ña xi'in ndia ita'an xi'in ra, ra ndia kan ndata'vi tu ña xi'in yuvi na ndakundee nuu itia kan va. Ra mii saa xa tu ra xi'in tiaka vali kan va, ra xixi takundi'i va yuvi kan ndiakua nditiandiaa ini na.

12 Ra te ndi'i nditiandiaa ini na xixi na, saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:

—Ndakaya ndo ña'ñu ña nindoo ndoso yu'u na, ra saa ke ndia nii lo'o ña na ndï'i xa'a —kachi ra xi'in ndia.

13 Ra saa ndakaya ndia ña, ra nuu u'un ixta ña cebada kan, ra uxi uvi ka vi tuka sakutu ndia xi'in ña'ñu ña nindoo ndoso.

14 Ra te xini yuvi kan ña xitu'un xa Jesús, ra saa ndika'an na kachi na saa:

—Ña ndixa ke ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi, ra iyoo tu'un kixi nuu ña yuuvi yo'o kuvi ndixa va ra yo'o —*kachi na.
15 Ndi su te kundaa ini Jesús ña kuni na kundiaka nduxa na ra ku'un ra xi'in na, ra ndasa na ra rey kuni na, saa ra kuxiyo tuku ra nuu va na, ra ndaki'in mitu'un saa ra kua'an ra chi iku sukun va.

Xika Jesús nuu tiakuii

16 Ra te xa kua'an kuñuu saa nduxinu ndia ita'an xi'in ra chi yu'u tiañu'u kan.
17 Ra ikan ndandaa ndia ini iin itun xika nuu mini ra ndaki'in ndia kua'an ndia xi'in nu chi ñuu Capernaum va. Ra saa xa kua'an kuñuu va'a va, ra köo Jesús xaa ni'i ta'an xi'in ndia.
18 Ra saa xa'a iin ndakundichi ndakundichi nuu tiañu'u kan, xa tachi, chi ndiee ka vi xa'a xika ña.
19 Ra te xa kuxika ndia kua'an ndia ta ku'va u'un a iñu mil metro, saa ra xini va ndia Jesús xika ra nuu tiakuii kan xaa ra sata ndia, saa ra ndiyu'vi ka vi ndia.
20 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¡Kuayü'vi ndo, chi yu'u va kuvi ra! —kachi ra xi'in ndia.
21 Saa ra kusii ka vi ini ndia ra ndaki'in ndia ra, ra nandaa ra ini barca kan kua'an ra xi'in va ndia, saa ra iin kuu su'va va, saa ra xa ndixaa va ndia chi nu kua'an ndia.

Nanduku na Jesús

22 Ra te ndituvi inka kii, ra saa xaa tuku va yuvi nuu xa Jesús ña xitu'un ña ndiatu na ndakuta'an na xi'in Jesús, chi ndixïni na ña ndaa ra ini barca kan ku'un ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, chi niña mii va ndia kuvi ndia kua'an xi'in indaa saa barca tu xindichi kan.
23 Ra saa kuu na ndita na, saa ra xaa va sava barca tu kee chi ñuu Tiberias, suvi mii kan va, ra ikan kuu nuu ndataxi Jesús tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a xita ña taxi ra xixi na.
24 Saa te kundaa ini yuvi na xa ndee ndiatu kan, xi'in na kee ñuu Tiberias ña köo Jesús, ra nii ndia ita'an xi'in ra kuvi ndia köo, ra saa nandaa takundi'i na ini barca tu ndixaa xi'in na kee ñuu Tiberias, ra ndaki'in na kua'an na chi ñuu Capernaum ña nanduku na Jesús va.

Jesús ku ixta ña taxi ña kutiaku yuvi

25 Ra te ndixaa yuvi kan chi inka xiyo yu'u tiañu'u, ra ikan ndani'i ta'an na xi'in Jesús, ra saa ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—Tata Maestro, ¿ama xaa kun yo'o? —*kachi na xi'in ra.
26 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in na:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi xa'a ña taxi yu ixta xixi ndo ra ndiakua nditiandiaa ini va ndo ke nanduku ndo yu'u, chi süvi vi ndixa xa'a ña xitu'un ña xa yu xini ndo ke nanduku ndo yu'u.
27 Ra na sä chiñu ndo xa'a ña'a ña xixi ndo ña ndi'i xa'a, chi na sa chiñu ndo xa'a ña'a kuxi ndo ña kuëe ndi'i xa'a, ña'a ña taxi ña kutiaku ndo, ndia ndikaa ndiku'un. Ra ña'a ña kuxi ndo ra kutiaku ndo kan, ra ra xaa yo'o vichin va kuvi ra taxi ña, saa chi Tata ra Ndioxi va kuvi ra taxi ndiayu nda'a ra ña sa ra ña —kachi ra.
28 Ra saa ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—¿Ni ke xiniñu'u sa ndi ña va'a sanduvi ndi chiñu ña kuni Ndioxi? —kachi na xi'in ra.
29 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Chiñu ña kuni Ndioxi sa ndo ke, na kandixa ndo tiaa ra ti'vi ra xaa nuu va ndo —kachi ra xi'in na.
30 Saa ndakuiin na kachi na saa xi'in ra:
—¿Ndia ña ku iin ña xitu'un sa kun kuni ndi, ra va'a kandixa ndi yo'o? ¿Ra a vä'a ndikun na sa kun ña kuni va ndi? —kachi na xi'in ra.
31 Ra ndika'an ka na xi'in ra kachi na saa:
—Na xii xikua ndi ra ixta ña nani maná va ke xixi na kan iku yuu nuu xindo'ni na, ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi va: “Saa chi ra Moisés ra ixta ña kee ndivi va ke taxi ra xixi na” —kachi na xi'in Jesús.
32 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo: Saa chi süvi ndixa ra Moisés kuvi ra nditaxi ixta ña kee ndivi xixi na, chi Tata yu Ndioxi va kuvi ra taxi ña, ra taxi tu ra ixta ña ndixa, ña kee ndivi kuxi tu ndo'o vichin va.
33 Ra ixta ña taxi Ndioxi kuvi tiaa ra kee ndivi ra xaa ra nuu ña yuuvi yo'o vichin, ra taxi ra ña kutiaku takundi'i va na yuuvi —kachi Jesús xi'in na.

34 Ra saa ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—Tata, taxi ixta ña ka'an kun xa'a ñaa kuxi ndi iin ndisaa kii —kachi na xi'in ra.
35 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Yu'u kuvi ra kuu ixta ña taxi ña kutiaku yuvi. Ra na vaxi nuu yu'u, ra ndia nii ka kii kä'un ini na, ra na kandixa yu'u, ra ndia nii ka tu kii ïchi ini na tiakuii va.
36 Ra xa ta kachi yu ndika'an yu xi'in va ndo, chi ndo'o, ra xa xini nuu va ndo yu'u, ndi su kuëe kandixa ndo yu'u.
37 Ra takundi'i yuvi na taxi Tata yu Ndioxi nda'a yu, ra vaxi na nuu va yu, ra na vaxi nuu yu, ra täva yu na ke'e.
38 Saa chi yu'u, ra ña kee yu ndivi vaxi yu, ra ndixäa yu ña sa yu ña kuni mii yu, chi ña xiniñu'u sa yu ke na saxinu yu nuu chiñu Tata yu Ndioxi, ra ti'vi yu'u vaxi va yu.
39 Ra chiñu ña kuni Tata yu Ndioxi ra ti'vi yu'u vaxi yu ke na sandoñü'u yu ndia nii yuvi na taxi ra nda'a yu, chi ña kuni ra kan ke na sandatiaku yu na kii ña vaxi va.
40 Ra ña kuni ra ti'vi yu'u vaxi yu ke: na ndoñü'u takundi'i yuvi na xito'ni nuu yu ra kandixa na yu'u, ra na kan kuvi na kutiaku ndia ndikaa ndiku'un; ra yu'u kuvi ra sandatiaku ña'a kii ña vaxi —kachi ra.
41 Ra saa xa'a na judío kaña'a na xa'a Jesús, chi ndika'an ra kachi ra saa: "Yu'u ku ra kuu ixta ña kee ndivi" —kachi ra.
42 Ra saa ndika'an na xa'a ra kachi na saa:
—¿A su Jesús yo'o, ra se'e ra José va kuvi ra? Xini yo iva ra, ra saa tu si'i va ra. ¿Ra nichuun ke ka'an ra ña kee ra ndivi? —*kachi na.
43 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Xava'a kä'an ña'a ndo xa'a yu.
44 Saa chi ndia nii na küvi kixi nuu yu'u, tu süvi tata yu Ndioxi ra ti'vi yu'u vaxi yu taxi na nda'a yu, ra sandatiaku yu na kii ña vaxi.
45 Ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa na ndika'an tu'un ra xina'a, ña kachi su'va: "Mii va Ndioxi kuvi ra saña'a takundi'i yuvi." Ra takundi'i na xini so'o ña ka'an Tata yo Ndioxi, ra kutu'va na ña ka'an ra, ra na kan kuvi na vaxi nuu yu vichin va.
46 'Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo, ra küni kachi ña, ña xa xini nuu na Tata yo Ndioxi, chi indaa mitu'un ra kee ndivi va kuvi ra xini nuu Tata yo Ndioxi.
47 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo; chi yuvi na kandixa yu'u, ra ni'i va na kan ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un xi'in Ndioxi.
48 Saa chi yu'u kuvi ra kuu ixta ña taxi ña kutiaku va na.
49 Ra na kundaa ini ndo: Chi na xii xikua ndo ra xixi va na ña'a ña nani maná iku yuu, ra ndixi'i va tu na,
50 ndi su yu'u ra ixta ña kee ndivi va ke ka'an yu xi'in ndo xa'a; ra na kuxi ixta yo'o, ra küvi ka na.
51 Ra Yu'u va kuvi ra kuu ixta ña tiaku ña kee ndivi; ra na kuxi ixta yo'o kuvi na kutiaku iin ndisaa kii iin ndisaa tiempo va; Ra ixta ña taxi yu kuxi na, kuvi iki kuñu va yu. Ra taxi yu ña xa'a ña kutiaku na yuuvi va —kachi ra xi'in na.
52 Ra saa xa'a na judío kan ndatu'un kuachi na xi'in ta'an na kachi na saa:
—¿Ni ke sa ra yo'o ña taxi ra kuñu ra kaxi yo? —kachi na.
53 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi tu na käxi ndo kuñu ra kuu Se'e Ndioxi, ra kö'o tu ndo nii ra, saa ra kuchüun vi ndo kutiaku ndo.
54 Ra na kaxi kuñu yu, ra ko'o na nii yu, ra na kan kuvi na ni'i kutiaku ndiaa ndikaa ndiku'un, ra sandatiaku tu yu na kii ña vaxi va.
55 Saa chi kuñu yu kuvi ña'a ña ndixa xixi na, ra nii yu kuvi ndixa ndutia ra xi'i va na.
56 Ra yuvi na kaxi kuñu yu, ra ko'o na nii yu, ra na kan kuvi na ndikun yu'u, ra yu'u tu íin xi'in na kan va.
57 Ra Tata yo Ndioxi ra ti'vi yu'u vaxi yu, ra ra tiaku va kuvi ra, ña kan ke va'a tiaku yu, ra yuvi na kaxi kuñu yu'u, ra kutiaku tu na kan va xi'in yu.
58 Ra ixta ña kee ndivi, ña ka'an yu xa'a xi'in ndo yo'o, ra süvi ta'an ixta ña nani maná ña xixi na xii xikua ndo, ra ndixi'i va tu na kuvi ña, chi xa siin va kuvi ña yo'o, chi na kuxi ña yo'o, ra iin ndisaa kii iin ndisaa tiempo ke kutiaku va na —kachi ra xi'in na.

59 Ra takundi'i ña yo'o ke saña'a Jesús yuvi ini ve'e ñu'u ña íin ñuu Capernaum.

Tu'un ña taxi ña kutiaku yuvi

60 Ra te xini so'o na ita'an xi'in Jesús tu'un ña ndika'an ra, ra saa ndika'an na kachi na saa:
—Tiaa ni ndaku tu'un ña ka'an ra yo'o, ¿ra yoo ku na kundiee saxinu nuu ña? —kachi na.
61 Ra xa kundaa va ini Jesús ña ndatu'un kuachi ni na ita'an xi'in ra xa'a tu'un ña ndika'an ra, ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—¿A tixu'vi ni ini ndo xi'in tu'un yo'o?
62 Tu saa, ¿ra ni ke sa tu ndo tu na kuni ndo nandaa yu'u ra xaa yo'o chi ndivi nuu xindu'u yu ta yachi? —kachi ra xi'in na.
63 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Tachi Ndioxi va kuvi ña taxi ña tiaku; ra ndiee ña kuu mii yuvi ra köo mii ña kuchuun ña sa vi ña. Ra tu'un ña ndika'an yu xi'in ndo, ke taxi ña tiaku nima yuvi va.
64 Ndi su sava ndo ra kandïxa vi ndo yu'u —kachi ra xi'in na.
Ra su'va ke kachi Jesús xi'in na, saa chi ndia ta kii xa'a vi ke xa kundaa ini ra, yoo kuvi na ndikandïxa ña'a, ra xa kundaa tu ini ra, yoo kuvi ra xiko ña'a nuu na sáa̱ ini va.
65 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ra xa'a ña yo'o va ke ndika'an yu xi'in ndo, chi ndia nii yuvi, küvi kixi nuu yu, tu süvi Tata yo Ndioxi kuvi ra taxi na —kachi ra xi'in na.
66 Ra mii kii kan ra kua'a ni na ita'an xi'in Jesús nandiko kua'an, ra ndixïka ka na xi'in ra.
67 Ra saa ndindakatu'un Jesús ndia uxi uvi ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—¿A ku'un tu ndo'o va xi'in na, kuni ndo? —kachi ra xi'in ndia.
68 Ra saa ndakuiin ra Simón Pedro kachi ra saa:
—Tata, ¿yoo nuu ka ke ku'un ndi? Ra xa tu'un ña ka'an kun ke taxi ña kutiaku va ndi.
69 Ra ndu'u, ra xa kandixa va ndi, ra kundaa ini ndi ña kuu kun Cristo, Se'e Ndioxi ra tiaku va —kachi ra xi'in Jesús.
70 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—¿A su yu'u kuvi ra ndikaxin uxi uvi saa va ndo? Ndi su, iin ndo'o kuvi ndia kuu timia'a va —kachi ra xi'in ndia.
71 Ra ña kachi ra saa, ra xa'a ra Judas Iscariote, se'e ra Simón va ke ndika'an ra, saa chi ra Judas kuvi ra ndataxi ra nda'a na sáa̱ ini xini ña'a, ra ra yo'o ku ra xita'an xi'in ndia ña kuu ndia uxi uvi ña xita'an ndia xi'in Jesús va.

7

Ndia ñani Jesús ra ndikandïxa ndia ra

1 Ra suvi mii ñuu ña ndo'ni chi Galilea kan ke, ndixika ni'ni va Jesús tiempo kan, saa chi ndiküni ra koo ra chi Judea, saa chi na judío ra na xika nduku va ku na ña ka'ni na ra.
2 Ra nani saa kuu Jesús xika ra, saa ra xa kua'an kuyachin ni tu koo viko ña ndatava na judío, ta kuiya ta kuiya va, ña xava'a na ve'e tuvixin vali ndee na.
3 Ra xa'a ña kan ke ndika'an ndia ñani Jesús xi'in ra kachi ndia saa:
—Kanata ñuu yo'o, ra kua'an chi Judea, ña va'a na kuni tu na ndikun sata kun na ndee kan va chiñu ña xa kun.
4 Saa chi iin tiaa ra kuni ña na kundaa ndi'i ini yuvi xa'a ra, ra xä se'e ra chiñu. Ra ña kan ke yo'o, ra chiñu ña xa kun ra na sa kun ña kuni takundi'i va yuvi —kachi ndia xi'in ra.
5 Saa chi nii ndia ñani ra, ra ndikandïxa vi ndia ra.
6 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Täan xaa kii ña ku'un yu, ndi su nuu ndo'o ra ndia ndia ka mii kii ra ña va'a kuvi va ña.
7 Saa chi na yuuvi yo'o, ra küvi vi kundasi na ndo'o, ndi su kundasi va na yu'u, xa'a ña ka'an yu xi'in na ña xa na chiñu ña vä'a.
8 Ña kan ke na ku'un mii va ndo viko, chi yu'u ra kü'un yu, saa chi täan xa kii ña ku'un yu —kachi ra xi'in ndia.
9 Ra te ndi'i ndika'an Jesús tu'un yo'o xi'in ndia, ra saa nindoo ra chi Galilea va.

Kua'an Jesús viko ña ndatava na judío

10 Ra te xa ndaki'in ndia ñani ra kua'an ndia, ra saa ndaki'in tu mii va ra kua'an ra viko kan, ndi kuä'an tuvi ra, chi kua'an se'e va ra.

11 Ra ndanduku ni va na judío ra viko
kan, ra ndika'an na kachi na saa:
—¿Ndia chi xika tiaa kan? —kachi na.
12 Ra yuvi kan ra iin nini'i ka'an na xa'a
ra. Ra sava na ka'an kachi na saa: "Ra
va'a va kuvi ra", kachi na. Ra sava tu na
ka'an kachi saa: "Süvi ra va'a kuvi ra, chi
ra sanda'vi yuvi va kuvi ra", kachi na.
13 Ra ndia nii na ndiküvi ka'an tuvi xa'a
Jesús, xa'a ña iyu'vi na nuu na judío.
14 Ra te xa ndita'vi sava viko kan, ra saa
ndiki'vi Jesús kua'an ra nuu ke'e ve'e ñu'u
ka'nu, ra xa'a ra saña'a ra.
15 Saa ra iin ndakanda ini na judío kan
ra kachi na saa:
—¿Ni ke xa tiaa yo'o ña xini ni ra, ra
ndikä'vi ra xa'a tu'un Ndioxi ve'e ñu'u?
—kachi na.
16 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in na:
—Ña saña'a yu, ra süvi ña sandaku mii
yu kuvi ña, chi ra ti'vi yu'u vaxi va yu
kuvi ra taxi ña.
17 Ra na kuni sa ña ka'an Ndioxi, ra
ndakuni va na a ndixa Ndioxi ku ra taxi
ña saña'a yu, a ña sandaku ini mii va yu
kuvi ña.
18 Saa chi ra ka'an ña ndaku ini mii, ra
ña kuni ra ña na sato'o ni yuvi va ra ke
ka'an ra; ndi su ra kuni ña na sato'o ni na
ra ti'vi ña'a vaxi ra, ra ña ndaa va ka'an
ra, ra sandä'vi ra.
19 'Ra ndo'o, ra ña ndixa ke iyoo va
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nda'a
ndo, ndi su ndia nii ndo xïin kandixa
ña. ¿Nichuun kuni ndo ka'ni ndo yu'u?
—kachi ra xi'in na.
20 Ra saa ndakuiin takundi'i yuvi kan
kachi na saa:
—Tachi ndiva'a va ke iyoo xi'in kun, saa
chi ¿yoo ku na kuni ka'ni yo'o? —kachi
na.
21 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in na:
—Xa'a ña xa yu iin ña xitu'un kii
ndakindiee yo ke ndiee ni ndakanda ini
ndo.
22 Ndi su xachiñu tu ndo'o va kii ña
ndakindiee yo, chi xa'ndia va ndo ñii lo'o
xini ka'a tiaa vali se'e ndo, ña saxinu ndo
ndiayu ña ndakoo ra Moisés nda'a ndo (ra
süvi vi ra Moisés kuvi ra nindakoo ña, chi
na xii xikua va ndo kuvi na xa ña).
23 Ra tu xa'a ña küni ndo kanduu ndo
ndiayu ña ndakoo ra Moisés va ke xa'ndia
ndo ñii xini ka'a se'e tiaa vali ndo kii ña
ndakindiee yo, ra na kundaa ini ndo, chi
ña va'a ke xa tu yu'u va kii ña ndakindiee
yo, saa chi iin tiaa ka vi sanda'a yu, ¿ra
nichuun sáa̱ ndo xi'in yu?
24 Ra na sandäku ndo kuachi ta ku'va
tuvi mii ndo, chi xi'na ka va na kundaa
va'a ini ndo ndia ku'va ke iyoo iin chiñu
ra saa ke va'a sandaku ndo iin kuachi
xi'in mii ña ndaa —kachi ra xi'in na.

Ka'an Jesús ndia chi ke kee ra

25 Ra saa xa'a sava mii na ñuu Jerusalén
kan ka'an na kachi na saa:
—¿A süvi ra yo'o, kuvi ra xika nduku na
ka'ni na?
26 Ra yo'o va tu íin ra ka'an ndoso ra
nuu takundi'i yuvi, ra köo mii na ka'an
xi'in vi ra. ¿Ra a Cristo ku ndixa va ra
tuvi na chiñu?
27 Ndi su ra yo'o, ra xini va yo ndia ke
kee ra, ra te xa na kixi ra kuu Cristo ra
ndia nii na kundäa ini ndia mii ke kee vi
ra kan —kachi na.
28 Ra saa kuu Jesús íin ra saña'a ra na
nuu ke'e ve'e ñu'u kan, ra kundaa va ini
ra ña ka'an na xa'a ra, ra saa ndiee ka vi
ndoni'i ra tachi ra, ra ndika'an ra xi'in na
kachi ra saa:
—Xini ndo yu'u, ra xini tu ndo ñuu
va yu tuvi, ndo, ndi su na kundaa ini ndo,
chi süvi ña kuni mii yu ke vaxi yu, chi
iyoo va iin ra ndaa, ra ra kan va kuvi ra
ti'vi yu'u ña vaxi yu, ra ndo'o, ra xïni vi
ndo ra.
29 Ndi su yu'u ra xini va yu ra, chi nuu
ra kan ke kee va yu vaxi yu, chi ra kan
kuvi ra ti'vi yu'u va —kachi ra.
30 Ra saa xa'a sava na kuni tiin na Jesús
ña chikaa na ra ve'e kàà, ndi su ndia nii
na ndixändiee ini ña tiin na ra, saa chi
täan xaa kii ña tiin na ra.
31 Ra kua'a ni na ndee ini ve'e ñu'u
ka'nu kan, ra kandixa va na Jesús, ra
ndika'an na kachi na saa:
—Te na xaa ra kuu Cristo, ¿ra a kua'a
ni ka va ña xitu'un sa ra kan, nuu ña xa
ra yo'o? —kachi na.

Xa'ndia na fariseo chiñu nuu ndia kumisio ña na tiin ndia Jesús

32 Ra saa xini so'o na fariseo ña ndiee
ni ka'an yuvi kan xa'a Jesús, ra saa

ndakuta'an na xi'in na xikua'a nuu ndia sutu ra xa'ndia na chiñu nuu ndia kumisio ndiaa ve'e ñu'u ka'nu kan, ña na tiin ndia Jesús.
33 Ra saa ndika'an Jesús xi'in yuvi kan kachi ra saa:
—Salo'o ni va tiempo íin yu xi'in ndo, saa ra nandiko yu ku'un yu nuu ra ti'vi yu'u vaxi va yu.
34 Ra ndo'o, ra nanduku ni va ndo yu'u, ndi su ndanï'i ndo yu'u, ra nii nuu ku'un yu koo yu ke kuchüun ndo ku'un vi ndo —kachi ra.
35 Ra saa xa'a na judío kan ndakatu'un ta'an na kachi na saa:
—¿Ndia chi ke ku'un ra yo'o ña ka'an ra, ña ndanï'i yo ra? ¿A nuu na ta'an yo, na xinu'ni kua'an ndo'ni tiañu na griego ke ku'un ra, ra ikan saña'a ra na griego kan va?
36 ¿Ra ni ke kuni kachi tu'un yo'o ña ndika'an ra ña xi'in yo: "Nanduku ndo yu'u, ndi su ndanï'i ndo yu'u, ra nii nuu ku'un yu koo yu, kuchüun ndo xaa vi ndo kachi ra"? —kachi na.

Itia ra taxi ña kutiaku yuvi

37 Ra kii ña ndi'i viko kan kuvi iin kii ña tiaa ni ka va ndasaka'nu na judío. Ra mii kii kan ke ndakundichi Jesús ra ndiee ka vi ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Tu ndia ndo ndachi ini, ra na'a ndo nuu yu, ra yu'u taxi tiakuii ko'o ndo.
38 Ra yuvi na kandixa yu'u, ra ini vi na ke kana iin itia ka'nu, ra tiakuii ra taxi ña tiaku yuvi va kuvi ra, ta ku'va kachi tu'un Ndioxi —kachi ra xi'in na.
39 Ra ña ndika'an Jesús tu'un yo'o xi'in na, ra xa'a Tachi Yii Ndioxi ña xinu koo xi'in takundi'i na kandixa tu'un va ra ke ndika'an ra ña; saa chi täan xaa vi Tachi Yii Ndioxi ña koo ña xi'in na, chi täan nandiko Jesús kunu'u ra ndivi.

Ndata'vi ta'an ndi'i yuvi xa'a tu'un ña ndika'an Jesús

40 Ra saa te xini so'o sava na ndita tiañu yuvi kan, tu'un ña ndika'an Jesús, ra saa ndika'an na kachi na saa:
—Tiaa yo'o kuvi ndixa va ra vaxi ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi —kachi na.
41 Ra sava tu na ka'an kachi saa:
—Ra yo'o kuvi ra kuu Cristo va —kachi na.
Ra inka tu na ka'an kachi saa:
—¿Ama kee Cristo chi Galilea? Këe ra chi kan.
42 Saa chi Cristo, ra se'e xikua ra rey David va ke xiniñu'u kuu ra, ra ñuu Belén nuu ndixiyo ra rey David va ke kee ra, kachi tu'un Ndioxi —kachi na.
43 Ra saa ta'vi ta'an ndi'i va yuvi kan xa'a Jesús.
44 Ra saa kuni sava na tiin na Jesús ku'un ra ve'e kàà, ndi su ndia nii na ndixändiee ini ña tiin na ra.

Na chiñu ra ndixïin na kandixa na Jesús

45 Ra saa nandiko ndia kumisio, ndia kua'an tiin Jesús ndaxaa ndia nuu ndia xikua'a kuna'nu nuu ndia sutu xi'in ndia fariseo, ra nindakatu'un ndia ndia kachi ndia saa:
—¿Nichuun ndixïndiaka ndo ra kixi ndo? —kachi ndia xi'in ndia.
46 Ra saa ndakuiin ndia kumisio kan kachi ndia saa:
—¡Ndia nii tiaa ra täan ka'an ra ta'an tu'un ña ka'an ra kan! —kachi ndia.
47 Ra saa ndakuiin ndia fariseo kachi ndia saa xi'in ndia:
—¿A kuchuun tu ra sanda'vi ra ndo'o va?
48 ¿A kandixa ndia kuna'nu nuu ndo ra, tuvi ndo? ¿A ndia kuna'nu nuu ndia fariseo tu kandixa ña'a, tuvi ndo?
49 ¡Yuvi na xini so'o ña ka'an ra kan, ra na xïni ndiayu Ndioxi vi kuvi na, chi na nditavi chi'ña va kuvi na! —kachi ndia.
50 Ra ndu'u tu ra Nicodemo, ra ndixa'an se'e nuu Jesús iin ñuu va xi'in ndia fariseo kan, saa chi fariseo ku tu ra kan va, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
51 —Küvi vi sandaku yo kuachi xi'in iin tiaa, tu täan kundaa va'a ini yo ndia ña kuu kuachi ra, kachi ndiayu ña iyoo nda'a yo —kachi ra xi'in ndia.
52 Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa xi'in ra:
—¿A ra kee ñuu Galilea ku tu yo'o va? Na ka'vi va'a kun tu'un Ndioxi, ra kundaa ini kun, saa chi ndia nii ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi täan kee chi Galilea —kachi ndia.
53 Ndia saa ra ndaki'in ta iin ta iin ndia kuanu'u ndia ve'e va ndia.

8

Ndakatu'un na Jesús xa'a iin ña'a ña ndatuvi xi'in tiaa ra küu yii ña

1 Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra iku
nuu yoo itun Olivos.
2 Ra te ndituvi inka kii ra saa nandiko
ra xaa ra ini korra ve'e ñu'u ka'nu. Ra saa
ndixaa takundi'i yuvi kan nuu ra, ra saa
ndakundu'u ra, ra xa'a saña'a ra na.
3 Ra saa kuu ra ndixaa va sava ndia
maestro saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndia
fariseo, ra ndiaka ndia iin ña'a ña ndatuvi
xi'in tiaa ra küu yii ña ndixaa ndia nuu
Jesús. Ra xani ndichi ndia ña ma'ñu
takundi'i yuvi kan.
4 Ra ndika'an ndia xi'in Jesús kachi ndia
saa:
—Tata Maestro, ña'a yo'o ra xi'in iin
tiaa ra küu yii ña ke kandu'u ña ndatuvi
ña.
5 Ra ndiayu ña ndakoo ra Moisés ra
ka'an va ña, ña na kuvi ta'an na si'i na
xa su'va. ¿Ra ndia ku'va ke kachi tu yo'o?
—kachi ndia xi'in ra.
6 Ra ña ndika'an ndia tu'un yo'o, ra
ndia kuni sandakava va ku vi ndia ra, ña
va'a na ni'i ndia kuachi taxi ndia xa'a ra,
ká'án ndia. Ndi su Jesús ra nuu ñu'u va
ndakandiee ra, ra xa'a ra tiaa ra nuu ñu'u
kan xi'in nduku nda'a ra.
7 Ra ndakundiee va ndia ndakatu'un
ndia ra, ra saa ndoni'i ra nuu ra, ra
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Tu ndia iin ndo'o ndia köo va'a
kuachi tuvi ndo, ra na kunuu ndo kakin
ndo yuu va ña —kachi ra.
8 Ra saa ndakandiee tuku va ra, ra tiaa
tuku va ra nuu ñu'u kan ndu'u ra.
9 Ra te ndi'i xini so'o ndia ña ndika'an
ra tu'un kan xi'in ndia, saa ra ndaki'in
xini mii va ndia ña iyoo va kuachi ndia, ra
saa xa'a kee ta iin ta iin mii ndia kuna'nu
kan kua'an va ndia, ndia saa ra kee tu
ndia sava kan va kua'an ndia, ra saa
nindoo mitu'un va ña'a kan nuu ndu'u
Jesús.
10 Ra saa ndoni'i Jesús nuu ra, ra ndia
nii ka yuvi köo ndixini ra, chi ndia
mitu'un saa va ña'a kan ndichi, ra saa
ndika'an ra xi'in ña kachi ra saa:
—Nana, ¿ndia chi kua'an ndia taxi
kuachi xa'a kun? ¿A ndia nii ndia
ndikä'an ña kuvi kun? —kachi ra xi'in
ña.
11 Ra saa ndakuiin ña'a kan kachi ña
saa:
—Ndia nii ndia, Tata —kachi ña.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra
saa:
—Ni yu'u tu kä'an ña kuvi va kun.
Kua'an ra xä ka kun kuachi —kachi ra
xi'in ña.

Jesús ku ñù'ù ña tuun nuu na yuuvi yo'o

12 Ra saa ndika'an tuku Jesús xi'in yuvi
kan, kachi ra saa:
—Yu'u kuvi ra kuu ñù'ù ña tuun nuu
ña yuuvi yo'o, ra yuvi na ndikun yu'u ra
käka na nuu ñaa, saa chi ñù'ù ña taxi ña
kutiaku yuvi va ke koo nuu na —kachi ra
xi'in na.
13 Ra saa ndika'an ndia fariseo kan xi'in
ra kachi ndia saa:
—Yo'o, ra mii va kun kuvi ra ndakuiin
xa'a kun, ra ña kan ke süvi ña ndaa vi ke
ka'an kun —kachi ndia xi'in ra.
14 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—Va'a ni mii yu ku ra ndakuiin xa'a va
yu, ndi su ndiaa ya'vi va ña ka'an yu. Saa
chi yu'u ra kundaa va ini yu ndia chi ke
kee yu, ra kundaa tu ini yu ndia chi ke
ku'un va yu; ndi su ndo'o ra kundäa ini
vi ndo ndia chi ke kee yu, ra nii kundäa
tu ini ndo ndia chi ku'un va yu.
15 Ndo'o, ra ta ku'va kuni mii va ndo ke
xa ndaku ndo kuachi, ra yu'u ra ndia nii
yuvi xandäku yu kuachi vi.
16 Ra tu xa ndaku yu kuachi, ra ndaku
va xa ndaku yu ña, saa chi süvi indaa yu'u
kuvi ra xa ndaku ña, chi Tata yu Ndioxi
ra ti'vi yu'u vaxi va yu kuvi ra xa ndaku
ña xi'in yu.
17 Ra ndiayu mii ndo ke ka'an va, tu uvi
yuvi ndakuiin xa'a iin chiñu, saa ra ña
ndixa va kuvi ña.
18 Ra yu'u ra ndakuiin mii yu xa'a yu,
ra ndakuiin tu Tata yu ra ti'vi yu'u vaxi
va yu xa'a yu —kachi Jesús xi'in ndia.
19 Ra saa nindakatu'un ndia ra kachi
ndia saa:
—¿Ndia chi íin Tata kun? —kachi ndia
xi'in ra.
Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in
ndia:
—Ndo'o, ra xïni vi ndo yu'u, ra nii Tata
yu xïni vi ndo, saa chi tu kundaa ini ndo
yoo kuu yu'u, saa ra kundaa tu ini ndo
yoo kuu Tata va yu —kachi ra xi'in ndia.
20 Ra ini korra ve'e ñu'u ka'nu nuu
íin ña'a ña taan na xu'un ña soko na

ke ndichi Jesús saña'a ra, ta ndika'an ra tu'un yo'o, ndi su ndia nii na ndixäa ndiee ini ña tiin na ra, saa chi täan tandiaa kii ña tiin na ra.

Ka'an Jesús ña kuchüun na ku'un na nuu ku'un ra

21 Ra saa ndika'an tuku Jesús xi'in ndia kachi ra saa:

—Yu'u, ra ku'un va yu, ra nanduku ni ndo yu'u, ndi su kuvi va ndo xa'a kuachi ndo, saa chi nuu ku'un yu, ra kuchüun vi ndo ku'un ndo —kachi ra xi'in ndia.

22 Ra saa ndika'an ndia judío kan xi'in ta'an ndia kachi ndia saa: —¿A ra ka'ni mii va kuvi ra, ña kan ke ka'an ra ña kuchüun yo ku'un yo nuu ku'un ra? —kachi ndia.

23 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—Ndo'o, ra nuu ñu'ú yo'o va ke ndee ndo, ndi su yu'u, ra ndivi va kee yu; ndo'o, ra na yuuvi yo'o va kuvi ndo, ndi su yu'u, ra süvi ra yuuvi yo'o kuvi yu.

24 Ña kan ke ndika'an yu xi'in ndo ña kuvi ndo xa'a kuachi ndo, saa chi tu na kuïin ndo kandixa ndo yu'u ña □kuu yu tiaa ra kuu yu, saa ra kuvi va ndo xa'a kuachi ndo —kachi ra.

25 Ra saa nindakatu'un ndia Jesús kachi ndia saa:

—¿Yoo kuvi yo'o? —kachi ndia.

Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:

—Xa ta yachi vi ndika'an yu xi'in ndo yoo kuvi yu.

26 Iyoo ni ña ka'an yu xa'a ña □xa ndo ra sandaku tu yu xa'a ña xi'in va ndo. Ra ña ndaa va ke ka'an yu saa chi ra ti'vi yu'u vaxi yu ra ña ndaa va ke ka'an ra, ra ña ndika'an ra kan xini so'o yu ke, ka'an yu xi'in na yuuvi yo'o va —kachi ra xi'in ndia.

27 Ndi su ndikundäa ini vi ndia ña ka'an ra, xa'a Ndioxi ra kuu Tata ra.

28 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:

—Te xa na ndoni'i ndo yu'u ra xaa yo'o vichin, ra saa vi ke kundaa ini ndo ña kuu yu tiaa ra kuu yu, ra xä yu ndia nii ña kuni mii yu, chi ña saña'a Tata yu yu'u va ke □xa yu.

29 Saa chi íin va ra ti'vi yu'u vaxi yu xi'in yu; Tata yu ra täan ndakoo mitu'un ra yu'u, saa chi niña xa va yu ña kuni ra —kachi ra xi'in ndia.

30 Ra kua'a ni na kandixa Jesús, ña kachi ra saa xi'in na.

Ña ndaa ke saña ndika yuvi

31 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na judío na ndakundikun sata ra kachi ra saa:

—Tu iin ndisaa kii na kundikun ndo tu'un ña □ka'an yu xi'in ndo, saa ra ndo'o kuvi ndo ndikun ndixa yu'u va.

32 Ra ta xa na kundaa ini ndo ña ndaa, ra ña ndaa kan ke saña ndika ndo'o va —kachi ra xi'in na.

33 Ra saa ndakuiin na kachi na saa xi'in ra:

—Ndu'u ra ndise'e ra Abraham va kuvi ndi, ra ndia nii ichi täan ku'un ndi sa chiñu nda'vi ndi nuu inka yuvi. ¿Ra nichuun ke ka'an yo'o ña saña ndika ndi? —kachi na xi'in ra.

34 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:

—Ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi takundi'i yuvi na xa kuachi, ra tixi kuachi kan ke ñu'u va na, ra xa'ndia ña chiñu nuu va na.

35 Ra na kundaa ini ndo chi na xachiñu nda'vi ra kindöo vi na kan ve'e nuu xa chiñu na iin ndisaa tiempo, ndi su na kuu se'e mii ra xi'in xito'o ve'e kan, ra iin ndisaa tiempo va ndee na kan ve'e ra.

36 Ña kan ke, tu mii ra kuu Se'e Ndioxi kuvi ra na saña ndika ndo'o, saa ra ña ndixa ke saña ndika va ndo.

37 Ra xa kundaa va ini yu ña kuu ndo ndise'e ra Abraham, ndi su kuni va ndo ka'ni ndo yu'u, saa chi xiin ndo kandixa ndo ña ka'an yu xi'in ndo.

38 Yu'u, ra chiñu ña saña'a Tata yu yu'u va ke ka'an yu xa'a xi'in ndo, ra ndo'o, ra chiñu ña saña'a iva si'i ndo ndo'o va ke □xa ndo —kachi ra xi'in na.

Se'e timia'a va kuvi na kachi Jesús xi'in na

39 Ra saa ndakuiin na kachi na saa xi'in ra.

—Ndu'u ra ra Abraham va kuvi Tata ndi —kachi na.

Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa xi'in na:

—Tu ndixa se'e ra Abraham kuvi ndo, saa ra chiñu ña xa ra kan ke sa tu ndo'o va.
40 Ndi su ndo'o, ra na kuni ka'ni va kuvi ndo yu'u, xa'a ña ndika'an yu ña ndaa ña saña'a Tata yu yu'u xi'in ndo. ¡Ra ra Abraham, ra süvi saa ndixa ra kan!
41 Ra ndo'o ra chiñu ña □xa tata va va ndo ke □xa ndo —*kachi ra xi'in na.
Ra saa ndakuiin na kachi na saa xi'in ra:
—Ndu'u, ra süvi se'e saka na kuvi ndi, chi indaa va kuvi Tata ndi, ra Ndioxi va kuvi ra —*kachi na.
42 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Tu ndixa se'e Ndioxi kuvi ndo, saa ra ku'vi va ini ndo kuni ndo yu'u, saa chi yu'u, ra nuu Ndioxi ke kee va yu ña xaa yu yo'o. Ra süvi ña kuni mii yu ke ndixaa yu, chi Ndioxi va kuvi ra ti'vi yu'u xaa yu.
43 Ndo'o, ra küvi kundaa ini ndo xi'in tu'un ña ka'an yu xi'in ndo, saa chi xïin ndo kuni so'o ndo ña ka'an yu xi'in ndo.
44 Ña kan ke se'e timia'a va kuvi ndo, ra kuenda ri kan kuvi va ndo, ña kan ke kuni ndo sa ndo chiñu ña □xa ri. Saa chi timia'a, ra ndia ta kii xa'a ra niña ri xa'ni kuvi va ri. Ri kan, ra köo ña ndaku □xa vi ri, ra nii kä'an tu ri ña ndaa va. Ra ta ka'an ri tu'un chi'ña, ra ta kuni mii ri ke ka'an va ri; saa chi ri chi'ña tu'un va kuvi ri, ra ri kan kuvi iva tu'un chi'ña va.
45 Ra ña ka'an yu'u, ña ndaa xi'in va ndo ke xïin ndo kandixa ndo yu'u.
46 ¿Ra ndia iin ndo'o kuvi ndo kuvi ka'an xi'in yu, ña iyoo kuachi yu? Ra tu ña ndaa va ke ka'an yu xi'in ndo, saa ra, ¿nichuun ke xïin ndo kandixa ndo yu'u tu saa?
47 Saa chi yuvi na kuu kuenda Ndioxi, ra tu'un Ndioxi ke □xini so'o va na, ndi su ndo'o, ra süvi kuenda Ndioxi kuvi ndo ña kan ke xïin ndo kuni so'o ndo tu'un Ndioxi —*kachi Jesús xi'in na.

Xa iyoo va Cristo ra saa kaku ra Abraham

48 Ra saa ndika'an na judío kan xi'in Jesús kachi na saa:
—Xini va'a va ndi ña ndika'an ndi ña kuu kun ra ñuu Samaria, ra sana kun, ra kuu mii kun tachi ndiva'a —*kachi na xi'in ra.
49 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Köo tachi ndiva'a ndikaa ini yu, chi Tata yu Ndioxi va kuvi ra xa to'o yu, ña kan ke ka'an ña'a ndo xi'in yu.
50 Yu'u, ra ndï'i ini yu a xa to'o na yu'u a kuëe xa to'o na yu'u va, saa chi iyoo va iin ra kuni ña na sa to'o na yu'u, ra ra kan kuvi tu ra xandaku kuachi va.
51 Ra ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi yuvi na kandixa tu'un ña ka'an yu, ra küvi na —kachi Jesús xi'in na.
52 Ra saa ndika'an na judío kan kachi na saa xi'in ra:
—Vichin ke □kundaa kaxi va ini ndi ña ndixa ke ndikaa va tachi ndiva'a yo'o, saa chi ra Abraham xi'in takundi'i na ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi, ra ndixi'i va na. Ra yo'o tu ka'an, ña küvi na kandixa tu'un ña ka'an va kun.
53 ¿Ra a chee ka va yo'o nuu ra xii xikua ndi Abraham ra xitiaku ta yachi? Ra kan ra ndixi'i va ra, ra saa tu na ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi va. ¿Ra yo'o, ra yoo kuvi kun tuvi kun? —kachi na xi'in ra.
54 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Tu na chindu'u to'o ni yu tu'un xa'a mii yu, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña. Saa chi ra kachi ndo'o kuu Ndioxi va ndo kuvi ra chindu'u to'o tu'un xa'a yu.
55 Ndi su mii ña ndaa ra xïni vi ndo ra. Ra yu'u, ra xini va yu ra. Ra tu na ka'an yu ña xïni yu ra, saa ra ra chi'ña tu'un kuvi tu yu'u va xi'in ndo. Ndi su yu'u, ra xini va yu ra ña kan ke kandixa va yu ña ka'an ra.
56 Ra ra Abraham xii xikua ndo ra xitiaku ta yachi, ra kusii ni va ini ra te kundaa ini ra ña kixi yu; ra xini ndixa va ra ña xaa yu, saa ra tiaa ni ka va kusii ini ra —kachi Jesús xi'in na.
57 Ra saa ndika'an tuku na judío kan xi'in Jesús kachi na saa:
—Ndia nii uvi xiko uxi kuiya ke täan xaa vi kun, ¿ra ka'an kun ña xa xini kun ra Abraham? —kachi na.
58 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi te kuni ka kaku vi ra Abraham ra xa iyoo va yu'u —kachi ra xi'in na.

59 Ra saa ki'in na yuu kuni kakin na
Jesús; ndi su ndise'e va ra nuu na, ra te
ndi'i saa kita ra ini korra ve'e ñu'u kan, ra
suvi mii tiañu na ke ndiya'a tu ra kua'an
va ra.

9

Sanda'a Jesús iin ra kuaa

1 Ra ichi nuu ya'a Jesús kua'an ra kan,
ndu'u iin tiaa ra kaku kuaa.
2 Ra saa ndindakatu'un ndia ita'an xi'in
Jesús kachi ndia saa:
—Tata Maestro, ¿nichuun ke kaku kuaa
tiaa yo'o? ¿A mii ra kuvi ra iyoo kuachi?
¿A xa'a kuachi na iva si'i va ra ke? —kachi
ndia.
3 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ndia:
—Süvi xa'a kuachi mii ra ke, ra nii
süvi tu xa'a kuachi na iva si'i ra kuvi ña
nindo'o ra saa, chi xa'a ña va'a na kuni
yuvi ña iyoo ndiee Ndioxi ña sanda'a va
ra ra kuvi ña.
4 Ra yoo, ra xiniñu'u sa va yo chiñu ra
ti'vi yu'u vaxi yu, ña kuu ka ña ka'ñu, saa
chi ta xa na kuu ñuu ra ndia nii ka yuvi
küvi sachiñu vi.
5 Ra ña íin ka yu nuu ña yuuvi yo'o, ra
ñu'u ña tuun nuu na yuuvi kuvi va yu
—kachi Jesús xi'in ndia.
6 Ra te ndi'i ndika'an ra tu'un yo'o xi'in
ndia, ra saa ko'ni ra tiasi'i ra nuu ñu'u, ra
xava'a ra lo'o ndia'yu, ra ndiku'ni ra ña
nduchi nuu ra kuaa kan.
7 Ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Kua'an ndakatia kun nuu kun ini
pozo ña nani Siloé —kachi ra xi'in
ra. —Ra tu'un Siloé yo'o, ra tiakuii ra
ndixa'an na ki'in na xaa xi'in chichi va
kuvi ra —kachi ña.
Ra saa ndaki'in ra kuaa kan ndixa'an ra
ndakatia ra nuu ra, ra te nandiko ra xaa
ra, saa ra xa va'a va ndakuto'ni ra.
8 Ra yuvi na ndee yachin xi'in tiaa kan,
xi'in na xini ña kuu ra, ra kuaa, ra xa'a
na ndakatu'un na kachi na saa:
—¿A su ra yo'o kuvi ra xindu'u ndin-
dakan? —kachi na.
9 Ra sava tu na ka'an kachi saa:
—Suvi kuvi va ra —kachi na.
Ra inka tu na ka'an kachi saa:
—Takaa ra kan ke kaa va ra, ndi su süvi
vi ra —kachi na.
Ra saa ndakuiin mii tiaa kan kachi ra
saa:
—Suvi kuvi va yu —kachi ra.
10 Ra saa ndika'an na xi'in ra kachi na
saa:
—¿Ni ke xa kun ña va'a ndanuña nuu
kun? —kachi na.
11 Ra saa ndakuiin ra yu'u na kachi ra
saa:
—Tiaa ra nani Jesús va kuvi ra xava'a
ndia'yu, ra ndiku'ni ra ña nuu yu, ra te
ndi'i ra saa ndika'an ra xi'in yu kachi ra
saa: “Kua'an, ra ndakatia kun nuu kun ini
pozo ña nani Siloé”, kachi ra xi'in yu. Ra
saa ndixa'an yu ndakatia yu nuu yu, saa
ra ndanuña va ña ra va'a va ndakuto'ni
yu —kachi ra xi'in na.
12 Ra saa ndika'an na xi'in ra kachi na
saa:
—¿Ndia chi íin tiaa kan vichin? —kachi
na.
Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in na:
—Xïni yu —kachi ra.

Ndakatu'un ndia fariseo ra kuaa ra nduva'a nuu kan

13 Ra saa ndiaka na ra ndixiyo kuaa kan
ndixa'an na xi'in ra nuu na fariseo.
14 Ra ta xava'a Jesús ndia'yu ña sanda'a
ra nuu ra kuaa kan, ra kii yii ña
ndakindee va na ke.
15 Ra saa nindakatu'un tuku ndia
fariseo tiaa kan, ni ke xa ra ña va'a
nduva'a nuu ra kachi ndia xi'in ra. Ra
saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndia'yu va ke ndiku'ni Jesús nuu yu,
ra saa ndixa'an yu ndakatia yu ña, saa ra
va'a va ndakuto'ni yu vichin —kachi ra
xi'in ndia.
16 Ra saa ndika'an sava ndia fariseo kan
kachi ndia saa:
—Tiaa ra xa saa kan ra süvi kuenda
Ndioxi kuvi ra, saa chi xä to'o ra kii yii
ña ndakindiee yo —kachi ndia.
Ndi su inka tu na ka'an kachi su'va va:
—¿Ni ke sa ra, ña va'a sa ra ña xitu'un,
tu iin tiaa ra iyoo kuachi va kuvi ra?
—kachi na.
Saa ra iin sana su'va va ini ndia saa chi
nii nindakitä'an tu'un ndia.
17 Ra saa nindakatu'un tuku va ndia ra
ndixiyo kuaa kan kachi ndia saa:
—¿Ndia tiaa kuvi ra sanda'a nuu kun
tuvi kun? —kachi ndia xi'in ra. Ra saa
ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:

—Iin ra ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi va kuvi ra tuvi yu —kachi ra xi'in ndia.
18 Ndi su ndia judío, ra ndikandïxa vi ndia tiaa kan ña xikuu ra ra kuaa, ra ndanuña nuu ra, ra saa ndixa'an ndia ki'in ndia, na iva si'i ra nduva'a nuu kan xaa na.
19 Ra nindakatu'un ndia na kachi ndia saa:
—¿A se'e ndo'o kuvi ra yo'o? ¿Ra a ra yo'o kuvi ra kuaa ta kaku ra kachi ndo? ¿Ra ndixaa ke iyoo ña, ña va'a tu ixto'ni ra vichin? —*kachi ndia.
20 Ra saa ndakuiin na iva si'i ra kachi na saa:
—Ña ndixa ke se'e ndi kuvi va ra, ra ña ndixa ke kuaa va tu ra ta kaku ra.
21 Ndi su kundäa ini ndi nichuun va'a ndakuto'ni ra vichin, ra nii kundäa tu ini ndi yoo kuvi na sanda'a nuu va ra. Ra na ndakatu'un ndo mii va ra, ra na ndatu'un ra xi'in ndo, saa chi xa ra chee va kuvi ra, ra na ndakuiin ra xa'a mii va ra —kachi na xi'in ndia.
22 Ra xa'a ña ndiyu'vi va na iva si'i ra nuu ndia judío kan ke kachi na saa, saa chi xa ndikata'an va ndia judío kan ña tava ndia ndia ndia ka yuvi ini ve'e ñu'u, tu na ka'an na ña kuu Jesús ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku na yuuvi.
23 Xa'a ña kan va ke ndika'an iva si'i ra kachi na saa: "Ndakatu'un ndo mii ra, chi xa ra chee va kuvi ra", kachi na.
24 Saa ndakana tuku va ndia judío ra ndixiyo kuaa kan, ra ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Chuna'a Ndioxi tu ndixa ña ndaa kuvi ña ndatu'un kun xi'in ndi; saa chi ndu'u, ra kundaa va ini ndi ña kuu ra iin tiaa ra iyoo kuachi —kachi ndia xi'in ra.
25 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Kundäa ini yu a iyoo kuachi ra, a köo va tu ña, chi ña kundaa ini yu ke xikuu yu ra kuaa va, ndi su vichin ra xa va'a ndakuto'ni yu —kachi ra xi'in ndia.
26 Ra saa ndika'an tuku ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—¿Ni ke xa ra xi'in kun? ¿Ndia ku'va ke xa ra ña va'a sandakuto'ni ra yo'o? —kachi ndia xi'in ra.
27 Saa ndakuiin ra yu'u ndia kachi ra saa:
—Xa ndika'an va yu xi'in ndo, ndi su xïin ndo kandixa ndo yu'u; ¿ra nichuun ke kuni ndo ka'an tuku yu ña xi'in ndo? ¿Ra a kuni tu ndo'o va kundikun ndo ra? —kachi ra xi'in ndia.
28 Ra saa ndika'an ndiva'a ndia xi'in ra, kachi ndia saa:
—Yo'o va kuvi ra ndikun sata tiaa ñaa, ndi su ndu'u, ra ra Moisés va kuvi ra ndikun ndi.
29 Saa chi kundaa va ini ndi ña ndika'an Ndioxi xi'in ra kan, ndi su ra ñaa ra kundäa ini ndi xa'a ra, ndia mii ke kee ra —kachi ndia.
30 Saa ndakuiin ra ndixiyo kuaa kan kachi ra saa xi'in ndia:
—¡Ña yo'o ke ndakanda ini yo xi'in va! Saa chi ndo'o, ra xïni ndo ndia mii ke kee ra, ra sanda'a va tu ra nuu yu'u.
31 Ra xa kundaa va ini yo chi Ndioxi, ra tiäa so'o vi ra tu'un ña ka'an yuvi kuachi xi'in ra, ndi su xini va tu so'o ra ña ka'an na ndasaka'nu kivi ra xi'in na xa ña kuni ra.
32 Ra ndia nii ichi täan kundaa ini yo, xa'a iin tiaa ña sanda'a ra nuu iin yuvi na kaku kuaa, ra va'a ndakuto'ni na.
33 Ra tu süvi Ndioxi nditi'vi tiaa yo'o kixi ra, saa ra ndia nii ña ke kuchüun ra sa vi ra —kachi ra nduva'a nuu kan xi'in ndia.
34 Ra saa ndika'an ndia kachi ndia saa xi'in ra:
—¿A yo'o, ra kaku xi'in kuachi vi kuvi ra xaa saña'a ndu'u? —kachi ndia xi'in ra.
Ra saa tava ndia ra ini ve'e ñu'u kan, kua'an va ra.

Yuvi na va'a xito'ni, ra na kuaa va kuvi nuu Ndioxi

35 Ra ta kundaa ini Jesús ña tava va ndia tiaa kan ve'e ñu'u, ra saa ndixa'an Jesús nanduku ra ra, ra te ndani'i ra ra, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—¿A kandixa kun ra kuu Se'e Ndioxi? —kachi ra xi'in ra.
36 Ra saa ndakuiin tiaa kan kachi ra saa:
—Tata, ndatu'un xi'in yu ra kundaa ini yu yoo kuvi ra, ra va'a kandixa yu ra —kachi ra xi'in Jesús.
37 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Xa xini va kun ra, chi yu'u ra ka'an xi'in kun yo'o va kuvi ra —kachi ra xi'in ra.
38 Saa ndakuiin tiaa kan kachi ra saa xi'in Jesús:
—Kandixa va yu yo'o, Tata, —kachi ra.

Ra saa ndakusiti ra ra ndasaka'nu ra Jesús.
39 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Ña xaa yu ña yuuvi yo'o, ra kuachi yuvi va ke xaa yu sandaku yu; saa chi na kuaa, ra va'a va ndakuto'ni na sa yu, ra na va'a ixto'ni kuu kuaa va tu —kachi ra.
40 Ra te xini so'o sava ndia fariseo ndia ndita yachin xi'in ra, tu'un ña ndika'an ra, ra saa ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—¿A ndia kuaa ku tu ndu'u va tuvi kun, ña kan ke kachi kun saa? —kachi ndia xi'in ra.
41 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Tu ndia kuaa ndixiyo ndo, saa ra köo vi kuachi ndo, ndi su vichin ra va'a va nuu ndo, kachi ndo, ra ña kan ke iyoo va kuachi ndo —kachi Jesús xi'in ndia.

10

Tu'un Ndichi xa'a korra ndikachi vali

1 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi tiaa ra ndaa chi nuu korra nuu ndo'ni ndikachi vali, ra kï'vi ra chi ye'e korra nu ñu'u ri, ra ra kan, ra ra kui'na va kuvi ra, saa chi xakui'na ra ri xi'in ña u'vi.
2 Ra tiaa ra ki'vi chi ye'e korra, ra ra kan ra ndixa va paxto ra ndiaa ri kuvi ra.
3 Ra te ndakuña ra ndiaa ye'e korra kan, ña ki'vi ra ndixa kuu paxto ra ndiaa ri, saa ra ndikun ndakuni va ndikachi vali sana ra tachi ra, ra saa xa'a ra ka'an ra kivi ta iin ta iin ri, ra saa kee ri korra kan kua'an va ri.
4 Ra te ndi'i tava ra takundi'i ndikachi vali sana ra chi ke'e, saa ra ndakunuu ra nuu ri kua'an va ra, ra va'a ka vi ndakundikun ri sata ra kua'an ri, saa chi xini va ri tachi ra kuu ixto'o ri.
5 Ndi su iin tiaa ra xïni ri, ra ndïkun tu mii vi ri sata ra kan, chi ri xinu ka va kuvi ri nuu ra, saa chi xïni ri tachi ra.
6 Ra xi'in tu'un ndichi yo'o ke ndika'an Jesús xi'in na, ndi su ndikundäa ini na, ni ke kuni kachi ña.

Jesús kuvi Paxto ra va'a

7 Ra saa ndika'an tuku Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Ra na kundaa ini ndo ña ndaa: Saa chi yu'u va kuvi ra kuu ye'e nuu ki'vi ndikachi vali.
8 Ra takundi'i na xinuu kixi ta yachi nuu yu'u, ra na kui'na va xikuu na kan, ña kan ke nditiäa so'o vi ndikachi vali tachi na.
9 Ra yu'u va kuvi ra kuu ye'e, ra yuvi na ki'vi ye'e yo'o, ra kaku va na. Ra koo na ta ku'va iyoo ndikachi vali ri ñu'u ini korra, ra kee ri, ra ndéé va tu ri, ra iin ndisaa kii va iyoo itia kuii xixi ri.
10 ’Ra ra kui'na, ra ra vaxi sakui'na va kuvi ra kan, yuvi na iyoo ta ku'va iyoo ndikachi vali, ra ka'ni ra na, ra sandi'i tu xa'a va na; ndi su yu'u, ra ra xaa taxi ña kutiaku va na kuvi yu, ra vi'i ni kii kuiya taxi yu kutiaku na.
11 Saa chi yu'u kuvi ra kuu paxto ra va'a ni ndiaa ndikachi vali. Ra ra kuu paxto ra va'a ra ndataxi va ra mii ra, ña kuvi ra xa'a ndikachi vali sana ra.
12 Ndi su iin tiaa ra ki'in xu'un, ña ndiaa tatu ra ndikachi vali, ra te xini ra vaxi ndiva'yu, saa ra ndakoo nda'a va ra ri, ra xinu ra kua'an va ra, saa chi süvi sana ra kuvi ri, ña kan ke ndakoo va ra ri, ra xaa ndiva'yu kan ra kanita'an ri xi'in va ri, saa ra taxi ndi'i ri ri kua'an va ri.
13 Ra xinu va tiaa kan, saa chi takua xa'a xu'un va ke xachiñu ra, ña kan ke ndï'i tu ini mii ra xa'a vi ndikachi vali kan.
14 ’Ra na kundaa ini ndo chi yu'u kuvi ra kuu paxto ra va'a ni ndiaa ndikachi vali. Ra xini va yu ndikachi vali sana yu, ra xini tu ri kan va yu'u,
15 ta ku'va iyoo Tata yu Ndioxi ña xini ra yu'u, ra xini tu yu'u ra kan va, ra saa ke iyoo tu yu'u va xi'in ndikachi vali sana yu, saa chi ndataxi yu mii yu ña kuvi yu xa'a ri.
16 Ra iyoo ka va ndikachi vali sana yu, ri köo ñu'u korra yo'o, ra xiniñu'u ku'un yu ndaki'in tu yu ri kan va, ra kandixa va ri yu'u, ra ndakuta'an ri xi'in ri xa ñu'u korra, ra iin nduu va ri, ra iin kuu tu paxto, ra kondiaa va ri.
17 ’Ra ku'vi ni va ini Tata yu xini ra yu'u, saa chi taxi yu mii yu ña kuvi yu, ra te xa na ndi'i, saa ra ndatiaku tuku va yu.
18 Ra ndia nii na kuchüun ka'ni yu'u, ra ña kuni mii va yu ke ndataxi yu mii yu ña kuvi yu. Saa chi iyoo ndiayu nda'a

yu ña kuvi yu, ra iyoo tu ndiayu nda'a yu
ña ndatiaku tuku va yu. Saa chi ña yo'o
kuvi chiñu ña xa'ndia Tata yu nuu va yu
—kachi Jesús xi'in na.
19 Ra te xini so'o na judío ña kachi Jesús
saa, saa ra nindakitä'an tuku va tu'un na,
saa chi xa siin xa siin ka'an va na.
20 Ra sava tu na ndika'an kachi na saa:
—Tiäa so'o ndo ña ka'an ra, saa chi ra
ya'a xini va kuvi ra, ra tachi ndiva'a va ke
kuu mii ra —*kachi na.
21 Ra inka tu na ndika'an, kachi saa:
—Ndia nii na kuu mii tachi ndiva'a,
ra kä'an na, ta'an tu'un ña ka'an ra
yo'o. ¿Ra a kuchuun iin na kuu mii tachi
ndiva'a ña sanda'a na nuu iin ra kuaa?
—*kachi na.

Ndia chiñu kuna'nu nuu na judío ra kundasi ta'an va ndia xi'in Jesús

22 Ra saa kuu, ra nditiandiaa va yoo ña
vixin ni, ra suvi tu mii tiempo kan ke
ndatava na judío viko ve'e ñu'u ka'nu ñuu
Jerusalén va.
23 Saa ndixaa Jesús xika ra nuu ke'e
ve'e ñu'u ka'nu kan, yachin nuu nani ye'e
ka'nu ña xava'a ra Salomón,
24 ra saa iin xinunduu ndia judío kan ra,
ra ndindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—¿Ama vi ke ka'an kun ña ndaa xi'in
ndi ra kundaa ini ndi? Chi tu ndixa yo'o
kuvi ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku na yuuvi
yo'o, saa ra kaxi kaxi va na ka'an kun xi'in
ndi ra kundaa ini ndi —kachi ndia xi'in
ra.
25 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—Xa ndika'an va yu xi'in ndo, ra xïin
ndo kandixa ndo yu'u. Ra takundi'i chiñu
ña □xa yu xi'in ndiayu Tata yu, ra ña kan
kuvi ña ndakuiin xa'a yu ña ndixa ke kuu
yu se'e va ra.
26 Ndi su ndo'o ra xïin ndo kandixa ndo
yu'u, saa chi süvi ndikachi vali sana yu
kuvi ndo, xa ta kachi yu xi'in va ndo.
27 Ra ndikachi vali sana yu, ra xini va
so'o ri ña ka'an yu xi'in ri, ra xini tu mii
va yu ri, ra ndikun tu ri yu'u va.
28 Ra □taxi yu ña kutiaku ri ndia ndikaa
ndiku'un, ra ndia nii kii ndï'i xa'a ri, ra
ndia nii tu na kuchüun kindiaa ri nda'a
va yu.
29 Saa chi Tata yu, ra taxi ri nda'a yu,
kuvi ra ka'nu nuu takundi'i va na, ña kan
ke ndia nii na kuchüun kindiaa ri nda'a
ra.
30 Ra Yu'u, xi'in Tata yu, ra indaa
mitu'un va kuvi ndi —kachi Jesús xi'in
ndia.
31 Ra saa ki'in tuku va ndia judío kan
yuu, ña kuni ndia kakin ndia Jesús.
32 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra
saa:
—Ña va'a va kuvi ña kua'a ni xa yu xini
ndo, xi'in ndiee Tata yu; ¿ra ndia iin ña
kuvi ña kakin ndo yuu yu'u xa'a? —kachi
ra xi'in ndia.
33 Saa ndakuiin ndia judío kan kachi
ndia saa xi'in ra:
—Süvi xa'a chiñu va'a ña xa kun ke
kakin ndi yuu yo'o, chi xa'a ña ndaa yu'u
kun Ndioxi va ke kakin ndi ña yo'o. Saa
chi tiaa yuuvi yo'o va kuvi kun, ra ka'an
kun ña kuu kun Ndioxi —kachi ndia xi'in
ra.
34 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ndia:
—¿A su nuu ndiayu Ndioxi ña ni'i va
ndo ke ndika'yu tu'un ña kachi su'va:
“Mii yu kuvi va ra ka'an ña kuu ndo
ndioxi”, kachi Ndioxi, ndika'an ra kachi
ña?
35 Ra xa kundaa va ini yo, chi tu'un
ña ndika'yu nuu ndiayu Ndioxi, ra küvi
kanduu yo ña; saa chi mii Ndioxi va kuvi
ra ndika'an kachi ra saa xi'in na ndaki'in
ndiayu ra ta yachi, ña kuu na ndioxi.
36 Ra Ndioxi va kuvi ra ndikaxin yu'u, ra
ti'vi ra yu'u xaa yu ña yuuvi yo'o vichin,
ra ka'an yu ña kuu yu se'e ra, ra ña kan
ke ka'an ndo, ña ndaa yu'u yu ra.
37 Ra tu xä yu chiñu ña □xa Tata yu, saa
ra na kandïxa ndo yu'u va.
38 Ra tu □xa va tu yu ña, saa ra va'a
ni na kandïxa va ndo yu'u, ndi su na
kandixa va ndo chiñu ña xini ndo □xa
yu, ra saa ke va'a na kundaa ini ndo ra
kandixa ndo ña iyoo Tata yu Ndioxi xi'in
yu, ra yu'u, tu iyoo xi'in ra kan va —kachi
ra xi'in ndia.
39 Ra saa kuni tuku va ndia tiin
ndia Jesús, ndi su ndikuchüun ndia, chi
ndisaña va ra nda'a ndia.
40 Ra saa ndaki'in ra kua'an chi nuu
kanata ñu'ù, ra kee ra itia Jordán ra

ndixaa ra ndixikoo ra chi nuu ndixiyo ra
Juan ra sakuchi yuvi te yachi.
41 Ra kua'a ka vi yuvi ndixa'an nuu iin
Jesús, ra ndika'an na xi'in ta'an na kachi
na saa:
—Va'a ni ña ndixa ke köo va ña
xitu'un ndixa ra Juan, ndi su takundi'i ña
ndika'an ra xa'a tiaa yo'o, ra ña ndixa va
kuvi ña —kachi na.
42 Ra kua'a ni yuvi na ndee yachin kan,
ndakundikun sata Jesús.

11

Te ndixi'i ra Lázaro

1 Ra ñuu Betania ndixiyo iin tiaa ra
xinani Lázaro ra ki'in kue'e ra, ra ku'va
ña María, xi'in ña Marta kuvi ra.
2 Ra ña María, kuvi ña kosondiee ndutia
xa'an tami xa'a Jesús, ra ndaku'va ña ña
xi'in ixi xini ña.
3 Ra saa ti'vi na si'i ku'va ra Lázaro kan,
chiñu kua'an ña nuu Jesús, ra kachi na
saa:
—Tata, ndiee na kuii ndo'o ra ita'an
xi'in kun, ra nani Lázaro —kachi na.
4 Ra saa te xini so'o Jesús tu'un yo'o, ra
saa ndika'an ra kachi ra saa:
—Ña ndiee ndo'o ra Lázaro, ra süvi ra
kuvi vi kuvi ra, chi ña va'a na kundaa ini
yuvi ña ka'nu ni Ndioxi va kuvi ña, ra
ndasaka'nu tu na yu'u, ra kuu se'e va ra
—kachi ra xi'in na.
5 Ra va'a ni ku'vi ni va ini Jesús xini ra
ña Marta, xi'in ña María, xi'in ra Lázaro,
6 ra te kundaa ini ra ña ndiee ndo'o ra
Lázaro, ra kuëe ndikun ndixa'an ra nuu
iyoo ra Lázaro, chi kuachi ka va ra uvi kii
ñuu nuu íin ra.
7 Te ndi'i saa vi ndika'an ra xi'in ndia
ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Na'a ndo na ku'un tuku yo chi Judea
—kachi ra.
8 Ra saa ndika'an ndia xi'in ra kachi
ndia saa:
—Tata Maestro, sakan ndia'vi kii va ke
kuni na judío na ndee kan ka'ni na yo'o
xi'in yuu, ¿ra a tuku va ichi kuni ku'un
kun? —kachi ndia.
9 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa
xi'in ndia:
—¿A kundäa ini ndo iin kii, ra uxi uvi
hora kuvi ña? Ra ña kan ke na xika ka'ñu
ra kakï'i vi na, saa chi tuun va ñù'ù ña
iyoo nuu ña yuuvi yo'o nuu na.
10 Ndi su yuvi na xika ñuu, ra kaki'i
va na kan, saa chi köo ñù'ù tuun nuu na
—kachi Jesús xi'in ndia.
11 Te ndi'i saa ndika'an ka Jesús kachi
ra saa xi'in ndia:
—Xa ndikixi va ra ita'an xi'in yo, ra
nani Lázaro; ra ña kan ke ku'un yu
sandoto yu ra —kachi ra.
12 Ra saa ndika'an ndia ita'an xi'in ra,
kachi ndia saa xi'in ra:
—Tata, tu ra ndikixi va kuvi ra, saa ra
ndoto va ra —kachi ndia.
13 Ra ña kachi Jesús ña ndikixi ra
Lázaro, ra ra ndixi'i va kuvi ra, kachi ra
xi'in ndia ita'an xi'in ra, ndi su ndia kan
ra ndikundäa ini vi ndia, chi va'a ra kixi
ku ndixa va ra ká'án ndia.
14 Ra saa vi ke ndika'an tie'e va'a Jesús,
xi'in ndia kachi ra saa:
—Xa ndixi'i va ra Lázaro.
15 Ra kusii ni ini yu ña ndixïyo yu
xi'in ra, ra saa ke va'a na kuni ndo'o, ra
kandixa va'a ka ndo yu'u, ra na'a ndo, ra
na ku'un yo kuni yo ra —kachi Jesús xi'in
ndia.
16 Ra saa ndika'an iin ra nani Tomás, ra
ka'an na kuu kuati kachi ra saa, xi'in ndia
sava ndia ita'an xi'in Jesús:
—Na'a ndo, ra na ku'un yo kuvi yo xi'in
va ra —*kachi ra.

Jesús ku ra ku mii ndiayu ña sandatiaku ra yuvi ra taxi tu ra ña kutiaku va na

17 Ra saa te ndixaa Jesús ñuu kan, ra saa
kundaa ini ra ra xa kumi va kii ke ndikaa
ra Lázaro tixi ñu'u.
18 Ra ñuu Betania kan, ra yachin va
ndikaa ña xi'in ñuu Jerusalén, saa chi
ku'va uvi kilómetro sava va ke kindoo
ñuu Betania xi'in ñuu Jerusalén.
19 Ra ña kan ke va'a kua'a ni na judío
ndixa'an ixto'ni ña Marta xi'in ña María,
ña taxi na tu'un ndiee ini nda'a na, xa'a
ña ndixi'i ra Lázaro ku'va na.
20 Ra saa te kundaa ini ña Marta ña
kuyachin Jesús xaa ra, ra saa kanata ña
ndaki'in ña ra; ra ña María, nindoo chi
ini ve'e va.
21 Ra saa ndika'an ña Marta xi'in Jesús,
kachi ña saa:
—Tata, tu ndixiin kun yo'o, saa ra küvi
vi ku'va yu.
22 Ndi su kandixa va yu chi tu na nduku
kun iin ña'a nuu Ndioxi ra taxi va ra ña
nda'a kun —kachi ña.

23 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi
ra saa:
—Ra ku'va kun, ra ndatiaku tuku va ra
—kachi ra.
24 Ra saa ndakuiin ña Marta kachi ña
saa:
—Xa kundaa va ini yu, chi ndatiaku va
ra te na xaa kii ña ndatiaku na ndii kii ña
vaxi —kachi ña xi'in Jesús.
25 Saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra
saa:
—Yu'u kuvi ra sandatiaku yuvi, ra taxi
tu yu ña kutiaku va na. Ra na kandixa
yu'u, ra va'a ni xa ndixi'i va na, ndi su
kutiaku va na.
26 Ra takundi'i yuvi na tiaku, ra kandixa
na yu'u, ra ndia nii kii küvi na. ¿A
kandixa kun ña yo'o? —kachi Jesús xi'in
ña.
27 Ra saa ndakuiin ña kachi ña saa:
—Kandixa va yu, Tata, ra kandixa tu yu,
ña kuu kun Se'e Ndioxi va, ra ndikaxin tu
ra yo'o ña sakaku kun na yuuvi yo'o va, ra
xa iyoo tu tu'un xa'a kun ña kixi kun nuu
ña yuuvi yo'o va —kachi ña xi'in Jesús.

Xáku Jesús yu'u yavi nuu ninduxin na ra Lázaro

28 Ra saa ta ndi'i ndika'an ña Marta
tu'un yo'o, ra saa ndixa'an ña ndika'an
se'e ña xi'in ña María ku'vi ña, kachi ña
saa:
—Tata yo Maestro, ra yo'o va íin ra, ra
kana ra yo'o —kachi ña xi'in ña.
29 Ra saa te kundaa ini ña María tu'un
yo'o, saa ra ndikun ndakundichi ña, ra
ndixaa ña nuu íin Jesús va.
30 Ra Jesús ra täan ki'vi vi ra ñuu, saa
chi sakan nuu ndixaa ña Marta nini'i
ta'an ña xi'in va ra ke íin ra.
31 Ra saa te xini na judío na ndixaa ndee
ki'in kuenda xi'in ña Maria, ña kama ni
ndakundichi ña kua'an ña, ra saa taxi
ndikun na kua'an na sata va ña, saa chi
va'a yu'u yavi nuu ndikaa ku'va va ña
kua'an ña kundu'u ña kuaku ña, ká'án
na.
32 Ra saa te ndixaa ña María nuu íin
Jesús, ra saa ndakuto'ni ña nuu ra, ra
ndakusiti ña xa'a ra, ra ndika'an ña xi'in
ra kachi ña saa:
—Tata, tu yo'o ndixiin kun, saa ra küvi
vi ku'va yu —kachi ña.
33 Ra saa te xini Jesús ña xaku ña
Maria, ra xaku tu na judío na ndixaa xi'in
va ña, saa ra kusuchi ni tu ini Jesús va
xi'in ña.
34 Ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra
saa:
—¿Ndia mii ninduxin ndo ra? —kachi
ra xi'in na.
Ra saa ndakuiin na kachi na saa:
—Tata, na'a, ra ko'o xi'in ndi ra kuni
kun nuu ninduxin ndi ra —kachi na xi'in
ra.
35 Saa ra xaku va Jesús.
36 Ra saa ndika'an na judío kan, kachi
na saa:
—Kuto'ni ndo, chi tiaa ni ku'vi ini ra
xini ra ra —kachi na.
37 Ra sava tu na ka'an kachi saa:
—Ra yo'o, ra va'a va sanda'a ra nuu na
kuaa, ¿ra a vä'a saa ndixa ra, ña täxi kuvi
ra Lázaro? —kachi na.

Ndatiaku ra Lázaro

38 Saa kunda'vi tuku va ini Jesús xini ra
na, saa ndixaa ra yu'u yavi nuu ndikaa ra
Lázaro, ra ndika kava va ku nuu íin yavi
kan, ra ndasi iin yuu chee yu'u ña.
39 Saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra
saa:
—Sakutia'a ndo yuu yu'u yavi —kachi
ra xi'in na. Ra saa ndika'an ña Marta
ku'va ra Lázaro kachi ña saa:
—Küvi sakutia'a ndi ña, Tata, saa chi xa
kumi vi kii ke ndixi'i ra, ra xa xa'an ni va
ra —kachi ña xi'in Jesús.
40 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi
ra saa:
—¿A ndakä'an kun ña ndika'an yu xi'in
kun, tu kandixa kun yu'u, saa ra kuni va
kun ña xitu'un xa Ndioxi? —kachi ra
xi'in ña.
41 Ra saa sakutia'a na yuu ña ndasi
yu'u yavi nuu ndikaa iki kuñu ra Lázaro,
ra saa ndoni'i Jesús nuu ra chi ndivi, ra
ndika'an ra kachi ra saa:
—Tata, ndataxi yu tixa'vi nda'a kun, saa
chi xa xini va so'o kun ña ndika'an yu
xi'in kun.
42 Ra xa kundaa va ini yu, saa chi
takundi'i tu'un ña ka'an yu xi'in kun ra
xini va so'o kun ña Tata, ndi su xa'a yuvi
yo'o va ke ndika'an yu xi'in kun, ña va'a
na kundaa ini na, ra kandixa na ña yo'o
kuvi ra ti'vi yu'u vaxi yu —kachi ra.
43 Ra te ndi'i ndika'an ra tu'un yo'o, ra
saa ndiee ka vi ndika'an ra kachi ra saa:
—¡Lázaro, kita ke'e! —kachi ra.

44 Ra saa kita ra Lázaro kan, ra nu'ni
nda'a ra, xi'in xa'a ra, xi'in tikoto ña nii,
ra isuvi tu ña nuu va ra. Ra saa ndika'an
Jesús xi'in na, kachi ra saa:
—Ndaxi ndo ra, ra saña ndo ra na ku'un
ra —kachi ra xi'in na.

Kata'an se'e na ña ka'ni na Jesús

45 Ra ña kuu ña yo'o, ra kua'a ni na
judío na ndixa'an ki'in kuenda xi'in ña
María ra kandixa va na, ña xini na xa
Jesús.
46 Ndi su sava tu na kee, ra ndixa'an
na ndatu'un na xi'in ndia fariseo, xa'a ña
xini na xa Jesús va.
47 Ra saa ndakuta'an ndia fariseo xi'in
ndia xikua'a nuu na sutu, xi'in ndia
xikua'a xa'ndia chiñu, ra ndika'an ndia
xi'in ta'an ndia kachi ndia saa:
—¿Ni ke sa yo? Chi tiaa yo'o, ra kua'a
ni ña xitu'un xa ra.
48 Ra tu na taxi yo ña sa ka ra saa, saa
ra kandixa ndi'i va na ra, ra iyo ni kixi na
chiñu ñuu Roma, ra sandi'i na xa'a ve'e
ñu'u ka'nu yo, ra sandi'i tu na xa'a ñuu
va yo —kachi ndia.
49 Ra saa ndika'an iin ra sutu ra nani
Caifás, ra kuchee nuu takundi'i ndia sutu
mii kuiya kan, kachi ra saa xi'in ndia:
—Ndo'o, ra xïni va'a vi ndo.
50 ¿A kï'in xini ndo, ña va'a ka va ke na
kuvi iin tiaa xa'a takundi'i yuvi, nuu ña
kuvi takundi'i na —kachi ra xi'in ndia.
51 Ra ña ndika'an ra Caifás tu'un yo'o,
ra süvi xini mii ra ke ndikaku ña, chi xa'a
ña kuu ra sutu, ra kuchee nuu takundi'i
sutu kuiya kan va ke taxi Ndioxi tu'un
yo'o nda'a ra, ña va'a ndika'an ra, ña kuvi
Jesús xa'a takundi'i na ñuu kan;
52 ra süvi takua xa'a na ñuu Israel
ke kuvi ra, chi kuvi tu ra xa'a na kuu
se'e Ndioxi na ndee takundi'i ñuu va, ña
ndachuta'an ra na, ra nduu na iin.
53 Ra mii kii kan ke, kindoo na ña ka'ni
na Jesús va.
54 Ra xa'a ña kan ke ndiküvi ka kaka
tuvi Jesús tiañu na judío, ra saa kita ra
Judea kan, ra ndixa'an ra iin ñuu ña nani
Efraín ña ndikaa yachin xi'in iin iku yuu.
Ra ikan ndixiyo ra xi'in ndia ita'an xi'in
ra.
55 Ra suvi mii yoo kan ke, xa kuyachin
ni tu ndatava na judío viko pascua va,
ra ña kan ke kua'a ni na kua'an ñuu
Jerusalén, ña xa sanduvi na xi'in mii na
ña va'a ndasaka'nu na viko kan.
56 Ra ndanduku tu na Jesús va, ra ta
ndixaa na ve'e ñu'u ka'nu kan, ra saa
ndakatu'un ta'an na kachi na saa:
—¿Ndixa tuvi ndo, a kixi ra viko yo'o a
kïxi ra? —kachi na xi'in ta'an na.
57 Ra ndia sutu ndia kuna'nu nuu ndia
sutu xi'in ndia fariseo, ra xa xa'ndia va
ndia chiñu nuu yuvi, ña tu ndia iin na na
kundaa ini nuu iyoo Jesús, ra ndikun na
ndatu'un na xi'in ndia, ra va'a tiin ndia
ra.

12

Kosondiee iin ña'a ndutia xa'an tami xini Jesús

1 Ra iñu ka kii ke kumani koo viko
pascua, ra saa kee Jesús kua'an ra chi
ñuu Betania ñuu ra Lázaro ra ndixi'i, ra
ndasatiaku Jesús ra.
2 Ra ikan xavii na ña xixini ra xa'a ña
xato'o na ra, ra ña Marta kuvi ña chikaa
ko'o kata ña nuu ndia, ra ra Lázaro kuvi
ra xindu'u nuu mesa xixi ra xi'in Jesús.
3 Ra saa xaa tu ña María va, ra ni'i ña
iin yuyu lo'o ña ñu'u ndutia xa'an tami,
ra kuva'a xi'in niña iku nardo, ra tiaa ni
ya'vi ra, ra koso ndiee ña ra xa'a Jesús,
ra te ndi'i saa ndaku'va ña xa'a ra xi'in
ixi xini ña, ra iin chitu ndaa ini ve'e kan,
xi'in xiko ndutia xa'an tami kan.
4 Ra saa ndika'an iin ra ita'an xi'in
Jesús, ra nani Judas Iscariote ra se'e
Simón, ra ndataxi Jesús nda'a na sáa ini
te na ndi'i, kachi ra saa:
5 —¿A vä'a ndikiya'vi ndutia xa'an tami
yo'o, uni ciento denario, ra chindiee ta'an
yo xi'in na nda'vi? —*kachi ra.
6 Ndi su süvi ndixa xa'a na nda'vi ke
ndi'i ini ra ña ndika'an ra tu'un yo'o; saa
chi xa'a ña kuni ra xu'un va ke kachi ra
saa; chi ra kan kuvi ra xindiso xu'un, ra
ikan tava se'e ra lo'o ña, ña kan ke kachi
ra saa.
7 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra
saa:
—Koo yaa kun xi'in ña, chi ña va'a va
ke xa ña xi'in yu, saa chi chuva'a va
ña ndutia yo'o, ra chikaa ña ra sata yu
vichin, ña va'a xa na koo nduvi yu kii te
na nduxin na yu'u.
8 Ra na nda'vi, ra iin takundi'i va kii ke
kundee na kan xi'in ndo; ndi su yu'u, ra

süvi iin takundi'i kii ke kuiin yu xi'in ndo
—*kachi ra.

Nduku na ku'va ña ka'ni se'é na ra Lázaro

9 Ra saa kuu, ra kua'a ni na judío
kundaa ini ña íin Jesús ñuu Betania, ra
saa ndaki'in na ndixa'an na xini na ra,
ra süvi takua ra kan kuvi ra ndixa'an na
kuni na, chi ndixa'an tu na xini na ra
Lázaro ra ndixi'i, ra ndasatiaku Jesús ta
yachi va.
10 Ra saa ndakuta'an ndia xikua'a nuu
ndia sutu, ra ndikata'an ndia ña ka'ni tu
ndia ra Lázaro va,
11 saa chi xa'a ra yo'o ke, kua'a ni na
judío ra ndakoo va na ndia sutu kuna'nu
kan, ra ndakundikun na sata Jesús va.

Ndasaka'nu ni na Jesús te ndiki'vi ra ñuu Jerusalén

12 Ra saa kuu inka kii, ra saa ndaki'in
Jesús kua'an ra chi ñuu Jerusalén, ra kii
kan ra ndee kua'a tu yuvi na xaa ña iyoo
viko pascua va, ra ta kundaa ini na ña xaa
Jesús ñuu kan,
13 ra saa kee na, ra xa'ndia na ñuu
nda'a itun ñuu, ra ndixa'an na ndaki'in
na Jesús, ra iin siso, siso nda'yu na kachi
na saa:
—¡Ra ka'nu kuvi Ndioxi! ¡Ra ra ka'nu
kuu tu ra ti'vi va ra! ¡Ka'nu ni ra ti'vi
ra, saa chin Rey na ñuu Israel kuvi ra!
—kachi na.
14 Ra saa taxi na iin burru lo'o nda'a
Jesús ra nandaa ra sata ri. Ra su'va va
ke kuu ña va'a ndixinu nuu tu'un Ndioxi,
ña ndika'yu xina'a, ña kachi su'va:
15 Kuayü'vi ndo'o, na ñuu Jerusalén;
na kundaa ini ndo, chi xa vaxi va ra kuu
rey ndo,
ra yoso ra iin burru lo'o vaxi ra,
kachi ña.
16 Ra ndia ita'an xi'in Jesús, ra
ndikundäa vi ini ndia xi'in tu'un kan,
ra ndia te ndatiaku Jesús kuanu'u ra chi
ndivi vi ke, ndaka'an ndia ña ndika'yu
tu'un kan xa'a Jesús, ra iin ta kachi tu'un
kan ña ndakani ña, ra iin saa ke kuu va.
17 Ra yuvi na ndixa'an xini te kana Jesús
ra Lázaro ini yavi ña sandatiaku ra ra, ra
ndatu'un na xi'in yuvi xa'a ña xini na xa
ra.
18 Ra xa'a ña kan ke kee yuvi kan
ndaki'in na Jesús, chi kundaa va ini na
xa'a ña xitu'un xa ra.
19 Ra saa ndika'an ndia fariseo kan xi'in
ta'an ndia kachi ndia saa:
—*Xinì ndo chin ña uun va ke kuu
yo saa xika yo, saa chi sata ra kaa,
ndakundikun takundi'i va na —kachi
ndia.

Xika sava na griego nanduku na Jesús

20 Ra ñú'u tu sava na griego va tiañu
yuvi na ndixaa ndasaka'nu viko pascua
ñuu Jerusalén kan.
21 Ra saa kuyachin na griego kan nuu
iin ra Felipe ra kee ñuu Betsaida, ña
ndikun ndiaa chi Galilea, ra xakunda'vi
na nuu ra kachi na saa:
—Tata, kuni ndi kuni ndi Jesús —*kachi
na.
22 Ra saa kee ra Felipe ra ndixa'an
ra ndika'an ra xi'in ra Andrés, ra saa
ndakuta'an uvi saa ndia ra ndixa'an ndia
ndatu'un ndia xi'in Jesús.
23 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—Xa kuyachin ni kii ña taxi Ndioxi ña
kundaa ini yuvi, ña ka'nu ni yu'u, ra xaa
yo'o.
24 Ra xa kundaa va ini ndo, chi tu na
ndakäva nuni trigo nuu ñu'u, saa ra köo
mii kui'i taxi vi ña, ra tu na ndakava ña
nuu ñu'u, ra kuvi ña, saa ra, kua'a ni va
kui'i taxi ña.
25 Ra yuvi na ku'vi ni ini xini mii, ra na
ndi'i xa'a va kuvi na; ndi su yuvi na kuë
ku'vi ini xini mii, ra na kan kuvi na ni'i
kutiaku ndia ndikaa ndiku'un va.
26 Ra tu ndia na xiin sachiñu nda'vi nuu
yu, ra xiniñu'u na kundikun na yu'u va, ra
nuu koo yu ke koo tu na xachiñu nda'vi
nuu va yu, ra ndia ndia ka na xachiñu
nda'vi nuu yu, ra sato'o va Tata yu na.

Ka'an Jesús ndia ku'va ke kuvi ra

27 ’Ra vichin ra tiaa ni ndi'i ini yu. ¿Ra
ni ke va'a kachi yu? ¿A va'a tu na ka'an
yu xi'in Tata yu ña saya'a ra yu'u nuu
tundo'o ña vaxi nuu yu? Küvi, saa chi
xa'a ña yo'o ke xaa va yu —kachi ra.
28 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in Ndioxi
kachi ra saa:
—Tata, na taxi kun kundaa ini yuvi, ña
ka'nu ni kun —kachi ra.

Ra saa tiaku ndika'an iin tachi chi ndivi
kachi ña saa xi'in ra:
—Xa taxi va yu ña kundaa ini na, ña
ka'nu ni yu, ra taxi tuku va yu ña na
kundaa ini na, ña ka'nu ni yu —kachi ña.
29 Ra ta xini so'o yuvi na ndee xi'in
Jesús tu'un ña ndika'an tachi kan, ra saa
ndika'an na kachi na saa:
—Savi va kuvi ra ninda'yu —kachi na.
Ra sava tu na ndika'an kachi saa:
—Tatun Ndioxi va kuvi ra ndika'an xi'in
Jesús —kachi na.
30 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa
xi'in na:
—Tachi yo'o, ra süvi xa'a yu'u ke
ndika'an ña, chi xa'a ndo'o va ke ndika'an
ña.
31 Ra vichin ke ndixaa kii ña kundaku
kuachi xi'in na yuuvi yo'o; ra vichin ke
ndixaa tu kii ña kita tachi ndiva'a ña
xa'ndia chiñu nuu ña yuuvi yo'o va, ku'un
ña.
32 Ra te xa na ndoni'i sukun na yu'u,
ra ña sa yu ke sakanda yu nima yuvi
ra nanduku takundi'i va na yu'u —kachi
Jesús xi'in na.
33 Ra ña kachi Jesús su'va, ra xa'a ña
katakaa na ra ndika cruz, va ke kachi ra
saa.
34 Ra saa ndakuiin yuvi kan kachi na
saa xi'in ra:
—Ndu'u, ra te xini so'o ndi ña ka'vi na
tu'un Ndioxi ra su'va va kachi ña, Cristo
ra iin takundi'i tiempo va ke kutiaku ra
kan, kachi ña. ¿Ra nichuun ke ka'an tu
yo'o ña ndakuita tiaa ra xaa yo'o? ¿Ra
yoo kuvi tiaa ra xaa ñaa? —*kachi na.
35 Ra saa ndika'an tuku Jesús, kachi ra
saa xi'in na:
—Vichin, ra iyoo ka va ñù'ù xi'in ndo,
ndi su salo'o ni va tiempo iyoo ña xi'in
ndo. Ra ña iyoo ñù'ù xi'in ndo vichin, ra
na kaka va ndo, chi koto iin kama su'va
xaa ña ñaa ni'i ña ndo'o, chi yuvi na xika
nuu ñaa, ra kundäa ini na ndia mii ku
nuu kua'an vi na.
36 Ra na kandixa ndo ñù'ù ña iyoo ña
xi'in ndo vichin, ra saa ke ni'i ndo, kuu
ndo se'e ña —kachi ra.
Ra te ndi'i ndika'an ra tu'un yo'o, ndia
saa ra ndaki'in ra ndixa'an ra ndise'e ra
nuu va na.

Ña ndixïin na judío kandixa na Jesús ra ña va'a na xinu nuu tu'un Ndioxi va ke

37 Ra va'a ni kua'a ni va ña xitu'un xa
Jesús nuu na, ndi su ndikandïxa vi na ra.
38 Ra ña kuu ña yo'o, ra ña va'a na xinu
nuu tu'un ña tiaa ra Isaías, ra ndika'an
tu'un yu'u Ndioxi xina'a va kuvi ña, ta
kachi ra su'va:
Tata, ndia nii na xïin kandixa tu'un ña
ka'an ndi
Ra ndia nii tu na xïin kandixa xa'a ña
xini na ña ka'nu ni ndiee va kun,
kachi ra.
39 Ra ndika'an tu ra Isaías kachi ra su'va
va:
40 Ndioxi kuvi ra ndasi nuu na, ra
ndasatie'e ra nima na,
ña va'a na küni na xi'in nduchi nuu na,
ra nii na kuïin na kandixa na xi'in ndin-
uni nima na,
ra nii na nandïko na nuu yu, ña sanda'a
yu na,
kachi ra.
41 Ra su'va ke kachi ra Isaías xa'a Jesús te
yachi, saa chi xa xini nuu va ra ña ka'nu
kuu mii Jesús.
42 Ra va'a ni saa va, ndi su kua'a ni
va na judío na kuna'nu xa'ndia chiñu ra
kandixa va na ña ndika'an Jesús, ndi su
ndixïin na ndatu'un na xi'in yuvi saa chi
ndiyu'vi va na, ña tava ndia fariseo na
ve'e ñu'u kan.
43 Saa chi kuni ka va na, ña na ka'an
va'a ni na yuuvi yo'o xa'a na, nuu ña
ka'an va'a Ndioxi xa'a na.

Tu'un ña ndika'an Jesús va ke sandaku kuachi xi'in yuvi

44 Ra saa ndiee ka vi ndika'an Jesús xi'in
na kachi ra saa:
—Yuvi na kandixa yu'u, ra süvi takua
yu'u kuvi ra kandixa na, chi Tata yu, ra
ti'vi yu'u vaxi va yu kuvi ra kandixa na.
45 Ra yuvi na xíní yu'u, ra ra ti'vi yu'u
vaxi va yu kuvi ra xíní na.
46 Yu'u, ra kuu ñù'ù, ra ña xaa yu
ña yuuvi yo'o, ra ña va'a na kundëe na
kandixa yu'u, nuu ñaa va kuvi ña.
47 Ra tu ndia na xini so'o tu'un yu, ra
xïin na kandixa na ña, ra süvi yu'u kuvi
ra sayukun kuachi xi'in na, saa chi ndixäa
yu, ña sayukun yu kuachi xi'in na yuuvi
yo'o, chi na xaa yu sakaku va yu kuvi na.
48 Ra yuvi na kundasi yu'u, ra xïin na
kandixa na yu'u, ra iyoo va ña sayukun
kuachi xi'in na, saa chi tu'un ña ndika'an

va yu ke sayukun kuachi xi'in na kii ña vaxi.
49 Saa chi yu'u, ra süvi ña kuni mii yu
ke ka'an yu; chi Tata yu ra ti'vi yu'u va
kuvi ra xa'ndia chiñu nuu yu, ndia ña ke
xiniñu'u ka'an yu, ra ndia ña ke xiniñu'u
saña'a yu ndo'o.
50 Ra xa kundaa va ini yu, chi ndiayu
ña xa'ndia Tata yu, ra ña taxi kutiaku
yuvi ndiaa ndikaa ndiku'un va kuvi ña.
Ña kan ke, ña xa'ndia Tata yu nuu yu ke
ka'an tu yu xi'in ndo'o va —kachi Jesús
xi'in na.

13

Ndakatia Jesús xa'a ndia ita'an xi'in ra

1 Ra ndia salo'o ni va kumani ña koo
viko pascua, ra xa kundaa va ini Jesús ña
xa ndixaa kii ña ndakoo ra ña yuuvi yo'o,
ra nandiko ra kunu'u ra chi nuu ndu'u
Iva ra. Ra ku'vi ka vi ini ra xini ra na
ndikun sata ra, na iyoo nuu ña yuuvi yo'o,
ra ña ku'vi ni ini ra xini ra na, ra ndiakua
ndataxi ra mii ra ña ndixi'i ra xa'a na.
2 Ra saa kuu, ra ndakundu'u Jesús xi'in
ndia ita'an xi'in ra ña kuxini ndia, ra xa
chikaa yu'u va timia'a ra Judas Iscariote,
se'e ra Simón, ña ndataxi ra Jesús nda'a
na saa ini.
3 Ndi su xa kundaa va ini Jesús ña taxi
Iva ra Ndioxi takundi'i ndiayu nda'a ra,
saa chi nuu mii Ndioxi ke kee va ra, ra
nuu mii Ndioxi ke nandiko tu ra kunu'u
va ra.
4 Ra saa kuu ndia ndee ndia xixini
ndia, ra saa ndakundichi Jesús, ra ki'in
ra tikoto ña isukun ra chindu'u ra kan, ra
saa ki'in ra iin tikoto kani ra chiku'ni ra
ña toko ra.
5 Ra te ndi'i saa chikaa ra tiakuii ini iin
xiko'o, ra xa'a ra ndakatia ra xa'a ndia
ita'an xi'in ra, ra te ndi'i saa sandachi ra
ña xi'in tikoto ña nu'ni toko ra.
6 Ra ta kuyachin Jesús ña ndakatia ra
xa'a ra Simón Pedro, ra saa ndika'an ra
Simón Pedro kachi ra saa xi'in ra:
—Tata, vä'a kita ña ndakatia kun xa'a
yu —kachi ra.
7 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ra:
—Ña xa yu ra kundäa vi ini kun xi'in
ña vichin, ndi su vaxi kii ra kundaa va ini
kun xi'in ña —kachi ra.
8 Ra saa ndika'an ka ra Pedro kachi ra
saa:
—Tata, ndia nii kii täxi yu ndakatia kun
xa'a yu —kachi ra.
Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ra:
—Tu na ndakätia yu xa'a kun, saa ra
küvi kuta'an kun xi'in yu —kachi ra.
9 Ra saa ndakuiin ra Simón Pedro kachi
ra saa:
—Tata, tu saa, ra süvi takua xa'a yu
ke ndakatia kun, chi na ndakatia tu kun
nda'a yu, xi'in xini va yu —kachi ra.
10 Saa ndika'an Jesús kachi ra saa xi'in
ra:
—Yuvi na xa chichi ra ndia takua xa'a
va na kan ke xiniñu'u ndoo, saa chi yäkua
ka na. Ra ndo'o tu, ra xa ndo nduyaa va
kuvi ndo, saa chi yäkua ka ndo, ndi su
süvi takundi'i tu ndo ninduyaa —kachi ra.
11 Saa chi xa kundaa va ini Jesús xa'a
tiaa ra ndataxi ña'a nda'a na saa ini, ña
kan ke ndika'an ra, ña süvi takundi'i ndia
kuvi ndia ninduyaa.
12 Ra te ndi'i ndakatia ra xa'a ndia, saa
ndakusukun ra tikoto ña isukun ra, ra
saa ndakundu'u tuku ra nuu mesa va, ra
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¿A kundaa ini ndo ni ke kuni kachi
ña xa yu yo'o?
13 Ndo'o, ra Tata Maestro kachi ndo
xi'in yu, ra va'a ka'an va ndo, saa chi suvi
kuvi va yu.
14 Ra tu yu'u, ra kuu yu Tata Maestro
ndo, ra ndakatia tu yu xa'a va ndo, saa
ra, xiniñu'u ndakatia tu ndo'o va xa'a na
ta'an ndo.
15 Ra ña yo'o ke xa yu ña sakua'a yu
ndo'o, ra ta ku'va xa yu xinì ndo ke na sa
tu ndo'o va.
16 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in va ndo,
saa chi ndia nii na xachiñu tatu, ra küvi sa
chee na nuu ra kuu xito'o na, ra nii yuvi
na kua'an chiñu küvi sa chee tu nuu na
ti'vi ña'a va.
17 Ra tu na kundaa ini ndo xi'in ña yo'o,
ra sa ndo ña, saa ra va'a ni va kee ndo.
18 ’Ra süvi xa'a takundi'i ndo ke ka'an
yu, chi xa kundaa va ini yu ni ke iyoo
nima ta iin iin ndo'o, ndia ndikaxin yu.
Ndi su ña xiniñu'u va ke na xinu nuu
tu'un Ndioxi ña ka'an kachi su'va: “Ra
xixi xi'in va yu kuvi ra ndukuiin kanita'an
xi'in yu”, kachi ña.

19 Ra ña va'a na kundaa ini ndo xa'a ña
kuu, ña kan ke xa yachi va ka'an yu ña
yo'o xi'in ndo, ra te xa na kuu ña, saa ra
na kandixa va ndo, ña kuu yu tiaa ra kuu
va yu.
20 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa
chi yuvi na ndaki'in mani yuvi na ti'vi yu
ku'un, ra yu'u va kuvi ra ndaki'in mani
na; ra na ndaki'in mani yu'u, ra ra ti'vi
yu'u xaa va yu kuvi ra ndaki'in mani na
—kachi Jesús xi'in ndia.

Ka'an Jesús xa'a ña xikota'an ra Judas xi'in ra

21 Ra te ndi'i ndika'an Jesús tu'un yo'o
xi'in ndia, saa ra kusuchi ka vi ini ra, ra
saa ndika'an tie'e ra xi'in va ndia kachi ra
saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa
chi iin ndo'o ndia ndee yo'o va kuvi ndia
ndataxi yu'u nda'a na saa ini xini yu'u
—kachi ra.
22 Ra saa xa'a ndia ita'an xi'in ra xito'ni
ndia nuu ta'an ndia, ra ndakani ini ndia
yoo xa'a ke ndika'an ra.
23 Ra saa kuu ndia ndee ndia xixini
ndia, ra yachin xi'in mii Jesús va ndu'u
iin ra ita'an xi'in ra, ra ku'vi ni ini ra
xini ra.
24 Ra saa ndixika nda'a ra Simón Pedro
nuu ra ña na ndakatu'un ra Jesús, ra va'a
kundaa ini ndia yoo xa'a ke ndika'an ra.
25 Saa nduyachin va'a ka va ra xiin
Jesús, ra ndindakatu'un ra ra, kachi ra
saa:
—Tata, ¿yoo kuvi ra sa saa? —kachi ra.
26 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ra:
—Ra chindaxi yu ixta taxi yu nda'a kuvi
ra —kachi ra.
Ra saa chindaxi Jesús ixta, ra taxi ra ña
nda'a ra Judas Iscariote, se'e ra Simón.
27 Saa ki'in ra Judas ixta kan xixi ra, ra
saa kuu ndia ndee ndia, saa ra ndiki'vi va
timia'a ini ra. Ra saa ndika'an Jesús xi'in
ra kachi ra saa:
—Chiñu ña kuni kun sa kun, ra kama
ni ka na sa va kun ña —kachi ra.
28 Ndi su ndia nii ndia ndee nuu mesa
kan ndikundäa ini, nichuun ke kachi
Jesús saa xi'in ra.
29 Ra sava ndia ndakani ini, ña ku'un ra
Judas kan sata ra ña'a ña kuniñu'u ndia
viko, a ña'a, ña sani'i ndia na nda'vi va
tu, saa chi mii ra kan kuvi ra ndiso xu'un
va.
30 Ra te ndi'i xixi ra Judas ixta kan, saa
ra ndakundichi ra kua'an va ra. Ra xa
ñuu va kuvi ña.

Ndiayu xaa ña taxi Jesús

31 Ra te kanata ra Judas kua'an ra, ra
saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Vichin ke kuni takundi'i yuvi yu'u ra
xaa yo'o, ña kuu yu ra ka'nu, ra kundaa
tu ini na ña ka'nu ni tu Tata yu Ndioxi va,
xa'a chiñu ña xa yu.
32 Ra tu xi'in chiñu ña xa yu ke
kundaa ini na ña ka'nu ni Ndioxi, saa ra
ndasaka'nu ni tu mii va ra yu'u, ra xa
numi ni va sa ra ña.
33 Ndo'o, ndia kuu se'e mii yu, ra na
kundaa ini ndo, saa chi salo'o ni va kii
íin yu xi'in ndo, ra xa ta kachi yu xi'in
na judío ke kachi tu yu xi'in ndo'o va:
Saa chi nanduku ni va ndo yu'u, ndi su
kuchüun vi ndo xaa ndo nuu ku'un yu.
34 Ra ndiayu xaa ña ndakoo yu nda'a
ndo ke yo'o: na ku'vi ni ini ndo kuni ta'an
ndo. Ra ta ku'va ku'vi ini yu'u xini yu
ndo'o, saa ke na sa tu ndo'o va, ña ku'vi
ni ini ndo kuni ta'an ndo.
35 Ra tu saa na sa ndo, ña ku'vi ni ini
ndo kuni ta'an ndo, saa ra kundaa ini
takundi'i va yuvi ña kuu ndo ndia ita'an
xi'in yu —kachi Jesús xi'in ndia.

Ka'an Jesús ña tise'e tu'un ra Pedro xa'a ra

36 Ra saa ndindakatu'un ra Simón Pedro
Jesús kachi ra saa:
—Tata, ¿ndia mii ke ku'un kun? —kachi
ra.
Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Nuu ku'un yu, ra küvi vi ku'un kun
xi'in yu vichin, ndi su kundikun va kun
xaa kun te xa na ndi'i —kachi ra.
37 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in ra
kachi ra saa:
—Tata, ¿nichuun ke küvi ku'un yu xi'in
kun vichin? Chi yu'u, ra xa iyoo nduvi va
yu ña kuvi yu xa'a kun —kachi ra.
38 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ra:
—¿A ndixa iyoo nduvi kun ña kuvi kun
xa'a yu? Na kundani kun chi mii ña ndaa,
ra ñuu vichin, ra xa uni va ichi tise'e tu'un

kun xa'a yu, ra saa kana chele —kachi Jesús xi'in ra.

14

Jesús kuvi ra kuu ichi ña kua'an nuu Ndioxi

1 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra, kachi ra saa:
—Ndï'i ini ndo. Na kundiaa ini ndo Ndioxi, ra na kundiaa ini tu ndo yu'u va.
2 Ra ve'e Tata yu, ra iyoo kua'a va nuu kundee ndo, ra tu süvi saa iyoo ña, saa ra kä'an yu xi'in vi ndo, ra vichin ke ku'un yu ña sanduvi ka yu nuu kundee ndo.
3 Ra te xa na ndi'i savii yu nuu kundee ndo ña ku'un yu vichin, ra saa nandiko yu ndaki'in yu ndo'o ña ku'un ndo xi'in yu, ra mii nuu koo yu ke kundee tu ndo'o va xi'in yu.
4 Ra ⍰xa xini va ndo, ndia chi ku nuu ku'un yu, ra xa xini tu ndo ichi ña kua'an chi nuu ku'un va yu —kachi Jesús xi'in ndia.
5 Saa ndika'an ra Tomás, xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata, xïni ndi ndia chi ku nuu ku'un kun; ¿ra ni ke sa ndi kundaa ini ndi ndia mii kuu ichi? —kachi ra.
6 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Yu'u ku ra kuu ichi, ra yu'u ku ra kuu ña ndaa, ra yu'u ku ra kuu mii ña tiaku va. Ra ndia nii yuvi küvi xaa nuu Tata yu, tu na kïxi na nuu yu'u.
7 Tu xíni̱ ndo yoo kuvi yu, saa ra xíni̱ tu ndo yoo kuvi Tata va yu; ra xa xíni̱ va ndo ra vichin, saa chi xa ⍰xíní va ndo ra —kachi Jesús.
8 Ra saa ndika'an ra Felipe, kachi ra saa xi'in Jesús:
—Tata, na sa kun ña mani ña'a kun Tata yo Ndioxi nuu ndi, ra kundaa ini ndi —kachi ra.
9 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Felipe, ¿xa kua'a ni va kii iyoo yu xi'in ndo, ra nani saa xïni kun yu'u saa va? Yuvi na ⍰xíní yu'u, ra ⍰xíní tu na Tata va yu; ¿ra nichuun ke ka'an kun, ña na ña'a yu Tata yo Ndioxi nuu kun?
10 ¿Ra a kandïxa va kun ña íin Tata yo Ndioxi xi'in yu, ra yu'u tu íin xi'in ra kan va? Ra tu'un ña ka'an yu, ra süvi tu'un mii yu kuvi ña. Chi Tata yo Ndioxi va kuvi ra taxi ña, ra mii ra kuvi tu ra xa takundi'i chiñu va.
11 Ra na kandixa ndo yu'u, ña íin Tata yo Ndioxi xi'in yu, ra yu'u tu íin xi'in ra kan va; ra tu kandïxa ndo ña ka'an yu, saa ra ña sa ndo ke na kandixa ndo yu'u xi'in chiñu ña ⍰xa va yu.
12 Ra ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi yuvi na kandixa yu'u, ra ta'an chiñu ña ⍰xa yu'u ke sa tu na kan va; ra tu na kuvi, ra ña na'nu ka va sa na, saa chi yu'u ra xa kunu'u va yu nuu Tata yo Ndioxi.
13 Ra takundi'i ña nduku ndo nuu Tata yo Ndioxi xi'in kivi yu, ra sa va yu ña, ra saa ke kundaa ini ndo ña ka'nu ni Ndioxi.
14 Ra ndia ndia ka ña'a na nduku ndo xi'in kivi yu, ra sa va yu ña —kachi Jesús xi'in ndia.

Kindoo Jesús ña ti'vi ra Tachi Yii

15 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Tu ndixa ku'vi ini ndo xini ndo yu'u, saa ra na kandixa ndo ndiayu va yu.
16 Ra yu'u tu kuaku nda'vi nuu Tata yo Ndioxi, ra ti'vi ra Tachi Yii ra kixi ña chindiee ta'an ña xi'in ndo, ra koo ña xi'in ndo iin ndisaa kii.
17 Ra ña kan kuu Tachi Yii Ndioxi ña ndaa. Ra na yuuvi yo'o ra ⍰küvi vi ndaki'in na ña chi xïni na ña, ra nii kundäa tu ini na ni ña'a kuvi va ña, ndi su ndo'o, ra ⍰xini va ndo ña, chi xa xi'in va ndo iyoo ña, ra koo tu ña xi'in ndo iin takundi'i kii va.
18 Ra na kundaa ni ndo, chi ndaköo nda'a yu ndo'o; saa chi ndiko tuku va yu kixi yu sata ndo.
19 Ra salo'o ni va kumani, saa ra küni ka vi na yuuvi yo'o yu'u, ndi su ndo'o ra kuni va ndo yu'u; saa chi kutiaku va ndo, chi yu'u ra tiaku va yu.
20 Ra te xa na xaa kii kan ke kundaa kaxi ini ndo, ña íin yu xi'in Tata yu Ndioxi, ra ndo'o tu iyoo xi'in yu'u va, ra yu'u tu íin xi'in ndo'o va.
21 Ra yuvi na xini ndiayu yu, ra xa na ña ka'an ña, saa ra, ⍰ndaña'a na mii na ña ndixa ke ku'vi ini na xini na yu'u va. Ra na ku'vi ini xini yu'u, ra ku'vi ni tu ini Tata va yu kuni ra na, ra saa tu yu'u va, chi ku'vi ni va ini yu kuni yu na, ra

ndaña'a yu mii yu nuu na —kachi Jesús
xi'in ndia.
22 Ra saa ndika'an iin ra ita'an xi'in
Jesús ra nani Judas (ndi su süvi ra Judas
Iscariote kuvi ra) kachi ra saa:
—Tata, ¿ra ni ke iyoo ña, ña ña'a kun
mii kun nuu takua ndu'u, ra ñä'a tu kun
mii kun nuu na yuuvi yo'o? —kachi ra.
23 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in
ra:
—Yuvi na ku'vi ini xini yu'u, ra kandixa
va na tu'un ña ka'an yu, ra Tata yu Ndioxi,
ra ku'vi ni va ini ra kuni ra na, ra yu'u
xi'in Tata yu, ra kixi va ndi koo ndi xi'in
na.
24 Ra yuvi na kü'vi ini xini yu'u, ra
kandïxa vi na kan tu'un ña ka'an yu xi'in
na. Ra tu'un ña xini so'o ndo yo'o, ra
süvi tu'un yu'u kuvi ña, chi tu'un Tata yu
Ndioxi ra ti'vi yu'u vaxi va yu kuvi ña.
25 ’Ra ña íin ka yu xi'in ndo vichin va
ke ka'an yu takundi'i ña yo'o xi'in ndo,
26 ndi su Tachi Yii, ña ti'vi Tata yo
Ndioxi kixi nuu va yu kuvi ña chindiee
ta'an xi'in ndo, ra taxi ña tu'un ndiee
ini nda'a ndo, ra saña'a tu ña ndo'o
xa'a takundi'i chiñu, ra sandaka'an tu ña
ndo'o xa'a takundi'i tu'un ña ka'an yu
xi'in va ndo.
27 ’Ra vichin ke, indiayu ta'an yu xi'in
ndo xi'in ña va'a ña kuu mii yu. Ra ña
va'a ña kuu mii yu ke ndakoo tu yu xi'in
va ndo, ra inüu ña xi'in ña taxi ña yuuvi
yo'o. Ra na kundï'i ni ini ndo, ra nii na
kuayü'vi va tu ndo xa'a ña kuu.
28 Ra xa xini va so'o ndo, ña ndika'an
yu xi'in ndo ña ku'un yu, ndi su nandiko
va tu yu sata ndo. Ra tu ndixa ke ku'vi ini
ndo xini ndo yu'u, saa ra ndo kusii ka ini
va kuvi ndo, ña kundaa ini ndo ña ku'un
yu nuu Tata yu, saa chi ka'nu ni ka va ra
kan nuu yu'u.
29 Ra xa yachi va ka'an yu xi'in ndo xa'a
ña kuu; ra te xa na kuu ña, saa ra na
kandixa va ndo yu'u.
30 ’Ra kä'an kua'a ni ka yu xi'in ndo;
saa chi xa kuyachin va ri ña'a, ri xa'ndia
chiñu nuu ña yuuvi yo'o vaxi ri. Ra köo
va'a mii ndiee vi ri kan nuu yu'u,
31 ndi su ña va'a na kundaa ini na yuuvi
yo'o, ña ku'vi ni ini yu xini yu Tata yu ke
xiniñu'u saxinu va yu chiñu ña xa'ndia ra
nuu yu, ra iin ta kachi ra xi'in yu ke sa va
yu. Ndakuita ndo. Ra ku'un yo —kachi
Jesús xi'in ndia.

15

Jesús ku te'e uva ña ndixa

1 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa
xi'in ndia ita'an xi'in ra:
—Yu'u kuvi ra kuu te'e uva ña ndixa, ra
Tata yu kuvi ra chi'i ña, ra ndiaa ra ña.
2 Ra takundi'i yo'ó vali nda'a ña, ña
kuëe taxi uva, ra ka'ndia ndi'i va ra ña,
ra ña taxi uva, tu ndaxatia va ra, ña va'a
kua'a ni ka uva na taxi va ña.
3 Ra ndo'o, ra xa ndo nduvii va kuvi ndo
xi'in tu'un ña saña'a yu ndo'o.
4 Ña kan ke na kundikun ndiaa va ndo
yu'u, ra yu'u tu kuiin xi'in ndo'o va. Ra
na kundaa ini ndo, chi takundi'i yo'ó vali
nda'a te'e uva, ra tu na kundïkun ndiaa
ña sata mii yo'o chee te'e uva, saa ra küvi
vi taxi ña uva, ra mii saa ke ndo'o tu ndo'o
va, tu na kundïkun ndiaa ndo yu'u.
5 ’Yu'u kuvi ra kuu te'e uva, ra ndo'o
kuvi ndia kuu yo'o vali nda'a va ña, ra na
ndikun ndiaa yu'u, ra yu'u tu iin xi'in va
na, ra na kan kuvi na kua'a ni uva taxi
va; ra tu na kundïkun ndiaa na yu'u, saa
ra ndia nii ña ke kuchüun na sa vi na.
6 Ra yuvi na ndïkun ndiaa yu'u, ra kutia
va na, ra ndachi va tu na, ra ndo'o na ta
ku'va ndo'o yo'o vali nda'a te'e uva ña
xitia ra ndachi ña, ra te ndi'i ndakaya
na ña, ra taan na ña nuu ñù'ù xixi va ña.
7 ’Tu na kundikun ndiaa ndo yu'u, ra
näa ini ndo xa'a tu'un yu, saa ra ndia ndia
ka ña kuni ndo nduku ndo nuu Tata yu,
ra ni'i va ndo ña.
8 Ra na kundaa ini ndo, chi nduka'nu ni
va Tata yu Ndioxi, te kua'a ni kui'i taxi
ndo, ra saa ke ndaña'a tu ndo mii ndo ña
ndikun ndo yu'u va.
9 Ra iin ta ku'va ku'vi ini Tata yu Ndioxi
xini ra yu'u, ra iin saa ke ku'vi tu ini yu'u
va xini yu ndo'o, ra na ndaköo ndo ña
ku'vi ini yu xini yu ndo'o.
10 Ra tu na kandixa ndo ndiayu yu, saa
ra kaka va ndo tixi ña ku'vi ini yu xini yu
ndo'o, ta ku'va xa yu'u ña kandixa yu
ndiayu Tata yu Ndioxi, ra xika yu tixi ña
ku'vi ini ra xini ra yu'u.

11 ’Ra tu'un yo'o ke ka'an yu xi'in ndo,
ña va'a na koo ña sii ini ña iyoo nuu yu
xi'in ndo, ra saa ke na kusii ni ka va ini
ndo.
12 Ra ndiayu ña taxi yu nda'a ndo kuvi
ña: na ku'vi ni ini ndo kuni ta'an ndo, ta
ku'va □ku'vi ini yu'u xini yu ndo'o va.
13 Ra iin ña ku'vi ini ña chee ni kuvi ña,
taxi yuvi mii na ña kuvi na xa'a na ita'an
xi'in na.
14 Ra tu na sa ndo ña ka'an yu, ra saa
ke kuu ndo ndia ita'an mani xi'in va yu.
15 Ra kä'an ka yu ña kuu ndo, ndia
xachiñu tatu, saa chi ndia xachiñu tatu ra
xïni vi ndia kan, xa'a takundi'i chiñu ña
xa xito'o ndia. Ña kan ke ndo'o, ra ndia
ita'an mani xi'in va yu ka'an yu xi'in ndo,
saa chi xa ndaña'a ndi'i va yu tu'un ña
ndika'an Tata yu xi'in yu nuu ndo.
16 Ra süvi ndo'o kuvi ndo nindakaxin
yu'u, chi yu'u va kuvi ra ndakaxin ndo'o,
ra taxi yu chiñu nda'a ndo, ña na ku'un
ndo sa ndo ña ka'an yu, ra kua'a ni kui'i
na taxi ndo, ra kui'i ña taxi ndo kan, ra na
koo ña iin ndisaa kii, ra saa ke taxi Tata
yu takundi'i ña nduku ndo nuu ra xi'in
kivi yu.
17 Ra chiñu ña xa'ndia yu nuu ndo ke,
na ku'vi ni ini ndo kuni ta'an va ndo.

Küni na yuuvi yo'o Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra

18 ’Ra ña kundasi na yuuvi yo'o ndo'o,
ra na kundaa ini ndo, chi xi'na ka vi yu'u
kuvi ra kundasi na.
19 Ra tu ta ku'va iyoo mii na yuuvi yo'o
ndixiyo ndo, saa ra ku'vi ni va ini na kuni
na ndo'o, ndi su süvi ka ta'an na kuvi ndo,
saa chi xa ndatava va yu ndo'o tiañu na,
ra ña kan va ke kundasi na ndo'o.
20 Ra na ndaka'an ndo xa'a tu'un ña
ndika'an yu xi'in ndo, ta kachi yu su'va:
“Ndia nii na xachiñu tatu ra chëe na nuu
xito'o na.” Ra na kundaa ini ndo, chi tu
taxi na yu'u, saa ra taxi tu na ndo'o va; ra
tu xiin va na sakua'a na tu'un ña saña'a
yu na, saa ra kuiin tu na sakua'a na ña
saña'a ndo'o va na.
21 Ra xa'a ña ndikun ndo yu'u va ke
kundasi na ndo'o, ra sa na takundi'i ña
kuni na xi'in ndo, saa chi xïni na ra ti'vi
yu'u xaa yu, ña yuuvi yo'o.
22 ’Ra tu kuëe ndikixi yu ndatu'un yu
xi'in na, saa ra köo vi kuachi na, ndi su
vichin, ra köo ka ña ni'i na tiaa vi na, ña
kachi na köo kuachi na,
23 saa chi yuvi na kundasi yu'u, ra
kundasi tu na Tata yu Ndioxi va.
24 Ra tu kuëe ndixa yu, ña xitu'un ña
täan sa ndia nii yuvi kuni na, saa ra köo
vi kuachi na, ndi su vichin, ra xa xini va
na ña xitu'un xa yu, ra xa'a ña kan ke
□kundasi na yu'u, ra □kundasi tu na Tata
yu Ndioxi va.
25 Ra su'va ke xiniñu'u kuu va, ña kan
ke va'a xinu nuu tu'un Ndioxi ña kachi
su'va: “Iin saa kaa kundasi na yu'u va”,
kachi ña.
26 ’Ra te xa na xa̱a̱ Tachi Yii ña chindiee
ta'an xi'in ndo, ña ti'vi yu kixi, ña kuu
mii Tata yu Ndioxi, ra ña kan va kuvi ña
ndatu'un mii ña ndaa xi'in ndo xa'a yu.
27 Ra ndatu'un tu ndo'o va mii ña ndaa
xa'a yu, saa chi ndo'o kuvi ndo xikuta'an
xi'in yu ndia te kii xa'a vi.

16

1 ’Ra takundi'i ña yo'o ke ka'an yu xi'in
ndo, ña va'a na ndïko ini ndo ña ndikun
ndo yu'u.
2 Saa chi vaxi kii, ra tava va na ndo'o
ve'e ñu'u nuu ndakita'an ndo, ra ndia
ka'ni va na ndo'o, ra ta xa na □sa na saa,
ra ña va'a kuni Ndioxi va ke □xa na kà'àn
na.
3 Ra saa ke sa va na, saa chi xïni vi na
yu'u, ra nii Tata yu Ndioxi kuvi ra xïni vi
na.
4 Ra ña yo'o ke ka'an yu xi'in ndo ña
xa na ku̱'u̱n ini ndo, ra te xa na kuu
ña xiniñu'u kuu, ra saa ke na ndaka'an
ndo xa'a ña xa ndika'an yu xi'in va ndo
—kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Chiñu ña □xa Tachi Yii Ndioxi

Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Te kii xa'a, ra ndikä'an vi yu ña yo'o
xi'in ndo, saa chi ta íin ka va yu xi'in ndo.
5 Ndi su vichin, ra xa nandiko va yu
kunu'u yu nuu Tata yu Ndioxi ra ti'vi yu'u
vaxi yu, ra ndia nii tu ndo xïin ndakatu'un
yu'u ndia mii ku nuu ku'un va yu.
6 Chi ña xa ndo ke kusuchi ni ini ndo,
xa'a tu'un ña ndika'an yu xi'in va ndo.
7 Ndi su ña ndaa va ke ka'an yu xi'in
ndo: chi ña va'a ni ka va ke na ku'un yu,
saa chi tu na kü'un yu, saa ra küvi vi kixi

Tachi Yii Ndioxi ña chindiee ta'an ña xi'in
ndo, ña kan ke xiniñu'u ku'un va yu, ra
saa ke va'a ti'vi yu Tachi Yii, ña kixi ña
koo ña xi'in ndo.
8 Ra ta xa na xaa Tachi Yii Ndioxi, ra ña
kan va kuvi ña ka'an xi'in na yuuvi yo'o,
ra kundaa va ini na ña iyoo kuachi na, ra
ka'an ña xi'in na ña iyoo iin ichi ndaku,
ra ka'an tu ña xi'in na, ña sandaku Ndioxi
kuachi xi'in va na.
9 Ra ka'an ña, ña iyoo kuachi na, saa
chi xiin na kandixa na yu'u;
10 ra ka'an ña xi'in na ra kundaa va ini
na xa'a ichi Ndioxi ña ndaku, saa chi yu'u,
ra xa kunu'u va yu nuu Tata yu Ndioxi, ra
ndo'o, ra küni ka vi ndo yu'u;
11 ra ka'an ña xi'in na ra kundaa tu ini
na, ña sandaku Ndioxi kuachi xi'in va na,
saa chi ri kuchee xa'ndia chiñu nuu ña
yuuvi yo'o, ra xa nditia'ndia va xa'a ri ña
ndi'i xa'a ri.
12 ’Ra iyoo kua'a ni ka va ña ka'an yu
xi'in ndo, ndi su kundiëe ndo xi'in vi ña.
13 Ra te xa na xa̱a̱ Tachi Yii Ndioxi ña
ndixa, ra ña kan va ke saña'a ndo'o xa'a
takundi'i ña ndaa; saa chi süvi ña kuni
mii ña ke ka'an ña xi'in ndo, chi ña kuni
so'o ña ka'an Ndioxi va ke ka'an ña xi'in
ndo, ra taxi ña xini ndo, ra kundaa va ini
ndo xa'a takundi'i ña kuu kii ña vaxi.
14 Ra Tachi Yii Ndioxi va kuvi ña
chindu'u to'o tu'un xa'a yu, saa chi kun-
daa va ini ña xa'a takundi'i ña xa yu, xi'in
ña saña'a yu, ra ndaña'a tu ña ña nuu
ndo'o va.
15 Ra takundi'i ña'a ña iyoo nuu Tata
yu Ndioxi, ra ña'a yu'u ke xi'in va ra. Ra
ña kan va ke ndika'an yu xi'in ndo ña
ndaki'in Tachi Yii Ndioxi ña iyoo nuu yu,
ra ndaña'a ña ña nuu ndo'o va —kachi
Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Ña suchi ini ra ña sii ini va nduu ña

16 Ra ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra kachi ra saa:
—Na kundaa ini ndo, chi ndia salo'o ni
va kii kumani, ra küni ka vi ndo yu'u,
ndi su te xa na ya'a lo'o kii, saa ra kuni
tuku va ndo yu'u, saa chi nuu iyoo Tata
yu Ndioxi va ke ku'un yu —kachi Jesús.
17 Ra saa xa'a sava ndia ita'an xi'in
Jesús ndakatu'un ta'an ndia kachi ndia
saa:
—¿Ni ke kuni kachi tu'un ña ka'an ra
xi'in yo, ña kachi ra, ña salo'o ni va kii
kumani ra küni ka yo ra, ra te xa na ya'a
lo'o kii, ra kuni tuku va yo ra, ra ku'un tu
ra nuu Tata ra Ndioxi va kachi ra?
18 ¿Ra ni ke kuni kachi ra, “ña salo'o ni
va kii kumani”? Kundäa va'a ini vi yo ni
ke ka'an ra —kachi ndia.
19 Ra kundaa va ini Jesús ña kuni ndia
ndakatu'un ndia ra, ra saa ndika'an ra
xi'in ndia kachi ra saa:
—¿A xa'a ña ndika'an yu xi'in ndo, ña
salo'o ni kii kumani ra küni ka ndo yu'u,
ra te xa na ya'a lo'o kii, saa ra kuni tuku
va ndo yu'u, ke ndakatu'un ndo xa'a?
20 Ra ña ndaa ke ka'an yu xi'in ndo, saa
chi kusuchi ni va ini ndo, ra kuaku ni va
tu ndo, ra na yuuvi yo'o tu tiaa ni kusii ini
va. Ra ña kusuchi ni ini ndo, ra ndasama
ña ra nduu ña ña sii ini va.
21 Ta ku'va ndo'o iin ña'a ña kaku se'e,
chi te xa kuyachin kaku se'e ña, ra tiaa ni
va xa'ndia ña ini ña, ra tixu'vi ni ña, ndi
su te xa ndi'i kaku ña lo'o, saa ra ndakä'an
ka vi ña xa'a ña tixu'vi ña, chi xi'in se'e
ña, ña kaku kan va tiaa ni kusii ini ña.
22 Ra mii saa ke ndo'o tu ndo'o va; saa
chi vichin va ke kusuchi ni ini ndo, ndi su
te xa na nandiko tuku yu kuni ndo, saa ra
tiaa nii va kusii ini ndo, ra ña kusii nii ini
ndo, ra ndia nii na kuchüun kindiaa ña
nda'a ndo.
23 ’Ra kii kan, ra köo mii ka ña
ndakatu'un ndo yu'u vi. Ra ña ndaa ka'an
yu xi'in ndo: saa chi xa mii va Tata yu
Ndioxi kuvi ra taxi takundi'i ña nduku
ndo nuu ra xi'in kivi yu.
24 Ra ndia kii vichin, ra ndia nii ña'a
täan nduku ndo xi'in kivi yu nuu tata yu,
ra na nduku ndo ña, ra ni'i va ndo ña, ra
saa ke kusii ni ka va ini ndo —kachi Jesús.

Xa xakanaa va Jesús nuu ña yuuvi

25 Ra ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra kachi ra saa:
—Takundi'i tu'un ña xa ndika'an yu
xi'in ndo, ra xi'in tu'un ndichi va ndika'an
yu ña; ndi su vaxi kii ra kä'an ka yu tu'un
ndichi xi'in ndo, chi kaxi kaxi va ka'an yu
xi'in ndo xa'a Tata yu Ndioxi.
26 Ra te xa na xaa kii ña nduku ndo ña
kumani nuu ndo xi'in kivi yu, ra kuäku
nda'vi ka yu nuu Tata yu Ndioxi xa'a ndo,

27 chi xa ku'vi ni tu ini mii va ra xini ra
ndo'o, saa chi ku'vi ni ini ndo xini ndo
yu'u, ra kandixa tu ndo yu'u ña kee yu
nuu va ra.
28 Ra nuu iyoo Tata yu Ndioxi ke kee
yu ña xaa yu ña yuuvi yo'o va, ra vichin
ndakoo yu ña yuuvi yo'o, ra nandiko yu
kunu'u tuku yu nuu Tata yu Ndioxi va
—kachi Jesús.
29 Ra saa ndika'an ndia ita'an xi'in Jesús
kachi ndia saa xi'in ra:
—Vichin, ra kaxi ni va ka'an kun xi'in
ndi, ra nii xiniñü'u ka kun tu'un ndichi vi.
30 Ra vichin ke kundaa kaxi ini ndi ña
kundaa ini kun xa'a takundi'i va ña'a, saa
chi va'a ni ndakatü'un vi na yo'o, ra xa
ka'an va kun ña kuni na ndakatu'un na.
Ra xa'a ña kan ke kandixa va ndi yo'o ña
kee kun nuu Ndioxi —*kachi ndia.
31 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—¿Ra ndia vichin vi ke kandixa ndo
yu'u?
32 Ra na kundaa ini ndo, chi vaxi kii, ra
xa mii kii vichin kuvi va ña, ra takundi'i
ndo'o, ra kunu va ndo kunu'u ndo ve'e
ndo, ra ndakoo mitu'un va ndo yu'u. Ndi
su xa saa kuïin mitu'un vi yu, chi kuiin va
Tata yu Ndioxi xi'in yu.
33 Ra tu'un yo'o ke ka'an yu xi'in ndo,
ña va'a na kundaa ini ndo, chi nuu yu'u
ke ni'i ndo ña va'a koo xi'in va ndo. Ra
ña ndixa ke sando'o ni va na ndo'o nuu
ña yuuvi yo'o; ndi su na kundiaa ini ndo
yu'u, saa chi yu'u, ra xa xatiaa va yu nuu
ña yuuvi yo'o —kachi Jesús.

17

Ka'an Jesús xi'in Ndioxi xa'a ndia ita'an xi'in ra

1 Ra te ndi'i ndika'an Jesús tu'un yo'o,
ra saa ndoni'i ra nuu ra chi ndivi, ra
ndika'an ra xi'in Ndioxi kachi ra saa:
—Tata, vichin ke ndixaa kii ña na
ndaña'a kun yu'u, ra kuu se'e kun nuu
yuvi ra na kundaa ini na ña ka'nu ni yu,
ra ndaña'a tu yu'u va yo'o nuu na, ra
kundaa ini na ña ka'nu ni kun.
2 Saa chi yo'o kuvi ra taxi takundi'i
ndiayu nda'a yu, ña ka'ndia chiñu yu
nuu takundi'i na yuuvi, ra taxi yu ña
kutiaku takundi'i na taxi kun nda'a yu
ndia ndikaa ndiku'un.
3 Ra ña va'a na ni'i na ña kutiaku na
ndia ndikaa ndiku'un, kuvi ña xiniñu'u
kuni ta'an va'a na xi'in indaa mitu'un
yo'o va Tata Ndioxi, ra ndaa, ra saa tu
yu'u, ra kuu Jesucristo ra ti'vi kun xaa ña
yuuvi yo'o va.
4 ’Ra xa ndaña'a va yu yo'o nuu na
yuuvi ña ka'nu ni kun, xa'a ña xa saxinu
yu takundi'i chiñu ña xa'ndia kun nuu yu
sa yu.
5 Ra vichin ke na ndataxi tuku kun
ndiee ña xa xikuu mii yu nda'a yu, Tata,
xa ta ku'va ndixiyo ndiee yu xi'in kun ta
kumani ka kukava xa'a ña yuuvi yo'o.
6 ’Ra xa ndaña'a va yu yo'o, nuu na
ndakaxin kun tiañu na yuuvi yo'o, ra
kuenda yo'o va kuvi na, ra taxi kun na
nda'a yu, ra kandixa va na tu'un kun.
7 Ra vichin, ra takundi'i ña'a ña taxi
kun nda'a yu, ra kundaa va ini na xa'a
ña ña kuu ña kuenda kun.
8 Ra tu'un ña taxi kun nda'a yu ke
saña'a va yu na; ra xiin va na kandixa
na ña, ra kundaa kaxi va ini na ña kee yu
nuu iyoo kun, ra kandixa tu na ña ti'vi
kun yu'u xaa va yu.
9 ’Ra xaku nda'vi yu nuu kun xa'a takua
na ita'an xi'in va yu, ndi su xäku nda'vi
vi yu xa'a na yuuvi yo'o, saa chi takua na
taxi kun nda'a va yu kuvi na ka'an yu xa'a
xi'in kun; saa chi kuenda yo'o va kuvi na.
10 Ra takundi'i na ita'an xi'in yu kuvi na
kuu kuenda va kun, ra takundi'i na kuu
kuenda yo'o, kuvi tu na ita'an xi'in yu'u
va; ra xa'a ña xa na yo'o ke nduka'nu ni
tu yu'u va.
11 ’Yu'u, ra köo ka yu nuu ña yuuvi yo'o,
ndi su na yo'o, ra kundee va na, ra yu'u
tu xa xaa koo xi'in yo'o va Tata Ndioxi, ra
yii. Ra na taxi kun nda'a yu, ra na kondiaa
kun na xi'in kivi kun, ña kuu mii ndiee,
ra iin tu'un na kuu na xi'in ta'an na, ta
ku'va iyoo yo'o xi'in yu'u.
12 Ra te ndixiyo yu xi'in na taxi kun
nda'a yu nuu ña yuuvi yo'o, ra xi'in ndiee
va kun ke xindiaa yu na; ra ndia nii na
nindoñü'u sa yu, chi takua ra xa iyoo
tu'un xa'a ndoñu'u va kuvi ra nindoñu'u,
ra saa ke kuu va ña va'a na xinu nuu
tu'un kun ña ka'an xa'a ra.
13 ’Ra vichin, ke nandiko yu xaa yu nuu
iyoo kun, ra ña íin ka yu xi'in na nuu ña

yuuvi yo'o vichin, ke ka'an ka yu tu'un
yo'o xi'in va na, ña va'a na kusii ini na ta
ku'va kusii ini yu'u.
14 Ra xa ndatu'un va yu tu'un kun xi'in
na ita'an xi'in yu, ndi su na yuuvi yo'o ra
kundasi va na na, saa chi süvi ka kuenda
na yuuvi yo'o kuvi na, ra saa tu yu'u va
chi süvi kuenda na yuuvi yo'o kuvi yu.
15 Ra kä'an yu xi'in kun, ña tava kun na
ita'an xi'in yu tiañu na yuuvi yo'o, chi ña
nduku yu nuu kun ke na kondiaa kun na
nuu tima'a va.
16 Saa chi süvi ka kuenda na yuuvi yo'o
kuvi na, ra saa tu yu'u va chi süvi kuenda
na yuuvi yo'o kuvi yu.
17 Ra xi'in ña ndaa ña kuu mii kun ke,
na ndakaxin kun na, ña sachiñu na nuu
kun, saa chi tu'un kun ra ña ndaa va kuvi
ña.
18 Ra ta ku'va xa kun ña ti'vi kun yu'u
xaa yu nuu ña yuuvi yo'o, ra saa ke sa tu
yu'u va, ña ti'vi yu na yo'o ku'un na nuu
na yuuvi yo'o.
19 Ra xa'a na yo'o ke ndataxi yu mii yu
nda'a kun, ña va'a na ndasayii ña ndaa ña
kuu mii kun na.
20 ’Ndi su süvi takua xa'a na yo'o ke
ka'an yu xi'in kun, chi ka'an tu yu xi'in
kun xa'a takundi'i na kandixa yu'u, na
ka'an ndoso na ita'an xi'in yu nuu, kii ña
vaxi va.
21 Ra saa ke, iin tu'un na nduu takundi'i
va na, ta ku'va iyoo yo'o xi'in yu'u, Tata,
ña kuu yo iin va, ra saa ke na koo tu na
yo'o va, ña iin va na nduu na xi'in yo. Ra
saa ke va'a na kandixa na yuuvi yo'o, ña
ti'vi kun yu'u xaa yu.
22 Ra ña ka'nu, ña taxi kun nda'a yu
kuvi ña ndataxi tu yu'u va nda'a na yo'o,
ña va'a iin tu'un na nduu na, ta ku'va iyoo
yo'o xi'in yu'u, ña kuu yo iin va.
23 Ra yu'u kuvi ra íin xi'in na yo'o, ra
yo'o kuvi tu ra íin xi'in yu'u va, saa chi saa
ke va'a ndinuni ni kuta'an na xi'in ta'an
na, ña va'a na kundaa ini na yuuvi yo'o,
ña ti'vi kun yu'u, xaa yu nuu ña yuuvi
yo'o, saa chi ku'vi ni ini kun xini kun
na, ta ku'va ku'vi ini kun xini kun yu'u.
24 ’Ra na taxi kun nda'a yu yo̱'o̱, Tata, ra
kuni yu ña na kundee na xi'in yu nuu koo
yu, ra saa ke va'a na kuni na ña ka'nu, ña
taxi kun nda'a yu; saa chi yo'o kuvi ra xa
ku'vi ni ini xini yu'u te täan kukava xa'a
ña yuuvi yo'o vi.
25 Tata, yo'o kuvi ra xa ña ndaku, ra
na ndee nuu ña yuuvi yo'o, ra xïni vi na
yo'o, ndi su yu'u, ra xini va yu yo'o, ra na
ita'an xi'in yu, ra kundaa va ini na ña ti'vi
kun yu'u xaa yu.
26 Ra xa ndika'an va yu xi'in na ita'an
xi'in yu, yoo kuvi kun, ra ka'an ka tuku
va yu xi'in na, yoo kuvi kun, ra saa ke
va'a na ku'vi ini na kuni ta'an na ta ku'va
ku'vi ini kun xini kun yu'u, ra kuiin tu mii
yu xi'in va na —kachi Jesús xi'in Tata ra
Ndioxi.

18

Tiin ndia Jesús ku'un ra xi'in na

1 Ra te ndi'i ndika'an Jesús xi'in Ndioxi,
ra saa ndaki'in ra kua'an ra xi'in ndia
ita'an xi'in ra, ra ndiya'a ndia iin yuvi ña
nani Cedrón. Ra saa ndixaa ndia, iin nuu
iyoo itun kui'i, ra ikan xikundee va ndia.
2 Ra xini tu ra Judas, ra ndixiko ta'an
xi'in Jesús va, nuu iyoo itun kui'i kan, saa
chi kua'a ni va ichi ndixa'an Jesús xi'in
ndia ita'an xi'in ra ikan.
3 Ra saa kuu, ra ndixaa va ra Judas
xi'in kua'a ni ndia soldado ñuu Roma, ra
ndixaa tu ndia kumisio, ndia ndiaa ve'e
ñu'u ka'nu va, ra ni'i ndia ichi xi'in itun,
ra ni'i tu ndia ñù'ù ña tuun nuu va ndia;
ra ndia kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia
fariseo kuvi ndia, ti'vi ndia kumisio kan
ndixaa ndia.
4 Ra xa kundaa va ini Jesús xa'a
takundi'i tundo'o ña ndo'o ra, ra saa
kuyachin ra nuu ndia ndixaa kan, ra
ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na nanduku ndo? —kachi
ra.
5 Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Jesús ra ñuu Nazaret va kuvi ra
nanduku ndi —kachi ndia.
Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Yu'u kuvi va ra —kachi ra.
Ra xa ita'an va ra Judas, ra ndixiko ta'an
xi'in Jesús, xi'in ndia.
6 Ra te ndika'an Jesús xi'in ndia kachi
ra saa: “Yu'u kuvi va ra”, kachi ra, saa ra
iin ndiakua nandiko su'ma ndia, ra nduva
ndia, ndia nuu ñu'u.
7 Ra saa nindakatu'un tuku va Jesús
ndia, kachi ra saa:

—¿Yoo kuvi na nanduku ndo? —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Jesús, ra ñuu Nazaret va kuvi ra nanduku ndi —kachi ndia.
8 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Xa ndika'an va yu xi'in ndo, chi yu'u kuvi va ra. Ra tu yu'u va kuvi ra nanduku ndo, saa ra na tiin vi ndo, ndia ita'an xi'in yu, chi na saña ndia ku'un va ndia —kachi ra.
9 Ra su'va ke kuu, ña va'a ndixinu nuu tu'un ña ndika'an mii Jesús, te kachi ra su'va; "Na taxi kun nda'a yu, Tata, ra ndia nii na ndisandoñü'u yu", kachi ra.
10 Ra saa tava ra Simón Pedro ichi ña ni'i ra, ra xa'ndia ra so'o kua'a iin tiaa ra nani Malco, ra ra xachiñu nuu sutu ra kuchee kuvi tiaa kan.
11 Saa ndika'an Jesús xi'in ra Pedro, kachi ra saa:
—Ndachikaa ichi kun, ini ñii nuu ndikaa ña. Saa chi tu xa Tata yu kuvi ra taxi ndiayu, ña ndo'o yu tundo'o yo'o, saa ra na ndo'o va yu ña —kachi Jesús.

Ndiaka na Jesús kua'an ra nuu sutu ra kuchee

12 Ra ra kuchee xa'ndia chiñu nuu ndia soldado ñuu Roma, xi'in takundi'i mii ndia soldado ra, xi'in ndia kumisio ndia ti'vi na judío kan ndixaa kuvi ndia tiin Jesús, ra katun ndia ra.
13 Ra saa ndakundiaka ndia ra kua'an ra xi'in ndia nuu ra Anás, ra kuu siso ra Caifás. Ra ra Caifás kan kuvi ra kuu sutu, ra kuchee nuu takundi'i ndia sutu kuiya kan.
14 Ra suvi mii ra Caifás kan kuvi ra ndika'an xi'in na judío, ña va'a ka va kita ña, ña na kuvi iin tiaa xa'a takundi'i na ñuu.

Tíse'e tu'un ra Pedro xa'a Jesús

15 Ra ra Simón Pedro, xi'in inka ra ita'an xi'in Jesús, ra ndikun ndia kua'an ndia sata ra. Ra xini ta'an va iin ra kan xi'in ra sutu kuchee kan, ña kan ke va'a ndiki'vi ra, ndia mii nuu ke'e ve'e ra sutu kuchee kan xi'in Jesús;
16 ndi su ra Pedro, ra chi ke'e va nindoo ra. Ra saa kanata ra ita'an xi'in Jesús, ra xinita'an xi'in sutu ra kuchee kan, ra ndika'an ra xi'in ña'a ña ndiaa ye'e korra kan, ña na taxi ña ya'a ra Pedro chi ini.
17 Ra saa ndika'an ña'a ña ndiaa ye'e kan xi'in ra Pedro, kachi ña saa:
—¿A su ta'an ndia ita'an xi'in tiaa yo'o, kuvi tu yo'o va? —kachi ña.
Ra saa ndakuiin ra Pedro, kachi ra saa:
—Ü'un, süvi yu —kachi ra.
18 Ra ndia xachiñu nuu ndia sutu, xi'in ndia kuu kumisio ndiaa ve'e ñu'u, ra ndaka'mi ndia ñu'u ndasaa ndia ndita ndia, saa chi vixin ni, ra ndichi tu ra Pedro va xi'in ndia ndasaa ra.

Ndakatu'un sutu ra kuchee Jesús

19 Ra saa xa'a sutu ra kuchee kan, ndakatu'un ra Jesús xa'a ndia ita'an xi'in ra, ra saa tu xa'a ña saña'a ra yuvi va.
20 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Köo iin ña ndika'an se'e yu, saa chi takundi'i ichi ña ndixika yu saña'a yu na ñuu yo Israel, ra ve'e ñu'u na'nu xi'in ve'e ñu'u vali va ndixika yu, ra nuu chitu kua'a yuvi va saña'a yu na.
21 ¿Ra nichuun ke ndakatu'un kun yu'u? Ra va'a ka va na ndakatu'un kun na xini so'o ña saña'a va yu, saa chi na kan ra kundaa va ini na, ni ña'a ke saña'a yu na —kachi Jesús.
22 Ra te ndika'an Jesús tu'un yo'o, saa ra ndikun xakin va iin ra kumisio kan xa'ndia nuu ra, ra ndika'an ra kachi ra saa:
—¿Nichuun ndaa yu'u kun, sutu ra kuchee? —*kachi ra.
23 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Tu vä'a ndika'an yu, saa ra ka'an xi'in yu ndia ña kuu ña vä'a; ra tu mii ña ndaku va ke ndika'an yu, saa ra, ¿nichuun kani kun yu'u? —kachi ra.
24 Ra saa ndati'vi ra Anás kan Jesús kua'an ra chi nuu ra Caifás, ra kuu sutu kuchee nuu takundi'i ndia sutu, ra nu'ni va Jesús kua'an ra xi'in ndia.

Tise'e tu'un tuku va ra Pedro xa'a Jesús

25 Ra nani saa kuu ra Pedro ndichi ra ndasaa ra xi'in ndia nuu xixi ñu'u kan, ra saa nindakatu'un na ra kachi na saa:
—¿A su ra ita'an xi'in tiaa yo'o, kuvi tu yo'o va? —kachi na.

Saa ra tise'e tu'un tuku va ra xa'a Jesús,
ra ndika'an ra kachi ra saa:
—Ü'un, süvi yu —kachi ra.
26 Ra saa ndika'an inka tuku tiaa ra
xachiñu nuu sutu ra kuchee kan, ra kuu
ta'an ra xa'ndia ra Pedro so'o kan, kachi
ra saa:
—¿A su yo'o kuvi ra íin xi'in tiaa yo'o,
xini yu nuu iyoo itun kui'i kan? —kachi
ra.
27 Saa ra tise'e tu'un tuku va ra Pedro
xa'a Jesús, saa ra kana va chele.

Ndátáxi na Jesús nda'a ra Pilato

28 Ra saa kee na ve'e ra Caifás xi'in
Jesús, ra ndakundiaka na ra kua'an ra
xi'in na chi ye'e chiñu ka'nu, nuu ndikaa
ra chiñu kuchee, ra nani Pilato ra kee ñuu
Roma. Ra nani saa kuu na, saa ra xa
kua'an tuvi va, ra ndixïin vi mii na judío
kan ki'vi na ndia nuu ke'e ve'e chiñu
ka'nu kan, saa chi tu köo ra kuyakua na
ra küvi kuxini na viko pascua tuvi na.
29 Xa'a ña kan ke kita ra Pilato chi ke'e,
ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—¿Ndia ña kuu kuachi xa tiaa yo'o, ña
kan ke taxi ndo kuachi xa'a ra? —kachi
ra.
30 Ra saa ndakuiin na kachi na saa xi'in
ra:
—Tu köo kuachi tiaa yo'o, saa ra kä'an
vi ndi xi'in kun ña sayukun kun kuachi
xi'in ra —kachi na.
31 Ra saa ndakuiin ra Pilato, kachi ra saa
xi'in na:
—Ndaki'in ndo ra na ku'un ra xi'in ndo,
ra na sandaku mii ndo kuachi xi'in va ra,
ta ku'va kachi ndiayu ña iyoo nda'a va
ndo —*kachi ra.
Ra saa ndakuiin na kachi na saa:
—Ndu'u, ra köo ndiayu nda'a ndi ña
ka'ni ndi ndia nii yuvi na iyoo kuachi
—kachi na.
32 Ra xi'in tu'un ña ndika'an na yo'o
kuvi ña ndixinu nuu tu'un ña ndika'an
Jesús, te ndika'an ra ndia ku'va ke kuvi
ra.
33 Ra saa nandi'vi ra Pilato chi ini
ve'e chiñu kan, ra saa kana ra Jesús, ra
ndindakatu'un ra ra kachi ra saa:
—¿A yo'o kuvi ra kuu rey na judío?
—kachi ra.
34 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in
ra:
—¿A mii kun kuvi ra ka'an tu'un ñaa
xi'in yu, a inka yuvi va xini so'o kun
ndika'an ña? —kachi Jesús.
35 Ra saa ndakuiin ra Pilato, kachi ra
saa:
—Süvi ra judío ta'an kun kuvi yu'u. Chi
mii na judío, xi'in ndia sutu kuna'nu nuu
na ñuu va kun kuvi ndia ndataxi yo'o
nda'a yu. ¿Ra ndia ña ku kuachi xa kun?
—*kachi ra.
36 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa
xi'in ra:
—Yu'u, ra süvi nuu ña yuuvi yo'o ke
xa'ndia yu chiñu; chi tu yo'o kuvi nuu
xa'ndia yu chiñu, saa ra na ita'an xi'in yu,
ra kanita'an va na xi'in na judío ta'an yu
xa'a yu. Ndi su süvi nuu ña yuuvi yo'o ke
xa'ndia yu chiñu —*kachi ra.
37 Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in Jesús,
kachi ra saa:
—¿Saa ra, rey kuvi ndixa va kun?
—*kachi ra.
Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in
ra:
—Xa mii kun ndika'an ña kuu yu rey
va. Ra xa'a ña yo'o ke kaku va yu, ra xa'a
ña yo'o ke, xaa tu yu ña yuuvi yo'o va,
ña va'a na ka'an yu xa'a ña ndaa xi'in na
yuuvi. Ra takundi'i na kandixa ña ndaa,
ra kandixa tu na tu'un ña ka'an yu xi'in
va na —*kachi ra.
38 Ra saa ndika'an ra Pilato kachi ra saa,
xi'in Jesús:
—¿Ndia ña kuvi ña ndaa? —kachi ra.
Ra te ndi'i ndika'an ra tu'un yo'o, saa
kanata ra chi ke'e ra ndika'an ra xi'in na
judío, kachi ra saa:
—Ndia nii kuachi tiaa yo'o köo ndani'i
yu.
39 Ndi su ndo'o, ra yuna'a va ndo ña
saña ndika ndo iin tiaa ndia ñú'u ve'e
kàà ta kuiya, ta kuiya ña ndatava ndo
viko pascua; ¿ra a kuni ndo tu na saña
ndika yu, ra kuu rey nuu ndo'o na judío?
—*kachi ra.
40 Ra saa iin siso siso ndika'an tuku va
na, kachi na saa:
—¡Säña kun ra ñaa! ¡Chi na saña kun
ra Barrabás va! —*kachi na.
Ra ra Barrabás kan, ra ra kui'na va kuvi
ra.

19

Nditia'ndia chiñu ña na kuvi Jesús

1 Ra saa xa'ndia ra Pilato chiñu ña na
kani na Jesús, xi'in ñii ndo'o ña ñu'u kàà
nuu.
2 Ra saa xava'a ndia soldado kan iin tivi
ìñu̱ ña ku'un Jesús, ra saa chikaa ndia ña
xini ra, ra sandakundixi ndia ra iin kapa
ña kua'a tuun.
3 Ra ka'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—¡Ka'nu ni yo'o, ra kuu rey na judío!
—kachi ndia.
Saa ra xakin tu ndia xa'ndia nuu va ra.
4 Ra saa kanata tuku ra Pilato, ra
ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Koto'ni ndo, chi xa yo'o, xaa tiaa yo'o
nuu ndo, ra na kundaa ini ndo, chi ndia
nii kuachi ra köo ndani'i yu —*kachi ra.
5 Ra saa kanata Jesús nuu na, ra xa
ndikaa va iin tivi ìñu̱ xini ra, ra xa ndixi
tu ra iin kapa ña kua'a tuun va. Ra saa
ndika'an ra Pilato xi'in na, kachi ra saa:
—¡Koto'ni ndo, chi xa yo'o íin tiaa yo'o!
—*kachi ra.
6 Saa ra te xini ndia kuna'nu nuu ndia
sutu xi'in ndia kuu kumisio ndiaa ve'e
ñu'u ka'nu kan Jesús, ra saa xa'a ndia iin
koko'o nda'yu ndia, kachi ndia saa:
—¡Takaa ra nda'a cruz! ¡Takaa ra
nda'a cruz! —kachi ndia.
Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in ndia
kachi ra saa:
—Ndaki'in ndo'o ra, ra takaa ndo ra
nda'a cruz, saa chi köo kuachi ra ndani'i
yu —*kachi ra.
7 Ra saa ndakuiin ndia judío kuna'nu
kan kachi ndia saa xi'in ra:
—Ndu'u, ra kuu mii ndi iin ndiayu, ra
ta ku'va kachi mii ndiayu ndi ke xiniñu'u
kuvi va ra, saa chi ka'an ra, ña kuu ra se'e
Ndioxi —*kachi ndia.
8 Ndi su ta xini so'o ra Pilato ña
ndika'an ndia tu'un yo'o, saa ra ndiyu'vi
va'a ka va ra.
9 Ra saa nandi'vi tuku ra chi ini ve'e
chiñu, ra ndika'an ra xi'in Jesús kachi ra
saa:
—¿Ndia mii kuu ñuu kun? —*kachi ra.
Ndi su ndia nii tu'un nindäkuiin Jesús
yu'u vi ra.
10 Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in Jesús,
kachi ra saa:
—¿Nichuun ndakuïin kun yu'u yu? ¿A
kundäa ini kun ña iyoo ndiayu nda'a yu
ña takaa yu yo'o nda'a cruz, ra iyoo tu
ndiayu nda'a yu ña saña ndika yu yo'o
va? —*kachi ra.
11 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in
ra:
—Ndia nii chiñu küvi ka'ndia kun xa'a
yu, tu süvi Ndioxi nditaxi ndiayu nda'a
kun; ndi su tiaa ra ndataxi yu'u nda'a
kun, ra chee ni ka va kuachi ra kan
—*kachi ra.
12 Ra saa xa'a ndi'i va'a ka va ini ra
Pilato, ña kuni ra saña ra Jesús; ndi su
ndia judío, ra ndia ndiee ka nda'yu va
kuvi ndia, kachi ndia saa:
—¡Tu na saña kun tiaa ñaa, saa ra kuëe
ita'an mani vi kun xi'in ra tata chiñu
César! ¡Saa chi takundi'i na kuni kuu
rey, ra xi'in ra kan va ke ki'vi na kuachi!
—kachi ndia.
13 Ra te xini so'o ra Pilato tu'un ña ka'an
ndia, ra saa tava ra Jesús chi ke'e, ra
ndakundu'u ra nuu tiayu ka'nu, tu íin nuu
ke'e ve'e chiñu ka'nu kan, ra Gabata ke
nani yuu savi ña chikaa na nuu ñu'u nuu
iin tiayu kan, ra tu'un Gabata ra tu'un
hebreo va kuvi ña.
14 Ra mii ka'ñu kii ña xa'a na xa nduvi
na ña ndatava na viko pascua ke ndika'an
ra Pilato xi'in na judío kan, kachi ra saa:
—¡Yo'o, íin ra kuu rey ndo! —*kachi ra.
15 Ndi su ndia kan ra ndia ndiee ka
nda'yu va kuvi ndia, kachi ndia saa:
—¡Tava ra! ¡Tava ra! Na ku'un ra
kutakaa ra nda'a cruz —kachi ndia.
Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in ndia,
kachi ra saa:
—¿A kuni ndo, ña katakaa yu ra kuu
rey ndo nda'a cruz? —*kachi ra.
Ra saa ndakuiin ndia kuna'nu nuu ndia
sutu kan, kachi ndia saa:
—Ndu'u, ra köo inka rey nuu ndi, chi
xa iyoo va ra César —*kachi ndia.
16 Ndia saa ra ndataxi ra Pilato Jesús
nda'a va ndia, ra saa ndakundiaka ndia
soldado kan Jesús kua'an ra xi'in ndia, ña
katakaa ndia ra nda'a cruz va.

Katakaa na Jesús nda'a cruz

17 Ra saa kanata Jesús nuu ñuu
Jerusalén kan, ra kasoko ra cruz ra kua'an
ra xi'in ndia iin nuu nani leke xini ndii, ra
Gólgota ke kachi tu'un yo'o, tu'un hebreo.
18 Ra ikan katakaa ndia ra nda'a cruz,
ra katakaa tu ndia, inka uvi tiaa va xi'in

ra; ra iin ndia katakaa ndia nda'a cruz
tu ndichi xiin ra xixiyo, ra tun íin ma'ñu,
katakaa ndia mii Jesús va.
19 Ra saa xa'ndia ra Pilato chiñu ña na
tiaa ndia nuu iin vitu lo'o, ra chindu'u
ndia ndia nu xini cruz, tu takaa Jesús
nda'a, ra su'va ke kachi tu'un ña tiaa ndia
nuu nu: “Jesús ra ñuu Nazaret, ra kuu rey
na judío”, kachi ña.
20 Ra kua'a ni va mii na judío ka'vi tu'un
yo'o, saa chi nuu katakaa na Jesús, ra
yachin nuu ñuu va kuvi ña, ra uni nuu
tu'un ke tiaa ndia nuu vitu lo'o kan: tu'un
hebreo, xi'in tu'un griego, xi'in tu'un
latin.
21 Ra saa ndika'an ndia sutu kuna'nu
nuu na judío xi'in ra Pilato, kachi ndia
saa:
—Tata, na kä'an tu'un ñaa “rey na
judío”; chi va'a ka va na chindu'u kun, “ra
yo'o ku ra ka'an ku rey na judío” —*kachi
ndia.
22 Saa ndakuiin ra Pilato yu'u ndia,
kachi ra saa:
—Tu'un ña tiaa yu, ra xa ña tiaa yu kuvi
va ña —kachi ra xi'in ndia.
23 Ra te ndi'i katakaa ndia soldado
kan Jesús nda'a cruz, ra saa ndaki'in
ndia tikoto ra, ra ndata'vi ndia ña kumi
ña'ñu, ra kumi kuvi ndia, ra iin iin ña'ñu
ndaki'in va ndia. Ra saa ndaki'in tu ndia
tikoto kani ña xindikaa tixi tikoto va ra,
ra tikoto kan, ra köo tiku ña chi iin kuu
yu'u ña ra iin saa ndia sukun va ña.
24 Ra saa ndika'an ndia soldado kan
xi'in ta'an ndia, kachi ndia saa:
—Na ndäta yo ña, chi va'a ka va na ke'e
ta'an yo xa'a ña, ra kuni yo yoo kuvi yo
kuchuun ndaki'in ña, —kachi ndia.
Ra su'va va ke kuu ña va'a ndixinu
nuu tu'un Ndioxi ña ka'an kachi su'va:
“*Ndata'vi na tikoto yu xi'in ta'an na, ra
ke'e ta'an tu na xa'a va ña”, kachi ña. Ra
mii saa ndixa ke xa va ndia soldado kan.
25 Ra yachin nuu iin cruz, nuu takaa
Jesús ndichi si'i ra xi'in ku'vi ña, ra saa tu
ña María yasi'i ra Cleofas, xi'in ña María
Magdalena va.
26 Ra te xini Jesús si'i ra xi'in ra ita'an
xi'in ra, ra ku'vi va'a ini ra xini ra, ña
ndita yachin na kan, ra saa ndika'an ra
xi'in si'i ra, kachi ra saa:
—Nana, ñaa va ndichi se'e kun —*kachi
ra xi'in ña.
27 Ra te ndi'i, saa ndika'an tu ra xi'in ra
ita'an xi'in va ra, kachi ra saa:
—Ñaa ndichi si'i kun —*kachi ra.
Ra mii kii kan kuanu'u va si'i Jesús,
xi'in ra ita'an xi'in ra ve'e ra ña kondiaa
ra ña.

Ndixi'i Jesús

28 Ra te ndi'i kuu ña yo'o, ra xa kundaa
va ini Jesús, ña xa ndixinu nuu takundi'i
va chiñu xa ra, ra saa ndika'an ra, kachi
ra saa:
—Ichi ni ini yu —*kachi ra.
Ra tu'un yo'o ke ndika'an ra, ña va'a
na xinu nuu tu'un Ndioxi ña ka'an xa'a
ra, ndia te yachi vi.
29 Ra yachin kan va ndichi iin xiko'o ña
ñu'u ndutia iyá; ra saa chindaxi ndia sol-
dado kan, iin ko'ndo cha'ma, ra chindu'u
ndia ña xini iin itun, ra satandiaa ndia ña
yu'u ra.
30 Ra te ndi'i xi'i Jesús ndutia iyá kan,
ra saa ndika'an ra, kachi ra saa:
—Xa saxinu yu nuu takundi'i va chiñu
—*kachi ra.
Ndia saa ra nduviko sukun ra, ra ndixi'i
va ra.

Tuvi iin ra soldado kàà ndiko nuu kindika Jesús

31 Ra mii kii ña kana viko pascua kan ke,
xa xa'a tu na xanduvi na ña ndakindiee
na kii yii, ra ndiküni ndia judío ña
kutakaa ka ndia, katakaa ndia nda'a cruz
kii kan, ña kan ke ndixa'an ndia ndika'an
ndia xi'in ra Pilato, ña na ka'nu ra si'in
ndia takaa nda'a cruz, ra kama na kuvi
ndia, ra va'a nuu iki kuñu ndia nda'a
cruz.
32 Ra saa kee ndia soldado kan ndixa'an
ndia ndixa'nu ndia si'in iin ra takaa xiin
Jesús, ra saa ndixa'nu tu ndia si'in ra
takaa chi inka xiyo va.
33 Ra saa kuyachin tu ndia soldado kan
nuu tanii Jesús, ra xa ndixi'i va ra xini
ndia, ndia saa ra ndixä'nu ka vi ndia si'in
ra.
34 Ra saa tuvi iin ndia soldado kan kàà
ndiko nuu kindika Jesús, ra kee nii, ra kee
tu tiakuii va kindika ra.
35 Ra ra ndakani xa'a ña yo'o, ra ña
xini nuu ra kuu va, kuvi ña ndatu'un ra
xa'a, ra ña ndaa ni va kuvi ña, saa chi mii
ra kuvi ra kundaa ini, ña kuu ña ña ndaa

va; ra ña kan ke xiniñu'u na kandixa tu
ndo'o va ña.
36 Ra su'va ke kuu, ña va'a ndixinu nuu
tu'un Ndioxi ña ka'an kachi su'va: “Ndia
nii iki ra kä'nu na”, kachi ña.
37 Ra ndixinu tu nuu tu'un Ndioxi ña
ka'an kachi su'va va: “Kuni na, iin tiaa
ña tuvi na kàà kindika ra”, kachi ña.

Nduxin na Jesús

38 Ra te ndi'i kuu takundi'i ña yo'o, ra
saa ndixa'an ra José ra ñuu Arimatea,
nduku ra ndiayu nuu ra Pilato, ña na
ndataxi ra iki kuñu Jesús nda'a ra, ra
nduxin ra ña, ra ra xita'an xi'in Jesús kuvi
tu ra José kan va, ndi su xita'an se'e va ra
xi'in Jesús, saa chi ndiyu'vi va ra nuu na
judío, ra saa taxi ra Pilato ndiayu nda'a
ra, ra saa ndixa'an ra ndaki'in ra iki kuñu
Jesús, kua'an ña xi'in va ra.
39 Ra saa ndixaa tu ra Nicodemo ra
ndixa'an ndatu'un xi'in Jesús, iin ñuu te
yachi va, ra ni'i ra ku'va oko uxi kilo ichi
xa'an tami, ña ndikava nuu, xuxa itun tu
nani mirra xi'in, ra saa tu ichi itun, tu
nani áloes va.
40 Ra saa ndakuta'an ra José xi'in ra
Nicodemo, ra ndaki'in ndia iki kuñu
Jesús, ra chikaa ndia ichi ña xa'an tami
sata ña, ra ndasuvi ndia ña iin tikoto kani,
chi xa saa yuna'a va na judío kan, xa na
xi'in ta'an na te nduxin na na.
41 Ra mii nuu katakaa na Jesús nda'a
cruz ke, ndikaa iin yoso nuu iyoo itun
kui'i, ra nuu iyoo itun kui'i kan ke, ndichi
iin yavi xaa ña täan kundikaa ndia nii,
ndii ini.
42 Saa ra ndia ini yavi kan va, chikaa
ndia iki kuñu Jesús, saa chi xa ninumi ni
va, xa'a kii ña ndakindiee na judío.

20

Kii ña ndatiaku Jesús

1 Ra ña'a ni domingo, kii ña ki'in xa'a
semana te kumani ka kana kua'a xa'a
ndivi, ke kee ña María, ña kee ñuu
Magdala ndixa'an ña xito'ni ña, yu'u yavi
nuu chikaa na iki kuñu Jesús. Ra te
ndixaa ña, ra xa ndixikutia'a va yuu chee
ña ndasi yu'u yavi kan xini ña.
2 Ra saa nandiko ña, ra xinu ña
ndixa'an ña ndatu'un ña xi'in ra Simón
Pedro ra xita'an xi'in Jesús, ra saa tu xi'in
inka ra xita'an xi'in Jesús ra ku'vi ni ini
ra xini va ra, ra kachi ña saa xi'in ndia:
—Ndixa'an va na ndatava na iki kuñu
Tata yo ini yavi kan, ra kundäa ini
yo, ndia mii ndixa'an na ndiaka na ña
—*kachi ña.
3 Ra saa ndaki'in ra Pedro xi'in inka ra
xita'an xi'in Jesús kan kua'an ndia kuto'ni
ndia ini yavi kan.
4 Ra xinu uvi saa va ndia kua'an ndia;
ndi su ndiee ni ka va xinu inka ra xita'an
xi'in Jesús kan, nuu ra Pedro, ra ra kan
kuvi ra, kama ka ndixaa va yu'u yavi kan.
5 Ra saa ndakandiee ra xito'ni ra ini
yavi kan, ra ndia tikoto ña xisukun va
Jesús ke ndee xini ra, ndi su ndikï'vi vi
ra ini yavi kan.
6 Ra saa ndikun tu ra Simón Pedro va
ndixaa ra yu'u yavi kan, saa ra ndikun
ndiki'vi ra ini yavi kan kua'an va ra, ra
ndia tikoto va ke ndee xini tu ra kan va;
7 ra xini tu ra tikoto ña xisuvi xini Jesús
va ndee ña, ndi su xa vivii va ndata'nu
ña, ra xa ndee siin va ña.
8 Saa ra ndiki'vi tu ra xita'an xi'in Jesús,
ra inuu ndixaa yu'u yavi kan va, ra xini
ra ña kuu kan, saa ra kandixa va ra ña
ndatiaku Jesús.
9 Ra ta kumani ka ku'un ndia nuu iin
yavi kan, ra täan kundaa kaxi vi ini ndia
xi'in tu'un Ndioxi, ña ka'an xa'a Jesús, ña
xiniñu'u ndatiaku ra.
10 Ndia saa ra nandiko ndia xita'an xi'in
Jesús, kuanu'u ndia ve'e va ndia.

Ndita Jesús nuu ña Maria ña kee ñuu Magdala

11 Ra ña María nindoo yu'u yavi chi
ke'e, xaku va ña, ra nani saa kuu ña xaku
ña, ra saa ndakandiee ña xito'ni ña ini
yavi kan.
12 Saa ra xini va ña uvi ndia tatun
Ndioxi, ndia ndixi tikoto yaa, ra iin ra
ndu'u chi nuu xikandu'u xini Jesús, ra
inka tu ra ndu'u chi nuu ndixiyo xa'a va
ra.
13 Ra saa nindakatu'un ndia ña, kachi
ndia saa:
—¿Nichuun xaku kun, Nana? —kachi
ndia xi'in ña.
Ra saa ndakuiin ña, kachi ña saa:
—Tata va yu kuvi ra ndaki'in na kua'an
xi'in na, ra kundäa ini yu, ndia mii ku nuu
chikaa na ra —*kachi ña.

14 Ra sakan saa kuu ña ka'an ña, ra saa
ndikokuiin ña ndakuto'ni ña, ra xini ña
íin Jesús ikan, ndi su nindäkuni ña ra.
15 Ra saa nindakatu'un Jesús ña kachi
ra saa:
—¿Nichuun xaku kun, Nana? ¿Ra yoo
kuvi na nanduku kun? —*kachi ra xi'in
ña.
Ra va'a ra ndiaa itun kui'i kan va kuvi
ra ndika'an xi'in ña ká'án ña, ra saa
ndika'an ña kachi ña saa xi'in ra:
—Tata, tu yo'o va kuvi ra kua'an ra
xi'in, ra na ndatu'un va kun xi'in yu
ndia mii ku nuu chikaa kun ra, ra va'a
ku'un yu ndaki'in yu ra ku'un ra xi'in yu
—*kachi ña.
16 Saa ra ndika'an va Jesús xi'in ña,
kachi ra saa:
—¡María! —*kachi ra.
Ra saa ndikokuiin ña ndakuto'ni ña
nuu ra, ra ndika'an ña tu'un hebreo xi'in
ra, kachi ña saa:
—¡Raboni! —ra Maestro ke kachi tu'un
yo'o.
17 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi
ra saa:
—Saña yu'u, ra ndï'i ini kun chi íin ka
va yu xi'in ndo, saa chi kuni ka va kunu'u
yu nu Tata yu. Ra ña xiniñu'u sa kun
ke, na ku'un kun ndatu'un kun xi'in ndia
ñani yu, saa chi ku'un va yu nuu Tata
yu, ra Tata tu ndo'o va kuvi ra, ra kuu
ra Ndioxi yu, ra Ndioxi tu ndo'o va kuvi
ra —*kachi ra.
18 Ra saa ndixa'an ña María, ña ñuu
Magdala ndatu'un ña xi'in ndia xita'an
xi'in Jesús, ña xa xini va ña ra, ra
ndika'an ra tu'un kan xi'in ña, kachi ña
xi'in ndia.

Ndita Jesús nuu ndia xita'an xi'in ra

19 Ra te xa kuñuu suvi mii kii, ña ki'in
xa'a semana kan ke, ndakuta'an takundi'i
ndia xita'an xi'in Jesús ndee ndia, ra
ndasi tuun va ye'e ve'e nuu ndee ndia,
xa'a ña iyu'vi ndia nuu na judío ta'an
ndia. Ra saa xaa Jesús ve'e nu ndee ndia,
ra xikundichi ra mañu ndia, ra ndika'an
ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ña va'a, na koo xi'in ndo —*kachi ra.
20 Ra te ndi'i ndika'an ra tu'un yo'o xi'in
ndia xita'an xi'in ra, ra saa ndiña'a ra
nda'a ra xi'in kindika ra nuu ndia. Ra
kusii ka vi ini ndia, te xini ndia ra.
21 Ra saa ndika'an tuku Jesús xi'in ndia,
kachi ra saa:
—Ña va'a na koo xi'in ndo. Ra ta ku'va
xa Tata yu Ndioxi ña ti'vi ra yu'u xaa yu
yo'o, ra saa ke xa tu yu'u va, ña ti'vi yu
ndo'o ku'un ndo vichin —*kachi ra xi'in
ndia.
22 Ra te ndi'i ndika'an Jesús tu'un yo'o,
ra saa tivi ra tachi yu'u ra, chi nuu ndita
ndia ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra
saa:
—Ndaki'in ndo Tachi Yii Ndioxi.
23 Ra yuvi na saka'nu ini ndo xa'a
kuachi, ra saka'nu tu ini Ndioxi va xa'a
kuachi na; ra tu na köo ka'nu ini ndo xa'a
kuachi na, saa ra köo ka'nu tu ini Ndioxi
va xa'a kuachi na —*kachi ra xi'in ndia.

Ndiakua xini ra Tomás nuu takue'e Jesús saa vi ndixinu ini ra

24 Ndi su ra Tomás, ra ka'an na kuu
kuati, ra xita'an xi'in ndia xita'an xi'in
Jesús, ña xikuu ndia uxi uvi, ra köo ra
ndixiyo xi'in ndia te ndixaa Jesús nuu
ndia.
25 Ra saa ndika'an ndia sava, ndia
xita'an xi'in Jesús xi'in ra, kachi ndia saa:
—*Xini va ndi, tata yo Jesús —*kachi
ndia.
Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa, xi'in
ndia:
—Tu na küni yu, nda'a ra nuu ña'a
ndiñani clavo, ra tüvi yu, nduku nda'a yu
yavi nuu xindo'ni ña, ra tüvi tu yu nda'a
yu, kindika ra nuu kaan na yavi, saa ra
kandïxa vi yu —*kachi ra.
26 Ra saa kuu ndiya'a una kii, ra
ndakuta'an tuku va ndia xita'an xi'in
Jesús ndee ndia iin ve'e, ra xa ndu'u va
ra Tomás xi'in ndia. Ra kutu ka vi ndasi
ye'e ve'e kan ndee ndia, ndi su ndiki'vi
va Jesús, ra xikundichi ra ma'ñu ndia, ra
ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ña va'a, na koo xi'in ndo —*kachi ra.
27 Ra saa ndika'an ra xi'in ra Tomás,
kachi ra saa:
—Kuyachin, ra tuvi kun nduku nda'a
kun, yavi nu xindo'ni clavo nda'a yu, ra
kuni kun, ra na tuvi tu kun, nda'a kun
kindika yu nuu kaan va na; ra na küu kun
tiaa ra xïin kandixa, chi va'a ka va na kuu
kun iin tiaa ra kandixa —*kachi ra.
28 Saa ndika'an ra Tomás, kachi ra saa:
—¡Tata mii yu, Ndioxi mii yu kuvi yo'o!
—kachi ra xi'in Jesús.

29 Saa ndika'an Jesús xi'in ra, kachi ra saa:
—Tomás, ña xini kun yu'u va ke kandixa kun. Ndi su va'a ni ka va kee yuvi na küni yu'u, ra kandixa na yu'u —kachi ra xi'in ra.

Tu'un yo'o ke ka'an nichuun ke tiaa ra Juan tutu yo'o

30 Ra kua'a ni ka va ña xitu'un xa Jesús, xini ndia xita'an xi'in ra, ra ndikä'yu ndi'i vi ña nuu tutu yo'o.
31 Ndi su ndika'yu va tu sava ña xitu'un ña xa ra, nuu tutu yo'o, ña kan ke va'a na kandixa ndo Jesús, ña kuu ra, ra ndikaxin Ndioxi sakaku na yuuvi yo'o, ra ra yo'o kuvi se'e Ndioxi va, ra na kandixa ña'a, ra ni'i va na ña kutiaku xi'in ra, ndia ndikaa ndiku'un.

21

Ndita Jesús nuu uxa ndia xita'an xi'in ra

1 Ra te ndi'i kuu takundi'i ña yo'o, saa ndita tuku va Jesús nuu ndia xita'an xi'in ra, chi nuu ndikaa mini ra nani Tiberias. Ra su'va ke xa ra te ndita ra nuu ndia:
2 ra saa kuu ra Simón Pedro, ndu'u ra xi'in ra Tomás, ra ka'an na kuu kuati, xi'in ra Natanael, ra ñuu Caná ña ndikun ndiaa chi Galilea, xi'in ndia se'e ra Zebedeo, xi'in inka uvi ndia xita'an xi'in Jesús.
3 Ra saa ndika'an ra Simón Pedro, xi'in ndia kachi ra saa:
—Na ku'un yu kachi'i yu —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Ku'un va ndi xi'in kun —kachi ndia xi'in ra.
Ra saa kee ndia ndixa'an ndia nandaa ndia itun xika nuu mini, ndi su ñuú kan, ra iin niñuu ndaa va ndixika ndia, ndi su ndia nii tiaka ndinï'i ndia.
4 Ra te xa kua'an tuvi, saa ndixaa Jesús yu'u tiakuii kan, ra ndia xita'an xi'in ra, ra nindäkuni vi ndia ra ña kuu ra Jesús.
5 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ndia kuachi, ¿a täan tiin ndo lo'o tiaka kaxi yo? —*kachi ra.
Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Köo va'a vi ri —*kachi ndia.
6 Saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Sako'ni ndo inu ndo, chi xiin kua'a itun ñaa, ra ni'i va ndo ri —*kachi ra.
Ra saa sako'ni ndixa va ndia inu ndia, ra tiaa ni va kua'a tiaka sakaku'un ña, ra nii ndikundiëe ndia tava ndia ña, ini tiakuii kan.
7 Saa ra ndika'an va iin ra xita'an xi'in Jesús, ra ku'vi ni ra xini ra, kachi ra saa xi'in ra Pedro:
—¡Tata yo Jesús va kuvi ra! —*kachi ra.
Ra ta xini so'o ra Simón Pedro tu'un kan, saa ra ndikun ndakundixi va ra tikoto ra, ra ndava ni'ni ra ini tiakuii kan kua'an ra ndakita'an ra xi'in Jesús va.
8 Ra ndia sava kan nindoo vaxi xi'in itun kan va, ra ndia kañu'u va ndia inu ndia vaxi ndia, saa chi iin chitu ndaa va ña xi'in tiaka; ra ku'va iin ciento metro ka vi ke kumani, ra saa ndakoyo ndia yu'u mini kan.
9 Ra te nuu su'va ndia itun kan, ra saa xini ndia ña va'a ka vi nindu'va tikayu ñù'ù, ra xa ndu'u va iin tiaka yatan ri nuu ña, ra saa tu xita va.
10 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—Kua'an ki'in ndo, tiaka ri sakan tava ndo —*kachi ra.
11 Ra saa nandaa ra Pedro ini itun kan, ra saa kañu'u ra inu kan; ra kita ra xi'in ña ndia chi nuu ichi. Ra iin chitu ndaa ña xi'in tiaka kan, ra na'nu ka vi ri, ra saa ndaka'vi ndia ri, ra iin ciento uvi xiko uxi uni vi kuvi ri, ra va'a ni vee ni va ri, ndi su nindäta vi inu kan xi'in ri.
12 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—Na'a ndo, ra kasini ndo —*kachi ra.
Ra ndia nii ndia xita'an xi'in Jesús, ndixändiee ini ña ndakatu'un ndia yoo kuvi ra, saa chi xa kundaa va ini ndia, ña kuu ra Jesús.
13 Ra saa ki'in Jesús xita, ra taxi ra ña nda'a ndia, ra saa tu tiaka va.
14 Ra xa ichi uni va ke ndita Jesús nuu ndia xita'an xi'in ra, ña ndatiaku ra vichin.

Ndakatu'un Jesús ra Simón Pedro uni ichi

15 Ra te ndi'i sasini ndia, ra saa nindakatu'un Jesús ra Simón Pedro, kachi ra saa:
—Simón, se'e ra Jonás, ¿a ku'vi ni ka ini kun xini kun yu'u, nuu ndia sava yo'o? —*kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra Pedro, kachi ra saa:

—Tata, xa kundaa ini mii va kun, ña ku'vi ni va ini yu, xini yu yo'o —*kachi ra.

Ra saa ndika'an Jesús, kachi ra saa xi'in ra:

—Saa ra kondiaa ndikachi vali sana yu —*kachi ra.

16 Ra saa nindakatu'un tuku va Jesús ra Pedro, ichi ña uvi, kachi ra saa xi'in ra:

—Simón, se'e ra Jonás, ¿a ku'vi ni ini kun xini kun yu'u? —*kachi ra.

Ra saa ndakuiin ra Pedro, kachi ra saa:

—Ku'vi va ini yu xini yu yo'o, Tata, ra xa kundaa tu ini mii va kun, ña ku'vi ni ini yu xini yu yo'o —*kachi ra.

Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra, kachi ra saa:

—Saa ra na kondiaa va kun ndikachi vali sana yu —*kachi ra.

17 Saa ra nindakatu'un tuku va Jesús ra Pedro, ichi ña uni, kachi ra saa xi'in ra:

—Simón, se'e ra Jonás, ¿a ku'vi ni ini kun xini kun yu'u? —*kachi ra.

Saa ra kusuchi va ini ra Pedro, ña xa ndixinu uni ichi ndakatu'un Jesús ra, xa'a ña, a ku'vi ini ra xini ra ra. Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa:

—Tata, mii kun kuvi ra kundaa ini xa'a takundi'i va ña, ra kundaa va ini kun, ña ku'vi ni va ini yu xini yu yo'o —*kachi ra xi'in Jesús.

Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra, kachi ra saa:

—Saa ra kondiaa ndikachi vali sana yu —*kachi ra.

18 Saa ndika'an ka Jesús xi'in ra Pedro, kachi ra saa:

—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in kun: chi te ndixiyo itia kun, ra va'a ndakundixi mii va kun tikoto kun, ra ndixika kun chi nuu kuni mii va kun, ndi su te xa na kuto'o kun, ra ndia nda'a va kun sandakaa kun, ra inka va na sandakundixi tikoto yo'o, ra kundiaka na yo'o, ku'un kun nuu küni kun ku'un va kun —*kachi ra.

19 Ña yo'o ke ndika'an Jesús xi'in ra Pedro, ña va'a na kundaa ini ra, ndia ku'va ke ka'ni na ra, ra xi'in ña kuvi ra ke ndasaka'nu ni ka va ra Ndioxi.

Ra te ndi'i ndika'an Jesús tu'un yo'o, ra saa ndika'an ka ra xi'in ra Pedro, kachi ra saa:

—Kundikun yu'u —*kachi ra.

Ka'an Jesús xa'a ra xita'an xi'in ra ra ku'vi ni ini ra xini ra xi'in ra Pedro

20 Ra te ndikokuiin ra Pedro ndakuto'ni ra, ra saa xini ra ndikun ra xita'an xi'in Jesús, ra ku'vi ni ini ra xini ra, kua'an ra sata ndia. Ra ra yo'o kuvi tu ra nindakatu'un Jesús, te xindee ndia xixini va ndia, ta kachi ra su'va: “¿Yoo ku na ndataxi yo'o, nda'a na saa ini, Tata?” —*kachi ra.

21 Ra saa ndika'an ra Pedro kachi ra saa, xi'in Jesús:

—Tata, ¿ni ke ndo'o tu ra yo'o? —*kachi ra.

22 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:

—Tu kuni yu kutiaku ra, ra kutiaku va ra, ndia kii te na ndiko yu kixi tuku yu ña yuuvi yo'o va, ¿ra ni ke ndo'o yo'o ndi'i ini kun? Na kundikun yu'u va —*kachi ra.

23 Ra xa'a ña kan ke, ndindutia ndoso tu'un nuu takundi'i na ndikun sata Jesús, ña küvi ra xita'an xi'in Jesús yo'o. Ndi su ndikä'an Jesús ña küvi ra, chi su'va va ke kachi Jesús: “Tu kuni yu kutiaku ra, ra kutiaku va ra, ndia te na ndiko tuku yu kixi yu ña yuuvi yo'o va, ¿ra ni ke ndo'o yo'o, ndi'i ini kun?”, kachi ra.

24 Ra mii ra xita'an xi'in Jesús yo'o, kuvi ra ndakuiin va xa'a ña yo'o, ra suvi mii ra kuvi tu ra tiaa va ña. Ra kundaa va ini ndi, chi mii ña ndaa va ke ka'an ra.

25 Ra iyoo kua'a ni ka va ña xa Jesús, ra tu ta iin, ta iin ña nditiaa na, saa ra kïta vi nuu iinii saa ña yuuvi yo'o, kundee tutu ña tiaa na. Saa iyoo va ña.

Tutu ña ndakani xa'a chiñu ña xa ndia ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo

Ndakani tuku ra Lucas nuu ra Teófilo xa'a Jesús

1 Tata Teófilo, nuu tutu ña ti'vi yu ndixaa nda'a kun ke ndakani yu nuu
kun xa'a takundi'i ña xa Jesús xi'in ña
saña'a ra te sakan xa'a su'va ra xi'in chiñu
ra,
2 ra iin saa ndia kii te ndakuita ra
kuanu'u ra ndiví va. Ra te kuni ka kunu'u
ra ndivi ke xiniñu'u ra Tachi Yii ra ña
ndakoo ra ndiayu nda'a ndia ndikaxin ra.
3 Ra suvi nuu mii ndia kan ke ndita ra
kua'a ni ichi, ña va'a na kundaa ini ndia
ña ndixa ke ndatiaku va ra. Ra uvi xiko ka
kii ke ndixika ra ndakani ka ra nuu ndia
xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.

Ka'an Jesús xa'a Tachi Yii Ndioxi ña kixi

4 Ra saa kuu iin kii ndakuta'an takundi'i
ndia xita'an xi'in Jesús ndee ndia xi'in ra,
ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Këe yachi ndo ku'un ndo inka ñuu;
chi takua mii ñuu Jerusalén yo'o va ke, na
kundee ndo kundiatu ndo ña saxinu Iva
yu Ndioxi ña ndika'an ra xa'a, ra ndika'an
tu yu'u va xa'a ña xi'in ndo.
5 Ra ña ndixa ke chi ra Juan, ra xi'in
tiakuii va sakuchi ra na yuvi, ndi su ndo'o,
ra xi'in Tachi Yii Ndioxi va ke ndakuchi
ndo soo ndia'vi kii vichin —kachi Jesús
xi'in ndia.

Ndakuita Jesús kuanu'u ra ndivi.

6 Ra saa kuu iin kii nindakatu'un ndia
ndakuta'an ndee kan Jesús kachi ndia saa
xi'in ra:
—Tata, ¿a ndia vichin ke ndixaa tiempo
ña ka'ndia kun chiñu nuu yoo, na Israel
yo'o, ña nduu tuku yo iin ñuu ka'nu ña
xa'ndia nuu mii? —kachi ndia xi'in ra.
7 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa
xi'in ndia:
—Xiniñü'u kundaa vi ini ndo'o xa'a ña
chituni Iva yo Ndioxi sa ra, chi indaa mii
va ra kuvi ra kundaa ini xa'a ña, ra ama
ke sa ra ña, ra ndia kii ke sa tu ra ña.
8 Ndi su ndo'o, ra te xa ná nduxínu
Tachi Yii Ndioxi sata ndo, ra saa vi
ke ndaki'in ndo ndiee Ndioxi; ra ka'an
ndoso ndo xa'a yu nuu takundi'i na ñuu
Jerusalén, xi'in nuu na ñuu ña ndikun
ndiaa Judea, xi'in nuu na ñuu ña ndikun
ndiaa Samaria, xi'in nuu takundi'i ñuu ña
iyoo nuu ña yuuvi yo'o —kachi Jesús xi'in
ndia.
9 Ra te ndi'i ndika'an Jesús tu'un yo'o
xi'in ndia, saa ra ndakuita ra kuanu'u ra
ndivi va, ra ixto'ni ndia saa ndisa'vi ra
tiañu viko kua'an va ra.
10 Ra iin kua'an ini ndia ixto'ni ndia chi
ndivi ndíta ndia, ña kua'an Jesús, saa ra
tu'va xaa va uvi tiaa ndia ndixi tikoto yaa
xikundita ndia xi'in ndia.
11 Ra ndika'an ndia xi'in ndia kachi ndia
saa:
—Ndo'o, ndia ñuu Galilea, ¿nichuun ke
iin kuaan ini ndo ixtondiaa ndo ndivi
ndíta ndo? Ra na kundaa ini ndo chi iin
ta ku'va kuu ña kua'an Jesús chi ndivi, ra
iin saa ke kuu tu te xa na nandiko ra kixi
tuku va ra —*kachi ndia xi'in ndia.

Ndkaxin ndia xita'an xi'in Jesús ra Matías ña ndaki'in ra nuu ra Judas

12 Ra saa kee ndia xita'an xi'in Jesús
iku ña nani Olivo, kuanu'u ndia ñuu
Jerusalén. Ra takua yachin iku kan va
ke ndixa'an ndia xi'in Jesús te kuanu'u ra
ndivi, saa chi na judío ra ndixïyo ndiayu
nda'a na ña kaka kani ni na kii yii ña
ndakindiee na.
13 Ra te ndaxàà ndia ñuu Jerusalén,
ra saa ndindi'vi ndia iin ve'e toto ña
sukun, ra ve'e chi ninu ke xindokoo ndia
ndakundee ndia. Saa chi ikan ku nu
xikandu'u ra Pedro, xi'in ra Jacobo, xi'in
ra Juan, xi'in ra Andrés, xi'in ra Felipe,
xi'in ra Tomás, xi'in ra Bartolomé, xi'in
ra Mateo, xi'in ra Jacobo se'e ra Alfeo,
xi'in ra Simón ra xita'an xi'in na yuvi xika
kuachi xi'in gobierno, xi'in ra Judas se'e
inka tiaa ra xinani Jacobo.
14 Ra iin ndisaa ichi va ndakuta'an
ndia xi'in ta'an ndia ña ka'an ndia xi'in
Ndioxi, saa chi iin yu'u va ndia; ra
ndakuta'an tu sava na si'i va xi'in ndia, ra
saa tu ña María, si'i mii Jesús, xi'in ndia
ñani va ra.

15 Saa kuu iin kii ra ndakuta'an
ku'va ciento oko yuvi ndee na, ra saa
ndakundichi ra Pedro ma'ñu na, ra
ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
16 —Ñani yo, xa kundaa ini takundi'i va
yo ña ndo'o Jesús saa chi mii va ra Judas,
ra xita'an xi'in yo kuvi ra xinuu nuu na
saa ini ta ndixa'an na tiin na Tata yo. Ra
saa ke kuu va ña va'a ndixinu nuu tu'un
Ndioxi ña ndika'an Tachi Yii Ndioxi xi'in
ra rey David xa'a ra Judas.
17 Ra ra Judas kan, ra xi'in yoo ke
xindia'vi ndiaa va ra, ra iin chiñu xindiso
tu ra xi'in va yo.
18 (Ra xi'in xu'un ña ki̱'in ra xa'a Jesús
ña ndixiko ra ra ke sata ra iin ñu'ú. Ra te
ndi'i, ra nuu ñu'u kan ke ndakava ndiee
ra, ra ndi̱ka̱a̱n tixi ra, ra iin ndakoyo yaa
va ña'a ini ra.
19 Ra te kundaa ini takundi'i na ndéé
ñuu Jerusalén xa'a ña ndo'o ra, ra saa
nduku na kivi ñu'u kan, ña ndakunani ña
Acéldama, ra tu'un mii na, ra "Yoso nuu
ndixitia nii" ke kachi tu'un yo'o.)
20 Ra iin ta'vi lo'o nuu tutu Salmo
□ka'an tu'un Ndioxi □kachi ña saa xa'a ra:
Ve'e ra, ra ve'e vichi va na nduu ña,
ra ndia nii yuvi ná kundëe ini ña.
Ra ka'an ka tu ña kachi ña su'va va:
Ra inka yuvi tu na ndaki'in chiñu nuu va
ra, □kachi ña.
21 'Ra vichin ke ndakaya kua'a ni tiaa
ndee ndia yo'o, ra sava ndia yo'o ra xa
yachi vi ke ita'an ndia xi'in yo, saa chi xa
xita'an va ndia xi'in yo ta ndixika Jesús
xi'in yo,
22 ra xini tu ndia te sakuchi ra Juan
Jesús va, ra xini nuu tu ndia ta ndakuita
ra kuanu'u ra ndivi va. Ra iin ndia yo'o
kuvi ndia xiniñu'u kana kuta'an xi'in yo,
ra saa ke va'a ndatu'un ndia xi'in yuvi
xa'a ña ndatiaku Jesús. —kachi ra Pedro
xi'in na.
23 Ra saa ndika'an na xa'a uvi tiaa,
ndia ndaki'in chiñu. Ra iin ra nani José
Barsabás, ra ka'an tu na ña nani ra Justo
va; ra iin tu ra nani Matías va.
24 Ra saa ndika'an na xi'in Ndioxi kachi
na saa:
—Tata, yo'o kuvi ra xíni̱ ndia ku'va ke
iyoo nima takundi'i yuvi; ra kuni̱ ndi na
taxi kun ku'va nuu ndi, ra na kundaa ini
ndi ndia iin ndia yo'o kuvi ndia ndakaxin
kun,
25 ña ndaki'in ndia chiñu ña ndakoo ra
Judas, ra ndakita'an ndia xi'in ndi, saa chi
ra Judas, ra ndakava va ra xi'in kuachi ra,
ra kua̱'a̱n ra chi nuu xiniñu'u ku̱'u̱n va ra
—kachi na xi'in Ndioxi.
26 Ra saa xa'a ndia sasiki ndia xi'in iin
ña'a, ña taxi ku'va nuu ndia, ra kundaa
ini ndia yoo kuvi ra ndakundichi. Ra
te ndi'i xa ndia saa, saa ra chi nuu ra
Matías va kindoo ña'a kan; ndia saa ra
ndakuta'an ra xi'in ndia uxi iin kan, ra
iin nduu ra xi'in va ndia.

2

Kii ndixinu Tachi Yii Ndioxi

1 Saa kuu ra nditiandiaa va kii ña koo
viko Pentecostés, ra ita'an kuiti takundi'i
va na kandixa Jesús ndéé na iin ve'e.
2 Ra tu'va iin nini'i va xa'a □kuu chi
ndiví, ra iin ta □kuu te ndiee ni vaxi tachi,
iin saa xa'a kuu, ra saa ndu̱xínu̱ ña ini
ve'e nuu ndéé na, ra iin nini'i xa'a kuu
ve'e kan.
3 Ra iin ta ku'va íin yaa ñù'ù, saa iyoo
ña ndixinu sata ta iin ta iin na.
4 Ra saa ndaki'in takundi'i na Tachi Yii
Ndioxi, ra xa'a na □ka'an na inka nuu
tu'un, ra ta iyoo mii tu'un ña taxi Tachi
Yii Ndioxi nda'a na ka'an na, ke ndika'an
va na.
5 Ra kii kan, ra kua'a ni na judío na
□kandixa ndinuni Ndioxi, na ndéé iinii
saa kuvi ña yuuvi ndi̱xa̱a̱ ña ndasaka'nu
na Ndioxi ñuu Jerusalén, viko Pentecostés
xa ta ku'va yuna'a va na.
6 Ra te xini so'o yuvi kan ña iin níní'i
kuu ra saa xa'a ndakaya kua'a ka vi na
ña xini so'o na ni ke kúú ve'e kan, ra nii
kundäa ini na ni ke sa vi na, saa chi □xini
so'o na ña ka'an yuvi na ndee ve'e kan
ta'an tu'un ña ka'an ta iin iin na ndixaa
kan.
7 Ra iin kua̱'a̱n ini na ndita na, ra
ndakanda ka vi ini na, ra ka'an na xi'in
ta'an na, kachi na saa:
—¿Ni ke yo'o? ¿Ra a süvi va na ñuu
Galilea kuvi takundi'i yuvi yo'o?
8 ¿Ra ni chuun ke va'a □ka'an na tu'un
ña ka'an yo, tu'un ka̱ku yo? ¿Ra ndixaa
ke xa̱ na ña sakua'a na ña?
9 Ra iinii kuvi va ke kee yoo, na xaa yo'o
vichin; saa chi yoo yo'o ra Partia va kee

yo, ra sava tu na kẹe Media va, ra sava tu
na kẹe Elam va, xi'in na kee Mesopotamia,
xi'in na kẹe Judea, xi'in na kẹe Capadocia,
xi'in na kẹe Ponto, xi'in na kẹe Asia,
10 ra saa tu na kẹe Frigia, na kẹe
Panfilia, na kee Egipto, ra saa tu na kẹe
África, ña ndikaa chikan ka nuu ndikaa
ñuu Cirene; ra saa tu na kẹe ñuu Roma
na xaa ndakundee yo'o, ra nduu na judío
xi'in yo vichin, ra saa tu mii yo na kuu
judío va;
11 Ra sava tu na kee ñuu Creta xi'in
ñuu Arabia. Ra ꞌxini so'o takundi'i yo ña
ꞌka'an yuvi na ñú'u ve'e yo'o ta'an tu'un
ña ka'an ta iin iin yo. Ra ka'an na xa'a ña
va'a, ña nduvi ña xa Ndioxi —ꞌkachi na
xi'in ta'an na.
12 Ra ndakanda ka vi ini na ra nii nï'i
na ni ke kachi na, ra saa ꞌka'an na xi'in
ta'an na ꞌkachi na saa:
—¿Ni ke kuni ꞌkachi takundi'i ña kuu
yo'o vichin? —ꞌkachi na.
13 Ra sava tu na ꞌxasiki va, ra ꞌka'an na
ꞌkachi na saa:
—Tiäa so'o ndo ña kuu yu'u vi na, saa
chi na xí'í va kuvi na —kachi na.

ꞌNdataxi ra Pedro nuu na xa'a ichi Ndioxi

14 Ra saa ndakundichi ra Pedro xi'in
ndia uxi iin ndia ita'an xi'in ra, ra
ndika'an ra xi'in takundi'i yuvi na
ndakaya ndita kan, kachi ra saa:
—Ndo'o, na ta'an yo, na Israel, xi'in
takundi'i na ndee ñuu Jerusalén yo'o, ra
na tiaa ni so'o ndo ña kạ'ạn yu xi'in ndo
vichin, ra na kundaa ini ndo xa'a ña kúú
yo'o.
15 Saa chi ndu'u, na ndee yo'o vichin, ra
süvi na xí'í kuvi ndi, ta ku'va kachi sava
ndo, chi vichin ra sakan kaa ìịn ixtiaan va
kuvi ña.
16 Ra na kundaa ini ndo xa'a ña
kúú yo'o vichin, chi yo'o ke ꞌxinu nuu
tu'un ña ndika'an Ndioxi xi'in ra Joel,
ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, te
kachi ra su'va:
17 Yu'u, ra kuvi Ndioxi ndo kuvi ra ka'an
xi'in ndo;
saa chi te xa ninumi ndi'i xa'a ña yuuvi,
ra ti'ví yu Tachi Yii yu ña kuxinu ña sata
takundi'i yuvi;
ra takuu na kuvi se'e tiaa ndo xi'in na
kuvi se'e si'i ndo,
ra kuniñu'u yu na ña kạ'ạn na tu'un yu
xi'in yuvi;
Ra se'e vali ndo kuvi na tuvi nuu kuni na
ña kúnị̄ yu;
ra na na'nu kuvi na taxi yu xani nuu va.
18 Saa chi kii kan kuvi ña saxinu yu Tachi
Yii yu sata na xa chiñu nuu yu, na
si'i xi'in ndia tiaa,
ra ka'an na tu'un yu xi'in takundi'i yuvi.
19 Ra sa yu ña iyo ni kuu nuu ndivi nịnù
kuni na;
ra kuni tu na kua'a ni ña kuu nuu ñu'ú
va:
saa chi kuni na takuu ña kuu nii xi'in ña
kuu ñù'ù xi'in ña kuu i'ma.
20 Ra ñu'ù, ña ꞌtúụn ndu'u ndivi,
ra kuñaà va nuu ña,
ra yoo, ri ye'e te ñuu kuvi ri nduu nii va
tu,
ra te xa na ndi'i ya'a takundi'i ña yo'o,
ra saa vi ke tiạndiaa kii ká'nu,
ña kuu kii ña sandakú yu kuachi xi'in na
yuvi yo'o.
21 Ra takundi'i na ꞌka'an xi'in yu ña
chindiee ta'an yu xi'in na,
ra sakaku va yu na, ꞌkachi Ndioxi,
kachi ra Joel ndika'an ra.
22 ’Ra xa'a ña kan ke na tiaa so'o ndo'o
na ñuu Israel ña kạ'ạn yu xi'in ndo vichin
xa'a Jesús ra kẹe ñuu Nazaret: Ra xa
kundaa va ini ndo chi Jesús, ra ndiee
Ndioxi va ke ndixiyo xi'in ra; ña kan ke
va'a xạ ra kua'a ni ña va'a xi'in ña ndichi,
xi'in ña xitu'un.
23 Ndi su ndo'o, ra na tiin va kuvi ndo ra,
ra ndataxi ndo ra nda'a na yuvi kuachi, ra
katakaa na ra nda'a cruz ndixi'i ra. Ra na
kundaa ini ndo chi ña ndo'o ra saa, ra süvi
ña ndikuu sana kuvi ña, chi xạ ndiayu mii
Ndioxi va ke ndo'o ra saa.
24 Ndi su ndatiaku va ra xa Ndioxi, saa
chi mii va Ndioxi kuvi ra sakaku ra nda'a
ña ndii, chi köo ndiayu nda'a ña ndii ña
ka'ndia ña chiñu nuu ra.
25 Ra süvi tu'un chi'ña kuvi ña yo'o, chi
ña ndixa ke ꞌndatiaku va Jesús, ra xa
xina'a vi ke ndika'an ra rey David xa'a
Jesús, ña ndika'an ra xi'in Tata ra Ndioxi
kachi ra su'va:
Iin ndisaa kii xíní yu Tata yo Ndioxi ña
ínúú ra ichi nuu yu;

ña kan ke kuayü'vi vi yu ndia nii ña'a,
saa chi íin va ra chi xitia kua'a yu
ña ndiaa ra yu'u.
26 Ra xa'a ña kan ke iyoo sii ni va ini yu, ra
□ndasaka'nu yu Tata yu xi'in yu'u
yu,
ra nii ndï'i tu ini va yu xa'a ña □ndo'o
yu, saa chi mii va Tata yu kuvi ra
□ndiaa ini yu;
27 chi xa □kundaa va ini yu ña täxí kun
kindoo yu kundikaa yu nuu ñú'u na
ndii;
ra nii täxí kun ña tia'yu tu iki kuñu va yu,
saa chi ra yii va kuvi yu.
28 Ra yo'o kuvi ra ndiña'a nuu yu, Tata
Ndioxi,
ndia ña kuvi ichi va'a kṵ'ṵn yu, ichi nuu
kutiaku yu
iin ndisaa kii; ra kusiì ni ini yu, saa
chi koo yu xi'in kun nuu iyoo kun,
kachi Jesús xi'in Ndioxi, □kachi ña
tiaa ra rey David xina'a —*kachi ra
Pedro xi'in yuvi kan.
29 Ra saa ndakani ka ra Pedro nuu na
xa'a tu'un yo'o kachi ra saa:
—Na ta'an yo ndaki'in xini ndo xi'in
tu'un yo'o, chi xa'a Jesús va ke ndika'an
ra rey David tu'un yo'o, ra süvi xa'a mii
ra ke ndika'an ra ña, saa chi ra xii xikua
yo David, ra xikuu rey, ra ndixi'i va ra, ra
íin yavi nuu ninduxin na ra vichin va.
30 Chi ra rey David, ra ra ndika'an tu'un
yu'u Ndioxi va ke xikuu ra, ña kan ke
va'a kundaa ini ra ña kindoo Ndioxi xi'in
ra xa'a se'e xikua ra, saa chi se'e xikua
ra kan kuvi ra kuu Cristo, ña ka'ndia ra
chiñu, ra ndakundu'u ra tiayu ka'nu, tu
xindu'u mii ra rey David.
31 Ra ra rey David kan, ra xa ta iyoo ña
xṵini nuu va ra iyoo ña, ña ndatiaku ra
ndikaxin Ndioxi. Ña kan ke ndika'an ra
ña kundikäa ra tixi ñu'ú, ra nii iki kuñu
ra tiä'yu, kachi ra.
32 Ra ra ndika'an ra xa'a kan kuvi mii
Jesús, ra ndatiaku xa Ndioxi vichin va. Ra
ndu'u kuvi ndia ndixa xini ña ndatiaku
ra.
33 Ra nadaa ra ndivi ndakundu'u ra
xitia kua'a Ndioxi ña □xa'ndia ra chiñu
vichin; ra ndaki'in ra Tachi Yii nda'a Tata
ra, ra ti'vi ra ña xaa ña sata ndi vichin,
ra ta ku'va kindoo ra ke xa va ra. Ña
kan ke va'a xini ndo, ra xini tu so'o va
ndo takundi'i ña kuu yo'o vichin, ra mii
va Jesús kuvi ra □xa ña.
34 Ra na kundaa ini ndo, chi süvi ra rey
David kuvi ra ndindaa ndivi, chi Jesús va
kuvi ra nandaa ndivi ña ndakundu'u ra
xi'in Ndioxi vichin. Ra ndika'an va tu ra
rey David ña káchí ra saa:
Su'va kachi Tata yo Ndioxi xi'in Iva yu:
Na'a, koo kun chi xitia kua'a yu,
35 ra va'a sandi'i yu xa'a takundi'i na iyoo
kuachi xi'in kun, kachi ra ndika'an
ra xina'a.
36 ’Ra xa'a ña kan ke xiniñu'u ni na
kundaa ini takundi'i ndo'o, na ta'an yo
Israel, chi mii Jesús, ra katakaa ndo nda'a
cruz kan kuvi ra taxi Ndioxi ña kuu ra
Tata yo, ra kuu tu ra ra sakaku yoo va
—kachi ra Pedro xi'in na.
37 Ra te xini so'o na ña kachi ra Pedro
saa xi'in na, saa ra iin ndiakua ndakava
ini na, ra saa ndika'an na xi'in ra Pedro
ra ndika'an tu na xi'in ndia ita'an xi'in va
ra, káchí na saa:
—Ñani yo, ¿ni ke sa ndi vichin? —kachi
na.
38 Saa ndika'an ra Pedro xi'in na kachi
ra saa:
—Nandiko ini ndo xa'a kuachi ndo, ra
kuchi ndo tixi ndiee Jesucristo, ra saa ke
koo ká'nu ini Ndioxi xa'a kuachi ndo, ra
taxi tu ra Tachi Yii ra ña koo ña xi'in va
ndo.
39 Chi mii va Ndioxi kuvi ra kindoo ña
ti'ví ra Tachi Yii ra kixi ña sata ndo xi'in
sata se'e ndo, ra saa tu sata takundi'i yuvi
na iyoo xika ka nuu va ra; ra saa tu na
kuni mii Ndioxi kana ra kixi nuu va ra,
chi taxi tu ra Tachi Yii ra koo xi'in na kan
va —kachi ra Pedro xi'in na.
40 Ra ndataxi ni ka va ra Pedro nuu na,
saa chi iin ndaa ra nindeè ra ña ndika'an
ra xi'in na, ña kachi ka ra saa:
—Sakaku ndo mii ndo nuu tundo'o ña
vaxi nuu takundi'i na yuvi ña'a na ndee
vichin —kachi ra xi'in na.
41 Ra kii kan ra ku'va uni mil kuvi yuvi
na ndixinu ini tu'un ña ndika'an ra Pedro,
saa ra chichi va na, ra ndakuta'an na xi'in
na ndíkṵn ichi Jesús.
42 Ra ndinuni ka vi ini na ña sakua'a
na nuu ndia xita'an xi'in Jesús, ra vii
ka vi ndixiyo na xi'in ta'an na, ra iin
□ndakuta'an kuiti va na ña ta'vi na ixta

xixi na xi'in ta'an na, ra iin tu'un kuvi tu na ña ka'an na xi'in Ndioxi va.

Su'va ke ndixiyo na nuu va'a ndaki'in ichi Jesús

43 Ra kua'a ka vi ña ndichi xi'in ña xitu'un xá ndia xita'an xi'in Jesús xini yuvi kan, ra ndakanda ka vi ini na xa'a ña xa ndia.
44 Ra takundi'i na ndakundikun Jesús ra vii ka vi ita'an na; ra ndata'vi na takundi'i ña'a ña iyoo nuu na xi'in ta'an na.
45 Ra ixiko na ña'a ña kuu mii na ra ndata'vi na xu'un xi'in ta'an na, ta ku'va iyoo mii ña kumani nuu va na.
46 Ra iin takundi'i kii va ndakuta'an na ve'e ñu'u ka'nu, ra iin ndisaa kii tu ndakuta'an na ña ta'vi na ixta xixi na xi'in ta'an va na, ra kusii ka vi ini na ña xixi na xi'in ta'an na, ra ndinuni ka vi ini na xá na ña.
47 Ra ndasaka'nu ka vi na Ndioxi; ra iin takundi'i va na ñuu xíni mánı̱ ña'a; ra iin ndisaa kii va ndúkuá'ạ̱ na ve'e ñu'u, chi na xiniñu'u kaku sa Ndioxi, ra kaku va na.

3

Nduva'a iin ra küvi kaka

1 Saa kuu iin kii, ra ku'va kaa uni xikuaa ke ndaki'in ra Pedro xi'in ra Juan kuạ̱'ạ̱n ndia ve'e ñu'u ka'nu ña kạ̱'ạ̱n ndia xi'in Ndioxi, hora ña xa yuna'a na judío ña xa'an na ve'e ñu'u ka'an na xi'in Ndioxi.
2 Ra iyoo iin ye'e ve'e ñu'u ka'nu kan ña nani Ye'e Nduvi, ra iin takundi'i kii xa'an na chindu'u na iin ra nda'vi nduchi'ña küvi kaka ndia kii te kaku ra, ña ndakan ra nuu na xa'an ve'e ñu'u kan.
3 Ra te xini ra nduchi'ña kan ña kuy-achin ra Pedro xi'in ra Juan ña kua'an ki'vi ndia ye'e nuu ndu'u ra, ra saa xa'a ra ndakan ra xu'un nuu ndia.
4 Ra saa iin kaxi kaxi ndakoto'ni ndia nuu ra, ra ndika'an ra Pedro xi'in ra kachi ra saa:
—Koto'ni nuu ndi —kachi ra xi'in ra.
5 Saa ra ndakoto'ni va'a ra nuu ndia, ña ndiatu ini ra nı̱'ı̱ ra lo'o xu'un sa ndia.
6 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in ra kachi ra saa:
—Köo xu'un ni'i yu sani'i yu yo'o, ndi su ña iyoo nuu yu ra taxi va yu ña nda'a kun: Xi'in ndiee Jesucristo ra ñuu Nazaret, xa'ndia chiñu yu nuu kun ña na ndakundichi kun kaka kun —kachi ra xi'in ra.
7 Ra saa tı̱in ra Pedro nda'a kua'a ra nduchi'ña kan ra ndakani ndichi ra ra, saa ra ndikun ndakoo va ndiee xa'a ra, ra saa tu leke sukun xa'a va ra.
8 Ra saa ndakundichi ra, ra xa'a ra xika ra, ra ndikun ndiki'vi ra ini ve'e ñu'u kan kua'an ra xi'in va ndia, ra iin ndáva ra ra kandita ra kuạ̱'ạ̱n ra, ña kusii ni ini ra, ra ndasaka'nu ka vi ra Ndioxi.
9 Ra xı̱ni takundi'i yuvi na ndee ve'e ñu'u ka'nu kan ña xa va'a xika ra, ra ndasaka'nu ka vi ra Ndioxi.
10 Ra ndakanda ka vi ini na ra ndiyu'vi ka vi na, xa'a ña ndo'o tiaa kan xini na, saa chi ra xíni̱ va na kuvi ra, chi ra kan kuvi ra xindu'u ndakan ye'e ñu'u ka'nu ña nani Ye'e Nduvi kan va.

Ichi uvi ka'an ra Pedro xi'in na xa'a Jesús

11 Ra tiaa ra ndu̱va'a kan, ra iin tutuun va ita'an xi'in ra Pedro xi'in ra Juan xika ndia, ra iin ndakanda ini takundi'i yuvi kan, xinu na kua'an na nuu ndita ndia, ra nuu ndíta ndia kan ke nani Ye'e to̱sò ña kuu kuenda ra Salomón.
12 Ra ta xini ra Pedro ña ndixaa ni yuvi nuu ndita ndia, ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Na ta'an yo Israel, ¿nichuun ke ndakanda ni ini ndo xíní ndo ndu'u xa'a ña ndu̱va'a tiaa yo'o? ¿Ra nichuun ke xito'ni ni ndo nuu ndi ra a ndu'u va kuvi ndia yii, ndia iyoo ndiee ña sanda'a ndi ra, ra va'a ndakaka ra, tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo chi süvi ndu'u kuvi ndia ndisanda'a ra.
13 Chi Ndioxi ra ka'nu, ra xindikun, ra Abraham, xi'in ra Isaac, xi'in ra Jacob ndia kuu xii xikua yo, kuvi ra ndasa chee Jesús ra kuu se'e ra, ra ra yo'o kuvi ra tiin ndo ndataxi ndo nda'a na chiñu va, ra nditäxi ndo sạ̱ñạ̱ ra, ta kuni ra Pilato ña sạ̱ñá ra ra.
14 Ra na kundaa ini ndo chi ra yo'o kuvi ra yii, ra va'a, ra ndixïin ndo ka'an ndo xa'a ra ña saña ra. ¡Chi ra xa'ni ndii va ndika'an ndo xa'a ndisaña,
15 ra ra taxi ña tiaku yo xa'ni va ndo! Ndi su sandatiaku va Ndioxi ra, ra ndu'u kuvi ndia xini ña ndixa ke ndatiaku va ra.

16 Ra xa'a ña ⌧kandixa ndi Jesús ña iyoo
ndiee va ra ke, va'a nduva'a iinii saa tiaa
yo'o, ta ku'va kaa mii ra iin ra vichin va.
17 ’Ra xa kundaa ini yu, na ta'an yo, chi
xa'a ña ndikundäa ini ndo ndia tiaa kuvi
ra ña kan va ke ndakuta'an ndo xi'in na
kuna'nu nuu ndo ra xa'ni ndo ra.
18 Ndi su su'va ke kuu, ña va'a saxinu
Ndioxi nuu tu'un ña ndika'an ra xi'in
takundi'i na ndika'an tu'un yu'u ra xina'a,
ña ti'vi ra iin tiaa kixi sakaku na yuuvi
yo'o, ra xiniñu'u ndo'o ni ra kachi ra xi'in
na.
19 Ra xa'a ña kan ke na nandiko ini
ndo xa'a kuachi ndo, ra ndakundikun ndo
Ndioxi, ra saa ke sandi'i ra xa'a kuachi
ndo. Ra taxi ra ndakindiee ndo,
20 ra saa ti'ví tuku ra Jesús, ra xa
ndikaxin ra ta yachi ña kixi ra sakaku ra
ndo'o.
21 Ndi su vichin ra ndivi va ke xiniñu'u
koo ra, ra ndia te na sandi'i Ndioxi
ndasaxa̱á ra takundi'i ña'a ña iyoo nuu
ña yuuvi yo'o, saa vi ke kixi ra, chi saa
ke kachi na yii, na ndika'an tu'un yu'u
Ndioxi xina'a.
22 Ra na kundaa ini ndo chi ra Moisés
kuvi iin ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a, ra su'va ke kachi ra xi'in na xii
xikua yo: “Vaxi kii ra tiañu ndo'o ke
ndakani ndichi Ndioxi iin ra ka'an tu'un
yu'u ra, ta ku'va iyoo yu'u vichin. Ra na
kandixa ndo takundi'i ña ka̱'a̱n ra xi'in
ndo,
23 Saa chi takundi'i na kuïin kandixa ña
⌧ka'an ra kan, ra ndi'i va xa'a na chi köo
ka na xi'in na ñuu Israel”, kachi ra.
24 ’Ra ra Samuel ra ndika'an tu'un
yu'u Ndioxi xina'a xi'in takundi'i ka na
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xi'in ra, kuvi
na ndika'an xa'a ña kuu vichin.
25 Ra ndo'o va kuvi ndo ndini'i ña
kindoo Ndioxi xa'a xi'in na ndika'an tu'un
yu'u ra xina'a, ra xa'a ña na koo va'a
ndo'o va kuvi ña kindoo Ndioxi xi'in
na xii xikua yo, ta ndika'an ra xi'in ra
Abraham kachi ra su'va: “Xa'a ndise'e
yo'o ke taxi yu ña va'a kuta'vi takundi'i
va na yuuvi yo'o”, kachi ra xi'in ra.
26 Ra te ndakani ndichi Ndioxi Jesús ra
kuvi se'e ra, ra xi'na ka va nuu yoo na
Israel ke ⌧ti'vi ra ra kixi ra, ña taxi ra ña
va'a kuta'vi yo, ña kan ke na nandiko ini
ta iin ta iin ndo xa'a kuachi ndo —*kachi
ra Pedro xi'in na.

4

Ta chikaa na ra Pedro xi'in ra Juan ve'e kaa

1 Ra saa kúú ra Pedro xi'in ra Juan
⌧ndakani ndia nuu yuvi kan xa'a Jesús
ndíta ndia, saa ra tu'va xa̱a va ndia sutu,
xi'in ra kuchee nuu ndia ndíso chiñu
ndiaa ve'e ñu'u ka'nu, xi'in ndia saduceo
nuu ndíta ndia,
2 ra ⌧ndukue'e ni ini ndia xini ndia ndia
xa'a ndia saña'a ndia yuvi ña ndixa ke
ndatiaku va na ndii, saa chi ndatiaku va
Jesús kachi ndia xi'in na.
3 Ra saa kuyachin ndia ti̱in ndia ndia
kua'an ndia xi'in ndia, ra xa kuaa ni va
kuvi ña, ndia saa ra, ta̱àn ndia ndia ve'e
kàà va, ra ndia inka kii ndituvi vi ke xa̱
ndakú ndia kuachi xi'in ndia.
4 Ndi su kua'a ni va yuvi na xini so'o
tu'un ña ndika'an ra Pedro xi'in ra Juan
ra kandixa va na, ra takundi'i yuvi na xa
kandixa kan ra ku'va u'un mil kuvi niña
tiaa va.
5 Ra te ndituvi inka kii saa ndakaya
takundi'i ndia chiñu na'nu nuu na Israel,
xi'in ndia xikua'a, xi'in ndia ⌧saña'a ndi-
ayu Ndioxi mii ñuu Jerusalén ña sandakú
ndia kuachi xi'in ndia;
6 ra ndu'u tu ra Anás ra kuchee nuu
takundi'i ndia sutu va, ra ndu'u tu ra
Caifás va xi'in ra Juan xi'in ra Alejandro,
xi'in takundi'i na ve'e ndia sutu kuna'nu
kan.
7 Ra saa xa'ndia ndia kuna'nu kan chiñu
nuu ndia kumisio ndixa'an ndia ndaki'in
ndia ra Pedro xi'in ra Juan ve'e kàà nuu
ñu'u ndia ra xa̱a̱ ndia xi'in ndia nuu ndia
kuna'nu kan, ra saa xa'a ndia kuna'nu
kan ⌧sana'ma ndia ndia káchí ndia saa:
—¿Yoo kuvi na taxi ndiayu nda'a ndo
ña saña'a ndo yuvi? Ra yoo taxi ndiee
nda'a ndo ña va'a xa ndo su'va? —*kachi
ndia xi'in ndia.
8 Ra xa chitu va Tachi Yii Ndioxi nima
ra Pedro, ra saa ndika'an ra xi'in na kachi
ra saa:
—Na tata chiñu xi'in ndo'o na tata
xikua'a ñuu yo Israel:
9 Ña xa ndakatu'un ndo ndu'u xa'a iin
ña va'a ña kuu xi'in tiaa ra xi'i, ra ndia
ku'va ke nduva'a ra,
10 ra va'a va chi ndatu'un va ndi xi'in
ndo ra na kundaa ini ndo, ra saa tu
takundi'i na ñuu yo Israel va, chi tiaa

yo'o ra xi'in kivi Jesucristo ra ñuu Nazaret
va ke nduva'a ra. Ra Jesucristo yo'o
kuvi ra katakaa ndo nda'a cruz, ndi su
sandatiaku va Ndioxi ra.
11 Ra Jesús yo'o kuvi ra kuu yuu ña
kundasi ndo'o, na xava'a ve'e, ndi su ra
yo'o kuvi ra kuu yuu ña xiniñu'u va'a ka
va vichin.
12 Ra ra yo'o kuvi ra kuu mii ndiee ña
sakaku ra yoo va, saa chi mii va Ndioxi
ti'vi ña'a, ña kan ke nuu ña yuuvi yo'o, ra
ndia nii ka yuvi köo ndiee ña kuchuun na
ña sakaku ña yoo —kachi ra Pedro xi'in
na.
13 Ra te xini na chiñu kan ña ndąkụ
ni ka'an ra Pedro xi'in ra Juan, saa ra
ndakanda ni ini na, saa chi xini va na
ndia ña kuu ndia ndia nda'vi ndia kuëe
ndikä'vi ni, ra saa ndakuni na ndia ña
xita'an ndia xi'in Jesús.
14 Ra xito'ni tu na nuu tiaa ra nduva'a
kan va ndichi ra xi'in ndia, ña kan ke
nïni'i ka na ni ke kachi na xi'in ndia.
15 Ra saa xa'ndia na chiñu ña kẹe ndia
chi ke'e, ra ndia niña mii va na nindoo
ndee ndatu'un kuachi xi'in ta'an.
16 Ra ka'an na xi'in ta'an na kachi na
saa:
—¿Ni ke sa yo xi'in ndia yo'o vichin?
Chi mii ña ndixa ke xa va ndia ña xitu'un,
ra xi̱nì takundi'i va na ñuu Jerusalén yo'o
ña xa ndia ña, ra küvi sa xïni yo xa'a ña.
17 Ra ña va'a na ndütia ndoso ka tu'un
yo'o kundaa ini yuvi, ra na sayu'vi va
yo ndia, ra saa ke va'a na kä'an ka ndia
xi'in ndia nii yuvi xa'a Jesús —kachi na
ndakątą'ą̱n na.
18 Ra saa ndakana tuku na ndia xą̱à
ndia, ra xa'ndia na chiñu nuu ndia ña na
ndatü'un ka ndia xa'a Jesús xi'in yuvi, ra
nii na sañä'a ka ndia na, kachi na xi'in
ndia.
19 Ra saa ndakuiin ra Pedro xi'in ra Juan
kachi ndia saa xi'in na:
—Ni ke tuvi ndo, a va'a ka na sa ndi ña
ka'an ndo'o, nuu ña kandixa ndi Ndioxi,
20 chi ndu'u, ra küvi kukuiin ndi ña
ka'an ndi xa'a ña xini ndi, xi'in ña xini
so'o ndi —kachi ndia xi'in na.
21 Ra saa ndika'an ka na chiñu kan xi'in
ndia ña sayu'vi na ndia, ndia saa ra są̱ñá
ndíką̱ va na ndia, saa chi ninï'i na ni ke
sa na ña sándo'o na ndia, chi takundi'i na
ñuu ra ndasaka'nu ka vi na Ndioxi xa'a
ña xitu'un kuu xini na.
22 Saa chi tiaa ra nduva'a kan ra xa uvi
xiko kuiya ya'a vi ke ndikaa ra.

Na kandixa Jesús ra nduku na ndiee nuu Ndioxi

23 Ra te ndi'i ndisaña ndíką̱ ra Pedro
xi'in ra Juan, ra saa ndaki'in ndia ndaxaa
ndia nuu ndéé na ita'an xi'in ndia, ra
ndatu'un ndia xi'in na xa'a takundi'i ña
ndika'an na kuna'nu nuu na sutu xi'in na
xikua'a xi'in ndia.
24 Ra te ndi'i xini so'o na ña ndika'an
ndia, ra saa ndika'an takundi'i na xi'in
Ndioxi, kachi na saa:
—Tata Ndioxi ra ka'nu, yo'o kuvi ra
xava'a ndivi xi'in ñu'ú, xi'in tiañu'u xi'in
takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi.
25 Ra mii kun kuvi ra xiniñu'u ra rey
David ña ndika'an ra kachi ra su'va:
¿Nichuun kuvi vi ña ndakuta'an na ñuu
yo'o ra kanita'an na
ra xani ini na xa'a ña'a ña köo ya'vi ndiaa
ña kuchüun na sa na?
26 Na kuu rey,
xi'in na xikua'a kuna'nu nuu na ñuu ra
xa iyoo nduvi na,
ra ndakuta'an na ña kanita'an na xi'in
Ndioxi,
ra saa tu xi'in Cristo ra kuu se'e va ra.
27 ’Ra mii ña ndixa saa ke kuu va ñuu
yo'o vichin, saa chi ra Herodes xi'in ra
Poncio Pilato, xi'in na inka ñuu, xi'in mii
na ñuu Israel yo'o, ra kanita'an na xi'in
Jesús, ra yii, ra kuu se'e kun, ra ndakaxin
kun sakaku na yuuvi yo'o.
28 Ra ña xa na su'va, ra ña xa chituni
kun kuu va ke saxinu na nuu.
29 Ra vichin na koto'ni kun ña xa na
xi'in ndi, Tata, chi sayu'vi ni na ndu'u; ra
na taxi kun ndiee ndi ña na kuayü'vi ndi
ña ka'an ndoso ndi tu'un kun;
30 ra na taxi kun ndiee kun nda'a ndi
ña va'a sanda'a ndi na xi'i ra xi'in kivi
se'e kun Jesús ra yii; na sa ndi ña ndichi
xi'in ña xitu'un —kachi na.
31 Ra te sandi'i na ndika'an na
xi'in Ndioxi, ra saa nditaan ve'e nuu
ndakita'an na ndee na, ra ndixinu Tachi
Yii Ndioxi sata na, ra nundaku ini na ra
xa'a na ka'an ndoso na tu'un Ndioxi.

Na ndikun Jesús ra chindiee ta'an ni na xi'in ta'an na

32 Ra takundi'i yuvi na ndakundikun
Jesús, ra iin tu'un nduu ndi'i va na, ra iin
nima takundi'i va na, ra takundi'i ña'a ña
kuu mii na, ra ña'a ndi'i va na xikuu ña.
33 Ra ndia xita'an xi'in Jesús ra
ndakundiee va ndia ndatu'un ndia xa'a
ña ndatiaku Jesús, ra kua'a ka vi ña va'a
taxi Ndioxi nda'a takundi'i na.
34 Ra ndia nii na ndikumäni ña'a nuu,
saa chi takundi'i na iyoo ñu'u xi'in na iyoo
ve'e, ra ndixiko ndi'i va na ña
35 ra ndataxi na xu'un nda'a ndia
xita'an xi'in Jesús, ra ndia kan ndata'vi
ña xi'in na kumani ña nuu,
36 ta ku'va xa iin ra xita'an xi'in na, ra
xinani José. Ra ra José yo'o ra kuenda na
Leví va kuvi ra, ra ñu'u lo'o ña ndikaa
ni'ni nuu mini ña nani Chipre ke kee ra,
ra Bernabé va ndachindu'u ndia xita'an
xi'in Jesús kivi ra, ra tu'un yo'o, ra ra
chikaa ndiee xi'in inka yuvi kachi ña.
37 Ra ra yo'o kuvi ra ndixiko ñu'u ña
kuu mii ra, ra ni'i ra xu'un ña ki'in ra xa'a
ña, ndataxi ra nda'a ndia xita'an Jesús.

5

Ra Ananías xi'in ña Safira ra xa maña na

1 Ra ndixiyo tu iin tiaa ra xinani
Ananías, ra Safira xinani yasi'i ra. Ra
ndixiko tu ra yo'o va ñu'u ra.
2 Ra iin tu'un kuu va ra xi'in yasi'i ra,
ra iin sava xu'un ña ki'in ra xa'a ñu'u
kan nindoo nda'a ra, ra iin sava va ña
ndixa'an ra ndataxi ra nda'a ndia xita'an
xi'in Jesús.
3 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in ra kachi
ra saa:
—Ananías, ¿nichuun taxi kun ndiki'vi
Timia'a nima kun, ña sanda'vi kun Tachi
Yii Ndioxi vichin, ra nindoo va iin sava
xu'un ña ki'in kun xa'a ñu'u kun nda'a
kun?
4 ¿Ra a su ñu'ú mii va kun kuvi ña ta
täan xiko kun ña? Ra ña ndixiko kun ña
vichin, ¿ra a su kuenda mii va kun kuvi
tu xu'un ña ki'in kun xa'a va ña? ¿Ra
nichuun xani ini kun ña sanda'vi kun?
Ra süvi yuvi kuvi na sanda'vi kun, chi
Ndioxi va kuvi ra sanda'vi kun vichin
—kachi ra Pedro xi'in ra.
5 Ra te xini so'o ra Ananías tu'un yo'o,
saa ra ndikun mii kan nduva ra ndixi'i va
ra. Ra takundi'i yuvi na kundaa ini ña
ndo'o ra Ananías, ra ndiyu'vi ka vi na.
6 Ra saa kuyachin ndia vali ndee kan,
ra ndasuvi ndia tikoto iki kuñu ra, ra
ndixa'an ndia ninduxin ndia ra.
7 Saa ndiya'a ku'va uni hora, ra saa xaa
tu ña yasi'i va ra Ananías ndiki'vi ña ve'e
kan, ra täan kundaa ini vi ña xa'a ña kuu.
8 Ra saa nindakatu'un ra Pedro ña kachi
ra saa:
—Ka'an xi'in yu, ¿a ndixa su'va ke ki'in
ndo xa'a ñu'u ndo? —kachi ra xi'in ña.
Ra saa ndakuiin ña kachi ña saa:
—Saa ke ki'in va ndi xa'a ña —kachi ña.
9 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in ña kachi
ra saa:
—¿Nichuun iin yu'u kuu ndo ña kuni
ndo sanda'vi ndo Tachi Yii Ndioxi? Ra
koto'ni chi xa yachin ñaa va vaxi ndia
ndixa'an ninduxin yii kun, ra taka'an
ku'un tu ndia nduxin ndia yo'o va —kachi
ra xi'in ña.
10 Saa ra ndikun mii nuu íin ra Pedro
ke nduva ña ndixi'i va ña. Ra te ndiki'vi
ndia vali kan, ra xa ña ndixi'i va kuvi ña
kandu'u ña, ndia saa ra ndaki'in ndia ña
ra ndixa'an ndia ninduxin ndia ña xiin yii
va ña.
11 Ra takundi'i na ve'e ñu'u, xi'in
takundi'i na kundaa ini xa'a ña kuu yo'o,
ra tiaa ni ndiyu'vi na.

Kua'a ni ña xitu'un xi'in ña ndichi xa ndia xita'an xi'in Jesús

12 Ra kua'a ni ña ndichi xi'in ña xitu'un
xa ndia xita'an Jesús xi'in ndiee Ndioxi
xini na ñuu kan, ra iin takundi'i na
kandixa Jesús kuvi na ndakuta'an chi ini
korra ve'e ñu'u ye'e tosò ra Salomón.
13 Ra yuvi na täan ndakundikun Jesús,
ra nii xandiëe ini na ña ndakuta'an na
xi'in na ndikun Jesús, ndi su vii ka vi
ka'an na xa'a na ndikun Jesús.
14 Ra kua'a ka vi tiaa xi'in na si'i
ndakundikun Tata yo Jesús iin ndisaa kii.
15 Ra tava na ñuu kan iin takundi'i na
xi'i ra chindee na na yu'u ya'ya ñuu na,
ra sava na chindee nuu ixto ra sava tu na
chindee na nuu yuuvi va, ra te xa na ya'a
ra Pedro, ra va'a ra kondati ra na ya'a sata
na xi'i kan, ra nduva'a na ká'án na su'va.
16 Ra kua'a ni tu na ñuu ña ndo'ni
yachin xi'in ñuu Jerusalén va kixi xi'in na
xi'i, xi'in na tiin tachi ndiva'a nuu ndia

xita'an xi'in Jesús, ra nduva'a takundi'i va na xa ndia.

Taan na ndia xita'an xi'in Jesús ve'e kaa

17 Ra ra sutu kuchee xi'in na saduceo na chikaa ndiee xi'in ra, ra tiaa ni ndisaa na xini na ndia xita'an xi'in Jesús,
18 Ra saa ndukuiin na tiin na ndia ra taan na ndia ve'e kàà.
19 Ndi su kixi va iin ra tatun Ndioxi ta ñuu ndakuña ra ye'e ve'e kaa nuu ñu'u ndia, ra tava va ra ndia, ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
20 —Kua'an ndo chi ve'e ñu'u ra ndakani ndo nuu na xa'a tu'un Jesús ña taxi ña kutiaku na —kachi ra xi'in ndia.
21 Ra saa ta ndituvi inka kii, ra ñà'à ni va ndixaa ndia ve'e ñu'u ka'nu, ra xa'a ndia saña'a ndia yuvi xa'a tu'un Jesús.

Ra ñà'à ni tu ndixaa ra sutu kuchee kan va ve'e nuu tia'ndia kuachi ra saa tu na ita'an xi'in va ra, ra ndakaya tu na takundi'i na xikua'a nuu na Israel va, ña kata'an na ndia ku'va ke sa na xi'in ndia, ra saa ti'vi na ndia kumisio kua'an ndia ndaki'in ndia ndia ñú'u ve'e kaa.
22 Ra te ndixaa ndia kumisio kan ndakuña ndia ye'e ve'e kaa ra ndia nii ka yuvi köo ñú'u ndixini ndia, ra saa nandiko ndia ndataxi ndia chiñu nuu na,
23 ra ndika'an ndia xi'in na kachi ndia saa:

—Ta ndixaa ndi ye'e ve'e kaa kan ra ndasi tuun va'a va ña, ra ndita tu ndia kumisio va chike'e ña ndiaa ndia, ndi su ta ndakuña ndi ndiki'vi ndi, ra ndia nii ka yuvi köo ñú'u ndixini ndi —kachi ndia.

24 Ra te xini so'o ra sutu kuchee kan xi'in ra kuchee nuu na kumisio ndiaa ve'e ñu'u ka'nu, xi'in na xikua'a kuna'nu nuu na sutu, ra saa xa'a ndakani ka vi ini na ká'án na saa: "Ni va ke sa yo ña ndi'i kuachi yo'o vichin", ká'án na.
25 Ra sakan saa kuu na ña ndakani ini na, saa ra tu'va ndixaa va iin tiaa ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:

—Tiaa ndia taan ndo ve'e kaa ra xa ve'e ñu'u ka'nu va ndo'ni ndia saña'a ndia yuvi —kachi ra xi'in na.

26 Ra saa kee ra kuchee ndiaa ve'e ñu'u ka'nu kan, ndixa'an ra xi'in ndia kumisio ra ña ndaki'in tuku ndia ndia xita'an xi'in Jesús, ra ndia iin mani mani va ndika'an ndia kumisio kan xi'in ndia xita'an xi'in Jesús ña vaxi ndia xi'in ndia, saa chi iyu'vi ni ndia kumisio kan ña kakin na ñuu yuu ndia.
27 Ra te xaa ndia kumisio kan xi'in ndia xita'an xi'in Jesús ra saa ndataxi ndia nda'a na chiñu kan, ra saa ndika'an ra sutu kuchee kan xi'in ndia kachi ra saa:
28 —A su xa xa'ndia va ndi chiñu nuu ndo ña kä'an ndoso ka ndo nuu yuvi xa'a tiaa ñaa, kachi ndi xi'in ndo; ndi su vichin ra iinii saa va ñuu Jerusalén yo'o sakua'a ndo yuvi xa'a tiaa ñaa, ra kuni ndo saviso kuachi ndo ndu'u ña xa'ni ndi ra —kachi ra xi'in ndia.
29 Ra saa ndakuiin ra Pedro xi'in sava ka ndia xita'an xi'in Jesús kachi ndia saa:

—Xi'na ka va Ndioxi kuvi ra xiniñu'u kandixa ndi, ra saa vi ke kandixa ndi na yuuvi yo'o.

30 Saa chi mii va Ndioxi ra xindikun na xii xikua yo kuvi ra sandatiaku Jesús, ra xa'ni ndo katakaa ndo nda'a cruz.
31 Ra mii Ndioxi kuvi tu ra ndasachee Jesús va, ña kan ke va'a nduu ra ra xa'ndia ra chiñu nuu yo, ra sakaku ra yoo, ra taxi tu ra ndiayu nda'a yoo na Israel, ña na nandiko ini yo xa'a kuachi yo ra koo ka'nu ini ra xa'a yo.
32 Ra ndu'u kuvi ndia xini ña yo'o ra ndakuiin ndi xa'a va ña, ra saa tu Tachi yii Ndioxi ña taxi ra koo xi'in takundi'i na kandixa ña'a va —kachi ndia xi'in na.
33 Ra te xini so'o na ña kachi ndia saa, saa ra tiaa ni ndisaa na xi'in ndia, ra kuni na ka'ni na ndia.
34 Ra tiañu na chiñu kan ndu'u iin ra fariseo ra nani Gamaliel, ra kuu maestro xini ndiayu Ndioxi, ra xa to'o ni tu na ñuu va ra. Ra saa ndakundichi ra ra xa'ndia ra chiñu, ña na tava na ndia xita'an xi'in Jesús chi ke'e iin kani lo'o.
35 Ra saa ndika'an ra xi'in na chiñu ta'an ra kachi ra saa:

—Na ta'an yo ñuu Israel, na ki'in va'a xini ndo xa'a ña sa ndo xi'in ndia yo'o.

36 Ra na ndaka'an ndo, chi ta yachi ndixika iin tiaa ra xinani Teudas, ra ndika'an ra ña kuu ra ra kuchee, ra xindikun ku'va kumi ciento yuvi sata ra. Ndi su te xa'ni na ra saa ra nindutia ndi'i va na xindikun sata ra, ra kuë ndixinu nuu sa vi ra.
37 Ra saa kuu tu kii ta ndakondia'vi ndi'i na ñuu va, chi ndukuiin tu ra Judas ra kee Galilea va ndixika ra, ra kua'a ni yuvi

xindikun sata ra; ndi su xa'ni tu na ra kan
va, ra takundi'i yuvi na xindikun sata ra
ra nindutia ndi'i na kua'an va na.
38 Ña kan ke ndataxi yu xini ndo vichin,
ra na koo yaa ndo xi'in ndia. Saa chi tu
mii va ndia sandaku chiñu yo'o, saa ra
ndi'i mii xa'a va ña.
39 Ndi su tu ña kuni Ndioxi va kuvi ña,
saa ra kuchüun vi ndo sandi'i ndo xa'a ña.
Ra kuenda ni na koo ndo, koto kundäa ini
ndo ra xa xi'in Ndioxi va tu kanita'an ndo
—*kachi ra Gamaliel.
40 Saa ra ndixinu va ini na ña ndika'an
ra Gamaliel xi'in na. Ra saa ndakana
na chiñu kan ndia xita'an xi'in Jesús ña
nandi'vi ndia chi ini ve'e, ra kani na ndia
xi'in ñii ndo'o ña kuu kuarta, ra ndika'an
tu na xi'in ndia ña na kä'an ka ndia xa'a
kivi Jesús va xi'in yuvi, ndia saa ra saña
ndika va na ndia.
41 Ra ta kee ndia kua'an ndia, ra kusii
ka vi ini ndia saa chi taxi Ndioxi ndiayu
ña ndo'o ndia xa'a kivi Jesús.
42 Ra nii ndixikuïin ndia ña saña'a ndia
yuvi, xi'in ña ka'an ndoso ndia xa'a Jesús
ña kuu ra ra ndikaxin Ndioxi sakaku yuvi,
chi iin takundi'i va kii saña'a ndia na ve'e
ñu'u ka'nu, ra saa tu ve'e va na.

6

Ndakaxin na uxa tiaa ndia chindiee ta'an xi'in na ndikun Jesús

1 Ra saa kuu ndia xita'an xi'in Jesús
ka'an ndoso ndia, saa ra tiaa ni kua'an
ndukua'a na ndakundikun Jesús, ra saa
xa'a na ka'an tu'un griego ka'an kuachi
na nuu na ka'an tu'un hebreo xa'a na si'i,
na ndukuaan ta'an na, saa chi kuëe inuu
ña'a ni'i na xi'in na si'i, na ndukuaan na
ka'an tu'un hebreo.
2 Ra saa ndakuta'an uxi uvi saa ndia
xita'an xi'in Jesús, ra ndakana ndia
takundi'i na kandixa Jesús, ra ndika'an
ndia xi'in na kachi ndia saa:
—Kïta va'a ña, ña ndakoo ndi ña
ka'an ndoso ndi tu'un Ndioxi, ra xa'a ndi
ndata'vi ndi ña'a.
3 Ña kan ke ka'an ndi xi'in ndo vichin
ñani yo, ra na ndakaxin ndo uxa tiaa,
ndia ndu'u tu'un to'o xa'a, ndia iyoo Tachi
Yii Ndioxi xi'in, ndia ndichi, ra ndia kan
kuvi ndia na kuiso xi'in chiñu yo'o.
4 Ra ndu'u kuvi ndia na ndakundiee
ka'an xi'in Ndioxi, ra ka'an ndoso tu ndi
nuu takundi'i yuvi xa'a ichi Ndioxi va
—kachi ndia.
5 Ra kindoo ini takundi'i va na ña
ndika'an ndia xita'an xi'in Jesús, ra saa
ndikaxin na uxa tiaa, ra iin ra nani
Esteban ra ra yo'o ra ndinuni ni kandixa
ra Ndioxi, ra iyoo tu Tachi Yii Ndioxi va
xi'in ra, iin ra nani Felipe, iin ra nani
Prócoro, iin ra nani Nicanor, iin ra nani
Timón, iin ra nani Parmenas, iin ra nani
Nicolás, ra ra kee ñuu Antioquía va kuvi
ra yo'o, ra nduu ra ra judío ta yachi, ra
vichin ndakundikun ra Jesús va.
6 Ra saa kuyachin na xi'in ndia uxa ndia
ndikaxin na nuu ndia xita'an xi'in Jesús,
ra saa chindee ndia nda'a ndia xini ndia
uxa kan, ra ndika'an ndia xi'in Ndioxi
xa'a ndia.
7 Ra iin nindutia ndoso tu'un Ndioxi
kua'an ña ini kuvi ñuu Jerusalén, ra iin
ndisaa kii va ndukua'a na ndakundikun
Jesús, ra kua'a ni tu ndia sutu judío
va kandixa tu'un ña saña'a ndia ndikun
Jesús.

Tiin na ra Esteban kua'an ra ve'e kaa

8 Ra ra Esteban, ra vi'i ni ndiee xi'in ña
va'a taxi Ndioxi nda'a ra, ña kan ke va'a
xa ra kua'a ni ña ndichi xi'in ña xitu'un
xini na ñuu.
9 Ra na judío na xika ve'e ñu'u ña nani
ve'e ñu'u na xachiñu nda'vi ra ndisaña
ndika na; ra ndakuta'an xi'in na judío
ta'an na, na kee ñuu Cirene, xi'in na
kee ñuu Alejandría, xi'in na kee ñuu
Cilicia, xi'in na kee ñuu Asia, ra xa'a na
ndukue'e na xi'in ra Esteban.
10 Ndi su ndikuchüun na xi'in ra, saa chi
ndichi ni ndika'an ra xi'in na, chi mii va
Tachi Yii Ndioxi ke taxi ña xini tuni ra.
11 Ra xa'a ña kan ke cha'vi na sava yuvi,
ña na sava'a siki na kuachi ra, ra na ka'an
na ña xini so'o na, ña ndaa yu'u ra ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra ndaa yu'u
tu ra mii Ndioxi va.
12 Ra su'va ke xa na ña va'a kuchuun na
sandasaa na na ñuu, xi'in ndia xikua'a,
xi'in ndia maestro xini ndiayu Ndioxi; ra
iin nduu yu'u va na ña ndakuita na tiin
na ra, ra ndixa'an na ndiaka na ra nda'a
na chiñu.
13 Ra nduku tu na yuvi na ndika'an ña
siki xa'a va ra, ra ndika'an na kachi saa:

—Tiaa yo'o, ra xïin ra kukuiin ra ña
kaña'a ra xa'a ve'e ñu'u ka'nu ra saa tu
xa'a ndiayu Ndioxi va.
14 Ra xini tu so'o ndi ña ndika'an ra, ña
kani Jesús, ra kee ñuu Nazaret, ve'e ñu'u,
ra ndasama ndi'i tu ra chiñu ña xa yuna'a
yo xa va yo ña ndakoo ra Moisés —*kachi
na.
15 Ra saa ndakoto'ni na chiñu, xi'in yuvi
na ndee kan nuu ra Esteban, ra ndasama
nuu ra, ra iin takaa nuu iin ra tatun
Ndioxi va nduu nuu ra xini na.

7

Ndakani ra Esteban nuu na chiñu

1 Ra saa ndindakatu'un ra sutu kuchee
kan ra Esteban, kachi ra saa xi'in ra:
—¿A ña ndixa kuu ndi'i ña ka'an na
yo'o? —kachi ra.
2 Ra saa ndakuiin ra Esteban kachi ra
saa:
—Na ta'an yo, na xikua'a, tiaa so'o ndo
ña ka'an yu xi'in ndo. Tata yo Ndioxi,
ra ka'nu, kuvi ra ndaña'a mii nuu ra xii
xikua yo Abraham ta ndixiyo ra ñuu ña
ndikaa chi Mesopotamia, te täan ku'un ra
kandu'u ra chi ñuu ña nani Harán,
3 ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra
saa: “Ndakoo ñuu kun, ra ndakoo kun
takundi'i na ta'an kun, ra kita kun ku'un
kun ñuu ña ña'a yu nuu kun” —*kachi ra.
4 Ra saa ndakoo ra Abraham nuu
ndixiyo ra, nuu ndee na Caldea ta'an ra,
ra ndaki'in ra ndixa'an ra ndixiyo ra chi
Harán. Ra ikan ndixi'i va iva ra, ra saa
ndaki'in tuku Ndioxi ra xaa ra xi'in ra,
ndia mii nuu ndee yo yo'o vichin va.
5 Ndi su ndia nii lo'o ñu'u nditäxi vi
Ndioxi nda'a ra nuu ndee yo yo'o vichin,
saa chi ndia ni nuu kanindichi ra xa'a
ra ke ninï'i vi ra, ndi su kindoo va tu
Ndioxi xi'in ra ña taxi ra ñu'u kundee na
kuu ndise'e ra, ta xa na kuvi ra. Ra va'a
ni täan koo vi se'e ra kii kan, ndi su xa
ndika'an va Ndioxi xi'in ra xa'a na.
6 Ra saa ndika'an ka Ndioxi xi'in ra
kachi ra saa: “Na ndise'e kun, ra inka ñuu
xika va ku'un na kundee na, ra sachiñu
nda'vi na nuu yuvi kan, ra kumi ciento
kuiya ke sando'o ni ña'a na.
7 Ndi su yu'u va taxi tundo'o nda'a na
ñuu kan xa'a ña sando'o ni na na, ra ta xa
na ndi'i, ra saa kee na ñuu kan ra nandiko
na ndaxaa na yo'o ña ndasaka'nu na
yu'u”, kachi Ndioxi xi'in ra.
8 Ra xa'a ña kindoo Ndioxi xi'in ra
Abraham ña nandiko na kuu ndise'e ra
kañu'u na Ndioxi ke xa'ndia ra chiñu nuu
ra Abraham ña na kakin ra tuni tiaa se'e
ra. Ña kan ke ta kaku ra lo'o Isaac se'e ra
Abraham, ra ta xa ndixinu una kii kaku
ra saa ra ndikun xakin va ra tuni Ndioxi
ra. Ra mii saa ke xa tu ra Isaac va xi'in ra
lo'o Jacob se'e ra te kaku ra, ra mii saa ke
xa tu ra Jacob va xi'in takundi'i tiaa vali
se'e ra te kaku ndia, ra ndia kan kuvi ndia
kuu iva uxi uvi saa na xii xikua yo na kuu
ndise'e ra Jacob.
9 ’Ra ndia se'e ra Jacob ndia kuu xii
xikua yo, ra ndukuini va ini ndia xini ndia
ñani ndia ra xinani José, ra ndixiko ndia
ra ndixa'an ra ñuu Egipto. Ndi su xindiaa
va Ndioxi ra,
10 ra sakaku va ra ra nuu takundi'i ña
u'vi. Ra taxi ra ña xinituni ra, ra ndasa
ra ra iin tiaa ra va'a ni, ña kan ke va'a
kindoo ni ini ra faraón ra xikuu rey ñuu
Egipto xini ra ra, ra taxi ra chiñu nda'a ra
ña xa'ndia ra chiñu xi'in ra nuu na ñuu
kan, ra taxi tu ra rey kan ndiayu nda'a ra
ña xa'ndia ra chiñu ve'e va ra.
11 ’Ra saa kuu, ra ndiya'a ndia'vi kuiya
ra saa ndiki'vi tama iinii saa kuvi Egipto
ra ndo'o ni na, ra saa tu Canaán va. Ña
kan ke nïni'i na xii xikua yo ña kuxi na.
12 Ndi su ta kundaa ini ra Jacob ña iyoo
nuni trigo ñuu Egipto, ra saa ti'vi ra ndia
se'e ra, ndia kuu xii xikua yo, ña ndixa'an
ndia ñuu Egipto, sata ndia nuni trigo ichi
ña nuu.
13 Ra saa ndiko tuku ndia ndixa'an ndia
ichi ña uvi, ra saa ke xa ndaña'a va ra José
mii ra nuu ndia ñani ra, ra kundaa tu ini
mii ra rey ñuu Egipto kan va yoo kuvi na
kuu iva si'i ra José.
14 Ra saa xa'ndia ra José chiñu nuu ndia
ñani ra ña ndixa'an ndia ndaki'in ndia
iva ndia xi'in takundi'i na ve'e ndia. Ra
uni xiko xa'un yuvi kuvi na ndixa'an ndia
ndaki'in ndia.
15 Ra su'va va ke kuu ña ndaki'in ra
Jacob ndixa'an ra ndixiyo ra chi Egipto, ra
ikan ndixi'i va ra, ra saa tu na xii xikua
yo na kuu se'e va ra.
16 Ra kee na ñuu Egipto ra ndixa'an na
ninduxin na na ñuu Siquem ña ndikaa

tixin ñu'u ña Israel, nuu iyoo yavi ña
sata ra Abraham nuu na se'e ra Hamor
ta yachi.
17 ’Ra ta kuyachin kii ña saxinu Ndioxi
nuu ña kindoo ra xi'in ra Abraham, ra xa
ndukua'a ni va na xii xikua yo ndee na kii
kan ñuu Egipto.
18 Ra saa ndaki'in inka ra rey xa'ndia ra
chiñu ñuu Egipto, ra ndikundäa ini vi ra
kan xa'a ña xa ra José.
19 Ra sanda'vi ra na xii xikua yo ra
kundiva'a ni ra xi'in na, ra xa nduxa ra
xi'in na ña ndakoo nda'a na se'e vali na,
na sakan kaku, ña na kuvi na.
20 Ra suvi mii kuiya kan ke kaku tu ra
Moisés va. Ra nduvi ni ndixiyo ra xa
Ndioxi, ra uni yoo va ke sakua'nu na iva
si'i ra ra.
21 Ra te ndixaa kii ña ndakoo nda'a na
ra ña kuvi ra, saa ra xa íin va ña se'e si'i
ra rey ñuu Egipto kan ndaki'in ña ra, ra
sakua'nu ña ra, iin ta ku'va se'e mii va ña.
22 Ra xa'a ña kan va ke kutu'va ra
takundi'i ña ndichi ña xini na ñuu Egipto
kan, ra ndąkụ ni ndixiyo yu'u ra, ra ndąkụ
ni tu xa ra chiñu va.
23 ’Ra ta xa ndikaa ra Moisés uvi xiko
kuiya, saa ndixa'an ra xito'ni ra, na ñuu
ra, na Israel.
24 Ra te ndixaa ra nuu ndee na, ra saa
xini ra ña kundiva'a ni iin ra ñuu Egipto
kan xi'in iin ra ñuu yo. Saa ra ndukuiin
va ra Moisés ndaki'in ra tu'un ra, ra xa'ni
va ra ra ñuu Egipto kan xa'a ra.
25 Ra saa ke xa ra Moisés, saa chi
ndakani ini ra ña ndaki'in xini va na
ñuu ra na Israel, ña kuu ra ra kuniñu'u
Ndioxi ña saña ndika na ka'an ra, ndi su
ndikundäa ini vi na kan.
26 Ra inka kii ndituvi ndixaa ra Moisés
nuu xika uvi ndia ta'an mii ra, ra xini
ra ña kanita'an ndia xi'in ta'an ndia xika
ndia, ra kuni ra ña sandakuta'an mani ra
ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra
saa: “Ñani va ndo, ¿ra ni ke ndo'o ña
kanita'an ndo xi'in ta'an ndo?”, kachi ra.
27 Ra saa ndukuiin va iin mii ra
kanita'an xi'in ta'an kan chinda'ni ra ra
Moisés, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra
saa: “¿Yoo kuvi na tava yo'o ña ka'ndia
kun chiñu nuu ndi, ra sandaku kun
kuachi xi'in ndi?
28 ¿Ra a kuni kun ka'ni kun yu'u, ta
ku'va xa kun xa'ni kun ra ñuu Egipto
kuni?”, kachi ra.
29 Ra ta xini so'o ra Moisés ña kachi ra
kan saa xi'in ra, saa ra ndiyu'vi va ra,
ndia saa ra xinu ra ndixa'an ra ndixiyo
ra inka ñuu xika ña nani Madián va, ra
ikan nditanda'a va ra, ra kaku uvi se'e ra.
30 ’Ra saa kuu ndiya'a uvi xiko kuiya, ra
saa kanata iin ra tatun Ndioxi tiañu itun
ìñụ, tun ndixikun xíxî xini ra, chi iku yuu
yachin nuu ndichi iku ña nani Sinaí.
31 Ra te xini ra Moisés ña xíxî itun ìñụ
kan, saa ra ndakanda ni ini ra. Ra saa
kuyachin ra ña kuni va'a ra ña kuu kan,
ra saa xini so'o ra ndika'an Ndioxi kachi
ra saa:
32 “Yu'u kuvi Ndioxi ra kañu'u ra
Abraham, xi'in ra Isaac, xi'in ra Jacob.
Ndia xikuu xii xikua kun”, kachi ra. Saa
ra ndiyu'vi ni ra Moisés ra xa'a ña kisi ña,
ra nii ndixäa ndiee ka ni ra ña koto'ni ra.
33 Ra saa ndika'an Ndioxi xi'in ra kachi
ra saa: “Tava ndixan xa'a kun, saa chi
nuu xañu kun, ra nuu yii va kuvi ña.
34 Ra kuni yu ña na kundaa ini kun
vichin, chi xa xini va yu ña tixu'vi ni na
ñuu yu Israel ñu'u na ñuu Egipto, ra xa
xini tu so'o yu ña xaku ni va na, ña kan ke
nduxinu yu ña sakaku yu na. Ra na'a yo'o
ra ku'un kun ñuu Egipto vichin”, kachi
Ndioxi xi'in ra.
35 ’Ra mii na ñuu Israel ra kundasi va
na ra Moisés ta yachi chi su'va va kachi
na xi'in ra: “¿Yoo kuu na tava yo'o ña
ka'ndia kun chiñu nuu ndi, ra sayukun
kun kuachi xi'in ndi?”, kachi na. Ndi su
mii ra kan kuvi tu ra ndikaxin Ndioxi ña
nduu ra iin ra chiñu chee va, ra ndixa'an
ra sakaku ra na. Ra ra tatun Ndioxi ra
kanata tiañu itun ìñụ, tun xíxî kan va kuvi
ra xiniñu'u Ndioxi ña ndika'an ra xi'in ra
Moisés
36 ña ndatava ra na xii xikua yo nda'a
na ñuu Egipto. Ra xa ra kua'a ni ña ndichi
xi'in ña xitu'un mii ñuu Egipto kan, ra
saa tu ke xa ra ta kee ra xi'in na ñuu yo
tiañu'u, ra nani Tiañu'u Kua'a va, ra saa
tu xa ra ña ndixika ra xi'in na ñuu yo uvi
xiko saa kuiya iku ichi kan va.
37 Ra suvi mii ra Moisés kan kuvi tu
ra ndika'an xi'in na xii xikua yo kachi
ra su'va va: “Ti'vi Ndioxi iin mii ra ñuu
Israel ña kixi ra ka'an ndoso ra tu'un yu'u
ra, ta ku'va iyoo yu'u, ra na kandixa ndo
ra”, kachi ra.

38 Ra suvi mii ra Moisés kan kuvi tu
ra ndixiin xi'in na xii xikua yo na kuu
ñuu Ndioxi ta ndixika na iku ichi va, ra
suvi xi'in ra kan ke ndika'an tu ra tatun
Ndioxi iku Sinaí va, ra ra kan kuvi tu ra
ndaki'in tu'un ña taxi ña kutiaku va yo,
ra sandaya'a ra ña nda'a yo.
39 'Ndi su ndikandïxa vi na xii xikua yo
ra, chi na kundasi va kuvi na ra, ra kuni
na nandiko tuku na chi ñuu Egipto va.
40 Ra xa'a ña kan ke ndika'an na xi'in
ra Aarón kachi na saa: "Sava'a ndioxi
ña kunuu nuu yo, saa chi ra Moisés
ra ndixa'an ndatava yoo ñuu Egipto, ra
kundäa ini yo ni ke ndo'o vi ra", kachi
na.
41 Ra saa xa'a na xava'a na iin na'na ra
ta kaa iin sindiki lo'o saa kaa ña, ra te
ndi'i saa xa'ni na kiti ndisoko na nuu ña,
ña ndasaka'nu na ña; ra ña'a ña xava'a
mii va na kusii ni ini na xi'in.
42 Ra xa'a ña kan ke ndakoo nda'a
va Tata yo Ndioxi na, ra saa xa'a na
ndasaka'nu na kimi ri ndee nuu ndiví.
Saa chi xa saa kachi mii tu'un Ndioxi ña
tiaa na ndika'an tu'un yu'u ra xina'a, ña
kachi su'va va:
Ndo'o, na ñuu Israel, ¿ra a xa'ni ndo kiti
ndisoko ndo nuu yu,
te ndixika ndo iku ichi kan uvi xiko saa
kuiya, tuvi ndo?
43 Su süvi saa ndixa ndo; chi ve'e nuu
ndasaka'nu ndo na'na ndioxi ndii ña nani
Moloc,
xi'in na'na kimi ri ka'an ndo kuu ndioxi
ña nani Renfán,
ra na'na ña xava'a mii va ndo ke
ndasaka'nu ni ndo.
Ra xa'a kan ke tava yu ndo'o ñuu ndo,
ra ti'vi yu ndo'o ña ku'un ndo inka
ñuu xika, ra ya'a ka va ndo chi ñuu
Babilonia.
44 'Ra na xii xikua yo, ra ndia ndia ka
nuu ndixika va na ikun ichi kan, ra xava'a
na ve'e ñu'u tikoto nuu chuva'a na ña kuu
ndiayu ra. Ra iin ta ku'va koo ve'e kan
kachi Ndioxi xi'in ra Moisés, ra iin saa ke
xa ra xi'in va ña, saa chi saa ke iyoo ña
ndiña'a mii Ndioxi nuu va ra.
45 Ra ve'e ñu'u kan ke sani'i va Ndioxi
na xii xikua yo, ña ndixika ña xi'in na.
Ra ta xa ndaki'in ndiaa ra Josué ñu'u xi'in
na xita'an xi'in ra nda'a na inka ñuu, na
sandi'i Ndioxi xa'a, ra xava'a tu ra kan va
ve'e ñu'u kan ndia ndia ka nuu ndixika
ra. Ra saa tu xa na xii xikua yo ndia kii ta
xikuu ra David rey va.
46 Ra ra rey David kan kuvi ra nini'i ña
va'a nuu Ndioxi, ra kuni ra sava'a ra iin
ve'e ña kutu nuu koo Tata yo Ndioxi ña
ndasaka'nu na xii xikua yo ra;
47 ndi su ndixavä'a vi ra rey David ve'e
ñu'u kan, chi ra Salomón se'e vi ra kuvi
ra xava'a ña.
48 Ra va'a ni xava'a va ra Salomón ve'e
ñu'u nuu koo Ndioxi, ndi su Ndioxi ra
ka'nu, ra kuëe iyoo vi ra kan ini ve'e
ñu'u ña xava'a nda'a na yuuvi yo'o, ta
ku'va kachi ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a, ña kachi ra su'va:
49 Ndivi kuu tiayu ka'nu nuu ndu'u yu
xa'ndia yu chiñu,
ra ñu'u kuu nuu xañu xa'a va yu.
¿Ra ni ke sa tu ndo'o ña sava'a ndo ve'e
yu?
¿Ra ndia iin ve'e ke kita koo yu
ndakindiee yu, tuvi ndo?
50 Ra a kundäa ini ndo su yu'u kuvi
ra xava'a takundi'i va ña'a, kachi
Ndioxi, kachi ra ndika'an tu'un
yu'u ra.
51 'Ndi su ndo'o, ra xa saa yuvi ndiee ni
ini kuvi va ndo, saa chi ta iyoo yuvi na
xïni va'a tu'un Ndioxi va ke iyoo ndo. Saa
chi xïin ndo kandixa ndo ña ka'an Tachi
Yii Ndioxi xi'in ndo. Ra iin ta xa na xii
xikua ndo ke xa tu ndo'o va.
52 Saa chi na xii xikua ndo kuvi na
xa ndiva'a xi'in ndia ndika'an tu'un yu'u
Ndioxi xina'a; ra xa'ni tu na ndia xa
ndika'an ña kixi iin tiaa ra va'a va. Ra
ta kixi tiaa ra va'a kan, saa ra ndukuiin
tu ndo'o va tiin ndo ra, ra ndataxi ndo ra
nda'a na saa ini xini ña'a, ra xa'ni tu ndo
ra xi'in va na.
53 Ra ti'vi va'a Ndioxi na tatun ra ña kixi
na ndataxi na ndiayu ra nda'a ndo, ndi su
xïin ndo kandixa ndo ña vichin —kachi ra
Esteban.

Xa'ni na ra Esteban

54 Ra ta ndi'i xini so'o na chiñu kan
takundi'i ña ndika'an Esteban xi'in na,
saa ra tiaa ni ndisaa na xi'in ra, ra iin
ndiakua ndakaxi nù'ù na ixto'ni na nuu
ra.
55 Ra ra Esteban kan tu, tiaa ni chitu
xi'in Tachi Yii Ndioxi va, ra saa ndakoto'ni
ra chi ndivi, ra xini ra takundi'i ña ka'nu

ña kuu mii Ndioxi, ra xini tu ra ndichi
Jesús chi xiin kua'a Ndioxi va.
56 Ra saa ndika'an ra kachi ra saa:
—¡Nuña ndivi xini yu vichin, ra xini
tu yu Jesús ra kixi ña yuuvi yo'o va ña
ndichi ra xitia kua'a Ndioxi! —kachi ra.
57 Saa ra iin ndasi nda'a ndi'i va na so'o
na, ra ndiee ka vi nda'yu na, ra iin ndikati
na tiin na ra.
58 Ra tava na ra ndia nuu ñuu, ra ikan
xa'a na xakin na yuu ra; Ra mii na taxi
kuachi siki xa'a ra, ra tava na tikoto ña
isukun na, ra taxi na ña nda'a iin tiaa ra
itia lo'o ra nani Saulo, ña na kondiaa ra
ña.
59 Ra saa kuu na xika na ña xakin na
yuu ra, ra saa xa'a ra ka'an ra xi'in Ndioxi
kachi ra saa:
—Tata Jesús, ndaki'in nima yu —kachi
ra.
60 Ra saa ndakusiti ra, ra ndiee ka vi
ndika'an kachi ra saa:
—Tata, na koo ka'nu ini kun xa'a kuachi
ña xa na xi'in yu —kachi ra xi'in Ndioxi.
Ndia saa ra ndixi'i va ra.

8

Táxí ra Saulo na ve'e ñu'u

1 Ra ndixiyo va yu'u ra Saulo xi'in na ña
xa'ni na ra Esteban.
Ra suvi mii kii kan ke nundiee ni ka
tu kuachi xi'in na ndikun Jesucristo, na
ndee ñuu Jerusalén va, ra xinu ndi'i na
kua'an na ñuu ña ndo'ni chi Judea, xi'in
chi Samaria, ra ndia ndia xita'an xi'in
Jesús va kuvi ndia nindoo ñuu Jerusalén.
2 Ra saa ndixa'an sava tiaa ndia ndikun
ndinuni Ndioxi ndaki'in ndia iki kuñu ra
Esteban, ra ninduxin ndia ña, ra xaku ka
vi ndia xa'a ra.
3 Ra ra Saulo tu, xika kuni sandi'i xa'a
na ndikun Jesucristo va; ra iin ta ve'e ta
ve'e na kua'an ki'vi ra ña tava ra tiaa xi'in
na si'i, ra iin kañu'u kiti ra na kua'an na
xi'in ra ña taan ra na ve'e kàà.

Ka'an ndoso ra Felipe tu'un Ndioxi nuu na ñuu Samaria

4 Ra na xinu kua'an kan, ra ka'an
ndoso na tu'un Ndioxi iinii kuvi ñuu nuu
kua'an va na.
5 Ra ra Felipe, ra xinu kua̱'a̱n xi'in na
ve'e ñu'u na xinu kan, ra ñuu ka'nu ña
ndikaa chi Samaria va ndixaa ra, ra ikan
xa'a ra ndika'an ndoso tu'un xa'a Cristo
nuu na ñuu kan va.
6 Ra saa ndakuta'an kua'a ni yuvi, ra
ndinuni ka vi tiaa so'o na ña ndakani ra
Felipe nuu na, ra xini tu na ña xa ra kua'a
ni ña ndichi va.
7 Saa chi sanda'a ra kua'a ni yuvi na kuu
mii tachi ndiva'a, ra iin nda'yu ko'o tachi
ndiva'a kan ta kee ña ini na; ra kua'a ni
tu na nduchi'ña na köo iin xiyo xa'a, xi'in
na kutuun küvi kanda va, sanda'a ra.
8 Ra tiaa ni kusii ini na ñuu kan xa'a ña
kuu kan.
9 Ra suvi mii ñuu kan tu kandu'u iin tiaa
ra nani Simón va, ra ra ndáku, ra xiniñu'u
ni kuvi ra kachi ra xi'in takundi'i na ndee
chi Samaria, ra tiaa ni sanda'vi ra na.
10 Chi ndia na kuna'nu xi'in na nda'vi va
xindikun sata ra, ra ndinuni ka vi tiaa so'o
na ña ndika'an ra xi'in na, ra ndika'an na
xi'in ta'an na kachi na saa xa'a ra:
—Ndiee Ndioxi ña kee ndivi va ke iyoo
xi'in ra yo'o —kachi na.
11 Ra xindikun ni na ra, saa chi kua'a ni
kuiya kuchuun ra sanda'vi ra na xi'in ña
sa̱ká ña xini ra.
12 Ndi su ta xaa ra Felipe, ña ndakani
ra tu'un va'a xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi
chiñu xi'in xa'a kivi Jesucristo nuu na,
saa ra kandixa va na ña ndika'an ra, ra
sakuchi ra kua'a ni ndia tiaa, ra saa tu na
si'i va.
13 Ra ndia mii va ra Simón kan kandixa
ra chichi ra xi'in va yuvi kan, ra saa
ndakundikun ra ra Felipe, ña xika ra
xi'in ra iin takundi'i nuu kua'an ra, ra
ndakanda ka vi ini ra xi'in takundi'i ña
ndichi, xi'in ña xitu'un ña xa ra Felipe.
14 Ra te kundaa ini ndia xita'an xi'in
Jesús ndia nindoo ndee ñuu Jerusalén
xa'a na ndee chi Samaria ña xa ndaki'in
na tu'un Ndioxi, saa ra ti'vi va ndia ra
Pedro xi'in ra Juan kua'an ndia ñuu kan.
15 Ra te ndixaa ndia, ra saa ndika'an
ndia xi'in Ndioxi xa'a na, ña na ndaki'in
na Tachi Yii Ndioxi.
16 Saa chi täan xa̱a̱ vi Tachi Yii Ndioxi
sata na, chi sakan xi'in kivi Jesús va ke
chichi na.
17 Ra saa ti̱so ndia nda'a ndia sata na,
ra ndaki'in na Tachi Yii Ndioxi.
18 Ra te xini ra Simón ña ndaki'in na
Tachi Yii Ndioxi xi'in ña chindee ndia
xita'an xi'in Jesús nda'a ndia sata na, ra
saa kuni ra ña sata ra ndiee Tachi Yii
Ndioxi nuu ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia,
19 kachi ra saa:

—Taxi ndo ta'an ndiee ña iyoo xi'in
ndo ñaa nda'a yu, ra ta xa na chindu'u
yu nda'a yu sata ndia ndia ka yuvi, ra
ndaki'in tu na kan va Tachi Yii Ndioxi ña
koo ña xi'in na —kachi ra.
20 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in ra
kachi ra saa:
—Na ndi'i xa'a kun xi'in xu'un kun, saa
chi xani ini kun ña sata kun ndiee ña
sani'i Ndioxi.
21 Yo'o ra köo ichi kun, ra nii köo tu
ndiayu va kun ña koo ña yo'o nda'a kun,
saa chi kuëe iyoo ndakú nima kun nuu
Ndioxi.
22 Ña kan ke na nandiko ini xa'a kuachi
kun, ra na kuaku nda'vi kun nuu Ndioxi,
ra a iin ña saa koo ka'nu va ini ra xa'a ña
ki'vi ña ndakani ini kun sa kun.
23 Saa chi xito'ni yu ra ichi ki'vi va
kua'an kun, ra tuun ni tu nu'ni va kun
xi'in kuachi kun —kachi ra Pedro xi'in ra.
24 Ra saa ndakuiin ra Simón kachi ra
saa:
—Kuaku nda'vi ndo nuu Ndioxi ña va'a
na koo ka'nu ini ra xa'a yu, ra na ndö'o
yu ndia nii tundo'o ña ka'an ndo xa'a ñaa
—kachi ra xi'in ndia.
25 Ra ta sandi'i ndia xita'an xi'in Jesús
ña ndakani ndia tu'un Ndioxi xi'in ña
ndakani ndia xa'a Jesús nuu yuvi kan,
saa ra nandiko ndia kuanu'u ndia chi ñuu
Jerusalén, ra iin takundi'i ñuu vali ña
ndikun ndia Samaria ya'a ndia ndakani
ndia tu'un va'a xa'a Jesús kua'an ndia.

Ra Felipe xi'in tiaa ra kee ñuu Etiopía

26 Ra te ndi'i, ra saa ndika'an iin ra
tatun Ndioxi xi'in ra Felipe kachi ra saa:
—Savii ra ku'un kun chi ninu nuu kuu
sur, ichi ña kee ñuu Jerusalén ra nduxinu
ña chi ñuu Gaza —kachi ra xi'in ra.
Ra ichi kan ra chi iku yuu va ke ya'a ña.
27 Saa ra ndaki'in ndixa va ra Fe-
lipe kua'an ra chi nuu ndika'an ra
tatun Ndioxi xa'a xi'in ra, ra ichi kan
ndakuta'an ra xi'in iin tiaa ra kee ñuu
Etiopía; ra kapo va kuvi tiaa kan, ra iin
tiaa ra xiniñu'u ni kuvi ra, ra ndiso chiñu
ra xi'in takundi'i xu'un iin ña reina ña
nani Candace, ña xa'ndia chiñu nuu na
ñuu Etiopía, ra ñuu Jerusalén ke ndixa'an
ra ndasaka'nu ra Ndioxi.
28 Ra saa kuu ra ndu'u ra sata iin itun
tivi xa'a tun kañu'u kuayu kuanu'u ra
ñuu ra, ra ka'vi ra tu'un Ndioxi ña tiaa
ra Isaías ra ndika'an ndoso tu'un yu'u
Ndioxi xina'a kua'an ra ichi kan.
29 Saa ndika'an Tachi Yii Ndioxi xi'in ra
Felipe kachi ña saa:
—Kuyachin ra ndakuta'an kun xi'in
itun tun kañu'u kuayu vaxi ña'a —kachi
ña.
30 Ra saa kuyachin ndixa va ra Felipe,
ra xini so'o ra ña ka'vi tiaa kan tutu nuu
vaxi ña tiaa ra Isaías, ra saa nindakatu'un
ra ra kachi ra saa:
—¿A kundaa ini kun xi'in ña ka'vi kun
ñaa, tata? —kachi ra xi'in ra.
31 Saa ndakuiin tiaa kan kachi ra saa
xi'in ra Felipe:
—¿Ni ke sa yu ña va'a kundaa ini yu
xi'in ña, tu köo na ndakani nuu yu xa'a
ña? —kachi ra.
Ra saa ndika'an ra xi'in ra Felipe ña na
nandaa ra kundu'u ra ini itun kan xi'in
ra.
32 Ra ña yo'o kuu ña'ñu tu'un Ndioxi
ña ka'vi tiaa kan kua'an ra, ta nandaa ra
Felipe ini itun kan kua'an ra xi'in ra; ra
su'va ke kachi ña:
Ta ku'va ndo'o iin ndikachi lo'o ri
kañu'u na kua'an kuvi, saa ndo'o
ra;
Ra ta ku'va xa iin ndikachi lo'o ña iyoo
taxin yu'u ri, ta ixatia na ixi sata ri,
saa xa ra,
saa chi ndikä'an kuachi ra xa'a ra nuu na.
33 Ta xa siki na ra, ra köo na ndixandaku
kuachi xi'in ra ña ndaki'in na tu'un
ra.
Ra köo yuvi ndakani xa'a ña vä'a ña ndo'o
ra, saa chi ndia nii yuvi nindöo nuu
ra.
chi ra xa'ni va na kuvi ra,
kachi ña ka'vi tiaa kan kua'an ra.
34 Ra saa ndika'an tiaa kan xi'in ra
Felipe kachi ra saa:
—Tata, sa lo'o ña mani ra ndakani kun
nuu yu. ¿Ni xa'a ke ndika'an ra ndika'an
tu'un yu'u Ndioxi xina'a? ¿A xa'a mii ra
ke ndika'an ra? ¿A xa'a inka yuvi va ke
ndika'an ra tu'un yo'o? —kachi ra xi'in ra
Felipe.
35 Ra saa xa'a ra Felipe ndakani ra nuu
ra, ra mii tu'un ña ka'vi tiaa kan kua'an
ra ke xiniñu'u va ra Felipe ña ndakani ra
tu'un va'a xa'a Jesús nuu ra.
36 Ra saa kuu ndia kua'an ndia ichi
kan, saa ra ndixaa va ndia iin nuu ndikaa

tiakuii, ra saa ndika'an tiaa kan kachi ra
saa xi'in ra Felipe:
—Yo'o ndikaa tiakuii, ra a küvi tu
ndikun na sakuchi va kun yu'u —kachi
ra xi'in ra.
37 Saa ndakuiin ra Felipe kachi ra saa
xi'in ra:
—Tu ndinuni va'a kandixa kun saa ra
kuvi va —kachi ra.
Ra saa ndakuiin tiaa kan kachi ra saa:
—Kandixa va yu Jesucristo ña kuu ra
se'e Ndioxi —kachi ra.
38 Ra saa xa'ndia tiaa kan chiñu ña
xikundichi itun tun ndikaa ra kua'an ra,
ra saa nuu uvi saa ndia ndixaa ndia
ndiki'vi ndia ini tiakuii kan, ra ikan
sakuchi va ra Felipe ra.
39 Ra ta kee ndia ini tiakuii kan vaxi
ndia, ra saa ndaki'in va Tachi Yii Ndioxi
ra Felipe kua'an ra xi'in ña, ndia saa ra
ndixïni ka vi tiaa kan ra. Ra va'a ni saa
va, ndi su kusii ni va ini tiaa kan ndaki'in
ra kua'an ra ichi ña kua'an ra.
40 Ndi su ra Felipe tu, xa ndita xika
ka'an ndoso tu'un Ndioxi ñuu ña nani
Azoto va, ra te ndi'i, ra saa kee ra ñuu kan
ra xa'a ra ka'an ndoso ra tu'un va'a xa'a
Jesús iin takundi'i ñuu ña ndo'ni ichi nuu
ya'a ra kua'an ra iin saa ndiakua ndixaa
ra ndia ñuu Cesarea va.

9

Su'va ke kuu te ndakundikun ra Saulo Jesús

1 Ra ndakundiee va ra Saulo xika ra
ka'an ra, ña kuni ra sandi'i ra xa'a
takundi'i na ndikun sata tata yo Jesús. Ra
xa'a ña kan ke ndixa'an ra nuu sutu, ra
kuchee xa'ndia chiñu,
2 ña nduku ra ndiayu ku'un xi'in ra iin
takundi'i ve'e ñu'u na judío ña iyoo ñuu
Damasco, ña va'a na nanduku ra tiaa xi'in
na si'i, na ndikun Jesús, ra kundiaka ra na
ku'un na xi'in ra ñuu Jerusalén ña taan ra
na ve'e kàà.
3 Ra saa kee ra kua'an ra ñuu Damasco,
ra ta kuyuchin ra ñuu kan, saa ra tu'va
kee va iin ñù'ù ña ye'e ni chi ndivi, ra iin
xinunduu ña ra.
4 Saa ra ndakava ra ñu'ú va, ra saa xini
so'o ra ndika'an iin tachi kachi ña saa:
—Saulo, Saulo, ¿nichuun □kanita'an
kun xi'in yu? —kachi ña xi'in ra.
5 Ra saa ndindakatu'un ra kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi yo'o, Tata? —kachi ra.
Saa ndakuiin tachi kan kachi ña saa
xi'in ra:
—Yu'u kuvi Jesús ra xika kun
□kanita'an kun xi'in. Ndi su ra sandi'i
xa'a mii va kuvi kun, saa chi ta xa iin
sindiki ri ta'vi, ri kee xa'a yu'u kàà ña
tiku nuu va ke □xa kun —*kachi ña xi'in
ra.
6 Ra iin kisi ninu ña ra ña iyu'vi ra, ra
saa ndika'an ra kachi ra saa:
—Tata, ka'an xi'in yu ni ke kuni kun sa
yu —kachi ra.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra
saa:
—Ndakundichi ra kua'an ñuu chee ñaa,
ra xaan ke ka'an na xi'in kun ni ke
xiniñu'u sa kun —kachi Jesús xi'in ra.
7 Ra tiaa ndia kua'an xi'in ra Saulo, ra
ndiyu'vi ka vi ndia, saa chi xini va so'o
ndia ña ndika'an tachi kan xi'in ra Saulo,
ndi su ndixïni ndia ndia nii yuvi.
8 Ra saa te ndakundichi ra Saulo, ra
kuni ndakoto'ni ra ndi su ndiküvi ka saa
chi xa ra kukuaa va kuvi ra. Ra saa
ndatiin ndia nda'a ra, ra ndakundiaka
ndia ra kua'an ra xi'in ndia ñuu Damasco
va.
9 Ra ikan xikandu'u ra uni kii, ra uni
saa kii ndixiyo kuaa va ra, ra nii ndixïxi
ra, ra nii tiakuii ndixï'i ra.
10 Ra ñuu Damasco kan xikandu'u iin
tiaa ra xindikun Jesús, ra Ananías ke
xinani ra. Ra nuu ra kan ke kanata Jesús,
ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—¡Ananías! —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra Ananías kachi ra
saa:
—Yo'o íin yu, Tata. Ka'an xi'in yu ni ke
kuni kun sa yu nuu kun —kachi ra.
11 Ra saa ndika'an Tata yo Jesús xi'in ra
kachi ra saa:
—Sanduvi ra ku'un kun ya'ya ka'nu ña
nani Ya'ya Ndakú, ra ta xa na xaa kun
ve'e iin ra nani Judas, ra na ndakatu'un
kun xa'a iin tiaa ra nani Saulo ra kee ñuu
Tarso. Saa chi ka'an ra xi'in yu vichin.
12 Ra xa satuvi va yu nuu ra, ña
ndiki'vi kun nuu kandu'u ra, ra chindu'u
kun nda'a kun sata ra, ra ndakoto'ni ra
—kachi Jesús xi'in ra Ananías.
13 Ndi su ta xini so'o ra Ananías tu'un
yo'o, ra saa ndika'an ra kachi ra saa:
—Tata, xa ndatu'un ni va na xa'a tiaa
kan xini so'o yu, ra tiaa ni xa ndiva'a ra

xi'in na yii na ndikun yo'o, na ndee ñuu
Jerusalén.
14 Ra vichin tu, xaa ra yo'o xi'in ndiayu
ña taxi ndia sutu kuna'nu nda'a ra, ña tiin
ra takundi'i na ndikun kivi kun ra ku'un
na xi'in ra ña taan ra na ve'e kàà —kachi
ra Ananías.
15 Ndi su tata yo Jesús ra su'va va kachi
ra xi'in ra:
—Kua'an, saa chi ra kan kuvi ra
ndikaxin yu ña kuu ra iin nda'a chiñu
nuu yu, ra ku'un ra ka'an ndoso tu'un yu
nuu yuvi na xïni tu'un Ndioxi, xi'in nuu
na chiñu kuna'nu, xi'in nuu na ñuu Israel.
16 Ra ña'a yu takundi'i ña ndo'o ra xa'a
ña ndikun ra yu'u nuu ra —kachi ra.
17 Ra saa ndaki'in ra Ananías kua'an ra
ve'e nuu kandu'u ra Saulo, ra te ndixaa ra
ndiki'vi ra ra saa chindu'u ra nda'a sata
ra, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Ñani Saulo, Tata yo Jesús, ra ndika'an
xi'in kun ichi nuu kixi kun kan kuvi ra,
ti'vi yu'u vaxi yu ña chindu'u yu nda'a
yu sata kun ra ndakoto'ni tuku kun, ra
ndakutu tu kun xi'in Tachi Yii Ndioxi va
—kachi ra.
18 Saa ra ndikun xa'a kee va ña'a nuu ra,
ra ta iin kuvi xe'e sata tiaka saa íin ña'a
ña kee nuu ra, saa ra va'a ndakoto'ni tuku
va ra. Ra saa sakuchi ra Ananías ra.
19 Ra te ndi'i saa xixi ra, ra ndakindiee
tuku va ra. Ra saa ndixa'an ra xikandu'u
ra ndia'vi kii xi'in na ndikun Jesús na
ndee ñuu Damasco kan.

Ka'an ndoso ra Saulo xa'a Jesús nuu na ñuu Damasco.

20 Ra saa ndiya'a ndia'vi kii ra saa xa'a
ra Saulo xika ra ta ve'e ñu'u, ta ve'e ñu'u
na judío ña iyoo ñuu Damasco ndakani ra
xa'a Jesús ña kuu ra se'e Ndioxi
21 Ra takundi'i yuvi na xini so'o ña
ka'an ra ra ndakanda ka vi ini na xini
na ra, ra ka'an na kachi na saa:
—¿A su mii va tu tiaa yo'o kuvi ra
ndixika kanita'an xi'in na ndikun Jesús
na ndee ñuu Jerusalén? ¿Ra a su mii ra
kuvi tu ra xaa yo'o ña tiin ra na ndikun
Jesús ña ku'un na xi'in ra ra ndataxi ra
na nda'a ndia sutu kuna'nu va? —kachi
na xa'a ra.
22 Ra ra Saulo tu ndakundiee ka xika
ndakani kaxi nuu na xa'a Jesús, ña kuu
ra ra ndikaxin Ndioxi sakaku yuvi; ra
iin sana su'va ini na judío na ndee ñuu
Damasco kan xa ra.

Xinu se'e ra Saulo nuu na judío

23 Ra saa kuu ra kuna'a va iin ra Saulo
ñuu Damasco, ra saa ndakuta'an tu'un na
judío na ndee ñuu kan ña kuni na ka'ni
na ra.
24 Ndi su kundaa va ini ra Saulo xa'a ña
ndikata'an na sa na xi'in ra. Ra xa'a na
ndakondiaa na ye'e korra yuu ña ndikaa
nuu ñuu ka'nu kan iin takundi'i ñuú xi'in
ka'ñu, ña kuni na ka'ni na ra.
25 Ra saa ndakuta'an na ita'an xi'in ra
Saulo iin ñuu, ra chikaa na ra ini iin tuká
ra sanuu se'é na ra chi sata korra yuu ña
ndikaa nuu ñuu ka'nu kan, ra su'va ke xa
na xi'in ra ña va'a ndikaku ra.

Nandiko ra Saulo ñuu Jerusalén

26 Ra te nandiko ra Saulo ndaxaa ra
ñuu Jerusalén, ra saa kuni ra ndakuta'an
ra xi'in na ndikun Jesús na ndee ñuu
kan, ndi su ndixïin na chi ndiyu'vi va
na ra, saa chi ndikandïxa vi na ra ña xa
ndakundikun ra Jesús.
27 Ndi su kandixa va ra Bernabé ra, ra
saa ndakundiaka ra ra, ra ndixa'an ra
xi'in ra nuu ndia xita'an xi'in Jesús. Ra
ikan xa'a ra ndakani ra nuu ndia xa'a ra
Saulo ña xini ra Jesús ichi nuu ndixa'an
ra, xi'in xa'a tu'un ña ndika'an Jesús xi'in
ra, ra saa tu xa'a ña ndaku ni ndakani ra
xa'a Jesús nuu na ñuu Damasco va.
28 Ndia saa ra ndakuta'an mani va ndia
xi'in ra Saulo, ra xika ra xi'in ndia, ndia
ndia ka mii nuu kua'an va ndia.
29 Ra tiaa ni ndaku ndakani ra xa'a
Jesús nuu na judío na ka'an tu'un griego,
ra tiin ta'an ni tu ra xi'in va na, ndi su
ndixïin na kandixa vi na ra chi ra kuni
na ka'ni va na kuvi ra
30 Ra te kundaa ini na ndikun Jesús
xa'a ña kuni na judío kan ka'ni ra, ra saa
ndixa'an na ndiaka na ra ndia ñuu Ce-
sarea, ra ndia ikan ndati'vi na ra kuanu'u
ra ñuu Tarso nuu kaku va ra.
31 Ra na ndikun Jesús ndee ñuu ña
ndikun ndiaa Judea, xi'in na ndee ñuu
ña ndikun ndiaa Galilea, xi'in na ndee
ñuu ña ndikun ndiaa Samaria, ra va'a
ka vi ndakundee na, saa chi köo ka
yuvi kanita'an xi'in na, ra ndinuni ka vi
xa to'o na Jesús, ra iin vichin vichin

□ndukua'a na kua'an na □xa Tachi Yii Ndioxi.

Sanda'a ra Pedro iin tiaa ra nani Eneas

32 Ra saa kuu ra Pedro xika ra xito'ni ra na ndikun Jesús, na kuu na yii, ta ñuu ta ñuu, ra saa ndixa'an tu ra xito'ni ra na ndee ñuu ña nani Lida va.
33 Ra ikan ndani'i ta'an ra xi'in iin tiaa ra nani Eneas, ña kandu'u ra nuu ixto, ra xa una vi kuiya ke nduchi'ña ra ña küvi kaka ra.
34 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in ra kachi ra saa:
—Eneas, ndakoo ra ndatuvi kun ixto kun saa chi xa □nduva'a va kun vichin xa Jesucristo —kachi ra xi'in ra.
Saa ra ndikun nduva'a ndixa va ra Eneas ra ndakoo va ra.
35 Ra ta xini takundi'i na ndee ñuu Lida xi'in na ndee nuu yoso ka'nu ña nani Sarón ña nduva'a ra Eneas kan, saa ra ndakundikun na Jesús va.

Ndatiaku ña Dorcas

36 Ra ñuu Jope kandu'u iin ña'a ña ndikun Jesús, ra Tabita ke nani ña, ra Dorcas ke kachi ña tu'un griego. Ra va'a ni ña'a kuvi ña, saa chi chindiee ta'an ni ña xi'in na nda'vi ndo'o.
37 Ra saa kuu ki'in kue'e ña ra ndixi'i va ña. Ra saa sakuchi na ña, ra ta ndi'i, saa ndachikandu'u na ña ini ve'e ña ndichi chi xini ve'e ninù va.
38 Ra yachin va ndikaa ñuu Jope xi'in ñuu Lida, nuu xika Pedro, ra ta kundaa ini na ndikun Jesús ña xika ra kan, ra saa ti'vi na uvi tiaa ra ndixa'an ndia ndika'an ndia xi'in ra, kachi ndia saa:
—Numi ni na ku'un kun xi'in ndi ñuu Jope —kachi ndia.
39 Saa ra ndikun ndaki'in ndixa va ra Pedro kua'an ra xi'in ndia. Ra te ndixaa ra ve'e kan ra saa ndiaka ndia ra ndaa ra xi'in ndia chi ve'e ninù nuu kandu'u ña, ra xa iin chitu va na si'i nda'vi na ndukuaan ña xaku na xa'a ña, ra ta xini na ra Pedro ra saa iin xinunduu na ra, ra ndiña'a na xiyo xi'in tikoto ndika nuu ra, ña xava'a ña sani'i ña na ta xitiaku ña.
40 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in takundi'i na ndee ve'e kan ña na kee na chi ke'e, ra saa ndakusiti ra ra ndika'an ra xi'in Ndioxi, ra te ndi'i saa ndikokuiin ra ndakuto'ni ra chi nuu kandu'u ña, ra ndika'an ra xi'in ña kachi ra saa:
—Tabita, ndakoo —kachi ra.
Ra saa ndakoto'ni ña, ra ta xini ña ra Pedro, ra saa ndakoo ña ndakundu'u ña.
41 Saa ra tiin ra nda'a ña ra ndakanindichi ra ña; ra saa ndakana ra na ndikun Jesús, xi'in na si'i nda'vi na ndukuaan kan nandi'vi na ve'e kan, ra xa tiaku va ña ndiña'a ra ña nuu na.
42 Ra kundaa ini takundi'i va na ñuu Jope xa'a ña kuu kan, ra kua'a ka vi na ndakundikun Jesús.
43 Ra kua'a ka va kii kuachi ra Pedro ñuu Jope, ra ve'e tiaa ra nani Simón, ra xachiñu xi'in ñii kiti ke xikandu'u ra.

10

Ndakani ra Pedro nuu ra Cornelio xa'a Jesús

1 Ra ñuu Cesarea xikandu'u iin tiaa ra xinani Cornelio, ra ra xa'ndia chiñu nuu iin ciento ndia soldado xikuu ra. Ra xi'in ndia soldado ndia kua'a ndia xinani Italiano ke xita'an ndia.
2 Ra ra Cornelio xi'in takundi'i na ve'e ra, ra na xindikun Ndioxi ndixiyo na, ra chindiee ta'an ni ra xi'in na judío xi'in xu'un, ra tiaa ni tu ndika'an ra xi'in Ndioxi va.
3 Ra saa kuu iin kii ta ku'va kaa uni xikuaa ra saa satuvi ña nuu ra xa Ndioxi, ra iin kaxi kaxi va xini ra iin ra tatun Ndioxi, ra ndiki'vi ra nuu iin ra ra ndika'an ra xi'in, kachi ra saa:
—¡Cornelio! —kachi ra.
4 Saa ndakoto'ni va'a ra Cornelio nuu ra tatun kan ra iyu'vi ka vi ra, ra saa ndika'an ra kachi ra saa:
—¿Ni chiñu kuni kun yu'u, Tata? —kachi ra.
Ra saa ndika'an ra tatun kan xi'in ra kachi ra saa:
—Kusii ni ini Ndioxi ña chindiee ta'an kun xi'in na nda'vi, ra xa xini tu so'o ra ña ka'an ni kun xi'in va ra.
5 Ña kan ke na ti'vi kun yuvi ku'un na ñuu Jope ra ndaki'in na ra nani Simón, ra ndakunani Pedro, ña na kixi ra ve'e kun.
6 Ra ve'e iin ra nani Simón, ra kandu'u yachin yu'u tiañu'u, ra xachiñu xi'in ñii kiti ke iin ra, ra ra kan kuvi ra ka'an xi'in kun ndia ña ke xiniñu'u sa kun —kachi ra.
7 Ra te xa ndaki'in ra tatun kan kua'an ra, ra saa kana ra Cornelio uvi ndia xachiñu nuu ra, ra kana tu ra iin ra soldado ra ndiaa ini ra, ra ndikun ndinuni Ndioxi xi'in ra.

8 Ra takundi'i ña ndika'an ra tatun kan
xi'in ra, ra ndatu'un tu ra xi'in ndia kan
va xa'a ña, ra saa ti'vi ra ndia kua'an ndia
ñuu Jope.
9 Ra ta ku'va ka uxi uvi ka'ñu inka
kii ndituvi ta xa kua'an kuyachin ndia
kua'an ndia nuu ñuu Jope ña ndikaa yu'u
mini kan, Ra saa nandaa ra Pedro chi xini
ve'e ña ka'an ra xi'in Ndioxi.
10 Ra nani saa kuu na xi'in ve'e nuu iin
ra ña xika na xavii na ña kuxi ra, ra xa
ka'un ni tu ini va ra, saa ra tu'va ndituvi
va nuu ra xa Ndioxi,
11 ra saa xini ra ndanuña ndivi, ra
ndituvi iin tikoto ndika ra nu'ni kumi saa
tutun vaxi nuu ña nuu ñu'u xini ra.
12 Ra nuu tikoto kan ñú'u iin takundi'i
nuu kiti ri iyoo kumi xa'a, xi'in ri kañu'u
tixi, xi'in ri ndachi, xini ra.
13 Saa ra xini so'o ra ndika'an iin tachi
xi'in ra kachi ña saa:
—Pedro, ndakundichi ra ka'ni kun kiti
ñaa kaxi kun —kachi ña xi'in ra.
14 Ra saa ndakuiin ra Pedro, kachi ra
saa:
—Ndïxa, Tata; ndia nii ichi täan kaxi yu
kuñu kiti yakua —kachi ra.
15 Saa ndakuiin tuku tachi kan, kachi ña
saa xi'in ra:
—Ña'a ña xa nduva'a xa Ndioxi, ra
kä'an ka kun ña yakua xi'in ña —kachi
ña.
16 Ra uni vi ichi ke ndika'an tachi kan
xi'in ra, ra saa nandaa tikoto ña ñu'u kiti
ini kan kuanu'u ña chi ndivi va.
17 Ra nani saa kuu ra Pedro ndakani ini
ra ni ke kuni kachi ña ndituvi nuu ra xa
Ndioxi, saa ra xa kuyachin va ndia ti'vi ra
Cornelio kua'an ndia, ra saa ndakatu'un
ndakatu'un ndia ndia mii kuu ve'e ra
Simón kua'an ndia.
18 Ra ta ndixaa ndia nuu iin ve'e kan, ra
saa ndindakatu'un ndia, kachi ndia saa:
—¿A kandu'u iin ra nani Simón, ra
ndakunani Pedro ve'e ñaa? —kachi ndia.
19 Ra ndakundiee va ra Pedro ndu'u ra
ndakani ni ini ra xa'a ña ndituvi nuu ra
xa Ndioxi, ra ni ke kuni kachi ña ká'an ra.
Ra saa ndika'an Tachi Yii xi'in ra kachi ña
saa:
—Koto'ni; chi xaa uni tiaa nanduku
ndia yo'o.
20 Ndakundichi ra ku'un kun xi'in ndia,
ra xä uvi ini kun chi yu'u va kuvi ra ti'vi
ndia ña vaxi ndia —kachi ña.
21 Saa ra nuu ndixa va ra Pedro nuu ra
saa ndixaa ra nuu ndita ndia, ra ndika'an
ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Yu'u kuvi va ra nanduku ndo, ¿ra
nichuun kuni ndo yu'u? —kachi ra.
22 Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Ra Cornelio ra kuchee nuu iin ciento
ndia soldado kuvi ra ti'vi ndu'u vaxi ndi
nuu kun, ra iin tiaa ra va'a ni kuvi ra,
ra kandixa ni va ra Ndioxi, ra va'a ni
tu ndu'u tu'un xa'a ra nuu na judío va.
Ra iin ra yii ra kuu tatun Ndioxi kuvi ra
ndika'an xi'in ra ña va'a ti'vi ra ndu'u
vaxi ndi nuu kun, saa chi kuni ra ña
na ku'un kun ve'e ra, ra ka'an kun xi'in
ra xa'a ña xiniñu'u ka'an kun xi'in ra
—kachi ndia xi'in ra Pedro.
23 Saa ndika'an ra Pedro xi'in ndia
ña na ya'a ndia ve'e nuu kandu'u ra
ndakindiee ndia. Ra ikan kii ndituvi
ndaki'in ra kua'an ra xi'in va ndia, ra
kua'an ka tu sava na ñani ra na ndikun
Jesús na ndee ñuu Jope xi'in va ra.
24 Ra ndia inka tuku kii ndituvi vi ke
ndixaa ndia ñuu Cesarea. Ra ra Cornelio
ra xa ndachuta'an va ra takundi'i na ve'e
ra xi'in na ita'an mani xi'in ra, ña ndiatu
na xaa ndia.
25 Ra te ndixaa ra Pedro ve'e ra Corne-
lio, saa ra ndikun kita va ra ndaki'in ra ra,
ra saa ndakusiti ra nuu ra, ña ndasaka'nu
ra ra.
26 Ndi su ndixïin vi ra Pedro ña kusiti
ra Cornelio nuu ra, chi tiin ra nda'a ra
ra ndakanindichi va ra ra, ra ndika'an ra
xi'in ra kachi ra saa:
—Xä kun saa chi yuvi ta'an yo'o kuvi tu
yu'u va —kachi ra.
27 Ra ndatu'un ndia xi'in ta'an ndia saa
ndiki'vi ndia ve'e kua'an va ndia, ra saa
ndakoto'ni ra Pedro ra xa kua'a ka vi yuvi
ndakuta'an ndee ini ve'e kan.
28 Saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndo'o ra xa xini va ndo chi ndu'u na
judío, ra täxi ndiayu ña ndakuta'an ndi
xi'in yuvi na küu judío, ra küvi tu ki'vi ndi
ve'e va na. Ndi su Ndioxi saña'a yu'u ña
küvi ka ka'an yu xi'in ndia ndia ka yuvi
ña yakua na.
29 Ña kan ke ta ndixaa chiñu nuu yu ña
kana ndo yu'u, saa ra ndikun ndaki'in yu
vaxi va yu, chi ndiküvi ka sa ndichi yu. Ra
kuni yu kundaa ini yu, nichuun ke kana
ndo yu'u xaa yu vichin —kachi ra xi'in na.

30 Ra saa ndakuiin ra Cornelio, kachi ra
saa xi'in ra:
—Vichin xinu kumi kii, ra ku'va mii
hora ka uni vichin ke ndu'u yu ve'e yu ña
iyoo su'un yu täan kuxi yu, ra ka'an yu
xi'in Ndioxi, ra tu'va ndituvi va iin tiaa ra
ndixi tikoto ña ye'e ni nuu yu.
31 Ra ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa:
"Cornelio, xa xini va so'o Ndioxi ña ka'an
ni kun xi'in ra, ra xa kundaa tu ini ra ña
chindiee ta'an ni kun xi'in na nda'vi va.
32 Ña kan ke na ti'vi kun yuvi ku'un na
ñuu Jope, ra ka'an na xi'in ra nani Simón
ra ndakunani Pedro ña na kixi ra xi'in
na. Ra ve'e iin ra nani Simón ra kandu'u
yachin yu'u tiañu'u ra xachiñu xi'in ñii
kiti ke kandu'u ra. Ra ta xa na xaa ra, ra
ka'an xi'in kun ña xiniñu'u ka'an ra xi'in
kun." kachi ra.
33 Xa'a ña kan ke kama ni va ti'vi yuvi
ndixaa na ndaki'in na yo'o, ra va'a ni va
xa kun ña xaa kun. Ra xa yo'o ndakuta'an
ndi ndee ndi nuu Tata yo Ndioxi vichin, ra
kuni ndi kuni so'o ndi ña ndika'an Ndioxi
xi'in kun ka'an kun xi'in ndi —kachi ra
Cornelio xi'in ra Pedro.

Ka'an ndoso ra Pedro nuu na küu judío xa'a Jesús

34 Ra saa xa'a ra Pedro ndakani ra nuu
na kachi ra saa:
—Ña ndixa ke kundaa ini yu vichin chi
Ndioxi ra ndakäxin ra yuvi.
35 Chi ndia ndia ka yuvi kuvi va na, ra
ku'vi ni va ini ra xini ra na tu xa to'o na
ra, ra xa na ña va'a nuu ra.
36 Ra mii tu'un yo'o ke ndika'an tu ra
xi'in na ñuu Israel va, ña ti'vi ra Jesucristo
kixi ra ndika'an ndoso ra tu'un va'a ña
ndakundee vii na xi'in, ra mii ra kuu tu
Tata takundi'i va yuvi.
37 Ra xa kundaa va ini ndo xa'a
takundi'i ña kuu, chi iinii kuvi va ñuu
ña ndikun ndiaa Judea ke nindutia ndoso
tu'un xa'a Jesús ra ñuu Nazaret, ra te
ndi'i chichi xa ra Juan, ra saa kixa'a ra
ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu yuvi
chi Galilea.
38 Ra xa kundaa tu ini ndo xa'a Jesús,
ña taxi Ndioxi ndiee Tachi Yii nda'a ra
ña ndixiyo ña xi'in ra, ra xa kundaa tu
ini ndo ña ndixika ra xa ra ña va'a xi'in
yuvi va, ra sanda'a tu ra na xindo'ni nda'a
ndiee timia'a va. Ra ña va'a xa ra saa, ra
mii va Ndioxi kuvi ra chindiee ta'an xi'in
ra.
39 Ra ndu'u ndia xita'an xi'in ra kuvi
ndia ndakuiin xa'a takundi'i ña va'a xa ra
takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa Judea xi'in
ñuu Jerusalén. Ra ta ndi'i saa katakaa na
ra nda'a cruz ña xa'ni na ra.
40 Ndi su te ndixinu uni kii ra ndatiaku
va ra xa Ndioxi, ra ndiña'a ra ra nuu ndi
ra xini va ndi ra.
41 Ra ndixïni vi takundi'i na ñuu ra,
chi takua ndu'u ndia ndikaxin Ndioxi
ndakuiin xa'a va ra kuvi ndia xini ra. Ra
ta ndatiaku ra ra xixi ndi xi'in ra, ra xi'i
tu ndi tiakuii xi'in va ra.
42 Ra mii ra kuvi tu ra xa'ndia chiñu nuu
ndi ña na ka'an ndoso ndi xa'a ra nuu
takundi'i yuvi, ra ndatu'un tu ndi xa'a
ra ña ndikaxin Ndioxi ra ña sayukun ra
kuachi xi'in yuvi na tiaku, ra saa tu xi'in
na ndii va.
43 Ra suvi xa'a ra kan ke xa ndika'an
tu na ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi
xina'a ta kachi na su'va va, takundi'i na
xiin kandixa kivi ra, ra koo ka'nu va ini ra
xa'a kuachi na, kachi na —kachi ra Pedro
xi'in na.

Ndaki'in na küu judío Tachi Yii Ndioxi

44 Ra ta ka'an ka va ra Pedro xi'in na,
saa ra ndixinu va Tachi Yii sata takundi'i
na ndakaya ndee xini so'o ña ka'an ra.
45 Saa ra ndakanda ka vi ini na judío,
na ndixaa xi'in Pedro, saa chi xini na ña
ndaki'in na küu judío kan Tachi Yii.
46 Ra xini tu so'o na ña xa'a na yuvi
kan ka'an na inka nuu tu'un ña xïni va
na, ra ndasaka'nu ka vi na Ndioxi.
47 Ra saa ndika'an ra Pedro kachi ra saa:
—¿A ndia iin yuvi kuchuun kasi nuu na
yo'o ña küchi na, ra xa ndaki'in va tu na
Tachi Yii ta ku'va iyoo mii yo? —kachi ra.
48 Saa xa'ndia ra chiñu ña na ku'un na
kuchi na tixi ndiee ña kuu mii Jesús. Ra
te ndi'i saa xaku nda'vi na nuu ra Pedro
ña na kuachi ka ra lo'o xi'in na ndia'vi kii.

11

Ndakani ra Pedro nuu na ve'e ñu'u Jerusalén xa'a chiñu ña xa ra

1 Ra saa kuu ra kundaa va ini ndia
xita'an xi'in Jesús, ra kundaa tu ini na
ndikun Jesús na ndee chi Judea va xa'a ña
ndaki'in yuvi na küu judío tu'un Ndioxi.

2 Ra xa'a ña kan ke xa kuáchi na judío, na □kuu mii tuni Ndioxi xi'in ra Pedro, te nandiko ra ñuu Jerusalén.
3 Ra nindakatu'un na ra kachi na saa:
—¿Nichuun ndixa'an kun xito'ni kun yuvi na küu judío ve'e na, ra xixi kun xi'in na? —kachi na xi'in ra.
4 Saa xa'a ra Pedro ndakani ra nuu na judío ta'an ra, ndia ku'va ke kuu ña ndixa'an ra ve'e na küu judío, ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
5 —Yu'u, ra ñuu Jope va ke ndu'u yu ka'an yu xi'in Ndioxi, ra saa satuvi ra nuu yu, ra xini yu iin tikoto ndika ra nu'ni kumi saa tutun ña, ra kee ña chi ndivi vaxi nuu ña, ra iin saa nduxinu ña ndia mii nuu ndu'u yu.
6 Ra te saku'un nuu yu ndakoto'ni va'a yu ini tikoto kan, ra saa xini yu ndo'ni iin takundi'i nuu kiti ini ña, kiti tata, xi'in kiti iku, xi'in kiti kañu'u tixi, xi'in kiti ndachi.
7 Ra saa xini so'o yu ndika'an iin tachi xi'in yu, kachi ña saa: "Ndakundichi, Pedro, ra ka'ni kun kiti ñaa kaxi kun", kachi ña xi'in yu.
8 Saa ndakuiin yu kachi yu saa: "Ndïxa, Tata, saa chi ndia nii ichi täan kaxi yu kuñu kiti ri köo ndiayu yu kaxi yu", kachi yu.
9 Ra saa ndika'an tuku tachi kan xi'in yu kachi ña saa: "Ña'a ña xa nduva'a xa Ndioxi, ra kä'an ka kun ña yakua xi'in ña", kachi ña.
10 Ra uni vi ichi ke ndika'an tachi kan xi'in yu, ra saa nandaa tikoto ña ñu'u kiti ini kan kuanu'u ña chi ndivi va.
11 Ra te ndi'i su'va kuu ña kan, saa ra xa ndixaa va uni tiaa ndia kee ñuu Cesarea ña nanduku ndia yu'u.
12 Saa ra ndika'an va Tachi Yii xi'in yu, ña na sä uvi ini yu ña ku'un yu xi'in ndia. Ra saa ndakuta'an yu xi'in inka i̱ñu̱ ndia ñani yo, ra kee ndi ndixa'an ndi ra ve'e tiaa kan.
13 Ra saa ndakani ra nuu ndi xa'a ña ndixa'an iin ra tatun Ndioxi ve'e ra, ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa: "Ti'vi yuvi na ku'un na ñuu Jope ña nanduku na iin tiaa ra nani Simón ra ndakunani Pedro, ña na kixi ra ve'e kun,
14 chi ra kan kuvi ra ndakani nuu kun, ra kundaa ini kun ndia ku'va ke sa kun ña kaku kun, ra saa tu na ve'e va kun", kachi ra tatun kan xi'in ra, kachi ra xi'in ndi.
15 Ra saa kuu ndakani yu nuu na, saa ra nduxinu va Tachi Yii sata na, ta ku'va xa ña xi'in yo yo'o te yachi.
16 Ra saa ndaka'an yu xa'a tu'un ña ndika'an tata yo Jesús, ta kachi ra su'va: "Ra Juan, ra xi'in tiakuii va ke sakuchi ra yuvi, ndi su ndo'o ra Tachi Yii va ke kuchi ndo", kachi ra.
17 Ra tu sani'i tu Tata yo Ndioxi Tachi Yii ra na kan va, ta ku'va sani'i ra ña yoo ta kandixa yo Tata yo Jesucristo ña □kuu ra ra sakaku yuvi, saa ra, ¿yoo kuvi yu'u ña kasi yu nuu ña □xa Ndioxi? —kachi ra.
18 Saa ra te ndi'i xini so'o na judío na ndikun Jesús na ndee ñuu Jerusalén ña ndakani ra Pedro nuu na, ndia saa ra xikutuvi va na ña xa kuáchi na xi'in ra, ra saa xa'a na ndasaka'nu na Ndioxi kachi na saa:
—¡Sakaku tu Ndioxi yuvi na küu judío va, ra ta̱xi ra ndiayu nda'a na ña na nandiko ini na xa'a kuachi na, ra ni'i na ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un! —kachi na.

Su'va ke kuu te ndixaa tu'un Ndioxi ñuu Antioquía

19 Ra suvi na ndikun Jesús, na nditaxi ta xa'ni na ra Esteban kuvi sava na ndaki'in kua'an ñuu Fenicia, xi'in ñuu Chipre, xi'in ñuu Antioquía. Ra ikan xa'a na ndika'an ndoso na tu'un va'a xa'a Jesús nuu na judío ra ndikä'an vi na xi'in inka yuvi.
20 Ndi su ndia judío ndia ndikun Jesús ndia kee ñuu Chipre xi'in ñuu Cirene ra ndixa'an va ndia kan ndika'an ndoso ndia tu'un va'a xa'a Jesús nuu na küu judío ñuu Antioquía.
21 Ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra chindiee ta'an xi'in ndia, ra kua'a ni yuvi ndakundikun Jesús xa ndia.
22 Ra te kundaa ini na ndikun Jesús na ndakuta'an ve'e ñu'u ñuu Jerusalén xa'a na ndakundikun Jesús, ra saa ti'vi na ra Bernabé kua'an ra ndia ñuu Antioquía ña koto'ni ra na.
23 Ra te ndixaa ra Bernabé ñuu kan, saa xini ra ña va'a ña ka'nu xa Ndioxi xi'in na, saa ra kusii ni ini ra. Ra ndika'an ra xi'in na, ña na ndakundiee ni ka na

chikaa na ndiee ña kundikun Jesús xi'in
ndinuni nima na, kachi ra xi'in na.
24 Saa chi ra Bernabé ra va'a ni tiaa
kuvi ra, ra iin tiaa ra ndinuni ni kandixa
Ndioxi kuvi ra, ra iyoo ni tu ndiee Tachi
Yii va xi'in ra. Ra xa'a ña kan ke kua'a ni
yuvi ndakundikun Jesús xa ra.
25 Ra te ndi'i saa ndaki'in ra Bernabé
ndixa'an ra ñuu Tarso ña nanduku ra ra
Saulo, ra ta ndani'i ra ra, ra saa ndaki'in
ra ra xaa ra xi'in ra ñuu Antioquía.
26 Ra ñuu kan xindee ndia iin kuiya ña
ndixika ndia ve'e ñu'u xi'in na, ra kua'a ni
ka tu yuvi saña'a ndia tu'un Ndioxi va. Ra
ñuu Antioquía kan ke nuu va'a chindu'u
mii na ñuu kan kivi na kandixa Jesús, ña
ndakunani na "na ndikun Cristo".
27 Ra suvi mii kii kan ke ndixaa tu sava
ndia ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi ndia
kee ñuu Jerusalén ñuu Antioquía va.
28 Ra saa kuu ndia ndee ndia kan, saa
ra ndika'an va Tachi Yii xi'in iin ra nani
Agabo, ra saa ndakundichi ra ma'ñu na
ndikun Jesús, ra ndika'an ra xi'in na, ña
kixi tama iinii kuvi nuu ña yuuvi. Ra saa
ke kuu ndixa va ta kuiya xa'ndia chiñu
ra Claudio nuu takundi'i ñuu ña ndikun
ndiaa Roma.
29 Saa ndikata'an na ndikun Jesús na
ndee ñuu Antioquía ña chindiee ta'an na
xi'in na ndikun Jesús na ndee chi Judea,
ra ta ku'va ni'i nda'a na ke ta'an va na
kachi na ndikata'an na.
30 Ra mii saa ndixa ke xa va na, saa
chi taxi va na xu'un ña ndisoko na nda'a
ra Bernabé xi'in ra Saulo, ra ndia kan
kuvi ndia ni'i ña ndataxi ndia nda'a ndia
xikua'a ndia ndiso chiñu xi'in na ve'e
ñu'u chi Judea va.

12

Xa'ni na ra Jacobo ra ra Pedro chikaa na ve'e kàà va

1 Ra suvi mii kuiya kan ke xa'a ra
rey Herodes kanita'an ra xi'in na ndikun
Jesús.
2 Ra saa xa'ndia ra chiñu ña xa'ndia na
sukun ra Jacobo ñani ra Juan xi'in ichi.
3 Ra ña xa ra Herodes ña kan, saa ra
kusii ni va ini na judío xi'in ra, ra xa'a ña
kan ke xa'ndia ra chiñu ra tiin tu na ra
Pedro va ra chikaa na ra ve'e kàà. Ra kii
te ndatava na viko Pascua ke kuu ña.
4 Ra te ndi'i tiin na ra Pedro, saa xa'ndia
ra Herodes chiñu ña chikaa na ra ve'e
kàà, ra saa xa'ndia tu ra chiñu nuu kumi
ti'vi ndia soldado ña na kondiaa va'a ndia
ra. Ra kumi kumi kuvi ndia soldado kan,
ta iin iin ti'vi. Ra ta xa na ndi'i viko
Pascua ke tava ra Herodes ra Pedro ve'e
kàà ña ndataxi ra ra nda'a na ñuu ña
ka'ni na ra.
5 Ña kan ke xindiaa ni va ndia soldado
kan ra Pedro, saa chi ndiküni ndia ña
saña ra, ra na ve'e ñu'u na ndikun Jesús
ra tiaa ni va ni'i ndika'an na kan xi'in
Ndioxi xa'a ra.

Tava va Ndioxi ra Pedro ve'e kàà

6 Ra mii ñuu, ña tuvi inka kii ña tava
ra Herodes ra Pedro ve'e kàà, ra ndataxi
ra ra nda'a na ñuu kuni ra. Ra ñuu kan
ke kandu'u ra Pedro kixi ra ini ve'e kàà
kan, ra iin ndia soldado nu'ni ndia nda'a
ra xixiyo xi'in yo'ó kaa, ra ndia sava kan
ndita ndiaa ye'e chike'e va.
7 Saa ra tu'va ndixaa va iin ra tatun
ra ti'vi Ndioxi, ra iin ndaye'e nii va ini
ve'e kàà kan. Ra saa nditandiaa nda'a
ra kindika ra Pedro ña sandoto ra ra, ra
ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Kama ni ndakoo kun —kachi ra.
Saa ra iin nindaxi mii va yo'ó kaa kan
nda'a ra Pedro,
8 Ra saa ndika'an ka ra tatun kan xi'in
ra, kachi ra saa:
—Ndakundichi ra ndakundixi vii kun
tikoto kun ra ndachikaa kun ndixan xa'a
kun —kachi ra.
Ra saa ndixa ke xa va ra Pedro, ra saa
ndika'an tuku va ra tatun kan xi'in ra
kachi ra saa:
—Ndakusukun tikoto ña isukun kun, ra
kundikun kun yu'u ku'un yo —kachi ra.
9 Saa ra ndakundikun ndixa va ra Pe-
dro sata ra kua'an ra xi'in ra, ndi su
ndikundäa ini vi ra Pedro a ña ndixa ke,
xa ra tatun kan saa xi'in ra, ra a ña satuvi
va ke nuu ra ka'an ra.
10 Ra saa ndiya'a ndia kua'an ndia nuu
ndee iin ti'vi ndia soldado ndia nuu, ra
ndiya'a tu ndia nuu ndee ndia ndiaa ña
uvi va, ra saa ndixaa ndia nuu iyoo ye'e
ña xitondiaa ya'ya ka'nu, ra iin ndanuña
mii va kaa chee ñaa ndasi ye'e kan; ra
ta kee ndia chi ke'e, ra saa iin vivii lo'o
ndixa'an ndia ya'ya kan, saa ra nindoñu'u
va ra tatun kan, ndia saa ra nindoo
mitu'un va ra Pedro.

11 Ra saa vi ke kundaa kaxi ini ra, ra
ndika'an ra kachi ra saa:
—Ña ndixa va ke ti'vi tata yo Ndioxi iin
tatun ra, ña kixi ra sakaku ra yoo nda'a
ra Herodes, ra saa tu nuu na judío ta'an
va yo —kachi ra.
12 Ra nani saa kuu ra ña ndakani ini ra,
ra saa ndaki'in ra kua'an ra chi ve'e ña
María, si'i ra Juan, ra ka'an tu na ña nani
ra Marcos va, ra xa kua'a ni va na ndikun
Jesús ndakuta'an ndee ve'e kan ña ka'an
na xi'in Ndioxi.
13 Ra ta ndixaa ra Pedro kani nda'a ra
ye'e ña iyoo chi yu'u ya'ya, ra saa kuyachi
ña lo'o ña nani Rode ña koto'ni ña yoo ku
na.
14 Ra ta ndakuni ña tachi ra Pedro, saa
ra tiaa ni kusii ini ña, ra nindaküña vi
ña ye'e. Chi iin xinu ña ndixa'an ña
ndatu'un ña xi'in na, ña íin ra Pedro ye'e.
15 Ndi su ndikandïxa vi na ña, ra
ndika'an na xi'in ña kachi na saa:
—¡Ña sana va kuvi yo'o! —kachi na.
Ndi su iin tutuun va ka'an ña, ña íin ra
Pedro ye'e. Ra saa ndika'an na xi'in ña
kachi na saa:
—Süvi vi ra; chi nima va ra kuvi ña
—kachi na.
16 Ra nani saa kuu na, saa ra kani nda'a
tuku va ra Pedro ye'e kan, ra ta ndakuña
na, ra suvi kuvi va ra, saa ra tiaa ni
ndayu'vi ini na ña xini na ra.
17 Ra saa ndixika nda'a ra nuu na, ña
na koo taxin yu'u na, ra saa nandi'vi ra
ve'e xi'in na, ra xa'a ra ndakani ra nuu
na ndia ku'va ke xa Ndioxi ña tava ra ra
ve'e kàà. Ra ndika'an ra xi'in na, kachi ra
saa:
—Ndatu'un ndo ña yo'o xi'in ra Jacobo,
ra saa tu xi'in takundi'i na ta'an yo na
ndikun Jesús va —kachi ra.
Ndia saa ra ndaki'in ra kua'an ra inka
ñuu va.
18 Ra te ndituvi kii kan, saa ra iin sana
su'va va ini ndia soldado kan, saa chi
ndikundäa ini ndia ni ke ndo'o vi ra
Pedro.
19 Saa xa'ndia ra Herodes chiñu nuu
ndia soldado ña na kaka ndia ndanduku
ndia ra Pedro. Ra ndixika ndixa va ndia
nanduku ndia ra ndi su nindanï'i ndia ra,
ra saa ndakana ra Herodes ndia ra xa'a
ra sana'ma ra ndia, ra te ndi'i ndia saa ra
xa'ndia ra chiñu ña na ka'ni va ndia. Ra
ta ndi'i xa ra Herodes takundi'i ña yo, ra
saa kee ra Judea ra ndaki'in ra kua'an ra
kandu'u ra chi ñuu Cesarea va.

Su'va ke kuu ta ndixi'i ra rey Herodes

20 Ra nani saa kuu ra íin ra ñuu kan, ra
saa nduku ndia kuna'nu nuu ñuu Sidón,
xi'in ndia kuna'nu nuu ñuu Tiro ku'va
ña ndakuta'an mani ndia xi'in ra, saa chi
tiaa ni sáa̱ ini ra xini ra na ñuu Tiro xi'in
na ñuu Sidón. Saa chi ñu'ú ñuu nuu
xa'ndia ra chiñu ke ̱kee ña xixi na, ra
xa'a ña kan ke ndiküni na kuachi xi'in
ra. Ra saa ndakuta'an na ra taxi na xu'un
nda'a ra iin ra xinani Blasto ra xachiñu
nuu ra Herodes, ra ra Blasto kan kuvi
ra sakindoo mani na ñuu kan xi'in ra
Herodes.
21 Ña kan ke va'a xakin Herodes iin kii
ña xaa na nuu ra, ra ta ndixaa kii kan
ra saa ndakundixi ra tikoto ña ndixi ra
te xa'ndia ra chiñu, ra ndakundu'u ra
tiayu nuu xa'ndia ra chiñu, ra saa xa'a
ra ndatu'un ra xi'in na.
22 Ra saa xa'a yuvi kan ndiee ka vi ka'an
na, kachi na saa:
—¡Süvi ra yuuvi yo'o kuvi ra ka'an!
¡Chi Ndioxi va kuvi ra ka'an! —kachi na.
23 Ra sakan saa kuu na ka'an na, saa ra
ndikun ndixinu va iin ra tatun Ndioxi, ra
taxi kue'e nda'a ra, ra nuu na saa ndixi'i
va ra, ra ndikun xa'a tikuxi xaxi va ri ra,
saa chi ndindäsaka'nu ra Ndioxi, chi mii
va ra ndasaka'nu ra.
24 Ndi su tu'un Ndioxi, ra iin takundi'i
va ñuu nindutia ndoso ña kua'an ña.
25 Ra te sandi'i ra Bernabé xi'in ra Saulo
ña ndika'an ndoso ndia tu'un Ndioxi ñuu
Jerusalén, ra saa ndaki'in ndia kua'an
ndia ñuu Antioquía, ra kua'an tu ra Juan
ra ndakunani Marcos va xi'in ndia.

13

Xa'a Bernabé xi'in ra Saulo xika ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi

1 Ra ve'e ñu'u ñuu Antioquía ke ndixiyo
ndia ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi, ra
ndixiyo tu ndia maestro saña'a yuvi va,
Ra ndia yo'o kuvi ndia: ra Bernabé, xi'in
ra Simón (ra ra kan kuvi ra ndika'an na
ra tuun xi'in), xi'in ra Lucio ra kee ñuu
Cirene, xi'in ra Manaén (ra ra kan kuvi ra
inuu xa'nu xi'in ra Herodes, ra xikuu ra
chiñu chee chi Galilea), xi'in ra Saulo.
2 Ra saa kuu iin kii ra ndee na ka'an na
xi'in Ndioxi, ra iyoo su'un na ña ndixïxi

na, ra saa ndika'an Tachi Yii xi'in na kachi
ña saa:
—Ra Bernabé xi'in ra Saulo, kuvi ndia
ndikaxin yu ku'un ka'an ndoso tu'un yu,
ra na tava siin ndo ndia, ra ka'an ndo xi'in
Ndioxi xa'a ndia ña va'a na saxinu ndia
chiñu ña ndikaxin yu ndia sa ndia —kachi
ña.
3 Ra te sandi'i na ña ndika'an na xi'in
Ndioxi xi'in ña ndixiyo su'un na ña
ndixïxi na, ra saa chindee na nda'a na
sata ndia ña ndika'an na xi'in Ndioxi xa'a
ndia. Ra te ndi'i saa nindiayu ta'an na
xi'in ndia ña kee ndia kua'an ndia ka'an
ndoso ndia.

Ka'an ndoso ra Bernabé xi'in ra Saulo tu'un Ndioxi nuu na ñuu Chipre

4 Ra saa ti'vi Tachi Yii, ra Bernabé xi'in
ra Saulo, kua'an ndia ñuu Seleucia ña
ndikaa yu'u mini, ra te ndixaa ndia ikan
ra saa nandaa ndia itun xika nuu mini ra
ndaki'in ndia kua'an ndia ñu'ú ña ndikaa
ni'ni nuu mini ña nani Chipre.
5 Ra te ndixaa ndia ñuu ña nani Salam-
ina, ra ikan xa'a ndia ka'an ndoso ndia
tu'un Ndioxi ta ve'e ñu'u, ta ve'e ñu'u na
judío ña iyoo kan. Ra kua'an tu ra Juan
Marcos va ña chindiee ta'an ra xi'in ndia.
6 Ra xinu'ni ndia saa ndixaa ndia, ndia
ñuu ña nani Pafos va. Ra ikan ndakuta'an
ndia xi'in iin ra judío ra nani Barjesús, ra
ra saka kuvi ra. Ra kua'a ni yuvi sanda'vi
ra, ña ndika'an ra ña kuu ra ra ka'an
ndoso tu'un yu'u Ndioxi.
7 Ra va'a ni xita'an ra xi'in ra chiñu chee
ra nani Sergio Paulo, ra ra chiñu kan ra
ndichi ni ra, ña kan ke va'a kana ra ra
Bernabé xi'in ra Saulo ña kua'an ndia nuu
ra, saa chi kuni ni ra ña kuni so'o ra tu'un
Ndioxi.
8 Ndi su nditäxi va'a vi ra saka kan ña
kandixa ra chiñu chee kan tu'un Ndioxi.
Ra ra saka kan, ra Elimas ke kachi kivi ra
tu'un griego.
9 Saa ra tiaa ni chitu ra ra Saulo ra
ndakunani Pablo xi'in Tachi Yii, ra saa iin
kaxi kaxi ndakoto'ni ra nuu ra saka kan,
10 ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:
—¡Yo'o, ra se'e timia'a va kuvi kun, saa
chi sanda'vi kun yuvi, ra kundasi tu kun
ña ndaa va, ra iin chitu ndaa nima kun
xi'in takundi'i chiñu maña, xi'in chiñu
kui'na! ¿Ra a täan xa va'a na kutuvi
kun ña kava kun ña ndaa ña kuu kuenda
Ndioxi?
11 Ra vichin taxi Ndioxi tundo'o nda'a
kun ra kukuaa kun ndia'vi kii, ra küni ka
kun ña ye'e ñu'u.
Saa ra ndikun kuñaa nuu va ra ña
kukuaa ra, saa ra ndiküvi ka ku'un ra, ra
ndia nda'a va ra ke xika ña ndanduku ra
yuvi tiin nda'a ra ña va'a ku'un ra.
12 Ra te xini ra chiñu chee ka ña kuu
kan, ra kandixa va ra, ra ndakanda ni ini
ra xi'in ña saña'a na xa'a Ndioxi.

Xika ra Pablo xi'in ra Bernabé ka'an ndoso ndia ñuu Antioquía ña Pisidia

13 Ra saa ndaki'in ra Pablo kua'an ra
xi'in ndia ita'an xi'in ra ñuu Pafos ra
ikan ndandaa ndia itun xika nuu mini, ra
ndaki'in ndia kua'an ndia chi ñuu Perge
ña ndikaa chi Panfilia. Ra ra Juan Marcos
nindoo ñuu Pafos va, ra ikan nandiko ra
kuanu'u ra ñuu Jerusalén va.
14 Ra ta ndi'i ndika'an ndoso ndia tu'un
Ndioxi ñuu Perge, ra saa ndaki'in ndia
kua'an ndia ñuu Antioquía ña ndikaa chi
Pisidia va. Ra saa kuu ra ndaki'in ndia
kua'an ndia ve'e ñu'u nuu ndakuta'an
na judío iin kii ña ndakindiee na, ra te
ndixaa ndia ra saa ndiki'vi ndia ini ve'e
ñu'u kan ndakundee ndia.
15 Ra te ndi'i ka'vi na ndiayu Ndioxi ña
tiaa ra Moisés, xi'in ña tiaa na ka sava
na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi, ra saa ti'vi
ndia kuna'nu ve'e ñu'u kan tu'un nuu ra
Pablo xi'in ndia ta'an ra, ra su'va ke kachi
ndia:
—Ñani, tu iyoo iin tu'un va'a ka'an ndo
xi'in na ndee yo'o ña va'a na ndakindiee
ini na, ra na ka'an ndo xi'in va na —kachi
ndia xi'in ra.
16 Ra saa ndakundichi ra Pablo ra
ndixika nda'a ra nuu yuvi kan ña na koo
taxin yu'u na. Ra saa ndika'an ra xi'in na
kachi ra saa:
—Ndo'o, na ta'an yo ñuu Israel, na
kandixa Ndioxi, ra tiaa so'o ndo.
17 Tata yo Ndioxi, ra ki'in kuenda xi'in
ñuu yo Israel, kuvi ra ndikaxin na xii
xikua yo, ra ndukua'a ni na xa ra ta
ndixa'an na xindee na ñuu Egipto, ra te
ndi'i saa tava ra na xi'in ndiee ra ñuu kan.
18 Ra uvi xiko saa kuiya ña ndixika na
iku yuu, ra xïin va Ndioxi xa ndiee ini ra
xi'in na.
19 Ra sandi'i ra xa'a uxa ñuu ña xindo'ni
chi Canaán, ra ndataxi ra ñu'u kan nda'a
na xii xikua va yo.

20 Ra ta ndi'i, ra saa taxi ra tiaa ndia
xa'ndia chiñu nuu na, ku'va kumi ciento
sava kuiya, iin saa ndia kuiya ña xa'ndia
chiñu ra Samuel ra ndika'an ndoso tu'un
yu'u Ndioxi.
21 Ra saa xa'a na nduku na iin rey ra
ka'ndia chiñu nuu na nuu Ndioxi, ra saa
taxi Ndioxi ra Saúl, se'e ra Cis, ra kuu
ndise'e ra Benjamín, ña xa'ndia ra chiñu
inka uvi xiko kuiya.
22 Ra ta kindiaa Ndioxi chiñu nda'a ra
rey Saúl, ra ndataxi ra ndiayu nda'a ra
David ña nduu ra rey, ra saa ndika'an
ra xa'a ra, kachi ra saa: "Ra David, se'e
ra Isaí, kuvi iin tiaa ra va'a, ra xani
ini ta ku'va xani ini yu, ra ra kan kuvi
ra sanduvi takundi'i chiñu ña kuni yu",
kachi ra.
23 Ra ndise'e ra David kan kuvi Jesús ra
ndikaxin Ndioxi sakaku na ñuu yo Israel
va. Ra xa saa ke iyoo tu ña kindoo mii
Tata yo Ndioxi xi'in na xii xikua va yo.
24 Ra ta kumani ka xaa Jesús, ra
xa ndixika va ra Juan ra sakuchi yuvi
ña ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu
takundi'i na Israel, ña na nandiko ini na
xa'a kuachi na, ra kuchi na, kachi ra.
25 Ra ta xa ndinumi ka'ni na ra Juan
kan, ra saa ndika'an ra kachi ra saa: "Süvi
vi yu'u kuvi ra ndixaa sakaku ndo'o, ndi
su chi sata yu'u ndikun iin tiaa vaxi ra,
ra ndia nii chiñu lo'o köo ndiayu yu sa yu
nuu ra, saa chi ndia nii ndixan vi ra ke
kuchüun yu ndaxi yu, saa chi chee ni ka
va ra kan nuu yu'u", kachi ra.

26 'Ña kan ke na kundaa ini ndo'o, na
ñani yo, na kuu ndise'e ra Abraham, ra
saa tu ndo'o, na küu judío va ra kandixa
ndo Ndioxi, chi xa'a takundi'i va yo ke
taxi Ndioxi tu'un ra ña sakaku ña yoo.
27 Ndi su na ndee Jerusalén xi'in ndia
chiñu xa'ndia chiñu nuu na, ra ndin-
daküni vi na Jesús ña kuu ra ra kixi
sakaku yoo, ra nii tu'un ña tiaa ndia
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña
ka'vi na ve'e ñu'u ta iin ta iin kii
ndakindiee na ke ndikundäa ini na xi'in
vi; ña kan ke ta xa'ni na Jesús ra ndixinu
nuu tu'un kan.
28 Ra va'a ni köo va kuachi ra ndindani'i
na, ndi su ndika'an va na xi'in ra Pilato ña
katakaa ra ra ndika cruz ndixi'i ra.
29 Ra ta ndi'i xa na takundi'i ña ka'an
tu'un Ndioxi xa'a Jesús ña xiniñu'u ndo'o
ni ra, ra saa sanuu na ra nda'a cruz ra
ndinduxin na ra.
30 Ndi su sandatiaku va Ndioxi ra.
31 Ra kua'a ni ka va kii ndita ra ndixika
ra xi'in na xita'an xi'in ra, na kee xi'in ra
chi Galilea ra iin saa xaa na xi'in ra ndia
Jerusalén. Ra na kan kuvi na ka'an ndoso
nuu yuvi xa'a ra vichin va.

32 'Xa'a ña kan ke ndatu'un tu ndu'u
va xi'in ndo vichin, xa'a tu'un va'a, ña
kindoo Ndioxi xi'in na xii xikua yo xina'a.
33 Ra na kundaa ini ndo chi xa saxinu
va Ndioxi ña kindoo ra xi'in na xii xikua
yo nuu yo vichin, saa chi sandatiaku va
ra Jesús, ta ku'va kachi tutu salmo ña uvi
ña kachi su'va: "Yo'o kuvi se'e yu, ra taxi
yu ña kutiaku kun vichin", kachi ña.
34 Ra xa ndika'an va Ndioxi ña sanda-
tiaku ra Jesús, ra ndia nii ka kii küvi ra.
Ra su'va ke kachi Ndioxi ndika'an ra: "Ña
va'a ña kindoo yu xa'a xi'in ra David, ra
nda'a ndo'o va ke taxi yu ña", kachi ra.
35 Ña kan ke ka'an inka salmo kachi ña
saa: "Täxi kun tia'yu iki kuñu, ra xachiñu
nuu kun, ra ku'vi ni ini kun xini kun",
kachi ña.
36 Ra na kundaa ini ndo, chi süvi xa'a
ra David ke ka'an tutu salmo kan. Chi ta
xitiaku ra, ra ña ndixa ke xa'ndia va ra
chiñu nuu na ñuu ra ta ku'va kuni Ndioxi,
ndi su te ndixi'i ra, ra ninduxin na ra xi'in
na iva si'i ra, ra nditia'yu va ra.
37 Ña kan ke na kundaa ini ndo, chi
xa'a Jesús va ke ka'an ña, saa chi ra kan
kuvi ra ndatiaku xa Ndioxi, ra nditiä'yu
iki kuñu ra.
38 Na ta'an yo, na kundaa ini ndo, chi
Jesús ra ka'an ndi xa'a xi'in ndo yo'o, kuvi
ra kuchuun koo ka'nu ini xa'a kuachi ndo.
39 Ra takundi'i na kandixa Jesús, ra xa
ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi va ndasa
ra na, ndi su ta xindo'ni na tixi ndiayu ña
ndakoo ra Moisés ra ndïxa vi Ndioxi saa
xi'in na.
40 Ra kuenda ni na koo ndo, ña va'a
na ndö'o ndo tundo'o ña tiaa na ndika'an
ndoso tu'un yu'u Ndioxi xa'a xina'a, ta
kachi na su'va:

41 Na kundaa ini ndó'o, na □xa siki Ndioxi,
ra na ndakanda ini ndo, ra na
ndoñu'u ndo;

Saa chi yu'u ra kuu Ndioxi kuvi ra xa
kua'a ni chiñu ña ndichi ni ña xini
ndo ña ndee ndo vichin,
ra va'a ni kua'a ni va yuvi na ndatu'un
xa'a ña xi'in ndo, ra kandïxa vi
ndo na, kachi ña tiaa na —kachi ra
Pablo xi'in na.
42 Ra ta sandi'i ra Pablo ndika'an ndoso
ra nuu na, ra saa kanata ra ini ve'e ñu'u
na judío kan xi'in ndia ita'an xi'in ra.
Saa ra kuyachin va yuvi na küu judío ra
ndika'an na xi'in ra ña na kixi tuku ra
inka kii ndakindiee ña saña'a ra na tu'un
Ndioxi.
43 Ra ta nindutia ndi'i na kee ve'e ñu'u
kan kua'an na, ra saa ndakundikun kua'a
ni na judío, xi'in na küu judío na kandixa
Ndioxi kua'an na sata ra Pablo xi'in ra
Bernabé. Ra ndika'an ndia xi'in na ña na
ndïko ini na kundikun na Ndioxi, ra xá ña
va'a ña ka'nu xi'in na.
44 Ra ta nditiandiaa inka kii ña
ndakindiee na, ra saa ndakuta'an
takundi'i na ñuu kan ña kuni so'o na
tu'un Ndioxi.
45 Ndi su ta xini na judío kan ña kua'a
ni yuvi ndakuta'an ña kuni so'o na tu'un
Ndioxi, saa ra tiaa ni ndukuini ini na xini
na ra Pablo, Ra saa xa'a na ndika'an ña'a
kini na xa'a ra, ra ni süvi ña ndaa ke ka'an
ra, kachi na.
46 Ndi su ndiyü'vi vi ra Pablo xi'in ra
Bernabé, chi ndia ndiee ka ndundaku ini
va kuvi ndia, ra ndika'an ndia xi'in na,
kachi ndia saa:
—Xa saa xi'na ka xi'in ndo'o, na kuu
ta'an ndi ke xiniñu'u ndatu'un va ndi
tu'un Ndioxi, ndi su xa'a ña xïin ndo kuni
so'o ndo ña, ra nï'i ndo kutiaku ndo ndia
ndikaa ndiku'un, saa ra va'a ka na ku'un
ndi ndatu'un ndi xi'in yuvi na küu judío
va vichin.
47 Saa chi xa saa ke iyoo chiñu ña
xa'ndia mii Tata yo Jesús nuu va ndi, ta
kachi ra su'va:
Ndo'o kuvi ndo taxi yu ndiayu nda'a, ña
kuu ndo ñù'ù ña kutuun ndo nuu
takundi'i yuvi na küu judío,
Ra ku'un tu ndo ka'an ndoso ndo tu'un yu,
iinii kuvi nuu ña yuuvi ña va'a na
kundaa ini takundi'i yuvi ra kaku
na, kachi ra —kachi ra Pablo xi'in
na.
48 Ra ta xini so'o yuvi na küu judío ña
ndika'an ra Pablo, saa ra tiaa ni kusii
ini na, ra ndika'an na ña va'a ni tu'un
Ndioxi; ra kandixa takundi'i va yuvi na
xa nini'i ta'vi ña kutiaku na xi'in Ndioxi
ndia ndikaa ndiku'un.
49 Ra saa ndindutia ndoso tu'un Ndioxi
kua'an ña iinii kuvi ñuu ña ndo'ni kan.
50 Ra saa chikaa yu'u na judío kan,
sava na si'i, na to'o, na tiaku ini, ra
chikaa yu'u tu na sava tiaa ndia kuna'nu
ndee ñuu kan, ña na ndakita'an tu'un
na ra kanita'an na xi'in ra Pablo xi'in ra
Bernabé, ra tava na ndia ñuu kan ku'un
ndia kuni na.
51 Ra saa sakoyo ra Pablo yaka xa'a ra,
ra saa tu ra Bernabé va, ra ña kan kuvi
ña ka'an xa'a ndia ña ndïso ka ndia xa'a
kuachi ña sa na ñuu kan, ndia saa ra
ndaki'in ndia kua'an ndia chi ñuu ka'nu
Iconio va.
52 Ndi su takundi'i yuvi na xa ndaki'in
tu'un Jesús, ra tiaa ni va kusii ini na kan,
ra iyoo tu Tachi Yii xi'in va na.

14

Ndixaa ra Pablo xi'in ra Bernabé ñuu Iconio

1 Saa kuu, ra ndaki'in ra Pablo xi'in ra
Bernabé kua'an ndia, ra saa ndixaa ndia
ñuu Iconio, ra saa ndiki'vi ndia ve'e ñu'u
na judío, ra xa'a ndia ndika'an ndoso ndia
tu'un xa'a Jesús nuu na. Ra kua'a ni na
judío xi'in na küu judío kandixa Jesús.
2 Ra na judío na ndikandïxa tu'un
Ndioxi ra chikaa yu'u na yuvi na küu
judío, ña na ndakani ki'vi ini na kuni na
na ndikun Jesús.
3 Ndi su ra Pablo xi'in ra Bernabé,
ra na'a ni ka va kuachi ndia ñuu kan,
ra ndaku ni ndika'an ndoso ndia tu'un
Ndioxi nuu na, ra xindiaa ni ini ndia
Jesús. Ra mii Ndioxi kuvi ra taxi ra ndiee
nda'a ndia ña xa ndia ña ndichi xi'in
ña xitu'un, ra ndaña'a ra nuu tu'un ña
ndika'an ndoso ndia xa'a ra ña kuu ña ña
ndaa.
4 Ra saa ndata'vi ta'an ndi'i va na ñuu,
ra sava na xikita'an xi'in na judío, ra
sava tu na xikita'an xi'in ra Pablo, xi'in
ra Bernabé va.
5 Ra saa ndakuta'an na judío xi'in na
küu judío, ra ndikata'an na xi'in na
chiñu, ña kanita'an na xi'in ra Pablo xi'in
ra Bernabé, ra kuun na yuu ndia, kuni na.

6 Ndi su ta kundaa ini ra Pablo xi'in ra
Bernabé xa'a ña ndikata'an na sa na xi'in
ndia, ndia saa ra kee ndia ñuu kan, ra
ndaki'in ndia kua'an ndia ñuu Listra xi'in
ñuu Derbe, ña ndikun ndiaa Licaonia, ra
saa tu ñuu ña ndo'ni yachin xi'in va ña.
7 Ra ikan ndixika ndia ndika'an ndoso
ndia tu'un va'a xa'a Jesús nuu yuvi kan.

Xakin na yuu ra Pablo ñuu Listra

8 Ra ta ndixaa ra Pablo xi'in ra Bernabé
ñuu Listra, ra saa xini ndia iin tiaa ra küvi
kaka ndu'u ra, ra tiaa kan, ra xa saa kaa
ra ta kaku vi ra.
9 Ra tiaa ka vi so'o ra ña ka'an ra
Pablo ndu'u ra, ra saa iin kaxi kaxi
ndakoto'ni ra Pablo nuu ra, ra kundaa ini
ra ña ndinuni ni va kandixa tiaa kan, ña
kuchuun Ndioxi sanda'a ra ra.
10 Saa ndika'an ra Pablo xi'in ra, kachi
ra saa:
—Ndakundichi ndaku xi'in xa'a kun
—kachi ra.
Saa ra iin kandita tiaa kan ña
ndakundichi ra, ra saa xa'a xika va ra.
11 Ra ta xini yuvi kan, ña xa ra Pablo
xi'in tiaa kan, ra saa xa'a na nda'yu tu'un
mii na, ña ka'an na ñuu Licaonia, ra kachi
na saa:
—¡Ndioxi va kuvi na ndaki'in nuu tiaa
yuuvi yo'o, ra xaa na nuu yo vichin!
—kachi na.
12 Ña kan ke ndika'an na xa'a ra Bern-
abé ña kuu ra ndioxi Júpiter, ra ra Pablo
ndika'an na xa'a ña kuu ra ndioxi Mer-
curio va, saa chi ra kan kuvi ra ndika'an
ndoso nuu na.
13 Ra saa xaa sutu ra ndiso chiñu xi'in
ve'e ñu'u ndioxi ña nani Júpiter, ña
ndichi chi nuu ñuu, nuu iyoo ye'e ña ki'vi
na ñuu kan, xi'in takundi'i na ñuu, ra
ndiaka na sindiki ra ñu'u ita siki sukun
ri ndixaa ri xi'in na, ra kuni na ka'ni na
ri ña soko na ri nuu ndia, ña ndasaka'nu
na ndia.
14 Ndi su ta kundaa ini ra Pablo xi'in ra
Bernabé, ña kuni yuvi kan ndasaka'nu na
ndia. ra saa ndata saa ini ndia tikoto ndia,
ra ndiki'vi ndia tiañu na, ra ndinda'yu
ndia nuu na, kachi ndia saa:
15 —¡Na ta'an yo! ¿Nichuun kuni ndo
ndasaka'nu ndo ndu'u? Ra tiaa ta'an mii
va ndo kuvi ndi. Ra tu'un va'a xa'a Jesús
va ke vaxi ndi ka'an ndoso ndi nuu ndo,
ra na ndakoo ndo chiñu ki'vi ña xa ndo,
ra ndakundiko ndo Ndioxi ra tiaku, ra
xava'a ndivi xi'in ñu'u, xi'in tiañu'u, xi'in
takundi'i ka ña'a ña iyoo.
16 Xina'a ra ndakoo va Ndioxi yuvi ña
xa na ndia ndia ka chiñu ña kuni na.
17 Ra va'a ni saa xa va na, ndi su
ndixikuïin vi ra ña sa ra ña va'a xi'in
na xa'a ña ndaña'a ra mii ra ña kuu ra
Ndioxi. Ra ra kan kuvi ra sakuun savi ña
kan ke va'a kana ña chi'i yo, ra va'a ni xa
ña, ña kan ke va'a iyoo ña xixi yo, ra va'a
iyoo yo —kachi ra Pablo xi'in na.
18 Ra va'a ni saa kachi ndia xi'in va na,
ndi su u'vi na va saa kuchuun ndia sasi
ndia nuu na ña va'a ndixä'ni na sindiki
kan, ña soko na ri nuu ndia.
19 Saa kuu, ra xaa va sava na judío,
na kee ñuu Antioquía xi'in na kee ñuu
Iconio, ra ndika'an na xi'in na ñuu kan, ra
kuchuun va sanda'vi na na, ra saa xakin
na yuu ra Pablo. Ra ta ndi'i, ra va'a xa
ndixi'i va ra ká'an na, ra saa kañu'u na
ra, ra ndixa'an na sakana na ra ndia chi
nuu ñuu kan.
20 Ndi su ta ndixaa na ndikun Jesús
xinunduu na ra Pablo, saa ra ndakoo va
ra, ra saa nandiko tuku ra ndaxaa ra ñuu
kan xi'in va na; Ra ta ndituvi inka kii, ra
saa ndaki'in ra kua'an ra xi'in ra Bernabé
chi ñuu Derbe va.
21 Ra te ndi'i, ndika'an ndoso ndia
tu'un va'a xa'a Jesús nuu na ñuu kan.
Saa ra kua'a ka vi na kandixa Jesús, ra
saa nandiko tuku ndia kua'an ndia chi
ñuu Listra, xi'in ñuu Iconio, xi'in ñuu
Antioquía.
22 Ra ta ndixaa ndia ta iin iin ñuu kan,
ra saa ndika'an ndia xi'in na ndikun Jesús
ña ndaku ni na koo ini na, ra ndika'an
ka tu ndia xi'in na, ña xiniñu'u ndo'o ni
va na, ra saa ke kuchuun na ki'vi na nuu
xa'ndia Ndioxi chiñu.
23 Ra ndikaxin tu ndia, ndia xikua'a
ndia kunuu nuu ta iin iin ve'e ñu'u va, ra
ta ndi'i ndika'an ndia xi'in Ndioxi, xi'in
ña ndixiyo su'un ndia, ña ndixïxi ndia, ra
saa ndika'an ndia xi'in Ndioxi xa'a ndia
xikua'a kan.

Nandiko ra Pablo xi'in ra Bernabé ñuu Antioquía ña ndikun ndiaa Siria

24 Ra te ndi'i, ra saa ndaki'in ra Pablo
xi'in ra Bernabé kua'an ndia, ra saa
ndiya'a ndia chi Pisidia, ra ndixaa ndia
ndia chi Panfilia.

25 Saa ra ikan ndika'an ndoso ndia tu'un
Ndioxi ñuu Perge, ra saa tu ñuu Atalia va.
26 Ra ndia ikan nandaa ndia itun xika
nuu mini, ra ndaki'in ndia kuanu'u ndia
ñuu Antioquía, ra ñuu kan ke ndika'an na
xi'in Ndioxi xa'a ndia, te xa'a ndia xika
ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi.
27 Ra ta ndixaa ndia ñuu Antioquía
kan, ra saa ndakana ndia takundi'i na
ve'e ñu'u, ra ndatu'un ndia xi'in na xa'a
takundi'i ña xa Ndioxi xi'in ndia, saa chi
ndia na küu judío va xiin ndakundikun
kandixa Jesús.
28 Ra na'a ni ka va xindee ndia ñuu kan,
xi'in na kandixa Jesús.

15

Ndakuta'an na ndikun Jesús ña kata'an na ñuu Jerusalén

1 Ra te xikandu'u ra Pablo ñuu Antio-
quía xi'in ra Bernabé ke ndixa'an sava
tiaa ndia kee chi Judea, ñuu Antioquía
kan, ra ndika'an ndia xi'in tiaa ndia
kandixa Jesús ña xiniñu'u ni na kakin na
tuni Ndioxi ndia, ra kandixa tu ndia Jesús
va, ra saa ke kaku ndia, chi saa ke kachi
ndiayu ña ndakoo ra Moisés, kachi ndia
xi'in ndia.
2 Ndi su ndikindöo vi ini ra Pablo xi'in
ra Bernabé xa'a ña ndika'an ndia kee
Judea, ña kan ke xa kuachi ni ndia xi'in
ndia, ra saa ndakuta'an na ve'e ñu'u,
ra kindoo na ña ku'un ra Pablo xi'in ra
Bernabé xi'in sava ka ndia ve'e ñu'u kan,
ndia ñuu Jerusalén ña kata'an ndia xa'a
chiñu kan, xi'in ndia xita'an xi'in Jesús,
ra saa tu xi'in ndia xikua'a ve'e ñu'u va.
3 Ra saa ti'vi na ve'e ñu'u ñuu Antioquía
kan ndia kua'an ndia; ra ichi kua'an
ndia ke ndikaa Fenicia xi'in Samaria, ra
saa ndiya'a ndia ndatu'un ndia xi'in na
ndikun Jesús na ndee kan, xa'a na küu
judío ña xa kandixa na Jesús. Ra ta
kundaa ini na saa ra kusii ka vi ini na.
4 Ra ta ndixaa ra Pablo xi'in ra Bernabé
ñuu Jerusalén, saa ra xa iyoo nduvi va na
ve'e ñu'u, xi'in ndia xita'an xi'in Jesús,
xi'in ndia xikua'a ve'e ñu'u, ña ndaki'in
mani na ndia, ra saa xa'a ndia ndatu'un
ndia xi'in na xa'a takundi'i ña xa Ndioxi
xi'in ndia.
5 Saa ra ndakundita va sava ndia fariseo
ndia xa kandixa Jesús, ra ndika'an ndia
kachi ndia saa:
—Tiaa ndia küu judío ra xiniñu'u ni
va na koo tuni Ndioxi ndia, ra tiaa xi'in
na si'i ra xiniñu'u tu na kundikun va
na ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés
—kachi ndia.
6 Ra saa ndakuta'an ndia xita'an xi'in
Jesús, xi'in ndia xikua'a ve'e ñu'u, ña
kata'an ndia xa'a chiñu kan.
7 Ra te xa kua'an kuna'a ni ndatu'un
kuachi ndia xa'a chiñu kan, saa ra
ndakundichi va ra Pedro ndika'an ra xi'in
ndia kachi ra saa:
—Ñani yo, xa kundaa ini takundi'i va
ndo ña ndikaxin Ndioxi yu'u tiañu ndo,
ña ku'un yu ka'an ndoso yu tu'un va'a
xa'a Jesús nuu yuvi na küu judío, ña va'a
na kandixa na.
8 Saa chi xini va Ndioxi ndia ku'va ke
iyoo nima na, ña kan ke va'a xiin ra
ndaki'in mani ra na, ra ta ku'va xa ra xi'in
yoo ña taxi ra Tachi Yii ra, ña iyoo ña xi'in
yo ke xa tu ra xi'in na kan va.
9 Saa chi nuu Ndioxi ra iin kuvi va yo
xi'in na küu judío. Saa chi ndakatia tu ra
nima na kan va xa'a ña kandixa na ra.
10 ¿Ra nichuun ke ndiee ni ini ndo'o,
ña xïin ndo kandixa ndo ña xa ndaki'in
Ndioxi na, ra ka'an ndo xi'in na, ña sa
na chiñu ña u'vi ni ña ndikuchüun na xii
xikua yo sa na, ra ni mii yo kuchüun sa
ña?
11 Ra xa kundaa va ini yo chi süvi ña
kan ke ndisakaku yoo, chi Tata yo Jesús
va kuvi ra sakaku yoo, ra ña uun va ke
sakaku ra yoo, ra saa tu na kan va —kachi
ra.
12 Ra saa ndakundichi ra Bernabé xi'in
ra Pablo ra xa'a ndia ndika'an ndia, saa
ra kutaxin yu'u takundi'i va na, ra tiaa va
so'o na ña ndika'an ndia, xa'a ña ndichi
xi'in ña xitu'un ña taxi Ndioxi nda'a ndia
xa ndia xi'in na küu judío.
13 Ra ta sandi'i ndia ndika'an ndia, ra
saa ndika'an ra Jacobo, kachi ra saa:
—Ñani yo, tiaa so'o ndo, na ka'an yu
xi'in ndo:
14 Vichin, ra xa xini va so'o yo ña
ndatu'un ra Simón ndia ku'va ke sakaku
Ndioxi na küu judío; ra ña nuu va ke xa
ra ña va'a xi'in na, ña ndikaxin ra na ña
kuu na, na ñuu ra.

15 Ra xa'a ña yo'o ke ka'an tu ña tiaa
na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña
kachi su'va va:
16 Ra ta xa na ndi'i ña yo'o,
ra saa nandiko yu ndasava'a tuku yu ve'e
ra David ña nduva,
ra ndasava'a tuku yu ve'e nuu ndixiyo
ve'e te yachi,
ra ndakanindichi tuku yu ña,
17 ña va'a na nanduku takundi'i ka sava
na judío yu'u,
ra saa tu takundi'i yuvi na küu judío va,
na xa ndikaxin va yu,
18 kachi Tata yo Ndioxi, ña ndika'an ra
xa'a ña kuu vichin ta yachi.
19 ’Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo
ña na käsi yo nuu na küu judío, na xa
kandixa Ndioxi, chi na kandixa va na ra.
20 Ra takua ña kuvi sa yo ke tiaa yo iin
tutu ku'un nda'a na ña na käxi ka na ña'a
ña soko inka yuvi nuu na'na va, xi'in ña
na küsun tiaa xi'in na si'i tu täan tanda'a
va'a na, ra saa tu na si'i va, xi'in ña na
käxi na kuñu kiti ri ixa'na, xi'in ña na käxi
na nii.
21 Saa chi ndia xina'a vi ke xa'a na
ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi ña tiaa ra
Moisés, saña'a na xa'a ña yo'o ve'e ñu'u
nuu ndakuta'an yoo na judío takundi'i kii
yii ña ndakindiee yo —kachi ra Jacobo
xi'in na.
22 Ra saa ndakuta'an ndia xita'an xi'in
Jesús, xi'in ndia xikua'a ve'e ñu'u, xi'in
takundi'i na ve'e ñu'u, ra kindoo na ña
ndakaxin na sava ndia yuta'an xi'in na
ra ti'vi na ndia ku'un ndia xi'in ra Pablo,
xi'in ra Bernabé ñuu Antioquía. Ra saa
ndikaxin na ra Judas, ra ra yo'o, ra xinani
tu ra Barsabás va, xi'in ra Silas, ra ndia
ndikaxin na ra ndia xiniñu'u va'a kuvi
ndia nuu na ñani yo na ve'e ñu'u.
23 Ra xi'in ndia kan ke ti'vi na tutu ña
kua'an nuu na küu judío, ra ndikun na
Jesús, ra su'va ke kachi ña:

“Ñani yo, na küu judío, na ndee ñuu
Antioquía ña ndikun ndiaa Siria, xi'in
ndo'o na ndee ñuu ña ndikun ndiaa
Cilicia, ndu'u, ndia xita'an xi'in Jesús,
xi'in ndia xikua'a, xi'in na ve'e ñu'u kuvi
ndi ka'an ndioxi xi'in ndo.
24 Ra ti'vi ndi tutu yo'o xaa ña nuu ndo,
saa chi xa kundaa va ini ndi ña ndixaa
sava na kee yo'o, ña sata'an na ndo'o, ña
kuni na sasana na ini ndo, ra ndika'an
na xi'in ndo ña xiniñu'u na koo tuni xini
Ndioxi ndia tiaa, ra xiniñu'u tu kandixa
ndo ndiayu ña tiaa ra Moisés va. Ra na
kundaa ini ndo chi süvi ndu'u kuvi ndi
nditaxi ndiayu nda'a na ña xaa na.
25 Xa'a ña kan ke ndakuta'an ndi, ña
kindoo ndi, ra ndikaxin ndi sava ndia
ita'an xi'in ndi ña xaa ndia koto'ni ndia
ndo'o; ra xi'in ra ñani yo Bernabé, xi'in
ra Pablo ke xaa ndia.
26 Saa chi ra Bernabé xi'in ra Pablo kuvi
ndia xa ndataxi mii ña ndo'o ndia xa'a
Tata yo Jesucristo.
27 Ra ra Judas, xi'in ra Silas kuvi ndia
ti'vi ndi xaa nuu ndo, ña va'a kaxi kaxi
na ndakani ndia nuu ndo xa'a takundi'i
ña ka'an tutu yo'o xa'a.
28 Ra iin yu'u va ndi xi'in ña ka'an Tachi
Yii Ndioxi, ra ña kan ke kindoo ndi ña
sandüxa ndi xi'in ndo ña chikaa ndo tuni
Ndioxi ndia tiaa, chi ña xiniñu'u sa ndo
ke:
29 na käxi ndo kuñu kiti ri soko na
nuu na'na, xi'in nii kiti, xi'in kuñu kiti
ri ixa'na; ra na küsun tiaa xi'in na si'i tu
täan tanda'a va'a ndia xi'in na, ra saa tu
na si'i va. Tu na kandixa ndo ña yo'o, saa
ra va'a ni va sa ndo. Na koo va'a ndo”,
kachi na xi'in tutu ña kua'an xi'in ndia
kua'an kan.
30 Ra ta ndixaa ndia kan ñuu Antioquía,
ra saa ndakaya ndia ndi'i na ndikun ichi
Jesús ra ndataxi ndia tutu ña kua'an xi'in
ndia nda'a na.
31 Ra ta ndi'i ka'vi na ña, saa ra kusii nii
ini na xa'a tu'un ndiee ini ña ka'an ña.
32 Ra ra Judas xi'in ra Silas ra chindiee
ta'an ni ndia xi'in na, ra ndika'an ndia
tu'un ndiee ini xi'in na, saa chi ndia ka'an
ndoso tu tu'un yu'u Ndioxi kuvi ndia.
33 Ra ikan xindee ndia ndia'vi kii, ra
saa nindiayu ta'an na ñani yo xi'in ndia
ña nandiko ndia kunu'u ndia nuu na ti'vi
ña'a.
34 Ndi su ra Silas kindoo ini ña ña ndoo
ra kan va.
35 Ra nindoo tu ra Pablo, xi'in ra Bern-
abé va ñuu Antioquía kan, ra ndakuta'an
ndia xi'in kua'a ni ka na, ra ndakundiee
na ndika'an ndoso na tu'un Ndioxi va.

36 Ra saa kuu ndiya'a lo'o kii, saa
ndika'an ra Pablo xi'in ra Bernabé, kachi
ra saa:

—Na'a, ra na ku'un tuku yo koto'ni yo
na ñani yo na ndee takundi'i ñuu nuu xa
ndixa'an yo ndika'an ndoso yo tu'un Tata
yo Jesús, ra kuni yo ndia ku'va ke iyoo na
—kachi ra.
37 Ra saa kuni ra Bernabé ña na ku'un
ra Juan, ra iyoo inka kivi nani Marcos,
xi'in ndia;
38 ndi su ndixïin ra Pablo, ña ku'un ra
xi'in ndia, xa'a ña ndakoo nda'a ra ndia
ñuu Panfilia ña ndixïin ra chikaa ra ndiee
xi'in ndia xi'in chiñu Ndioxi.
39 Ra saa ndinaa ndia xi'in ta'an ndia
xa'a ra. Ra saa ta'vi ta'an ndia, ra ra
Bernabé ndaki'in ra Marcos kua'an ra
xi'in ra chi ñuu Chipre,
40 ra ra Pablo ndikaxin ra Silas va; ra ta
ndi'i ndika'an na xi'in Ndioxi xa'a ndia,
41 ra saa kee ndia kua'an ndia, ra
ndiya'a ndia ve'e ñu'u na ñani yo na ndee
chi Siria xi'in Cilicia ndika'an ndia tu'un
ndiee ini xi'in na.

16

Kua'an ra Timoteo xi'in ra Pablo xi'in ra Silas

1 Ra ta ndi'i, saa ndaki'in tuku ra Pablo
xi'in ra Silas kua'an ndia, ra saa ndixaa
ndia ñuu Derbe, ra saa ndixaa tu ndia
Listra va, ra ikan ndani'i ndia iin ra itia
ra kandixa Jesús, ra Timoteo ke nani ra,
ra si'i ra ra judío kuvi ña, ra kandixa tu
ña kan va Jesús, ra iva ra, ra ra griego va
kuvi ra kan.
2 Ra ra Timoteo kan, ra va'a ni ndu'u
tu'un xa'a ra, nuu na ndikun Jesús na
ndee ñuu Listra xi'in Iconio.
3 Saa ra kindoo va ini ra Pablo ña ku'un
ra Timoteo xi'in ra, ra saa chikaa ra tuni
Ndioxi ra Timoteo ña va'a kuëe vä'a na
kuni na judío na ndee nuu ku'un ndia
kuni na ra, saa chi xini ndi'i va na iva ra
ña kuu ra, ra griego.
4 Ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia; ra
iin ta iyoo ña ndika'an ndia xita'an xi'in
Jesús, xi'in ña ndika'an ndia xikua'a ve'e
ñu'u Jerusalén xi'in ndia, iin saa iyoo ña
ndatu'un ndia xi'in takundi'i na ndikun
Jesús na ndee takundi'i ñuu nuu ya'a ndia
kua'an ndia.
5 Ra xi'in tu'un ña ndika'an ndia xi'in
na ve'e ñu'u ke ndinuni ni ka kandixa na,
ra kua'a ni ka tu na kandixa ta iin iin kii
va.

Ndituvi nuu ra Pablo xini ra iin tiaa ra ñuu Macedonia

6 Ra saa kuni ndia ku'un ndia chi Asia,
ndi su nditäxi Tachi Yii ña ka'an ndoso
ndia ñuu ña ndo'ni chi Asia kan. Xa'a
ña kan ke ndaki'in ndia kua'an ndia chi
Frigia xi'in Galacia.
7 Ra ta ndixaa ndia nuu ndakuta'an
xa'ñu Misia xi'in Bitinia, ra saa kuni ndia
ku'un ndia chi Bitinia, ndi su nditäxi vi
Tachi Yii Jesús ña ku'un ndia chi kan.
8 Ra saa ndiya'a ndaku ndia chi Misia,
ra iin saa nduxinu ndia ñuu ña nani Troas
ña ndikaa ndia yu'u mini va.
9 Ra ñuu Troas kan ke satuvi Ndioxi nuu
ra Pablo ñuú ra xini ra iin tiaa ra ñuu
Macedonia ña ndichi ra, ra xakunda'vi ra
nuu ra kachi ra saa: “Ya'a chi Macedonia
ra chindiee ta'an kun xi'in ndi”, kachi ra.
10 Ra ta ndi'i satuvi Ndioxi nuu ra Pablo,
saa ra ndikun xa nduvi ndi ña ku'un ndi
chi Macedonia va, saa chi xa kundaa kaxi
va ini ndi ña kana Ndioxi ndu'u ku'un ndi
ka'an ndoso ndi tu'un ra.

Chikaa na ra Pablo xi'in ra Silas ve'e kaa ñuu Filipos

11 Ra saa ndixaa ndi yu'u mini mii ñuu
Troas, ndaa ndi itun xika nuu mini, ra
ikan kee ndi, ra iin ndaku saa ndixaa ndi
ndia ñuu Samotracia, ra inka kii ndituvi
ndaki'in ndi ndixaa ndi ñuu Neápolis.
12 Ra ñuu Neápolis kee ndi, ra saa
ndixaa ndi ñuu Filipos, ra xa mani ni
gobierno ñuu Roma ñuu kan, saa chi
vi'i ni na kee Roma ndee. Ra iin ñuu
ña xiniñu'u ni ke ini ñu'u ña kuu mii
Macedonia. Ra ikan xindee ndi ndia'vi
kii.
13 Ra saa iin kii yii ña ndakindiee, kee
ndi ye'e ñuu kan chi ke'e, ra ndixa'an ndi
yu'u iin itia nuu xa yuna'a na xa'an na
ka'an na xi'in Ndioxi. Ra saa xikundee
ndi yu'u itia kan, ra ndakani ndi tu'un
Ndioxi nuu na si'i na ndakuta'an ndee
kan.
14 Ra tiañu na si'i kan ndu'u iin ña'a ña
nani Lidia, ra ñuu chee ña nani Tiatira
ke kee ña; ra ña ixiko tikoto va'a ña
kua'a tuun kuvi ña. Ra ña ndikun Ndioxi
kuvi ña, ra tiaa so'o ña ndu'u ña, ra saa
ndakuna Ndioxi nima ña, ra kandixa va
ña ña ndika'an ra Pablo.
15 Ra saa chichi ña, ra saa tu na ve'e va
ña, ra ta ndi'i saa xakunda'vi ña nuu ndi,
kachi ña saa:

—Tu ndakuni ndo yu'u, ña kuu yu ña ndikun Jesús, ra na ku'un ndo ve'e yu ña ndakindiee ndo —kachi ña xi'in ndi.
Ña xa nduxa ña xi'in ndi, ra saa ndixa'an ndi ve'e ña ndakindiee ndi.
16 Ra saa iin kii kee ndi kua'an ndi yu'u itia kan ka'an ndi xi'in Ndioxi, ra ichi kan ndakuta'an ndi xi'in iin ña'a lo'o ña kuu mii tachi ña ndáku. Ra ña xachiñu nda'vi va kuvi ña nuu iin tiaa, ra kua'a ni xu'un xakanaa ña xi'in ña xa ndáku ña, ra ndataxi ña ña nda'a tiaa kan.
17 Ra saa ndakundikun ña sata ra Pablo, ra nda'yu ña,
—Ndia tiaa yo'o, ra ndia xachiñu nuu Ndioxi ra ka'nu kuvi ndia, ra vaxi ndia ka'an ndoso ndia tu'un va'a xa'a Jesús nuu ndo, ña va'a kaku ndo —kachi ña.
18 Ra kua'a ni kii xa ña saa, ra saa vä'a ndikuni ra Pablo, ra saa ndikokuiin ra ra ndika'an ra xi'in tachi ndiva'a ña ndikaa ini ña, kachi ra saa:
—Xi'in ndiee kivi Jesucristo xa'ndia yu nuu kun, ra na kita kun ini ña —kachi ra xi'in ña.
Saa ra ndikun kita ndixa va tachi kan ini ña.
19 Ra ta kundaa ini na xito'o ña'a kan, ña küvi ka sakanaa na xu'un xi'in ña, saa ra tiaa ni ndisaa na ra tiin na ra Pablo xi'in ra Silas ra saa ndakundiaka na ndia ndixaa na xi'in ndia nuu na chiñu, ye'e chiñu ka'nu.
20 Ra saa ndixaa na xi'in ndia nuu na chiñu, kachi na saa:
—Ndia yo'o, ra ndia judío va kuvi ndia, ra xaa ndia sakanita'an ndia na ñuu,
21 ra saña'a ndia na costumbre ña xaa, ra köo ndiayu yo kutu'va yo ña, ra sa yo ña, chi na romano va kuvi yo —kachi na.
22 Saa ra ndisaa ni na ñuu xi'in ndia, ra saa xa'ndia ndia juez kan, chiñu nuu ndia soldado ña na tava ndia tikoto ra Pablo xi'in ra Silas, ra kani na ndia xi'in itun.
23 Ra ta ndi'i kani na ndia, ra saa taan na ndia ve'e kàà. Ra xa'ndia na chiñu nuu ra ndiaa ye'e kaa ña na kondiaa va'a ra ndia.
24 Ra saa ndaki'in ra ndia ye'e kaa kan ndia, ra ndixa'an ra taan ra ndia ndia ka'a ve'e kàà nuu se'e va'a, ra taan ra xa'a ndia ini itun ña va'a na künu ndia.
25 Ra saa xa'a ndia ka'an ni ndia xi'in Ndioxi ra xita ndia, ra ndia ndia ñu'u ve'e kaa kan va xini so'o. Ra ta xa kua'an kusava ñuu,
26 saa ra tu'va xa'a va nditaan, ra iin ndiakua kisi ninu ña xa'a ve'e kàà kan. Saa ra ndinuña ndi'i va ye'e kaa kan, ra ndikoyo tu kaa, ña nu'ni nda'a ndia ñu'u ve'e kàà kan va.
27 Ra ta ndoto ra ndiaa ye'e kaa kan, ra saa ndixa'an ra xito'ni ra ye'e kaa kan ra xa ndinuña ndi'i va ña, ra saa tava ra ichi ra ña ka'ni ra mii ra, saa chi va'a xinu ndi'i va ndia ñu'u ve'e kàà, ká'án ra.
28 Ra saa ninda'yu ra Pablo, ra kachi ra saa xi'in ra:
—Xä'ni kun mii kun chi ndee ndi'i va ndi —kachi ra.
29 Ra saa nduku ra ndia ye'e kàà kan ñu'u, ra saa xinu ra ndiki'vi ra, ra ndakusiti ra nuu ra Pablo xi'in ra Silas, ra iin kisi ninu ña ra.
30 Ra saa ta'va ra ndia ve'e kàà, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Tata, ¿ni ke sa yu ra va'a kaku yu? —kachi ra.
31 Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa xi'in ra:
—Na kandixa kun Tata yo Jesucristo ra kaku kun, ra saa tu na ve'e va kun —kachi ndia.
32 Ra saa ndakani ndia tu'un va'a xa'a Jesús nuu ra, ra xini tu so'o takundi'i na ndee ve'e va ra.
33 Saa ra ndikun ñuu saa, ndukuiin ra ndakatia ra nuu takue'e ndia. Ra ta ndi'i, saa sakuchi ra Pablo ra, ra saa tu takundi'i na ve'e va ra.
34 Ra saa ndaki'in ra ndia ndixa'an ndia xi'in ra ve'e ra, ra taxi ra xixi ndia. Ra tiaa ni kusii ini tiaa kan, ra saa tu na ve'e va ra xa'a ña kandixa na Ndioxi.
35 Ra ta ndituvi saa ti'vi ndia juez kan ndia kumisio kua'an ndia ka'an ndia xi'in ra ndiaa ye'e kaa kan, ña na saña ra ra Pablo, xi'in ra Silas ña ku'un ndika ndia.
36 Ra saa ndika'an ra ndiaa ye'e kaa kan xi'in ra Pablo xi'in ra Silas, kachi ra saa:
—Xa taxi ndia juez ndiayu nda'a yu ña saña yu ndo'o, ña kan ke xa kuvi va ku'un ndo ndi'i ka ini ndo —kachi ra.
37 Ra saa ndika'an ra Pablo xi'in ndia kumisio ndia ndixaa kan, kachi ra saa:
—Ndu'u, ra ndia ñuu Roma va kuvi ndi, ra kani ndo ndu'u nuu chitu, ra ndixayükun ndo kuachi xi'in ndi, ra taan ndo ndu'u ve'e kàà. Ra vichin kuni ndo saña se'e ndo ndu'u ku'un ndi. ¡Kü'un ndi! Ndiakua na kixi mii ndia juez tava

ndia ndu'u, saa ku'un ndi —kachi ra xi'in ndia.
38 Ra saa ndaxaa ndia kumisio kan ndatu'un ndia xi'in ndia juez kan, ra ta kundaa ini ndia juez kan, xa'a ra Pablo xi'in xa'a ra Silas ña kuu ndia ndia Roma, saa ra ndiyu'vi ni ndia.
39 Ra saa kee ndia ndixa'an ndia, ra ndixa'an ndia nduku ndia ña ka'nu ini nuu ra Pablo xi'in ra Silas, ra saa tava ndia ndia ve'e kàà, ra xakunda'vi ndia nuu ndia ña na kee ndia ku'un ndia ñuu kan.
40 Ra ta kita ra Pablo xi'in ra Silas ve'e kàà, ra saa ndaki'in ndia ndixa'an ndia ve'e ña Lidia, ra ndika'an ndia tu'un ndiee ni xi'in na ndikun Jesús na ndee kan, ra saa ndaki'in ndia kua'an chi Tesalónica va.

17

Ka'an ndoso ra Pablo ñuu Tesalónica

1 Ra saa ndiya'a ndia chi ñuu Anfípolis, ra saa ndiya'a tu ndia Apolonia va, ikan kee ndia ra iin saa ndixaa ndia ndia ñuu Tesalónica nuu iyoo iin ve'e ñu'u na judío.
2 Ra saa ndixa'an ra Pablo ve'e ñu'u na uni kii ña yuna'a na ndakindiee na, saa chi ndia ndia ka nuu kua'an ra, ra xa saa yuna'a ra xa va ra, ra ndakani ra tu'un Ndioxi nuu na.
3 Ra mii tutu nuu vaxi tu'un Ndioxi ke xiniñu'u ra ña ndakani ra nuu na xa'a Cristo, ña xiniñu'u ndo'o ni ra, ra ka'ni na ra, ra na ya'a uni kii ra ndatiaku ra, kachi ra. Ra saa ndika'an ka ra xi'in na, kachi ra saa:
—Mii Jesús ra ka'an yu xa'a xi'in ndo yo'o, kuvi ra kuu Cristo ra ti'vi Ndioxi kixi sakaku yoo va —kachi ra.
4 Ra kua'a ni na griego na xa kandixa ndiayu Ndioxi kandixa Jesús, xi'in kua'a ni na si'i na yoso tu'un ni, xi'in sava na judío, ra ndakuta'an na xi'in ra Pablo xi'in ra Silas.
5 Ra xa'a ña kandixa na kan, saa ra vä'a ndikuni sava na judío, na ndikandïxa Jesús kuni na na, ra saa ndakaya na tiaa ndia xika sana, ndia vä'a, ra chikaa yu'u na ndia ña ndakuta'an ndia xi'in na, ra sasaa na na ñuu, ra ndixa'an na ndiki'vi na ve'e ra Jasón ndanduku na ra Pablo, xi'in ra Silas ña ndataxi na ndia nda'a na ñuu kan kuni na.
6 Ndi su ndindanï'i vi na ra Pablo xi'in ra Silas, ra ndia ra Jasón va tiin kañu'u na kua'an na, xi'in sava ka na ndikun Jesús, ra ndixaa na xi'in na nuu na chiñu ñuu kan, ra nda'yu na, kachi na saa:
—Ra Pablo xi'in ra Silas, kuvi ndia xika sakaku kuachi ini saa ña yuuvi, ra vichin ra ndia yo'o va xaa ndia,
7 Ra ra Jasón kuvi ra iyoo kuachi, chi ve'e ra yo'o ke xindee ndia. Ra takundi'i na yo'o, ra kuachi va ke ki'vi na xi'in ra chiñu César, saa chi ka'an na ña yoo inka rey, ra nani Jesús —kachi na.
8 Ra ta xini so'o na ñuu xi'in na chiñu tu'un kan, saa ra tiaa ni ndisaa na.
9 Ra saa kindoo na chiñu kan xi'in ra Jasón xi'in na ita'an xi'in ra, ña na taxi na xu'un nda'a na, ra saña na, ra tu na ndaki'in tuku na ra Pablo xi'in ra Silas saa ra ndakï'in ka na xu'un kan.

Xika ra Pablo xi'in ra Silas ñuu Berea

10 Ra saa ndakuta'an na ndikun Jesús, ra ndikun ñuu saa ti'vi na ra Pablo xi'in ra Silas kua'an ndia chi ñuu Berea va. Ra ta ndixaa ndia ñuu kan, ra saa ndixa'an ndia ve'e ñu'u na judío na ndee kan.
11 Ra na judío na ndee Berea kan, ra to'o ni ka va na kan nuu na judío na ndee ñuu Tesalónica, saa chi xiin va na kandixa na Jesús xi'in ndinuni nima na, ra iin takundi'i kii nanduku na ña saña'a ra Pablo na nuu tutu nuu vaxi tu'un Ndioxi, a ndixa saa kachi ña.
12 Ra kua'a ni na judío kan kandixa Jesús, xi'in kua'a ni na griego, ta kuu na si'i na kuika ni, xi'in tiaa ndia kuika ni.
13 Ndi su ta kundaa ini na judío na ndee Tesalónica ña xika ra Pablo saña'a tu ra tu'un Ndioxi ñuu Berea va, saa ra ndisaa ni na, ra ndaki'in na ndixaa na Berea ra chikaa yu'u tu na, na ñuu kan va ra xava'a na kuachi xi'in ra Pablo.
14 Saa ra ndikun tava va na ndikun Jesús ra Pablo kua'an ra chi yu'u mini, ra ra Silas xi'in ra Timoteo nindoo ñuu Berea va.
15 Ra ndia kua'an xi'in ra Pablo ra ndia ñuu ka'nu Atenas va ndixa'an ndia ndiaka ndia ra. Ra ta nandiko ndia ndaxaa ndia ñuu Berea, ra saa ndika'an ndia xi'in ra Silas xi'in ra Timoteo, ña

numi ni na ku'un ndia ndakuta'an ndia xi'in ra Pablo ñuu Atenas.

Ka'an ndoso ra Pablo ñuu Atenas

16 Ra nani saa kuu ra Pablo ndiatu ra ña xaa ra Silas xi'in ra Timoteo, ra xini ra ña iyoo ni na'na iinii kuvi nuu ya'a kua'an ra ñuu kan, saa ra vä'a ndikuni vi ra.

17 Ra saa ndixa'an ra ve'e ñu'u ndatu'un ra xi'in na judío, xi'in na inka na xa kandixa Ndioxi, ra iin takundi'i kii ndatu'un tu ra xi'in na ndakuta'an ra xi'in nuu ya'vi va.

18 Ra ta xini so'o sava tiaa ndia ndichi ndia sakua'a nuu na nani epicúreo, xi'in ndia sakua'a nuu na nani estoico, tu'un Ndioxi, ra saa ndika'an sava ndia, kachi ndia saa xa'a ra Pablo:

—¿Ni ke ka'an ni tiaa ra sanda'vi yuvi kaa? —kachi ndia.

Ra sava tu ndia ndika'an, kachi su'va va:

—¿Va'a xa'a takundi'i ndioxi ña iyoo inka ñuu xika va ke ka'an ni ra? —kachi ndia.

Ra xa'a ña ndatiaku yuvi, xi'in xa'a tu'un va'a xa'a Jesús ke ndakani ra Pablo, ña kan ke kachi ndia saa.

19 Ra saa ndakundiaka na ra Pablo kua'an ra xi'in na iin nuu nani Areópago, saa chi ikan kuu nuu yuna'a na xikua'a kan ndakuta'an va na, ra saa ndindakatu'un na ra, kachi na saa:

—¿A kuvi kundaa ini ndi xa'a ña xaa ña ka'an kun xa'a?

20 Saa chi xïni ndi ni ña'a ke ka'an kun xa'a, ra ña kan ke kuni ndi kundaa ini ndi ni ke kuni kachi ña —kachi na xi'in ra.

21 Saa chi takundi'i mii na ñuu Atenas xi'in na kee inka ñuu ra ndee na suvi ñuu kan, ra niña ña xaa ke kuni na kuni so'o na, ra niña ña xaa tu kuni na ndatu'un va na.

22 Ra saa ndakundichi ra Pablo ma'ñu na, ra ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:

—Ndo'o, na ñuu Atenas, xito'ni yu ra tiaa ni xato'o ndioxi ndo, ra xa vii ni ndo xi'in ña.

23 Saa chi ta ndiya'a yu xito'ni yu nuu ndasaka'nu ndo ndioxi ndo, ra xini tu yu iin nuu ndika'yu tu'un kachi ña saa: "NDIOXI RA XÏNI YO", kachi ña. Ra na kundaa ini ndo, chi xa'a Ndioxi ra xïni ndo kan ra ndasaka'nu ndo ra ke ka'an yu xi'in ndo vichin.

24 'Ra ra kan kuvi Ndioxi ra xava'a ña yuuvi yo'o, xi'in takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña. Ra kandü'u ra ini iin ve'e ñu'u ña xava'a na yuuvi, saa chi ra kan kuvi ra xa'ndia chiñu ndivi, ra saa tu nuu ñu'u va.

25 Ra nii xiniñü'u tu ra ña chindiee ta'an na xi'in va ra, saa chi mii ra kuvi ra taxi ña tiaku yo, xi'in tachi, xi'in takundi'i ka ña'a ña xamani nuu yo.

26 'Ra iin va tiaa kuvi ra xava'a ra, ra ra indaa kan ku ra xiniñu'u ra ña ndasa kua'a ra takundi'i nuu yuvi va, ña va'a na kundee na takundi'i nuu ñu'u, ra chindee ra na nuu kuni mii va ra, ra taxi tu ra kutiaku na kuiya ña kuni mii va ra.

27 Ra ña xa ra takundi'i ña yo'o, ra ña kuni ra ña na nanduku va na ra ke, ra va'a ni kuee kuee va na kaka kuaa nda'a na, ra ndani'i va na ra, saa chi kuëe iin kani ra, chi íin yachin va ra xi'in ta iin iin yo.

28 Ra mii ra kuvi ra taxi ña tiaku yo, ra taxi ra kanda yo xika yo, ña va'a kuu yo yuvi ndee yo. Ra xa xini ndo chi ña ndika'an ndia ta'an ndo ndia tiaa tu'un nduvi ta yachi ra "Ndise'e Ndioxi kuu tu yoo va", kachi ndia.

29 Ra tu ndise'e Ndioxi kuvi ndo, saa ra küvi vi kani ini ndo xa'a Ndioxi ña kuu ra oro, a plata a ndia ka tu yuu ña ndaku ini mii na yuuvi xava'a va na.

30 Xina'a ra xa ndiee ni va ini Ndioxi xa'a kuachi na xii xikua yo. Ndi su vichin ra ña kuni Ndioxi ke na nandiko ini takundi'i va yuvi na ndee iinii saa ña yuuvi ra kandixa na ra, ra kaku na.

31 Saa chi xa chituni va Ndioxi iin kii ña sayukun ra kuachi xi'in takundi'i yuvi, ra ndaku ni va sayukun ra ña, ra tiaa ra ndikaxin ra kuvi ra kuniñu'u ra ña sayukun ra ña. Ra xi'in ña xa sandatiaku Ndioxi tiaa kan ke xa ndaña'a va ra ra nuu takundi'i yuvi, ña kuu ra Jesús —kachi ra Pablo xi'in na.

32 Ra ta xini so'o na ña ndika'an ra Pablo xa'a ña ndatiaku na ndii, ra saa xa'a sava na xasiki na ra, ra saa ndika'an tu sava na, kachi na saa:

—Inka ichi saa kuni so'o ndi xa'a ña ka'an kun xaan —kachi na xi'in ra.

33 Ra saa ndakoo ra Pablo na, ra ndaki'in ra kua'an va ra.

34 Ndi su sava na, ra kandixa va na ra, ra ndakuta'an na xi'in ra. Ra iin ra yuta'an

xi'in na kandixa kan nani Dionisio, ra ra kuchee xi'in na nuu nani Areópago kan kuvi ra, ra kandixa tu ña'a ña nani Dámaris va, xi'in kua'a ni ka na.

18

Xini ta'an ra Pablo xi'in ra Aquila xi'in ña Priscila

1 Ra ta ndi'i, saa kee ra Pablo ñuu Atenas, ra ndaki'in ra kua'an ra chi ñuu Corinto.
2 Ra ikan ndakuta'an ra xi'in iin ra judío, ra kandixa Jesús, ra nani Aquilas, ra ra ñuu Ponto kuvi ra. Ra ra sakan xaa va kuvi ra Aquilas kan xi'in ña Priscila yasi'i ra ñuu Corinto, saa chi ra rey César Claudio kuvi ra xa'ndia chiñu ña kee takundi'i na judío na ndee ñuu Roma. Ña kan va ke va'a ndakuta'an ra Pablo xi'in na.
3 Ra ikan ndixiyo ra Pablo xachiñu ra xi'in va na, saa chi inuu chiñu xini va na, saa chi ve'e tikoto vali ke xava'a na kan, ra saa tu ra Pablo va.
4 Ra iin takundi'i kii ña ndakindiee na ndixa'an ra Pablo ve'e ñu'u na judío, ña ndatu'un ra tu'un Ndioxi xi'in mii na judío, ra saa tu na küu judío va, xa'a ña kuni ra ña saxinu ra ini na.
5 Ra ta kee ra Silas xi'in ra Timoteo chi Macedonia ndixaa ndia ñuu Corinto ña ndakuta'an ndia xi'in ra Pablo, saa ra ndiee ni ka va ndachikaa ra ndiee ña ndatu'un ra tu'un Ndioxi xi'in yuvi, saa chi xa ndia kan va chindiee ta'an xi'in ra ña xa ndia inka chiñu, ra iin kaxi kaxi va ndika'an ra xi'in na judío ña kuu Jesús, ra ndiatu na xaa sakaku ña'a.
6 Ndi su na judío kan, ra ndikandïxa va'a vi na ra Pablo chi na ndikaña'a va kuvi na xi'in ra. Ra saa ndakisi ra Pablo yaka tikoto ra nuu na ña ku'un ra, ra ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—Vichin, ra xa mii va ndo ndiso xi'in ña tiaku ndo; ra köo ka kuachi kuu yu'u, chi xa ndatu'un va yu xi'in ndo, ra ndixïn ndo kandixa ndo. Ra vichin ku'un yu ndatu'un yu xi'in na küu judío va —kachi ra xi'in na.
7 Ra ta kita ra ve'e ñu'u kan, ra saa ndaki'in ra kua'an ra ve'e iin tiaa ra nani Justo va, ra ra ndikun Ndioxi kuvi tiaa kan, ra yachin sata ve'e ñu'u kan va kandu'u ra.
8 Ra tiaa ra nani Crispo, ra inuu nuu na ve'e ñu'u, xi'in na ve'e ra, ra kandixa va na Jesús. Ra kua'a ni tu mii va na ñuu Corinto kan va kandixa Jesús ña xini so'o na ña ndakani ra Pablo, ra chichi na.
9 Ra saa kuu, ra iin ñuú, satuvi Jesús nuu ra Pablo, ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:
—Kuayü'vi kun; chi na ndakundiee va kun, ña ka'an ndoso kun, ra na kutäxin yu'u kun.
10 Saa chi íin va yu xi'in kun, ra ndia nii na kuchüun tandiaa nda'a yo'o, ña sa na ña vä'a xi'in kun, ra na kundaa ini kun, chi iyoo kua'a ni va na kuu kuenda yu ñuu chee yo'o —kachi ra xi'in ra.
11 Ra xa'a ña kan ke kindoo ra Pablo ndixiyo ra ñuu Corinto iin kuiya sava, ña saña'a ra na tu'un Ndioxi.
12 Ra ta kuu ra Galión ra chiñu chee nuu iinii saa Acaya, ra saa ndakuta'an na judío ra ndukuiin na kuachi xi'in ra Pablo. Ra ndakundiaka na ra ndixa'an na xi'in ra nuu na chiñu.
13 Ra ndika'an na xi'in ra chiñu Galión kan, kachi na saa:
—Tiaa yo'o kuvi ra xika ka'an xi'in yuvi, ra saxinu ra ini na, ña na ndasaka'nu na Ndioxi, inka ku'va nuu ña kä'an ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés —kachi na.
14 Ra ta xa ndakoo nduvi ra Pablo ña ndakuiin ra xa'a ra nuu na, saa ra xa ndika'an va ra Galión kan xi'in na judío kan, kachi ra saa:
—Tu kuachi ndiee ña kuvi sayukun yu kuvi ña, saa ra tiaa va so'o yu ña ka'an ndo.
15 Ndi su süvi ña chi xa'a tu'un, xi'in xa'a ndiayu mii va ndo kuvi ña, ra na sayukun mii va ndo ña, saa chi küni yu sayukun yu kuachi xa'a ña ñaa xi'in ndo —kachi ra.
16 Saa ra tava ra na ke'e va.
17 Ra nuu ra Galión kan saa ndikun tiin takundi'i va na ra Sóstenes, ra kuchee nuu ve'e ñu'u na judío, ra xa'a kani na ra, ndi su nindäa ra Galión kan ña kuu vi na.

Nandiko ra Pablo ñuu Antioquía

18 Ra na'a ka va kuachi ra Pablo ñuu Corinto kan. Ra ta xa ndinumi ku'un ra chi Siria, ra saa xa'a ra nindiayu ta'an ra xi'in na ndikun Jesús na ndee ñuu Corinto kan. Ra te ndi'i ra saa ndakuta'an ra

xi'in ra Aquilas kua'an ndia, ra kua'an tu
ña Priscila yasi'i va ra Aquilas kan xi'in
ndia, ra te ndixaa na ñuu Cencrea, ra
ikan ndixatia tie'e va ra Pablo xini ra,
ña saxinu ra nuu iin ña kindoo ra xi'in
Ndioxi. Ndia saa ra nandaa na ini itun
xika nuu mini, ra ndaki'in na kua'an na
chi Siria va.
19 Ra saa ndixaa na ñuu Éfeso, ra
ikan kuu nuu ndoo va ra Aquilas xi'in
ña Priscila yasi'i ra kundee na. Ra saa
ndixa'an ra Pablo ve'e ñu'u na judío na
ndee ñuu Éfeso kan ña ndakani ra tu'un
Ndioxi nuu na.
20 Ra saa xaku nda'vi na ve'e ñu'u kan
nuu ra, ña na kuachi ka ra xi'in na ndi su
ndixïin vi ra.
21 Ra saa nindiayu ta'an ra xi'in na,
kachi ra saa:
—Xiniñu'u ku'un va yu ñuu Jerusalén
ña ndasaka'nu yu viko ña vaxi, ndi su tu
Ndioxi kuni, ra nandiko tuku va yu, kuni
yu ndo'o —kachi ra xi'in na.
Ra saa nandaa ra Pablo ini itun xika
nuu mini ra ndaki'in ra kua'an ra chi ñuu
Cesarea va.
22 Ra ta ndixaa ra ñuu Cesarea, ra saa
ndaki'in ra ndixa'an ra ñuu Jerusalén ña
ndika'an ndioxi ra xi'in na ndikun Jesús
ndee kan, ra ta ndi'i, ra saa ndaki'in ra
kua'an ra chi ñuu Antioquía.
23 Ra ikan kuachi ra lo'o, ra ta ndi'i
saa ndaki'in tuku ra ndixa'an ra ñuu
ña ndo'ni chi Galacia xi'in Frigia, ña
ndika'an ra tu'un ndiee ini xi'in na
ndikun Jesús ndee kan.

Ka'an ndoso ra Apolos tu'un Ndioxi ñuu Éfeso

24 Ra nani saa kuu ra Pablo xika ra inka
xiyo. Ra saa ndixaa iin ra judío ra nani
Apolos ñuu Éfeso, ra ra ñuu Alejandría
kuvi ra. Ra ndichi ni ra chi va'a ni
ndakani ra tu'un Ndioxi nuu yuvi, ra xini
ni tu ra xi'in tutu nuu vaxi tu'un Ndioxi
va.
25 Saa chi ra sakua'a va'a va kuvi ra ichi
Ndioxi, ra ndinuni ka vi ini ra ndakani ra
tu'un Ndioxi, ra iin kaxi kaxi va saña'a
ra na xa'a Jesús, ra xa'a ña chichi na, ra
takua xa'a ña sakuchi ra Juan yuvi va ke
xini ra.
26 Ra saa ndiki'vi ra ve'e ñu'u na
judío, ra xa'a ra ndakani ra nuu na xi'in
takundi'i ndiee ra; ra ta xini so'o ra Aquila
xi'in ña Priscila ña ndaku ni ka'an ra, ra
saa kana na ra nuu köo yuvi, ra saa saña'a
ikun va'a ka na ra xa'a ichi Ndioxi.
27 Ra saa chikaa ini ra Apolos ku'un ra
chi Acaya, ra chikaa tu na ndikun ichi
Jesús, na ndee ñuu Éfeso va ndiee xi'in
ra ña na ku'un ra. Ra saa tiaa na iin tutu
kua'an xi'in ra taxi ra nda'a na ndikun
Jesús ndee chi Acaya, ña va'a na ndaki'in
mani na ra. Ra ta ndixaa ra Apolos chi
Acaya kan, ra chindiee ta'an ni va ra xi'in
na kandixa Jesús ndee kan.
28 Saa chi kaxi ni va ndakani ra tu'un
Ndioxi nuu na judío ndee kan, ra ndika'an
ra xi'in na ña vä'a iyoo na, ra ndia nii
tu'un ndikuchüun na ndakuiin na yu'u ra,
saa chi niña mii tu'un Ndioxi va xiniñu'u
ra ña ndakani ra nuu na xa'a Jesús, ña
kuu ra ra ti'vi Ndioxi kixi sakaku yuvi.

19

Ka'an ndoso ra Pablo ñuu Éfeso

1 Ra nani saa kuu ra Apolos xika ra ñuu
Corinto, ra ra Pablo tu xika ni'ni chi ñuu
ña ndo'ni chi iku va, ra iin saa kuu ra
saa ndixaa ra ndia ñuu Éfeso va, ra ikan
ndakuta'an ra xi'in sava ka ndia ndikun
Jesús.
2 Ra nindakatu'un ra ndia, kachi ra saa:
—¿A xa ndaki'in ndo Tachi Yii ta
kandixa ndo Jesús? —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Kundäa tu ini mii vi ndi ni ña'a kuu
Tachi Yii —kachi ndia.
3 Ra saa nindakatu'un ra ndia, kachi ra
saa:
—¿Ndia ndiayu ke chichi ndo xi'in?
—kachi ra.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Xi'in ndiayu ña saña'a ra Juan va ke
chichi ndi —kachi ndia.
4 Ra saa ndika'an ra Pablo, kachi ra saa
xi'in ndia:
—Ña ndixa va ke sakuchi ra Juan yuvi
na xiin nandiko ini na xa'a kuachi, ra
ndika'an tu ra xi'in na ña na kandixa na
ra ndikun vaxi sata va ra, ra ra ndikun
vaxi kan, kuvi ra kuu Jesús, ra kixi sakaku
na yuuvi yo'o va —kachi Pablo xi'in ndia.
5 Ra ta ndi'i xini so'o ndia ña ndika'an
ra Pablo, ra saa chichi ndia xi'in ndiayu
ña kuu mii Jesús, ña kandixa ndia ra ña
sakaku ña'a ra.

6 Ra saa chindu'u ra Pablo nda'a ra sata
ndia, saa ra ndixinu va Tachi Yii sata ndia,
ra saa xa'a ndia ndika'an ndia inka nuu
tu'un ña xïni ndia, ra ndika'an tu ndia
tu'un ña taxi Ndioxi nda'a va ndia.
7 Ra ku'va uxi uvi tiaa kuvi ndia ndo'o
saa kan.
8 Ra uni yoo ke ndixika ra Pablo ve'e
ñu'u na judío kan, ña ndika'an ndoso ra
tu'un Ndioxi nuu na xi'in takundi'i ndiee
ra, ña kuni ra saxinu ra ini na ña na
kandixa na xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi
chiñu.
9 Ndi su ndixïin vi sava na ña kandixa
na, chi na ndiee ka ndundaku ini va kuvi
na, ra nuu chitu yuvi kan saa xa'a na
ndikaña'a na xa'a va tu'un Ndioxi. Ndia
saa ra kuxiyo ra Pablo nuu va na, ra saa
ndaki'in ra kua'an ra xi'in iin ti'vi na xa
kandixa Jesús, iin ve'e nuu sakua'a va na,
ra kuenda iin tiaa ra nani Tirano kuvi ña,
ra ikan ndakani ra tu'un Ndioxi nuu na
iin takundi'i kii.
10 Ra uvi kuiya ka xikandu'u ra Pablo
ñuu Éfeso, ra ndixika ra ndakani ra tu'un
va'a xa'a Jesús nuu takundi'i yuvi na ndee
chi Asia kan; ra nii judío kuvi na, ra nii
süvi va na ndi su xini so'o takundi'i va
na.
11 Ra mii va Ndioxi kuvi ra xiniñu'u ra
Pablo ña va'a xa ra ña xitu'un,
12 Saa chi ndia ndia ka va tikoto ña
nditiandiaa ra Pablo, ra ndaki'in na ña
kua'an ña xi'in na, ra chindu'u na ña sata
na xi'i, ra nduva'a va na, ra ta chindu'u tu
na ña sata na ñu'u tachi ndiva'a ini, ra kee
tu tachi ndiva'a ini na kan va.
13 Ra saa kuni tu sava ndia judío ndia
ndixika ni'ni ña tava tachi ndiva'a ini
yuvi, ña kuniñu'u ndia kivi Jesús ña tava
ka ndia tachi ndiva'a ini yuvi, ra ndika'an
ndia xi'in tachi ndiva'a kan, kachi ndia
saa:
—Xi'in ndiee Jesús, ra ka'an ndoso ra
Pablo xa'a ke xa'ndia ndi chiñu nuu ndo,
ña na kee ndo —kachi ndia.
14 Ra uxa tiaa kuvi ndia xa saa kan, ra
se'e ra Esceva, ra xa'ndia chiñu nuu ndia
sutu kuvi ndia.
15 Ra saa kuu ndia xika ndia, saa ra
ndika'an va tachi ndiva'a kan xi'in ndia,
kachi ña saa:
—Xini va yu Jesús, ra xini tu yu yoo
kuvi ra Pablo va; ndi su, ¿yoo kuvi ndo'o
tu? —kachi ña.
16 Ra saa ndukuiin tiaa ra tiin tachi
ndiva'a kan kanita'an ra xi'in ndia, ra
kuchuun ra kanita'an ra xi'in takundi'i
va ndia, ra satakue'e ndi'i ra ndia, ra nii
ndikundiëe ndia xi'in ra, ra saa kee ndia
ve'e kan xinu ndia kua'an ndia, ra iin saa
iin yala ndia, ra iin takue'e ndi'i ndia xa
ra.
17 Ra kundaa ini takundi'i va na ndee
ñuu Éfeso, na kuu judío xi'in na küu
judío xa'a ña ndo'o ndia kan, saa ra
ndiyu'vi ka vi na, ra saa xa'a na xato'o
ni ka va na kivi Jesús.
18 Ra kua'a ni tu na xa kandixa Jesús
va nandiko ini, ra xa'a na ndina'ma na
kuachi na nuu chitu yuvi.
19 Ra kua'a ni tu na täan ndakoo ña saka
va nandiko ini, ra ndixa'an na ndiaka na
tutu ña xiniñu'u na ña ndixixi ña nuu
chitu yuvi. Ra ku'va uvi xiko uxi mil
xu'un ña plata ke kuu ya'vi takundi'i tutu
ña ndixixi kan.
20 Saa ra iin vichin vichin va ndukua'a
yuvi na ndakundikun Jesús, ra tiaa ni tu
ndundaku ini va na xi'in ndiee tu'un ra.
21 Saa kuu, ra ndiya'a ndia'vi kii, ra
saa ndakani ini ra Pablo ña ku'un ra
koto'ni ra na ndee ñuu ña ndikun ndia chi
Macedonia ra saa tu ñuu ña ndikun ndia
chi Acaya va, ra iin saa ku'un ra ndia chi
Jerusalén va, ra te na ndi'i ra saa ku'un tu
ra ñuu Roma va, ndakani ini ra.
22 Ra saa ti'vi ra uvi ndia xachiñu xi'in
ra kua'an ndia chi Macedonia, ra iin ra
nani Timoteo, ra iin ra nani Erasto; ra mii
ra Pablo tu nindoo ña'a chi Asia va.

Kuachi ña kuu ñuu Éfeso

23 Ra saa kuu ra Pablo iin ka ra ñuu
Éfeso, saa ra ndukuiin va kuachi xi'in na
kandixa Jesús.
24 Ra tiaa ra nani Demetrio kuvi ra
ndukuiin xi'in kuachi kan, saa chi xi'in
yuu ña nani plata ke xachiñu ra ña xava'a
ra na'na vali ve'e ñu'u ndioxi ndii ña nani
Diana, ra xi'in chiñu kan ke xakanaa ni tu
na xachiñu xi'in va ra xu'un.
25 Ra ra kan kuvi ra ndachuta'an
takundi'i tiaa ndia xachiñu chiñu kan, ra
ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ndia ta'an yo, kundaa ini ndo chi
chiñu ke xaa yo ña va'a ni'i yo xu'un.
26 Ndi su vichin ra xa kundaa va ini ndo,
ra a xa xini va tu ndo iin tiaa ra nani
Pablo, ña xika ra ka'an ndoso ra, kachi

ra saa, “Ndioxi ña xava'a nda'a na yuuvi yo'o ra süvi ndioxi kuvi ña”, kachi ra, ra xa kua'a ni va yuvi saxinu ra ini, ra süvi takua ñuu Éfeso yo'o ke xika ra, chi xa iin takundi'i va ñuu ña ndikun ndiaa Asia ke xika ra saña'a ra na.

27 Ra ña xa ra yo'o su'va, ra iyo ni va ndi'i xa'a chiñu yo, ra ndi'i tu xa'a ña yoso tu'un ni ve'e ñu'u ndioxi yo, Diana va, ra kañü'u ka na ña. Chi vichin ra iin takundi'i va ñuu ña ndikun ndiaa Asia ke kañu'u na ña, ra saa tu na ndee iinii saa kuvi ña yuuvi va —kachi ra.

28 Ra ta xini so'o ndia ña ndika'an tiaa kan, saa ra tiaa ni ndisaa ndia, ra saa xa'a ndia nda'yu ndia, kachi ndia saa:

—¡Ña ka'nu ni kuvi si'i yo Diana, chi ña kan kuvi ndioxi yoo na ñuu Éfeso! —kachi ndia.

29 Saa ra iin xa'a kaña takundi'i va na ñuu Éfeso kan, ra saa kee sava na ndixa'an na tiin na ra Gayo xi'in ra Aristarco, ra ndia kee xi'in ra Pablo chi Macedonia kuvi ndia kan, ra saa iin kañu'u nduxa na ndia kua'an ndia xi'in na, chi ma'ñu ñuu, nuu xa yuna'a na ñuu kan ndakuta'an na.

30 Saa ra kuni tu ra Pablo va ku'un ra ka'an ra xi'in yuvi kan, ndi su nditäxi vi na ita'an xi'in ra, na xa ndikun Jesús, ña ku'un ra.

31 Ra saa xa tu ndia chiñu ndia ita'an xi'in ra Pablo ndia ndee mii ñuu Éfeso va, saa chi ti'vi tu ndia kan va chiñu ndixa'an nuu ra, ña na kü'un ra nuu yuvi kan.

32 Ndi su yuvi na ndakaya ndixaa nuu ndakuta'an na ñuu kan, ra iin sana su'va va ini na, saa chi xa siin xa siin ndika'an iin iin va na, ra kua'a ni tu na ndixaa kan, ra ndia nii kundäa ini na nichuun ke ndixaa vi na.

33 Ra saa ndika'an sava na judío na ndixaa ndita kan xi'in ra Alejandro ra kuu judío ta'an na, ña na ya'a ra chi nuu, ra ndakani ra nuu na ñuu; ra saa ndiya'a ra, ra ndoni'i ra nda'a ra nuu na ña na kutaxin yu'u na, ra va'a ka'an ra xa'a na ta'an ra xi'in na ñuu kan kuni ra.

34 Ndi su ta ndakuni na ra ña kuu ra judío, ra saa xa'a ninda'yu na ku'va uvi hora, ra kachi na saa:

—¡Ña ka'nu ni kuvi si'i yo Diana, chi ña kan kuvi ndioxi yoo na ñuu Éfeso! —kachi na.

35 Ra saa ndika'an iin ra chiñu nuu na ñuu ra tiaa tutu, xi'in na ña na kutaxin yu'u na, ra ta kutaxin yu'u na, ra saa ndika'an ra kachi ra saa xi'in na:

—Na ta'an yo ñuu Éfeso, xa kundaa ini takundi'i va na yuuvi ña kuu ñuu yo, ñuu ña ndiaa ve'e ñu'u si'i yo Diana, ra kundaa tu ini na xa'a na'na ña, ña kee ña ndivi, ra ndakava ña nuu ñu'u va.

36 Ra ndia nii na küvi ka'an ña xïni xa'a ña, ña kan ke na koo yaa va ndo, ra ndia nii ña xä ndo, tu täan ki'in va'a xini ndo xa'a ña.

37 Saa chi tiaa ndia ndiaka ndo xaa ndo yo'o, ra täan ndaa yu'u ndia ndioxi yo Diana, ra ni xa'a ve'e ñu'u ña täan ka'an ki'vi va tu ndia.

38 Ra tu ra Demetrio, xi'in ndia xachiñu xi'in va ra, kuvi ndia kuni taxi kuachi xa'a ndia iin yuvi, saa ra na ku'un ndia nuu na tiin kuachi va, saa chi xa chiñu va na kan ke, ña sayukun na kuachi xi'in ndia.

39 Ndi su tu inka va kuvi ña kuni ndo ka'an ndo xa'a, saa ra ta xa ndee kuiti takundi'i na chiñu ñuu ke na ka'an ndo xa'a ña.

40 Saa chi iyo ni taxi na kuachi xa'a yo ña kanita'an yo xi'in ra chiñu ñuu Roma. Ra tu na ndakatu'un na chiñu kan yoo xa'a ña sakaña ndo vichin, ra nii nï'i tu mii yo ni ke kachi yo xi'in vi na —kachi ra.

41 Ra ta ndi'i ndika'an ra tu'un kan xi'in na, ndia saa ra sandi'i ra nuu va na.

20

Kua'an ra Pablo chi Macedonia ra saa tu chi Grecia va

1 Ra te xikutuvi kuachi kan, ra saa ndakana ra Pablo takundi'i na ndikun Jesús, ra ndika'an ra xi'in na ña na chikaa ni ka na ndiee ña kundikun na Jesús. Ndia saa ra nindiayu ta'an ra xi'in na, ra ndaki'in ra kua'an ra chi Macedonia va.

2 Ra te ndixaa ra kan, ra saa ndixika ni'ni ra, ta ñuu ta ñuu ña ndo'ni chi Macedonia kan, ra ndika'an ni tu ra xi'in na ndikun Jesús na ndee kan va, ña na chikaa ni ka na ndiee ña kundikun na Jesús, ra te ndi'i, ra saa ndaki'in ra kua'an ra chi Grecia va.

3 Ra ta ndixaa ra Grecia kan, ra ikan ku nuu xikandu'u ra uni yoo. Ra te xa numi ndaa ra ini itun xika nuu mini ña ku'un ra

chi Siria, saa ra kundaa va ini ra ña kuni
na judío sandi'i na xa'a ra. Ra xa'a ña kan
ke, va'a ka chikaa ini ra ña nandiko ra chi
Macedonia iin ta'an ichi nuu ndixa'an va
ra.
4 Ra su'va ke nani ndia yuta'an kua'an
xi'in ra Pablo chi Macedonia: iin ra nani
Sópater, ra ra ñuu Berea kuvi ra, ra iin ra
nani Aristarco, ra inka ra nani Segundo,
ra ndia ñuu Tesalónica kuvi ndia kan, ra
iin ra nani Gayo, ra ra ñuu Derbe kuvi ra
kan, ra iin ra nani Timoteo, ra iin ra nani
Tíquico, ra iin ra nani Trófimo, ra ndia
kee chi Asia kuvi ndia kan.
5 Ra ta ndixaa ndi ñuu Filipos, ra ikan
kuu nuu ndakunuu va ndia sava kan
kua'an ndia chi ñuu Troas.
6 Ndi su ndu'u tu nindoo ñuu Filipos va,
ra ndia ta ndi'i viko ña xixi na xita ña
köo ndavi xi'in, ra saa vi ke nandaa ndi
ini itun tun xika nuu mini ña ndaki'in ndi
kua'an ndi sata ndia, ra u'un vi kii ndixika
ndi, ra saa vi ndixaa ndi ñuu Troas kan
ña ndakuta'an ndi xi'in ndia, ra uxa kii
kuachi ndi ñuu kan.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in na ñuu Troas

7 Ra xikuaa kii sábado, hora ña ki'in
xa'a kii domingo nuu na judío ke,
ndakuta'an ndi xi'in na ñani yo, na
ndikun Jesús ñuu Troas kan, ña kuxi ndi
xita ña ndaka'an ndi xa'a Tata yo Jesús,
ra saa xa'a ra Pablo ndakani ra nuu na,
ra ndakani ra saa kuu ña sava ñuu va,
saa chi inka kii tuvi ke xa kana ra ku'un
ra inka ñuu va.
8 Ra ve'e chee sukun ña ndiso ta'an va
kuvi ve'e nuu ndakuta'an ndi xindee ndi,
ra tiaa ni kua'a ñu'u tuun ini ña.
9 Ra saa ndaa iin ra itia ra nani Eutico
ndakundu'u ra ndana ve'e kan. Ra ndu'u
ra saa xa'a kuni kusun va ra, saa chi
kuna'a ni va ndakani ra Pablo nuu na.
Ra ndu'u ra saa ndikixi va'a va ra, ra
saa kenuu ra ndana ve'e toto ña uni kan
ndakava ra ndia xa'a ve'e nı̱nu̱ va. Ra ta
ndixa'an na ndoni'i na ra, saa ra xa ndixi'i
va'a va ra.
10 Saa ra nuu tu ra Pablo va ndixaa
ra nuu kandu'u ra lo'o kan, ra saa
ndakusiti ra ña ndanumi ndiaa ra ra, ra
saa ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—Kuayü'vi ndo, chi tiaku va ra —kachi
ra.
11 Ra te ndi'i saa nandaa tuku va ra
Pablo nandi'vi ra ini ve'e kan, ra saa ta'vi
ra xita taxi ra nda'a na ndee xi'in ra xixi
na, ña ndaka'an na xa'a Tata yo Jesús, ra
saa xixi ka tu na xa ta ku'va yuna'a va
na. Ra te ndi'i saa ndakani ka ra Pablo
nuu na iin saa ndia ndituvi va, ndia saa
ra ndaki'in ra kua'an va ra.
12 Ra ra lo'o ra ndakava kan, ra ndia nii
lo'o kuëe nindo'o ra, ra saa ndakuta'an ra
xi'in na ta'an ra kuanu'u ra ve'e va ra, ra
kusii ka vi ini na, ra saa tu na sava kan
va.

Kee ra Pablo ñuu Troas ra kua'an ra chi ñuu Mileto

13 Ra ta xa kee ndi ñuu Troas kan ku'un
ndi, ra saa ndikata'an ra Pablo xi'in ndi,
ña kindoo ini ra ku'un ra chi ñu'u va, ra
iin saa xaa ra ndia ñuu Asón, ra ndu'u
tu, ku'un xi'in itun tu xika nuu mini va,
ra ndia ñuu Asón kan vi ke kundiatu ndi
ndaki'in ndi ra, kachi ra xi'in ndi.
14 Ra te xa ndixaa ra Pablo ndakuta'an
ra xi'in ndi ñuu Asón kan, saa ra ikan
nandaa takundi'i ndi itun tu xika nuu
mini, ra iin saa ndixaa ndi ndia ñuu
Mitilene va.
15 Ra inka kii ndituvi nandaa tuku ndi
itun xika nuu mini ra ndaki'in ndi kua'an
ndi, ra iin saa ndixaa ndi ndia yachin
nuu ndikaa ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni nuu
mini ña nani Quío va, ra inka kii ndituvi
ndixaa tuku ndi ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni
nuu mini ña nani Samos va. Ra iin saa
ndiya'a ndaku ndi ndixaa ndi ndia ñuu
Trogilio va, ra ikan ndakindiee va ndi, ra
inka kii ndituvi vi ndaki'in ndi kua'an ndi,
ra iin saa ndixaa ndi ndia ñuu Mileto va.
16 Ra su'va ke xa ndi, saa chi ra Pablo
ra ndiküni ka ra ña kuachi ni ra chi Asia,
ra xa'a ña kan ke ndixïin ka ra ña ya'a ra
ñuu Éfeso. Saa chi ña kuni ra ke numi ni
na xaa ra ñuu Jerusalén ña koo ra xi'in na
ñuu Jerusalén viko ña ndataxi na tixa'vi
nda'a Ndioxi xa'a kui'i ña nuu.

Kuni ra Pablo ña ndiayu ta'an ra xi'in ndia xikua'a ve'e ñu'u Éfeso

17 Ra ta xa ndee ndi ñuu Mileto, ra saa
ti'vi ra Pablo chiñu ndixa'an nuu ndia
xikua'a ndia ndikun Jesús, ndia ndee ñuu
Éfeso ña na kixi ndia kuni ndia ra ñuu
Mileto.
18 Saa ra xaa ndixa va ndia sata ra, ra
saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Xini va ndo ndia ku'va ke xa yu ta
ndixiin yu xi'in ndo, ndia kii nuu ña xaa

yu chi Asia yo'o, ra iin saa ndia kii vichin va.
19 Saa chi takundi'i kii ña ndixiyo yu xi'in ndo, ra xiin va yu xa ṉinu̱ yu xi'in mii yu, ra xiin tu yu xaku va yu, ña xachiñu yu nuu Tata yo Jesús, ra kuchuun tu yu ndiya'a yu nuu takundi'i ña kuni na judío ta'an yu sa na xi'in va yu.
20 Ra va'a ni saa va, ndi su ndixikütuvi yu, chi ndakundiee va yu ña ndakani yu nuu ndo xa'a takundi'i ña kumani nuu ndo; ra va'a ni nuu chitu yuvi kuvi ña, ra va'a ni ve'e va tu ndo kuvi ña, ra sakua'a va yu ndo'o.
21 Ra va'a ni judío kuvi na, ra va'a ni süvi judío kuvi va tu na, ndi su ndakani va yu nuu na ña xiniñu'u na nandiko ini na xa'a kuachi na, ra nandiko na nuu Ndioxi, ra kandixa na Tata yo Jesús.
22 Ra vichin, ra Tachi Yii va ke xa nduxa xi'in yu ña ku'un yu ñuu Jerusalén, ra ña kan ke xiniñu'u ku'un va yu, ra kundäa ini yu ni ke ndo'o vi yu ikan.
23 Saa chi iin takundi'i va ñuu nuu kua'an yu, ra ka'an Tachi Yii xi'in yu ña sando'o ni na yu'u, ra chikaa na yu'u ve'e kàà.
24 Ndi su ndia nii ña'a ke ndi'i ini yu xa'a vi, ra nii ña tiaku tu yu ke xäku ndiaa vi yu, chi ña kuni yu ke na ndakundiee ka yu xi'in ña kusii ini yu ña sandi'i yu chiñu ña taxi Tata yo Jesús nda'a va yu, ña na ndakani yu nuu yuvi xa'a ña ku'vi ni ini Ndioxi xini ra na.
25 ’Ra na kundaa ini ndo vichin, saa chi ndo'o, na ndika'an ndoso yu tu'un Ndioxi nuu, ra ndia nii ka kii küni ka ndo yu'u.
26 Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo, ña kuëe ndiso ka yu xi'in ndo vichin, tu na kuchüun ndo kaku ndo.
27 Saa chi xa ndakani va yu nuu ndo xa'a takundi'i ña kuni Ndioxi sa ra xi'in ndo, ra ndia nii ña nditisë'e yu nuu ndo.
28 Ra na kondiaa ni ka ndo mii va ndo, ra saa tu na ve'e ñu'u va, saa chi ndo'o kuvi ndo ndikaxin Tachi Yii ña ki'in ndo kuenda xi'in na ve'e ñu'u Tata yo Jesús, na ndasata ra xi'in nii ra.
29 Ra na kundaa ini ndo, saa chi ta xa na ku'un yu, ra kixi va yuvi ña kuni na sandi'i na xa'a na ve'e ñu'u, ra ta ku'va xa ndiva'yu kui'na ña sandi'i ri xa'a ndikachi, saa ke sa na.
30 Ra tiañu mii va ndo ke ndakoo sava na xa'a saña'a ña maña, ra kua'a ni va na xa kandixa Jesús ndakundikun sata na.
31 Ña kan ke kuenda ni na koo ndo vichin, ra na ndaka'an ndo chi uni saa kuiya ña ndixiyo yu xi'in ndo, ra ñuu ka'ñu va sakua'a yu ndo'o, ra xaku ni tu yu nuu Ndioxi va xa'a ndo ña ku'vi ini yu xini yu ndo'o.
32 ’Ra vichin ka'an ni yu xi'in Ndioxi xa'a takundi'i ndo, ña na kondiaa ra ndo'o, ra na kondiaa tu tu'un ra ña va'a va ndo'o, saa chi tu'un ra ke iyoo ndiee ña taxi ña ndiee ndo ña na kandixa va'a ka ndo. Ra mii Ndioxi kuvi ra saxinu nuu takundi'i va ña kindoo ra xi'in ndo ña kuu ndo na ñuu ra.
33 Ra yu'u, ra ndindüku yu xu'un nuu ndo, ra ni tikoto nindüku yu nuu ndo kundixi yu;
34 ra xa kundaa tu ini mii va ndo, chi xachiñu mii va yu, ña va'a ndini'i yu ña xiniñu'u yu xi'in ndia xita'an xi'in yu.
35 Ra tuku tuku saña'a yu ndo'o, ña xiniñu'u sachiñu ndo, ra saa ke kuvi chindiee ta'an ndo xi'in na kumani ña'a nuu. Ra na ndaka'an ndo xa'a tu'un ña ndika'an Tata yo Jesús, ta kachi ra ra su'va: “Va'a ni ka va kee na taxi ña'a nda'a inka yuvi, nuu ña ndaki'in mii na ña nda'a yuvi kan”, —kachi ra.
36 Ra ta sandi'i ra Pablo ndika'an ra xi'in ndia, ra saa ndakusiti ra, ra ndika'an ra xi'in Ndioxi, ra saa tu ndia kan va.
37 Ra saa xa'a takundi'i ndia xaku ndia, ra ndanumi ta'an ndia xi'in ra, ra ndi-tiandiaa yu'u ndia iin xiyo nuu ra ña ndindiayu ta'an ndia xi'in ra.
38 Ra kusuchi ni ini ndia, saa chi küni ka ndia ra, kachi ra xi'in na. Ndia saa ra ndixa'an ndia xi'in ra nuu ndaa ra itun xika nuu mini va.

21

Kua'an ra Pablo chi Jerusalén

1 Ra ta ndi'i nindiayu ta'an ndi xi'in ndia xikua'a ve'e ñu'u ñuu Éfeso, ra saa nandaa ndi ini itun xika nuu mini, ra ndaki'in ndi kua'an ndi, ra iin saa ndixaa ndi ndia ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni nuu mini ña nani Cos va. Ra inka kii ndituvi ndaki'in tuku ndi kua'an ndi xi'in itun xika nuu mini, ra iin saa ndixaa ndi ndia ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni nuu mini ña

nani Rodas va, ra ndia ikan kee ndi, ra
iin saa ndixaa ndi ndia ñuu Pátara va.
2 Ra ñuu Pátara kan ndini'i ndi iin itun
xika nuu mini ndaa ndi, ra saa ndaki'in
ndi kua'an va ndi.
3 Ra iin saa ndiya'a ndi ndia xiin ñu'u
lo'o ña ndikaa ni'ni nuu mini ña nani
Chipre ña ndikaa chi nda'a ichin, ra saa
ndiya'a ndi kua'an ndi chi Siria va. Ndi
su ndixä'an ndaku ndi chi ndiya'a tu ndi
ñuu Tiro va, ña sanuu na ña ndiso itun
kan ñuu kan.
4 Ra ñuu Tiro kan ndakuta'an ndi xi'in
sava na ndikun Jesús, ra saa kuachi ndi
xi'in na ñuu kan uxa kii. Ra xiniñu'u
Tachi Yii na ña ndika'an na xi'in Pablo ña
na kü'un ra chi ñuu Jerusalén.
5 Ra ta xa ndi'i kii kan, ra saa kee
ndi ra ndaki'in ndi kua'an ndi, ra saa
ndakuta'an ndia ñani yo xi'in yasi'i ndia,
xi'in se'e ndia, ra ndixa'an na xi'in
ndi ndia yu'u mini, ra ikan ndakusiti
takundi'i ndi ra ndika'an ndi xi'in Ndioxi.
6 Ra saa ndanumi ta'an ndi ña ndindi-
ayu ta'an ndi xi'in na, ra saa nandaa ndi
itun xika nuu mini ra ndaki'in ndi kua'an
va ndi, ra saa nandiko na kan kuanu'u na
ve'e na.
7 Ra ñuu Tiro kan kee ndi, ra iin saa
ndixaa ndi ndia ñuu Tolemaida va, ra
ta ndixaa ndi ra saa ndika'an ndioxi ndi
xi'in na ñani yo na ndikun Jesús, na ndee
ñuu kan, ra ikan kuachi ndi xi'in na iin
kii va.
8 Ra inka kii ndutuvi tu kee ndi ñuu
Tolemaida kan, ra saa ndaki'in ndi kua'an
ndi, ra iin saa ndixaa ndi ndia ñuu
Cesarea va. Ra ta ndixaa ndi ñuu kan, ra
saa ndixa'an ndi ve'e ra Felipe, ra ka'an
ndoso tu'un Ndioxi, ra ra kan kuvi tu ra
ita'an xi'in ndia chindiee ta'an xi'in na
ve'e ñu'u Jerusalén, ña kuu ndia uxa va,
ra ikan kuachi ndi xi'in va ra.
9 Ra ra Felipe kan, ra iyoo kumi na si'i
kuaan tiaki se'e ra, ra na ka'an ndoso
tu'un yu'u Ndioxi kuvi na.
10 Saa ra xa kukua'a va kii ndee ndi kan,
ra saa ndixaa iin ra ka'an ndoso tu'un
yu'u Ndioxi, ra nani Agabo, ra kee chi
Judea,
11 ña koto'ni ra ndu'u. Ra ta ndixaa ra,
ra saa ki'in ra ñii ña nu'ni toko ra Pablo,
ra chiku'ni ra ña xa'a mii ra, ra saa tu
nda'a va ra, ra saa ndika'an ra, kachi ra
saa:
—Su'va ke sa na chiku'ni na tiaa ra
xi'in cuenda ña yo'o, ta xa na xaa ra ñuu
Jerusalén, ra ndataxi na ra nda'a inka
yuvi na küu judío, kachi Tachi Yii —kachi
ra.
12 Ra te xini so'o ndi xi'in na ñuu Ce-
sarea ña yo'o, ra saa xaku nda'vi ndi nuu
ra Pablo ña na kü'un ra ñuu Jerusalén.
13 Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—Xäku ndo, chi ndia yu'u va sakusuchi
ndo ini. Saa chi yu'u ra xa iyoo nduvi va
yu, ña kunu'ni yu ku'un yu ve'e kàà, ra
saa tu ña kuvi yu ñuu Jerusalén va, xa'a
Tata yo Jesús —kachi ra.
14 Ra va'a ni ndika'an ni va ndi xi'in ra,
ndi su ndikuchüun vi ndi ña saxinu ndi
ini ra, ndia saa ra ndika'an ndi xi'in ra,
kachi ndi su'va va:
—Na koo ña kuni mii Tata yo Jesús va
—kachi ndi.
15 Ta ndi'i, ra saa xa'a ndi xa nduvi
ndi, ra saa kee ndi ñuu Cesarea kan, ra
ndaki'in ndi kua'an ndi ñuu Jerusalén va.
16 Ra kua'an tu sava ndia ñuu Cesarea
ndia ndikun Jesús va xi'in ndi, ra kua'an
tu iin ra ñuu Chipre, ra nani Nasón va
xi'in ndi, ra ra kan ra xa na'a ni va
kandixa ra kan Jesús, ra ve'e ra kan ke
xaa ndi kindoo va ndi.

Ndixaa ra Pablo ñuu Jerusalén

17 Ra te ndixaa ndi ñuu Jerusalén, ra
tiaa ni kusii ini na ñani yo, na ndikun
Jesús, na ndee kan ndaki'in na ndu'u.
18 Ra inka kii ndituvi ndaki'in ndi
ndixa'an ndi xi'in ra Pablo, ña kuni ndi
ra Jacobo. Ra ta ndixaa ndi ra xa ikan tu
ndee takundi'i ndia xikua'a ve'e ñu'u va.
19 Ra saa ndika'an ndioxi ra Pablo xi'in
ndia, ra saa xa'a ra ndakani ra ndia ku'va
ke xiniñu'u Ndioxi ra, ña saña'a ra na küu
judío xa'a ichi Jesús.
20 Ra ta ndi'i ndakani ra nuu ndia, saa
ra kusii ni va ini ndia ra ndasaka'nu ndia
Ndioxi. Ra saa ndika'an ndia xi'in ra,
kachi ndia saa:
—Va'a va, ñani, ra xa kua'a ni tu mil
na judío na ndee mii yo'o va xa kandixa
Jesús, ndi su iin tutuun va ndikun na
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés.
21 Ra ka'an na xa'a kun ña xika kun
saña'a kun na judío na ndee inka ñuu ña
na ndakoo na ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés. Ra saña'a tu kun na, ña na chikäa

ka na tuni Ndioxi ndia tiaa vali se'e va na,
ra nii na sä ka tu na chiñu ña xa yuna'a
na xa va na, kachi na xa'a kun.
22 ¿Ra ni ke sa yo vichin? Chi kundaa va
ini na ña xaa kun, ra kixi va na nanduku
na yo'o.
23 Ña kan ke va'a ka va na sa kun
takundi'i ña ka'an ndi xi'in kun vichin:
Yo'o ndee kumi tiaa ndia xiniñu'u saxinu
nuu ña kindoo ndia xi'in Ndioxi.
24 Ra na ku'un ndia xi'in kun, ra na sa
ndo ña xa yuna'a yoo na judío xa yo ña
xa yii yo mii yo, ra na cha'vi kun ña xatia
na xini ndia, ra sa ke va'a na kundaa ini
takundi'i na judío ña süvi ña ndixa ke
ndatu'un na xa'a kun.
25 Ndi su na küu judío na xa
ndakundikun Jesús, ra xa ti'vi va ndi tutu
kua'an nuu na kan, xa'a ña kindoo ndi,
ña xiniñü'u ka kundi'i ini xa'a ña tia'ndia
ñii xini ka'a ndia tiaa vali se'e na, ra ndia
ña xiniñu'u sa na ke: na käxi na kuñu
kiti ri soko na nuu na'na, ra nii nii kiti na
käxi na, ra nii kuñu kiti ri ixa'na na käxi
na, ra nii na küsun ndia tiaa xi'in na si'i
tu täan tanda'a va'a ndia xi'in na —kachi
ndia xi'in ra Pablo.

Tiin na ra Pablo kua'an ra ve'e kàà

26 Ra te ndituvi inka kii, ra saa xa yii ra
Pablo xi'in ndia kumi kan, ra saa ndaki'in
ra kua'an ra xi'in ndia ve'e ñu'u, ña
ndatu'un ra xi'in sutu xa'a kii ña sandi'i
ndia sa yii ndia, ra ndika'an tu ra ña
cha'vi ra nuu va ndia.
27 Ra ta kumani salo'o xinu uxa kii ña xa
yii ndia mii ndia ta ku'va yuna'a na judío,
saa ra xini va sava ndia judío ndia kee chi
Asia, ra Pablo ña ndikaa ra ini ve'e ñu'u,
ra saa xa'a ndia sandataka ndia takundi'i
yuvi. Ra sasaa ndia na, ra ndakuta'an na
xi'in ndia ra ndixa'an na tiin na ra Pablo.
28 Ra saa xa'a na nda'yu na, kachi na
saa:
—¡Takundi'i ndo'o na ta'an yo ñuu
Israel, na chindiee ta'an ndo xi'in ndi!
Chi yo'o va ndita tiaa ra xinu'ni takundi'i
ñuu, ña sakua'a ra yuvi, ña na kandïxa ka
na yu'u na ñuu yo, ra ni ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés ke na kandïxa ka na, ra
nii ve'e ñu'u ka'nu yo'o ke na sä to'o ka
na. Ra inka tuku va ña xa ra vichin, chi
saki'vi ra tiaa ndia küu judío ini ve'e ñu'u
nuu yii, ra xa yakua ndia ña —kachi na.
29 Ra xa'a ña xini na ra Trófimo ra
ñuu Éfeso ña xika ra xi'in ra Pablo mii
ñuu Jerusalén ta yachi va ke ndika'an na
tu'un kan, saa chi va ndia ini ve'e ñu'u va
ndiki'vi ra xi'in ra ka'an na.
30 Ra xa'a ña kan ke iin kaña na ñuu
kan, ra kee na xinu ndixa'an na ña tiin na
ra Pablo ini ve'e ñu'u kan ra kañu'u na ra
ña tava na ra chi ke'e, saa ra ndikun ndasi
na ye'e ñu'u va.
31 Ra xa ra ka'ni va na kuvi ra, ra saa
ndixa'an chiñu nuu iin ra kuchee nuu iin
ti'vi ndia soldado, xa'a ña ndiee ni sakaña
takundi'i na ñuu Jerusalén kan.
32 Saa ra iin ndachuta'an numi ra sol-
dado kuchee kan, ndia soldado ra, ra
saa tu ndia kuna'nu ka tu nuu sava ndia
soldado va, ra saa kee ndia iin xinu ndia
ndixaa ndia nuu xika na kani na ra Pablo,
ra te xini na ndia chiñu kan, saa ra
ndikäni ka vi na ra Pablo.
33 Ra saa kuyachin ra soldado kuchee
kan, ra tiin ra ra Pablo ña ku'un ra xi'in
ra, ra xa'ndia ra chiñu ña na chiku'ni
ra xi'in uvi yo'o kaa; ra te ndi'i saa
ndindakatu'un ra soldado kan na xa'a ra
Pablo, ndia tiaa kuvi ra, ra ni kuachi ke
xa ra.
34 Ndi su yuvi kan, ra xa siin, xa siin
va ka'an na, ra iin siso siso kuu yu'u
na, ra nii ndiküvi kundaa kaxi ini vi ra
soldado kuchee kan nuu na, ndia saa ra
ndaka'ndia ra chiñu ña na ku'un ra Pablo,
ve'e nuu ndee mii ndia soldado kan va.
35 Ra ta ndixaa ndia soldado kan kuato
nuu ndaa ndia ña ki'vi ndia ve'e nuu
ndee ndia, ra saa iin ndoni'i ninu va ndia
ra Pablo ña ndaa ndia xi'in ra kuato kan,
ña va'a na käni ka yuvi kan ra.
36 Saa chi iin nini'i nda'yu takundi'i na
ñuu kan ndikun na kua'an na sata ra, ra
ka'an na kachi na saa:
—¡Na kuvi ra! —kachi na.

Ndakani ra Pablo nuu na ñuu ña xachiñu ra nuu Ndioxi

37 Ra ta xa kua'an ndia chikaa ndia
ra Pablo ve'e nuu ndee mii ndia, ra saa
ndika'an ra xi'in ra soldado ra kuchee
kan, kachi ra saa:
—¿A kuvi ka'an yu xi'in kun? —kachi
ra.
Saa ra ndakanda ka vi ini ra soldado
kuchee kan ra ndakuiin ra, kachi ra saa
xi'in ra Pablo:
—¿A ka'an va kun tu'un griego?

38 ¿Ra a süvi yo'o kuvi ra ñuu Egipto, ra
ndachuta'an yuvi ra kanita'an ra xi'in na
chiñu, ra tava ra kumi mil tiaa, ndia xa'ni
ndii kua'an ndia xi'in ra iku yu? —kachi
ra.
39 Saa ndakuiin ra Pablo, kachi ra saa:
—Yu'u, ra ra judío va kuvi yu, ra ñuu
Tarso ña yoso tu'un ni, ña ndikun ndiaa
chi Cilicia va kuvi ñuu yu. Ra na sa kun
ña mani ña taxi kun ndiayu ña ka'an yu
xi'in na ñuu yo'o —kachi ra.
40 Saa ra taxi ndixa va ra soldado
kuchee kan ndiayu nda'a ra Pablo ña
ka'an ra. Ra saa ndakundichi ra Pablo
nuu kuato kan, ra ndixika nda'a ra nuu na
ña na kutaxin yu'u na. Ra te kutaxin yu'u
na, ra saa xa'a ndika'an ra tu'un hebreo
xi'in na, kachi ra saa:

22

1 —Na ta'an yo, na ñuu Israel, xi'in
ndo'o ndia tata xikua'a, na kuni so'o ndo
ña ndakani yu xa'a chiñu ña xa yu nuu
ndo vichin —kachi ra.
2 Ra ta xini so'o na ñuu kan ña ka'an
ra Pablo tu'un hebreo xi'in na, saa ra iin
kutaxin yaa va yu'u na. Ra saa ndika'an
ra xi'in na, kachi ra saa:
3 —Yu'u, ra judío va kuvi yu. Ra ñuu
Tarso ña ndikun ndiaa chi Cilicia va kaku
yu, ndi su ñuu Jerusalén yo'o va xa'nu
yu. Ra ta sakua'a yu takundi'i ndiayu
Ndioxi ña taxi ra nda'a na xii xikua yo
xina'a, ra ra maestro Gamaliel va kuvi ra
saña'a yu'u. Ra ndinuni ni va xindikun yu
ndiayu Ndioxi, ta ku'va xa ndo'o vichin.
4 Ña kan ke ndixika yu taxi yu na
ndikun Jesús ña ka'ni yu na, ra tiin yu
tiaa, ra tiin tu yu na si'i va ña taan yu na
ve'e kàà.
5 Ra xini tu ra kuchee nuu ndia sutu
va, ra saa tu na xikua'a va xa'a ña xa yu,
ra suvi mii ndia kuvi tu ndia taxi tutu
nda'a yu kua'an xi'in yu taxi yu nda'a
ndia ta'an yo ndia kuna'nu ndee ñuu
Damasco, ña va'a chindiee ta'an ndia xi'in
yu, ña tiin yu na ndikun Jesús, ra kixi na
xi'in yu ñuu Jerusalén yo'o ña ndo'o na.

Ndakani ra Pablo ndia ku'va ke kuu ña ndakundikun ra Jesús

6 'Ra nani saa kuu yu kuyachin yu
kua'an yu nuu ñuu Damasco, ra xa ku'va
sava kii va kuvi ña, ra iin tu'va kee va iin
ñu'u ña ye'e ni chi ndivi, ra iin xinunduu
ña yu'u.
7 Saa ra ndakava yu ñu'u kua'an va yu.
Ra saa xini so'o yu ndika'an iin tachi xi'in
yu kachi ña saa: "Saulo, Saulo, ¿nichuun
kanita'an kun xi'in yu?", kachi ña.
8 Ra saa nindakatu'un yu, kachi yu saa:
"¿Yoo kuvi yo'o, Tata?", kachi yu. Saa
ndakuiin tachi kan yu'u yu kachi ña saa:
"Yu'u, kuvi Jesús ra ñuu Nazaret, ra xika
kun kanita'an kun xi'in", kachi ña xi'in
yu.
9 Ra xini tu ndia kua'an xi'in va yu ñu'u
kan ra ndiyu'vi ni ndia, ndi su ndikundäa
vi ini ndia tu'un ña ndika'an Jesús xi'in
yu.
10 Ra saa nindakatu'un yu ra kachi yu
saa: "Tata, ¿ndia ña ke xiniñu'u sa yu?",
kachi yu. Ra saa ndika'an ra xi'in yu
kachi ra saa: "Ndakundichi, ra kua'an
ñuu Damasco. Ra ikan ke ka'an na xi'in
kun ndia ña ke xiniñu'u sa kun", kachi ra
xi'in yu.
11 Ndi su ndiküvi ka koto'ni yu chi xa
kukuaa va yu xa ñu'u kan, ra ndia nda'a
va yu ke tiin ndia kua'an xi'in yu, ña
ndixa'an ndiaka ndia yu'u ñuu Damasco.
12 'Ra ñuu kan kandu'u iin tiaa ra nani
Ananías, ra ndinuni ni kandixa ra ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés. Ra xa to'o ni
na judío ta'an yo na ndee ñuu Damasco
kan ra.
13 Ra ra Ananías kan kuvi ra ndixa'an
ixto'ni yu'u, ra ndika'an ra xi'in yu, kachi
ra saa: "Ñani Saulo, na ndakoto'ni tuku
kun", kachi ra xi'in yu. Saa ra ndikun
ndakoto'ni ndixa va yu, ra xini yu ra.
14 Ra saa ndika'an ra xi'in yu kachi ra
saa: "Ndioxi ra xindikun na xii xikua yo
xina'a kuvi ra ndikaxin yo'o ña sa kun ña
kuni ra, ña kuni tu kun Jesús, ra va'a, ra
kuni so'o kun tu'un ra.
15 Saa chi yo'o kuvi ra ndakuiin xa'a ra,
ra ndakani kun nuu takundi'i yuvi xa'a
ña xini kun xi'in ña xini so'o kun.
16 Ña kan ke ndikun na ndakundichi
kun vichin, ra kuchi kun, ra na kondiaa
ini kun kivi Jesús ña va'a na ndakatia ra
kuachi kun", kachi ra xi'in yu.

Su'va ke kuu ña ndixa'an Pablo ndika'an ndoso ra nuu na küu judío

17 ’Ra ta nandiko yu ndaxaa yu ñuu
Jerusalén yo'o, ra saa ndixa'an yu ve'e
ñu'u ndika'an yu xi'in Ndioxi. Ra ikan
satuvi ra nuu yu.
18 Ra xini yu ndichi Jesús ra ndika'an ra
xi'in yu, kachi ra saa: “Kama ni koo kun,
ra ndikun kanata va kun ku'un kun, saa
chi na ñuu Jerusalén yo'o, ra kandïxa vi
na ña ndakani kun nuu na xa'a yu”, kachi
ra xi'in yu.
19 Ra saa ndika'an yu xi'in ra, kachi
yu saa: “Tata, xini takundi'i va yuvi ña
ndixika yu ta ve'e ñu'u ta ve'e ñu'u, ña
tiin yu takundi'i na kandixa yo'o, ra taan
yu na ve'e kàà, ra kani yu na.
20 Ra ta ndixi'i ra Esteban, ra ndakuiin
xa'a tu'un kun, ra xindichi va yu xi'in
ndia xa'ni kan, saa chi ndixiyo va yu'u yu
xi'in ndia ña xa'ni ndia ra, ra suvi tu yu
xindiaa tikoto ndia xa'ni kan va”, kachi
yu xi'in ra.
21 Ra saa ndika'an tuku ra xi'in yu,
kachi ra saa: “Savii, saa chi kani ni ti'vi yu
yo'o ku'un kun ña ndakani kun xa'a yu,
saa chi ndia nuu na küu judío ke ku'un
kun”, kachi ra xi'in yu, —kachi ra Pablo
xi'in na.
22 Ra xini va so'o na judío kan ña
ndakani ra Pablo, ndi su te xini so'o na
ña ndika'an ra xa'a na küu judío, saa ra
xa'a na iin siso siso nda'yu na kachi na
saa:
—¡Na kuvi tiaa ñaa! ¡Saa chi xiniñü'u
ka kutiaku ra! —*kachi na.
23 Ra iin ndakundiee va na nda'yu na,
ra iin kisi na tikoto na, ra iin tiin na yaka
ko'ni na chi ndivi,
24 Ra saa xa'ndia ra soldado kuchee kan
chiñu nuu ndia soldado ra, ña na sandi'vi
ndia ra Pablo chi ini ve'e nuu ndee mii
ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia ña na kani
ndia ra, ra sana'ma ndia ra, ra saa ke va'a
kundaa ini ra soldado kuchee kan, ni xa'a
ke kaña'a ni na xi'in ra.
25 Ra ta xa chikaa ndia ra Pablo ini ve'e
kan ra chiku'ni ndia ra, ña kani ndia ra, ra
saa ndika'an ra xi'in ra soldado ra ndikun
sata ra soldado kuchee kan kachi ra saa:
—¿A iyoo ndiayu nda'a ndo ña kani ndo
iin ra ndikun ndiaa ñuu Roma, tu täan
ndani'i na chiñu ndia ña kuu kuachi ra?
—*kachi ra.
26 Ra te xini so'o ra soldado kan ña
ndika'an ra Pablo, ra saa kita ra ndixa'an
ra ndika'an ra xi'in ra soldado ra kuchee
kan, kachi ra saa:
—Kuenda koo kun xi'in ña kuni kun sa
kun vichin, saa chi tiaa yo'o ra ra ndikun
ndiaa ñuu Roma va kuvi ra —kachi ra.
27 Ra saa kuyachin ra soldado kuchee
kan, ra nindakatu'un ra ra Pablo kachi ra
saa:
—¿A ndixa ñuu Roma ke ndikun ndiaa
kun? —kachi ra xi'in ra.
Ra saa ndakuiin ra Pablo, kachi ra saa:
—Ndixa va —kachi ra.
28 Ra saa ndika'an ra soldado kuchee
kan xi'in ra, kachi ra saa:
—Ndïxa, chin yu'u, ra tiaa ni va
kua'a xu'un cha'vi yu, ra saa ke va'a
ndakundikun ndiaa yu ñuu Roma —kachi
ra.
Ra saa ndakuiin ra Pablo kachi ra saa
xi'in ra:
—Yu'u, ra süvi ña ndisata yu kuvi ña,
chi xa saa ñuu Roma ke ndikun ndiaa yu
ta kaku vi yu —kachi ra.
29 Saa ra kuxika va ndia soldado ndia
kuni kani ra Pablo, kua'an ndia, ra
ndiyu'vi ni tu mii ra soldado ra kuchee
kan va te kundaa ini ra ña ndikun ndiaa
ra Pablo ñuu Roma, saa chi xa xa'ndia va
ra chiñu ña chiku'ni ndia soldado kan ra
Pablo.

Ndiaka ndia soldado ra Pablo kua'an ra nuu ndia chiñu

30 Ra inka kii ndituvi saa xa'ndia ra
soldado kuchee kan chiñu ña na ndakaya
takundi'i ndia xikua'a nuu na judío, xi'in
ndia sutu kuna'nu, saa chi kuni ra kundaa
ini ra nuu ndia, ndia ña kuvi kuachi ra
Pablo. Ra ta xa ndakuta'an takundi'i ndia
chiñu kan, ra saa ndaxi ra yo'o kàà ña
chiku'ni ra ra, ra ndiaka ra ra ndixaa ra
xi'in ra nuu ndia.

23

1 Ra saa iin kaxi kaxi ixto'ni ra Pablo
nuu takundi'i ndia chiñu kan, ra saa
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndia ta'an yo, na kundaa ini ndo, chi
ndia ta yachi ra iin saa ndia vichin ra iyoo
ndaku va nima yu nuu Tata yo Ndioxi
—kachi ra.
2 Ra saa xa'ndia ra sutu kuchee ra nani
Ananías, chiñu nuu na ndee yachin xi'in
ra Pablo ña na kakin na ña yu'u ra.

3 Saa ndika'an ra Pablo xi'in ra, kachi ra saa:
—¡Saa ke sa Ndioxi xi'in mii va yo'o, ra chi'ña tu'un! ¿A su ña ndu'u kun ñaa, ra ta ku'va kachi mii ndiayu va ke sandaku kun kuachi xi'in yu? ¿Ra nichuun kanduu kun ndiayu, ra xa'ndia kun chiñu ña na kani na yu'u yu? —kachi ra Pablo.
4 Ra saa ndika'an na ndee yachin xi'in ra Pablo, kachi na saa xi'in ra:
—¿Nichuun ndaa yu'u kun sutu ra kuchee? —kachi na.
5 Saa ndika'an ra Pablo kachi ra saa:
—Na ta'an yo, ka'nu ni koo ini ndo, saa chi ndikundäa ini yu ña kuu ra sutu ra kuchee. Ra ña ndixa ke ka'an va ndiayu Ndioxi, ña, "Vä'a ndaa yu'u yo na kuchee nuu na ñuu yo" —kachi ra.
6 Ra ta kundaa ini ra Pablo ña kuu sava ndia chiñu kan saduceo, ra sava tu ndia kuu fariseo va, saa ra ndiee ka vi ndika'an ra kachi ra saa:
—Ndia ta'an yo, na kundaa ini ndo chi fariseo kuu tu yu'u va, saa chi se'e na kan va kuvi yu. Ra xa'a ña ka'an yu ña ndatiaku na ndii va ke taxi na kuachi xa'a yu vichin —kachi ra.
7 Ra ta kachi ra Pablo saa, saa ra xa'a ndia fariseo xi'in ndia saduceo ndiee ni ninaa ndia xi'in ta'an ndia, saa ra ndata'vi ta'an ndi'i va ndia chiñu kan.
8 Saa chi ndia saduceo kuvi ndia ka'an ña kuëe ndatiaku ka na ndii, ra nii kandïxa tu ndia ña iyoo na tatun Ndioxi va, ra ndia nii tu tachi köo va, kachi ndia. Ndi su kandixa va tu ndia fariseo ña iyoo uni saa ña yo'o.
9 Saa ra xa'a ndia chiñu kan iin siso siso ka'an ndia, ra saa ndakundita sava ndia maestro ndia kuu fariseo, ndia saña'a ndiayu Ndioxi, ra ndika'an ndia, kachi ndia saa:
—Köo ña ki'vi ndixa vi tiaa yo'o, kundäa ini yo a iin tatun Ndioxi va ndika'an xi'in ra, ra a iin tachi va tu ndika'an xi'in ra. Ña kan ke na kï'vi yo kuachi xi'in Ndioxi —kachi ndia.
10 Ra ña ndiee ni inaa ta'an mii ndia chiñu kan, saa ra ndiyu'vi va ra soldado ra kuchee kan ña ka'ni ndia ra Pablo, ña kan ke xa'ndia ra chiñu nuu ndia soldado ra, ña na tava ndia ra Pablo tiañu ndia chiñu kan ra ku'un ndia ndiaka ndia ra ve'e nuu ndee mii va ndia.
11 Saa ra inka ñuú, ndika'an va Tata yo Jesús xi'in ra, kachi ra saa:
—Chikaa ndiee ra kuayü'vi kun Pablo, chi ta ku'va xa kun ña ndakani kun xa'a yu nuu na ñuu Jerusalén yo'o, ra iin saa ke sa tu kun ña ndakani kun xa'a yu nuu na ñuu Roma va —*kachi ra xi'in ra.

Ndikata'an ndia judío ña ka'ni ndia ra Pablo

12 Ra ta ndituvi inka kii, ra saa ndikata'an sava ndia judío ña ka'ni ndia ra Pablo, ra kindoo ndia ña sando'o ndia mii ndia ña küxi ndia, ra nii tiakuii kö'o ndia, chi ndia te xa na ka'ni ndia ra Pablo vi ke ndakuxi ndia ra ndako'o tu ndia tiakuii va, kachi ndia.
13 Ra ku'va uvi xiko ya'a vi kuvi tiaa ndia kindoo sa chiñu kan.
14 Ra saa kee ndia ndixa'an ndia nuu ndia sutu kuna'nu, xi'in nuu ndia xikua'a kuna'nu nuu na ñuu, ra ndika'an ndia xi'in ndia kachi ndia saa:
—Ndu'u kuvi ndi kindoo, ña küxi ndi, ra nii kö'o ndi tiakuii, chi ndia te xa na ka'ni ndi ra Pablo vi ke ndakuxi ndi, ra ndako'o tu ndi tiakuii va.
15 Ña kan ke kuni ndi ña na ndakuta'an ndo vichin, ra chikaa ndo chiñu ku'un nuu ra soldado ra kuchee ña sanda'vi ndo ra, ña va'a na kundiaka ra ra Pablo kixi ra xi'in ra nuu ndo kii tiaan, ña kuni ndo ndakatu'un va'a ka ndo ra xa'a ña ndo'o ra kachi ndo. Ra xa ichi va koo nduvi ndi ña ka'ni ndi ra —kachi ndia.
16 Ndi su kundaa va tu ini iin ra lo'o saxin ra Pablo, se'e ña ku'va ra, ra saa kee ra ndixa'an ra ve'e nuu ndee ndia soldado kan ña ndatu'un ra xi'in ra Pablo.
17 Ra saa kana ra Pablo iin ra soldado ra ndikun sata ra soldado ra kuchee, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Na ku'un ra lo'o yo'o xi'in kun saa chi iyoo iin ña kuni ra ka'an ra xi'in ra soldado ra kuchee —kachi ra.
18 Ra saa ndaki'in ra soldado kan, ra lo'o kan kua'an ra xi'in ra, ra ta ndixaa ra nuu ra soldado kuchee kan, ra saa ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Ra Pablo ra ndasi ndiaa kuvi ra kana yu'u, ra ndika'an ra xi'in yu, ña na kundiaka yu ra lo'o yo'o kixi ra nuu kun, saa chi iyoo iin ña kuni ra ka'an ra xi'in kun —kachi ra xi'in ra.

19 Saa ndatiin ra soldado kuchee kan
nda'a ra lo'o kan, ra ndixa'an ra xi'in ra
nuu köo yuvi, ra ikan nindakatu'un ra ra,
kachi ra saa:
—¿Ni ke kuni kun ka'an kun xi'in yu?
—kachi ra.
20 Ra saa ndika'an ra lo'o kan xi'in ra
kachi ra saa:
—Ndia chiñu judío kuvi ndia
ndikata'an sanda'vi yo'o, kii tiaan, ña
kundiaka kun ra Pablo ku'un kun xi'in
ra nuu ndia ña ndakatu'un va'a ka ndia
ra, kachi ndia.
21 Ndi su na kandïxa kun ndia, saa
chi ku'va uvi xiko ya'a vi kuvi tiaa ndia
kindoo ña kundee se'e ndia ichi ña ka'ni
ndia ra Pablo. Ra ña ndinuni va ke kuni
ndia ka'ni ndia ra, saa chi kindoo ndia ña
küxi ndia, ra nii tiakuii köo ndia, ra ndia
te xa na ka'ni ndia ra Pablo vi ke ndakuxi
ndia, ra ndako'o tu ndia tiakuii va, kachi
ndia. Ra ndia yo'o va kuvi ra ndiatu ndia
kundaa ini ndia nuu vichin —kachi ra lo'o
kan xi'in ra.
22 Saa nindiayu ta'an ra soldado kuchee
kan xi'in ra lo'o kan, ra ndika'an xi'in ra
kachi ra saa:
—Kua'an, ra ndia nii na ndatü'un
kun xi'in xa'a ña ndatu'un kun xi'in yu
—*kachi ra.

Ndati'vi ra soldado kuchee kan ra Pablo kua'an ra nuu ra chiñu ka'nu ra nani Felix

23 Ra saa ndakana ra soldado kuchee
kan, uvi soldado ndia ndikun sata ra, ra
xa'ndia ra chiñu nuu ndia ña na sanduvi
ndia, ndia soldado ndia ku'un ndiaka ra
Pablo ñuu Cesarea. Ra ndika'an ra xi'in
ndia, ña uvi ciento na kuu ndia soldado
ndia kaka xa'a, ra uni xiko uxi na kuu
ndia koso kuayu, ra uvi ciento na kuu
ndia kani'i itun tun ñu'u kàà ndiko nuu,
Ra kaa ìin ñuú ke na kee ndia ku'un ndia.
24 Ra ndika'an tu ra xi'in ndia, ña na
sanduvi ndia kuayu ri koso ra Pablo, ña
ku'un ra xi'in ndia, ra ndika'an tu ra xi'in
ndia ña na kondiaa ni ndia ra Pablo ña na
kuëe ndo'o ra ichi nuu ku'un ra, ra na xaa
va'a ra nuu ra chiñu ka'nu ra nani Felix.
25 Ra ti'vi ra iin tutu kua'an xi'in ndia
soldado kan ña taxi ndia nda'a ra chiñu
ka'nu Felix, ra su'va ke kachi ña:
26 “Yu'u, ra Claudio Lisias, kuvi ra ti'vi
tutu yo'o xaa ña nda'a kun Tata Felix, ña
ka'an ndioxi yu xi'in kun.
27 Kuni yu ña na kundaa ini kun xa'a
tiaa ra kuxaa nuu kun vichin, saa chi ndia
judío kuvi ndia tiin ña'a, ra kuni ka'ni
ndia ra, ra ta kundaa ini yu ña ndikun
ndiaa ra ñuu Roma, ra ndixa'an yu xi'in
ndia soldado yu ndaki'in ndi ra nda'a
ndia.
28 Ra saa kuni yu kundaa ini yu ni xa'a
ke kuni ndia ka'ni ndia ra, ra saa ndiaka
yu ra ndixa'an ra xi'in yu nuu ndia chiñu
judío,
29 Ra ña kundaa ini yu ke ka'an ndia
chiñu kan, ña kanduu ra ndiayu ña kuu
mii va ndia, ndi su köo kuachi ndiee ña
kuvi ra xa'a vi, ra ni ve'e kàà köo ku'va
kundikaa vi ra.
30 Ra kundaa tu ini yu, ña ndikata'an
ndia judío ña ka'ni va ndia ra, ra xa'a ña
kan va ke ndati'vi yu ra kuxaa ra nuu kun
vichin. Ra xa ndika'an tu yu xi'in ndia
judío ndia xakin kuachi xa'a va ra, ña na
xaa ndia chi ñaa, ña na ka'an ndia xi'in
kun ndia ña kuvi kuachi ra. Ndakuta'an
ka yo”, kachi ra xi'in tutu kan.
31 Ra iin ta kachi ra soldado ra kuchee
kan xi'in ndia soldado ra ke xa va ndia,
chi ñuu ndixa va ndaki'in ndia ra Pablo
kua'an ra xi'in ndia chi ñuu Antípatris.
32 Ra inka kii ndituvi ra nandiko va ndia
soldado ndia kua'an xa'a, ndaxaa ndia
ve'e nuu ndee ndia, ra ndia ndia soldado
ndia yoso kuayu va kuvi ndia ndiya'a
kua'an xi'in ra Pablo.
33 Ra ta ndixaa ndia ñuu Cesarea ra saa
ndataxi ndia tutu ña kua'an xi'in ndia
nda'a ra chiñu ka'nu kan, ra ndataxi tu
ndia ra Pablo va nda'a ra.
34 Ra ta ndi'i ka'vi ra chiñu kan tutu
kan, ra saa nindakatu'un ra ra Pablo ndia
ñuu ke kee ra, ra ta kundaa ini ra ña kee
ra Pablo chi Cilicia,
35 ra saa ndika'an ra xi'in ra kachi ra
saa:
—Sa ndaku va yu kuachi xi'in kun, ta xa
na xaa na xakin kuachi xa'a kun —kachi
ra.
Ra saa xa'ndia ra chiñu nuu ndia sol-
dado ra ña na ndaki'in ndia ra Pablo
ku'un ra xi'in ndia chi ve'e ka'nu ña
xava'a ra Herodes ña kondiaa ndia ra.

24

Taxi ndia judío kuachi xa'a ra Pablo nuu ra Felix

1 Ra ta ndiya'a u'un kii ra saa ndixaa
ra Ananías ra kuchee nuu ndia sutu xi'in
sava ndia xikua'a judío, xi'in iin ra nani
Tértulo ra ka'an nuu ndia, ña taxi ndia
kuachi xa'a ra Pablo, ñuu Cesarea.
2 Ra ta xaa ndia soldado xi'in ra Pablo
ña kundaku kuachi xi'in ra, ra saa xa'a
ra nani Tértulo taxi ra kuachi ra xa'a ra
Pablo nuu ra chiñu ka'nu Felix, kachi ra
saa:
—Ndia tixa'vi ni kun tata, Felix ra chiñu
ka'nu, chi xa'a yo'o va ke va'a ni iyoo ini
ndi, ra nii kuachi köo xi'in ndi, saa chi
ndichi ni kun ra va'a ni xa'ndia kun chiñu
nuu ñuu.
3 Ra tiaa ni va kusii ini ndi, saa chi iinii
kuvi va, va'a ni iyoo yuvi Tata Felix.
4 Ra küni ndi ña na'a ni kasi ndi yo'o,
ña kan ke xakunda'vi ndi nuu kun vichin,
ña na kuni so'o kun, ña ndatu'un ndi xi'in
kun iin too lo'o.
5 Ra na kundaa ini kun chi tiaa yo'o,
ra iin kue'e chee kuvi ra, chi iinii kuvi
va ñuu xika ra ndata'vi ra yuvi, ña inuu
ra nuu iin ti'vi yuvi na vatia na kuu
nazareno.
6 Ra ndia ve'e ñu'u ka'nu ña iin ñuu ndi
Jerusalén va kuni ra sayakua ra, ra ña kan
va ke tiin ndi ra ña kuni ndi sayukun ndi
kuachi xi'in ra ta ku'va kachi ndiayu ña
kuu mii ndi,
7 Ndi su nditäxi va'a vi ra soldado
kuchee ra nani Lisias, chi iin kindiaa
nduxa va ra ra nda'a ndi.
8 Ra ndika'an ra xi'in ndi ña na kixi ndi
nuu kun. Ra kuvi tu sana'ma mii va kun
ra, ra kundaa kaxi ini kun xa'a kuachi ña
taxi ndi xa'a ra —kachi ra.
9 Ra iin mii saa ke iyoo va ña, kachi tu
ndia judío ndia kuna'nu kan va.
10 Ra saa ndixika nda'a ra chiñu ka'nu
kan nuu ra Pablo, ña na ka'an ra, ra saa
ndika'an ra Pablo kachi ra saa:
—Kusii ni va ini yu ña ndakuiin xa'a mii
yu nuu yo'o, Tata, ra kuu ra chiñu ka'nu,
saa chi kundaa va ini yu ña xa na'a ni
xa'ndia chiñu kun nuu na ñuu ndi.
11 Ra xa'a ña ka̱'a̱n yu xi'in kun yo'o
vichin, ra kuvi tu ndakaxin mii va kun
xa'a ña, chi ña ndaa va kuvi ña, vichin
xinu uxi uvi kii ndixa'an yu ñuu Jerusalén
ña ndasaka'nu yu Ndioxi.
12 Ndi su ndia nii yuvi nindatü'un
kuachi yu xi'in, ra ndia nii tu na ndis-
akänita'an yu ini ve'e ñu'u ka'nu va, ra
saa tu ve'e ñu'u vali va, ra nii inka xiyo
tu nindatü'un kuachi yu xi'in va na.
13 Ra ndia taxi kuachi xa'a yu, ra köo
mii ku'va ka'an ndia ña kuu ña ña ndaa
vi.
14 Ra ña ndakuiin yu xa'a ke kuu yu ra
kandixa Ndioxi ra kañu'u na xii xikua ndi
xina'a va, ra kandixa tu yu Jesús va, ra ña
kan va ke ka'an ndia yo'o ña ndikun yu ña
vatia. Ndi su iin ta ku'va kachi mii ndiayu
Ndioxi, xi'in ña tiaa ndia ndika'an tu'un
yu'u Ndioxi xina'a ke xa va yu.
15 Ra mii ña ndiaa ini ndia judío ta'an
yu yo'o ke ndiaa ini tu yu'u va, saa chi
kandixa va yu ña sandatiaku Ndioxi na
ndii, ra nii na va'a kuvi na, ra nii na vä'a
kuvi va na chi sandatiaku va na sa ra.
16 Ña kan ke xa nduxa yu ña kuni yu
koo ndaku nima yu nuu Ndioxi, saa chi
ña kuni yu ke na sa yu ña va'a nuu va ra,
ra saa tu nuu yuvi ta'an va yu.
17 ’Ra na kundaa ini yo'o, ra Tata chiñu,
chi xa kua'a ni va kuiya ke kee yu xika
ni'ni yu inka ñuu, ra vichin vi ke nandiko
yu nuu na ñuu yu, ra ni'i yu lo'o xu'un ña
chindiee ta'an yu xi'in na nda'vi, ra ni'i tu
yu ña'a ña soko yu nuu Ndioxi va.
18 Ra ña ndixa'an yu ve'e ñu'u, ra ra
ndixa'an ndisoko va kuvi yu, xi'in ña sa
yii yu mii yu nuu Ndioxi, ndi su ndia
nii kuachi nditäva yu, ra nii köo tu yuvi
ndixa'an xi'in va yu. Ra ña yo'o va ke
xa yu ndikaa yu kan, ta ndixaa sava ndia
judío ndia kee chi Asia, ra ndia kan va
kuvi ndia sakaku kuachi.
19 Ra ndia kan va kuvi ndia xiniñu'u
kixi vichin, ña taxi ndia kuachi xa'a yu
nuu kun, tu iyoo kuachi yu tuvi ndia.
20 Ra tu süvi va tu saa iyoo ña tuvi ndia
chiñu na'nu ndia kuu judío ta'an yu ndita
yo'o vichin, saa ra na ka'an va tu ndia tu
ndia ña kuvi kuachi yu ndani'i ndia ta
ndixa'an yu nuu ndia ña xa yukun ndia
kuachi xi'in yu.
21 Chi ta ndixa'an yu ña xa yukun ndia
kuachi xi'in yu, ra takua ña ndika'an yu
ke kandixa yu ña ndatiaku na ndii va, ra
kundäa ini yu a xa'a ña kan ke taxi ndia
kuachi xa'a yu vichin —kachi ra Pablo.
22 Ra ta ndi'i xini so'o ra chiñu ka'nu
Felix takundi'i ña kan, ra va'a ni xini va'a
va ra xa'a na ndikun ichi Jesús, ndi su

ndisäña vi ra ra Pablo, chi chindiatu ña'a va ra kuachi, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Ndia na kixi ra soldado kuchee ra nani Lisias vi ke, ndakatu'un va'a ka yu ra xa'a kuachi ña ndo'o ndo —kachi ra.

23 Ra saa xa'ndia tuku ra chiñu ka'nu Felix kan, chiñu nuu iin ra soldado ra ndikun sata ra soldado ra kuchee, ña na ndasi ndiaa ña'a va ra ra Pablo, ndi su na taxi va ra ña sa ra ndia ka chiñu, ra na taxi tu ra ndiayu ña ki'vi na ita'an xi'in ra Pablo ña koto'ni ra, ra chindiee ta'an na xi'in ra.

24 Ra ta ndiya'a ndia'vi kii, ra saa ndixaa tuku ra Felix xi'in ña Drusila yasi'i ra, ve'e chiñu, ra saa ndakana ra ra Pablo ña na ku'un ra ndakani ra nuu na xa'a Jesucristo. Ra ña Drusila kan ra se'e na judío va kuvi ña.

25 Ra ta xaa ra Pablo, ra saa xa'a ra ndakani ra nuu ra xa'a ña xiniñu'u vivii na kutiaku yuvi nuu Ndioxi, xi'in xa'a ña na ka'ndia chiñu ra nuu iki kuñu ra, xi'in xa'a ña sayukun Ndioxi kuachi xi'in yuvi kii ña vaxi. Ra ta xini so'o ra chiñu Felix kan, saa ra ndiyu'vi va ra, ra saa ndika'an ra xi'in ra Pablo kachi ra saa:

—Xa va'a va, kua'an vichin. Ra ndia te xa nuña yu, ra saa kana tuku yu yo'o kixi kun —kachi ra.

26 Saa chi xu'un va ke kuni ra chiñu ka'nu Felix kan ki'in ra nda'a ra Pablo, ra saa ke saña ndika ra ra kuni ra. Ra xa'a ña kan va ke kua'a ni ichi kana ra ra Pablo, ña sana'ma ra ra.

27 Ra ta ndixinu uvi kuiya ña ndasi ndiaa ra Pablo, saa ra kita va ra Felix kan ña kuu ra ra chiñu ka'nu, saa ra nandita ra Porcio Festo nuu va ra. Ra xa'a ña kuni ra Felix ra xikuu ra chiñu ka'nu kan ña kindoo va'a ra xi'in na judío va ke ndisäña ndika ra ra Pablo.

25

Xa ndaku ra chiñu Festo kuachi xi'in ra Pablo

1 Ra ta xa nduu ra Festo ra chiñu kuchee, ra uni va kii kuachi ra ñuu Cesarea, saa ra kee ra kua'an ra ñuu Jerusalén va.

2 Ra ta ndixaa ra ñuu Jerusalén, ra saa ndakuta'an takundi'i ndia sutu kuna'nu xi'in ndia judío ndia kuna'nu, ra taxi ndia kuachi xa'a ra Pablo nda'a ra.

3 Ra ndika'an ndia xi'in ra ña na sa ra ña mani, ña ndati'vi ra ra Pablo ndaxaa ra ñuu Jerusalén. Saa chi xa ndikata'an va ndia ña kundasi ndia ichi, ra ka'ni se'e ndia ra Pablo kuni ndia.

4 Ra saa ndika'an ra chiñu Festo kan, xi'in ndia kachi ra saa:

—Kama ni va nandiko yu ñuu Cesarea, nuu ndasi ndiaa ra Pablo.

5 Ña kan ke na ku'un va sava ndia ta'an ndo, ndia ndiso chiñu, xi'in yu, ra tu ndia ña kuvi kuachi tiaa kan, ra kuvi va taxi ndo kuachi xa'a ra —kachi ra.

6 Ra ku'va una a uxi va kii kuachi ra chiñu Festo kan ñuu Jerusalén, saa ra nandiko ra ndaxaa ra ñuu Cesarea va. Ra inka kii ndituvi saa ndixa'an ra ve'e chiñu, ra ndakundu'u ra tiayu tu ndu'u ra ña xa yukun ra kuachi, ra saa xa'ndia ra chiñu ña na ku'un ndaki'in ndia soldado ra Pablo ña kixi ra nuu ra.

7 Ra ta ndiki'vi ra Pablo ve'e chiñu kan, ra saa iin xinunduu ndia judío ndia kee ñuu Jerusalén ra, ra xa'a ndia taxi ndia kua'a ni kuachi siki ña ndiee va'a xa'a ra, ndi su ndikuchüun ndia taxi ndia ku'va ña kuu ña kuachi ra.

8 Saa ndakuiin ra Pablo xa'a mii ra, kachi ra saa:

—Köo ndia nii kuachi yu, ra nii ndiayu ña kuu mii na judío ta'an yu ndikänduu yu, ra nii ve'e ñu'u ka'nu ndixayäkua yu, ra nii ra chiñu ka'nu ñuu Roma ndikänduu yu —kachi ra.

9 Ra saa ndika'an ra chiñu Festo kan xi'in ra Pablo, kachi ra saa:

—¿A kuni kun ku'un kun ñuu Jerusalén ra ikan sandaku yu kuachi xi'in kun? —kachi ra.

Ra xa'a ña kuni ra chiñu kan, ña kindoo va'a ra xi'in ndia judío va ke ndika'an ra kachi ra saa.

10 Ra saa ndakuiin ra Pablo, kachi ra saa xi'in ra chiñu kan:

—Kü'un yu chi kan, chi xa nuu yo'o, ra chiñu ra ndikun ndiaa ñuu Roma ke íin va yu, ra yo'o ke xiniñu'u kundaku kuachi xi'in va yu. Ra xa kundaa tu ini mii va yo'o ra Tata chiñu, chi köo ndia nii kuachi ndixa yu xi'in ndia judío.

11 Ra tu iyoo kuachi yu ña xiniñu'u kuvi yu xa'a, ra kuayü'vi vi yu ña kuvi yu xa'a ña; ra tu köo va tu kuachi yu, saa ra ndia nii yuvi köo ndiayu nda'a ña ndataxi na

yu'u nda'a ndia judío ta'an yu ña sayukun
ndia kuachi xi'in yu. Ra vichin, ra va'a ka
va na ku'un yu nuu mii ra chiñu kuchee
César va, ña sandaku ra kuachi xi'in yu
—kachi ra.
12 Ra ta ndi'i xini so'o ra chiñu Festo
kan, ña ndika'an ra Pablo, ra saa nin-
dakatu'un ra ndia taxi xini ra, ra ta ndi'i,
ra saa ndika'an ra xi'in ra Pablo kachi ra
saa:
—Ra tu nuu ra chiñu kuchee César
ke kuni kun ku'un kun, ña sandaku ra
kuachi xi'in kun. Ra va'a ku'un va kun
—kachi ra.

Ndixaa ra Pablo nuu ra rey Agripa

13 Ra saa kuu ra ndiya'a ndia'vi kii,
ra saa kee ra rey Agripa kua'an ra ñuu
Cesarea xi'in ña Berenice yasi'i ra, ña
ka'an ndioxi na xi'in ra chiñu Festo.
14 Ra ta ndixaa na ñuu kan ra kua'a va
kii kuachi na ve'e ra chiñu Festo kan, ra
saa kuu na ndee xi'in ra, saa ra ndatu'un
va ra xi'in na xa'a ra Pablo, kachi ra saa:
—Yo'o, ndasi ndiaa iin tiaa, ra ndasi
ndiaa ra Felix, ra xa'ndia chiñu yo'o.
15 Ra ta ndixa'an yu ñuu Jerusalén, ra
tiaa ni taxi ndia sutu kuna'nu xi'in ndia
xikua'a nuu na judío kuachi nda'a yu xa'a
ra, ra ndika'an ni ndia xi'in yu ña na ka'ni
yu ra.
16 Ra ña ndika'an yu xi'in ndia ke kuëe
yuna'a ndu'u ndia chiñu ñuu Roma, ña
taxi ndi ndiayu ña kuvi yuvi, tu täan ka
kundaku kuachi xi'in na, ña ka'an tie'e
yuvi na xakin kuachi xa'a na nuu na, nuu
kuvi ka'an na xa'a mii na tu köo kuachi
na.
17 Ña kan ke ta kixi ndia yo'o, ra
ndikatä'nu ni yu kii xi'in vi ndia, chi inka
kii ndituvi ra ndikun ndixa'an yu ve'e
chiñu ra ndakundu'u yu tiayu tun ndu'u
yu xa yukun yu kuachi, ra saa xa'ndia yu
chiñu ña na xaa tiaa kan nuu yu.
18 Ra ta ndixaa ra, ra köo mii kuachi
ndiee ña ndakani ini yu xa'a nditaxi ndia
xa'a vi ra.
19 Chi kuachi ña taxi ndia xa'a ra ke,
ña ka'an ndia ña kanduu ra ndiayu ña
ndikun mii va ndia, xi'in ña ka'an ra
ña ndatiaku iin tiaa ra nani Jesús, ra xa
ndixi'i va.
20 Ra xa'a ña ndikundäa ini yu ni ke sa
yu xi'in kuachi kan ke nindakatu'un yu ra
Pablo, a kuni ra ku'un ra ñuu Jerusalén ña
kundaku kuachi xi'in ra, kachi yu xi'in ra.
21 Ndi su ndixïin ra ku'un ra, chi nuu
ra chiñu kuchee César va nduku ra ku'un
ra, ra xa'a ña kan ke ndasi ndiaa ña'a va
yu ra, ña va'a ti'vi yu ra ku'un ra nuu ra
chiñu kan —kachi ra.
22 Ra saa ndika'an ra rey Agripa xi'in ra
chiñu Festo kan kachi ra saa:
—Kuni tu yu'u va kuni so'o ña ndatu'un
tiaa ñaa —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra Festo kan kachi ra
saa xi'in ra:
—Tiaan kuni so'o kun ña ndatu'un ra
—kachi ra.
23 Ra ta ndituvi inka kii, ra saa ndixaa
ra rey Agripa xi'in ña Berenice yasi'i ra,
xi'in takundi'i ndia soldado ndia kuna'nu,
xi'in ndia xikua'a nuu na ñuu, ra ndiki'vi
na ini ve'e ndíka ña ndikaa ini ve'e chiñu
kan. Ra saa xa'ndia ra Festo chiñu ña na
ku'un ndaki'in ndia soldado ra Pablo kixi
ra.
24 Ra ta xaa ra Pablo, ra saa ndika'an ra
chiñu Festo kan, kachi ra saa:
—Tata rey Agripa, xi'in takundi'i ndo'o
ndia tata xikua'a, ndia ndakuta'an ndee
yo'o vichin, ra na kundaa ini ndo chi yo'o
ke íin tiaa yo'o. Ra iin takundi'i va na
judío na ndee ñuu Jerusalén kuvi na taxi
kuachi xa'a ra ña na kuvi ra, ra iin saa tu
kachi na ndee ñuu Cesarea yo'o va.
25 Ndi su nuu yu'u, ra köo kuachi ndiee
ni ndixa vi ra ña kuvi ra xa'a ña. Ra mii
va ra kuvi ra kuni ku'un nuu ra chiñu
kuchee César, ña sandaku ra kan kuachi
xi'in ra, ra ña kan ke kindoo tu yu'u va
ña ti'vi yu ra ku'un ra nuu ra César.
26 Ndi su köo mii kuachi ra ni'i vi yu
tiaa yu nuu tutu ña ku'un nda'a ra chiñu
kuchee nuu yu. Ña kan va ke kana yu ra
xaa ra nuu ndo vichin, ra nuu mii yo'o ra
tata rey Agripa va ke kana yu ra xaa ra,
chi kuni yu ña na sana'ma ka kun ra, ra
saa ke va'a ni'i yu ña tiaa yu nuu tutu ña
ku'un nda'a ra chiñu kuchee César.
27 Saa chi vä'a kita ña, tu iin saa na koo
ti'vi yu iin tiaa ra ndasi ndiaa ña ku'un
kundaku kuachi xi'in ra, tu na ndakäni
yu, ndia ña kuu kuachi ña taxi na xa'a ra
—kachi ra.

26

Ka'an ra Pablo xa'a mii ra nuu ra rey Agripa

1 Ra saa ndika'an ra rey Agripa xi'in ra Pablo, kachi ra saa:
—Va'a, na ndakani kun xa'a ña ndo'o kun nuu yu vichin —kachi ra.
Ra saa sandakaa ra Pablo nda'a ra ña xa to'o ra, ra ndika'an ra kachi ra saa:
2 —Tiaa ni kusii ini yu ña ndatu'un yu xi'in kun vichin, Tata rey Agripa, xi'in ña kuvi ka'an yu xa'a kuachi ña taxi ndia judío xa'a yu.
3 Saa chi xini ni va yo'o, xa'a takundi'i ña yuna'a ndu'u na judío xa ndi, xi'in xa'a ña yuna'a ndi xa kuachi ndi. Ña kan ke nduku yu ña mani nuu kun, ra na sa ndiee ini kun, ña tiaa so'o kun ña ka'an yu —kachi ra.

Ndakani ra Pablo xa'a ña xa ra ta täan ndaki'in ra ichi Jesús

4 Ra saa ndika'an ra Pablo, kachi ra saa:
—Xini takundi'i va na judío yu'u ndia te lo'o vi yu, ra xini tu na ndia ku'va ke xa yu ta ndixiyo yu ñuu va yu, ra saa tu ñuu Jerusalén va.
5 Ra kundaa tu ini mii va na, ña xikuu yu Fariseo xi'in ndia kuu fariseo te itia yu, ra kuvi ndakuiin ndia xa'a va ña, tu ndia xiin kuvi ndia, ra ndia fariseo kuvi mii ndia ndinuni va'a ndikun ichi ña yuna'a takundi'i ndu'u na judío ndikun va ndi.
6 Ra xa'a ña kandixa yu, ña ndika'an Ndioxi xi'in na xii xikua ndi, ña sandatiaku ra na ndii va ke xakin na kuachi xa'a yu, ña xaa yu yo'o.
7 Ra ndu'u, na kuu ndise'e ndia uxi uvi ndia xikuu se'e ra Israel, ra ña yo'o ke ndiatu ndi xinu nuu va; ña kan ke ñuu, ra ka'ñu va, ndasaka'nu ndi Ndioxi. Ra na kundaa ini kun, Tata rey Agripa, chi xa'a ña kandixa yu, ña yo'o va ke, taxi ndia judío kuachi xa'a yu.
8 ¿A kandïxa ndo'o ña kuvi sandatiaku Ndioxi na ndii? —kachi ra.

Ndakani ra Pablo xa'a ña kundiva'a ra xi'in na ndikun ichi Jesús

9 Ra saa ndika'an ka Pablo kachi ra saa:
—*Kuni ni tu yu'u va, ña sandi'i yu xa'a takundi'i na ndikun ichi Jesús ra ñuu Nazaret.
10 Ra mii saa ndixa ke xa va yu ñuu Jerusalén. Saa chi nduku yu ndiayu nuu ndia sutu ndia kuna'nu, ra kua'a ni na kandixa Jesús taan yu ve'e kàà, ra ta xa'ni na sava na, ra ndixiyo tu yu'u yu xi'in na xa'ni kan.
11 Ra tiaa ni kua'a ichi ndixa'an yu, ta ve'e ñu'u ta ve'e ñu'u, ña kundiva'a yu xi'in na, ña kuni yu ña na ndakoo na ña kandixa na. Ra ndia inka ñuu xika va xindikun yu kanita'an yu xi'in na, saa chi tiaa ni ndisaa yu xi'in na —kachi ra.

Ndakani ra Pablo ndia ku'va ke kuu ña va'a ndakundikun ra ichi Jesús

12 ’Ra suvi na ndikun ichi Jesús kuvi na kua'an yu taxi yu, ta kee yu kua'an yu ñuu ka'nu Damasco, ra ni'i yu tutu ña taxi ndia sutu kuna'nu nda'a yu kua'an yu, saa chi mii ndia kuvi ndia taxi ndiayu nda'a va yu.
13 Ra saa kuu yu ndikaa yu ichi kan kua'an yu, saa ra xa kuu sava kii va, Tata rey, ra iin ku su'va va ndaye'e iin ñu'u ña ye'e ni, ña kee chi ndivi, sata yu, ra ye'e ni ka ña kan nuu ñu'ù, ra iin xinunduu ña yu'u, ra saa tu ndia kua'an xi'in va yu.
14 Saa ra ndikoyo ndi ñu'u kua'an va ndi, ra xini so'o yu ndika'an iin tachi xi'in yu, ra tu'un hebreo ke ndika'an ña kachi ña saa: “Saulo, Saulo, ¿nichuun kanita'an kun xi'in yu? Ra na kundaa ini kun, chi ra sandi'i xa'a mii va kuvi kun, saa chi ta xa iin sindiki ri ta'vi, ri kee xa'a yu'u kàà ña tiku nuu, va ke xa kun”, kachi ña.
15 Ra saa ndika'an yu, kachi yu saa: “¿Yoo kuvi yo'o Tata?” kachi yu. Saa ndika'an Tata yo kachi ra saa: “Yu'u kuvi Jesús ra xika kun kanita'an kun xi'in.
16 Ra na ndakundichi kun vichin, saa chi ña ndituvi yu nuu kun, ra chiñu nuu va yu ke kaka kun, ra ndakuiin tu kun xa'a ña xini kun vichin, xi'in xa'a ña kuni kun sa yu kii ña vaxi va.
17 Ndi su kuayü'vi kun, chi sakaku va yu yo'o nuu na ñuu kun, ra saa tu nuu na küu judío va, ra mii nuu na küu judío kan ke ti'vi yu yo'o ku'un kun vichin va.
18 Ña va'a na ndanuña nuu na, ra kee na nuu ñaa nuu xika na, ra ndakaka na nuu tuun ñu'u, ra kee tu na tixi ndiee timia'a va, ra ndakundikun na Ndioxi, ra va'a na

kandixa na yu'u, ra koo ka'nu ini yu xa'a kuachi na, ra ni'i ta'vi na koo na xi'in na yii na kuu ñuu Ndioxi”, kachi ra.

Kandixa va ra Pablo ña ndika'an Jesús xi'in ra

19 ’Ña kan ke ndikänduu vi yu, ña ndika'an Jesús xi'in yu, Tata rey Agripa.
20 Saa chi ndikun, ndixa'an va yu ñuu Damasco, ra ndika'an ndoso yu nuu na xa'a ichi Jesús, ra saa tu ñuu Jerusalén va, ra saa tu iin takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa Judea va, ra ndika'an tu yu xi'in na küu judío ña na nandiko ini na nuu Ndioxi, ra na sa na chiñu ña va'a, ña ndaña'a na mii na ña xa ndasama na.
21 Ra xa'a ña yo'o va ke tiin ndia judío yu'u, ta ndikaa yu ini ve'e ñu'u, ra ndasi ndiaa ndia yu'u, ra kuni ka'ni ndia yu'u.
22 Ra mii va Ndioxi chindiee ta'an xi'in yu, ña kan ke va'a iyoo ndaku nima yu ndia vichin va, ra ka'an ndoso yu nuu takundi'i yuvi xa'a ra, ra nii na kuika kuvi na, ra nii na nda'vi kuvi va tu na, chi iin nani ka'an yu xi'in va na. Ra iin ta kachi ra Moisés ña ndika'an xa'a ña kuu, ra iin saa ke kachi tu ndia, ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a va, ra mii saa ke kachi tu yu'u va, ña ka'an yu xi'in yuvi:
23 ña xiniñu'u ndo'o ni ra kixi sakaku na yuuvi yo'o, ra kuvi ra, ndi su ra kan kuvi tu ra nuu va'a sandatiaku Ndioxi nuu ña ndii va, ra kuu ra ñu'u ye'e nuu na judío, ra saa tu nuu yuvi na ndee ini kuvi nuu ña yuuvi va.

Kuni ra Pablo saxinu ra ini ra rey Agripa ña kandixa ra Jesús

24 Ra ta ndi'i ndika'an ra Pablo tu'un yo'o xa'a mii ra, ra saa ninda'yu ra chiñu Festo kan, nuu ra kachi ra saa:
—¡Ra sana va kuvi yo'o, Pablo! Ña ndiya'a ni ka'vi va kun ke sasana ña xini kun —kachi ra.
25 Saa ndakuiin ra Pablo, kachi ra saa:
—Na kundaa ini yo'o, ra Tata chiñu Festo, chi süvi ra sana kuvi yu, chi ña ña'a tuni va'a ke ka'an yu, ra ña ndaa va kuvi ña.
26 Ra □xini va'a va ra Tata rey Agripa yo'o, xa'a takundi'i ña yo'o; ña kan ke kuayü'vi yu □ka'an yu, ña □ndu'u ra vichin, saa chi kundaa va'a va ini yu, ña xini ra xa'a ña, saa chi süvi ña ndikuu se'e kuvi ña —kachi ra.
27 Ra saa ndika'an ra xi'in ra rey Agripa kachi ra saa:
—¿A su kandixa tu yo'o va, Tata rey Agripa, ña ndika'an ndia ndika'an tu'un yu Ndioxi xina'a? Kundaa va ini yu ña kandixa kun —kachi ra.
28 Ra saa ndika'an ra rey Agripa, xi'in ra Pablo kachi ra saa:
—Lo'o ni va, ra ndikun kuchuun va kun saxinu kun ini yu, ña kandixa yu ichi Jesús, ¿tuvi kun? —*kachi ra.
29 Ra saa ndika'an ra Pablo xi'in ra kachi ra saa:
—A kama, ra a kuachi va tu, ra süvi indaa yo'o kuvi ra na kandixa, chi ña kuni yu ke, na kandixa takundi'i va na ndee xini so'o yo'o vichin, ra koo ndo ta ku'va iyoo yu'u, ndi su kunü'ni vi tu ndo'o xi'in yo'o kàà, ta'an ña nu'ni nda'a yu'u —kachi ra.
30 Ra ta ndi'i ndika'an ra Pablo ña yo'o, ra saa ndakundichi ra rey Agripa, xi'in ra chiñu Festo kan, xi'in ña Berenice, ra saa tu ndia kuna'nu ndia xindee xi'in va na.
31 Ra saa kee siin na iin xiyo, ra xa'a na ndatu'un na xa'a ra Pablo kachi na saa:
—Tiaa yo'o, ra köo kuachi ndiee ndi xa vi ra, ña kuvi ra xa'a ña, ra nii ve'e kàà xiniñü'u kundikaa vi ra —kachi na.
32 Saa ndika'an ra rey Agripa xi'in ra chiñu Festo kan kachi ra saa:
—Ndikun yo'o ke saña va ra, tu ndikä'an ra, ña ku'un ra nuu ra chiñu kuchee César ñuu Roma, ña sandaku ra kan kuachi xi'in ra —kachi ra.

27

Ti'vi ra chiñu Festo ra Pablo kua'an ra chi ñuu Roma

1 Ra ta xa kindoo ra chiñu Festo ña ti'vi ra ndu'u ku'un ndi chi Italia, ra saa ndataxi ra ra Pablo xi'in sava ka ndia ñu'u ve'e kàà, nda'a iin ra soldado ra kuchee ra nani Julio, ra ita'an xi'in iin ti'vi chee ndia soldado, ndia kuu kuenda ra Augusto.
2 Ra saa ndakundiaka ndia soldado kan ndu'u, ra ndixa'an ndia ndaa ndia xi'in ndi, ini itun tun xika nuu mini tu kee ñuu Adramitio ña ndikaa yu'u mini, tu xa kana ku'un ñuu ña ndo'ni yu'u mini chi Asia. Ra kua'an tu ra Aristarco ra

ita'an xi'in va ndi, ra kee ñuu Tesalónica
ña ndikun ndiaa ñuu Macedonia.
3 Ra ta ndituvi inka kii saa ndixaa ndi
nuu ndi ñuu Sidón. Ra to'o ni va xa ra
Julio, ra kuchee nuu ndia soldado kan
xi'in ra Pablo, saa chi taxi va ra ndiayu
nda'a ra ña ndixa'an ra ñuu kan xito'ni ra
na ita'an mani xi'in ra, ra chindiee ta'an
na xi'in ra.
4 Ra ñuu Sidón kan, nandaa tuku ndi
itun tun xika nuu mini, ra saa kana nu
kua'an nu xi'in ndi; ra ndiee ka vi xa'a
kani tachi, chi nuu ndi su'va, ra ni ndiküvi
ka ku'un itun kan xi'in ndi, ra saa xakin
xiyo nu xi'in ndi chi nda'a ichin xiin
ñu'u lo'o ña ndikaa ni'i nuu mini ña nani
Chipre.
5 Ra saa ndiya'a ndi chi nuu xitondiaa
yu'u mini nuu ndikaa Cilicia xi'in Panfilia,
ra iin saa ndixaa ndi ndia ñuu Mira, ña
ndikun ndiaa chi Licia va.
6 Ra ñuu Mira kan kundaa ini ra Julio,
ra soldado kuchee kan, ña kana iin itun
tu xika nuu mini tu kee ñuu Alejandría
ra kua'an nu chi Italia. Ra tu kan nandaa
ndi kua'an ndi xi'in ndia soldado kan.
7 Ra kua'a ni va kii xindikaa nu nuu
mini kan xi'in ndi, saa chi kuee ni va
ndixa'an nu. Ra iin xi'in ña nduxa vi
ndiya'a nu xi'in ndi, chi nuu xitondiaa
nuu ndikaa ñuu Gnido. Saa chi tiaa ni
ndiee kani tachi chi nuu ndi su'va, ra
xa'a ña kan ke xakin xiyo nu xi'in ndi, ra
ndiya'a nu ndia xiin ñu'u ña ndikaa ni'ni
nuu mini ña nani Creta, nuu ndikaa ñuu
Salmón.
8 Ra iin xi'in tundo'o ka'nu vi saa ndixaa
nu xi'in ndi ñuu ña nani Buenos Puertos,
ña ndikaa yachin xi'in ñuu Lasea, suvi
mii Creta kan va.
9 Saa kuu, ra xa kuna'a va ndo'ni ndi
ichi kan, saa ra xa kuyachin va kii ña xa'a
kuun savi chi kan, ra xa ku iyo va kaka
itun tu xikan nuu mini. Ra xa'a ña kan
ke taxi ra Pablo xini takundi'i ndia kua'an
xi'in itun kan,
10 kachi ra saa:
—Ndia ta'an yo, ña tuvi yu, ra ichi nuu
ku'un yo ra iyo ni va kuu. Saa chi ndi'i
va xa'a mii itun yo'o, xi'in ña'a ña ndiso
nu, ra kusana ndia mii va yo ndi'i xa'a
—kachi ra.
11 Ndi su ndindäa ra soldado kuchee
kan, xa'a vi ña ndika'an ra Pablo. Chi
kandixa ka va ra ña ndika'an ra ndiaa
itun xika nuu mini kan, xi'in ña ndika'an
ra kuu xito'o nu.
12 Ra ndia nii ndia ndixïin ña kuachi
ndi ñuu Buenos Puertos kan, saa chi iyo
ni ndituvi ndia, ña kan ke ndika'an ndia
ña ku'un ndi chi ñuu Fenice ña ndikaa
suvi mii Creta ña kundee ndi yoo savi,
saa chi ikan ke kuëe ndo'o itun xika nuu
mini kan, saa chi küvi kixi ndaku tachi ña
tanda'a ña nu ka'an ndia.

Kuni sandi'i tachi xa'a itun xika nuu mini

13 Ra saa xa'a vita vita lo'o kani tachi
ña vaxi chi ninu nuu kuu sur, ra kuchuun
va itun kan ku'un nu, ndituvi ra ndiaa nu
xi'in ra kuu xito'o nu. Ra saa xa'ndia ndia
chiñu ña ndaxita inka ndia yuu vee ña
itiin nu xi'in nandaa ña. Ra saa ndaki'in
nu kuee kuee kua'an nu suvi mii yu'u
mini nuu nani Creta kan va.
14 Ra sakan iin kani lo'o va kua'an nu
xi'in ndi, saa ra xa'a va tachi ña nani
Euroclidón ña ndiee ni kani ña, chi nuu
kua'an itun kan.
15 Ra nditäxi ña ku'un nu chi nuu kuni
ndia ku'un nu, saa chi tiaa ni ndaku kani
ña. Ndia saa ra ndisaña nda'a nu kua'an
nu xi'in va ndi xa tachi kan.
16 Ra ndiya'a nu xi'in ndi chi xiin ñu'u
lo'o ña ndikaa ni'ni nuu mini ñani Clauda,
ra lo'o va tu kani tachi kan, ra tiaa ni u'vi
saa kuchuun ndi, ndaki'in ndi itun vali tu
xika nuu mini tun ndiso nu, ña ndataan
ndi nu chi ini mii tun chee kan.
17 Ra ta ndi'i, saa chiku'ni ndia mii
itun chee kan, xi'in kua'a ni yo'o, saa chi
iyu'vi ni ndia ña kani ndiaa nuu nu yuti
ña nani Sirte ña iyoo ka'a mini kan, ra
ndata nu, ká'án ndia. Ra saa sanuu ndia
tikoto ndika ña ndita sata nu, ña va'a na
ndukuee ku'un nu, kuni ndia.
18 Ra ta ndituvi inka kii, ra iin
ndakundiee va tachi kan xika ña. Ndia
saa ra xa'a ndia ko'ni ndia ña'a ña ndiso
nu nuu mini kan va, ña va'a na ndukama
nu, kuni ndia.
19 Ra ta ndixinu uni kii, ra saa xatia
ndi takundi'i va ña'a ña xiniñu'u mii itun
xika nuu mini kan.
20 Ra kua'a ni kii nindändii, ra ni kimi
ndikanäta, ra ndikä'an ka ndi ña kutiaku
vi ndi, saa chi tiaa ni ndiee xika tachi kan.
21 Ra xa kua'a ni tu kii täan kuxi va
ndi, ra saa ndakundichi ra Pablo ma'ñu,
ra ndika'an ra kachi ra saa:

—Ndia ta'an yo, va'a ka va ndikandixa ndo yu'u tan ndika'an yu xi'in ndo ña kuachi yo Creta, saa chi tu ndikuachi yo ikan, saa ra kuëe ndo'o vi itun yo'o, ra nii mii yo kuëe ndo'o vi.
22 Ndi su na kuayü'vi ndo, saa chi nii na ndi'i va xa'a itun yo'o, ndi su ndo'o, ra ndia nii ndo küvi.
23 Saa chi ñuu nduve'e ndituvi iin ra tatun Ndioxi nuu yu, ra Ndioxi ra ndikun yu, ra xachiñu yu nuu kuvi ra, ti'vi ra ña kixi ra nuu yu,
24 ra ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa: “Kuayü'vi kun, Pablo, saa chi xiniñu'u xaa va kun nuu ra chiñu kuchee ñuu Roma, ra xa'a yo'o ke kaku tu ndia kua'an xi'in kun ña'a va”, kachi ra xi'in yu.
25 Ña kan ke ndaku ni na koo ini ndo, ndia ta'an yo. Saa chi yu'u, ra ndiaa va ini yu Ndioxi, ra kandixa tu yu ña kuu ña ndika'an ra tatun kan xi'in va yu.
26 Ndi su xa saa xiniñu'u xaa va itun yo'o ko'ni nu yoo nuu iin ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni nuu mini —kachi ra Pablo xi'in ndia.
27 Saa kuu ra ndixinu va uxi kumi kii ñu'u ndi nuu mini kan, ra mii ñuu kii kan ke xa kua'an ndi nuu mini ra nani Adriático va, ra iin cho'o iin chi kan va kua'an itun kan xi'in ndi xa tachi, ra ta xa kuu sava ñuu saa ra kundaa va ini ndia ndiaa itun kan ña xa kuyachin nu nuu ndikaa ñu'u ichi.
28 Ra saa tava ndia ku'va ña kunu mini nuu kua'an ndi kan, ra oko xa'un iin metro ka ke kunu ra, ra ta xa iin va'a va'a lo'o ka kua'an itu kan, ra saa tava tuku va ndia ku'va, ra ndia ku'va oko uxa metro va ke kunu ra.
29 Ra saa ndiyu'vi ndia ña kani ndiaa nu kava, ra saa sanuu ndia kumi yuu vee chi ka'a nu, ña va'a na kundichi nu nuu mini kan, ra xa'a ña ndiyu'vi ndia ke kuni ndia ña kama ni na tuvi.
30 Saa xa'a ⍰kuni kunu va ndia sakanda itun kan ku'un ndia, ra xa'a ndia sanuu ndia itun vali tu xika nu tiakuii tun ndiso itun chee kua'an xi'in ndi kan; ra iin ⍰xa tiin ndia yuu vee ña xikundichi nu xi'in ña ko'ni ndia ña chi nuu nu, iyoo tu'un.
31 Ra xini va ra Pablo ña xa ndia saa. Ra saa ndika'an ra xi'in ra soldado kuchee kan, ra saa tu xi'in ndia soldado va ra, kachi ra saa:

—Tu na kunu ndia yo'o ku'un ndia, saa ra nii ndo'o kuvi ndia käku vi —kachi ra.
32 Ra saa xa'ndia ndia soldado kan yo'o ña nu'ni ndiaa itun vali kan, saa ra ndikoyo nu nuu mini kan kua'an va nu.
33 Ra ta xa kua'an ndituvi, ra saa ndika'an ra Pablo xi'in ndia ña xiniñu'u kuxi va ndia kachi ra, ra saa ndika'an ka ra kachi saa xi'in ndia:
—Xa uxi kumi va kii ke täan kuxi ndo, ra ni täan tu kusun va ndo, ña ndiatu ini ndo, ndia ña ke kuu.
34 Ña kan ke ⍰nduku yu ña mani nuu ndo, ña na kuxi va ndo lo'o vichin, ra kuayü'vi ndo, chi ndia nii ixi lo'o xini ndo ke ndoñü'u vi —kachi ra.
35 Ra ta ndi'i ndika'an ra Pablo tu'un kan, ra saa ki'in ra xita ra taxi tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra xini takundi'i va ndia ndee kan ña ndika'an ra xi'in Ndioxi, ra saa ta'vi ra ña ra xa'a ra xixi va ra.
36 Saa ra ndakindiee tu ini ndia kua'a kan va, ra xa'a tu ndia kan va xixi ndia.
37 Ra uvi ciento uni xiko xa'un iin vi kuvi ndi kua'an xi'in itun kan.
38 Ra ta xa nditiandiaa ini ndia ña xixi ndia, ra saa xa'a ndia xatia ndia nuni trigo ña kua'an xi'in itun kan nuu mini kan, ña va'a na ndukama ka nu, kuni ndia.

Ndi'i xa'a itun xika nuu mini

39 Ra ta ndituvi, ra nindäkuni vi ndia, ndia itun kan ndia mii ku nuu ndixaa ndi. Ndi su xini va tu ndia ndikaa iin ñu'u lo'o ma'ñu mini kan, ra ndaa va lo'o xiin ña, ra xa vita va kandita mini ikan, ra saa kuni ndia ña na kundutia'a itun kan, nuu ndaa xiin ñu'u lo'o kan.
40 Ra saa xa'a ndia xa'ndia ndia yo'o, ña nu'ni yuu vee ña itiin itun kan ña va'a ndichi nu, ra sataya tu ndia itun tun sakanda ndia ña va'a kua'an va nu. Ra saa sandandaa tuku va ndia tikoto ndika ña ndichi chi nuu nu, ra saa ndakanda itun kan kua'an nu chi nuu ndaa, nuu vita lo'o kani mini kan.
41 Ra saa ⍰kuu nu kua'an nu, saa ra nditiin va chi yu'u nu yuti ña ndakoo ndee ka'a mini kan, ndia saa ra ndiküvi va'a ka ku'un vi nu. Ra xi'in ña ndiee ni kani ndiaa mini kan chi ka'a nu, saa ra xa'a chachi va nu.
42 Ra saa xa'a ndia soldado kan kuni ndia ka'ni ndia, ndia ndasi ndiaa kua'an ku'un ve'e kàà, ña va'a na ndasütia ndia ra kunu ndia ku'un ndia.

43 Ndi su nditäxi vi ra soldado kuchee
kan, ña kuvi ndia ndasi ndiaa kan, chi ña
xa ra ke xa'ndia ra chiñu nuu ndia xini
sutia, ña na sutia ndia, ra kee ndia chi nuu
ñu'u ichi va. Ra ra Pablo va kuvi ra kuni
ra sakaku ra ña xa ra saa.
44 Ra ndia kuchüun sutia tu ndika'an ra
xi'in, ña na ki'in ndia vitu a ndia ka ña'ñu
mii itun chee kua'an xi'in ndi kan va, ra
nuu nu kan va na kundee ndia ña kee
ndia chi nuu ñu'u ichi, kachi ra xi'in ndia.
Ra saa ndixa ke xa va ndia, ra va'a ndixaa
tiaku ndi'i va ndi, chi nuu ñu'u ichi kan.

28

Ndixaa ra Pablo ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni nuu mini nani Malta

1 Ra ta kee ndi'i ndi, ña ndixaa ndi ñu'u
lo'o ña ndikaa ni'ni ma'ñu mini kan, ra
saa kundaa ini ndi ña nani ña Malta.
2 Ra ndaki'in mani ni va mii na ndee
ñuu kan ndu'u, ra saa ndikun chikaa na
ñu'u va, ra ndika'an na xi'in ndi ña na
kuyachin ndi ndasaa ndi, saa chi kuun
ni savi ra tiaa ni tu vixin va.
3 Ra saa ndixa'an ra Pablo, ndakaya ra
itun ichi taan ra nuu ñu'u kan, ra xi'in
ka'ni ña xixi ñu'u kan kanata iin koo ri
xatu ni, ra xaxi ri nda'a ra.
4 Ra ta xini na ñuu kan ña tanii ndiaa
koo kan nda'a ra Pablo, ra saa ndika'an
na xi'in ta'an na kachi na saa:
—Ra xa'ni ndii va kuu tiaa yo'o, saa
chi va'a ni ndikaku va ra ña ndixï'i ra sa
mini, ndi su nditäxi vi ndioxi ña xa ndaku
kuachi ña ndikun yo kutiaku ra —*kachi
na.
5 Ra saa kisi ra Pablo nda'a ra nuu ñù'ù,
ra ndakava koo kan nuu ñù'ù va, ndi su
köo va'a ña nindo'o vi ra.
6 Ra iin su'va ndiatu ini takundi'i yuvi
kan, ña ndita kuiñu ra, ra a iin kama su'va
va nduva ra, ña kuvi ra ká'án na. Ra saa
kuu ra kuna'a va, ra kuëe nindo'o vi ra,
saa ra ndasama va ña xani ini na, ra saa
ndika'an na ña kuu ra Pablo iin ndioxi va.
7 Ra yachin kan va iyoo ve'e iin tiaa
ra nani Publio, ra ra kan kuvi ra kuchee
nuu na ndee ñuu kan, ra ra kan kuvi ra
ndaki'in mani ndu'u ña xindee ndi ve'e
ra uni kii.
8 Ra saa kuu ndi ndee ndi kan, saa ra
kundaa va ini ra Pablo ña ndiee ni ndo'o
iva ra Publio kan, kue'e nii, ra tiaa ni
ndikaa ka'ní ra kandu'u ra nuu xito. Ra
saa ndixa'an ra Pablo xito'ni ra ra, ra
ndika'an ra xi'in Ndioxi xa'a ra, ra ta ndi'i
ndika'an ra xi'in Ndioxi xa'a ra, ra saa
chindu'u ra nda'a ra sata ra, ra ndikun
nduva'a va tiaa kan.
9 Ra ta kundaa ini sava ka na xi'i, na
ndee ñuu kan ña sanda'a ra Pablo tiaa
kan, saa ra ndixaa tu na kan va nuu ra,
ra sanda'a tu ra na kan.
10 Ra tiaa ni xato'o yuvi kan ndu'u, ra
ta xa kee ndi ku'un ndi, ra saa taxi na
takundi'i ña'a ña kumani nuu ndi ichi
nda'a ndi kua'an xi'in ndi.

Ndixaa ra Pablo ñuu chee Roma

11 Ra uni yoo vi ke xindee ndi ñu'u
lo'o, ña ndikaa ni'ni nuu mini kan, ra
ndia ta xa ndiya'a savi vi ke nandaa ndi,
iin itun tun xika nuu mini tun kee ñuu
Alejandría, ra ndita uvi na'na ndioxi na,
chi nuu nu, ra iin ña nani Cástor, ra inka
ña ñani Pólux, ra ikan ke kuachi tu nu
kan va yoo savi kan.
12 Ra saa ndaki'in itun kan kua'an nu
xi'in ndi, ra ndixaa nu xi'in ndi ñuu ña
ñani Siracusa ña ndikaa yu'u mini, ra
ikan kuachi ndi uni kii.
13 Ra ñuu kan kee tuku itun kan xi'in
ndi, ra saa ndaki'in nu kua'an nu, ra
ndixaa nu xi'in ndi ñuu ña ñani Regio ña
ndikaa yu'u mini. Ra ta ndituvi inka kii,
saa xa'a vita vita kani tachi ña vaxi chi
ninu nuu kuu sur, ra saa ndaki'in tuku
nu kua'an nu xi'in ndi, ra iin saa ndixaa
nu xi'in ndi ndia ñuu ña nani Puteoli ña
ndikaa yu'u mini kan.
14 Ra ñuu Puteoli kan ndakuta'an ndi
xi'in sava na ñani yo na ndikun ichi Jesús,
ra ndika'an na xi'in ndi ña na kuachi ndi
xi'in na, ra kuachi ndixa ndi xi'in va na
uxa kii, ra ndia kan ndaki'in ndi kua'an
xa'a ndi chi ñuu chee Roma va.
15 Ndi su xa kundaa va ini na ñani yo,
na ndikun ichi Jesús na ndee ñuu Roma,
xa'a ndi ña kua'an ndi chi kan, ra saa
ndixa'an sava na ndaki'in na ndu'u ndia
nuu nani, Nuu ya'vi Apio, ra sava tu na
ndixa'an ndaki'in ndu'u iin nuu nani, Uni
Ve'e. Ra ta xini ra Pablo na ñani yo kan,
saa ra taxi ni ra tixa'vi nda'a Ndioxi, saa
chi kusii ni ini ra.
16 Ra ta ndixaa ndi ñuu chee Roma kan,
ra saa ndataxi ra soldado kuchee kan,
ndia ndasi ndiaa kua'an xi'in ra ku'un
ve'e kàà nda'a iin ra soldado kuxikua'a,
ña na kondiaa ra ndia, ndi su ra Pablo
tu chikandu'u siin ndia inka ve'e va, ra

ndika'an ndia xi'in iin ra soldado ña na kondiaa ra ra.

Ka'an ndoso ra Pablo tu'un Ndioxi nuu na ñuu chee Roma

17 Ra ta ndixinu uni kii ndixaa ra Pablo ñuu chee Roma kan, ra saa ti'vi ra chiñu ndixa'an nuu takundi'i ndia xikua'a judío ndia ndee ñuu chee Roma kan ña na kixi ndia nuu ra, ra ta ndixaa ndia nuu ra, ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:

—Ndia ta'an yo, na kundaa ini ndo, saa chi ndia nii kuachi ndïxa yu xi'in na judío ta'an yo, ra nii ndikänduu tu yu chiñu ña yuna'a na xa na, ña ndakoo na xii xikua yo xina'a va, ndi su ndasi ndiaa va na yu'u, ra ndataxi na yu'u nda'a ndia chiñu ndikun ndia Roma yo'o va.

18 Ra ta xa ndaku ndia kuachi xi'in yu, saa ra kuni va ndia saña ndia yu'u va, saa chi kundaa va ini ndia, ña köo kuachi ndixa yu ra kuvi yu xa'a ña.

19 Ndi su nditäxi vi ndia judío ta'an yo ña saña yu, chi ndia kuni ka'ni va kuvi ndia yu'u, ndia saa ra ndataxi yu mii yu nda'a ra chiñu kuchee ñuu Roma yo'o va, ña na sandaku ra kuachi xi'in yu, ndi su süvi xa'a na ñuu yo ke vaxi yu taxi yu kuachi.

20 Ra ña kana yu ndo'o vichin, ra xa'a ña va'a na kuni ta'an yu xi'in va ndo kuvi ña, ra ka'an tu yu xi'in ndo xa'a ña ndo'o va yu, ra na kundaa ini ndo, chi xa'a ña kandixa yu ta ku'va kandixa takundi'i na ñuu yo Israel ña ndatiaku na ndii, va ke nu'ni yu, xi'in yo'ó kaa yo'o vichin —kachi ra.

21 Ra saa ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:

—Ndia nii tutu täan ti'vi ndia chiñu Judea xaa nda'a ndi xa'a kun, ra ndia nii tu ndia judío ta'an va yo, täan kixi taxi kuachi xa'a kun nuu ndi.

22 Ndi su kuni va tu ndi ña kuni so'o ndi, xa'a ña ka'an kun, saa chi iinii kuvi va kundasi na ña ndikun kun ñaa —kachi ndia.

23 Ra saa kindoo ndia xi'in ra Pablo ña ndakuita'an ndia inka kii. Ra ta ndixaa kii kan, ra saa ndakuta'an kua'a ni yuvi ra ndixaa na ve'e nuu kandu'u ra Pablo. Ra iin nduvi ndaa va ndakani ra nuu na, xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu. Ra ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, xi'in ña ndika'an ndia ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a va ke xiniñu'u ra, ña ndika'an ra xi'in na ña kuni ra saxinu ra ini na, ña na kandixa na Jesús.

24 Ra kandixa va sava na ña ndika'an ra Pablo, ra sava tu na ndixïin kandixa va.

25 Saa ra nindakitä'an tu'un vi na, ra saa xa'a na nindutia na kua'an va na. Ra saa ndika'an ra Pablo xi'in na, kachi ra saa:

—Ta xa ndo'o vichin, ke xa tu na xii xikua yo xina'a va, ra xa'a kan va ke ndika'an tachi Yii Ndioxi xi'in ra Isaías, ña ndika'an ra xi'in na, ra su'va ke kachi ña xi'in ra:

26 Kua'an nuu na ñuu yu, ra ka'an kun
xi'in na kachi kun su'va:
xini va so'o ndo, ndi su kundäa ini ndo;
xito'ni kaxi va ndo, ndi su xïni vi tu ndo,
27 Saa chi nima ndo, ra xa ña ndutie'e va
kuvi ña,
ra ndasi tu so'o va ndo, ña kan ke xïni ka
so'o ndo,
ra ndasi tu nuu va ndo;
ña kan ke xïni kan ndo,
Ra nii kuëe xini kaxi tu so'o va ndo,
Ra ni na kuïin ndo nandiko ndo nuu yu,
ra sanda'a yu ndo'o, kachi ra Isaías
—*kachi ra Pablo xi'in ndia judío
ta'an ra.

28 Ra saa ndika'an ka ra Pablo xi'in ndia, kachi ra saa:

—Na kundaa ini ndo, chi xa'a ña ndaku ni ini ndo, ra va'a ka va na ku'un yu nuu na küu judío ña ndatu'un yu xi'in na, xa'a ña kuni Ndioxi sakaku ra na, saa chi kuiin va na kan kuni so'o na —kachi ra.

29 Ra ta ndi'i ndika'an ra Pablo kachi ra saa, ra saa ndaki'in na judío kan kua'an na, ra iin inaa ta'an mii na kua'an na.

30 Ra uvi nii ka kuiya ke xikandu'u ra Pablo ve'e ña tatu ra ñuu kan, ra ndaki'in ra takundi'i va yuvi na ndixa'an xito'ni ña'a.

31 Ra ndixiyo ni va ndiayu nda'a ra, ña ndakani ra nuu na xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra sakua'a ni ra na xa'a ichi Tata yo Jesucristo, ra ndia nii yuvi ndisäsi nuu ra.

Tutu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Roma

Ka'an Ndioxi ra Pablo xi'in na ndikun Jesús na ndee ñuu Roma

1 Ndioxi na koo xi'in ndo'o na ta'an yo, na ndee ñuu Roma. Yu'u kuvi ra Pablo, ra xachiñu nuu Tata yo Jesucristo, ra ndikaxin Ndioxi yu'u ña kaka yu chiñu nuu ra, ra ka'an ndoso tu'un va'a xa'a Jesucristo.

2 Ra xa ta yachi vi ke kindoo Ndioxi xi'in ndia ndika'an ndoso tu'un yu'u ra, ña tiaa ndia tutu yii, ña ndakani xa'a tu'un va'a ña sakaku na yuuvi yo'o.

3 Ra xa'a tata yo Jesucristo ra kuu se'e Ndioxi va ke ndakani tu'un va'a kan. Ra ña kaku Tata yo Jesucristo nuu ñu'u ña yuuvi yo'o, ra ndise'e ra rey David va kuvi ra.

4 Ra Tachi Yii Ndioxi ke ndaña'a ra, ña kuu ra se'e Ndioxi, ra kuu mii ra ndiee ña ka'nu, saa chi ndatiaku va ra nuu ña ndii.

5 Ra nuu Jesucristo va ke ndini'i tá'vi̱ yu ña sachiñu yu nuu ra, ra ka'an ndoso yu nuu takundi'i na yuuvi yo'o xa'a ra, ña va'a na ndakundikun na ra, ra kandixa na ra, ña va'a na sa to'o na ra.

6 Ra ta ꞌxa Ndioxi ña kana ra na küu judío kan ke xa tu ra xi'in ndo'o va, ña kana ra ndo'o, ña kundikun ndo Jesucristo vichin.

7 Ra nuu takundi'i ndo'o na ta'an yo na ndee ñuu Roma, na ku'vi ni ini Ndioxi xíní ra, na kana ra ꞌkuu na yii, ke ti'vi yu tutu yo'o kuxaa ña. Ra ña va'a ña taxi Ndioxi xi'in Jesucristo ke na koo xi'in ndo, ra va'a ni na koo ndo.

Kuni ra Pablo ku'un ra koto'ni ra na ndikun Jesús ndee ñuu Roma

8 Ra ña nuu va'a, ra xi'in kivi Jesucristo ke ꞌndataxi ni yu tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a takundi'i ndo, saa chi iinii kuvi va ka'an na xa'a ndo ña kandixa ni ndo Jesucristo.

9 Ra Tata yu Ndioxi, ra xachiñu yu nuu xi'in ndinuni nima yu, ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a se'e ra, kuvi ra kundaa ini ña ꞌndaka'an yu xa'a ndo iin takundi'i va kii, ra ka'an ni yu xi'in ra xa'a ndo.

10 Ra ña xaku nda'vi yu nuu Ndioxi xa'a ke, na sa ra ña mani taxi ra ndiayu nda'a yu, ña va'a xaa yu kuto'ni yu ndo'o, ndia iin kii va.

11 Ra ña ꞌkuni yu kuni yu ndo'o, ra xi'in va ndo ke kuni yu ndatu'un yu xa'a sava ña xinituni ña taxi Ndioxi, ña va'a chindiee ta'an ña xi'in ndo, ña kundikun ndinuni va'a ka ndo ra.

12 Ra ña ka'an yu ña yo'o xi'in ndo, ra ña va'a na chikaa ka yo ndiee xi'in ta'an yo, xa'a ña ꞌkandixa va yo kuvi ña.

13 Ra na kundaa ini ndo na ta'an yo, saa chi xa kua'a ni va ichi ꞌkuni yu xaa yu kuto'ni yu ndo'o, ndi su täan xaa yu. Ra na kundaa ini ndo, chi xa saa xaa va yu ña kuni yu chiñu va'a ña ꞌxa ndo, ra ta'an chiñu va'a xaan kuvi tu ña xa na ñani yo na küu judío, na iyoo ta ku'va iyoo ndo'o, na ndakundikun Jesús, na ndee iinii kuvi ña yuuvi va.

14 Ra na kundaa ini ndo, chi nii na nda'vi kuvi na, ra nii na kuika kuvi va tu na, ra nii na ndichi kuvi na, ra nii na kuëe ndichi kuvi va tu na, ndi su yu'u kuvi ra xiniñu'u ndatu'un xi'in takundi'i va na.

15 Xa'a ña kan ke kuni ni yu xaa yu, ña ndakani ka yu tu'un va'a xa'a Jesucristo nuu ndo'o, na ndee ñuu Roma.

Ndiee ña kuu mii tu'un va'a xa'a Jesucristo

16 Yu'u, ra kukä'an nuu yu ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Jesucristo, saa chi ndiee Ndioxi ña ꞌsakaku takundi'i yuvi na ꞌkandixa Jesucristo va kuvi ña. Ra tu'un va'a xa'a Jesucristo yo'o, ra nuu na judío ke xi'na ni ka xa̱a ña, ndi su xa saa xiniñu'u ku'un tu ña nuu na küu judío va.

17 Ra tu'un va'a xa'a Jesucristo ke ꞌsaña'a yoo, ndia ku'va ke ꞌndaki'in Ndioxi yuvi, ra ndasa ra na yuvi va'a, ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi. Ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi ña kachi su'va: “Yuvi na ndaki'in mani Ndioxi, ra ndasa ra na yuvi va'a, ra xa'a ña ndiaa ini va na ra ke kutiaku na”, kachi ña.

Na iyoo kuachi kuvi takundi'i va yuvi nuu Ndioxi

18 Ra ndia ndivi nuu ndu'u vi Ndioxi ke
ndaña'a ra mii ra nuu yo, ña sáa̱ ra xini
ra takundi'i yuvi ña'á, xi'in yuvi na xïin
sa chiñu ndaku; ra chiñu ña'a, ña xa va
na ke täxi kundaa ini na ña ndaa.
19 Ra xa kundaa va'a va ini na ña ndaa
xa'a Ndioxi, saa chi xi'in chiñu ña xa va
ra kuvi ña, ndaña'a ra ña nuu na.
20 Ra va'a ni küvi va kuni na Ndioxi, ndi
su ña kuu mii ra, xi'in ndiee ra ña kuëe
ndi'i xa'a ña kuu mii ra, ra ndia te kii xa'a
vi kuvi ña xa'a ra ndaña'a tuvi ra ña, ra
xa'a ña kan va ke va'a kundaa ini na ña
iyoo Ndioxi; ña kan ke küvi ka'an yuvi ña
köo kuachi na.
21 Ra ña ndixa ke xini va'a va na ña iyoo
Ndioxi, ndi su xïin na ña sato'o na ra, ra
nii xïin tu na ña taxi na tixa'vi nda'a va
ra. Chi ña xa na ke, xa'a na ndakundi'i
ini na xa'a inka ña'a ña köo ya'vi ndiaa
va, ra xa'a chiñu ki'vi ña xa na ke, ndi'i
tu xa'a ña xini tuni va na.
22 Ra va'a ni ndichi ni va na nuu mii na,
ndi su na ndiee ka nduki'vi va kuvi na.
23 Saa chi nuu ña ndasaka'nu na
Ndioxi ra kuëe ndi'i xa'a, ra xa'a na
ndasaka'nu na ña'a ña ndi'i xa'a, ña
xava'a mii va na, ta kuu na'na yuvi, xi'in
na'na kiti ri ndáchí, xi'in na'na kiti ri iyoo
kumi xa'a, xi'in na'na kiti ri kañu'u tixi
va.
24 Ra xa'a ña kan ke ndakoo nda'a va
Ndioxi na, ña sa na ndia ndia ka chiñu
ña'a ña kuni mii va na, ta kuu ña xa na
chiñu ka'an nuu xi'in ta'an na.
25 Saa chi ndakoo va na ña ndaa, ra
ndakundikun na tu'un chi'ña va, ra nuu
ña ndasaka'nu na Ndioxi ra tiaku, ra
ña'a ña xava'a va ra ndasa na ndioxi, ra
xa'a na ndasaka'nu na ña, ra ndixïin vi
na ndasaka'nu na mii Ndioxi ra xava'a
takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o.
Ra ra kan kuu ndixa mii Ndioxi ra Yii, ra
xiniñu'u nduka'nu iin takundi'i kii. Ra
saa ke koo va.
26 Ra xa'a ña xa na chiñu ki'vi kan ke
ndakoo nda'a va Ndioxi na, ña na sa ka
na chiñu ka'an nuu xi'in ta'an va na, ta
kuu na si'i, ra küni ka na tiaa, chi ná si'i
ta'an va ná xa'a ná ndakutoo ná.
27 Ra mii saa ke ndasa tu tiaa va, saa
chi küni ka ndia ná si'i, chi tiaa ta'an mii
va ndia ndakutoo ndia. Ra xa'a ndia xa
ndia chiñu ka'an nuu xi'in ta'an mii va
ndia. Ra xa'a chiñu ki'vi ña xa mii va
yuvi ke taxi Ndioxi tundo'o nda'a na, saa
chi saa ke xiniñu'u koo va na.
28 Ra xa'a ña ndixïin na sato'o na Ndioxi
ra ka'nu va ke ndakoo nda'a ra na, ña na
sa na chiñu yakua ña kuni mii na, chiñu
ña'a ña xiniñü'u sa na.
29 Ra iin chitu ndaa nima na xi'in
takundi'i ña vä'a, ta kuu ña ki'vi tiaa xi'in
inka ná si'i ná küu yasi'i ndia, a ná si'i
ná ki'vi xi'in inka tiaa ra küu yii na, xi'in
ña ndákáni ini na sa na chiñu ki'vi, xi'in
ña kutoo na koo kua'a ni ndia ndia ka
ña'a nuu na, xi'in ña xa na chiñu ki'vi
xi'in inka yuvi, xi'in ña ndukuini ini na
xi'in ta'an na, xi'in ña xa'ni na ndii, xi'in
ña kutoo ni na kanita'an na xi'in ta'an
na, xi'in ña sanda'vi ta'an na, xi'in ña
ndasama na tu'un va'a, ra ndasa na ña
tu'un ki'vi,
30 xi'in ña xava'a ini na xa'a ta'an na,
xi'in ña ka'an ki'vi na xa'a ta'an na, xi'in
ña kundasi na Ndioxi, xi'in ña kundasi na
ta'an na, xi'in ña kutiaa na nuu ta'an na,
xi'in ña chindu'u va'a ni na tu'un xa'a mii
na, xi'in ña sandaku na kua'a ni chiñu
ki'vi, xi'in ña xïin na kandixa na vasi'i na,
31 xi'in ña kï'in xini na, xi'in ña saxïnu
na nuu tu'un ña ka'an na, xi'in ña kü'vi
ini na kuni ta'an na, xi'in ña xïin na koo
ka'nu ini na xi'in ta'an na, xi'in ña köo ña
nda'vi ini nuu na.
32 Ra va'a ni xa kundaa va ini na ña
sayukun Ndioxi kuachi xi'in na, ra sandi'i
ra xa'a na, ndi su ndakundiee va na ña
xa na chiñu ki'vi, ra saña'a tu na inka
yuvi va ña sa na chiñu ki'vi kan.

2

Xi'in ña ndaa va sandaku Ndioxi kuachi xi'in yuvi

1 Ra ndo'o, na ka'an xa'a inka yuvi ña
xa na chiñu ki'vi, ra xa'a mii va ndo ke
ka'an ndo, saa chi saa ke xa tu ndo'o va,
ña kan ke köo ndiayu vi ndo ña ka'an ndo
xa'a kuachi na.
2 Ra xa kundaa va ini yo, chi ndakú ni
va xayukun Ndioxi kuachi xi'in yuvi na
xa chiñu kí'vi.
3 Ra ndo'o, na ka'an xa'a inka yuvi ña
xa na chiñu kí'vi, ra xa tu mii va ndo
chiñu ki'vi, ¿ra a kaku ndo nuu tundo'o
ña taxi Ndioxi tuvi ndo?

4 ¡Ii!, ¿ra nichuun kundasi ndo, ña tiayu
ni ini Ndioxi, xi'in ña ka'nu ni ini ra, xi'in
ña □xa ndiee ini ra xa'a takundi'i chiñu
ki'vi ña □xa ndo? ¿Ra a kundäa ini ndo
xa'a ña tiayu ni va ra ke kuni ra ña na
nandiko ini ndo nuu ra, ndakoo ndo chiñu
ki'vi ña xa ndo?
5 Ra ña ndąkụ ni ini ndo, ña xïin ndo
nandiko ini ndo, ra ña ndasakua'a ka va
ndo kuvi kuachi ndo, ra xa'a kuachi ndo
ke sando'o Ndioxi ndo'o, te xa na xaa kii
ña sandaku ra kuachi va, saa chi ra kan,
ra ndaku ni va sayukun ra kuachi xi'in
yuvi.
6 Ra kii kan ke, cha'vi Ndioxi na ta ku'va
iyoo mii chiñu ña xa va na.
7 Ra taxi va ra ña kutiaku yuvi na
xikutüvi □xa ña va'a, saa chi ndiatu va na
ña ndakuni Ndioxi na, ra chindu'u to'o ra
tu'un xa'a na, ra taxi ra kutiaku na ndia
ndikaa ndiku'un.
8 Ndi su yuvi na ka'an to'o ni xa'a mii,
ra xïin na kandixa na tu'un Ndioxi ña
ndaa, ra niña chiñu kini va □xa na, ra na
kan kuvi na sáą Ndioxi xi'in, ra taxi tu ra
tundo'o nda'a va.
9 Ra takundi'i yuvi na xa chiñu kí'vi
kuvi na ni'i tundo'o, ra tiaa ni kusuchi ini
na, ra xi'na ka va na judío kuvi na ni'i
tundo'o kan, ra saa tu na küu judío va.
10 Ndi su yuvi na □xa chiñu va'a, ra
ndakuni va Ndioxi na kan, ra chindu'u
to'o tu ra tu'un xa'a va na, ra va'a ni koo
na; ra xi'na ni ka va na judío na □xa ña
va'a kuvi na ni'i ña va'a sa Ndioxi, ra saa
tu na küu judío va.
11 Saa chi Ndioxi, ra ndakäxin ra kan
yuvi, ña kan ke inuu sandaku ra kuachi
xi'in takundi'i va na.
12 Ra takundi'i yuvi na küu judío, ra □xa
na chiñu ki'vi, ra va'a ni ndikundäa va
ini na xa'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, ra xa saa taxi va Ndioxi tundo'o
nda'a na xa'a chiñu ki'vi ña □xa na; ra saa
tu na judío, na iyoo ndiayu Ndioxi nda'a,
ra xïin na kandixa na ña, chi □xa va na
chiñu ki'vi, ra ni'i tu na kan va tundo'o
sa Ndioxi, saa chi □xïin na kandixa na
ndiayu kan.
13 Saa chi süvi takua ña xa iyoo kuiti
ndiayu Ndioxi nda'a na, saa ra xa kuvi
ndaki'in mani Ndioxi na, chi na iyoo
ndiayu Ndioxi nda'a, ra xa na ña ka'an
ña, ra na kan va kuvi na ndaki'in mani
Ndioxi, ña nduu na ta ku'va iyoo yuvi na
köo kuachi nuu ra.
14 Ra ndia na küu judío na köo ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nda'a va,
ndaña'a ña xini na, ña ka'an ndiayu kan
xa'a, saa chi nima va na iyoo ña, ra va'a
ni täan ka'vi na ña, ndi su kandixa va na
ña.
15 Saa chi xi'in ku'va ña tiaku va na kuvi
ña, ndaña'a na ña iyoo ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés nima na. Ra ta xani ini
na xa'a ndia ndia ka chiñu ña □xa na, ra
kundaa va ini na, ndia ña kuvi chiñu va'a,
ra ndia ña kuvi chiñu ki'vi ña □xa na.
16 Ra kii ña sandaku Ndioxi kuachi
xi'in takundi'i yuvi, ra ndia kuachi na ña
iyoo se'e va kuvi sandaku ra, ra nda'a
Jesucristo va ke taxi Ndioxi ndiayu ña
sandaku ra kuachi na, ta ku'va kachi
mii tu'un va'a xa'a Jesucristo, ña □ka'an
ndoso va yu.

Na judío ra kuëe kandixa vi na ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés

17 Ra xa xini mii va ndo, chi na judío
kuvi ndixa va ndo, ra ndiaa ni tu ini ndo
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va,
ra kutiayu ni tu ini ndo, ña ndikun ndo
Ndioxi va.
18 Ra xini tu ndo ña kuni Ndioxi va, ra
ndiayu Ndioxi ña sakua'a ndo, ra va'a ni
va kutu'va ndo xi'in ña.
19 Ra xini va'a tu ndo, ña kunuu ndo ichi
nuu na kuaa va, ra □kuu tu ndo ñù'ù ña
tuun nuu na xika nuu ñaa va tuvi ndo.
20 Ra va'a ni tu saña'a ndo yuvi na
kundäa ini xa'a ichi Ndioxi va, ra xini ni
tu ndo saña'a ndo yuvi na köo ña xini tuni
va, saa chi xa iyoo va ndiayu Ndioxi nda'a
ndo, ra ña kan va ke xini ni ndo ña ndaa.
21 Ra tu va'a va tu saña'a ndo inka yuvi
ña na sa to'o na Ndioxi, saa ra, ¿nichuun
xä to'o tu mii ndo Ndioxi, tu saa? Ra tu
mii tu ndo saña'a inka yuvi ña vä'a sa
kui'na na, ¿ra nichuun xa kui'na va tu mii
ndo?
22 Ra tu mii tu ndo kuvi na □ka'an xi'in
inka yuvi ña vä'a kaka sii na, ña koo ni
tani na, ¿ra nichuun xika sii ni va tu mii
ndo, ña iyoo ni tani ndo? Ra ka'an tu
ndo ña kundasi ni va ndo na'na ña kuu
ndioxi ndii, ¿ra nichuun xa kui'na va tu

ndo, ña'a ña iyoo ini ve'e ñu'u nuu ndita
ña?
23 Ra kutiayu ni tu ini ndo, xa'a ña
iyoo ndiayu Ndioxi nda'a va ndo, ndi su
kanduu va tu ndo ña, saa chi xä to'o vi tu
ndo Ndioxi.
24 Ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi ña
kachi su'va: "Xa'a kuachi kini ña xa
ndo'o na judío va ke, kaña'a yuvi na küu
judío xa'a Ndioxi", kachi ña.
25 Ra ña ndixa ke, ndiaa ya'vi va ña
tiá'ndiá yo, ña iyoo tuni Ndioxi yoo, tu
kandixa yo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés nda'a yo, ra nii tiá'ndiá va tu yo,
ña iyoo tuni Ndioxi yoo, tu kandïxa yo
ndiayu Ndioxi, saa ra köo ya'vi ndiaa vi
ña.
26 Saa chi nii köo va tuni Ndioxi kuu
mii yuvi, ra tu kandixa va tu na ña ka'an
ndiayu Ndioxi, saa ra ta iyoo yuvi na kuu
mii tuni Ndioxi ke iyoo va na.
27 Ra yuvi na köo tuni Ndioxi kuu mii,
ndi su kandixa va tu na ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés, ra na kan va kuvi
na taxi kuachi xa'a ndo, saa chi va'a nii
kuu mii va ndo tuni Ndioxi, ra nii iyoo tu
ndiayu ra nda'a va ndo, ndi su xïin ndo,
ña kandixa ndo ña.
28 Ra süvi takua se'e na judío ke kunani
yo, ra tu iyoo tu tuni Ndioxi yoo, ra süvi
takua iki kuñu yo ke koo ña.
29 Chi yuvi na ndixa kuu judío, na ndixa
kuu mii tuni Ndioxi, ra ndaku va iyoo
nima na nuu Ndioxi. Ra süvi takua ku'va
ña ndika'yu ndiayu Ndioxi ke saxinu na,
chi xa ndasama tu nima va na xa Tachi
Yii Ndioxi. Ra yuvi na xa ndasama nima,
ra süvi yuvi kuvi na chindu'u to'o tu'un
xa'a na, chi Ndioxi va kuvi ra chindu'u
to'o tu'un xa'a na.

3

1 Ra na kundaa ini yo vichin, ¿a iyoo
ya'vi ndiaa ña kuu yo judío? ¿Ra ni ya'vi
ndiaa tu ña, ña tiá'ndiá kuñu yo, ña kuu
mii yo tuni Ndioxi?
2 Ña ndixa ke ndiaa ya'vi ni va ña, saa
chi yoo na judío kuvi na xindiaa ni ini
Ndioxi xini ra, ra xa'a ña kan ke nuu va'a
ka va yoo na judío kuvi na, taxi ra tu'un
ra nda'a.
3 Ra tu kandïxa va tu sava na judío ta'an
yo tu'un Ndioxi, ¿ra a xa'a ña kandïxa na
kan, ra saxïnu ka Ndioxi nuu ña kindoo
ra xi'in yo, tuvi ndo?
4 Na kundaa ini ndo, ¡chi süvi saa iyoo
ña! Chi saxinu va ra ña, saa chi nii xava'a
ini takundi'i va yuvi ña ka'an na, ndi
su Ndioxi ra niña ña ndaa va ka'an ra;
ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi ña kachi
su'va:
Takundi'i yuvi, ra kundaa va ini na ña
kuu kun ra ndaa, saa chi saxinu va
kun, ña ka'an kun;
ra ndia nii yuvi nï'i kuachi kun, ta xa na
sandakú na kuachi xi'in kun,
kachi ña.
5 Ra sava tu na kuvi ka'an kachi su'va
va: "Tu ña xa ndaku Ndioxi kuachi
xi'in yo xa'a chiñu ki'vi ña xa va yo ke
nduka'nu ni ka ra, ra kundaa tu ini inka
yuvi ña kuu ra ra ndaa, ¿ra ni ke kuvi
kachi yo tu saa?, a kuvi ka'an yo, ¿ra vä'a
kuvi Ndioxi saa chi taxi ra tundo'o nda'a
yo xa'a kuachi yo?" (Ra su'va ke kuvi
kachi sava yuvi na xïni Ndioxi va.)
6 Ra na kundaa ini ndo, ¡chi süvi saa
ke iyoo ña! Saa chi tu süvi ra ndaa kuvi
Ndioxi, saa ra, ¿ni ke sa tu ra, ña sandaku
ra kuachi xi'in na yuuvi yo'o, tu saa?
7 Ra tu sava tu na, na ka'an kachi na saa:
"¿Nichuun ka'an Ndioxi ña iyoo kuachi
yo, tu xi'in tu'un chi'ña ña ka'an yo ke
nduchee ni ka va ña ndaa ña kuu mii ra?
8 Saa chi tu xa'a kuachi va tu yo ke
nduka'nu ni ka Ndioxi, ¿ra a vä'a, tu kua'a
ni ka va kuachi na sa yo, ña va'a na nduu
ña chiñu va'a?", na kachi sava na. Ra ña
tuvi sava yuvi, ra ña yo'o va ke saña'a
ndi yuvi, kachi na, ña chikaa na kuachi
ndu'u. Ra na ka'an kachi saa kan, ra na
sando'o Ndioxi va na.

Na iyoo kuachi kuvi takundi'i va yuvi

9 ¿Ra ni ke kachi yo vichin? ¿A va'a ni
ka yoo na judío, nuu na küu judío tuvi
ndo? Ra na kundaa ini ndo, ¡chi süvi saa
iyoo ña! Ra xa ta kachi yu xi'in ndo ke
iyoo va ña, saa chi nii judío kuvi va na,
ra nii süvi va tu na, ndi su na iyoo kuachi
kuvi takundi'i va yuvi.
10 Ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa
na ta yachi, ña kachi su'va:
Köo ndia nii yuvi na ndakú, ndia nii
mitu'un na köo.
11 Köo ndia nii yuvi xiin kundaa ini,
ra ndia nii tu na xïin nanduku Ndioxi va.

12 Chi ichi ki'vi ke kua'an takundi'i va yuvi, ra nuu ndi'i xa'a va na ke kua'an na.
Chi ndia nii yuvi xïin □sa chiñu va'a, ndia nii mitu'un na.
13 Ra ta iyoo yu'u yavi ndii ña nuña, saa va ke iyoo sukun na;
Saa chi niña tu'un ña xava'a ini va na ke ndatu'un na;
ra iin ta iyoo ndutia xatu ra ñu'u yu'u koo, saa va ke iyoo tu'un ña ka'an na.
14 Saa chi niña tu'un ña'á, tu'un ña □xa iva ini yuvi va ke ka'an na.
15 Ra xa iin su'va va iyoo nduvi na, ña kuni na ka'ni na ndii.
16 Ra ichi nuu xika na, ra ña sandi'i xa'a yuvi va kuvi ña, ra xa nda'vi tu ña yuvi va.
17 Ra nii xïin tu na, ña vivii kuta'an na xi'in inka yuvi va.
18 Ra nii kuayü'vi tu na □xini na Ndioxi va.
19 Ra takundi'i tu'un Ndioxi ña ka'an yu xi'in ndo xa'a yo'o, ra xa'a mii yoo na iyoo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nda'a va ke ka'an ña. Ña va'a na kutaxin yu'u yo, saa chi Ndioxi va kuvi ra sandaku kuachi xi'in takundi'i na yuuvi yo'o.
20 Ra ndia nii yuvi kuchüun ña nduu na yuvi va'a, xa'a ña kuni na saxinu na chiñu ña xa'ndia ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, saa chi ña xa nduxa na ña kuni na saxinu na nuu ña, ra ña kundaa ini na xa'a ke iyoo kuachi va na.

Xa'a ña ndiaa ini yuvi Jesús va ke ndaki'in mani Ndioxi na

21 Ra na kundaa ini yo vichin, chi nii na saxïnu va yuvi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ndi su xa ndaña'a va Ndioxi ndia ku'va ke ndaki'in mani ra na, Ra saa ke kachi mii ndiayu ra ña ndakoo ra Moisés va, ra saa tu ke kachi ña tiaa ndia ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va.
22 Saa chi Ndioxi va kuvi ra □ndaki'in mani yuvi, xa'a ña ndiaa ini na Jesucristo, ra saa □xa ra xi'in takundi'i va yuvi, saa chi nii judío kuvi na, ra nii süvi va tu na, ndi su ndakäxin ra na.
23 Ra na kundaa ini ndo, chi na iyoo kuachi kuvi takundi'i va yuvi, ra xika ni va iyoo na nuu Ndioxi, ra köo mii ña va'a ra, kuu mii vi na.
24 Ndi su chee ni va ña xa Ndioxi, saa chi va'a ni iyoo ni va kuachi yuvi, ra ndaki'in mani va ra na, ra ña ni'i va na kuvi ña ndaki'in ra na, saa chi xa cha'vi va Cristo Jesús xa'a na, ña sakaku ra na nuu tundo'o ña vaxi nuu na.
25 Ra suvi mii Ndioxi kuvi ra ti'vi Jesucristo ña kixi ra ña sakindoo mani ra yuvi xi'in va ra. Ra tu kandixa na ña ndixi'i Jesucristo, ra ndixitia nii ra xa'a kuachi na, saa ra täxi ka vi Ndioxi tundo'o nda'a na, saa chi xa ndo'o va Cristo xa'a na. Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo, ña kuu Ndioxi ra ndaku, saa chi ndïxa ra xa'a vi chiñu ki'vi ña xa yo ta yachi.
26 Ra vichin ke ndaña'a Ndioxi mii ra ña kuu ra ra ndaku, ra xa'a ña ka'nu ni ini va ra ke xa ka'nu va ini ra xa'a takundi'i chiñu ki'vi ña xa yuvi. Ra ña kuu Ndioxi ra ndaku, ña kan ke takua yuvi na ndiaa ini Jesús va kuvi na ndaki'in mani ra.
27 Ra xa'a ña kan ke, tu Ndioxi va kuvi ra xa takundi'i ña va'a ña sakaku ra yuvi, saa ra, küvi vi kutiaa ni ini na ka'an na kachi na saa: “Ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va ke kandixa yu ña kan ke ndikaku yu”, kachi na. Saa chi süvi saa iyoo ña, saa chi ña ndaki'in mani Ndioxi yuvi, ra xa'a ña ndiaa ini na Jesucristo va ke.
28 Ra ña yo'o va ke □kundaa ini yo xi'in takundi'i ña ndika'an yu, saa chi ña ndaki'in mani Ndioxi yuvi ra xa'a ña ndiaa ini na Jesucristo va kuvi ña, ra süvi xa'a ña kandixa na ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés kuvi ña.
29 Ndioxi, ¿ra a takua nuu na judío va ke xa'ndia chiñu ra tuvi ndo? ¿Ra a xä'ndia chiñu tu ra, nuu na küu judío? Ra na kundaa ini ndo mii ña ndaa, saa chi Ndioxi, ra xa'ndia chiñu ra nuu takundi'i va yuvi.
30 Saa chi indaa va kuvi Ndioxi, ra ra kan kuvi ra ndaki'in mani takundi'i va yuvi na kuu mii tuni Ndioxi, ra saa tu na köo tuni Ndioxi kuu mii va; ra xa'a ña ndiaa ini na Jesucristo va ke ndaki'in mani ra na.
31 Ra na kundaa ini yo vichin, ¿a köo ka ya'vi ndiaa ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, xa'a ña ka'an yo ña ndiaa ya'vi ni ka va ña ndiaa ini yo Jesucristo? Ra na kundaa ini ndo, chi ¡süvi saa iyoo ña!

Saa chi te xa xa'a yo ña ndakundiaa ini yo Jesucristo, ra saa ke ndaña'a yo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ña ndiaa ya'vi ni va ña.

4

Ndaki'in mani va Ndioxi ra Abraham saa chi xindiaa ni va ini ra ra

1 Ra vichin na kundaa ini yo, xa'a ra xii xikua yo Abraham, ndia ku'va ke xitiaku ra.
2 Ra na kundaa ini ndo, chi tu nindaki'in mani Ndioxi ra Abraham xa'a chiñu va'a ña xa ra, saa ra kuvi va kutiaa ra nuu yoo. Ndi su nuu Ndioxi ra ndia nii lo'o vi tu kuchüun ra kutiaa ra.
3 Ña kan ke na kundaa ini yo vichin, chi süvi xa'a ña ndixa ra chiñu va'a ke nindaki'in mani Ndioxi ra, chi xa'a ña xindiaa ini ra Ndioxi va kuvi ña, ra saa ke kachi tu mii tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a va: "Xa'a ña xindiaa ini ra Abraham Ndioxi va ke, ndaki'in mani ra ra, ra ndasa ra ra iin tiaa ra köo kuachi", kachi ña.
4 Ra na kundaa tu ini yo, chi iin yuvi na xachiñu, ra süvi ña ni'i na kuvi xu'un ña taxi na nda'a na, saa chi ya'vi va na kuvi ña.
5 Ndi su Ndioxi, ra süvi vi xa'a ña □xa yuvi chiñu va'a kuvi ña ndaki'in mani ra na, chi xa'a ña ndiaa ini va na ra kuvi ña ndaki'in mani ra na, ra □ndasa ra na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi.
6 Ra ka'an tu ra rey David va, ña va'a ni □kee yuvi na ndiaa ini Ndioxi, saa chi va'a ni xä vi na ndia nii chiñu, ra ndaki'in mani va Ndioxi na, kachi ra.
7 Ta ndika'an ra kachi ra su'va:
Va'a ni □kee yuvi na □xa ka'nu ini Ndioxi xa'a kuachi, saa chi sanaa va ra ini ra xa'a kuachi na.
8 Ra va'a ni □kee tu yuvi na sandi'i Ndioxi xa kuachi va, saa chi kä'an ka ra xa'a na ña iyoo kuachi na.
9 ¿Ra a takua yuvi na kuu mii tuni Ndioxi va kuvi na va'a ni □kee? ¿Ra a vä'a tu □kee yuvi na köo tuni Ndioxi kuu mii? Ra na kundaa ini ndo, chi süvi saa iyoo ña, saa chi va'a tu □kee na köo tuni Ndioxi kuu mii va, ra xa ta kachi va yo, chi ra Abraham ra xa'a ña xindiaa ini ra Ndioxi va ke ndaki'in mani ra ra.
10 ¿Ra ndia ku'va ke ndaki'in mani Ndioxi ra Abraham, tuvi ndo? ¿A xa'a ña xiin ra ña na koo tuni Ndioxi ra ke? Ra na kundaa ini ndo, chi xi'na ka va ndaki'in mani Ndioxi ra, ra saa vi ke kandixa ra ña koo tuni Ndioxi ra.
11 Ra xiin va ra Abraham ña na koo tuni Ndioxi ra, xa'a ña ndaña'a ra mii ra ña xa ndaki'in mani Ndioxi ra, ra xa'a ña xindiaa ini ra Ndioxi va ke ndaki'in mani ra ra. Ra su'va va ke kuu ña va'a nduu ra Abraham iva takundi'i yuvi na ndiaa ini Ndioxi, ra va'a ni köo va tuni Ndioxi kuu mii na, ndi su xa'a ña ndiaa ini na mii Ndioxi va ke □ndaki'in mani ra na.
12 Ra se'e ra Abraham kuvi tu na judío na kuu mii tuni Ndioxi, ra ndiaa tu ini na mii Ndioxi va. Ra na kundaa ini yo, chi yuvi na □xa ña yo'o, ra ta ku'va xa mii ra Abraham ña xindiaa ni ini ra Ndioxi, ta kumani ka koo tuni Ndioxi ra xina'a va ke □xa na.

Xa'a ña ndiaa ini yuvi Ndioxi va ke ndaki'in na ña'a ña kindoo ra taxi ra nda'a na

13 Ra Ndioxi va kuvi ra kindoo xi'in Abraham, ra saa tu xi'in na □kuu ndise'e va ra, ña ndaki'in na iinii saa ñu'u ña yuuvi yo'o. Ra ña kindoo Ndioxi saa xi'in ra Abraham, ra süvi xa'a ña ndikandixa ra ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés kuvi ña, chi xa'a ña xindiaa ini ra Ndioxi va kuvi ña; ra ña yo'o va ke xa ra Abraham ña va'a ndaki'in mani Ndioxi ra, ña nduu ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra köo kuachi.
14 Ra süvi xa'a ña kandixa yuvi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés ke □ndaki'in na iinii saa ñu'u ña yuuvi ña □taxi Ndioxi. Saa chi tu saa iyoo ña, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña ndiaa ini yuvi Ndioxi, ra nii ña kindoo ra xi'in na köo ya'vi ndiaa vi.
15 Saa chi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra tundo'o va ke □taxi ña tu kanduu na ña, ra yuvi na köo ndiayu Ndioxi nda'a, ra nï'i na ña kanduu vi na.
16 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ndiaa ini yuvi Ndioxi va ke □ndaki'in na ña □kindoo ra taxi ra nda'a na, ra ña ni'i uun va na kuvi ña. Ra yuvi na kuu ndise'e ra Abraham, ra ña ndixa ke ndaki'in va na ña kindoo Ndioxi taxi ra nda'a na. Ra süvi takua yuvi na iyoo ndiayu Ndioxi ña

ndakoo ra Moisés nda'a kuvi na ndaki'in ña, chi ndaki'in tu yuvi na ndiaa ini Ndioxi va ña, na □xa ta ku'va xa mii ra Abraham. Ra ra kan, kuvi iva takundi'i va yuvi na ndiaa ini Ndioxi.

17 Ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a ña kachi su'va: "Yo'o kuvi ra ndasa yu iva takundi'i va na yuuvi." Ra ña yo'o ke kindoo Ndioxi xi'in ra Abraham xa'a ña xindiaa ni ini ra ra, saa chi Ndioxi kuvi ra kuu mii ndiee ña sandatiaku ra na ndii, ra □xava'a tu ra ña'a, ña täan koo va.

18 Ra va'a ni kää kandixa vi ra Abraham ña kindoo Ndioxi xi'in ra, ña koo iin se'e ra, ndi su kandixa va tu ra, ra taxi ndixa va Ndioxi se'e ra, ra su'va va ke kuu ña nduu ra "Iva kua'a ni yuvi." Ra saa ke kachi tu Ndioxi va, ta ndika'an ra xi'in ra kachi ra su'va: "Tiaa ni kua'a kuu ndise'e kun", kachi ra.

19 Saa chi ra Abraham ra kuëe ndixa uvi vi ini ra, chi kandixa va ra ña ndika'an Ndioxi xi'in ra ña taxi ra iin se'e ra nda'a ra, ra va'a ni xa iin ciento va kuiya ndikaa ra ña □kuchee ra, ra va'a ni xa numi tu kuvi va ra, ra va'a ni ña numa tu xikuu ña Sara yasi'i va ra, ndi su xindiaa va ini ra Ndioxi.

20 Ra nii ndixïka ini ra, ra nii kuëe ndixa uvi tu ini va ra, xa'a ña kindoo Ndioxi taxi ra nda'a ra, chi ra ndiee ka xindiaa ini va kuvi ra Ndioxi, ra kandixa ni ka va ra ra, ra ndasaka'nu ra ra.

21 Saa chi xi'in ndinuni nima va ra kandixa ra ña iyoo ndiee Ndioxi, ña taxi ra ña kindoo ra xi'in ra xa'a.

22 Ra xa'a ña xindiaa ni ini ra Ndioxi va ke ndaki'in mani ra ra, ra nduu ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra köo kuachi nuu ra.

23 Ra ña ndaki'in mani Ndioxi ra Abraham, ña nduu ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra köo kuachi, ra xa'a ña xindiaa ini ra Ndioxi va kuvi ña, ra süvi xa'a mitu'un ra kan ke ndika'yu tu'un yo'o,

24 chi ndika'yu tu ña xa'a takundi'i va yo. Chi ña ndiaa ini yo Jesucristo va ke ndaki'in mani Ndioxi yoo, ña nduu yo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu ra, saa chi □kandixa va yo ña sandatiaku Ndioxi, Tata yo Jesús.

25 Saa chi mii va Ndioxi kuvi ra ti'vi Jesús ña kixi ra ndixi'i ra xa'a chiñu ki'vi ña □xa yo, ra ndatiaku va tu ra ña ndasa ra yoo, ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi, ña va'a na ndaki'in mani Ndioxi yoo.

5

Ña'a ña □ni'i yuvi na ndaki'in mani Ndioxi ra nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi

1 Ra xa kundaa va ini yo, chi xa'a ña ndiaa ini yo Jesucristo va ke ndaki'in mani Ndioxi yoo ña nduu yo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi, ra xa'a ña va'a ña xa Jesucristo kuvi tu ña va'a □ita'an mani yo xi'in Ndioxi ta iin iin kii.

2 Ra xa'a ña ndiaa ini yo Jesucristo kuvi tu ña xa ra ña va'a xi'in yo ña sanduyachin ra yoo nuu Ndioxi, ra iyoo yo xi'in ra iin takundi'i kii, ra xa'a ña kan va ke □kusii ni ini yo, chi vichin ra kundaa kaxi va ini yo, ña kuni yo ña ka'nu kuu mii Ndioxi, kii ña vaxi.

3 Ra süvi takua xa'a ña yo'o ke na kusii ni ini yo, chi na kusii tu ini yo ta vaxi tundo'o ña satixu'vi ña yoo va, saa chi xi'in ña satixu'vi yoo kan ke kutu'va ka yo, ña sa ndiee ini va yo.

4 Saa chi tu kuchuun yo ña □xa ndiee ini yo, saa ra kutu'va tu yo ña kuu yo yuvi xixa va, ra ta xa kutu'va yo, ña kuu yo yuvi xixa, saa ra ña xa yo ke ndiaa ini yo Ndioxi ña sa ra ña kindoo ra sa ra xi'in va yo.

5 Ra ña xa ndinuni ni ndiaa ini yo ndaki'in yo ña kindoo Ndioxi taxi ra nda'a yo, ra kuëe ndakava vi ini yo ña ndiaa ini yo ra, saa chi Tachi Yii ña taxi Ndioxi iyoo nima va yo ke ka'an xi'in yo, ña ku'vi ni ini ra xini ra yoo.

6 Ra kii ña xindo'ni yo nda'a kuachi, ra ndikuchüun vi yo ña ndatava yo mii yo nda'a ña, ndi su ndixaa va tu iin kii ña chituni Ndioxi, ña kixi Cristo ndixi'i ra xa'a yoo yuvi na iyoo kuachi.

7 Ra xa xini va ndo, chi nuu ña yuuvi yo'o, ra tiaa ni va u'vi ndani'i yo yuvi na kuiin ña ndataxi na mii na, ña kuvi na xa'a inka yuvi na va'a, ra a kusana kuiin va tu iin na, ña ndataxi na mii na, ña kuvi na xa'a iin yuvi tu tiaa ni vi va'a na.

8 Ndi su siin va tu xa Ndioxi, chi ndaña'a va ra ña ku'vi ni ini ra □xini ra yoo, ra va'a

ni iyoo ni va kuachi yo, ndi su ti'vi va ra
Cristo kixi ra ña ndixi'i ra xa'a yo.
9 Ra vichin, ña xa ndaki'in mani Cristo
yoo ña nduu yo, ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi nuu Ndioxi, ra kundaa kaxi tu ini
yo ña mii Cristo kuvi ra sakaku yoo, ta xa
na sandaku Ndioxi kuachi xi'in takundi'i
na yuuvi yo'o va.
10 Ra na kundaa ini yo, chi ta yachi,
ra yoo kanita'an xi'in Ndioxi va xikuu
yo, ndi su ti'vi va ra Jesucristo ra kuu
se'e ra, ña kixi ra ndixi'i ra xa'a yo, ña
ndachuta'an mani ra yoo xi'in ra, ra ña xa
ndachuta'an mani Jesús yoo xi'in Ndioxi
vichin, ra kundaa kaxi va ini yo ña sakaku
ra yoo.
11 Ra süvi takua xa'a ña xa sakaku
Ndioxi yoo ke na kusii ni ini yo, chi
na kusii ni tu ini yo xi'in Ndioxi va,
ña ndaki'in mani ra yoo, xa'a ña xa
ndachuta'an mani Jesucristo yoo xi'in ra.

Chee ni ña va'a xa Cristo nuu kuachi ña xa ra Adán

12 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ndixikoo
kuachi nuu ña yuuvi yo'o, ra xa'a ña
ndikandïxa indaa tiaa ra xinani Adán
Ndioxi va ke ndixikoo ña, ra xa'a kuachi
ña xa ra kan ke ndixikoo tu ña xa'ni yuvi
va. Ra xa kundaa va ini yo, chi na iyoo
kuachi kuvi takundi'i va yuvi, ra xa'a ña
kan ke xiniñu'u kuvi na xa'a kuachi va na.
13 Ra xa kundaa va ini yo, chi ta kumani
ka taxi Ndioxi ndiayu ra nda'a yuvi, ra xa
saa xa ni va na chiñu ki'vi, ra xa xini va
yo, chi tu köo ndiayu Ndioxi nda'a yuvi ra
küvi taxi ra kuachi xa'a na ña kuëe saxinu
na ndiayu ra,
14 ndi su ndia kii ña xitiaku ra Adán, ra
iin saa ndia kii ña taxi Ndioxi ndiayu ra
nda'a ra Moisés, ra va'a ni ndïxa va yuvi
ta'an kuachi ña xa ra Adán ña kanduu ra
Ndioxi, ndi su xa saa ndixi'i va na. Ra na
kundaa ini yo, chi xa'a kuachi ra Adán ke
nini'i yo ña kuvi va yo, ra ña xa ra Adán
kan, ra xa'a chiñu ña xa Cristo ra kixi va
kuvi ña ka'an ña.
15 Ra inüu vi kuachi ña xa ra Adán xi'in
ña va'a ña sani'i Ndioxi yoo, saa chi xa'a
kuachi indaa ra Adán, ra kua'a ni va yuvi
ndixi'i. Ndi su chee ni ka va ña va'a ña
xa Ndioxi, saa chi xa'a indaa Jesucristo,
ra kua'a ni ka va yuvi ni'i ña va'a.
16 Ra kuachi ña xa ra Adán, ra inüu
vi ña xi'in ña va'a ña sani'i Ndioxi yoo,
saa chi xa'a kuachi ra Adán ke ka'an
Ndioxi ña iyoo kuachi takundi'i va yuvi,
ra xiniñu'u kuvi na xa'a va ña. Ndi su
na tixa'vi Ndioxi xa'a ña va'a ña sani'i
ra yoo, saa chi va'a ni kua'a ni va kuvi
kuachi yo, ndi su xa ta ku'va iyoo yuvi na
köo kuachi va iyoo yo nuu ra vichin.
17 Ra tu xa'a kuachi ña xa indaa tiaa va
ke ndaka'ndia chiñu ña xa'ni yuvi nuu ña
yuuvi. Ra na kundaa ini ndo, saa chi tiaa
ni ka va va'a kee yoo, xa'a ña ka'nu ña xa
indaa Jesucristo, saa chi xa'a ña xa ra kan
va ke ndaki'in mani Ndioxi yoo, ña nduu
yo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi, ra ña
tiaku yo vichin ra xa xi'in Jesucristo va ke
ka'ndia chiñu yo.
18 Saa chi xa'a kuachi indaa ra Adán va
ke ka'an Ndioxi ña iyoo kuachi takundi'i
yuvi, ra xiniñu'u kuvi na xa'a va ña, ndi
su na tixa'vi Jesucristo, saa chi xa'a ña
va'a ña xa ra kan ke ndaki'in mani Ndioxi
yoo ña nduu yo ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi, ra taxi ra ña kutiaku yo xi'in ra
ndia ndikaa ndiku'un.
19 Saa chi xa'a ña ndikandïxa indaa
tiaa ke ndixikoo kuachi kua'a ni yuvi, ra
xa'a ña kandixa tu indaa tiaa ke kua'a ni
yuvi ndaki'in mani Ndioxi ña nduu na, ta
ku'va iyoo yuvi na köo kuachi va.
20 Ra ña taxi Ndioxi ndiayu ra nda'a
yuvi, ra ña va'a na kundaa ini na xa'a ña
iyoo ni ka kuachi va na kuvi ña. Ra ta xa
kundaa ini na ña iyoo ni kuachi na, ra saa
ke ndaña'a kaxi Ndioxi ña ku'vi ni ka ini
ra xini va ra na.
21 Ra ta ku'va xa kuachi ña xa'ndia
chiñu ña nuu yuvi, ra xa'ndia ña chiñu
ña na kuvi na, ra mii saa kuvi tu ña
xa ña va'a ña sani'i Ndioxi yoo va ña
ndaka'ndia chiñu ña nuu yo, ra chiñu
va'a ña kuni Ndioxi va kuvi ña xa yo
vichin, ra taxi ra ña kutiaku yo ndia
ndikaa ndiku'un xa'a ña xa Tata yo Jesu-
cristo.

6

Xa ndixi'i va yo nuu ndiee ña kuu mii kuachi ra xa xi'in Jesucristo va ke tiaku yo vichin

1 ¿Ra ni ke kachi yo vichin? ¿A va'a tu
na ndakundiee ka yo ⍰sa yo kuachi, ña
va'a na ku'vi ni ka ini Ndioxi kuni ra yoo?
2 ¡Süvi saa iyoo ña! Saa chi xa yo ndixi'i
va kuvi yo nuu ndiee ña kuu mii kuachi,
ra xa'a ña kan ke küvi ka tuku tuku ndiko
yo ña ⍰sa yo kuachi.
3 Ra xa kundaa va ini ndo, chi te chichi
yo, ra ta iyoo yo ndixi'i va iyoo yo xi'in
Jesús.
4 Saa chi te chichi yo, ra yo ninduxin
va kuvi yo xi'in Cristo, ra ta kanata yo ini
tiakuii, ra yo ndatiaku va kuvi yo xi'in ra,
ta ku'va xa mii Ndioxi ña sandatiaku ra ra
xi'in takundi'i ndiee ra; ra ña ndatiaku yo
ña nduu yo yuvi xaa vichin, ra ña kutiaku
yo ta ku'va ⍰kuni mii Ndioxi va kuvi ña.
5 Ra tu xa iin nduu va yo xi'in Cristo ña
ndixi'i yo xi'in ra, ra mii saa ke koo tu yo
ña ⍰kutiaku yo xi'in va ra.
6 Ra xa kundaa va ini yo, chi yuvi kuachi
na xikuu mii yo ta yachi, ra xa ndika cruz
va ndixi'i na xi'in Cristo, ra ikan ke ndi'i
xa'a va ndiee kuachi ña xa yo, ra xa'a ña
kan ke xiniñü'u ka sa yo kuachi ña tiaku
yo vichin.
7 Saa chi iin yuvi na xa ndixi'i, ra ⍰küvi
ka sa na kuachi, chi xa ndisaña ndika va
na nda'a kuachi.
8 Ra ña xa ndixi'i yo xi'in Cristo, ra
kundaa kaxi tu ini yo ña kutiaku yo xi'in
va ra.
9 Ra xa kundaa va ini yo, chi ña
ndatiaku Jesucristo, ra kuëe tuku tuku
⍰ndakuvi ra, saa chi köo ka ndiee ña xa'ni
ña ka'ndia chiñu ña nuu ra.
10 Saa chi ña ndixi'i Cristo, ra iin saa
ke sandi'i va ra xa'a ndiee ña xa'ni, ra
ña ⍰tiaku ra vichin, ra ña sa ra ña kuni
Ndioxi va kuvi ña.
11 Ra mii saa ke iyoo tu ndo'o va, ra
na näa ini ndo, ña xa ⍰kuu ndo na ndii
nuu kuachi, ndi su ña tiaku ndo vichin,
ra tiaku ndo ña sa ndo ña kuni Ndioxi va,
xa'a ña xa nduu ndo iin xi'in Cristo Jesús.
12 Ra xa'a ña kan ke täxi ka ndo ña
ka'ndia chiñu kuachi nuu ndo, ra nii täxi
ka tu ndo ña sanda'vi ña ndo'o ña sa ndo
kua'a ni nuu chiñu ki'vi ña kutoo ni kuñu
ndo sa va ña.
13 Ra nii na ndatäxi tu ndo iki kuñu
ndo nda'a kuachi, ña kuu ña iin nda'a
chiñu ña sa ña ndia ndia ka chiñu ki'vi va,
chi va'a ka va na ⍰ndataxi ndo ña nda'a
Ndioxi, ña ⍰kuu ndo yuvi na xa ndatiaku
nuu ña ndii, ra na ⍰kuu ndo iin nda'a
chiñu ña ⍰xa chiñu ndaku nuu Ndioxi va.
14 Ra tu saa na sa ndo, saa ra köo ka
ndiee kuachi ña ka'ndia chiñu ña nuu
ndo, saa chi xä'ndia chiñu ka ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nuu ndo,
chi xa ña nda'vi ini Ndioxi va ke xa'ndia
chiñu nuu ndo vichin.

Na sa yo chiñu ña kuni Ndioxi

15 ¿Ra ni ke sa yo vichin? ¿A va'a ka
na sa yo kuachi, saa chi xä'ndia chiñu ka
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nuu
yo, chi xa ña nda'vi ini Ndioxi va xa'ndia
chiñu nuu yo? ¡Süvi saa iyoo ña!
16 Saa chi xa kundaa va ini ndo, chi ña
xachiñu nda'vi ndo nuu iin tiaa, ra ra kan
kuvi vi ra ⍰xa'ndia chiñu nuu va ndo, ra
xiniñu'u kandixa va ndo ra. Ra na kundaa
ini ndo, saa chi tu na chikaa ini ndo ña sa
ndo chiñu ki'vi, saa ra ña ni'i ndo ke kuvi
va ndo; ra tu Ndioxi va tu na kandixa ndo,
saa ra ña ni'i ndo ke kutiaku va ndo, ra sa
ndo ña kuni Ndioxi va.
17 Ra na tixa'vi Ndioxi, saa chi va'a ni
nda'a kuachi ke xindo'ni va ndo, ndi su
xa kandixa va ndo xi'in ndinuni nima ndo
tu'un Ndioxi ña xini so'o ndo.
18 Ra ña xa ndisaña ndika ndo nda'a
kuachi vichin, ra xa na ⍰xa chiñu ndaku
nuu Ndioxi va kuvi ndo.
19 (Ra tu'un ña kuvi kundaa ini ndo xi'in
va kuvi ña ka'an yu xi'in ndo vichin, saa
chi ndo'o, ra u'vi ni va ⍰kundaa ini ndo
xa'a ña ka'an yu xi'in ndo.) Ra ta ku'va xa
ndo, ña ndataxi ndo iki kuñu ndo ña xa
ña chiñu yakua xi'in chiñu ña'a ta yachi,
ke na sa tu ndo ña ndataxi ndo iki kuñu
ndo, ña sa ña chiñu ndaku nuu Ndioxi,
ña va'a na ⍰kutiaku ndo ña kuu ndo na
yii nuu va ra.
20 Saa chi ña xindo'ni ndo nda'a kuachi,
ra ndixä'ndia chiñu vi ña ndaku ña kuni
Ndioxi nuu ndo.
21 ¿Ndi su ni ña'a ke taxi vi kuachi kan
nda'a ndo? Ra xa kundaa va ini ndo, chi
takua ña ka'an nuu va ke taxi ña nda'a
ndo; ra kuachi kan, ra ña ka'ni ndo'o va
kuvi ña.
22 Ndi su vichin, ra xa sa̱ñá ndika va
Ndioxi ndo'o, ña kan ke xä'ndia chiñu ka
kuachi nuu ndo, chi xa Ndioxi va kuvi
ra xa'ndia chiñu nuu ndo, ña va'a na

koo ndo, ta ku'va kuni mii ra. Ra ña xa ndaka'ndia chiñu Ndioxi nuu ndo vichin, ra va'a ni va ⌧kee ndo, saa chi ña kuu ndo yuvi na yii nuu va ra kuvi ña, ra ni'i tu ndo ña kutiaku ndo xi'in ra ndia ndikaa ndiku'un va.

23 Saa chi yuvi na ⌧xa kuachi, ra ña cha'vi kuachi kan na ke kuvi va na, ndi su Ndioxi, ra ña sani'i tu ra kan yoo ke kutiaku yo xi'in ra ndia ndikaa ndiku'un va, xa'a ña xa nduu yo iin xi'in Cristo Jesús, ra kuu Tata yo.

7

Tu'un ña ndakani xa'a yuvi na ndakundikun Jesús

1 Ñani yo, ku'va yo, ndo'o na xini ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés kuvi na ka'an yu xi'in. Ra xa xini va ndo, chi iin yuvi na ndikun ndiayu kan, ra takua kii ña tiaku va na ke xa'ndia chiñu ña nuu na.

2 Ra na ka'an yu iin ña xi'in ndo, ra kundaa ini ndo. Ta kuu iin ña'á ña iyoo ìi̱ ra xi'in ìi̱ ña ke xiniñu'u ndu'u va ña kii ña tiaku ra, ndi su ta xa na kuvi ra, saa ra saña ndika va ña nuu ndiayu ña ka'an ña kuu ña yasi'i ra.

3 Ra tu tiaku va tu ìi̱ ña, ra na ⌧ndaki'in ña inka tiaa, saa ra chiñu ki'vi va ke ⌧xa ña, ndi su tu xa ra ndixi'i va kuvi ìi̱ ña, saa ra xa ña ndisaña ndika va kuvi ña nuu ndiayu ña ka'an xa'a ña, ña iyoo ìi̱ ña, ra nii na tanda'a va ña xi'in inka tiaa, ndi su süvi ka chiñu ki'vi ke ⌧xa ña.

4 Ra vichin na kundaa ini yo xa'a ña yo'o, ni ke kuni kachi ña, ñani yo: ña nduu ndo iin xi'in Cristo, ra xa ndixi'i va ndo xi'in ra nuu ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés; ña va'a na kuu ndo kuenda inka tiaa, ra ndatiaku nuu ña ndii. Ra xa'a ña xa ra kan ke tiaku ndo vichin, ña sa ndo chiñu va'a nuu Ndioxi.

5 Ra kii ña xitiaku yo ña xa'ndia chiñu iki kuñu kuachi ña kuu mii yo nuu yo, ra ña xa ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés xi'in yo ke sandi'i ka ña iki kuñu yo ña na sa ka ña kuachi va, ra xa'a kuachi ña ⌧xa iki kuñu yo ke kuvi va yo.

6 Ndi su xa yo ndixi'i va kuvi yoo nuu ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra ña kan ke xä'ndia chiñu ka kuachi nuu yo, ra xa yo ndisaña ndika va kuvi yo, ña ⌧sa yo ña kuni Ndioxi, saa chi xa Tachi Yii Ndioxi va ke xa'ndia chiñu nuu yo vichin, ra ndiayu yata ña ndakoo ra Moisés, ra xä'ndia chiñu ka ña nuu yo.

Ña va'a va kuvi ndiayu Ndioxi chi ⌧sandaka'an ña yuvi xa'a kuachi na

7 ¿Ra ni ke kachi yo vichin? ¿a ña vä'a kuvi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés? ¡Süvi saa iyoo ña! Saa chi mii ndiayu Ndioxi ke ndika'an xi'in yu ña iyoo kuachi va yu. Ra ⌧kundäa vi ini yu ña vä'a kutoo yu ña'a inka yuvi, tu ndixïyo ndiayu Ndioxi, ña ka'an kachi su'va: “Kutöo kun ña'a inka yuvi.”

8 Ndi su ña xa kuachi ke ndakuniñu'u va ña ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra xa'a ña sandi'i ña yu'u, ra xa'a yu ndakutoo yu iin takundi'i ña'a ña iyoo nuu inka yuvi va. Ra tu ndikundäa ini yu xa'a ndiayu Ndioxi, saa ra nii kuachi ke köo ndiee vi.

9 Ra ta ndikundäa ini yu xi'in ndiayu Ndioxi ta yachi, ra va'a va ndixiyo yu, saa chi köo ña ndisandi'i yu'u, ndi su ta kundaa ini yu ña ka'an ndiayu Ndioxi ña vä'a kutoo yu ña'a inka yuvi, saa ra ndatiaku va kuachi yu, saa ra nduu yu ta ku'va iyoo iin ndii va.

10 Ra saa kundaa ini yu, chi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ña xiniñu'u taxi ña kutiaku yu xi'in Ndioxi, ra ta iyoo ña xa'ni va iyoo ña yu'u, saa chi sakuxika va ña yu'u nuu Ndioxi.

11 Saa chi ña xa kuachi ke ndakuniñu'u ña ndiayu Ndioxi, ra sanda'vi ña yu'u va; ra xa'a ña sanda'vi kuachi kan yu'u ke ndixi'i va yu xa ndiayu Ndioxi.

12 Ra ña ndixa ke, chi ndiayu Ndioxi xi'in takundi'i chiñu ña xa'ndia ra, ra ña ndixa ke Yii va ña, ra kuu tu ña mii ña ndaa va, ra va'a ni va ña.

13 Ra na kundaa ini yo vichin, ¿a ndiayu Ndioxi ña va'a ke xa'ni yu'u? ¡Süvi saa iyoo ña! Saa chi kuachi va yu ke xa'ni yu'u, ra ña xa kuachi yu ke ndakuniñu'u ña ndiayu Ndioxi, ña va'a, ra xa'ni ña yu'u va, ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo ña vä'a mii ndixa vi kuachi yu. Ra ndiayu Ndioxi ke ndaña'a kuachi yu ña kuu ña, ña vä'a va'a vi.

14 Ra xa kundaa va ini yo, chi ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra kuenda
Ndioxi va kuvi ña, ndi su yu'u, ra iin
tiaa yuuvi va kuvi yu, ra nuu kuachi ke
xachiñu va yu.
15 Ra chiñu ña ⌧xa yu, ra kundäa ini yu
xi'in vi ña, chi chiñu va'a ña kuni yu ⌧sa
yu, ra kuëe xa yu ña, chi chiñu ki'vi ña
kundasi va yu ke ⌧xa yu.
16 Ra tu chiñu ki'vi ña küni yu sa va ke
⌧xa yu, ra xi'in ña yo'o ke ndakuni yu, ña
kuu ndiayu Ndioxi ña va'a va.
17 Ra ña ⌧ndo'o yu su'va, ra süvi mii yu
kuvi ra ⌧xa chiñu ki'vi, chi kuachi ña iyoo
ini va yu kuvi ña ⌧xa ña.
18 Ra xa kundaa va ini yu, chi ini yu, ña
kuu iki kuñu yu, ra köo mii ña va'a iyoo
vi, saa chi ña va'a ke kuni yu sa va yu, ndi
su köo mii ndiee iki kuñu yu, ña sa ña, ña
va'a vi.
19 Saa chi chiñu va'a ña kuni yu sa yu,
ra xä vi yu ña, chi chiñu ki'vi ña küni yu
sa va yu ke ⌧xa yu.
20 Ra tu ⌧xa yu chiñu ki'vi ña küni yu
sa yu, saa ra süvi yu'u kuvi ra ⌧xa ña, chi
kuachi ña iyoo ini va yu ke ⌧xa ña.
21 Ra ña kundaa ini yu xa'a vichin ke:
ta kuni yu sa yu chiñu va'a, ra chiñu ki'vi
va ke xa yu.
22 Ra va'a ni ku'vi ni va ini yu ndiayu
Ndioxi xi'in ndinuni nima yu,
23 ndi su kuachi ña kuu mii yu, ra
kanita'an va ña xi'in ña va'a ña xani ini
yu sa yu; ra suvi mii kuachi yo'o kuvi ña
xa'ndia chiñu nuu va yu.
24 ¡Nda'vi ni yu! ¿Yoo vi kuvi na sakaku
yu'u nda'a iki kuñu kuachi ña kuni ka'ni
yu'u yo'o?
25 Ndi su na tixa'vi ni Ndioxi, xa'a
Jesucristo, saa chi indaa ra kan va kuvi
ra kuchuun sakaku yu'u. Ra ña kundaa
ini yu vichin ke, yu'u ra xi'in ndinuni
nima va yu kuni yu sa yu ña ka'an ndiayu
Ndioxi, ndi su ña ⌧kuu tu yu tiaa yuuvi,
ra vita ni va yu, ra kuchuun va kuachi
xa'ndia chiñu ña nuu yu.

8

Ña tiaku yo vichin ra Tachi Yii va ke ⌧xa'ndia chiñu nuu yo

1 Ra na kundaa ini yo, chi takundi'i yuvi
na ⌧xa nduu iin xi'in Cristo Jesús, ra tiäku
ka na ta ku'va kuni iki kuñu na, chi xa ta
ku'va kuni Tachi Yii va ke tiaku na; ra na
kan, ra kä'ndia ka Ndioxi chiñu ña ndo'o
na xa'a kuachi na.
2 Saa chi ndiee ña kuu mii Tachi Yii va
kuvi ña sakaku yoo nuu ndiee kuachi ña
chiku'ni yoo, ra saa tu nuu ndiee ña xa'ni
yoo va, xa'a ña xa nduu yo iin xi'in Cristo
Jesús.
3 Saa chi ndixïyo vi ndiee ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés ña chindiee ta'an ña
xi'in yo, ña ndatava ña yoo nda'a kuachi,
saa chi ndikuchüun vi yo saxinu yo ña
xa'ndia ña, ndi su Ndioxi ra kuchuun va
ra xa ra ña ndikuchüun ña kan sa ña. Saa
chi ti'vi va ra se'e ra ña kixi ra nuu ña
yuuvi yo'o xa'a yo, ra nduu ra ta ku'va
iyoo yuvi na iyoo kuachi, ra ndisoko ra
mii ra xa'a yo, ra sandi'i va ra xa'a ndiee
ña kuu mii kuachi yo.
4 Ra su'va ke xa Ndioxi ña va'a na
kuchuun yo saxinu yo chiñu ndaku, ña
ka'an ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés
xa'a, ña va'a na sä ka yo ta ku'va kuni mii
yo, chi ta ku'va kuni Tachi Yii va ke na sa
yo.
5 Saa chi yuvi na tiaku ta kuni mii na, ra
chiñu ña kuni mii na sa na ke ndi'i ini na
xa'a va, ndi su na ndikun ña kuni Tachi
Yii sa ña, ra chiñu ña kuni Tachi Yii ke
ndi'i ini na xa'a va.
6 Ra yuvi na tiaku ta ku'va kuni mii,
ra ichi nuu kuvi va na ke ndiaka ña na
kua'an na, ndi su yuvi na tiaku ta ku'va
kuni Tachi Yii, ra ña ni'i na kan ke kutiaku
va na, ra va'a ni tu koo va na.
7 Saa chi yuvi na tiaku ta kuni mii na, ra
na kanita'an xi'in Ndioxi va kuvi na; saa
chi xïin na kandixa na ña ka'an ndiayu
ra, ra nii kuchüun va tu na.
8 Ra xa'a ña kan ke, yuvi na tiaku ta
ku'va kuni mii na, ra kuëe kusii vi ini
Ndioxi xi'in na kan.
9 Ndi su tu iyoo Tachi Yii nima ndo, saa
ra tiäku ka vi ndo ta ku'va kuni mii ndo,
chi xa ta ku'va kuni Tachi Yii Ndioxi va ke
tiaku ndo. Ra na kundaa ini ndo, chi yuvi
na köo Tachi Yii Cristo iyoo nima, ra süvi
vi kuenda ra kuvi na.
10 Ndi su tu iyoo va Cristo nima ndo, saa
ra, va'a ni xa ndixi'i va iki kuñu ndo xa
kuachi ndo, ndi su ⌧taxi va tu Tachi Yii

ña kutiaku ndo, saa chi xa ta ku'va iyoo
yuvi na köo kuachi va ke nduu ndo nuu
Ndioxi.
11 Ra tu iyoo va tu Tachi Yii Ndioxi ra
sandatiaku Cristo Jesús nima ndo, ra mii
ra kan kuvi tu ra sandatiaku iki kuñu ña
ndi'i xa'a, ña kuu mii va ndo, xi'in ndiee
Tachi Yii ra ña iyoo nima ndo.
12 Ña kan ke na kundaa ini yo vichin
ñani yo, chi xiniñü'u ka kutiaku yo ta
ku'va kuni mii yo.
13 Saa chi tu na kutiaku ndo ta ku'va
kuni mii ndo, ra ña ndixa ke kuvi va ndo
sa ña, ndi su tu ⍰tiaku ndo, ra iyoo Tachi
Yii xi'in ndo, saa ra ña kan va ke chindiee
ta'an xi'in ndo ña sandi'i ña xa'a chiñu
ki'vi ña kuni mii ndo sa ndo, saa ra küvi
vi ndo, chi kutiaku va ndo.
14 Takundi'i yuvi na xiin ña xa'ndia
Tachi Yii Ndioxi nuu na, ra se'e Ndioxi
kuvi va na.
15 Saa chi süvi tachi ña sando'o yuvi ke
nindaki'in ndo, ra ña kan yu'vi ndo, chi
Tachi Yii Ndioxi va ke ndaki'in ndo, ra
Tachi Yii kan ke ndaki'in nda'vi ndo'o va,
ra nduu ndo se'e Ndioxi va. Ra suvi mii
Tachi Yii kuvi tu ña ⍰saka'an yoo, ña va'a
⍰ka'an yo xi'in Ndioxi kachi yo su'va va:
“¡Tata mii yu!”
16 Ra suvi mii Tachi Yii Ndioxi kuvi tu
ña ndakuta'an xi'in tachi ña kuu mii va
yo, ra ka'an ña xi'in yo ña kuu yo se'e
Ndioxi.
17 Ra xa'a ña kuu yo se'e Ndioxi ke
ndini'i ta'vi tu yo ña ndaki'in yo ña'a ña
kindoo Ndioxi taxi ra nda'a va yo. Ra ta
ku'va ndini'i Cristo ña ke ni'i tu yoo va ña.
Ra tu ⍰xiin yo ndo'o yo xa'a ra vichin, saa
ra ni'i tu yo ña va'a xi'in ra ndivi ninu va.

Va'a ni kee yuvi na ndikun Ndioxi kii ña vaxi

18 Ra ña tuvi yu'u, ra tundo'o ña ndo'o
yo vichin, ra ña lo'o va kuvi ña, ra inüu
vi ña xi'in ña ka'nu ña kuni yo sa Ndioxi
kii ña vaxi.
19 Ra xa iin su'va va ⍰kuni takundi'i
ña'a ña xava'a Ndioxi, ra xa iin su'va
tu ndiatu va ña, ña xaa kii ña ndaña'a
Ndioxi takundi'i yuvi na ndixa kuu se'e
ra, ra kuni ña na.
20 Saa chi iinii saa ña yuuvi yo'o, ra ña
nditavi chi'ña va kuvi ña, ra süvi ña kuni
mii ña ke nindo'o ña saa, chi Ndioxi va
kuvi ra xa saa xi'in ña. Ra xa'a ña kan ke
ndiatu ni va ña,
21 ña xaa iin kii ka'nu ña ndakuta'an
ña xi'in yuvi na kuu se'e Ndioxi, ra saña
ndika ña xi'in na, ra nii ndï'i ka tu xa'a va
ña.
22 Ra xa kundaa va ini yo, chi ndia ta
yachi, ra iin saa ndia kii vichin, ra tiaa
ni va ndiee ⍰tána u'vi takundi'i ña'a, ña
xava'a Ndioxi ña xáku ña, ra iin ta ku'va
ndo'o ná si'i ta kaku se'e na ke ndo'o ña.
23 Ra süvi takua ña yuuvi yo'o kuvi
ña xáku, chi xáku tu yoo va, ra va'a ni
ña ndixa ke xa iyoo va iin sava ña'a ña
ndaki'in yo xi'in yo, ña kuu Tachi Yii, ndi
su tiaa ni va kusuchi ini yo, ra ndiatu yo
ña xaa iin kii ña ndaki'in mani Ndioxi yoo
ña nduu yo se'e ra, ra saa ke va'a saña
ndika iki kuñu yo nuu tundo'o.
24 Ra ña ndixa ke xa sakaku va Ndioxi
yoo, ndi su ndakundiee ka va yo ndiatu yo
ña sakaku ka ra yoo. Saa chi täan sakaku
ra yoo nuu takundi'i ña'a, ra xa'a ña kan
ke, xiniñu'u na kundiatu va yo, ña sakaku
ka ra yoo.
25 Ra xa kundaa va ini yo, saa chi tu
iin ña'à ña täan ndaki'in va yo kuvi ña
ndiatu yo, saa ra xiniñu'u na sa ndiee ini
yo ña kundiatu yo, ra ndaki'in va yo ña.
26 Ra chindiee ta'an tu Tachi Yii va
xi'in yo xa'a ña vita ni ini yo. Saa chi
⍰kuchüun vi yo ka'an yo xi'in Ndioxi ta
ku'va ña xiniñu'u ka'an yo xi'in ra. Ndi
su mii va Tachi Yii kuvi ña xaku nda'vi
xa'a yo nuu Ndioxi, ra ña ⍰tána va kuvi
ña, ra köo ku'va ndakani yo xa'a tu'un ña
ka'an ña.
27 Ra mii Tata yo Ndioxi, ra ⍰xitondoso
nima takundi'i yuvi, ra kundaa va ini ra
ni ña'a kuvi ña nduku Tachi Yii nuu ra;
saa chi ta ku'va kuni mii va Ndioxi kuvi
ña xaku nda'vi Tachi Yii nuu ra, xa'a yuvi
na ndikun ña'a.

Ndia nii ña'a kuchüun sakutia'a yoo nuu ña ku'vi ini Ndioxi xini ra yoo

28 Ra xa kundaa va ini yo, chi yuvi na
ku'vi ni ini xini Ndioxi, ra takundi'i ña
vaxi nuu na, ra ña chindiee ta'an xi'in na
ña kuvi kundaku ini va na kuvi ña. Ra na
⍰xa Ndioxi saa xi'in, ra na kindoo ini mii
ra kana va ra kuvi na.
29 Saa chi yuvi na xa xini Ndioxi ⍰kuu
se'e ra ndia ta kii xa'a, kuvi tu na ndikaxin

ra, ña koo na ta ku'va iyoo ra ⍰kuu se'e
va ra; ra mii ra kuu se'e ra, kuvi ra kuu
tu ñani na, ra chee nuu va na.
30 Ra na xa ndikaxin Ndioxi ndia ta kii
xa'a, kuvi tu na kana va ra, ra yuvi na
kana ra kan kuvi tu na ndaki'in mani va
ra, ra nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi nuu va ra, ra taxi tu ra ña ni'i na
ña va'a xi'in ra ndivi ninu va.
31 Xa'a ña kan ke na kundï'i ni ini yo,
saa chi tu mii va Ndioxi kuvi ra íin xi'in
yo, saa ra ndia nii tu ña'a ke kuchüun
kanita'an xi'in va yo.
32 Saa chi Ndioxi ra ndikuxï'ndia vi ra
se'e ra, chi xi'in ña kusii ini va ra taxi ra
ra, ña ndixi'i ra xa'a takundi'i yo; ra tu
saa xa ra, ra mii saa ke sa tu ra xi'in yo
vichin va, saa chi taxi va ra takundi'i ña'a
ña xamani nuu yo.
33 Ra ndia nii tu na kuchüun taxi kuachi
xa'a va yo, chi mii va Ndioxi ndikaxin yoo.
Ra mii Ndioxi kuvi tu ra ⍰ndasa yoo ta
ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu va ra.
34 ¿Ra yoo kuvi na kuchuun taxi
tundo'o nda'a yo xa'a kuachi yo? Ndia nii
na. Saa chi Cristo va kuvi ra ndixi'i; ra
ndatiaku va tu ra, ra ⍰ndu'u tu ra chi xitia
kua'a Tata yo Ndioxi va, ra ⍰xaku nda'vi
tu ra nuu ra xa'a va yo.
35 ¿Ra yoo kuvi na kuchuun sakutia'a tu
yoo, nuu ña ku'vi ini Cristo xini ra yoo?
¿A kuchuun tundo'o, a ña suchi ini, a
kuachi, a soko, a ña nï'i yo tikoto kundixi
yo, a ña iyo, a ña ka'ni na yoo? Ndia nii
ña kuchüun sakutia'a yoo nuu ña ku'vi
ini Cristo xini ra yoo.
36 Ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa
na nuu tutu salmo xina'a, ña kachi su'va:
Tata, xa'a yo'o ke xa'ni na ndu'u iin
takundi'i kii,
ra ta ku'va iyoo ndikachi vali ri ⍰xa'ni na,
saa iyoo ndi nuu na,
kachi ña.
37 Ra va'a ni saa ⍰ndo'o va yo, ndi su xa
saa sa tiaa va yo, saa chi Cristo, ra ⍰ku'vi
ni ini xini yoo va kuvi ra chindiee ta'an
xi'in yo.
38 Ra xa kundaa kaxi va ini yu, chi ndia nii
ña'a kuchüun sakutia'a yoo, nuu ña ku'vi
ini Ndioxi xini ra yoo, nii ña xa'ni, nii ña
tiaku, nii na tatun Ndioxi, nii ndiee ña
ndiva'a, nii ndiee timia'a, nii ña ⍰sando'o
yoo vichin, nii ña ndo'o tu yo kii ña vaxi
va,
39 nii ndiee ña iyoo nuu sukun, nii ndiee
ña iyoo nuu kunu ni, ndia nii ña'a ña
xava'a Ndioxi kuchüun sakutia'a yoo, nuu
ña ku'vi ini Ndioxi xini ra yoo, xa'a ña xa
Tata yo Cristo Jesús.

9

Ndioxi kuvi ra ndikaxin na ñuu Israel

1 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ndaa va
ke ka'an yu xi'in ndo, chi Cristo va kuvi
ra ndakuiin xa'a yu; saa chi mii va Tachi
Yii kuvi ña taxi ña xini tuni yu, ra ka'an
tu ña xi'in yu, ña ⍰ka'an yu ña ndaa va.
2 Ra tiaa ni kusuchi ini yu, ra iin
takundi'i va kii ke ta'vi nima yu xa'a na
ñuu yu Israel,
3 ra xa'a ña kan ke ⍰xiin va yu ña
ndataxi yu mii yu, ña na tavi chi'ña yu'u,
ra ⍰xiin tu yu kuxika yu nuu Tata yu
Cristo va tu kuvi chindiee ta'an yu xi'in
na xa'a ña sa yu ña yo'o. Saa chi na ñuu
yu,
4 na kuu ndise'e ra Israel, ra ndaki'in
mani va Ndioxi na ña nduu na se'e ra.
Ra ndiña'a tu ra ndiee ka'nu ña kuu mii
ra nuu va na, ra kindoo tu ra xi'in ra
Abraham ña kuu ra xii xikua va na, ra taxi
tu ra ndiayu ra nda'a va na, ra saña'a tu
ra na ña ndasaka'nu na ra xi'in ndinuni
nima va na, ra kindoo tu ra xi'in na ña
taxi ra kua'a ni ña'a va'a nda'a va na.
5 Ra ndise'e na xii xikua na kuvi tu
Cristo va xa'a ña nduu ra iki kuñu ña
kixi ra nuu ña yuuvi yo'o, ra ra kan kuvi
Ndioxi ra xa'ndia chiñu nuu takundi'i va
ña'a, ra ra ka'nu ni va kuvi ra ndia ndikaa
ndiku'un. Saa iyoo va ña.
6 Ra vichin na kundaa ini yo, ¿a ndis-
axïnu Ndioxi nuu ña kindoo ra xi'in na
ñuu Israel? Saxinu va ra. Saa chi süvi
takundi'i na kuu ndise'e ra Israel kuvi na
ndixa kuu na ñuu Israel.
7 Ra nii na kuu tu ndise'e ra Abraham,
ra küni kachi ña saa, ña kuu iin takundi'i
na se'e ra, chi su'va va ke kachi Ndioxi
xi'in ra: “Se'e ra Isaac va kuvi na kuu
ndise'e kun”, kachi ra.
8 Ra xi'in ña ka'an yu xi'in ndo yo'o kuvi
ña kundaa ini yo, chi kuëe nduu yuvi se'e
Ndioxi xa'a ña kuu na se'e iin yuvi, chi na
kindoo mii ra kaku, va kuvi na kuu se'e

ra, ra ta xa kaku na, saa ra xinu va nuu
tu'un ña kindoo ra.
9 Saa chi su'va va ke iyoo ña kindoo
Ndioxi xi'in ra Abraham, ta kachi ra su'va
xi'in ra: “Nuu ña iin kuiya nandiko yu, ra
xa kaku va se'e ña Sara yasi'i kun”, kachi
ra.
10 Ra süvi takua ña yo'o kuvi takundi'i
ña, saa chi saa ndo'o tu ña Rebeca va, saa
chi va'a ni uvi kuvi va tiaa vali se'e ña
kaku, ndi su indaa ra Isaac, xii xikua yo,
kuvi iva uvi saa va ndia.
11 Ra nii chiñu va'a, ra nii chiñu ki'vi
ke täan sa vi ndia, ta ndikaxin Ndioxi
ndia, saa chi ta ñu'ù ndia tixi si'i vi ndia
ke ndikaxin ra ndia, ra xi'in ña yo'o ke
kundaa ini yo, chi süvi xa'a ña xa mii
yuvi ke kana Ndioxi na, chi na kuni mii
ra kana va ra, kuvi na kana ra.
12 Ra su'va va ke kachi Ndioxi xi'in ña
Rebeca si'i ndia: “Se'e kun ra lo'o kuvi ra,
ka'ndia chiñu nuu se'e kun ra chee va.”
13 Ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa
na xina'a, ña kachi su'va: “Ku'vi ni va
ini yu xini yu ra Jacob, ra kundasi va yu,
ra Esaú”, kachi Ndioxi.
14 ¿Ra ni ke kachi yo vichin? ¿A ra vä'a
kuvi Ndioxi ña xa ra saa? ¡Süvi saa iyoo
ña!
15 Saa chi su'va va ke kachi Ndioxi xi'in
ra Moisés xina'a: “Takua yuvi na kuni mii
va yu kuvi na, kunda'vi ini yu kuni yu, ra
takua yuvi na kuni mii yu kuvi tu ku'vi
ini va yu”, kachi ra.
16 Ña kan ke na kundaa ini yo, chi
süvi ña kuni mii yuvi ke ndaki'in mani
Ndioxi na, ra nii süvi tu xa'a ndiee va na
ke ndaki'in ra na, chi takua na kunda'vi
ini mii ra xini va ra, kuvi na ndaki'in mani
ra.
17 Ra xa kundaa va ini yo, chi mii saa ke
kachi tu Ndioxi xi'in ra rey ñuu Egipto va,
ta ndika'an ra xi'in ra kachi ra su'va: “Ña
taxi yu ndiayu nda'a kun ña kuu kun rey,
ra ña va'a na ndaña'a yu takundi'i ndiee
yu ña sando'o yu yo'o va kuvi ña, saa chi
saa kuvi tu ña kuvi kundaa ini takundi'i
yuvi xa'a va yu”, kachi ra xi'in ra, kachi
tu'un Ndioxi.
18 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo,
chi Ndioxi, ra na kuni mii va ra kuvi
na kunda'vi ini ra xini ra, ra na kuni ra
ndasandaku ra ini, ra ndasandaku ra ini
va na.
19 Ra tu sava tu ndo, na ka'an xi'in yu,
kachi ndo saa: “Tu saa va iyoo ña, ¿ra
nichuun ke ka'an Ndioxi ña iyoo kuachi
yuvi tu mii va tu ra kuvi ra ndasandaku
ini na, ña xïin na nandiko ini na nuu ra?
¿Ra yoo kuvi na kuchuun kasi nuu chiñu
ña kuni Ndioxi?”, na kachi ndo.
20 Ra na kundaa ini ndo, chi küvi kachi
yo saa, saa chi ndia nii yuvi kuchüun
sakuachi xi'in Ndioxi. Saa chi iin kisi
ñu'ú, ra küvi vi ka'an kuachi ña nuu tiaa
ra xava'a ña'a, ña kachi ña saa: “Vä'a
ndixa kun, saa chi kusïi ini yu ku'va ña
xava'a kun yu'u”, kachi ña.
21 Ra na kundaa ini ndo, chi mii va tiaa
ra xava'a kisi kuvi ra iyoo ndiayu nda'a,
ra ta ku'va kuni mii va ra ke xava'a ra kisi
xi'in ndia'yu ña tiin ra; ra suvi xi'in mii
ndia'yu kan ke kuvi sava'a ra iin kisi ña
savi, ra kuvi tu sava'a ra iin kisi, ña núu
va.
22 Ra ku'va saa ke iyoo tu Ndioxi va xi'in
na yuuvi yo'o, saa chi va'a ni ndixiyo va
ndiayu ra ña ndaña'a ra, ña sáa̱ ra xi'in
ndiee ra, nuu yuvi na kuni ra sando'o ra,
na iyoo ta ku'va iyoo kisi ñu'u ña núu, ndi
su xa ka'nu ni va tu ini ra xa'a na.
23 Ra su'va ke xa Ndioxi ña ndaña'a ra,
ña ka'nu ni ña kuu mii ra nuu yuvi, na
iyoo ta ku'va iyoo kisi ñu'u, ra ndia kii
xa'a vi kuvi ña kunda'vi ini ra xini ra na,
ra ndikaxin ra na, ña koo na xi'in ra nuu
iyoo ra.
24 Ra yuvi na ndakaxin Ndioxi, ndia ta
kii xa'a kan kuvi yoo va, ra süvi takua
yoo na judío kuvi na nindakaxin ra, chi
ndakaxin tu ra na küu judío va.
25 Ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa
ra Oseas, ra ndika'an ndoso tu'un yu'u
Ndioxi xina'a, ña kachi su'va:
Na ñuu, na ndixiküu kuenda yu, ra na
ñuu mii va yu nduu na,
ra na ñuu, na kü'vi ini yu xini yu, ra
ndaku'vi va ini yu kuni yu na.
26 Ra ñuu nuu ndika'an yu xi'in yuvi,
kachi yu su'va: “Süvi na ñuu yu
kuvi ndo'o”, kachi yu
ra na kan kuvi na nduu se'e Ndioxi ra
tiaku va,
kachi ña, tiaa ra Oseas.
27 Ra ndika'an tu ra Isaías, ra ndika'an
ndoso tu'un yu'u Ndioxi va xa'a na Israel,

kachi ra su'va: “Va'a ni iin ta kua'a yuti
yu'u tiañu'u va, saa kua'a na ndise'e na
Israel, ndi su lo'o va kuvi na kuchuun
kaku.
28 Saa chi kama ni va sandaku Ndioxi
kuachi xi'in na yuuvi yo'o, ra iin ta iyoo
mii chiñu ña xa na ke ndaki'in na ya'vi
na xa'a, sa va ra”, kachi ra Isaías.
29 Ra xa suvi mii xa'a ña yo'o ke, ndika'an
ra Isaías ta yachi, ta kachi ra su'va va:

Tu kuëe ndisakaku tata yo Ndioxi ra
ka'nu, sava na ta'an yo,
saa ra xa ta ndo'o na ñuu Sodoma,
xi'in na ñuu Gomorra ña ndi'i xa'a va na
ke ndo'o yo,
kachi ra.

Na judío ra ndixïndiaa vi ini na Ndioxi

30 Ra na kundaa ini ndo, chi su'va va ke
iyoo ña ka'an yo xa'a yo'o, saa chi yuvi
na küu judío, ra ni ndiätu ini na, ña nduu
na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi, ra na
kan va kuvi na ndaki'in mani Ndioxi, ra
nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi
va, xa'a ña ndiaa ini na ra.
31 Ndi su mii na Israel, na xindiaa ni
ini, ña nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi nuu Ndioxi, xa'a ña xindikun na
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra
nindakï'in mani vi tu ra na kan.
32 ¿Ra nichuun ke ndo'o na saa tuvi
ndo? Saa ndo'o na, saa chi ña xa na ke
kuni na nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi nuu Ndioxi xa'a ña saxinu na ña
ka'an ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés
va, ndi su ndixïndiaa ini vi na mii Ndioxi.
Ra xa'a ña kan ke kaki'i va na xa “yuu ña
sakaki'i yuvi”.
33 Ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi ña
tiaa na ta yachi, ña kachi su'va:

Na kundaa ini ndo, chi ti'vi yu iin tiaa,
ra xaa ra ñuu Jerusalén,
ra ta ku'va iyoo yuu ña sakaki'i yuvi, a ña
sanduva yuvi va ke koo ra,
Ra yuvi na kandixa tiaa kan, ra ndakäva
vi ini na kan, saa chi ndaköo nda'a
ra na, kachi ña.

10

1 Ñani yo, ku'va yo, ka'an ni yu xi'in
Ndioxi xa'a na ñuu Israel, saa chi kuni
ni yu ña na kaku na.
2 Ra xíni tu yu, ña chikaa ni na ndiee ña
ndikun na Ndioxi va, ndi su kundäa vi ini
na xa'a ña kuni ra.
3 Saa chi xïni vi na ndia ku'va ke xa
Ndioxi ña sandi'i ra xa'a kuachi yuvi, ra
nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi
nuu ra, chi ña xa na ke nduku mii va na
ku'va ña nduu na ta ku'va iyoo yuvi na
köo kuachi nuu ra, ra xïin vi na sa na ta
ku'va kuni mii ra ña va'a na nduu na yuvi
na köo kuachi.
4 Ndi su xa saxinu va Cristo nuu ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ña kan
ke takundi'i yuvi na ndiaa ini Cristo, ra
ndasa ra na ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi nuu Ndioxi va.
5 Ndi su ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, ra su'va va kachi ña: “Yuvi na
kuni koo ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi, ra xiniñu'u ndiakua na saxinu na
takundi'i va ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, ra saa ke kutiaku na”, kachi ña.
6 Ndi su ña ka'an xa'a ña ndasa Ndioxi
yoo, ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu
ra xa'a ña ndiaa ini yo Cristo, ra ü'vi vi
ña, saa chi su'va va kachi ña: “Xiniñü'u
sa vi yo iin ña u'vi ni ña ndaa yo ndivi, ra
ka'an yo xi'in Cristo, ña na kixi ra saña'a
ra yoo,
7 ra nii xiniñü'u tu ndee yo ndia nuu
ñu'u na ndii vi, ña ku'un yo ka'an yo xi'in
Cristo ña na ndakundichi ra, ra kixi ra
kuiin ra xi'in yo.”
8 Saa chi tu'un Ndioxi, ra su'va va ke
kachi ña xa'a yo: “Xa xi'in va kun iyoo
tu'un Ndioxi, ra iyoo tu ña nima va kun,
ra saa tu yu'u va kun.” Ra mii tu'un
yo'o ke ka'an ndoso tu yo nuu yuvi va,
ña ka'an yo xi'in na ña na kondiaa ini na
Ndioxi.
9 Tu na ndakuiin kun xi'in yu'u kun ña
kuu Jesús ra xa'ndia chiñu nuu kun, ra
kandixa kun xi'in ndinuni nima kun ña
sandatiaku va Ndioxi ra nuu ña ndii, saa
ra kaku va kun.
10 Saa chi xi'in ndinuni nima va yuvi
ke xiniñu'u kandixa na Ndioxi, ra saa ke
ndaki'in mani ra na, ña nduu na ta ku'va
iyoo yuvi na köo kuachi nuu ra; ra xi'in
yu'u na ke ndakuiin na xa'a Jesucristo ña
va'a na kaku va na.
11 Ra saa ke kachi tu mii tu'un Ndioxi ña
tiaa na ta yachi ña ka'an, kachi su'va va:

"Takundi'i yuvi na ndiaa ini Jesucristo, ra
ndakäva vi ini na kan, saa chi ndaköo
nda'a vi ra na", kachi ña.
12 Saa chi ndakäxin vi Jesús yuvi, chi nii
judío kuvi na, ra nii süvi va na, ndi su iin
kuu ndi'i va na nuu ra, saa chi mii Tata yo
Jesús kuvi ra kuu xito'o takundi'i va yuvi,
ra tiáyú ni ra xi'in takundi'i va yuvi na
nduku ña mani nuu ra, saa chi chindiee
ta'an va ra xi'in na.
13 Ra ka'an tu tu'un Ndioxi kachi ña
su'va va: "Takundi'i yuvi na ndiaa ini
Ndioxi, ra nduku na ña mani nuu ra, ra
kaku va na."
14 Ra na ki'in xini yo vichin, ¿ni ke sa
yuvi ña kondiaa ini na Ndioxi, ra nduku
na ña mani nuu ra, tu täan kandixa na
ra? ¿Ra ni ke sa tu na kandixa na ra, tu
täan ka'an inka na xi'in na xa'a ra?
15 ¿Ra ni ke sa tu na xa ndikun Ndioxi
ña ku'un na ña ndatu'un na xa'a Jesu-
cristo xi'in yuvi, tu süvi Ndioxi kuvi ra
nditi'vi na ña ku'un na? Ra su'va ke kachi
tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a ña ka'an,
kachi su'va: "¡Tiaa ni nduvi, ta xa xaa
yuvi nuu yo ña ka'an ndoso na tu'un va'a
ña taxi Ndioxi!", kachi ña.
16 Ndi su süvi takundi'i na ñuu Israel
ndikandixa tu'un va'a xa'a Jesucristo. Ra
xa'a ña kan ke ndika'an ra Isaías xi'in
Ndioxi xina'a, ta kachi ra su'va: "Tata,
¿yoo kuvi na kandixa ndu'u ña ka'an
ndoso ndi tu'un kun nuu na? Ndia nii na
xïin kandixa", kachi ra.
17 Ra na kundaa ini yo, chi xa'a ña xini
so'o yuvi tu'un Ndioxi va ke, va'a xinu
ini na, ra ndiaa ini na ra.
18 Ra ña kan ke na ndakatu'un yu ndo'o,
vichin: ¿A ndixa ndixïni so'o na tu'un
Ndioxi? ¡Ndïxa! ¡*Xini va so'o na ña! Saa
chi saa ke kachi mii tu'un Ndioxi ña tiaa
na xina'a ña ka'an, kachi su'va va:

Iin takundi'i va nuu ña yuuvi, xini
so'o na ña ka'an takundi'i ña'a ña
xava'a Ndioxi xa'a ndiee ña kuu
mii ra,
ra ka'an tu ña, xi'in yuvi na ndee ndia
nuu ndi'i nuu ñu'u va,
kachi ña.

19 Ra tuku va ndakatu'un yu ndo'o: ¿A
ndixa ke ndikundäa ini na ñuu Israel
xi'in tu'un Ndioxi ña xini so'o na, tuvi
ndo? ¡Ndïxa! Kundaa va ini na xi'in ña.
Saa chi tu'un Ndioxi ña tiaa ra Moisés ta
yachi, ra su'va va ke kachi ña xa'a na:

Na ñuu Israel, ra ndukuiñu va ini na kuni
na yuvi na köo ya'vi ndiaa, sa yu;
Ra kuniñu'u tu yu yuvi na tü'va kundaa
ini va, ña sasaa yu na, kachi ña.

20 Ra iin kaxi kaxi va ndika'an ra Isaías,
tu'un ña ndika'an Ndioxi xi'in ra, kachi ra
su'va:

Yuvi na kuëe nanduku yu'u ra ndani'i
va na yu'u;
Ra ndaña'a tu yu mii yu, nuu yuvi na kuëe
ndakatu'un xa'a va yu, kachi ra.

21 Ra ndika'an ka va Ndioxi xi'in ra Isaías,
xa'a na ñuu Israel, kachi ra su'va:

Iin nduvi ndaa va xitakaa nda'a yu,
ña kana yu na ñuu iku, na xïin kandixa
yu'u,
ndi su ndikandïxa va'a vi na yu'u,
kachi ra.

11

Ndioxi ra kundäsi vi ra na ñuu ra

1 Ra tuku va ndakatu'un yu ndo'o: ¿A
ña ndixa ke kundasi Ndioxi na Israel, na
kuu ñuu ra, tuvi ndo? ¡Ndïxa! ¡Süvi saa
iyoo ña! Saa chi ra ñuu Israel kuvi tu yu'u
va; chi se'e xikua ra Abraham va kuvi
ra Benjamín, ra ndise'e ra Benjamín kan
kuvi tu yu'u va.
2 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo, ña
kuëe kundasi vi Ndioxi na ñuu ra, saa chi
ndia ta yachi vi ke ndikaxin ra na, ña kuu
na na ñuu ra. Ra xa kundaa va ini ndo, chi
su'va va ke kachi tu'un Ndioxi ndakani
ña xa'a ra Elías, ña ndika'an kuachi ra
nuu Ndioxi xa'a na ñuu ña xa na kuachi,
ta kachi ra su'va:
3 "Tata, xa xa'ni ndi'i va na ndia ka'an
ndoso tu'un yu'u kun, ra sandi'i tu na
xa'a yuu ña ndee koo, nuu ndasaka'nu
ndi yo'o va, ra ndia siin yu'u va kuvi ra
tiaku, ndi su kuni tu na ka'ni na yu'u va",
kachi ra.
4 Ra saa ndakuiin Ndioxi kachi ra su'va
xi'in ra: "Ndï'i ini kun, chi ndiaa va yu
uxa mil tiaa ndia kuëe ndakusiti nuu
ndioxi ndii ña nani Baal", kachi ra.
5 Ra ta ku'va kuu ta yachi, ke kuu tu
xi'in ndi vichin va, saa chi ndee ka va lo'o,
ndu'u, na judío, na ndikaxin Ndioxi, xa'a
ña kunda'vi ini ra xini ra ndu'u.

6 Ra xi'in ña yo'o va ke kundaa ini
yo, chi süvi xa'a chiñu va'a ña ndíxa yo
ke nindakaxin Ndioxi yoo, chi xa'a ña
kunda'vi ini ra xini ra yoo va kuvi ña;
saa chi tu xa'a chiñu va'a ña ndíxa yo ke
nindakaxin ra yoo, saa ra köo ya'vi ndiaa
vi ña nda'vi ini Ndioxi.
7 Ra na kundaa ini yo, chi su'va va
ke iyoo ña: Na ñuu Israel, na kua'a, ra
va'a ni kuni ni va na ni'i na ña va'a nuu
Ndioxi, ndi su ndinï'i vi na ña nuu ra, chi
takua na ndia'vi na ndikaxin mii va ra
kuvi na kee va'a ndini'i ña. Ra na kua'a
kan, ndasa tie'e ra nima va,
8 ta ku'va kachi tu'un Ndioxi, ña kachi
su'va: "Mii va Ndioxi kuvi ra, sanaa ini
na ña ndikixi na, ra iin saa kixi na ndia
kii vichin va, ra ndasi tu ra nuu va na ña
va'a na küni na, ra ndasi tu ra so'o va na
ña va'a na küni so'o na", kachi ña.
9 Ra ndika'an tu ra rey David va kachi
ra su'va:
Viko ña ndatava na, ra ta iyoo iin yavi ña
koyo sana yuvi, a iin ñunu ña tiin
kiti va tu, na nduu ña, ra sandi'i ña
xa'a na,
ña va'a na sa na chiñu ki'vi, ra sando'o
Ndioxi na.
10 Ra na kukuáá tu nuu va na, ña va'a na
küni ka na,
ra iin takundi'i kii va, na kaka ndiee na
ña sachiñu na,
kachi ra.

Kuni tu Ndioxi sakaku ra yuvi na küu judío va

11 Ra tuku va ndakatu'un yu ndo'o: ¿A
ña ndinï'i na judío ña va'a nuu Ndioxi,
ra a nï'i ka na ña, tuvi ndo? ¡Ndïxa,
süvi saa iyoo ña! Chi ni'i va na ña va'a
nuu Ndioxi, saa chi xa'a ña ndikandïxa
na judío ke va'a ndikaku inka yuvi, na
küu judío va, ra ña ndikaku yuvi na küu
judío ke ndukuiñu ini tu na judío va, ra
ndakundikun tuku va na Ndioxi.
12 Ra tu xa'a ña ndixïin na ñuu Israel
ña kandixa na Ndioxi va na kuvi ña
ndukuika yuvi na küu judío xi'in ña va'a,
saa ra tiaa ni ka va ndukuika na xi'in
ña va'a, tu na kuiin takundi'i na judío
kandixa na Ndioxi.
13 Ra vichin ka'an yu xi'in ndo'o, na küu
judío, ra na kundaa ini ndo, saa chi mii
va Ndioxi kuvi ra ti'vi yu'u, ña vaxi yu
ka'an ndoso yu tu'un ra nuu ndo, ra ña
yo'o kuvi chiñu ña ndi'i va'a ka ini yu
xa'a va.
14 Ra ña kuni yu ke ndakundiee ka
yu ka'an ndoso yu tu'un Ndioxi nuu va
ndo, ra va'a kuni na judío ta'an yu, ra
ndukuiñu ini na kuni na ndo'o, ra va'a na
ndakundikun tuku na Ndioxi, ra sakaku
ra na.
15 Saa chi tu xa'a ña ndixïin na judío
sakaku Ndioxi na ke va'a ndakuta'an
mani takundi'i na yuuvi xi'in Ndioxi. Saa
ra, va'a ni ka va kee na tu na kuiin na
judío ña sakaku Ndioxi na, saa chi saa ke
ni'i tu yuvi na iyoo ta ku'va iyoo na ndii
va ña kutiaku na.
16 Ra vichin na ndatu'un yu inka ña
xi'in ndo, ra kundaa ini ndo. Tu xita ña
nuu va'a katu na kuvi ña taxi na nda'a
Ndioxi, saa ra ta iyoo ña taxi na nda'a
Ndioxi, saa iyoo tu iin takundi'i va ixan
ña kuva'a xita xi'in kan va. Ra tu ña yii
kuvi tio'o itun, saa ra ña yii kuvi takundi'i
tu iku nda'a va nu.
17 Ra ña ka'an yu xi'in ndo xa'a itun
yo'o, ra na kundaa ini ndo, saa chi sava na
judío, ra ta ku'va iyoo itun kuii nda'a itun
olivo, tun tata, tun ndita'nu va ke iyoo na;
ra nuu ndita'nu nda'a itun olivo, tun tata
kan, ke ndakundikun ndiaa ndo'o na kuu
itun nda'a itun olivo, tun iku va. Ra su'va
va ke kuu ña va'a nduu ndo iin xi'in itun
olivo, tun tata, ra tio'o nu ra saya'a va
ña sikuii nu nda'a itun olivo, tun iku, tun
ndakundikun ndiaa nda'a nu, ña kan ke
va'a tiaku nda'a nu.
18 Ra xa'a ña kan ke na kutiäa ni ini ndo,
nuu itun nda'a itun olivo, tun tata, tun
ndita'nu, nuu ndakundikun ndiaa ndo,
saa chi süvi ndo'o kuvi na taxi ña tiaku
tio'o nu, chi mii va tio'o nu kuvi ña taxi
ña tiaku ndo.
19 Ra a kusana ka'an tu sava ndo,
kachi ndo su'va va: "Saa ke iyoo va
ña, ndi su xa nditia'ndia va nu, ña va'a
ndakundikun ndiaa ndu'u, na kuu nda'a
itun olivo, tun iku", kachi ndo.
20 Saa ke iyoo va ña, ndi su na kun-
daa ini ndo, chi ña nditia'ndia nda'a
itun olivo, tun tata kan, ra xa'a ña
ndikandïxa nu Cristo va kuvi ña, ra ña
va'a ndakundikun ndiaa ndo'o na kuu
nda'a itun olivo, tun iku, ra xa'a ña ndiaa
ini ndo Cristo va kuvi ña. Ra xa'a ña kan

ke na kutiäa ni ini ndo, chi na yu'vi ini
ndo kuni ndo Ndioxi va, ra na sä ndo saa.
21 Saa chi tu ndixakä'nu ini Ndioxi xa'a
nda'a itun olivo, tun tata, saa ra sakä'nu
tu ini ra xa'a ndo'o, na kuu nda'a itun
olivo, tun iku va.
22 Ra □kaxi ni va na kundaa ini ndo
vichin, saa chi Ndioxi ra nda'vi ni va ini
ra, ndi su ndaku ni va tu ini ra xi'in yuvi
na xïin kandixa ña ka'an ra; ra kunda'vi
tu ini ra kuni ra ndo'o va, tu na kundiaa
ini ndo ña nda'vi ini ra ta iin iin kii. Ndi
su tu na kundiäa ini ndo, ña nda'vi ini ra,
saa ra ka'ndia tu ra ndo'o va, nda'a itun
nuu ndakundikun ndiaa ndo.
23 Ndi su tu na nduvita va ini na
judío ña ndakundiaa ini na Ndioxi, saa
ra ndakundikun ndiaa tuku va na nuu
xindikun na; saa chi Ndioxi kuvi ra iyoo
ndiee ña ndachindikun ndiaa tuku va ra
na.
24 Saa chi tu ndo'o, na küu judío, ra
nda'a itun olivo, tun iku, va ke xikuu ndo,
ra va'a ni u'vi ni va ña yo'o, ndi su Ndioxi,
ra ndachindikun ndiaa va ra ndo'o, nda'a
itun olivo, tun tata. ¿Ra a ndachindïkun
ndiaa tu ra mii na judío, nda'a itun olivo,
tun tata, nuu xa xindikun ndiaa na? Na
kundaa ini ndo, chi ndachindikun ndiaa
tuku va ra na, saa chi ü'vi ka vi ña kan,
saa chi xa ikan ke xindikun ndiaa va na.

Takundi'i yuvi na ndiaa ini Ndioxi ra kaku va na

25 Ñani yo, ku'va yo, vichin kuni yu ña
na kundaa ini yo xa'a chiñu Ndioxi ña
iyoo se'e ña kuni ra sa ra, ña va'a na tüvi
ndo ña ndichi ni ndo; ra na kundaa ini
ndo, chi sava va na ñuu Israel kuvi na
ndundaku ini, ndi su takua kii ña kumani
ka kaku ndia'vi yuvi na küu judío va ke
koo na ñuu Israel saa.
26 Ra ta xa na sakaku Ndioxi na ndia'vi
na küu judío kan, saa ra sakaku tu ra
takundi'i na ñuu Israel va, ta ku'va kachi
tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a, ña kachi
su'va:
Tiaa ra saña ndika na yuuvi yo'o, ra chi
ñuu Sión va ke kee ra,
ra saka'nu va ini ra xa'a kuachi yuvi na
kuu ndise'e ra Jacob, □kachi ña.
27 Ra □ka'an ka tu ña kachi ña su'va va:
Ña □kindoo yu xi'in na vichin kuvi ña,
ndakatia yu kuachi va na,
□kachi ña.
28 Ra xa'a ña □kundasi na ñuu Israel
tu'un va'a xa'a Jesucristo va kuvi ña iyoo
na kuachi xi'in Ndioxi vichin; ra mii va
Ndioxi kuvi ra xa saa xi'in na, ña va'a
ndakuña ra ye'e nuu ndo'o na küu judío.
Ndi su ku'vi va tu ini Ndioxi xini ra na
ñuu Israel, saa chi mii va ra kuvi ra
ndikaxin ndia xii xikua na ña kundikun
ndia ra.
29 Saa chi ña'a ña □sani'i Ndioxi yuvi, ra
kindiäa ra ña nda'a na, ra yuvi na kana
ra, ra xa na kana ra kuvi va na, saa chi
Ndioxi ra kuëe nandiko ini ra xa'a ña
kindoo ra xi'in yuvi.
30 Ra ndo'o, ra yuvi na ndikandïxa
Ndioxi va xikuu ndo ta yachi, ndi su ña
ndundaku ini na judío vichin ña xïin na
kandixa na Ndioxi, ra ndo'o va kuvi ndo
ndakunda'vi ini Ndioxi xini ra.
31 Ra va'a ni ndundaku va ini na judío,
ndi su vaxi kii ra ndakunda'vi va ini
Ndioxi kuni ra na, ta ku'va □xa ra ña
□kunda'vi ini ra xini ra ndo'o.
32 Ra mii va Ndioxi kuvi ra ndasa ndaku
ini na judío, xi'in na küu judío ña na
kandïxa na ra, saa chi saa kuvi ña va'a
kunda'vi ini ra kuni ra takundi'i va na.
33 ¡Ra ndakanda ini yo xi'in ña yo'o
sa chi tiaa ni kua'a ña kuika ña kuu ña
ndichi, xi'in ña xini tuni iyoo nuu Tata yo
Ndioxi! ¡Ra küvi tandiaa yo ña kundaa
ini yo xa'a chiñu ña kuni ra, xi'in xa'a ichi
ra!
34 Saa chi "¿yoo kuvi na kundaa ini xa'a
ña xani ini Ndioxi? A ¿yoo kuvi tu na
kuchuun taxi ña xini tuni nda'a ra?
35 ¿Ra yoo kuvi tu na xi'na ka taxi ña'a
nda'a Ndioxi, ña kan ke va'a sandiko ra
ña nda'a na?"
36 Saa chi takundi'i ña'a, ra mii va
Ndioxi kuvi ra □taxi ña, ra mii ra kuvi tu
ra xava'a va ña, ra xa'a mii ra ke kuva'a
va ña. ¡Ra ra ka'nu ni kuvi Tata yo Ndioxi
ndia ndikaa ndiku'un! Amén.

12

Su'va ke xiniñu'u kutiaku yuvi na ndikun Jesucristo

1 Ra xa'a ña □kunda'vi ini Ndioxi xini
ra yoo kuvi ña xakunda'vi yu nuu ndo
vichin, ñani yo, ku'va yo, ña na soko tiaku
ndo mii ndo nuu ra, ra ta iyoo ña'a ña yii
ña kusii ni ini Ndioxi xi'in, na kuu ndo.

Saa chi ña yo'o kuvi chiñu ña xiniñu'u sa yo, ña ndasaka'nu va yo ra.

2 Ra na kutiäku ka ndo, ta ku'va kuni mii ña yuuvi yo'o, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na ndataxi ndo mii ndo nda'a Ndioxi va, ra ndasama ra ña xini tuni ndo, ra saa ke va'a kundaa ini ndo, ndia ña kuvi ña kuni ra sa ndo, ra ña kan kuvi chiñu va'a, chiñu ndaku va.

3 Ra na kundaa ini ndo, chi xa'a ña va'a xa Ndioxi xi'in yu ña xachiñu yu nuu va ra ke, kuu mii yu ndiayu ña ka'an yu xi'in ndo vichin, ra ndia nii ndo na ndakäni ini ña va'a ni ndo nuu inka yuvi. Chi ña xiniñu'u sa ta iin iin ndo ke vivii va na ki'in xini ndo, ra ta ku'va iyoo mii ña taxi Ndioxi nda'a ndo xa'a ña ndiaa ini ndo ra ke na sa va ndo.

4 Ra xa kundaa va ini ndo, chi mii yo ra va'a ni kua'a ni va nuu kuvi iki kuñu yo, ra xa siin xa siin tu chiñu xa va ña, ndi su iin va kuvi yo.

5 Ra mii saa ke iyoo tu yo na ve'e ñu'u va, saa chi va'a ni kua'a ni va kuvi yo, ra xa siin xa siin tu chiñu xa va yo, ndi su vichin ra iin va nduu yo xi'in Cristo xa'a ña ndikun yo ra.

6 Ndioxi ra xa'a ña nda'vi ni ini va ra kuvi ña taxi ra ña xini tuni nda'a yo, ra xa siin xa siin va iyoo ña ndini'i ta'vi yo sa yo nuu ra. Ña kan ke tu sava yo, ndini'i ta'vi ña ka'an ndoso yo tu'un ña taxi ra nuu yuvi, saa ra na ka'an ndoso yo ta ku'va iyoo mii ña taxi ra nda'a va yo xa'a ña ndiaa ini yo ra.

7 Ra tu sava tu yo ndini'i ta'vi ña chindiee ta'an yo xi'in inka yuvi, saa ra na chindiee ta'an yo xi'in na xi'in ndinuni nima va yo. Ra tu sava tu yo ndini'i ta'vi ña saña'a yo yuvi, saa ra na saña'a yo na xi'in ndinuni nima va yo.

8 Ra tu sava tu yo ndini'i ta'vi ña ka'an yo tu'un ndiee ini xi'in inka yuvi, saa ra na sa yo ña xi'in ndinuni nima va yo. Ra tu sava tu yo ndini'i ta'vi ña sani'i yo ña'a inka yuvi, saa ra na sani'i yo ña na xi'in ndinuni nima va yo. Ra tu sava tu yo ndini'i ta'vi ña kunuu yo nuu yuvi, saa ra xi'in ndinuni nima va yo na kunuu yo nuu na; ra tu sava tu yo ndini'i ta'vi ña chindiee ta'an yo xi'in na nda'vi, saa ra na chindiee ta'an yo xi'in na xi'in ña sii ini va yo.

Yuvi na ndikun Jesucristo ra na ku'vi ini ta'an ni na

9 Ra ña ku'vi ini ndo xini ta'an ndo, ra na küu ña tu'un chi'ña, chi xi'in ndinuni nima va ndo, na ku'vi ini ta'an ndo. Ra na kundasi va ndo chiñu ki'vi, ra na kundikun ndo ña va'a va.

10 Ra na ku'vi ini ndo kuni ta'an ndo, ta ku'va ku'vi ini ndo xini ndo ñani mii ndo na kaku xi'in ndo. Ra na sato'o ta'an ni ndo xi'in ña sii ini iin takundi'i kii va.

11 Ra na sa nduxa ndo ña sa ndo ña va'a, ra na küu ndo na xuxan, chi vivii va na sachiñu ndo nuu Tata yo Jesús, xi'in takundi'i ndiee ndo.

12 Ra na kusii ini ndo ña ndiatu ndo, saa chi xa kundaa kaxi va ini yo ña taxi Ndioxi ña va'a nda'a yo; ra na sa ndiee ni ini ndo, ta vaxi tundo'o nuu ndo. Ra xikutüvi ndo ña ka'an ndo xi'in Ndioxi.

13 Ra na koo nduvi ndo, ña chindiee ta'an ndo xi'in na ndikun Jesús na xamani ña'a nuu; ra saa tu na sa ndo ña ndaki'in mani ndo na ndikun Jesús na kee inka ñuu va.

14 Ra na ka'an ndo xi'in Ndioxi xa'a yuvi na xa ndiva'a xi'in ndo. Ra ña va'a va na nduku ndo nuu ra xa'a na, ra na satävi chi'ña ndo na.

15 Ra na kusii ini ndo xi'in yuvi na kusii ini, ra na kuaku tu ndo xi'in yuvi na xáku va.

16 Ra vivii va na kuta'an ndo xi'in takundi'i yuvi. Ra na kutiäa ni ini ndo nuu na, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na saninu va ndo xi'in mii ndo, ra iin va na kuu ndo xi'in na ndá'ví. Ra nii na ndakäni tu ini ndo ña ndichi ni va ndo.

17 Ra xä ndo ña vä'a xi'in yuvi na xa ña vä'a xi'in ndo. Chi na sa nduxa ndo, sa ndo ña va'a kuni takundi'i va yuvi.

18 Ra na sa nduxa tu ndo ña kuta'an mani ndo xi'in takundi'i va yuvi, ndi su ndia nuu kuvi kuta'an ndo xi'in va na ke na kuta'an ndo xi'in na.

19 Ñani mii yu na ku'vi ini yu xini yu, na sä ndo chiñu ki'vi xi'in yuvi na xa chiñu ki'vi xi'in ndo, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na ndataxi ndo chiñu ki'vi ña xa na xi'in ndo nda'a Ndioxi va, ra ra kan va kuvi ra kuu mii ndiayu ña sando'o ra na xa'a kuachi na; ta ku'va kachi mii

tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a, ña kachi
su'va va: “Yu'u va kuvi ra kuu mii ndiayu
ña sando'o yu yuvi xa'a chiñu ki'vi ña
xa na, ra ta iyoo mii chiñu ña xa na ke
ndacha'vi yu na xa'a va”, kachi Tata yo
Ndioxi ndika'an ra.
20 Chi ña yo'o va kuvi ña xiniñu'u sa yo
xi'in na kachi ra: “Tu ka'un ini yuvi na
saa ini xini ndo'o, saa ra na taxi va ndo
ña kuxi na, ra tu ichi tu ini na tiakuii ra
na taxi tu ndo tiakuii ko'o va na; ra ña sa
ndo saa xi'in na, ra kuka'an nuu mii va
na”, kachi ra.
21 Ra na täxi ndo ña sa tiaa ña vä'a nuu
ndo, chi ña sa ndo ke na sa ndo ña va'a
va, ra xi'in ña kan ke kuchuun ndo sa tiaa
ndo nuu ña vä'a va.

13

1 Ra takundi'i yuvi ra xiniñu'u va
kandixa na, na chiñu. Saa chi köo vi na
chiñu tu süvi Ndioxi kuvi ra ka'an ña koo
na. Ra na chiñu na iyoo, ra mii va Ndioxi
kuvi ra taxi ndiayu ña kuu na na chiñu.
2 Ra xa'a ña kan ke, yuvi na xïin
kandixa na chiñu, ra kuachi va ke ki'vi
na xi'in chiñu ña xa'ndia Ndioxi. Ra yuvi
na xa saa, ra xa'a ña kan ke xikoo kuachi
va na, ra sando'o Ndioxi na xa'a va ña.
3 Saa chi na chiñu, ra kuëe iyoo na ña
sayu'vi na yuvi na xa chiñu va'a, chi yuvi
na xa chiñu ki'vi va kuvi na sayu'vi na.
Ra tu kuni kun ña na sayü'vi na chiñu
yo'o, saa ra vivii na sa va kun, ra saa ke
ka'an na xi'in kun ña va'a ni xa kun.
4 Saa chi na chiñu, ra nuu Ndioxi va
ke xachiñu na, ra xi'in va yo ke chindiee
ta'an na ña iyoo na. Ndi su tu na sa kun
chiñu ki'vi, saa ra xiniñu'u yu'vi va kun,
chi ña ndixa ke sando'o va na yo'o xa'a
kuachi kun, saa chi nuu mii va Ndioxi ke
xachiñu na, ra sandaku na kuachi xi'in
kun ta ku'va iyoo mii chiñu ki'vi ña xa
va kun.
5 Xa'a ña kan ke xiniñu'u na kandixa
va ndo na chiñu, ra süvi takua xa'a ña
na sandö'o na ndo'o kuvi ña na kandixa
ndo na, chi xiniñu'u kandixa tu ndo na,
ña va'a na koo yaa ña xinituni va ndo.
6 Ra xa'a ña yo'o ke cha'vi tu ndo nuu
na chiñu va, saa chi na chiñu ra nuu
Ndioxi va ke xachiñu na, ña kan ke va'a
kuu mii na ndiayu ña xa na chiñu yo'o.
7 Ña kan ke na cha'vi ndo takundi'i va
yuvi na xiniñu'u cha'vi ndo. Tu iyoo ña'a
ña xiniñu'u cha'vi ndo xa'a nuu na chiñu,
ra na cha'vi ndo nuu va na; ra yuvi na
xiniñu'u sato'o ndo, ra na sato'o va ndo
na; ra yuvi na xiniñu'u ndakuni mani
ndo, ra na ndakuni mani va ndo na.
8 Ra ndia nii yuvi na kundïka ndo nuu,
ndi su ndika va tu ndo xa'a ña xiniñu'u
ku'vi ini ndo kuni ta'an ndo; saa chi yuvi
na ku'vi ini xini ta'an, ra ndiayu Ndioxi
va ke saxinu na.
9 Saa chi saa kachi tu mii ndiayu Ndioxi
va: “Na kï'vi kun xi'in yasi'i inka tiaa, na
kä'ni kun, na sakuï'na kun, na ndatü'un
chi'ña kun xa'a inka yuvi, na küni sii kun
ña'a inka yuvi”; ra takundi'i ña yo'o, xi'in
sava ka ndiayu Ndioxi, ra iin ka'an va ña
xi'in ndiayu Ndioxi ña kachi su'va: “Na
ku'vi ini kun kuni kun yuvi ta'an kun,
ta ku'va ku'vi ini kun xini kun mii kun”,
kachi ña.
10 Ra yuvi na ku'vi ini xini ta'an, ra
kuëe xa na chiñu ki'vi xi'in ta'an na; chi
ña ku'vi ini yuvi xini ta'an na, ra ndiayu
Ndioxi va ke saxinu na.
11 Ra numi ni va na sa ndo ña ka'an yu
xi'in ndo xa'a yo'o, saa chi xa'a kua'a ni
va tiempo ndiya'a, ra xa kii ndi'i va ke
ndee yo vichin. Ra xa kii ña ndoto va yo
kuvi ña, saa chi vichin, ra xa kuyachin ni
ka va kii ña kaku yo sa Ndioxi, nuu kii ta
sakan kandixa yo tu'un ra.
12 Saa chi xa ñuú ni va kuvi ña, ra xa
ndinumi ni va tuvì, ra xa'a ña kan ke na
sä ka yo chiñu ki'vi ña kuni ña ñaa, chi
ña xiniñu'u sa yo ke na ndakundixi yo
ña'a ña taxi Ndioxi kusa'vi sata yo nuu
takundi'i ña vä'a va, ra saa ke va'a koo
yo, ta ku'va iyoo soldado ndia xika nuu
tuun ñu'ù.
13 Ra ta iyoo yuvi na xika ka'ñu va na
koo yo, ra to'o, to'o va na kaka yo. Na
kü'un yo nuu tava na viko nuu xixi ni na,
ra xi'i ni na, nuu xa na chiñu yakua, ña xa
yakua na mii na xi'in inka yuvi; na kï'vi
yo kuachi xi'in yuvi, ra nii na ndukuïni tu
ini yo kuni yo inka yuvi va.
14 Chi ña xiniñu'u sa yo ke, na
ndakundixi yo ndiee Tata yo Jesucristo va,
ra na ndakäni ka ini yo, ña sa yo chiñu
ki'vi ña kuni iki kuñu yo sa ña.

14

Na ndasaka'nu yo Ndioxi xi'in takundi'i chiñu ña xa yo

1 Tu sava na ñani yo, ra täan sakua'a va'a na xa'a tu'un Ndioxi, ra na ndaki'in mani va ndo na, ndi su na ndatü'un kuachi ndo xi'in na xa'a ña kundäa ini na xi'in.
2 Ra na ka'an yu iin ña xi'in ndo, ra kundaa ini ndo, saa chi sava na ñani yo, ra kuvi va kaxi na takundi'i ña'a tuvi na, ra iyoo tu sava na, ra vita va ini na, saa chi täan sakua'a va'a na xa'a tu'un Ndioxi. Ra na kan, ra takua ña'a kui'i ña kana nuu ñu'u va ke iyoo ndiayu kaxi na tuvi na.
3 Ra na ñani yo, na xaxi takundi'i nuu ña'a, ra na kundäsi na, na ñani yo, na kuëe xaxi takundi'i nuu ña'a; ra na ñani yo na kuëe xaxi takundi'i nuu ña'a, ra na kä'an ki'vi na xa'a na ñani yo na xaxi takundi'i nuu ña'a, saa chi ndaki'in mani Ndioxi uvi saa va na.
4 Ra xa'a ña kan ke köo ndiayu nda'a ndia nii yuvi ña ka'an ki'vi na xa'a yuvi na xachiñu nuu inka tiaa. Saa chi takua mii ra kuu xito'o va na kuvi ra kuu mii ndiayu ña ka'an ra xa'a na, tu va'a xachiñu na, a vä'a xachiñu va na. Ra kindoo va'a na nuu xito'o na, saa chi mii va Tata yo Jesús ra kuu xito'o na kuvi ra taxi ndiee na ña xachiñu na nuu ra.
5 Ra inka tuku ña na ka'an yu xi'in ndo, ra kundaa ini ndo: Sava na ñani yo, ra iin kii va ke va'a ni tuvi na, ra sava tu na tuvi ña va'a takundi'i va kii. Ndi su ña xiniñu'u sa na ke na ki'in xini na ra na sa na chiñu ña kuni Ndioxi va, ra na kusii ini xi'in va ña.
6 Saa chi na ñani yo na xa to'o iin kii, ra ña xa na saa, ra Tata yo Jesús va kuvi ra xa to'o na; ra na ñani yo na kuëe xa to'o tu iin kii kan, ra Tata yo Jesús kuvi tu ra xa to'o na kan va. Ra saa tu na xaxi takundi'i nuu ña'a va, saa chi nda'a Tata yo Ndioxi ke taxi tu na kan va tixa'vi xa'a ña; ra saa tu na xäxi va ña, chi Tata yo Jesús kuvi tu ra xa to'o na kan va, ra taxi tu na tixa'vi nda'a Ndioxi va.
7 Saa chi ña tiaku yo, ra tiäku ka yo ña sa yo ña kuni mii yo, ra saa tu ta xa na kuvi va yo.
8 Chi ña tiaku yo, ra tiaku yo ña ndasaka'nu yo Jesucristo va, ra ta xa na kuvi tu yo, ra ndasaka'nu tu yo ra saa va. Ra xa'a ña kan ke ña tiaku yo, xi'in ña kuvi yo, ra xa saa nda'a Tata yo Jesús ke iyoo va yo.
9 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ndixi'i Cristo, ra ndatiaku ra, ra ña ka'ndia ra chiñu nuu na ndii, xi'in na tiaku va kuvi ña.
10 Ña kan ke na kä'an ki'vi ndo xa'a na ñani yo na ndikun Cristo, ra nii na kundäsi ta'an tu ndo xi'in va na, saa chi iin kii, ra xaa takundi'i va yo nuu Tata yo Jesús ña sayukun ra kuachi xi'in yo.
11 Ra saa ke kachi tu mii tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a, ña kachi su'va va:

Yu'u, ra tiaku va yu, kachi Tata yo Ndioxi,
ra nuu yu'u ke ndakusiti takundi'i
va yuvi.
Ra takundi'i yuvi ndakuni yu'u ra ka'an
na ña kuu yu Ndioxi, kachi ra,
kachi tu'un ra.

12 Ra na kundaa ini ndo mii ña ndaa, chi ta iin, ta iin yo, ra xiniñu'u ndakani va yo xa'a chiñu ña xa yo vichin, nuu Ndioxi kii ña sayukun ra kuachi xi'in yo.
13 Ra xa'a ña kan ke na kä'an ki'vi ka yo xa'a na ñani yo na ndikun Jesús, chi ña xiniñu'u sa yo ke na sa nduxa yo, ra na täxi yo koyo va na, ra ndia nii chiñu ña kuvi sandiko ini na ke na sä vi yo.
14 Yu'u, ra Tata yo Jesús va ndikun yu, ra ña kan ke takundi'i ña'a ña xaxi yo, ra kundaa ini yu chi ña va'a kuvi takundi'i va ña nuu ra; ndi su tu sava tu na xani ini ña vä'a va sava ña, saa ra na käxi va na ña.
15 Saa chi tu xa'a ña'a ña xixi va kun ke sandiko kun ini na ñani kun na ndikun Cristo, saa ra na küxi ka va kun ña, chi tu na ndakundiee kun kuxi kun ña, saa ra ta iyoo na kü'vi ini kun xini va kun iyoo na. Ra na sa kun ña mani, ra na sandoñü'u kun yuvi na ndixi'i Cristo xa'a, xa'a ña'a ña xixi kun.
16 Ra va'a ni kundaa ini ndo ña va'a kaxi ndo takundi'i va ña'a, ndi su na sä nduxa ndo ña kaxi ndo ña, ra saa ke na kañä'a na, xa'a ña taxi Cristo ndiayu ña kaxi ndo ña.
17 Saa chi nuu yoo, na ndikun ichi Ndioxi, ra köo kuachi xa'a vi ña'a ña xixi yo, a ndutia ra xi'i yo. Chi ña xiniñu'u sa yo kuvi ña, na sa yo ña va'a va, xi'in

ña vivii na koo va yo, xi'in ña na koo sii ini va yo, saa chi ña yo'o va kuvi ña taxi Tachi Yii nda'a yo.

18 Ra yuvi na xachiñu nuu Cristo na xa ta'an ña yo'o, ra kusii va ini Ndioxi xi'in na, ra xa to'o tu yuvi va na.

19 Xa'a ña kan ke na ndakundiee ka yo, ña sa yo chiñu ña chindiee ta'an xi'in yo ña vivii koo va yo, saa chi saa ke kuvi chindiee ta'an yo xi'in na ñani yo, ña va'a na sakua'nu ta'an yo xi'in tu'un Ndioxi va.

20 Ra na sandï'i ndo xa'a chiñu Ndioxi, xa'a ña'a ña xixi ndo. Chi va'a ni ña ndixa ke ña va'a kuvi takundi'i va ña'a ña xixi yo; ndi su na küxi yo ña tu ña kan kuvi ña sandiko ini inka yuvi, ña na kundïkun ka na Ndioxi.

21 Ra ña va'a va ke, na käxi yo kuñu, ra nii na kö'o tu yo vino va, ra nii na käxi tu yo ndia ndia ka ña'a ña sakaki'i, a sandakava, a xa vita ini na ñani yo na ndikun Cristo va.

22 Saa chi kuvi ndakani ini ndo, ña va'a ni va xa ndo, ndi su iin ndo'o, ra iin Ndioxi va kuvi ra kundaa ini xa'a ña xa ndo, ra xa'a ña kan na sä ndo ña, ña sandiko ndo ini inka na. Saa chi ¡va'a ni kee yuvi na xa iin chiñu, ña va'a ni iyoo tuvi mii na, tu kuëe sandi'i ña ini na ña kuu ña kuachi!

23 Ndi su tu sava na ra kuëe kundaa kaxi va'a ini na a kuvi kaxi na iin ña'a, ra a küvi va tu kaxi na ña, ndi su xaxi va tu na ña, saa ra vä'a vi xa na, saa chi kuëe xa na ta ku'va iyoo ña ndakani ini na. Ra xa kundaa va ini ndo, chi vä'a vi saa, saa chi tu vä'a ña xa yo tuvi yo, ra xa va tu yo ña, saa ra kuachi va kuvi ña nuu Ndioxi.

15

1 Xa'a ña kan ke, yoo, na xa xixa ini xi'in tu'un Ndioxi, ra na ndaki'in mani va yo, na ñani yo na vita ini, na täan kundaa va'a ini xi'in tu'un Ndioxi, ra na kundï'i ini yo takua xa'a mii yo.

2 Chi ña xiniñu'u sa yo ke chindiee ta'an yo xi'in takundi'i va na, ña va'a na sa na chiñu va'a, ra saa ke va'a kuxixa ini na xi'in tu'un Ndioxi va.

3 Saa chi ndia nani mii Cristo, ra kuëe ndixindi'i ini ra takua xa'a mii ra; chi ra ndo'o va kuvi ra, xa ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a, ña kachi su'va va: “Ña kaña'a yuvi xi'in kun, Tata Ndioxi, ra xi'in yu'u va ke kaña'a na”, kachi ña.

4 Ra takundi'i tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a, ra ña tiaa na sakua'a yoo va kuvi ña. Saa chi tu'un Ndioxi kuvi ña chindiee ta'an xi'in yo ña taxi ña ndiee yo ña xa ndiee ini yo, ra taxi tu ña tu'un ndiee ini nda'a va yo, ña va'a ndiatu ini yo ni'i yo ña'a ña kindoo Ndioxi xa'a xi'in yo.

5 Ra Tata yo Ndioxi, ra taxi ndiee yo, xi'in tu'un ndiee ini nda'a va yo, kuvi ra na chindiee ta'an xi'in ndo, ña va'a iin yu'u na kuu ndo xi'in ta'an ndo, ta ku'va xa mii Cristo Jesús,

6 Ra saa ke, iin va na kuu nima ndo, ra iin tu'un, tu na kuu takundi'i va ndo ña ndasaka'nu ndo Tata yo Ndioxi, ra kuu Iva Tata yo Jesucristo.

Xiniñu'u kuni so'o tu yuvi na küu judío va tu'un va'a xa'a Jesucristo

7 Ra na ndaki'in mani ta'an va ndo, ta ku'va xa mii Cristo ña ndaki'in mani ra yoo, chi xa'a ña sa ndo ña yo'o ke nduka'nu ni ka va Ndioxi.

8 Ra na kundaa ini ndo ñani yo, chi ña kixi Cristo, ra ra kixi xachiñu va kuvi ra nuu na judío, ña saxinu ra nuu ña kindoo Ndioxi xi'in na xii xikua yo xina'a, ra saa ke xa ra ña va'a ndaña'a ra ña saxinu va Ndioxi nuu ña kindoo ra.

9 Ra kixi tu ra, ña va'a na ndasaka'nu yuvi na küu judío va Tata yo Ndioxi, xa'a ña kunda'vi ini ra xini ra na, ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a, ña kachi su'va va:

Tata Ndioxi, ndia tiañu yuvi na xïni yo'o
va ndasaka'nu yu yo'o,
ra kata tu yu yaa yii nuu va kun, kuni na,
kachi ña.

10 Ra ka'an ka tu tu'un Ndioxi, kachi ña su'va va:

Na kusii ni ini takundi'i ndo'o na ndee
nuu ña yuuvi, xi'in na kuu ñuu
Ndioxi,
kachi ña.

11 Ra ka'an ka tu tu'un Ndioxi kachi ña su'va va:

Takundi'i ndo'o, yuvi na xïni Ndioxi, ra
na ndasaka'nu ndo ra,
ra takundi'i tu ndo, na ka'an xa'a ña
ka'nu kuu mii va ra,

kachi ña.
12 Ra ndika'an tu ra Isaías va xa'a ña yo'o,
kachi ra su'va:
Tixi na kuu ndise'e ra Isaí,
ke kanata iin ra ka'ndia chiñu nuu takundi'i va na yuuvi;
ra ra kan kuvi ra ndakundiaa ini takundi'i va na,
kachi ra.
13 Ra Tata yo Ndioxi, ra ndiaa ini yo, na taxi ña sii, xi'in ña va'a nda'a ndo, xa'a ña kandixa ndo ra; ra mii ndiee Tachi Yii kuvi ña na sandakutu ndo'o, ña va'a na kundiaa ni ka ini ndo ra.
14 Ñani yo, ku'va yo, xa kundaa kaxi va ini yu, ña tiáyú ni ini ndo, ra xa xíni̱ ni va tu ndo, ra xini tu ndo ña kondiaa yu'u ta'an va ndo.
15 Ndi su xa ndaku va ini yu, ña tiaa yu tutu yo'o ña kuxaa ña nuu ndo, ña va'a na näa ini ndo xa'a ña ka'an yu xi'in ndo. Ra ña xa yu su'va, ra Ndioxi va kuvi ra ndikaxin yu'u xa'a ña tiáyú ni ini ra,
16 ña xachiñu yu nuu Jesucristo, ra chindiee ta'an yu xi'in yuvi na küu judío. Ra chiñu ña xa yu ke ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Jesucristo nuu va na, ra xi'in ña yo'o ke kuvi kuyachin na nuu Ndioxi, ra koo na ta ku'va iyoo ña'a ña soko na nuu Ndioxi, saa chi xa mii Tachi Yii va kuvi ña ndasa yii na.
17 Ra xa'a ña ndikun yu Cristo Jesús, ra kusii ni va ini yu ña xachiñu yu nuu Tata yo Ndioxi.
18 Ra kutiäa ini yu ña ndatu'un yu xa'a chiñu ña xa mii yu, chi xa'a chiñu ña xiniñu'u Cristo yu'u xa va yu kuvi ña ndatu'un yu xi'in ndo xa'a, saa chi ra kan va kuvi ra taxi ndiee nda'a yu ña va'a ndatu'un yu xi'in yuvi na küu judío, ña va'a kandixa na Tata yo Ndioxi. Ra xa'a ña ndatu'un yu xi'in na, xi'in xa'a ña xini na xa yu,
19 ña ndichi, xi'in ña xitu'un, va ke kandixa na. Ra na tixa'vi Tachi Yii, saa chi ña kan va kuvi ña xiniñu'u yu'u ña va'a xa yu saa, ra su'va va ke kuu ña va'a saxinu yu nuu tu'un va'a xa'a Cristo ña sakaku yuvi. Ra ñuu Jerusalén ke xa'a yu ndika'an ndoso yu xi'in takundi'i ka ñuu ña ñu'u yachin xi'in ña, ra iin saa ndia chi Ilírico va.
20 Ra su'va ke xa yu ña xa nduxa yu ña ndika'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Cristo, ndi su ndixä'an yu ka'an ndoso yu nuu xa ndixa'an inka na ndika'an ndoso na, chi ña xa yu ke ndixa'an yu ndika'an ndoso yu nuu täan kundaa va'a ini va na, saa chi ndiküni yu ndachindu'u yu chiñu yu sata chiñu inka yuvi.
21 Saa chi chiñu ña ka'an mii tu'un Ndioxi xa'a va ke xa yu, saa chi saa ke kachi mii tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a ña kachi su'va va:
Yuvi na täan kuni va'a so'o tu'un xa'a ra,
ra kuni va na ra, ra kundaa tu ini na xa'a va ra,
kachi ña.

Ndakani ini ra Pablo ña ku'un ra kuto'ni ra na ndikun Jesús ndee ñuu Roma

22 Ra xa'a ña xika yu ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Cristo ñuu nuu täan kundaa va'a ini yuvi kuvi ña, täan xaa yu kuto'ni yu ndo'o. Ra va'a ni kua'a ni va tu ichi kuni yu xaa yu ndi su ndiküvi xaa yu.
23 Ndi su vichin, ra xa kita xiyo va yu ñuu ña ndo'ni yo'o, ra xa kua'a ni tu kuiya ke ndakani ini yu ña xaa yu kuto'ni yu ndo'o va,
24 ra vichin, ra ta xa na ku'un yu chi España ke ya'a yu kuto'ni yu ndo'o, ra ndiaa tu ini yu ndo'o ña chindiee ta'an ndo xi'in yu ña va'a ya'a yu ku'un va yu.
25 Ndi su vichin, ra xi'na ka va chi ñuu Jerusalén ke ku'un yu, ña va'a ndataxi yu ña'a ña xiniñu'u ndataxi yu nda'a na ñani yo na ndee kan.
26 Saa chi na ñani yo na ndee chi Macedonia, xi'in na ndee chi Acaya kuvi na kaku ña nima, ra ndakaya na lo'o xu'un, ña chindiee ta'an na xi'in na ñani yo na nda'vi ndo'o ndee ñuu Jerusalén.
27 Ra va'a ni xa'a ña kusii ini na ke xa na saa va, ndi su ña xiniñu'u va kuvi ña, saa chi ta ku'va xa mii na ñani yo na kuu judío ña ndata'vi na ña kuika ña kuu tu'un va'a xa'a Cristo xi'in na ñani yo na küu judío, ke xa tu mii na ñani yo na küu judío ña chindiee ta'an na lo'o xu'un na, xi'in na ñani yo na kuu judío vichin va.
28 Ra te xa na ku'un yu ndataxi xu'un ña ti'vi na ñani yo yo'o ñuu Jerusalén, ra

saa ke kee yu ku'un yu chi España, ra saa
ya'a tu yu kuni yu ndo'o va.
29 Ra ta xa na xaa yu nuu ndee ndo, ra
xa kundaa kaxi va ini yu chi taxi va Cristo
ña va'a nda'a yo kii ña kuiin yu xi'in ndo.
30 Ñani yo, ku'va yo, xaku nda'vi yu nuu
ndo xi'in kivi Tata yo Jesucristo, xi'in xa'a
ña ku'vi ini ña taxi Tachi Yii nda'a yo,
ña na chindiee ta'an ndo xi'in yu ña ka'an
ndo xi'in Ndioxi xa'a yu,
31 ña va'a na sakaku ra yu'u nuu yuvi na
xïin kandixa ndee ñuu Judea, ra ka'an tu
ndo xi'in ra, ña va'a na ndaki'in na ñani
yo na ndee ñuu Jerusalén xu'un yo'o va
nda'a yu.
32 Ra saa ke va'a, tu kuni Ndioxi ra xaa
yu kuto'ni yu ndo'o xi'in ña kusii ini yu,
ra ta xa na kuni yu ndo'o, ra ndakindiee
nima yo xi'in ta'an yo.
33 Ra Tata yo Ndioxi ra taxi ña va'a, na
koo xi'in takundi'i ndo. Saa koo.

16

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ita'an xi'in ra

1 Ra kuni tu yu ña na kundaa ini ndo
xa'a ña ku'va yo Febe va, ñani yo ku'va
yo, saa chi ña yo'o kuvi ña chindiee ta'an
xi'in na ve'e ñu'u ñuu Cencrea.
2 Ra xa'a ña kan ke na ndaki'in mani
ndo ña xa'a ña ndikun ña Tata yo Jesús,
saa chi saa ke xiniñu'u sa va yo xi'in na
ndikun Tata yo. Ra tu ndia ndia ka ña'a
xa mani nuu ña, ra na chindiee ta'an ndo
xi'in va ña, saa chi mii ña ra kua'a ni na
chindiee ta'an ña xi'in, ra chindiee ta'an
tu ña xi'in yu'u va.
3 Ra na ka'an ndioxi ndo xi'in ña
Priscila, ra saa tu xi'in ra Aquila, ìi̱ va ña,
saa chi na xaan kuvi na xita'an xachiñu
xi'in yu nuu Tata yo Cristo Jesús.
4 Ra salo'o kuvi na, xa'a ña sakaku na
yu'u, ra xa'a ña kan ke taxi yu tixa'vi
nda'a na. Ra süvi takua yu'u kuvi ra taxi
tixa'vi nda'a na, chi saa tu takundi'i na
ve'e ñu'u na küu judío va.
5 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ndia
ñani yo, ra saa tu xi'in na ku'va yo,
na ndakuta'an ve'e va na. Ra na ka'an
ndioxi tu ndo xi'in ra Epeneto, ra ita'an
mani xi'in va yu, ra kan kuvi ra nuu va'a
kandixa Cristo chi Acaya.
6 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ña
María, ña tiaa ni xachiñu xi'in va ndo.
7 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in na
judío ta'an va yu, ra Andrónico, ra saa tu
xi'in ña Junias, yasi'i va ra, na yo'o kuvi
na ndixu'un ve'e kàà xi'in yu, ra xa to'o
ni tu ndia ñani yo ndia ndikun Cristo va
na, ra xi'na ka va na ñaa kuvi na kandixa
Jesús nuu yu'u.
8 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ra
Amplias, ra ita'an mani xi'in yu xa'a ña
ndikun ndi Cristo va.
9 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ra
Urbano, ra xachiñu xi'in yo nuu Tata yo
Jesucristo va, ra saa tu ra Estaquis, ra xa
to'o ni va yu.
10 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ra
Apeles, ra ndinuni ni ndaña'a mii ña
ndikun ra Tata yo Cristo, ra saa tu na ve'e
ra Aristóbulo va.
11 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ra
Herodión, ñuu va yu, ra saa tu xi'in na
ve'e ra Narciso, ra xa kandixa Tata yo
Jesucristo va.
12 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ña
Trifena, ra saa tu xi'in ña Trifosa va, na
xaan kuvi na xachiñu nuu Tata yo Jesús;
ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ña ku'va
yo Pérsida va, chi xachiñu ni tu ña xaan
va nuu Tata yo Jesús.
13 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ra
Rufo, ra ndikaxin Tata yo Jesús va, ra saa
tu xi'in si'i va ra, ra ta iyoo tu si'i yu'u va
iyoo ña.
14 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ra
Asíncrito va, xi'in ra Flegonte, xi'in ra
Hermas, xi'in ra Patrobas, xi'in ra Her-
mes, ra saa tu xi'in ndia ñani yo xi'in na
ku'va yo na ndakuta'an xi'in va ndia.
15 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ra
Filólogo va, ra saa tu xi'in ña Julia, yasi'i
va ra, saa tu xi'in ra Nereo va, ra saa
tu xi'in ña ku'va va ra, saa tu xi'in ña
Olimpas va, ra saa tu xi'in takundi'i ndia
ñani yo, xi'in na ku'va yo, na ndakuta'an
xi'in va na.
16 Ra xi'in ndinuni nima ndo, na ka'an
ndioxi ndo xi'in ta'an ndo. Ra ti'vi tu
takundi'i na ve'e ñu'u na ndikun Tata yo
Jesucristo va tu'un ndioxi kuxaa nuu ndo.
17 Ra vichin xaku nda'vi yu nuu ndo
ñani yo, ku'va yo, ña na kundiaa ndo mii
ndo nuu yuvi na ta'vi chiñu, ra kuni tu na

ña sandakava na ndo'o va, saa chi na ⍰xa
saa ra na kanduu va kuvi na tu'un Ndioxi,
ña xa sakua'a ndo. Ra xa'a ña kan ke na
kutä'an ndo xi'in na,
18 saa chi süvi ndixa nuu Tata yo Je-
sucristo kuvi ña xachiñu na, chi nuu iki
kuñu va na ke xachiñu na, ra iin xa
ka'an na tu'un to'o, xi'in tu'un nduvi ña
sanda'vi na yuvi na kandixa tu'un ña
ka'an ndia ndia ka yuvi.
19 Ndi su kusii ni va ini yu xi'in ndo'o,
saa chi iin takundi'i va yuvi kundaa ini
xa'a ndo ña kandixa ndo Tata yo Jesús,
ra xa'a ña kan ke ⍰kuni yu ndichi ni na
koo ndo ña sa ndo chiñu va'a, ndi su süvi
ña sa ndo chiñu ki'vi.
20 Ra Tata yo Ndioxi ra taxi ña va'a, ra
kama ni va ku̱'ni̱ xa'a ra Timia'a tixi xa'a
ndo, ra satiaa va ndo nuu ri. Ra Tata yo
Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi ndo.
21 Ra ti'vi tu ra ñani yo Timoteo ra
sachiñu xi'in yu nuu Tata yo Jesús va
tu'un ndioxi kuxaa nuu ndo, ra saa tu
ndia judío ta'an va yu, ra Lucio, xi'in ra
Jasón, xi'in ra Sosípater.
22 Ra ti'vi tu yu'u, ra Tercio, ra tiaa tutu
yo'o va tu'un ndioxi kuxaa ña nuu ndo,
xa'a ña ndikun yo Tata yo Jesús.
23 Ra ti'vi tu ra ñani yo Gayo va tu'un
ndioxi kuxaa nuu ndo. Ra yo'o kuvi ra
taxi ve'e kandu'u yu, ra taxi tu ra ve'e ra
ndakuta'an takundi'i na ve'e ñu'u va. Ra
ti'vi tu ra Erasto va tu'un ndioxi kuxaa ña
nuu ndo, ra yo'o kuvi ra ndiaa xu'un ñuu
yo'o. Ra ti'vi tu ra ñani yo Cuarto va tu'un
ndioxi kuxaa nuu ndo.
24 Ra Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a
kuta'vi takundi'i ndo. Ra saa ke koo va.

Ndasaka'nu ra Pablo Ndioxi

25 Ra na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi,
ra kuvi chindiee ta'an xi'in ndo ña va'a
tuun ni na kundikun ndo tu'un va'a xa'a
Jesucristo, ña ndatu'un yu xa'a xi'in ndo.
Saa chi xi'in ña yo'o ke ndaña'a Ndioxi
chiñu ra ña ndixiyo se'e ta kumani ka
kukava xa'a ña yuuvi va,
26 ndi su vichin, ra iin ta kachi ndia
ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a
ke ⍰kuu va, saa chi iin takundi'i va yuvi
na küu judío ⍰xini so'o tu'un va'a xa'a
Jesucristo nuu iinii kuvi saa ña yuuvi ña
va'a na kandixa na Jesucristo, ra kundiaa
ini na ra.
27 ¡Ra indaa Ndioxi ra ndichi kuvi
ra; na ndasaka'nu yo, ra sa to'o yo ra
iin takundi'i kii va, xa'a ña xa Tata yo
Jesucristo! Ra saa ke koo va.

Tutu ña nuu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Corinto

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ndikun Jesús ndee ñuu Corinto

1 Yu'u, ra Pablo, ra kana Tata yo Ndioxi
xa'a ña kuni mii ra ña kaka yu chiñu nuu
Jesucristo, xi'in ra ñani yo Sóstenes,
2 kuvi ndi tiáá tutu yo'o xáá ña nuu
ndo'o na ñani yo, na ndee ñuu Corinto, na
kúu ve'e ñu'u Ndioxi na nduyii xa̱ Cristo
Jesús, na kana ra kuu ñuu ra ña yii, xi'in
takundi'i ka na ndee iinii kuvi ña yuuvi
na ndasaka'nu kivi Tata yo Jesucristo, ra
kuu ra Tata na kan, ra saa tu yoo va.
3 Ra Tata yo Ndioxi, ra kuu Iva Tata yo
Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi takundi'i
ndo, ra vivii na koo ndo.

Ndataxi ra Pablo tixa'vi nda'a Ndioxi

4 Ra iin takundi'i va kii taxi yu tixa'vi
nda'a Ndioxi xa'a ndo, xa'a ña va'a ña
sani'i ra ndo'o, ña ti'vi ra Tata yo Jesu-
cristo kixi ra sakaku ra ndo'o.
5 Saa chi xa'a ña xa nduu ndo iin xi'in
Jesucristo va ke taxi Ndioxi takundi'i nuu
ña va'a nda'a ndo, ta kuu takundi'i tu'un
ña ka'an ndo, xi'in takundi'i ña xini ndo.
6 Ra ña yo'o kuvi ña ndaña'a ndo'o ña
xa kaxi ni va ndixinu ini ndo xi'in tu'un
va'a xa'a Jesucristo ña ndakani ndi nuu
ndo.
7 Ña kan ke vichin, ra ndia nii tu
ña xinituni ña yii ña taxi Ndioxi kuëe
kumani nuu va ndo, ña ndee ndo ndiatu
ndo kii ña nandiko Tata yo Jesucristo kixi
va ra.
8 Ra mii Ndioxi va kuvi ra chindiee ta'an
xi'in ndo ña ndinuni ni kundikun ndo ra
ndia kii ndi'i, ra saa ke ndia nii na nï'i taxi
kuachi xa'a ndo nuu Tata yo Jesucristo ta
xa na ndiko ra kixi ra.
9 Saa chi Tata yo Ndioxi ra saxinu va ra
nuu takundi'i ña kindoo ra, ra mii ra kuvi
tu ra kana ndo'o ña kuta'an ndo xi'in Tata
yo Jesucristo ra kuu se'e va ra.

Ka'an ra Pablo xi'in na ndikun Jesús ña vä'a ndata'vi ta'an na

10 Ñani yo, xi'in kivi Tata yo Jesucristo
ke xakunda'vi yu nuu ndo, ña vivii va na
kuta'an ndo, ra na ndatä'vi ta'an ndo, chi
ña xiniñu'u sa ndo ke inuu va na ndakani
ini ndo, ra iin tu'un tu na kuu va ndo.
11 Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo, ñani
mii yu, ra na ve'e ra Cloé va kuvi na
ndatu'un xi'in yu xa'a ndo ña iyoo ndo
kuachi xi'in ta'an ndo.
12 Ra xa'a ña xa siin, xa siin ka'an va
ndo ke kachi yu saa xi'in ndo, saa chi
sava ndo ka'an, kachi su'va: "Ndu'u, ra ra
Pablo va ndikun ndi", kachi ndo. Ra sava
tu ndo ka'an ña ndikun ndo ra Apolos va;
ra sava tu ndo ka'an ña ndikun ndo ra
Cefas va; ra sava tu ndo ka'an ña ndikun
ndo Cristo va.
13 Ra na kundaa ini ndo, chi Cristo ra
nindatä'vi vali ra. Ra nii yu'u, ra Pablo,
ndixïtakaa nda'a cruz xa'a ndo. Ra nii
xi'in kivi yu ke ndichïchi va tu ndo.
14 Ra na tixa'vi Ndioxi, chi ndia nii
ndo'o ndisaküchi yu, chi takua ra Crispo,
xi'in ra Gayo va kuvi ndia sakuchi yu.
15 Ña kan ke küvi ka'an ndia nii ndo ña
chichi ndo xi'in kivi yu.
16 Oo, ra sakuchi tu yu na ve'e ra
Estéfanas va, ra ndakü'un ini yu, a
sakuchi ka yu sava na.
17 Ra na kundaa ini ndo, chi nditï'vi
Cristo yu'u ña sakuchi yu yuvi, chi chiñu
ña taxi ra nda'a yu ke ka'an ndoso yu
tu'un va'a xa'a ra nuu va na; ra süvi
xi'in tu'un nduvi ña sandaku ini mii yu
ke ndakani yu ña nuu na, saa chi tu saa
na sa yu, saa ra, süvi vi ndiee Cristo ra
ndixi'i ndika cruz ke xiniñu'u yu.

Jesucristo kuvi ra ndaña'a ndiee xi'in ña ndichi ña kuu mii Ndioxi

18 Ra ña ka'an yu xa'a ña ndixi'i Cristo
ndika cruz, ra tu'un sana va ke tuvi yuvi
na ndi'i xa'a; ndi su nuu yoo, na kaku, ra
tu'un yo'o, ra ndiee Ndioxi va kuvi ña.
19 Ta ku'va káchí tu'un Ndioxi ña tiaa
na xina'a, ña kachi su'va:
Sandi'i va yu xa'a ña xini tuni na ndichi,
ra sakutia'a tu yu ña kundaa ini yuvi na
kundaa ni ini va,
kachi ña.

20 Ra na kundaa ini ndo, chi na ndichi
xi'in na xini ni saña'a, xi'in na ndatu'un
xa'a ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra
köo ya'vi ndiaa vi na. Saa chi ña ndichi
ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra ña'a ña köo
ya'vi ndiaa va ndasa Ndioxi ña.
21 Ra xa'a ña ndichi ni va Ndioxi kuvi
ña nditäxi vi ra kundaa ini na yuuvi yo'o
xa'a ra xi'in ña ndichi ña kuu mii na; chi
ña xa ra ke sakaku ra yuvi na ndiaa ini
xini ra xi'in tu'un va ra, ra tu'un yo'o, ra
köo ya'vi ndiaa vi ña tuvi inka yuvi.
22 Ra na judío, ra ña xitu'un va □kuni na
kan kuni na, ra na griego tu, □kuni kuni
so'o ña ndichi va; ra saa ke kandixa na
tu'un Ndioxi kuni na.
23 Ndi su ndu'u, ra xa'a Jesucristo ra
katakaa na nda'a cruz va ke □ka'an ndoso
ndi. Ra ña yo'o, ra ña kà'àn nuu va kuvi
ña tuvi na judío, ra ña köo va'a ya'vi
ndiaa vi tu kuvi ña ka'an ndi tuvi yuvi
na küu judío;
24 ra yuvi na kana Ndioxi, ta kuu na
judío, xi'in na griego, ra ra va'a va kuu
Cristo nuu na kan, saa chi ra kan kuvi ra
kixi ña ndaña'a ra ndiee, xi'in ña ndichi
ña kuu mii Ndioxi va.
25 Saa chi tu'un Ndioxi ña köo ya'vi
ndiaa tuvi yuvi, kuvi ña ndichi ka nuu
takundi'i va ña xinituni ña kuu mii na
yuuvi yo'o; ra tu'un Ndioxi ña köo ndiee
tuvi yuvi ke, kuu mii iin takundi'i ndiee
va.
26 Ra xa xini va ndo, ñani yo, chi nuu ña
yuuvi yo'o, ra süvi takundi'i ndo kuvi ndo
kuu na ndichi, ra lo'o kuvi tu ndo kuu na
chiñu va, a se'e na xiniñu'u va tu. Ra va'a
ni saa iyoo va ndo, ndi su kana va Ndioxi
ndo'o.
27 Saa chi yuvi na ki'vi, tuvi na, yuuvi
yo'o kuvi na ndikaxin Ndioxi, sakuka'an
nuu na ndichi va; ra yuvi na vita ni tu tuvi
na yuuvi yo'o, kuvi na ndikaxin Ndioxi,
sakuka'an nuu yuvi na ndaku ni va.
28 Ra yuvi na köo ya'vi ndiaa, na kun-
dasi va'a na yuuvi yo'o xini va na, kuvi
na ndikaxin Ndioxi ña va'a sandakava ra
ini yuvi na ndichi ni iyoo nuu ña yuuvi
yo'o.
29 Ra su'va va ke xa Ndioxi ña va'a ndia
nii yuvi na ndäsa chee ni xi'in mii nuu ra.
30 Ra mii Ndioxi va kuvi ra ndachuta'an
ndo'o xi'in Tata yo Jesucristo; ra Tata yo
Jesucristo kuvi ra □taxi ña ndichi nda'a va
yo, ra xa'a ña xa ra ke nduu tu yo ta ku'va
iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi va, ra
ndasa yii ra yoo, ra sakaku tu ra yoo va.
31 Ra mii saa ke kachi tu tu'un Ndioxi
va: "Tu sava na kuni kutiaa ini, ra na
kutiaa ini na xa'a ña ndikun na Tata yo
Jesucristo va."

2

□Ka'an ndoso ra Pablo xa'a Jesucristo ña xitakaa ra nda'a cruz

1 Ñani mii yu, na ku'vi ini yu xini yu,
ta ndixaa yu ndika'an ndoso yu xa'a ña
ndaa, ña kuu mii Ndioxi nuu ndo, ra
süvi tu'un ña nduvi a tu'un ña u'vi ni ke
ndixiniñu'u yu ña ndatu'un yu xi'in ndo,
2 chi ña xa yu ke ndika'an ndoso yu nuu
ndo xa'a indaa Jesucristo, ña xitakaa ra
nda'a cruz va.
3 Ra xa ninu tu yu xi'in mii va yu, ra
ndia kisi va ña yu'u xa'a ña iyu'vi yu, ña
ndiküni yu kanduu yu ña kuni Ndioxi
4 ta ndika'an ndoso yu tu'un ra nuu ndo,
ra nii ndixïniñu'u yu tu'un nduvi ta'an ña
□xiniñu'u na yuuvi yo'o ña saxinu yu ini
ndo. Chi mii va ndiee Tachi Yii Ndioxi
kuvi ña ndaña'a mii nuu ndo, ra saxinu
tu ña ini va ndo.
5 Ra saa ke xa yu ña va'a na kundiaa
ini ndo ndiee Ndioxi va, ra na kundiäa ini
ndo ña ndichi ña kuu mii na yuuvi yo'o.

Tachi Yii kuvi ña □ndaña'a chiñu ña xa Ndioxi

6 Ra vichin na kundaa ini ndo, chi
ndatu'un va ndi tu'un ndichi, ndi su xi'in
takua yuvi na xa iyoo xixa ini xi'in tu'un
Ndioxi va ke ndatu'un ndi; ra ndatü'un
ndi ña ndichi ña xini na yuuvi yo'o, a ña
ndichi ña xini yuvi na xa'ndia chiñu nuu
ña yuuvi, saa chi na □ndi'i xa'a va kuvi
na kan.
7 Chi ña ndichi Ndioxi ña ndikundäa ini
yuvi xa'a, ña ndixiyo se'e ta yachi va ke
ndatu'un ndi xi'in na; ra ndia ta yachi vi
ke chituni Ndioxi ña ndichi yo'o, ña va'a
na ni'i yo ña va'a xi'in ña.
8 Ra ndia nii yuvi na xa'ndia chiñu iyoo
nuu ña yuuvi yo'o ndikundäa ini xi'in
ña ndichi yo'o, saa chi tu ndikundaa ini
na xi'in ña, saa ra kätakaa vi na Tata

yo Jesucristo ra kuu mii takundi'i ndiee
nda'a cruz.
9 Ndi su nda'a yoo va ke taxi Ndioxi ña,
ra saa ke kachi tu mii tu'un Ndioxi ña tiạà
na xina'a va:
Ña'a ña xïni ndia nii yuvi, xi'in ña'a ña
täan kuni so'o na xa'a, ña'a ña täan
ndakani ini na xa'a,
kuvi ña xava'a Ndioxi ni'i yuvi na ku'vi
ini xini ña'a,
kachi ña.
10 Ra Tachi Yii va Ndioxi ke xiniñu'u ra
ña ndaña'a ra ña nuu ndi, saa chi Tachi
Yii ra kuvi ña xitondoso takundi'i va ña'a
ña küvi kundaa ini yo xi'in, ra saa tu ña
ndichi ña iyoo se'e, ña kuu mii Ndioxi va.
11 Ra na ka'an yu iin ña xi'in ndo ra
kundaa ini ndo, ndia nii yuvi, ra kundäa
ini na, ni ke xani ini inka yuvi, saa chi
takua tachi ña kuu mii va na ke kundaa
ini xa'a ña xani ini na. Ra saa ke iyoo
tu Ndioxi va, chi takua Tachi Yii va ra ke
kundaa ini xa'a ña xani ini ra.
12 Ra ndu'u, ra süvi tachi ña iyoo nuu
ña yuuvi yo'o ke nindaki'in ndi, chi Tachi
Yii ña taxi Ndioxi va ke ndaki'in ndi, ña
va'a na kundaa ini ndi xa'a ña'a ña taxi
Ndioxi nda'a ndi, xa'a ña tiayu ni ra.
13 Ra ta ka'an ndi xa'a ña yo'o xi'in yuvi,
ra tu'un ña saña'a Tachi Yii Ndioxi ndu'u
va kuvi ña ka'an ndi xi'in na, ra kä'an ndi
tu'un ña kutu'va ndi xi'in ña ndichi kuu
mii ndi xi'in na. Saa chi ña ndichi ña kuu
ña yii va kuvi ña saña'a ndi yuvi na kuu
mii Tachi Yii.
14 Ra yuvi na köo Tachi Yii Ndioxi iyoo
xi'in, ra xïin vi na kan ndaki'in na ña'a ña
taxi Tachi Yii Ndioxi, saa chi nuu na kan,
ra ña'a ña köo ya'vi ndiaa va kuvi ña, ra
küvi tu kundaa ini na xa'a ña'a ña ka'an
Tachi Yii xa'a va.
15 Ndi su yuvi na iyoo Tachi Yii Ndioxi
xi'in, ra kundaa va ini na kan xi'in
takundi'i ña'a a ña va'a kuvi ña, ra a
ña vä'a va tu kuvi ña, ra saa ke iyoo tu
yuvi na ndïkun Ndioxi va, saa chi küvi vi
kundaa ini na kan xa'a yuvi na ndikun
Ndioxi, a na va'a kuvi na, ra a na vä'a va
tu kuvi na.
16 Ra saa ke kachi tu mii tu'un Ndioxi
ña tiaa na xina'a ña kachi su'va va: "Ndia
nii yuvi kundäa ini xa'a ña xani ini Tata
yo Ndioxi, ra ndia nii tu na kuchüun ña
saña'a va na ra", kachi ña. Ndi su ndu'u,
ra kundaa va ini ndi xi'in takundi'i ña'a
ña taxi Ndioxi, saa chi ta ku'va xani ini
Cristo va ke xani ini ndi.

3

Ra Pablo xi'in sava ka ndia ra nuu Ndioxi va ke xachiñu ndia

1 Ndi su yu'u, ñani yo, ra ndikä'an yu
tu'un ta'an ña ka'an yu xi'in yuvi na xa
ndikun ndinuni Ndioxi, chi tu'un ña ka'an
yu xi'in yuvi na ndi'i ini xa'a mii, na xa
ta ku'va xa na kuachi, na sakan xa'a
kandixa Cristo va kuvi ña ndika'an yu
xi'in ndo.
2 Ra ña saña'a yu ndo'o, ra ü'vi ña,
saa chi täan kuchuun ndo sakua'a ndo ña
sakua'a yuvi xixa. Saa chi ta ku'va xá
iin ña'a xi'in se'e ña ña chichin va ke xa
yu xi'in ndo, saa chi iin na lo'o na sakan
kaku ra xïxi na xita, chi na chichin va kuvi
na, ra mii saa ke iyoo tu ndo'o va, xa'a
ña kan ke ndisañä'a yu ña u'vi ndo'o, saa
chi kuëe xa ndixiyo nduvi ndo ña sakua'a
ndo, ra nii vichin ke kuëe iyoo nduvi vi
ndo.
3 Saa chi niña chiñu ña kuni mii va ndo
ke xa ndo. Xa'a ña kan ke ndukuini ini
ndo xini ta'an ndo, ra saa tu ini ndo xini
ta'an va ndo, ra ndata'vi ta'an va tu ndo,
ra niña chiñu ña kuni mii va ndo ke xa
ndo, ra iin ta ku'va xa takundi'i yuvi na
xïni Ndioxi ke xa tu ndo'o va.
4 Saa chi ña ka'an sava ndo káchí ndo
su'va: "Yu'u, ra ra Pablo va ndíkụn yu",
kachi ndo, ra sava tu ndo ka'an: "Yu'u, ra
ra Apolos va ndíkụn yu", káchí ndo, ra
ta ku'va xa yuvi na ndi'i ini xa'a mii va
ke xa ndo.
5 Ra vichin na kundaa ini yo, ¿a ra
chee ni ka kuvi yu'u, ra Pablo, ña kan ke
ndikun ndo yu'u? ¿Ra a ra Apolos va tu
kuvi ra chee tuvi ndo, ña kan ke ndikun
ndo ra? Süvi saa iyoo ña, saa chi ndu'u,
ra takua ndia xachiñu va kuvi ndi nuu
Ndioxi, ra ndu'u kuvi tu ndia ndatu'un
xi'in ndo'o ña va'a kandixa ndo Tata yo
Jesús va. Ra ta iin iin ndi ra ta iyoo mii
chiñu ña taxi Tata yo Jesús nda'a ndi ke
xa va ndi.
6 Yu'u kuvi ra chi'i tu'un Ndioxi nima va
ndo, ra ra Apolos kuvi ra ndikoso va ña,
ndi su Tata yo Ndioxi va kuvi ra sakua'nu
ña.

7 Ra xa'a ña kan ke, süvi ra chee vi kuvi
ra chí'í ña, ra nii süvi ra chee kuvi tu ra
kósó va ña, chi indaa Ndioxi va kuvi ra
chee, saa chi ra kan va kuvi ra sakua'nu
ña.
8 Saa chi ra chí'i iin tata xi'in ra kósó
ña, ra iin nuu ya'vi ndiaa va ndia, ndi
su Ndioxi va kuvi ra ndacha'vi ndia, ra
ta ku'va iyoo mii chiñu ña xa ndia ke
ndaki'in ndia ya'vi ndia xa'a, sa va ra.
9 Ra vichin na kundaa ini ndo, chi
ndu'u, ra ndia ita'an xachiñu nuu Ndioxi
va kuvi ndi, ra ndo'o, ra ta iyoo ñu'ú ta'vi
nuu xachiñu Ndioxi va ke iyoo ndo.
A ta iyoo ve'e chee ña xava'a Ndioxi
va tu ke iyoo ndo.
10 Ra yu'u, ra Ndioxi va kuvi xa ña mani
xi'in yu, ra taxi ra ndiayu nda'a yu ña
koo yu ta ku'va iyoo iin tiaa ra ndichi ra
ndiso chiñu xava'a iin ve'e, ra yu'u kuvi
ra xakin xa'a va ña, ra inka kuvi tu na
sakua'nu va ña. Ndi su ña xiniñu'u sa na
sakua'nu ña ke na ki'in va'a xini na, ra
vivii va na sakua'nu na ña.
11 Ra ndia nii ka yuvi küvi kakin xa'a
inka ve'e, nuu xa tava yu xa'a ve'e, ra xa'a
ve'e ña tava yu kan kuvi mii Jesucristo va.
12 Ra yuvi na xava'a ve'e yo'o, ra sava
na kuniñu'u yuu oro, ra sava tu na
kuniñu'u yuu plata va, ra sava tu na
kuniñu'u yuu ña nduvi ni va, ra sava
tu na kuniñu'u itun va, ra sava tu na
kuniñu'u itia xi'in ndoo va.
13 Ndi su ta xa na xaa kii ña sandaku
Ndioxi kuachi xi'in ta iin iin na yuuvi
yo'o, ra saa ke kundaa kaxi ini takundi'i
va yuvi xa'a chiñu ña xa na; saa chi kii
kan ke kotondoso Ndioxi chiñu ña xa
ta iin iin va yuvi, ra xi'in ñù'ù va ke
kotondoso ra ña.
14 Ra tu ndia tu na, na sava'a ve'e kan
xi'in ña'a ña kuëe xixi, saa ra ndaki'in va
na ya'vi na xa'a ña,
15 ndi su tu sava na, na sava'a ve'e kan
xi'in ña'a ña xixi va, saa ra ña uun va kuvi
ña, saa chi köo vi ya'vi na kan, ra va'a ni
kaku va tu mii na, saa chi ta ku'va ndo'o
yuvi na xa yachin koko, ra kaku va tu na
ke ndo'o na.
16 Ndo'o, ¿ra a kundäa va ini ndo ña
kuu ndo ve'e ñu'u Ndioxi, ra iyoo tu Tachi
Yii ra nima va ndo?
17 Ra tu ndia na na sandi'i xa'a ndo'o
na kuu ve'e ñu'u Ndioxi, saa ra sandi'i tu
Ndioxi xa'a na kan va, saa chi ve'e ñu'u
Ndioxi ra ña yii va kuvi ña, ra ndo'o va
kuvi na kuu ve'e ñu'u kan.
18 Ra na sandä'vi ndo mii ndo. Chi tu
sava ndo tuvi ña ndichi ni ndo xi'in ña
ndichi ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, saa ra
ña xiniñu'u sa ndo ke na nduu ndo ta
ku'va iyoo yuuvi na xïni va'a xa'a ña'a ña
iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, ra saa ke kuvi
nduu ndo na ndichi ndixa nuu Ndioxi.
19 Saa chi ña ndichi ña iyoo nuu ña
yuuvi yo'o, ra ña köo va'a ya'vi ndiaa
vi kuvi ña nuu Ndioxi. Ra mii saa ke
kachi tu tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a, ña
kachi su'va va: “Na ndichi, ra xi'in mii ña
ndichi ña iyoo nuu na ke koyo na xi'in va
sa Ndioxi”, kachi ña.
20 Ra ka'an ka tu tu'un Ndioxi káchí
ña su'va va: “Tata yo Ndioxi ra xini va ra
ña xani ini na ndichi, ra ña köo va'a ya'vi
ndiaa vi kuvi ña nuu ra”, kachi ña.
21 Ra xa'a ña kan ke na kutiäa ni ini
ndo, ña kundikun ndo ndu'u ndia kuu
tiaa ta'an ndo, saa chi ña iyoo ndi ra xi'in
va ndo ke chindiee ta'an ndi:
22 Ta kuu yu'u, ra Pablo, xi'in ra Apolos,
xi'in ra Pedro, ra saa tu takundi'i ña'a ña
iyoo va, saa chi xa kuenda mii ndo kuvi
tu ña kan va: Ta kuu ña tiaku yo, xi'in
ña kuvi yo, xi'in ña kuu kii ña ndee yo
vichin, xi'in ña kuu kii ña vaxi;
23 ra saa ke iyoo tu ndo'o va, saa chi
kuenda Jesucristo va kuvi ndo, ra kuenda
Ndioxi kuvi tu Jesucristo va.

4

Chiñu ña xa tiaa ndia xachiñu nuu Ndioxi

1 Ra na kundaa ini ndo, chi ndu'u, ra
takua nuu Jesucristo va ke xachiñu ndi, ra
chiñu ña taxi ra nda'a ndi ke saña'a ndi
yuvi xa'a chiñu Ndioxi ña ndixiyo se'e ta
yachi va.
2 Ra xa'a ña kan ke yu'u, xi'in sava ka
ndia xachiñu nuu Ndioxi, ra niña chiñu
va'a va ke xiniñu'u sa ndi, ra saa ke kuvi
kundiaa ini yuvi ndu'u.
3 Ndi su yu'u, ra ndï'i ini vi yu, xa'a ña
ka'an ndo xa'a yu, a ña ka'an na xa yukun
kuachi iyoo nuu ña yuuvi yo'o va tu, saa
chi ndia nii mii yu ra küvi vi ka'an yu xa'a
mii yu a va'a xa yu, a vä'a va tu xa yu.

4 Ndi su kuëe ndixa vi yu chiñu ña vä'a
tuvi yu, ra ña kachi yu su'va, ra küni
kachi yu ña va'a ni xa yu. Saa chi Tata yo
Jesús va kuvi ra kuu mii ndiayu ña ka'an
ra ndia ku'va ke xa yu.
5 Ra xa'a ña kan ke kuëe kama ni na
ka'an ndo xa'a ndia ndia ka ña'a, saa chi
mii va Tata yo Jesús kuvi ra ndaña'a ña'a
ña iyoo se'e nuu ñaa, ta xa na kixi ra. Ra
mii Tata yo Jesús kuvi tu ra ndaña'a ña
iyoo nima takundi'i va yuvi, ra ta ku'va
iyoo mii chiñu ña xa na ke ni'i na ña va'a
xa'a sa va ra.
6 Ra ña ka'an yu xa'a mii yu xi'in xa'a
ra Apolos, xi'in ndo ñani yo, ra ña ⍰kuni
yu ña na kutu'va ndo sa ndo ta ku'va ⍰xa
ndu'u ña xa ndi ña ka'an tu'un Ndioxi ña
xa ndika'yu iyoo va kuvi ña. Saa chi tu
saa na sa ndo, saa ra kutiäa ni vi ini ndo
xi'in iin ra ka'an ndoso tu'un Ndioxi, ra
kundasi tu ndo inka ra.
7 Ra na kundaa ini ndo, chi iin kuvi
ndo xi'in takundi'i va yuvi, ra Ndioxi kuvi
tu ra taxi takundi'i ña'a ña iyoo nuu va
ndo, ra xa'a ña kan ke na käni ini ndo ña
nduku mii ndo ña, ra kutiaa ni ini ndo
xi'in ña.
8 Ndo'o, ra xa kuika ni va ndo, ra ndia
nii ka ña'a xamäni nuu ndo tuvi ndo. Ra
xa na rey na'nu va kuvi ndo, ra xiniñü'u
ka vi ndu'u nuu ndo tuvi ndo. ¡Ra va'a
ni vi, tu xa ndixa na rey xa'ndia chiñu
na kuu ndo, ra ni'i ta ndi lo'o ka'ndia ndi
chiñu xi'in ndo!
9 Ra ndu'u, ndia ⍰xika chiñu nuu Tata
yo Jesús, ra ndia chi sata va ke ndakoo
Ndioxi ndu'u tuvi yu. Ra ta iyoo ndia xa
nditia'ndia xa'a kuvi va ke iyoo ndi. Ra
kuu tu ndi ndia ⍰xakundiaa na yuuvi xini
va na, ra saa tu na tatun Ndioxi va.
10 Ra köo va'a tu ya'vi ndiaa vi ndi
nuu na yuuvi yo'o xa'a ña ⍰ndíkṵn ndi
Jesucristo; ra ndo'o tu, tiaa ni ⍰xa xini
xa'a chiñu ña kuni Jesucristo va. Ra ndu'u
tu, tiaa ni kuvita ini va tuvi ndo, ra ndo'o
tu, ndaku ni va, nuu mii ndo. Ra ndu'u
tu, kundasi yuvi xini va na, ra ndo'o tu,
xa to'o ni va na.
11 Ndi su ndu'u, ra ndia kii vichin ra
⍰ndo'o va ini ndi, saa chi ka'un va ini
ndi, ra ichi tu ini va ndi, ra köo tu tikoto
kundixi va ndi, ra kundiva'a ni tu na xi'in
va ndi, ra köo tu ve'e va ndi,
12 ra xachiñu tu ndi ndiakua kuñaa va
ndi, ra kaña'a tu na xi'in va ndi, ndi su
tu'un va'a va ndakuiin ndi yu'u na. Ra
⍰taxi tu na ndu'u va, ndi su ⍰xa ka'nu va
ini ndi xi'in na.
13 Ra ka'an ki'vi tu na xa'a va ndi, ndi
su tu'un va'a va ndakuiin ndi yu'u na. Ra
ta ⍰xa na xi'in mi'i va ⍰xa na xi'in ndi, ra
ta iyoo ña yakua ña xitia va iyoo ndi nuu
na ndia kii vichin.
14 Ra süvi xa'a ña ⍰kuni yu saka'an yu
nuu ndo ke tiaa yu tutu yo'o ña kuxaa ña
nuu ndo, chi ña xa yu su'va, ra ta ku'va
xa na iyoo se'e ña ndiaa yu'u na se'e va
na ke, ⍰xa yu xi'in ndo ña ndiaa yu'u yu
ndo'o.
15 Ra va'a ni uxi mil va na kuu tiaa
ndia saña'a ndo'o xa'a Jesucristo, ndi su
kuä'a vi kuvi iva ndo; saa chi indaa yu'u
va kuvi ra kuu iva ndo, saa chi yu'u va
kuvi ra nuu va'a ndatu'un tu'un va'a xa'a
Jesucristo xi'in ndo.
16 Ra xa'a ña kan ke, xaku nda'vi yu nuu
ndo, ra na sa ndo ta ku'va xa yu'u va.
17 Xa'a ña kan ke ti'vi tu yu ra Timoteo
ra ita'an mani xi'in yu, ra ku'vi ni ini yu
xini yu, ra kuu se'e yu, xa'a ña ⍰ndíkṵn
ra Tata yo Jesucristo xaa ra nuu ndo, ra
ra ñaa kuvi ra sandaka'an ndo'o ku'va
ña ndikun yu Jesucristo, ra iin ta iyoo ña
⍰saña'a yu ndo'o ke iyoo tu ña ⍰saña'a yu
na ve'e ñu'u na ndee iin takundi'i ñuu va.
18 Ra sava tu ndo kutiaa ni ini va, saa chi
xäa va'a ka vi yu kuto'ni yu ndo'o, ká'án
ndo;
19 ndi su tu Ndioxi kuni, saa ra kama ni
va xaa yu kuto'ni yu ndo'o, ra kundaa tu
ini yu xa'a ndia ta'an ndo, ndia kutiayu ni
ini xika saña'a ñaa va, ra a ndixa ke iyoo
ndiee Ndioxi xi'in ndia, ra a takua tu'un
sa̱ví kuiti va ke ka'an ndia xika ndia.
20 Saa chi tu Ndioxi kuvi ra xa'ndia
chiñu nima yuvi, saa ra süvi takua tu'un
sa̱ví kuiti ke xiniñu'u ka'an na, chi ndiee
Ndioxi va ke xiniñu'u koo xi'in na.
21 Ra mii ndo kuvi ndo xini va ndia
ku'va ke kuni ndo sa yu xi'in ndo ta xa
na xaa yu kuto'ni yu ndo'o. ¿A kuni ndo
ña na kaña'a yu xi'in ndo? ¿Ra a kuni tu
ndo ña vivii va na taxi yu xini ndo, xi'in
tu'un to'o, tu'un tiaku ini?

5

Ndasayukun ra Pablo na ve'e ñu'u

1 Ra xa kundaa ini takundi'i va yuvi xa'a
ña kuu xi'in ndo'o na ve'e ñu'u na ndee
ñuu Corinto, saa chi xi'in ndo ñaa, ndikaa
iin tiaa ra xika xi'in si'i nda'vi. Ra chee nii
va kuachi ke xa ra, ña xa ra saa, saa chi
ndia nani yuvi na xïni Ndioxi, ra kuëe xa
vi na ta'an chiñu kini ña xa ra ñaa.
2 ¡Ra ndo'o, ra na kutiaa ini va kuvi ndo
xi'in chiñu kini ña xa ra! ¡Ra a vä'a, na
na kuka'an nuu va kuvi ndo, ra kusuchi
ini ndo! Ra na kutä'an ndo xi'in tiaa ra
xa chiñu ki'vi ñaa.
3 Ra va'a ni köo va yu'u íin xi'in ndo,
ndi su xa'a ña iyoo Tachi Yii xi'in yo, ra
ta iyoo ra íin va iyoo yu xi'in ndo, ra xa
ki'in va xini yu ndia ku'va ke sa ndo xi'in
tiaa ñaa.
4 Ña xiniñu'u sa ndo ke na ndakuta'an
ndo xi'in ndiee ña kuu mii Tata yo Jesu-
cristo va, ra va'a ni köo va yu íin tuvi xi'in
ndo, ndi su ta iyoo ra kuiin va koo yu xi'in
ndo, ra saa tu ndiee Tata yo Jesús va.
5 Ra na ndataxi ndo tiaa ra xa chiñu
ki'vi ñaa nda'a timia'a, ra va'a ni na
sandi'i va ri xa'a iki kuñu kuachi ña kuu
mii ra, ndi su kaku va tu nima ra kii ña
nandiko Tata yo Jesús kixi ra.
6 Ra na kutiäa ini ndo xi'in chiñu ki'vi
ña xa tiaa ñaa. Saa chi xa kundaa va
ini ndo xa'a tu'un ndichi ña kachi su'va:
“Lo'o ni va ndavi, ra kuchuun va ña
sandanañu ña ixan”, kachi ña.
7 Ra xa'a ña kan ke na tava va ndo ndavi
yata ña sativi ndo'o, ra saa ke kuvi kuu
ndo xita va'a ña xixi na viko pascua, ña
kuva'a xi'in ixan xaa ña köo ndavi ndikaa
xi'in. Ra na kundaa ini ndo, chi ndo'o
va kuvi na kuu xita va'a kan. Ra Tata
yo Jesucristo kuvi ra ndixi'i xa'a yo ndika
cruz va, ra ta ku'va ndo'o ndikachi lo'o ri
soko na viko pascua ke ndo'o ra.
8 Ra xa'a ña kan ke xiniñu'u na ndatava
yo viko pascua, xi'in ndinuni nima yo,
xi'in ña ndaa, ra na ndatäva yo ña xi'in
ña yakua, xi'in chiñu ki'vi, ña kuu ndavi
yata.
9 Ra xi'in tutu ña xa ti'vi yu nda'a ndo
ta yachi ke xa ndika'an yu xi'in ndo, ña
na kutä'an ndo xi'in ndia nii yuvi na xika
sii.
10 Ndi su ndikä'an yu xa'a yuvi na
xïni Ndioxi, ta kuu na xika sii, xi'in na
ndukuini ini, xi'in na kui'na, xi'in na
kañu'u ndioxi ndii; saa chi tu xa'a na kan
ke ndika'an yu, saa ra ña va'a na kutä'an
ndo xi'in na, ra xiniñu'u kee va'a vi ndo
nuu ña yuuvi yo'o.
11 Ra na kundaa ini ndo, chi xi'in yuvi
na xa ka'an ndikun Jesucristo, ra xa tu
na chiñu ki'vi va ke na kutä'an ndo kachi
yu xi'i ndo, ta kuu na xika sii, xi'in na
ndukuini ini, xi'in na kañu'u ndioxi ndii,
xi'in na kaña'a xi'in inka yuvi, xi'in na xi'i
a na kui'na va tu, yuvi na xa saa ra ndia
nii xi'in na ke na küxi vi ndo.
12 Saa chi yu'u, ra köo ndiayu yu ña
sandaku yu kuachi yuvi na xïni Ndioxi;
chi mii va Ndioxi kuvi ra sandaku kuachi
na kan.
13 Ndi su ndo'o, ra xiniñu'u va sandaku
ndo kuachi yuvi na ñu'u ve'e ñu'u xi'in
ndo. Ra xa'a ña kan ke, na kutä'an ndo
xi'in tiaa ra xa chiñu ki'vi ñaa.

6

Na sandaku mii va ndo kuachi xi'in ta'an ndo

1 Ra ta xa kuni ndo taxi ndo kuachi
xa'a iin na ñani ndo na iyoo kuachi xi'in
ndo, ¿ra nichuun ke kua'an ndo taxi ndo
kuachi xa'a na nda'a na chiñu na xïni
Ndioxi? ¿Ra a vä'a mii na ñani yo na ve'e
ñu'u va, na ka'an ndo xi'in ña sayukun na
kuachi xi'in ndo?
2 ¿A kundäa ini ndo su mii ndo'o na
ndikun Ndioxi va kuvi na sayukun kuachi
xi'in na yuuvi yo'o vaxi kii? Ra tu mii
va ndo kuvi na sayukun kuachi xi'in na
yuuvi, ¿ra a kuchüun tu ndo ña sayukun
ndo kuachi vali ña ndo'o na ta'an ndo?
3 ¿Ra a kundäa tu ini ndo ña sayukun
tu yo kuachi xi'in na tatun Ndioxi va? Ra
tu saa iyoo ña, ¡saa ra kuvi tu sayukun yo
kuachi ña ndo'o na ta'an yo nuu ña yuuvi
yo'o va!
4 Ra tu iyoo kuachi ña sayukun ndo xi'in
na ñani ndo, ¿ra nichuun ke kua'an ndo
taxi ndo kuachi nda'a na chiñu na köo
ndiayu kuu mii ve'e ñu'u ña sayukun na
kuachi xi'in ndo?
5 Ra ña ka'an yu ña yo'o xi'in ndo, ra ña
va'a na kuka'an nuu va ndo kuvi ña. ¿A
ndia nii vi na ñani yo köo ña xini tuni ña
kuchuun na sayukun na kuachi ña ndo'o
na ñani yo?

6 ¿A ndiakua nuu na chiñu na xïni
Ndioxi vi ke xiniñu'u ku'un iin ñani yo,
ña taxi ra kuachi xa'a inka ñani yo ra iyoo
kuachi xi'in ra?
7 Saa chi ña kanita'an ndo xi'in ta'an
mii ndo, ra iin ña ka'an nuu va kuvi ña
xa ndo. Ra va'a ka va kita ña tu inka yuvi
va na sando'o ndo'o, ra sanda'vi na ndo'o,
ra ndaki'in na ña'a ndo,
8 ndi su ndo'o, ra siin va xa ndo. Saa chi
mii va ndo ndukuiin ña xa ndo chiñu
ki'vi xi'in na ñani ndo na ndikun Jesús,
ra sanda'vi tu ndo na ra ndaki'in tu ndo
ña'a va na.
9 ¿A kundäa ini ndo ña küvi vi koo
yuvi na xa chiñu ki'vi nuu xa'ndia Ndioxi
chiñu? Ra na sandä'vi ndo mii ndo, chi xa
kundaa va ini ndo, chi nuu xa'ndia Ndioxi
chiñu, ra küvi vi koo yuvi na xika sii, na
ndikun Ndioxi ndii, xi'in tiaa ndia xa siki
yasi'i, a na si'i va tu, xi'in tiaa ndia kixi
xi'in inka tiaa, xi'in tiaa ndia ndusi'i xi'in
inka tiaa,
10 xi'in na kui'na, xi'in na kutoo koo
kua'a ni xu'un nuu, xi'in na xí'í, xi'in na
kaña'a xi'in inka yuvi, xi'in na sanda'vi
yuvi. Ra takundi'i na xa ña yo'o kuvi na
küvi koo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.
11 Ra ta'an chiñu yakua kan ke xa tu
sava ndo'o va ta yachi; ndi su vichin ra xa
ndoo va kuachi ndo, ra xa nduyaa va ndo.
Ra xa ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi va
nduu ndo nuu Ndioxi, xa'a ndiee Tata yo
Jesucristo, xi'in xa'a ndiee Tachi Yii Tata
yo Ndioxi.

Na ndasaka'nu yo Ndioxi xi'in chiñu ña xa yo

12 Sava na ka'an kachi saa: "Ña kuvi sa
yo takundi'i va ña kuni yo." Ra ña ndixa
ke kuvi sa yo takundi'i va ña, ndi su süvi
takundi'i ña sa ña va'a xi'in yo; ra va'a ni
ka'an va sava kachi na saa: "Ña kuvi sa
yo takundi'i va ña kuni yo", ndi su na täxi
yo ña ka'ndia ña chiñu nuu yo.
13 Ra ña ndixa va ke va'a kuni tixi yo
xi'in ña'a ña xixi yo, saa chi xa'a ña kan
ke xava'a va Ndioxi tixi yo. Ra va'a ni saa
va, ndi su ña ndi'i xa'a kuvi uvi saa va ña
sa Ndioxi. Ndi su ndikuvä'a tu iki kuñu
yo ña kaka sii ni ña; chi ña kuva'a ña,
ra Tata yo Jesucristo va kuvi ra xiniñu'u
ndasaka'nu ña, ra Tata yo Jesucristo kuvi
tu ra xa'ndia chiñu nuu iki kuñu va yo.
14 Ra ta ku'va xa̱ Ndioxi ña sandatiaku
ra Tata yo Jesucristo ke, sa tu ra ña
sandatiaku ra yoo va xi'in ndiee ña kuu
mii ra.
15 ¿A kundäa ini ndo ña kuu iki kuñu yo
iin ña'ñu iki kuñu Tata yo Jesucristo? ¿Ra
a kuvi ndachuta'an yoo na kuu ña'ñu iki
kuñu Tata yo Jesucristo iki kuñu yo, xi'in
iki kuñu iin ña'a ña koko tuvi ndo? ¡Ra
na kundaa ini ndo, chi küvi sa yo saa!
16 ¿A kundäa ini ndo, chi iin tiaa ra
ndaki'in ña'a ña koko, ra iin iki kuñu ke
nduu ra xi'in va ña? Ra saa kachi tu
tu'un Ndioxi ña kachi su'va va: "Iin tiaa
ra ndaki'in iin ña'a, ra iin ke nduu ra xi'in
va ña", kachi ña.
17 Ndi su yuvi na ndakuta'an xi'in Jesu-
cristo, ra iin ke nduu tu na kan va xi'in
ra.
18 Xa'a ña kan ke, na käka sii ndo, ña
sa ndo chiñu yakua. Saa chi kuachi yo'o
kuvi ña xayakua ni ka va iki kuñu yuvi
nuu takundi'i ka kuachi ña xa na.
19 ¿A kundäa ini ndo ña kuu iki kuñu
ndo, ve'e ñu'u Tachi Yii Ndioxi, ra mii
ra kuvi tu ra taxi Tachi Yii ra nda'a yo
ña iyoo xi'in va yo? Ra na kundaa ini
ndo, chi iki kuñu yo, ra süvi yoo kuvi
na xa'ndia xa'a ña, chi kuenda Ndioxi va
kuvi ña.
20 Saa chi Ndioxi va kuvi ra ndasata ña,
ra ya'vi ni va cha'vi ra ña. Ra xa'a ña
kan ke na ndasaka'nu yo Ndioxi xi'in iki
kuñu yo, ra saa tu xi'in nima va yo, saa
chi kuenda ra kan kuvi uvi saa va ña.

7

Ka'an ra Pablo ndia ku'va ke kundee yuvi na xa nditanda'a xi'in ta'an na

1 Ra xa'a ña ndakatu'un tu ndo yu'u nuu
tutu ña ti'vi ndo xaa nda'a yu, xa'a ña "a
va'a ni ka tu na tändiaa tiaa na si'i".
2 Ra ña va'a ni kuvi va ña, ndi su xa'a
ña iyo ini ki'vi tiaa xi'in ndia ndia ka na
si'i, ra sa ndia kuachi xi'in na kuvi ña, na
koo va yasi'i ndia, ra na koo tu ì̱ na si'i
va.
3 Ra tiaa, ra iyoo yasi'i, ra ña xiniñu'u
va ke na taxi ra mii ra nda'a yasi'i ra, ra
saa tu mii yasi'i va ra, chi ña xiniñu'u va
ke na taxi ña mii ña nda'a ì̱ ña.

4 Saa chi ña'á ña iyoo ìi̱, ra xä'ndia
chiñu ka ña xa'a iki kuñu ña, chi xa ìi̱ va
ña kuvi ra xa'ndia chiñu xa'a ñá. Ra mii
saa ke iyoo tu ìi̱ va ña, chi xä'ndia chiñu
ka ra xa'a iki kuñu ra, chi xa yasi'i va ra
kuvi ña xa'ndia chiñu xa'a ñá.
5 Xa'a ña kan ke na kuxï'ndia ndo mii
ndo nuu ta'an ndo, Ndi su tu chikaa ini
ndo ña tiändiaa ta'an ndo ndia'vi kii, xa'a
ña kuni ndo ka'an ndo xi'in Ndioxi, saa
ra ña sa ndo ke na chuta'an tu'un ndo
xa'a va ña. Ra ta xa na sandi'i ndo ka'an
ndo xi'in Ndioxi, saa ra na ndatandiaa
ta'an tuku va ndo; saa chi tu na tändiaa
ta'an ndo, ra iyo ni kuchüun ndo ka'ndia
ndo nuu iki kuñu ndo, ra iyo ni sanda'vi
timia'a ndo'o ña sa ndo kuachi.
6 Ra ña ka'an yu takundi'i ña yo'o xi'in
ndo, ra ra ndiaa yu'u va kuvi yu ndo'o, ndi
su süvi iin ndiayu kuvi ña taxi yu nda'a
ndo.
7 Ra ña kuni̱ yu ke, na koo kuaan
takundi'i va tiaa, ta ku'va iyoo yu'u; ndi
su sava na taxi Ndioxi ndiee nda'a ña
kuchuun na koo kuaan na, ra sava tu na
taxi ra ndiee nda'a ña tanda'a va na, ra
xa'a ña kan ke xa siin xa siin va iyoo na.
8 Ra ndo'o na kuaan, xi'in ndo'o na si'i
na ndukuaan, ra ña va'a ni va kuvi ña, tu
saa na kindoo kuaan ndo, ña koo ndo ta
ku'va iyoo yu'u.
9 Ndi su tu kuchüun ndo ña ka'ndia
ndo nuu iki kuñu ndo, saa ra va'a ka na
tanda'a va ndo, nuu ña ndakani ni ini ndo
xa'a ña kutoo ta'an ni ndo.
10 Ra chiñu ña xa'ndia yu nuu na xa
nitanda'a ke, ña na ndaköo ná si'i ìi̱ va
na. Ra ndiayu yo'o, ra süvi ndiayu mii
yu kuvi ña, chi ndiayu ña xa'ndia Tata yo
Jesucristo nuu va yo kuvi ña.
11 Ndi su tu na ndakoo va tu na si'i ìi̱
na, saa ra na tandä'a ka va na, ndi su tu
kuni tu na, ra na kindoo mani va na xi'in
ìi̱ na, ra na ndaki'in tuku va na ra. Ra saa
tu tiaa va chi küvi va'a vi ña ndakoo ndia
yasi'i ndia.
12 Ra ña yo'o kuvi tu ña ka'an yu xi'in
sava ka va ndo, ndi su süvi ña taxi Tata
yo Jesucristo kuvi ña, chi tu'un mii va yu
kuvi ña yo'o: tu ndia iin ñani yo, ra täan
kandixa yasi'i ra tu'un Tata yo Jesucristo,
ra kuni va tu ña kundu'u ña xi'in ra, saa
ra na kundu'u ra xi'in va ña, saa chi köo
ndiayu ña ndakoo ra ña.
13 Ra tu ndia tu iin ña ku'va yo, ra täan
kandixa ìi̱ ña tu'un Tata yo Jesucristo, ndi
su tu kuni va ra ña kundu'u ra xi'in ña,
saa ra na kundu'u ña xi'in va ra, saa chi
köo ndiayu ña ndaköo ña ra.
14 Chi va'a ni ndïkun va ìi̱ ña Tata yo
Jesucristo, ndi su xa'a ña xa kandixa mii
ña tu'un Tata yo Jesucristo, saa ra ndia
ìi̱ va ña kuvi ra nduyii xa Ndioxi xi'in
ña; ra tu ndia tu iin ñani yo ra kuëe
kandixa yasi'i ra Tata yo Jesucristo, ndi
su xa'a ña xa kandixa mii ra tu'un Tata
yo Jesucristo, saa ra ndia yasi'i va ra kuvi
ña nduyii xa Ndioxi xi'in ra. Saa chi tu
süvi saa iyoo ña yo'o, saa ra na kuachi
se'e na ra ta iyoo na kuachi se'e yuvi na
xïni Ndioxi va ke koo na, ndi su vichin ra
ndia na kuachi se'e va na ndaki'in mani
ra.
15 Ndi su tu kuni va tu iin tiaa ra
kuëe kandixa tu'un Tata yo Jesucristo ña
ndakoo ra yasi'i ra, saa ra na ndakoo va
ña ra, ra saa tu iin ña'a, ña kuëe kandixa
tu'un Tata yo Jesucristo va, saa chi tu kuni
ña ndakoo ña ìi̱ ña, saa ra na ndakoo va
ña ra. Saa chi ña kana Ndioxi yoo, ra ña
vivii koo va yo kuvi ña, ndikäna ra yoo
ña kanita'an yo.
16 Saa chi yo'o ña iyoo ìi̱, ra kundäa vi
ini kun a kuchuun kun sakaku kun ìi̱ kun
xi'in takundi'i ña sa kun, tu na kundu'u
ra xi'in kun; ra saa tu yo'o, tiaa ra iyoo
yasi'i va, saa chi kundäa vi ini kun a
kuchuun kun ña sakaku kun yasi'i kun
xi'in takundi'i ña sa kun, tu na kundu'u
ña xi'in kun.
17 Ra ta ku'va iyoo ndo, ta kana Tata yo
Jesucristo ndo'o ke na koo va ndo. Ra ña
ka'an yu xi'in ndo'o, kuvi tu ña ka'an yu
xi'in takundi'i na ve'e ñu'u na ndee iinii
kuvi va.
18 Saa chi tu sava ndia ñani yo, ra xa
kuu mii va ndia tuni Ndioxi ta kana ra
ndia, saa ra, saa na koo va ndia, ra tu sava
tu ndia ñani yo, ra köo vi tuni Ndioxi ndia
ta kana ra ndia, saa ra saa na koo va ndia,
chi xiniñü'u ka vi ña kakin na tuni ndia.
19 Saa chi kuëe ndiee xa'a vi ña, ña koo
tuni Ndioxi ndo'o, ra saa tu ña köo va ña,
chi ña xiniñu'u va'a ke na kandixa ndo
chiñu ña xa'ndia Tata yo Ndioxi nuu va
ndo.
20 Ra xa'a ña kan ke na koo ndo ta ku'va

iyoo ndo ta kana Tata yo Ndioxi ndo'o va.
21 Ra tu sava ndo, ra na xachiñu nda'vi
köo ya'vi va kuvi ndo, ta kana Ndioxi
ndo'o, ra na ndï'i ini ndo xa'a ña iyoo ndo
saa; ndi su tu iyoo va tu ku'va ña saña
ndika ndo, saa ra na ka'an ndo xi'in na,
ña saña ndika na ndo'o va.
22 Saa chi na xachiñu nda'vi köo ya'vi,
ta kana Tata yo Jesús na ña kundikun
na ra, ra xa na ndisaña ndika va kuvi
na ña xachiñu na nuu ra vichin; ra na
ndixika ndika tu ta kana Tata yo Jesús
na ña kundikun na ra, ra na kan kuvi
na nduu na xachiñu nda'vi köo ya'vi nuu
Tata yo Jesucristo vichin va.
23 Ra na kundaa ini ndo, chi ya'vi ni va
ndasata Tata yo Ndioxi ndo'o; ra xa'a ña
kan ke na täxi ndo ña ndaka'ndia chiñu
tuku yuvi nuu ndo, ra nduu tuku ndo na
xachiñu nda'vi köo ya'vi nuu na.
24 Xa'a ña kan ke ñani yo, ra ta ku'va
iyoo ndo ta kana Ndioxi ndo'o ke na koo
ndo ña kundikun va ndo ra.
25 Ra ña ndakatu'un tu ndo yu'u xa'a
na kuaan va'a, ra köo vi ndiayu nditaxi
Tata yo Jesucristo nda'a yu xa'a na, ndi
su kuvi va ka'an yu xi'in ndo ndia ku'va
ke tuvi yu, saa chi taxi va Tata yo Ndioxi
ña xini tuni yu, xa'a ña kunda'vi ni ini ra
xini yu'u.
26 Ña tuvi yu'u, ra tiaa ndia kuaan, ra na
tandä'a vi ndia, xa'a ña iyoo ni tundo'o kii
ña ndee yo vichin.
27 Ra ndo'o, ndia ñani yo ndia iyoo
yasi'i, ra na ndaköo ndo ná, chi na kundee
na xi'in va ndo; ra ndia ñani yo, ndia
kuaan, ra na tandä'a vi ndia.
28 Ra tu kuni va tu ndia ñani yo ndia
kuaan tanda'a ndia, saa ra na tanda'a va
ndia, saa chi süvi kuachi vi kuvi ña; ra tu
kuni tanda'a tu na ku'va yo na kuaan, saa
ra na tanda'a va na, saa chi süvi kuachi vi
kuvi ña. Ndi su na tanda'a, kii ña iyoo
tundo'o vichin, ra ndo'o ni va na, ra xa'a
ña küni yu ndo'o va na kuvi ña ka'an yu
xi'in na.
29 Ra na kundaa ini ndo, ñani yo: Chi
xa kuyachin ni va kii ndiko Tata yo
Jesucristo, ra ndo'o, ndia iyoo yasi'i, ra
süvi takua xa'a yasi'i ndo ke na kundi'i
ni ini ndo, chi ta iyoo ndia kuaan va na
koo ndo; ña ndakani ini ndo xa'a chiñu
Tata yo Jesucristo
30 ra saa tu ndo'o, na kusuchi ini va, ra
ta iyoo na kusii ini va na koo ndo; ra ndo'o
na kusii ini, ra ta iyoo na kusuchi ini va
na koo ndo; ra ndo'o na sata ña'a, ra ta
iyoo na ndisäta va'a ña'a va na koo ndo;
31 ra ndo'o, na kee va'a xi'in ña'a ña
kana nuu ña yuuvi yo'o, ra ta ku'va iyoo
na köo va'a ña'a nuu vi na koo ndo; saa
chi ña yuuvi, xi'in takundi'i ña'a ña iyoo
nuu ña, ra ña ndi'i xa'a va kuvi ña.
32 Ra ña kachi yu saa, ra ña va'a na ndï'i
ni ini va ndo kuvi ña. Saa chi tiaa ndia
kuaan, ra xa'a chiñu Ndioxi va ke ndi'i
ini ndia, ra ndi'i tu ini ndia ndia ku'va ke
ndasaka'nu va ndia ra;
33 ndi su tiaa ndia xa iyoo yasi'i, ra ña
ndi'i ini ndia kan xa'a kuvi chiñu ña iyoo
nuu ña yuuvi yo'o va, xi'in xa'a ña sakusii
ndia ini yasi'i va ndia.
34 Ra mii saa ke kuu tu xi'in ná si'i va,
saa chi na si'i ná kuaan, ra chiñu ña kuni
Ndioxi va ke saxinu na, xi'in chiñu ña xa
na, ra saa tu xi'in ña xani ini va na; ndi
su na si'i na iyoo ìi̱, ra chiñu ña iyoo nuu
ña yuuvi yo'o va ke ndi'i ini na kan xa'a,
xi'in ña sakusii na ini ìi̱ va na.
35 Ra ña ka'an yu ña yo'o xi'in ndo, ra
ña kuni yu ña va'a na koo va ndo kuvi ña,
ra süvi nuu ndo ke sasi yu, chi ña kuni yu
ke vivii va na koo ndo, ra sa ndo chiñu
ndaku nuu Ndioxi va, ra sachiñu tu ndo
nuu ra xi'in ndinuni nima va ndo.
36 Ra tu sava tu na xani ini, ña va'a ka
va na tanda'a se'e si'i na, xa'a ña xa kuni
ya'a kuiya ña tuvi na, saa ra xiniñu'u na
tanda'a va ña, saa chi süvi kuachi vi kuvi
ña tanda'a ña.
37 Ndi su tu sava tu na chikaa ini ña
tandä'a se'e si'i na, ra va'a va, saa chi
ndiaa nii na küvi sa nduxa xi'in na ña sa
na chiñu ña küni na sa na, chi iyoo ndika
va na ña kuvi ka'ndia na xa'a se'e si'i na,
ña koo kuaan na, saa ra va'a va xa na.
38 Ña kan ke na satanda'a se'e si'i, ra
va'a va xa na, ra na xïin satanda'a tu se'e
si'i, ra va'a ni ka va tu xa na kan.
39 Ra ña'a ña iyoo ìi̱, ra xi'in ìi̱ ña ke
ndu'u va ña kii ña tiaku ra, ra ta xa na
kuvi vi ra ke saña ndika ña, ra saa ke kuvi
ndatanda'a ña xi'in ndia ndia ka tiaa ndia
kuni va ña, ndi su ndia nani ke ndikun
ndia Jesucristo va.

40 Ndi su va'a ni ka va koo ña, tu na
ndatandä'a ka ña. Ra tu'un mii va yu kuvi
ña yo'o, ra iyoo tu Tachi Yii Ndioxi xi'in
yu'u va tuvi yu.

8

Na täxi yo koyo yuvi na sakan kandixa tu'un Ndioxi

1 Ra vichin ka'an yu xi'in ndo, xa'a ña
nindakatu'un ndo yu'u xa'a ña'a ña □soko
na nuu na'na ña kuu ndioxi ndii. Ra ña
ndixa ke xini takundi'i va yo xa'a ña yo'o;
ndi su ña ndiaa ni ini yo ña xini yo, ra
nuu inka yuvi va ke kutiaa yo; ra tu ku'vi
tu ini yo inka yuvi, saa ra xi'in va na ke
chindiee ta'an yo, ña na kundikun na ichi
Ndioxi.
2 Ra tu sava na xa xini lo'o tuvi na, ra
kuni kachi ña saa, ña täan va'a tandiaa
na ña kundaa ini vi na.
3 Ndi su tu sava tu na □ku'vi ini xini
Ndioxi, saa ra xini tu Ndioxi va na.
4 Ra xa'a ña kan ke su'va va ke kachi
yu xi'in ndo xa'a ña ndakatu'un ndo yu'u
xa'a ña a va'a kuxi yo ña'a ña soko na nuu
na'na ña kuu ndioxi ndii: ra xa kundaa va
ini yo, chi na'na ña kuu ndioxi ndii, ra köo
va'a ya'vi ndiaa vi ña nuu ña yuuvi yo'o,
saa chi indaa mitu'un va kuvi Ndioxi.
5 Ra ña tuvi sava yuvi, ra ña'a ña ndee
nuu ndivi, xi'in ña'a ña iyoo nuu ñu'u va
kuvi ndioxi na, xi'in xito'o na tuvi na,
6 ndi su nuu yoo, ra indaa mitu'un
va kuvi Ndioxi, ra kuu Tata yo. Ra ra
kan va kuvi ra xava'a takundi'i ña'a, ra
ña tiaku yo vichin, ra ra kan va kuvi
ra □ndasaka'nu yo. Ra indaa mitu'un
kuvi tu Tata yo Jesucristo va. Ra Tata
yo Jesucristo va kuvi ra xiniñu'u Tata yo
Ndioxi ña xava'a ra takundi'i ña'a, ra
xava'a tu ra mii va yo.
7 Ndi su süvi takundi'i na ndikun Tata
yo Jesucristo kuvi na kundaa ini xa'a ña
yo'o. Saa chi sava na, ra xani ka va ini na
ña tiaku va na'na, ña kuu ndioxi ndii tuvi
na. Ra ta ní'i na ña'a ña soko na ta'an
na nuu ña xixi na, saa ra kuachi va ke
xa na nuu ña tuvi na, saa chi ña kan ke
ndasaka'nu va na ta yachi.
8 Ra süvi xa'a ña'a ña xixi yo kuvi ña
ndaki'in mani Ndioxi yoo; saa chi nii na
kuxi va yo ña, ra xa saa nduvä'a vi yo, ra
nii na küxi va tu yo ña, ra xa saa kuyäkua
yo sa vi ña.
9 Ra va'a ni kuvi kaxi ndo takundi'i va
ña'a, ndi su kuenda va na koo ndo, saa
chi tu köo, ra iyo ni va sa na iyoo vita ini
kuachi sa ndo.
10 Saa chi tu na kundee ndo'o na xa
kundaa ini xa'a ña yo'o, kuxi ndo nuu
ndasaka'nu na ndioxi ndii, ra kuni iin
ñani ndo na iyoo vita ini ndo'o, saa ra iyo
ni kuxi tu na kan va ña'a ña soko na nuu
ndioxi ndii kan.
11 Ña kan ke kuenda ni na koo ndo'o na
xa kundaa ini ña köo kuachi ña kaxi ndo
ña'a ña soko na nuu ndioxi ndii, saa chi
tu na kuni na ñani ndo na iyoo vita ini,
ña xaxi ndo ña, ra kaxi na ña, saa ra iyo
ni va ndakoo na ichi Ndioxi, ra ndoñu'u
na; ra na sandoñü'u ndo na, chi xa'a na
kan ke ndixi'i Cristo va.
12 Ra vä'a vi xa ndo ña chikaa ndo tu'un
ndiee ini xi'in na ñani ndo na iyoo vita ini
ña sa na chiñu ña vä'a sa na tuvi mii na,
ra na kundaa ini ndo chi ña □xa ndo saa,
ra kuachi va ke xa ndo nuu Cristo.
13 Ra ña kan ke, tu xa'a ña xixi yu kuñu
ña soko na nuu ndioxi ndii va ke sakoyo
yu na ñani yo na iyoo vita ini ña sa na
kuachi, saa ra na käxi va'a ka vi yu ña, ra
saa ke va'a na sä na ñani yo kuachi.

9

Ndiayu ña kuu mii ndia xachiñu nuu Ndioxi

1 ¿A kundäa ini ndo ña kuvi tu kaxi yu'u
va kuñu kiti ri soko na nuu na'na ña kuu
ndioxi ndii? Saa chi kuu tu yu'u va ra xika
chiñu nuu Tata yo Jesucristo, ra xini nuu
va tu yu ra, ra suvi xa'a ña ndatu'un yu
xi'in ndo ke va'a kandixa tu ndo Tata yo
Jesucristo va.
2 Ra va'a ni na ndaküni va sava na yu'u
ña □xika yu chiñu nuu Tata yo Jesucristo,
ndi su ndo'o, ra □ndakuni va ndo yu'u;
saa chi ndo'o, ra xa □kandixa va ndo Tata
yo Jesucristo vichin, ra ndo'o va kuvi ndo
□ndaña'a yu'u ña xika yu chiñu nuu ra.
3 Ra su'va va ke □kachi yu xi'in yuvi na
kaña'a xa'a yu:
4 Yu'u, xi'in ra Bernabé, ra kuvi va sa
nduxa ndi xi'in ndo ña taxi ndo ña kuxi
ndi, ra saa tu ndutia ra ko'o va ndi, xa'a
chiñu ña xa ndi,

5 ra iyoo tu ndiayu ndi, ña ndaki'in
ndi iin na ku'va yo ña kuu na yasi'i va
ndi, ra kaka na xi'in ndi, ndia ndia ka
nuu kua'an ndi, ta ku'va iyoo ndia sava
ndia xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo, ta
kuu ra Pedro, xi'in ndia ñani mii Tata yo
Jesucristo.
6 ¿A takua yu'u, xi'in ra Bernabé va kuvi
ndi xiniñu'u sachiñu, ra saa vi kuxi ndi?
7 Ra na kundaa ini ndo, chi ndia sol-
dado, ra chä'vi ndia mii ndia. Ra yuvi na
chi'i te'e uva, ra xaxi va na uva ri kuun
nda'a ña. Ra saa tu yuvi na ndiaa tixu'u
va, chi ku'ní na leche ri xi'i va na.
8 Ra na tüvi ndo, ña kuu ña yo'o tu'un
mii yu, chi saa ke ⃗kachi tu mii ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va.
9 Ra su'va ke ⃗kachi ña: “Chikäa ndo
yunu yu'u sindiki ta xika ri ña xañu ri
nuni trigo ña sakoyo ri ña”, ⃗káchí ña. Ra
süvi takua xa'a sindiki ke ndi'i ini Ndioxi
ña kachi ra saa,
10 chi xa'a ña kuni ra ña na sakua'a yo
xi'in va ña kuvi ña, kachi ra saa. Ra na
ta'vi ñu'u, xi'in na sakoyo nuni, ra xa'a ña
ndiaa ini na ña ndaki'in na kui'i ña kana
kaxi na kuvi ña xachiñu va na.
11 Ra mii saa ke iyoo ña xa tu ndu'u xi'in
ndo'o va, saa chi ndu'u kuvi ndia chi'i
tu'un Ndioxi nima va ndo, ¿ra a vä'a kita
ña tu na ndaki'in ndi lo'o ña'a nda'a ndo
xa'a chiñu ña xa ndi?
12 Ndo'o, ra chindiee ta'an va ndo xi'in
sava ndia ñani yo ndia xachiñu nuu Tata
yo Jesucristo, ra tu saa ⃗xa ndo xi'in ndia
kan, saa ra kuu mii ni ka va ndu'u ndiayu
ña chindiee ta'an ndo xi'in ndi, saa chi
ndu'u va kuvi ndia chi'i tu'un Ndioxi
nima ndo.

Ndi su küni ndi nduku ndi ña'a nuu
ndo. Chi ña ⃗xa ndi ke xa ndiee va ini ndi,
ra xachiñu mii va ndi xixi ndi, ña va'a na
käku kuachi xi'in ndi ta ñuu nuu kua'an
ndi ka'an ndoso ndi tu'un va'a xa'a Tata
yo Jesucristo.
13 Ra xa kundaa va ini ndo, chi sutu
ndia ⃗xachiñu ini ve'e ñu'u ka'nu ñuu
Jerusalén, ra ña'a ña iyoo ini ve'e ñu'u
kan ke ⃗xíxi va ndia. Ra su'va va ke iyoo
ña yo'o, sutu ndia ki'in kuenda xi'in nuu
altar yii nuu xa'ni na kiti ri soko na, ra
kuñu kiti ri soko na ikan kuvi ña xixi va
ndia.
14 Ra mii saa ke iyoo tu chiñu ña
⃗xa'ndia Tata yo Jesucristo nuu na xika
ka'an ndoso tu'un va'a xa'a va ra, saa chi
mii xa'a ña ka'an ndoso na ke kuxi va na.
15 Ndi su yu'u, ra kuëe ninduku yu ya'vi
yu nuu ndo, ra ña tiaa yu tutu yo'o vichin,
ra süvi ya'vi yu ke nduku yu nuu ndo. Saa
chi nuu yu'u, ¡ra va'a ka va na kuvi yu
nuu ña koo ya'vi yu xa'a ña ka'an ndoso
yu tu'un Ndioxi!
16 Ra ña ka'an ndoso yu tu'un va'a Jesu-
cristo, ra süvi xa'a ña kuni yu kosotu'un
ni yu kuvi ña, chi chiñu ña nditia'ndia
nuu va yu ke xa yu. ¡Ra nda'vi ni va yu
tu na kä'an ndoso yu tu'un yo'o!
17 Ra tu ña kaku xini mii yu ke na sa
yu chiñu yo'o, saa ra koo va ya'vi yu, ndi
su süvi saa iyoo ña, chi Ndioxi va kuvi ra
xa'ndia chiñu nuu yu ña ⃗ka'an ndoso yu
tu'un ra, ra xa'a ña kan ke xiniñü'u vi koo
ya'vi yu xa'a chiñu ña ⃗xa yu.
18 Ra ña'a ña ⃗ndaki'in yu xa'a ña
xachiñu yu kuvi ña, kusii ni ini yu ña
ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Jesucristo
va, ra kï'in yu xu'un; ra va'a ni iyoo va tu
ndiayu yu ña koo ya'vi yu, ndi su kä'an
yu xi'in na ña cha'vi na yu'u.
19 Ra va'a ni xa iyoo ndika va yu, ndi su
ta iyoo ra xachiñu nda'vi va nduu yu nuu
takundi'i na, ña va'a na chindiee ta'an yu
xi'in kua'a ni yuvi, ra kandixa na Cristo.
20 Ña kan ke ta íin yu xi'in na judío,
ra nduu yu judío va, ña va'a na chindiee
ta'an yu xi'in na, ra kandixa na; ra su'va
ke iyoo ña, tu ndiayu ña ndakoo ra Moisés
ke ndikun na, saa ra ndakundikun tu yu'u
va ña, ña va'a na kandixa na, ndi su
mii ña ndaa, ra xiniñü'u kundikun vi yu
ndiayu ña ndakoo ra Moisés.
21 Ra ta íin tu yu xi'in yuvi na kuëe
ndikun ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, saa ra nduu tu yu ta ku'va iyoo na
kan va, ña va'a na chindiee ta'an yu xi'in
na ña kandixa na Cristo, saa chi chiñu ña
⃗xa'ndia mii Ndioxi va ke kandixa yu, chi
xa ndiayu Cristo va ndikun yu.
22 Ra ta íin yu xi'in na iyoo vita ini,
saa ra nduu yu ta ku'va iyoo na kan va,
ña va'a na chindiee ta'an yu xi'in na, ra
kandixa na Cristo. Ra su'va ke iyoo ña, iin
ta ku'va iyoo takundi'i va yuvi ke ⃗nduu

yu ña va'a na chindiee ta'an yu xi'in na,
ña va'a na kaku na xiniñu'u kaku.
23 Ra ña xa yu takundi'i ña yo'o, ra xa'a
ña kuni yu ña na ndutia ndoso tu'un va'a
xa'a Jesucristo va kuvi ña, xi'in ña na ni'i
yu ña va'a ña taxi tu'un Ndioxi.
24 Ra xa □kundaa va ini ndo, chi yuvi
na xinu ña keeta'an na, ra ña ndixa ke
xinu ndi'i va na, ndi su indaa na xa tiaa
va kuvi na ni'i ña'a. Ra ta ku'va xa na xa
tiaa kan ke na sa tu ndo'o va, ra na kunu
ndo ndiakua ndaki'in ndo ña'a ña ni'i va
ndo.
25 Takundi'i yuvi na xa nduvi ña
keeta'an na, ra xa'nu va ini na nuu ña'a
ña kuëe chindiee ta'an xi'in na. Ra xa
xini va ndo, saa chi va'a ni sando'o ni va
na mii na, ndi su iin ña'a ña ndi'i xa'a
va kuvi ña ni'i na, ndi su yoo, ra xa'a ña
ni'i yo ña'a ña kuëe ndi'i xa'a va kuvi ña
sando'o yo mii yo.
26 Ña kan ke yu'u, ra ña xinu yu, ra kuëe
iin saa kaa xinu yu sana yu; saa chi ña xa
yu ke xa nduxa yu ña ndiakua ndaki'in va
yu ña'a ña ni'i yu.
27 Ra sando'o yu iki kuñu yu, ra xa
nduxa tu yu xi'in ña, ña va'a na kandixa
ña yu'u va, saa chi tu kuëe vivii na
kutiaku yu ña kuu yu ra ka'an ndoso yu
tu'un Ndioxi, ra iyo ni kindiaa ra chiñu
nda'a yu, ra täxi ka ra ka'an ndoso yu
tu'un ra nuu inka yuvi.

10

Na sä yo ta ku'va xa na xii xikua yo ña xindikun na ndioxi ndii

1 Ñani yo, ku'va yo, na kundaa ini ndo,
chi takundi'i va na xii xikua yo, ra tixi
viko Ndioxi ke ndixika va na, ra takundi'i
tu na ndiya'a tiañu tiañu'u, ra nani ra
Kua'a va.
2 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ndixika
na tixi viko Ndioxi, xi'in ña ndiya'a na
tiañu tiañu'u, ra ta iyoo na chichi va ke
iyoo na, ra saa ke iin nduu va na xi'in ra
Moisés.
3 Ra iin takundi'i tu na xixi ña va'a ña
kee chi ndivi nuu ndu'u Ndioxi va.
4 Ra iin takundi'i tu na xi'i tiakuii ra taxi
Ndioxi va. Saa chi tiakuii ra kana ndika
kava ña kua'an xi'in na, kuvi ra xi'i va na,
ra kava kan kuvi Cristo va.
5 Ndi su, süvi takundi'i na ndíxa ña kuni
Ndioxi, ra xa'a ña kan ke kua'a ni na
ndixi'i iku ichi kan.
6 Ra xi'in ña ndo'o na kan ke na sakua'a
yo, ña va'a na küni sii yo sa yo chiñu
yakua ta'an ña xa na kan xi'in ta'an na.
7 Ra xa'a ña kan ke na ndasakä'nu ka
ndo na'na ña kuu ndioxi ndii, ta ku'va
xa na kan, ra su'va ke kachi tu'un Ndioxi
ndakani ña xa'a na: "Ndakundee na xixi
na, ra xi'i va na, ra ta ndi'i saa ndukuiin
tu na xa na chiñu yakua xi'in ta'an va na",
kachi ña.
8 Xa'a ña kan ke na si'i, xi'in ndia tiaa ra
na sä na chiñu yakua, ña kotoo iki kuñu
na, saa chi saa ke xa na xii xikua yo, ra
iin kii va ndixi'i oko uni mil na.
9 Ra nii na kötondoso ndo, ña ka'nu ni
ini Ndioxi ña sa ndo chiñu ki'vi, saa chi
saa ke xa na xii xikua yo, ra xa'a ña kan
ke yaxi koo na, ra ndixi'i va na.
10 Ra nii na kä'an kuachi ndo nuu
Ndioxi, saa chi saa ke xa na xii xikua yo
xina'a, ra kixi ra tatun ra xa'ni, ra xa'ni
va ra na.
11 Ra takundi'i ña yo'o ke ndo'o na
xii xikua yo, ra ndika'yu ña, ña va'a na
kundaa ini yo, ra na yu'vi yo, ra na sä yo
kuachi salo'o kii ña ndee yo vichin.
12 Xa'a ña kan ke, ndo'o, na ndákáni ini
ña va'a ni iyoo ndo, ra na kondiaa va'a
ndo mii ndo, ña va'a na köyo va ndo.
13 Ra ta'an tundo'o ña □ndo'o ndo ke
□ndo'o tu takundi'i va na. Ndi su na
kundaa ini ndo chi Ndioxi, ra ra va'a va
kuvi ra, ra kuïin vi ra xa'a ndo, saa chi
□täxi vi ra kixi tundo'o ña kuchüun ndo
sa ndiee ini ndo nuu nda'a ndo. Saa chi
nii na kixi va tundo'o ña kotondoso ña
ndo'o, ra mii va Ndioxi kuvi ra chindiee
ta'an xi'in ndo, ña va'a sa ndiee ini ndo
nuu ña.
14 Xa'a ña kan ke na ndasakä'nu ka ndo
na'na ña kuu ndioxi ndii, ñani yo, ku'va
yo.
15 Ra ña kuu ndo yuvi na kundaa ini va
ke ka'an yu xi'in ndo, ra na kotondoso tu
mii va ndo ña ka'an yu xi'in ndo, a ña
va'a kuvi ña, ra a ña vä'a va tu kuvi ña.
16 Ra xa kundaa va ini ndo, chi ña
□ndakuta'an yo nuu Cristo ña xi'i yo vino,
ra xa'a ña ndixitia nii ra xa'a va yo ke
ndakuta'an yo; ra saa tu ña xixi yo xita

va, chi xi'in Cristo ra nditaxin iki kuñu
xa'a va yo ke ndakuta'an yo.
17 Ra va ni kua'a ni va kuvi yó, ndi su
indaa va kuvi xita ña xixi yo, ra xa'a ña
kan ke, iin iki kuñu kuvi takundi'i va yo.
18 Ra na ka'an yu iin ña xi'in ndo xa'a
na ñuu Israel, ra kundaa ini ndo; na xixi
ña'a ña soko inka na nuu Ndioxi, ra ta
iyoo ña soko tu na kan va iyoo ña'a kan
nuu Ndioxi.
19 Ra ña kachi yu saa xi'in ndo, ra kä'an
yu xi'in ndo, ña tiaku na'na ña kuu ndioxi
ndii, ra nii küni kachi tu yu, ña iyoo ndiee
kuñu ña soko ndo nuu va ña.
20 Chi ña yo'o va ke kuni yu na kundaa
ini ndo, te soko yuvi ña'a nuu na'na ña
kuu ndioxi ndii, ra nuu ña ndiva'a va ke
soko na ña, saa chi süvi nuu Ndioxi ra
tiaku ke soko na ña; ra küni yu, ña na
kuta'an ndo xi'in ña ndiva'a.
21 Saa chi küvi ko'o ndo vino ra kuu
kuenda Tata yo Jesucristo, ra ko'o tu ndo,
vino ra kuu kuenda ña ndiva'a; ra nii küvi
tu kuxi ndo nuu mesa Tata yo Jesucristo,
ra kuxi tu ndo nuu mesa ña ndiva'a.
22 ¿Ra a kuni ndo ña ndakundiee ka ndo
sa ndo kuachi saa va, ña va'a na sáa̱ Tata
yo Jesucristo xi'in ndo? ¿A ndaku ni ka
ndo'o nuu ra kan tuvi ndo?

Na ndasaka'nu yo Ndioxi xi'in takundi'i ña □xa yo

23 Ra ña ndixa va ke ka'an sava na, ña
kuvi sa yo takundi'i va ña kuni yo; ndi su
süvi ndi'i ña chindiee ta'an xi'in yo. Saa
chi va'a ni ka'an va sava na ña iyoo ndika
va yo ña kuvi sa yo takundi'i ña kuni yo,
ndi su süvi ndi'i ña chindiee ta'an xi'in yo
ña kuxixa ini yo.
24 Xa'a ña kan ke süvi takua xa'a mii
ndo ke na kundi'i ini ndo ña va'a ni koo
ndo, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na kundi'i
tu ini ndo xa'a inka yuvi ña va'a na koo
va na.
25 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini ndo
ña kuvi kaxi ndo takundi'i va kuñu ña
kiya'vi nuu ya'vi, ndi su na ndakatü'un
ndo xa'a ña ndia mii kee ña, ña va'a na
ndakäni ini ndo xa'a ña;
26 saa chi ña yuuvi yo'o xi'in takundi'i
ña'a ña iyoo nuu ña, ra kuenda mii Tata
yo Jesucristo va kuvi ña.
27 Ra tu ndia iin na kuëe kandixa Tata
yo Jesucristo na ka'an xi'in ndo ña ku'un
ndo kuxi ndo xi'in na, ra tu kuni ndo
ku'un ndo xi'in na, saa ra na kuxi ndo
takundi'i va ña'a ña taxi na nda'a ndo,
ra na ndakatü'un ndo ndia mii kee ña, ña
va'a na ndakäni ini ndo xa'a ña.
28 Ndi su tu na ka'an va tu iin na xi'in
ndo, kachi na saa: "Kuñu yo'o, ra nuu
na'na na ña kuu ndioxi ndii va ke ndisoko
na ña", na kachi na. Saa ra na käxi va ndo
ña, ña va'a na ndakäva na ndika'an xi'in
ndo kan, ra nii na ndakäni ki'vi tu ini inka
va na, saa chi kuenda Tata yo Jesucristo
va kuvi ña yuuvi yo'o, xi'in takundi'i ña'a
ña iyoo nuu ña.
29 Ra süvi xa'a ña xani ini ndo'o ke
ka'an yu, chi xa'a ña xani ini inka va na
ke ka'an yu. Ra kuvi tu ndakatu'un va
iin na kachi na saa: "¿Tu kuvi va kaxi yu
takundi'i ña'a, ra nichuun ke ka'nu ini yu,
xa'a ña xani ini inka yuvi na vita ini?
30 Tu taxi va yu tixa'vi nda'a Ndioxi
xa'a ña'a ña xíxi yu, saa ra, ¿nichuun ke
kaña'a na xa'a yu ña xixi yu ña?", na
kachi na.
31 Ndi su ña kachi yu'u ke, ndia ndia
ka ña'a xixi va ndo, ra a ndia ndia ka tu
ndutia xi'i va ndo, a ndia ndia ka tu chiñu
xa va ndo, ra ña xiniñu'u sa ndo ke na
ndasaka'nu ndo Ndioxi xi'in takundi'i va
ña xa ndo.
32 Na küxi ndo ña'a ña kuvi ndakani
ini na vita ini xa'a ra koyo na, ta kuu
na judío, xi'in na küu judío, xi'in na ve'e
ñu'u Ndioxi.
33 Ra saa ke □xa tu yu'u va, ña □xa
nduxa yu ña na sandïko yu ini inka yuvi
xa'a ña □xa yu; saa chi kuëe kuni yu ña
va'a ni na koo yu, chi ña kuni yu ke va'a
na koo inka yuvi va, ña va'a na kaku na.

11

1 Ra na sa ndo ña □xa yu, saa chi ña xa
Cristo va ke □xa yu.

Na si'i na ndikun Tata yo Jesucristo ra vivii va na kundixi na

2 Ñani yo, ku'va yo, kusii ni ini yu xi'in
ndo, saa chi iin takundi'i va kii ndaka'an
ndo xa'a yu, ra ndikun tu ndo ña saña'a
yu ndo'o va.
3 Ndi su kuni yu na kundaa ini ndo, chi
Cristo va kuvi ra kuu xini takundi'i tiaa,
ra tiaa ra iyoo yasi'i, ra mii ra kuvi xini

yasi'i va ra, ta ku'va iyoo Ndioxi ña kuu
ra xini Cristo.
4 Tu na ndasi iin tiaa xini ra, ta ka'an
ra xi'in Ndioxi, a ta ka'an ndoso ra tu'un
ña taxi Ndioxi nda'a ra, saa ra ña ka̱'a̱n
nuu va ke xa ra.
5 Ra tu iin ña'a tu, ra na ndäsi ña xini ña
ta ka'an ña xi'in Ndioxi, a ta ka'an ndoso
ña tu'un ña taxi Ndioxi nda'a ña, saa ra
ña ka̱'a̱n nuu ke xa tu ña kan va; saa chi ta
ku'va iyoo ña nditia'ndia va iyoo ixi xini
ña.
6 Ra tu xïin iin ña'a ña ndasi ña xini ña,
saa ra na xatia tu ña ixi xini va ña. Ndi
su tu kuka'an va tu nuu ña, ña tia'ndia ixi
xini ña, a ña xatia tie'e na xini ña, saa ra
va'a ka na ndasi va ña xini ña.
7 Ra tiaa, ra xiniñü'u vi ndasi ra kan xini
ra, saa chi na'na mii Ndioxi va kuvi ra,
ra ndaña'a tu ra ña ka'nu kuu mii Ndioxi
va. Ra ña'á kuvi ña ndaña'a, ña nduvi
ña kuu mii tiaa va;
8 Saa chi ta xava'a Ndioxi tiaa, ra süvi
xi'in kindika ña'a ke ndixava'a ra tiaa, chi
xi'in kindika tiaa va ke xava'a ra ña'á.
9 Saa chi tiaa, ra ndikuvä'a ra xa'a ña'á,
chi ña'á ke kuva'a xa'a tiaa va.
10 Xa'a ña kan ke, na kundasi va xini
ña'á, xa'a ña ndaña'a ña, ña xa'ndia
chiñu ìi̱ ña nuu ña, ra saa tu ña xato'o
ña na tatun Ndioxi va.
11 Ndi su nuu yoo na ndikun Jesucristo,
ra küvi vi koo tiaa tu na köo na si'i, ra nii
na si'i tu küvi koo va tu na köo tiaa.
12 Saa chi ña ndixa ke ña'á ra xi'in
kindika tiaa va kuvi ña kuva'a ña, ra ña
ndixa ke kaku tu tiaa va tixi na si'i; saa
chi mii Ndioxi kuvi ra taxi takundi'i va
ña.
13 Ra na ka'an tu mii va ndo, ¿a va'a
kita ña tu na kundäsi xini na si'i, ta ka'an
na xi'in Ndioxi?
14 Ra ndia ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi
yo'o va ke saña'a yoo, ña vä'a koo nani ni
xini tiaa, saa chi ña ka̱'a̱n nuu va kuvi ña.
15 Ndi su ña nani ixi xini na si'i, ra ña
ka'an va'a xa'a va na kuvi ña; saa chi ixi
xini na ke taxi Ndioxi nda'a na ña kusa'vi
ña xini va na.
16 Ra tu ndia na kuni sa kuachi xa'a
ña yo'o, saa ra na kundaa ini na, chi nii
ndu'u, ra nii na ve'e ñu'u Ndioxi kuëe
yuna'a ña sa na inka chiñu nuu ña xa
ndika'an yu xi'in ndo.

Na sa to'o ndo ta ndakuta'an ndo xixi ndo ña ndaka'an ndo xa'a iki kuñu Tata yo Jesucristo

17 Ra xa'a ña ka'an yu ña yo'o xi'in
ndo vichin, ra küvi vi ka'an yu xi'in ndo
ña va'a ni xa ndo, saa chi ta ndakuta'an
ndo, ña sa ndo ña va'a, ra süvi ña va'a vi
xa ndo.
18 Saa chi, ña nuu va'a ndatu'un na
xi'in yu xa'a ndo ke ta ndakuta'an ndo
ndasaka'nu ndo Ndioxi, ra na ndata'vi
ta'an va kuvi ndo; ra ña ndixa ke, saa xa
va ndo tuvi yu.
19 Ra ña xani ini ndo'o ke ¡ndiakua
xiniñu'u ndata'vi ta'an ndo, ra saa vi ke
va'a ndaña'a ndo mii ndo, yoo kuvi ndo
ndinuni ndikun ichi Ndioxi!
20 Ra ña xá ndo saa, ta ndakuta'an ndo
ña xixi ndo. Ra süvi saa ke iyoo ña
ndixa'ndia Tata yo Jesucristo nuu ndo sa
ndo.
21 Saa chi ta xa̱ xáá hora ña kuxi ndo,
saa ra iin ndikun xá'á ndo xíxi numi ndo
xita ña ni'i ndo nuu ta'an va ndo; ra sava
tu na ta'an ndo ndoo xïxi ra ka'un ini va
na, ra sava tu ndo xa'a xi'i va'a va, ra iin
ndiakua xini va ndo.
22 ¿Ra a vä'a ve'e va ndo na kundee ndo
kuxi ndo, ra ko'o ndo? Ra na kundaa ini
ndo, chi na ve'e ñu'u Ndioxi va kuvi na
kundasi ndo ña xa ndo saa, ra saka'an tu
ndo nuu na ñani yo, na köo ña ni'i kuxi
va. ¿Ra ni ke kachi yu xi'in ndo vichin?
¿A va'a tu na ka'an yu ña va'a ni xa ndo?
Ndïxa, ¡saa chi süvi ña va'a ke xa ndo,
ña xa ndo saa!

Su'va ke iyoo xa'a ña ndakuta'an yo xixi yo ña ndaka'an yo xa'a iki kuñu Tata yo Jesucristo

23 Ra ña saña'a yu ndo'o vichin, ra
mii va Tata yo Jesucristo kuvi ra taxi ña
nda'a yu, ra su'va ke iyoo ña: Mii ñuú
ña ndixiko ta'an ra Judas xi'in Tata yo
Jesucristo ke ki'in ra xita,
24 ra taxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a
ña, ra ta ndi'i, saa ta'vi ra ña, ra taxi ra
ña nda'a ndia ita'an xi'in ra, ra ndika'an
ra xi'in ndia, kachi ra saa: “Kuxi ndo ña
yo'o, saa chi ña yo'o kuvi kuñu yu ña
taxin xa'a ndo ña va'a na koo ndo. Ra
na sa ndo ña yo'o xa'a ña ndaka'an ndo
xa'a yu”, kachi ra.
25 Ra ta ndi'i xixini na, ra saa ki'in tu
ra copa ña ñu'u vino va, ra saa ndika'an

ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, kachi ra saa: “Vino yo'o, kuvi nii yu ña kutia xa'a ndo, ra ña yo'o kuvi iin ña xaa ña kindoo yu xi'in ndo vichin, ra iin takundi'i ichi ña ko'o ndo vino yo'o, ra na ndaka'an ndo xa'a yu”, kachi ra.

26 Ra xa'a ña kan ke, iin takundi'i ichi ña xixi ndo xita yo'o, xi'in ña xi'i ndo vino yo'o, ra na ndatu'un kuvi ndo xi'in inka yuvi xa'a ña ndixi'i Tata yo Jesucristo ña □xa ndo ña. Ra saa ke na sa ndo ndia kii ña nandiko ra kixi va ra.

Vivii na sa ndo ta xa xixi ndo ña ndaka'an ndo xa'a iki kuñu Tata yo Jesucristo

27 Ra na kundaa ini ndo, chi takundi'i yuvi na xäto'o, ra iin saa kaa xixi va na xita, ra xi'i tu na vino, ra kuachi va ke ki'vi na xi'in iki kuñu Tata yo Jesucristo, ra saa tu xi'in nii ra ña ndixitia xa'a va yo.

28 Xa'a ña kan ke, na ki'in xini ta iin iin ndo a va'a iyoo ndo nuu Ndioxi, ra saa ke kuvi kuxi ndo, ra ko'o tu ndo vino va.

29 Saa chi yuvi na xäto'o, ra nii kï'in tu xini na xa'a iki kuñu Tata yo Jesucristo ta xixi na, xi'in ña xi'i na vino, ra ndo'o va na xa'a ña □xa na sa Ndioxi.

30 Ra xa'a ña kan ke kua'a ni na ta'an ndo ki'in kue'e, ra sava tu na iyoo vita ini va, ra xa kua'a ni tu na ndixi'i va.

31 Ra tu ki'in va tu xini yo, ña va'a va iyoo yo nuu Tata yo Jesucristo, saa ra sandö'o vi ra yoo.

32 Ndi su ña □sando'o tu Tata yo Jesucristo yoo, ra ichi ndaku va ke ndataan ra yoo, ña va'a na ndö'o yo tundo'o ña ndo'o takundi'i na yuuvi yo'o.

33 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo vichin, ñani yo, ku'va yo, ra ta ndakuta'an ndo ña kuxi ndo, ra na kundiatu ta'an va ndo, ra inuu na kuxi takundi'i va ndo.

34 Ra tu sava tu ndo ka'un ni ini, ra ve'e va ndo na kuxi ndo, ña va'a na sandö'o Ndioxi ndo'o, xa'a ña xixi kuini ndo nuu ta'an ndo, ta ndakuta'an ndo xixi ndo ña ndaka'an ndo xa'a iki kuñu Tata yo Jesucristo. Ra ta xa na xaa yu koto'ni yu ndo'o, ra saa sayukun yu xa'a sava ka ña iyoo xi'in ndo.

12

Ña xinituni ña □sani'i Ndioxi yoo ña sa yo ndia ndia ka chiñu nuu ra

1 Ra vichin kuni yu na kundaa ini ndo, ndia ku'va ke iyoo xa'a ña xinituni ña yii ña taxi Tachi Yii nda'a yo.

2 Ra xa kundaa va ini ndo, chi ta yachi ta kumani ka kandixa ndo Tata yo Jesucristo, ra na'na ña kuu ndioxi ndii, ña köo tachi va ke, xikañu'u ndo'o, ndixika ndo.

3 Ra xa'a ña kan ke kuni yu na kundaa ini ndo vichin, tu ndia na ka'an: “¡Ña kuu Jesús ra nditavi chi'ña!”, saa ra süvi vi ndiee Tachi Yii ke □taxi ndiee na ña ka'an na. Ra tu ndia tu na ka'an: “¡Ña kuu Jesús Tata yo!”, saa ra Tachi Yii Ndioxi va ke □taxi ndiee na ña ka'an na.

4 Ra na kundaa ini ndo, chi iyoo iin tanuu va ña xinituni ña yii ña kuvi ndaki'in ta iin, iin yuvi, ndi su indaa Tachi Yii ke taxi takundi'i va ña.

5 Ra iin tanuu tu chiñu va iyoo sa yo nuu Tata yo Jesucristo, ndi su chiñu ña xa takundi'i yo, ra indaa nuu ra kan ke xa va yo ña.

6 Ra iyoo kua'a tu ku'va ña kuvi sa yo chiñu nuu Ndioxi va, ndi su indaa mii Ndioxi kuvi ra □xa takundi'i va ña.

7 Ra ña taxi tu Tachi Yii ña xinituni ña yii nda'a ta iin, iin yo, ra ña va'a na sa yo ndia ndia ka chiñu, ña va'a chindiee ta'an yo xi'in ta'an va yo kuvi ña.

8 Ra sava na □taxi Tachi Yii ña xinituni ña yii nda'a, ña va'a na ka'an na tu'un ndichi va. Ra sava tu na □taxi Tachi Yii ña xinituni ña yii nda'a ña na kundaa ni ini na xi'in ndia ndia ka chiñu va.

9 Ra sava tu na □taxi Tachi Yii ña xinituni ña yii nda'a, ña va'a na kundiaa ini na Ndioxi va, ra sava tu na □taxi Tachi Yii ndiee nda'a, ña va'a sanda'a na yuvi na xi'i va.

10 Ra sava tu na □taxi Tachi Yii ña xinituni ña yii nda'a, ña sa na ña xitu'un va, ra sava tu na □taxi Tachi Yii ña xinituni ña yii nda'a, ña va'a ka'an ndoso na tu'un ña □taxi Ndioxi va. Ra sava tu na □taxi Tachi Yii kua'a ni ña xinituni ña yii nda'a, ña va'a na ndakuni na ndia ña kuvi tachi ndiva'a, ra ndia ña kuvi mii Tachi Yii va; ra sava tu na □taxi Tachi Yii ña

xinituni ña yii nda'a, ña va'a ka'an na iin
takundi'i nuu tu'un va; ra sava tu na taxi
Tachi Yii ña xinituni ña yii nda'a, ña va'a
kundaa ini na xi'in tu'un ña ka'an yuvi na
ka'an kua'a ni nuu tu'un kan va.
11 Ndi su indaa mii Tachi yii ke taxi ña
xinituni ña yii nda'a takundi'i va yuvi ña
□xa na takundi'i chiñu yo'o, ra ña xinituni
ña yii ña kuni mii va Tachi Yii ke taxi ña
nda'a ta iin, iin va yuvi.

Iin iki kuñu Jesucristo kuvi takundi'i va yo

12 Ra xa kundaa va ini yo, chi va'a ni
kua'a ni va nuu ta'vi kuvi iki kuñu yo, ndi
su indaa va kuvi yo; ra mii saa ke iyoo tu
yo xi'in Tata yo Jesucristo va, saa chi va'a
ni kua'a ni va kuvi yo, ndi su iin va kuvi
yo xi'in ra.
13 Saa chi iin xi'in Tachi Yii ke chichi
takundi'i va yo ña nduu yu iin iki kuñu
xi'in Tata yo Jesucristo, ra yoo na judío,
xi'in na küu judío, xi'in na xachiñu
nda'vi, xi'in na iyoo ndika, ra iin Tachi
Yii ke ndaki'in takundi'i va yo.
14 Saa chi iin yuvi, ra kua'a ni va nuu
ta'vi iki kuñu kuu mii na.
15 Ra va'a ni na □ka'an va xa'a yo, kachi
ña saa: "Ndïkun ndiaa yu iin iki kuñu,
saa chi süvi nda'a kuvi yu", na kachi ña,
ndi su xa saa ndikun ndiaa va ña iin iki
kuñu.
16 Ra va'a ni na □ka'an tu so'o va yo,
kachi ña saa: "Ndïkun ndiaa yu iin iki
kuñu, saa chi süvi nduchi nuu kuvi yu",
na kachi ña, ndi su xa saa ndikun ndiaa
va ña iin iki kuñu.
17 Saa chi tu nduchi nuu yo, na kuu
takundi'i ta'vi iki kuñu ña kuu mii yo, saa
ra, ¿ni ke sa tu yo ña kuni so'o yo? Ra tu
so'o yo, na kuu takundi'i iki kuñu yo, saa
ra, ¿ni ke sa tu yo ña ndaki'in tachi yo?
18 Ndi su Ndioxi, ra xa mii nuu kuni ra
kundikun ta iin, iin ta'vi iki kuñu yo ke
chindikun va ra ña.
19 Saa chi tu iin nuu va ndixikuu
takundi'i iki kuñu yo, saa ra küvi vi kuu
yo iin yuvi.
20 Ra xa'a ña kan ke, va'a ni kua'a ni va
nuu ta'vi kuvi iki kuñu yo, ndi su indaa
va kuvi yo.
21 Ra xa'a ña kan ke nii nduchi nuu tu
yo, ra küvi ka'an ña xi'in nda'a yo, kachi
ña saa: "Xiniñü'u yu yo'o"; ra nii xini tu
yo küvi ka'an xi'in xa'a yo, kachi ña saa:
"Xiniñü'u yu ndo'o."
22 Ra na kundaa ini ndo, chi sava ta'vi
iki kuñu yo ña vita va'a ka tuvi yo, kuvi
ña xiniñu'u va'a ka va;
23 Ra sava ta'vi iki kuñu yo ña kuëe
xiniñu'u va'a tuvi yo ke, vii ni sakundixi
va yo. Ra saa tu □xa yo xi'in sava ta'vi iki
kuñu yo ña iyoo se'é va, chi tiaa ni tu vii
sakundixi tu yo ña kan va.
24 Ndi su na kundaa ini ndo, chi sava
ta'vi iki kuñu yo, ña nduvi, ra xiniñü'u
vi ña kondiaa ni yo ña. Ra ña xava'a tu
Ndioxi sava ta'vi iki kuñu yo ña kuëe savi,
ra xa'a ña na kondiaa ni ka va yo ña kuvi
ña.
25 Ra su'va ke iyoo ña yo'o, ña va'a vivii
va ita'an iki kuñu yo, ra ndi'i tu ini ña
xa'a ta'an va ña.
26 Ra tu iin iki kuñu yo □ndo'o, saa ra
ndia takundi'i va iki kuñu yo ke □ndo'o
xi'in ña; ra tu iin tu iki kuñu yo va'a ni
kee, saa ra iin takundi'i tu iki kuñu yo ke
□kusii ini xi'in va ña.
27 Ra takundi'i ndo'o kuvi na kúu iki
kuñu Cristo va, ra ta iin, iin nuu iki kuñu
ra kuvi ta iin, iin va ndo.
28 Ra xa kundaa va ini ndo, chi mii va
Ndioxi kuvi ra □taxi iin, iin chiñu nda'a
ta iin, iin yuvi, ña sachiñu na xi'in ve'e
ñu'u: ta kuu na xika chiñu nuu Tata yo
Jesucristo, xi'in na ka'an ndoso tu'un ña
□taxi Ndioxi, xi'in na saña'a yuvi, xi'in
na □xa ña xitu'un, xi'in na □sanda'a yuvi,
xi'in na □chindiee ta'an xi'in yuvi, xi'in na
xa'ndia chiñu nuu na ve'e ñu'u, xi'in na
ka'an ndia ndia ka nuu tu'un ña xïni yo.
29 ¿A iin takundi'i yuvi kuvi na xika
chiñu nuu Tata yo Jesucristo? ¿A iin
takundi'i yuvi kuvi na ka'an ndoso tu'un
ña taxi Ndioxi? ¿A iin takundi'i yuvi kuvi
na saña'a? ¿A iin takundi'i yuvi □xa ña
xitu'un?
30 ¿A iyoo ndiee takundi'i yuvi ña
va'a sanda'a na yuvi na xi'i? ¿A ka'an
takundi'i na ndia ndia ka nuu tu'un ña
xïni yo? ¿A xini takundi'i yuvi ndakani
na ni ke kuni kachi, tu'un ña ka'an yuvi
na ka'an ndia ndia ka nuu tu'un ña xïni
yo? Na kundaa ini ndo, chi süvi saa iyoo
ña.

31 Ra ña xiniñu'u sa ndo ke na nduku
ndo ña xinituni, ña va'a ni, ña taxi Ndioxi
va; ra saña'a tu yu'u va ndo'o xa'a iin ña
va'a nuu takundi'i ña'a ña iyoo.

13

Ña ku'vi ini ña taxi Ndioxi nda'a yo kuvi ña chee va

1 Ra va'a ni na ka'an va yu ndia ndia ka
nuu tu'un ña xïni yo, xi'in tu'un ña ka'an
na tatun Ndioxi, ndi su tu köo ña ku'vi
ini ña taxi Ndioxi iyoo nima yu, saa ra ta
ku'va iyoo iin kaa ña kaxan mii sana yu'u
va iyoo yu, a ta iyoo iin kaa xiyo ña ka'a
mii sana yu'u va tu iyoo yu.
2 Ra va'a ni na ka'an tu yu tu'un ña
taxi Ndioxi va, ra nii na kundaa ini tu
yu xi'in takundi'i va ña iyoo se'é, ra nii
na koo kua'a ni tu ña xinituni va nuu yu,
ra nii na kondiaa ni va ini yu Ndioxi ña
kuvi ka'an yu xi'in iku ña ndasama ña
nuu iin ña, ndi su tu köo ña ku'vi ini ña
taxi Ndioxi iyoo nima yu, saa ra köo va'a
ya'vi ndiaa vi yu.
3 Ra va'a nii na ndata'vi tu yu takundi'i
va ña'a ña iyoo nuu yu xi'in na nda'vi,
ra nii na ndataxi tu yu mii yu ña koko
yu xa'a va na, ndi su tu köo ña ku'vi ini
ña taxi Ndioxi iyoo nima yu, saa ra köo
ya'vi ndiaa vi ña sa yu saa.
4 Yuvi na iyoo ña ku'vi ini ña taxi Ndioxi
nima, ra xa ndiee va ini na, ra tiayu ni tu
ini va na, ra kuëe ndukuini tu ini va na;
ra nii kuëe kutiaa va tu na, ra nii kuëe xa
xini ni va tu na.
5 Ra nii kuëe xa iku va tu na, ra nii kuëe
kutiayu tu na xi'in mii va na; ra nii kuëe
saa kama va tu na, ra nii kuëe tuku tuku
tu ndaka'an na xa'a ña vä'a ña xa inka
yuvi xi'in va na.
6 Ra nii kuëe kusii tu ini na xi'in yuvi
na xa kuachi va, chi ña ndaku va kuvi ña
kusii ini na xi'in.
7 Ra nii kuëe xikutuvi tu na ña ku'vi
ini na inka va na, ra nii kuëe xikutuvi tu
na ña kondiaa ini va na na, ra nii kuëe
ndakoo nda'a va tu na na, ra xa ndiee va
ini na xi'in na xa'a ña xa na xi'in na.
8 Ra ña ku'vi ini ña taxi Ndioxi, ra ndia
ndixaa kii ndia ndixaa tiempo va ke koo
ña. Ndi su vaxi kii, ra küvi ka vi ka'an
ndoso na tu'un ña taxi Ndioxi, ra nii
kä'an ka tu na ndia ndia ka tu nuu tu'un
ña xïni va yo, ra nii ña xinituni kumäni
ka tu nuu va na.
9 Ra na kundaa ini ndo, chi vichin ra
lo'o ni va ke xíní yo, ra saa tu ña ká'án yo
tu'un ña taxi Ndioxi va, saa chi iin ña'ñu
lo'o va kuvi ña kundaa ini yo xi'in.
10 Ndi su ta xa na xaa kii ña koo
takundi'i ña'a ta ku'va kuni mii Ndioxi,
saa ra ndi'i va xa'a ña xinituni ña yii ña
taxi Ndioxi nda'a yo.
11 Ra na ka'an yu iin ña xi'in ndo ra
kundaa ini ndo, ta ndixiyo lo'o yu, ra ta
ndatu'un na kuachi va ndatu'un yu, ra
ta ndakani ini na kuachi tu ndakani ini
va yu, ra ta ki'in xini na kuachi tu ki'in
xini va yu; ndi su ta xa ndixinu tiaa yu,
saa ra ndakoo va yu takundi'i chiñu ña
xa yu ta ndixiyo lo'o yu.
12 Ra ku'va saa va ke ndo'o yo vichin,
saa chi ta ku'va ndo'o yuvi na xito'ni nuu
yuu tata, ra iin xaña xaña va xini na mii
na, ra saa va ke ndo'o yo xi'in takundi'i
ña'a vichin; ndi su vaxi kii ra iin kaxi
kaxi va kundaa ini yo xa'a takundi'i ña'a.
Vichin, ra lo'o va ña'a kundaa ini yo xa'a,
ndi su vaxi kii, ra iin ta ku'va kundaa kaxi
ini mii Ndioxi xa'a va yo, saa kundaa kaxi
ini yo xa'a takundi'i va ña'a sa ra.
13 Ra xa ta kachi yu ke iyoo va ña, chi ña
ndi'i xa'a va kuvi sava ña'a, ndi su ndï'i
vi xa'a ña ndiaa ini yo Ndioxi, xi'in ña
ndiatu yo ndaki'in yo ña taxi ra, xi'in ña
ku'vi ini ña taxi ra nda'a yo, ra ña chee
va'a nuu ña yo'o kuvi ña ku'vi ini ña taxi
Ndioxi nda'a va yo.

14

Ka'an ra Pablo xa'a ña xinituni ña ka'an ndoso yo tu'un ña taxi Ndioxi xi'in ña ka'an yo ndia ndia ka nuu tu'un

1 Ra na sa nduxa ndo ña ku'vi ini ndo
inka yuvi, ra na kuni tu ndo ndaki'in
ndo ña xinituni ña taxi Ndioxi va, ra ña
xiniñu'u va'a na kuni ndo ndaki'in ndo
kuvi ña xinituni ña ka'an ndoso ndo tu'un
ña taxi Ndioxi nda'a va ndo.
2 Saa chi yuvi na taxi Ndioxi ña xinituni
nda'a ña ka'an na inka nuu tu'un ña xïni
yo, ra xi'in Ndioxi va ke ka'an na, ra kä'an
vi na xi'in yuvi, saa chi ndia nii na kundäa
ini ña ka'an vi na. Ra Tachi Yii va ke taxi

xini na ña ka'an na, ra takua Ndioxi va
kuvi ra kundaa ini ña ka'an na.
3 Ndi su yuvi na taxi Ndioxi ña xinituni
nda'a ña ka'an ndoso na tu'un ña taxi ra
nda'a na, ra xi'in inka yuvi va ke ka'an na
ña, ña va'a na kua'nu na kan xi'in tu'un
Ndioxi, ra chindiee ta'an tu na xi'in va
na, ra taxi tu na tu'un ndiee ini nda'a va
na.
4 Ra yuvi na taxi Ndioxi ña xinituni
nda'a ña ka'an na inka nuu tu'un ña xïni
yo, ra takua mii va na kuvi na sakua'nu
na, ndi su yuvi na taxi Ndioxi ña xinituni
nda'a ña ka'an ndoso na tu'un ña taxi
ra nda'a na, ra na ve'e ñu'u va kuvi na
sakua'nu na kan.
5 Yu'u, ra ña kuni yu ke ña na taxi
Ndioxi ña xinituni nda'a takundi'i va ndo
ña ka'an ndo inka nuu tu'un ña xïni yo;
ndi su kuni ni ka va yu ña na ka'an ndoso
ndo tu'un ña taxi Ndioxi; saa chi va'a ni
ka va ña kan, ndi su tu ndia iin na na
ndikoni'i tu inka nuu tu'un ña ka'an ndo,
saa ra, va'a va chi kuvi va kua'nu na ve'e
ñu'u xi'in ña.
6 Ñani yo, tu na xaa yu kuto'ni yu ndo'o,
ra ka'an yu inka nuu tu'un ña xïni yo xi'in
ndo, saa ra, ña uun va kuvi ña, saa chi
köo ña chindiee ta'an ña xi'in vi ndo. Ndi
su chindiee ta'an va tu yu xi'in ndo, tu
na ka'an yu xa'a ña ndichi ña ndaña'a
Ndioxi xi'in ndo, xi'in xa'a ña xinituni,
xi'in xa'a tu'un ña taxi Ndioxi, xi'in xa'a
ña saña'a yu ndo'o ndia ku'va ke iyoo
tu'un Ndioxi.
7 Ra na ka'an yu iin ña xi'in ndo ra
kundaa ini ndo, nda'a chiñu tun tivi na,
ta kuu tiyoo xi'in takuu itun tu nani arpa,
ra tu na kä'a nu ta ku'va xiniñu'u ka'a nu,
saa ra, kundäa ini yo ndia yaa ke saka'a
vi na.
8 Ra na xika tu nuu kuachi, ra
ndakutä'an vi na ku'un na nuu kuachi,
tu kuëe kaxi na nda'yu itun tu tivi na ña
ndakuta'an na xa'an na nuu kuachi,
9 ra mii saa ke kuu tu xi'in ndo'o va:
saa chi tu süvi tu'un ña kundaa ini yuvi
xi'in ke ka'an ndo, saa ra küvi vi kundaa
ini na ni ña'a ke ka'an ndo xa'a. ¡Ra tu
iin saa na koo ka'an ndo, saa ra, na ka'an
mii sana va kuvi ndo!
10 Nuu ña yuuvi yo'o ra kua'a ni va nuu
tu'un iyoo, ra ña ndixa ke va'a takundi'i
va ña nuu mii yuvi na ka'an ña.
11 Saa chi tu kundäa ini yu xi'in tu'un
ña ka'an iin na xi'in yu, saa ra ta ku'va
iyoo iin tiaa ra kee inka xiyo va iyoo yu
nuu na, ra saa ke iyoo tu na kan nuu yu'u
va.
12 Ra mii saa ke kuu tu xi'in ndo'o va,
ra xa'a ña kuni ni ndo ndaki'in ndo ña
xinituni ña yii ña taxi Ndioxi, ra ña va'a
va kuvi ña, ndi su ña xiniñu'u nduku ndo
nuu Ndioxi ke, na taxi ra ña xinituni ña
yii nda'a ndo ña kuvi chindiee ta'an ndo
xi'in na ve'e ñu'u ña na kua'nu va na.
13 Xa'a ña kan ke yuvi na ka'an inka nuu
tu'un ña xïni yo, ra xiniñu'u tu na ka'an
na xi'in Ndioxi, ña taxi ra ña xinituni ña
yii nda'a na ña va'a ndaxikoni'i na ni ke
kuni kachi va ña, ña va'a na kundaa ini
inka na.
14 Saa chi tu na ka'an yu xi'in Ndioxi
inka nuu tu'un ña xïni yo; ra ña ndixa ke
ka'an yu xi'in Ndioxi xi'in nima va yu, ndi
su kuëe kutu'va vi tu ña xinituni yu xi'in
tu'un ña ka'an yu.
15 Saa ra, ¿ndia ña ke va'a sa yu tu
saa? Ña xiniñu'u sa yu ke ka'an yu xi'in
Ndioxi xi'in tu'un ña kundaa ini Tachi
Yii, ra saa tu xi'in tu'un ña kundaa ini
mii va yu. Ra ña kata tu yu yaa yii nuu
Ndioxi, ra xiniñu'u kata yu ña xi'in tu'un
ña kundaa ini Tachi Yii, ra saa tu xi'in
tu'un ña kundaa ini mii va yu.
16 Saa chi tu xi'in tu'un ña xïni va yo
na ndasaka'nu ndo Ndioxi, saa ra küvi vi
ndataxi na kundäa ini xi'in tu'un ña ka'an
ndo tixa'vi nda'a Ndioxi xi'in ndo, saa chi
kundäa ini na ni ña'a ke ka'an ndo xa'a
vi.
17 Saa chi va'a ni va'a ni va ndataxi ndo
tixa'vi nda'a Ndioxi, ndi su na kundäa ini
xi'in tu'un ña ka'an ndo, ra kuëe xa'nu vi
na xi'in ña ka'an ndo.
18 Ra ndataxi yu tixa'vi nda'a Ndioxi, chi
ni'i ni ka va ka'an yu'u inka nuu tu'un
nuu takundi'i ndo;
19 ndi su ta ndakuta'an yo ve'e ñu'u, ra
ña kuni yu ke ka'an yu, takua u'un tu'un
ña kundaa ini yuvi xi'in va, ña va'a na
sakua'a inka na, nuu ña ka'an yu uxi mil
tu'un ña xïni yo.
20 Ñani yo, na ndakäni ini ndo ta ku'va
ndakani ini na kuachi xa'a ña ka'an yu
xa'a xi'in ndo yo'o. Ra na kuu va tu ndo
ta ku'va iyoo na kuachi na kundäa va'a

ini xa'a chiñu ki'vi, ndi su ta ku'va xani
ini yuvi xixa va tu na kani ini ndo xa'a
takundi'i chiñu ta'an ña ka'an yu xa'a
xi'in ndo yo'o.
21 Ra su'va ke kachi tu'un Ndioxi: “Yuvi
na kee inka xiyo va kuniñu'u yu ka'an
xi'in na ñuu yo'o, ra inka nuu tu'un va
ka'an na xi'in na, ndi su nii saa kandïxa
vi na, kachi Tata yo Ndioxi”, kachi tu'un
ra.
22 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo, chi
yuvi na taxi Ndioxi ña xinituni nda'a ña
ka'an na inka nuu tu'un ña xïni yo, ra
ña taxi ku'va nuu yuvi na täan kandixa
Ndioxi va kuvi ña. Ndi su yuvi na taxi tu
Ndioxi ña xinituni nda'a ña ka'an ndoso
na tu'un ña taxi ra, ra xi'in na xa kandixa
Ndioxi va ke ka'an na ña, ña va'a na kuu
ña iin ku'va nuu na.
23 Saa chi tu na ndakuta'an takundi'i
ndo'o na ve'e ñu'u, ra iin xa'a takundi'i
ndo ka'an ndo inka nuu tu'un ña xïni yo,
ra ta ka'an iin takundi'i ndo inka nuu
tu'un ña xïni yo kan, na xaa iin na xïni
a na kuëe kandixa Ndioxi, ¿ra a kä'an na
ña kuu ndo na sana, tuvi ndo?
24 Ndi su tu na ndakuta'an tu ndo, ra
xa'a iin takundi'i ndo ka'an ndo tu'un ña
taxi Ndioxi nda'a ndo, ra na ki'vi iin na
xïni a na kuëe kandixa Ndioxi, saa ra va'a
va, chi kuvi va saxinu tu'un ña ka'an ndo
ini na, ra ndakuni na kuachi na, ra xa'a
tu mii na ndaki'in xini na ña vä'a iyoo va
na, xa'a ña kuni so'o na tu'un ña ka'an
ndo.
25 Ra ndatuvi tu takundi'i ña iyoo se'e
nima va na, ra ndakusiti na ra xa'a na
ndasaka'nu na Ndioxi, ra ka'an na ña
ndixa ke íin va Ndioxi xi'in ndo.

Chiñu ña xa ndo nuu Ndioxi ra ikun va na koo ña ra vivii tu na sa va ndo ña

26 Ra vichin na kundaa ini yo ndia ku'va
ke xiniñu'u sa yo ta ndakuta'an yo ve'e
ñu'u: Ta xa na ndakuta'an ndo, ra sava
ndo kata, sava ndo saña'a, sava ndo ka'an
tu'un ña taxi Ndioxi nda'a va ndo, ra sava
tu ndo ka'an inka nuu tu'un va, ra sava tu
ndo ndaxikoni'i tu inka nuu tu'un yo'o va.
Ra na koo tiempo ña ya'a ndo xi'in ta iin
iin va ña, ndi su ña xiniñu'u ke na kuu
takundi'i ña sa ndo ña sakua'nu na ve'e
ñu'u va.
27 Ra tu ndia na na ka'an inka nuu tu'un
ña xïni yo, ra uvi a uni va kuvi na kuvi
ka'an, ndi su ta iin ta iin va na na ka'an,
ra na koo tu na ndaxikoni'i tu'un ña ka'an
va na.
28 Ndi su tu köo yuvi na kuvi ndaxikoni'i
inka nuu tu'un kan, saa ra va'a ka na
kä'an va na ña ta ndakuta'an ndo, ra ña
kuvi sa na ke na ka'an va na xi'in Ndioxi,
ndi su takua mii va na kuvi na na kundaa
ini ña ka'an na xi'in ra.
29 Ra tu tu'un ña taxi Ndioxi ke na
ka'an tu sava na, ra mii saa ke na sa tu
na kan va, ra ta iin iin va na ka'an, ra uvi
a uni va kuvi na kuvi ka'an, ra na sava
na tiaa so'o tu'un ña ka'an va na a ndixa
suvi ña taxi Ndioxi kuvi ña.
30 Ndi su tu na taxi tu Ndioxi tu'un nda'a
inka yuvi na ndu'u ña ka'an na, saa ra
xiniñu'u na kutaxin va yu'u na xa ka'an,
ña va'a na ka'an na kuni ka'an kan.
31 Ra saa ke takundi'i ndo'o na ndaki'in
tu'un ña taxi Ndioxi, ra kuvi ka'an ta
iin ta iin ndo, ra saa ke va'a tu sakua'a
takundi'i va na, ra ndakindiee ini na.
32 Ra yuvi na ka'an ndoso tu'un ña taxi
Ndioxi, ra na ka'nu va na mii na, ra na
kundiatu va na ña ka'an inka na saa ka'an
na.
33 Saa chi Ndioxi ra kuëe sasana ra ini
yuvi, chi ña kuni ra kan ke vivii va, na
koo takundi'i ña xa yo.

Ra xa ta ku'va yuna'a yo xi'in takundi'i
na ñani yo na ve'e ñu'u ke na sa va yo,
34 ta ndakuta'an ndo ña ndasaka'nu ndo
Ndioxi ve'e ñu'u, ra na koo taxin va yu'u
na si'i yasi'i ndo, saa chi köo ndiayu na
ka'an na, chi ña xiniñu'u sa na ke na
kandixa va na ña sa to'o na ndo'o, saa chi
saa kachi tu mii tu'un Ndioxi va.
35 Ra tu ndia ña kuni na si'i yasi'i ndo
kundaa ini na xa'a, ra ta xa na ndaxaa
ndo chi ve'e va, saa na ndakatu'un na
ndo'o; saa chi kuëe ña'a to'o ña tu na
ka'an iin na si'i ta ndakuta'an ndo.
36 ¿Ra a mii ndo kuvi na tiaa tu'un
Ndioxi tuvi ndo, ra a takua ndo'o va kuvi
tu na iyoo tu'un Ndioxi nda'a tuvi ndo?
37 Ra tu ndia na ka'an ña kuu na na
ka'an ndoso tu'un ña taxi Ndioxi, a na
taxi Tachi Yii tu'un nda'a ña ka'an na,
ra kuvi va ndakuni na tu'un ña tiaa yu
xaa nuu ndo, ña kuu ña ndiayu Tata yo
Jesucristo.
38 Ndi su tu süvi va tu ndiayu Tata yo
Jesucristo ke tuvi na, saa ra na koo mii na
saa va.

39 Ñani mii yu, na sa nduxa va ndo ña
ka'an ndo xi'in Ndioxi ña taxi ra ndiee
ndo ña ka'an ndoso ndo tu'un ña taxi ra,
ra nii na ka'an inka nuu tu'un, na käsi
ndo nuu, chi na ka'an va na ña;
40 ndi su ña xiniñu'u sa ndo ke takundi'i
chiñu ña xa ndo, ra ikun va na koo ña, ra
vivii tu na sa va ndo ña.

15

Ndatiaku va Tata yo Jesucristo

1 Ñani yo, vichin, ra ña kuni yu ke
na ndaka'an va ndo xa'a tu'un va'a xa'a
Jesucristo ña ndatu'un yu xi'in ndo, ra
kandixa ndo ña, ra ndikun ndo ña xi'in
ndinuni nima ndo vichin.
2 Ra tu na ndakundiee ndo ña kundikun
ndo tu'un va'a kan, saa ra kaku va ndo,
ndi su tu na nandiko va tu ndo, saa ra ña
uun va ke kandixa ndo ña.
3 Ra na kundaa ini ndo, chi mii ña
saña'a Tata yo Jesucristo yu'u kuvi tu ña
nuu va'a saña'a yu ndo'o va, ra su'va ke
kachi yu xi'in ndo: Xa'a kuachi yo kuvi ña
ndixi'i Cristo, ra mii saa ke kachi tu tu'un
Ndioxi ña tiaa na xina'a va;
4 ra ninduxin na ra, ndi su kii uni ra
ndatiaku va ra, ra mii saa ke kachi tu
tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a va;
5 ra ndita ra nuu ra Pedro, ra saa tu nuu
ndia uxi uvi ndia xita'an xi'in va ra.
6 Ra saa kuu, ra ndita tu ra nuu na u'un
ciento va, ra tiaku kua'a ka va na kan
vichin, ra sava tu na xa ndixi'i va.
7 Ra saa kuu, ra ndita tu ra nuu ra
Jacobo va, ra saa ndita tu ra nuu takundi'i
ka tu ndia xika chiñu nuu va ra.
8 Ra ta ndi'i ndita ra nuu takundi'i na
kan, ra saa vi ke ndita ra nuu yu'u, ndi su
ta iyoo iin na ndiya'a kii kaku va iyoo yu,
saa chi xa nuu ndi'i va'a vi saa ndita ra
nuu yu.
9 Ra yu'u, ra köo ya'vi ndiaa vi yu
ra küvi vi □chinuu yu mii yu xi'in inka
ndia xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo,
ra nii köo ndiayu tu yu ña kunani yu ra
xika chiñu nuu Jesucristo va, saa chi ra
kanita'an xi'in na ve'e ñu'u Tata yo Ndioxi
va xikuu yu.
10 Ndi su xa'a ña nda'vi ini Ndioxi va ke
iyoo yu ta ku'va iyoo yu vichin, ra xa'a
ña kunda'vi ini ra xini ra yu'u kuvi tu
ña chindiee ta'an ra xi'in yu ña va'a xa
yu chiñu ña xa va yu, ra ndiee ni ka va
xachiñu yu'u nuu takundi'i va ndia xika
chiñu nuu Tata yo Jesucristo; ndi su süvi
yu'u kuvi ra ndixachiñu chi Ndioxi va
kuvi ra chindiee ta'an xi'in yu xa yu ña,
xa'a ña □kunda'vi ini ra yu'u.
11 Ra va'a ni yu'u kuvi ra ndatu'un xi'in
va ndo, a ndia ka tu ndia xika chiñu nuu
Tata yo Jesucristo tu ndatu'un xi'in va
ndo; ndi su tu'un va'a ña □sakaku yuvi
ke ka'an ndoso takundi'i va ndi, ra mii
ña yo'o ke ndakundikun tu ndo'o kandixa
ndo vichin va.
12 Ra tu ndatiaku va Tata yo Jesucristo,
kachi ndi ka'an ndoso ndi, ¿ra nichuun ke
ka'an tu sava ndo ña kuëe □ndatiaku na
ndii?
13 Saa chi tu kuëe ndatiaku na ndii,
saa ra nii Tata yo Jesucristo kuvi ra kuëe
nindatiaku vi;
14 ra tu nindatiäku tu Tata yo Jesucristo,
saa ra köo ya'vi ndiaa vi tu'un ña ka'an
ndoso ndi, saa ra nii ña kachi tu ndo'o ña
kandixa ndo Tata yo Jesucristo köo ya'vi
ndiaa vi.
15 Ra tu saa va iyoo ña, saa ra ndia
□xava'a ini va kuvi ndi nuu Ndioxi, saa
chi ka'an ndi ña sandatiaku va ra Tata
yo Jesucristo; ra tu süvi va ña ndixa
ke □ndatiaku na ndii, saa ra süvi ña
ndixa ke ndisandatiaku tu Ndioxi Tata yo
Jesucristo va.
16 Saa chi tu kuëe □ndatiaku na ndii, saa
ra ni Tata yo Jesucristo kuvi ra nindatiäku
vi;
17 ra tu nindatiäku Tata yo Jesucristo,
saa ra ña kachi ndo kandixa ndo, ra köo
ya'vi ndiaa vi ña; ra nii täan ndi'i tu xa'a
kuachi va ndo.
18 Ra tu saa va iyoo ña, saa ra na xa
kandixa Tata yo Jesucristo, ra ndixi'i na,
ra ndikäku vi na.
19 Ra tu takua ña tiaku yo vichin va ke
ndiaa ini yo Tata yo Jesucristo, saa ra,
nda'vi ni va yo.
20 Ndi su na kundaa ini ndo chi süvi saa
iyoo ña, chi ña ndixa ke ndiatiaku va Tata
yo Jesucristo nuu ña ndii; ra ra kan kuvi
ra nuu va'a ndatiaku nuu takundi'i yuvi
na ndatiaku kii ña vaxi.
21 Saa chi xa'a ña xa indaa tiaa ke □xi'i
takundi'i va yuvi, ra xa'a ña xa tu inka

tiaa ke ni'i tu takundi'i yuvi ña ndatiaku va na.
22 Ra ña kuu takundi'i yuvi ndise'e ra Adán ke xi'i va na, ra ña kuu tu yuvi kuenda Tata yo Jesucristo ke ni'i na kutiaku va na.
23 Ndi su ña yo'o, ra ña iyoo ikun va kuvi ña, saa chi Tata yo Jesucristo kuvi ra nuu va'a ndatiaku va, ra ta xa na nandiko ra ke ndatiaku tu yuvi na kuu kuenda va ra.
24 Ra ta xa na ndi'i kuu ña yo'o, ra saa ke ndi'i tu xa'a ña yuuvi yo'o va, ra mii saa kuvi tu ña sandi'i Tata yo Jesucristo xa'a takundi'i ndiee ña ndiva'a iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, xi'in na kuna'nu xa'ndia chiñu, xi'in takundi'i ña'a ña ndee nuu ndivi, ra ndataxi ra ndiayu ña kuu mii ra nda'a Ndioxi ra kuu Tata yo.
25 Saa chi ndia nii ña'a kuchüun kasi nuu Tata yo Jesucristo, chi mii ra kuvi ra ꞌxa'ndia chiñu vichin, ra ka'ndia chiñu tu ra, iin saa ndia kii ña sandi'i ra xa'a takundi'i yuvi na kanita'an xi'in va ra;
26 ra ña ndikun va'a sandi'i ra xa'a kuvi ña saa ini xini yoo, ña kuu ña xa'ni yuvi va.
27 Saa chi mii tu'un Ndioxi ke ka'an va ña ku'un takundi'i ña'a tixi xa'a Tata yo Jesucristo, ra ña iyoo kaxi va kuvi ña ka'an tu'un Ndioxi, saa chi kä'an ña ña ndikaa Tata yo Ndioxi tixi xa'a Tata yo Jesucristo, saa chi mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra taan takundi'i ña'a tixi xa'a Tata yo Jesucristo.
28 Ra ta xa na ka'ndia chiñu Tata yo Jesucristo nuu takundi'i ña'a, saa ra saninu tu ra mii va ra, nuu Tata yo Ndioxi, ra taxi ndiayu nda'a ra ña ka'ndia ra chiñu nuu takundi'i ña'a. Ra saa ke va'a indaa Ndioxi va kuvi ra na ka'ndia chiñu nuu takundi'i ña'a.
29 Ra tu saa va ke iyoo ña, ¿ra ni ke sa tu yuvi na chichi nuu na ndii, tu kuëe ndatiaku na ndii kan?
30 ¿Ra tu kuëe ndatiaku va tu na ndii, saa ra nichuun ke xa'ni ndi mii vi ndi ña xika ndi ka'an ndoso ndi tu'un Ndioxi nuu yuvi iin takundi'i kii tu saa?
31 Ra ña ndixa va ke ꞌka'an yu xi'in ndo ñani yo, saa chi iin ta ku'va kutiaa ini yu xi'in ndo xa'a ña ꞌndíkun ndo ichi Tata yo Jesucristo, ra iin ku'va saa kuvi tu ña xika iyo yu ña iyu'vi yu ña kuvi yu iin takundi'i kii va.
32 Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo, ra xa'a ña ndo'o yu xi'in yuvi na iyoo ta ku'va iyoo kiti kue'e na ndee ñuu Éfeso va ke kachi yu saa; ndi su köo ya'vi ndiaa vi tu ña ꞌxa kuachi yu xi'in na, tu kuëe ndatiaku na ndii. Ra tu kuëe ndatiaku na ndii, saa ra, ¿a va'a ka va tu na sa yo ta ku'va ka'an yuvi na ka'an kachi su'va?: "Na ko'o yo, ra na kuxi va yo, saa chi vaxi kii ra yo kuvi va kuvi yo", kachi na.
33 Ndi su na kandixa ndo ña ka'an na xi'in ndo, saa chi na sanda'vi ndo'o va kuvi na. Ta ku'va kachi tu'un ndichi ña kachi su'va: "Tu na kuta'an kun xi'in yuvi ki'vi, saa ra sandi'i va na xa'a ña va'a ña xa yuna'a kun ꞌxa kun, kachi ña."
34 Chi ña xiniñu'u sa ndo ke vivii va na kutiaku ndo, ra na koo ndaku va nima ndo, ra na sä ka ndo chiñu ki'vi, saa chi sava ndo, ra va'a ni xa ndikun va ndo Ndioxi, ndi su täan xinu va'a ini ndo ña kundaa va'a ini ndo xa'a ichi ra. Ña kan ke ka'an yu ña yo'o xi'in ndo ña va'a na kuka'an nuu ndo.

Ndia ku'va ke koo na ndii ta xa na ndatiaku na

35 Ra sava ndo ꞌndakatu'un kachi ndo saa: "¿Ndia ku'va ke ndatiaku na ndii? ¿Ra ndia ku'va ke koo tu iki kuñu na ta xa na ndatiaku na?", kachi ndo.
36 Ra ña kachi ndo saa, ra ña köo va'a ya'vi ndiaa vi kuvi ña ndakatu'un ndo, saa chi ta chi'i yo iin tata, ra ña xi'i va kuvi ña, ra saa vi ke ꞌndutia tuku ña.
37 Saa chi ta chi'i yo, ra süvi mii itu ke chi'i yo, chi nuni va ña ke chi'i yo, ra saa ke va'a ndutia ña, ra nduu ña itu, ra saa ke kuu tu xi'in takundi'i va ña'a ña chi'i yo.
38 Ndi su Ndioxi va kuvi ra xava'a ña'a ña chi'i yo, ra ta ku'va kuni mii ra ke ꞌxa ra xi'in takundi'i va ña.
39 Ra mii saa ke iyoo tu iki kuñu va, saa chi kuëe inuu ña, chi iki kuñu yuvi, ra xa siin va iyoo ña nuu iki kuñu kiti; ra xa siin tu iyoo iki kuñu kiti ri ndachi nuu iki kuñu tiaka va.
40 Ra iyoo tu iki kuñu ña iyoo ndivi va, ra iyoo tu iki kuñu ña iyoo nuu ñu'ú va, ndi su xa siin va iyoo iki kuñu ña iyoo ndivi nuu ña iyoo nuu ñu'ú.

41 Ra iyoo tu ñu'ù va, ra saa tu yo̱o̱ va,
ndi su xa siin va ye'e ñu'ù, ra xa si'in tu
ye'e yo̱o̱ va, ra saa tu iyoo kimi va chi xa
siin xa siin va ye'e ri.
42 Ra saa ke iyoo tu ña ndatiaku na ndii
va. Saa chi iki kuñu na ndii ña nduxin
na, ra ña tia'yu va kuvi ña, ndi su ta xa
na ndatiaku na ra iki kuñu ña kuëe ndi'i
xa'a va ke nduu iki kuñu na.
43 Saa chi tu nduxin na iin ña'a ña köo
ya'vi ndiaa, ra ndatiaku iin ña'a va'a ni
va. Ra tu nduxin tu na iin ña'a ña köo
ndiee, ra ndatiaku iin ña'a ña ndaku ni
va.
44 Ra iki kuñu ña kuu mii na ndii nuu
ña yuuvi yo'o ke nduxin va na, ra ta xa
na ndatiaku tu na, ra xa ta'an iki kuñu ña
iyoo ndivi va ke nduu iki kuñu na. Saa
chi tu iyoo iki kuñu ña kuu mii yo nuu ña
yuuvi yo'o vichin, saa ra koo tu iki kuñu
yo ndivi va.
45 Ra mii saa ke kachi tu tu'un Ndioxi
ña tiaa na xina'a va: “Tiaa ra xinani Adán
kuvi ra nuu va'a xitiaku va”; ndi su Cristo,
ra kuu Adán, ra ndikun xaa, ra tachi ña
taxi ña tiaku va kuvi ra kan, kachi ña.
46 Ra süvi ta'an iki kuñu ña iyoo ndivi
kuvi ña nuu; chi iki kuñu ña kuu mii yo
nuu ña yuuvi yo'o va kuvi ña nuu.
47 Ra tiaa ra nuu, ra xi'in ñu'u va ke
kuva'a ra, ra ta ku'va iyoo mii yo ke
ndixiyo va ra; ndi su tiaa ra uvi ra kuu
Tata yo Jesucristo, ra ndivi va ke kee ra
kan.
48 Ra takundi'i yoo na ndee nuu ñu'u, ra
ta ndixiyo iki kuñu tiaa ra nuu kan va ke
iyoo iki kuñu yo; ndi su yoo na koo ndivi
ra iki kuñu ña iyoo ndivi ta'an ña kuu mii
iki kuñu Tata yo Jesucristo ña iyoo ndivi
va ke koo iki kuñu yo.
49 Ra ta ku'va iyoo yo vichin ña kuu mii
yo iki kuñu tiaa ra nuu, ra kuva'a xi'in
ñu'u, ra saa ke koo tu yo, ña kuu mii yo
iki kuñu Tata yo Jesucristo ra kee ndivi
va.
50 Ra na kundaa ini ndo, ñani yo, chi ña
kuu iki kuñu, ra küvi vi koo ña kan ndivi
nuu xa'ndia Ndioxi chiñu; saa chi ña'a ña
ndi'i xa'a, ra küvi vi koo ña nuu iyoo ña'a
ña kuëe ndi'i xa'a.
51 Ndi su kuni yu ña na kundaa ini
ndo xa'a ña kuu, kii ña vaxi, ña kundaa
ini takua Ndioxi xa'a: kii kan, ra süvi
takundi'i yo kuvi yo kuvi, ra saa ke ku'un
yo xi'in ra; ndi su iin takundi'i va tu yo
ndasama ña ku'un yo xi'in ra.
52 Ra iin kama su'va va ke kuu ña yo'o,
saa chi iin ta ndakoto yo ra ndakuani va
yo ke kuu ña, ra saa ke kuni so'o yo ña
nda'yu itun tivi na, tu ndikun va'a nda'yu,
ra ta xa na nda'yu itun kan ke ndatiaku
na ndii, ra ndia nii ka kii küvi ka na; ra
yoo na tiaku tu ndasama va.
53 Saa chi iki kuñu ña kuu mii yo ña
ndi'i xa'a, ra ña xiniñu'u va ke nduu ña
iki kuñu ña kuëe ndi'i xa'a; ra saa tu ña
xi'i va iki kuñu yo, saa chi ña xiniñu'u va
ke nduu ña iki kuñu ña küvi ka.
54 Ra ta xa na nduu iki kuñu yo ña ndi'i
xa'a kuu mii yo, iki kuñu ña kuëe ndi'i
xa'a, ra nduu tu iki kuñu yo ña xi'i, iki
kuñu ña küvi ka, ra saa ke xinu nuu tu'un
Ndioxi ña tiaa na xina'a ña ka'an, kachi
su'va: “Ña xa'ni, ra xa ndi'i va xa'a ña,
saa chi xa ndiatiaku va Cristo.
55 Yó'o̱, ña xa'ni yuvi, ¿ndia chi kua'an
ndiee kun ña xa'ni yuvi vichin? Ña xa'ni,
¿ndia mii kua'an ña xakanaa kun xi'in
vichin?”, kachi ña.
56 Ra chiñu ki'vi ña □xa va yo kuvi ña
taxi ndiee nda'a ña xa'ni ña sandi'i ña
xa'a yo, ra ña taxi tu ndiee nda'a kuachi
ña xa yo kuvi ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés va.
57 Ndi su na tixa'vi ni Ndioxi, xa'a ña
□taxi ra ndiee nda'a yo ña xa tiaa yo nuu
chiñu ki'vi xi'in nuu ña xa'ni, xa'a ña xa
Tata yo Jesucristo.
58 Ra xa'a ña kan ke kuni yu ña ndinuni
ni na kaka ndo ichi Ndioxi, ñani mii yu,
ra iin takundi'i kii va na sachiñu ndo nuu
Tata yo Jesucristo; saa chi vichin, ra xa
□kundaa va ini ndo, chi süvi ña uun kuvi
ña xachiñu ndo nuu Tata yo Jesucristo.

16

Xu'un ña □ndakaya ku'un nda'a na ve'e ñu'u ñuu Jerusalén

1 Ra vichin □ka'an tu yu xi'in ndo xa'a
xu'un ña chindiee ta'an ndo xi'in na ñani
yo na ndikun Jesucristo na ndee ñuu
Jerusalén, ra ta ku'va xa'ndia yu chiñu
nuu na ve'e ñu'u ña iyoo chi Galacia ke
na sa tu ndo'o va.
2 Ta iin, iin kii ña ki'in xa'a semana
kuvi ña na chindu'u siin ndo lo'o xu'un ña

xakanaa ndo iinii saa semana, ra ta ku'va
iyoo mii xu'un ña ka'an ni'ni Ndioxi nima
ndo taxi ndo ke na taxi va ndo, ra saa ke
va'a na ndakäya numi ndo ña ta xa na
xaa yu.
3 Ra xa na tava va ndo ndia ñani yo,
ndia ku'un ndiaka xu'un ña ku'un nda'a
na ñani yo na ndee ñuu Jerusalén, ra ta
xa na xaa yu, ra taxi yu tutu ña ku'un xi'in
ndia ña va'a na ndaki'in mani na ndia.
4 Ra tu ña xiniñu'u kuvi tu ña ku'un tu
mii yu ñuu Jerusalén, saa ra ku'un ndia
xi'in va yu.

Ndakani ini ra Pablo xa'a ña kee ra ku'un ra

5 Ra ta xa na xaa yu ñuu Corinto ñaa,
ra xi'na ka va chi Macedonia ke xiniñu'u
ya'a yu, ra saa vi ke xaa yu.
6 Ra kuachi va yu lo'o xi'in ndo, ra
nuu xa va'a tu, ra a kusana kuachi tu yu
takundi'i yoo savi va xi'in ndo, ra saa ke
va'a chindiee ta'an ndo xi'in yu ña va'a
ku'un yu nuu xiniñu'u ku'un yu.
7 Saa chi kuëe kuni yu iin takua ya'a too
yu kuni yu ndo'o, chi ña kuni yu ke kuachi
va yu xi'in ndo, tu mii Tata yo Jesucristo
kuni.
8 Ndi su ñuu Éfeso yo'o va kuachi ña'a
yu vichin, iin saa ndia kii ña koo viko
Pentecostés.
9 Saa chi nuña ni va ña kuvi ka̱'a̱n
ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesu-
cristo nuu yuvi, ra kaku na, ra va'a ni ña
ndixa ke iyoo ni va tu na saa ini xini yu'u.
10 Ra tu na xaa ra Timoteo nuu ndo, ra
vivii va na ndaki'in ndo ra, ra saa ke va'a
na kusii ini ra koo ra xi'in ndo, saa chi ta
ku'va iyoo yu'u ña xika yu chiñu nuu Tata
yo Jesucristo ke iyoo tu ra kan va.
11 Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo
ña na kundäsi ndo ra. Chi ña xiniñu'u
sa ndo ke, na chindiee ta'an ndo xi'in va
ra, ña va'a vivii na koo ra ichi ña nandiko
tuku ra kixi ra koto'ni ra yu'u, saa chi yu'u
xi'in na ñani yo yo'o, ra ndiatu va ndi ña
nandiko ra ña koto'ni ra ndu'u.
12 Ra ndika'an ni tu yu xi'in ra ñani yo
Apolos va ña na xaa ra xi'in ndia ñani yo
ña koto'ni ndia ndo'o, ra ndiküvi vi xaa
ra vichin, ndi su ta xa na kuvi ra xaa va
tu ra.

Ti'vi ra Pablo tu'un ndioxi kua'an nuu na ve'e ñu'u

13 Ra na koo nduvi ni ndo, ra ndinuni
ni na kandixa ndo Tata yo Jesucristo. Ra
ndaku ni na koo nima ndo, ra ndiee ni tu
na koo ini va ndo.
14 Ra takundi'i chiñu ña xa ndo, ra xi'in
ña ku'vi ini ña iyoo nuu va ndo ke na sa
ndo ña.
15 Ra xa kundaa va ini ndo, ñani yo,
saa chi na ve'e ra ñani yo Estéfanas, na
ndee chi Acaya kuvi na nuu va'a kandixa
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra xa'a
na xachiñu na ña chindiee ta'an na xi'in
na ñani yo, na ndikun Tata yo Jesucristo.
16 Ra xa'a ña kan ke nduku yu ña mani
nuu ndo ña na kandixa va ndo na, ra
saa tu na sa ndo xi'in takundi'i ka tu na
ndinuni ni xachiñu nuu Tata yo Jesucristo
va.
17 Ra kusii ni ini yu ña xaa ra ñani
yo Estéfanas, xi'in ra Fortunato, xi'in ra
Acaico ña xito'ni ndia yu'u, saa chi va'a
ni ndiküvi va kixi ndo'o, ndi su xaa va
ndia yo'o.
18 Ra ndataxi ndia tu'un ndiee ini nda'a
yu, ra saa tu xa ndia xi'in ndo'o va. Ra
yuvi na xa ta ku'va xa ndia yo'o, ra
xiniñu'u na sa to'o va ndo na.
19 Ra na ñani yo, na ve'e ñu'u na ndee
chi Asia yo'o kuvi na ti'vi tu'un ndioxi xaa
nuu ndo. Ra saa tu ra ñani yo Aquila, xi'in
ña Priscila yasi'i va ra, ra ti'vi tu na ñani
yo na ndakuta'an ve'e va na tu'un ndioxi
xaa ña nuu ndo, xa'a ña xa ndakundikun
na Tata yo Jesucristo.
20 Ra na ndaki'in ndo tu'un ndioxi ña
ti'vi takundi'i na ñani yo xaa nuu ndo, ra
na ka'an ndioxi tu mii va ndo xi'in ta'an
ndo, xi'in ña to'o ña kuu mii ndo.
21 Ra takua ña yo'o kuvi ña tiaa mii
yu'u, ra Pablo ña ka'an ndioxi yu xi'in
ndo.
22 Ra tu ndia yuvi kuëe kü'vi ini xini
Tata yo Jesucristo, saa ra na tavi chi'ña
va na. ¡Ra na kundaa ini ndo, chi xa
ndinumi va nandiko Tata Jesucristo.
23 Ra Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a
kuta'vi ndo.
24 Ku'vi ni ini yu xini yu ndo'o xa'a ña
ndikun ndo Tata yo Jesucristo. Saa koo.

Tutu ña uvi ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Corinto

Ka'an Ndioxi ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u

1 Yu'u, ra Pablo, ra kana Tata yo Ndioxi,
ña xika yu chiñu nuu Tata yo Jesucristo,
xi'in ra ñani yo Timoteo, kuvi ndi, tiaa
tutu yo'o xaa ña nuu ndo'o, na ve'e ñu'u
Ndioxi na ndee ñuu Corinto, ra saa tu na
ndee chi Acaya va.
2 Ra na ndaki'in ndo ña va'a ña taxi Tata
yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo, ra va'a
ni na koo ndo.

Ndioxi kuvi ra chindiee ta'an xi'in yo nuu tundo'o

3 Ra na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi
Iva Tata yo Jesucristo, saa chi ra kan kuvi
Tata yo, ra kunda'vi ni ini ra xini ra yoo,
ra taxi ni ra tu'un ndiee ini nda'a yo.
4 Ra ra kan kuvi ra taxi tu'un ndiee
ini nda'a ndi, ta ndo'o ndi ndia ndia ka
tundo'o, ña va'a na taxi tu ndu'u va tu'un
ndiee ini nda'a yuvi na ndo'o tundo'o, ra
ta ku'va taxi Ndioxi tu'un ndiee ini nda'a
ndi ke taxi tu ndu'u va tu'un ndiee ini
nda'a na ñu'u nda'a tundo'o.
5 Ra ta ndiee ni ndo'o ini ndi ña ndikun
ndi Cristo, ra saa ke tiaa ni tu taxi mii ra
tu'un ndiee ini nda'a va ndi, ta ndo'o ndi
ndia ndia ka ña.
6 Ra ña ndo'o ni ndi, ra xa'a ña va'a na
ndaki'in ndo'o tu'un ndiee ini, xi'in xa'a
ña kaku va ndo kuvi ña; ra tu taxi tu
Ndioxi tu'un ndiee ini nda'a ndi, ra xa'a
ña na ndaki'in ndo tu'un ndiee ini, xi'in
xa'a ña kaku va ndo kuvi ña, ra taxi tu
ra ndiee ndo ña va'a na sa ndiee ini ndo
xa'a ña ndo'o ni ini ndo, ta ku'va ndo'o
ndu'u va.
7 Ra xa'a ña ndo'o ini ndo ta ku'va ndo'o
ini ndu'u, ra kundaa kaxi va ini ndi, ña
ndaki'in tu ndo tu'un ndiee ini xi'in va
ndi sa Ndioxi.
8 Ñani yo, kuni ndi na kundaa ini ndo,
xa'a tundo'o ña ndo'o ndi chi Asia. Saa
chi tiaa ni kua'a ña u'vi ndo'o ndi, ra
ndixäni ka vi ini ndi ña sa tiaa ndi nuu ña,
ra nii ndixïndiaa ka tu ini ndi ña kutiaku
va ndi.
9 Chi ña xani ini ndi ke kuvi va ndi. Ra
ña kuu ña yo'o, ra ña va'a na kondiäa
ka ini ndi mii va ndi kuvi ña, chi ña
sakua'a ndu'u ña kondiaa ini ndi Ndioxi,
ra sandatiaku na ndii va kuvi ña.
10 Ra sakaku va ra ndu'u nuu tundo'o
ña kuni ka'ni ndu'u, ra sakaku ra ndu'u
vichin va, ra mii Ndioxi kuvi tu ra ndiaa
ini ndi ña sakaku ra ndu'u kii ña vaxi va.
11 Ra saa ke kuu va, saa chi ka'an ni ndo
xi'in ra xa'a ndi. Saa chi ña kua'a ni ndo
ka'an xi'in Ndioxi xa'a ndi ña na kondiaa
ra ndu'u, saa ra kua'a ni tu na ndataxi
tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ndo'o va.

Ndixä'an ka ra Pablo ñuu Corinto

12 Ra kusii ni va ini ndi, saa chi kundaa
kaxi va ini ndi, ña vivii va xa ndi xi'in
takundi'i yuvi, ra saa tu xi'in ndo'o va, ra
iyoo ikun takundi'i va chiñu ña xa ndi,
ra ña ndaa va xa ndi. Ra süvi xi'in ña
ndichi ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o ke xa
ndi ña, chi xa'a ña nda'vi ni ini Ndioxi va
ke chindiee ta'an ra xi'in ndi ña xa ndi
ña.
13 Ra takundi'i tutu ña tiaà ndi ndixaa
nuu ndo, ra köo ña u'vi ni nditiaa ndi, chi
ña kuvi ka'vi ndo, ra kundaa ini ndo xi'in
va kuvi ña. Ra ña ndiatu yu ke na kundaa
kaxi ini ndo xi'in va ña,
14 ta ku'va kundaa ini ndo xi'in lo'o ña
xa ndika'an ndi xi'in ndo xa'a va. Ña va'a
na kusii ni ini ndo xa'a ña xa ndi, ra kusii
ni tu ini ndu'u va xi'in ndo, kii ña nandiko
Tata yo Jesucristo.
15 Ra xa'a ña ndiaa ini yu ndo'o ña
kundaa ini ndo ña ka'an yu xi'in va ndo
kuvi ña, xi'na ka va ndo'o kuvi na kuni
yu xaa yu kuto'ni yu, ra uvi vi ichi ke xani
ini yu xaa yu kuto'ni yu ndo'o, ña va'a na
kusii ni ini ndo;
16 ra ña xani ini yu ke ya'a yu kuto'ni yu
ndo'o, ta kua'an yu chi Macedonia va, ra
ya'a tuku tu yu kuto'ni yu ndo'o ta xa na
nandiko va yu. Ra saa ke kuvi chindiee
ta'an ndo xi'in yu ña va'a ku'un yu chi
Judea.
17 Ra na kundaa ini ndo, nichuun ke
ndixäa yu ña kuto'ni yu ndo'o: ¿a süvi
ña ndinuni va ke ndixani xini yu ña xaa
yu koto'ni yu ndo'o, tuvi ndo? ¿Ra a ta
ku'va xa na yuuvi yo'o ta ka'an na “va'a”

iin too lo'o, ra iin kani lo'o tu xa ka'an na
ña “küvi” ka va, ke xa yu, tuvi ndo?
18 Na kundaa ini ndo, chi süvi saa iyoo
ña, ra kundaa tu ini mii va Ndioxi ña kuë
ndika'an ndi xi'in ndo ña “va'a” iin too
lo'o, ra iin kani lo'o tu xa ndaka'an ndi
ña “küvi” ka va.
19 Saa chi Tata yo Jesucristo, ra kuu se'e
Tata yo Ndioxi, ra ka'nu, ra kuë ka'an vi
ra kan ña “va'a” iin too lo'o, ra iin kani
lo'o tu xa ndaka'an ra ña “küvi” ka va.
Ra ra kan kuvi ra ka'an ndoso ra Silvano
xa'a nuu ndo, ra saa tu ra Timoteo, ra saa
tu yu'u va. Ra takundi'i ña ka'an Tata yo
Jesucristo, ra saxinu ndi'i va ra nuu ña.
20 Saa chi Tata yo Jesucristo kuvi ra
saxinu nuu takundi'i va ña kindoo Ndioxi
sa ra. Ña kan ke ta ndasaka'nu yo
Ndioxi, xa'a ña xa ndakundikun yo Tata
yo Jesucristo, ra ka'an yo, kachi yo saa,
“saa koo”.
21 Ra mii Tata yo Ndioxi va kuvi ra
chindiee ta'an xi'in yo ña xa nduu yo iin
xi'in Tata yo Jesucristo, ra mii ra kuvi tu
ra ndasa yii yoo va.
22 Ra xakin ra tuni ra yoo, ra taxi tu ra
Tachi Yii ra iyoo nima va yo, ra ña xa ra
su'va ra ra xa nduxa va kuvi ra xi'in mii
ra ña taxi ra ña'a ña kindoo ra taxi ra
nda'a yo kii ña vaxi.
23 Ra xa'a ña täan xaa yu ñuu Corinto
ñaa ta ku'va xani ini yu, ra xa'a ña
ndiküni yu kaña'a yu xi'in va ndo kuvi
ña, ra kundaa tu ini mii va Ndioxi xa'a
ña, ra ña ndixa va ke ka'an yu xi'in ndo.
24 Ra süvi chiñu ke kuni ndi ka'ndia ndi
nuu ndo ndia ku'va ke xiniñu'u kandixa
ndo, saa chi xa xi'in ndinuni nima va ndo
ndiaa ini ndo Ndioxi; ra na kundaa ini
ndo, chi xi'in va ndo ke kuni ndi chindiee
ta'an ndi ña na kusii ni ka ini va ndo.

2

1 Ra xa'a ña kan ke ndixäa yu kuto'ni yu
ndo'o, ña va'a na sakusüchi yu ini ndo.
2 Saa chi tu na sakusuchi yu ini ndo, saa
ra köo inka yuvi na kuvi sandakindiee ini
yu, ña na koo sii ni ini yu nuu ndo. Chi
indaa ndo'o na kuni yu sakusuchi yu ini
va kuvi na kuvi sandakindiee ini yu ña na
koo va'a ña.
3 Ra xa'a ña kan ke va'a ka ndia tutu va
tiaa yu ndixaa nuu ndo, saa chi ndiküni
yu ña xaa yu nuu ndo ña sakusuchi ndo
ini yu, saa chi ini va yu ke xiniñu'u sakusii
ndo. Ra xa kundaa kaxi va ini yu chi tu na
kusii ini yu'u, saa ra kusii ni tu ini ndo'o
va.
4 Ra ta tiaà yu tutu ña kuxaa nuu ndo, ra
tiaa ni va kusuchi ini yu, ra ndia xaku va
yu; ndi su nditï'vi yu ña xaa ña nuu ndo
ña sakusuchi yu ini ndo, chi ña kuni yu
ke na kundaa ini ndo ña tiaa ni ku'vi ini
yu xini yu ndo'o va.

Ka'an ra Pablo xi'in na ña na koo ka'nu ini na xa'a tiaa ra xa kuachi

5 Ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra süvi ra
ya'a yu'u kuvi yu chi ña ndaa va kuvi
ña, saa chi tiaa ra sakusuchi ini yu, ra
süvi takua indaa mitu'un yu'u kuvi ra
ndikusuchi ini sa ra, chi kua'a ni tu ndo'o
va kusuchi ini xa ra.
6 Ra xa kua'a ni va ndo taxi tundo'o
nda'a ra xa'a ña xa ra kuachi ta
ndakuta'an ndo ndikata'an ndo, ra xa
nani saa na koo va ña.
7 Ra ña xiniñu'u sa ndo vichin ke,
na koo ka'nu ini ndo xa'a va ra, ra na
ndachikaa ndo tu'un ndiee ini xi'in va ra,
ña va'a na kusüchi ni ka ini ra.
8 Xa'a ña kan ke xaku nda'vi yu nuu
ndo, ña na ndaña'a ndo mii ndo nuu ra,
ña ku'vi ini ndo xini ndo ra.
9 Ra ña tiaa yu tutu, ña ka'an xa'a ña xa
tiaa ñaa, ña xaa ña nuu ndo, ra ña va'a
na kotondoso yu ndo'o va kuvi ña, xi'in
xa'a ña va'a na kundaa ini yu a xiin tu
ndo ña sa ndo takundi'i chiñu ña xa'ndia
yu nuu va ndo kuvi ña.
10 Ra na kundaa ini ndo, chi tu xa
ka'nu ini ndo xa'a ra xa kuachi, saa ra xa
ka'nu tu ini yu'u va xa'a ra, ra xa'a ña
ku'vi ini yu ndo'o va kuvi ña xa ka'nu ini
yu xa'a ra nuu Cristo, ra köo ka xa'a ña
xa ra nuu yu.
11 Ra na ndaki'in mani va yo ra, ña va'a
na täxi yo ña sa tiaa timia'a nuu yo ña
sanda'vi ri yoo; saa chi xa kundaa va ini
yo ndia ku'va ke xa ri.

Nindi'i ni ini ra Pablo xa'a na ñuu Corinto ta ndixiin ra ñuu Troas

12 Ra te ndixaa yu ñuu Troas ña ka'an
ndoso yu tu'un va'a xa'a Jesucristo, ra
va'a ni xinuña ni va ña ka'an ndoso yu
nuu na.

13 Ndi su ndiküvi ka'an ndoso yu nuu
na, chi sandi'i ni va ña ini yu, saa chi
köo ra ñani yo Tito ndixaa ndataxi ra
chiñu nuu yu xa'a ndo, ra xa'a ña kan ke
nindiayu ta'an yu xi'in na ñuu Troas, ra
ndaki'in yu kua'an yu chi Macedonia va.

Jesucristo kuvi ra taxi ndiee na ve'e ñu'u ña xa tiaa na

14 Ra na tixa'vi Ndioxi, saa chi ra kan
kuvi ra chindiee ta'an xi'in ndi, xa'a
ña xa Jesucristo, ra xakanaa ndi xi'in
ra vichin, ra ndu'u kuvi ndia xiniñu'u
Ndioxi ña ka'an ndoso ndi tu'un ra ini
kuvi, ra iin ta iyoo xiko xa'an tami saa
iyoo tu'un ra nuu na.
15 Saa chi ndu'u, ra ta iyoo xiko xa'an
tami ña kuu mii Cristo va ke iyoo ndi nuu
Ndioxi, ra ndutia ndoso ña kua'an ña nuu
yuvi na kaku, ra saa tu nuu yuvi na kuëe
kaku va.
16 Ra xiko ña ka'an yo xa'a yo'o, ra ta
iyoo xiko iin ndii va iyoo ña nuu yuvi na
kuëe kaku, ndi su nuu yuvi na kaku, ra ta
iyoo xiko ña taxi ña tiaku va iyoo ña. Ra
na kundaa ini ndo, chi tu köo Ndioxi xi'in
yuvi, ra ndia nii na kuchüun sa vi chiñu
yo'o.
17 Ra ndu'u, ra xïka ndi xiko ndi tu'un
Ndioxi, ta ku'va xa sava na xika sanda'vi
yuvi, chi xi'in ndinuni nima va ndi xika
ndi ka'an ndoso ndi nuu na, xa'a ña
ndikun ndi Jesucristo, ra mii va Ndioxi
kuvi ra ndikaxin ndu'u ña xachiñu ndi
nuu Jesucristo.

3

Tu'un xaa ña kindoo Tata yo Jesucristo xi'in yo

1 Ra ña kachi ndi su'va, ¿ra a xa'a mii
va ndi ke ka'an va'a ni ndi tuvi ndo?
¿Ra a ndiakua xiniñu'u ña'a vi ndi tutu
ña ndakuiin xa'a ndi nuu ndo? ¿Ra a
ndiakua xiniñu'u tu nduku vi ndi tutu ña
ndakuiin xa'a ndi nuu ndo, ta ku'va xa
sava ndia ka'an ndoso tu'un Ndioxi?
2 Na kundaa ini ndo, chi süvi saa iyoo
ña, chi mii va ndo kuvi na kuu tutu ña
ndakuiin xa'a ndi; ra ndia ta iyoo ña
ndika'yu va iyoo ña nima ndi, ra takundi'i
va yuvi kundaa ini xa'a ña, ra ka'vi va
tu na ña.
3 Ña kan ke ndo'o, ra ta iyoo tutu ña tiaa
mii Cristo va ke iyoo ndo, ra ndataxi ra
ndo'o nda'a ndi. Ra süvi tutu ña ndika'yu
xi'in ndutia ra ka'yu kuvi ña nditiaa ra
ña, chi xi'in Tachi Yii Ndioxi, ra tiaku va
kuvi ña tiaa ra ña; ra nii süvi tu sata iin
yuu ke nditiaa ra ña, chi nima va ndo ke
tiaa ra ña.
4 Ra ña kachi ndi su'va xi'in ndo xa'a
ña yo'o, ra ña ndixa va kuvi ña, saa chi
xa'a ña xa Cristo va kuvi ña ndiaa ini ndi
Ndioxi, ña kuu ña ña ndixa.
5 Ra ña kachi ndi saa, ra süvi ndu'u kuvi
ndia iyoo ni ña xinituni ña kuvi sa ndi
takundi'i chiñu; chi mii va Ndioxi kuvi ra
taxi ña xinituni ndi ña xa ndi ña.
6 Saa chi mii va Ndioxi kuvi ra taxi
ña xinituni nda'a ndi ña kuu ndi ndia
xachiñu nuu ra xi'in ndiayu xaa ña
kindoo ra xi'in yo. Ra ndiayu xaa yo'o,
ra kuëe inuu ña xi'in ndiayu ña ndika'yu
sata yuu ña kindoo Ndioxi xi'in ra Moisés,
chi ndiayu ña kindoo ra xi'in yo vichin, ra
Tachi Yii va kuvi ña taxi ña xinituni yo ña
kandixa yo. Ra ndiayu ña kindoo Ndioxi
xi'in ra Moisés ra ña xa'ni va kuvi ña kan
yoo, ndi su Tachi Yii, ra ña taxi kutiaku
va yo kuvi ña kan.
7 Ra ndiayu Ndioxi ña ndika'yu sata yuu
ña kindoo ra xi'in ra Moisés, ra va'a ni
ndiayu ña sandi'i xa'a yuvi kuvi va ña,
ndi su ta ndaki'in ra Moisés ña ra ndixiyo
ni va ndiee ña, saa chi ndia nii na ñuu
Israel ndiküvi koto'ni nuu ra Moisés xa'a
ña xiye'e ni nuu ra xi'in ndiee ña kuu mii
ndiayu kan. Ra ña ye'e kan, ra kuee kuee
ndi'i xa'a va ña.
8 Ra tu ndixiyo ni va ndiee xi'in ndiayu
kan, saa ra vi'i ni ka va ndiee iyoo xi'in
ndiayu xaa ña taxi Tachi Yii nda'a yo
vichin.
9 Ra na kundaa ini ndo vichin, chi tu
ndiayu ña kindoo Ndioxi xi'in ra Moisés,
ra ña sandi'i xa'a va yo kuvi ña, ra
ndixiyo ni va ndiee xi'in ña, ¡saa ra iyoo
ni ka va ndiee xi'in tu'un Ndioxi ña ka'an
xa'a yo, ña nduu yo, ta ku'va iyoo yuvi na
köo ka kuachi!
10 Saa chi ndiayu Ndioxi ña ndixiyo ni
ndiee ta yachi, ra kuëe inuu vi ña xi'in
ndiayu ña iyoo ni ka ndiee, ña iyoo xi'in
yo vichin.
11 Saa chi tu ndixiyo ni va tu ndiee xi'in

ndiayu ña ndi'i xa'a, saa ra vi'i ni ka va tu
ndiee iyoo xi'in ndiayu xaa ña kuëe ndi'i
xa'a vichin.
12 Ra xa kundaa kaxi va ini ndi, chi saa
ke iyoo va ña yo'o, ña kan ke va'a kuëe
xa uvi ini vi ndi ña ka'an ndi xa'a ña xi'in
ndo.
13 Ra kuëe □xa ndi, ta ku'va xa ra
Moisés ña ndasi ra nuu ra xi'in tikoto, ña
va'a na küni na Israel ña ndi'i xa'a ndiee,
ña ye'e ni ña □ndi'i xa'a, ña ndixiyo xi'in
ra.
14 Ndi su na Israel ra ndikundäa vi ini
na xi'in ña, ña kan ke ndia vichin, ra ta
ka'vi na ndiayu Ndioxi ña yata ña ndakoo
ra Moisés, ra ndasi va tikoto kan nuu na,
ra täxi ña kundaa ini na, saa chi täan
kutia'a tikoto kan nuu na, ra ndia ta xa na
kandixa na Cristo vi ke sakutia'a ra tikoto
ña ndasi nuu na.
15 Ra ndia kii vichin, ra ta ka'vi na
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra ta
iyoo iin tikoto va iyoo ña ndasi sata ña
xinituni na, ra küvi kundaa ini na xi'in
ña ka'vi na.
16 Ndi su yuvi na kuyachin nuu Tata yo
Jesucristo, saa ra sakutia'a va ra tikoto ña
ndasi sata ña xinituni na.
17 Ra Tata yo Jesucristo, ra Tachi va kuvi
ra, ra nuu iyoo Tachi ña kuu mii ra, ra
saña ndika va yuvi.
18 Ra xa'a ña kan ke takundi'i yoo na xa
kandixa Tata yo Jesucristo, ra kuëe ndasi
ka tikoto nuu yo, chi xa ta iyoo yuu tata va
iyoo yo, ra □ndaña'a yo ña iyoo ndiee Tata
yo Jesucristo xi'in yo; ra xi'in ndiee yo'o
ke □ndasama yo ta iin iin kii, ña □nduu yo
ta ku'va iyoo Tata yo Jesucristo, saa chi ta
iin iin kii ra □taxi va ra ndiee ra nda'a
yo. Ra mii Tata Jesucristo ra kuu Tachi va
kuvi ra □xa ña yo'o.

4

1 Xa'a ña kan ke kuëe nandiko ini ndi,
xa'a ña xa ndi chiñu yo'o, chi xa'a ña
nda'vi ini Ndioxi va kuvi ña sakuiso chiñu
ra ndu'u xi'in chiñu yo'o.
2 Ra kundasi va ndi chiñu ña iyoo se'e,
xi'in chiñu ka'an nuu ña xa inka na; ra
nii xïka tu ndi ña sanda'vi ndi yuvi va, ra
nii säma tu ndi tu'un Ndioxi va. Chi ña
□xa ndi ke saña'a ndi yuvi xi'in ña ndaa
va, ña va'a na kuyachin na nuu Ndioxi.
3 Ra tu ña iyoo se'é va kuvi tu tu'un
Ndioxi ña ka'an ndoso ndi tuvi na, saa ra
takua nuu yuvi na ndi'i xa'a va kuvi ña
iyoo se'é ña.
4 Saa chi xa'a ña kuëe kandixa na
Ndioxi va kuvi ña sakuaa timia'a, ri kuu
ndioxi na yuuvi yo'o, ña xinituni na, ña
va'a na küni na ñu'u ye'e ña kuu tu'un
Ndioxi, ña kuu mii ndiee, ña kuu kuenda
Cristo, ra kuu na'na mii Ndioxi, ra tiaku.
5 Ra ña xika ndi ka'an ndoso ndi tu'un
Ndioxi, ra kä'an ndoso ndi xa'a mii ndi,
chi xa'a Jesucristo va ke ka'an ndoso ndi
ña kuu ra Tata yo; ra ña ka'an tu ndi
xa'a mii ndi ke kuu ndi, ndia xachiñu
nuu ndo'o xa'a ña kunda'vi ini Tata yo
Jesucristo xini ra yoo va.
6 Saa chi mii va Ndioxi, ra sandaye'e
ñù'ù ña kuu mii ra nuu ñaa, kuvi ra
sandaye'e ñù'ù ña kuu mii ra nima tu
ndu'u va, ra mii ñù'ù kan ke chindiee
ta'an xi'in ndi ña va'a kundaa ini ndi xa'a
ndiee ra, ña ka'nu, ña ye'e kuu mii Tata
yo Jesucristo va.

Na kundiaa ini yo Ndioxi

7 Ra nima va yo kuvi ña, iyoo ñù'ù ña
ye'e yo'o, vichin, ndi su yoo ra ta ku'va
iyoo kisi ñu'u ña ndasu va ke iyoo yo, ra
iyoo ña va'a ña ndiaa ya'vi ni yo'o ini yo.
Ra xi'in ña yo'o ke kundaa kaxi ini yo ña
köo vi ndiee yo, chi Ndioxi va kuvi ra kuu
mii ndiee ña ka'nu.
8 Xa'a ña kan ke, va'a ni ndo'o va ndi
tundo'o takundi'i nuu xika ndi, ndi su
□kuchüun vi ña sandi'i ña xa'a ndi, ra
va'a ni iyoo tu ña □sandi'i ini va ndi, ndi
su kuëe ndi'i ini vi ndi.
9 Ra va'a ni □táxí tu na ndu'u va, ndi
su kuëe ndakoo nda'a vi Ndioxi ndu'u; ra
va'a ni kuni va na sandi'i na xa'a ndi, ndi
su tiaku va ndi.
10 Ra ndia ndia ka nuu kua'an ndi, ra
xa iyoo nduvi va ndi ña ndo'o ndi, ta
ku'va ndo'o Tata yo Jesucristo, ña va'a na
kundaa ini yuvi ña iyoo ra nima ndi.
11 Ra ña tiaku ndi vichin, ra xa iyoo
nduvi va ndi ña kuvi ndi, xa'a ña ndikun
ndi Tata yo Jesucristo, ña va'a na kundaa
ini yuvi ña iyoo Jesucristo ini iki kuñu ña
ndi'i xa'a ña kuu mii ndi.
12 Ra ña ndo'o ndi su'va ña kuni kuvi
ndi, ra ña va'a na ni'i ndo'o ña kutiaku
nima va ndo kuvi ña.

13 Ra mii saa ke kachi tu tu'un Ndioxi,
ña kachi su'va va: “Xa'a ña ndinuni ni
kandixa yu yo'o va ke, ka'an yu xi'in kun”,
kachi ña. Ra mii saa ke □xa tu ndu'u va
ña kandixa ndi Tata yo Jesucristo vichin,
ra ka'an ndoso ndi xa'a va ra.
14 Saa chi kundaa va ini ndi, ña sandati-
aku Tata yo Ndioxi, Tata Jesucristo nuu ña
ndii, ra mii saa ke sa tu ra ña sandatiaku
ra yoo va, ra ndakuta'an ndi'i yo ku'un yo
koo yo xi'in va ra.
15 Ra ña ndo'o ndi takundi'i ña yo'o, ra
xa'a ña va'a na koo ndo'o va kuvi ña. Saa
chi tu kua'a ni yuvi na ndaki'in ña va'a
ña □taxi Ndioxi, ra ndataxi takundi'i va
na tixa'vi nda'a ra, ña va'a na nduka'nu
ni ka ra.
16 Xa'a ña kan ke, kuëe kuvita vi ini
ndi, saa chi va'a ni kuyata va iki kuñu ndi
kua'an ña, ndi su tachi ña kuu mii ndi, ra
ña nduxaa va kuvi ña ta iin, iin kii.
17 Saa chi tundo'o ña ndo'o ndi, ña
tiaku ndi vichin, ra ña lo'o va kuvi ña,
ra ña ya'a va kuvi ña; ndi su ña chindiee
ta'an ka va kuvi ña xi'in ndi, ña va'a na
ndaki'in ndi iin ña va'a ña kuëe ndi'i xa'a,
ña ndiaa ya'vi ni.
18 Ra xa'a ña kan ke ndï'i ini vi ndi xa'a
takundi'i ña ndo'o ndi, saa chi va'a ni
kundaa va ini ndi ña ndo'o ndi ña, ndi su
ña ya'a va kuvi ña; ra ña'a ña küvi kuni
va ndi ke ndi'i ini ndi xa'a, saa chi ña kan
kuvi ña koo ndia ndikaa ndiku'un va.

5

1 Ra xa kundaa kaxi va ini yo, chi iki
kuñu ña kuu mii yo nuu ña yuuvi yo'o,
ra ta iyoo iin ve'e ña ndi'i xa'a va ke
iyoo ña, ra tu na ndi'i xa'a ña, saa ra xa
iyoo va inka ve'e ña kuu iki kuñu xaa ña
xava'a Ndioxi ndaki'in yo, ra ve'e ña kuu
iki kuñu xaa kan, ra kuëe inuu ña xi'in
iki kuñu ña kuu mii yo nuu ña yuuvi yo'o,
chi ña kan, ra ndivi va ke iyoo ña, ra kuëe
ndi'i xa'a ña.
2 Ra ña tiaku yo vichin, ra ña ndixa ke
tixu'vi ni va yo xa'a ña ndo'o ni yo, ra
kuni ni yo ku'un yo ndaki'in yo iki kuñu
ña xaa ña xa iyoo nduvi xa'a yo ndivi kan
va,
3 ra ndakusa'vi ña sata yo, ta ku'va iyoo
iin tikoto, ña va'a na köo yala yo.
4 Ra vichin, ña tiaku yo xi'in iki kuñu
ña kuu mii yo nuu ña yuuvi yo'o, ra □tána
yo, ra kusuchi tu ini va yo, ndi su süvi xa'a
ña kuni yo kuvi yo, ra kee yo ini iki kuñu
ña kuu mii yo nuu ña yuuvi yo'o kuvi ña.
Chi xa'a ña kuni yo ndee yo ini iki kuñu
xaa ña kuu mii yo vaxi kii va kuvi ña, ña
va'a na ndasama iki kuñu ña kuu mii yo
nuu ña yuuvi yo'o nduu ña iki kuñu ña
kutiaku ndia ndikaa ndiku'un.
5 Ra xa'a ña ndasama Ndioxi yoo kii ña
vaxi va ke xava'a ra yoo. Ra taxi ra Tachi
Yii ra iyoo xi'in va yo, ra ña xa ra su'va
ra ra xa nduxa va kuvi ra xi'in mii ra ña
saxinu ra ña kindoo ra xi'in yo.
6 Xa'a ña kan ke, ndiaa ni ini yo ra iin
takundi'i kii. Ra ña tiaku ka yo xi'in iki
kuñu ña kuu mii yo vichin, ra ta iyoo yuvi
na ndee chi ke'e, na täan ndi'vi ve'e va ke
iyoo yo, saa chi täan xaa yo kundee yo
xi'in Tata yo Jesucristo.
7 Ra ña tiaku yo vichin, ra süvi xa'a ña
□xini nuu yo ra ke ndiaa ini yo ra, chi xa'a
ña kundaa ini yo ña iyoo va ra ke ndiaa
ini yo ra.
8 Ra □ndiaa ini yo ra, ra kuni tu yo ña
ndikun kee va yo ini iki kuñu ña kuu mii
yo, ra ku'un yo koo yo xi'in va ra.
9 Xa'a ña kan ke □xa nduxa yo, ña □xa
yo ña kuni ra, ña tiaku yo vichin, ra saa
tu, ta xa na kuvi yo ña ku'un yo koo yo
xi'in va ra.
10 Saa chi xiniñu'u ku'un takundi'i va yo
nuu ndu'u Tata yo Jesucristo □xa yukun
ra kuachi, ña sayukun ra kuachi xi'in yo
xa'a chiñu va'a, xi'in chiñu ki'vi ña □xa
yo ña tiaku yo xi'in iki kuñu yo vichin.

Xa'a ña xa Jesucristo va ke ndakuta'an mani yo xi'in Ndioxi

11 Ra xa xini va ndi, ña xiniñu'u yu'vi
ndi kuni ndi Tata yo Jesucristo, ra xa'a
ña kan ke xa nduxa ndi ña saxinu ndi ini
yuvi ña na kandixa na Tata yo Jesucristo.
Ra xini va'a va Ndioxi ndia ku'va ke iyoo
ndi, ra kuni tu ndi ña na kundaa ini ndo'o
va xa'a ndi, ndia ku'va ke iyoo ndi.
12 Ra ña ka'an tuku ndi xi'in ndo vichin,
ra süvi xa'a mii ndi ke chindu'u va'a ni
ndi tu'un, chi ña kuni ndi ke na ndakuiin
ndo xa'a ndi ta ka'an ki'vi inka yuvi xa'a
va ndi, saa chi sava na, ra ña ndi'i ni ka

ini na xa'a kuvi ña xani ini na yuuvi yo'o
xa'a va na, ndi su ndï'i vi ini na xa'a ña
xani ini Ndioxi xa'a na.
13 Ra tu ndia sana va kuvi ndi tuvi sava
ndo, saa ra na kuniñu'u ka Ndioxi ndu'u
ña sa ndi chiñu nuu va ra, ra tu süvi va
tu ndia sana kuvi ndi, saa ra na sachiñu
ndi nuu ndo'o va.
14 Ra va'a ni tu sana ndi a iyoo va'a
ini va ndi, ndi su, ña xa ndi chiñu ña
xa ndi, ra xa'a ña ku'vi ini Cristo xini
ra takundi'i yuvi va kuvi ña, ra kundaa
kaxi tu ini ndi ña ndixi'i ra xa'a takundi'i
va yuvi, ra xa'a ña ndixi'i ra kuvi ña va'a
ndixi'i yuvi yata na xikuu va yo.
15 Ra ña ndixi'i Tata yo Jesucristo xa'a
takundi'i yo, ra xa'a ña na kutiäku ka yo
ta ku'va kuni mii va yo kuvi ña, chi ña
xiniñu'u sa yo ke na kutiaku yo, ña sa yo
ña kuni mii Jesucristo va, saa chi ra kan
kuvi ra ndixi'i xa'a yo ra ndatiaku tuku
va ra.
16 Ra xa'a ña kan ke vichin, ra kuëe
ndakani ka ini ndi kuni ndi yuvi, ta ku'va
ndakani ini na yuuvi yo'o xini na na;
ndi su ta yachi, ra ta ku'va ndakani ini
na yuuvi yo'o va ndakani ini ndi xa'a
Jesucristo, ndi su vichin, ra xa sïin va xani
ini ndi xa'a ra.
17 Xa'a ña kan ke, yoo, na xa nduu iin
xi'in Cristo, ra xa yuvi xaa va nduu yo;
saa chi xa ndi'i va xa'a ña yata ña xa yo,
ra xa ña xaa va kuvi ña xa yo vichin.
18 Ra mii va Ndioxi kuvi ra xa takundi'i
ña yo'o xi'in yo, saa chi mii va ra kuvi
ra ndachuta'an mani yoo xi'in mii ra,
xa'a ña xa Cristo, ra taxi ra chiñu ra
nda'a ndi, ña na ka'an ndoso ndi tu'un ra
nuu takundi'i yuvi ña va'a na ndakuta'an
mani na xi'in ra.
19 Ra su'va ke kuni kachi tu'un ña ka'an
yu xi'in ndo yo'o: Mii va Ndioxi kuvi ra
ndachuta'an mani yoo na yuuvi yo'o xi'in
mii ra, xa'a ña xa Cristo. Ra ndixitö'ni
ra nuu vi kuachi yo; ra ndu'u kuvi ndia
sakuiso chiñu tu ra, ña ka'an ndoso ndi
tu'un ra nuu yuvi, ña va'a na ndakuta'an
mani na xi'in ra.
20 Ra xa'a ña sakuiso chiñu ra ndu'u
va kuvi ña kuu ndi yu'u nuu Cristo, ra
ña ka'an ndi xi'in ndo, ra ta iyoo mii vi
Ndioxi iyoo ra xaku nda'vi nuu ndo. Ra
mii va Cristo kuvi ra xa'ndia chiñu nuu
ndi, ña xaku nda'vi ndi nuu ndo, ña kachi
ndi su'va xi'in ndo: na ndakuta'an mani
ndo xi'in Ndioxi.
21 Ra Cristo, ra ndia nii kuachi ra
ndixïyo; ndi su xa'a kuachi ña xa yoo, ra
ta iyoo ra xa kuachi va ndasa Ndioxi ra,
ra xa'a ña kan ke vichin ña nduu yo iin
xi'in Cristo, ra ña va'a na nduu yo yuvi na
köo kuachi nuu Ndioxi va kuvi ña.

6

1 Ra xa'a ña kuu ndi ndia xachiñu nuu
Ndioxi va kuvi ña xaku nda'vi ndi nuu
ndo, ña va'a na kundäsi ndo ña va'a ña
taxi Ndioxi nda'a ndo.
2 Ra saa ke kachi tu mii va ra kachi
tutu yii nuu vaxi tu'un ra ña kachi su'va:
Ra mii kii ña kuni yu kuni so'o yu yu'u
kun ke ndika'an kun xi'in yu, ra
xini va so'o yu ña ndika'an kun,
ra iin mii kii ña kuni yu sakaku yu yo'o,
ke sakaku tu yu yo'o va, kachi ra,
kachi tu'un ra.
Ra na kundaa ini ndo ña ka'an yu xi'in
ndo, chi vichin kuu kii ña kuni Ndioxi
kuni so'o ra ña ka'an ndo xi'in ra, saa chi
vichin ke ndixaa kii ña sakaku ra ndo'o
va.
3 Ra ndu'u, ra kuëe xa ndi chiñu ña kuvi
sandakava yuvi, saa chi kuëe kuni ndi ña
ka'an ki'vi na xa'a ndi ña kuu ndi ndia
xachiñu nuu Ndioxi.
4 Ra xa'a ña kan ke ndaña'a ndi mii
ndi ña xa iyoo nduvi va ndi ña sa ndi
takundi'i va chiñu ña kuni Ndioxi, xi'in
chiñu ña xa ndi, ta kuu ña xa ndiee ini
ndi, xi'in takundi'i ña ndo'o ni ini ndi,
xi'in tundo'o, xi'in ña xamani ña'a nuu
ndi, ra saa tu xi'in ña u'vi ña ndo'o va
ndi.
5 Ra sava tu kani na ndu'u va; ra taan
tu na ndu'u ve'e kàà va; ra sava tu kaña'a
na ñuu xi'in va ndi, ra sava tu kuñaa ndi
ña xachiñu va ndi; ra sava tu kuëe kixi va
ndi, ra sava tu ka'un ini va ndi.
6 Ra ndaña'a tu ndi mii ndi ña xa iyoo
nduvi ndi sa ndi chiñu ña kuni Ndioxi,
xi'in ña vivii tiaku va ndi, xi'in xa'a ña
kundaa ini ndi xa'a ña ndaa, xi'in xa'a ña
ka'nu ini ndi, xi'in xa'a ña tiayu ni ini ndi,
xi'in xa'a ña iyoo Tachi Yii Ndioxi xi'in
ndi, xi'in xa'a ña ndinuni ni ku'vi ini ndi
xini ndi yuvi,

7 xi'in xa'a tu'un Ndioxi ña ka'an ndoso
ndi, xi'in xa'a ña iyoo ndiee Ndioxi xi'in
ndi. Ra ña kuu tuxii ndi ña ndaki'in ndi
mii ndi, xi'in ña sasi ndi nuu ña kanita'an
xi'in ndi, chi kua'a xi'in chi ichi kuvi
chiñu va'a, chiñu ndaku ña xa va ndi.
8 Ra chiñu va'a yo'o ke xa va ndi, ra
ndï'i ini vi ndi xa'a ña ndo'o ndi, saa chi
sava xa to'o na ndu'u, ra sava tu kundasi
na ndu'u va, ra sava tu ka'an va'a na xa'a
va ndi, ra sava tu ka'an ki'vi va na, ra sava
tu ka'an na ña kuu ndi ndia chi'ña tu'un
va, ra sava tu ka'an na ña kuu ndi tiaa
ndia ka'an ña ndaa va.
9 Ra sava tu xa xïni na ndu'u va, ra
sava tu ndakuni na ndu'u va; ra sava tu
xa yachin kuvi va ndi, ndi su tiaku va tu
ndi; sava tu kani ni na ndu'u va, ndi su
xä'ni vi na ndu'u.
10 Ra va'a ni sava tu kusuchi ini va ndi,
ndi su iin takundi'i kii va kusii ini ndi, ra
va'a ni nda'vi ni va tu ndi, ndi su kua'a ni
va ña kuika ña kuu ña va'a Ndioxi, taxi
ndi nda'a kua'a ni yuvi; ra va'a ni köo va
ndia nii ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o
nuu ndi, ndi su iyoo takundi'i va tu ña'a
ña taxi Ndioxi nuu ndi.
11 Na ñani yo na ñuu Corinto, iin
takundi'i ña ndika'an ndi xi'in ndo, ra iin
kaxi kaxi va ndika'an ndi ña xi'in ndo; ra
ndakuña tu ndi nima va ndi nuu ndo.
12 Ra nuu ndu'u, ra köo ña'a sasi vi
ndo'o ña kuyachin ndo nuu ndi, ndi su
nuu ndo'o, ra iyoo va ña'a ña täxi ña na
kuyachin ndi nuu ndo.
13 Ra xa'a ña kan ke xaku nda'vi ndi
nuu ndo, ta ku'va xaku nda'vi iin tiaa
nuu se'e ra, ña na ku'vi ini ndo kuni ndo
ndu'u, ta ku'va ku'vi ini ndu'u xini ndi
ndo'o.

Ve'e ñu'u Ndioxi ra tiaku va kuvi yo

14 Ndo'o, na ve'e ñu'u, ra na kü'ni
ndo mii ndo xi'in yuvi na kuëe kandixa
Ndioxi, saa chi tu saa na sa ndo, saa ra ta
iyoo iin sindiki ri nu'ni xini ra yuta'an ri
ta'vi ri xi'in inka kiti va ke koo ndo. Ra
xa xini va ndo, chi ña kuu chiñu ndaku,
ra küvi vi kuta'an ña xi'in chiñu ki'vi, ra
nii ñù'ù tu küvi kuta'an xi'in ña ñaa va.
15 Ra nii Jesucristo tu kuëe iyoo yu'u
xi'in timia'a va, ra nii na kandixa Ndioxi
tu küvi koo yu'u xi'in yuvi na kuëe
kandixa Ndioxi va.
16 Ra nii ve'e ñu'u ka'nu ña kuu kuenda
Ndioxi tu küvi koo yu'u xi'in na'na ña kuu
ndioxi ndii va. Ra yoo va kuvi na kuu
ve'e ñu'u ka'nu ña kuu kuenda Ndioxi, ra
tiaku, ra saa kuvi tu ña kachi mii Ndioxi
ta kachi ra su'va va:
Koo yu xi'in na, ra kaka yu tiañu na;
ra yu'u kuvi ra kuu Ndioxi na,
ra na kan kuvi na kuu ñuu va yu,
kachi ra.
17 Ra xa'a ña kan ke, kachi ka tu ra su'va
va:
Kee ndo tiañu yuvi na xïni Ndioxi, ra na
kuxika ndo nuu na;
Tiändiaa ndo chiñu ndiva'a ña xa na.
Ra saa ke ndaki'in yu ndo'o
18 ra kuu yu Tata ndo,
ra ndo'o ndia tiaa xi'in na si'i kuu se'e va
yu,
kachi Tata yo Ndioxi ra ka'nu ndika'an ra.

7

1 Ra ña xa kuu mii yo takundi'i ña
kindoo Ndioxi xi'in yo vichin, ñani yo,
ra na sayäkua yo mii yo xi'in ndia ndia
ka ña'a, ña kuvi sayakua nima yo, xi'in
iki kuñu yo; chi ña xiniñu'u sa yo ke na
sato'o yo Ndioxi va, ra saa ke va'a nduu
yo yuvi na yii nuu ra.

Kusii ni ini ra Pablo xa'a ña ndaki'in xini na ñuu Corinto

2 Ra ña kuni ndi ke na ndakuña ndo
nima ndo ña ndaki'in mani ndo ndu'u va,
saa chi ndia nii ña ki'vi ndïxa ndi xi'in
ndo, ra ndia nii tu ndo ndikäva ndi ña
sa ndo chiñu ki'vi va, ra ndia nii tu ndo
ndisandä'vi va ndi.
3 Ra ña ka'an yu ña yo'o xi'in ndo, ra
süvi kuachi kuvi ña sakuiso yu ndo'o, ra
xa ta kachi yu xi'in ndo ta yachi ke iyoo va
ña, saa chi iin ta ku'va ku'vi ini ndi ndo'o,
ña tiaku ndi vichin, kuvi tu ña ku'vi ini
ndi ndo'o, ta xa na kuvi va ndi.
4 Ra iin ndakú ndąkụ va ka'an yu xi'in
ndo, ra kutiaa ni tu ini yu xi'in va ndo.
Ra va'a ni kua'a ni va ña ndo'o yu, ndi su
ndakindiee ni va ini yu xi'in ña xa ndo,
ra kusii ni tu ini va yu.
5 Ra na kundaa ini ndo, chi ndia kii
ña xąà ndi chi Macedonia yo'o, ra täan
ndakindiee va'a vi ndi, chi ña ndo'o ndi
ke ndia ndia ka nuu kua'an ndi ra tixu'vi
va ndi, ra xa ndiee tu ini ndi nuu yuvi na

kundasi ndu'u va, ra tixu'vi ni tu nima va
ndi xa'a ña ndo'o ndi.
6 Ndi su Tata yo Ndioxi, ra taxi tu'un
ndiee ini nda'a yuvi na kuvita ini, ra taxi
tu ra tu'un ndiee ini nda'a ndu'u va xa'a
ña ndakuta'an tuku ndi xi'in ra ñani yo
Tito;
7 ra süvi takua xa'a ña ndindakuta'an
ndi xi'in ra ñani yo Tito ke ndindakindiee
ini ndi, chi xa'a ña ndakindiee ni ini ra
xi'in ndo'o va kuvi ña ndakindiee ni ini
ndi xi'in ra. Saa chi ndatu'un tu ra xi'in
ndi xa'a ndo'o va, ña kuni ni ndo kuni ndo
ndu'u, ra ndatu'un tu ra xa'a ña kusuchi
ini va ndo, xi'in xa'a ña ndi'i ini ndo xa'a
ndi; ra xa'a ña yo'o va ke kusii ni ka ini
yu.
8 Ra va'a ni sakusuchi va yu ini ndo
xi'in tutu ña tiaa yu ndixaa nda'a ndo,
ndi su kuëe nandiko vi ini yu, ra va'a ni
ndandiko va tu ini yu ta sakan tiaa yu
ña, ña ndixaa ña sakusuchi ña ini ndo,
ndia'vi kii,
9 ndi su vichin ra kusii va ini yu, ndi su
süvi xa'a ña ndikusuchi ini ndo'o ke kusii
ini yu, chi xa'a ña xiin ndo nandiko ini
ndo nuu Ndioxi, xa'a ña sakusuchi yu ini
va ndo kuvi ña kusii ini yu. Ra ña kuni
mii Ndioxi va kuvi ña kusuchi ini ndo, saa
chi xa ndiee va ini ndo, ra xi'in ña yo'o
ke kundaa ini ndi ña kuëe ndisatixu'vi
vi ndi ndo'o.
10 Saa chi ña suchi ini ña taxi Ndioxi,
ra ña chindiee ta'an va kuvi ña xi'in yo
ña nandiko ini yo nuu Ndioxi ña va'a na
kaku yo, ra ta xa na nandiko ini yo, ra
ndakäva vi ini yo xi'in ña kan; ndi su ña
suchi ini ña taxi ña yuuvi yo'o, ra ña
xa'ni yoo va kuvi ña kan.
11 Ra ña kuni mii va Ndioxi kuvi ña
kusuchi ini ndo, saa chi ña chindiee ta'an
va kuvi ña xi'in ndo, ña ndaki'in xini ndo
ña va'a ndakani ndo xa'a ña xa ndo; ra
ña xa ndo kan, ra ña ndixa ke sasaa ña
ndo'o va, ra sayu'vi tu ña ndo'o va. Ra ta
ndi'i, ra kuni tu ndo kuni ndo yu'u va, ra
ndakoo yu'u tu ndo ña sando'o ndo tiaa ra
xa kuachi va. Ra va'a va, chi xa'a ña kuu
takundi'i ña yo'o kuvi ña va'a ndaña'a
ndo mii ndo ña ndïso ka ndo xi'in kuachi
ña kuu xi'in tiaa ñaa va.
12 Ra ña ti'vi yu tutu ña ndixaa ña
nda'a ndo, ra süvi ni takua xa'a tiaa ra
xa kuachi, xi'in xa'a tiaa ra tixu'vi xi'in
kuachi kuvi ña ndixani ini yu ña ti'vi yu
ña, chi xa'a ña kuni yu ña na ndaña'a ndo
mii ndo nuu Ndioxi ña ndi'i ini ndo xa'a
va ndi kuvi ña.
13 Ra xa'a ña yo'o ke ndakindiee ni va
ini ndi.
Ndi su süvi takua xa'a ña yo'o kuiti ke
nindakindiee ini ndi, chi tiaa ni tu kusii
ini ndi, xa'a ña kusii ni tu ini ra ñani yo
Tito va, xa'a ña chindiee ta'an ndo xi'in
ra ña ndusii ni ini ra.
14 Ra ndikukä'an nuu yu nuu ra ñani
yo Tito xa'a ña ndika'an yu xi'in ra xa'a
ndo ña tiayu ni ndo. Saa chi ña ndaa kuvi
takundi'i va ña ndika'an yu xi'in ndo, ra
ña ndaa kuvi tu ña ndika'an ndi xi'in ra
ñani yo Tito, ña tiayu ni va ndo.
15 Ra tiaa ni ka va ku'vi ini ra xini ra
ndo'o vichin, ña ndaka'an ra, ña xa to'o
ni ndo ra, xi'in xa'a ña kandixa ndo ña
ndika'an ra.
16 Ra kusii ni va ini yu xi'in ndo, ra
ndiaa ni tu ini yu ndo'o va, saa chi vivii
va xa ndo.

8

Xu'un ña ndakaya ku'un nda'a na ve'e ñu'u Jerusalén

1 Ñani yo, na ñuu Corinto, na ndatu'un
yu xi'in ndo xa'a na ve'e ñu'u chi Mace-
donia ra kundaa ini ndo, ndia ku'va ke xa
Ndioxi xi'in na ña ndasatiayu ni ra ini na.
2 Ra va'a ni iyoo ni va tundo'o ña
xitondoso ña'a, ndi su kusii ni va ini na;
ra va'a ni nda'vi ni tu ndo'o va na, ndi su
ta iyoo na kuika va iyoo na ña chindiee
ta'an na xi'in na nda'vi ndo'o, saa chi vi'i
ni va xu'un taxi na nda'a na nda'vi ndo'o.
3 Ra yu'u kuvi ra ndakuiin xa'a na,
ña taxi na ña xi'in ndinuni nima va na,
ra süvi takua ña kuvi taxi na kuvi ña
nditaxi na, chi vi'i ka va ña taxi na.
4 Ra xaku nda'vi ni na nuu ndi ña na
kuiin ndi ki'in ndi xu'un ña chindiee ta'an
ndi xi'in na ñani yo.
5 Ra vi'i ni ka va xu'un taxi na nda'a ndi
nuu ña ndiatu ndi taxi na nda'a ndi, saa
chi ndinuni ni va na ndataxi na mii na
nda'a Tata yo Jesucristo, ra kindoo na sa
na ña yo'o nuu ra, ra mii saa ke kindoo tu
na xi'in ndu'u va; ra ta ku'va kuni mii
Tata yo Ndioxi ke xa va na.

6 Ra xa ⌧xini va ndo'o, na ñani yo ñuu
Corinto, chi ra ñani yo Tito kuvi ra xa'a
kaya xu'un nda'a ndo ta yachi ña chindiee
ta'an ndo xi'in na ñani yo, ra xa'a ña kan
ke ⌧xaku nda'vi ndi nuu ra vichin ña na
sandi'i va ra ña kaya ra xu'un nda'a ndo,
ña va'a na chindiee ta'an yo xi'in na ñani
yo.
7 Saa chi ndo'o, ra ⌧chikaa ni va ndo
ndiee: saa chi tiaa ni va ndiaa ini ndo
Ndioxi, ra va'a ni tu saña'a va ndo, ra iyoo
ni tu ña xinituni va ndo, ra iyoo sii ni tu
ini ndo ña chindiee ta'an ndo xi'in inka
yuvi va, ra ku'vi ni tu ini ndo xini ndo
ndu'u va; ra xa'a ña kan ke mii saa ke na
⌧sa tu ndo ña chindiee ta'an ndo xi'in na
ñani yo na nda'vi ndo'o va.

8 Ra ña kachi yu saa xi'in ndo, ra süvi
chiñu kuvi ña xa'ndia yu nuu ndo, chi
takua xa'a ña kuni yu ña na kundaa ini
ndo, ndia ku'va ke iyoo inka na ñani yo,
ña kusii ni ini na ña chindiee ta'an na
xi'in na nda'vi ndo'o va kuvi ña, ra saa
ke va'a na ndaña'a tu ndo'o va mii ndo a
ndixa ke ndinuni ni iyoo ña ku'vi ini nuu
ndo.
9 Ra xa kundaa va ini ndo chi Tata yo
Jesucristo, ra tiayu ni ra, ra nda'vi ni tu
ini va ra. Saa chi va'a ni ra kuika va kuvi
ra, ndi su xiin va ra ña nduu ra ra nda'vi
xa'a ña ⌧ku'vi ni ini ra xini ra ndo'o, ña
va'a na ndukuika ndo xa'a ña nduu ra, ra
nda'vi.

10 Ra xa'a ña va'a mii va ndo kuvi ña
ka'an yu xa'a ña yo'o xi'in ndo. Saa chi
va'a ni va xa'a ndo taxi ndo xu'un kan,
kuiya ndiya'a, ra süvi takua xa'a ña ndixa
ndo saa kuvi ña ka'an yu ña va'a ni xa
ndo, chi xa'a ña taxi ndo ña xi'in ña kusii
ni ini va ndo kuvi ña kachi yu saa xi'in
ndo.
11 Ña kan ke vichin, ra ndiakua na
saxinu va ndo ña sa ndo ña xa'a ndo xi'in.
Ra ta ku'va kusii ini ndo ta sakan xa'a ndo
⌧taxi ndo ña ke na kusii tu ini ndo ña taxi
ndo ña vichin va, ra ta ku'va iyoo mii ña
kita nda'a ndo ke na taxi va ndo.
12 Saa chi tu ndia na, ra ⌧kusii ni ini
na ña taxi na ña'a nda'a ta'an na, saa ra
⌧kusii ni tu ini Ndioxi va; saa chi ra kan,
ra ta ku'va iyoo mii ña iyoo nuu na ke
ndaki'in va ra; ra ña'a ña köo nuu na, ra
ndüku vi ra ña nuu na.

13 Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo, ra süvi
xa'a ña kuni yu ña na chindiee ta'an ndo
xi'in inka na, ra kumani tu nuu mii ndo
kuvi ña;
14 chi xa'a ña kuni yu ña inuu na koo
va ndo kuvi ña. Chi vichin kuvi chindiee
ta'an ndo xi'in na ñani yo xa'a ña kumani
nuu na, ra inka tu kii, chindiee ta'an na
kan xi'in ndo'o va, ta xa na kumani nuu
ndo. Ra tu saa na sa ndo, ra ndia nii ndo
kuvi ndo kumäni nuu vi, chi inuu va'a kee
va ndo.
15 Ra saa ke kachi tu mii tu'un Ndioxi,
ña kachi su'va va: "Yuvi na ndaki'in
kua'a ni ña'a kuxi na, ra nindöo ndoso vi
ña nuu na, ra nii yuvi na ndaki'in lo'o tu
ña, ndikumäni ña nuu vi", ⌧kachi ña.

Ka'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u Corinto ña na ndaki'in mani na ra Tito xi'in ndia ku'un xi'in ra

16 Ra na tixa'vi Tata yo Ndioxi, saa chi
sandandi'i va ra ini ra ñani yo Tito xa'a
ndo.
17 Ra kandixa va ra chiñu ña xa'ndia yu
nuu ra ña xaa tuku ra ñaa, ra xa ⌧kuni ni
tu mii va ra xaa ra, xa'a ña kan ke, ña
kuxaa ra vichin, ra kusii ni va ini ra.
18 Ra ti'vi tu ndi iin ra ñani yo, ra ka'an
ndoso tu'un va'a xa'a Tata yo Jesús va
kuxaa ra xi'in ra ñani yo Tito, ra ra ñani
yo, ra kuxaa ñaa, ra va'a ni va ndu'u
tu'un xa'a ra nuu takundi'i va ve'e ñu'u.
19 Ra süvi takua ña ka'an va na xa'a ra
ñani yo yo'o kuvi ña xaa ra, chi ndikaxin
tu mii va na ve'e ñu'u ra ña kaka ra xi'in
ndi, xi'in ña chindiee ta'an ra xi'in ndi ña
kaya ra xu'un ña chindiee ta'an yo xi'in
na ñani yo. Ra ña ⌧xa ndi ña yo'o ra ña
ndasaka'nu ndi Tata yo Jesús va kuvi ña,
xi'in xa'a ña ndaña'a ndi mii ndi ña ku'vi
ini ndi xini ndi ndo'o va kuvi ña.
20 Ra kusii ni va ini ndi xa'a ña xika ra
ñani yo yo'o xi'in ndi, saa chi ña xika ra
xi'in ndi, ra küvi vi kuiso ndi kuachi ña
tiin ndi xu'un ña kaya ndi yo'o.
21 Saa chi ña ⌧xa ndi ke ⌧xa nduxa ndi
ña chikaa ndi ndiee, ra vivii va na sa ndi
chiñu nuu Tata yo Jesús, ra saa tu nuu
yuvi va.
22 Ra ⌧tí'ví tu ndi inka ra ñani va yo ña
xaa ra xi'in ndia ñani yo ndia xaa, ra ra
ñani yo, ra xaa xi'in ndia ñani yo ndia xaa
ñaa, ra iin takundi'i va chiñu ⌧ndaña'a ra

mii ra xi'in ña kusii ni ini ra ña xachiñu
ra, ra ña kuxaa ra nuu ndo'o vichin, ra
kusii ni ka va ini ra, xa'a ña ndiaa ni ini
ra ndo'o.
23 Ra tu na ndakatu'un tu sava na
ndo'o xa'a ra ñani yo Tito, ra na ka'an
ndo xi'in na, ña kuu ra ra yuta'an xi'in
yu ña xachiñu ndi nuu va ndo. Ra tu
ndakatu'un tu na ndo'o xa'a sava ka ndia
ñani yo ndia xaa, ra na ka'an ndo xi'in
na ña kuu ndia ndia ndasaka'nu Cristo,
ra mii va na ve'e ñu'u kuvi na ti'vi ndia
ña xaa ndia, na kachi ndo xi'in na.
24 Ra xa'a ña kan ke nduku ndi ña mani
nuu ndo, ña na ndaña'a ndo mii ndo ña
ku'vi ni ini ndo xini ndo ndia, ña va'a na
kundaa ini na ve'e ñu'u na ti'vi ndia ña
xaa ndia, ña ndixa va ke iyoo ya'vi ndiaa
tu'un ña ka'an ndi ña kusii ni ini ndi xi'in
ndo.

9

Yuvi na vi'i ni ña'a taxi nda'a Ndioxi kuvi na vi'i ña ndaki'in va

1 Ra xa'a xu'un ña kaya tu ndo ku'un
nda'a na ñani yo na ñuu Jerusalén, ra
xiniñü'u ka'an vi yu xi'in ndo xa'a ña kan.
2 Saa chi xa kundaa va ini yu ña tiayu ni
ndo. Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in na
ndee chi Macedonia ña kusii ni ini yu xi'in
ndo'o na ñani yo na ndee chi Acaya, saa
chi xa kuiya ndiya'a vi ke xa iyoo nduvi
ndo ña chindiee ta'an ndo xi'in na ñani
yo; ra kua'a ni tu na ñani yo na ndee chi
Macedonia va ndachikaa ndo tu'un ndiee
ini xi'in ña chindiee ta'an na xi'in na ñani
yo xa'a ña xa ndo, xa'a ña tiayu ni ndo.
3 Ra xa'a ña va'a ni ka'an yu xa'a ndo ña
kuni ndo chindiee ta'an ndo xi'in na ñani
yo kuvi ña ti'vi yu ndia ñani yo yo'o xaa
ndia, ña va'a na kundaa kaxi ini ndia ña
ndixa saa ke iyoo va ña. Ra ña kachi yu
su'va xi'in ndo, ra ña va'a xa na koo nduvi
va ndo kuvi ña, xa ta kachi yu xi'in ndo
ta yachi va.
4 Saa chi tu na xaa sava ndia ñani
yo ndia kee chi Macedonia xi'in yu, ra
ndani'i ndi ndo'o ña kuëe iyoo nduvi ndo.
Saa ra tiaa ni va kuka'an nuu ndi sa ndo,
saa chi va'a ni ka'an yu xa'a ndo xi'in na
ñani yo, ra tiaa ni tu kuka'an nuu mii va
ndo.
5 Ra xa'a ña kan ke nduku yu ña mani
nuu ndia ñani yo yo'o, ña na xaa ndia,
ra na chindiee ta'an ndia xi'in ndo ña
kaya ndia xu'un ña kindoo ndo taxi ndo
ta yachi. Ra saa ke va'a xa na koo nduvi
xu'un ña kaya ndo, ra na kuu ña iin ña
ndaña'a ndo'o ña ndixa ke tiayu ni ndo,
ra na küu ña iin ña nduku nduxa ndi nuu
ndo.
6 Ra na ndaka'an ndo xa'a ña ka'an yu
xi'in ndo yo'o, chi ña ndixa va kuvi ña:
Yuvi na lo'o ni chi'i, ra lo'o ni tu ña'a
ndaki'in va na; ra yuvi na vi'i ni chi'i,
ra vi'i ni tu ña'a ndaki'in va na.
7 Xa'a ña kan ke ta ku'va iyoo mii ña
xani nima ndo taxi ndo ke na taxi va ndo;
ra na täxi ndo ña xi'in ña kusuchi ini ndo,
a xi'in ña nduxa va tu, saa chi yuvi na
kusii ni ini taxi ña'a nda'a Ndioxi va kuvi
na ku'vi ni ini ra xini ra.
8 Saa chi Ndioxi, ra ra ka'nu va kuvi ra,
ra kuvi taxi ra takundi'i va ña va'a nda'a
ndo, ra saa ke va'a na kumäni ña'a nuu
ndo, ra koo kua'a tu ña'a ña kuvi chindiee
ta'an ndo xi'in na ñani va yo, ña sa na
ndia ndia ka chiñu, ña va'a.
9 Ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa na
xina'a ña kachi su'va:
Kua'a ni ña va'a taxi na nda'a na nda'vi
ndo'o,
ra chiñu va'a ña xa na, ra ndï'i vi xa'a
ña, chi koo ña ndia ndixaa kii ndia
ndixaa tiempo va,
kachi ña.
10 Saa chi mii va Tata yo Ndioxi, ra taxi
ña'a ña chi'i yuvi, xi'in ña xixi na, kuvi
ra taxi tu takundi'i ña'a ña xiniñu'u nuu
ndo'o va, ra ndasakua'a tu ra ña'a ña iyoo
nuu va ndo, ña va'a na chindiee ta'an ndo
xi'in inka na.
11 Ra ña taxi Ndioxi kua'a ni ña kuika
nda'a ndo, ra ña va'a na chindiee ta'an
ndo xi'in inka yuvi va kuvi ña. Ra tu saa
na sa ndo, ra kua'a ni ka va yuvi ndataxi
tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a xu'un ña kaya
ndo ku'un xi'in ndi.
12 Ra ña chindiee ta'an ndo xi'in na ñani
yo xi'in xu'un ña ku'un nda'a na, ra süvi
takua xi'in na ke chindiee ta'an ña, chi
ndataxi ni tu na tixa'vi va nda'a Ndioxi
xa'a ndo, ña chindiee ta'an ndo xi'in na.
13 Ra ndasaka'nu ni va tu na ra xa'a ña,
ra xi'in xu'un ña chindiee ta'an ndo
xi'in na kuvi ña ndaña'a ndo mii ndo
ña kandixa ndo tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo va. Ra ña xa ndo saa xi'in na,

ra □kusii ni va ini na xa'a ña tiayu ni ndo,
ra sa to'o ni ka va na Ndioxi xa'a xu'un
ña taxi ndo nda'a na, ra saa tu ña taxi
ndo nda'a inka yuvi va.
14 Ra ka'an na xi'in Ndioxi xa'a ndo xi'in
ndinuni nima na, ra saa tu xa'a ña va'a
ña taxi Ndioxi nda'a va ndo.
15 ¡Ra na tixa'vi ni Ndioxi, saa chi taxi
ra iin ña chee, ña ndiaa ya'vi ni, ña küvi
kundaa ini yo xi'in nda'a yo!

10

Ndiayu ña taxi Ndioxi nda'a ra Pablo ña ka'ndia chiñu ra nuu na ve'e ñu'u

1 Yu'u, ra Pablo kuvi ra ka'an xi'in ndo,
ra xi'in ña to'o, xi'in ña nda'vi ini ña taxi
Cristo nda'a va yu kuvi ña ka'an yu xi'in
ndo. Ra sava na ka'an ña kuu yu, iin tiaa
ra vita ni ini ta iin yu xi'in ndo, ndi su ta
iyoo xika tu yu, ra nduu tu yu iin tiaa ra
ndaku ni ini va, □kachi na.
2 Ra xa'a ña kan ke xaku nda'vi yu nuu
ndo, ra ta xa na xaa yu koto'ni yu ndo'o,
ra vivii va na sa ndo, ra saa ke va'a na
ndüu yu, iin tiaa ra ndaku ni ini, xi'in
sava na ka'an xa'a yu ña □xa yu ña kuni
mii yu; saa chi xa iyoo nduvi va yu ña
ka'an yu xi'in na.
3 Ra ña ndixa va ke, kuu ndi ndia
yuuvi, ndi su kuëe kanita'an ndi ta ku'va
kanita'an na yuuvi yo'o.
4 Saa chi kuëe xiniñu'u ndi ta'an tuxii
tun xiniñu'u na yuuvi yo'o ña kanita'an
ndi, chi ndiee Ndioxi va kuvi ña xiniñu'u
ndi, ña sandi'i ndi xa'a takundi'i ndiee ña
ndaku ni ña xani ini yuvi,
5 ra saa tu takundi'i ña ndichi kuu mii
va na, ña täxi kundaa ini na xa'a ichi
Ndioxi. Ra takundi'i yuvi na xani ki'vi
ini, ra ña xa ndi ke saña'a ndi na ña na
kandixa na Cristo va.
6 Ra ta xa ndinuni va'a na kandixa ndo
Cristo ke kuvi sando'o ndi yuvi na xïin
kandixa Cristo.
7 Ra kuachi ña □xa ndo'o kuvi ña xito'ni
ndo ta ku'va iyoo yuvi chi sata va na. Ra
xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo, tu ndia
yuvi xa kundaa kaxi ini ña ndikun na
Cristo, ra na kundaa ini ndo, chi ta ku'va
iyoo na kan ke iyoo tu ndu'u va ña ndikun
ndi ra.
8 Ra tu sava tu ndo tuvi ña kutiaa ni ini
yu xi'in ndiayu ña taxi Cristo nda'a yu,
ra na kundaa ini ndo, chi kuëe kuka'an
nuu yu xi'in vi ña, saa chi ña taxi Cristo
ndiayu ra nda'a yu, ra ña va'a na chindiee
ta'an yu xi'in ndo ña kua'nu ndo xi'in
tu'un Ndioxi va kuvi ña, ra nditäxi ra ña
nda'a yu ña sandi'i yu xa'a ndo xi'in ña.
9 Ra süvi xa'a ña kuni yu sayu'vi yu
ndo'o kuvi ña tiaa yu tutu yo'o xaa ña nuu
ndo.
10 Saa chi sava na ka'an ña ndaku ni
a ndiee ni va tu ka'an yu xi'in tutu ña
tiaa yu, ndi su mii tu yu, ra vita ni va yu,
ra köo ya'vi ndiaa vi tu'un ña ka'an yu,
□kachi na.
11 Ra na kundaa ini yuvi na kachi saa
xa'a yu, chi iin ta ku'va □ka'an yu xi'in
na, xi'in tutu ña □tiaa yu xaa nuu ndo
ke ka'an tu yu xi'in na ta xa na xaa yu,
koto'ni yu ndo'o va.
12 ¡Oo, ra na ndï'i ini ndo xa'a ndi! Saa
chi këe vi ini ndi ña ndachuta'an ndi mii
ndi a chinuu tu ndi mii ndi xi'in ndia ta'an
yo ndia ka'an va'a ni xa'a mii. Saa chi ña
□xa ndia kan saa, ña kata ku'va ndia mii
ndia xi'in inka yuvi, ra chiñu ña köo va'a
ya'vi ndiaa va kuvi ña □xa ndia.
13 Saa chi ndu'u, ra kuëe kuni ndi ña
kutiaa ini ndi xi'in chiñu ña kuëe xa ndi.
Chi mii va Ndioxi kuvi ra □ña'a nuu ndi,
nuu xiniñu'u ku'un ndi ka'an ndoso ndi
tu'un ra, ra taxi tu ra ndiayu nda'a ndi
ña ndixaa ndi xi'in tu'un ra, ndia ñuu
Corinto nuu ndee ndo ñaa va.
14 Ra xa'a ña kan ke iyoo va ndiayu
yu ña ka'ndia yu chiñu nuu ndo, ra süvi
ndiayu ña kuu mii inka yuvi kuvi ña
kindiaa yu ña kachi yu saa xi'in ndo, chi
ndu'u kuvi ndia nuu va'a ndixaa ndika'an
ndoso tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo
nuu va ndo.
15 Ra süvi chiñu inka yuvi kuvi ña
kindiaa ndi, ra ndasanuu ndi xi'in ña. Chi
ña □ka'an ndi xi'in Ndioxi xa'a ndo ke na
kuxixa ni ka ini ndo xi'in tu'un va ra, ra
ta xa na kuxixa ini ndo, ra saa ke va'a
chindiee ta'an ka tu ndi xi'in ndo, ña va'a
na kua'nu chiñu Ndioxi va.
16 Ra saa ke kuvi ka'an ndoso ka ndi
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ñuu ña
ndo'ni ka chi nuu ndee ndo ñaa va, ndi su
süvi chiñu inka yuvi ke kuni ndi ndaki'in
ndi, ra ndasanuu ndi xi'in ña.
17 Ra tu ndia na kuni kutiaa ini xi'in
chiñu ña xa na, ra na sä na saa, chi ña

xiniñu'u sa na ke na kutiaa ini na xa'a
chiñu ña xa Jesucristo va.
18 Saa chi yuvi na ndixa ndiaa ya'vi nuu
Ndioxi, ra kuëe ka'an va'a ni vi na kan
xa'a mii na, chi mii va Tata yo Jesucristo
kuvi ra ka'an va'a xa'a na.

11

Ka'an ra Pablo xa'a ndia chi'ña tu'un ndia ka'an ndiso chiñu xi'in ve'e ñu'u ndi su süvi ndia

1 Ra ña kuni yu vichin ke na sa ndo ña
mani, ra sandiee ini va ndo, ra kuni so'o
ndo tu'un ña köo ya'vi ndiaa ña ka'an yu
xi'in ndo, ra va'a ni ndia ndia ka ña kuvi
va ña ka'an yu, ra na sa ndiee ini va ndo.
2 Ra na kundaa ini ndo, chi tiaa ni va
ndi'i ini yu xa'a ndo, ra mii va Ndioxi
kuvi ra ̱taxi ña ndi'i ini yu xa'a ndo;
saa chi yu'u kuvi ra kindoo ña ndataxi yu
ndo'o nda'a iin tiaa ra tanda'a ndo xi'in,
ra tiaa kan kuvi Cristo va, ra ña kuni yu
ke ndataxi yu ndo'o nda'a Cristo, ta ku'va
iyoo iin ña lo'o kuaan tiaki, ña täan ki'vi
xi'in ndia nii tiaa.
3 Ndi su iyu'vi ni va ini yu xa'a ndo,
saa chi iyo ni ndo'o ndo, ta ku'va ndo'o
ña Eva, ña sanda'vi koo, ri maña ni kan
ña. Ra iyo ni tu saa ndo'o ndó'o̱ va, ña
sanda'vi yuvi na chi'ña tu'un ndo'o, ra
ndakoo ndo ña ndinuni ni ndikun ndo
Cristo.
4 Saa chi ta xaa inka tiaa, ndia chi'ña
tu'un, ndia ̱xa ka'an ndoso, ra xa'a ndia
saña'a ndia ndo'o, ña maña ña kuu mii
ndia xa'a Cristo, ra ndikun kandixa va
ndo ndia; ra tu saña'a tu ndia ndo'o ña
maña xa'a Tachi Yii, ra kandixa tu ndo
ndia saa va; ra tu ka'an tu ndia xi'in ndo
ña kuëe sakaku Cristo yuvi, ra kandixa tu
ndo ndia saa va.
5 Ra ña ̱kandixa ndo ña ̱ka'an ndia, ra
xato'o ni ka va ndo ndia nuu yu'u. Ndi su
ña tuvi yu'u, ra inuu ka va yu'u lo'o nuu
ndia kan, ra va'a ni na'nu ni va tu ndia
tuvi mii ndia.
6 Ra va'a ni ña ndixa ke küvi ni
ndatu'un va yu, ndi su iyoo va tu ña
xinituni yu; ra xa ̱ndaña'a va yu ña yo'o
nuu ndo, xi'in takundi'i chiñu ña ̱xa ndi.
7 ¿Ra a vä'a va ndixa yu, ña xa ninu
yu xi'in mii yu, ra chindu'u to'o tu yu
tu'un xa'a ndo'o ña köo xu'un ndiki'in yu
ña ndakani yu tu'un va'a xa'a Cristo nuu
ndo?
8 Ra na kundaa ini ndo, chi na ñani
yo na inka ve'e ñu'u va kuvi na chindiee
ta'an xu'un xi'in yu, ña va'a ndixika yu
ndakani yu tu'un va'a xa'a Cristo nuu
ndo.
9 Ra ta ndixiyo yu xi'in ndo, ra kumani
va xu'un nuu yu, ndi su nindüku yu ña
nuu ndo; chi na ñani yo, na kee chi
Macedonia va kuvi na chindiee ta'an xi'in
yu xi'in xu'un ña kumani nuu yu. Ra saa
va ke xa yu, saa chi ndiküni yu ña kumani
ndia nii ña'a nuu ndo, xa'a ña chindiee
ta'an ndo xi'in yu. Ra xa ta ku'va ̱xa yu
ke sa va yu.
10 Ra ta ku'va kundaa kaxi ini yu ña
iyoo ña ndaa ña ̱taxi Cristo nima yu, ra
saa ke kundaa kaxi tu ini yu ña ndia nii na
küvi kindiaa ña kusii ni ini yu, ña kï'in yu
xu'un ña ka'an ndoso yu, takundi'i ñuu
ña ndo'ni chi Acaya nuu ndee ndo ñaa.
11 Ra na kundaa ini ndo, chi süvi ra
kundasi kuvi yu ndo'o, ña nindüku yu
xu'un nuu ndo, chi mii ña ndixa ra ̱ku'vi
ni va ini yu xini yu ndo'o, ra kundaa tu ini
mii Ndioxi va.
12 Ra xa ta ku'va xachiñu yu, ña köo
ya'vi yu ke sa va yu, ra saa ke va'a, na
täxi yu ña ka'an tiaa, ndia kuni ka'an va'a
ni xa'a mii, ña ̱xachiñu ndia ta ku'va
̱xachiñu ndu'u.
13 Saa chi tiaa ndia ̱xa saa ñaa, ra ndia
chi'ña tu'un va kuvi ndia, saa chi süvi
ndixa ndia xika chiñu nuu Cristo kuvi
ndia, chi ndia sanda'vi va kuvi ndia, ña
̱ka'an ndia kuu ndia, ndia xika chiñu
nuu Cristo.
14 Ra na ndakända ini yo xi'in vi ña
yo'o, saa chi ndia mii timia'a, ra va'a va
̱ndanama ri ña nduu ri, ta ku'va iyoo iin
ra tatun Ndioxi ra ye'e ni.
15 Ra mii saa kuvi tu ña ̱xa yuvi na
xachiñu nuu va ri, ña ndaki'in na nuu
yuvi na ̱xa chiñu ndaku. Ndi su ta xa
na ndi'i, ra ta ku'va iyoo mii chiñu ki'vi
ña ̱xa na ke ndaki'in na ya'vi na xa'a va.

Ka'an ra Pablo xa'a ña ̱ndo'o ra ña xika ra chiñu nuu Cristo

16 Ra ka'an tuku va yu xi'in ndo, ra na
ndakäni ini ndo ña kuu yu ra ya'a xini;
ra tu ra ya'a xini va kuvi tu yu tuvi ndo,

saa ra, na tiaa so'o va ndo ña ka'an yu
ña kuu yu ra ya'a xini, ra saa ke va'a na
kutiaa lo'o tu ini yu'u va.
17 Ra ña ka'an yu ña ̃kutiaa ini yu xi'in
mii yu, ra süvi vi ndiayu Tata yo Jesucristo
kuvi ña, chi ra ya'a xini va kuvi yu ña ̃xa
yu saa.
18 Ra kua'a ni va yuvi kutiaa ini xi'in
ña'a, ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra xa'a
ña kan ke na kutiaa tu ini yu'u va.
19 Saa chi ndo'o, ra na ndichi ni va kuvi
ndo, ña kan ke va'a xiin ndo xini so'o ndo,
ña ka'an yuvi na ya'a xini, ra ta ku'va ̃xa
na ya'a xini kan ke ̃xa tu yu'u va vichin,
ña va'a na kuni so'o ndo ña ka'an yu.
20 Saa chi ndo'o, ra ̃xiin va ndo
kandixa ndo, tiaa ndia ̃xa nduxa xi'in
ndo ña xachiñu nduxa ndo, ra ̃xiin tu
ndo taxi ndo ña kindiaa ndia ña'a ña iyoo
nuu va ndo, ra ̃xiin tu ndo ña xa'ndia
chiñu ndia nuu va ndo, ra ̃xiin tu ndo
ña kundiva'a ndia xi'in va ndo, ra ̃xiin
tu ndo ña xakin ndia xa'ndia nuu va ndo.
21 Ra ña kuëe ̃xa tu ndu'u saa xi'in ndo,
ra vita ni va ndi tuvi ndo, ¿ra a kuni ndo
na sa ndi ta ku'va ̃xa ndia ñaa xi'in ndo?
Ra va'a ni ̃kuka'an nuu va yu ña ̃kachi
yu saa xi'in ndo.

Ra xa'a ña xa ̃xiin ndo ña ̃kutiaa ndia
ñaa, saa ra na kutiaa tu yu'u va, ra va'a
ni ra ̃ya'a xini va kuvi tu yu ña kachi yu
saa xi'in ndo.
22 Ra na kundaa ini ndo, chi tu ndia
hebreo kuvi ndia ñaa, ra ra hebreo kuvi
tu yu'u va; ra tu ndia ñuu Israel kuvi ndia,
ra ra ñuu Israel kuvi tu yu'u va; ra tu
ndise'e ra Abraham kuvi ndia, ra ndise'e
ra Abraham kuvi tu yu'u va;
23 ra tu kutiaa tu ndia ña kuu ndia ndia
xachiñu nuu Cristo, ra saa tu yu'u va; ra
vi'i ka va xachiñu yu'u nuu ndia ñaa. Ra
va'a ni ra ya'a xini va kuvi tu yu ña kachi
yu saa xi'in ndo, ra ña ndixa ke vi'i ni
ka va xachiñu yu'u nuu ndia ñaa. Ra xa
kua'a ni tu ichi ̃kani na yu'u va, ra xa
kua'a ni tu ichi chikaa na yu'u ve'e kàà
va, ra xa kua'a ni tu ichi kuni kuvi va yu.
24 Ra xa u'un tu ichi kani na judío yu'u
va; ra oko xa'un kumi kuarta kani na
yu'u, iin iin ichi;
25 ra xa uni tu ichi kuun na itun yu'u va;
ra xa iin ichi tu xakin na yuu yu'u va; ra
xa uni tu ichi ndisa'vi itun tun xika nuu
mini va xi'in yu; ra iin ñuu iin ka'ñu tu
xindikaa yu nuu mini va, ra salo'o kuvi
yu.
26 Ra tiaa ni tu iyo ndixika yu takundi'i
ichi nuu ndixika va yu; xi'in ña iyo ni ña
kuni tani yu itia; xi'in ña iyo ni ña kuni
na kui'na ka'ni na yu'u; xi'in ña iyo ni
ña kuni mii na judío ta'an yu ña ka'ni
na yu'u; xi'in ña iyo ni ña kuni na inka
ñuu ka'ni na yu'u. Xi'in ña iyo ni ndixika
yu ñuu na'nu; xi'in ña iyo ni ndixika yu
iku; xi'in ña iyo ni ndixika yu nuu mini;
xi'in ña iyo ni ndixika yu nuu ndia chi'ña
tu'un, ndia ka'an ña ndikun ndia Cristo.
27 Ra tiaa ni tu xachiñu va yu; ra ndo'o
ni tu ini va yu; ra kua'a ni tu ichi kïxi va
yu; ra kua'a ni tu ichi ka'un ini va yu, ra
kua'a ni tu ichí íchi̱ ini yu tiakuii va; ra
kua'a ni tu ichi iyoo su'un yu, ña xïxi va
yu; ra kua'a ni tu ichi xi'i yu vixin, ña köo
tikoto kundixi va yu.

28 Ra süvi takua ña yo'o ke ̃ndo'o yu,
chi kua'a ni ka va ña ̃ndo'o yu, ndi su ta
iin iin kii, ra ña ̃ndi'i va'a ka ini yu xa'a
kuvi takundi'i ve'e ñu'u va.
29 Saa chi tu kuvita ini sava na ve'e ñu'u,
saa ra kuvita tu ini yu'u va. Ra tu sava na
sanda'vi na ve'e ñu'u, ña ̃xa na kuachi,
ra ̃saa ni va tu yu xi'in yuvi na sanda'vi
ña'a, ña ̃xa na kuachi.
30 Ra tu ña xiniñu'u kuvi ña kutiaa ini
yu, ra kutiaa ini va yu, ndi su chiñu ña
̃kuvita ini yu xi'in yo'o va kuvi ña kutiaa
ini yu xi'in.
31 Ra mii va Tata yo Ndioxi, ra kuu
Iva Tata yo Jesucristo, ra ̃xiniñu'u
ndasaka'nu yo ndia ndikaa ndiku'un,
kuvi ra kundaa ini xa'a ña ka'an yu, chi
ña ndaa va kuvi ña.
32 Ra ta ndixiin yu ñuu Damasco, ra saa
xa'ndia iin ra xachiñu nuu ra rey Aretas,
chiñu ña na tiin na yu'u ku'un yu ve'e
kàà;
33 ndi su ndikuchüun vi na, ña tiin na
yu'u, chi kuchiñu va yu ndikaku yu, ra
saa ndakuta'an na ñani yo, ra chikaa na
yu'u ini iin tuká, ra sanuu se'é na yu'u chi
sata korra yuu ña ndikaa nuu ñuu ka'nu
kan, ra su'va va ke xa na xi'in yu ña va'a
ndikaku yu nuu yuvi kan.

12

Ka'an ra Pablo xa'a ña iyoo se'e ña ndiña'a Ndioxi nuu ra

1 Ra na kundaa ini ndo, chi köo ña'a
ni'i vi yu, ña kutiaa ini yu xi'in mii yu.
Ndi su kuvi va tu ka'an yu xa'a ña iyoo
se'e ña ndiña'a Tata yo Jesucristo nuu yu.
2 Ra xa iyoo uxi kumi kuiya kuvi ña
ndixa'an yu ndivi ña uni, ra kundäa ini
yu a xi'in iki kuñu yu ke ndixa'an yu, ra
a nima va tu yu kuvi ña ndixa'an, ndi su
kundäa ini yu; chi indaa mii Ndioxi va
kuvi ra kundaa ini.
3 Ra xa ta kachi yu xi'in va ndo, chi
kundäa ini yu a xi'in iki kuñu ke ndixa'an
yu, ra a nima va tu yu ke ndixa'an, ndi
su kundäa ini yu, chi indaa mii Ndioxi va
kuvi ra kundaa ini, ndi su ña kundaa ini
yu ke ndixa'an va yu
4 ndivi nuu ndu'u Ndioxi, ra ikan kuvi
ña xini so'o yu tu'un ña iyoo se'e ña küvi
ndatu'un yu xa'a xi'in ndia nii na yuuvi
yo'o.
5 Ra kuvi va tu kutiaa ini yu xi'in ña
ndiña'a Ndioxi nuu yu, ndi su kuëe kuni
yu kutiaa ini yu xi'in mii yu, chi ña
kutiaa ini yu xi'in kuvi ña'a ña xa vita
yu'u va.
6 Ra nii na ka'an va'a ni va tu yu xa'a
mii yu, ndi su süvi vi ra ya'a xini kuvi yu,
saa chi ña ndaa va kuvi ña ka'an yu; ndi
su kuëe ka'an va'a ni yu xa'a mii yu, saa
chi kuëe kuni yu ña na ndakani ini ndo
ña kuu yu ra xiniñu'u ni. Chi va'a ka va
na kuni ndo ña xa yu, ra kuni so'o ndo
ña ka'an yu, ra saa ke va'a kundaa ini
ndo ndia tiaa kuvi yu.
7 Ra ña va'a na kutiäa ni ini yu xi'in ña
ka'nu ña ndiña'a Ndioxi nuu yu, ra xa'a
ña kan ke kixi iin ra tatun, ra xachiñu
nuu timia'a ña chikaa ra iin kue'e ini iki
kuñu yu, ra ta iyoo iin ìñu saa iyoo ña, ña
ndikaa ña ini iki kuñu yu, ra sando'o ni
ña yu'u, ña va'a na kutiäa ni ini yu.
8 Ra xa uni va ichi xaku nda'vi yu nuu
Tata yo Jesucristo, ña na tava ra kue'e
yo'o ini iki kuñu yu.
9 Ndi su su'va va kachi ra xi'in yu: "Na
kusii ini kun xi'in ndiee yu ña iyoo xi'in
va kun; saa chi va'a ka va ndaña'a yuvi
mii na ña iyoo ndiee yu xi'in na, ta kuvita
ini na", kachi ra xi'in yu. Ra xa'a ña kan
ke kusii va ini yu, xi'in ña xa vita yu'u,
saa chi saa ke va'a ka ndaña'a yu mii yu
ña iyoo ndiee Tata yo Jesucristo xi'in va
yu.
10 Ra xa'a ña ku'vi ini yu xini yu Cristo,
ra ra kusii ini va kuvi yu ña kuvita ini yu,
ra saa tu ña kaña'a na xi'in va yu, ra saa
tu ña kumani ndia ndia ka ña'a nuu va
yu, ra saa tu ña kanita'an na xi'in va yu,
ra saa tu ña ndo'o yu ña u'vi xa'a Cristo
va. Saa chi ta kuvita ini yu, ke ndundaku
va'a ka ini va yu xi'in chiñu Ndioxi.
11 Ra ra ndiya'a xini va kuvi yu, ña
ndika'an va'a yu xa'a mii yu, ndi su ndo'o
va kuvi ndo xa nduxa xi'in yu, ña xa yu
saa. Saa chi ndo'o va kuvi ndo xiniñu'u
ka'an va'a xa'a yu; chi inuu ndiaa ya'vi va
yu, xi'in ndia ka'an kuu ndia na'nu, ndia
ndikun ndo, ra va'a ni köo va ya'vi ndiaa
yu.
12 Ndi su ta ndixiin yu xi'in ndo, ra xiin
va yu xa ndiee ini yu ña ndo'o yu, ra xa
tu yu ña ndichi, xi'in ña xitu'un va ña
ndaña'a yu mii yu ña kuu yu ra ndixa
xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo.
13 ¡Oo, ra ndia takua ña va'a ta'an
ña, ndini'i na inka ve'e ñu'u va kuvi ña
ndinï'i ndo nuu yu, saa chi na kan, ra
nduku va yu xu'un nuu na, ra vä'a vi tu
ndixa yu xi'in ndo'o na kachi yo, saa chi
nindüku yu ña nuu ndo, ra ndia ka'nu na
koo ini va ndo, saa chi ndiküni yu satavi
yu ndo'o!

Ka'an ra Pablo ña ku'un tuku ra ñuu Corinto ña koto'ni ra na ve'e ñu'u ichi ña uni

14 Ra vichin, ra xa iyoo nduvi tuku va yu
ña xaa yu koto'ni yu ndo'o, ichi ña uni, ra
küni tuku va yu ña satavi yu ndo'o. Saa
chi yu'u, ra xïka yu xa'a xu'un ndo, chi
xa'a mii va ndo kuvi ña ndi'i ini yu. Ra
xa xini mii va ndo, chi na chee va kuvi na
xiniñu'u nduku xu'un ña sachiñu xi'in na
kuachi se'e na, ra süvi na kuachi kuvi na
nduku xu'un ña sachiñu xi'in na chee.
15 Ra xa'a ña kan ke yu'u, ra kusii ni va
ini yu ña kuniñu'u yu takundi'i xu'un yu,
ra xiin tu yu ña ndo'o ini va yu, xa'a ña
ku'vi ini yu xini yu ndo'o; ndi su ña tuvi
yu, ra ta ku'vi ni ka ini yu xini yu ndo'o,
ra ndo'o tu, xïin ku'vi ini kuni yu'u va.

16 Ra xa kundaa va ini ndo, chi nindüku
yu xu'un nuu ndo. Ndi su ka'an va tu
sava na ña maña ni yu, ra sanda'vi va yu
ndo'o, kachi na.
17 ¿Ra ndia ku'va ke xa yu ña sanda'vi
yu ndo'o tu ndixa? ¿A ndia ti'vi yu ndixaa
nuu ndo kuvi ndia chikaa yu'u yu, ña
sanda'vi ndia ndo'o?
18 Chi ta ti'vi yu ra ñani yo Tito ndixaa
ra xito'ni ra ndo'o, ra ti'vi va yu iin ra
ñani yo ndixaa ra xi'in ra. ¿Ra a ra ñani
yo Tito kuvi ra sanda'vi ndo'o tuvi ndo?
Ra na kundaa ini ndo, chi süvi saa iyoo
ña, chi ra ñani yo Tito, ra ta iyoo ndiayu
ña ndikun yu'u ke iyoo tu ña ndikun ra
kan va, ña kan ke ta ku'va xa yu'u ke
xa tu ra kan va.
19 Ra va'a ndakani ini ndo ka'an ndo
saa, ña ndasava'a ni ndi mii ndi nuu
ndo. Ndi su süvi saa iyoo ña; ra kundaa
tu ini mii va Ndioxi ña ka'an ndi ña ndaa
ña kuu ndi ndia xachiñu nuu Cristo. Ra
takundi'i ña xa ndi, ra ña va'a na kua'nu
ndo'o xi'in tu'un Ndioxi va kuvi ña, ñani
mii yu.
20 Saa chi ndi'i va ini yu ña ndani'i yu
ndo'o ndee ndo xa ndo inka chiñu, ta xa
na xaa yu koto'ni yu ndo'o, ra ndi'i tu ini
yu, xa'a ña iyo ni sa̱a̱ yu xi'in va ndo. Ra
ndi'i tu ini yu xa'a ña iyo ni ndani'i yu
ndo'o ndee ndo kanita'an va ndo, xi'in ña
ndukuini ini ndo xi'in ta'an ndo, xi'in ña
saa ndo xi'in ta'an ndo, xi'in ña xa xini
ni ndo nuu ta'an ndo, xi'in ña ka'an ndo
tu'un chi'ña xa'a ta'an ndo, xi'in ña ka'an
ki'vi ndo xa'a ta'an ndo, xi'in ña kutiaa
ndo nuu ta'an ndo, xi'in ña xa ndo chiñu
ña kuëe iyoo ikun.
21 Ra ndi'i tu ini yu ña kuka'an nuu yu
xi'in ndo nuu Ndioxi va, ta xa na xaa yu,
ra a kusana kuaku tu yu xa'a kua'a ni va
ndo, xa'a ña xa ndo chiñu ki'vi, ra xïin
ndo ña nandiko ini ndo ña xa ndo chiñu
yakua xi'in ta'an ndo, ta kuu ña kixi se'e
ndo xi'in ta'an ndo ña xa yakua ndo mii
ndo, xi'in takundi'i ka chiñu yakua, ña xa
yuna'a ndo xa ndo.

13

Ka'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Corinto ña na sä na chiñu ki'vi

1 Ra ta xa na xaa yu koto'ni tuku yu
ndo'o, ra xa ichi ña uni va kuvi ña. Ra
na kundaa ini ndo chi xa ta ku'va kachi
mii tu'un Ndioxi ke sa va yu: “Takundi'i
kuachi, ra tu iyoo uvi a uni yuvi na xini
xa'a ña, saa ra kuvi kuyukun va ña”,
kachi ña.
2 Ra ta ndixaa yu xito'ni yu ndo'o ichi
ña uvi kuvi ña, ndika'an yu xi'in yuvi na
xa chiñu ki'vi, ra saa tu xi'in takundi'i va
ndo, ña na sä ka ndo chiñu ki'vi. Ra ña íin
xika yu vichin, ra mii saa ke kachi tuku va
yu xi'in ndo, saa chi takundi'i yuvi na xa
chiñu ki'vi, ra xiniñu'u ni'i va na tundo'o
xa'a ña.
3 Ra ña xiniñu'u va kuvi ña sandaku
yu kuachi xi'in ndo, saa chi kuni ndo ña
kundaa ini ndo a ndixa Cristo kuvi ra
taxi tu'un ña ka'an yu xi'in ndo. Ra
na kundaa ini ndo, chi Tata yo Jesucristo,
ra kuëe vita vi ra kan ña sayukun ra
kuachi xi'in ndo, chi ndaku ni va sayukun
ra kuachi xi'in ndo, ra yu'u va kuvi ra
kuniñu'u ra, ña sayukun yu kuachi xi'in
ndo.
4 Ra va'a ni ña ndixa va ke xa ninu ra
xi'in mii ra, ña ndixi'i ra ndika cruz, ndi
su vichin, ra tiaku va ra xi'in ndiee Tata
yo Ndioxi. Ra xa ninu tu ndu'u va xi'in
mii ndi ña ndikun ndi Cristo vichin: ra
xa'a ña xa nduu ndi iin xi'in va ra kuvi
ña va'a tiaku ndi xi'in ndiee Ndioxi, ña
va'a xachiñu ndi nuu ndo.
5 Ra na kotondoso ndo mii va ndo, a
ndixa ke ndiaa ini ndo Tata yo Jesucristo;
ra xa kundaa va ini ndo chi íin va ra xi'in
ndo, ra tu köo va tu ra íin xi'in ndo, saa
ra süvi vi kuenda ra kuvi ndo.
6 Ra ta xa na kotondoso ndo mii ndo, ra
ña kuni yu ke kundaa ini ndo, ña ndixa
ke kuu va ndi kuenda Tata yo Jesucristo.
7 Ra ka'an ni va ndi xi'in Ndioxi xa'a
ndo, ña va'a na sä ndo ndia nii chiñu ki'vi.
Ra ña xa ndi su'va, ra süvi xa'a ña kuni
ndi ña na ndakuni ndo ndu'u ña kuu ndi
kuenda Ndioxi kuvi ña, chi xi'in va ndo
ke kuni ndi chindiee ta'an ndi, ña va'a na
sa ndo chiñu va'a, ra köo kuachi vi, va'a
ni na ndaküni va ndo ndu'u ña kuu ndi
kuenda Tata yo Jesucristo.
8 Ra küvi vi ki'vi ndi kuachi xi'in ña
ndaa, chi ña xiniñu'u va kuvi ña na
kandixa ndi ña ndaa.
9 Ra kusii ni va ini ndi xa'a ña ndakani
ini ndo ña iyoo ndi ta ku'va iyoo yuvi

na vita, tu xa'a ña kan kuvi ña ndaña'a
ndo mii ndo, ña kuu ndo yuvi na ndinuni
ndikun Ndioxi, ra va'a va, chi ña ka'an
ndi xi'in Ndioxi xa'a ndo kuvi ña na
kuxixa va'a ka ini ndo xi'in tu'un va ra.
10 Ra xa yachi va tiaa yu tutu yo'o xaa
ña nuu ndo, ra saa ke va'a ta xa na xaa yu,
ra na küu yu iin tiaa ra ndaku ni ini xi'in
ndo. Xi'in ndiayu ña kuu mii yu, ra ña
taxi Tata yo Jesucristo ndiayu ra nda'a yu,
ra ña va'a na chindiee ta'an yu xi'in ndo
ña kua'nu ndo xi'in tu'un Tata yo Ndioxi
va kuvi ña, ra nditäxi ra ña nda'a yu, ña
sandi'i yu xa'a ndo xi'in ña.

Ti'vi ra Pablo tu'un ndioxi kua'an nuu na ve'e ñu'u na ndee ñuu Corinto

11 Ña yo'o kuvi takundi'i va ña ka'an yu
xi'in ndo, ñani mii yu. Ra yo'o ke indiayu
ta'an yu xi'in ndo, ra na kusii ini ndo, ra
na sa nduxa ndo ña xaa ndo kuu ndo ta
ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi.
Ra na sa ndo ña ka'an yu xi'in va ndo,
ra iin tu'un va na kuu ndo, ra vivii va na
kundee ndo xi'in ta'an ndo. Ra saa ke va'a
kuiin Tata yo Ndioxi, ra taxi ña va'a, xi'in
ña ku'vi ini, xi'in ndo.
12 Ra na ka'an ndioxi ndo xi'in ta'an
ndo, xi'in ña to'o ña kuu mii ndo.
13 Ra ti'vi tu takundi'i na ñani yo na
ndikun Cristo va tu'un ndioxi kuxaa ña
nuu ndo.
14 Ra ña va'a Tata yo Jesucristo na
kuta'vi ndo, ra na koo tu ña ku'vi ini ña
taxi Tata yo Ndioxi va xi'in ndo, ra mii
Tachi Yii Tata yo Ndioxi va na chindiee
ta'an xi'in ndo, ña va'a iin tu'un va na
kuu ndo. Saa koo.

Tutu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u chi Galacia

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u chi Galacia

1 Yu'u, ra Pablo ra xika chiñu nuu Tata
yo Jesucristo kuvi ra ⍰tiaa tutu yo'o xaa
ña nuu ndo vichin. Ra na kundaa ini ndo,
chi süvi na yuuvi yo'o kuvi na ndikaxin
yu'u ña sa yu chiñu yo'o, chi mii va
Tata yo Jesucristo xi'in Tata ra Ndioxi, ra
sandatiaku ña'a va kuvi ra ndikaxin yu'u,
ña kuu yu ra kaka chiñu nuu ra.
2 Ra iyoo yu'u tu takundi'i na ñani yo
na ndikun Tata yo Jesucristo va xi'in yu,
ña ⍰tiaa ndi tutu yo'o xaa ña nuu ndo'o
na ñani yo na ndee chi Galacia ñaa.
3 Ra Tata yo Ndioxi, ra kuu iva Tata yo
Jesucristo, na taxi ña va'a kuta'vi ndo, ra
va'a ni na koo ndo.
4 Ra Tata yo Jesucristo kuvi ra ndataxi
mii, ña ndixi'i ra xa'a kuachi yo, ña va'a
sakaku ra yoo nuu ña yuuvi vä'a yo'o, ra
mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra kuni ña na
koo ña saa va.
5 Ra ra ka'nu ni na kuu Tata yo Ndioxi
iin takundi'i kii, iin takundi'i tiempo. Saa
koo.

Köo inka tu'un ña inuu xi'in tu'un va'a xa'a Jesucristo

6 Ra ndakanda ni va ini yu xini yu
ndo'o, saa chi kama ni va ndakoo ndo
Tata yo Ndioxi, ra ku'vi ni ini xini ndo'o,
ra kana ra ndo'o xa'a ña xa Tata yo
Jesucristo, ra vichin ndakundikun tu ndo
inka tu'un ña kuëe inuu xi'in tu'un va'a
xa'a Tata yo Jesucristo va.
7 Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo, ra küni
kachi yu ña iyoo inka tu'un va'a xa'a Tata
yo Jesucristo ña sakaku yuvi. Chi ña ⍰kuu
xi'in ndo vichin ke, ndakoyo sava tiaa
ndia ⍰kuni ⍰kava xini va ndo, saa chi xa
siin va saña'a ndia ndo'o xa'a tu'un va'a
xa'a Tata yo Jesucristo.
8 Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo
vichin, ra na kundaa ini ndo, saa chi tu
ndia iin na, na saña'a ndo'o, ra xa siin
va tu saña'a na ndo'o xa'a tu'un va'a xa'a
Tata yo Jesucristo, ña xa saña'a ndu'u
ndo'o, saa ra, na tavi chi'ña va na. Ra
va'a nii yu'u kuvi va ra, ra a nii tatun ra
kee ndivi kuvi va tu ra, ra na tavi chi'ña
ndu'u va.
9 Ra xa ndika'an va yu xa'a ña yo'o xi'in
ndo ta yachi, ra ka'an tuku va yu xa'a ña
xi'in ndo vichin: Tu ndia iin na, na saña'a
ndo'o, ra xa siin va tu na saña'a na ndo'o,
xa'a tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo,
ña xa saña'a ndu'u ndo'o, saa ra na tavi
chi'ña va na.
10 Ra ña ka'an yu kachi yu su'va xi'in
ndo, ¿ra a ra nduku kindoo va'a ni kuvi
yu nuu na yuuvi yo'o a nuu Ndioxi, tuvi
ndo? ¿Ra a ña kuni na yuuvi yo'o va kuvi
tu ña xa yu, tuvi ndo? Ra na kundaa ini
ndo, chi tu ña kuni na yuuvi yo'o va na
sa yu, saa ra süvi vi ra xachiñu nuu Cristo
kuvi yu.

Ndioxi va kuvi ra taxi ndiayu nda'a ra Pablo ña ⍰ka'an ndoso ra tu'un va'a xa'a Jesucristo

11 Ra na kundaa ini ndo xa'a ña yo'o
ñani yo, chi tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo ña ka'an ndoso yu, ra süvi na
yuuvi yo'o kuvi na ndichituni ña.
12 Ra nii süvi tu na yuuvi yo'o va
nditaxi ña nda'a yu, ra nii süvi tu na
yuuvi ndisaña'a ña yu'u va, chi Tata yo
Jesucristo va kuvi ra saña'a ña yu'u.
13 Ra xa kundaa va ini ndo xa'a yu ndia
ku'va ke ndixiyo yu ta yachi, ta xindikun
yu takundi'i ña yuna'a na judío ta'an yu
⍰xa na. Ra xa kundaa tu ini ndo xa'a ña
xa yu ña kundasi ni yu na ndikun Ndioxi
va, ra taxi yu na, ra ndixika nduku ni tu
yu ku'va ña sandi'i yu xa'a va na.
14 Saa chi ta xindikun yu ku'va ña
ndikun na judío ta'an yu Ndioxi, ra yu'u
kuvi ra xinuu nuu takundi'i va na inuu
kuiya xi'in yu, saa chi saxinu yu takundi'i
va ña ndakoo na xii xikua ndi.
15 Ra va'a ni ki'vi ni va xa yu, ndi su
ta ndikaa ka yu tixi si'i vi yu ke ndikaxin
Ndioxi yu'u, saa chi ku'vi ni ini ra xini ra

yu'u, ra kana ra yu'u. Ra ta ku'va kuni
mii ra ke xa va ra,
16 saa chi ndaña'a va ra Jesucristo ra
kuu se'e ra nuu yu, ña va'a na kaka yu
ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a ra, nuu
yuvi na küu judío. Ra ta ndixaa kii
ndixinu nuu ña yo'o, ra ndia nii yuvi
nindäkatu'un yu ña sakua'a na yu'u,
17 ra nii ñuu Jerusalén tu ndixä'an vi
yu ña sakua'a yu nuu ndia xika chiñu
nuu Jesús, ndia xa yachi ka ndikaxin ra
nuu yu'u, chi ña xa yu ke ndikun kee yu
ndixa'an yu chi Arabia va, ra ta ndi'i, saa
nandiko tuku yu ñuu Dasmasco va.
18 Ra ndixä'an yachi vi yu ñuu
Jerusalén, chi ndia ta ndiya'a uni kuiya
vi ke ndixa'an yu; ra saa vi ke xinita'an
yu xi'in ra Pedro, ra kuachi yu xa'un kii
xi'in ra.
19 Ndi su köo kua'a ndia xika chiñu nuu
Tata yo Jesús ndixini yu, chi takua ra
Jacobo ñani mii Tata yo Jesús va kuvi ra
xini yu.
20 Ra □kundaa tu ini mii va Tata yo
Ndioxi xa'a ña tiaa yu yo'o, chi ña ndaa
va kuvi ña.
21 Ra ta ndi'i, saa ndaki'in yu ndixa'an
yu chi Siria, ra saa ndixa'an tu yu chi
Cilicia va.
22 Ra ta tiempo kan, ra täan kuni nuu vi
na ñani yo, na ve'e ñu'u Cristo, na ndee
chi Judea yu'u,
23 chi takua ña xini so'o na kuvi ña
ndatu'un yuvi xa'a va yu, kachi na su'va:
"Tiaa, ra kanita'an xi'in yo, ra xa tu'un
va'a xa'a Tata yo Jesucristo va xika ra
ka'an ndoso ra vichin, ra ta yachi, ra
ndixika nduku ni ra ña sandi'i ra xa'a ña",
kachi na.
24 Ra ndasaka'nu ni na Tata yo Ndioxi,
xa'a ña kundaa ini na xa'a chiñu ña □xa
yu.

2

Ndaki'in mani ka tu ndia sava ndia xika chiñu nuu Jesús va ra Pablo

1 Ra saa kuu ndiya'a uxi kumi kuiya, ra
saa ndixa'an tuku va yu ñuu Jerusalén, ra
ndixa'an tu ra ñani yo Bernabé va xi'in
yu, ra saa tu ra ñani yo Tito va.
2 Ra ña ndixa'an yu ñuu Jerusalén, ra
mii va Ndioxi kuvi ra xa'ndia chiñu nuu
yu ña ndixa'an yu. Ra ndakuta'an yu
xi'in takua ndia kuna'nu nuu na ñani yo
ve'e ñu'u ñuu Jerusalén. Ra ikan kuvi ña
ndakani ikun yu nuu ndia xa'a ña xika
yu ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo, nuu yuvi na küu judío. Ra ña
xa yu su'va ra xa'a ña va'a na koo yu'u
ndia xi'in yu xa'a chiñu ña □xa va yu kuvi
ña, saa chi ña nindi'i ini yu ke köo yu'u
ndia xi'in vi yu, ra tu saa ndixa ndia, saa
ra köo ya'vi ndia vi ña □xa yu.
3 Ra ta ndi'i ndakani yu nuu ndia, ra
ndakoo yu'u va ndia xi'in yu, ra va'a ni
süvi ra judío va kuvi ra ñani yo Tito, ndi
su ndïxa nduxa vi ndia xi'in ra ña kakin
ndia tuni Ndioxi iki kuñu ra.
4 Ra ña ndakuta'an yu xi'in ndia ña
ndatu'un ndi, ra xa'a ña ndiki'vi se'é ndia
chi'ña tu'un, sava ve'e ñu'u ña xitonani
ndia yoo, ndia ku'va ke iyoo yo ña xa saña
ndika Tata yo Jesucristo yoo va kuvi ña,
saa chi ña kuni ndia kan ke na nduu tuku
va yo ta ku'va iyoo na xachiñu nda'vi, ña
ndakundikun tuku yo ta ku'va yuna'a na
judío ta'an ndi xa va na.
5 Ra ndia nii lo'o ke ndikandïxa ndi ña
ndika'an vi ndia, saa chi ndiküni ndi ña
ndasama ña ndaa ña kuu tu'un va'a xa'a
Tata yo Jesucristo, ña xa kandixa ndo'o
vichin.
6 Ndi su ndia ñani yo ndia kuna'nu kan,
ra köo ka vi inka ña ndisaña'a ndia yu'u
ka'an ndoso yu, chi xa va'a iyoo va ña
ka'an ndoso yu. Ra va'a ni ndia kuna'nu
kuvi va ndia, ra a süvi va tu ndia, ndi su
nuu yu'u, ra köo kuachi vi, saa chi Tata
yo Ndioxi, ra xitö'ni vi ra kan, chi sata yo,
chi nima va yo ke xito'ni ra.
7 Ra ña xa ndia kuna'nu kan ke ndaki'in
xini va ndia, saa chi nuu ña □saña'a ndia
yu'u ña ka'an ndoso yu, ra ndakuni mii
va ndia yu'u ña taxi Ndioxi chiñu nda'a
yu ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata
yo Jesucristo nuu yuvi na küu judío, ra
ta ku'va xa ra xi'in yu'u kuvi tu ña xa ra
xi'in ra Pedro va, ña taxi ra chiñu nda'a
ra ña ka'an ndoso ra tu'un va'a xa'a Tata
yo Jesucristo nuu na judío.
8 Ra mii Tata yo Ndioxi, ra ti'vi ra Pedro
ña kaka ra chiñu nuu Jesucristo ña ka'an

ndoso ra nuu na judío, kuvi tu ra ti'vi yu'u, ña kaka yu chiñu nuu ra ña ka'an ndoso yu nuu yuvi na küu judío va.

9 Ra ra Jacobo, xi'in ra Pedro, xi'in ra Juan kuvi ndia kuna'nu, ra ndakuni mii va ndia ña va'a ña taxi Tata yo Ndioxi nda'a yu, ra saa ndatiin ndia nda'a yu, ra saa tu nda'a ra Bernabé va. Ra ña xa ndia saa, ra ndia ndaki'in mani va kuvi ndia ndu'u, ra kuni kachi tu ña, ña iyoo yu'u ndia xi'in va ndi ña ku'un ndi ndia ka'an ndoso nuu yuvi na küu judío, ra mii tu ndia kindoo ku'un ka'an ndoso nuu na judío va.

10 Ra takua ña ndika'an ndia xi'in ndi kuvi ña, na näa ini ndi xa'a na nda'vi chi na chindiee ta'an va ndi xi'in na, kachi ndia. Ra ta iyoo ña ndika'an ndia xi'in ndi ke xa va yu.

Ndukue'e ra Pablo nuu ra Pedro

11 Ra saa kuu ndixaa ra Pedro chi Antioquía xito'ni ra na ve'e ñu'u, ra ikan ke ndukue'e yu xi'in ra, saa chi ndiya'a xini ra, ra kuë va'a ndi xa ra.

12 Saa chi ta sakan ndixaa ra, ra xixi va ra xi'in yuvi na küu judío, ndi su ta ndixaa tu na ti'vi ra Jacobo; saa ra ndikun xakin xiyo va ra mii ra, ra ndixïxi ka vi ra xi'in na, saa chi ndiyu'vi va ra ña ka'an vä'a na judío xa'a ra.

13 Ra ndakundikun ka tu sava na judío va chiñu ña xa ra Pedro, Ra ndia ra Bernabé va ndixinu ini ña xa ra chiñu kan xi'in na.

14 Ra ta xini yu ña kuë xa ndia ta ku'va saña'a mii tu'un ña kuu ña ndaa, ña kuu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra saa ndika'an yu xi'in ra Pedro nuu takundi'i na ve'e ñu'u, kachi yu saa: “Yo'o, ra va'a ni judío kuvi va kun, ndi su ta xa yuvi na küu judío va xa kun, ra xä kun ta ku'va xa na judío; ¿ra nichuun ke kuni kun ña sanduxa kun xi'in yuvi na küu judío, ña sa na ta ku'va xa na judío?”, kachi yu xi'in ra.

Takundi'i yuvi na ndiaa ini Jesucristo va kuvi na kaku

15 Ra na kundaa ni ndo, chi yu'u, xi'in sava ka ndia kuu judío, ra xa judío kuvi ndi ndia kivi kaku vi ndi, ra köo kuachi ndi ta ku'va iyoo inka yuvi na küu judío.

16 Ra va'a ni saa va, ndi su kundaa kaxi va ini ndi, chi ña saxinu ndi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra kuë ndasa vii ña ndu'u ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi, chi ña kandixa ndi Jesucristo va kuvi ña kuvi ndasa ra ndu'u ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi. Ra xa'a ña kan kuvi ña kandixa ndi Jesucristo vichin va, ña va'a na nduu ndi ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi, ra xa'a ña ndiaa ini ndi Jesucristo va kuvi ña, ra süvi vi xa'a ña saxinu ndi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés kuvi ña. Saa chi ndia nii yuvi küvi nduu ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi, xa'a ña saxinu na ña ka'an ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés.

17 Ra ña kachi ndi ke xa nduu va ndi ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi xa'a ña ndiaa ini ndi Jesucristo, ndi su tu süvi va tu saa iyoo ña, saa ra, ¿a ña ndiaa ini ndi Jesucristo va kuvi ña ndasa ra ndu'u yuvi na iyoo kuachi?, ra na kundaa ini ndo, ¡chi süvi saa iyoo ña!

18 Ndi su nduu tuku va yu tiaa ra iyoo kuachi, tu ndakoo va yu ña ndiaa ini yu Jesucristo, ra tuku va ndakundikun yu ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés.

19 Ra na kundaa ini ndo, chi yu'u, ra xa ta iyoo ra ndixi'i va iyoo yu, nuu ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés; ra mii ndiayu kan ke xa'ni yu'u va, ña va'a na kutiaku yu ña ndasaka'nu yu Tata yo Ndioxi.

20 Yu'u, ra xa xi'in Cristo va kuvi ña takaa yu ndika cruz vichin, ra tiäku ka yu ña sa yu ña kuni iki kuñu yu, saa chi xa Cristo va iyoo nima yu; ra ña tiaku yu xi'in iki kuñu yu vichin, ra xa'a ña ndiaa ini yu Tata yo Jesucristo ra kuu se'e Ndioxi va kuvi ña, saa chi ra kan kuvi ra ku'vi ni ini xini yu'u, ra ndataxi ra mii ra ña ndixi'i ra xa'a yu ndika cruz.

21 Ra xa'a ña kan ke küni yu kundasi yu ña va'a, ña sani'i Tata yo Ndioxi yu'u; ra tu xa'a ña saxinu yo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va kuvi ña, nduu yo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi, na kachi yo, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña ndixi'i Tata yo Jesucristo.

3

Xa'a ña ndiaa ini yo Ndioxi va kuvi ña kaku yo

1 ¡¿Nichuun ke ki'vi ni xa ndo, na
Galacia?! ¿Ra yoo kuvi na kava xini ndo,
ña xïin ka ndo kandixa ndo ña ndaa? ¿A
su ta ndika'an ndoso ndi nuu ndo, ra iin
kaxi kaxi va ndakani ndi xa'a Tata yo
Jesucristo, ra xitakaa ndika cruz nuu ndo?
2 Ra vichin, kuni yu kundaa ini yu nuu
ndo, ra na ka'an ndo xi'in yu: ¿A xa'a ña
saxinu ndo chiñu ña ka'an ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés kuvi ña ndaki'in ndo
Tachi Yii Ndioxi? ¿Ra a xa'a ña ndiaa ini
ndo tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña
ndika'an ndoso ndi nuu va ndo kuvi ña
ndaki'in ndo ña?
3 ¿Ra ni va ke ndo'o ndo, ña tiaa ni ki'vi
xa ndo? Saa chi xa'a ña ndakundiaa ini
ndo Jesucristo va kuvi ña taxi ra Tachi Yii
ra nda'a ndo ña va'a ndikun ndo ra. ¿Ra
nichuun kuvi tu ña kuni ndo ndakandixa
tuku ndo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, ra kaku ndo vichin?
4 Ra tu ndakoo va tu ndo Cristo, ra
ndakundikun tuku ndo ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés, saa ra köo ya'vi ndiaa
vi ña ndo'o ni ndo xa'a ña ndakundikun
Cristo ta yachi.
5 Ra kuni tu yu ña na ki'in xini ndo xa'a
ña yo'o va: Ndioxi va kuvi ra taxi Tachi
Yii ra nda'a ndo, ra xa tu ra ña xitu'un
va xini ndo, xa'a ña ndiaa ini ndo Tata
yo Jesucristo, ndi su süvi xa'a ña saxinu
ndo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés
kuvi ña.

Kindoo Ndioxi iin ña xi'in ra Abraham

6 Ra xa'a ña xindiaa ini va ra Abraham,
Ndioxi kuvi ña ndaki'in mani ra ra, ña
nduu ra ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi.
7 Ña kan ke na kundaa ini ndo vichin,
chi takundi'i yuvi na ndiaa ini Ndioxi va
kuvi na kuu ndise'e ra Abraham.
8 Ra su'va kuvi tu ña kachi mii tu'un
Ndioxi va. Xa iyoo kua'a ni va kuiya kuvi
ña ndika'an Ndioxi xi'in ra Abraham,
kachi ra su'va: "Xa'a ña yo'o kuvi ña
ni'i takundi'i yuvi ña kuta'vi na ña va'a",
kachi ra xi'in ra, kachi ña. Ra ña kachi
Ndioxi su'va xi'in ra Abraham, ra xa'a ña
koo ka'nu ini ra xa'a kuachi yuvi na küu
judío xa'a ña ndakundiaa ini va na ra
kuvi ña, kachi ra saa.
9 Ra xa'a ña kan ke takundi'i yoo na
ndiaa ini Ndioxi va kuvi na ni'i kuta'vi ña
va'a xi'in ra Abraham.
10 Ndi su yuvi na ndiaa ini ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra na nditavi
chi'ña va kuvi na. Saa chi saa kachi tu mii
tu'un Ndioxi va: "Takundi'i yuvi na kuëe
saxinu takundi'i chiñu ña ka'an ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra taxi va
Ndioxi tundo'o nda'a na", kachi ña.
11 Ra xa kundaa kaxi va ini yo, chi ndia
nii yuvi küvi nduu ta ku'va iyoo yuvi na
köo kuachi nuu Ndioxi, xa'a ña saxinu na
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés; saa
chi su'va va ke kachi tu'un Ndioxi: "Yuvi
na ndiaa ini Ndioxi, ra ndaki'in mani ra
na ña nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi, kuvi na kutiaku va", kachi ña.
12 Ra yuvi na ndiaa ini ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés, ra süvi vi Ndioxi kuvi
ra ndiaa ini na ña ndasa ra na ta ku'va
iyoo yuvi na köo kuachi. Ra xa kundani
yo chi tu'un Ndioxi, ra su'va va ke kachi
ña: "Takua yuvi na saxinu takundi'i ña
ka'an ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés
va kuvi na ni'i kutiaku", kachi ña.
13 Ra Cristo va kuvi ra sakaku yoo nuu
chi'ña ña taxi ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés xa'a ña ndikuchüun yo saxinu
yo takundi'i ña ka'an ña, ra mii Cristo
va kuvi ra ndakuiso chi'ña kan nuu yo
vichin, ra mii saa ke kachi tu tu'un Ndioxi
va: "Na nditavi chi'ña kuvi takundi'i va
yuvi na katakaa na nda'a iin itun", kachi
ña.
14 Ra su'va ke ndo'o Cristo ña va'a na
ni'i yuvi na küu judío ña va'a, ña kindoo
Ndioxi xa'a xi'in ra Abraham, xa'a ña xa
Cristo Jesús. Ra saa tu ña va'a na ni'i
takundi'i yo Tachi Yii Ndioxi ña kindoo
ra taxi nda'a va yo, xa'a ña ndiaa ini yo
Cristo Jesús.

Küvi sandi'i ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés xa'a ña kindoo Ndioxi xi'in ra Abraham

15 Ñani yo, na ka'an yu xa'a ña xa
mii yo ta kindoo yo xi'in ta'an yo xa'a
iin chiñu, ra na kundaa ini ndo: Chi tu
iin yuvi ra kindoo na xa'a iin chiñu xi'in
ta'an na, ra xava'a na iin tutu ña ka'an
xa'a chiñu kan, ra chikaa na nda'a na nuu

ña, ña xa kutu na ña. Ra ta xa kukutu
ña, saa ra ndia nii ka yuvi kuchïñu sandi'i
xa'a vi ña, ra nii ña ndachikaa ka tu na
tu'un nuu ña kuchïñu vi na.
16 Ra na kundaa ini ndo, chi saa ke iyoo
tu ña kindoo Ndioxi xi'in ra Abraham va,
ra saa tu xi'in indaa ndise'e va ra. Ra
tu'un Ndioxi, ra ndikä'an ña kachi ña:
“na ndise'e kun”, ña ka'an ña xa'a kua'a
ni yuvi, chi “iin ndise'e va kun”, kachi
ña. Ra ña kachi ña saa; ra xa'a iin tiaa va
kuvi ña ka'an ña, ra tiaa kan kuvi Cristo
va.
17 Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo, ra
ña kuni yu na kundaa ini ndo xa'a ña
kindoo Ndioxi xi'in ra Abraham va kuvi
ña, ra mii va Ndioxi kuvi ra kindoo xa'a
Cristo xi'in ra Abraham, ra xa'a ña kan
va ke, ndikuchïñu vi ndiayu Ndioxi ña
taxi ra nda'a ra Moisés ta xa ndiya'a kumi
ciento oko uxi kuiya, ña sandi'i ña xa'a ña
kindoo Ndioxi xi'in ra Abraham ta yachin.
18 Ra tu xa'a ndiayu Ndioxi ña taxi ra
nda'a ra Moisés va kuvi ña, ndaki'in yo
ña kindoo Ndioxi xa'a xi'in ra Abraham;
saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña kindoo Ndioxi
xi'in ra Abraham. Ndi su, na kundaa ini
ndo, chi süvi saa iyoo ña, chi ña xa Ndioxi
ke kindoo ra xi'in ra Abraham, ña taxi
uun va ra, ña kindoo ra xa'a xi'in ra nda'a
yo.
19 ¿Ra nichuun kuvi ña taxi Ndioxi
ndiayu ra nda'a ra Moisés tuvi ndo? Na
kundaa ini ndo, chi ña taxi Ndioxi ndiayu
ra nda'a ra Moisés, ra ña va'a na kundaa
ini yuvi ña xa na kuachi va kuvi ña.
Ra takua kii ña xindiatu na xaa iin tiaa
ra kindoo Ndioxi xa'a, ra kuu ndise'e ra
Abraham va kuvi ña xachiñu ndiayu kan.
Ra na tatun va Ndioxi kuvi na xiniñu'u ra,
ña taxi ra ndiayu ña ndi'i xa'a kan, nda'a
ra Moisés, ra ra Moisés tu xindiso chiñu
ña ndataxi ra ña nda'a na ñuu va.
20 Ndi su Ndioxi, ra indaa va kuvi ra,
ña kan ke ndixïniñu'u vi ra inka yuvi ña
kindoo ra xi'in ra Abraham, chi mii va ra
kindoo xi'in ra.

Na kundaa ini yo nichuun ke xa ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés

21 Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo xa'a
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ¿ra
a kuni kachi ña, ña iyoo ña kuachi xi'in
ña kindoo Ndioxi xa'a xi'in ra Abraham?
Na kundaa ini ndo, chi süvi saa iyoo ña.
Saa chi tu ndiayu ña taxi Ndioxi nda'a ra
Moisés va kuvi ña taxi ña kutiaku yuvi,
saa ra kuvi va nduu na ta ku'va iyoo yuvi
na köo kuachi, xa'a ña saxinu na ndiayu
Ndioxi ña taxi ra nda'a ra Moisés.
22 Ndi su ka'an tu'un Ndioxi, chi na iyoo
kuachi kuvi takundi'i va yuvi, kachi ña.
Ra su'va ke iyoo va ña yo'o, ña va'a na
ndaki'in yuvi na ndiaa ini Jesucristo, ña
kindoo Ndioxi taxi ra.
23 Ra ta kumani ka xaa Jesucristo ña
ndakundiaa ini yo ra, ra kaku yo, ra
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va
kuvi ña xa'ndia chiñu nuu yo, ña xindiatu
yo ña xaa Jesucristo ra ndakundiaa ini yo
ra, ra kaku yo.
24 Ra saa va ke xa ndiayu kan ña xa'ndia
chiñu ña nuu yo, ra ta ku'va iyoo na
kuachi va kuvi ña nduu yo, ra ña kan kuvi
ña xini'i ichi nuu yu ra sakuyachin ña yoo
nuu Cristo va, ña va'a ndakundiaa ini yo
ra, ra nduu yo, ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi nuu Ndioxi.
25 Ra ña xa xaa Jesucristo, ra ndiaa ini
yo ra, ra kaku yo vichin, ra xä'ndia chiñu
ka vi ndiayu kan nuu yo.
26 Saa chi vichin, ra xa xa'a ña ndiaa
ini takundi'i yo Jesucristo, xi'in xa'a ña
xa nduu yo iin xi'in va ra kuvi ña kuu yo
se'e Ndioxi.
27 Ra takundi'i yoo na nduu iin xi'in
Cristo xa'a ña chichi yo, ra xa mii va ra
kuvi ra isa'vi sata yo, ta ku'va iyoo iin
tikoto xaa.
28 Ña kan ke vichin, ra va'a ni na judío
kuvi va yo, ra nii na griego kuvi va tu yo,
ra nii na xachiñu nda'vi nuu yuvi kuvi va
tu yo, ra nii na xika ndika kuvi va tu yo,
ra nii tiaa kuvi va ndia, ra nii na si'i kuvi
va tu na, ra iin va nduu yo xi'in Cristo.
29 Ra ña xa kuu yo kuenda Cristo vichin,
saa ra kuu tu yo ndise'e ra Abraham va,
ra ndaki'in tu yo ña kindoo Ndioxi taxi va
ra.

4

1 Ra na ka'an tuku yu inka ña xi'in ndo,
ra na kundaa ini ndo: Tu iin tiaa, ra
iyoo na kuachi vali se'e, ra na kuvi ra, ra
ndakoo ra takundi'i ña'a ra nda'a na, ra
na kuachi kan ra inuu iyoo va na xi'in na
xachiñu nuu iva na, ndia kii ña kuna'nu

vi na, ra va'a ni mii ña ndaa ra ña'a mii
na kuvi takundi'i va ña'a ña ndakoo iva
na.
2 Ra na kuachi kan, ra xiniñu'u kandixa
va na chiñu ña xa'ndia yuvi na sakua'nu
ña'a, ra saña'a na na ndia ta xa na xinu
na kuiya ña xa'ndia iva na ña ndaki'in na
takundi'i ña'a ña ndakoo ra nda'a va na.
3 Ra ku'va saa kuvi tu ña ndo'o yoo
va. Saa chi ta kumani ka ndakundikun
yo Jesucristo, ra ña yuna'a na yuuvi yo'o
xa va na kuvi ña xindikun yo, ra xa'ndia
chiñu tu ña nuu va yo.
4 Ndi su ta ndixaa kii ña kindoo Ndioxi
ti'vi ra se'e ra, ra ti'vi va ra ra, ra kaku ra
tixi iin ña'a, ra ta iyoo na judío va ndixiyo
ra, saa chi xiin va ra ña xa'ndia chiñu
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nuu
ra.
5 Ra ña ti'vi Ndioxi ra kixi ra, ra ña
va'a na saña ndika ra yoo nda'a ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va kuvi ña,
ña va'a na ndaki'in Ndioxi yoo nduu yo
se'e ra.
6 Ra xa'a ña xa nduu yo se'e Ndioxi
kuvi ña ti'vi ra Tachi Yii se'e ra, ña iyoo
ña nima yo; ra Tachi Yii se'e ra kuvi ña
saka'an yoo, ña va'a ka'an yo, kachi yo
su'va: “¡Tata mii yu!”
7 Ña kan ke vichin, ra süvi ka chiñu
ña yuna'a na yuuvi yo'o xa na ke xa'ndia
chiñu nuu yo, chi xa se'e Ndioxi va nduu
yo, ra xa'a ña nduu yo se'e ra kuvi tu
ña ndaki'in yo ña'a ña kindoo ra taxi ra
nda'a va yo.

Ndi'i ni ini ra Pablo xa'a na ve'e ñu'u ña iyoo chi Galacia

8 Ra ta yachi ta täan ndakundikun yo
Ndioxi, ra ña'a ña kuu ndioxi ndii va kuvi
ña xa'ndia chiñu nuu yo.
9 Ndi su ña xa kuu ndo se'e Ndioxi
vichin, ¿ra nichuun kuvi ña kuni tuku
ndo ndakundikun ndo ña xinituni ña köo
ya'vi ndiaa, xi'in ña yuna'a na yuuvi yo'o
xa na, ra ndaka'ndia chiñu tuku ña nuu
ndo?
10 Saa chi ndo'o, ra xato'o ka va ndo kii,
xi'in yoo, xi'in kuiya ña yuna'a na yuuvi
yo'o ndatava na viko.
11 Ra xa'a ña kan ke ndi'i ni va ini yu
xa'a ndo, saa chi tu na ndaköo ndo ña xa
ndo, saa ra ña uun va kuvi ña ndakani yu
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo nuu ndo.
12 Ra xa'a ña kan ke xaku nda'vi yu
nuu ndo, ñani yo, ña na nduu ndo ta
ku'va iyoo yu'u, ña kuëe sa ka ndo chiñu
ñaa, saa chi ta ku'va kuu xi'in ndo'o ña
ndisaña ndika ndo nda'a ña, saa kuvi tu
ña kuu xi'in yu'u va ña ndisaña ndika yu
nda'a ña. Ra ndo'o, ra ndia nii chiñu ki'vi
kuëe ndixa ndo xi'in yu ta ndakani yu
tu'un va'a xa'a Jesucristo nuu ndo.
13 Ra xa kundaa ini mii va ndo, saa chi
kue'e va kuvi ña ki'in yu'u, ra xa'a ña kan
va kuvi ña kuachi yu chi Galacia ñaa, ña
ndika'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo nuu ndo.
14 Ra va'a ni sando'o ni va yu ndo'o xi'in
kue'e ña ndo'o yu, ndi su ndikuñü'u vi
ndo yu'u, ra nii ndikundäsi tu ndo yu'u
va. Chi ña xa ndo ke ndaki'in mani ndo
yu'u, ta ku'va iyoo iin tatun Ndioxi a ta
ku'va iyoo mii Jesucristo va.
15 Ra tu ña ndikuvi kuvi ña, ra ndia
nduchi nuu va ndo tava ndo taxi ndo
nda'a yu. ¿Ra ndia mii kuvi ña kua'an
ña kusii ni ini ndo kan vichin?
16 ¿A xa'a ña ka'an yu ña ndaa xi'in
ndo xa'a tu'un Ndioxi kuvi ña nduu yu,
ra kanita'an xi'in ndo vichin?
17 Ra na kundaa ini ndo, chi yuvi na xa
nduxa xi'in ndo ña ndakundikun tuku
ndo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés,
ra süvi ña va'a kuvi ña ndikaa xini na
ña ndi'i ni ini na xa'a ndo, chi ña kuni
na ke na ndakundikun ndo na kan, ra na
ndakoo nda'a ndo ndu'u va, ña va'a na
ndakundi'i ini ndo xa'a na kuni na.
18 Ra na kundaa ini ndo, chi ña va'a va
kuvi ña kundi'i ini ndo xa'a inka yuvi, na
ndixa kuni sa ña va'a xi'in ndo. Ra süvi
takua ta íin yu xi'in ndo kuvi ña na sa ndo
saa, chi iin takundi'i va kii na sa ndo saa.
19 Ñani mii yu, ta ku'va kuni yu xini yu
se'e yu kuni yu xini yu ndo'o, ra tixu'vi
ni tu nima va yu xa'a ña ndi'i ni ini yu
xa'a ndo. Ra iin ta ku'va tixu'vi iin ña'a
ña kuni kaku se'e kuvi ña ndo'o yu xa'a
ndo, iin saa ndia kii ña na xaa ndo nduu
ndo ta ku'va iyoo mii Cristo va.
20 Ra tu ña kuvi vi kuvi ña, ra iin xa
yu su'va, ra xa ñaa vi íin yu xi'in ndo, ra
ka'an yu inka ku'va ña kuni yu xi'in ndo;
saa chi ña íin yu inka ñuu kani vichin,
ra kundäa ini yu ni ke va'a sa yu ña va'a
chindiee ta'an yu xi'in vi ndo.

Ña saña'a ña kuu xi'in ña Sara xi'in ña Agar yoo

21 Ra vichin na ka'an ndo'o, na ⌧kuni
⌧ndee tuku tixi ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés ña ndaka'ndia chiñu tuku ña
nuu ndo, ¿ndia ku'va ke iyoo ña?
22 Ra na kundaa ini ndo, chi su'va va ke
kachi tu'un Ndioxi ndakani ña xa'a ña:
Ra Abraham ra kaku uvi tiaa se'e ra, ra
iin ra kaku xi'in ña'a ña xachiñu nda'vi
nuu ra, ra inka tu ra kaku xi'in mii yasi'i
ra ña kuë ndixachiñu nda'vi va.
23 Ra se'e ña xachiñu nda'vi nuu ra,
ra ta ku'va ⌧kaku takundi'i na kuachi va
kaku ra, ndi su se'e mii ña kuu yasi'i ra,
ra xa'a ña va'a na xinu nuu ña kindoo
Ndioxi va kuvi ña kaku ra kan.
24 Ra ña yo'o, ra ta ku'va iyoo iin tu'un
ndichi va ke iyoo ña. Uvi saa na si'i yo'o,
kuvi uvi ña kindoo Ndioxi va. Ra ña
nani Agar ña xachiñu nda'vi kan kuvi ña
ndaña'a iku ña nani Sinaí, nuu ndaki'in
na xii xikua yo ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés, ra nduu na na xachiñu nda'vi
va.
25 Ra ña Agar kan kuvi ña ndaña'a iku
Sinaí ña íin chi Arabia va, ra iku kan kuvi
ña ndaña'a tu ñuu ka'nu Jerusalén ña
iyoo ta ku'va iyoo yuvi na xachiñu nda'vi
xi'in se'e va.
26 Ndi su ñuu Jerusalén ña iyoo chi
ndivi va kuvi ña ndaña'a ña Sara ña kuë
ndixachiñu nda'vi; ra se'e ñuu Jerusalén
ña iyoo chi ndivi kan va kuvi yoo.
27 Ra su'va ke kachi tu'un Ndioxi xa'a
ña Sara:
Na kusii ni ini yo'o ña'a ña numa, ña köo
se'e;
ra ndiee ni na nda'yu yo'o ña'a ña
ndikundäa ini tixu'vi kaku se'e xa'a
ña kusii ni ini kun.
Saa chi ña'a ña ndikäku se'e kuvi ña
kua'a ni ka koo se'e va nuu ña'a ña
kaku se'e va.
28 Ñani yo, yoo, ra ta ku'va iyoo ra Isaac
va kuvi ña iyoo yo; saa chi ta kindoo
Ndioxi xi'in ra Abraham ña koo se'e ra,
ra xa'a yoo va kuvi ña kindoo ra ña koo
yo se'e ra Abraham.
29 Ra ta ku'va xa ra kuu se'e ña Agar ña
xachiñu nda'vi kan ña taxí ra ra Isaac, ra
kaku xi'in ndiee Tachi Yii Ndioxi va kuvi
ña kuu xi'in yo vichin. Saa chi yuvi na
kuni kundikun ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés, ra kundasi va na yoo na kuu
yo se'e ra Abraham na kindoo Ndioxi xa'a
xi'in ra.
30 Ra xa xini va ndo, chi su'va va ke
kachi tu'un Ndioxi: "Na taxi va kun ña'a
ña xachiñu nda'vi xi'in se'e ña, saa chi
se'e ña'a ña xachiñu nda'vi, ra küvi vi
ni'i ra ña'a xi'in ra kuu se'e ña'a ña kuë
xachiñu nda'vi", ⌧kachi ña.
31 Ra na kundaa ini ndo vichin ñani yo,
chi yoo, ra se'e ña'a ña kuë ndixachiñu
nda'vi kan va kuvi yo, ra süvi vi se'e ña'a
ña xachiñu nda'vi kan kuvi yo.

5

Ña xa saña ndika Cristo yoo ra vivii va na sa yo

1 Ra ña xa saña ndika Cristo yoo, ra ña
va'a na koo ndika yo iin takundi'i tiempo
va kuvi ña; ra na ndaköo yo ña xa saña
ndika Cristo yoo, ra ndi'vi tuku yo tixi
yuku ña kuu ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, ña ndasachiñu nda'vi tuku yo.
2 Ra yu'u, ra Pablo kuvi ra ka'an xi'in
ndo, ra na kundaa ini ndo, tu na kuiin
ndo ña tia'ndia iku kuñu ndo, saa ra ña xa
Cristo, ra köo ya'vi ndiaa vi ña nuu ndo,
tu saa na sa ndo.
3 Ra tuku va ka'an yu xi'in ndo xa'a ña
yo'o, takundi'i yuvi na kuni ña tia'ndia
iki kuñu na, ra xiniñu'u tu saxinu na
takundi'i ña ka'an ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés va, ra saa ke va'a
ndaki'in Ndioxi na.
4 Ra ndo'o, na tuvi ña nduu ndo ta ku'va
iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi, xa'a
ña saxinu ndo ña ka'an ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés, ra na kundaa ini
ndo, chi Cristo va kuvi ra ⌧ndakoo ndo,
ra kundasi tu ndo ña ku'vi ini Ndioxi xini
ra ndo'o va.
5 Ra ndu'u, na iyoo Tachi Yii Ndioxi xi'in
ra mii Tachi Yii kuvi ña ka'an xi'in va ndi
ña kundaa kaxi ini ndi, ña nduu ndi ta
ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi,
xa'a ña ndiaa ini ndi Cristo.
6 Saa chi yoo na xa nduu iin xi'in Cristo,
ra köo ya'vi ndiaa vi ña tia'ndia iki kuñu
yo a ña tiä'ndia ña. Chi ña ndiaa ya'vi
nuu yo ke ndiaa ini yo Cristo va, ra ña
ndiaa ini yo Cristo kuvi ña ⌧chindiee ta'an
xi'in yo ña ⌧ku'vi ini yo xini yo inka yuvi
va.

7 Ra ndo'o, ra xa va'a ni va ki'in ndo
kua'an ndo, ¿ra yoo va kuvi na sanda'vi
ndo'o ña sana ini ndo, ra ndakoo ndo ña
ndaa?
8 Ra süvi vi Ndioxi kuvi ra ndixa saa
xi'in ndo, saa chi mii ra kan kuvi ra kana
ndo'o ña na kandixa va ndo ra.
9 Ra na näa ini ndo, xa'a tu'un ndichi
ña ka'an na xa'a ndia saña'a, ndia kuu
ndia chi'ña tu'un, ña kachi su'va: "Lo'o
ni va ndavi ra kuchuun va ña sandanañu
ña ixan", kachi ña.
10 Ra xa'a ña xa kuu yo iin, ña ndikun
yo Cristo, ra ndiaa va ini yu ndo'o ña iyoo
yu'u ndo xi'in yu xa'a ña ka'an yu xi'in
ndo. Ra yuvi na sanda'vi ndo'o, ra nii
ndia ndia ka na kuvi va na, ra ni'i va na
tundo'o sa Ndioxi.
11 Ñani yo, tu na ka'an ndoso yu ña
xiniñu'u tia'ndia va iki kuñu takundi'i
tiaa, saa ra, na saa ini xini yu'u, ra täxi
vi na yu'u, ra nii saa tu na xi'in va yu tu
na kä'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Cristo
ña xitakaa ra ndika cruz va.
12 Ra ndia xika tu sanda'vi ndo'o, ña
xiniñu'u tia'ndia iki kuñu ndo, ra va'a ka
va tu na ka'ndia va'a mii ndia iki kuñu
ndia, ña kuu ndia, ndia käku ka se'e va.
13 Ñani yo, ña kana Ndioxi ndo'o, ra
xa'a ña va'a na koo ndika va ndo kuvi ña.
Ra süvi ña ndisaña ndika tu ra ndo'o, ra
na sa ndo chiñu ña kuni mii ndo, chi ña
xiniñu'u sa ndo ke na kuu ndo yuvi na
chindiee ta'an xi'in ta'an xa'a ña ku'vi ini
ndo xini ta'an va ndo.
14 Saa chi takundi'i ña ka'an ndiayu
Ndioxi xa'a, ra xa'a ña ku'vi ini ke ka'an
va ña, ra su'va ke kachi ña: "Na ku'vi ini
kun kuni kun inka yuvi ta ku'va ku'vi ini
kun xini kun mii kun", kachi ña.
15 Ndi su tu na kanita'an, a na satakue'e
ta'an va kuvi ndo, ra na kundaa ini ndo,
chi na sandi'i xa'a ta'an mii va kuvi ndo.

Na sä yo ña kuni kuñu yo chi ña kuni Tachi Yii va ke na sa yo

16 Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo:
Ña na kutiaku ndo ta ku'va kuni Tachi
Yii Ndioxi va, saa chi saa ke küvi sa ndo
chiñu ña kuni iki kuñu ndo sa va ña.
17 Saa chi takundi'i chiñu ña kuni iki
kuñu sa ña, ra ña kanita'an va kuvi ña
xi'in Tachi Yii Ndioxi, ra ña kanita'an kuvi
tu Tachi Yii Ndioxi va xi'in chiñu kan. Ra
saa va ke iyoo ña, ra xa'a ña kan ke kuëe
xiniñu'u sa ndo chiñu ña kuni iki kuñu
ndo sa ña.
18 Ra tu Tachi Yii Ndioxi kuvi ña ka'an
xi'in ndo ndia ña kuvi ña xiniñu'u sa ndo,
saa ra xä'ndia chiñu ka vi ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés nuu ndo.
19 Ra takundi'i va yuvi kundaa ini ndia
ku'va ke tiaku yuvi na xa chiñu ki'vi, ra
ña yo'o va kuvi ña xa na: Na xa nitanda'a
ra ki'vi na xi'in inka yuvi, na täan tanda'a,
ra xa na chiñu ki'vi xi'in ta'an na, xi'in
kua'a ni ka chiñu yakua ña yuna'a na
xa na, xi'in ña ndakani ini na xa'a chiñu
ki'vi,
20 xi'in ña ndasaka'nu na ndioxi ndii,
xi'in ña xa tu'va na, xi'in ña kundasi na
inka yuvi, xi'in ña kanita'an na xi'in ta'an
na, xi'in ña ndukuini ini na ña kuni na
koo ña'a ña iyoo nuu inka yuvi nuu na,
xi'in ña sáa na xa'a ndia ndia ka ña'a,
xi'in ña ka'an to'o ni na xa'a mii na, xi'in
ña xa kuachi na xi'in ta'an na, ra ta'vi
ta'an na,
21 xi'in ña ndukuini ini na ña kuni na
sandi'i na xa'a ña'a ña iyoo nuu inka yuvi,
xi'in ña xa'ni na, xi'in ña xi'i na, xi'in ña
xixi ni na, xi'in sava ka chiñu kini. Ra
xa ta kachi yu xi'in ndo ta yachi ke kachi
tuku yu xi'in va ndo, ra kuenda ni na koo
ndo, ra na sä ndo saa, saa chi na xa saa,
ra kï'vi vi na nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.

22 Ndi su ña xa Tachi Yii Ndioxi ke
chindiee ta'an ña xi'in yo ña ku'vi ini yo
xini yo inka yuvi va, xi'in ña iyoo sii ini
yo, xi'in ña ita'an mani yo xi'in takundi'i
yuvi, xi'in ña iyoo ka'nu ini yo, xi'in ña
to'o ni yo xi'in yuvi, xi'in ña tiayu ni yo,
xi'in ña iyoo ndaku nima yo,
23 xi'in ña vita ini yo, xi'in ña xa'nu
yo mii yo. Ra ndia nii ndiayu kuchüun
ka'ndia nuu yo ña sä yo ña yo'o.
24 Ra yoo na xa kuu kuenda Cristo, ra xa
ndixi'i va ña kuni iki kuñu yo sa ña ndika
cruz xi'in ra.
25 Ra tu xa ndasama Tachi Yii Ndioxi
ku'va ña tiaku yo, saa ra xiniñu'u tu sa
yo takundi'i ña ka'an ña xi'in va yo.

26 Ra na kutiäa ni ini yo xi'in mii yo,
saa chi tu saa na sa yo, ra kuachi va kuvi
ña xava'a yo xi'in inka yuvi, ra nii na
ndukuïni tu ini yo kuni ta'an va yo.

6

Na chindiee ta'an ndo xi'in ta'an ndo

1 Ñani yo, ndo'o na xa iyoo xixa ini, na
xa ña ka'an Tachi Yii Ndioxi, ra tu na
kundaa ini ndo xa'a iin na ñani yo ña
ndakava na ña xa na ndia ndia ka chiñu
ki'vi, ra ña xiniñu'u va kuvi ña na ka'an
ndo xi'in na, ña na ndakoo na chiñu ki'vi
ña xa na. Ndi su vivii va na ka'an ndo
xi'in na, ra kuenda ni na koo ndo, saa chi
tu köo ra iyo ini tu koyo ndo'o va.
2 Ra na chindiee ta'an ndo xi'in ta'an
ndo ña kuiso ndo tundo'o ña ndo'o na,
saa chi tu saa na sa ndo, ra ndiayu Cristo
va kuvi ña saxinu ndo.
3 Saa chi tu na ndakani ini ndo ña kuu
ndo na xiniñu'u ni, ra küvi chindiee ta'an
ndo xi'in inka yuvi, saa ra na sanda'vi mii
va kuvi ndo, saa chi kuëe kuu vi ndo yuvi
na xiniñu'u ni.
4 Ra xa'a ña kan ke, ta iin iin ndo ra na
kotondoso ndo mii va ndo a ña va'a kuvi
chiñu ña xa ndo a ña vä'a va kuvi ña, ra
saa ke va'a kundaa ini ndo, ra tu ña va'a
kuvi chiñu ña xa ndo, saa ra na kusii ni
ini ndo xi'in mii va ndo, ndi su na chinüu
ndo mii ndo xi'in inka yuvi.
5 Saa chi ta iin iin yuvi ra mii va na kuvi
na ndiso xi'in chiñu ña xa na.
6 Ra yuvi na kutu'va tu'un va'a xa'a
Tata Jesucristo, ra ña xiniñu'u va kuvi
ña na chindiee ta'an na xi'in yuvi na
sakua'a na nuu, ña taxi na ña'a ña
kumani nuu na nda'a na.
7 Ra na sandä'vi ndo mii ndo, saa chi
ndia nii yuvi küvi sasiki Ndioxi. Saa chi
ta ku'va iyoo mii chiñu ña xa na ke koo
kui'i ña ndaki'in va na.
8 Saa chi yuvi na xa chiñu ña kuni
iki kuñu na, ra kui'i ña ndaki'in na kuvi
ña kuvi va na. Ndi su yuvi na xa chiñu
ña kuni Tachi Yii Ndioxi, ra kui'i ña taxi
Tachi Yii nda'a na ke ni'i na ña kutiaku
na ndia ndikaa ndiku'un va.
9 Ra na kuñäa yo, ña sa yo ña va'a, saa
chi tu ndakundiee yo xa yo ña va'a, saa
ra ni'i va yo ña va'a nuu Ndioxi, ta xa na
xaa kii ña chituni ra ña taxi ra ña nda'a
yo.
10 Xa'a ña kan ke na chindiee ta'an yo
xi'in takundi'i va yuvi ta kundaa ini yo
ña xa mani nuu na, ndi su ña xiniñu'u sa
yo ke na ndi'i ni ka va ini yo ña chindiee
ta'an yo xi'in na ñani yo na ndikun Cristo
va.

Ña ndiaa ya'vi nuu yu'u kuvi ña ndixi'i Cristo ndika cruz va

11 Ra na kundaa ini ndo, chi mii yu'u
Pablo va kuvi ra tiaa tutu yo'o ña xaa ña
nuu ndo, ra xa'a ña kan ke na'nu ni tiaa
yu nuu ña.
12 Ra yuvi na xa nduxa xi'in ndo ña na
tia'ndia iki kuñu ndo, ra xa'a ña kuni na
kindoo va'a na nuu yuvi va kuvi ña, xa
na saa, ra nii küni tu na ña ndo'o na xa'a
ña kaka na ka'an ndoso na tu'un va'a xa'a
Cristo ña ndixi'i ra ndika cruz va.
13 Saa chi ndia nii mii yuvi na xa
nduxa xi'in ndo, ña tia'ndia iki kuñu ndo,
ra kuëe saxinu vi na ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés. Saa chi takua ña kuni
na ke na tia'ndia iki kuñu va ndo, ra saa
ke ni'i na kutiaa ini na ña kuchuun na xa
nduxa na xi'in ndo ña na koo tuni ndo'o
va.
14 Ndi su yu'u, ra kuëe kuni yu ña kutiaa
ini yu xa'a inka ña'a, chi ña kutiaa ini
yu xa'a kuvi ña ndixi'i Tata yo Jesucristo
ndika cruz va. Saa chi xa'a ña ndixi'i
Cristo, ra köo ka vi ya'vi ndiaa ña'a ña
iyoo nuu ña yuuvi ña ndiaa ya'vi ni nuu
na yu'vi yo'o, ra nii ña'a ña kutoo ni iki
kuñu yu sa ña ke köo ka ya'vi ndiaa vi.
15 Saa chi tu xa iin va nduu yo xi'in
Cristo, saa ra köo ya'vi ndiaa ka vi ña iyoo
tuni yoo a ña köo va tu ña; chi ña ndiaa
ya'vi kuvi ña xa nduu yo yuvi xaa xa'a ña
xa Cristo va.
16 Ra ña va'a xi'in ña nda'vi ini Ndioxi
na koo xi'in takundi'i ndo'o na xa nduu
yuvi xaa, saa chi ndo'o kuvi ndo kuu
ndinuni ñuu Ndioxi va.
17 Ra yo'o kuvi ña sandi'i yu ka'an yu
xi'in ndo: ra na täva ka ndo kuachi xi'in
yu xa'a takundi'i ña xa ndika'an yu xi'in
ndo xa'a, saa chi yandà ña iyoo sata va yu
kuvi ña ndaña'a yu'u ña kuu yu, ra xika
chiñu nuu Tata yo Jesucristo.
18 Ra mii Tata yo Jesucristo, na taxi ña
va'a kuta'vi takundi'i ndo ñani yo. Saa
koo.

Tutu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Éfeso

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Éfeso

1 Yu'u, ra Pablo, ra kana Tata yo Ndioxi,
ña xika yu chiñu nuu Tata yo Jesucristo
kuvi ra tiaa tutu yo'o ña xaa ña nuu
ndo'o, na yii na kuu ñuu Ndioxi, na
ndinuni ndikun Tata yo Jesucristo ndee
ñuu Éfeso.
2 Ra mii Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo
Jesucristo, na taxi ña va'a kuta'vi ndo, ra
vivii na koo ndo.

Cristo kuvi ra taxi ña va'a nda'a yo

3 Ra na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi,
ra kuu iva Tata yo Jesucristo, saa chi xa'a
ña xa nduu yo iin xi'in Tata yo Jesucristo
kuvi ña, taxi Tata yo Ndioxi takundi'i nuu
ña va'a ña kee chi ndivi nda'a yo.
4 Ra ta kumani ka kukava xa'a ña yuuvi
yo'o vi kuvi ña ndikaxin ra yoo ña nduu
yo iin xi'in Cristo, ña va'a na kuu yo yuvi
na yii, na köo kuachi nuu ra.
5 Ra xa'a ña ku'vi ni ini Ndioxi xini
ra yoo va kuvi ña ndikaxin ra yoo, ra
ndaki'in nda'vi ra yoo ña nduu yo se'e ra,
xa'a ña xa Tata yo Jesucristo, saa chi saa
ke kindoo ini ni mii va ra.
6 Ra xa'a ña xa Tata yo Ndioxi ña yo'o
va kuvi ña ndasaka'nu ni yo ra, saa chi
kunda'vi ni ini ra xini ra yoo, ra xa'a ña
kunda'vi ini ra xini ra yoo kuvi ña ndasa
ra yoo iin xi'in se'e ra, ra ku'vi ni ini ra
xini ra.
7 Ra xa'a ña ndixi'i Tata yo Jesucristo
ndika cruz va kuvi ña xa ka'nu ini ra xa'a
kuachi yo, ra sakaku ra yoo. Ra xa'a ña
ku'vi ni ini ra yoo va kuvi ña xa ra saa.
8 Ra xa'a ña ku'vi ni ini ra xini ra yoo
kuvi tu ña, taxi ra kua'a ni ña xinituni
xi'in ña ndichi nda'a va yo,
9 ra ndaña'a ra ña kuu kuenda mii ra
ña ndixiyo se'e ta yachi nuu yo, ra Cristo
va kuvi ra kindoo ra xi'in ta yachi ña na
sa ra chiñu kan.
10 Ra ta xa na xaa kii ña chituni Ndioxi
xinu nuu chiñu mii ra ña iyoo se'e kuvi ña
sandi'i ra ndachuta'an ra takundi'i ña'a,
ta kuu ña iyoo ndivi, xi'in ña iyoo ñu'u,
ra ndataxi ra ña nda'a Cristo ña ka'ndia
chiñu ra nuu ña.
11 Ra xa'a ña xa nduu yo iin xi'in Cristo
va kuvi ña ndikaxin Ndioxi yoo ta yachi,
ña va'a ndaki'in yo ña kindoo ra taxi ra
nda'a yo; ra takundi'i ña yo'o, ra iin ta
ku'va kuni mii Ndioxi ke iyoo va ña, saa
chi ra kan, ra iin ta ku'va kuni mii va ra
ke xa ra takundi'i chiñu.
12 Ra su'va va ke xa ra, ña va'a na
ndasaka'nu ndu'u, na inuu ndakundiaa
ini Cristo, kivi ra.
13 Ra mii saa kuvi tu ña xa Ndioxi xi'in
ndo'o va, ña taxi ra tu'un ra, ña ndaa,
ña kuu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo
xini so'o ndo, ra ndakundiaa ini ndo ra, ra
nduu ndo iin xi'in ra, ra xakin tu Ndioxi
va tuni ra ndo'o, ra tuni kan, kuvi Tachi
Yii ra ña kindoo ra taxi ra nda'a va ndo.
14 Ra Tachi Yii Ndioxi ña iyoo nima va
yo kuvi ña ka'an xi'in yo, ña ndixa ke
ndaki'in va yo ña'a ña kindoo ra taxi ra
nda'a yo, ta xa na sandi'i ra, ña saña
ndika ra takundi'i yuvi na kuu kuenda mii
ra. Ra xa'a ña xa Ndioxi takundi'i ña yo'o,
ra xiniñu'u na ndasaka'nu yo kivi va ra.

Ka'an ra Pablo xi'in Ndioxi ña na taxi ra ña xinituni na ve'e ñu'u

15 Ra xa'a ña kundaa ini yu xa'a
takundi'i ña xa Ndioxi xi'in yo, xi'in xa'a
ña kundaa ini yu xa'a ndo ña ndiaa ini
ndo Tata yo Jesucristo, ra ku'vi ni ini ndo
xini ndo takundi'i na kuu ñuu Ndioxi va
kuvi ña,
16 kuëe xikuiin yu ña ndataxi yu
tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ndo, saa chi iin
takundi'i ichi ña ka'an yu xi'in ra, ra
ndaka'an va yu xa'a ndo, ra ka'an yu xi'in
ra xa'a va ndo.
17 Ra ña nduku yu nuu Tata yo Ndioxi,
ra ka'nu, ra kuu Ndioxi Tata yo Jesucristo
kuvi ña, na taxi ra ña ndichi nda'a va ndo,
ña va'a na kundaa ini ndo xi'in ña kuu
kuenda mii ra ña iyoo se'é, saa chi saa ke
kuvi kundaa va'a ka ini ndo xa'a va ra.
18 Ra ka'an tu yu xi'in ra xa'a ndo, ña
va'a na ndakuña ra ña xinituni va ndo,

ra kundaa kaxi ini ndo xa'a takundi'i ña
va'a ña ndiaa ini ndo ndaki'in ndo, xa'a
ña kana ra yoo, ra yoo kuvi na kuu ñuu
ra ña yii, ña va'a, ña ndiaa ya'vi ni nuu
va ra.
19 Ra ka'an tu yu xi'in Ndioxi xa'a ndo
ña na kundaa ini ndo xa'a ndiee ra ña
ka'nu ni va ña, ra ni kuëe ndi'i va tu ña,
ra ndiee kan kuvi ña chindiee ta'an xi'in
yoo na xa ndakundikun Cristo va. Ra suvi
mii ndiee ña ka'nu ña kuu mii Ndioxi kuvi
tu ña xiniñu'u ra
20 ña sandatiaku ra Tata yo Jesucristo
va, ra ndachindu'u ra ra xiin kua'a ra
ndivi ninu,
21 ña xa'ndia chiñu ra nuu takundi'i
ndiee ña iyoo ndivi, xi'in takundi'i ndiee
ña iyoo nuu ñu'u, ra saa tu takundi'i ka
ndiee ña iyoo va, ta kuu ña iyoo vichin, a
ña koo kivi ña vaxi va tu.
22 Ra su'va va ke xa Ndioxi ña sandi'vi
ra takundi'i ña'a tixi xa'a Tata yo Je-
sucristo ña xa'ndia chiñu ra nuu ña,
ra ndasa tu ra Tata yo Jesucristo xini
takundi'i na ve'e ñu'u va ra.
23 Ra yuvi na kuu ve'e ñu'u kuvi na kuu
iki kuñu Cristo va, ra iin ta iyoo Cristo ke
iyoo tu na kan va; ra mii Cristo va kuvi ra
taxi takundi'i ña'a ña xamani nuu na.

2

Xa'a ña nda'vi ini Ndioxi va kuvi ña sakaku ra yoo

1 Ra ta yachi, ra na ndii va ndixiyo ndo,
xa'a ña yakua ña kuu kuachi
2 ña xa ndo, ra chiñu ña xa na yuuvi
yo'o va kuvi ña xa ndo, ra xa tu ndo chiñu
ña kuni ri kuchee, ri xa'ndia chiñu nuu
takundi'i tachi ndiva'a, ri taxi xini yuvi
ña xïin na kandixa na Ndioxi va.
3 Ra ta ku'va xitiaku ndo'o kuvi tu ña
xitiaku ndu'u va ta yachi, ña xa ndi chiñu
ña kuni iki kuñu ndi, ra iin ta ku'va kuni
mii ndi xi'in ña xani ini ndi ke xa va ndi,
ra xa'a ña kan ke xindiatu ndi sando'o
Ndioxi ndu'u xa'a kuachi ndi, ta ku'va
iyoo takundi'i yuvi va.
4 Ndi su xa'a ña chee ni ña nda'vi ini
Ndioxi, ra ku'vi va ini ra xini ra yoo,
5 ña kan ke va'a ni xa na ndii va xikuu
yo xa'a kuachi yo, ra ndïxa ra xa'a vi ña,
chi taxi va ra ña kutiaku yo ta sandatiaku
ra Cristo tiañu na ndii. Ra xa'a ña nda'vi
ini Ndioxi va kuvi ña ndikaku yo.
6 Ra mii va Ndioxi kuvi ra sandatiaku
yoo xi'in Cristo Jesús, ra ndachindee ra
yoo xi'in ra ndivi.
7 Ra takundi'i ña yo'o ke xa ra, saa chi
ña kuni ra ke ndaña'a ra ña ku'vi ini ra
xini ra yoo, xi'in ña kunda'vi ni ini ra
xini ra yoo xa'a ña xa Cristo, kii ña vaxi
va.
8 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa kaxi ini yo,
ña ndikaku yo xa'a ña nda'vi ni ini Ndioxi
va, xa'a ña ndakundiaa ini yo Jesucristo.
Ra ndia nii chiñu ndïxa yo xa'a ña, chi
mii va Ndioxi kuvi ra sani'i ña yoo.
9 Ra süvi xa'a ña ndixa yo iin chiñu va'a
kuvi ña ndikaku yo. Ra xa'a ña kan ke
ndia nii yuvi küvi kutiaa ni ini xa'a ña
ndikaku na.
10 Saa chi mii va Ndioxi kuvi ra
ndasava'a xaa tuku yoo, ra ta ku'va iyoo
mii Cristo va ke ndasa ra yoo, ña va'a na
sa yo takundi'i chiñu va'a, ña xa chituni
mii ra sa yo ndia ta yachi va.

Xa'a ña xa Cristo va kuvi ña ndakuta'an mani yo xi'in Ndioxi

11 Ra xa kundaa va ini ndo'o na küu
judío, chi ta yachi, ra "yuvi na köo tuni
Ndioxi" va ke xinani ndo nuu na judío,
na iyoo tuni Ndioxi; ra tuni kan, ra yuvi
ta'an va na kuvi na xakin ña na.
12 Ra tiempo kan, ra ndixïyo vi Cristo
xi'in ndo, ra ndixiyo xika tu ndo nuu na
ñuu Israel va, ra nii ña kindoo Ndioxi xa'a
kuvi ña ndikundäa ini ndo xa'a vi. Saa
chi na iin saa kaa xindee va kuvi ndo,
ra nii köo mii ña'a ndixindiatu vi ndo ña
chindiee ta'an ña xi'in ndo, ra nii Ndioxi
tu ndixïin xi'in vi ndo.
13 Ndi su vichin, ra xa iin va nduu ndo
xi'in Cristo, ra va'a ni na ndixiyo xika va
ndixiyo ndo, ndi su xa'a ña ndixi'i Cristo
ndika cruz va kuvi ña nduyachin ndo nuu
Ndioxi vichin.
14 Saa chi Cristo va kuvi ra ndachuta'an
mani yoo xi'in inka yuvi. Saa chi na judío
xi'in na küu judío, ra iin ñuu va ndasa ra
yoo, ra sandi'i va ra xa'a ña'a ña ndata'vi
siin yoo ta yachi.
15 Ra xa'a ña ndixi'i ra ndika cruz va
kuvi ña sandi'i ra xa'a ndiayu ña ndakoo
ra Moisés, ña xa'ndia chiñu nuu yo, ra uvi
saa ñuu, ra iin ñuu xaa va ndasa ra ña, ra
xa iin va nduu yo xi'in ra vichin, ra su'va

va ke xa ra ña va'a ndachukuta'an mani
ra yoo.
16 Ra xa'a ña ndixi'i Cristo ndika cruz
va kuvi ña ndachuta'an mani ra na judío
xi'in na küu judío, ña nduu yo iin iki
kuñu, ra ndachuta'an mani tu ra yoo xi'in
Ndioxi va.
17 Ra ña kixi Cristo, ra tu'un va'a ña
ndachindee va'a yoo va kuvi ña ndika'an
ndoso ra nuu ndo'o na ndixiyo xika, ra
saa tu nuu na ndixiyo yachin nuu va ra.
18 Ra na tixa'vi Cristo, chi xa'a ña xa ra
kan va kuvi ña ndini'i ta'vi takundi'i yo
ña mani nuu Ndioxi, ña va'a kuyachin yo
nuu ra xa'a ndiee Tachi Yii ra ña iyoo xi'in
yo.
19 Xa'a ña kan ke vichin, ra ndo'o, ra
süvi ka vi yuvi na ndikee inka ñuu xika
kuvi ndo, ra nii kuëe kuu tu ndo na xika ta
ñuu ta ñuu va, chi vichin, ra xa iin nduu
va ndo xi'in na yii na kuu ñuu Ndioxi, saa
chi xa na ve'e mii Ndioxi va ke nduu ndo.
20 Ra ta iyoo iin ve'e chee ña sakan
xava'a Ndioxi va kuvi ña iyoo ndo; ra
ndia xika chiñu nuu Jesucristo, xi'in ndia
ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a,
ra ta ku'va iyoo yuu ña xakin xa'a na
ve'e va kuvi ña iyoo ndia kan, saa chi
ndia kan kuvi ndia saña'a yuvi xa'a tu'un
Ndioxi, ra sata tu'un kan va kuvi ña
kuva'a ndo'o vichin, saa chi xa kandixa
va ndo tu'un ña ndika'an ndoso ndia; ra
mii Jesucristo va kuvi ra kuu yuu ka'nu
ña kuu ndiee xa'a ve'e kan.
21 Ra sata yuu ka'nu ña kuu Jesucristo
kan va kuvi ña vivii sakua'nu Ndioxi
ve'e kan kuandaa ña kua'an ña, iin saa
ndiakua xaa ña nduu ña ve'e ñu'u yii, ña
nduu ña iin xi'in Tata yo Jesucristo va.
22 Ra xa'a ña xa nduu tu ndo'o na küu
judío, xi'in na kuu judío iin xi'in Tata yo
Jesucristo, ra xa'nu tu ndo kua'an ndo
vichin ña kuu ndo ve'e ñu'u nuu iyoo
Tachi Yii Ndioxi ña taxi ra nda'a va ndo.

3

Mii va Ndioxi kuvi ra taxi chiñu nda'a ra Pablo ña ka'an ndoso ra nuu yuvi na küu judío

1 Ra xa'a ña va'a ña xa Cristo xa'a va yo
kuvi ña ka'an ni yu xi'in Ndioxi xa'a ndo
ndia mii ini ve'e kàà nuu ndikaa yu xa'a
ña ndikun yu Cristo. Ra ña ndo'o ni yu
vichin, ra xa'a ña kuni yu ndachikaa yu
tu'un ndiee ini xi'in ndo'o na küu judío
va kuvi ña.
2 Ra ña tuvi yu, ra xa kundaa va ini
ndo chi xa'a ña kunda'vi ini Ndioxi xini ra
yu'u va kuvi ña, taxi ra chiñu yo'o nda'a
yu ña va'a na chindiee ta'an yu xi'in ndo.
3 Ra xa ta ku'va iyoo ña lo'o ña tiaa
yu ti'vi yu xaa nuu ndo ke iyoo va ña,
chi mii va Ndioxi kuvi ra ndaña'a ña kuu
kuenda mii ra ña ndixiyo se'e nuu yu ña
va'a kundaa ini yu xi'in ña.
4 Ra ta xa na ka'vi ndo tutu ñaa, ra saa
ke kundaa ini ndo ña ndixa ke xini va
yu ña kuu kuenda Cristo ña ndixiyo se'e.
5 Ra ña ndixiyo se'e ña ka'an yu xa'a
xi'in ndo yo'o, ra ndia nii yuvi ndikundäa
ini xa'a ña ta yachi, ndi su vichin, ra
xa ndaña'a va Ndioxi ña nuu ndia yii
ndia xika chiñu nuu Jesucristo, ra saa
tu nuu ndia ndika'an ndoso tu'un yu'u
Ndioxi xina'a va, ra Tachi Yii va Ndioxi ke
xiniñu'u ra ña ndaña'a ra ña nuu ndia.
6 Ra na kundaa ini ndo, xa'a ña ndixiyo
se'é kan, chi su'va va ke iyoo ña: tu na
kandixa yuvi na küu judío tu'un va'a xa'a
Tata Jesucristo ra ndaki'in va na ña va'a
ña ndini'i na kuu judío, ra iin iki kuñu
va nduu na, ra ndaki'in tu na ña kindoo
Ndioxi taxi ra xa'a ña xa Cristo Jesús va.
7 Ra xa'a ña tiayu ni ini Ndioxi va kuvi
ña ndikaxin ra yu'u, ña sachiñu yu nuu
ra ña ka'an ndoso yu tu'un ra, xi'in ndiee
ka'nu ña kuu mii ra.
8 Ra mii ña ndixa ra köo vi ya'vi ndiaa
yu nuu takundi'i na ñani yo na ndikun
Tata yo Ndioxi; ndi su va'a ni saa va,
ndi su ndini'i ta'vi va yu ña va'a nuu
Ndioxi, ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a
ña kuika ña kuëe ndi'i xa'a ña iyoo nuu
Tata yo Jesucristo.
9 Ra sakuiso chiñu tu ra yu'u ña
ndakani yu nuu takundi'i yuvi va, xa'a ña
kuu kuenda mii ra, ña ndixiyo se'é ndia
kii ña xava'a ra ña yuuvi.
10 Ra ña xa Ndioxi su'va, ra ña va'a na
kuniñu'u ra na ve'e ñu'u ra ña ndaña'a
na takundi'i nuu ña ndichi ña kuu mii ra,
nuu takundi'i ña kuu mii ndiee, xi'in ña
xa'ndia chiñu iyoo ndivi va kuvi ña.
11 Ra ndia kii ña kumani ka sava'a
Ndioxi ña yuuvi vi kuvi ña kindoo ini ra

ña kuniñu'u ra Tata yo Jesucristo ña sa ra chiñu yo'o.
12 Ra xa'a ña xa Cristo va kuvi ña iyoo ndika yo, ra xa'a ña ndiaa tu ini yo ra ke kuvi kuyachin yo nuu Ndioxi va.
13 Ña kan ke, xakun nda'vi yu nuu ndo vichin, ña na nandïko ini ndo xa'a tundo'o ña ndo'o yu xa'a ndo vichin, chi ña kusii ini ndo xi'in va na kuu ña, saa chi ña ndo'o yu, ra ña va'a na kundaku ka ini va ndo kuvi ña.

Ka'an ra Pablo xi'in Ndioxi xa'a na ve'e ñu'u ñuu Éfeso

14 Ra xa'a ña kan ke ndakusiti yu nuu Tata yo Ndioxi ra kuu iva Tata yo Jesucristo ña ka'an yu xi'in ra xa'a ndo,
15 saa chi ra kan, kuvi ra xava'a yoo na ndee nuu ñu'u yo'o, ra saa tu takundi'i na ndee ndivi va.
16 Ra ka'an ni tu yu xi'in ra, ña na taxi ra Tachi Yii ra koo xi'in va ndo, ra taxi ña ndiee nda'a ndo, ña va'a na kuu xixa nima ndo xi'in tu'un ra, ra kuvi va sa Ndioxi ña, saa chi ndiee ña kuu mii ra, ra ña ka'nu va kuvi ña, ra kuëe ndi'i tu xa'a va ña.
17 Saa chi saa ke va'a koo Cristo nima ndo xa'a ña ndiaa ini ndo ra, ra saa ke kuvi koo ni tu ña ku'vi ini ña taxi Ndioxi va nuu ndo, ra koo ndaku nima ndo.
18 Ra ña xa iyoo Cristo nima ndo, ra kuvi va kundaa ini ndo, ra saa tu takundi'i na ve'e ñu'u va, xa'a ña ndika ni, xi'in ña kani ni, xi'in ña kunu ni, xi'in ña sukun ni ña ku'vi ini Cristo xini ra yoo.
19 Ra ka'an ni tu yu xi'in Ndioxi ña na taxi ra ña xinituni ndo ña va'a na kundaa ini ndo xa'a ña ku'vi ini ra ña chee ni va ña, ra lo'o ni va kundaa ini yo xa'a ña xi'in ña xinituni ña kuu mii yo. Saa chi ña kundaa ini ndo xa'a ña ke kuvi koo takundi'i nuu ña'a ña kuni Ndioxi taxi ra nda'a ndo nuu va ndo.
20 Ra Ndioxi kuvi ra kuu mii ndiee, ña kuvi sa ra takundi'i va ña na'nu ka nuu ña nduku yo nuu ra, ra vi'i ni ka va ña kuvi sa ra nuu ña xani ini yo xa'a, ra ndiee ra ña iyoo nima va yo kuvi ña xa ña kan.
21 ¡Ra na ndasaka'nu ni takundi'i yoo na ve'e ñu'u, Tata yo Ndioxi xa'a ña xa Cristo Jesús, ndia ndixaa kii ndia ndixaa tiempo! Saa koo.

4

Na ve'e ñu'u Cristo ra iin yu'u va na kuu na

1 Yu'u, ra Pablo, ra ndikaa ve'e kàà xa'a ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo Cristo kuvi ra xaku nda'vi nuu ndo vichin, ña na sa ndo chiñu va'a xa'a ña kana Tata yo Ndioxi ndo'o.
2 Ra na sa ninu va ndo xi'in mii ndo, ra to'o ni tu na koo va ndo; ra na säa kama ni ndo, ra ka'nu ni tu na koo ini ndo xi'in ta'an va ndo xa'a ña ku'vi ini ndo xini ta'an ndo.
3 Ra na sa nduxa ndo ña kuta'an mani ndo xi'in ta'an ndo, ña va'a na ndï'i xa'a ña ndachuta'an Tachi Yii ndo'o ña kuu ndo iin.
4 Saa chi iin iki kuñu kuvi takundi'i va yo, ra iin Tachi Yii ke ndaki'in takundi'i va yo, ra ña kana Ndioxi yoo, ra ndiaa tu ini takundi'i yo ña koo va yo xi'in ra kii ña vaxi.
5 Ra iin kuvi tu Tata yo Jesucristo, ra indaa ra kan kuvi tu ra ndiaa ini va yo, ra iin kuvi tu ña chichi va yo,
6 ra iin kuvi tu Tata yo Ndioxi, ra kuu Iva takundi'i va yuvi. Ra ra kan kuvi ra xa'ndia chiñu nuu takundi'i va yo, ra ra kan kuvi tu ra taxi ndiee takundi'i yo ña xa yo ndia ndia ka chiñu ña kuni mii va ra, ra iyoo tu ra nima takundi'i va yo.
7 Ra ta ku'va kuni mii ra kuvi tu ña iyoo ña xinituni ña taxi ra nda'a ta iin iin va yo, xa'a ña tiayu ni Tata yo Jesucristo.
8 Ra xa'a ña yo'o va ke ka'an tu'un Ndioxi ña ka'an, kachi su'va:
Ndaa ra iin nuu sukun ni, ra ndaki'in tu ra na ndo'ni ve'e kàà va kua'an na xi'in ra,
ra sani'i tu ra ña xinituni yuvi va,
kachi ña.
9 Ra ña ka'an tu'un Ndioxi, “ña ndaa ra nuu sukun ni”. Ra xa'a ña xiin Cristo xa ninù ra xi'in mii ra, ra nuu ra ndia nùù ñú'u ña núu va'a yo'o va kuvi ña, ka'an ña.
10 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo, chi mii ra nuu ndia nùù ñú'u ña núu va'a yo'o kuvi tu ra nandaa, ndia nuu sukun va'a ndiví va ña va'a na ka'ndia chiñu ra iinii kuvi nuu ña yuuvi.
11 Ra suvi kuvi tu ra taxi ña xinituni nda'a ta iin iin va yuvi, ra sava na taxi ra ña xinituni ña kaka na chiñu nuu va ra,

ra sava tu na taxi ra ña xinituni ña ka'an ndoso na tu'un yu'u Ndioxi va, ra sava tu na taxi ra ña xinituni ña ka'an ndoso na tu'un va'a xa'a va ra, ra sava tu na taxi ra ña xinituni ña kuiso chiñu na xi'in na ve'e ñu'u va, ra sava tu na taxi ra ña xinituni ña kuu na, na saña'a yuvi va.

12 Ra saa ke xa ra ña xa nduvi ra na kuu kuenda mii ra ña sa na chiñu nuu ra, ña va'a na sakua'nu na yoo na ve'e ñu'u ña kuu iki kuñu ra,

13 iin saa ndiakua na tandiaa yo, ña nduu yo iin, ña ndiaa ini yo Cristo ra kuu se'e Tata yo Ndioxi, ra ndaki'in tu yo ña xinituni ña taxi va ra. Ra saa ke tandiaa yo kuu yo yuvi xixa, ra ña kachi ña saa, ra ta ku'va iyoo Cristo vi ke tandiaa yo koo yo.

14 Ra ta xa na kuxixa ini yo, saa ra köo ka vi yo ta ku'va iyoo na kuachi na kama ni ndasama ña xinituni, na kama ni ndakundikun ndia ndia ka ña saña'a inka yuvi. Saa chi, saa ra kuïin ka vi yo ña taxi yo sanda'vi yuvi na maña yoo, ña ku'un yo inka ichi ki'vi.

15 Chi ña sa yo kuvi ña, ka'an yo ña ndaa va xi'in ta'an yo, ra ku'vi tu ini yo kuni ta'an va yo, ña va'a na kua'nu yo, ra nduu yo iin xi'in Tata yo Cristo, ra xa'ndia chiñu nuu na ve'e ñu'u.

16 Ra mii Cristo kuvi tu ra ndachuta'an yuvi na kuu ñuu va ra, ta ku'va iyoo tuchi ña ndachuta'an ña iki kuñu iin yuvi. Ra tu ku'vi ini yuvi na kuu iki kuñu Cristo xini ta'an na, ra xa na chiñu ña taxi Ndioxi nda'a na, saa ra kuvi tu kua'nu ve'e ñu'u xi'in ndiee Tata yo Cristo va.

Ña ndikun yo Cristo vichin ra na kutiaku yo ta ku'va kuni mii va ra

17 Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo vichin, xi'in ndiayu ña taxi Tata yo Cristo nda'a yu: ña ndiaa yu'u yu ndo'o, ña na sä ka ndo ta'an chiñu ña xa yuvi na xïni Ndioxi, saa chi na kan, ra xa na ta ku'va iyoo ña ki'vi, ña xani ini mii va na.

18 Ra ña xinituni na ra nuu ñaa va iyoo ña. Ra kuëe tiaku na ta ku'va kuni Ndioxi, saa chi na nduki'vi va kuvi na xa'a ña ndiee ni ini na.

19 Ra ndia nii ña kà'àn nuu na ke köo ka vi, chi ña xa na ke ndataxi na mii na nda'a ki'vi va, ra xa na takundi'i nuu chiñu yakua va.

20 Ndi su ndo'o, ra ndisakuä'a vi ndo ña kan nuu Tata yo Cristo.

21 Chi ña sakua'a ndo nuu ra kuvi ña vivii na koo va ndo, ra kundikun ndo ña ndaa ña taxi mii va ra.

22 Ra sakua'a tu ra ndo'o, ña na sä ka ndo ta'an chiñu ña xa ndo ta yachi va, chi ta ku'va xa ndo ta yachi, ra ña kotoo iki kuñu ndo sa va ña kuvi ña sanda'vi ndo'o, ña xa ndo chiñu ki'vi, ra chiñu kan, ra ña kuni sandi'i xa'a va ndo kuvi ña.

23 Ra xa'a ña ke xiniñu'u na nduxaa nima ndo, ra saa tu ña xani xini va ndo

24 ra nduu tu ndo yuvi xaa, na va'a, na yii, chi ña xiniñu'u va kuvi ña koo ndo yuvi na ndasava'a xaa Ndioxi ta ku'va kuni mii ra.

25 Ra xa'a ña kan ke, na ndatü'un ka ndo tu'un chi'ña xi'in ta'an ndo; chi niña ña ndaa va na ndatu'un ndo xi'in na ta'an ndo, saa chi xa iin iki kuñu nduu takundi'i va yo.

26 Ra ta xa saa ndo, ra na sä ndo kuachi, ra na kuëe saa ndo iin nduvi xi'in ta'an ndo.

27 Saa chi ña saa yo, ra ndiayu va kuvi ña taxi yo nda'a timia'a ña sanda'vi ri yoo sa yo kuachi.

28 Ra ndo'o, na xikuu na kui'na, ra na sakuï'na ka ndo vichin, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na sachiñu ndo xi'in nda'a va ndo, ña va'a na koo ña'a nuu ndo ña chindiee ta'an ndo xi'in na nda'vi.

29 Ra na ndatü'un ka ndo tu'un ki'vi, chi tu'un va'a va na ndatu'un ndo, saa chi tu'un va'a kuvi ña kuvi chindiee ta'an xi'in yuvi ña kua'nu na xi'in tu'un Ndioxi, ra ndaki'in tu na ña va'a ta xa na kuni so'o va na ña.

30 Ra na sä ndo chiñu ki'vi ña kuvi sakusuchi ini Tachi Yii Ndioxi. Ra na näa ini ndo, chi ña taxi Ndioxi Tachi Yii ra iyoo xi'in ndo ra ta ku'va iyoo tuni va kuvi ña iyoo ña xakin ra ndo'o ña kuu ndo kuenda ra, ra ña xa ra su'va kuvi ña kindoo tu ra xi'in ndo ña sakaku ra ndo'o kii ña vaxi va.

31 Ra na naa va ini ndo, xa'a ña vä'a kuni ndo xini ndo inka yuvi, xi'in ña xikue'e ndo, xi'in ña saa ndo, xi'in ña nda'yu ndo, xi'in ña kaña'a ndo, xi'in ña ka'an ki'vi ndo xa'a inka yuvi, xi'in takundi'i ka nuu ña vä'a, ña xa ndo.

32 Ra vichin, ra ña xiniñu'u sa ndo kuvi
ña, to'o va na koo ndo, ra nda'vi ni tu
na koo ini ndo xi'in ta'an va ndo, ra na
koo ka'nu tu ini ndo xa'a ta'an va ndo, ta
ku'va xa Ndioxi, ña xa ka'nu ini ra xa'a
kuachi ndo, xa'a ña xa Tata yo Jesucristo.

5

Na kutiaku yo ta ku'va kuni Ndioxi

1 Vichin, ra xa se'e Ndioxi va kuvi ndo,
ra ku'vi ni tu ini ra xini ra ndo'o va, ra
xa'a ña kan ke, na sa nduxa ndo ña sa
ndo ta ku'va xa mii va ra.
2 Ra ña tiaku ndo vichin, ra na ku'vi ni
ini ndo kuni ta'an ndo, ta ku'va xa Cristo
ña ku'vi ini ra xini ra yoo, ra ndisoko ra
mii ra xa'a yo, ta ku'va iyoo iin ndikachi
lo'o ri soko na nuu Ndioxi ña xixi ri, ra
kuandaa xiko xa'an tami nuu ra.
3 Ra ña xa ⍰kuu ndo se'e Ndioxi vichin,
ra na ndakäni ka ini ndo, ña kaka sii ndo,
a ña'a kuvi ndo a tiaa tu kuvi va ndo,
ra nii na sä tu ndo takundi'i nuu chiñu
yakua va, ra nii na küni sii ni tu ndo ña
koo ña'a ña iyoo nuu inka yuvi nuu va
ndo.
4 Ra nii tu'un kà'àn nuu, na kä'an ndo,
ra nii tu'un ña köo ya'vi ndiaa na kä'an
ndo, ra nii na kä'an tu ndo tu'un kini
va, saa chi takundi'i ña kan, ra köo ya'vi
ndiaa vi ña; chi ña xiniñu'u sa yo ke, na
kuniñu'u yo yu'u yo ña ndataxi yo tixa'vi
nda'a Ndioxi va.
5 Ra xa kundaa va ini ndo, chi yuvi
na kixi xi'in ta'an ta kumani ka tanda'a
na, xi'in yuvi na ⍰xa ndia ndia ka chiñu
yakua, ra kï'vi vi na nuu xa'ndia Ndioxi
chiñu, ra saa tu yuvi na kutoo ña'a ña
iyoo nuu inka yuvi va, saa chi ña xa na
saa, ra ta ku'va iyoo yuvi na ndasaka'nu
na'na ña kuu ndioxi ndii va kuvi ña iyoo
na.
6 Ra tu ka'an sava na xi'in ndo ña va'a
va sa ndo chiñu yakua, ra na täxi ndo ña
sanda'vi na ndo, saa chi yuvi na ⍰xa chiñu
yakua ra xïin na kandixa na Ndioxi, ra
⍰sando'o va ra na.
7 Ra xa'a ña kan ke, na kutä'an ndo xi'in
yuvi kan ña sa ndo chiñu yakua xi'in na.
8 Saa chi ta yachi, ra nuu ñaa va kuvi
ña ndixiyo ndo, ndi su vichin ña xa
ndakuta'an ndo xi'in Cristo ña nduu ndo
iin xi'in ra, ra xa nuu tuun ñu'u va ke iyoo
ndo. Ra xa'a ña kan ke ta ⍰xa yuvi na xika
nuu tuun ñu'u va ke na sa ndo.
9 (Saa chi ña nda'vi ini, xi'in ña ndaa,
xi'in ña vivii kutiaku va yo kuvi kui'i, ña
taxi Tachi Yii ña iyoo nima yo).
10 Ra na ki'in xini ndo, ra niña chiñu
va'a, ña kuni Ndioxi va ke na sa ndo.
11 Ra na köo yu'u ndo xi'in yuvi na xika
nuu ñaa, na ⍰xa chiñu yakua; chi ña
xiniñu'u sa ndo ke, na ka'an ndo xi'in na
ña vä'a ⍰xa va na, ra na sä ka na saa, saa
chi köo mii ña chindiee ta'an ña xi'in vi
na.
12 Ra ⍰kuka'an nuu va yo, ña ndatu'un
yo xa'a chiñu ki'vi ña xa se'é yuvi na xika
nuu ñaa.
13 Ndi su kuëe kindoo se'é vi chiñu
yakua ña xa na, saa chi ndaña'a va ñù'ù
ña kuu mii tu'un Ndioxi chiñu ña xa na
ña kuu ña chiñu ki'vi, saa chi ñu'ù, ra
ndatava tuvi ña takundi'i va ña'a.
14 Xa'a ña kan ke ka'an sava na, kachi
ña saa:
Na ndoto yo'o, ra kandu'u kixi;
ra ndakundichi kun tiañu na ndii nuu
kandu'u kun,
ra ndatuun Cristo nuu kun,
⍰kachi na.
15 Ra na ki'in ndo kuenda xi'in chiñu
ña xa ndo. Ra na sä ndo ta ku'va xa yuvi
ki'vi, chi na ⍰sa ndo, ta ku'va ⍰xa yuvi na
ndichi va.
16 Ra na sa nduxa va ndo, ña sa ndo
chiñu ña kuni Ndioxi kii ña kuvi sa ndo
ña vichin, saa chi kii ña ndee yo vichin,
ra iyo ni va, saa chi iyoo ni kuachi.
17 Ra na küu ndo na ki'vi, chi ña
xiniñu'u sa ndo ke na ki'in va xini ndo,
ra kundaa ini ndo ndia ña ke kuni Tata
yo Jesucristo sa ndo.
18 Ra na saxïni ndo mii ndo xi'in ndixi,
saa chi, ra sandi'i xa'a va ndo kuvi ra kan;
ra ña xiniñu'u sa ndo ke na kutu nima
ndo xi'in Tachi Yii va.
19 Ra na kata ndo takundi'i nuu yaa
yii, ña ndachikaa ndo tu'un ndiee ini
xi'in ta'an ndo, ra na kata tu ndo ña
ndasaka'nu ndo Tata yo Jesucristo va.
20 Ra na näa ini ndo ña taxi ndo tixa'vi
nda'a Tata yo Ndioxi, iin takundi'i kivi
xa'a takundi'i ña'a, xi'in kivi Tata yo
Jesucristo.

Na xa nditanda'a, ra ta ku'va kuni Jesucristo va ke na ⍰sa na

21 Ra na sa to'o ta'an va ndo xa'a ña kuu
ndo na ndikun Tata yo Ndioxi.
22 Ra na si'i, na iyoo yii, ra ña xiniñu'u
va kuvi ña na kandixa na yii na, ta ku'va
xa na ña kandixa na Tata yo Jesucristo.
23 Saa chi tiaa yii na, kuvi ra xa'ndia
chiñu nuu va na, ta ku'va iyoo Tata yo
Jesucristo, ña xa'ndia ra chiñu nuu na
ve'e ñu'u. Ra na ve'e ñu'u na kuu iki kuñu
Tata yo Jesucristo, ra mii va ra kuvi ra
sakaku na.
24 Ra xa'a ña kan ke, ta ku'va iyoo na
ve'e ñu'u ña kandixa na Tata yo Jesucristo
ke, na sa tu na si'i na iyoo yii ña kandixa
na takundi'i va ña ka'an yii na xi'in na.
25 Ra tiaa ra iyoo yasi'i, ra ña xiniñu'u
va kuvi ña na ku'vi ini ra yasi'i ra, ta ku'va
xa Tata yo Jesucristo ña ku'vi ini ra xini
ra na ve'e ñu'u, ra ndataxi ra mii ra ña
ndixi'i ra xa'a na.
26 Ra ña xa Tata yo Jesucristo su'va, ra
na ndasa yii va ra kuvi yoo na ve'e ñu'u,
ra ndakatia tu ra yoo xi'in tu'un va ra, ra
saa tu xi'in tiakuii, ra chichi va yo.
27 Ra ña xa ra saa xi'in yo, ra ña va'a na
kuu yo iin ve'e ñu'u ña iin ye'e ye'e kaa
ta xa na xaa yo nuu va ra kuvi ña, ra ndia
ni lo'o tu yakua, xi'in ndia ndia ka ña vä'a
na küu mii yo, chi na yii va ke na kuu yo
kuni ra.
28 Ra xa'a ña kan ke, na ku'vi ini tiaa
ndia iyoo yasi'i kuni ndia yasi'i ndia, ta
ku'va ku'vi ini ndia xini ndia mii va ndia.
Saa chi tiaa ra ku'vi ini xini yasi'i, ra mii
va ra kuvi ra ku'vi ini ra xini ra.
29 Saa chi ndia nii yuvi, ra kuëe kundasi
na iki kuñu na, chi ña sakuxi va na kuvi
ña, ra ndiaa va tu na ña; ra mii saa kuvi
tu ña xa Tata yo Jesucristo xi'in yoo na
ve'e ñu'u va ra.
30 Saa chi ña kuu yo ta'vi ve'e ñu'u ra,
ra ta ku'va iyoo mii iki kuñu vi ra ke, iyoo
yo.
31 Ra xa ta ku'va kachi tu'un Ndioxi
xa'a na tanda'a, ke na sa va yo: "Tiaa
ra tanda'a, ra ña xiniñu'u va kuvi ña na
ndakoo ra iva ra, ra ndakoo tu ra si'i va
ra, ra ndakuta'an ra xi'in yasi'i ra, ra siin
yuvi va nduu na."
32 Ra ña ka'an tu'un Ndioxi ña nduu
na tanda'a iin yuvi, ra ña ka'nu ni va kuvi
ña, saa chi ka'an tu ña xa'a Cristo xi'in na
ve'e ñu'u va ra.
33 Ra ka'an tu ña, xa'a ña na ku'vi ini
tiaa ndia iyoo yasi'i kuni ndia yasi'i va
ndia, ta ku'va ku'vi ini ndia xini ndia mii
ndia, ra mii saa ke na sa tu si'i na iyoo yii,
ña sa to'o na yii va na.

6

Na kuachi ra na kandixa va na iva si'i na

1 Ndo'o, na iyoo iva si'i, ra ña kuu
ndo na ndikun Tata yo Jesucristo, ra na
kandixa va ndo na iva si'i ndo, saa chi ña
kan kuvi chiñu va'a va.
2 Ra ndiayu mii va Ndioxi kuvi ña. Ra
ndiayu yo'o kuvi iin ndiayu ña nuu va'a
taxi va ra, ra kindoo tu ra ña taxi ra ña
va'a nda'a va yo.
3 Tu na kuiin yo sa yo ña, ra su'va ke
kachi ra: "Va'a ni koo kun, ra na'a ni tu
kutiaku va kun nuu ñu'u yo'o", kachi ña.
4 Ra ndo'o, na iyoo se'e, ra na sasäa
ndo se'e ndo, chi ña xiniñu'u sa ndo ke
vivii va na sakua'nu ndo na, ra vivii tu na
saña'a ndo na, ña na kandixa na Tata yo
Jesucristo va.
5 Ra ndo'o, na xachiñu nda'vi, ra na
kandixa va ndo na kuu xito'o ndo nuu
ñu'u yo'o, ra na sa to'o va ndo na, ra ndäa
yu'u ndo na, ra xi'in ndinuni nima va ndo,
na sachiñu ndo nuu na, ra ta ku'va iyoo
yo ña xachiñu yo nuu Tata yo Jesucristo
va ke na sachiñu ndo nuu na.
6 Ra ndinuni ni va na sachiñu ndo nuu
na kuu xito'o ndo, ra süvi takua ta ndita
na xito'ni vi na ke na sachiñu ndo, ña
kindoo va'a ndo xi'in na, chi ña kuu ndo
na ndikun Tata yo Jesucristo. Ra xi'in
ndinuni nima va ndo, na sa ndo ña kuni
Tata yo Ndioxi.
7 Ra xi'in ndinuni nima va ndo na
sachiñu ndo nuu na kuu xito'o ndo, ra
na ndakäni ini ndo ña xachiñu ndo takua
nuu yuvi, chi nuu Tata yo Jesucristo va ke
xachiñu ndo, na tuvi ndo.
8 Ra xa kundaa va ini ndo, chi nii na
xika ndika kuvi ndo, ra nii na xachiñu
nda'vi kuvi va tu ndo, ra ta ku'va iyoo
mii chiñu ña xa ndo ke ndacha'vi Tata
Jesucristo ndo'o xa'a va.
9 Ra ndo'o, na kuu xito'o na xachiñu
nda'vi, ra vivii va na sa ndo xi'in na
xachiñu nuu ndo, ra na ndä'yu ndo nuu
na. Saa chi Tata yo Jesucristo kuvi ra

xa'ndia chiñu nuu na kan, ra saa tu nuu ndo'o va, ra ra kan, ra köo yuvi ndakaxin ra, chi iin kuvi takundi'i va yuvi nuu ra.

Na kuniñu'u yo takundi'i nda'a chiñu ña taxi Ndioxi ña kanita'an yo xi'in ña vä'a

10 Ra ña sandi'i yu ka'an yu xi'in ndo vichin ñani yo, ra ña kachi yu ke ndaku ni na koo ini ndo xa'a ña xa ndakuta'an ndo xi'in Tata yo Jesucristo, ra saa tu xa'a ña xa taxi ra ndiee ra ña ka'nu nda'a va ndo.
11 Ra na kundixi ndo takundi'i ña'a ña taxi Ndioxi kusa'vi sata ndo, ña va'a ndaku na koo ini ndo, nuu timia'a ri kuni sanda'vi ndo'o.
12 Saa chi yoo, ra süvi xi'in yuvi ta'an yo ke kanita'an yo, chi xi'in tachi ndiva'a va ke kanita'an yo, ra saa tu xi'in mii ña ndiva'a ña kuchee xa'ndia chiñu nuu ña yuuvi ñaa yo'o va, ra kanita'an tu yo xi'in ndiee ndiva'a ña iyoo nuu sukun va.
13 Xa'a ña kan ke, na kundixi ndo takundi'i ña'a ña taxi Ndioxi kusa'vi sata ndo, ña va'a kuchuun ndo ña ndaku ni koo ini ndo, ta xa na xaa kii vä'a ña kanita'an timia'a xi'in ndo, saa chi saa ke kuchuun ndo ña ndaku ni koo ini ndo ndia kii ndi'i va, ra kuchüun ri ña sandi'i ri xa'a ndo.
14 Ra ña xiniñu'u va kuvi ña, ña na koo nduvi ndo xi'in ña ndaa. Ta ku'va xa ndia soldado ña tuun ni ku'ni ndia toko ndia xi'in ñii ndiee, ra ku'va saa ke na sa tu ndo'o va, ña tuun ni na kuita ndo xi'in ña ndaa. Ra ta ku'va xa ndia soldado ña ndasi ndia kindika ndia xi'in kàà kuvi tu ña, na sa tu ndo'o va, ña na sa ndo chiñu va'a, ña va'a na satakuë'e tima'a ndo'o.
15 Ra ta ku'va xa ndia soldado ña xa iyoo nduvi ndia ña ndikaa ndixan ndia xa'a ndia ña ku'un ndia nuu kuachi, ta xa na ka'an ra xa'ndia chiñu nuu ndia xi'in ndia, ke na sa tu ndo'o va, ña koo nduvi ndo ku'un ndo ka'an ndoso ndo tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo.
16 Ra iin ta ku'va xa ndia soldado ña tiin ndia kàà ña ndasi sata nima ndia, ke na koo tu ndo'o va, ña kondiaa ni ini ndo Tata yo Jesucristo, saa chi tu ndiaa ni ini ndo ra, saa ra kasi va ra takundi'i itun ndiko nuu, tun ko'ni ra ndiva'a vaxi ña satakue'e nu ndo'o.
17 Ra ta ku'va iyoo ndia soldado, ña ñu'u ndia kàà ña ndasi xini ndia ña va'a na takuë'e xini ndia, ke na koo tu ndo'o va, ña kundiaa ini ndo ña sakaku Ndioxi ndo'o, saa chi saa kuvi ña kuchüun timia'a sanda'vi ri ndo'o. Ra ta ku'va xa ndia soldado ña iyoo nduvi ndia xi'in ichi ndia, ke na koo tu ndo'o va, ña na kuniñu'u ndo tu'un Ndioxi, ña kuu mii ndiee ña taxi Tachi Yii Ndioxi va.
18 Ra xikutüvi ndo ña ka'an ndo xi'in Ndioxi, chi iin takundi'i kii va na ka'an ndo xi'in ra, ña kuaku nda'vi ndo nuu ra, ta ku'va kuni mii Tachi Yii. Saa chi saa kuvi ña va'a koo nduvi ndo, ra nandiko ini ndo, ra na ka'an ni tu ndo xi'in ra xa'a na yii, na kuu na ve'e ñu'u va ra.
19 Ra na ka'an ni tu ndo xi'in Ndioxi xa'a yu'u va, ña va'a na taxi ra tu'un nda'a yu, ra na kuayü'vi yu ña ndakani yu xa'a tu'un mii ra ña va'a ña ndixiyo se'é nuu takundi'i yuvi.
20 Ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndikaxin yu'u, ña kuu yu yu'u nuu ra, ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra xa'a ña kan ke nu'ni yu ndikaa yu ve'e kàà vichin. Ra xa'a ña kan ke na ka'an ndo xi'in Ndioxi xa'a yu, ña va'a na taxi ra ndiee yu ña ndaku ni na koo ini yu ña ndakani yu xa'a tu'un ra, saa chi saa ke kuni ra sa va yu.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Éfeso

21 Ra ra ñani yo Tíquico, ra va'a ni yuta'an xi'in yu ña chindiee ta'an ra xi'in yu ña xachiñu ndi nuu Tata yo Jesucristo kuvi ra, ndakani nuu ndo xa'a ña ndo'o yu, xi'in xa'a takundi'i chiñu ña xa yu.
22 Saa chi xa'a ña kan ke ti'vi yu ra ña kuxaa ra nuu va ndo, ña va'a na ndatu'un ra xi'in ndo, ndia ku'va ke iyoo ndi, ña va'a na ndakindiee ini ndo, ta xa na kundaa ini ndo.
23 Ra Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo, na taxi ña va'a koo xi'in ndo, xi'in ña ku'vi ini, xa'a ña ndiaa ini ndo ra.
24 Ra mii Tata yo Ndioxi na taxi ña va'a kuta'vi takundi'i na ndinuni ni ku'vi ini xini Tata yo Jesucristo. Saa koo.

Tutu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Filipos

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Filipos

1 Yu'u, ra Pablo, xi'in ra ñani yo Tim-
oteo, ra yuta'an xi'in yu ña kuu ndi
ndia xachiñu nuu Tata yo Jesucristo kuvi
ndi □tiaa tutu yo'o xaa ña nuu takundi'i
ndo'o ndia ñani ndi, xi'in na ku'va ndi
na ndikun Tata yo Jesucristo, xi'in ndo'o,
ndia kuna'nu xa'ndia chiñu nuu na ve'e
ñu'u, xi'in ndo'o, ndia ndíso chiñu ki'in
kuenda xi'in na ve'e ñu'u ñuu Filipos.
2 Ra ka'an ni tu yu xi'in Tata yo Ndioxi,
ra saa tu xi'in Tata yo Jesucristo va, ña na
taxi ra ña va'a kuta'vi ndo, ra va'a ni na
koo ndo.

□Ndataxi ra Pablo tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a na ve'e ñu'u ñuu Filipos

3 Ra iin takundi'i va kii ndaka'an yu
xa'a ndo, ra □ndataxi ni tu yu tixa'vi va
nda'a Tata yo Ndioxi xa'a ndo.
4 Ra takundi'i ichi ña ka'an yu xi'in
Ndioxi xa'a takundi'i ndo, ra kusii ni va
ini yu,
5 saa chi ndo'o, ra ndia kii xa'a ra
iin saa ndia vichin, ra kuëe ndiko vi ini
ndo, ña chindiee ta'an ndo xi'in ndi ña
□ka'an ndoso yo tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo.
6 Ra xa kundaa kaxi va ini yu, chi
mii Tata yo Ndioxi, ra xa'a xi'in chiñu
va'a nima ndo, ra ndakundiee va ra xi'in
ña nima ndo, ra ndiakua saxinu va ra
ña te xa na xaa kii ña nandiko Tata yo
Jesucristo kixi ra.
7 Ra ña va'a va kuvi ña xani ini yu saa
xa'a ndo, saa chi ku'vi ni ini yu xini yu
ndo'o, ra ña ndikaa yu ve'e kàà, xi'in
ña kua'an yu nuu na chiñu, xi'in ña
ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo, ra yo'o va xika ndo ra chindiee
ta'an ndo xi'in yu tuvi yu.
8 Ra kundaa tu ini Tata yo Ndioxi va,
ña ndinuni ni ku'vi ini yu xini yu ndo'o,
xi'in ña ku'vi ini ña taxi Tata yo Jesucristo
nda'a yu.
9 Ra ka'an ni tu yu xi'in Ndioxi xa'a
ndo, ña na ku'vi ni ka ini ndo kuni ndo
takundi'i yuvi va, ra mii Ndioxi kuvi tu ra
na taxi ni ka ña ndichi xi'in ña xinituni
va ndo,
10 ña va'a na kaxin ndo niña chiñu va'a
sa ndo. Saa chi, saa kuvi ña kuchuun ndo,
ña vivii kutiaku va ndo, ra ndia nii lo'o
kuachi ndo na köo nuu Tata yo Jesucristo,
ta xa na nandiko ra.
11 Ra ka'an tu yu xi'in Ndioxi ña na
chindiee ta'an Jesucristo xi'in ndo, ña
va'a na sa ndo niña chiñu va'a va, ña va'a
na kuni inka yuvi, ra sato'o na Tata yo
Ndioxi, ra ndasaka'nu na ra.

Ka'an ra Pablo ña xachiñu ra nuu Jesucristo ña tiaku ra

12 Ra kuni yu ña na kundaa ini ndo'o,
ndia ñani yu, xi'in ndo'o na ku'va yu, chi
takundi'i tundo'o ña ndo'o yu, ra xi'in
va yu ke □chindiee ta'an ña, ña va'a
□ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo.
13 Ra takundi'i va yuvi na ndee yo'o, ra
saa tu ndia soldado ndia ndiaa ye'e chiñu
va, ra kundaa va ini na, ña ndikaa yu ve'e
kàà xa'a ña ndikun yu Tata yo Jesucristo
vichin.
14 Ra ña □kundaa ini kua'a ni na ñani
yo, ña ndíkáa yu ve'e kàà vichin, saa ra,
ndutiaa tu ini na kan va, ra □ka'an ndoso
na tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo va,
ra ndia nii ka tu yuvi kuayü'vi na nuu va.
15 Ndi su sava tu na, ra xa'a ña ndukuini
ini va na, xi'in xa'a ña kuni na keeta'an
na xi'in va yu kuvi ña ka'an ndoso na; ra
sava tu na, ra xi'in ndinuni nima va na
ka'an ndoso na.
16 Ra na ka'an ndoso xa'a ña ndukuini
ini na, xi'in na ka'an ndoso xa'a ña saa ini
na xini na yu'u, ra süvi vi xi'in ndinuni
nima na ke ka'an ndoso na, chi xa'a ña
kuni na kee va'a mii va na ke ka'an ndoso
na, saa chi ña kuni na ke na ndo'o ni ka ini
va yu, ña ndikaa yu ve'e kàà yo'o vichin.
17 Ra na ka'an ndoso tu xi'in ndinuni
nima, ra xa'a ña ku'vi ini na xini na yu'u
va kuvi ña ka'an ndoso na, saa chi xa

kundaa va ini na ña xa ndikaa yu ve'e kàà yo'o, ña ndakuiin yu xa'a tu'un va'a xa'a Jesucristo, ña kuu ña ña ndaa.
18 Ra na kundaa ini ndo, chi va'a ni xi'in ndinuni nima na, ra va'a ni süvi xi'in ndinuni nima va na ka'an ndoso na tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ndi su yu'u, ra ña ̱kusii ini yu ke ka'an ndoso va na.

Ra kusii ni ka tu ini va yu,
19 saa chi xa kundaa va ini yu, ña va'a ni va kee yu, xa'a ña ̱ka'an ni ndo xi'in Tata yo Ndioxi xa'a yu, ra saa tu xa'a ña ̱chindiee ta'an Tachi Yii Tata yo Jesucristo xi'in va yu.
20 Ra ña kuni ni yu ke na kukä'an nuu yu ña ka'an ndoso va yu, chi ña xiniñu'u va ke na kuayü'vi yu ña ka'an ndoso yu, ña va'a na nduka'nu ni ka Tata yo Jesucristo, xi'in chiñu ña ̱xa yu vichin, ra saa tu kii ña vaxi va, ra ta ku'va ̱nduka'nu ra ña tiaku yu, ra saa ke nduka'nu tu ra ta xa na kuvi va yu.
21 Saa chi ña tiaku yu, ra xa'a ña sa yu chiñu ña kuni Cristo va kuvi ña tiaku yu, ra ña kuvi tu yu, ra ra va'a ka kee va kuvi yu.
22 Ndi su ña tiaku yu vichin, ra va'a ni ka va, saa chi kuvi va sachiñu yu nuu Tata yo Jesucristo, ra xa'a ña kan ke, kundäa ini yu ndia ña ke va'a ka kaxin vi yu.
23 Ra ̱xa u'vi ni va ña xi'in yu ndia ña ke va'a ka kaxin yu; saa chi kuni yu ndikun na kuvi va yu ña va'a na koo yu xi'in Cristo, saa chi va'a ni ka va saa tuvi yu;
24 ndi su ña xiniñu'u va ke na kutiaku yu ña va'a chindiee ta'an yu xi'in ndo'o.
25 Ra ̱kundaa kaxi tu ini yu, ña kutiaku ka va yu, ña va'a chindiee ta'an yu xi'in ndo, ra kusii ni ka ini ndo, xa'a ña ndikun ndo Tata yo Jesucristo.
26 Ra xa'a ña kan ke xaa tuku va yu, ña koo yu xi'in ndo, ra kusii ni ini ndo, ra ndasaka'nu ni ka ndo Tata yo Jesucristo.

27 Ndi su ña xiniñu'u va ke na kutiaku ndo ta ku'va ka'an tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo. Ra va'a nii na xaa yu ñaa, ra a nii na xäa va tu yu, ndi su ña kuni yu ke na ndatu'un na xi'in yu xa'a ndo ña iyoo ndaku va nima ndo, ra iin yu'u kuvi tu ndo, ña ndakuiin ndo ña ndikun ndo tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo va,
28 ra na kuayü'vi ndo nuu yuvi na saa ini xini ndo'o. Saa chi ña kuëe iyu'vi ndo nuu na, kuvi ña taxi kaxi ku'va nuu na ña ndi'i xa'a va na, ndi su ku'va ña taxi ña nuu ndo'o kuvi ña kaku va ndo, saa chi mii va Ndioxi kuvi ra chindiee ta'an xi'in ndo.
29 Ra na kundaa ini ndo, chi ndini'i ta'vi ndo ña kandixa ndo Tata yo Jesucristo, ra ndini'i ta'vi tu ndo ña ndo'o ni ndo xa'a va ra.
30 Ra xini va ndo ña ndo'o ni yu, ra mii saa kuvi tu ña ̱ndo'o ndó'o̱ vichin va. Ra ̱xini tu so'o ndo ña ̱ndo'o ni tu yu vichin va, ra mii saa kuvi tu ña ̱ndo'o tu ndó'o̱ va.

2

Xa ni̱nu̱ va Cristo xi'in mii ra ña kan ke va'a nduu ra ra ka'nu

1 Ndo'o ndia ñani yu, xi'in ndo'o na ku'va yu, ña xa ̱taxi Cristo ndiee nda'a ndo ña ka'an ndo tu'un ndiee ini xi'in inka yuvi, xi'in ña xa ̱ndaki'in ndo tu'un ndiee ini xa'a ña ku'vi ini ra xini ra ndo'o, xi'in ña xa iyoo Tachi Yii ra xi'in ndo, xi'in ña xa kundaa ini ndo ña ndinuni ni ku'vi ini ra xini ra ndo'o, xi'in ña kunda'vi ni ini ra xini ra ndo'o,
2 kuvi ña vivii va na kuta'an takundi'i ndo, ra inuu na ku'vi ini takundi'i va ndo kuni ta'an ndo, ra iin tu'un tu na kuu takundi'i va ndo, ra inuu tu na ndakani ini takundi'i va ndo, saa chi xa'a ña sa ndo saa kuvi ña ndinuni ni ka sakusii ndo ini va yu.
3 Ra ta ̱xa ndo iin chiñu, ra na sä ndo ña xa'a ña kuni ndo keeta'an ndo xi'in ta'an ndo, a xa'a ña kutiaa tu ndo nuu ta'an va ndo, chi na sa ni̱nu̱ va ndo xi'in mii ndo, ra ña xiniñu'u sa ndo ke na ndakani ini ndo xa'a inka na ña ndiaa ya'vi ni va na.
4 Ra na ndakäni ini ndo takua xa'a mii ndo, ña va'a ni koo ndo, chi ña xiniñu'u va ke na ndakani tu ini ndo xa'a inka va na, ña va'a na koo tu na kan va.
5 Ra iin ta ku'va ndixiyo nima Tata yo Jesucristo, ta kixi ra nuu ñu'u yo'o ke na koo tu nima ndo'o va.
6 Saa chi Tata yo Jesucristo, ra va'a ni ta ku'va iyoo mii Tata yo Ndioxi va iyoo

ra, ndi su ndïxa nduxa vi ra ña koo ra ta
ku'va iyoo Tata ra Ndioxi, ña kundu'u ra
ndivi,
7 chi ña xa ra ke, ndakoo va ra ña ka'nu
ña kuu mii ra, ña iyoo ra ta ku'va iyoo
Tata ra Ndioxi, ra nduu ra ta ku'va iyoo
iin tiaa ra xachiñu nda'vi va, ra kaku tu
ra, ta ku'va ⌧kaku takundi'i yuvi va.
8 Ra ña xiin ra nduu ra, ta ku'va iyoo yo,
ra xiin tu ra xa ni̱nu̱ ra xi'in mii va ra, ra
xa'a ña xiin ra ka̱ndixa ra Tata ra Ndioxi,
ra ndataxi tu ra mii ra, ña ndixi'i va ra,
ra kaa kà'àn nuu ni tu ña ndo'o va ra, chi
ndika cruz vi ndixi'i ra,
9 ra xa'a ña kan ke taxi tu Tata yo Ndioxi
ndiayu nda'a ra, ña ⌧kuu ra, ra ka'nu
ni va, ra taxi ra iin kivi ña ka'nu nuu
takundi'i kivi na, nda'a va ra.
10 Ña va'a ta xa na kuni so'o na ndee
ndivi, xi'in na ndee nuu ñu'u, xi'in na
ndee tixi ñu'u kivi Tata yo Jesucristo, ra
iin nduxa ndakusiti na nuu va ra,
11 ra ta xa na kuu ña yo'o, ra saa ke
ka'an takundi'i yuvi xa'a Tata yo Jesu-
cristo, ña kuu ra, ra xa'ndia chiñu nuu na,
ña va'a na ndusii ni ka ini Tata yo Ndioxi.

Ta ku'va iyoo ñù'ù ña tuun nuu na saa iyoo na ndikun Tata yo Jesucristo nuu ña yuuvi yo'o

12 Xa'a ña kan ke ñani mii yu, ku'va mii
yu, na ⌧kandixa ni ka va ndo yu'u ña köo
yu íin xi'in ndo vichin, ta ku'va xa ndo
ña kandixa ndo iin takundi'i ña ndika'an
yu xi'in ndo, ta ndixiin yu xi'in ndo, ta
yachi. Ra na sa nduxa ndo ña sa ndo
niña chiñu va'a, ta'an ña ⌧xa yuvi na xa
sakaku Ndioxi. Ra na sa ndo ña xa'a ña
xa to'o ndo Ndioxi va, ra saa tu xa'a ña
iyu'vi ini ndo xini va ndo ra.
13 Saa chi mii Tata yo Ndioxi va kuvi ra
⌧sakanda nima ndo, ña va'a na kuiin ndo
sa ndo chiñu va'a, ra ⌧chindiee ta'an tu ra
xi'in ndo, ña va'a na sa ndo ña, ta ku'va
kuni mii va ra.
14 Ra ta ⌧xa ndo ndia ndia ka chiñu, ra
na kä'an kuachi ndo xa'a ta'an ndo, ra nii
na sä kuachi tu ndo xi'in ta'an ndo xa'a
va ña,
15 ña va'a na kä'an ki'vi ndia nii yuvi
xa'a ndo, ra nii na köo tu kuachi va ndo,
ña xa kuu ndo se'e Ndioxi vichin, ra ña
xiniñu'u va ke na kuu ndo yuvi va'a na
köo kuachi kuu mii, ña ndee ndo xi'in
yuvi vä'a na iku vichin. Ra iin ta ku'va
ye'e kimi nuu ña yuuvi ñaa, saa ke, na
kuye'e ndo nuu na ña ndee ndo xi'in na.
16 Ra na kutüvi ndo ña kandixa ndo
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ña taxi
ña tiaku. Saa chi tu saa, na sa ndo ndia
kii ña nandiko Tata yo Jesucristo, saa ra
kusii ni va ini yu xi'in ndo, saa chi saa ke
kundaa kaxi ini yu ña kuëe ndixachiñu
uun yu.
17 Ra tu ña xiniñu'u kuvi ña soko yu mii
yu nuu Ndioxi, ña kuvi yu, ña koo yu, ta
ku'va iyoo ndutia ra soko na nuu ra, ra
kusii va ini yu ña sa yu ña, saa chi saa
kuvi tu ña iyoo chiñu ña xa ndo'o va ña
kuu ña iin ña'a ña soko ndo nuu Ndioxi.
Ra kuni tu yu sakusii yu ini ndo'o va ña
sa yu ña yo'o.
18 Ra sii ni tu na koo ini ndo'o va, ra na
kusii ini ndo xi'in yu.

Ka'an ra Pablo xa'a ra Timoteo xi'in ra Epafrodito ña va'a ni ⌧xa ndia

19 Ra tu mii Tata yo Jesucristo kuni, ra
ti'vi va yu ra ñani yo Timoteo ña xaa ra
kuto'ni ra ndo'o, ra ta xa na nandiko ra
ndaxaa ra yo'o, ra ndatu'un ra xi'in yu ña
iyoo va'a ndo, saa ra kusii ni va ini yu.
20 Saa chi köo inka na ndi'i ini xa'a ndo,
ta ku'va xa ra yo'o, saa chi ra yo'o, xi'in
yu'u, ra inuu ndi'i ini va ndi xa'a ndo.
21 Saa chi takundi'i yuvi, ra xa'a chiñu
mii va na ke ndi'i ni ini na, ra ndï'i ini na
xa'a vi chiñu ña kuni Tata yo Jesucristo.
22 Ra xa̱ kundaa va ini ndo, xa'a
chiñu va'a ña xa ra ñani yo Timoteo ña
⌧chindiee ta'an ra xi'in yu ña ka'an ndoso
ra tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra
ta ku'va ⌧xa iin ra lo'o, ra chindiee ta'an
xi'in iva va ke ⌧xa ra.
23 Ra ra Timoteo, kuvi ra kuni yu ti'vi yu
xaa ña koto'ni ra ndo'o, ta xa na kundaa
ini yu ndia ku'va ke sa na xi'in yu;
24 ra ndiaa tu ini yu Tata yo Jesucristo,
ña kama ni xaa tu mii va yu, ña koto'ni
yu ndo'o.
25 Ndi su ndakani tu ini yu ña xiniñu'u
va ke ndati'vi yu ra ñani yo Epafrodito, ra
ti'vi ndo xa̱à ⌧chindiee ta'an xi'in yu, ña
ita'an ra xachiñu ra xi'in yu, ña iyoo ndi

ta ku'va iyoo soldado, ña ka'an ndoso ndi tu'un Ndioxi va, ña xa̱a̱ ra.
26 Saa chi tiaa ni ⍰kuni ra kuni ra takundi'i ndo, ra tiaa ni ndi'i ini ra, xa'a ña kundaa ini ndo ña ndiee ni ndo'o ra.
27 Ra ña ndixa ke ki̱'in va kue'e ra ña ndiee ni ndo'o ra, ra salo'o kuvi ra; ndi su kunda'vi va ini Ndioxi xini ra ra, ra ndixï'i vi ra. Ra süvi takua ra yo'o, kuvi ra ndikunda'vi ini Ndioxi kuni ra, chi kunda'vi tu ini ra xini ra yu'u va, saa chi tu ndixi'i ra, saa ra kundiëe vi ini yu xa'a ra, chi kusuchi ni ka va ini yu, nuu ña xa kusuchi ni yu vichin.
28 Xa'a ña kan ke kuni yu, ña kama ni va na ti'vi yu ra xaa ra. Ra ta xa na xaa ra, ña kuni tuku ndo ra, ra kusii ni ini ndo, saa ra nii yu'u, kusüchi ka tu ini va.
29 Ña kan ke na ndaki'in ndo ra xi'in ña sii ini, xa'a ña kuu ra ñani yo ña xachiñu ra nuu Tata yo Jesucristo, ra na ndaki'in mani tu ndo takundi'i va na ñani yo, na iyoo ta ku'va iyoo ra ñani yo yo'o;
30 Ra ra ñani yo yo'o, ra salo'o kuvi ra xa'a ña xachiñu ra nuu Tata yo Jesucristo. Ra ndiyü'vi vi ra ña kuvi ra, chi xiin va ra chindiee ta'an ra xi'in yu, ra nuu ndo'o va kuvi ña xa ra saa, saa chi va'a ni kuni va ndo chindiee ta'an ndo xi'in yu ndi su xika ni va ndee ndo.

3

Ka'an ra Pablo ña ya'vi ni ka va ña kunita'an ra xi'in Jesucristo nuu ña sa ra ndia ndia ka chiñu

1 Ra na kusii ni ini ndo'o ndia ñani yu, xi'in ndo'o na ku'va yu vichin, xa'a ña ⍰xa Tata yo Jesucristo. Ra na kundaa ini ndo chi kuëe kuñaa vi yu ña ⍰tiaa tuku yu ña xa tiaa yu, ña xaa ña nuu ndo, saa chi ña xiniñu'u va kuvi ña nuu ndo tuvi yu.
2 Ra na kondiaa ndo mii ndo nuu na ndiva'a na ⍰xa chiñu ki'vi, na ka'an yo xa'a kuu “tina”, saa chi xa nduxa na xi'in tiaa ña na tia'ndia iki kuñu ndia, ña va'a koo tuni Ndioxi iki kuñu ndia.
3 Ra na kundaa ini ndo, chi yoo va kuvi na ndixa kuu mii tuni Ndioxi, ra ndasaka'nu tu yo ra xi'in ndinuni nima va yo, ra kusii ni tu ini yo xa'a ña xa̱ Tata yo Jesucristo xa'a va yo, saa chi xa kundaa va ini yo ña küvi sakaku yo mii yo xi'in chiñu ña ⍰xa yo.
4 Ra tu xa'a chiñu ña xa va tu yo kuvi ña kaku yo tuvi sava na, saa ra tiaa ni ka va kuvi ka'an yu'u ña xa ndikaku yu, saa chi kua'a ni ka va ña xa yu'u.
5 Saa chi ta ndixinu una kii kaku yu, saa ra chikaa va na tuni Ndioxi iki kuñu yu, ra kuu tu yu mii ra ñuu Israel va; ra kuu tu yu ndise'e ra Benjamín va; ra ndinuni ni tu kuu yu se'e mii na hebreo va. Ra ña xikuu tu yu ra fariseo, ra iin takundi'i va ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés saxinu yu.
6 Ra xa'a ña xindikun ni yu ndiayu kan ke kundiva'a ni yu xi'in na ndikun Tata yo Jesucristo, ra ndia nii na ndikun ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés ndikuchüun ka'an kuachi nuu yu xa'a ndiayu kan, chi xa yu takundi'i va ña ka'an ña.
7 Ndi su vichin, ra ndanama takundi'i va ña nuu yu'u, saa chi takundi'i ña'a ña xindiaa ya'vi ni nuu yu ta yachi, ra vichin, ra köo ka ya'vi ndiaa vi ña nuu yu, xa'a ña ku'vi ini Cristo xini ra yu'u.
8 Ra süvi takua saa kuiti ke iyoo ña, saa chi takundi'i ña'a ña xindiaa ya'vi ni nuu yu, ra köo ka ya'vi ndiaa vi ña nuu yu vichin, saa chi ndiaa ya'vi ni ka va ña xinita'an yu xi'in Tata yo Jesucristo. Ra xa'a ña kan ke naa va ini yu xa'a takundi'i ña'a, ra ta ku'va iyoo mi'i va saa iyoo ña nuu yu, xa'a ña kuni yu ña na koo Tata yo Jesucristo nima yu,
9 ra ndakuta'an yu xi'in ra ña nduu yu iin xi'in ra. Ra ña ndakuta'an yu nduu yu iin xi'in ra, ra süvi xa'a chiñu ndaku ña xa mii yu ña kandixa ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés kuvi ña, chi xa'a ña ndiaa ini yu Cristo kuvi ña. Saa chi Ndioxi ra xa'a ña ndiaa ini yo Cristo va kuvi ña ndasa ra yoo, ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu ra.
10 Saa chi ña kuni yu ke kunita'an yu xi'in Cristo va, ra koo ndiee ña sandatiaku ra xi'in yu, ra ndo'o yu ta ku'va ndo'o ra, ña ndo'o ni ra, ra kuiin tu yu ña kuvi yu, ta ku'va xiin ra kan ña ndixi'i va ra,
11 saa chi ndiaa va ini yu ña ndatiaku yu, ta xa na ndatiaku takundi'i na ndii.

Tiaa ni chikaa ra Pablo ndiee xa'a ña

kuni ra kundikun ra Tata yo Jesucristo

12 Ra ña kachi yu su'va, ra küni kachi yu
ña xa □xa yu takundi'i ña ka'an yu xa'a
yo'o, ra nii täan xaa tu yu ña nduu yu ra
va'a ni vi; ndi su ña □xa yu ke ndakundiee
yu kua'an yu chi nuu va, xa'a ña ndiaa ini
yu kuchuun yu sa va yu ña, saa chi xa'a
ña kan ke sakaku Cristo yu'u va.
13 Ra na kundaa ini ndo'o ndia ñani yu,
xi'in ndo'o na ku'va yu, yu'u, ra kä'an yu
ña xa ndixaa yu xa yu takundi'i ña ka'an
yu xa'a yo'o; chi ña □xa yu ke, □sanaa yu
ini yu xa'a takundi'i va ña xa xa yu, ra
ña □xa yu ke xa nduxa yu ña □xa yu ña
kumani ka sa va yu,
14 ña va'a na xaa yu ndia nuu xiniñu'u
xaa yu, ra ni'i yu ña'a ña □kana Tata yo
Ndioxi yoo ku'un yo ni'i yo ndivi, xa'a ña
xa nduu yo iin xi'in Tata yo Jesucristo.
15 Xa'a ña kan ke, takundi'i yoo na xa
iyoo xixa ini xi'in tu'un Tata yo Ndioxi,
ra iin na koo yu'u va yo xa'a ña ka'an yu
xa'a yo'o. Ra tu ndia ka tu inka ña xani
ini ndo xa'a, saa ra mii va Tata yo Ndioxi,
taxi xini ndo, ña va'a kundaa kaxi ini ndo
xi'in ña.
16 Ndi su ña xiniñu'u va kuvi ña, na
kutiaku yo ra kani ini yo ta ku'va iyoo ña
xa sakua'a va yo.
17 Ra ta ku'va □xa yu'u ke, na sa tu ndo'o
va, ndia ñani yu, xi'in ndo'o, na ku'va yu;
ra na sakua'a tu ndo sa ndo ta ku'va □xa
na sakua'a nuu ndu'u va.
18 Ra su'va ke kachi yu xi'in ndo, saa chi
xi'in va ndo xika kua'a yuvi na ndaña'a
mii xi'in chiñu ña xa na, ña ka'an na
ña köo ya'vi ndiaa vi ña ndixi'i Tata yo
Jesucristo ndika cruz, ra xa kua'a ni va
ichi ndika'an yu xa'a na yo'o xi'in ndo te
yachi, ra vichin, ra ndia xaku va yu ña
ka'an tuku yu xi'in ndo xa'a na.
19 Ndi su na yo'o, ra na ndi'i xa'a va kuvi
na. Saa chi ña ndi'i ini xa'a ke sa na chiñu
ña kotoo iki kuñu va na ña sandiko na ini
na, ra kusii ni tu ini na xi'in chiñu ka'an
nuu, ña xiniñu'u kuka'an nuu na xi'in va.
Ra niña chiñu ki'vi ña iyoo nuu ña yuuvi
yo'o va kuvi ña ndi'i ini na xa'a.
20 Ndi su yoo, ra ndivi va kuvi ñuu yo,
ra ndivi kan ke iyoo Tata yo Jesucristo va;
ra ra kan kuvi ra ndiatu ni yo kixi sakaku
yoo va.
21 Ra ra kan kuvi ra, ndasama iki kuñu
ña vita ni kuu mii yo yo'o, ra ndasa ra ña
ta ku'va iyoo iki kuñu mii ra, ña va'a va.
Ra ndiee ña kuu mii ra, ña xiniñu'u ra ña
□xa'ndia chiñu ra nuu iinii saa ña yuuvi
va kuvi ña kuniñu'u ra ña ndasama ra iki
kuñu yo.

4

Ka'an ra Pablo ña na koo sii ini yuvi na ndikun Tata yo Jesucristo

1 Ra xa'a ña xa ndatu'un yu xi'in ndo
kuvi ña, na chikaa ni ndo ndiee, ra vivii
va na kaka ndo nuu Tata yo Jesucristo,
ñani mii yu, ku'va mii yu, na ku'vi ni ini
yu xini yu, ra kuni ni tu yu kuni yu ndo'o
va, saa chi ndo'o kuvi na sakusii ini yu, ra
ndiaa ya'vi ni tu ndo nuu va yu, saa chi
ndo'o kuvi na ndini'i yu xa'a chiñu ña □xa
va yu.
2 Ra xaku nda'vi yu nuu kun ku'va Evo-
dia xi'in yo'o ku'va Síntique, ña vivii va
na kuta'an ndo, saa chi ku'vi ta'an va ndo
xa'a ña ndikun ndo Tata yo Jesucristo.
3 Ra nduku tu yu ña mani nuu yo'o
va ñani mii yu, ra ita'an xachiñu xi'in
yu, ña na sa kun ña mani, ra chindiee
ta'an kun xi'in na ku'va yo ñaa, saa chi
na ñaa kuvi na chindiee ta'an ni xi'in
yu ña ndika'an ndoso ndi tu'un va'a xa'a
Tata yo Jesucristo, ra saa tu ra ñani yo
Clemente va, xi'in sava ka ndia ñani yo.
Ra takundi'i na yo'o, ra xa nuu tutu nuu
ndoso kivi na kutiaku xi'in Ndioxi va ke
ndika'yu kivi na.
4 Ra na kusii ni ini ndo, iin takundi'i kii
xa'a ña ndikun ndo Tata yo Jesucristo. Ra
tuku va ndiko yu ka'an yu xi'in ndo: ¡Na
kusii ni ini ndo!
5 Ra vivii va na sa ndo ña va'a na
kundaa ini takundi'i va yuvi, ña tiayu ni
ndo. Ra na kundaa ini ndo, chi kama ni
va ndiko Tata yo Jesucristo kixi ra.
6 Ra na ndï'i ini ndo xa'a ndia nii ña'a,
chi ña xiniñu'u sa ndo ke na ka'an ndo
xi'in Tata yo Ndioxi va xa'a ña; na ka'an
ndo xi'in ra ña taxi ra ña nda'a ndo, ra na
ndataxi tu ndo tixa'vi nda'a va ra.
7 Ra saa ke taxi tu ra ña va'a ni koo va
ndo, ra ña va'a ña □taxi Tata yo Ndioxi, ra
ña ka'nu ni va kuvi ña, saa chi tändiaa yo
ña kundaa ini yo xi'in ña, ra ña va'a kan

kuvi ña kondiaa nima va ndo, ra saa tu ña xinituni va ndo xa'a ña xa xini ndo Cristo Jesús.

Yuvi na ndikun Jesucristo ra ña va'a va na ndakani ini na xa'a

8 Ra vichin, ñani mii yu, ku'va mii yu, ndia ña yo'o va kuvi ña ka'an yu xi'in ndo, ndia saa ra sandi'i va yu: ña xiniñu'u na kani ini ndo xa'a kuvi ña ndaa, xi'in ña to'o, xi'in ña ndakú, xi'in ña köo yakua, xi'in ña nduvi, xi'in ña va'a ni. Ra niña chiñu va'a ña ndiaa ya'vi va ke na ndakani ini ndo xa'a.

9 Ra na sa ndo ña xa saña'a yu ndo'o, a ña kutu'va tu ndo nuu va yu; ra na sa tu ndo ta'an chiñu ña xa yu xini ndo ta ndixiin yu xi'in va ndo: ra saa tu ña xini so'o ndo saña'a va yu, ra saa ke koo Tata yo Ndioxi, ra taxi ña va'a xi'in va ndo.

Ndataxi ra Pablo tixa'vi nda'a na ñuu Filipos xa'a xu'un ña chindiee ta'an na xi'in ra

10 Ra sakusii ni va Tata yo Jesucristo ini yu xa'a ña ndaka'an tuku ndo xa'a yu. Ra ña kachi yu su'va, ra küni kachi yu ña naa ini ndo xa'a yu, saa chi ndixïyo mii ku'va, ña chindiee ta'an ndo xi'in va yu.

11 Ra süvi xa'a ña xamani nuu yu kuvi ña ka'an yu xa'a ña yo'o xi'in ndo, saa chi yu'u, ra xa sakua'a va yu, ña koo sii ini yu xi'in takua ña'a ña iyoo nuu va yu.

12 Saa chi yu'u, ra va'a ni köo va ña'a nuu yu, ndi su xini va yu ña kutiaku yu, ra koo sii tu ini va yu; ra xini tu yu ña kutiaku yu, ra koo sii tu ini yu, ta iin ndiakua ndoo ndoso ña nuu va yu. Saa chi xa sakua'a va yu ña sa ndiee ini yu nuu takundi'i va ña, ta kuu ña kuxi ni yu, a ña küxi va tu yu, xi'in ña koo ni ña'a nuu yu, a ña köo va'a va tu ña.

13 Ra kuchiñu va yu, ña xa ndiee ini yu nuu takundi'i va ña, saa chi Cristo va kuvi ra taxi ndiee nda'a yu.

14 Ra va'a ni kusii va ini yu ta ku'va iyoo yu, ndi su va'a ni va xa ndo, ña chindiee ta'an ndo xi'in yu, ña ndikaa yu nda'a tundo'o vichin.

15 Ra xa kundaa va ini ndo'o, na ñani yo ñuu Filipos, saa chi ta kee yu chi Macedonia ñaa, ña ku'un yu, ña xa'a yu ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra takua ndo'o, na ve'e ñu'u ñuu Filipos va kuvi na chindiee ta'an xi'in yu, xi'in xu'un, xa'a ña kusii ni ini ndo, ña ndatu'un yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo xi'in ndo.

16 Ra ta ndixiin tu yu ñuu Tesalónica, ra kua'a ni tu ichi chindiee ta'an ndo xi'in yu, xi'in xu'un, ña kumani nuu va yu.

17 Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo, ra süvi xa'a ña kuni yu ña na chindiee ta'an ndo xi'in yu kuvi ña; chi xa'a ña kuni yu ña va'a ni ka na kee ndo nuu Ndioxi va kuvi ña.

18 Ra ra ñani yo Epafrodito, ra ndataxi ndi'i va ra xu'un ña ti'vi ndo sata yu, nda'a yu, ra xu'un ña chindiee ta'an ndo xi'in yu, ra kusii ni ini Ndioxi xi'in ña, saa chi ta ku'va iyoo xiko xa'an tami ña'a ña soko na nuu ra, ña kusii ni ini ra ndaki'in va ra, ke iyoo ña.

19 Ra mii va Tata yu Ndioxi, taxi takundi'i ña'a ña kumani nuu ndo nda'a ndo, ra ta ku'va iyoo mii ña kuika, ña va'a ni, ña iyoo nuu va ra ke taxi ra nda'a ndo, xa'a ña xa Cristo.

20 ¡Ra Ndioxi ra kuu Tata yo, ra ra ka'nu ni na kuu ra ndia ndikaa ndiku'un! Saa koo.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Filipos

21 Ra na ka'an ndioxi ndo xi'in takundi'i ndia ñani yo, xi'in na ku'va yo na ndikun Tata yo Jesucristo nuu yu. Ra ti'vi tu ndia ñani yo ndia ndee xi'in va yu, tu'un ndioxi xaa ña nuu ndo.

22 Ra saa tu takundi'i ndia ñani yo, xi'in na ku'va yo, na ndee mii ñuu yo'o va; ra ti'vi ni tu ndia ñani yo, xi'in na ku'va yo, na xachiñu nuu ra tata chiñu César va tu'un ndioxi xaa ña nuu ndo.

23 Ra mii va Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi takundi'i ndo. Saa koo.

Tutu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Colosas

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Colosas

1 Yu'u, ra Pablo, ra kana Tata yo Ndioxi,
ña xika yu chiñu nuu Tata yo Jesucristo
kuvi ra ⌧tiaa tutu yo'o, xi'in ra ñani yo
Timoteo,
2 ña xaa ña nuu ndo'o, na yii na kuu
ñuu Ndioxi, na ndinuni ni ndikun Tata yo
Jesucristo ndee ñuu Colosas. Ra mii Tata
yo Ndioxi na taxi ña va'a kuta'vi ndo, ra
va'a ni na koo ndo.

Ka'an ra Pablo xi'in Ndioxi xa'a na kandixa Jesús ndee ñuu Colosas

3 Ra iin takundi'i ichi ña ka'an ndi xa'a
ndo xi'in Tata yo Ndioxi, ra kuu iva Tata
yo Jesucristo, ra ndataxi ni tu ndi tixa'vi
nda'a ra xa'a va ndo.
4 Saa chi ⌧kundaa va ini ndi xa'a ndo ña
ndinuni ni ndikun ndo Tata yo Jesucristo,
ra saa tu xa'a ña ku'vi ni ini ndo xini ndo
takundi'i na ndikun Tata yo Ndioxi va.
5 Ra ña ⌧xa ndo su'va, ra xa'a ña ndiaa
ini ndo ndaki'in ndo ña'a ña iyoo nduvi
xa'a ndo ndivi ninu va kuvi ña. Ra ña
va'a ndiaa ini ndo ndaki'in ndo ña'a kan,
ra xa'a ña xini so'o ndo tu'un ña ndaa, ña
kuu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo va
kuvi ña.
6 Ra tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo
ña xini so'o ndo yo'o, ra xa iinii kuvi va
nuu ña yuuvi ndutia ndoso ña kua'an ña,
ra va'a ni xa ña xi'in na, saa chi ndasama
va ña na. Ra mii saa kuvi tu ña kuu
xi'in ndo'o va, te sakan kundaa ini ndo
ña ndixa va ke ku'vi ni ini Tata yo Ndioxi
⌧xini ra ndo'o.
7 Ra ña xini so'o ndo tu'un va'a yo'o,
ra ra ñani yo Epafras, ra ita'an xachiñu
xi'in ndi nuu Tata yo Jesucristo va kuvi
ra ndatu'un ña xi'in ndo. Ra ra ñani yo
yo'o, ra ndinuni va xachiñu ra nuu Tata
yo Jesucristo.
8 Ra suvi kuvi tu ra ndatu'un xi'in ndi
xa'a ndo, ña ku'vi ini ndo xini ta'an va
ndo, xa'a ña saña'a Tachi Yii ndo'o ña
ku'vi ini ndo kuni ta'an ndo.
9 Xa'a ña kan ke, ta sakan kundaa ini vi
ndi ke xa'a ndi ña ka'an ni ndi xi'in Tata
yo Ndioxi xa'a ndo, ra ka'an tu ndi xi'in ra
ña na taxi ra ña xinituni ndo, ña kundaa
va'a ini ndo xa'a ña kuni mii va ra, ra na
taxi tu ra takundi'i nuu ña ndichi va nda'a
ndo, xi'in ña xinituni, ña taxi mii ra.
10 Saa chi saa kuvi ña kuchuun ndo ku-
tiaku ndo, ta ku'va tiaku na kuu kuenda
mii Tata yo Jesucristo va, ra iin takundi'i
kii ke na sa va ndo ña kusii ini ra xini ra,
ra chiñu ña xa ndo, ra niña chiñu va'a va
na kuu ña, saa chi saa ke kundaa va'a ka
tu ini ndo ndia ku'va ke iyoo mii Tata yo
Ndioxi va.
11 Ra ka'an ni tu ndi xi'in ra ña na
ndasandaku ra ndo'o xi'in ndiee ka'nu ña
kuu mii va ra, ña va'a na kuchuun ndo sa
ndiee ini ndo nuu takundi'i ña u'vi, saa
chi ña kuni yu ke na koo sii ni ini va ndo,
12 ña va'a iin takundi'i kii va na ndataxi
ndo tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi. Saa chi
ra kan kuvi ra ndasa nduvi yoo ña kuvi
ni'i yo ña'a ña ni'i yo, xa'a ña kuu yo
na ñuu ra, ta xa na xaa yo ndivi nuu iin
yeye'e kaa.
13 Ra suvi mii ra kuvi tu ra saña ndika
yoo nuu ndiee ña iyoo nuu ñaa va, ra
ndachindee ra yoo nuu xa'ndia chiñu se'e
ra, ra ku'vi ni ini ra xini ra.
14 Ra xa'a ña ndixi'i se'e va ra kuvi ña
sakaku ra yoo, ra xa ka'nu tu ini ra xa'a
kuachi va yo.

Xa'a ña ndixi'i Cristo va kuvi ña ndakuta'an mani yo xi'in Ndioxi

15 Ra iin ta ku'va iyoo mii Tata yo
Ndioxi, ra küvi kuni yo, ke iyoo tu Tata yo
Jesucristo ra kixi tuvi nuu ña yuuvi yo'o
va. Ra Tata yo Jesucristo, ra xa iyoo ra,
ta kumani ka kuva'a takundi'i va ña'a, ra
⌧xa'ndia chiñu tu ra nuu va ña.
16 Ra suvi mii ra kuvi tu ra xiniñu'u
Ndioxi ña xava'a ra takundi'i ña'a ña iyoo
ndivi, xi'in ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o
va, ra saa tu, ta kuu ña'a ña küvi kuni
va yo, ra saa tu ña'a ña va'a xini va yo.
Ra xava'a tu ra tankundi'i ndiee ña iyoo
ndivi, ra saa tu takundi'i ndiee ña iyoo
nuu ña yuuvi yo'o va, ta kuu ña na'nu

xi'in ña vali, ra ndiee yo'o, ra küvi vi kuni
yo ña, ra mii ra kuvi ra xava'a takundi'i
va ña'a ña iyoo, ra xa'a mii ra ke xava'a
va ra ña.
17 Ra ta kumani ka koo takundi'i ña'a,
ra xa iyoo va Tata yo Jesucristo, ra mii ra
kuvi ra □tiin takundi'i va ña, ña kan ke
va'a iyoo ña.
18 Ra suvi mii ra kuvi tu ra, kuu xini
ña xa'ndia ra chiñu nuu na ve'e ñu'u, na
□kuu iki kuñu va ra. Ra mii ra kuvi tu ra,
□taxi ña tiaku va na, ra mii ra kuvi tu ra
nuu va'a ndatiaku nuu takundi'i na ndii
va, ra xa'a ña kan ke □xa'ndia chiñu ra
nuu takundi'i va ña'a vichin.
19 Saa chi mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra
kuni ña na koo takundi'i ña kuu mii ra
xi'in Tata yo Jesucristo.
20 Ra ña kuni mii ra kuvi tu ña, ku-
niñu'u ra Cristo ña ndachuta'an mani ra
takundi'i na yuuvi xi'in va ra, ra saa tu
takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi va,
ta kuu ña iyoo nuu ñu'u, xi'in ña ndee
ndivi. Ra xa'a ña ndixi'i Cristo ndika cruz
va kuvi ña va'a ndakuta'an mani na yuuvi
xi'in Ndioxi.
21 Ra ndo'o, ra ndixitä'an mani vi ndo
xi'in Ndioxi ta yachi, chi na ndisaa ini va
kuvi ndo xini ndo ra, xa'a ña xa ndo chiñu
ki'vi nuu ra; ndi su vichin, ra mii va Tata
yo Ndioxi kuvi ra ndachuta'an mani ndo'o
xi'in ra,
22 xa'a ña ndixi'i Tata yo Jesucristo ta
kixi ra nuu ñu'u yo'o. Ra su'va va ke xa
ra ña va'a sandi'i ra xa'a kuachi ndo, ña
va'a na köo yakua ndo ku'un ndo xi'in ra,
nuu Tata yo Ndioxi;
23 ra ña va'a na xaa ndo nuu Ndioxi,
ra ña xiniñu'u va kuvi ña ndaku ni na
koo nima ndo, ña kundikun ndo Tata yo
Jesucristo, ña va'a na ndaköo ndo tu'un
va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña xini so'o
ndo. Ra tu'un va'a yo'o, ra xa iinii kuvi
va nuu ña yuuvi xini so'o na ña, ra suvi
kuvi tu ña ka'an ndoso yu'u, ra Pablo va.

Ra Pablo kuvi ra kuu mii ndiayu ña chindiee ta'an ra xi'in na ve'e ñu'u ña na ndundaku ini na

24 Ra kusii va ini yu ña ndó'ó yu xa'a
ndó'o, na ñani yo, na ve'e ñu'u, vichin,
saa chi saa ke kuvi ndundaku ka ini va
ndo, ra xa mii va Cristo kuvi ra chituni
ña ndo'o yu, ña va'a na chindiee ta'an yu
xi'in ndo'o na ve'e ñu'u, na kuu iki kuñu
ra.
25 Ra xa'a ña kuni Ndioxi ña na koo
va'a ndo'o, na ve'e ñu'u va kuvi ña, taxi
ra chiñu nda'a yu, ña na sachiñu yu nuu
ndo, ña chindiee ta'an yu xi'in ndo, ra ti'vi
tu ra yu'u, ña na ku'un yu ña saxinu yu
ka'an ndoso yu tu'un va ra.
26 Ra tu'un ra, ña ti'vi ra yu'u ku'un yu
ka'an ndoso yu, ra ña ndixiyo se'e va kuvi
ña xina'a, ndi su vichin, ra xa ndaña'a va
ra ña nuu na kuu kuenda mii ra.
27 Ra saa ke xa Tata yo Ndioxi, saa chi ña
kuni ra ña na kundaa ini na kuu kuenda
mii ra, xa'a ña ndixiyo se'e ta yachi va
kuvi ña. Ra tu'un ra ña ndaa, ña ka'nu,
ña nduvi ni, ra ña kuni so'o takundi'i na
yuuvi va kuvi ña. Ra ña ndixiyo se'é ña
ka'an tu'un Tata yo Ndioxi xa'a kuvi ña:
iyoo Tata yo Jesucristo nima ndo'o na küu
judío vichin va, ra kundaa kaxi tu ini ndo
ña ku'un ndo koo ndo xi'in ra ndivi ninu
va.
28 Ra xa'a Jesucristo ke ka'an ndoso va
ndi. Ra □ndataxi tu ndi xini takundi'i va
yuvi, ra □saña'a tu ndi na xi'in ña ndichi
va, ña va'a na koo ndakú nima takundi'i
na xa nduu iin xi'in Tata yo Jesucristo, ta
xa na xaa na nuu Tata yo Ndioxi.
29 Ra xa'a ña yo'o kuvi ña xachiñu va
yu, ra mii Tata yo Jesucristo va kuvi ra
□taxi ndiee nda'a yu, ña va'a ndundaku
ini yu ña va'a chikaa yu ndiee.

2

1 Ra na kundaa ini ndo'o na ñani yo ñuu
Colosas, chi xa'a ndo'o va kuvi ña chikaa
ni yu ndiee, ra saa tu xa'a na ñani yo na
ndee ñuu Laodicea va, ra saa tu xa'a sava
na kuëe xini yu'u va.
2 Ra saa kuvi ña □xa yu ña va'a
ndachikaa yu tu'un ndiee ini xi'in na, ña
va'a iin va na kuu na xi'in yo, saa chi ku'vi
ni ini Tata yo Jesucristo xini ra na. Ra tu
saa na sa na, saa ra kuvi va tandiaa na ña
kundaa va'a ini na xa'a ña kuu kuenda
mii Tata yo Ndioxi ña iyoo se'é, ra ña iyoo
se'é kan kuvi Jesucristo va.
3 Saa chi nda'a Tata yo Jesucristo kuvi
ña iyoo takundi'i va ña kuika ña kuu ña
ndichi, xi'in ña xinituni, ña kumani nuu
yo.

4 Ra ña ka'an yu xa'a ña yo'o xi'in ndo,
ra ña va'a na sandä'vi yuvi ndo'o xi'in
tu'un nduvi, ña kuu tu'un chi'ña va kuvi
ña.
5 Saa chi va'a ni köo va yu íin xi'in
ndo, ndi su iyoo va nima yu xi'in ndo, iin
takundi'i kii, ra kusii tu ini yu xi'in ndo ña
vivii tiaku va ndo, ra ndinuni ni tu ndiaa
ini ndo Tata yo Jesucristo va.
6 Ra xa'a ña kan ke, ta ku'va xa ndo ña
kandixa ndo tu'un Ndioxi ña ka'an xa'a
Tata yo Jesucristo ña kuu ra ra xa'ndia
chiñu, ke na sa tu ndo, ña sa ndo chiñu
ña xa'ndia ra nuu ndo vichin va.
7 Ra iin ta ku'va iyoo ña kutu'va ndo
ke na sa va ndo, ra iin takundi'i kii va
na kondiaa ini ndo Tata yo Jesucristo, ra
ta ku'va kachi tu'un ña kutu'va ndo ke
na kutiaku va ndo, saa chi saa ke kuvi
tandiaa ndo kuu ndo yuvi xixa, na xini
va'a va, ra iin takundi'i kii tu na ndataxi
ndo tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi va.

Tata yo Jesucristo kuvi ra ndasa xaa yuvi

8 Ra na kondiaa ni ndo mii ndo nuu
yuvi na kuni sanda'vi ndo'o xi'in tu'un
ña köo ya'vi ndiaa. Saa chi na kan, ra
süvi vi Cristo kuvi ra ndikun na, chi ña
yuna'a yuvi xa va na va ke ndikun na, ra
kandixa tu na tachi ndiva'a ña iyoo nuu
ña yuuvi yo'o va.
9 Ra na kundaa ini ndo, chi takundi'i ña
kuu mii Tata yo Ndioxi, kuvi tu ña kuu mii
Tata yo Jesucristo va,
10 ra ña xa nduu ndo iin xi'in Tata
yo Jesucristo, ra xa iyoo takundi'i tu ña
kumani nuu va ndo, saa chi ra kan, kuvi
ra xa'ndia chiñu nuu takundi'i va yuvi, ra
saa tu nuu takundi'i ndiee ña iyoo va.
11 Ra xa'a ña xa nduu ndo iin xi'in Tata
yo Jesucristo kuvi tu ña, xa kuu mii ndo
tuni Ndioxi va; ndi su süvi ka iki kuñu ndo
kuvi ña ndixa'ndia na, chi xa'a ña sakaku
Tata yo Jesucristo ndo'o ña sandi'i ra xa'a
kuachi va ndo kuvi ña. Ra ña yo'o, ra tuni
ña taxi Tata yo Jesucristo va kuvi ña.
12 Saa chi ña chichi ndo, ra na ndin-
duxin va kuvi ndo xi'in Tata yo Jesucristo,
ra ndatiaku tu ndo xi'in va ra, ña nda-
tiaku ra, saa chi xa ndiaa va ini ndo
ndiee Tata yo Ndioxi ña sandatiaku Tata
yo Jesucristo.
13 Ra na ndii va ndixiyo ndo nuu Tata
yo Ndioxi xa'a kuachi ndo ta yachi, ra nii
ndixïyo tu tuni ra ndo'o va; ndi su vichin,
ra xa taxi va ra ña tiaku ndo, xi'in Tata
yo Jesucristo, ra xa ka'nu tu ini ra xa'a
takundi'i kuachi va ndo.
14 Ra xa sandi'i tu ra xa'a tutu ña ka'an
xa'a yo ña xiniñu'u kuvi yo xa'a kuachi va
yo. Ra ndika cruz va kuvi ña kani ndiaa
ra tutu kan, ña sandi'i ra xa'a ña.
15 Ra ña ndixi'i Tata yo Jesucristo ndika
cruz va kuvi ña sandi'i ra xa'a takundi'i
ndiee, ña xa'ndia chiñu nuu ña yuuvi
yo'o, ra kindiaa ra ndiee ña, ra ta xa na
xi'in yuvi na nu'ni ña kua'an na ve'e kàà
va, kuvi ña xa ra xi'in ña, ña xa tiaa ra
nuu ña.
16 Ra xa'a ña kan ke, na ndäa ndo kuu vi
yuvi na ka'an ki'vi xa'a ndo, ña xixi ndo
ndia ndia ka ña'a, xi'in xa'a ndutia ra xi'i
ndo, ra saa tu xa'a ña kuëe ndasaka'nu
ka ndo ndia ndia ka viko va, ta kuu ta
ndakunuu yoo, ra saa tu kii ndakindiee
va na.
17 Saa chi takundi'i ña yo'o, ra ña ka'an
xa'a ña kuu kii ña vaxi va kuvi ña, ndi su
mii ña ndaa, ra xa'a Tata yo Jesucristo va
kuvi ña ka'an ña.
18 Ra na tiäa so'o ndo ña ka'an vi yuvi
maña, na ka'an xa to'o ni Ndioxi, na
sanda'vi ndo'o, ña ndasaka'nu ndo na
tatun Ndioxi, saa chi tu na sa ndo ña xa
na, saa ra, sandoñu'u va ndo ña'a ña ni'i
ndo. Ra yuvi na xa saa kan, ra ña ka'an
na ke xini va'a va na Ndioxi, saa chi xa
satuvi va ra nuu na, kachi na, ndi su ña
kaku xini mii va na kuvi ña, ra tiaa ni tu
kutiaa ini va na xi'in mii na, ndi su mii ña
ndaa, ra köo mii ya'vi ndiaa vi ña kutiaa
ni ini na xi'in mii na.
19 Ra na xa saa kan, ra ndïkun vi na
Tata yo Jesucristo, ra kuu xini xa'ndia
chiñu nuu na ve'e ñu'u, ra sakuxi tu ra
na, ña va'a na kua'nu va na, ra kuu na
iin iki kuñu va, ta ku'va iyoo tuchi ña
ndachuta'an iki kuñu ña kuu ña iin, ra ta
ku'va kuni mii Tata yo Ndioxi sakua'nu ra
ña ke xa'nu ña kua'an va ña.
20 Ra ndo'o, ra xa kundaa va ini ndo, chi
Tata yo Jesucristo va kuvi ra ndikun ndo,
ra ta ndixi'i ra, ra ta iyoo na ndixi'i ke
iyoo tu ndo'o va xi'in ra. Ra xa'a ña kan
ke xä'ndia chiñu ka vi tachi ndiva'a nuu
ndo vichin. ¿Ra nichuun ke taxi tuku

ndo ndiayu ña ndaka'ndia chiñu ña nuu
ndo? ¿Ra nichuun kuvi tu ña kandixa
ndo yuvi na ka'an ña na sä ndo ndia ndia
ka chiñu va'a, ña kuu ña vä'a nuu na kan,
21 ta kuu ña na tïin ndo ndia ndia ka
ña'a ña kuvi tiin ndo, ta kuu ña na käxi
ndo ndia ndia ka ña'a ña kuvi kaxi ndo,
xi'in ta kuu ña na kuyächin ndo nuu ña'a,
ña kuvi kuyachin ndo nuu?
22 Saa chi takundi'i ndiayu ña kachi
saa, ra süvi vi ndiayu Ndioxi kuvi ña, chi
chiñu ña xa'ndia na yuuvi yo'o va kuvi
ña; ra nuu ña'a ña ndi'i xa'a va kuvi ña
xa'ndia chiñu ña.
23 Ra chiñu kan, ra ta iyoo ña va'a, iyoo
va ña, saa chi taxi ña xini yuvi ña na
chikaa ni na ndiee ña sa na chiñu va'a ña
ka'an ña xa'a, ra ta xa saxinu na chiñu ña
ka'an ña, ra va'a ni va iyoo na nuu mii
na tuvi na. Ra ka'an tu chiñu kan ña na
sando'o na iki kuñu va na. Ndi su chiñu
kan, ra köo mii ya'vi ndiaa vi ña, saa chi
küvi vi taxi ña ndiee na ña na sä ka na
chiñu ki'vi ña kotoo ni kuñu na sa ña.

3

1 Ra ña xa ndatiaku ndo xi'in Cristo, ra
ña'a ña iyoo ndivi nuu iin tiayu ka'nu nuu
ndu'u ra xiin kua'a Tata yo Ndioxi va kuvi
ña na kundi'i ini ndo xa'a.
2 Ña'a ña iyoo ndivi va ke na ndakani
ini ndo xa'a, ra na ndakäni ini ndo xa'a
ña'a ña iyoo nuu ñu'ú.
3 Saa chi ndo'o, ra xa na ndixi'i va kuvi
ndo xi'in Cristo, ra vichin, ra xa xi'in ra
kan va ke taxi Tata yo Ndioxi ña kutiaku
ndo, ndi su, ña iyoo se'e va ke tiaku ndo
xi'in ra, saa chi ndia nii yuvi küvi kuni
ña.
4 Ra ta xa na nandiko Cristo, ra kuu ña
tiaku ndo, saa ra ndakoo tu ndo'o va ña
ndakuta'an ndo xi'in ra, ra nduu ndo ta
ku'va iyoo mii ra ña ka'nu ni ra.

Na kutiäku ka ndo ta ku'va xitiaku ndo ta yachi

5 Ra xa'a ña kan ke na sä ka ndo chiñu
ki'vi ña xa ndo ta yachi, ta xitiaku ndo ta
ku'va kuni kuñu ndo: tiaa ra na kï'vi ka
ra xi'in na si'i, na küu yasi'i ra, ra sa tu
na si'i va, ra nii na ndakäni tu ini ndo sa
va ndo ña, ra nii na kutöo tu ndo sa ndo
inka nuu chiñu ki'vi va, ra nii na kutöo ni
tu ndo ña koo kua'a ni ña'a nuu va ndo,
saa chi tu saa na sa ndo, saa ra ta ku'va
iyoo na ndasaka'nu ndioxi ndii va ke iyoo
ndo.
6 Chi xa'a takundi'i chiñu ki'vi yo'o kuvi
ña taxi Ndioxi tundo'o nuu yuvi na xïin
kandixa va.
7 Ra takundi'i chiñu ki'vi ña ka'an yo
xa'a yo'o, kuvi tu ña xa ndo'o, ta yachi
va.
8 Ndi su vichin, ra xiniñu'u na ndakoo
ndo takundi'i va chiñu ki'vi yo'o: ta kuu
ña saa ndo, xi'in ña saa ndo ra kani ta'an
ndo xi'in ta'an ndo, xi'in ña ndakani ini
ndo ña satixu'vi ndo inka yuvi, xi'in ña
ndaa yu'u ndo Ndioxi, ra saa tu ndia ndia
yuvi va, ra ndia nii ka tu tu'un yakua na
kä'an va ndo.
9 Ra nii na ndatü'un tu ndo tu'un chi'ña
xi'in ta'an va ndo, saa chi vichin, ra xa
ndi'i va xa'a yuvi yata na ndixikuu ndo ta
yachi, ra saa tu takundi'i chiñu ña xa va
ndo,
10 ra vichin, ra xa yuvi xaa va nduu ndo,
ra ta kii ta kii va nduxaa ndo, ña nduu
ndo ta ku'va iyoo mii Tata yo Ndioxi, ra
xava'a ndo'o, ra iin saa ndiakua xaa ndo
ña kunita'an va'a ka ndo xi'in va ra.
11 Ra xa'a ña kan ke ña xa nduu ndo
yuvi xaa vichin, ra köo ka ya'vi ndiaa vi
ña kuu ndo judío a süvi va tu ndo, ra saa
tu ña iyoo tuni Ndioxi ndo'o, a köo va
tu ña, ra saa tu ña kuu ndo na kee inka
ñuu xika va, ra saa tu ña kuu ndo yuvi na
ndikä'vi va, ra saa tu ña kuu ndo yuvi na
iyoo ndika va, a ña kuu tu ndo na xachiñu
nda'vi va, saa chi indaa Cristo va kuvi ra
iyoo ya'vi ndiaa nuu takundi'i va yo, ra ra
kan kuvi tu ra iyoo nima va yo.

12 Ra mii Tata yo Ndioxi va kuvi ra
ndikaxin ndo'o, ña kuu ndo na ñuu ra,
na yii, na ku'vi ni ini ra xini ra, ra xa'a ña
kan ke na koo ni ña nda'vi ini nuu ndo,
xi'in ña tiayu ni koo ndo, xi'in ña sa ninu
ndo xi'in mii ndo, xi'in ña to'o ni na koo
ndo, xi'in ña ka'nu ni na koo ini ndo,
13 saa chi saa ke kuchuun ndo koo ka'nu
ini ndo xa'a ta'an va ndo, ra tu ndia na
taxi kuachi xa'a ta'an, ra na koo ka'nu va
ini na xa'a ta'an na. Ra ta ku'va xa Cristo
ña xa ka'nu ini ra xa'a ndo ke na sa tu
ndo'o va.
14 Ra ña kuni yu ka'an ka yu xi'in ndo
kuvi ña, na ku'vi ni ini ndo kuni ta'an va

ndo, saa chi ña ku'vi ini yo xini ta'an yo
kuvi ña ndachuta'an mani yoo va.
15 Ra ña va'a ña taxi Ndioxi na ka'ndia
chiñu nima ndo, saa chi xa'a ña yo'o ke
kana ra ndo'o ña kuu ndo iin iki kuñu
xi'in Cristo va, ra na kusii ni ini ndo, ra
ndataxi ndo tixa'vi nda'a ra.
16 Ra tu'un mii Tata yo Cristo, na koo
nima ndo iin takundi'i kii. Ra na sakua'a
ta'an ndo, ra na ndachikaa tu ndo tu'un
ndiee ini xi'in ta'an va ndo, xi'in takundi'i
ña ndichi ña taxi Tata yo Ndioxi. Ra
na kata ndo takundi'i nuu yaa yii, ña
ndataxi ndo tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi
xi'in ndinuni nima ndo.
17 Ra takundi'i chiñu ña xa ndo, xi'in
tu'un ña ka'an ndo, ra na ndaña'a ndo
mii ndo xi'in ña, ña kuu ndo na ndikun
Tata yo Jesús, ra na ndataxi ni tu ndo
tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi, xa'a ña xa
Tata Jesús xa'a va ndo.

Su'va ke xiniñu'u kutiaku yuvi na ndikun Jesucristo

18 Ndo'o, na si'í, na iyoo yii, ra na
kandixa ndo yii ndo, xa'a ña ndikun ndo
Tata yo Jesucristo.
19 Ra saa tu ndo'o, tiaa ndia iyoo yasi'i
va, na ku'vi ni ini ndo kuni ndo yasi'i ndo,
ra kuëe kue'e ni na koo ndo xi'in na.
20 Ra ndo'o, na kuachí, ra na kandixa
ndo na iva si'i ndo, saa chi saa kuvi ña
kusii ini Tata yo Jesucristo va.
21 Ra ndo'o, na iyoo se'e, ra na sasäa ndo
na, ña va'a na nandïko ini na ña ndikun
na Tata yo Ndioxi.
22 Ra ndo'o, na xachiñu nda'vi köo ya'vi,
ra na kandixa va ndo xito'o ndo nuu ñu'u
yo'o, ra süvi takua ta ndita na xito'ni na
ke na sa chiñu ndo, ña kindoo va'a ndo
xi'in na, chi xi'in ndinuni nima va ndo ke
na sachiñu ndo nuu na, xa'a ña iyu'vi ndo
Tata yo Ndioxi.
23 Ra ndia ndia ka chiñu xa ndo, ra
xi'in ña kusii ini va ndo na sa ndo ña, ra
na ndakäni ini ndo, ña xachiñu ndo nuu
yuvi, chi na tuvi ndo ña xachiñu ndo nuu
Tata yo Jesucristo va.
24 Saa chi xa kundaa va ini ndo, ña
ndaki'in ndo ña'a ña kindoo Tata yo
Jesucristo taxi ra nda'a yo. Saa chi nuu
ra kan va kuvi ña xachiñu ndo.
25 Ndi su yuvi na xa chiñu ki'vi, ra ta
ku'va iyoo mii chiñu ki'vi ña xa na ke
ndaki'in na ya'vi na xa'a va, saa chi inuu
sayukun Ndioxi kuachi xi'in takundi'i va
yuvi.

4

1 Ra ndo'o, na kuu xito'o na xachiñu
nda'vi, ra ña va'a, xi'in ña ndaku va na
sa ndo xi'in na xachiñu nuu ndo. Ra na
ndaka'an ndo, saa chi iyoo tu ra kuu xito'o
ndo'o, ra iyoo ndivi va.
2 Ra xikutüvi ndo ña ka'an ndo xi'in
Tata yo Ndioxi, chi ña xiniñu'u sa ndo ke
iin takundi'i va kii na koo nduvi ndo ña
ndataxi ndo tixa'vi nda'a ra.
3 Ra na ka'an tu ndo xi'in Ndioxi xa'a
ndu'u va, ña va'a na taxi ra ndiayu ña
ka'an ndoso ndi tu'un ra, ra ka'an tu ndi
xa'a ña kuu kuenda Cristo ña iyoo se'e va,
saa chi xa'a ña ka'an ndoso yu tu'un va'a
xa'a Cristo ke ndikaa yu ve'e kàà va.
4 Xa'a ña kan ke na ka'an ndo xi'in
Tata yo Ndioxi, ña va'a na kuvi iin kaxi
kaxi ndakani yu tu'un va'a xa'a Cristo nuu
yuvi.
5 Ra vivii va na kutiaku ndo nuu yuvi na
kuëe kandixa Ndioxi, ra na chikaa ni ndo
ndiee, saa chi salo'o ni va tiempo iyoo.
6 Ra ta ndatu'un ndo xi'in yuvi, ra tu'un
va'a, tu'un to'o ña kusii ini na xi'in va na
ndatu'un ndo xi'in na, ra na ki'in tu xini
ndo ndia tu'un ke kuvi ndakuiin ndo yu'u
va na.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Colosas

7 Ra ra ñani yo Tíquico, ra ku'vi ni
ini yo xini yo, ra ndinuni ni chindiee
ta'an xi'in yu ña xachiñu ndi nuu Tata yo
Jesucristo kuvi ra ndatu'un xi'in ndo xa'a
takundi'i ña ndo'o yu.
8 Ra xa'a ña kan ke ti'vi yu ra xaa ra
nuu va ndo, ña va'a na ndatu'un ra xi'in
ndo ndia ku'va ke iyoo ndi, ña va'a na
ndakindiee ini ndo xa'a ña ndatu'un ra
xi'in ndo.
9 Ra kuxaa tu ra Onésimo, ra kuu ra
ñuu va ndo xi'in ra Tíquico, ra ñani yo
kuvi tu ra ñaa va, ra ku'vi ni ini ndi
xini ndi ra, ra ndinuni ni kuu ra ñani
yo. Ra ndia ñaa kuvi ndia ndatu'un xa'a
takundi'i ña kuu yo'o xi'in ndo.
10 Ra ti'vi tu ra ñani yo Aristarco, ra
ndikaa ve'e kàà xi'in va yu tu'un ndioxi
kuxaa ña nuu ndo, ra saa tu ra Marcos, ra

ñani kuachi ra Bernabé va. Ra xa kundaa
va ini ndo xa'a ra Marcos; ra ña kan ke,
ta xa na xaa ra ña koto'ni ra ndo'o, ra na
ndaki'in mani va ndo ra.
11 Ra ti'vi tu ra Jesús va tu'un ndioxi
kuxaa ña nuu ndo, ra ra Jesús yo'o, ra
nani tu ra Justo va. Ra takua ra Aristarco,
xi'in ra Marcos, xi'in ra Jesús va kuvi
ndia kuu judío ndia xachiñu xi'in yu xa'a
nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ndia yo'o, ra
sandakindiee ni va ndia ini yu.
12 Ra ti'vi tu ra Epafras, ra ñuu va
ndo tu'un ndioxi kuxaa ña nuu ndo, ra
xachiñu tu ra yo'o va nuu Cristo. Ra iin
takundi'i va kii ka'an ra xi'in Ndioxi xa'a
ndo, ra xaku nda'vi ra nuu ra xa'a ndo,
ña va'a na chindiee ta'an ra xi'in ndo, ña
va'a ndinuni ni na kundikun ndo Cristo,
ra saxinu ndo takundi'i ña kuni Tata yo
Ndioxi.
13 Ra yu'u kuvi ra kundaa ini ña ndixa
ke ka'an va ra Epafras xi'in Ndioxi xa'a
ndo, ra saa tu xa'a na ndee ñuu Laodicea
va, ra saa tu xa'a na ndee ñuu Hierápolis
va.
14 Ra ti'vi tu ra ñani yo Lucas, ra xa
tatan va, tu'un ndioxi kuxaa ña nuu ndo,
ra saa tu ra Demas va.
15 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in na
ñani yo na ndee chi Laodicea va. Ra saa
tu xi'in ra ñani yo Ninfas, ra saa tu xi'in
na ndakuta'an ve'e va ra.
16 Ra ta xa na ndi'i ka'vi ndo tutu yo'o,
nuu na ñani yo, ra na ti'vi tu ndo ña ku'un
ña chi Laodicea va, ña va'a na ka'vi tu na
ña nuu na ve'e ñu'u kan va; ra na ka'vi
tu ndo'o va tutu, ña ti'vi yu nda'a na ve'e
ñu'u Laodicea, ta xa na ti'vi na ña xaa ña
nda'a ndo.
17 Ra na ka'an tu ndo xi'in ra ñani yo
Arquipo ña vivii va na saxinu ra nuu
chiñu ña taxi Tata yo Jesucristo nda'a ra.
18 Ra mii yu'u, ra Pablo, kuvi ra tiaa
tu'un yo'o, ña ka'an ndioxi yu xi'in ndo.
Ra na ndaka'an ndo xa'a yu chi ve'e kàà
va kuvi ña ndikaa yu. Ra mii Tata yo
Ndioxi na taxi ña va'a kuta'vi ndo. Saa
koo.

Tutu ña nuu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Tesalónica

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Tesalónica

1 Yu'u, ra Pablo, xi'in ra Silvano, xi'in ra Timoteo kuvi ndi ▯tiaa tutu yo'o, ña kuxaa ña nuu ndo'o na ñani yo, na ve'e ñu'u ñuu Tesalónica na kuu kuenda Tata yo Ndioxi, ra saa tu Tata yo Jesucristo va. Ra mii Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi ndo, ra va'a ni na koo ndo.

Chiñu va'a ña ▯xa na ñuu Tesalónica

2 Ra iin takundi'i va kii ndataxi ndi tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi xa'a ndo, saa chi ta ka'an ndi xi'in ra, ra niña ka'an va ndi xi'in ra xa'a ndo.

3 Ra xa'a ña ndiaa ni ini ndo Ndioxi, xi'in xa'a ña ▯xa ndo chiñu ña ▯ndaña'a ndo mii ndo ña iyoo ña ku'vi ini nuu ndo, xi'in xa'a ña ▯ndo'o ni ini ndo ndiatu ndo, ña nandiko Tata yo Jesucristo va kuvi ña ndaka'an ndi xa'a ndo, ra ▯ndataxi ni ndi tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi xa'a ndo.

4 Ñani yo, na ▯ku'vi ni ini Ndioxi xini ra, xa kundaa va ini yo, chi mii ra kuvi tu ra ndikaxin ndo'o ña kuu ndo na ñuu va ra.

5 Ra ta ndixaa ndi ndakani ndi tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo nuu ndo, ra süvi takua tu'un kuiti ke ndika'an ndi xi'in ndo, chi ndixiyo tu ndiee Ndioxi va xi'in ndi ña ndakani ndi nuu ndo. Ra taxi tu Tachi Yii ña xinituni ndo ña kundaa ini ndo xi'in ña ndika'an ndi ña kuu ña ña ndaa va. Ra xi'in chiñu va'a ña xa ndi xi'in va ndo ke xa kundaa va'a tu ini ndo ña ndi'i ini ndi xa'a va ndo.

6 Ra ndo'o, ra kandixa va ndo tu'un ña ndakani ndi nuu ndo xi'in ña sii ini ña ▯taxi Tachi Yii, ra va'a ni ndo'o ni va tu ndo, ndi su ta ku'va xa ndu'u xi'in Tata yo Jesucristo va ke xa ndo, ña xa ndiee ni ini ndo.

7 Ra xa'a ña kuchuun ndo xa ndo saa kuvi ña, kuu ndo iin ita niñu nuu takundi'i na ndikun Tata yo Jesucristo ndee chi Macedonia xi'in Acaya.

8 Ra va'a ni xa ndo, chi ndo'o kuvi na nuu va'a xini so'o tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo va, ra vichin, ra süvi takua chi Macedonia xi'in chi Acaya ke xini so'o na ña, chi xa iinii kuvi va nindutia ndoso ña kua'an ña, ra xa kundaa tu ini na xa'a ndo ña kandixa ndo Ndioxi va, ra xiniñü'u ka vi ndatu'un ndi xi'in na xa'a ndo.

9 Saa chi xa mii va na kuvi na ndatu'un xi'in ndi xa'a ña va'a ni ndaki'in ndo ndu'u ta ndixaa ndi nuu ndo, ra ▯ndatu'un tu na xa'a ndo ña ndakoo ndo na'na ña kuu ndioxi ndii, ra ndakundikun ndo Ndioxi ra tiaku, ra ndaa, ra xa'a ndo xachiñu ndo nuu va ra.

10 Ra ▯ndatu'un tu na xa'a ndo, ña ndiatu ndo ña nandiko Tata yo Jesucristo, ra kuu se'e Ndioxi, ra ndatiaku tiañu na ndii va. Ra mii Tata yo Jesucristo kuvi ra ▯sakaku yoo nuu tundo'o ña'a, ña kuu kii ña vaxi va.

2

Ka'an ra Pablo xa'a chiñu ña xa ra ta ndixa'an ra ñuu Tesalónica

1 Ra xa kundaa va ini ndo ñani yo, chi ta ndixaa ndi nuu ndo, ra ndixäa uun ndi, chi chindiee ta'an va Ndioxi xi'in ndi ña ndakani ndi tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo nuu ndo.

2 Ndi su ta ndixa'an tu ndi ñuu Filipos ta yachi, ra ndikaña'a ni va tu na xi'in ndi, ra kundiva'a ni tu na xi'in va ndi, ra xa kundaa va'a ini ndo xa'a ña kuu, saa chi va'a ni saa xa va na kan xi'in ndi, ndi su chindiee ta'an va Tata yo Ndioxi xi'in ndi ña ndakani ndi tu'un Ndioxi, ra kuëe ndiyü'vi ndi, chi ndakani va ndi tu'un ra nuu ndo'o.

3 Saa chi süvi tu'un chi'ña kuvi ña nindakani ndi nuu ndo, ra nii ndiküni tu ndi ña sanda'vi ndi ndo'o va, ra nii köo tu ña ki'vi nindakani ini ndi, sa ndi xi'in va ndo.

4 Chi mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra xi-tondoso ndu'u, ra kundaa ini ra kuchuun va ndi sa ndi chiñu nuu ra, ra ndikaxin ra ndu'u, ra taxi ra chiñu nda'a ndi ña kaka ndi ka'an ndoso ndi tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra ta ku'va iyoo mii tu'un ra ke ndakani ndi nuu va ndo. Ra kuëe kuni ndi kindoo va'a ndi nuu yuvi, chi

nuu Ndioxi va ke ⁄kuni ndi kindoo va'a ndi, saa chi ra kan va kuvi ra ⁄xitondoso nima ndi.
5 Ra xa kundaa tu ini mii va ndo, chi ndia nii ichi ndikä'an ndi tu'un nduvi xi'in ndo ña saxinu ndi ini ndo, ra nii nindüku tu ndi ku'va ña sanda'vi ndi ndo'o, ña taxi ndo xu'un nda'a va ndi. Ra kundaa tu ini mii Tata yo Ndioxi va xa'a ña yo'o.
6 Ra ndia nii tu ichí täan ndasana'nu ndi mii ndi nuu yu̱vi ña ná sato'o ni na ndu'u va, ra nii kuëe kuni tu ndi ña sato'o ni ndo'o ndu'u va, ra saa tu inka va na. Ndi su tu ndikuni ndi ña satavi ndi ndo'o ña nduku ndi ña'a nuu ndo, ra kuvi va, saa chi ña ndixa va ke kuu ndi ndia xika chiñu nuu Tata yo Cristo.
7 Ndi su ta ndixiyo ndi xi'in ndo, ra vita ni va ndixiyo ini ndi xi'in ndo, saa chi ndia ta ku'va ⁄xa iin ña'a, ña va'a ni ndiaa se'e, ña sakua'nu va ña ña ke xa ndi xi'in ndo.
8 Ra tiaa ni ⁄ku'vi ini ndi xini ndi ndo'o, ra süvi takua tu'un Ndioxi kuvi ña ndixiyo nduvi ndi ndakani ndi nuu ndo, chi ndixiyo nduvi tu ndi ña ndataxi ndi ña tiaku ndi xa'a va ndo, saa chi tiaa ni ku'vi ini ndi xini ndi ndo'o.
9 Ra xa ⁄kundaa va ini ndo ñani yo, chi xa nduxa va ndi ña xachiñu ndi, ña va'a xixi ndi ta xindee ndi xi'in ndo, ra ndia ñuú, ndia ka'ñu va xachiñu ndi, ra su'va va ke xa ndi ña va'a ndakani ndi tu'un Ndioxi nuu ndo, ndi su nditävi ndi ndo'o ña nduku ndi ña'a nuu ndo.
10 Ra ⁄ndakuiin tu mii va ndo xa'a ndi ñani yo, ra saa tu Ndioxi va, ña xa ndi chiñu va'a, xi'in chiñu ndaku ta ndixiyo ndi xi'in ndo, ra saa va ke xa ndi ña va'a na kä'an ndia nii yuvi kuachi xa'a ndi, xa'a ndia ndia ka chiñu.
11 Ra kundaa tu ini mii va ndo ñani yo, ndia ku'va ke xa ndi ña vivii taxi ndi xini ndo, ra chikaa tu ndi tu'un ndiee ini xi'in va ndo, ra ndia ta ku'va ⁄xa iin tiaa xi'in se'e vali va ra ke xa ndi xi'in ndo.
12 Ra saña'a tu ndi ndo'o, ña xiniñu'u, kutiaku ndo sa ndo ña va'a ña kuni Tata yo Ndioxi va, chi ra kan kuvi ra kana ndo'o ña kuu ndo kuenda mii ra, ra ka'ndia chiñu tu ra nuu va ndo.
13 Ra xa'a ña kan ke kuëe xikutuvi ndi ña ⁄ndataxi ni ndi tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi, saa chi ta ndakani ndi tu'un Ndioxi nuu ndo, ra xa'a ña ⁄kuu ña tu'un Ndioxi va kuvi ña kandixa ndo ña, ra kundaa tu ini mii va ndo ña kuëe kuu ña takua tu'un yuvi. Chi ña ndixa ke kuu ña tu'un Ndioxi va, ra ⁄ndasama tu ña ndo'o, na kandixa va ña.
14 Ñani yo, ña kanita'an na ñuu ndo xi'in ndo, ra ta ku'va ndo'o na ve'e ñu'u Tata yo Ndioxi na ndikun Tata yo Cristo Jesús ndee chi Judea va kuvi ña ndo'o ndo, saa chi saa kuvi tu ña ndo'o na kan va, ña kanita'an mii na judío ta'an na xi'in na.
15 Ra suvi mii na judío yo'o kuvi tu na xa'ni Tata yo Jesús va. Ra ta ku'va xa na ña xa'ni na ndia ñuu na ndia ndika'an ndoso tu'un yu'u Tata yo Ndioxi, ke xa tu na ña xa'ni na Tata yo Jesús va. Ra ta̱xí tu na ndu'u va. Ra na kundaa ini ndo, chi na kanita'an va kuvi na xi'in Tata yo Ndioxi, ra saa tu xi'in takundi'i yuvi va.
16 Saa chi ta ⁄kuni ndi ka'an ndoso ndi tu'un Ndioxi nuu yuvi na küu judío ña va'a na kaku na, ra täxi na judío ña ka'an ndoso ndi nuu na. Ra ña ⁄xa na su'va kuvi ña ⁄sakaa va'a ka na kuachi va na. Ndi su vichin, ra xa xaa va tundo'o ka'nu ña ⁄taxi Ndioxi nuu na.

⁄Kuni̱ tuku va ra Pablo ku̱'u̱n ra koto'ni ra na ve'e ñu'u ñuu Tesalónica

17 Ñani yo, va'a ni xa na'a va lo'o köo ndo xini ndi, saa chi ndia kii kee ndi ñuu ndo vaxi ndi, ra iin saa ndia vichin ke täan kuni ndi ndo'o, ndi su ndaka'an ni va ndi xa'a ndo, ña kan ke kuni ni va ndi xaa ndi koto'ni tuku ndi ndo'o.
18 Ra tiaa ni va ndixika nduku ndi xaa ndi ña koto'ni ndi ndo'o, ndi su ndiküvi, ra yu'u ra Pablo, ra kua'a ni ka va ichi kuni yu ña xaa yu koto'ni yu ndo'o, ndi su nditäxi Timia'a xaa yu.
19 Ra na kundaa ini ndo ñani yo, saa chi ndo'o kuvi na ndachikaa tu tu'un ndiee ini xi'in va ndi, ra kusii ni tu ini ndi xi'in va ndo, ra xa'a ndo'o kuvi tu ña ni'i ndi ña va'a nuu Tata yo Jesucristo va, ta xa na kixi tuku ra.
20 Ra xa ta ⁄kachi yu xi'in ndo ke iyoo va ña, saa chi ndo'o kuvi na ndiaa ya'vi ni nuu va ndi, ra kusii ni tu ini ndi xi'in va ndo.

3

1 Ra xa'a ña kan ke ndiküvi ka sa ndiee
ini ndi ña kundiatu ndi, chi ña xa ndi ke
nindoo ndi ñuu Atenas va.
2 Ra ti̱'vi ndi ra ñani yo Timoteo, ña
kuxaa ra koto'ni ra ndo'o, saa chi ra
xachiñu nuu Tata yo Ndioxi kuvi tu ra
yo'o va, ra chindiee ta'an tu ra xi'in ndi
ña ka'an ndoso ra tu'un va'a xa'a Tata
yo Cristo va, ra ña kuxaa ra, ra ña va'a
na ndataxi yukun ka ra nuu va ndo kuvi
ña, ra ndachikaa ka tu ra tu'un ndiee ini
xi'in va ndo,
3 ña va'a na nandïko ini ndia nii ndo
xa'a ña ndo'o ndo. Ra xa kundaa tu ini
mii va ndo, saa chi xa saa xiniñu'u ndo'o
va yo tundo'o yo'o.
4 Ra xa kundaa tu ini ndo, chi xa saa
kua'a ni va tundo'o ndo'o ndo, kachi ndi
xi'in ndo ta ndixiyo ndi xi'in ndo, ra xa
kundaa ini ndo vichin, chi mii saa ke kuu
ndixa va.
5 Ra xa'a ña ndikundäa ini yu xa'a ndo,
kuvi ña ndiküvi ka kundu'u taxin yu, chi
ña xa yu ke ti'vi yu ra ñani yo Timoteo
ndixaa ra xito'ni ra ndo'o va, ña va'a na
kundaa ini ra, a ndiaa ka ini ndo Tata yo
Jesús, saa chi ña ndi'i ini yu kuvi ña iyo
ni kotondoso Timia'a ndo'o, ra nandiko
ini ndo, saa chi tu na nandiko ini ndo, saa
ra ña uun va kuvi ña ndatu'un ndi xi'in
ndo.
6 Ra ña xa nandiko ra ñani yo Timoteo
ña kee ra ñuu Tesalónica ndaxaa ra
vichin, ke ndatu'un ra xi'in ndi xa'a ndo,
ña ndiaa ni va ini ndo Tata yo Jesús, ra
ku'vi ni tu ini ndo xini ta'an va ndo. Ra
ndatu'un tu ra xi'in ndi ña ndaka'an ni
ndo xa'a va ndi, ra iin ta ku'va ndo'o
ndu'u, ña kuni ndi kuni ndi ndo'o kuvi
tu ña ndo'o ndó'o̱ va, ña kuni ndo kuni
ndo ndu'u va, kachi ra xi'in ndi.
7 Ra va'a ni iyoo ña u'vi, ra nii ndo'o
ni va tu ndi, ndi su ndakindiee ni va ini
ndi xa'a ña ndatu'un ra ñani yo Timoteo
xi'in ndi xa'a ndo, saa chi iin tuun saa
ndiaa ini va ndo Tata yo Jesús.
8 Ra iin ndiakua ndatiaku va nima ndi
xa'a ña kundaa ini ndi, xa'a ndo ña iin
tuun saa ndiaa ini va ndo Tata yo Jesús.
9 ¡Ra tixa'vi ni ndo ña xa ndo saa, saa
chi tiaa ni kusii ini ndi, ra ta ka'an ndi
xi'in Ndioxi, ra ndataxi ni tu ndi tixa'vi
nda'a ra xa'a va ndo!
10 Ra ñuú, ra ka'ñu va xaku nda'vi ndi
nuu Tata yo Ndioxi, ña na chindiee ta'an
ra xi'in ndi ña va'a na kuvi xaa ndi kuni
nuu ndi ndo'o, ra chindiee ta'an ndi xi'in
ndo ña va'a na kandixa va'a ka ndo Tata
yo Jesucristo.
11 Ra ña kuni ndi ke na chindiee ta'an
Tata yo Ndioxi xi'in ndi, ra saa tu Tata
yo Jesucristo va, ña va'a na kuvi xaa ndi
koto'ni ndi ndo'o.
12 Ra mii Tata yo Jesucristo na chindiee
ta'an xi'in ndo ña tuun ni na kundikun
ndo ra, ra na taxi tu ra ña ku'vi ini nda'a
va ndo, ña va'a na ku'vi ni ka ini ndo kuni
ta'an ndo, ra saa tu takundi'i yuvi va, ta
ku'va xa ndu'u ña ku'vi ini ndi xini ndi
ndo'o.
13 Ra na chindiee ta'an tu Tata yo
Jesucristo xi'in ndo ña va'a na koo ndakú
nima va ndo, ra na köo yakua ña, chi
iin nima ña yii va na kuu ña nuu Tata
yo Ndioxi, ta xa na xaa kii ña nandiko
suvi mii Tata yo Jesucristo kixi ra xi'in
takundi'i na yii na kuu kuenda mii ra. Saa
koo.

4

Ña tiaku yo vichin ra ña va'a ña kuni Ndioxi va kuvi ña na sa yo

1 Ñani yo, ta xindee ndi xi'in ndo kuvi
ña saña'a ndi ndo'o, ña na kutiaku ndo ta
ku'va kuni mii Tata yo Ndioxi, ra mii saa
ke xa xa va ndo, ra tuku va sandaka'an
ndi ndo'o vichin, ra xaku nda'vi ndi nuu
ndo xi'in kivi Tata yo Jesús, ña iin saa
ke na ndakundiee ndo sa va ndo, iin
takundi'i kii.
2 Ra xa xini tu mii va ndo, ndia ku'va
ke iyoo ña saña'a ndi ndo'o, xi'in ndiayu
ña taxi Tata yo Jesucristo nda'a ndi.
3 Ra ña kuni Tata yo Ndioxi kuvi ña na
kuu ndo na yii nuu va ra, ra xa'a ña kan
ke na kï'vi tiaa xi'in ndia ndia ka na si'i tu
süvi yasi'i ndia kuvi na, ra saa tu na si'i
va, na kï'vi na xi'in ndia ndia ka tiaa tu
süvi yii na kuvi ndia.
4 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo ñani yo,
ña na kondiaa ndo iki kuñu ndo, ra ña
va'a va na sa ndo, ra na sä ndo chiñu
yakua,
5 ra na sä ndo ta ku'va xa yuvi na xïni
Ndioxi, saa chi na kan, ra ta ku'va kuni
iki kuñu va na ke xa na.

6 Ña kan ke na kundaa ini ndo ñani
yo, ra ndia nii ndo na käka se'é xi'in
yasi'i inka ñani ndo, saa chi yuvi na xa
takundi'i chiñu yakua yo'o, ra ndiee ni
va tundo'o taxi Ndioxi nda'a na xa'a ña
xa na saa, ra xa ta kachi ndi xi'in ndo ta
yachi ke iyoo va ña.
7 Saa chi ndikäna Tata yo Ndioxi yoo, ña
sa yo chiñu yakua, chi na yii va ke kuu yo
nuu ra, ña kana ra yoo.
8 Ra yuvi na xïin kandixa tu'un ña
saña'a ndi ndo'o yo'o, ra süvi ndu'u kuvi
ndia xïin na kandixa na, chi mii Tata yo
Ndioxi va kuvi ra, xïin na kandixa na. Ra
mii Tata yo Ndioxi kuvi tu ra taxi Tachi
Yii ra, ña iyoo ña xi'in va yo.
9 Ra xiniñü'u tiaa vi yu xa'a ña na ku'vi
ini ndo kuni ta'an ndo, saa chi xa mii va
Tata yo Ndioxi kuvi ra saña'a ndo'o, ña
ku'vi ini ndo kuni ta'an ndo.
10 Ra xa saa ke xa va ndo ña ku'vi ini
ndo xini ndo takundi'i na ñani yo na ndee
chi Macedonia. Ndi su xaku nda'vi ndi
nuu ndo vichin ñani yo, ña na ku'vi ni ka
va ini ndo kuni ta'an ndo.
11 Ra na sa nduxa ndo, ra vivii va na
kundee ndo, ra na kï'vi ndo kuachi xi'in
ndia nii yuvi, ra nii na kï'vi ni'ni tu ndo
xa'a kuachi inka yuvi va, chi ña xiniñu'u
sa ndo ke na sachiñu va ndo ra kuxi ndo,
ra xa ta kachi ndi xi'in ndo ta yachi ke
iyoo va ña.
12 Saa chi, saa ke sato'o tu yuvi na xïni
Ndioxi ndo'o va, ra kumäni tu ndia nii
ña'a nuu va ndo.

Ndakani ra Pablo ndia ku'va ke kuu kii ña nandiko Tata yo Jesucristo

13 Ra kuni ndi ña na kundaa ini ndo
vichin, ñani yo, ni ke kuu xi'in na ñani
yo na xa kandixa Tata yo Jesús, ra ndixi'i
na, ña va'a na kusüchi ini ndo, ta ku'va
ndo'o yuvi na kuë kandixa Tata yo
Jesucristo.
14 Ra ña xa kandixa yo ña ndixi'i Tata yo
Jesucristo, ra ndiatiaku ra, ra mii saa ke
sa tu Tata yo Ndioxi ña sandatiaku ra na
ñani yo na xa ndixi'i va, ta xa na nandiko
Tata yo Jesucristo kixi ra.
15 Ra mii va Tata yo Jesucristo kuvi ra
taxi ña yo'o nda'a ndi, ña kan ke va'a
saña'a ndi ña ndo'o, ra na kundaa ini
ndo, chi xi'na ka va na ñani yo na xa
ndixi'i kuvi na xaa ndakuta'an xi'in Tata
yo Jesucristo, ra yoo, na tiaku, ndia kii ña
nandiko ra, ra kundikun va yo xaa yo ña
ndakuta'an yo xi'in ra.
16 Saa chi kii ña nandiko Tata yo Je-
sucristo kixi ra, ra ndiee ni va ka'an ra
xi'in ndiayu ña kuu mii ra, ra ndiee ni tu
ka'an iin ra tatun Ndioxi ra ndaku ni va,
ra ndiee ni tu nda'yu iin itun tun tivi va
na. Saa ra xi'na ka va na ñani yo, na xa
kandixa Tata yo Jesucristo, ra ndixi'i na
kuvi na ndatiaku.
17 Saa ra ndikun, ndakuita tu yoo,
na tiaku va, ña ku'un yo, ra xaa yo
ndakuta'an yo xi'in na ñani yo, na xa
ndatiaku, na xa xinikoo nuu viko ninu, ra
ikan ke ndakuta'an takundi'i va yo xi'in
ra. Ra xi'in Tata yo Jesucristo ke koo yo,
ndia ndixaa kii ndia ndixaa tiempo va.
18 Ra tu'un yo'o kuvi ña na ka'an ndo
xi'in ta'an ndo, ña ndachikaa ndo tu'un
ndiee ini xi'in ta'an va ndo.

5

1 Ra xiniñü'u vi tu ka'an ndi xi'in ndo
ndia kii a ndia yoo ke nandiko Tata yo
Jesucristo, ñani yo.
2 Saa chi xa kundaa va ini ndo, chi kii
ña kuë ndiatu va yuvi ke nandiko ra kixi
ra, ra ta ku'va xa iin ra kui'na ña xika se'é
ra ñuu va ke sa ra.
3 Saa chi ta xa na ka'an yuvi ña kachi
na saa: “Vichin, ra va'a ni va ndee yo, ra
nii ndï'i tu xa'a va yo”, kachi na. Saa ra
iin tu'va xaa va ña sandi'i xa'a na, saa chi
iin ta ku'va ndo'o na si'i ta xa kaku se'e va
na ke ndo'o na; ña nii nï'i na nuu ku'un
na chi tundo'o ke ni'i va na.
4 Ndi su ndó'o̱, ra xa kundaa va ini ndo
xa'a ña yo'o ñani yo, ra xa'a ña kan ke
kuë na ndakanda vi ini ndo, ta ku'va
ndakanda ini yuvi ta ki'vi ra kui'na ve'e
na, ta xa na nandiko Tata yo Jesucristo
kixi ra.
5 Saa chi takundi'i yoo, ra kuenda ñù'ù
ña ye'e, ña kuu ka'ñu va kuvi yo. Ra süvi
vi kuenda ña ñaa, ña kuu ñuú kuvi yo;
6 ra xa'a ña kan ke na kutiäku yo ta
ku'va iyoo yuvi na kuë iyoo nduvi, chi
ña xiniñu'u sa yo ke na koo nduvi va yo,
ra vivii va na kutiaku yo.
7 Saa chi yuvi na kuë iyoo nduvi, ra
nuu ñaa va ke iyoo na, ra na saxini mii

xi'in ndixi, ra nuu ñaa kuvi tu ña iyoo tu
na kan va, saa chi kuëe vivii xa na;
8 ndi su yoo, ra ña xa kuu yo yuvi na
iyoo nduvi, ra vivii va na kutiaku yo, ra
na kondiaa ni tu ini yo Tata yo Jesucristo
va, ra na ku'vi ni tu ini yo kuni yo yuvi
va, saa chi tu saa na sa yo, saa ra ta ku'va
iyoo iin soldado ña ndasi kàà sata nima
va ra ke iyoo yo. Ra ña ndiaa tu ini yo
Tata yo Jesucristo ña sakaku ra yoo, saa
ra, ta ku'va iyoo iin soldado ra kuëe ndi'i
ini, ra iyoo iin kàà ndasi xini va ke iyoo
yo.
9 Saa chi ndikäna Tata yo Ndioxi yoo, ña
sando'o ra yoo, chi xa'a ña kaku yo xa'a
ña xa Tata yo Jesucristo va ke kana ra yoo.
10 Saa chi ña ndixi'i Tata yo Jesucristo,
ra nii tiaku yo, ra nii na kuvi va yo, ra
xi'in ra ke kutiaku va yo.
11 Ra xa'a ña kan ke na sa ndo xa ta
ku'va xa va ndo, ña chikaa ndo tu'un
ndiee ini xi'in ta'an ndo, ña va'a na
sakua'nu ta'an ndo.

Ndataxi ra Pablo xini na ñani yo

12 Ñani yo, xaku nda'vi ndi nuu ndo ña
na sa to'o va ndo na ñani ndo na xa'ndia
chiñu nuu ndo ve'e ñu'u, saa chi na kan
kuvi na xa nduxa ña chikaa ni na ndiee
ña saña'a na ndo'o ña kundikun ndo Tata
yo Jesucristo va.
13 Ra xa'a ña kan ke na sato'o ni ndo na,
ra xi'in ndinuni nima va ndo na ku'vi ini
ndo kuni ndo na xa'a chiñu ña xa na. Ra
vivii va na kutiaku ndo xi'in ta'an ndo.
14 Ra xaku nda'vi tu ndi nuu ndo, ñani
yo, ña na taxi ndo tu'un iyo nuu na ñani
yo na xïin sachiñu va, ra na taxi tu ndo
tu'un ndiee ini nda'a na nandiko ini va,
ra na chindiee ta'an tu ndo xi'in na kuvita
ini va, ra na säa kama ni ndo xi'in ndia nii
yuvi.
15 Ra na ki'in ni ndo kuenda xi'in mii
ndo, ra tu ndia na na sa iin chiñu ki'vi
xi'in ndo, ra na ndukuïin tu ndo'o ña sa
ndo chiñu ki'vi xi'in na xa chiñu ki'vi xi'in
ndo. Chi ña xiniñu'u sa ndo ke na sa
nduxa ndo ña sa ndo ña va'a xi'in ta'an
va ndo, ra saa tu xi'in takundi'i yuvi va.
16 Ra iin takundi'i kii va na koo sii ini
ndo.
17 Ra na kuñäa ndo ña ka'an ndo xi'in
Ndioxi.
18 Ra na ndataxi ndo tixa'vi nda'a Tata
yo Ndioxi kii ña va'a ni iyoo ndo, ra saa
tu kii ña ndo'o ni ini va ndo, saa chi saa
ke kuni Ndioxi sa va ndo ña kuu ndo na
ndikun Cristo Jesús.
19 Säsi ndo nuu Tachi Yii Ndioxi.
20 Kundäsi ndo na ka'an tu'un ña taxi
Ndioxi.
21 Chi ña xiniñu'u ke na kuni so'o ndo
takundi'i va ña ka'an na. Ra na ndaki'in
ndo ña va'a va.
22 Na kuxiyo ndo nuu takundi'i va ña
vä'a.
23 Ra suvi mii Tata yo Ndioxi ra taxi ña
va'a ña iyoo xi'in yo kuvi ra ná ndasayii
ndo'o, ra na kondiaa ra nima ndo, xi'in
iki kuñu ndo, xi'in ña tiaku ndo ña va'a
na köo kuachi ndo nuu Tata yo Ndioxi, ta
xa na nandiko tuku Tata yo Jesucristo kixi
ra.
24 Ra Tata yo Ndioxi, ra kana ndo'o, ra
saxinu ra takundi'i va ña ka'an ra, ra mii
saa ke sa tu ra ña saxinu ra ña ka'an yu
xi'in ndo yo'o va.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u

25 Ñani yo, na ka'an ndo xi'in Tata yo
Ndioxi xa'a ndi.
26 Ra na ka'an ndioxi ndo xi'in na ñani
yo xi'in ña to'o ña kuu mii ndo.
27 Ra xi'in ndiayu ña taxi Tata yo Jesu-
cristo nda'a yu ke ka'an yu xi'in ndo ña
na ka'vi ndo tutu yo'o nuu takundi'i na
ñani yo na ve'e ñu'u.
28 Ra mii Tata yo Jesucristo na taxi ña
va'a kuta'vi va ndo. Saa koo.

Tutu ña uvi ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Tesalónica

Ka'an ndioxi ra Pablo ve'e ñu'u ñuu Tesalónica

1 Yu'u, ra Pablo, xi'in ra Silvano, xi'in ra
Timoteo, kuvi ndi tiaa tutu yo'o, ra ti'vi
ndi ña xaa ña nuu ndo'o, na ñani yo, na
ve'e ñu'u ñuu Tesalónica, na kuu kuenda
Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo.
2 Ra ña nda'vi ini, xi'in ña va'a ña kuu
mii Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo
na koo xi'in ndo.

Ndioxi va kuvi ra sando'o yuvi na iyoo kuachi te xa na nandiko Cristo

3 Ra iin takundi'i va kii ke ndataxi ndi
tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi xa'a ndo ñani
yo, saa chi saa ke xiniñu'u sa va ndi, saa
chi iin takundi'i va kii kuxixa ini ndo, ña
ndiaa ni ini ndo Tata yo Ndioxi, ra tiaa ni
tu ku'vi ini ndo xini ndo inka yuvi va.
4 Ra xa'a ña kan ke kusii ni tu ini ndu'u
va, ña ndatu'un ndi xi'in na ve'e ñu'u xa'a
ndo, saa chi va'a ni ndo'o ni va ndo, ra
va'a ni tixu'vi ni va tu ndo, ndi su iin
tuun saa ndiaa ini va ndo Tata yo Ndioxi.
5 Ra tundo'o ña ndo'o ndo yo'o kuvi ña
ndaña'a ña vivii va xa Tata yo Ndioxi,
saa chi taxi va ra ki'vi ndo koo ndo
nuu xa'ndia ra chiñu, saa chi xa'a nuu
xa'ndia ra chiñu ke ndo'o va ndo.
6 Ra ra va'a sa va kuvi Tata yo Ndioxi ña
sando'o ra yuvi na sando'o ndo'o vichin.
7 Ra ndó'o̱, na ndo'o vichin, xi'in ndu'u
kuvi na taxi ra ndakindiee va, ta xa na kee
Tata yo Jesucristo ndivi kixi ra tiañu ñù'ù
xi'in na tatun ra, na ndaku ni,
8 ña sando'o ra yuvi na xïin kandixa
Tata yo Ndioxi, ra nii tu'un va'a xa'a Tata
yo Jesucristo xïin na kandixa na.
9 Ra yuvi na xïin kandixa Tata yo
Ndioxi, kuvi na ni'i tundo'o ña ndo'o ni
na ndia ndikaa ndiku'un, ra nii täxi tu ra
ña koo na nuu iyoo va ra, nuu iyoo ndiee
ka'nu ña kuu mii ra.
10 Ra kii ña kixi Tata yo Jesucristo ña
nduka'nu ra sa na yii, na kuu na ñuu va
ra ke, kuu ña yo'o, ra kii kan ke ndakanda
ni tu ini yuvi na xa kandixa kivi va ra,
ra ndia'vi ndiaa tu ndo'o va xi'in na kan,
saa chi xiin va ndo kandixa ndo tu'un ña
ndatu'un ndi xa'a ra xi'in ndo.
11 Ra xa'a ña yo'o va ke iin takundi'i va
ichi ka'an ni ndi xi'in Tata yo Ndioxi xa'a
ndo, ña na chindiee ta'an ra xi'in ndo ña
sa ndo chiñu va'a, saa chi xa'a ña kan ke
kana ra ndo'o va; ra ka'an ni tu ndi xi'in
ra xa'a ndo ña na taxi ra ndiee ra nda'a
ndo ña va'a na sa ndo chiñu va'a, xi'in
takundi'i ña kuni ndo sa va ndo, xa'a ña
ndiaa ini ndo Tata yo Jesucristo.
12 Ra xi'in chiñu va'a ña ka'an yo xa'a sa
ndo yo'o kuvi ña nduka'nu ni ka va Tata
yo Jesucristo. Ra ra kan tu chindu'u to'o
tu'un xa'a ndo'o va xa'a ña nda'vi ni ini
Tata yo Ndioxi xi'in Tata yo Jesucristo.

2

Ka'an ra Pablo ndia ku'va ke kuu te xa na ndita tuvi ra ndiva'a

1 Ra te xa na nandiko Tata yo Jesucristo
kixi ra, ra ndakuta'an tu yoo va xi'in ra.
Ra xa'a ña kan ke xaku nda'vi ndi nuu
ndo ñani yo,
2 ña na täxi ndo sanda'vi yuvi ndo'o. Ra
nii na kuayü'vi tu ndo, tu ndia na na ka'an
ña ndika'an Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ña
xa kixi tuku va Tata yo Jesucristo, ra nii
mii tu na na ka'an xi'in va ndo, ra a ndu'u
tu ti'vi tutu ndixaa nda'a va na na kachi
na, ndi su nii saa na kandïxa vi ndo na.
3 Ra xa'a ña kan ke ndia nii lo'o na
täxi ndo sanda'vi na ndo'o. Saa chi te
xa na xaa kii ña nandiko tuku Tata yo
Jesucristo kixi ra, ra xi'na ka va na sáa̱
ini xini Ndioxi kuvi na ndakuita kanita'an
xi'in ra, ra mii kii kan ke ndita tuvi tu
ra ndiva'a ra chituni Tata yo Ndioxi ndi'i
xa'a va.
4 Ra ra ndiva'a kan, ra ndukuiin ra
kanita'an ra xi'in Tata yo Ndioxi, ra saa tu
xi'in ndia ndia ka ña'a ña ka'an na yuuvi
yo'o kuu ndioxi va na; ra ndia mii ini ve'e
ñu'u Tata yo Ndioxi ra tiaku va ke ki'vi
ra ndakundu'u ra, ra ka'an ra ña kuu ra
Ndioxi.

5 Ra xa kundaa va ini ndo chi xa
ndika'an va yu xa'a ña yo'o xi'in ndo te
ndixiyo yu xi'in ndo.
6 Ra vichin, ra xa kundaa va ini ndo
ndia ña ke sasi nuu ra ndiva'a kan ña küvi
kama ni ndita tuvi ra, chi ndia te na xaa
kii ña chituni Tata yo Ndioxi vi ke ndita
tuvi ra.
7 Ra chiñu ña kuni ra ndiva'a kan ra xa
xachiñu se'é va ra xi'in ña, ndi su ndita
tuvi va chiñu ña kuni ra ta xa na xaa kii
ña sakutia'a Tata yo Ndioxi ña sasi nuu
ra.
8 Ra ndia kii kan vi ke ndita tuvi ra
ndiva'a kan, ndi su te xa na xaa Tata yo
Jesucristo, ra xi'in ndiee tu'un ña ka'an va
ra ke ka'ni ra ra ndiva'a kan, ra sandi'i tu
ra xa'a ra xi'in ndiee ka'nu ña kuu mii va
ra.
9 Ra kii ña kaka ra ndiva'a kan nuu ña
yuuvi yo'o, ra chiñu ña kuni timia'a va ke
sa ra, ra koo ni ndiee ri xi'in ra, ra kua'a
ni ña ndichi xi'in ña xitu'un sa ra, ndi su
niña ra sanda'vi va kuvi ra.
10 Ra iin takundi'i va nuu chiñu ndiva'a
kuvi ña kuniñu'u ra ña sanda'vi ra
takundi'i yuvi na ndi'i xa'a, ra ña ndi'i
xa'a yuvi yo'o, ra xa'a ña ndixïin na
kandixa na tu'un ña ndaa, ra sato'o na ña
ra kaku na kuvi ña ndi'i xa'a na.
11 Ra xa'a ña kan kuvi tu ña ti'vi Tata yo
Ndioxi iin ndiee ña sanda'vi, ña sanda'vi
ña na, ra tiaa ni kandixa na ña.
12 Ra ña sa Tata yo Ndioxi saa xi'in yuvi
yo'o, ra ña sandi'i ra xa'a va na kuvi ña,
saa chi ndixïin na kandixa na ña ndaa,
chi ña xa na ke xinisii ni ka va na sa na
chiñu ki'vi.

Na ndikun Tata yo Jesucristo ra iin tuun sa na kundikun va na ra

13 Ndi su ndu'u, ra ña xiniñu'u va kuvi
ña iin takundi'i va kii ndataxi ndi tixa'vi
nda'a Tata yo Ndioxi xa'a ndo'o na ñani
ndi, na ku'vi ni ini ra xini ra xa'a ña
ndikun ndo Tata yo Jesucristo, saa chi
ndia mii kii xa'a vi kuvi ña ndikaxin mii
Tata yo Ndioxi ndo'o ña kaku ndo; ra xi'in
Tachi Yii Tata yo Ndioxi ña xiniñu'u ra
ña ndasayii ra ndo'o vichin, va kuvi ña
sakaku ra ndo'o, xa'a ña kandixa ndo ña
ndaa xa'a Tata yo Jesucristo.
14 Ra xa'a ña kan va ke kana ra ndo'o,
xi'in tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña
ndatu'un ndi xi'in ndo, ña va'a na ni'i ndo
ña ka'nu xi'in ndiee ña kuu mii Tata yo
Jesucristo.
15 Ra xa'a ña kan ke ka'an ndi xi'in ndo
ñani yo, ña ndaku ni na koo ini ndo, ra
iin tuun saa na kundikun va ndo Tata
yo Ndioxi, ra na näa ini ndo xa'a ña xa
saña'a ndi ndo'o ta ndixiyo ndi xi'in ndo,
ra saa tu ña saña'a ndi ndo'o xi'in tutu ña
ti'vi ndi ndixaa nda'a va ndo.
16 Ra mii Tata yo Jesucristo xi'in Tata yo
Ndioxi kuvi ra ku'vi ni ini xini yoo xi'in ña
nda'vi ini ña kuu mii ra, ra taxi ra tu'un
ndiee ini ña kuë ndi'i xa'a nda'a yo, ra
ndini'i tu yo iin ña va'a, ña kuu ña ndiaa
ini va yo ra.
17 Ra mii ra kuvi tu ra na taxi ndiee
nda'a va ndo, ña va'a vivii va na sa
ndo ndia ndia ka chiñu, ra vivii tu na
ndatu'un va ndo.

3

Ka'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ña na ka'an na xi'in Ndioxi xa'a ra xi'in xa'a ndia ita'an xi'in ra

1 Ra yo'o kuvi ña sandi'i ndi ka'an
ndi xi'in ndo ñani yo, ra ña nduku ndi
nuu ndo kuvi ña na ka'an ndo xi'in Tata
yo Ndioxi xa'a va ndi ña va'a kama ni
na ndutia ndoso tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo ku'un ña iinii kuvi, ra saa tu
ña va'a na kusii ni ini na ña ndaki'in va
na ña, ta ku'va kuu xi'in ndo'o va.
2 Ra na ka'an tu ndo xi'in Tata yo Ndioxi
ña va'a na kondiaa ra ndu'u nuu yuvi
ña̱'à, yuvi iku, saa chi süvi takundi'i yuvi
kuvi na xiin kandixa Tata yo Jesucristo.
3 Ndi su Tata yo Jesucristo ra saxinu
va ra ña kindoo ra, ra mii ra kuvi tu
ra chindiee ta'an xi'in ndo ña iin tutuun
kundikun va ndo ra, ra kondiaa tu ra
ndo'o nuu ña vä'a va.
4 Ra mii va Tata yo Jesucristo kuvi ra
ndiaa ini ndi ña xa va ndo ña saña'a ndi
ndo'o, ra ndakundiee ka tu ndo sa va ndo
ña.
5 Ra mii Tata yo Jesucristo na chindiee
ta'an xi'in ndo ña va'a na ku'vi ini ndo
kuni ndo inka yuvi ta ku'va ku'vi ini Tata
yo Ndioxi xini ra yoo, ra mii ra kuvi tu ra
na chindiee ta'an xi'in ndo ña nda̱ku̱ ni
na koo ini ndo nuu takundi'i tundo'o̱ ña
vaxi nuu va ndo, ta ku'va xa mii ra.

Yuvi na ndikun Tata yo Jesucristo ra xiniñu'u na sachiñu va na

6 Ñani yo, ku'va yo, xi'in kivi Tata yo
Jesucristo ke □xa'ndia ndi chiñu nuu ndo
ña na kutä'an ndo xi'in na ñani yo na xïin
sachiñu, ra nii kuëe tiaku tu na ta ku'va
iyoo ña saña'a ndi ndo'o va.
7 Ndi su ndo'o, ñani yo, ra xa kundaa va
ini ndo ndia ku'va ke xa ndi ta ndixiyo ndi
xi'in ndo, saa chi ndixïndee xuxan ndi chi
xachiñu va ndi,
8 ra nii ndixïxi uun tu ndi xi'in va ndo,
saa chi ña xa ndi ke chikaa ni ndi ndiee
ra ñuu ra ka'ñu va xachiñu ndi ña va'a
ndisatävi ndi ndia nii ndo.
9 Ra va'a ni ndixiyo va ndiayu ndi ña
ka'an ndi xi'in ndo ña na chindiee ta'an
ndo xi'in ndi, ndi su ña xa ndi ke xachiñu
va ndi, ña va'a na sakua'a ndo sa ndo ta
ku'va xa va ndi.
10 Ra xa'a ña kan va kuvi ña ndika'an
ndi xi'in ndo ña na täxi ndo kuxi yuvi na
xïin sachiñu, ta ndixiyo ndi xi'in ndo.
11 Ndi su vichin ra ndatu'un va tu na
xi'in ndi ña xïin sava na ita'an xi'in ndo
sachiñu na, chi ña □xa na ke kua'an na
ki'vi ni'ni yu'u na xa'a chiñu inka yuvi va.
12 Ra yuvi na □xa saa ñaa, ra xi'in kivi
Tata yo Jesucristo ke ka'an ndi xi'in na ña
vivii va na sachiñu na ra koo ña kuxi na.
13 Ra xa'a ña kan ke ka'an tu ndi xi'in
ndo'o va ñani yo ña na kuñäa ndo ña sa
ndo ña va'a iin takundi'i kii.
14 Ra tu ndia na xïin kandixa ña tiaa ndi
nuu tutu ña kuxaa nda'a ndo yo'o, ra na
koto'ni va'a ndo yoo kuvi na ña va'a na
kutä'an ndo xi'in na, ra saa ke na kuka'an
nuu na.
15 Ndi su na säa ini ndo kuni ndo na, chi
ña xiniñu'u sa ndo ke vivii va na ndataxi
ndo xini na xa'a ña kuu na ñani yo ña
ndikun na Tata yo Jesucristo.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u

16 Ra mii Tata yo Jesucristo ra kuu mii
ña va'a na taxi ña va'a koo xi'in ndo iin
takundi'i kii, ra saa tu kii ña va'a iyoo ndo,
ra saa tu kii te vä'a iyoo va ndo, ra mii
Tata yo Jesucristo na koo xi'in takundi'i
ndo.
17 Ra mii yu'u, ra Pablo kuvi ra tiaa tutu
yo'o xi'in nda'a yu ra □ti'vi yu ña kuxaa
nuu ndo'o na ñani yo ña ka'an ndioxi yu
xi'in ndo. Ra xa kundaa va ini ndo, chi
su'va ke tiaa yu takundi'i va tutu ra su'va
kuvi tu ña tiaa yu ña vichin va.
18 Ra mii Tata yo Jesucristo na taxi ña
va'a kuta'vi takundi'i ndo. Saa koo.

Tutu ña nuu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a ra Timoteo

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in ra Timoteo

1 Yu'u, ra Pablo, ra xika chiñu nuu Tata
yo Jesucristo, xi'in ndiayu ña taxi Tata yo
Ndioxi ra sakaku yoo xi'in suvi mii Tata
yo Jesucristo ra ndiaa ini yo,
2 kuvi ra ̱tiaa tutu yo ña kuxaa ña
nuu yo'o, ñani Timoteo, ra iyoo ta ku'va
iyoo se'e yu, xa'a ña ndikun kun Tata yo
Jesucristo, ra ña kuni yu ke vii ni na koo
va kun, ra na koo ña va'a xi'in ña nda'vi
ini ña kuu mii Tata yo Ndioxi xi'in Tata
yo Jesucristo xi'in kun.

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ña na kondiaa ra mii ra nuu na saña'a ña maña

3 Ra xa kundaa va ini kun, chi ta
ndaki'in yu kua'an yu chi Macedonia ke
xaku nda'vi ni yu nuu kun, ña na kindoo
kun koo kun ñuu Éfeso ñaa, ña va'a na
ka'an kun xi'in yuvi na saña'a ña maña,
ña na sañä'a ka na ña,
4 ra nii na ndatü'un kuachi ni tu na
xa'a kuento yata ña köo ya'vi ndiaa va,
xi'in ña ndakani na yata xa'a tu'un chi'ña
ña sakua'a na nuu na xii xikua na, saa
chi ni köo nuu ndi'i vi ña, ra nii köo tu
ya'vi ndiaa va ña, saa chi ña kan, ra ña
saka va kuvi ña xini yuvi ra kuëe chindiee
ta'an vi ña xi'in na ña va'a kundaa ini na
xa'a chiñu ña kuni Tata yo Ndioxi; ra ña
va'a kundaa ini yuvi xa'a chiñu ña kuni
Tata yo Ndioxi ra indaa mii va ra kuvi ra
xiniñu'u kondiaa ini na.
5 Ra ña ka'an yu kachi yu su'va, ra ña
kuni yu ña ndinuni ni na ku'vi ini ta'an
va ndo kuvi ña, saa chi xa ndasama va
nima ndo, ra xa vivii tu ̱xani ini va ndo,
ra ndinuni ni tu ndiaa ini ndo Tata yo
Jesucristo va.
6 Ndi su sava na ra ndixïin vi na ña
ku'vi ini na kuni ta'an na, chi ña xa na ke
ndakundi'i ini na xa'a tu'un ña köo ya'vi
ndiaa va.
7 Ra kuni ta na kuu na na xini ni saña'a
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va,
ra va'a ni va saña'a na ña tuvi na, ndi su
ndia nii kundäa tu ini na ni ña'a ke ka'an
na xa'a vi.
8 Ra xa kundaa va ini yo chi ndiayu
Ndioxi ra ña va'a va kuvi ña, tu na ku-
niñu'u yo ña ta ku'va chituni mii Ndioxi
ña kuniñu'u yo ña.
9 Ra xa kundaa ini yo chi nditäxi vi Tata
yo Ndioxi ndiayu ra nda'a ra Moisés xa'a
yuvi na xa kandixa ña ka'an ña, chi xa'a
yuvi na xïin kandixa ña ka'an va ña kuvi
ña taxi ra ña. Ta kuu yuvi iku, xi'in yuvi
xïin kandixa Tata yo Ndioxi, xi'in yuvi
kuachi, xi'in yuvi ña'a xïin sato'o Tata yo
Ndioxi, xi'in yuvi na xa'ni iva, xi'in yuvi
na xa'ni si'i, xi'in yuvi na xa'ni ñani ta'an,
10 xi'in yuvi na xika sii, a na kuaan
kuvi na, ra a na xa nditanda'a kuvi va
tu na, xi'in tiaa ndia ki'vi xi'in inka tiaa,
xi'in na si'i na ki'vi xi'in inka na si'i, xi'in
na xakui'na yuvi, xi'in yuvi na kuendo
ni, xi'in yuvi na ka'an ña siki, xi'in yuvi
na ̱xa takundi'i nuu chiñu ki'vi, na ki'vi
kuachi xi'in tu'un ña ndaa, ña kuu tu'un
va'a ña saña'a ndi xa'a Tata yo Jesucristo.
11 Ra tu'un va'a ña saña'a ndi, ra ta
ku'va kachi mii tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo ña sakuiso chiñu suvi mii Tata
yo Ndioxi yu'u ña kaka yu ka'an ndoso yu
ke iyoo va ña.

Ndataxi ra Pablo tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi saa chi kunda'vi ini ra xini ra ra

12 Ra ndataxi ni yu tixa'vi nda'a Tata
yo Jesucristo, saa chi ra kan kuvi ra taxi
ndiee yu ña va'a ka'an ndoso yu tu'un
ra, ra xindiaa ini ra yu'u ña kuchuun yu
sachiñu yu nuu ra, ña kan va ke taxi ra
ndiayu sachiñu yu nuu ra.
13 Ra va'a ni ra ndika'an ki'vi xa'a Tata
yo Jesucristo va xikuu yu, ra ta̱xí tu yu
na ndikun ichi va ra, ra ndikaña'a tu yu
xi'in va na. Ndi su xa va ra ña va'a yo'o
xi'in yu, saa chi kunda'vi va ini ra xini ra
yu'u, saa chi täan kandixa vi yu Tata yo
Jesucristo, ña kan ke ndikundäa ini yu ña
xa yu saa.
14 Ra ña yo'o ke xa Tata yo Jesucristo
xi'in yu ña kunda'vi ni ini ra xini ra yu'u,
ra taxi tu ra ndiee yu ña na kondiaa ni ini
va yu ra, ra taxi tu ra ña ku'vi ini ña iyoo
nuu va ra nda'a yu, ra ña ku'vi ini yo'o ra

xa'a ña xa nduu yo iin xi'in va ra ke taxi
ra ña nda'a yo.
15 Ra na kundaa ini kun chi tu'un ña
ka'an yu xi'in kun yo'o, ra ña ndaa ni
va kuvi ña, ña kan ke xiniñu'u kandixa
takundi'i va yuvi ña: Tata yo Jesucristo
kuvi ra kixi sakaku takundi'i va yuvi na
iyoo kuachi, ndi su yu'u, ra iyoo ni ka va
kuachi yu nuu na kan.
16 Ra va'a ni saa va, ndi su kunda'vi va
ini Tata yo Ndioxi xini ra yu'u, ra xi'na ni
ka va nuu yu'u ndaña'a Tata yo Jesucristo
ña ka'nu ni ini ra. Ra ña xa ra saa xi'in
yu, ra ña va'a na kuu yu iin ita niñu nuu
yuvi na iyoo kuachi va kuvi ña, ra va'a
ndakundikun na Tata yo Jesucristo ra ni'i
na ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un.
17 Ra xa'a ña kan ke iin takundi'i va kii
na ndasaka'nu yo, ra sato'o yo indaa saa
Tata yo Ndioxi, ra ndichi ni, ra xa'ndia
chiñu ndia ndikaa ndiku'un, ra ra kan, ra
ndia nii kii küvi ra, ra nii küvi tu kuni nuu
va yo ra. Saa iyoo ña.
18 Ñani lo'o, Timoteo, ña kuni yu
sakuiso chiñu yu yo'o xi'in ke na sa kun
xa ta ku'va ndika'an na ñani yo na
ndika'an tu'un ña Taxi Tata yo Ndioxi ta
yachi va, saa chi tu saa na sa kun, ra ta
ku'va iyoo iin soldado ra xini ni kaka nuu
kuachi va ke koo kun.
19 Ra ndia nii kii na nandïko ini kun ña
ndiaa ini kun Tata yo Ndioxi, ra niña ña
chiñu va'a va na sa kun, ra saa ke ndia
nii na nï'i taxi kuachi xa'a kun. Saa chi
sava na, ra ndixïin vi na ña sa na ña va'a
yo'o, chi ña xa na ke kundasi va na ña,
ra xa'a ña ke ndi'i tu xa'a ndiee na ña
kundikun na Tata yo Jesucristo va.
20 Ra saa kuvi tu ña kuu xi'in ra Hime-
neo, ra saa tu xi'in ra Alejandro va, ra xa'a
ña kan ke ndataxi yu ndia nda'a timia'a,
ña na sa ri ta ku'va kuni mii ri xi'in va
ndia, ña va'a na sakua'a ndia ña kä'an
ki'vi ndia xa'a Tata yo Ndioxi.

2

Su'va ke xiniñu'u ka'an yo xi'in Tata yo Ndioxi

1 Ra ña xiniñu'u va'a ka'an yu xi'in
kun kuvi ña, ña na ka'an ndo xi'in Tata yo
Ndioxi ra kuaku nda'vi ndo nuu ra xa'a
takundi'i va yuvi, ra na ndataxi tu ndo
tixa'vi nda'a ra xa'a va na.
2 Ra na ka'an tu ndo xi'in Tata yo Ndioxi
xa'a na chiñu na'nu xi'in na chiñu vali
va, ña va'a vivii na koo yo ra na köo yuvi
kanita'an xi'in yo, ra na kandixa ni tu yo
Tata yo Ndioxi va, ra vivii tu na kuta'an
yo xi'in takundi'i yuvi va.
3 Saa chi ña sa yo saa, ra ña va'a va kuvi
ña, ra kusii tu ini Tata yo ra sakaku yoo
va xi'in ña,
4 chi ña kuni ra kan ke na kaku
takundi'i va yuvi, ra kandixa tu na tu'un
ña ndaa va.
5 Ra indaa va kuvi Tata yo Ndioxi,
ra indaa kuvi tu ra sandakuta'an mani
yuvi xi'in va ra, ra ra kan kuvi Tata yo
Jesucristo va, ra ta iyoo mii va yo ndixiyo
ra.
6 Ra mii Tata yo Jesucristo yo'o kuvi ra
ndataxi mii ndixi'i ra xa'a takundi'i va
yuvi, ra saa va ke xa ra ña va'a cha'vi ra
xa'a takundi'i va na ña va'a na kaku na,
ra ña yo'o kuvi ña kuu tu'un va'a ña taxi
Tata yo Ndioxi nda'a na yuuvi yo'o, ra kii
ña kuni mii va ra ke taxi ra ña nda'a na.
7 Ra xa'a ña kuni Tata yo Ndioxi ña na
kundaa ini takundi'i yuvi va ke ndikaxin
ra yu'u, ña kaka yu chiñu nuu ra, ra ka'an
ndoso yu tu'un ra, ra saña'a tu yu yuvi na
küu judío xa'a ña ndaa ña kuu mii tu'un
va'a xa'a Tata yo Jesucristo va, ra saa tu
ña kondiaa ini va na ra. Ra ña ka'an yu
xi'in ndo yo'o, ra ña ndaa va kuvi ña, chi
xa Tata yo Jesucristo va ndikun yu.
8 Ra xa'a ña kan ke kuni yu ña na ka'an
takundi'i tiaa xi'in Ndioxi, ra ndia ndia
ka mii nuu xika va ndia ra na ndoni'i
ndia nda'a ndia xi'in ndinuni nima ndia
ña ka'an ndia xi'in va ra, ra na sä ndia
ña xi'in ña saa ndia, ra nii na ndatu'un
kuachi tu ndia xi'in ta'an va ndia te xa
ndia ña.
9 Ra saa tu na si'i va chi vivii va na
kundixi na, ra na ndäsa savi ni na xi'in
mii na, chi to'o to'o va na kundixi na;
ra ta xa ndasavii na xi'in mii na, ra na
kuniñü'u na kàà savi ña ya'vi ni, ra nii na
kundïxi tu na tikoto ña ya'vi ni va,
10 chi ña xiniñu'u sa na si'i ke na sa
na chiñu va'a xa'a ña ndikun na Tata yo
Ndioxi va.
11 Ra te xa ndee na ña sakua'a na, ra
na sakua'a na ña koo ña to'o na, ra taxin
va na koo yu'u na, ra na tiaa so'o na ña
saña'a na na.

12 Ra täxi yu ndiayu ña na saña'a na si'i
na ve'e ñu'u te ndakuta'an na, ra nii na
kä'ndia tu na chiñu nuu ndia tiaa va chi
ña xiniñu'u sa na ke na koo taxin yu'u va
na.
13 Ra su'va ke kachi yu, saa chi xi'na ka
va tiaa ra nani Adán kuvi ra xava'a Tata
yo Ndioxi, ra te ndi'i saa vi xava'a ra ña'a,
ña nani Eva.
14 Ra nii ndisandä'vi tu ri ndiva'a ra
Adán, chi ña Eva va kuvi ña kuchuun ri
sanda'vi ri, ra ña sanda'vi ri ña ra xa ña
kuachi va.
15 Ra va'a ni saa va ndi su Ndioxi,
ra sakaku va ra na si'i xa'a kuachi na,
tu ndinuni ni na kundikun na Tata yo
Jesucristo, xi'in ña ku'vi ini na kuni na
inka yuvi, xi'in ña sa na chiñu va'a ña
kuni Tata yo Ndioxi, xi'in ña to'o to'o kaka
va na. Ra takundi'i ña yo'o ke xiniñu'u
sa va na kii ña tiaku na ndee na nuu ña
yuuvi yo'o ña sakua'nu na se'e na.

3

Su'va ke xiniñu'u kutiaku tiaa ndia inuu nuu na ve'e ñu'u

1 Ra na kundaa ini kun, chi ña ka'an yu
xi'in kun yo'o, ra ña ndaa ni va kuvi ña:
Tu ndia ndia ñani yo kuni kosonuu nuu
na ve'e ñu'u, ra ña va'a va ke □xa ndia
chi chiñu va'a va kuvi ña.
2 Ndi su ña xiniñu'u sa ndia kuni
kosonuu yo'o ke vivii va na kutiaku ndia,
ra saa ke ndia nii na nï'i sakuka'an nuu
ndia. Ra indaa tu na koo yasi'i va ndia, ra
ta xixi ndia ra ta ku'va va na kuxi ndia, ra
saa tu ta xi'i ndia, ndia ndia ka ndutia va,
ra ndichi ni tu na koo va ndia, ra to'o ni
na koo ndia, ra na ndaki'in mani tu ndia
yuvi ve'e va ndia, ra na kuu tu ndia ndia
va'a ni saña'a va;
3 ra nii na saxïni tu ndia mii ndia xi'in
ndixi va, ra nii na küu tu ndia ndia iku
ndia kanita'an xi'in yuvi va, ra na kutöo
ndia nduku ndia xu'un xi'in ña maña, ra
tiayu ni tu na koo va ndia, ra tiaku ni tu
na koo ini va ndia, ra na kotöo ni tu ndia
xu'un va;
4 ra vivii tu na ka'ndia ndia chiñu ve'e
va ndia, ra na saña'a tu ndia se'e ndia ña
kandixa na ndia, ra saa tu ña sato'o va na
ndia,
5 saa chi tu xïni ndia ña vivii ka'ndia
ndia chiñu ve'e ndia, saa ra, ¿ni ke sa tu
ndia ña ka'ndia ndia chiñu nuu na ñani
yo na ve'e ñu'u tu sa?
6 Ra nii küvi tu kuu ndia ndia sakan
ndakundikun Tata yo Jesucristo va, saa
chi iyo ni ndutiaa ini ndia ra koyo ndia
nda'a tundo'o ta ku'va ndo'o timia'a.
7 Ra niña chiñu va'a va na sa ndia ña
va'a na kä'an ki'vi yuvi na xïni tu'un Tata
yo Jesucristo xa'a ndia, ra nii timia'a tu
kuchüun sakoyo ña'a va.

Su'va ke xiniñu'u koo ndia xika chiñu nuu na ve'e ñu'u

8 Ra ndia xika chiñu nuu na ve'e ñu'u,
ra ndia ndu'u tu'un va'a xa'a va na kuu
ndia; ra kuëe uvi ni tu na koo ini va ndia,
ra nii na saxïni tu ndia mii ndia xi'in ndixi
va, ra nii na ndüku tu ndia xu'un xi'in ña
maña va.
9 Ra xiniñu'u tu ndinuni ni na kundikun
ndia ña ndaa ña ndaña'a Tata yo Jesu-
cristo nuu va yo, ra niña ña va'a va na
sa ndia ña va'a na ndukä'an ndia.
10 Ra xiniñu'u tu kotondoso ndia kuchee
ve'e ñu'u va ndia, ra tu vivii □xa ndia, saa
ra kuchuun va ndia sa ndia chiñu kan.
11 Ra to'o ni tu na koo na si'i yasi'i
va ndia, ra nii na käka tu na xi'in tu'un
chi'ña va, ra ta □xixi na ra ta ku'va va na
kuxi na, ra saa tu ta xa xi'i na ndia ndia
ka ndutia va, ra vivii tu na sa na takundi'i
chiñu va, ña va'a na □kondiaa ini inka
yuvi na.
12 Ra tiaa ndia xika chiñu nuu na ve'e
ñu'u, ra indaa va xiniñu'u koo yasi'i ndia,
ra na saña'a ndia se'e ndia, ña vivii na
sa va na, ra saa tu na sa tu ndia xi'in na
xachiñu nuu va ndia.
13 Ra tu vivii na sa ndia xika chiñu
nuu na ve'e ñu'u, ra sato'o tu inka yuvi
va ndia, ra ndakindiee tu ini ndia ña
ka'an ndoso ndia tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo va.

Ña ndaa xa'a tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo

14 Ñani Timoteo, tiaa ni va kama kuni
yu xaa yu koto'ni yu yo'o; ndi su xa ti'vi
kuee va yu tutu yo'o kuxaa ña nda'a kun,
15 ña va'a na kundaa ini kun ndia ku'va
ke xiniñu'u sa ndo'o na ve'e Tata yo
Ndioxi tu na kuachi yu. Ra ndo'o kuvi na
kuu na ve'e ñu'u Tata yo Ndioxi ra tiaku
va, ra □kuu tu ndo ndiee xa'a ve'e ñu'u

xi'in si'in va ña, saa chi ndakuiin ndo xa'a
tu'un ña ndaa.
16 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ka'nu ni
va kuvi ña va'a ña ndaña'a Tata yo Ndioxi
nuu yo, ra su'va ke iyoo ña:
Tata yo Jesucristo, ra nduu ra iin tiaa ra
kixi ra nuu ña yuuvi yo'o;
Ra Tachi Yii ke ndakuiin xa'a ra ña kuu
ra ra ndaa,
ra xini tu takundi'i na tatun Ndioxi va ra.
Ra ndika'an ndoso tu na ndikun sata ra
xa'a ra nuu ini kuvi ña yuuvi va,
ra kandixa va yuvi tu'un ña saña'a na,
ra ndaki'in Tata yo Ndioxi ra kua'an ra
ndu'u ra xi'in ra ndivi.

4

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ndiaa ku'va ke koo yuvi kii ña vaxi

1 Ndi su Tachi Yii Ndioxi ra iin kaxi kaxi
va ka'an ña, ña ndakoo va sava na ña
ndikun na Tata yo Jesucristo kii ña vaxi,
ra ña sa na ke ndakundikun na tachi ña'a
ña sanda'vi va, ra ndakundikun tu na ña
saña'a ña ndiva'a va.
2 Chi ña sa na ke kandixa na ña ka'an
yuvi maña, yuvi chi'ña tu'un va, ra yuvi
kan, ra köo mii ña kuka'an nuu vi na, saa
chi ña xinituni na, ra ña ndii va kuvi ña.
3 Ra ña sa yuvi maña kan ke täxi vi na
tanda'a yuvi, ra nii täxi tu na ña kaxi na
sava ña'a ña xava'a Tata yo Ndioxi va; ra
xa kundaa va ini yo, chi yoo na ndikun
Tata yo Jesucristo na xa kundaa ini xa'a
tu'un ra, ra kuvi va kaxi yo ña, ra ña
xiniñu'u sa yo ke ndataxi yo tixa'vi nda'a
ra xa'a va ña.
4 Saa chi takundi'i ña'a ña xava'a Tata
yo Ndioxi ra ña va'a va kuvi ña, ra xa'a
ña kan ke ndia nii ña na kundäsi yo, chi
ña xiniñu'u ke na ndataxi yo tixa'vi nda'a
Tata yo Ndioxi, ra kaxi va yo ña.
5 Saa chi xi'in tu'un ña xa ndika'an Tata
yo Ndioxi va ke nduva'a takundi'i va ña'a,
ra saa tu ña ndataxi yo tixa'vi nda'a ra
xa'a va ña.

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ña na kuu ra iin tiaa ra vii ni xachiñu nuu Tata yo Jesucristo

6 Ra na saña'a kun na ñani yo ña ka'an
yu xi'in kun yo'o, xi'in xa'a ña ndaa ña
ndiaa ini yo Ndioxi, xi'in ña saña'a kun
na xa ta ku'va sakua'a va kun, ra ña
sa kuu saa kuvi ña kuxixa va'a ka ini
kun xi'in tu'un Tata yo Ndioxi va. Ra saa
ke xaa kun kuu kun iin tiaa ra va'a ni
xachiñu nuu Tata yo Jesucristo va.
7 Ra nii na tiäa tu so'o kun tu'un yata
ña köo ya'vi ndiaa ndatu'un va na, chi
ña xiniñu'u sa kun ke na sa nduxa kun
takundi'i kii ña sa kun chiñu va'a va.
8 Ra va'a ni ña ndixa ke va'a va ña xa
nduxa yo ña xinu yo ña ndataya iki kuñu
yo, ndi su ña va'a ni ka va ke na sa nduxa
yo ña sa yo chiñu va'a ña kuni Tata yo
Ndioxi, saa chi ña kan, ra chindiee ta'an
ña xi'in yo ña tiaku yo vichin, ra chindiee
ta'an tu ña xi'in yo ña kutiaku yo kii ña
vaxi va.
9 Ra tu'un ña ka'an yu xi'in ndo yo'o,
ra ña ndaa ni va kuvi ña, ra xiniñu'u na
kandixa takundi'i va na ña.
10 Ra xa'a ña yo'o ke xachiñu yo ra
kaña'a tu na xi'in va yo, ra xa'a ña ndiaa
ini yo Tata yo Ndioxi ra tiaku va kuvi ña,
ra mii ra kuvi tu ra sakaku takundi'i yuvi
va, ndi su takua na kandixa ña'a va kuvi
na kaku sa ra.
11 Ra ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ke
na saña'a kun takundi'i va yuvi, ra na
ka'ndia kun chiñu nuu na, ña na sa na
ña.
12 Ra vivii va na sa kun ña va'a na
kä'an ki'vi ndia nii yuvi xa'a kun, xa'a ña
kuu kun ra lo'o itia, chi ña xiniñu'u sa
kun ke na kuu kun iin ita niñu nuu na
ndikun Tata yo Jesucristo va, xi'in tu'un
ña ka'an kun, xi'in ku'va ña tiaku kun,
xi'in ña ku'vi ini kun xini kun yuvi, xi'in
ña kandixa kun Tata yo Jesucristo, xi'in
ña xayäkua kun mii kun.
13 Ra ña köo yu íin xi'in kun vichin, ra
ña yo'o ke na sa kun: na ka'vi kun tu'un
Tata yo Ndioxi nuu na ñani yo na ve'e
ñu'u, ra na ka'an kun xi'in na ña chikaa
ni na ndiee, ra na ndakani kun nuu na.
14 Ra na kukuiin kun ña kuniñu'u kun
ña xinituni ña taxi Tata yo Ndioxi nda'a
kun ta tiso ndia ñani yo ndia xikua'a ve'e
ñu'u nda'a ndia xini kun, ra mii Tata yo
Ndioxi kuvi ra ndika'an ni'ni ini ndia ña
tiso ndia nda'a ndia xini kun.
15 Ra na kundi'i ni ini kun xi'in chiñu
yo'o, ña va'a na kuni takundi'i yuvi chiñu
va'a ña xa kun ta iin iin kii.
16 Ra na ki'in ni kun kuenda xi'in
takundi'i ña xa kun ña vivii va na sa

kun, ra vivii tu na saña'a va kun, ra ña yo'o ke na ndakundiee kun sa va kun, saa chi ña sa kun ña yo'o, ra sakaku kun mii kun, ra saa tu na ̃saña'a va kun.

5

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ndia ku'va ke sa ra xi'in na ve'e ñu'u

1 Ra tu ndia iin chiñu lo'o vä'a na sa ndia ñani yo, ndia na'nu, ra na ndä'yu kuvi kun nuu ndia, chi ta ku'va ̃xa kun xi'in iva va kun, na sa kun xi'in ndia, ña vivii va na ndataxi kun xini ndia. Ra vii ni tu na kita'an kun xi'in ndia ñani yo ndia itia va, ra ta ku'va xa kun xi'in ñani mii va kun na sa kun xi'in ndia.

2 Ra na ku'va yo na na'nu, ra vivii va na sa kun xi'in na, ta ku'va ̃xa kun xi'in si'i va kun na sa kun xi'in na. Ra na ku'va yo na itia, ra vivii tu na sa kun xi'in na kan va, ta ku'va ̃xa kun xi'in ku'va mii va kun, na sa kun xi'in na; ña na sato'o kun na xi'in ndinuni nima kun.

3 Ra na ku'va yo na ndukuaan, na ndixa köo yuvi chindiee ta'an xi'in kuvi na, na chindiee ta'an kun xi'in.

4 Ndi su na ku'va yo na ndukuaan ra iyoo se'e na, a se'e ñani va tu na, ra na kan va kuvi na̱, na chindiee ta'an xi'in ná xa'a ña ndikun na Tata yo Ndioxi. Saa chi ña xiniñu'u va kuvi ña ndacha'vi na na xa'a ña va'a, ña xa ná xi'in na ña sakua'nu ná na̱, saa chi ña kan ke va'a ña kusii ini Tata yo Ndioxi xi'in va.

5 Ra na ku'va yo, na ndukuaan, na köo ndia nii yuvi chindiee ta'an xi'in, ra ka'an na xi'in Tata yo Ndioxi ñuu ka'ñu, ra na chindiee ta'an na ve'e ñu'u xi'in na.

6 Ndi su na ndukuaan, na kusii ni ini xi'in ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra va'a ni tiaku va na, ndi su ta iyoo na ndixi'i va iyoo na nuu Tata yo Ndioxi.

7 Ra na ka'ndia kun chiñu nuu na ñani yo na ve'e ñu'u ña na saxinu na nuu chiñu ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ña va'a na kañä'a inka yuvi xa'a na ña kuëe ndiaa na ta'an na.

8 Saa chi na ñani yo na xïin kondiaa na ve'e, na kuu na ve'e mii na, saa ra xi'in ña kan ke ndaña'a na mii na ña ndïkun ka na Tata yo Jesucristo, ra ki'vi ka va xa na kan, ña xa na saa, nuu yuvi na ndïkun Tata yo Jesucristo.

9 Ra na ku'va yo, na ndukuaan, na xa ña yo'o kuvi na kuvi chindiee ta'an na ve'e ñu'u xi'in: ta kuu na kua'an uni xiko kuiya ya'a, na ndixiyo indaa yii,

10 xi'in na ka'an to'o yuvi xa'a, xa'a ña ̃xa na ña va'a; ta kuu na vivii sakua'nu se'e, na ̃ndaki'in mani yuvi ve'e, na ̃chindiee ta'an xi'in na ñani yo na ndikun Tata yo Jesucristo xi'in ndinuni nima na, xi'in na ̃chindiee ta'an xi'in na nda'vi ndo'o, xi'in na ̃xa ndia ndia ka tu chiñu va'a va.

11 Ndi su na ku'va yo, na itia, ra ndukuaan na, ra na kundiä'vi vi na kan, ña chindiee ta'an vi kun xi'in na, saa chi ndakunisii tuku va na tanda'a na, ra tanda'a va na, saa ra naa va ini na xa'a ña kindoo na sachiñu na nuu Tata yo Jesucristo.

12 Ra xa'a ña ̃xa na saa ke ni'i na tundo'o sa Tata yo Ndioxi va, saa chi kuëe saxinu na nuu ña kindoo na sachiñu na nuu Tata yo Jesucristo.

13 Ra süvi takua ña yo'o ke ̃xa na, chi tu na chindiee ta'an kun xi'in na, ra xa'a ̃nduxuxan va'a ka va na, ra süvi takua na ̃nduxuxan kuvi na, chi xa'a tu na ña xika na ta ve'e, ta ve'e na, ña tuku tuku ndiko na ndatu'un na xa'a ña ndo'o inka yuvi, ra xa'a tu na ki'vi ni'ni yu'u na xa'a chiñu inka yuvi va.

14 Ra xa'a ña kan ke ̃kuni yu, ña na tanda'a va na ku'va yo na itia, na ndukuaan, ra na kaku tu se'e va na, ra na ki'in ni tu na kuenda xi'in na ve'e va na, saa chi saa ke nï'i yuvi na xïni tu'un Tata yo Ndioxi ña ka'an ki'vi na xa'a yo.

15 Ra su'va ke kachi yu xi'in kun, saa chi sava na ku'va yo, na itia ra ndukuaan na, ra ndakoo va na ña ndikun na Tata yo Jesucristo, ra ndakundikun na timia'a va.

16 Ra tu sava ndia ñani yo, a na ku'va yo, iyoo na si'i na ndukuaan ta'an, ra xiniñu'u na chindiee ta'an va na xi'in na, ña kan ke va'a na satävi na na ve'e ñu'u; ra saa ke va'a tu kuchuun na ve'e ñu'u chindiee ta'an na xi'in na si'i na ndukuaan, na ndinuni va'a xamani nuu.

17 Ra ndia ñani yo, ndia xa'ndia chiñu nuu na ve'e ñu'u ndia vivii saxinu chiñu ña ndiso ndia, ra xika tu ndia ka'an ndoso ndia, ra saña'a tu ndia tu'un va'a xa'a

Tata yo Jesucristo va, ra xiniñu'u na sato'o
ni va na ndia, ra na koo tu ya'vi va ndia.
18 Ra saa ke kachi tu tu'un Ndioxi ña
vaxi nuu tutu yii ña tiaa na xina'a ña
ka'an kachi su'va va: “Chikäa ndo yunu
yu'u sindiki ta xika ri, ña xañu ri nuni
trigo ña sakoyo ri ña”, kachi ña. Ra ka'an
tu tu'un Ndioxi kachi ña su'va va: “Yuvi
na xachiñu, ra xiniñu'u na koo ya'vi va
na”, kachi ña.
19 Ra tu ndia na taxi kuachi xa'a ndia
ñani yo ndia xa'ndia chiñu ve'e ñu'u, ra
xiniñu'u na kundiaka va na uvi a uni yuvi
na ndakuiin xa'a kuachi ña ka'an na, ra
saa ke kuvi tiaa so'o kun ña ka'an na,
ndi su tu köo na ndakuiin xa'a kuachi
ña ka'an na xa'a, saa ra tiäa so'o kun ña
ka'an vi na.
20 Ra tu ndixa ke iyoo va tu kuachi ndia,
ra nuu chitu kua'a na ve'e ñu'u va, na
ka'an kun xi'in ndia ña vä'a xa ndia, ña
va'a na yu'vi inka na, ra na sä na chiñu
ki'vi ta'an ña xa ndia kan.
21 Ra xini va so'o Tata yo Ndioxi,
xi'in Tata yo Jesucristo, xi'in na tatun na
ndikaxin ra, ña xa'ndia yu chiñu nuu kun
ña na sa kun takundi'i ña xa ndika'an yu
xi'in kun, ra vivii na sa kun xi'in takundi'i
va yuvi, ra na ndakäxin kun ndia nii na.
22 Ra te xa tava kun ndia ñani yo ndia
kuiso chiñu ve'e ñu'u, ra na täva ki'vi kun
ndia, chi na ki'in va'a va xini kun ña va'a
na kundaa ini kun yoo kuvi ndia va'a tava
kun, saa chi tu na sa ndia chiñu ki'vi, ra
yo'o va kuvi ra ndiso xi'in ña. Ra na sä
kun ndia nii chiñu ki'vi.
23 Ra xa'a ña ki'in ni kue'e yo'o, ña xaxi
ni ña ini kun, ra na kö'o kun takua tiakuii,
chi na ko'o tu kun lo'o vino va.
24 Ra xa'a ña kan ke te xa tava kun ndia
ñani yo, ndia kuiso chiñu ve'e ñu'u, ra
xa te kachi yu xi'in kun ke na sa va kun,
saa chi va'a ni köo va na taxi kuachi xa'a
yuvi ña xa na chiñu ki'vi, ndi su sava, ra
kama va ndakuni yo na ña xa na ña, ra
sava tu, ra na'a va saa kundaa ini yo xa'a
na.
25 Ra mii saa kuvi tu ña kuu xi'in chiñu
va'a ña xa va na, saa chi sava, ra kama
va kundaa ini yo xa'a ña, ra sava tu ra
kuachi va saa kundaa ini yo xa'a ña, ndi
su takundi'i chiñu ña xa yuvi ra kindöo
se'é ña, chi ndatuvi ndi'i va xa'a ña.

6

Su'va ke xiniñu'u sa yo xi'in na kuna'nu nuu yo

1 Ra takundi'i na ñani yo, na xachiñu
nda'vi köo ya'vi, ra na sato'o ni va na
xito'o na, ña va'a na kä'an ki'vi inka yuvi
xa'a Tata yo Ndioxi, xi'in xa'a tu'un va'a
xa'a Tata yo Jesucristo ña ka'an ndoso yo.
2 Ra tu xa ndakundikun va tu na xito'o
na ñani yo na xachiñu nda'vi köo ya'vi
Tata yo Jesucristo, ra va'a ni saa va ra
na kukuiin vi na ñani yo kan, ña sato'o
na xito'o na, chi ña xiniñu'u sa na ke na
chikaa ni ka na ndiee ña vii ni ka sachiñu
na nuu va na; saa chi xa ñani yo na ku'vi
ini va yo nduu xito'o na. Ra ña ka'an yu
xi'in kun xa'a yo'o kuvi ña na saña'a kun
na ve'e ñu'u, ra na ka'an tu kun tu'un
ndieé ini xi'in va na ña va'a na sa va na
ña.

Su'va ke kuni Ndioxi sa yo

3 Ra tu ndia na saña'a inka ichi maña,
ña kuëe inuu xi'in ña va'a ña xa sakua'a
yo xa'a Tata yo Jesucristo, ra nii inüu tu
ña xi'in ña ndikun va yo,
4 ra na kan, ra na kutiaa xi'in mii va
kuvi na, ra ndia nii lo'o ke xïni vi na.
Chi chiñu na kan ke ndatu'un kuachi na
xi'in inka yuvi xa'a ni ke kuni kachi iin iin
tu'un va; ra xa'a ña yo'o kuvi ña kaku ña
ndukuini ini, xi'in ña saa na xi'in ta'an na,
xi'in ña ka'an kini na xi'in ta'an na, xi'in
ña ndiäa ini ta'an ka na.
5 Ra takundi'i kii ke kanita'an na, ra
niña ña ki'vi va ndakani xini na, ra ña xa
na ke ndakoo va na ña ndaa, ra ndakani
ini na ña koo ni xu'un na xa'a ña sachiñu
na nuu Tata yo Jesucristo va. Ra na
kutä'an vi kun xi'in yuvi na xa sa ñaa.
6 Ra ña ndaa va kuvi ña, ña va'a ni
va koo yo xa'a ña ndikun yo Tata yo
Jesucristo, tu kusii ini yo xi'in ña xa taxi
ra nda'a yo.
7 Saa chi köo mii ña'a ndixaa xi'in vi yo
nuu ña yuuvi yo'o te kaku yo, ra ndia nii
lo'o tu ña küvi ku'un xi'in yo te xa na kuvi
va yo;
8 ndi su tu iyoo ña xixi yo, xi'in tikoto
yo, ra xa nani xi'in ña yo'o ke na kusii ni
ini va yo.
9 Ndi su yuvi na kotoo ni kukuika,
ra kuchüun vi na, chi sanda'vi va ña

ndiva'a na. Ra xa'a na ⌧xa na chiñu ña
ki'vi va, ra mii chiñu kan ke sandi'i va'a
xa'a va na.
10 Saa chi tio'o takundi'i ña vä'a va kuvi
ña kotoo ni yuvi kukuika na; ra xa saa ke
ndo'o va sava na ña ndakunisii ni na ña
koo xu'un na, saa ra naa ini va na xa'a ña
ndikun na Tata yo Jesucristo, ra ña ndo'o
na ke ndini'i na tundo'o, ña ⌧tixu'vi va
na.

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ña vivii na sa ra

11 Ndi su yo'o, ñani Timoteo, ra ña kuu
kun ra xachiñu nuu Tata yo Ndioxi, ra na
sä kun chiñu ki'vi kan. Chi ña xiniñu'u
sa kun ke na sa kun chiñu ndaku, xi'in ña
sa kun ña kuni Tata yo Ndioxi, xi'in ña
kundiaa ini kun Tata yo Jesucristo, xi'in
ña ku'vi ini kun kuni kun inka yuvi, xi'in
ña sa ndiee ini kun nuu ndia ndia ka
tundo'o, xi'in ña sato'o kun inka yuvi.
12 Ra na chikaa ni ka kun ndiee ña
kandixa kun Tata yo Jesucristo; ra na sa
nduxa kun, ra saa ke ni'i kun ña kutiaku
kun ndia ndikaa ndiku'un, saa chi xa'a
ña kan ke kana Tata yo Ndioxi yo'o va,
ra kua'a ni tu yuvi xini ña ndakuiin kun
xa'a ña ndikun kun Tata yo Jesucristo va.
13 Ra ⌧xito'ni va Tata yo Ndioxi, ra ⌧taxi
ña tiaku takundi'i ña'a ña iyoo, ra xito'ni
tu Tata yo Jesucristo, ra ndakuiin ña kuu
ra rey nuu na judío ta nditakatu'un ra
Poncio Pilato va ra,
14 ña ⌧xa'ndia yu takundi'i chiñu yo'o
nuu kun vichin, ra na kandixa kun ña
xi'in ndinuni nima kun, ra saa ke ndia nii
yuvi nï'i ka'an ki'vi xa'a kun kii vichin, iin
saa ndia kii ña nandiko Tata yo Jesucristo
kixi ra,
15 ra te xa na tandiaa kii ña ⌧kuni mii
va Tata yo Ndioxi kuvi ña nandiko Tata
yo Jesucristo kixi ra. Ra ra ka'nu ni na
kuu Tata yo Ndioxi, ra kuu mii takundi'i
ndiayu, ra ⌧xa'ndia chiñu nuu takundi'i
na ⌧xa'ndia chiñu, ra chee nuu takundi'i
yuvi.
16 Ra kan kuvi indaa Ndioxi, ra tiaku
iin takundi'i kii, ra nuu ye'e, nuu tändiaa
ndia nii yuvi va ke iyoo ra. Ra ndia nii tu
yuvi täan kuni ña'a va, ra nii küni va tu
na ra. ¡Ra kuenda mii ra kuvi ña to'o,
xi'in ndiee ndia ndixaa kii ndia ndixaa
tiempo va! Saa koo.
17 Ra na ñani yo, na kuu na kuika iyoo
xu'un nuu ña yuuvi yo'o, ra na ka'an kun
xi'in na ña na kutiäa ni ini na xi'in xu'un
na, ra nii na kundiäa ni tu ini va na ña,
saa chi ña ndi'i xa'a va kuvi ña. Ra ña
xiniñu'u sa na ke na kondiaa ini na Tata
yo Ndioxi ra tiaku va, saa chi ra kan kuvi
ra ⌧taxi takundi'i va ña'a ña xamani nuu
yo ña va'a na kuniñu'u yo ña, ra kusii ni
ini yo xi'in ña.
18 Ra ña xiniñu'u ka'an kun xi'in na
ñani yo na kuika ke vivii va na sa na
xi'in xu'un na, ra na kuika xi'in chiñu va'a
va ke na kuu na, ra na koo nduvi tu na
ña chindiee ta'an na xi'in inka yuvi, ra
ndata'vi tu na ña'a ña kuu mii na xi'in
inka yuvi va.
19 Ra tu na sa na ña yo'o, ra saa ke kuvi
kuu na, na kuika ndixa kii ña vaxi, ra ni'i
tu na ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un
va.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in ra Timoteo

20 Ñani Timoteo, vivii va na kuniñu'u
kun ña xinituni, ña taxi Tata yo Ndioxi
nda'a kun, ña sa kun chiñu ña kuni ra.
Ra na tiäa so'o kun tu'un ña ka'an yuvi
na kuëe kandixa Tata yo Jesucristo, saa
chi tiaa ni va xa xini na xa'a tu'un Tata
yo Ndioxi xi'in ña xinituni mii na, ndi su
mii ña ndaa, ra ndia nii lo'o ke xïni vi na;
21 ra xa'a ña xiin sava na tiaa so'o ña
ka'an yuvi kan, ra xa ndakoo va na ña
ndikun na Tata yo Jesucristo vichin.
Ra ña va'a ña kuu mii Tata yo Ndioxi
na koo xi'in kun. Saa koo.

Tutu ña uvi ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a ra Timoteo

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in ra Timoteo

1 Yu'u, ra Pablo, ra kana Tata yo Ndioxi,
ña xika yu chiñu yu nuu Tata yo Jesu-
cristo, ña xika yu ka'an ndoso yu nuu inka
yuvi xa'a ña kindoo Tata yo Ndioxi ña taxi
ra ña kutiaku yo xa'a ña xa nduu yo iin
xi'in Tata yo Jesucristo
2 kuvi ra tiaa tutu yo'o, kuxaa ña nda'a
kun ñani lo'o Timoteo, ra iyoo ta ku'va
iyoo se'e yu, xa'a ña ndikun kun Tata yo
Jesucristo. Ra mii va Tata yo Ndioxi, xi'in
Tata yo Jesucristo na taxi ña nda'vi ini,
xi'in ña va'a nda'a kun, ña va'a vii ni na
koo kun.

Ndataxi ra Pablo tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ra Timoteo

3 Ñani lo'o Timoteo, ndataxi ni yu
tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi xa'a kun, ra
nuu ra kan ke xachiñu yu xi'in ndinuni
nima yu, ta ku'va xa na xii xikua yu
xina'a. Ra ni kuëe naa ini yu xa'a kun chi
ñuu ka'ñu va ndaka'an yu xa'a kun, ra
ndataxi ni yu tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi
xa'a kun.
4 Ra te ndaka'an yu xa'a ña kusuchi ni
ini kun, ra xaku kun, te nindiayu ta'an
yo, ra kuni tuku va yu ña kuni yu yo'o
ña va'a na kusii ni ini yu.
5 Saa chi ndaka'an ni yu xa'a ña ndinuni
ni ndikun kun Tata yo Jesucristo. Ra ña
xitan kun Loida, xi'in ña si'i kun Eunice
kuvi na nuu xindikun Tata yo Jesucristo,
ra kundaa kaxi tu ini yu ña ndikun kun
ra ta ku'va xindikun na kan va ra.

Na kukä'an nuu yo xi'in tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo

6 Ra xa'a ña kan ke kuni yu taxi yu
xini kun, ña na kuniñu'u kun ña xinituni
ña ndaki'in kun xa Tata yo Ndioxi, te
chindu'u yu nda'a yu xini kun.
7 Saa chi nditäxi Tata yo Ndioxi Tachi Yii
ra nda'a yo ña kuu yo yuvi iyo, chi ña taxi
ra Tachi Yii ra nda'a yo, ra ña va'a ndaku
na koo ini va yo kuvi ña, xi'in ña ku'vi ini
yo inka yuvi, xi'in ña vivii kutiaku yo.
8 Ra na kukä'an nuu kun ña ndakuiin
kun xa'a tu'un va'a xa'a Tata yo Jesu-
cristo, ra nii na kukä'an tu nuu kun xa'a
yu'u ña ndikaa yu ve'e kàà xa'a va ra. Chi
ña xiniñu'u sa kun ke na kuiin va kun ña
ndo'o kun, xa'a ña kaka kun ka'an ndoso
kun tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo. Saa
chi mii va Tata yo Ndioxi taxi ndiee kun
ña va'a sa ndiee ini kun ña sando'o na
yo'o.
9 Saa chi mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra
sakaku yoo, ra kana ra yoo ña kuu yo na
ñuu ra na yii, ndi su süvi xa'a ndia iin
chiñu va'a ña xa yo kuvi ña ndikana ra
yoo. Chi xa'a ña kuni ra ndaña'a ra ña
ku'vi ini ra xini ra yoo, xa'a ña xa nduu
yo iin xi'in Tata yo Jesucristo va kuvi ña
xa ra saa xi'in yo. Ra xa ku'vi ini Tata yo
Ndioxi xini yoo te kumani ka kukava xa'a
ña yuuvi vi.
10 Ra vichin, xi'in ña xa Tata yo Jesu-
cristo ña kixi ra sakaku ra yoo va kuvi ña
ndaña'a Tata yo Ndioxi ña ku'vi ni ini ra
xini ra yoo. Ra mii va Tata yo Jesucristo
kuvi ra sandi'i xa'a ndiee ña xa'ni, ra xi'in
tu'un va'a xa'a mii va ra kuvi ña taxi ra ña
tiaku yo, ra ña tiaku yo vichin, ra kuëe
ndi'i ka xa'a ña.
11 Ra tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo,
ña ka'an yu xa'a yo'o va kuvi ña kuni Tata
yo Ndioxi ña na ka'an ndoso yu, ra xa'a
ña kan va ke kana ra yu'u, ña kaka yu
chiñu nuu ra, ra kuu tu yu, ra saña'a yuvi
na küu judío va.
12 Ra xa'a ña yo'o ke ndo'o yu ña ndikaa
yu ve'e kàà vichin va, ndi su kukä'an vi
nuu yu, saa chi xa kundaa va ini yu yoo
kuvi ra ndiaa ini yu, ra kundaa kaxi tu ini
yu ña kuu mii ra ndiee ña sandutia ndoso
ra tu'un ra ña sakuiso chiñu ra yu'u ka'an
ndoso yu ku'un ña nuu iinii kuvi ña yuuvi
va, ra kuni so'o na ña ndia kii ña nandiko
mii ra kixi va ra.
13 Ra ña xa saña'a yu yo'o, ra iin ita niñu
ña va'a ña xiniñu'u sa va kun kuvi ña, ta
kuu ña kondiaa ini kun Tata yo Ndioxi,
xi'in ña ku'vi ini kun inka yuvi xa'a ña
xa nduu yo iin xi'in Tata yo Cristo Jesús.
14 Ra mii Tachi Yii ña iyoo nima yo,
na chindiee ta'an xi'in kun ña va'a na

kuchuun kun ndakuiin kun xa'a ña va'a,
ña sakuiso chiñu Tata yo Ndioxi yo'o xi'in.
15 Ra xa kundaa va ini kun, chi takundi'i
va na ta'an yo na ndee chi Asia, ra ndakoo
nda'a va na yu'u; ta kuu ra Figelo, xi'in ra
Hermógenes.
16 Ra ka'an ni yu xi'in Tata yo Ndioxi
ña na taxi ra ña va'a koo xi'in na ve'e ra
ñani yo Onesíforo, saa chi kua'a ni va ichi
chikaa ra tu'un ndiee ini xi'in yu, ra nii
ndikukä'an tu nuu ra xi'in va yu xa'a ña
ndikaa yu ve'e kàà.
17 Saa chi te kixi ra ñuu Roma yo'o ra iin
nani nani va ndixika ra nanduku ra ve'e
kàà nuu ndikaa yu, ra ndiakua ndani'i va
ra yu'u.
18 Ra mii Tata yo Jesucristo na kunda'vi
ini kuni ra ñani yo, Onesíforo, te xa na
xaa kii ña sayukun Tata yo Ndioxi kuachi
xi'in na yuuvi yo'o. Ra xa kundaa tu ini
mii va kun, chi chindiee ta'an ni va ra
xi'in yo te ndixiyo yu ñuu Éfeso ñaa.

2

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ña na kuu ra iin soldado ra ndinuni ni xachiñu nuu Tata yo Jesucristo

1 Ñani lo'o Timoteo, ña nda'vi ini ña
taxi Tata yo Ndioxi iyoo xi'in yo xa'a ña
xa nduu yo iin xi'in Tata yo Jesucristo, na
taxi ndiee kun ña va'a ndaku ni na koo
kun nuu ndia ndia ka tundo'o.
2 Ra tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo
ña xini so'o kun saña'a yu kua'a ni yuvi
ke na saña'a tu yo'o va ndia ñani yo, ndia
ndinuni ni ndikun Tata yo Jesucristo, ndia
ki'in kun kuenda kuchuun saña'a, ña va'a
na saña'a ndia inka yuvi.
3 Ra ña iyoo kun ta ku'va iyoo iin
soldado ña ndikun kun Tata yo Jesucristo,
ra na kuiin va kun ña ndo'o kun xa'a ra,
ta ku'va ndo'o yu'u.
4 Saa chi ndia nii soldado ndia kuni
kindoo va'a nuu ra soldado, ra kuchee
nuu ndia, ra kuë ndakundi'i vi ini ndia
kan xa'a inka chiñu, chi ña xa ndia
ke ndi'i ini ndia ña xa ndia chiñu ña
xa'ndia ra kuchee nuu va ndia.
5 Ra saa ke kuu tu xi'in yuvi na sasiki
ña ke'e ta'an va na, saa chi küvi vi
ndaki'in na ña'a ña iyoo nduvi ndaki'in
na, tu kuë xa na ta ku'va ka'an mii
ndiayu ña ka'an xa'a ña sasiki na.
6 Ra saa ke kuu tu xi'in yuvi na chi'i
ndia ndia ka tu kui'i va, chi xi'na ka
ndakundiee va'a va na xachiñu na, ra
saa vi ke koo ña'a kan kaxi na.
7 Ra vivii va na ndakani xini kun xa'a
tu'un ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ra mii
va Tata yo Jesucristo chindiee ta'an xi'in
kun, ra kundaa ini kun xi'in takundi'i va
ña.
8 Ra ndia nii lo'o na näa ini kun xa'a
Tata yo Jesucristo, ra ndatiaku nuu ña
xa'ni, ra kuu ndise'e ra rey David. Ra
mii tu'un va'a yo'o kuvi tu ña ka'an
ndoso yu'u nuu takundi'i yuvi va.
9 Ra tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo
ña ka'an yu xa'a xi'in kun yo'o, kuvi ña
ndo'o ni yu xa'a vichin, ra ndia nu'ni yu
xi'in yo'o kàà va, ña ndikaa yu ve'e kàà
vichin; ra va'a ni saa ndo'o va yu, ndi su
ndikäa vi tu tu'un Tata yo Ndioxi ve'e kàà,
ra ni kuë nu'ni va tu ña.
10 Ra xa'a ña kan ke xa ndiee ni va
ini yu ña ndo'o ni yu vichin, ña va'a
na kuxixa ini yuvi na ndikaxin Tata yo
Ndioxi, ra kaku na sa Tata yo Jesucristo,
ra koo na xi'in ra nuu nduvi ni kaa, ra
kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un.
11 Ra tu'un ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ra
ña ndaa ni va kuvi ña:
Tu xa ndixi'i yo xi'in Tata yo Jesucristo, ra
kutiaku tu yo xi'in va ra;
12 ra tu kuë ndiko ini yo ña ndo'o tu yo
xa'a ra, saa ra ni'i tu yo koo yo xi'in
ra nuu xa'ndia ra chiñu va.
Ra tu tise'e tu'un tu yo xa'a ra nuu yuvi,
ra ndakoo tu yo ña ndikun va yo
ra, saa ra tise'e tu'un tu ra kan xa'a
yoo va nuu Tata ra Ndioxi.
13 Ra va'a ni saxïnu va yoo ña kindoo yo
sa yo, ndi su ra kan, ra saxinu ra
takundi'i va ña kindoo ra sa ra.
Saa chi Tata yo Ndioxi, ra takundi'i ña
ka'an ra, ra saxinu ndi'i va ra ña.

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ña vivii va na sachiñu ra nuu Tata yo Ndioxi

14 Ra na ka'an kun xi'in na ñani yo, ña
xito'ni va Tata yo Ndioxi, ña ka'an kun
xi'in na, ña na näa ini na xa'a ña ka'an
yu xi'in kun yo'o, ra na ka'an kun xi'in
na, ña na ndatü'un kuachi na xa'a ndia

ndia ka tu'un, saa chi ña ndatu'un kuachi
na, ra köo ya'vi ndiaa vi ña, saa chi tu saa
na sa na, ra yuvi na sakan xini so'o tu'un
Tata yo Ndioxi va kuvi na sandi'i na xa'a.
15 Ra na sa nduxa kun, ña kuu kun iin
tiaa, ra xa ña kuni mii Tata yo Ndioxi, ña
va'a na köo ña kuka'an nuu kun xi'in te
xa na xaa kun nuu ra. Ra na sakua'a kun
ña vivii kundaa ini kun xi'in tu'un Tata
yo Ndioxi, ra saa ke kuvi vivii tu ndakani
va kun ña.
16 Ra na kutä'an kun xi'in yuvi na
ndatu'un tu'un ña köo ya'vi ndiaa, saa chi
tu'un ña ndatu'un na kan, ra ña sakuxika
va'a ka va kuvi ña na nuu Tata yo Ndioxi.
17 Saa chi tu'un chi'ña ña ndatu'un yuvi
kan, ra iin ta iyoo kue'e tia'yu va iyoo ña,
saa chi iin vichin vichin va ndutia ndoso
ña kua'an ña. Ra ra Himeneo xi'in ra
Fileto kuvi ndia saña'a tu'un chi'ña kan,
18 ra ña xa ndia ke ndakoo va ndia tu'un
va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ña ndaa,
ra ndakundikun ndia tu'un chi'ña va,
ña xika ndia ka'an ndia ña xa ndatiaku
takundi'i va na ndii, ña sanda'vi ndia na
ñani yo na ndikun Tata yo Jesucristo.
19 Ndi su tu'un Tata yo Ndioxi, ra ña
ndaa va kuvi ña, ra iin ta ku'va iyoo yuu
ña kutu ni ñu'u xa'a ve'e va ke iyoo ña,
ra ndu'u tu'un ña kachi su'va sata ña:
“Xini va Tata yo Jesucristo yuvi na kuu
kuenda ra”, kachi ña, ra, “Na ndikun ichi
ra, ra xiniñu'u na ndakoo va na ña vä'a.”
20 Ra xa xini va kun, chi iin ve'e ka'nu
ña kuu ve'e iin ra kuika, ra kua'a ni va
nuu nda'a chiñu ña xiniñu'u na ta xixi na
iyoo, sava ña kuva'a xi'in yuu oro, xi'in
yuu plata, ra sava tu ña kuva'a xi'in itun,
ra saa tu xi'in ndia'yu va; ra nda'a chiñu
ña kuva'a xi'in oro, xi'in ña kuva'a xi'in
plata kuvi ña xiniñu'u na ta kuu ndatava
na viko va, ra ña kuva'a tu xi'in itun, xi'in
ña kuva'a xi'in ndia'yu kuvi ña xiniñu'u
na xi'in chiñu ña nuu va.
21 Ra tu na kuïin kun ña tiaa so'o kun ña
ki'vi ña saña'a ndia maña, ra saa ke kuvi
kuu kun ta ku'va iyoo nda'a chiñu ña va'a
ña xiniñu'u na nuu ndatava na viko. Ra
koo yaa tu nima va kun, ra koo nduvi kun
ña va'a kuniñu'u Tata yo Ndioxi yo'o, ña
va'a sa kun ndia ndia ka chiñu ña va'a
nuu ra.
22 Ra na sä kun takundi'i nuu chiñu ki'vi
ña xa na itia, chi ña xiniñu'u sa kun ke
na sa kun chiñu va'a va, ra na kondiaa
ni tu ini kun Tata yo Jesucristo va, ra na
ku'vi tu ini kun kuni kun inka yuvi va, ra
vivii tu na kuta'an kun xi'in va na, ra xi'in
na ñani yo na ndinuni ni ndikun Tata yo
Jesucristo va ke na kuta'an kun.
23 Ra na tiäa so'o kun ta ndatu'un na
xa'a chiñu ki'vi ña köo ya'vi ndiaa, saa
chi ña xa ña kan ke, sakanita'an ña yuvi
va.
24 Saa chi ña va'a na kuu kun iin tiaa,
ra xachiñu nuu Tata yo Jesucristo, ra küvi
vi kaka kun chikaa kun kuachi xi'in inka
yuvi; chi ña xiniñu'u sa kun ke vivii va
na kuta'an kun xi'in takundi'i va yuvi. Ra
xiniñu'u kuu tu kun, iin ra vivii saña'a
inka yuvi va; ra xiniñu'u na kuiin tu kun
ndo'o va kun, ndi su na kä'an kuachi kun
xa'a ña ndo'o kun,
25 ra vivii tu na ndataxi kun xini yuvi na
xïin kandixa va, ra a íin ña saa nandiko
va ini na sa Tata yo Ndioxi, ra kundaa ini
na xa'a ña ndaa,
26 ra ndukaxi ini na, ra saña ndika na
nda'a timia'a, saa chi nda'a ri kan va ke
ñú'u na, ra ta iyoo ve'e kàà va ke iyoo ña
ñú'u na, ra xa ri ta ku'va kuni mii va ri
xi'in na.

3

Te xa na kuyachin ndi'i xa'a ña yuuvi ra niña chiñu ki'vi va sa yuvi

1 Ra xiniñu'u ni tu kundaa ini kun xa'a
ña yo'o va, ñani Timoteo: vaxi kii, ra
kua'a ni ña u'vi kixi nuu ña yuuvi yo'o.
2 Saa chi kii kan, ra xa'a sava yuvi ña
ndakundi'i ni ini na takua xa'a mii va na,
ña va'a ni koo na kuni na, ra kuni na ña
koo ni tu xu'un va na, ra kutiaa ni tu ini
na xi'in mii va na, ra ndakani tu ini na
ña ndiaa ya'vi ni ka na nuu inka yuvi, ra
kaña'a tu na xa'a Tata yo Ndioxi va, ra
kuïin tu na kandixa na na iva si'i va na,
ra nii kusïi tu ini na xi'in ndiee ña chikaa
inka yuvi xi'in na, ra nii ña kundikun na
Tata yo Ndioxi ke kuïin vi na,
3 ra nii kü'vi tu ini na kuni na yuvi va,
ra nii kuïin tu na ña koo ka'nu ini va na;
ra niña tu'un chi'ña va ndatu'un na, ra nii
kuchüun tu na ña ka'nu na mii va na, ra
ndiva'a ni tu koo ini va na, ra kanita'an
tu na xi'in yuvi na xa chiñu va'a va.

4 Ra xiko ta'an tu na xi'in yuvi na ita'an
mani ni xi'in va na, ra nii kuëe iyo tu koo
ini va na, ra kutiaa ni tu na xi'in ña xini
va na, ra ndakunisii tu na takundi'i ña'a
ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, ra kuïin tu
na kundikun na Tata yo Ndioxi va.
5 Ra iin sa ndaña'a na mii na ña ndinuni
ni ndikun na Tata yo Ndioxi, ndi su chiñu
ki'vi ña sa va na ke ndaña'a ña'a ña kuëe
tiaku na ta ku'va kuni Tata yo Ndioxi.
Ra ndia nii lo'o ke na kutä'an mani kun
xi'in vi yuvi na sa saa kan,
6 saa chi ta'an yuvi na ka'an yo xa'a
yo'o kuvi tu ndia kua'an ki'vi ta ve'e ta
ve'e na si'i, na vita ini, na iyoo kua'a ni
kuachi, ra sanda'vi ndia na. Ra na si'i
yo'o, ra takundi'i nuu chiñu ki'vi ña kotoo
iki kuñu va na ke xa'ndia chiñu nuu na.
7 Ra iin takundi'i kii ke kuni na sakua'a
na ña xaa va, ndi su xa saa küvi tandiaa
na ña kundaa ini na xa'a ña ndaa vi.
8 Ra ndia saña'a ña maña yo'o, ra ña
ndaa va ke kundasi ndia, chi ta ku'va
xa ra Janes, xi'in ra Jambres, ña ndixïin
ndia kandixa ndia ña ndika'an ra Moisés
xina'a va ke xa ndia. Ra yuvi na xa saa
kan, ra ña ndi'i xa'a va kuvi ña xinituni
na, ra nii Tata yo Ndioxi ndïkun ka vi na.
9 Ndi su xïnu vi ña kuni na, saa chi
kundaa ini takundi'i va yuvi ña kuu na,
na ki'vi, ta ku'va ndo'o ndia uvi, ndia
ndixïin kandixa ña ndika'an ra Moisés
xina'a.

Ka'an ka ra Pablo xi'in ra Timoteo xa'a chiñu ña xiniñu'u sa ra

10 Ndi su yo'o, ñani, ra xa kundaa va
ini kun ndia ku'va ke iyoo tu'un Tata yo
Ndioxi ña saña'a yu, ra kundaa tu ini kun
ndia ku'va ke tiaku va yu, ra xini tu kun
ndia ña ke kuni yu sa va yu. Ra kundaa
tu ini kun ña ndikun yu Tata yo Jesucristo
va, ra kundaa tu ini kun ña xa ndiee ni
ini va yu, ra kundaa tu ini kun ña ku'vi
ni ini yu xini yu inka yuvi va, ra kundaa
tu ini kun ña xa ndạkụ ni ini yu nuu
takundi'i ña ndo'o va yu,
11 ra kundaa tu ini kun ña xa ndiee
ni ini yu ña taxi na yu'u, ra saa tu xi'in
ña sando'o na yu'u va, ra xa kundaa va
ini kun ña ndo'o yu ñuu Antioquía, xi'in
ñuu Iconio, ra saa tu ñuu Listra va; ndi su
mii va Tata yo Jesucristo sakaku yu'u nuu
tundo'o ña ndo'o yu ñuu kan.
12 Ra xa kundaa ini yo, chi takundi'i
yuvi na kuni kutiaku ta ku'va kuni mii
Tata yo Jesucristo, ra ndo'o ni va na, chi
taxi va na sa yuvi;
13 ndi su yuvi vä'a, yuvi chi'ña tu'un, ra
ta iin iin kii ra na nduu ña'a va'a ka va
kuvi na, saa chi ña sa na ke sanda'vi na
yuvi, ra inka tu yuvi sanda'vi ta'an xi'in
mii va na.
14 Ndi su yo'o, ra ña xiniñu'u sa kun ke
vivii va na kundikun kun ña xa sakua'a
kun, saa chi xa kundaa va ini kun ña kuu
ña ña ndaa, xa'a ña xa kundaa ini kun
ña kuvi kundiaa ini kun yuvi na saña'a
ña yo'o.
15 Ra na ndaka'an kun, chi te lo'o vi
kun ke kundaa ini kun xa'a tu'un Tata yo
Ndioxi ña tiaa na xina'a, ra ña kan kuvi
ña kuchuun taxi ña ndichi nda'a kun, ña
va'a na kondiaa ni ka ini kun Tata yo
Cristo Jesús, ra sakaku ra yo'o.
16 Takundi'i tu'un ña vaxi nuu tutu yii,
ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndika'an
ni'ni xini yuvi, ra tiaa na ña. Ra va'a
ni ña, saa chi saña'a ña yoo, ra ka'an
tu ña xi'in yo xa'a ña vä'a xa va yo, ra
ndasayukun tu ña yoo va, ra saña'a tu
ña yoo ña sa yo chiñu va'a va,
17 ra suvi mii tu'un yo'o ke xiniñu'u
Tata yo Ndioxi, ña xa nduvi ra na ñuu ra,
ña saña'a ra na, ña va'a na koo nduvi
na ña sa na takundi'i nuu chiñu va'a, ña
kuni mii va ra.

4

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ña na kutüvi ra ña ka'an ndoso ra

1 Ra xito'ni va Tata yo Ndioxi, ra saa
tu Tata yo Jesucristo, ra kuu rey, ra kixi
sayukun kuachi xi'in yuvi na tiaku, ra saa
tu xi'in na ndii va, ña xa'ndia yu chiñu
nuu kun vichin
2 ña na ka'an ndoso kun tu'un va'a xa'a
Tata yo Jesucristo; ra iin takundi'i kii va
na koo nduvi kun ña ka'an kun xi'in yuvi,
ra va'a ni xiin na, ra va'a ni xïin va tu
na, ndi su ña xiniñu'u sa kun ke na ka'an
kun xi'in va na. Ra na ndasayukun kun
na te xa na chiñu ki'vi, ra na ka'an tu
kun xi'in na ña na nandiko ini na xa'a
kuachi va na, ra vivii tu na chikaa kun
tu'un ndiee ini xi'in va na, ra na saña'a
tu kun na ndia ku'va ke xiniñu'u kutiaku

va na, ra ka'nu ni na koo ini kun xi'in na
ña va'a na sakua'a na.
3 Saa chi vaxi kii, ra kuïin ka vi yuvi
ña kuni so'o na tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo; chi ña sa na ke ndakundikun
na ña kuni mii va na, ra xa'a ña kan ke
xa'a na nduku na tiaa ndia saña'a ta ku'va
kuni mii va na, ña va'a na kusii ini na
xi'in chiñu ki'vi ña □xa na.
4 Ra ndakoo va na tu'un va'a xa'a Tata
yo Jesucristo, ra ndakundikun na tu'un
chi'ña, ña köo ya'vi ndiaa va.
5 Ndi su ña xiniñu'u sa yo'o ke kaxi
kaxi va na koo xini kun xa'a takundi'i va
chiñu, ra na kuayü'vi kun ña ndo'o kun
xa'a Tata yo Jesucristo, chi ña sa kun ke
na kundi'i ini kun ña ka'an ndoso kun
tu'un va'a xa'a ra nuu yuvi va, ra vivii va
na saxinu kun nuu chiñu ña taxi Tata yo
Ndioxi nda'a kun.
6 Ra na kundaa ini kun vichin ñani lo'o
Timoteo, saa chi yu'u, ra xa ndinumi ni va
ka'ni na yu'u, ña koo yu ta ku'va □xa na
xi'in kiti ri xa'ni na soko na nuu Tata yo
Ndioxi; saa chi xa ndixaa va kii ña ka'ni
na yu'u.
7 Ra va'a va, saa chi tiaa ni va xa
nduxa yu ña xa yu chiñu ña kuni Tata yo
Jesucristo. Ra vichin, ra ta ku'va □ndo'o
iin tiaa ra xakanaa xinu va ke □ndo'o yu,
ra ndia nii lo'o tu nindïko ini va yu, ra nii
ndikuñäa tu yu ña □ka'an ndoso yu tu'un
va'a xa'a Tata yo Jesucristo va.
8 Ra xa'a ña kan ke vichin, ra xa iyoo
nduvi va iin ña va'a, ni'i yu, ra mii va Tata
yo Jesucristo, ra ndaku ni xayukun kuachi
kuvi ra taxi ña nda'a yu te xa na nandiko
ra kixi tuku ra; ra süvi takua yu'u kuvi ra
ni'i ña va'a kan, chi ni'i tu takundi'i yuvi
na ndiatu ña kixi va ra ña.

Chiñu ña xa'ndia ra Pablo nuu ra Timoteo

9 Ra na sa nduxa kun ña kama ni va kixi
kun koto'ni kun yu'u.
10 Saa chi ra Demas, ra ndakoo nda'a
va ra yu'u, saa chi ndakunisii ni ka va
ra, ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra
ndaki'in ra kua'an ra chi ñuu Tesalónica
va. Ra ra Crescente, ti'vi yu kua'an tu chi
Galacia va, ra ra Tito tu ti'vi yu kua'an chi
Dalmacia va.
11 Ra ndia takua indaa ra Lucas va kuvi
ra nindoo íin xi'in yu. Ra na ndanduku
kun ra Marcos ra na kundiaka kun ra kixi
ra xi'in kun te xa na kixi kun, ña va'a na
chindiee ta'an ra xi'in yu ña sachiñu ra
nuu Tata yo Ndioxi.
12 Ra ra Tíquico tu ṭi'vi yu kua'an chi
ñuu Éfeso va.
13 Ra te xa na kixi kun, ra na kixi
tikachi lo'o ña isukun yu, ña ndakoo yu
ve'e ra Carpo ñuu Troas xi'in kun, ra saa
tu takundi'i tutu nuu vaxi tu'un Tata yo
Ndioxi va, ra ña na ndaka'an ni ka kun
xa'a kuvi ñii kiti ña vaxi suvi tu'un Tata
yo Ndioxi nuu va.
14 Ra ra Alejandro, ra xachiñu xi'in kàà,
ra tiaa ni kua'a chiñu ki'vi xa ra xi'in yu,
ndi su mii va Tata yo Jesucristo ndacha'vi
ña'a xa'a ña xa ra xi'in yu.
15 Ra na kondiaa ni kun mii kun nuu
ra, saa chi tiaa ni ndaku chikaa ra kuachi
xi'in tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña
ka'an ndoso yo.
16 Ra te ndixa'an yu nuu na chiñu ichi
ña nuu, ña ndakuiin yu xa'a yu nuu na,
ra ndia nii ndia ñani yo ndichikäa ndiee
xi'in yu; chi ña xa ndia ke ndakoo nda'a
va ndia yu'u. Ra mii ka Tata yo Ndioxi na
koo ka'nu ini xa'a va ndia.
17 Ra va'a ni saa xa va ndia, ndi su
mii va Tata yo Jesucristo kuvi ra chindiee
ta'an xi'in yu, ra taxi tu ra ndiee va yu,
ña va'a ndika'an ndoso yu tu'un va'a xa'a
ra nuu yuvi, ra takundi'i va yuvi na küu
judío xini so'o ña. Ra su'va va ke xa Tata
yo Jesucristo ña sakaku ra yu'u nuu ña
kuvi yu, ra ndia ta ku'va ndo'o iin tiaa ra
ndisaña nda'a ndika'a va ke ndo'o yu.
18 Ra kundaa kaxi va ini yu ña sakaku
va Tata yo Jesucristo yu'u nuu ña vä'a,
ra kondiaa tu ra yu'u iin saa ndia kii, ña
ku'un yu koo yu xi'in ra ndivi nuu xa'ndia
ra chiñu va. ¡Ra ra ka'nu ni na kuu Tata
yo Jesucristo ndia ndikaa ndiku'un! Saa
koo.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in ra Timoteo

19 Ra na ka'an ndioxi kun xi'in ña ku'va
yo Priscila, ra saa tu xi'in ra ñani yo
Aquila, ìị va ña, ra saa tu na ve'e ra ñani
yo Onesíforo va.
20 Ra ra ñani yo Erasto nindoo ñuu
Corinto, ra ra ñani yo Trófimo ndakoo yu
ñuu Mileto va, saa chi kue'e va ki'in ña'a,

ra ndiee ni ndo'o ra, ra xa'a ña kan va ke
nindoo ra kan.
21 Ra na sa nduxa ni kun kixi kun te
kumani ka xa'a ndaki'in yoo savi, ñani.
Ra ti'vi ni tu ra ñani yo Eubulo va tu'un
ndioxi kuxaa ña nuu kun, ra saa tu ra
ñani yo Pudente va, ra saa tu ra ñani yo
Lino va, ra saa tu ña ku'va yo Claudia va,
ra saa tu takundi'i ka na ñani va yo.
22 Ra mii va Tata yo Jesucristo na koo
xi'in kun, ra na taxi tu Tata yo Ndioxi ña
va'a kuta'vi takundi'i va ndo. Saa koo.

Tutu ña tiaa ra Pablo, ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a ra Tito

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in ra Tito

1 Yu'u, ra Pablo, ra xachiñu nuu Tata
yo Ndioxi, ra xika tu yu chiñu nuu Tata
yo Jesucristo va, kuvi ra tiaa tutu yo'o
kuxaa ña nda'a kun, ñani Tito. Ra mii va
Tata yo Ndioxi kuvi ra ndikaxin yu'u, ra
xa'ndia ra chiñu nuu yu ña na kaka yu
chindiee ta'an yu xi'in na ñuu ra, ña va'a
ndinuni ni ka na kandixa na ra, ra saa tu
ña vivii na kundaa ini na ña ndaa xa'a
Tata yo Jesucristo va, ña va'a na kutiaku
na ta ku'va kuni mii Tata yo Ndioxi.
2 Ra mii ña ndaa yo'o kuvi ña taxi ndiee
na ña kondiaa ini na ña ni'i na ña kutiaku
na ndia ndikaa ndiku'un va, saa chi saa ke
kindoo mii Tata yo Ndioxi te kumani ka
kukava xa'a ña yuuvi vi. Ra na kundiaa
ini yo ra, chi ta kindoo ra ke sa va ra.
3 Ra Tata yo Ndioxi, ra sakaku yoo, ra
vichin ke kuni mii ra ndaña'a va ra tu'un
va'a xa'a Tata yo Jesucristo nuu takundi'i
yuvi, ra xa'a ña kan ke ti'vi ra yu'u, ña na
kaka yu ka'an ndoso va yu ña.
4 Ra tiaa yu tutu yo'o ña kuxaa ña
nda'a kun ñani Tito, ra iyoo ta ku'va
iyoo se'e yu xa'a ña ndikun kun Tata yo
Jesucristo, ra ña kuni yu ke vii ni na koo
va kun, ra na koo ña va'a, xi'in ña nda'vi
ini ña kuu mii Tata yo Ndioxi xi'in Tata
yo Jesucristo xi'in kun.

Su'va ke na sa ndia xa'ndia chiñu nuu na ve'e ñu'u xi'in ndia ndiso chiñu xi'in na

5 Ra ña ndakoo yu yo'o, chi ñu'u Creta,
ña ndikaa ni'ni nuu mini, ra ña va'a na
saxinu kun chiñu ña kumani ka saxinu
va yo kuvi ña, ra saa tu ña na tava kun
ndia ka'ndia chiñu nuu na ve'e ñu'u, ña
iyoo ta ñuu, ta ñuu va, ra xa ta kachi yu
xi'in kun ke na sa va kun.
6 Ra ndia ñani yo ndia tava kun kuu
ndia ka'ndia chiñu ve'e ñu'u, ra ndia kuëe
xa ndia nii chiñu ki'vi ke na kuu ndia. Ra
indaa tu xiniñu'u na kuu yasi'i va ndia,
ra se'e ndia, ra xiniñu'u tu na kandixa na
kan va Tata yo Jesucristo, ra na sä tu na
chiñu ki'vi va, ra na kandixa tu na na iva
si'i va na.
7 Saa chi ndia ñani yo ndia inuu nuu
na ve'e ñu'u, kuvi ndia ndiso chiñu xi'in
chiñu Tata yo Ndioxi, ra xa'a ña kan ke
xiniñu'u vivii va na kutiaku ndia. Ra na
küu ndia tiaa ndia iku ni ini, ra nii kuëe
kama ni tu na saa va ndia, ra nii na saxïni
tu ndia mii ndia xi'in ndutia ra saxini na
mii na xi'in va, ra nii na chikäa tu ndia
kuachi xi'in yuvi va, ra nii na ndüku tu
ndia xu'un xi'in chiñu maña va.
8 Chi ña xiniñu'u sa ndia ke na koo
nduvi ndia ña ndaki'in mani ndia yuvi na
xaa ve'e va ndia, ra niña chiñu va'a va ke
na sa ndia, ra vivii va na ki'in xini ndia
xa'a ndia ndia ka chiñu, ra saa sa ndia ña,
ra ndakú ni tu na koo nima va ndia, ra yii
tu na koo va ndia, ra na ka'ndia chiñu tu
ndia nuu iki kuñu va ndia.
9 Ra xiniñu'u tu ndinuni ni na kundikun
ndia tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ña
ndiaa ini yo, ña xa saña'a va na ndia,
saa chi saa ke kuvi tu chikaa mii ndia,
tu'un ndiee ini xi'in inka yuvi, ña va'a
na sakua'a na xa'a tu'un va'a xa'a Tata
yo Jesucristo, ña ndiaa ini va yo, ra saa
ke va'a saxinu tu ndia ini yuvi na xïin
kandixa va.

10 Saa chi iyoo kua'a ni va yuvi na xïin
kandixa, ra ña xa na ke ka'an na tu'un
ña köo va'a ya'vi ndiaa vi, ra sanda'vi tu
na yuvi ña ndakundikun na inka ichi ki'vi
va. Ra ña kachi yu su'va, ra xa'a sava ndia
judío ta'an va yu kuvi ña ka'an yu, saa
chi ndia kan kuvi ndia ka'an ña ndiakua
xiniñu'u koo tuni Ndioxi takundi'i tiaa.
11 Ra ndia judío ndia xa saa yo'o, ra
xiniñu'u na sakutaxin va yo yu'u ndia,
saa chi xi'in ña maña, ña saña'a ndia,
ra ve'e nuu kua'an ndia ki'vi ndia, ra iin
takundi'i yuvi na ndee ve'e kan kuvi na
sanda'vi va ndia, ra xa'a ña'a ña köo va'a
ya'vi ndiaa vi ke saña'a ndia na, ra xa'a
ña kuni ndia ki'in ndia xu'un nda'a va
na ke xa ndia saa.

12 Ra iin tiaa, ra ndichi, ra ndixiyo chi
ñu'u Creta ñaa te yachi, ra su'va va ke
kachi ra xa'a na ta'an ra: “Na ndee chi
Creta, ra na chi'ña tu'un va kuvi na, ra ta
ku'va iyoo kiti iku va ke iyoo na, ra tiaa ni

tu kutoo na kuxi va na, ra tiaa ni tu xuxan
va na”, kachi ra.
13 Ra ña ndixa va kuvi ña ndika'an ra
xa'a na, ra xa'a ña kan ke na ndukue'e va
kun xi'in na te xa na chiñu ki'vi, ña va'a
vivii na kundikun na Tata yo Jesucristo.
14 Ra na tiäa ka tu so'o na kuendo yata
ña sandaku mii na judío va, ra nii na tiäa
tu so'o na tu'un ña ka'an yuvi na kundasi
tu'un ña ndaa va.
15 Ra yuvi na iyoo kaxi nima, ra ña
va'a kuvi takundi'i va ña'a nuu na kan;
ndi su nuu yuvi na kuëe kandixa Tata yo
Jesucristo, na kuëe iyoo kaxi nima, ra ña
yakua kuvi takundi'i va ña'a nuu na kan;
saa chi ña xinituni na, xi'in nima na, ra
ña yakua va kuvi ña.
16 Ra yuvi na xa saa yo'o, ra ña ka'an
na ke ndikun na Tata yo Ndioxi va,
ndi su xi'in chiñu ki'vi ña xa va na ke
ndaña'a na mii na, ña ndïkun vi na ra.
Saa chi yuvi ña'a va kuvi na, ra nii Tata
yo Ndioxi kuvi ra xïin na kandixa vi na,
ra köo ku'va ña kuvi sa na chiñu va'a.

2

Ka'an ra Pablo xi'in ra Tito ña na saña'a ra yuvi ta ku'va iyoo mii tu'un Tata yo Ndioxi va

1 Ndi su yo'o, ñani Tito, ra ta ku'va iyoo
mii tu'un Tata yo Ndioxi va ke na saña'a
kun yuvi.
2 Ra takundi'i ndia ñani yo ndia na'nu,
ra na ka'an kun xi'in ndia ña na kuxi ndia
ta ku'va xiniñu'u kuxi va ndia, ra saa tu
ta xi'i ndia, ndia ndia ka ndutia va, ra ni
kuëe uvi ni tu na koo ini va ndia, ra ndichi
ni tu na koo va ndia, ra ndinuni ni tu na
kundikun ndia Tata yo Jesucristo va, ra na
ku'vi tu ini ndia kuni ndia inka yuvi va,
ra ndiee ni tu na koo ini ndia nuu ndia
ndia ka tundo'o va.
3 Ra na ka'an tu kun xi'in takundi'i na
ku'va yo na na'nu va, ña na sa na chiñu
ña kuni mii Tata yo Ndioxi va, ra nii na
käka tu na xi'in tu'un chi'ña va, ra nii
na saxïni tu na mii na xi'in ndia ndia ka
ndutia ra xini na xi'in va. Ra chiñu va'a
va ke na sa na, ña va'a na kuu na iin ita
niñu,
4 nuu na si'i ku'va yo, na itia, ña va'a na
sakua'a na ña ku'vi ini na kuni na yii na,
ra saa tu se'e va na,
5 xi'in ña ndichi ni na koo na, xi'in ña
na kï'vi na xi'in inka tiaa, xi'in ña vivii na
ki'in na kuenda xi'in ve'e na, ra va'a ni tu
na koo ini na xi'in na nda'vi ndo'o va, ra
na sato'o ni tu na yii va na, ra saa ke ndia
nii yuvi nï'i ka'an ki'vi xa'a tu'un Tata yo
Ndioxi.
6 Ra na ka'an tu kun xi'in ndia ñani yo
ndia itia, ña ndichi ni na koo tu ndia kan
va,
7 ra mii kun kuvi ra xiniñu'u na kuu iin
ita niñu nuu va ndia, ña sa kun takundi'i
nuu chiñu va'a va. Ra ta xa saña'a kun
yuvi, ra xi'in ña to'o, xi'in ña tiaku ini va
kun, na saña'a kun na,
8 ra saa tu xi'in tu'un ndichi ña kuvi taxi
tu'un ndiee ini nda'a inka yuvi va. Ra tu
saa na sa kun, saa ra kuka'an va nuu yuvi
na ki'vi kuachi xi'in tu'un Tata yo Ndioxi,
ra saa ke ndia nii tu tu'un ki'vi nï'i na
ka'an na xa'a va yo.
9 Ra na saña'a kun na ñani yo na
xachiñu nda'vi köo ya'vi, ña vivii va na
kandixa na xito'o na; ra to'o ni tu na koo
va na, ra nii na ndatü'un kuachi tu na
xi'in xito'o va na.
10 Ra nii na sakuï'na va tu na, chi ña
xiniñu'u sa na ke ndaku na sa na xi'in
takundi'i va chiñu, ña va'a na kundaa ini
takundi'i yuvi, ña va'a ni tu'un Tata yo
Ndioxi, ra sakaku yoo.
11 Ra ña kuni Tata yo Ndioxi ke na kaku
takundi'i va yuvi, ra xa'a ña ke ndaña'a
ra ña kunda'vi ni ini ra xini ra yoo va.
12 Ra mii ña kunda'vi ini Tata yo Ndioxi
xini ra yoo kuvi ña saña'a yoo, ña na sä
yo chiñu ki'vi, ra nii na sä tu yo takundi'i
nuu chiñu ña kutoo ni iki kuñu yo sa va
ña, chi ña xiniñu'u sa yo ke vivii va na
kutiaku yo, ra ndinuni ni tu na kundikun
yo Tata yo Ndioxi va.
13 Ra saña'a tu ña yoo, ña na kusii ni
ini yo kundiatu yo ndia te xa na xaa kii
ña va'a ni, kii ña nandiko Ndioxi, ra kuu
Tata yo Jesucristo, ra sakaku yoo, kixi ra
nuu ña yuuvi yo'o va.
14 Ra mii Tata yo Jesucristo kuvi ra
ndixi'i xa'a yo, ña sakaku ra yoo nuu
takundi'i chiñu ki'vi va, ra ndakatia tu ra
kuachi va yo, ña va'a na kuu yo na ñuu
ra, ra ndataxi tu yo mii yo ña sa yo chiñu
va'a ña kuni mii va ra.

15 Takundi'i ña yo'o ke na saña'a kun
na ñani yo, ña chikaa kun tu'un ndiee ini
xi'in na, ra xi'in ndiayu ña taxi Tata yo
Jesucristo va ke na ndasayukun kun na te
xa na chiñu ki'vi. Ra na sä kun ndia nii
chiñu ki'vi, ña va'a na kundäsi ndia nii
yuvi yo'o.

3

Ka'an ra Pablo xi'in ra Tito ndia ku'va ke xiniñu'u kutiaku yuvi na ndikun Tata yo Jesucristo

1 Ra na saña'a kun na ñani yo na ve'e
ñu'u, ña na sato'o na takundi'i va na
chiñu, ta kuu na ndiso chiñu na'nu xi'in
na ndiso chiñu vali, saa chi ña xiniñu'u
va ke kandixa na na, ra koo nduvi tu na
ña sa na takundi'i nuu chiñu va'a va.
2 Ra na saña'a tu kun na, ña na kä'an
ki'vi na xa'a inka yuvi va, ra nii na
sandäku tu na kuachi xi'in va na, chi ña
xiniñu'u sa na ke, na sa to'o va na, ra na
sanı̱nu̱ na mii na, ña sa to'o na inka yuvi.
3 Saa chi te yachi, ra ta iyoo na kan ke
ndixiyo tu yoo va, saa chi ki'vi ni ndixiyo
yo, ra nii ndikandïxa tu yo Tata yo Ndioxi
va; ra yo nindoñu'u va xikuu yo, ra xikuu
tu yo na xachiñu nda'vi nuu takundi'i
chiñu ki'vi ña kutoo ni iki kuñu yo sa va
ña. Ra niña chiñu ki'vi va ke xa yo, ra
kuini ni tu ndixiyo va yo, ra takundi'i va
yuvi ra kundasi va na yoo, ra kundasi tu
yoo na kan va.
4 Ndi su ndixaa va kii, ña ndaña'a Tata
yo Ndioxi, ña kunda'vi ini ra takundi'i
yuvi, ra saa tu ña ku'vi ini va ra na,
5 ra sakaku va ra yoo, ndi su süvi
xa'a ña ndixa yo ndia iin chiñu va'a ke
ndisakaku ra yoo, chi xa'a ña kunda'vi ini
ra yoo va kuvi ña. Ra xi'in ndiee Tachi
Yii va ra ke sakaku ra yoo, ra ndakatia ra
kuachi yo, ra nduu yo yuvi xa̱a ña kutiaku
yo ta ku'va kuni mii ra.
6 Ra ndia tixa'vi Tata yo Jesucristo, ra
sakaku yoo, saa chi xa'a ña xa ra kan
ke, taxi Tata yo Ndioxi Tachi Yii ra iyoo
xi'in yo.
7 Ra xa'a ña kunda'vi ni ini mii va Tata
yo Ndioxi xini ra yoo kuvi ña ndasa ra
yoo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi, ra
ndini'i ta'vi yo ña kutiaku yo ndia ndikaa
ndiku'un xi'in ra.
8 Ra takundi'i tu'un ña ka'an yu xi'in
kun yo'o, ra ña va'a va kuvi ña ra na
kondiaa ini kun ña, ra mii ña yo'o ke vivii
na saña'a va kun na ñani yo na ndikun
Tata yo Ndioxi, ña va'a na kundi'i ini
na sa na chiñu va'a. Ra tu'un ña ka'an
yu xi'in kun yo'o, ra ña xiniñu'u ke nuu
takundi'i va yuvi.
9 Ndi su na ndatü'un kuachi vi kun xi'in
yuvi xa'a tu'un ña köo ya'vi ndiaa; ra nii
kuento yata, ña ndakani na yata xa'a
tu'un chi'ña ña sakua'a na nuu na xii
xikua na ke na tiäa so'o vi kun; ra nii
na säa kun, ra nii na känita'an tu kun
xi'in yuvi xa'a ndiayu Tata yo Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés va. Saa chi takundi'i ña
kan, ra köo ya'vi ndiaa vi ña, ra nii kuëe
chindiee ta'an tu ña xi'in va yo.
10 Ra tu ndia na ve'e ñu'u ndukuiin ña
kuni na ta'vi na ve'e ñu'u, xa'a ndia ndia
ka ña'a, ra na ka'an kun xi'in na xa'a
kuachi na, iin ichi a uvi ichi va, ra tu
ndixïin na ndakoo na chiñu ña xa na,
saa ra na ka'an kun xi'in na ña na kee na
ve'e ñu'u ku'un va na;
11 ra tu xa ndika'an kun iin ichi a uvi
ichi xi'in na, ra ndikandïxa na, saa ra xa
nani xi'in ña kan ke kuvi kundaa ini kun,
ña ndïkun ka yuvi kan ña ndaa xa'a Tata
yo Jesucristo va, ra mii va chiñu ki'vi ña
xa na ke ka'an xa'a na ña iyoo kuachi va
na.

Chiñu ña xa'ndia ra Pablo nuu ra Tito

12 Ra te xa na ti'vi yu ra Artemas a ra
Tíquico ña xaa ndia kuto'ni ndia yo'o,
ra na sa nduxa kun ña kixi kun chi ñuu
Nicópolis ña kuto'ni kun yu'u, saa chi
ikan ke chikaa ini yu koo yu yoo savi yo'o.
13 Ra na chindiee ta'an ni kun xi'in ra
ñani yo Zenas, ra ndaki'in tu'un yuvi
nuu na chiñu, ra saa tu ra ñani yo Apolos
va, ña va'a na kumäni ndia nii ña'a nuu
ndia ichi nuu ku'un ndia.
14 Ra na sakua'a na ñani yo, na ve'e
ñu'u ña kundi'i ini na ña sa na chiñu va'a,
ra saa tu ña chindiee ta'an na xi'in yuvi
na xamani nuu va, saa chi ña va'a va ke
kuu na yuvi na ndiaa ya'vi ni.
15 Ra ti'vi ni takundi'i na ñani yo, na
iyoo xi'in yu tu'un ndioxi kuxaa ña nuu
kun. Ra na ka'an ndioxi ni tu yo'o va xi'in

na ñani yo, na ndikun Tata yo Jesucristo.
Ra mii Tata yo Ndioxi na taxi ña va'a koo
xi'in takundi'i ndo. Saa koo.

Tutu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a ra Filemón

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in ra Filemón

1 Yu'u, ra Pablo, ra ndikaa ve'e kàà xa'a
ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata
yo Jesucristo, kuvi ra ̱tiáá tutu yo'o xi'in
ra ñani yo Timoteo, ña kuxaa ña nda'a
kun, ñani Filemón, ra xachiñu xi'in ndi,
ra ku'vi ni ini ndi xini ndi;
2 ra ̱ti'vi tu ndi tu'un ndioxi kuxaa nuu
ña ku'va yo Apia va, ra saa tu ra ñani
yo Arquipo, ra tiaa ni ndieé chikaa ndie̱e̱
xika ka'an ndoso tu'un Tata yo Ndioxi
xi'in va yo, ra ̱ti'vi tu ndi tu'un ndioxi
kuxaa nuu na ñani yo na ndakuta'an ve'e
va kun.
3 Ra mii Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo
Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi ndo, ra
va'a ni na koo ndo.

̱Ndataxi ra Pablo tixa'vi nda'a Ndioxi, xa'a ra Filemón

4 Ra iin takundi'i va ichi ña ndataxi yu
tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi, ra ndaka'an
tu yu xa'a yo'o va ñani Filemón, ra
ndataxi ni yu tixa'vi nda'a ra xa'a kun.
5 Saa chi ̱ndatu'un na ñani yo xi'in yu
xa'a kun, ña ndinuni ni va ̱ndíku̱n kun
Tata yo Jesucristo, ra ku'vi ni tu ini kun
xini va kun ra, ra ̱ku'vi ni tu ini kun xini
kun takundi'i na yii na kuu na ñuu va ra.
6 Ra xa'a ña ndakundikun yuvi Tata yo
Jesucristo xi'in yo, xa'a ña kundaa ini na
ña ndiaa ini yo'o, ra kuvi ña ka'an ni yu
xi'in Tata yo Ndioxi ña va'a na tandiaa
na kundaa va'a ini na xa'a ña va'a, ña
xa ndaki'in yo xa'a ña ndikun yo Tata yo
Jesucristo.
7 Ra tiaa ni kusii ini ndi, ra ndiakua
ndakindiee tu ini va ndi xi'in kun ñani
Filemón, saa chi ku'vi ni ini kun xini kun
na ve'e ñu'u, ra xa'a ña xa yo'o kuvi ña
ndakindiee tu nima va na.

̱Nduku ra Pablo iin ña mani nuu ra Filemón xa'a ra Onésimo

8 Ra xa'a ña kuu yu, ra xika ka'an ndoso
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra kuu
mii va yu ndiayu ña ka'ndia yu chiñu nuu
kun, ña sa kun ña xiniñu'u sa kun,
9 ndi su küni yu ña sa yu saa, chi ña
kuni yu ke kuaku nda'vi yu nuu va kun,
xa'a ña xa iyoo ña ̱ku'vi ini ña kuu
mii Tata yo Ndioxi xi'in yo. Ra yu'u, ra
xikua'a Pablo, ra ndikaa ve'e kàà xa'a ña
ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo,
10 kuvi ra nduku iin ña mani nuu kun
vichin, ñani Filemón, xa'a ra Onésimo,
ra iyoo ta ku'va iyoo se'e yu, xa'a ña
ndakundikun ra ichi Tata yo Ndioxi xa̱ yu
ini ve'e kàà nuu ndikaa yu yo'o.
11 Ra va'a ni ña ndixa va ke kuëe vivii
ndixachiñu ra Onésimo nuu kun te yachi,
ndi su vichin, ra tiaa ni va xiniñu'u ra nuu
kun, ra saa tu nuu yu'u va.
12 Ra xa'a ña kan ke tuku va ̱ndati'vi yu
ra, ña xaa ra nuu kun vichin; ra ta ku'va
̱xa kun xi'in yu'u ña vii ni ndaki'in kun
yu'u, ke na sa tu kun xi'in ra yo'o va, ña
vii ni na ndaki'in kun ra.
13 Ra va'a ni kuni ni tu yu'u va ña na
kindoo ra yo'o, ña chindiee ta'an ra xi'in
yu nuu yo'o, ña ndikaa yu ve'e kàà vichin
xa'a ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a
Tata yo Jesucristo.
14 Ndi su küni yu ña ka'ndia mii yu
chiñu, tu köo yu'u kun xi'in yu, saa chi
ña mani ña nduku yu nuu kun, ra küni
yu ña na kuu ña ña nduxa, chi ña kuni
yu ke na kuu ña ña kusii ini va kun.
15 Ra ña xi̱nu ra Onésimo nuu kun,
ña köo ra ndixiyo xi'in kun ndia'vi kii,
ra kusana ña va'a na ndakuta'an mani
ra xi'in kun ndia ndixaa kii ndia ndixaa
tiempo va kuvi ña.
16 Ndi su küu ka ra, iin ra xachiñu
nda'vi köo ya'vi nuu kun, chi vichin, ra
ta ku'va iyoo iin ñani mii kun, ra ̱ku'vi
ni ini kun xini va kun na koo ra. Ra ̱ku'vi
ni tu ini yu'u va xini yu ra, ndi su na ku'vi
ni ka va ini yo'o kuni kun ra, xa'a ña xa
ndakundikun ra Tata yo Jesucristo.
17 Ra ña kuu kun ñani yu, xa'a ña
ndikun yo Tata yo Ndioxi, ra ta ku'va ̱xa
kun ña vii ni ndaki'in kun yu'u ke na sa tu
kun xi'in ra yo'o va, ña vii ni na ndaki'in
kun ra.

18 Ra tu ndia chiñu ki'vi xa ra xi'in kun,
ra a ndia tu ña'a kun tiin va ra, ra na
kundï'i ini kun, chi yu'u va na kạ'ạn kun
xi'in ra ndacha'vi yu ña nuu va kun.
19 Yu'u, ra Pablo kuvi ra, tiáá tutu yo'o
xi'in nda'a yu ña kuxaa ña nuu kun, ra
yu'u va kuvi ra ndacha'vi takundi'i ña
nika ra nuu kun; ra va'a ni ña ndixa ke
kuvi tu sandaka'an yu'u va yo'o, ña níká
tu mii va kun nuu yu xa'a ña ndikaku
kun, ra tiaku kun vichin.
20 Saa va ke iyoo ña ñani, ra na sa kun
ña mani yó'o xi'in yu, xa'a ña ndikun yo
Tata yo Jesucristo; saa chi ndakindiee ni
ka va ini yu tu na sa kun ña mani yo'o
xi'in yu.
21 Ra xa kundaa kaxi va ini yu ña sa va
kun ña mani ña nduku yu nuu kun yo'o,
ñani, Filemón, ra a kusana vi'i ka va ña
sa kun nuu ña nduku yu nuu kun.
22 Ra xa ka'an tu'va tu yu xi'in kun ña
na sanduvi kun iin ña'ñu ve'e kun nuu
koo va yu, saa chi ndiaa va ini yu, ña
ndakuiin va Tata yo Ndioxi yu'u ndo xa'a
ña ka'an ni ndo xi'in ra xa'a yu, ra taxi
va ra ndiayu ña kama ni va xaa yu koo yu
xi'in ndo.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in ra Filemón

23 Ra ra ñani yo, Epafras, ra ndikaa ve'e
kàà xi'in yu xa'a ña ka'an ndoso ndi tu'un
va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra ti'vi ni ra
tu'un ndioxi kuxaa ña nuu kun,
24 ra saa tu ra Marcos va, xi'in ra
Aristarco, xi'in ra Demas, xi'in ra Lucas,
ra ndia yo'o kuvi ndia ka'an ndoso tu'un
Tata yo Ndioxi xi'in yu.
25 Ra mii Tata yo Jesucristo na taxi ña
va'a kuta'vi takundi'i ndo. Saa koo.

Tutu ña kua'an nda'a na Hebreo, na ndikun Tata yo Jesucristo

Tu'un yo'o kuvi ña ka'an xa'a Tata yo Jesucristo ña kuu ra se'e Tata yo Ndioxi

1 Ra te kuiya xina'a, ra mii va Tata yo
Ndioxi kuvi ra taxi tu'un ra nda'a tiaa,
ndia ndika'an ndoso tu'un yu'u ra, ra
kua'a ni va ichi ndika'an ndia ña, ra kua'a
ni tu ku'va ndika'an va ndia ña, xi'in na
xii xikua yo;
2 Ndi su saa kuu, ra ndiya'a kua'a ni
va kuiya, ra kii ña ndee yo vichin, ra
kuëe xa ka ra saa, chi vichin, ra xa nda'a
se'e va ra ke taxi ra tu'un ra, ra ndika'an
ndoso ra kan ña nuu yo. Ra se'e ra kuvi
tu ra xiniñu'u ra ña xava'a ra ña yuuvi,
xi'in takundi'i ña'a ña iyoo nuu ñu'u, xi'in
takundi'i ña'a ña iyoo ndiví, ra nda'a ra
kuu se'e ra ke ndataxi tu ra takundi'i va
ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o.
3 Ra mii Tata yo Jesucristo va kuvi ra
ndaña'a ndiee ka'nu, ña nduvi ni kuu
mii Tata yo Ndioxi; ra Tata yo Jesucristo,
ra iin takundi'i ña'a, ña kuu mii Tata yo
Ndioxi kuvi tu ña kuu mii ra yo'o va;
ra mii Tata yo Jesucristo kuvi tu ra tiin
takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o
va, ña kan ke va'a iyoo ña; ra xi'in ndiee
ka'nu ña kuu mii tu'un va ra ke tiin ra
ña. Ra te ndi'i ndakatia ra kuachi yo, ra
saa nandaa ra ndivi nuu íin tiayu ka'nu,
nuu ndu'u Tata ra Ndioxi, ra ndakundu'u
ra xiin kua'a va ra.

Tata yo Jesucristo kuvi ra chee nuu takundi'i na tatun Tata yo Ndioxi

4 Ra Tata yo Jesucristo kuvi ra chee nuu
takundi'i va na tatun Tata yo Ndioxi, saa
chi kivi ña taxi Tata yo Ndioxi nda'a Tata
yo Jesucristo, ra ka'nu ni va ña nuu kivi
takundi'i na tatun Tata yo Ndioxi.
5 Saa chi Tata yo Ndioxi, ra ndia nii ichi
ndikä'an ra xi'in ndia nii na tatun ra, ña
ka'an ra, ta ku'va ndika'an ra xi'in Tata
yo Jesucristo, ña kachi ra su'va:
Yo'o kuvi se'e mii yu;
ra yu'u kuvi ra taxi ña tiaku kun vichin;
Ra nii ndikä'an tu ra xa'a ndia nii na tatun
ra, ña kachi ra su'va:
Yu'u kuvi ra kuu Tata ra,
ra ra kan kuvi ra kuu se'e va yu.
6 Ra te ti'vi Tata yo Ndioxi Tata yo Jesu-
cristo, ra ndini'i ta'vi ndaki'in takundi'i
ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi kixi ra, ra su'va
va ke kachi Tata yo Ndioxi xa'a ra:
Na ndasaka'nu takundi'i va na tatun yu,
ra kuu se'e yu, káchi ra.
7 Ra na kundaa ini ndo, chi su'va va ke
kachi Tata yo Ndioxi, xa'a na tatun ra,
kachi tu'un ra:
Na tatun yu, ra nuu va yu ke xachiñu na,
ra ndasa tu yu na ta ku'va iyoo tachi,
xi'in yaa ñù'ù va.
8 Ndi su siin va tu ndika'an Tata yo Ndioxi
xa'a Tata yo Jesucristo ra kuu se'e ra,
kachi tu'un ra:
Yo'o kuvi Ndioxi ra ka'ndia chiñu ndia
ndixaa kii ndixaa tiempo;
ra te xa na ka'ndia chiñu kun, ra ndasan-
daku ndi'i va kun chiñu ki'vi.
9 Saa chi xinisii ni kun ña va'a, ra
kundasi va kun chiñu ki'vi;
ra yu'u, ra kuu Tata kun Ndioxi va kuvi ra
ndikaxin yo'o, ña kuu kun rey saa
chi saa kuni mii va yu,
ra kua'a ni ka va ña sii ini, taxi yu nda'a
yo'o nuu takundi'i na ita'an xi'in
kun, kachi Tata yo Ndioxi,
kachi tu'un ra.
10 Ra ndika'an ka tu Tata yo Ndioxi, kachi
ra su'va va, kachi tu'un ra:
Yo'o, Ndioxi, ra kuu se'e mii yu kuvi ra
xakin xa'a ña yuuvi yo'o xi'in nda'a
kun,
ra saa tu ndivi va kii ña xikundu'u xa'a
ña yuuvi.
11 Ra takundi'i ña'a ña xava'a kun, ra ña
ndi'i xa'a va kuvi ña,
ndi su yo'o, ra tiaku kun ndia ndixaa kii
ndia ndixaa tiempo va.
Saa chi ta ku'va ndo'o tikoto te xa kuyata
va ña ke ndo'o ña;
12 Ra ndaka'nu tu kun ña ta ku'va xa na
ña ndaka'nu na tikoto va.
Ra ndasama tu kun ña, ta ku'va xa na ña
ndasama na tikoto ña ndixi va na.
Ndi su yo'o, ra ta iyoo kun, iyoo va kun,
saa chi ndia nii kii ke küvi vi kun.

13 Ra Tata yo Ndioxi, ra ndia nii na tatun
ra ndikä'an ra xi'in, ta ku'va ndika'an ra
xi'in Tata yo Jesucristo, ña kachi ra su'va:
Na'a kundu'u kun xitia kua'a yu,
ra na sandi'i yu xa'a
takundi'i na iyoo kuachi xi'in kun,
kachi ra.
14 Ra takundi'i na tatun Tata yo Ndioxi, ra
takua nuu va ra ke xachiñu na, ra ti'vi tu
ra na kua'an na ña chindiee ta'an na xi'in
yuvi na xiniñu'u kaku va.

2

Ña chee va ke sakaku Tata yo Ndioxi yoo

1 Ra xa'a ña kan ke xiniñu'u ni va na
kundaa va'a ini yo xa'a tu'un ña ndaa ña
xa xini so'o yo, ña va'a na ndaköo yo ña
ndikun yo ichi Tata yo Ndioxi.
2 Ra na ndaka'an ndo, chi tu'un ña taxi
Tata yo Ndioxi nda'a na tatun ra ndika'an
ndoso na nuu yuvi, ra ña ndaa ni va kuvi
ña, ra yuvi na ndixïin kandixa ña, ra
ndini'i va na tundo'o xa'a ña.
3 Ra tu saa ndo'o na kan xa'a ña
ndikandïxa na, saa ra, ¿ni ke sa tu yoo ña
kaku yo tu na kundasi yo ña ka'nu ña xa
Tata yo Ndioxi xa'a yo ña sakaku ra yoo?
Ra mii va Tata yo Jesucristo kuvi ra nuu
va'a ndika'an ndoso xa'a tu'un ña sakaku
yuvi; ra te ndi'i, saa xini so'o inka na ña,
ra kundaa ini na ña kuu ña ña va'a. Ra
ndika'an ndoso tu na ña nuu yoo va.
4 Ra xi'in kua'a ni ña ndichi, xi'in ña
nduvi, ña täan kuni yo, xi'in kua'a ni ña
xitu'un va ke ndaña'a Tata yo Ndioxi nuu
tu'un ra ña kuu ña ña ndaa, ra saa tu xi'in
ndiee Tachi Yii ra ña taxi ra nda'a yo ta
ku'va kuni mii va ra.

Tiaa ta'an mii va yo ke nduu Tata yo Jesucristo ña sakaku ra yoo

5 Ra na kundaa ini ndo, chi nditäxi vi
Tata yo Ndioxi ndiayu nda'a na tatun ra,
ña ka'ndia chiñu na xa'a ña yuuvi xa̱a,
ña ka'an yo xa'a, saa chi nda'a Tata yo
Jesucristo va ke taxi ra ndiayu ña ka'ndia
chiñu ra xa'a ña yuuvi xa̱a kan.
6 Ra nuu tutu yii ña kuu tu'un Tata
yo Ndioxi, ra su'va va ke kachi iin tiaa
ndika'an ra xi'in Tata yo Ndioxi:
Tata Ndioxi, ¿nichuun vi ke ndaka'an kun
xa'a na yuuvi, na köo ya'vi ndiaa?
¿Ra nichuun vi ke koo tu ra xa̱à nuu ña
yuuvi yo'o nuu kun, ña ndi'i ni ini
kun xa'a ra?
7 Ra ndia'vi kii va ke sanuu kun ra nuu na
tatun kun,
ra xa'a ña xa kun saa, ra ña va'a na
ndoni'i va kun ra ke, ra chindu'u
to'o ni tu kun tu'un xa'a va ra,
ra taxi tu kun ndiayu nda'a ra, ña na
ka'ndia chiñu ra nuu takundi'i va
ña'a, ña xava'a kun iyoo nuu ña
yuuvi yo'o;
8 ra mii ra kuvi ra xa'ndia chiñu nuu
takundi'i va ña'a ña iyoo vichin,
kachi tiaa kan.
Ra ña kachi tu'un Tata yo Ndioxi su'va
xa'a tiaa kan, ra takundi'i va ña'a ke
xa'ndia chiñu ra nuu, chi saa kuni mii
Tata yo Ndioxi va. Ra kumani ka va saa
xinu nuu takundi'i tu'un yo'o.
9 Ndi su kundaa va ini yo ña xiin va Tata
yo Jesucristo xa ninu ra mii ra nuu na
tatun Tata yo Ndioxi kii ña xitiaku ra
nuu ñu'u yo'o. Ra xa'a ña ku'vi ini Tata
yo Ndioxi xini ra na yuuvi yo'o va kuvi
ña ti'vi ra Tata yo Jesucristo ña kixi ra
ndixi'i ra xa'a takundi'i va yuvi; ndi su
sandatiaku va Tata yo Ndioxi ra, ra taxi
ni ra ña to'o, xi'in ña ka'nu nda'a ra.
10 Ra ña xa Tata yo Ndioxi saa, ra va'a
ni va xa ra, ra kundaa tu ini yo ña ka'nu
ni va ra, ra mii ra kuvi ra xava'a takundi'i
va ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o; ra va'a
ni saa va, ndi su taxi va ra ña ndo'o Tata
yo Jesucristo, ra xa'a ña kan ke va'a xatiaa
Tata yo Jesucristo nuu na saa ini xini ña'a,
ra sakaku tu ra yoo va, ra taxi tu ra ndiayu
nda'a yuvi na kuu se'e ra ña koo na xi'in
va ra.
11 Ra Tata yo Jesucristo xi'in yuvi na
ndasayii ra, ra inuu se'e Tata yo Ndioxi
kuvi va na. Ra xa'a ña kan ke kuëe
kukä'an vi nuu Tata yo Jesucristo, ña
ndaki'in ra yoo ña kuu yo na ñani ra.
12 Ra su'va ke kachi Tata yo Jesucristo,
kachi tu'un Tata yo Ndioxi:
Tiaa ni ka'nu kun kachi yu xi'in na ñani
yu,
ra ndasaka'nu yu yo'o, te xa na
ndakuta'an yu xi'in na.
13 Ra ka'an ka tu ra, kachi ra su'va va:

Tata Ndioxi, yu'u ra kundiaa va ini yu yo'o, kachi ra.
Ra ka'an tu ra, ña kachi ra su'va va:
Tata Ndioxi, yo'o va iyoo yu xi'in se'e kun na taxi kun nda'a yu,
kachi ra.
14 Ra ña xiniñu'u va kuvi ña nduu Tata yo Jesucristo ta ku'va iyoo mii yo na kuu se'e ra, ña va'a ndixi'i ra xa'a yo; ra su'va va ke xa ra ña va'a sandi'i ra xa'a ri ña'a, ri xa'ndia chiñu nuu ña xa'ni, ri kuu timia'a.
15 Ra saña ndika tu ra yoo nuu ña xa'ni, ña ndiyu'vi ni yo nuu te yachi va; ra ña tiaa ni ndiyu'vi yo nuu ña xa'ni kan, ra ndia ta iyoo na xinu'ni va ndixiyo yo.
16 Ra su'va va ke xa ra, saa chi ndikïxi ra ña chindiee ta'an ra xi'in na tatun Tata yo Ndioxi, chi ña kixi ra, ra yoo na kuu ndise'e ra Abraham va kuvi na kixi ra chindiee ta'an ra xi'in.
17 Ra xa'a ña kan ke ña xiniñu'u va kuvi ña kixi Tata yo Jesucristo ña nduu ra ta ku'va iyoo yoo na kuu ñani ra, ra nduu ra iin sutu ra kuchee va'a, ra ndinuni ni xachiñu nuu Tata yo Ndioxi, ra ku'vi ni tu ini ra xini ra yoo va. Ra su'va va ke xa ra, ña va'a sandi'i ra xa'a kuachi yoo na kuu ñuu Tata yo Ndioxi.
18 Ra va'a ni, saa chi kuvi tu chindiee ta'an ra xi'in yuvi na kuni timia'a kotondoso va ri, saa chi saa kuvi tu ña ndo'o mii ra ta kixi ra nuu ña yuuvi yo'o va.

3

Tata yo Jesucristo kuvi ra ndiaa ya'vi ni ka nuu ra Moisés

1 Ra xa'a ña kan ke ñani yo, na xa nduyii, ndo'o kuvi na kana Tata yo Ndioxi ña koo ndo xi'in ra, ra xa'a ña kan ke ndinuni va'a na ki'in xini ndo xa'a Tata yo Jesucristo, ra ka'nu ni, ra xika chiñu nuu Tata yo Ndioxi, ra kuu sutu ra kuchee va'a nuu ichi ña ndikun yo.
2 Ra Tata yo Jesucristo kuvi ra ndinuni va'a xachiñu nuu Tata yo Ndioxi, ra mii Tata yo Ndioxi kuvi ra taxi chiñu nda'a ra ña xachiñu ra nuu va ra; ra ta ku'va xa Tata yo Jesucristo kuvi tu ña xa ra Moisés va, saa chi ndinuni ni va xachiñu ra nuu na ñuu Tata yo Ndioxi.
3 Ndi su ka'nu ni ka va Tata yo Jesucristo nuu ra Moisés, ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra xava'a ve'e va ke iyoo ra, saa chi iin tiaa ra xava'a ve'e, ra xa to'o ni ka va na ra kan nuu ve'e ña xava'a ra.
4 Takundi'i ve'e, ra yuvi va kuvi na xava'a ña; ndi su Tata yo Ndioxi va kuvi ra xava'a takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o.
5 Ra ra Moisés kuvi ra ndinuni va'a xachiñu nuu na ñuu Tata yo Ndioxi; ra chiñu ña xa ra ke ndika'an ra xa'a ña sa Tata yo Ndioxi kii ña vaxi va.
6 Ndi su Tata yo Jesucristo, ra xa'a ña kuu ra se'e Tata yo Ndioxi, ra ndinuni ni va xa'ndia ra chiñu nuu ve'e Tata yo Ndioxi. Ra yoo va kuvi na kuu ve'e kan, ra ndiaa ini yo ra ndia kii ndi'i va, ra kusii ni tu ini yo ña ndiatu yo ndaki'in yo ña'a ña taxi ra nda'a va yo.

Taxi Tata yo Ndioxi tu'un iyo nuu na ve'e ñu'u

7 Ra xa'a ña kan ke na sa ndo ta ku'va kachi Tachi Yii va, ra na kundaa ini ndo chi su'va ke kachi ña:
Tu xini so'o ndo ña ka'an Ndioxi vichin,
8 ra na küu ndo yuvi na ndiee ni ini, ta ku'va xa na ñuu Israel ña ndixïin na kandixa na Tata yo Ndioxi
ra ndukuiin na xitondoso na ra iku iyu, ña kuni na kundaa ini na nisaa tiempo kundiee ini ra nuu na.
9 Ra iku iyu kan kuvi ña xitondoso na xii xikua ndo yu'u,
ra uvi xiko vi kuiya xini na ña xa yu, ndi su ni saa chi ndikandïxa vi na yu'u.
10 Ra xa'a ña xa na xii xikua ndo saa kuvi ña ndisaa yu xi'in na,
ra ndika'an yu kachi yu saa: “Nima na, ra ña kuxika kua'an va kuvi ña nuu yu,
ra xïin mii na kandixa na yu'u xi'in ndinuni nima vi na.”
11 Ra ña ndisaa yu xi'in na kuvi ña kindoo yu,
ña täxi yu ki'vi na koo na nuu iyoo yu ña ndakindiee na,
kachi Tachi Yii Tata yo Ndioxi ndika'an ña.
12 Ra xa'a ña kan ke na kondiaa ni ndo mii ndo, ñani yo, ña va'a na nduñä'a nima ndo, ra kuxika ña nuu Tata yo Ndioxi, ra tiaku, ra kuïin ka ndo kandixa ndo ra.

13 Chi ña xiniñu'u sa ndo ke na chikaa
ndo tu'un ndiee ini xi'in ta'an ndo iin
takundi'i kii va, saa chi vichin kuvi ña
kuvi sa va ndo ña; ña va'a na sandä'vi ña
vä'a ndo'o ra sa ndo kuachi, ra ndundiee
nima ndo nuu Tata yo Ndioxi.
14 Saa chi tu ndinuni ni na koo nima
yo ña kondiaa ini yo Tata yo Ndioxi ndia
kii ndi'i, iin ta ku'va xa yo ña ndinuni
ni xindiaa ini yo ra te kii xa'a te sakan
kandixa yo ra, saa ra ndaki'in tu yoo va
ña'a ña kuu kuenda Tata yo Jesucristo.
15 Ra na ndaka'an ndo xa'a ña ka'an
Tachi Yii xi'in ndo, ña kachi ña su'va:
Tu xini so'o ndo ña ka'an Ndioxi xi'in ndo
vichin,
ra na küu ndo yuvi na ndiee ni ini ta ku'va
xa yuvi, na ndixïin kandixa Tata yo
Ndioxi te yachi.
16 ¿Ra yoo kuvi na xini so'o tachi Tata
yo Ndioxi, ndi su ndixïin na kandixa na
ra, tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo chi
takundi'i yuvi na ndatava ra Moisés chi
ñuu Egipto va kuvi na.
17 ¿Ra yoo xi'in kuvi tu ña ndisaa Tata yo
Ndioxi uvi xiko kuiya tuvi ndo? Ra na
kundaa ini ndo chi xi'in yuvi na xa chiñu
ki'vi nuu va ra kuvi ña, ra na kan kuvi na
ndixi'i iku iyu kan va.
18 ¿Ra yoo kuvi tu na kindoo Tata yo
Ndioxi ña täxi ra ki'vi na nuu iyoo ra
ña ndakindiee na xi'in ra tuvi ndo? Ra
na kundaa ini ndo chi yuvi na ndixïin
kandixa tu'un ña ndika'an va ra kuvi na.
19 Ra mii ña ndaa va kuvi ña chi nditäxi
ndixa va Tata yo Ndioxi ña ki'vi na
ndakindiee na xi'in ra, saa chi ndixïin na
ña kandixa na ra.

4

Na kundikun yo Tata yo Ndioxi xi'in ndinuni nima yo ra saa ke kuvi ki'vi yo nuu iyoo ra ña ndakindiee yo xi'in ra

1 Ra xa'a ña kan ke kuenda ni na koo
ndo, ña va'a na ndö'o ndo ta ku'va ndo'o
na kan, ra ta xa na ndi'i, ra küvi ki'vi ndo
ña ndakindiee ndo xi'in Tata yo Ndioxi
nuu iyoo ra, ndi su Tata yo Ndioxi ra kuëe
naa vi ini ra kan xa'a ña kindoo ra xi'in
na xii xikua yo ña ki'vi yo ña ndakindiee
yo xi'in ra.
2 Ra ta ku'va iyoo na xii xikua yo kuvi
tu ña iyoo yoo va, saa chi xini so'o na kan
tu'un Tata yo Ndioxi ra xini tu so'o yoo va
ña, ndi su ndixïyo ya'vi ndiaa vi ña xini
so'o na ña, saa chi ndixïin na kandixa na
ña ka'an ña.
3 Ra takua yoo na kandixa va kuvi na
kuchuun ki'vi ña ndakindiee yo xi'in Tata
yo Ndioxi. Ndi su yuvi na xïin kandixa, ra
su'va va ke kachi Tata yo Ndioxi xa'a na
kan:
Xa'a ña ndisaa yu xi'in va na kuvi ña
kindoo yu,
ña kï'vi na nuu iyoo yu ña ndakindiee na
xi'in yu,
kachi ra ndika'an ra.
Ra na kundaa ini ndo chi xa iyoo va
nuu ki'vi yo ndakindiee yo xi'in Tata yo
Ndioxi, te sandi'i ra xava'a ra ña yuuvi
yo'o, ra ndakindiee ra.
4 Ra xa kundaa va ini yo ña xa iyoo nduvi
va nuu ki'vi yo ndakindiee yo, saa chi saa
ke kachi mii tu'un Tata yo Ndioxi va:
Kii uxa, kii ña sandi'i Tata yo Ndioxi
xava'a ra takundi'i ña'a va kuvi ña
ndakindiee ra,
kachi ña.
5 Ra xa'a ña xa iyoo nuu ki'vi yo
ndakindiee yo xi'in Tata yo Ndioxi kuvi
ña ndika'an ra xa'a na ndikandïxa, kachi
ra su'va, kachi tu'un ra:
Kï'vi na nuu iyoo yu ña ndakindiee na,
kachi ra.
6 Ra na kundaa ini ndo, chi nuña va nuu
ki'vi yuvi ña ndakindiee na xi'in Tata yo
Ndioxi; ra yuvi na nuu va'a xini so'o tu'un
va'a ña sakaku yuvi, ra ndixïin vi na kan
kandixa na ña ka'an ña, ra xa'a ña kan ke
ndikï'vi vi na nuu iyoo Tata yo Ndioxi ña
ndakindiee na.
7 Ra xa'a ña kan ke chituni tuku va Tata yo
Ndioxi iin kii ña kuvi ki'vi yuvi nuu iyoo
ra ña ndakindiee na, ra kii kan kuvi kii
vichin va. Ta ku'va kachi Tata yo Ndioxi
ndika'an ra xi'in ra David kachi tu'un ra
ña xa ndika'an yo xa'a, ña kachi su'va:
Tu xini so'o ndo tu'un ña ka'an Tata yo
Ndioxi xi'in ndo vichin,
ra na küu ndo yuvi na ndiee ni ini,
kachi ña.
8 Ra tu nditaxi ra Josué ña ki'vi na ñuu
Israel nuu ndakindiee na, saa ra ndïko ka
vi Tata yo Ndioxi ka'an tuku ra xa'a inka
kii.

9 Ra xa'a ña ndikï'vi na kan nuu
ndakindiee na kuvi ña xa iyoo iin nuu
yii nuu ku'un na ñuu Tata yo Ndioxi
ndakindiee na.
10 Ra kii ña ki'vi na ñuu Tata yo Ndioxi
ña ndakindiee na xi'in ra, kuvi kii ña
ndakindiee na nuu takundi'i va chiñu na,
ta ku'va xa mii ra ña ndakindiee ra te
sandi'i ra xava'a ra takundi'i ña'a ña iyoo
nuu ña yuuvi yo'o.
11 Ra xa'a ña kan ke na sa nduxa yo ña
kandixa yo ña ka'an Tata yo Ndioxi, ña
va'a na ki'vi yo nuu iyoo ra ña ndakindiee
yo xi'in ra te xa na xaa kii. Ra na sä yo
ta ku'va xa yuvi na ndixïin kandixa tu'un
Tata yo Ndioxi.

12 Ra tu'un Tata yo Ndioxi, ra ña tiaku
va kuvi ña, ra kuu mii tu ña ndiee va. Ra
kunu ni ka va xa'ndia ña yo'o, nuu ichi ña
ndiko uvi saa xiyo yu'u, saa chi ki'vi tu ña
ndia mii ini nima yuvi va, ra saa tu ndia
ini ña xinituni va na; ra ki'vi tu ña ini
tuchi va na, ra saa tu ini leke na nuu ñu'u
meke va. Ra ndatava tuvi ña takundi'i va
ña xani ini yuvi sa na, ra saa tu takundi'i
ña ndakani nima na sa va na.
13 Ra takundi'i ña'a ña xava'a Tata yo
Ndioxi, ra ndia nii ña kuchüun tise'e nuu
ra; saa chi iyoo yala takundi'i va ña nuu
ra, ra xini ra takundi'i va ña. Ra nuu ra
kan kuvi ña ndataxi yo xa'a takundi'i va
chiñu ña xa yo.

Jesús kuvi ra kuu sutu ra kuchee va'a

14 Ra Tata yo Jesús, ra kuu se'e Tata
yo Ndioxi kuvi ra kuu sutu ra kuchee
va'a nuu yo, ra ra kan kuvi tu ra nandaa
ndivi va, ra xa'a ña kan ke xiniñu'u ni, na
kundikun yo ra xi'in ndinuni nima yo.
15 Ra sutu ra kuchee nuu yo, ra
kunda'vi va ini ra xini ra yoo ña kuvita
ini yo kuni yo sa yo chiñu ki'vi, saa chi
iin ta ku'va ndo'o mii yo ña xitondoso ni
timia'a yoo vichin kuvi tu ña ndo'o ra kan
va, saa chi tiaa ni tu xitondoso ri ra kan
va, ndi su ra kan, ra kuëe ndixa vi ra kan
chiñu ki'vi.
16 Ra xa'a ña kan ke, te xa ndo'o yo ndia
ndia ka va tundo'o, ra na kondiaa ini yo
Tata yo Ndioxi, ra na kuyachin yo nuu
ndu'u ra xa'ndia ra chiñu. Ra chindiee
ta'an va ra xi'in yo, saa chi ra kan, ra ra
va'a va kuvi ra, ra ku'vi ni tu ini ra xini
ra yoo va.

5

1 Ra na ndakani yu nuu ndo ra kundaa
ini ndo: Iin tiaa, ra kuu sutu, ra kuchee,
ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndakaxin
ña'a tiañu ndia sutu, ña va'a na kuaku
nda'vi ra xa'a na ñuu ra nuu Tata yo
Ndioxi, ra soko tu ra ndia ndia ka ña'a
va, ra ka'ni tu ra kiti soko ra xa'a kuachi
na ña va'a na koo ka'nu ini Tata yo Ndioxi
xa'a na.
2 Ra sutu, ra kuchee yo'o, ra kunda'vi
va ini ra xini ra yuvi na täan kundäa va'a
ini xa'a tu'un Tata yo Ndioxi, na xa chiñu
ki'vi, saa chi ta iyoo na kan ke iyoo tu
ra kan va, ña kuchüun ra sa ra takundi'i
chiñu ña kuni Tata yo Ndioxi.
3 Ra xa'a ña vita ni va ra kuvi ña soko
ra ña'a xa'a kuachi mii ra, ra saa tu xa'a
kuachi na ñuu va ra.
4 Ra iin sutu ra kuchee, ra küvi vi kuu
ra sutu ra kuchee tu süvi Tata yo Ndioxi
kuvi ra taxi ndiayu nda'a ra; saa chi mii
va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndakaxin iin
sutu ra kuchee, ta ku'va xa ra ña ndikaxin
ra ra Aarón, ra xikuu sutu ra kuchee te
yachi.
5 Ra ta ku'va kuu xi'in ra Aarón, kuvi tu
ña kuu xi'in Tata yo Jesucristo va; Saa chi
süvi ña ndikuni mii ra kuvi ña nduu ra
sutu ra kuchee, chi mii va Tata yo Ndioxi
kuvi ra ndikaxin ña'a ña kuu ra sutu ra
kuchee, ra su'va ke kachi ra xi'in ra:

Yo'o kuvi se'e yu;
ra yu'u kuvi ra taxi ña tiaku kun vichin,
kachi ra xi'in ra.
6 Ra ndika'an ka tu Tata yo Ndioxi kachi
ra su'va va xi'in Tata yo Jesucristo:

Yo'o kuvi sutu takundi'i tiempo va,
ta ku'va ndixiyo ra Melquisedec,
kachi ra.
7 Ra ta ndixika Tata yo Jesucristo nuu ñu'u
yuuvi yó'o, ra ndiee ni va ndika'an ra xi'in
Tata yo Ndioxi ña xaku nda'vi ra nuu ra,
xi'in takundi'i ndiee ra ña na chindiee
ta'an ra xi'in ra, saa chi indaa ra kan va
kuvi ra kuu mii ndiee ña sakaku ra ra
nuu ña ndii; ra xa'a ña xa to'o Tata yo
Jesucristo Tata yo Ndioxi, ra ndakuiin va
ra yu'u ra.

8 Ra va'a ni se'e Tata yo Ndioxi kuvi va
Tata yo Jesucristo, ndi su ndo'o va ra, ra
xi'in ña ndo'o ra kuvi ña sakua'a ra ña
kandixa ra Tata ra Ndioxi va.
9 Ra te xa ndi'i ndo'o Tata yo Jesucristo
takundi'i ña ndika'an Tata ra xi'in ra, saa
ra nduu ra xito'o ña tiaku va, ra sakaku
ra takundi'i va yuvi na kandixa ña ka'an
ra, ña va'a na ndï'i xa'a na ndia nii kii.
10 Ra kuvi va sakaku ra yoo, saa chi mii va
Tata yo Ndioxi kuvi ra ndikaxin ña'a, ña
kuu ra sutu, ra kuchee, ra sa ra ta ku'va
xa ra Melquisedec.

Na ndaköo yo ña ndikun yo Tata yo Jesucristo

11 Ra iyoo ni ka va ña ndatu'un ndi
xi'in ndo xa'a ra sutu ra kuchee, ra
xinani Melquisedec yo'o, ndi su u'vi ni va
kundaa ini ndo xi'in ña saa chi kuëe xiin
ndo ña tiaa so'o ndo tu'un Tata yo Ndioxi.
12 Ra ña xa na'a ndikun ndo Tata yo
Jesucristo, ra xa kuvi va saña'a ndo tu'un
Tata yo Ndioxi inka yuvi, ndi su xito'ni yu,
ra xiniñu'u tuku va ndo ña na saña'a inka
yuvi ndo'o xa'a chiñu ña vali va'a. Ra ta
ku'va iyoo na kuachi vali na chichin va
ke iyoo ndo, nuu ña xa xiniñu'u kuu ndo
yuvi na'nu na xixi xita.
13 Ra xa kundaa ini takundi'i va yo, saa
chi na kuachi vali na sakan chichin ra
ndaküni vi na kan, ndia ña kuvi ña va'a,
ra ndia kuvi ña vä'a, saa chi na kuachi
vali va kuvi na.
14 Ra xa kundaa tu ini yo ña xixi na
na'nu xita va, ra na kan kuvi tu na kundaa
ini ndia ña kuvi ña va'a, ra ndia ña kuvi
ña vä'a va, saa chi xa na xixa va kuvi na.

6

1 Ra xa'a ña kan ke kuëe tuku tuku
na nandiko yo sakua'a yo ña xa saña'a
na yoo xa'a Tata yo Jesucristo te sakan
ndakundikun yo ra. Chi ña xiniñu'u sa
yo ke na sa nduxa yo ña kuxixa ini yo ta
iin iin kii va, saa chi xa sakua'a va yo ña
xiniñu'u ni nandiko ini yo xa'a kuachi yo,
2 ra xiniñu'u ni tu kuchi va yo, ra
xiniñu'u ni tu chindu'u yo nda'a yo xini
na ña ka'an yo xi'in Tata yo Ndioxi
xa'a va na; ra xa saña'a tu na yoo xa'a
ña ndatiaku na ndii va, ra saa tu xa'a
ña sayukun Tata yo Ndioxi kuachi xi'in
takundi'i yuvi vaxi kii va.
3 Ra ña kan ke tu mii Tata yo Ndioxi taxi,
ra na sa nduxa va yo ña sakua'a ka yo ña
ndichi ña saña'a ra, ña va'a na kundaa
va'a ka ini yo.
4 Ra kuni yu ña na kundaa ini ndo,
chi ndia nii yuvi na xa ndikun Tata yo
Jesucristo ra □ndakoo na ra, ra küvi ka
ndakundikun tuku na ra, saa chi xa kua'a
ni va ña va'a ndaki'in na: ta kuu ña xa
kundaa ini na xa'a chiñu Tata yo Ndioxi,
ra saa tu ña xa ndaki'in na Tachi Yii va.
5 Ra xa xini tu so'o na tu'un Tata yo
Ndioxi ña va'a va, ra xa xini tu na ta'an
ña xitu'un ña kuu kii ña vaxi va.
6 Ra □küvi ka nandiko ini na, saa chi ña
□ndakoo na Tata yo Jesucristo, ra ta iyoo
ra □ndakatakaa tuku na ndika cruz va
iyoo ra, ra □xa siki tu na ra nuu takundi'i
yuvi va.
7 Ra ta ku'va iyoo ñu'ú ña tuku tuku
kuun savi nuu, ra taxi ña kua'a ni nuu
ña'a kaxi yo a ña kuxi va yo kuvi ña iyoo
yo, ra ndaki'in tu yo ña va'a ña taxi Tata
yo Ndioxi va.
8 Ndi su tu takua ìñṵ, xi'in inka iku ña'a
va na taxi yo, saa ra köo mii ya'vi ndiaa vi
yo, saa chi sandi'i va Tata yo Ndioxi xa'a
yo, ra ka'mi tu ra yoo va.
9 Ra va'a ni su'va □kachi va yu ñani yo,
ndi su ndo'o, ra kuëe iyoo vi ndo ta ku'va
iyoo ñu'ú ña iyoo ìñṵ nuu, saa chi ndo'o,
ra xa kundaa kaxi va ini yu ña ndini'i ta'vi
ndo ña ndaki'in ndo ña'a ña ndiaa ya'vi
ni, saa chi ña kan ke ndaki'in va yuvi na
xa ndikaku xa Tata yo Ndioxi.
10 Ra Tata yo Ndioxi, ra ra va'a va kuvi
ra; ra näa vi ini ra xa'a ña xa nduxa ni
ndo ña xachiñu ndo nuu ra, ra saa tu ña
□ndakundiee ka ndo xachiñu ndo nuu ra
vichin va, ña □chindiee ta'an ndo xi'in na
ve'e ñu'u, xa'a ña □ndaña'a ndo mii ndo
ña ku'vi ni ini ndo xini ndo na.
11 Ndi su ña □kuni ndi ke na
ndakundiee ka ndo, ña ku'vi ini ndo kuni
ndo yuvi ña tiaku ka ndo vichin va, ña
va'a na kundaa kaxi ini ndo ña ni'i ndo
ña ndiatu va ndo.
12 Ra küni ndi ña na kuu ndo na xuxan,
chi ña kuni ndi ke na sa ndo ta ku'va xa
yuvi na xa ndiee ini ra xindiaa ini na Tata
yo Ndioxi, ra ndaki'in na ña'a ña ndini'i

ta'vi na ndaki'in na, ña'a ña kindoo Tata yo Ndioxi taxi ra nda'a na.

13 Ra na kundaa ini ndo, chi iin tiaa ra xindiaa ini Tata yo Ndioxi kuvi ra Abraham va. Ra te xa kindoo Tata yo Ndioxi taxi ra ña va'a nda'a ra Abraham, ra chuna'a ra mii va ra ña taxi ra ña va'a kan nda'a ra, saa chi köo ka inka na chee nuu Tata yo Ndioxi na kuvi chuna'a ra.

14 Ra su'va kuvi ña kachi Tata yo Ndioxi xi'in ra Abraham: "Ña ndixa va kuvi ña taxi yu ña va'a nda'a kun, ra tiaa ni kua'a kuu ndise'e kun sa yu", kachi ra xi'in ra.

15 Ra ra Abraham ra nindï'i vi ini ra, chi xa ndiee va ini ra, ña xindiatu ra, ra ndaki'in va ra ña va'a ña kindoo Tata yo Ndioxi taxi ra nda'a ra.

16 Ra te □kindoo na yuuvi yo'o, ña sa na iin chiñu, ra iin na ka'nu ka nuu va na kuvi na chuna'a na ña sa na ña kindoo na, ra ña xa na saa, ra xa kundaa ini yo chi ña sa na kuvi va ña □kindoo na.

17 Ra ña □kuni Tata yo Ndioxi ña na kundaa kaxi ini yuvi ña ndaki'in va na ña kindoo ra taxi ra nda'a na, kuvi ña chuna'a ra mii ra, saa chi ra kan, ra saxinu ndi'i va ra ña ka'an ra.

18 Ra uvi kuvi ña ndika'an Tata yo Ndioxi kindoo ra, ra chuna'a tu ra mii ra xa'a mii va ra, ra uvi saa ña yo'o, ra küvi vi ndasama ña, saa chi Tata yo Ndioxi ra kuëe xava'a vi ini ra kan. Ra xa'a ña kan ke, yoo na xa ndikun Tata yo Ndioxi, ra ña va'a na kondiaa ra yoo, ra na kondiaa ni ka ini yo ña ndaki'in yo ña kindoo ra taxi ra nda'a va yo.

19 Ra ña kindoo Tata yo Ndioxi xi'in yo, ra ta ku'va iyoo iin kàà ndiee ña tiin itun tun xika nuu mini ña va'a na kü'un nu inka xiyo va kuvi ña iyoo ña, saa chi □chindiee ta'an ña xi'in yo ña va'a na kondiaa ini yo Tata yo Ndioxi, ra □sakuyachin tu ña yoo ndia nuu yii nuu iyoo va ra.

20 Ra nuu yii kan kuvi ña ndiki'vi Tata yo Jesucristo, ña va'a na chindiee ta'an ra xi'in yo. Ra Tata yo Jesucristo kuvi ra kuu sutu ra kuchee ndia ndixaa kii ndia ndixaa tiempo va, ra ta ku'va ndixiyo sutu ra kuchee, ra xinani Melquisedec kuvi ña iyoo ra.

7

Ka'nu ka va sutu ra xinani Melquisedec nuu ra Abraham

1 Ra ra Melquisedec yo'o, kuvi ra xikuu rey nuu na ñuu Salem, ra xikuu tu ra sutu ra xachiñu nuu Tata yo Ndioxi ra ka'nu va. Ra te ndixa'an ra Abraham xi'in ndia xita'an xi'in ra ña kanita'an ndia xi'in inka ndia rey, ra kuchuun va ndia sandi'i ndia xa'a ndia rey kan. Ra te xa nandiko ra vaxi ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, ra saa kanata ra Melquisedec ndakuta'an ra xi'in ra ichi nuu vaxi ra, ra saa ndika'an ra xi'in Ndioxi xa'a ra Abraham ña na taxi Ndioxi ña va'a kuta'vi ra.

2 Saa cha'vi ra Abraham nuu xu'un ña ndaki'in ra ndixa'an ra nuu kuachi, nda'a ra. Ra kivi ra Melquisedec yo'o, "ra rey ra □xa chiñu ndaku", ke kachi ña; ra ña xikuu ra rey nuu na ñuu Salem, ra "rey ra ndachindee vii yuvi ke", kachi ña yo'o.

3 Ra ndia nii yuvi kundäa ini yoo kuvi iva ra, ra nii yoo kuvi tu si'i va ra, ra nii kundäa tu ini na yoo ndise'e kuvi va ra; ra nii kundäa tu ini na ndia kii ke kaku va ra, ra nii kundäa tu ini na ndia kii ke kuvi va ra; ra ta ku'va iyoo mii se'e Tata yo Ndioxi va ke iyoo ra, saa chi kuu ra sutu ndia ndikaa ndiku'un va.

4 Ra na □ki'in va'a xini ndo, chi ra Melquisedec ra □xiniñu'u ni va ndixiyo ra, saa chi ra Abraham ra xikuu xii xikua yo, ra xa to'o va ra ra, saa chi cha'vi va ra nuu xu'un xi'in nuu takundi'i ña'a, ña kindiaa ra nda'a ndia rey ndia xatiaa ra nuu xi'in kuachi.

5 Ra ta ku'va kachi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra ndia sutu ndia kuu ndise'e ra Leví va kuvi ndia kuu mii ndiayu ndaki'in nuu xu'un ña kuu ya'vi takundi'i na ñuu Israel, ra ndia sutu ndia kuu ndise'e ra Leví, ra iin kuvi va ndia xi'in na ñuu Israel, saa chi ndise'e ra Abraham kuvi takundi'i va na.

6 Ra va'a ni süvi ndise'e va ra Leví kuvi ra Melquisedec, ndi su tiaa ni va xiniñu'u ra, ña kan ke cha'vi va ra Abraham nuu xu'un xi'in nuu takundi'i ña'a ña ndaki'in ra te ndixa'an ra nuu kuachi nda'a ra. Ra ndika'an tu ra Melquisedec xi'in Ndioxi va xa'a ra Abraham ña na taxi ra ña va'a kuta'vi ra, ra xa kindoo tu mii Ndioxi va xi'in ra Abraham ña taxi ra ña va'a nda'a ra.

7 Ra vichin, ra xa kundaa va ini yo, chi
yuvi na ka'an xi'in Ndioxi xa'a yuvi ña na
ni'i na ña va'a va kuvi na ndiaa ya'vi ni
ka nuu yuvi na ndaki'in ña va'a. Ra xi'in
ña yo'o ke kundaa ini yo ña xiniñu'u ni
ka va ra Melquisedec nuu ra Abraham.
8 Inka tuku ña na kundaa ini yo xa'a
vichin, ndia sutu ndia kuu ndise'e ra Leví
va kuvi ndia ndaki'in xu'un nuu xu'un ña
kuu ya'vi na ñuu Israel, ra ndia yo'o, ra te
xaa kii ña kuvi ndia, ra xi'i va ndia; ndi
su ra Melquisedec ra tiaku ra iin takundi'i
kii va kachi tu'un Ndioxi, ra xa'a ña kan
ke ndiaa ya'vi ni ka va ra kan.
9 Ra na ndaki'in xini yo xi'in ña yo'o, chi
su'va ke iyoo ña, ña cha'vi ra Abraham
nuu xu'un ña ndaki'in ra ta ndixa'an ra
nuu kuachi, ra ta iyoo ndia cha'vi iyoo tu
ndia sutu ndia kuu ndise'e ra Leví, ndia
ndaki'in iin ta'vi lo'o xu'un ña cha'vi
yuvi nuu xu'un va na, saa chi ndise'e ra
Abraham kuvi tu ndia kan va.
10 Ra na kundaa ini yo, chi su'va va
ke iyoo ña yo'o: va'a ni täan kaku va
ra Leví te ndakuta'an ra Abraham xi'in
ra Melquisedec ña cha'vi ra nuu xu'un
ña ndaki'in ra te ndixa'an ra nuu kuachi
nda'a ra, ndi su xa ini iki kuñu va ra
Abraham ke xindo'ni takundi'i va na kuu
ndise'e ra.
11 Ra ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés kuvi ña xa'ndia chiñu nuu ndia
sutu ndia kuu ndise'e ra Leví ña na
sa ndia chiñu ña kuni Ndioxi. Ndi su
ndikuchüun vi ndia sutu kan ña ndasa
ndia yuvi ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi nuu Ndioxi. Ra xa'a ña kan ke
ndikaxin Ndioxi inka sutu ra sachiñu nuu
ra ta ku'va xachiñu ra Melquisedec, ra
ndikäxin vi ra iin sutu ra sachiñu ta ku'va
xachiñu ra Aarón.
12 Ña kan ke na kundaa ini ndo, chi ña
ndasama iin sutu, ra ndasama tu ndiayu
ña xachiñu ra xi'in va.
13 Ra sutu ra ka'an yo xa'a yo'o, ra süvi
vi ndise'e ra Leví kuvi ra, ra ndia nii tu
na ta'an ra ndixiküu sutu va.
14 Ra Tata yo Jesucristo va kuvi ra kuu
sutu ra ka'an yo xa'a yo'o, ra ndise'e ra
Judá va kuvi ra, ra ndikä'an va'a vi ra
Moisés xa'a ra Judá ña kuvi kuu ndise'e
ra sutu.
15 Ra ña ka'an yo xa'a ña ndasama sutu,
ra kaxi ni va iyoo ña, saa chi ti'vi va
Tata yo Ndioxi Tata yo Jesús, ra kuu sutu
xaa ra, ra ta ku'va ndixiyo ra Melquisedec
kuvi tu ña iyoo ra yo'o va.
16 Ra ña nduu Tata yo Jesús sutu, ra
xa'a ña ka'nu ni va ra kuvi ña, ra ni ndï'i
tu xa'a va ra; ra va'a ni süvi va ndise'e
ra Leví kuvi ra, ndi su nduu va ra sutu,
ra sutu ndia kuu ndise'e ra Leví ra ndia
ndi'i xa'a va kuvi ndia kan.
17 Xa'a ña kan ke kachi tu'un Ndioxi
su'va xa'a Jesús:
Yo'o kuvi sutu, ndia ndikaa ndiku'un,
ra ta ku'va xachiñu ra Melquidsedec kuvi
tu ña sachiñu yo'o va,
kachi ña.
18 Xa'a ña kan ke kuëe xachiñu ka vi
ndiayu ña ka'an xa'a ndia sutu ña ndixiyo
te yachi, saa chi köo ndiee ña, ra köo tu
chiñu sa va ña.
19 Saa chi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, ra ndikuchüun vi ña ña ndasa ña
yuvi ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi. Ndi
su vichin, ra xa iyoo va iin ña ndiaa ya'vi
ni, ña kuvi kondiaa ini yo, ra ña yo'o kuvi
ña sakuyachin yoo nuu Tata yo Ndioxi.
20 Ra xiniñu'u ni va na kundaa ini yo,
chi ta ndikaxin Tata yo Ndioxi Tata yo
Jesús, ña kuu ra sutu, ra chuna'a va ra
mii ra xa'a mii ra, ndi su ndichunä'a vi
Tata yo Ndioxi mii ra xa'a mii ra, ta nduu
ndia ndise'e ra Aarón sutu.
21 Ra su'va ke kachi Tata yo Ndioxi
chuna'a ra mii ra, ta ndikaxin ra Jesús ña
kuu ra sutu:
Yu'u, ra kuu Tata ndo Ndioxi kuvi ra
chuna'a mii, ra nandïko ini yu xa'a
tu'un ña ka'an yu:
"Yo'o kuvi sutu ndia ndikaa ndiku'un,
ra ta ku'va xachiñu ra Melquisedec kuvi
tu ña sachiñu yo'o va",
kachi ra.
22 Ra ña kachi ña yo'o su'va, ra Tata yo
Jesús va kuvi ra ndakuiin xa'a iin ña
ndiaa ya'vi ni, ña kindoo Tata yo Ndioxi
xa'a xi'in na ñuu ra.
23 Ra sutu ndia ndixiyo ta ku'va xa'ndia
chiñu ndiayu yata, ra kua'a ni va ndixiyo
ndia, saa chi te tandiaa kii kuvi ndia ra
xi'i va ndia.
24 Ndi su Tata yo Jesús ra iin takundi'i kii,
iin takundi'i tiempo va kuvi ña tiaku ra,
xa'a ña kan ke ndia nii kii ndaköo vi ra
ña kuu ra sutu.

25 Ra ña kuëe ndakoo Tata yo Jesús, ña
kuu ra sutu kuvi ña □sakaku ra takundi'i
va yuvi na kuyachin nuu Tata yo Ndioxi
xi'in kivi ra. Ndi su ra kan ra köo ka ña
ndiko ra sa ra, chi xa xa ndi'i va ra ña.
Ra ña tiaku Tata yo Jesús iin takundi'i kii,
ra ña xaku nda'vi ra xa'a yo nuu Tata yo
Ndioxi va kuvi ña.
26 Ra Tata yo Jesús, ra ndixa kuu sutu,
ra kuchee kuvi ra xiniñu'u nuu yo, saa chi
ra kan kuvi ra yii, ra ndia nii tu kuachi ra
köo va, ra ndia nii tu chiñu ki'vi kuëe xa
va ra, ra nii kuëe ita'an tu ra xi'in yuvi na
xa chiñu ki'vi va. Ra Tata yo Jesús ra kuu
sutu, ra ndivi va kuvi ña ndaki'in Tata yo
Ndioxi ra kua'an ra iyoo ra vichin.
27 Ra Tata yo Jesús, ra kuëe iyoo vi ra
ta ku'va ndixiyo ndia sutu ndia kuchee
te yachi, saa chi ndia kan ra ndiakua
xiniñu'u xi'na ka vi xa'a kuachi mii ndia
kuvi ña xa'ni ndia kiti ndisoko ndia ta iin
iin kii; ra te xa ndi'i soko ndia ri xa'a
kuachi mii ndia, saa vi kuvi ña □xa'ni
ndia ri soko ndia xa'a kuachi na ñuu. Ndi
su Tata yo Jesús, ra takua indaa nuu ichi
va kuvi ña ndisoko ra mii ra xa'a yo, ra
ndia nii ka ichi ndïko ka ra ña soko tuku
ra mii ra xa'a yo.
28 Ra sutu ndia ndikaxin na xi'in ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra vita ni va
ndixiyo ndia, ra saa kuu ndiya'a tiempo
ña taxi Ndioxi ndiayu ra nda'a ra Moisés,
ra saa ndikaxin Ndioxi se'e mii ra ña kuu
ra sutu va, ra chuna'a ra mii ra, ña kuu
se'e ra, ra köo ndia nii kuachi, ra kuu tu
ra sutu ra kuchee ndia ndikaa ndiku'un
va.

8

Tata yo Jesús kuvi ra kuu sutu ra ka'nu nuu yo

1 Ra takundi'i ña ka'an yu xi'in ndo
yo'o, ra su'va va ke iyoo ña: Tata yo Jesús,
ra kuu sutu, ra kuchee, ra ndivi va kuvi ña
iyoo ra, ra ndu'u ra chi xiin kua'a nuu iin
tiayu ka'nu nuu ndu'u Tata yo Ndioxi.
2 Ra xachiñu ra nuu yii ini ve'e ñu'u
Tata yo Ndioxi ndivi. Ra ve'e ñu'u ña iyoo
ndivi kan, ra ndia nii yuvi ndixavä'a ña,
chi mii va Tata yo Ndioxi va kuvi ra xava'a
ña.
3 Ra chiñu ña xa sutu ndia iyoo nuu
ñu'ú yo'o kuvi ña soko ndia ña'a ña iyoo
nuu na ñuu nuu Tata yo Ndioxi, ra xa'ni
tu ndia kiti soko ndia nuu va ra. Ra xa'a
ña ke xiniñu'u koo tu ña'a ña soko Tata
yo Jesucristo nuu Tata yo Ndioxi va.
4 Ra tu ra íin kuvi Tata yo Jesucristo nuu
ñu'ú yo'o vichin, ra küvi vi kuu ra sutu,
saa chi ña'a ña soko ndia sutu ndia iyoo
nuu ñu'ú yo'o nuu Tata yo Ndioxi, ra ta
ku'va kachi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés ke iyoo va ña.
5 Ra chiñu ña xa ndia sutu ndia iyoo
nuu ñu'ú yo'o ini ve'e ñu'u, ra ve'e ñu'u
ndixa ña iyoo ndivi va kuvi ña ndaña'a
ndia ña xa ndia saa. Saa chi ta ndixiyo
nduvi ra Moisés ña sava'a ra ve'e ñu'u, ra
su'va va kachi Tata yo Ndioxi xi'in ra: “Ta
ku'va iyoo ita niñu ve'e ñu'u ña ndiña'a
yu nuu kun iku kan ke na koo ña sava'a
va kun”, kachi ra.
6 Ra Tata yo Jesucristo ra kuu sutu
ka'nu, ra ndiaa ya'vi ni va chiñu ña □xa ra
kan nuu chiñu ña □xa sutu ndia ndikun
ña yata ña kindoo Ndioxi xi'in na ñuu ra
te yachi, saa chi ndaki'in ra tu'un yo, ra
xa'a ña yo'o kuvi ña kindoo tu Tata yo
Ndioxi xa'a iin ña xaa xi'in yo, te chuna'a
ra mii ra ña sa va ra ña.
7 Ra tu na ndikuchuun kuvi na ñuu
Israel ña saxinu na nuu ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés, saa ra xiniñü'u
vi kindoo tuku Tata yo Ndioxi xa'a inka
ndiayu xaa xi'in yo.
8 Ndi su na ñuu Israel, ra ndikuchïñu vi
na saxinu na ña ka'an ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés,
ña kan ke ndika'an Tata yo Ndioxi xa'a na
kachi ra su'va:
Xaa iin kii ra kindoo yu xa'a iin ña xaa
xi'in
na ñuu Israel, ra saa tu xi'in na ñuu Judá
va.
9 Ra ndiayu ña kindoo yu xi'in na, ra kuëe
inuu ña xi'in ndiayu ña kindoo yu
xi'in na xii xikua na
te tava yu na chi ñuu Egipto;
ra ndikuchüun vi na saxinu na nuu ndi-
ayu kan,
ra xa'a ña kan ke ndakoo nda'a va yu na,
kachi Tata yo Ndioxi.
10 Ra ndiayu xaa ña kindoo yu xi'in na
ñuu Israel te xa na xaa kii, ra su'va
ke koo ña, kachi Tata yo Ndioxi:
Mii va yu chikaa ndiayu yu xini na,

ra tiaa tu yu ña nima va na.
Ra kuu yu Ndioxi na,
ra na kan kuu na ñuu yu.
11 Ra kuniñü'u vi na na ta'an na,
xi'in na ve'e na, ña saña'a na na, ña kundaa ini xa'a yu,
saa chi xa kundaa ini mii takundi'i va na xa'a yu,
ndia na vali va'a, ra iin saa ndia na na'nu va'a va.
12 Ra koo ka'nu tu ini yu xa'a takundi'i chiñu ki'vi ña xa va na,
ra ndia nii ka tu kii ndakä'an yu xa'a kuachi va na.
13 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ka'an Tata yo Ndioxi ña xiniñu'u koo inka ndiayu ña xaa, ra kuni kachi ña saa, ña xiniñu'u ndasama va ndiayu yata, saa chi vä'a ka ña.

9

Ve'e ñu'u ña iyoo nuu ñu'ú xi'in ve'e ñu'u ña iyoo ndivi

1 Ra ta kindoo Tata yo Ndioxi xi'in na ñuu Israel te yachi kuvi ña taxi ra ndiayu ra nda'a na, ra ndiayu kan kuvi ña ndika'an xi'in na ndia ku'va ke ndasaka'nu na ra. Ndi su takua ini ve'e ñu'u ña íin nuu ñu'ú yo'o va kuvi ña ndasaka'nu na ra xi'in ndiayu kan.

2 Ra ve'e ñu'u kan, ra uvi ndata'vi ña; ra tikoto va kuvi ña xitanii ini ña, ra su'va ke ndixiyo ña: ta'vi ña nuu kuvi ña xinani Nuu Yii, ra ikan ke xindichi kàà ña xindita ñù'ù nuu ña va'a xituun ña, ra saa tu mesa tun xindee xita va'a ña soko na nuu Tata yo Ndioxi va.

3 Ra chi sata tikoto kan kuvi ta'vi ña uvi, ña xinani Nuu Yii Ni.

4 Ra ikan kuvi nuu xindichi iin mesa lo'o ña kuva'a xi'in yuu oro, ra ikan ke xa'mi na xuxa ña ndaa xiko xa'an tami nuu Tata yo Ndioxi, ra ikan kuvi tu ña ndixiin xatun nuu xindikaa ndiayu Tata yo Ndioxi va, ra niña oro kuvi ña ndaka'yu na takundi'i sata xatun kan. Ra ini xatun kan xindikaa iin kisi ña kuva'a xi'in niña oro, ra ini kisi kan xindo'ni xita va'a ña nani maná, ra xindikaa tu itun tun ndandixin xini'i ra Aarón va, ra saa tu yuu ña ndika'yu ndiayu Tata yo Ndioxi nuu va.

5 Ra sata xatun kan xindita uvi na'na na tatun Ndioxi; ra ña xindita ña kan, ra mii va Ndioxi kuvi ra ndixiin kan, kuni kachi ña; ra ndixin ña kuvi ña xindasi sata kàà ña xindasi yu'u xatun kan, ra ikan kuvi nuu ndikoso na nii kiti ri ndisoko na xa'a kuachi yuvi. Ndi su vichin, ra küvi vi ndakani ikun yo xa'a ña yo'o.

6 Ra su'va ke iyoo ña'a kan ndita ña ta'vi ña uvi ña nani Nuu Yii Ni; ra ta'vi ña nuu, ña nani Nuu Yii va kuvi ña ndiki'vi ndia sutu iin takundi'i kii ña xa ndia takundi'i chiñu ña xiniñu'u sa ndia nuu Tata yo Ndioxi.

7 Ndi su ta'vi ña uvi ña nani, Nuu Yii Ni, ra ta nuu kuiya ta nuu kuiya vi kuvi ña ndiki'vi sutu ra kuchee indaa ichi; ra ña ki'vi ra kan, ra ndiakua xiniñu'u ku'un va nii kiti xi'in ra ña soko ra ña xa'a kuachi mii ra, ra saa tu xa'a kuachi ña xa na ñuu xa'a ña ndikundäa ini va na.

8 Ra mii va Tachi Yii kuvi ña taxi ña xinituni yo ña kuvi kundaa ini yo xi'in ña yo'o: saa chi kii ña xiniñu'u ndia sutu ta'vi ña nuu, ña nani, Nuu Yii ña xa ndia chiñu ña kuni Tata yo Ndioxi, saa ra kuni kachi ña saa, ña xindasi va ichi ña kua'an nuu nani, Nuu Yii Ni.

9 Ra takundi'i ña ndixiyo te yachi, ra xa'a kii ña ndee yo vichin va kuvi ña ka'an ña. Saa chi ña ndisoko ndia sutu ndia ndia ka ña'a, xi'in ña xa'ni ndia kiti ndisoko ndia, ra ndikuchüun vi ña kan, ndasama ña, nima yuvi, ña köo ka kuachi na.

10 Ra ndiayu ña xachiñu ndia sutu kan xi'in te yachi, ra takua xa'a ña'a ña xixi va na, xi'in xa'a ndutia ra xi'i va na, xi'in xa'a ña ndakatia na iki kuñu va na kuvi ña ndika'an ña. Ra ña kan, ra iin ndiayu ña ndixiyo too va kuvi ña, saa chi takua kii ña kachi Ndioxi koo va ña kuvi ña ndixiyo ña, ndi su ndixaa kii ra taxi Tata yo Ndioxi inka ndiayu ña va'a ni ka va.

11 Ra ña xa kixi Tata yo Jesucristo, ra xa ra kan va kuvi ra kuu sutu ra kuchee nuu takundi'i ña va'a ña kuu. Ra ini ve'e ñu'u ña iyoo ndivi va kuvi ña xachiñu ra, ra va'a ni ka va ve'e ñu'u kan nuu ve'e ñu'u ña ndixiyo nuu ñu'ú te yachi, ña xachiñu ndia sutu ini; ra ve'e ñu'u ña iyoo ndivi, ra süvi vi yuvi kuvi na ndixava'a ña, ra kuëe inuu vi ña xi'in ña'a ña xava'a Tata yo Ndioxi iyoo nuu ña yuuvi yo'o.

12 Ra ña ndiki'vi Tata yo Jesucristo Nuu Yii Ni vichin, ra süvi tixu'u, xi'in sindiki

kuvi ri ndiki'vi ra ka'ni ra ña soko ra
nii ri xa'a kuachi yuvi, chi ña ndiki'vi
ra, ra nii mii va ra kuvi ña ndisoko ra
xa'a kuachi yuvi; ra takua indaa ichi va
kuvi ña ndiki'vi ra Nuu Yii Ni; ra su'va ke
xa ra ña va'a sakaku ra yoo ndia ndikaa
ndiku'un.
13 Ra tu nii sindiki xi'in nii tixu'u, xi'in
yaa ña ndixixi sindiki ña ndikoso yava
na sata yuvi, ra ndixiyo va ndiee ña, ña
ndakatia ña iki kuñu na,
14 saa ra iyoo ni ka va ndiee nii Tata
yo Jesucristo ña ndakatia ña nima yo, ra
sandi'i ña xa'a chiñu ki'vi ña kuni yo sa
yo, ña va'a ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi,
ra tiaku. Ra xi'in ndiee Tachi Yii ña kuë
ndi'i xa'a va kuvi ña ndisoko Tata yo
Jesucristo mii ra nuu Tata yo Ndioxi xa'a
kuachi yo. Ra va'a ni ka va ra yo'o nuu
takundi'i ña'a ña ndisoko na, saa chi ndia
nii lo'o kuachi ra köo.
15 Ra xa'a ña xa Tata yo Jesucristo ña
kan kuvi ña kindoo Tata yo Ndioxi xa'a iin
ña xaa xi'in yo, ra mii Tata yo Jesucristo
va kuvi ra ndaki'in tu'un yo vichin. Ra
xa'a ña ndixi'i ra kuvi tu ña va'a ndaki'in
takundi'i va yuvi ña'a ña ndini'i ta'vi na
ndaki'in na nuu Tata yo Ndioxi, ña'a ña
kindoo ra taxi ra nda'a na. Saa chi ña
ndixi'i Tata yo Jesucristo, ra ña va'a na
sakaku ra takundi'i yuvi na xa chiñu ki'vi
ta xindo'ni na tixi ndiayu ña yata va kuvi
ña.
16 Ra xa kundaa va ini ndo, chi tu ndia
na, na ndakoo iin tutu nda'a se'e na ña
ka'an ña xa'a na, ña ndaki'in na ndia
ndia ka ña'a, ra te xa xi'i vi yuvi na
xava'a tutu kan kuvi ña ndiaa ya'vi ña.
17 Ndi su tu tiaku va yuvi na xava'a tutu
kan, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña, saa chi
te xa xi'i vi yuvi kan ke ndiaa ya'vi ña.
18 Ra ta ku'va iyoo ña yo'o kuvi tu ña
kuu xi'in ña nuu ña kindoo Tata yo Ndioxi
xi'in na ñuu va ra, saa chi te kindoo ra
xi'in na ra kua'a ni va kiti xa'ni na ña
ndisoko na nii ri nuu ra.
19 Saa chi te sandi'i ra Moisés ka'vi ra
takundi'i ndiayu ña taxi Tata yo Ndioxi
nda'a ra nuu na ñuu, ra saa ki'in ra nii
sindiki, xi'in nii tixu'u, ra kava nuu ra ña
xi'in tiakuii, ra saa ndixa'nu ra nda'a itun
tun nani hisopo, ra chindu'u iin ra ko'ndo
ixi ndikachi ña kua'a nuu nu, ra chindaxi
ra ña xi'in nii kan, ra ndikoso yava ra ña
sata yuu nuu vaxi ndiayu Tata yo Ndioxi,
ra saa tu xini takundi'i na ñuu va.
20 Ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra
saa: “Nii yo'o, kuvi ña ndakuiin xa'a ña
kindoo Tata yo Ndioxi xi'in ndo, ña saxinu
ndo nuu ña xa'ndia ra nuu ndo”, kachi ra.
21 Ra ndikoso yava tu ra Moisés nii kan,
ini ve'e ñu'u va, ra saa tu sata takundi'i
ña'a ña xiniñu'u na ña ndasaka'nu na
Tata yo Ndioxi va.
22 Ra su'va ke xa Moisés, saa chi mii
ndiayu Tata yo Ndioxi kuvi ña ka'an ña
xiniñu'u nii, ña ndakatia ña takundi'i
ña'a; ra tu na köo nii, saa ra köo ka'nu
vi ini Tata yo Ndioxi xa'a kuachi yuvi.

Nii Tata yo Jesucristo ña ndixitia te ndixi'i ra kuvi ña kuu mii ndiee ña sandi'i ña xa'a kuachi yo

23 Ra xa'a ña kan ke xiniñu'u na nii kiti
ña ndakatia na takundi'i ña'a ña ndixiyo
ini ve'e ñu'u; ra ña kan, ra na'na ña'a ña
iyoo ve'e ñu'u ña íin ndivi va kuvi ña; ra
ña'a ña iyoo ndivi, ra nii ña ndiaa ya'vi
ni ka nuu takundi'i nii kiti va kuvi ña
xiniñu'u ña kan.
24 Ra xa'a ña kan ke Tata yo Jesucristo,
ra ndikï'vi vi ra nuu Yii ini ve'e ñu'u ña
xava'a na yuuvi yo'o, saa chi na'na ve'e
ñu'u ndixa ña iyoo ndivi va kuvi ña; xa'a
ña kan ke Tata yo Jesucristo, ra mii ndivi
va kuvi ña ndiki'vi ra, ra ikan ke iyoo ra
vichin va, ra xaku nda'vi ra xa'a yo nuu
Tata yo Ndioxi.
25 Ra ña ndiki'vi Tata yo Jesucristo
ndivi, ra ndikï'vi ra ña tuku tuku soko ra
mii ra, ta ku'va xa iin sutu ra kuchee nuu
na judío ña ki'vi ra Nuu Yii Ni soko ra nii
kiti, ta kuiya ta kuiya.
26 Ndi su tu ña ndixiniñu'u kuvi ña tuku
tuku soko Tata yo Jesucristo mii ra, saa ra
te sakan chituni Tata yo Ndioxi ña yuuvi
yo'o vi kuvi ña tuku tuku soko ra mii
ra; ndi su ndia kii ña kuyachin ndi'i xa'a
ña yuuvi vichin va kuvi ña kixi ra indaa
ichi, ña sandi'i ra xa'a kuachi yuvi xa'a
ña ndisoko ra mii ra ña ndixi'i ra.
27 Ra ta ku'va kuu xi'in Tata yo Jesu-
cristo kuvi tu ña kuu xi'in takundi'i yuvi
va, saa chi indaa ichi va kuvi ña xiniñu'u
kuvi na, ndia saa ra ndiatu na ña sayukun

Tata yo Ndioxi kuachi xi'in na kii ña vaxi va.
28 Saa chi indaa ichi kuvi tu ña ndisoko
Tata yo Jesucristo mii va ra, ña ndixi'i ra,
ña va'a sandi'i ra xa'a kuachi takundi'i
yuvi. Ra te xa na nandiko tuku ra ichi ña
uvi kixi ra nuu ña yuuvi yo'o, ra küvi ka
ra xa'a kuachi na yuuvi, saa chi ña kixi ra,
ra ña sakaku ra takundi'i yuvi na ndiatu
ña nandiko tuku va ra kuvi ña.

10

Ña ndisoko Tata yo Jesucristo mii ra xa'a yo kuvi ña va'a ndasa ra yoo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi

1 Saa chi ndiayu Tata yo Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés, ra takua xa'a na'na,
ña va'a, ña kuu kii ña vaxi va kuvi ña
ka'an ña, ndi su süvi vi xa ndixa mii ña
va'a kan kuvi ña ka'an ña xa'a. Ña kan
ke ndikuchüun vi ndiayu kan ña sandi'i
ña xa'a kuachi yuvi na ndasaka'nu Tata
yo Ndioxi ta ku'va kachi ña, ta kuu ña
ndisoko na nii kiti ta kuiya ta kuiya.
2 Ra tu ña ndikuchuun kuvi nii kiti ña
ndisoko na nuu Tata yo Ndioxi, ña sandi'i
ña xa'a takundi'i kuachi yuvi, saa ra kuëe
tuku tuku vi soko na ña, chi xa nani indaa
ichi ra xa sandi'i ña xa'a takundi'i va
kuachi na, ra nii ndakäni ka tu ini na ña
iyoo kuachi va na.
3 Ndi su mii ña ndaa, ra ña □soko na nii
kita kan, ra ña xa ña ke sandaka'an ña na
xa'a kuachi na ta kuiya ta kuiya va.
4 Saa chi nii sindiki, xi'in nii tixu'u, ra
kuëe kuchuun vi ña kan, ña sandi'i ña
xa'a kuachi yuvi.
5 Xa'a ña kan ke te kixi Tata yo Jesu-
cristo nuu ña yuuvi yo'o, ra ndika'an ra
xi'in Tata yo Ndioxi kachi ra su'va:

Küni vi kun ña na ka'ni yuvi kiti, ra soko
na nii ri nuu kun, ra ni küni tu kun
ña taxi na ndia ndia ka ña'a nda'a
va kun,
saa chi xa nuu ña kan ke taxi kun iki kuñu
yu ña inuu xi'in iki kuñu na kan, ña
va'a na soko yu ña nuu va kun.

6 Ra ni kuëe kuni tu kun ña ka'mi na kiti
ña ndaa xiko ri nuu va kun, ra ni
kuëe kuni tu kun ña na soko na
nii kiti nuu va kun, ña va'a na koo
ka'nu ini kun xa'a kuachi na.

7 Ra xa'a ña yo'o kuvi ña ndika'an yu
kachi yu su'va: "Yo'o xaa yu ña sa
yu ña kuni mii kun, Tata Ndioxi,
ra saa kuvi tu ña □kachi ndiayu kun ña
ndika'yu xa'a yu te yachi va",
kachi Tata yo Jesucristo xi'in Tata yo
Ndioxi.
8 Ña nu̱ú ndika'an Tata yo Jesucristo, ña
küni Tata yo Ndioxi ña taxi na ndia ndia
ka ña'a nda'a ra, ra ni kuëe kuni tu ra ña
soko na nii kiti nuu va ra, ra ni kuëe kuni
tu ra ña ka'mi na kiti ña ndaa xiko ri nuu
va ra, ña va'a koo ka'nu ini ra xa'a kuachi
na. Ra va'a ni ka'an ni va ndiayu Tata yo
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés ña xiniñu'u
koo takundi'i ña yo'o, ndi su küni vi Tata
yo Ndioxi ña, kachi Tata yo Jesucristo.
9 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra su'va:
"Yo'o xaa yu ña sa yu ña kuni mii kun,
Tata Ndioxi", kachi ra. Ra ña kachi ra
su'va, ra xa'a takundi'i ña'a ña ndisoko
na te yachi va kuvi ña sandi'i ra, ra saa
ndisoko ra iki kuñu mii va ra.
10 Ra ña ndisoko Tata yo Jesucristo mii ra,
ra ña kuni mii Tata yo Ndioxi va kuvi ña
xa ra. Ra xa'a ña kan va kuvi ña ndasayii
Tata yo Ndioxi yoo. Ra takua indaa ichi va
kuvi ña ndisoko Tata yo Jesucristo mii ra
xa'a kuachi yo, ra ndia nii ka ichi nandïko
ra sa ra ña.
11 Ra ña □xachiñu ndia sutu xi'in ndi-
ayu Tata yo Ndioxi ña ndakoo ra Moisés,
ra iin takundi'i va kii ndita ndia nuu soko
na ini ve'e ñu'u, ña tuku tuku ichi soko
ndia ña'a ña kuchüun sandi'i xa'a kuachi
yuvi.
12 Ndi su Tata yo Jesucristo, ra kuu sutu
ra kuchee, ra takua indaa ichi va kuvi
ña ndisoko ra mii ra nuu Tata yo Ndioxi
xa'a kuachi yo, ra ndia ndikaa ndiku'un
va kuvi ña xa ra ña. Ra te ndi'i saa
ndakundu'u ra xiin kua'a tiayu ka'nu nuu
ndu'u Tata yo Ndioxi va.
13 Ra ikan kuvi ña ndu'u ra ndiatu ra
ña sandi'i Tata yo Ndioxi xa'a yuvi na
kanita'an xi'in va ra.
14 Saa chi Tata yo Jesucristo, ra indaa
ichi va kuvi ña ndisoko ra mii ra ña va'a
sandi'i ra xa'a kuachi yuvi na □ndasayii
ra ña kundikun na ichi ra.
15 Ra ndakuiin tu Tachi Yii Tata yo
Ndioxi va xa'a ña yo'o, Ra su'va ke kachi
ña:

16 Ña yo'o kuvi iin ña xaa ña kindoo yu
xa'a xi'in na kii ña vaxi, ra su'va ke
iyoo ña:
Tiaa yu ndiayu yu nima na,
ra tiaa tu yu ña xini va na, kachi Tata yo
□kachi Tachi Yii ra.
17 Ra ndika'an ka tu Tata yo Ndioxi kachi
ra su'va va kachi Tachi Yii ra:
Ndia nii ka ichi ndakä'an yu xa'a kuachi
na, ra saa tu xa'a ña xïin na
kandixa na yu'u va,
kachi ra □kachi ña.
18 Ra xa'a ña xa xa ka'nu ini Tata yo
Ndioxi xa'a kuachi yo, ra xiniñü'u ka vi
soko yo ndia ndia ka ña'a nuu ra xa'a
kuachi yo vichin.

Ña xiniñu'u va kuvi ña kuyachin yo nuu Tata yo Ndioxi

19 Ñani yo, vichin, ra xa kuvi va ki'vi
yo Nuu Yii Ni, ra xiniñü'u kundi'i ini vi
yo, saa chi xa'a nii Tata yo Jesucristo ña
ndixitia ndika cruz va kuvi ña kuvi ki'vi
yo.
20 Ra ña ndixi'i ra kuvi ña ndakuiña ra
iin ichi xa̱a nuu yo; ra ichi kan kuvi ña
□taxi ña kutiaku va yo, ra ña yo'o, ra su'va
va ke kuni kachi ña, ña nditata tikoto ña
xitanii ini ve'e ñu'u, ra ndanuña Nuu Yii
Ni, ra xa'a ña nditaxin iki kuñu va ra kuvi
ña ka'an ña.
21 Ra xa'a ña xa □kuu Tata yo Jesucristo,
sutu kuchee ve'e Tata yo Ndioxi kuvi ña,
22 xiniñu'u na kuyachin yo nuu Tata yo
Ndioxi xi'in ndinuni nima yo, xi'in xa'a ña
ndinuni ni ndiaa ini yo Tata yo Jesucristo;
saa chi xa ndakatia va ra nima yo, ña va'a
na ndakäni ka ini yo ña iyoo kuachi yo, ra
xa ndakatia tu ra iki kuñu yo xi'in tiakuii,
ra va'a ni va.
23 Ra ndinuni ni na kondiaa ini yo Tata
yo Jesucristo, ra na ndïko ini yo, saa
chi Tata Ndioxi, ra saxinu va ra nuu ña
kindoo ra xi'in yo.
24 Ra xiniñu'u na nduku yo ku'va ña na
chikaa yo tu'un ndiee ini xi'in inka yuvi
ña na ku'vi ini na kuni na inka yuvi, ra
saa tu ña sa na chiñu ña va'a xi'in va na.
25 Ra na sakuä'a yo sa yo ta ku'va □xa
na ñani yo na xïin ndakuta'an xi'in yo
ña ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi, chi ña
xiniñu'u sa yo ke na chikaa yo tu'un ndiee
ini xi'in ta'an va yo, ra xiniñu'u ni ka va
sa yo saa vichin, saa chi xa ndinumi ni va
nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra.
26 Ra tu xa kundaa ini yo xa'a ña ndaa,
ra na sa yo chiñu ki'vi xi'in ña kusii ini
mii yo, saa ra köo ka vi ña'a ña kuvi soko
Jesucristo ña sandi'i ña xa'a kuachi yo.
27 Saa chi ndia ña ndiatu yo kuvi
ña sayukun Tata yo Ndioxi kuachi xi'in
yo, ra ti'vi ra yoo ku'un yo nuu iin
ndakundichi ndakundichi yaa ñu'u nuu
koko na kanita'an xi'in va ra.
28 Ra xa kundaa va ini ndo, chi te yachi,
ra yuvi na ndixïin kandixa ndiayu Tata
yo Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra tu
ndakoyo uvi a uni yuvi na ndika'an tie'e
nuu na, ña kanduu na ndiayu kan, saa
ra kuëe ndikunda'vi vi ini ndia xayukun
kuachi kuni ndia na, chi ña xa ndia ke
ndikun xa'ni va ndia na.
29 Ra na ndaki'in xini ndo chi tu sa
ndo'o na kan, xa'a ña kanduu na ndiayu
Tata yo Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, saa
ra kua'a ni ka va tundo'o ni'i yuvi na □xa
chiñu ki'vi xi'in ña kusii ini mii na, saa chi
xi'in chiñu ña □xa va na ke □ndaña'a na
mii na ña □kundasi na Tata yo Jesucristo,
ra xi'in ña kan kuvi tu ña □ndaña'a na ña
köo ya'vi ndiaa nii ra ña ndixitia ndika
cruz ña sandi'i xa'a kuachi va yo; ra yuvi
na xa saa kan, ra Tachi Yii Tata yo Ndioxi
ña iyoo ka'nu ini xa'a va yo kuvi ña
□kaña'a na xi'in, ra □kundasi na ña.
30 Ra xa xini va yo Tata yo Ndioxi, ra ra
kan kuvi ra ndika'an kachi su'va: “Yu'u
va kuvi ra kuu mii ndiayu ña taxi yu
tundo'o nda'a na saa ini xini yu'u; ra ta
ku'va iyoo mii ña xa na ke ndo'o na xa'a
sa va yu”, kachi ra. Ra saa ndika'an ra
ka ra kachi ra su'va: “Yu'u kuvi tu ra
sayukun kuachi xi'in na ñuu va yu”, kachi
ra.
31 Ndiee ni kaa tundo'o taxi Tata yo
Ndioxi, ra tiaku, nda'a yo tu na ndani'i
ra yoo ña □xa yo chiñu ki'vi.
32 Ra na ndaka'an ndo chi te sakan
ndakundikun ndo ichi Tata yo Jesucristo.
Ra va'a ni kua'a ni va tundo'o ña u'vi ni
ndo'o ndo, ndi su xa ndiee va ini ndo, ra
nindïko vi ini ndo xa'a ña ndikun ndo ichi
Tata yo Jesucristo.
33 Ra nuu chitu yuvi va xa siki na sava

ndo, ra kani tu na ndo'o va, ra sava tu
ndo chindiee ta'an xi'in na ndo'o ta'an
tundo'o ña ka'an yo xa'a yo'o va.
34 Ra kusuchi ni tu ini ndo xi'in na
xindo'ni ve'e kàà va. Ra te kindiaa na
chiñu takundi'i ña'a ña kuu mii ndo, ra
xi'in ña kusii ini va ndo ndataxi ndo ña
nda'a na. Saa chi xa kundaa va ini ndo
ña va'a ni ka va ña'a ña ni'i ndo'o vaxi
kii, ra ña'a ña ni'i ndo kan, ra ndia ndikaa
ndiku'un va ke koo ña nuu ndo.
35 Xa'a ña kan ke na ndaköo ndo ña
ndiaa ini ndo Tata yo Jesucristo, saa chi
ña ndiaa ini ndo ra, ra ndacha'vi va ra
ndo'o xa'a ña.
36 Ra ña xiniñu'u sa ndo kuvi ña, iin
tuun saa na sa ndiee ini va ndo ña
ndakundiee ndo sa ndo ña kuni Tata yo
Ndioxi, ña va'a na ndaki'in ndo takundi'i
ña'a ña kindoo ra taxi ra nda'a ndo.
37 Saa chi su'va ke kachi Tata yo Ndioxi
ndika'an ra kachi tu'un ra:
Tiaa ni va xa ndinumi xaa tiaa ra xiniñu'u
xaa,
ra kuächi ka vi ra.
38 Ra yuvi na xa chiñu va'a nuu yu kuvi
na kutiaku va, saa chi ndiaa ini na
yu'u,
ndi su yuvi na nandiko chi sata, ra kuëe
kusii vi ini yu xi'in na kan, kachi ra
kachi ña.
39 Ndi su yoo, ra kuëe iyoo yo ta ku'va iyoo
yuvi na nandiko chi sata, ra ndi'i xa'a na,
chi yoo, ra Tata yo Ndioxi va kuvi ra ndiaa
ini yo, ra ndiatu tu yo ña sakaku ra nima
va yo.

11

Su'va ke xindiaa ini yuvi na xindee xina'a Tata yo Ndioxi

1 Ña ndinuni ni ndiaa ini yo Tata yo
Ndioxi ke kundaa kaxi ini yo ña ndaki'in
va yo ña'a ña ndiatu yo ndaki'in yo; ra
va'a ni täan ndaki'in va yo ña, ndi su
kandixa va yo ña ndaki'in yo ña.
2 Ra xa'a ña xindiaa ini na xindee xina'a
Tata yo Ndioxi kuvi tu ña ndaki'in mani
va ra na.
3 Ra xa'a ña ndiaa ini yo Tata yo Ndioxi
kuvi ña kundaa ini yo ña ndika'an ra ña
na koo ña yuuvi yo'o, ra iyoo va ña, ra
takundi'i ña'a ña xini yo vichin, ra xi'in
ña'a ña ndiküvi kuni va yo kuvi ña kuva'a
ña.
4 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Abel Tata
yo Ndioxi kuvi ña ndisoko ra iin ña'a ña
ndiaa ya'vi ni nuu ra, ndi su ra Caín, ra ña
nuu va ndisoko ra kan; ra xa'a ña ndisoko
ra Abel iin ña'a ña ndiaa ya'vi ni kan ke
ndakuni va Tata yo Ndioxi ra, ra ndaki'in
mani va ra ña'a ña ndisoko ra. Ra va'a ni
xa na'a ni va ndixi'i ra Abel, ndi su saña'a
va ña xindiaa ini ra Tata yo Ndioxi yoo
vichin, ña xiniñu'u ni na kondiaa ini tu
yoo va Tata yo Ndioxi.
5 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Enoc Tata yo
Ndioxi kuvi ña kua'an tiaku va ra ndivi,
ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndaki'in
ña'a, ra nindanï'i ka ndia nii yuvi ra nuu
ñu'u yo'o. Ra te kumani ka ku'un ra Enoc
ndivi, ra kusii ni va ini Tata yo Ndioxi
xi'in ra, saa chi ndinuni ni va kandixa ra
ra.
6 Ra na kundaa ini ndo, chi kuchïñu vi
yo sa yo chiñu ña kusii ini Tata yo Ndioxi
xi'in tu kuëe ndiaa ini yo ra, saa chi ña
xiniñu'u sa takundi'i yuvi na kuyachin
nuu Tata yo Ndioxi kuvi ña kandixa na
ña iyoo va ra, ra taxi ra ña va'a nda'a
yuvi na ndinuni ni kuyachin nuu ra.
7 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Noé Tata
yo Ndioxi kuvi ña kandixa va ra ra te
ndika'an ra xi'in ra ña kuu iin ña täan
kuni na yuuvi yo'o, saa ra ndikun xa'a va
ra xava'a ra iin itun chee tun xika nuu
mini, ra ikan ke xindo'ni na ve'e ra ña
va'a ndixï'i na. Ra xa'a ña xindiaa ini ra
Noé Tata yo Ndioxi kuvi tu ña ndaña'a ra
na yuuvi yo'o ña kuëe iyoo ndaku chiñu
ña xa va na, ra ndi'i xa'a va na, ra taxi
Tata yo Ndioxi ña va'a nda'a ra xa'a ña
xa ra chiñu ndaku.
8 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Abraham
Tata yo Ndioxi kuvi ña kandixa va ra ra
te kana ra ra, ra kee ra kua'an ra inka
nuu ñu'u ña kindoo Tata yo Ndioxi taxi
ra nda'a va ra. Ra te kee ra kua'an ra, ra
ndia nii kundäa ini ra ndia chi ke kua'an
vi ra.
9 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Tata yo
Ndioxi kuvi tu ña va'a ndixiyo too ra nuu
ñu'u inka yuvi va, ra mii ñu'u kan kuvi
ña kindoo Tata yo Ndioxi taxi ra nda'a va
ra. Ra nuu ñu'u kan, ra ve'e tuvixin va
xikandu'u ra, ra mii sa kuvi tu ña xa ra
Isaac se'e va ra, ra saa tu ra Jacob se'e
ñani va ra, ra kandixa tu ndia kan va

ña ndaki'in ndia ñu'u ña kindoo Tata yo Ndioxi xa'a xi'in ra Abraham.
10 Ra ña xindiaa ini ra Abraham Tata yo Ndioxi, ra iin ñuu ka'nu ña kuva'a nuu kuë ndi'i xa'a va kuvi ña xindiatu ra koo ra. Ra ñuu kan, ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra xakin ku'va nuu iyoo ña, ra mii ra kuvi tu ra xava'a va ña.
11 Ra xa'a ña xindiaa ini ña Sara yasi'i ra Abraham Tata yo Ndioxi kuvi ña va'a kaku se'e ña; ra ña Sara kan, ra ña numa va ndixiyo ña, ra kusiin tu xa chee ni va ña, ndi su nii saa va chi kaku va se'e ña. Saa chi kandixa va ña, ña saxinu Tata yo Ndioxi nuu ña kindoo ra xi'in na.
12 Ra va'a ni xa yachin kuvi va ra Abraham ña chee ni ra, ndi su kaku va se'e ra, ra kua'a ni kuu ndise'e ra, iin ta ku'va kua'a kimi ri ndee ndivi xi'in yuti ña ndee yu'u tiañu'u saa kuu na, ra ndia nii yuvi küvi ka'vi na.
13 Ra takundi'i yuvi na ka'an yo xa'a yo'o, ra nindakï'in vi na ñu'ú ña kindoo Tata yo Ndioxi taxi ra nda'a na, ra ndixi'i va na; ndi su xa'a ña xindiaa ni ini na Tata yo Ndioxi, ra xa ta iyoo ña xa xini va na iyoo ña, ra kusii ni va ini na ña ndaki'in na ña. Ra xa'a ña xa kundaa ini na ke ndika'an na ña kuu na na xika too nuu ña yuuvi yo'o va, saa chi süvi na yuuvi yo'o kuvi na.
14 Ra kaxi ni va iyoo ña yo'o, saa chi yuvi na ka'an kachi su'va, ra inka ñuu ña kuu ñuu mii va na ke nduku na ku'un na koo na.
15 Saa chi tu ñuu nuu kee va na ke ndixani ini na nandiko na, saa ra kuvi va nandiko na saa chi ndixiyo va kii ña kuvi nandiko na.
16 Ndi su na kan, ra ña kuni na ke ku'un na iin ñuu ña va'a ni ka va, ra ñuu kan, ra ndivi va ke iyoo ña. Ra xa'a ña kan ke kuëe kuka'an vi nuu Tata yo Ndioxi ña ka'an ra kuu ra Ndioxi na, saa chi xa xanduvi va ra iin ñuu nuu ku'un na koo na.
17 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Abraham Tata yo Ndioxi kuvi tu ña xiin va ra ña soko ra ra lo'o Isaac se'e ra. Te ndika'an Tata yo Ndioxi xi'in ra ña na soko ra ra nuu ra, ra va'a ni indaa saa va kuvi se'e ra, ndi su ndixiyo nduvi va ra ña soko ra ra, saa chi xindiaa va ini ra ndaki'in ra ña kindoo Tata yo Ndioxi xa'a xi'in ra te yachi, ra su'va ke kachi ra kindoo ra xi'in ra:
18 "Na se'e ra Isaac kuvi na kuu ndise'e kun", kachi ra xi'in ra.
19 Ra ña xiin ra Abraham ña soko ra ra lo'o Isaac se'e ra, ra xa'a ña kundaa ini ra ña kuu mii Tata yo Ndioxi ndiee ña sandatiaku va ra ra kuvi ña; ra ña kuni kachi ña yo'o ke xa ta iyoo ra ndixi'i va iyoo ra lo'o kan, ra sandatiaku tuku va Tata yo Ndioxi ra.
20 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Isaac Tata yo Ndioxi kuvi ña kindoo ra ka'an ra xi'in Tata yo Ndioxi ña taxi ra ña va'a kuta'vi ra Jacob xi'in ra Esaú.
21 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Jacob Tata yo Ndioxi kuvi ña ndika'an ra xi'in Tata yo Ndioxi xa'a uvi saa ndia kuachi se'e ra José se'e ra. Ra te ndi'i saa ndasaka'nu ra Tata yo Ndioxi, ra itun tun xikatuvi va ra kuvi nu ndixiyo ndiee ra ña xindichi ra.
22 Ra xa'a ña xindiaa ini ra José Tata yo Ndioxi kuvi ña ndika'an ra xi'in na ñani ra na se'e ra Israel iva ra, ña xaa iin kii ra kee va na ñuu Egipto kunu'u na nuu kee na, ra xa'ndia tu ra chiñu nuu na ndia ku'va ke sa na xi'in leke va ra.
23 Ra xa'a ña xindiaa ini na iva si'i ra Moisés Tata yo Ndioxi kuvi ña ndiyü'vi vi na kuni na ra rey te xa'ndia ra chiñu nuu na ña ka'ni na ra Moisés te kaku su'va ra, saa chi te kaku ra ra tiaa ni nduvi ra, ra xa'a ña kan ke tise'e na ra uni yoo.
24 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Moisés Tata yo Ndioxi kuvi ña ndïxa ra xa'a vi ña kuu ra se'e nda'vi ña se'e rey Faraón te xa kuchee ra,
25 chi va'a ka kuni ra ña na ndo'o ra xi'in na ñuu Tata yo Ndioxi va, nuu ña kusii ini ra xi'in takundi'i ña savi, ña sanda'vi yuvi, ña sa na kuachi.
26 Ra xa'a ña kan ke kindoo ka va ini ra ña ndo'o ra ta ku'va ndo'o Tata yo Jesucristo, nuu ña kuu ra ra kuika xi'in takundi'i ña'a ña iyoo Egipto; saa chi ña xindiatu ra ndaki'in ra kuvi ña va'a ña ni'i ra nuu Tata yo Ndioxi va.
27 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Moisés Tata yo Ndioxi kuvi ña kee ra ñuu Egipto kua'an ra inka xiyo, ra ndiyü'vi ra kuni vi ra ra rey ñuu kan, chi ña xa ra ke ndinuni ni xindiaa ini ra Tata yo Ndioxi, ra küvi kuni va yo.

28 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Moisés Tata
yo Ndioxi kuvi ña xa'ndia ra chiñu nuu
na ñuu Israel ña na ndasaka'nu na viko
pascua, xi'in ña ka'yu na nii ye'e na ña
va'a na kä'ni ra tatun Ndioxi, tiaa ndia
kuu se'e nuu na.
29 Ra xa'a ña xindiaa ini na ñuu Israel
Tata yo Ndioxi kuvi ña va'a ndata'vi
tiañu'u, ra nani ra Kua'a, ra va'a ndiya'a
na ma'ñu ra, ra ta ku'va iyoo nuu ñu'u
ichi va iyoo nuu ndiya'a na; ra kuni tu na
ñuu Egipto va ya'a na ma'ñu ra ta ku'va
ndiya'a na kan, ndi su ndandita tuku va
ra nuu ndikaa ra, ra ndika'a ndi'i va na
ñuu Egipto ndixi'i na.
30 Ra xa'a ña xindiaa ini na ñuu Israel
Tata yo Ndioxi kuvi ña xinunuu na uxa
kii, sata korra yuu ña xava'a na ndasi nuu
ñuu Jericó ra nduva va ña.
31 Ra xa'a ña xindiaa ini ña'a ña nani
Rahab, ña ndixika sii, Tata yo Ndioxi kuvi
ña ndixï'i ña xi'in na ñuu ña, na ndixïin
kandixa Tata yo Ndioxi, saa chi ña kan
kuvi ña ndaki'in mani ndia ñuu Israel
ndia ndixa'an xitonani ñu'u ña ndaki'in
na ñuu Israel kundee va na.
32 Ra iyoo kua'a ni ka va na xindiaa ini
Tata yo Ndioxi xina'a na kuvi ka'an yu
xa'a xi'in ndo, ndi su kua'a ni va tiempo
kuniñu'u yu ña ka'an yu xa'a na xi'in ndo,
ta kuu xa'a ra Gedeón, xi'in ra Barac, xi'in
ra Sansón, xi'in ra Jefté, xi'in ra David,
xi'in ra Samuel, xi'in ndia ndika'an tu'un
yu'u Tata yo Ndioxi xina'a.
33 Ra ndia ka'an yu xa'a yo'o, ra xa'a ña
xindiaa ini ndia Tata yo Ndioxi va kuvi
ña ndaki'in ndia ñuu na'nu, ra vivii tu
xa ndia te xikuu ndia ndia chiñu va, ra
ndaki'in tu ndia ña kindoo Tata yo Ndioxi
taxi ra nda'a va ndia, ra ndasi tu sava ndia
yu'u ndika'a va te kuni ri kaxi ri ndia,
34 ra te taan tu na sava ndia nuu ñù'ù
ña iin ndakundichi ndakundichi xixi, ra
ndikuchüun vi ña ka'mi ña ndia, ra te
kuni tu na ka'ni na sava ndia xi'in ichi,
ra ndikuchüun vi na. Ra te xa kundiëe ka
tu sava ndia, ña kanita'an ndia xi'in yuvi
na saa ini xini ndia, ra nduu ndaku tuku
va ndia, ra xa tiaa va ndia nuu yuvi kan.
35 Ra xa'a ña xindiaa ini sava na si'i Tata
yo Ndioxi kuvi tu ña va'a ni xa ndixi'i va
na ta'an na, ndi su ndatiaku va na.
Ra xa'a ña xindiaa tu ini sava na Tata
yo Ndioxi kuvi ña ndixïin vi na ña ndakoo
na ña ndikun na Tata yo Ndioxi, ña va'a
na sañа ndika na chiñu na, ra sandö'o ka
na na. Chi ña xa na ke ndataxi va na mii
na ña ndixi'i na, saa chi xa kundaa va ini
na ña ndatiaku tuku va na, ra ku'un na
koo na iin nuu va'a ni.
36 Ra sava tu na ndo'o ni va, saa chi xa
siki ni na na, ra kani ni va tu na na, ra
chiku'ni na xi'in yo'o kàà, ra xindo'ni na
ve'e kàà.
37 Ra sava tu na xa'ni na xi'in yuu va,
ra sava tu na ndata sava na xi'in kàà ña
xa'ndia itun va, ra sava tu na xa'ni na
xi'in ichi va; ra sava tu na kindiaa na ve'e
va, ra ndixïyo ka nuu kundee na, ra ni
ndixïyo tu tikoto kundixi va na, chi ndia
ñii ndikachi xi'in ñii tixu'u va xindixi na,
ra nda'vi ka vi ndo'o na ña kundiva'a ni
na, ra kusuchi ni tu ini va na.
38 Ra na ndo'o su'va, ra na va'a va kuvi
na ña kan ke ndiküvi kundee va'a na
tiañu na yuuvi yo'o. Chi lo'o xindee na
iku ichi, ra lo'o xindee na iku sukun va,
ra sava tu tise'e na yu'u kava va, ra sava
tu tise'e na tixi ñu'u va.
39 Ra xa'a ña xindiaa ini na Tata yo
Ndioxi, ra kusii ni va ini ra xi'in na, ndi
su nindakï'in vi na ña'a ña kindoo ra taxi
ra nda'a na;
40 saa chi ndiküni Tata yo Ndioxi ña
ndasa ra takua na kan, ta ku'va iyoo yuvi
na köo kuachi, chi ña xa ra ke chindiatu
ña'a va ra na, ra iin nduu va yo xi'in na
ña ndasa ra yoo ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi. Ra va'a ni xa Tata yo Ndioxi ña
xa ra saa xi'in yo.

12

Taxi va Tata yo Ndioxi ndiayu ña ndo'o yuvi na kuu se'e ra ña va'a na nduu ndaku ini na

1 Ra ña xa kundaa ini yo xa'a kua'a
ni yuvi na xindiaa ini Tata yo Ndioxi
te yachi, ra na sakua'a yo nuu na ña
ndakoo va yo ndia ndia ka ña'a ña täxi
kundikun yo ichi Tata yo Ndioxi, ta kuu
kuachi ña kama ni sandakava yoo, chi
ña xiniñu'u sa yo ke na sa ndiee ini va
yo, ra iin tuun saa na kaka yo ku'un va
yo ichi ña ndikun yo.
2 Ra indaa xa'a Tata yo Jesucristo va ke
ndinuni ni na kundi'i ini yo, saa chi xa'a
ña xa mii va ra kuvi ña va'a ndiaa ini yo

ra, ra mii ra kuvi tu ra taxi ndiee yo ña va'a kondiaa ini yo ra ndia kii ndi'i va. Ra xa'a ña sii, xi'in ña nduvi ni iyoo ndivi va kuvi ña xiin va Tata yo Jesucristo ndo'o ra takundi'i ña ka'an nuu ña ndixi'i ra ndika cruz, ra te ndi'i saa ndakundu'u ra xi'in kua'a nuu iin tiayu ka'nu ndu'u Tata yo Ndioxi.

3 Ra tu sava nandiko ini ndo, a kuñaa ndo ña ndikun ndo Tata yo Jesucristo, ra na ndakani ini ndo xa'a ña ndo'o ra, saa chi ra kan ra xiin va ra ña ndo'o ra xa na yuuvi kuachi yo'o, ra na sakua'a ndo ña sa ndiee ini ndo ña kuëe kuñaa ndo, xi'in ña kuëe nandiko ini ndo.

4 Saa chi ndo'o, ra va'a ni ndo'o ni va ndo ña ndikun ndo Tata yo Ndioxi, ndi su täan ndo'o vi ndo, ta ku'va ndo'o Tata yo Jesucristo ña ndixi'i ra.

5 Ra se'e Tata yo Ndioxi kuvi va ndo, ndi su xa naa va ini ndo xa'a tu'un ndiee ini ña ka'an ra xi'in yuvi na kuu se'e ra, ña kachi ra su'va:

Se'e mii yu, na ndakäva ini ndo, te xa ka'an yu xi'in ndo ña vä'a xa ndo,
ra nii na nandïko tu ini ndo te ndasa ikun yu ndo'o va.
6 Saa chi yu'u, ra kuu Tata ndo Ndioxi, ra ndasa ikun va yu yuvi na ku'vi ini yu xini yu,
ra sando'o tu yu yuvi na ndaki'in yu nduu se'e va yu,
kachi ra.

7 Ra xa'a ña kan ke na sa ndiee va ini ndo'o ña taxi Tata yo Ndioxi ndiayu ña ndo'o ndo, saa chi xa'a ña kuu ndo se'e va ra kuvi ña xa ra saa xi'in ndo. Saa chi, ¿a iyoo yuvi na iyoo se'e, ra kuëe ndasa ikun na na, tuvi ndo?

8 Saa chi tu na ndäsa ikun Tata yo Ndioxi ndo'o, ta ku'va xa ra xi'in takundi'i yuvi na kuu se'e ra, saa ra süvi vi se'e ra kuvi ndo, chi se'e inka tiaa va kuvi ndo.

9 Ra te ndixiyo vali yo, ra ndasa ikun tu iva yo yoo va, ra xa to'o va yo ra. ¿Ra nichuun ke kuïin tu yo ña ndasa ikun Tata yo Ndioxi ra iyoo ndivi yoo, ra ni'i yo ña kutiaku yu ndia ndikaa ndiku'un xi'in ra?

10 Saa chi na iva si'i yo, ra takua ña tiaku too yo nuu ñu'u yo'o va kuvi ña ndasa ikun na yoo, ra takua ña kuchuun na xa na ke xa va na; ndi su ña ndasa ikun Tata yo Ndioxi yoo, ra xa'a ña va'a mii va yo kuvi ña, saa chi saa ke kuvi ndasa yii ra yoo, ra nduu yo ta ku'va iyoo mii va ra.

11 Ra ña ndixa va ke ndia nii yo xinïsii ña ndasa ikun na yoo, saa chi tixu'vi va ini yo; ndi su yuvi na xiin nduu ikun xa Tata yo Ndioxi, ra va'a va kee na kan, saa chi ña ni'i na kuvi ña va'a ni koo va na, ra vivii tu sa va na.

Iyo ni tu na kundasi yo ña va'a ña taxi Tata yo Ndioxi

12 Ra xa'a ña kan ke va'a ni xa kuñaa va xa'a ndo xi'in nda'a ndo, ra na chikaa va ndo ndiee.

13 Ra ichi ndaku va na kaka ndo, ña va'a na ndüva yuvi na köo ndiee, ra saa tu yuvi na ku'vi xa'a küvi kaka va, ña va'a na nduva'a na.

14 Ra na sa nduxa ndo ña vivii kuta'an ndo xi'in takundi'i va yuvi, ra na kï'vi ndo kuachi xi'in ndia nii na, ra nii na sä tu ndo chiñu ki'vi va, saa chi yuvi na kuëe ndataxi mii nda'a Tata yo Ndioxi, ra küvi vi kuni na ra.

15 Ña kan ke na kondiaa ta'an ni ndo, saa chi tu köo, ra iyo ni ndakï'in ndo ña va'a ña kuni Tata yo Ndioxi taxi ra nda'a ndo; ra nduu tu ndo ta ku'va iyoo tio'o iku xatu, ra küvi ka kundikun ndo Tata yo Ndioxi, ra kua'a ni ndo ndi'i xa'a.

16 Xa'a ña kan ke na kondiaa ta'an ni ndo, ña va'a na küsun tiaa xi'in na si'i tu täan tanda'a va'a ndia xi'in na, ra saa tu na si'i va; ra nii na kundäsi tu ndo ña va'a ña ni'i ndo nuu Tata yo Ndioxi va; ta ku'va xa ra Esaú, ña ki'in ra iin ko'o lo'o xixi ra xa'a va'a ña taxi Tata yo Ndioxi nda'a ra ña kuu ra se'e nuu na iva si'i ra, te ndixiko ra ña.

17 Ra xa kundaa va ini ndo, chi te ndi'i ra kuni ka va ra Esaú ña ndaki'in ra ña va'a nda'a iva ra, ndi su nindakï'in ka vi ra ña; ra va'a ni xaku ni va ra, ndi su ndinï'i ka vi ra ku'va ña ndanama ra chiñu ña xa ra.

18 Ra na kundaa ini ndo, chi xa siin va xa Tata yo Ndioxi xi'in yoo nuu na xii xikua yo, saa chi na kan, ra xa siin va xa ra xi'in na te taxi ra ndiayu ra nda'a na iku ña nani Sinaí. Ra ña kuyachin ndo nuu Tata yo Ndioxi vichin, ra kuëe kuyachin vi ndo nuu ndiee ni xika tachi, nuu iin ña ñaa kaa, nuu íin iku ña kana i'ma xini ña xixi ña;

19 ra nii ndixïni tu so'o ndo tachi itun
tun tivi va na, ra nii ndixïni tu so'o ndo
ña ka'an Tata yo Ndioxi xi'in ndo ta ku'va
ndika'an ra xi'in na ñuu Israel. Saa chi
ta xini so'o na kan ña ndika'an Tata yo
Ndioxi, ra ña xa na ke xaku nda'vi na nuu
ra ña na kä'an ra xi'in va na.
20 Ra na ndiee ka ndiyu'vi va kuvi na
te ndika'an Tata yo Ndioxi kachi ra su'va:
"Tu ndia yuvi a kiti na ndaa iku yo'o, ra
na ka'ni ndo na xi'in yuu, ra saa tu kiti
kan va", kachi ra.
21 Ra ndia ra Moisés, ra ndiyu'vi va ra
te xini ra ña iyo ni kuu kan, ra ndika'an
ra kachi ra su'va: "Ndiakua kisi ña yu'u
ña iyu'vi ni yu", kachi ra.

22 Ra süvi ta ku'va nindo'o na ñuu Israel
ke ndo'o ndo, saa chi ndo'o, ra nuu íin
iku ña nani Sión, xi'in ñuu ka'nu ña kuu
kuenda Tata yo Ndioxi, ra tiaku, va kuvi
ña kuyachin ndo; ra ñuu kan, ra ñuu
Jerusalén ña iyoo ndivi va kuvi ña; ra
ikan, ra kua'a ni na tatun Tata yo Ndioxi
23 ndakuta'an ña ndasaka'nu na ra. Ra
kuyachin tu ndo nuu ndee na ve'e ñu'u
Tata yo Ndioxi na ndika'yu kivi ndivi,
na kuu na nuu va'a ndakundikun ichi
ra. Ra kuyachin tu ndo nuu ndu'u Tata
yo Ndioxi, ra xa ndaku kuachi xi'in
takundi'i yuvi va, ra saa tu nuu ndee na
va'a na xa ndixi'i va,
24 ra saa tu nuu ndu'u Tata yo Jesucristo
va. Ra xa'a ña xa ra yo'o kuvi ña kindoo
Tata yo Ndioxi iin ña xaa xi'in yo, ña
ndakuta'an mani yo xi'in Tata yo Ndioxi
vichin, ra saa tu nuu nii ra ña ndisoko ra
xa'a kuachi va yo; ra nii kan, ra va'a ni ka
va ña kan nuu nii ra Abel, saa chi sandi'i
ña xa'a kuachi yo.

25 Ra xa'a ña kan ke kuenda ni na koo
ndo, ra na kandixa va ndo ña ka'an Tata
yo Ndioxi xi'in ndo. Saa chi tu ndikäku na
ñuu Israel xa'a ña ndixïin na kandixa na
ña ndika'an ra Moisés xi'in na, ra ra kan
ra iin tiaa ta'an mii va yo kuvi ra, saa ra
ndiee ni ka va kaa tundo'o ni'i yoo tu na
kuïin yo kandixa yo tu'un ña ka'an Tata
yo Ndioxi xi'in yo.
26 Ra iku kan, ra tachi Tata yo Ndioxi,
ra ndiakua kanda ñu'u xa ña te ndika'an
ra; ndi su vichin, ra su'va va ke kachi
ra: "Sakanda tuku va yu ñu'u, ndi su
süvi takua ñu'u kuvi ña sakanda yu, chi
sakanda tu yu ndivi va vichin", kachi ra.
27 Ra xi'in tu'un ña ka'an ra "ña
sakanda tuku ra ñu'u", kuvi ña kundaa
kaxi ini yo, ña sandi'i ra xa'a takundi'i va
ña'a ña xava'a ra iyoo nuu ña yuuvi yo'o,
ra ndia takua ña'a ña küvi ndi'i xa'a va
kuvi ña koo.
28 Ra na tixa'vi Tata yo Ndioxi, saa chi
ñuu ka'nu ña kuëe ndi'i xa'a kan va kuvi
ña taxi ra nda'a yo; ra xa'a ña kan ke na
kusii ni ini yo, ra ndataxi yo tixa'vi nda'a
ra, ra ndasaka'nu yo ra, ra na yu'vi yo
kuni yo ra, ra sato'o yo ra; saa chi ña kan
kuvi ña kusii ini ra xi'in va,
29 saa chi Tata yo Ndioxi ra ta ku'va iyoo
ñù'ù ña xa'mi takundi'i ña va ke iyoo ra.

13

Ña xa ndikun yo Tata yo Ndioxi ra na sa yo chiñu ña kusii ini ra xi'in va

1 Na ku'vi ni ini ndo kuni ta'an ndo,
ñani yo, xa'a ña ndikun ndo Tata yo
Jesucristo.
2 Ra na näa tu ini ndo ña ndaki'in mani
ndo na ñani yo na xaa ve'e va ndo, saa chi
saa ndo'o sava na te yachi, ña ndaki'in
mani na yuvi ve'e na, ra ndikundäa ini
vi na, ra ndia na tatun Tata yo Ndioxi va
ndaki'in mani na.
3 Ra na ndaka'an tu ndo xa'a na ñani yo
na ñu'u ve'e kàà va, ra xa mii vi ndo kuvi
ndo ñu'u xi'in na ve'e kàà na tuvi ndo. Ra
na ndi'i tu ini ndo xa'a yuvi na ndo'o ni
ini xa inka yuvi va, ra xa mii vi ndo kuvi
ndo tixu'vi na tuvi ndo.
4 Ra tiaa ndia iyoo yasi'i ra na kondiaa
ya'vi ni na nuu ndia, ra saa tu na si'i va
na kondiaa ya'vi ni yii na nuu na, ra na
küsun tiaa xi'in inka na si'i na küu yasi'i
ndia, ra na küsun tu na si'i xi'in tiaa ndia
küu yii va na; saa chi yuvi na xïin sa ña
ka'an tu'un yo'o, ra ni'i na tundo'o va sa
Tata yo Ndioxi.
5 Ra na kotöo ni ndo ña koo kua'a ni
ka xu'un ndo; chi ña xiniñu'u sa ndo ke
na kusii ini ndo xi'in ña xa iyoo nuu va
ndo, saa chi Tata yo Ndioxi, ra su'va va
ke kachi ra: "Ndia nii kii näa ini yu xa'a
kun, ra ndakoo nda'a yu yo'o", kachi ra.
6 Ra xa'a ña kan ke kuvi kondiaa ini yo
Tata yo Ndioxi, ra ka'an yo kachi yo su'va:

Tata yo Ndioxi kuvi ra chindiee ta'an xi'in yu;

ra ndia nii yuvi kuayü'vi yu nuu, saa chi ndia nii ña kuchüun na sa na xi'in vi yu, kachi yo.

7 Ra na sa to'o ndo na inuu nuu ndo, saa chi na kan kuvi na ndakani tu'un Tata yo Ndioxi nuu ndo; ra na ndaka'an tu ndo ta ku'va xa na ña xindiaa ni ini na Tata yo Ndioxi va, ra mii saa ke na sa tu ndo'o ña kondiaa ni ini ndo Tata yo Ndioxi va, ra sa ndo chiñu va'a nuu ra.

8 Saa chi Tata yo Jesucristo, ra ndasäma ra chi ta ku'va ndixiyo ra te yachi, kuvi tu ña iyoo ra vichin va, ra saa kuvi tu ña koo ra kii ña vaxi va.

9 Ra xa'a ña kan ke täxi ndo ña sanda'vi inka yuvi ndo'o, ña saña'a na inka tu'un ña kuëe inuu xi'in ña saña'a Tata yo Jesucristo ndo'o. Saa chi va'a ka va mii Tata yo Jesucristo na taxi ndiee yo xa'a ña ku'vi ini ra xini ra yoo, nuu ña kandixa yo ndiayu yata ña ka'an xa'a ndia ña'a ke va'a kaxi yo, ra ndia ña'a ke küvi kaxi yo, saa chi ña yo'o, ra kuëe chindiee ta'an vi ña xi'in yo.

10 Saa chi yoo, ra kuvi va kuyachin yo nuu Tata yo Jesucristo, ra ndisoko mii xa'a yo. Ndi su sutu ndia ndisoko kiti nuu Tata yo Ndioxi te yachi, ra küvi vi kuyachin ndia kan nuu ra.

11 Te yachi, ra sutu ra kuchee kuvi ra ndaki'in nii kiti ra xa'an ra Nuu Yii Ni, ña soko ra ña nuu Tata yo Ndioxi ña va'a na koo ka'nu ini ra xa'a kuachi yuvi, ndi su iki kuñu kiti ri soko ra sutu kuchee nii kan, ra ndia chi nuu ñuu va tava ra ña, ra xa'mi ra ña.

12 Ra mii saa kuvi tu ña ndo'o, Tata yo Jesucristo va, saa chi nuu ñuu va tava na ra, ña xa'ni na ra, ra xi'in nii ra kuvi ña sandi'i ra xa'a kuachi na ñuu ra.

13 Ra xa'a ña kan ke na ku'un yo chi nuu ñuu ña ndakuta'an yo xi'in Tata yo Jesucristo, ra na ndakundiee ka yo ña sa ndiee ini yo ña xasiki na yuuvi yo'o yoo, saa chi saa kuvi tu xa na xi'in ra kan va.

14 Saa chi ña yuuvi nuu ndee yo vichin, ra köo vi iin ñuu ña koo iin takundi'i kii yo'o, ña kan ke yoo, ra iin ñuu ña kuëe ndi'i xa'a, ña koo kii ña vaxi va kuvi ña nduku yo ku'un yo kundee yo.

15 Xa'a ña kan ke iin takundi'i va kii na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi xa'a ña xa Tata yo Jesucristo. Ra ña xiniñu'u va kuvi ña ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi, saa chi ña xa yo saa, ra ta iyoo iin ña'a va ke iyoo ña soko yo nuu ra. Saa chi saa ke xiniñu'u sa va yuvi na ndiaa ini Tata yo Ndioxi.

16 Ra na näa ini ndo ña sa ndo ña va'a xi'in yuvi na xamani nuu, ra saa tu ña taxi ndo ña'a ña iyoo nuu ndo nda'a va na; saa chi ña xa ndo su'va, ra ta iyoo iin ña'a va iyoo ña soko ndo nuu Tata yo Ndioxi, ra kusii ni ini ra xi'in ña.

17 Ra na kandixa ndo na inuu nuu ndo ve'e ñu'u, ra na sa ndo chiñu ña xa'ndia na nuu ndo; saa chi na kan, ra kuëe kuñaa vi na ña vivii ndiaa na ndo'o, ra suvi na kan kuvi tu na ndiso xa'a ndo nuu Tata yo Ndioxi va, tu ndia ña na ndo'o ndo. Ra vivii va na sa ndo ña va'a na kusii ini na ña kondiaa na ndo'o, ra na täxi ndo ña kusuchi ini na. Saa chi tu na sakusuchi ndo ini na, ra köo ña va'a ni'i vi ndo.

18 Ra na ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi xa'a ndi, saa chi kundaa kaxi va ini ndi ña kusii va ini ra xi'in ndi, saa chi xa nduxa ndi ña vivii xa ndi takundi'i va chiñu.

19 Ra ña nduku ni yu nuu ndo kuvi ña na ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi xa'a yu ña va'a na taxi ra ndiayu xaa yu koo tuku yu xi'in va ndo.

20 Ra nuu Tata yo Ndioxi ra sandatiaku Tata yo Jesucristo kuvi ña nduku ni yu ña va'a xa'a ndo, saa chi ra kan kuvi ra taxi ña va'a, ra Tata yo Jesucristo kuvi ra ndiaa yoo, ta ku'va xa iin ra vivii ndiaa ndikachi, ra suvi mii ra kuvi tu ra kindoo iin ña xaa ña kuëe ndi'i xa'a xi'in va yo xa'a nii ra ña ndixitia ndika cruz,

21 ra mii ra kuvi tu ra na saña'a ndo'o xi'in takundi'i ña kumani nuu va ndo, ña va'a na sa ndo ña kuni ra. Ra xa'a ña xa Tata yo Jesucristo kuvi ña na saña'a Tata yo Ndioxi ndo'o takundi'i chiñu va'a ña kusii ini mii ra xi'in. ¡Ra ra ka'nu ni na kuu Tata yo Jesucristo ndia ndikaa ndiku'un! Saa koo.

22 Ñani yo, nuu tutu ña tiaa yu kuxaa nda'a ndo yo'o kuvi ña saña'a yu lo'o ndo'o, ra na kandixa va ndo ña ka'an yu xi'in ndo nuu tutu yo'o.

23 Ra na kundaa ini ndo, chi xa kita va ra ñani yo Timoteo ve'e kàà, ra tu kama

na kixaa ra, saa ra kundiaka yu ra xaa va
yu te xa na xaa yu koto'ni yu ndo'o.
24 Ra na ka'an ndioxi ndo xi'in na ñani
yo na inuu nuu ve'e ñu'u, ra saa tu xi'in
na ve'e ñu'u va. Ra ti'vi ni tu na ñani
yo na ndee chi Italia yo'o va tu'un ndioxi
kuxaa ña nuu ndo.
25 Ra mii Tata yo Ndioxi na taxi ña va'a
kuta'vi takundi'i ndo. Saa koo.

Tutu ña tiaa ra Santiago

Ka'an ndioxi ra Santiago xi'in na ndikun ichi Ndioxi na ndee ini kuvi ña yuuvi

1 Yu'u, ra Santiago, ra □xachiñu nuu
Tata yo Ndioxi xi'in nuu Tata yo Jesucristo
kuvi ra tiaa tutu yo'o ña kuxaa ña nuu
takundi'i ndo'o na ta'an yo Israel na kuu
ñuu Tata yo Ndioxi na nindutia ndoso
kua'an ndee nuu iinii saa kuvi ña yuuvi
ña ka'an ndioxi yu xi'in ndo.

Na kondiaa ini yo Tata yo Ndioxi te vaxi tundo'o nuu yo

2 Ñani yo, ku'va yo, na kusii ni ini ndo,
te vaxi ndia ndia ka tundo'o nuu ndo, ña
xitondoso ña ndo'o.
3 Saa chi xa kundaa va ini ndo, chi te
vaxi tundo'o nuu ndo xa'a ña kandixa
ndo Tata yo Ndioxi, ra na kutu'va ka va
kuvi ndo, ña sa ndiee ini ndo nuu tundo'o,
ra kuchiñu vi ña sakoyo ña ndo'o.
4 Ra tu na nandïko ini ndo nuu tundo'o
ña vaxi nuu ndo, ra saa ke kuchuun ndo
xaa ndo nduu ndo ta ku'va kuni mii Tata
yo Ndioxi, ña kuu ndo iin yuvi xixa, na xa
chiñu va'a, na xamäni ndia nii ña'a nuu.
5 Ra tu ndia ndo kumani ña ndichi nuu,
ra na nduku ndo ña nuu Tata yo Ndioxi,
ra taxi va ra ña nda'a ndo; saa chi Tata yo
Ndioxi ra tiayu ni va ini ra, ra □kuxï'ndia
vi ra ña nduku yo nuu ra.
6 Ndi su ña xiniñu'u sa ndo ke ndinuni
ni va na kondiaa ini ndo Tata yo Ndioxi te
nduku ndo ña nuu ra, ra ndia nii lo'o na
sä uvi ini ndo; saa chi yuvi na xa uvi ini,
ra ta ku'va iyoo tiaa ñu'u, ra kanindiaa
cho'o, ra kanindiaa chikaa xa tachi va ke
iyoo na kan.
7 Ra yuvi na xa uvi ini, ra na kundiätu
ini na ña taxi Tata yo Ndioxi ña'a ña
nduku na nuu ra, saa chi täxi ra ña nda'a
na,
8 saa chi yuvi na xa uvi ini, ra köo iin
ña ndinuni nduku vi na, chi xa siin ka'an
na vichin, ra xa siin tu ka'an na tiaan va.

Na kondiäa ini yo ña'a ña ndi'i xa'a iyoo nuu ña yuuvi yo'o

9 Ra na kusii ni ini ndo'o na ñani yo na
nda'vi ndo'o, saa chi ndiaa ya'vi ni va ndo
nuu Tata yo Ndioxi;
10 ra na kusii tu ini ndo'o na ñani yo na
kuu na kuika te xa köo ka ña nuu va ndo;
saa chi ra kuika ra lo'o ni va kii iyoo ra;
ra ta ku'va iyoo iin iku kuii va ke iyoo ra:
11 saa chi iku kuii, ra te xa kanata ñu'u,
saa ra ndachi va ña; ra ndachi tu ita va
ña, ra ndi'i tu xa'a ña savi kuu mii va ña.
Ra mii saa kuvi tu ña kuu xi'in na kuika
va, saa chi lo'o va kii tiaku na, saa ra xi'i
va na.

Na ndïko ini yo te vaxi tundo'o nuu yo

12 Va'a ni kee yuvi na xa ndiee ini, ra
kuëe ndiko ini na te vaxi tundo'o nuu
na, ña xitondoso ña na, saa chi te xa na
kuchuun na ña sa tiaa na nuu ña, ra ni'i
na ña kutiaku na, ra ña kan kuvi iin ña'a
ña ndiaa ya'vi ni kindoo Tata yo Ndioxi
taxi ra nda'a va yuvi na ku'vi ini xini ra.
13 Ra tu ndia ndo xitondoso ña vä'a ña
kuni ña sandakava ña ndo'o ña sa ndo
chiñu ki'vi, ra na ndakäni ini ndo, ña taxi
Tata yo Ndioxi ña; saa chi ra kan, ra kuëe
kuchuun vi ña vä'a ña kotondoso ña ra, ra
nii kuëe xitondoso ra yuvi ña sa na chiñu
ki'vi.
14 Ra na kundaa ini ndo, chi ña xa'a ña
kotoo yo ña sa yo kua'a ni nuu ña vä'a
va kuvi ña, ndakava yo ña □xa yo chiñu
ki'vi.
15 Ra te xa ndakava yo ña □xa yo chiñu
ki'vi ña kotoo yo sa yo, saa ra xa kuachi
va kuvi ña □xa yo, ra ña kuëe xikutuvi yo
xi'in chiñu ki'vi kan, saa ra ndia ña ndiatu
yo ke ka'ni va'a ña yo va, ra kutiäku ka yo
nuu Ndioxi.
16 Ra na sandä'vi ndo mii ndo, ñani yo,
na □ku'vi ni ini yu xini yu;
17 saa chi takundi'i ña va'a, xi'in ña
ndaku, ra mii va Tata yo Ndioxi, ra xava'a
takundi'i kimi ri iye'e ndee ndivi va kuvi
ra taxi ña nda'a yo. Ra ra kan, ra kuëe
ndasama ra saa chi ta iyoo ra iyoo va ra
ndia ndikaa ndiku'un.
18 Ra xa'a ña kuni mii ra kuvi tu ña
ndasa xaa ra nima yo xi'in tu'un, ña ndaa
ña taxi ra xini so'o va yo, ra yoo kuvi
na iyoo ta ku'va iyoo kui'i ña nuu va'a,
ra xi'na ka yoo kuvi na ndasaxaa ra nuu
takundi'i ña'a ña xava'a ra iyoo nuu ña
yuuvi yo'o.

Na kuni so'o yo tu'un Tata yo Ndioxi ra na sa yo ña ka'an ña

19 Ra kuni tu yu ña na kundaa ini ndo xi'in tu'un ña ka'an yu xi'in ndo yo'o va; na sakua'a ndo ña tiaa so'o ndo ña ka'an yuvi xi'in ndo, ra te xa ka'an tu ndo, ra kuee va na kuu, saa ka'an ndo, chi ña xiniñu'u sa ndo ke xi'na ka vivii va na ki'in xini ndo xa'a tu'un ña ka'an ndo, ra saa ka'an ndo xi'in yuvi; ra nii kuëe kama ni tu na sáa̱ va ndo.

20 Saa chi te xa sáa̱ yuvi, ra kuëe xa vi na chiñu ña kusii ini Tata yo Ndioxi xi'in.

21 Xa'a ña kan ke na sä ka ndo takundi'i nuu chiñu ki'vi, xi'in chiñu yakua, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na sa ninu ndo xi'in mii va ndo, ña kundikun ndinuni va ndo tu'un Tata yo Ndioxi ña xa iyoo nima ndo, saa chi tu'un Tata yo Ndioxi kuvi ña kuu mii ndiee ña sakaku ña ndo'o va.

22 Ra kuëe takua na tiaa kuiti so'o ndo tu'un Tata yo Ndioxi, chi ña xiniñu'u ke na sa ndo ña ka'an va ña. Saa chi tu takua na kuni so'o va ndo ña, ra sä ndo ña ka'an ña, saa ra na sanda'vi mii va kuvi ndo.

23 Saa chi yuvi na takua xini kuiti so'o tu'un Tata yo Ndioxi, ra xä na ña ka'an ña, ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra xito'ni nuu xi'in yuu tata va ke iyoo na.

24 Saa chi te sakan xito'ni tiaa kan nuu yuu tata kan va kuvi ña kundaa ini na ra ndia ku'va ke kaa nuu ra, ra saa kuu ndaki'in ra kua'an ra, ra te xa iin kani lo'o, saa ra naa ini va ra ndia ku'va ke kaa nuu ra.

25 Ndi su yuvi na kuëe naa ini xa'a tu'un Tata yo Ndioxi ña xini so'o na, ra xa na ña ka'an ña, saa ra va'a ni va kee na. Saa chi tu'un Tata yo Ndioxi, ra ña ndaa va kuvi ña, ra saña ndika tu ña ndo'o nuu kuachi va.

26 Ra tu sava yuvi xa ndaña'a mii ña ndikun na ichi Tata yo Ndioxi, ra xä'nu na mii na xi'in tu'un ña ka'an na, saa ra na sanda'vi mii va kuvi na, saa chi köo ya'vi ndiaa vi ichi ña ndikun na nuu Tata yo Ndioxi.

27 Saa chi ña va'a, ña ndaa va kuvi ichi Tata yo Ndioxi, ra yuvi na ndikun ichi ra, ra ña xa na ke: chindiee ta'an na xi'in na kuachi kunda'vi ndixi'i iva si'i, ra saa tu xi'in na si'i na ndukuaan ndixi'i yii va, ra nii □xa yäkua tu na mii na xi'in ndia nii chiñu yakua ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va.

2

Na ndakäxin yo yuvi

1 Ñani yo, na ndakäxin ndo yuvi ña xa siin, xa siin sa ndo xi'in na vichin, xa'a ña xa ndikun ndo Tata yo Jesucristo, ra ka'nu.

2 Saa chi tu na xaa iin ra kuika ki'vi ra ve'e nuu ndakuta'an ndo, ra savi ka vi ndixi ra, ra iin yeye'e kaa nda'a ra xi'in kàà ña ya'vi ni, ra mii saa tu na xaa iin ra nda'vi va ki'vi ra ve'e nuu ndakuta'an ndo, ra iin mii la'la kuvi tikoto ndixi ra;

3 ra tu vii ka vi na ndaki'in ndo ra kuika, ra va'a ni tikoto ndixi kan, ra iin numi ndo ka'an ndo xi'in ra kachi ndo su'va: “Yo'o íin tiayu tun va'a kundu'u kun”, kachi ndo xi'in ra. Ra ra nda'vi kan tu, kachi ndo saa xi'in: “Ñaa kundichi ndiaa kun”, a ka'an tu ndo kachi ndo saa: “Ñu'u ñaa kundu'u koo kun”, kachi ndo xi'in ra.

4 Saa ra vä'a vi xa ndo ña xa ndo saa ña kuu ndo na ndakaxin yuvi, saa chi kuëe inuu xa ndo xi'in na, saa chi iyoo na va'a, ra iyoo tu na vä'a va nuu ndo.

5 Ra na kundaa ini ndo ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ñani yo, ku'va yo, mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndikaxin na nda'vi na iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ña kuu na yuvi na ndinuni ni kundikun ichi ra, ra ku'un tu na koo na nuu iyoo va ra, ra ka'ndia chiñu na xi'in ra, saa chi ikan ke kindoo ra taxi ra koo va yuvi na ku'vi ni ini xini ra.

6 Ndi su ndo'o, ra na kundiva'a ndo xi'in va kuvi na nda'vi. Ra xa kundaa va ini ndo, chi ña xa na kuika xi'in ndo ke sando'o na ndo'o, ra tiin tu na ndo'o kañu'u na kua'an na nuu na chiñu va.

7 Ra na kuika kan kuvi tu na kaña'a xa'a kivi Tata yo Jesucristo, ra ka'nu, ra kana ndo'o ña kundikun va ndo ra.

8 Ra tu ndixa na kandixa ndo ndiayu ka'nu ña taxi Tata Ndioxi, ña ka'an kachi su'va: “Na ku'vi ini kuni kun yuvi ta ku'va ku'vi ini kun xini kun mii kun”, kachi ña, saa ra va'a ni va □xa ndo.

9 Ndi su tu ndakaxin va tu ndo yuvi, ra xa siin xa siin va xa ndo xi'in na, saa ra kuachi va ke xa ndo nuu Tata yo Ndioxi, ra kanduu tu ndo ndiayu ka'nu ña taxi va ra.

10 Saa chi va'a ni saxinu ndo iin
takundi'i va ndiayu ña taxi Tata yo
Ndioxi, ndi su tu kanduu va tu ndo iin
tu'un lo'o, saa ra kuni kachi ña saa, ña
kanduu ndo takundi'i va ña.
11 Saa chi mii Tata yo Ndioxi, ra kachi
su'va: “Kïxin kun xi'in na si'i na küu yasi'i
kun”, kuvi tu ra kachi su'va va: “Xä'ni
kun yuvi”, kachi ra. Ña kan ke, va'a ni
kïxin va kun xi'in inka na si'i na küu yasi'i
kun, ndi su tu xa'ni va kun yuvi, saa ra
kanduu va kun ndiayu ña taxi Tata yo
Ndioxi.
12 Xa'a ña kan ke, ndo'o, ñani yo, ra
vivii va na sa ndo, ra vivii tu na ka'an
va ndo; ra na ndaka'an ndo: chi mii va
Tata yo Ndioxi kuvi ra sandaku kuachi
ndo xi'in ndiayu ña saña ndika ndo'o.
13 Ra na kundaa ini ndo, chi kundä'vi
vi ini Tata yo Ndioxi kuni ra yuvi na kuë
ndikunda'vi ini kuni inka yuvi, saa chi iin
ta ku'va xa na ña sando'o na inka yuvi ke
sa ra xi'in va na; ndi su yuvi na kunda'vi
ini xini inka yuvi, ra va'a ni va kee na, saa
chi kunda'vi va ini Tata yo Ndioxi kuni ra
na ta xa na xaa kii ña sayukun ra kuachi
xi'in takundi'i na yuuvi yo'o.

Tu ndiaa ini yo Tata yo Ndioxi, ra xiniñu'u na sa tu yo chiñu ña xa'ndia ra nuu va yo

14 Ñani yo, ¿ni ke ndiaa ya'vi vi ña tu
ka'an sava ndo ña ndiaa ni ini ndo Tata
yo Ndioxi, tu kuë xa tu ndo ndia nii lo'o
chiñu va'a? ¿A kaku ndo tu takua na
kondiaa kuiti ini ndo ra, tuvi ndo?
15 Saa chi tu ndia iin ndia ñani yo a na
ku'va yo xamani tikoto kundixi, a ña kuxi
va tu na,
16 ra na ka'an ndo kachi ndo saa xi'in
na: “Saa koo ñani, Ndioxi na ku'un xi'in
kun, ra ndakuta'an yo ndia inka ichi, ra
uvi a uni na sakoto kun tikoto kundixi
kun, chi koto kuvi kun vixin, ra va'a ni tu
na kuxi va kun, chi koto ki'in kue'e yo'o”,
na kachi ndo xi'in na; ndi su tu kuë taxi
ndo ña'a ña xamani nuu na nda'a na, saa
ra köo ya'vi ndiaa vi tu'un ña ka'an ndo
xi'in na.
17 Ra saa ke iyoo tu ña ndiaa ini yo Tata
yo Ndioxi va, saa chi tu takua ndiaa kuiti
ini va yo ra, ra kuë xa va tu yo chiñu va'a
ña xa'ndia ra nuu yo, saa ra kuni kachi ña
saa: ña uun va ke ka'an yo ña ndiaa ini
yo ra, saa chi köo ya'vi ndiaa ña.
18 Ra kuvi köo yu'u va inka yuvi xi'in
yu xa'a ña yo'o, ra ka'an na ña va'a ni va
xa sava yuvi tu takua ndiaa kuiti ini va
na Tata yo Ndioxi, ra va'a ni tu xa yuvi
na xa takua chiñu ña xa'ndia ra nuu va
na, kachi na. Ndi su ña kachi yu'u ke: ¿ni
ke sa kun ndaña'a kun ña ndiaa ini kun
Tata yo Ndioxi, tu kuë xa kun chiñu ña
xa'ndia ra nuu kun? Ra na kundaa ini
kun mii ña ndaa, saa chi ña xiniñu'u sa
yo ke kondiaa ini yo ra, ra sa tu yo chiñu
ña xa'ndia ra nuu va yo, saa chi saa ke
ndaña'a yo mii yo ña ndinuni ni ndiaa ini
va yo ra, ra ña kan ke ndiaa ya'vi nuu va
ra.
19 Ra ña tuvi kun ke va'a ni va xa kun,
ña xa kandixa kuiti kun ña iyoo indaa
mitu'un Ndioxi, ra ndiaa ini va kun ra. Ra
mii saa kuvi tu ña tuvi tachi ndiva'a va,
ra ndiakua kisi ña ña ña iyu'vi ña.
20 Ndi su na kundaa ini kun, chi ki'vi ni
va xa kun, ña xa kun saa, saa chi tu takua
na kondiaa ini va kun Tata yo Ndioxi, ra
sä kun chiñu ña xa'ndia ra nuu kun saa
ra köo ya'vi ndiaa vi ña.
21 Ra xa kundaa va ini ndo, chi xa'a ña
xiin ra Abraham xii xikua yo ña soko ra
ra lo'o Isaac se'e ra nuu Tata yo Ndioxi
va kuvi ña nduu ra iin tiaa ra ndinuni ni
ndiaa ini Tata yo Ndioxi.
22 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa kaxi ini
yo, ña xindiaa ini ra Abraham xii xikua
yo Tata yo Ndioxi, ra xa tu ra chiñu ña
xa'ndia ra nuu va ra, ra su'va va ke xa ra
ña va'a ndaña'a ra mii ra ña xindiaa ini
ra Tata yo Ndioxi.
23 Ra su'va ke xa ra Abraham ña saxinu
ra nuu tu'un Tata yo Ndioxi ña kachi
su'va: “Ra Abraham, ra ndinuni ni va
kandixa ra Tata yo Ndioxi, ra xa'a ña kan
ke nduu ra iin tiaa ra ndinuni ni ndiaa ini
Tata yo Ndioxi.” Ra xikuu tu ra ra xita'an
mani xi'in va ra.
24 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa kaxi ini yo,
ña köo ya'vi ndiaa vi ña tu takua ndiaa
kuiti ini va yo Tata yo Ndioxi, ra kuë xa
tu yo chiñu ña xa'ndia ra nuu yo, saa chi
ña xiniñu'u sa yo ke kondiaa ini yo ra, ra
sa tu yo chiñu ña xa'ndia ra nuu va yo, saa
chi saa ke ndaña'a yo mii yo ña ndinuni

ni ndiaa ini va yo ra, ra ña kan ke ndiaa
ya'vi nuu va ra.
25 Ra saa kuvi tu ña kuu xi'in ña Rahab,
ña ndixika sii va; saa chi xa'a ña ndaki'in
mani ña tiaa ndia ndixa'an xitonani ñu'u
ña ndaki'in na Israel kundee na, ra tava
se'e tu ña ndia kua'an va ndia kuvi ña
nduu ña iin ña'a ña ndinuni ni ndiaa ini
Tata yo Ndioxi.
26 Ra mii saa kuvi tu ña iyoo iki kuñu
va yo, saa chi tu köo ña tiaku ña, saa ra
köo ya'vi ndiaa vi ña, ra saa ke iyoo tu ña
ndiaa ini yo Tata yo Ndioxi va, saa chi tu
kuëe xa yo chiñu ña xa'ndia ra nuu yo,
saa ra küvi tu ndaña'a yo mii yo ña ndiaa
ini va yo ra.

3

Na kondiaa yo yu'u yo

1 Ñani yo, süvi takundi'i yo xiniñu'u
saña'a tu'un Tata yo Ndioxi, saa chi xa
kundaa va ini ndo ña ndaku ni ka va
sayukun Tata yo Ndioxi kuachi xi'in yoo
na saña'a nuu yuvi na kuëe saña'a.
2 Ra ña ndixa ke kua'a ni va ichi ra
kuchüun vi yo ña vivii ndatu'un yo, ra
vichin, na kundaa ini yo, tu ndia na
kuchuun kondiaa yu'u, saa ra va'a ni va
xa na, ra na kan kuvi yuvi va'a, na xa ña
ndaku va, ra kuvi tu ka'ndia chiñu na nuu
iinii saa iki kuñu va na.
3 Ra xa kundaa va ini ndo, chi ta
chikaa yo kàà yu'u kuayu, ra xiin va ri
ña kandixa ri yoo, ra kua'an ri ndia ndia
ka nuu kuni mii va yo.
4 Ra mii saa kuvi tu ña kuu xi'in itun tun
xika nuu mini va; saa chi va'a ni na'nu ni
va nu, ra va'a ni ndiee ni tu tanda'a tachi
va nu, ndi su ra kava nu ra iin itun lo'o va
kuvi nu sakanda ra, ra kua'an tu nu kan,
ndia ndia ka nuu kuni mii ra kan va.
5 Ra ku'va saa kuvi tu ña iyoo yaa va
yo; saa chi va'a ni lo'o ni va ña ra ndikun
ndiaa ña iki kuñu yo, ndi su kuu mii tu
ña ndiee ña sa ña iin ña chee ni va. Ra
iyoo tu ña ta ku'va iyoo iin tindikin lo'o
ñù'ù va, saa chi iin tindikin lo'o ñù'ù, ra
kuvi ka'mi ña iin iku chee ña ka'nu va.
6 Saa chi yaa yo, ra ta iyoo ñu'u va ke
iyoo ña. Saa chi iin ña yakua ni va kuvi
ña, ra ndikun ndiaa ña iki kuñu yo, ra
xa yakua tu ña iinii saa iki kuñu va yo.
Ra kuvi tu sandi'i ña xa'a ña tiaku va yo,
saa chi ndiaya va kuvi ña taxi ndiee ña.
7 Yoo na yuuvi yo'o, ra va'a va xamaso
yo takundi'i va nuu kiti kue'e, ra saa tu
kiti ri ndachi va, ra saa tu kiti ri kañu'u
tixi va, ra saa tu kiti ri ndo'ni ini tiakuii
va;
8 ndi su ndia nii yo kuchüun ña ka'nu
yo yaa yo. Saa chi yaa yo, ra iin ña vä'a,
ña tü'va ta'nu va kuvi ña, ra kuu mii tu
ña tatan xatu ña xa'ni yuvi va.
9 Saa chi xi'in yaa yo kuvi ña
ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi, ra suvi
xi'in yaa yo kuvi tu ña kandiva'a tu yo
xi'in yuvi ta'an yo na xava'a Tata yo
Ndioxi ña koo na ta ku'va iyoo mii va
ra.
10 Ra mii yu'u yo ña ndasaka'nu yo Tata
yo Ndioxi kuvi tu ña kee tu'un kini ña
kandiva'a yo xi'in ta'an va yo, ra ña yo'o,
ra xiniñü'u koo ña saa, ñani yo.
11 Saa chi iin yavi nuu kana tiakuii, ra
küvi kana tiakuii ra vixi, ra kana tu tiakuii
ra isun.
12 Ra nii tun koxi tu küvi kuun kiti olivo
nda'a va, ra nii te'e uva tu küvi kuun koxi
nda'a va, ña kan ke küvi kana tiakuii vixi
iin yavi, ra kana tu tiakuii ra i'va va.

Ña ndichi ña taxi Tata yo Ndioxi

13 Ñani yo, tu iyoo sava ndo iyoo ña
ndichi nuu, ra kundaa tu ini ndo xi'in ichi
Tata yo Ndioxi, saa ra na ndaña'a tu ndo
ña xi'in chiñu va'a, chiñu to'o ña xa va
ndo, ra saa ke ña'a tuni ndo ña kuu ndo
yuvi na tiaku ni ini na iyoo ña ndichi nuu.
14 Ra va'a ni ndichi ni va tu ndo tuvi
ndo, ndi su tu na ndukuini ini xini ta'an
va kuvi ndo, ra kanita'an tu ndo xi'in
ta'an ndo ña kuni ndo sa tiaa ndo nuu
ta'an va ndo, saa ra süvi ndixa na ndichi
vi kuvi ndo, saa chi na sanda'vi va kuvi
ndo ña ka'an ndo ña ndichi ni ndo.
15 Saa chi süvi saa iyoo ña ndichi ña
taxi Tata yo Ndioxi, ra ña ndichi ña iyoo
nuu ndo ra ña ndichi ña taxi yuvi, xi'in
ña ndichi ña taxi ña yuuvi yo'o, xi'in ña
ndichi ña taxi timia'a va kuvi ña.
16 Saa chi ña ndukuini ini yuvi xini
ta'an na, xi'in ña ndi'i ini na xa'a takua
chiñu mii na, ra kuëe iyoo ikun vi chiñu
ña xa na, saa chi ña xa na kuvi takundi'i
nuu chiñu yakua va.

17 Ndi su yuvi na kuu mii ña ndichi ña
taxi Tata yo Ndioxi, ra xä na kan chiñu
yakua, ra nii kanitä'an tu na xi'in ndia nii
yuvi va; ra to'o ni tu xa va na, ra tiayu ni
tu ini va na, ra xikutüvi na ña sa na chiñu
va'a xi'in inka yuvi, ra nii ndakäxin tu na
yuvi va, chi iin ku ndi'i va na nuu na, saa
chi ta ku'va iyoo nima na ke xa tu na xi'in
yuvi va.
18 Ra yuvi na xa nduxa ña ndachindee
vii na inka yuvi, ra va'a ni va kee na, saa
chi yuvi na chi'i iin tata ña va'a, ra kui'i
ña va'a ke ndaki'in va na.

4

Küvi kundikun yo ichi Tata yo Ndioxi ra kundikun tu yo ichi ña ndikun ña yuuvi

1 Ñani yo, ¿ndia mii ke kaku kuachi
ña xa'a ndo kanita'an ndo xi'in ta'an ndo
tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo, chi nima
va ndo kuvi ña kaku takundi'i chiñu ki'vi
ña kotoo ndo sa ndo.
2 Ta kuu ña ndukuini ini ndo kuni ndo
koo takundi'i ña'a nuu ndo, ra xa'a ña
küvi ni'i ndo ña, ra xa'a ndo kanita'an
ndo xi'in ta'an va ndo, ra ndia xa'ni ta'an
va ndo xa'a ña. Ndi su ni saa chi nï'i vi
ndo ña, saa chi kuëe vii nduku ndo ña
nuu Tata yo Ndioxi.
3 Saa chi te nduku ndo ña nuu ra, ra
kuëe taxi ra ña nda'a ndo, saa chi süvi ra
kan kuvi ra ndakani ini ndo ndasaka'nu
xi'in ña ña nduku ndo ña nuu ra, saa chi
takua xa'a ña sakusii ña ini mii va ndo ke
nduku ndo ña.
4 Ndo'o, ra süvi na ku'vi ini xini Tata
yo Ndioxi kuvi ndo, saa chi ra xa siki va
ndo kuvi ra. Ra xa kundaa va ini ndo, chi
ña ita'an mani yuvi xi'in ña yuuvi yo'o,
ra na kanita'an va kuvi na xi'in Tata yo
Ndioxi, saa chi ña ndakutoo na ña yakua
iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra na kanita'an
xi'in va ra nduu na.
5 Ra xa'a ña yo'o kuvi tu ña ka'an tu'un
Tata yo Ndioxi kachi ña su'va va: "Tachi
Yii Tata yo Ndioxi ña taxi ra iyoo nima
yo, ra saa va ña xi'in yo xa'a ña kuni yo
kundikun yo inka ña'a."
6 Ndi su chindiee ta'an ni va Tata yo
Ndioxi xi'in yo xa'a ña kunda'vi ni ini ra
xini ra yoo, ña va'a na kuchuun yo sa tiaa
yo nuu chiñu ki'vi ña kutoo iki kuñu yo sa
ña. Ra saa kuvi tu ña kachi tu'un Tata yo
Ndioxi ña kachi su'va va: "Tata yo Ndioxi
ra kundasi va ra yuvi na kutiaa ni xi'in
mii, ndi su kunda'vi va tu ini ra xini ra
yuvi na xa ninu xi'in mii", kachi ña.
7 Ra xa'a ña kan ke ndinuni ni na
ndataxi ndo mii ndo nda'a Tata yo Ndioxi,
ra ndaku ni na koo ini ndo ña va'a na
köyo ndo nda'a kuachi, saa ra kunu mii
timia'a ku'un va ri nuu ndo.
8 Ra na kuyachin ndo nuu Tata yo
Ndioxi, ra saa ke kuyachin tu ra kan nuu
ndo'o va. Ndo'o, yuvi na iyoo kuachi,
kukuiin ndo ña xa ndo chiñu ki'vi, ra
ndo'o yuvi na xa uvi ini, ra niña ña va'a
va na ndakani ini ndo xa'a.
9 Ra na kucha'an ini ndo, ra na kusuchi
tu ini va ndo, ra kuaku ndo. Ra ña xáku̱
ndo xika ndo, ra na ndasama ña vichin,
ra na kuaku va ndo, ra ña kusii ni tu ini
ndo na nduu ña kusuchi ini va ndo.
10 Na sani̱nu̱ ndo mii ndo nuu Tata yo
Ndioxi, ra ra kan tu chindu'u to'o tu'un
xa'a ndo'o va.

Na kä'an ki'vi yo xa'a inka yuvi

11 Ñani yo, na kä'an ki'vi ndo xa'a na
ñani yo. Saa chi tu ka'an ki'vi ndo xa'a na,
a ndanduku tu ndo kuachi va na, saa ra
ndiayu Tata yo Ndioxi va kuvi ña kaña'a
ndo xa'a, ra ka'an tu ndo ña vä'a iyoo va
ña. Ra ña kaña'a ndo xa'a ndiayu Tata yo
Ndioxi, ra xïin ndo kandixa ndo ña, saa
ra ña kanduu va ndo kuvi ña, ña xa ndo
saa.
12 Ra xa kundaa va ini ndo chi ndiayu
ña kaña'a ndo xa'a ra mii va Tata yo
Ndioxi kuvi ra taxi ña, ra mii ra kuvi tu
ra xa ndaku kuachi va. Ra mii ra kuvi tu
ra kuu mii ndiayu ña sakaku ra yuvi va,
ra kuu mii tu ra ndiayu ña sandi'i ra xa'a
va na. Ña kan ke köo ndiayu yo ña ka'an
yo xa'a inka yuvi ña iyoo ni kuachi na.

Na kä'an yachi yo xa'a ña sa yo chi kundäa ini yo a kuvi sa yo ña

13 Ra na ndaki'in xini ndo xi'in ña yo'o,
saa chi sava ndo ra su'va va kachi ndo:
"Vichin a tiaan ku'un yo ñuu yo'o, a ñuu
kaa, ña sachiñu yo iin kuiya, ra kua'a ni
xu'un chuta'an yo", kachi ndo.
14 Ndi su ndia nii kundäa tu ini vi ndo ni
ke kuu kii ña vaxi. Saa chi ña tiaku yo, ra
ta ku'va iyoo viko nuu va iyoo ña, saa chi

viko nuu, ra iin kani lo'o va ke ndandita
ña, ra iin kani lo'o tu xa ndoñu'u va ña.
15 Xa'a ña kan ke te ndatu'un yo ra su'va
va na kachi yo: “Tu mii Tata yo Ndioxi
kuni ña tiaku ka yo, ra kuvi sa yo ña yo'o,
a ña kaa va”, na kachi yo.
16 Ndi su ndo'o, ra niña tu'un tiaa va
ndikaa yu'u ndo, ra xa mii vi ndo kuvi
ndo xa'ndia xaa kii ña vaxi tuvi ndo, ra
ña xa ndo saa, ra vä'a vi iyoo ña.
17 Ra ña xa □xini ndo sa ndo chiñu va'a,
ra □xiin tu ndo sa ndo ña, saa ra kuachi
va kuvi ña □xa ndo nuu Tata yo Ndioxi.

5

Tiaa ni sando'o Tata yo Ndioxi na kuika na ndiva'a ni nima

1 ¡Ndo'o, na kuika! Ra na tiaa ni so'o
ndo ña ka'an yu xi'in ndo. Na nda'yu
ndo, ra na kuaku ndo, saa chi ndiee ni
kaa tundo'o ña vaxi ndo'o ndo.
2 Ra takundi'i ña kuika ña iyoo nuu ndo,
ra ña tia'yu va kuvi ña, ra tikoto savi ña
ya'vi ni iyoo nuu ndo, ra tikixin va kaxi
ña.
3 Ra saa tu xu'un kàà ña kuu oro xi'in
plata iyoo nuu va ndo, saa chi ña kuxi uun
ndi'i xa'a va kuvi ña, ra ña kutoo ni ndo
ña kuika ña ndi'i xa'a, ra ta ku'va xa ñu'u
ña xa'mi ña'a va ke sa ña ña sandi'i ña xa
ndo. Ra takundi'i ña kuika ña chuta'an
ndo ñaa kuvi tu ña taxi kuachi xa'a va
ndo kii ña sayukun Tata yo Ndioxi kuachi
xi'in va ndo.
4 Ra na kundaa ini ndo, chi xu'un, ña
kuu ya'vi yuvi na xachiñu tatu nuu ndo
ña sasi ndia ndo ndichä'vi ndo na, ra
ka'an kuachi va ña xa'a ndo; ra xa xini
tu so'o mii va Tata yo Ndioxi, ra ka'nu, ña
ka'an kuachi ni yuvi na xachiñu tatu nuu
ndo xa'a ya'vi na.
5 Nuu ña yuuvi yo'o, ra va'a ni ndixiyo
ndo, ra iin takundi'i va ña savi ndixiyo
nuu ndo, ra saa tu takundi'i ña kutoo ni
iki kuñu ndo sa va ña; ra sanda'a tu ndo
mii ndo, ta ku'va xa na ña sanda'a na iin
kiti ri ka'ni na kuxi va na.
6 Ra taxi ndo kuachi xa'a yuvi na köo
kuachi va, ra xa'ni ndo na, ra yuvi nda'vi
na xa ndo saa xi'in kan, ra ndia ña ka'an
kuachi na xa'a mii na ke ndiküvi vi.

Ndaku ni na koo ini yo nuu tundo'o

7 Ndi su ndo'o, ñani yo, ra ndaku ni
na koo ini ndo, ra na ndï'i ini ndo ña
kundiatu ndo ña xaa kii ña ndandiko Tata
yo Jesucristo kixi ra. Ra ndia ta ku'va xa
iin ra chi'i va ke na sa ndo, saa chi ra kan,
ra ndï'i vi ini ña ndiatu ra, ña ya'a yoo
kuun savi, ra saa vi ke sakee ra ña'a ña
chi'i ra.
8 Ra ku'va saa ke na sa tu ndo'o va
ña na ndï'i ini ndo ña kundiatu ndo ña
nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra, saa chi
xa ndinuni ni va nandiko ra.
9 Ra na täxi ndo kuachi xa'a ta'an ndo,
saa chi tu köo ra iyo ni taxi Tata yo Ndioxi
tundo'o nda'a ndo, ra na kundaa ini ndo,
chi Tata yo Jesucristo, ra sandaku kuachi
xi'in yuvi, ra xa ye'e va iin ra.
10 Ñani yo, na sakua'a ndo ña sa ndo ta
ku'va xa na ndika'an tu'un yu'u Tata yo
Ndioxi xina'a ña xiin na xa ndiee ini na
ña ndo'o ni na.
11 Ra nuu ndu'u, ra va'a ni va □kee yuvi
na xiin xa ndiee ini ña ndo'o ini na. Ra xa
kundaa tu ini ndo ndia ku'va ke xa ra Job
ña xiin ra xa ndiee ini ra ña ndo'o ni ini
va ra, ra kundaa tu ini ndo ndia ku'va ke
xa Tata yo Ndioxi xi'in ra te kii ndi'i va;
saa chi Tata yo Ndioxi, ra tiayu ni ini ra,
ra nda'vi ni tu ini va ra.
12 Ra ndia nuu ndi'i ña, ñani yo, ra te
ndatu'un ndo xa'a ndia ndia ka ña'a, ra
na chinä'a ndo ndiví, ra ni ñu'u tu na
chinä'a va ndo, ra saa tu ndia ndia ka ña'a
va. Chi ña xiniñu'u sa ndo ke te xa ka'an
ndo ña kuvi sa ndo iin chiñu, ra kuvi sa
ndo ña na kachi va ndo; ra tu küvi tu sa
ndo ña, ra na ka'an ndo ña küvi sa va ndo
ña; saa chi tu kindoo ndo ña kuvi sa ndo
iin chiñu, ra xiin tu ndo ña sa va ndo ña,
saa ra iyo ni ni'i ndo tundo'o xa'a ña sa
Tata yo Ndioxi.

Ndiaa ya'vi ni ña ka'an yo xi'in Tata yo Ndioxi

13 Ñani yo tu ndia ndo ndo'o tundo'o, ra
na ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi. Ra tu
sava tu ndo kusii ini, ra na kata ndo yaa
ña ndasaka'nu ndo Tata yo Ndioxi va.
14 Ra tu sava tu ndo xi'i, ra na ka'an ndo
xi'in na xikua'a ve'e ñu'u, ra na chikaa na
ndutia xa'an nda'a na, ra chindu'u na ña
sata ndo, ra ka'an na xi'in Tata yo Ndioxi
xa'a ndo xi'in kivi Tata yo Jesucristo.
15 Ra tu ndinuni ni ndiaa ini na xikua'a
kan Tata yo Ndioxi, saa ra nduva'a va yuvi

na xi'i, na ka'an na xa'a kan; ra tu ndia
kuachi xa tu na xi'i kan, saa ra koo ka'nu
va ini Tata yo Ndioxi xa'a kuachi na.
16 Ra xa'a ña kan ke, na na'ma ndo
kuachi ndo nuu ta'an ndo, ra na ka'an
ndo xi'in Tata yo Ndioxi xa'a ta'an ndo,
ra sanda'a ra ndo'o. Saa chi te ka'an yuvi
na ndinuni ni ndikun Tata yo Ndioxi xi'in
ra, ra ndakuiin va ra yu'u na.
17 Ra na kundaa ini ndo ta ku'va xa
ra Elías, ra ndika'an tu'un yu'u Tata yo
Ndioxi xina'a, chi ra kan, ra ta ku'va iyoo
yoo kuvi tu ña ndixiyo tu ra kan va; ndi
su te ndika'an ra xi'in Tata yo Ndioxi ña
na küun ka savi, saa ra ndiküun ka ndixa
va ra, nuu ñu'u yuuvi yo'o uni kuiya sava.
18 Ra te ndi'i, ra saa ndika'an tuku ra
xi'in Tata yo Ndioxi ña na ndakuun tuku
savi nuu ña yuuvi yo'o, saa ra ndakuun
tuku va ra, ra va'a ka vi xa ña'a ña chi'i
na.
19 Ra tu sava ndo ndakoo ichi Tata yo
Ndioxi ñani yo, ra xaa tu inka na ka'an
na xi'in ndo ña na ndakundikun tuku ndo
ichi Tata yo Ndioxi,
20 ra na kundaa ini ndo, chi yuvi na
ka'an xi'in ndo ña na ndakoo ndo ichi
ki'vi ña ndakundikun ndo kan, ra nima
va ndo ke sakaku na, ra xa'a ña kuchuun
na kan ña ndachikaa tuku na ndo'o ichi
Tata yo Ndioxi, saa ra koo ka'nu ini ra xa'a
takundi'i va kuachi ndo.

Tutu ña nuu ña tiaa ra Pedro ra xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u

Ka'an ndioxi ra Pedro xi'in na ndikun Tata yo Jesucristo

1 Yu'u, ra Pedro, ra ti'vi Tata yo Jesucristo ña kaka yu chiñu nuu ra kuvi ra, tiaa tutu yo'o ña kuxaa ña nuu ndo ña ka'an ndioxi yu xi'in ndo'o, na ñani yo na kee kua'an ndakundee inka ñuu, ndo'o na ndee chi Ponto, xi'in ndo'o na ndee chi Galacia, xi'in ndo'o na ndee chi Capadocia, xi'in ndo'o na ndee chi Asia, ra saa tu ndo'o na ndee chi Bitinia va.

2 Saa chi ndo'o, ra xa te yachi vi kuvi ña ndikaxin Tata yo Ndioxi ndo'o, ta ku'va kuni mii ra. Ra ndasa yii ra ndo'o xi'in Tachi Yii ra, ña va'a na kandixa ndo ra, ra ndi'i xa'a kuachi ndo xa'a nii Tata yo Jesucristo ña ndixitia te ndixi'i ra. Ra mii Tata yo Ndioxi na taxi kua'a ni ña va'a kuta'vi ndo, ra va'a ni tu na koo va ndo.

Na kutiaku yo ta ku'va kuni Tata yo Ndioxi

3 Ra na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi ra kuu iva Tata yo Jesucristo, saa chi ku'vi ni ini ra xini ra yoo, ra sandakaku xaa ra yoo, xa'a ña sandatiaku ra Tata yo Jesucristo tiañu na ndii. Ra ña xa Tata yo Ndioxi su'va ke ndinuni ni va ndiatu yo ña ndaki'in yo iin ña va'a.

4 Ra ña va'a ña kindoo Tata yo Ndioxi sani'i ra yoo, ra ndivi va ke chiva'a ra ña, ra kuëe ndi'i xa'a ña, ra ni köo tu yakua va ña, ra ni kuëe tia'yu va tu ña.

5 Ra xa'a ña ndiaa ini ndo Tata yo Ndioxi kuvi ña kondiaa va ra ndo'o xi'in ndiee ña kuu mii ra, iin saa ndia te xa na xaa kii ña sakaku ra ndo'o va, saa chi xa mii ra kuvi ra kindoo ini ña sakaku ra ndo'o va te xa na ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o.

6 Ra xa'a ña kan ke na kusii va ini ndo. Ra va'a ni kua'a ni va tundo'o vaxi nuu ndo ña xitondoso ña ndo'o, ndi su lo'o va kii ra ya'a va ña.

7 Ra ta ku'va xa na ña xitondoso na yuu ña kuu oro xi'in ñù'ù va ke xa tundo'o xi'in ndo ña xitondoso ña ndo'o, ra ña ndiaa ini ndo Tata yo Jesucristo ra ndiaa ya'vi ni ka va ña kan nuu yuu ña kuu oro, saa chi yuu kan ra ña ndi'i xa'a va kuvi ña vaxi kii. Ra tu kuchuun va ndo ña xa ndiee ini ndo nuu tundo'o ña vaxi xitondoso ndo'o, saa ra va'a ni va kee ndo, saa chi kusii ni va ini Tata yo Jesucristo xi'in ndo, ra ka'an va'a ni tu ra xa'a va ndo te xa na nandiko ra kixi ra.

8 Ra va'a ni täan kuni nuu va ndo Tata yo Jesucristo, ndi su ku'vi ni va ini ndo xini ndo ra. Ra ndiaa ni tu ini va ndo ra, ra tiaa ni tu kusii ini va ndo, ra ña sii ini ña iyoo xi'in ndo ra nï'i yo ndia ku'va ke ndakani yo xa'a vi ña.

9 Ra kusii ni ini ndo, saa chi xa ndinumi ni va ndaki'in ndo ña'a ña ni'i ndo xa'a ña ndiaa ini ndo Tata yo Jesucristo; ra ña'a ña ni'i ndo kan kuvi ña kaku va ndo.

10 Ra ndika'an tu na ndika'an tu'un yu'u Tata yo Ndioxi va xa'a ña va'a ña ndini'i ta'vi yo ndaki'in yo yo'o xina'a, ra na kan ra vii ni va ka'vi na xa'a ña, ña kuni na kundaa ni ka ini na xa'a ña.

11 Ra Tachi Yii mii va ra ndikaxin Tata yo Ndioxi kixi ndo'o xa'a yo kuvi ña taxi xini na ña va'a kundaa ini na ña ndo'o ni ra, ra kundaa tu ini na xa'a ña ka'nu ña kuu mii ra vaxi kii va; ra ndixika nduku ni tu na ña kundaa ini na yoo kuvi va ra, ra saa tu xa'a kii ña xaa va ra.

12 Ndi su ña xa Tata yo Ndioxi ke taxi ra xini na ña kundaa ini na ña süvi xa'a mii na ke ndixachiñu na, chi xa'a yoo va kuvi ña taxi Tata yo Ndioxi tu'un kan nda'a na ña ndika'an na ña. Ra xa'a ña va'a ña kuni na kan kundaa ini na xa'a ke ndika'an ndoso inka yuvi tu'un va'a xi'in ndiee Tachi Yii Ndioxi ña kee ndivi nuu va ndo. Ra tiaa ni nduvi ña ka'an yo xa'a yo'o, ra ña kan ke ndia na tatun Tata yo Ndioxi va kuni ni ña kundaa ini na xa'a ña.

Na koo yo na yii nuu Tata yo Ndioxi

13 Xa'a ña kan, na ndakoo nduvi ndo ña vivii ki'in xini ndo, ra kaxi ni na koo ini ndo ña koo nduvi ndo, ra na kondiaa ini ndo ña ndaki'in ndo ña va'a ña ni'i ndo nuu Tata yo Ndioxi te xa na kixi Tata yo Jesucristo.

14 Ra xa'a ña kan ke, ña xa kuu ndo se'e Tata yo Ndioxi ra na kandixa ndo ra, ra na sä ka ndo ta'an chiñu ki'vi ña xinisii

ni ndo sa ndo te täan kundaa ini ndo xa'a ra.
15 Ra ña xiniñu'u sa ndo vichin ke na
kuu ndo na yii va, ra ndia nii lo'o ña
yakua na küu mii ndo, saa chi Tata yo
Ndioxi ra kana ndo'o, ra ra yii va kuvi ra;
16 Ra saa ke kachi tu tu'un Tata yo
Ndioxi ña kachi su'va va: “Na yii na kuu
ndo, saa chi yu'u ra ra yii va kuvi yu”,
kachi ña.
17 Ra tu ka'an ndo “Tata” xi'in Tata yo
Ndioxi, ra xiniñu'u ni va na yu'vi ndo
kuni ndo ra, ra na kutiaku ndo ta ku'va
kuni ra, kii ña ndee too ndo nuu ña yuuvi
yo'o vichin, saa chi ra kan, ra ndakäxin
ra yuvi chi inuu xandaku ra kuachi xi'in
takundi'i va na xa'a chiñu ña xa na.
18 Ra xa kundaa va ini ndo, chi Tata
yo Ndioxi va kuvi ra cha'vi xa'a ndo ña
va'a sakaku ra ndo'o nuu chiñu ki'vi ña
ndakoo na xii xikua ndo nda'a ndo; ra
süvi yuu oro a plata ke ndicha'vi ra xa'a
ndo,
19 chi nii Tata yo Jesucristo va kuvi ña
cha'vi ra xa'a ndo, ra ta ku'va iyoo iin
ndikachi lo'o ri köo ña yakua kuu mii va
kuvi ña ndixiyo Tata yo Jesucristo nuu
Tata yo Ndioxi, saa chi ndia nii kuachi ra
ndixïyo.
20 Ra te kumani ka kukava xa'a ña
yuuvi yo'o vi kuvi ña ndikaxin Tata yo
Ndioxi Tata yo Jesucristo ña kuvi ra xa'a
kuachi na yuuvi yo'o; ña kan ke va'a ti'vi
ra ra kii ña xa ndinumi ndi'i xa'a ña yuuvi
vichin ña sa ra ña va'a xi'in ndo.
21 Ra xa'a ña ndixi'i Tata yo Jesucristo
kuvi ña va'a ndakundikun ndo Tata yo
Ndioxi, ra mii Tata yo Ndioxi kuvi ra
sandatiaku Tata yo Jesucristo nuu ña ndii
va, ra ndasa ra ra iin ra ka'nu ni; ra xa'a
ña kan ke ndiaa ini ndo Tata yo Ndioxi
ña taxi va ra ña'a ña kindoo ra taxi ra
nda'a ndo.
22 Ra xa'a ña chindiee ta'an Tachi Yii
Ndioxi xi'in ndo ña kandixa ndo tu'un ña
ndaa ña xini so'o va ndo kuvi ña va'a
ndakatia Ndioxi nima ndo, ra ndinuni ni
ndakundikun ndo Tata yo Jesucristo, ra
ku'vi ni tu ini ndo xini ndo na ñani va yo.
Saa chi ña xiniñu'u va kuvi ña ku'vi ni
ini ndo kuni ta'an ndo xi'in ndinuni nima
ndo, ra saa tu xi'in takundi'i ndiee va ndo.
23 Ra ña ndakaku xaa ndo vichin, ra
süvi ka se'e na yuuvi yo'o kuvi ndo, saa
chi na yuuvi yo'o ra xi'i va na, ra vichin
ra xa xi'in tu'un Tata Ndioxi va kuvi ña
ndakaku ndo, ra tu'un Tata yo Ndioxi ra
ndia ndikaa ndiku'un va ke koo ña.
24 Ra saa kuvi tu ña kachi tu'un Tata yo
Ndioxi ña kachi su'va va:
Takundi'i yuvi ra ta ku'va iyoo iku kuii va
ke iyoo na,
ra takundi'i ña kuika xi'in ña savi, xi'in
ndiee ña kuu mii na ra ta ku'va iyoo
ita va iyo ña.
Saa chi iku, ra kama ni va ndachi ña, saa
ra ndi'i tu xa'a ita ña iyoo nda'a va
ña.
25 Ndi su tu'un Tata yo Ndioxi ra ndia
ndikaa ndiku'un va ke koo ña.
Ra tu'un yo'o kuvi ña kuu tu'un va'a ña
ka'an xa'a Tata yo Jesucristo ña xini so'o
va ndo.

2

1 Ra xa'a ña kan ke, na ndakoo va ndo
ña xa ndo takundi'i nuu chiñu ki'vi, xi'in
ña sanda'vi ta'an ndo, xi'in ña siin ka'an
ndo ra siin tu xa va ndo, xi'in ña ndukuini
ndo xini ta'an ndo, xi'in ña ndatu'un ndo
tu'un chi'ña.
2 Chi ña xiniñu'u sa ndo ke, na sa ndo ta
ku'va xa na kuachi vali na sakan kaku ña
tiaa ni xika nduku na chichin na ndoso si'i
va na, ña ndinuni ni na kundi'i ini ndo ña
kutu'va ndo tu'un va'a ña kuu tu'un Tata
yo Ndioxi, ra saa ke kuu ndo na ndinuni
ni ndikun ichi ra, ra kaku ndo.
3 Saa chi ndo'o, ra xa kundaa kaxi va ini
ndo ña tiayu ni va Tata yo Jesucristo.

Yuu ña tiaku xi'in ñuu ña yii

4 Ra na kuyachin ndo nuu Tata yo
Jesucristo, ra iyoo ta ku'va iyoo yuu ña
tiaku ña kundasi na xava'a ve'e te yachi,
ndi su nuu Tata yo Ndioxi ra ta ku'va iyoo
iin yuu va'a ña ndiaa ya'vi ni va ke iyoo
ra.
5 Ra saa kuvi tu ña iyoo ndo'o va, ña
iyoo ndo ta ku'va iyoo yuu ña tiaku ra
xiniñu'u Tata yo Ndioxi ndo'o, ña xava'a
ra ve'e ñu'u yii ña küvi kuni yo. Ra kuu
tu ndo sutu na yii nuu va ra. Ra soko ndo
ña yii ña kuni mii ra nuu ra, xa'a ña xa
Tata yo Jesucristo.
6 Ra xa'a ña yo'o kuvi tu ña ka'an tu'un
Tata yo Ndioxi ña kachi su'va va:

Chi Sión chindu'u yu iin yuu ka'nu ña
xiniñu'u ni, yuu kan ra va'a ni ña,
ra ndiaa ya'vi ni va tu ña;
ra yuvi na kandixa ra iyoo ta ku'va iyoo
yuu kan, ra ndukä'an nuu na, ra ni
ndakäva tu ini va na.
7 Ndo'o, ra ña xa kandixa ndo Tata yo
Jesucristo, ra ndiaa ya'vi ni va yuu kan
nuu ndo, ndi su yuvi na täan kandixa Tata
yo Jesucristo, ra su'va va ke kachi tu'un
Tata yo Ndioxi xa'a na:
Yuu ña kundasi na xava'a ve'e kuvi ña,
nduu yuu ña ka'nu va'a ka va.
8 Ra yo'o kuvi tu ña □xinu nuu tu'un Tata
yo Ndioxi ña kachi su'va va:
Ra kuu tu ña iin yuu ña sakaki'i yuvi va,
ra kuu tu ña iin kava ña sanduva
yuvi va.
Ra yuvi na ndixïin kandixa tu'un Tata yo
Ndioxi, ra sakaki'i va ña na, saa chi xa saa
ndini'i ta'vi na koo va na.
9 Ndi su ndo'o, ra xa siin va iyoo ndo,
saa chi mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra
ndikaxin ndo'o ña kuu ndo ndise'e ra, ra
kuu tu ndo sutu na ndinuni ni xachiñu
nuu Tata yo Jesucristo, ra kuu rey va, ra
kuu tu ndo iin ñuu yii ña kuu kuenda
mii Tata yo Ndioxi va. Ra mii va Tata
yo Ndioxi kuvi ra ndatava ndo'o nuu ñaa
nuu xindo'ni ndo, ra ndachindee ra ndo'o
nuu iyoo ñù'ù ña ye'e ña kuu mii ra, ña
nduvi ni, ra ña ndatava ra ndo'o nuu ñaa,
ra xa'a ña na ka'an ndo □xi'in inka yuvi
xa'a ña ka'nu ña □xa va ra kuvi ña.
10 Ra xa kundaa va ini ndo, chi te yachi
ra ndixïndiaa ya'vi mii vi ndo nuu Tata
yo Ndioxi, ndi su vichin ra ñuu mii va ra
kuvi ndo; ra nii ndikundä'vi tu ini ra kuni
ra ndo'o va, ndi su vichin, ra kunda'vi ni
va ini ra xini ra ndo'o.

Na sachiñu ndo nuu Tata yo Ndioxi ña tiaku ndo vichin

11 Ñani yo, ku'va yo, xa'a ña kuu ndo na
ndee too, xi'in na xika too nuu ña yuuvi
yo'o kuvi ña xaku nda'vi yu nuu ndo, ña
na täxi ka ndo ña ka'ndia chiñu ki'vi ña
kuni ndo sa ndo nuu ndo, saa chi chiñu
ki'vi kan, ra ña kanita'an xi'in va ndo kuvi
ña.
12 Ra te ndakuta'an ndo xi'in yuvi na
kuëe kandixa Tata yo Ndioxi, ra vivii va
na sa ndo. Ra va'a ni ka'an ki'vi va na
xa'a ndo, ndi su te xa na kuni na ña vivii
xa ndo, saa ra ndasaka'nu va na Tata yo
Ndioxi te xa na sayukun ra kuachi xi'in
na yuuvi yo'o.
13 Ra xa'a ña ku'vi ini ndo xini ndo Tata
yo Jesucristo, ra na kandixa ndo takundi'i
va na chiñu iyoo nuu ña yuuvi yo'o; ta
kuu na rey, xa'a ña kuu mii na chiñu
na'nu,
14 ra saa tu ndia ndia ka na chiñu na
kuu mii chiñu vali va, saa chi mii va Tata
yo Ndioxi kuvi ra □taxi ndiayu nda'a na
ña sando'o na yuvi na xa chiñu ki'vi, ra
ka'an va'a tu na xa'a yuvi na □xa chiñu
va'a va.
15 Chi ña kuni Tata yo Ndioxi ke na sa
ndo chiñu va'a va, ra saa ke nï'i yuvi ki'vi
na xïin kundaa ini xa'a ña ndaa, ña ka'an
ki'vi na xa'a ndo.
16 Saa chi ndo'o, ra xa iyoo ndika va
ndo, ndi su na kuniñü'u ndo ña iyoo
ndika ndo ña sa ndo chiñu ki'vi, chi ña
xiniñu'u sa ndo ke na kuu ndo na xachiñu
nuu Tata yo Ndioxi va.
17 Ra na sato'o ndo takundi'i va yuvi.
Ra na ku'vi ni ini ndo kuni ndo na ñani
yo na ndikun Tata yo Jesucristo. Ra na
yu'vi tu ndo kuni ndo Tata yo Ndioxi va,
ra na sato'o tu ndo na kuu rey va.

Na kandixa yo yuvi na xa'ndia chiñu nuu yo

18 Ra ndo'o, na ñani yo na xachiñu
nda'vi nuu inka yuvi, ra va'a ni iku ni va
na, ra va'a ni to'o va na, ra na sato'o va
ndo na, ra na kandixa va ndo chiñu ña
xa'ndia na nuu ndo.
19 Saa chi kusii ni va ini Tata yo Ndioxi
xi'in ndo te xa ndo chiñu va'a, ra saa tu ña
xa ndiee ini ndo ña sando'o siki na ndo'o
xa'a chiñu ña kuëe xa va ndo.
20 Ra tu xa'a ña xa ndo chiñu ki'vi va
kuvi tu ña sando'o na ndo'o, saa ra köo
ña'a ni'i vi ndo xa'a ña xa ndiee ini ndo
ña sando'o na ndo'o, ndi su tu xa'a ña xa
ndo chiñu va'a va tu kuvi ña sando'o na
ndo'o, ra xiin ndo xa ndiee ini ndo, saa ra
kusii ni va ini Tata yo Ndioxi xi'in ndo.
21 Ra tu □sando'o siki na ndo'o, ra na
ndaka'an ndo, chi mii va Tata yo Ndioxi
kuvi ra ndika'an ña xiniñu'u sakua'a ndo
ña sa ndiee ini ndo te ndo'o ndo. Ra mii
saa kuvi tu ña xa Tata yo Jesucristo va ña

xiin ra ndo'o ra xa'a yo, ra xa'a ña kan ke
na sa yo ta ku'va xa ra kan va.
22 Ra Tata yo Jesucristo ra ndia nii
kuachi ra köo ndixiyo, ra nii kuë̈e
ndisanda'vi tu ra yuvi va;
23 ra te ndika'an ña̱'à na xi'in ra, ra
ndikä'an ña̱'à ra xi'in na; ra te sando'o
na ra, ra ndichinä'a ra na ña sondo'o ra
na, chi ña xa ra ke ndataxi ra ña tiaku
ra nda'a Tata yo Ndioxi va, ra ndaku ni
xayukun kuachi ña na kondiaa va ra ra.
24 Ra te ndixi'i Tata yo Jesucristo ndika
cruz, ra xiin va ra ña ndakundee takundi'i
kuachi yo, sata iki kuñu ra, ra ikan kuvi
ña ndixi'i ra ña va'a sandi'i ra xa'a kuachi
yo, ra xa'a ña ndixi'i ra xa'a yo kuvi ña
xiniñu'u na ndakoo va yo ña xa yo chiñu
ki'vi, ra na kutiaku yo ña sa yo chiñu
va'a. Ra xa'a ña nditaxin iki kuñu Tata
yo Jesucristo kuvi tu ña sanda'a ra ndo'o
va.
25 Saa chi ndo'o, ra ta ku'va iyoo
ndikachi ri xinu'ni ndixa'an va ke ndixiyo
ndo, ndi su vichin, ra xa nandiko va ndo
nuu Tata yo Jesucristo, ra ndiaa ña tiaku
ndo, ra ndachindee vii ra ndo'o, ta ku'va
xa iin tiaa xi'in kiti sana ra ña ndiaa ni ra
ri.

3

Su'va ke xiniñu'u kutiaku yuvi na xa nitanda'a

1 Ra ndo'o, na ku'va yo, na iyoo yii, ra
na sato'o va ndo tiaa ndia kuu yii ndo, ra
va'a ni täan ndatu'un va ndo xi'in ndia,
ndi su xa'a ña xa to'o ndo ndia, ra xinu
mii va ini ndia ña kandixa ndia tu'un va'a
xa'a Tata yo Jesucristo.
2 Saa chi xa'a ña kuni ndia ña xa to'o
ndo, ra vivii tu xa va ndo kuvi ña kandixa
ndia.
3 Ra na ndäsa savi ni ndo mii ndo
xi'in ña'a ña savi ni: ta kuu ña iyo ni
ndachu'un ndo xini ndo, xi'in ña iin ye'e
ye'e koo ndo xi'in kàà ña ya'vi ni, xi'in ña
kundixi ndo tikoto ña savi ni, saa chi ña
□xa savi ni ndo xi'in mii ndo ra köo ya'vi
ndiaa vi ña kan.
4 Chi nima va ndo kuvi ña xiniñu'u na
koo ña savi, ra ña savi kan kuvi ña vivii
sa va ndo, xi'in ña to'o ni tu koo va ndo, ra
saa ke kuu mii ndo ña savi ña ndixa, ña
kuë̈e ndï'i xa'a; ra ña savi ña kuë̈e ndi'i xa
kan kuvi ña ndia ya'vi nuu Tata yo Ndioxi
va.
5 Saa chi saa kuvi tu ña xa sava na si'i
na xindee xina'a va, ña xindiaa ni ini na
Tata yo Ndioxi, ra xa to'o ni tu na yii va
na.
6 Ta ku'va xa ña Sara, ña xa to'o ni ña ra
Abraham yii ña, ña kachi ña "Tata" xi'in
ra. Ra xaa tu ndo'o va koo ndo ta ku'va
ndixiyo ña kan, tu na sa ndo ña va'a, ra
kuayü'vi ndo nuu ndia nii ña'a.
7 Ra ndo'o, ndia ñani yo, ndia iyoo
yasi'i, ra ndichi ni va na ki'in xini ndo
ndia ku'va ke sa ndo xi'in na, ra vivii va
na sa ndo xi'in na, ra ndia ta ku'va xa ndo
xi'in iin kisi ña ndasun, ña iyo ni ta'vi va
na sa ndo xi'in na, saa chi na si'i ra yii
ni va na kan, ra na kundaa ini ndo chi
ndini'i ta'vi tu na kan va ña kutiaku na
nuu Tata yo Ndioxi xi'in ndo. Ra vivii va
na sa ndo xi'in na si'i yasi'i ndo, ra saa
ke köo ña kasi nuu ndo te ka'an ndo xi'in
Tata yo Ndioxi.

Va'a ni ndo'o va yo ra na sa yo ña va'a

8 Ra ndia nuu ndi'i ña ka'an yu xi'in
ndo xa'a yo'o kuvi ña, iin tu'un na kuu
takundi'i va ndo, ra na kunda'vi ini ndo
kuni ta'an ndo, ra na ku'vi tu ini ndo kuni
ta'an ndo xa'a ña kuu ndo na ndikun Tata
yo Jesucristo va. Ra tiayu ni tu na koo ndo
xi'in ta'an ndo, ra na sa ninu tu ndo xi'in
mii va ndo.
9 Ra tu ndia na xa ña vä'a xi'in ndo, ra
na sä ndo ña vä'a xi'in na; ra tu ndia tu
na ka'an ña̱'à xi'in ndo, ra na kä'an ña̱'à
ndo xi'in na. Chi ña xiniñu'u sa ndo ke na
ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi ña na taxi
ra ña va'a kuta'vi va na, ra saa ke ni'i tu
ndo'o va ña va'a nuu ra, saa chi xa'a ña
kan ke kana ra ndo'o va.
10 Ra saa ke kachi tu tu'un Tata yo
Ndioxi ña kachi su'va va:
Tu kuni ndo kutiaku ndo, ña va'a ni koo
ndo,
Ra na kondiaa ndo yu'u va ndo, ra na
kä'an tu ndo ndia nii tu'un ki'vi va;
ra nii na ndatü'un tu ndo tu'un chi'ña va.
11 Ra xiniñu'u tu na kukuiin ndo ña □xa
ndo chiñu ki'vi va, ra chiñu va'a va
ke na sa ndo,
ra na kutüvi tu ndo ña vivii kuta'an ndo
xi'in takundi'i va yuvi.
12 Saa chi Tata yo Jesucristo, ra ndiaa va
ra yuvi na iyoo ndaku nima nuu ra,

ra xini tu so'o ra te ka'an na xi'in va ra,
ndi su sáa̱ va tu ra xi'in yuvi na xa chiñu
ki'vi nuu ra.
13 Ra tu niña chiñu va'a va ke xa ndo,
saa ra ndia nii tu na kuchüun sa chiñu
ki'vi xi'in va ndo.
14 Ra tu ndo'o ni va tu ndo xa'a ña xa
ndo chiñu va'a, ra na kuayü'vi ndo, ra nii
na ndï'i tu ini va ndo, saa mii va Tata yo
Ndioxi kuvi ra taxi ña va'a nda'a ndo xa'a
ña ndo'o ni ini ndo.
15 Chi ña xiniñu'u sa ndo ke na kuñu'u
ini ndo xa'a Tata yo Jesucristo va, ra
ndasaka'nu ndo ra. Ra na koo nduvi
tu ndo ña ndakani ndo nuu yuvi te
ndakatu'un na ndo'o xa'a ña ndiaa ini va
ndo ra, ndi su te xa ndakani ndo nuu na,
ra na sa ninu va ndo xi'in mii ndo, ra to'o
ni tu na sa va ndo,
16 ña va'a ndaña'a ndo mii ndo ña kuu
ndo yuvi na iyoo ndaku nima, ra saa ke
kuka'an nuu yuvi na ka̱'àn ña'a xa'a ndo
xa'a ña xa ndo ña va'a ña ndikun ndo
Tata yo Jesucristo.
17 Ra tu mii Tata yo Ndioxi kuni ña
ndo'o ndo xa'a ña xa ndo chiñu va'a, ra
va'a ni va, saa chi va'a ka va ña ndo'o ndo
xa'a ña xa ndo ña va'a, nuu ña ndo'o ndo
xa'a ña sa ndo chiñu ki'vi.
18 Saa chi ndo'o ni tu Tata yo Jesucristo
va xa'a kuachi yo, ndi su indaa ichi saa
ke ndo'o va ra, saa chi ndïko ka ra ña
ndo'o tuku ra. Ra ra kan, ra ndia nii
kuachi ra ndixïyo, ndi su xiin va ra ña
ndixi'i ra xa'a yoo na yuuvi kuachi yo'o,
ña va'a sanduyachin ra yoo nuu Tata yo
Ndioxi, ra ndikaku yo. Ra te ndixi'i Tata
yo Jesucristo, ra takua iki kuñu va ra kuvi
ña ndi'i xa'a, ndi su ndatiaku va tu ra
xi'in inka iki kuñu xaa ña xa kuu mii ra
ta yachi ña küvi kuni yo.
19 Ra xi'in iki kuñu xaa ña kuu mii ra ña
küvi kuni yo kan kuvi tu ña, ndixa'an ra
nuu na ndi̱ì na ñu'u ve'e kàà ña ndika'an
ndoso va ra.
20 Ra na ndi̱ì kan kuvi na ndixïin
kandixa Tata yo Ndioxi kuiya xina'a te
xitiaku ra Noé, saa chi na'a ni va xa ka'nu
ini Tata Ndioxi ña xindiatu ra, ña nandiko
ini na xa'a kuachi na, tiempo ña xava'a ra
Noé itun tun xika nuu mini, ndi su ndixïin
na ña nandiko ini na xa'a kuachi na, ra
xa'a ña kan ke takua una kuiti va kuvi na
ndaa ini itun tun xika nuu mini kan, ra
na kan kuvi na ndikaku va chi ndixï'i na
sa tiakuii kan.
21 Ra ña ndikaku ra Noé nuu tiakuii kan,
ra xa'a ña chichi yo tiakuii, ra sakaku Tata
yo Ndioxi yoo va kuvi ña ka'an ña. Ra
mii ña ndaa, ra süvi vi xa'a ña chichi yo
tiakuii kuvi ña ndi'i xa'a kuachi yo, chi
xa'a ña ka'an yo xi'in Tata yo Ndioxi ña
na chindiee ta'an ra xi'in yo ña na sä ka
yo chiñu ki'vi va kuvi ña sandi'i ra xa'a
kuachi yo. Ra ña sakaku tu ra yoo, ra
xa'a ña kandixa yo ña ndatiaku Tata yo
Jesucristo va kuvi ña.
22 Ra Tata yo Jesucristo, ra ndivi va ke
nandaa ra, ra ndakundu'u ra xiin kua'a
tiayu ka'nu nuu ndu'u Tata yo Ndioxi, ra
xa'ndia ra chiñu nuu na tatun Tata yo
Ndioxi, ra saa tu nuu takundi'i ndiee ña
xa'ndia chiñu ndivi, ra saa tu nuu ndiee
ña xa'ndia chiñu nuu ña yuuvi yo'o va.

4

Vivii va na sa yo

1 Ra xa'a ña xiin Tata yo Jesucristo
nditaxin iki kuñu ra, kuvi ña xiniñu'u na
sa tu ndo'o ta ku'va xa ra kan va, ña koo
nduvi ndo ndo'o ndo. Ra tu xiin ndo ña
ndo'o ndo, saa ra kuni kachi ña saa xa
ndakoo va ndo ña xa ndo chiñu ki'vi,
2 ña va'a na kutiaku ndo sa ndo ña kuni
Tata yo Ndioxi kii ña taxi ka ra kutiaku
ndo, ra saa tu ña ndakoo ndo ña xa ndo
chiñu ki'vi ña kotoo ni iki kuñu ndo sa va
ña.
3 Ra xa va'a na kutuvi va ndo, xi'in
chiñu yakua ña kotoo ni yuvi na ndïkun
Tata yo Ndioxi sa na, saa chi xa ña kan ke
xa va ndo te yachi: ta kuu chiñu ká'án
nuu, xi'in ña kotoo ni na tiin ta'an na,
xi'in ña xi'i na, xi'in ña ndatava na viko,
ra tiin ta'an na ña xa na chiñu yakua,
xi'in ña ndasaka'nu na na'na ña xiniñü'u
ndasaka'nu na.
4 Ra yuvi na xa chiñu ki'vi kan,
ra ndakanda ni va ini na ña kuëe
ndakuta'an ka ndo xi'in na ña sa ndo ña
chiñu kan xi'in na, ra xa'a ña kan va ke
ka'an ki'vi na xa'a ndo.
5 Ndi su na ndï'i ini ndo xa'a na, chi xaa
kii, ra ta iin, ta iin va na ndataxi kuenda
xa'a chiñu ki'vi ña xa na nuu Tata yo
Ndioxi, ra xa iyoo nduvi sayukun kuachi
xi'in na tiaku, ra saa tu xi'in na ndi'i va.

6 Saa chi na ndii, ra xa xini tu so'o na
kan va tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo te
xitiaku na, ra ta ku'va kuu xi'in takundi'i
yuvi ña xi'i na kuvi tu ña kuu xi'in na kan
ña ndixi'i va na, saa chi xa saa ndini'i ta'vi
va na, ndi su vichin, ra kutiaku va nima
na xi'in Tata yo Ndioxi.

Na ku'vi ni ini yo kuni ta'an yo

7 Ra na kundaa ini ndo, chi xa ndinumi
ni va ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o, ra xa'a
ña kan ke kaxi ni va na koo ini ndo, ra
ndinuni ni na ka'an ndo xi'in Tata yo
Ndioxi iin takundi'i kii.
8 Ra ña ndiaa ya'vi nuu ndi'i ña ke na
ku'vi ni ini ndo kuni ta'an va ndo, saa chi
ña ku'vi ini ndo xini ta'an ndo, ra kua'a
ni va ña vä'a ña xa ndo xi'in ta'an ndo
sandi'i ña xa'a.
9 Ra na kusii ni ini ndo ña ndaki'in mani
ta'an tu ndo ve'e va ndo, ndi su na kä'an
kuachi ndo xa'a ña xa ndo saa xi'in ta'an
ndo.
10 Saa chi Tata yo Ndioxi, ra kua'a ni
va ña xinituni kuu mii ra, ra xa iin iin tu
ña taxi ra nda'a ndo'o va, ra na chindiee
ta'an ndo xi'in na ta'an ndo ta ku'va iyoo
mii ña xinituni ña ndaki'in va ndo.
11 Ra ndo'o na kuu mii ña xinituni ña
ka'an ndoso ndo, ra na ka'an ndo ta ku'va
kuni mii Tata yo Ndioxi va. Ra ndo'o
na kuu mii ña xinituni ña chindiee ta'an
ndo xi'in inka yuvi, ra na chindiee ta'an
ndo xi'in na xi'in takundi'i ndiee ña taxi
Tata yo Ndioxi nda'a va ndo. Ra takundi'i
chiñu ña xa ndo, ra na sa ndo ña, ña
ndasaka'nu ndo Tata yo Ndioxi xa'a ña xa
Tata yo Jesucristo, ra kuu mii ndiee, xi'in
ña ka'nu ndia ndikaa ndiku'un va. Saa
koo.

Na kuiin yo ndo'o yo xa'a ña ndikun yo Tata yo Jesucristo

12 Ñani yo, xa'a ña vaxi tundo'o nuu
ndo ña satixu'vi ña ndo'o xa'a ña ndikun
ndo Tata yo Jesucristo, ra na ndakända ini
ndo xi'in ña, ra nii na ndakäni tu ini ndo
xa'a ña kuu ña iin ña'a xïni va ndo.
13 Chi ña xiniñu'u sa ndo ke na kusii ni
ini va ndo, xa'a ña ni'i ta'vi ndo ndo'o ndo
ta ku'va ndo'o Tata yo Jesucristo, ña va'a
kusii ni ini ndo te xa na kuni ndo ña ka'nu
ña kuu mii ra, te xa na nandiko ra kixi ra.
14 Ra na kusii ini ndo, te ka'an ña'a
na xi'in ndo xa'a ña ndikun ndo Tata yo
Jesucristo, saa chi te xa na saa xi'in ndo,
saa ra kuni kachi ña saa, ña iyoo ña ka'nu
ña kuu Tachi Yii Tata yo Ndioxi xi'in va
ndo. Saa chi na kan, ra na ka'an ña'a
va kuvi na xa'a Tata yo Jesucristo, ndi su
ndo'o, ra ra ndasaka'nu va ndo kuvi ra.
15 Ndi su tu ndo'o ndo, ra na ndö'o ndo
xa'a ña kuu ndo na xa'ni, xi'in xa'a ña
kuu ndo na kui'na, xi'in xa'a ña xa ndo
takundi'i nuu chiñu ki'vi, xi'in ña ki'vi
ni'ni yu'u ndo xa'a chiñu inka yuvi.
16 Saa chi tu ndo'o ndo, ra na ndo'o
ndo xa'a ña ndikun ndo Tata yo Jesucristo
va, ndi su na kukä'an nuu ndo, chi ña
xiniñu'u sa ndo ke na ndasaka'nu ndo
Tata yo Ndioxi va xa'a ña ndo'o ndo.
17 Saa chi vichin, ra xa nitandiaa va kii
ña sayukun Tata yo Ndioxi kuachi xi'in
takundi'i na yuuvi yo'o, ra vichin, ra ndia
yoo na kuu na ñuu va ra kuvi na taxi ra
ndiayu ña sando'o na yoo, ra tu saa xa ra
xi'in yoo, saa ra ndiee ni ka va tundo'o
taxi ra nda'a yuvi na ndixïin kandixa
tu'un ra.
18 Ra saa ke kachi tu tu'un Tata yo
Ndioxi ña kachi su'va va:
Tu yuvi na xa chiñu va'a, ra u'vi ni saa
kaku na
saa ra, ¿ni ke sa tu yuvi ña'a na na xïin
kandixa Tata yo Ndioxi ña kaku
na?,
kachi ña.
19 Ra xa'a ña kan ke, tu mii Tata yo
Ndioxi kuvi ra taxi ndiayu ña sando'o na
ndo'o, saa ra ña xiniñu'u sa ndo ke na
ndakundiee ka ndo sa ndo chiñu va'a va,
ra na ndataxi tu ndo ña tiaku ndo nda'a
mii Tata yo Ndioxi, ra xava'a ndo'o va, saa
chi ra kan, ra saxinu va ra nuu tu'un ña
ka'an ra.

5

Su'va ke xiniñu'u kutiaku yuvi na inuu nuu na ve'e ñu'u

1 Ra vichin ke taxi tu yu xini ndo'o, ndia
ñani yo, ndia xikua'a ve'e ñu'u. Ra ra
xikua'a kuvi tu yu'u va, ra ndakuiin tu
yu xa'a ña xini yu ña ndo'o ni Tata yo
Jesucristo va. Ra ni'i tu yu'u va koo yu
nuu nduvi ni xi'in Tata yo Jesucristo te
xa na nandiko ra kixi ra nuu ña yuuvi
yo'o. Ra xa'a ña kuu yu ra xikua'a xi'in
ndo kuvi ña xaku nda'vi yu nuu ndo,

2 ña na kondiaa ndo na ñani yo na
sakuiso chiñu Tata yo Ndioxi ndo'o kon-
diaa ndo; ra ndia ta ku'va □xa iin tiaa ña
ndiaa ra ndikachi vali sana va ra na □sa
ndo ña kondiaa ndo na, ra na kondiäa
ndo na xi'in ña nduxa, ra nii na kondiaa
tu ndo na xa'a ña kuni ndo ña na taxi na
xu'un nda'a va ndo. Chi na kondiaa ndo
na ta ku'va kuni Tata yo Ndioxi va, ra saa
tu xi'in ña kusii ini va ndo.
3 Ra na yä'a xini ndo ña nduu ndo ta
ku'va iyoo xito'o na xi'in ndiayu ña kuu
mii ndo, chi ña xiniñu'u □sa ndo ke na □sa
ndo chiñu va'a va nuu na, ra sakua'a na
ña sa na ña.
4 Ra saa ke ni'i ndo iin ña ka'nu ni te
xa na nandiko mii Tata yo Jesucristo, ra
ka'nu, ra ndiaa yoo kixi ra. Ra ña va'a
ña ni'i yo kan, ra ndächi ña ta ku'va
□ndachi iin tivi lo'o ña xava'a na xi'in iku
ña chikaa na xini yuvi te kuchuun na xa
na iin chiñu nuu ña yuuvi yo'o.

5 Ra mii saa ke na sa tu ndo'o va, na
ñani yo, na itia, ña na kandixa va ndo na
inuu nuu ndo ve'e ñu'u xa'a ndiayu ña
kuu mii na. Ra ña xiniñu'u va kuvi ña
saninu ndo xi'in mii ndo, ra kandixa ta'an
ndo, saa chi:

Tata yo Ndioxi, ra kundasi va ra yuvi na
kutiaa ni xi'in mii,
ndi su kunda'vi ni va ini ra xini ra yuvi
na xa ninu xi'in mii,
ra chindiee ta'an tu ra xi'in va na.

6 Ra xa'a ña kan ke na sa ninu ndo xi'in
mii ndo tixi ndiee ka'nu nda'a Tata yo
Ndioxi, ra saa ke ndoni'i ra ndo'o, ra
chindu'u tu ra tu'un to'o xa'a va ndo te
xa na xaa kii ña kuni mii ra.
7 Ra nda'a Tata yo Ndioxi va kuvi ña na
chindu'u ndo takundi'i ña ndi'i ni ini ndo
xa'a, saa chi ra kan, ra ndi'i va ini ra xa'a
ndo, ra mii ra kuvi tu ra ndiaa ndo'o va.

8 Ra ndichi ni na koo ndo, ña koo nduvi
ndo, saa chi timia'a, ri kanita'an xi'in ndo,
ra iin ta ku'va xika ndika'a, ri tiaa ni
ndukue'e va xika ri nduku ri yuvi ña ka'ni
ri na.
9 Ndi su ndaku ni na koo ini ndo nuu ri,
ra ndinuni ni tu na kondiaa ini ndo Tata
yo Jesucristo va, saa chi iin ta ku'va □kuu
xi'in ndo'o ña sando'o ni na ndo'o kuvi tu
ña □ndo'o na ñani yo na ndee nuu iinii
kuvi saa ña yuuvi yo'o va.

10 Ra na kundï'i ini ndo, chi lo'o ni va kii
kuvi ña ndo'o ndo, saa chi mii va Tata yo
Ndioxi ndasa xixa ndo'o, ra nandïko ka
ini ndo, ra taxi tu ra ndiee ndo ña tuun
ni kundikun va ndo ra. Saa chi mii Tata
yo Ndioxi kuvi ra taxi takundi'i va ña va'a
□kuta'vi yo, ra kana tu ra yoo ña koo yo
xi'in ra nuu xa'ndia ra chiñu ndia ndikaa
ndiku'un va xa'a ña xa nduu yo iin xi'in
Tata yo Jesucristo.
11 Ra takundi'i ndiee xi'in ña ka'nu
na kuu mii Tata yo Ndioxi, ndia ndikaa
ndiku'un. Saa koo.

Indiayu ta'an ra Pedro xi'in na ve'e ñu'u

12 Ra ra ñani yo Silvano, ra xini yu
ndinuni ni ndikun Tata yo Jesucristo kuvi
ra ndika'an yu xi'in, ña tiaa ra tutu yo'o,
ña kuxaa ña nuu ndo, ña na ndataxi yu
xini ndo ña va'a na kundaa kaxi ini ndo
chi takundi'i ña va'a ña xa □ndaki'in ndo,
ra ña ka'an xa'a ña ndinuni ni ku'vi ini
Tata yo Ndioxi xini ra yoo va kuvi ña. Ra
ndia nii kii na näa ini ndo xa'a ña ku'vi
ni ini Tata yo Ndioxi xini ra ndo'o.
13 Ra ti'vi tu na ñani yo na ndee chi
Babilonia yo'o va tu'un ndioxi kuxaa ña
nuu ndo; ra na yo'o, ra ta ku'va xa Tata
yo Ndioxi ña ndikaxin ra ndo'o kuvi tu ña
xa ra xi'in na yo'o va; ra ti'vi tu ra ñani
yo Marcos, ra iyoo ta ku'va iyoo se'e va
yu tu'un ndioxi kuxaa ña nuu ndo.
14 Ra na ka'an ndioxi ndo xi'in ta'an
ndo, xi'in ndinuni nima ndo xa'a ña ku'vi
ni ini ndo xini ta'an ndo.
Ra ña va'a mii Tata yo Ndioxi na koo
xi'in takundi'i ndo xa'a ña ndikun ndo
Tata yo Jesucristo. Saa koo.

Tutu ña uvi ña tiaa ra Pedro ra xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u

Ka'an ndioxi ra Pedro xi'in na ndikun Tata yo Jesucristo

1 Yu'u, kuvi ra Simón Pedro, ra xachiñu nuu Tata yo Jesucristo, ra ti'vi tu ra yu'u ña kaka yu ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a va ra, kuvi ra tiaa tutu yo'o ña kuxaa ña nuu ndo'o na ñani yo na xa ndiaa ini Tata yo Jesucristo, ta ku'va ndiaa ini ndu'u ra; ra ña xa ndiaa ini yo ra, ra ndiaa ya'vi ni va ña; ra ra kan kuvi Tata yo Ndioxi, ra sakaku tu ra yoo va, ra ra kan, ra chiñu ndaku va ke □xa ra.

2 Ra mii Tata yo Ndioxi na taxi kua'a ni ña va'a kuta'vi ndo, ra va'a ni tu na koo va ndo, xa'a ña □xini ta'an va'a ka ndo xi'in Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo ta iin iin kii.

Chiñu ña □xa yoo na ndikun Tata yo Jesucristo

3 Tata yo Ndioxi, ra iyoo ni ndiee ra, ra xa'a ña kan ke taxi ra takundi'i va ña'a ña xiniñu'u nuu yo ña va'a kutiaku yo ta ku'va kuni mii ra. Ra ña va'a ndaki'in yo ña yo'o, ra xa'a ña xinita'an yo xi'in Tata yo Jesucristo ra kana yoo va kuvi ña, ra ña va'a kana ra yoo, ra xa'a ña ka'nu ni ra, xi'in xa'a ña □xa ra ña xitu'un va kuvi ña.

4 Ra xa'a ña iyoo ni ndiee ra, xi'in xa'a ña □xa ra ña xitu'un kuvi tu ña kindoo ra sa ra iin ña va'a ña ndiaa ya'vi ni xi'in yo; ra ña xa ra ña yo'o xi'in yo kuvi ña kuvi tandiaa yo nduu yo na yii ta ku'va iyoo mii Tata yo Ndioxi ña kuu ra ra yii, ra kaku yo nuu takundi'i chiñu ki'vi ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, saa chi ña kan kuvi ña sakanda nima yo ña xa yo takundi'i nuu chiñu ki'vi ña kutoo yo sa yo.

5 Ra xa'a ña ndaki'in yo takundi'i ña va'a ña □ka'an yu xi'in ndo xa'a yo'o, ra ña xiniñu'u sa ndo ke ndinuni va'a na kundikun ndo Tata yo Jesucristo, ra vivii tu na sa ndo iin takundi'i kii va, ra süvi takua sa kuiti ke sa ndo,

6 chi xiniñu'u kunita'an va'a ka tu ndo xi'in Tata yo Ndioxi va, ra na täxi tu ndo ña ka'ndia iki kuñu ndo nuu va ndo; ra na □sa ndiee tu ini ndo te vaxi tundo'o nuu va ndo, ra na □kutiaku ndo ña sa ndo chiñu ña kuni Tata yo Ndioxi iin takundi'i kii va.

7 Ra xiniñu'u tu ndinuni ni na ku'vi ini ndo kuni ndo na ñani yo na ndikun Tata yo Jesucristo va, ra saa tu takundi'i ka yuvi va.

8 Saa chi tu na ndakundiee ni ka ndo sa ndo takundi'i ña ka'an yu xa'a xi'in ndo yo'o ta iin iin kii, saa ra kuu ndo yuvi na iyoo ya'vi ndiaa va, ra ndiaa ya'vi tu ña xini ta'an ndo xi'in Tata yo Jesucristo va, saa chi □xa va ndo ña va'a.

9 Ndi su yuvi na kuëe □xa chiñu ña ka'an yu xa'a xi'in ndo yo'o, ra ta ku'va iyoo na kuaa a na lo'o ni xini va iyoo na; ra □xa xïni tu na xa'a ña xa ndi'i xa'a kuachi ña xa na te yachi va.

10 Ra ña xa □ka'an yu xi'in ndo xa'a chiñu ña xiniñu'u sa ndo, ra na sa nduxa va ndo ña □sa ndo ña, ña va'a ndaña'a ndo mii ndo ña ndixa ke kana Tata yo Ndioxi ndo'o, ra ndikaxin ra ndo'o, ra tu saa na □sa ndo, ra ndiaa nii kii ndakäva ndo ña sa ndo iin kuachi ña ndiee ni.

11 Chi ña ni'i ndo ke kusii ni ini Tata yo Ndioxi taxi ra ki'vi ndo ye'e ndivi va, ra ki'vi ndo koo ndo nuu xa'ndia chiñu Tata yo Jesucristo, ra sakaku yoo ndia ndikaa ndiku'un.

12 Ra ndo'o, ra xa xini va'a va ndo takundi'i ña xa tiaa yu nuu tutu yo'o, ra va'a ni xa ndinuni ni va ndikun ndo ña ndaa ña iyoo nda'a ndo vichin, ndi su yu'u, ra iin takundi'i va kii chindiee ta'an yu xi'in ndo ña sandaka'an yu ndo'o ña na ndakundiee ka ndo ña sa ndo ña.

13 Ra ña tuvi yu ra ña va'a va kuvi ña sandaka'an yu ndo'o ta iin iin kii ña tiaku ka yu nuu ñu'u yo'o vichin,

14 saa chi xa ndika'an va Tata yo Jesucristo xi'in yu ña xa ndinumi ni va ndaki'in ra yu'u ku'un yu xi'in ra.

15 Ra xa'a ña kan ke sa yu takundi'i va ña kuvi sa yu, ña va'a na kundaa kaxi ini yu ña ndaka'an ndo xa'a ña va'a yo'o, te xa na ku'un yu xi'in ra.

Ka'an ra Pedro ña xini ra ña ka'nu ni Tata yo Jesucristo

16 Ra ña saña'a ndi ndo'o, xa'a ndiee
Tata yo Jesucristo, xi'in xa'a kii ña kixi
ra, ra süvi iin tu'un chi'ña ña ndisandaku
mii ndi kuvi ña, chi ña xini nuu mii va
ndi kuvi ña ka'nu ni Tata yo Jesucristo ña
kan va ke saña'a ndi ndo'o.
17 Ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra
taxi ña ka'nu, xi'in ña to'o nda'a Tata yo
Jesucristo, ra su'va ke kachi ra ndika'an
ra te taxi ra ña nda'a ra: "Ra yo'o kuvi
se'e yu, ra kusii ni ini yu xi'in ra", kachi
ra.
18 Ra mii ndu'u kuvi ndia xini tie'e so'o
va te tiaku ndika'an Tata yo Ndioxi xi'in
Tata yo Jesucristo ko'ndo yii kan, saa chi
ndixa'an va ndi xi'in ra.
19 Ra xa'a ña xini ndi xi'in xa'a tu'un ña
xini so'o va ndi kuvi ña ndinuni ni ka va
kandixa ndi ña kuu tu'un Tata yo Ndioxi
ña tiaa ndia ndika'an ndoso tu'un yu'u ra
xina'a ña ndaa. Ndo'o, ra va'a ni va xa
ndo ña kandixa ndo ña tiaa ndia, saa chi
tu'un ña tiaa ndia, ra ta ku'va iyoo ñu'u
ña tuun ña va'a kaka yo nuu ñaa va ke
iyoo ña, ra xiniñu'u na kandixa ndo ña
iin saa ndia te na xaa kii ña ndaye'e Tata
yo Jesucristo nima ndo, ra saña'a ra ndo'o
xa'a takundi'i ña kuu mii Tata Ndioxi.
20 Ndi su xiniñu'u na kundaa ini ndo,
chi tu'un ña tiaa ndia ndika'an tu'un yu'u
Tata yo xina'a ña vaxi nuu tutu yii ña ni'i
yo, ra ndia nii ndia nindakäni ni ke kuni
kachi ña, ta ku'va kuni mii ndia.
21 Ra su'va ke kachi yu xi'in ndo,
saa chi ndia ndika'an tu'un yu'u Tata yo
Ndioxi xina'a, ra süvi ña ndisandaku ini
mii ndia kuvi tu'un ña ndika'an ndia. Chi
ndia kan, ra Tachi Yii va kuvi ña ndika'an
xi'in ndia ña va'a ndika'an ndia tu'un
yu'u Tata yo Ndioxi.

2

Ndia saña'a tu'un chi'ña

1 Ndi su te yachi, ra ndixiyo tu ndia xa
ndika'an tu'un yu'u Tata yo Ndioxi xi'in
na ñuu va ra, ra ta ku'va kuu xi'in na kan
ke kuu tu xi'in ndo vichin va, saa chi koo
tu ndia iin sa saa saña'a ndo'o vichin va,
ra ña ndaa ke kachi va ndia, ndi su ña sa
ndia saa, ra ndia kanita'an va kuvi ndia
xi'in Tata yo Jesucristo, ra sakaku ña'a;
ra xa'a ña sa ndia ña kan ke sandi'i ndia
xa'a mii va ndia.
2 Ra kua'a ni na ta'an yo, ra
ndakundikun va na tiaa ndia saña'a tu'un
chi'ña kan; ra xa'a chiñu ki'vi ña sa ndia
kan va kuvi ña ka'an ki'vi yuvi xa'a tu'un
Tata yo Jesucristo ña ndaa.
3 Ra xa'a ña kutoo ni ndia ndukuika
va ndia kuvi ña iin sa saña'a ndia tu'un
chi'ña kan ndo'o ña va'a na sanda'vi ndia
ndo'o, ra kindiaa ndia ndia xu'un ndo; ndi
su ndia ña ndiatu ndia ke ndo'o va ndia
saa chi xa te yachi vi kuvi ña kindoo ini
Tata yo Ndioxi ña sando'o ra ndia, ra ña
ndixa ke sando'o va ra ndia.
4 Saa chi ndia na tatun Tata yo Ndioxi,
ra ndixïyo ka'nu vi ini ra xa'a na te xa
na kuachi nuu ra xina'a, chi ña xa ra ke
ko'ni ra na ndiaya va, ra yavi ñaa kan ke
kundasi ni'ni na ku'un na ndia te xa na
xaa kii ña sayukun ra kuachi xi'in va na.
5 Ra nii ndixakä'nu tu ini Tata yo
Ndioxi, xa'a yuvi na xa kuachi xindee
xina'a va, chi ña xa ra ke sakuun ra savi
ña'a, ra ndixi'i takundi'i va yuvi na xa
kuachi kan, ra takua ra Noé, ra ndika'an
xi'in yuvi ña na sa na chiñu ndaku va kuvi
ra sakaku Tata yo Ndioxi xi'in inka uxa
na.
6 Ra nii ndixïyo ka'nu tu ini Tata yo
Ndioxi xa'a na ñuu Sodoma xi'in xa'a na
ñuu Gomorra va, chi ña xa ra ke xa'mi va
ra na ñuu kan ña ndiakua nduu na yaa,
xa'a chiñu ki'vi ña xa na. Ra ña xa'mi
Tata yo Ndioxi ñuu kan, ra ña va'a na
kundaa ini yuvi ña sandi'i ra xa'a yuvi
na xa kuachi va kuvi ña.
7 Ndi su sakaku va Tata yo Ndioxi ra
Lot, saa chi ra kan, ra iin tiaa ra va'a va
ndixiyo ra, ra nii ndikundiëe ka ini ra nuu
chiñu yakua ña xa yuvi ña'a xindee ñuu
kan.
8 Ra te ndixiyo ra Lot, ra xa chiñu va'a
kan, xi'in na ñuu Sodoma, xi'in na ñuu
Gomorra kan, ra tiaa ni ndo'o ini ra xa'a
ña xini ra, xi'in ña xini so'o ra takundi'i
chiñu yakua ña xa na iin takundi'i kii.
9 Ra xi'in takundi'i ña kuu xi'in ra Lot,
xi'in ña kuu xi'in ra Noé xina'a kuvi ña
kundaa kaxi ini yo ña sakaku va Tata yo
Ndioxi yuvi na tiaku ta ku'va kuni mii ra
nuu tundo'o, ndi su yuvi na xa chiñu ki'vi,
ra xa ku'ni va Tata yo Ndioxi na, ra ndiatu

tu na ña sando'o ra na, te xa na xaa kii ña
sayukun ra kuachi xi'in va na.
10 Ra ña ndixa ke sando'o ni va Tata
yo Ndioxi takundi'i va na xa chiñu ki'vi,
ndi su tiaa ni ka va ndiee sando'o ra yuvi
na xa chiñu ña ka'an nuu, ña kuu chiñu
yakua ña kutoo ni iki kuñu na sa ña, ra
xïin na kandixa na chiñu ña xa'ndia Tata
yo Ndioxi nuu na. Ra yuvi kan, ra tiaa ni
ini na, saa chi kuayü'vi vi na ña kandiva'a
na xi'in tachi ndiva'a ña kuu mii kua'a ka
ndiee nuu na.
11 Ra ndia na tatun Tata yo Ndioxi, ra
va'a ni ndaku ni va na, ra iyoo ni tu ndiee
va na nuu na yuuvi yo'o, ndi su xïin vi na
ña kandiva'a na xi'in tachi ndiva'a kan,
saa chi indaa mii Tata yo Ndioxi va kuvi
ra kuvi sa ña kan.
12 Ndi su ña xa ndia ka'an tu'un chi'ña
kan, ra ka'an ki'vi va ndia xa'a chiñu ña
kundäa ini ndia xa'a, ra ña xa ndia saa,
ra ta ku'va iyoo kiti ri köo ña xinituni a
ri tü'va ki'in xini va ke iyoo ndia. Saa chi
kiti ra ña kuu xi'in ri kan ke kaku ri, ra
tiin na ri xa'ni va na. Ra ta ku'va ndo'o
kiti kan ke ndo'o tu ndia □xa saa kan va.
13 Saa chi ndo'o ni va ndia sa Tata yo
Ndioxi xa'a ña sando'o ni ndia inka yuvi.
Ra ña □xa ndia ka'an tu'un chi'ña kan
ke, xä'nu ini vi ndia, saa chi nuu chitu
kua'a yuvi va xa ndia takundi'i nuu chiñu
yakua ña kotoo ni ndia sa na. Ra te xa
xaa ndia nuu ndee ndo ña ndatava ndo
viko xa'a ña ndaka'an ndo xa'a Tata yo
Jesucristo, ra chiñu kini, xi'in chiñu ka'an
nuu va ke xa ndia.
14 Ra te □xini ndia na si'i ra ki'vi ni
ndakani ini ndia, saa chi xa na tiin vi ndia
kuvi na tuvi ndia; ra kuëe xikutuvi ndia
ña sa ndia chiñu ki'vi. Ra sanda'vi tu ndia
yuvi na täan xinu va'a ini ña kundikun
na Tata yo Jesucristo va, ra saxinu ndia
ini na ña sa na chiñu yakua ña xa ndia;
ra xa ndikaan tu ndia ña kutoo ni ndia ña
koo ni xu'un va ndia, ra ña xa ndia saa,
ra ndia nditavi chi'ña va kuvi ndia.
15 Saa chi ndïkun ka ndia Tata yo
Ndioxi, chi xa chiñu ki'vi va ke xa ndia.
Ra ta'an chiñu ki'vi ña xa ra Balaam se'e
ra Beor va ke xa ndia, saa chi saa ke xa ra
kan ña kuni ra ni'i ra xu'un xa'a ña sa ra
chiñu ki'vi.
16 Ndi su burru tiatan ri yoso ra Balaam
kan kua'an ra ña sa ra chiñu ki'vi kan, ra
sandaka'an va Tata yo Ndioxi ri, ta ku'va
ka'an yuvi, ra ndakue'e ri xi'in ra, saa ra
ndixä'an ka vi ra ña sa ra chiñu ki'vi kan.
17 Ra ndia ka'an tu'un chi'ña kan, ra köo
mii ya'vi ndiaa vi ndia, saa chi ta ku'va
iyoo pozo ña köo tiakuii ini, xi'in viko ña
vaxi kuun savi, ra ndachi ña xa tachi va
ke iyoo ndia; ra xa'a ña kan ke ku'un ndia
nuu ñaa ña ndo'o ni ndia ndia ndikaa
ndiku'un.
18 Saa chi iin xa ka'an tu ndia tu'un
ndichi ña sandaku mii va ndia, ndi su mii
ña ndaa ra köo va'a ya'vi ndiaa vi ña, chi
tu'un chi'ña va kuvi ña. Ra xa nduxa tu
ndia xi'in inka yuvi na sakan xa nduxa
□ndakoo chiñu ki'vi, ña sa na chiñu yakua
ña xa yuna'a mii ndia xa va ndia, xi'in
chiñu ña kutoo ni iki kuñu ndia sa ña.
19 Ra ka'an tu ndia xi'in yuvi ña na sa
na ta ku'va xa mii va ndia, ra kuvi tu sa
na ndia ndia ka ku'va ña kuni mii va na,
kachi ndia, ndi su mii tu ndia ra xa'a ña
xa ndia chiñu ña kuni mii ndia kuvi ña
nu'ni va ndia xa chiñu kan, ra mii chiñu
kan kuvi ña sandi'i xa'a va ndia. Ra ña
ndixa va kuvi ña yo'o, saa chi yuvi na
taxi ña xa'ndia inka ña'a nuu na, ra na
xachiñu nuu va ña ke nduu na.
20 Ra ndia ka'an tu'un chi'ña kan, ra
su'va va ke kuu xi'in ndia: te sakan
ndakundikun ndia Tata yo Jesucristo, ra
sakaku va ra ndia nuu takundi'i ña'a
yakua iyoo nuu ña yuuvi yo'o. Ra saa
kuu ra nandiko tuku va ndia □xa ndia
chiñu yakua kan, ra vichin, ra xa chiñu
yakua kan va kuvi ña □xa'ndia chiñu nuu
ndia; ra mii ña ndaa, ra tiaa ni ka va
ndaku □xa'ndia chiñu kuachi kan nuu
ndia vichin, nuu ña te täan ndakundikun
ndia Tata yo Jesucristo.
21 Ra va'a ni ka va kee ndia tu kuëe
ndindakundikun va'a ndia ichi ña ndaa,
saa chi vichin, ra tiaa ni va ndo'o ndia
xa'a ña □ndakoo ndia ña kundïkun ka
ndia ichi ña ndaa, xi'in xa'a ña kundasi
ndia ña yii, ña kuu ndiayu Tata yo Ndioxi
ña taxi ra nda'a ndia.
22 Ra ña xa ndakoo ndia chiñu yakua
kan, ra tuku va nandiko ndia □xa ndia
ña, saa ra ta ku'va kachi tu'un ndichi, ña
kachi su'va va ke □xa ndia: “Tina, ra tuku
va nandiko ri xaxi ri xuxan ri”, ra xinu tu
nuu tu'un ndichi ña kachi su'va va: “Kini,
ra ta sakan ndi'i sakuchi na ri, ra ndikun

nandiko tuku va ri kua'an ri ndita ri nuu ndia'yu”, kachi ña.

3

Nandiko tuku va Tata yo Jesucristo

1 Ñani yo, ña yo'o kuvi tutu ña uvi ña tiaa yu kuxaa nda'a ndo, ra xa'a ña tiaa yu tutu ña nuu, xi'in xa'a ña tiaa yu tutu ña uvi yo'o ña kuxaa ña nda'a ndo, ra xa'a ña kuni yu ña na ndakindiee ini ndo ra ndakani ini ndo ña sa ndo niña chiñu va'a va kuvi ña.
2 Ra kuni tu yu ña na ndaka'an ndo xa'a tu'un ña ndika'an ndia yii, ndia ndika'an tu'un yu'u Tata yo Ndioxi xina'a va, ra saa tu xa'a ndiayu Tata yo Jesucristo ña saña'a ndia xika chiñu nuu va ra, ra sa ndo ña.
3 Ra na kundaa ini ndo xa'a ña yo'o, saa chi ndiaa ya'vi ni ña: te xa na kuyachin kii ña nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra, ra koo kua'a ni yuvi na sa siki ña ndaa ña ka'an tu'un Tata yo Ndioxi xa'a, ra sa tu na chiñu ña kuni iki kuñu va na.
4 Ra sa siki tu na yoo na kandixa ña nandiko Tata yo Jesucristo nuu ñu'u yo'o va, ra ka'an na kachi na saa: “Tu ña ndixa kuvi ña kindoo Jesucristo nandiko ra, ¿ra ndia mii ke íin ra vichin? Ndia kii ña ndixi'i na xii xikua yo iin saa ndia vichin, ra ndia nii ña'a täan kuu, saa chi, iin ta kaa te sakan xava'a Ndioxi ña yuuvi te yachi ke kaa vichin va”, kachi na.
5 Saa chi ña sa yuvi kan ke kuïin na ndakuni na ña xa kundaa ini na xa'a va, saa chi xina'a ra ña xa Tata yo Ndioxi ke ndika'an va ra, ra xi'in tu'un ña ndika'an ra kan va kuvi ña xava'a ra ndivi, ra saa tu ñu'u va, ra ini tiakuii va kuvi ña tava ra ña, ra nuu tiakuii ke ndu'u ña xa ra vichin va.
6 Ndi su te xa ndiya'a kua'a ni kuiya, ra sandi'i va Tata yo Ndioxi xa'a takundi'i ña'a ña ndixiyo nuu ña yuuvi yo'o, ña sakuun ra savi ña'a te xitiaku ra Noé.
7 Ra ndivi, xi'in ñu'u nuu ndee yo, yo'o vichin, ra tu'un mii Tata yo Ndioxi va kuvi ña chindiatu ña'a kii ña ka'mi ra ña. Ra kii kan kuvi tu ña sa yukun Tata yo Ndioxi kuachi xi'in takundi'i yuvi va, ra sandi'i ra xa'a yuvi na ndixïin kandixa ña ndika'an ra.
8 Ñani yo, na näa ini ndo xa'a ña ka'an yu xi'in ndo yo'o vichin: Tata yo Ndioxi, ra tüvi vi ra kan, ta ku'va tuvi yoo xi'in kii a kuiya, saa chi nuu ra kan, ra iin kii, ra ta ku'va iyoo iin mil kuiya vi iyoo ña, ra iin mil kuiya ra ta ku'va iyoo iin kii va tu iyoo ña nuu ra.
9 Ra xa'a ña kan ke, süvi ra kuachi kuvi Tata yo Ndioxi ña saxinu ra nuu ña kindoo ra, ta ku'va tuvi sava yuvi. Chi ña xa ra ke xa ka'nu ini ra xi'in va yo, saa chi küni ra ña na ndi'i xa'a ndia nii yuvi; chi ña kuni ra ke na nandiko ini na xa'a kuachi va na. Ra xa'a ña kan va kuvi ña täan nandiko ra.
10 Ndi su te xa na kixi Tata yo Jesucristo, ra ta ku'va xa ra kui'na ra ki'vi ve'e na te kuëe ki'in na kuenda va ke sa ra, saa chi kii ña kuëe ndiatu ndia nii va na ra ke kixi ra; ra xi'in ña ndiee ni ka'ndi ra ndi'i va xa'a ndivi, ra koko takundi'i tu ña'a ña iyoo nuu va ña; ra ndi'i tu xa'a ñu'u va, xi'in takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña.
11 Ra ña xa kundaa ini yo ña ndi'i xa'a takundi'i va ña'a ña iyoo ña yuuvi yo'o, saa ra ña xiniñu'u va kuvi ña na kutiaku yo, ta ku'va kuni mii Tata yo Ndioxi.
12 Ra ña ndiatu ni yo xaa kii ña nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra, ra na sa nduxa ni ka va yo ña sa yo ña kuni ra, ña va'a kama ni ka na kixi ra. Ra te xa na kixi Tata yo Jesucristo, ra ndivi xi'in takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña, ra koko ndi'i va ña.
13 Ndi su yoo, ra ndivi xaa, xi'in ñu'u xaa ña kindoo Tata yo Jesucristo taxi ra ku'un yo koo va yo kuvi ña kusii ni ini yo ndiatu yo ku'un yo koo yo; ra ikan, ra niña chiñu va'a ña kuni mii Tata yo Ndioxi ke sa takundi'i va yo.
14 Ra xa'a ña ndiatu yo ña kuu takundi'i ña yo'o kuvi ña na sa nduxa yo ña kita'an mani yo xi'in Tata yo Ndioxi, ra ndia nii tu kuachi yo na köo nuu va ra, ñani yo.
15 Ra na näa ini ndo xa'a ña kuachi Tata yo Jesucristo ña täan kixi ra, saa chi ra xa ka'nu ini va kuvi ra ña ndiatu ra, ña va'a na kaku ka yuvi. Ra taxi tu Tata yo Ndioxi ña ndichi nda'a ra ñani yo Pablo va ña tiaa ra xa'a takundi'i ña ka'an yu xa'a yo'o.
16 Ra takundi'i tutu ña tiaa ra ñani yo Pablo, ra xa'a ña ka'an yu xi'in ndo yo'o

kuvi ña ka'an takundi'i va ña. Ra va'a
ni ña ndixa va kuvi ña u'vi ni kundaa ini
yo xi'in sava ña. Ra ña kan kuvi ña kava
yuvi na kundäa va'a ini, xi'in yuvi na täan
kandixa va'a, ra saa kuvi tu ña xa na ña
kava na takundi'i tu'un Tata yo Ndioxi va.
17 Ra ña xa kundaa ini ndo'o xa'a
takundi'i ña kuu, ñani yo, ra na täxi ndo
ña sanda'vi ndia saña'a tu'un chi'ña kan
ndo'o, saa chi tu na taxi ndo ña sanda'vi
ndia ña'a kan ndo'o, saa ra xa'a kuvita
ini va ndo ra kundïkun ka vi ndo ña
ndinuni ni kandixa ndo te yachi.
18 Ra ña xiniñu'u sa ndo ke na kunita'an
va'a ka ndo xi'in Tata yo Jesucristo, ra
sakaku yoo va, ra na sakua'a ni ka tu
ndo xa'a ña ku'vi ini ra xini ra yoo va.
¡Ra ra ka'nu ni na kuu Tata yo Jesucristo
vichin, ra saa tu ndia ndikaa ndiku'un va!
Saa koo.

Tutu ña nuu ña tiaa ra Juan ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u

Ra ⍰kuu tu'un ña ⍰taxi ña tiaku yo

1 Ñani yo, yo'o kuvi ña ⍰tiaa ndi tutu
yo'o kuxaa ña nuu ndo, ña ndatu'un ndi
xi'in ndo ña va'a na kundaa ini ndo xa'a
iin tiaa ra xa iyoo te kumani ka kukava
xa'a ña yuuvi yo'o. Ra tiaa yo'o, ra mii va
ndi kuvi ndia xini so'o tu'un ña ndika'an
ra, ra xini nuu va tu ndi ra; ra ña ndixa
va kuvi ña xini ndi ra, ra nitandiaa nda'a
va tu ndi ra. Ra tiaa, ra ka'an ndi xi'in
ndo xa'a yo'o kuvi ra kuu tu'un ña taxi
ña kutiaku va yo.
2 Ra ra kuu tu'un ña taxi ña tiaku
yo'o, ra ndaña'a va ra mii ra nuu ndi,
ra xini nuu va ndi ra, ra xa'a ña kan ke
⍰ndatu'un ndi xa'a ra, ra ka'an tu ndi xi'in
ndo'o va ña va'a na kundaa ini ndo, chi ra
yo'o kuvi mii ra taxi ña kutiaku yo ndia
ndikaa ndiku'un va, ra xi'in mii Tata yo
Ndioxi va kuvi ña ndixiyo ra. Ra ndaña'a
ra mii ra nuu ndi vichin.
3 Ra ña xini so'o ndi tu'un ña ndika'an
ra, xi'in ña xini nuu ndi ra kuvi ña
ndatu'un ndi xi'in ndo, ña va'a iin na
kuu ndo xi'in ndi, ta ku'va iyoo ndu'u ña
ndinuni ni ita'an ndi xi'in Tata yo, ra iyoo
ndivi ña kuu ndi iin xi'in ra, ra saa tu xi'in
Tata yo Jesucristo ra kuu se'e va ra.
4 Ra ña ⍰tiaa ndi tu'un yo'o ña kuxaa
ña nuu ndo, ra ña va'a na kusii ni ka ini
va ndo kuvi ña.

Tata yo Ndioxi kuvi ra kuu ñù'ù ña ⍰ye'e

5 Ña yo'o kuvi tu'un ña saña'a Tata yo
Jesucristo ndu'u, ra ña yo'o kuvi tu ña
ka'an ndoso ndu'u nuu ndo'o vichin va,
ra su'va ke iyoo ña: Tata yo Ndioxi kuvi
ra kuu ñù'ù ña ye'e, ra ndia nii lo'o ña
ñaa köo kuu mii ra.
6 Ra tu ka'an yo ña ita'an yo xi'in Tata
yo Ndioxi, ra ndakundiee ka va yo ña xa
yo chiñu ki'vi, saa ra na chi'ña tu'un va
kuvi yo, saa chi ña ⍰xa yo saa, ra kuëe
⍰xa vi yo ña ndaa.
7 Ndi su tu vivii va ⍰xa yo, xa'a ña xa
iyoo yo nuu iyoo ñù'ù ye'e, ta ku'va iyoo
mii Tata yo Ndioxi ña ⍰xa ra ña ndaa, xa'a
ña kuu mii ra ñù'ù ye'e, saa ra iin yu'u
kuvi takundi'i va yo, saa ra xa ndi'i tu xa'a
takundi'i kuachi va yo xa'a ña ndixitia
nii Tata yo Jesucristo, ra kuu se'e Tata yo
Ndioxi.
8 Ra tu ka'an yo ña kuëe xa yo ndia nii
chiñu ki'vi, saa ra na sanda'vi mii va kuvi
yo, ra nii kundäa tu ini yo xa'a ña ndaa
ña ndaña'a Tata yo Ndioxi va.
9 Ndi su tu na'ma yo takundi'i va kuachi
yo nuu Tata yo Ndioxi, saa ra koo ka'nu
ini ra xa'a takundi'i va kuachi yo, ra
sandi'i tu ra xa'a va ña, saa chi ra kan,
ra saxinu va ra ña ka'an ra, ra niña ña
ndaa va ⍰xa ra.
10 Ndi su tu ka'an yo ña kuëe xa yo ndia
nii chiñu ki'vi, saa ra ña ⍰xa yo ke ka'an
yo ña kuu Tata yo Ndioxi, ra chi'ña tu'un
va, ra tu saa ⍰xa yo, saa ra täan kandixa
ndinuni vi yo tu'un Tata yo Ndioxi.

2

Tata yo Jesucristo kuvi ra ndaki'in tu'un yo

1 Ra ña tiaa yu tutu yo'o kuxaa ña nda'a
ndo'o, na ñani yo, na iyoo ta ku'va iyoo
se'e yu, ra ña va'a na sä ka ndo chiñu
ki'vi va kuvi ña. Ndi su tu ndiaa ndo na sa
chiñu ki'vi, ra na kundaa ini ndo, chi iyoo
va iin ra xaku nda'vi xa'a yo nuu Tata yo
Ndioxi, ra ra kan kuvi Tata yo Jesucristo
va, ra ra kan, ra va'a ni ra, saa chi ndia
nii kuachi ra köo nuu Tata yo Ndioxi.
2 Saa chi Tata yo Jesucristo kuvi ra
ndixi'i nuu yoo xa'a kuachi yo ña kan
ke va'a xa ka'nu ini Tata yo Ndioxi xa'a
yo, ra süvi takua yoo kuvi na ndixa ka'nu
ini ra xa'a kuachi, chi saa tu xa'a kuachi
takundi'i yuvi na ndee nuu iinii kuvi ña
yuuvi va.
3 Ra ña xa kandixa yo ndiayu ña xa'ndia
Tata yo Ndioxi nuu yo, saa ra xi'in ña yo'o
ke kundaa ini yo, ña xa xini va yo ra.
4 Ndi su tu ndia na ⍰ka'an ña kachi
na su'va: “Yu'u, ra xíní va yu Tata yo
Ndioxi”, kachi na, ra kuëe kandixa vi tu

na ndiayu ña xa'ndia Tata yo Ndioxi nuu
na, saa ra na chi'ña tu'un va kuvi na, ra
nii ña ndaa ña ndaña'a Tata yo Ndioxi
nuu yo ke kundäa ini na xa'a vi.
5 Ndi su yuvi na kandixa ndiayu ña
xa'ndia Tata Ndioxi, ra na kan kuvi na
ndinuni ni ku'vi ini xini va ra; ra xa'a ña
ku'vi ini yo xini yo Tata yo Ndioxi kuvi ña
kundaa kaxi tu ini yo ña ita'an yo xi'in va
ra.
6 Ra yuvi na ka'an ña ita'an na xi'in Tata
yo Ndioxi, ra xiniñu'u na sa na chiñu va'a
ta ku'va xa Tata yo Jesucristo ña kixi ra
nuu ña yuuvi yo'o va.

Ndiayu xaa ña taxi Tata yo Jesucristo

7 Ñani yo, süvi iin ndiayu ña xaa kuvi
ña tiaa yu nuu tutu ña kuxaa nda'a
ndo yo'o; chi ndiayu yata ña xa xini
ndo te sakan ndakundikun ndo Tata yo
Jesucristo vi kuvi ña. Ra ndiayu yata yo'o
kuvi tu ña kuu tu'un ña xa xini so'o va
ndo.
8 Ndi su kuu tu ña iin ndiayu ña xaa va,
ra ndita tuvi va ña ndaa ña kuu mii ña
xi'in ku'va ña xitiaku Tata yo Jesucristo,
ña xa ra chiñu va'a, ra saa tu ña tiaku
ndo'o, ña xa ndo chiñu va'a vichin va; saa
chi vichin, ra xa kua'an ndi'i va xa'a chiñu
ki'vi ña iyoo nima ndo, ra xa chiñu va'a
va ke xa'a ndo xa ndo vichin.
9 Ra tu ndia na ka'an ña vivii va tiaku
na xa'a ña xa iyoo na nuu tuun ñù'ù, ra
kundasi va tu na inka yuvi, saa ra yuvi na
xa saa kan, ra täan ndakoo vi na ña ñaa,
ña kuu chiñu ki'vi.
10 Ra yuvi na ku'vi ini xíní inka yuvi,
ra nuu tuun ñù'ù va ke iyoo na kan, ra
ndia nii ña'a kuchüun sandakava na ña
sa na chiñu ki'vi.
11 Ndi su yuvi na kundasi inka yuvi, ra
nuu ñaa va kuvi ña iyoo na kan, saa chi
täan ndakoo na chiñu ki'vi ña xa na, ra
nii kundäa tu ini na ndia chi ke ku'un va
na, saa chi ndasa kuaa va ña ñaa kan na.
12 Na kuachi, ña tiaa yu tutu yo'o ña
kuxaa ña nuu ndo, ra xa'a ña va'a na
kundaa ini ndo, ña xa xa ka'nu ini Tata yo
Ndioxi, xa'a kuachi ndo, xa'a ña xa Tata
yo Jesucristo va kuvi ña.
13 Ra tiaa tu yu tutu yo'o, ña kuxaa ña
nuu ndo'o, na ñani yo, na iyoo se'e va,
saa chi vichin, ra xa xini va ndo Tata yo
Jesucristo, ra xa iyoo te yachi. Ra tiaa
tu yu tutu yo'o, ña kuxaa ña nuu ndo'o,
na itia va, saa chi xa xatiaa va ndo nuu
timia'a.
Ra ña tiaa yu tutu yo'o kuxaa ña nuu
ndo na kuachi, ra xa'a ña xa kundaa ini
ndo xa'a Tata yo Ndioxi va kuvi ña.
14 Ra tiaa yu tutu yo'o kuxaa ña nuu
ndo'o, na ñani, na iyoo se'e va, saa chi xa
xini va ndo Tata yo Jesucristo, ra xa iyoo
te yachi. Ra tiaa tu yu ña kuxaa ña nuu
ndo'o, na itia va, saa chi ndaku ni ndo,
ra xiin va ndo kandixa ndo tu'un Tata yo
Ndioxi, ra iyoo ña nima ndo vichin, ra xa
xatiaa tu ndo nuu timia'a va.
15 Ra na kutöo ndo ña yuuvi yo'o, ra
ndia nii tu ña'a ña iyoo nuu ña na kutöo
vi ndo. Saa chi tu ndia na kutoo ña yuuvi
yo'o, saa ra kü'vi vi ini na xini na Tata yo
Ndioxi;
16 Saa chi takundi'i chiñu ki'vi ña iyoo
nuu ña yuuvi yo'o, ra süvi Tata yo Ndioxi
kuvi ra xa'ndia chiñu nuu yo ña sa yo
ña, chi mii ña yuuvi yo'o va kuvi ña taxi
ña. Ta kuu ña kuëe kuñaa yuvi kutoo na
ña'a ña xini na, xi'in ña kutiaa ni ini na
xi'in chiñu ña kuchuun na xa na, xi'in ña
kutiaa ni ini na xi'in ña'a ña iyoo nuu na.
Takundi'i ña yo'o ra süvi Tata yo Ndioxi
kuvi ra xa'ndia chiñu nuu yo ña sa yo ña,
chi ña yuuvi yo'o va kuvi ña taxi ña.
17 Ra ña yuuvi ndiva'a yo'o, ra ña ndi'i
xa va kuvi ña, ra saa tu takundi'i chiñu
yakua ña iyoo nuu va ña, chiñu ña kutoo
ni yuvi sa na. Ndi su yuvi na xa chiñu ña
kuni Tata yo Ndioxi, ra kutiaku na kan
ndia ndikaa ndiku'un va.

Na kundïkun ndo tiaa ra saa ini xini Tata yo Jesucristo

18 Ñani yo, na iyoo ta ku'va iyoo se'e
yu, vichin, ra xa kuyachin ni va kii ña
ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o. Ra xa̱ kundaa
tu ini mii va ndo, saa chi xa ndika'an va
ndi xi'in ndo, ña kixi iin tiaa ra saa ini xini
Tata yo Jesucristo. Ra xa te kachi ndi xi'in
ndo ke kuu va vichin, saa chi xa kua'a ni
va na saa ini xini Tata yo Jesucristo xika,
ra xa'a ña kan ke xa kundaa kaxi va ini
yo ña xa kuyachin ni va kii ña ndi'i xa'a
ña yuuvi yo'o.
19 Ra yuvi na ka'an yo xa'a yo'o, ra xi'in
va yo ke xita'an na te yachi, ra vichin,

ra ndakoo va na ña ndikun na Tata yo
Jesucristo, ndi su mii ña ndaa, ra süvi
ndixa na ndixindikun Tata yo Jesucristo vi
kuvi na, saa chi tu ndixa na ndixindikun
Tata yo Jesucristo kuvi na, ra xi'in va yo
ke kita'an na. Ndi su xa'a ña ndixïin na
kita'an na xi'in yo, ra ña va'a na kundaa
ini yo xa'a na ña kuë ndikun na Tata yo
Jesucristo va kuvi ña.
20 Ndi su ndo'o, ra mii va Tata yo
Jesucristo kuvi ra taxi Tachi Yii ra nda'a
ndo, ra xa kundaa kaxi va ini ndo xa'a ña
ndaa ña taxi Tata yo Ndioxi.
21 Ra ña tiaa yu tutu yo'o kuxaa ña
nuu ndo, ra süvi xa'a ña kundäa ini ndo
xa'a ña ndaa kuvi ña, chi xa'a ña xa
kundaa ini ndo xa'a ña ndaa va kuvi ña,
ra kundaa va ini ndo, chi ndia nii tu'un
chi'ña köo saña'a ña ndaa ña taxi Tata yo
Ndioxi.
22 ¿Ra a xini ndo yoo kuvi na chi'ña
tu'un? Na kundaa ini ndo, chi yuvi na
ka'an ña kuë kuu Tata yo Jesucristo, iin
tiaa ra ti'vi Tata yo Ndioxi kixi sakaku na
yuuvi yo'o va kuvi na chi'ña tu'un. Ra na
kan kuvi yuvi na kanita'an xi'in Tata yo
Jesucristo, saa chi xïin na kandixa na Tata
yo Ndioxi, ra saa tu Tata yo Jesucristo, ra
kuu se'e va ra.
23 Ra takundi'i yuvi na xïin ndakuni
Tata yo Jesucristo, saa ra kuë ita'an tu
na xi'in Tata yo Ndioxi va, ndi su yuvi na
ka'an ña kuu Tata yo Jesucristo, se'e Tata
yo Ndioxi, ra ita'an va na kan xi'in Tata
yo Ndioxi.
24 Ra xa'a ña kan ke xiniñu'u ndinuni
ni, na kundikun ndo tu'un va'a xa'a Tata
yo Jesucristo, ña xini so'o ndo te sakan
ndakundikun ndo ra; saa chi tu saa na sa
ndo, ra saa ke kuu ndo na ita'an xi'in Tata
yo Jesucristo, ra saa tu xi'in Tata yo Ndioxi
va.
25 Ra tu saa na sa ndo, saa ra taxi va Tata
yo Jesucristo ña kutiaku ndo ndia ndikaa
ndiku'un va, saa chi saa kindoo va ra.
26 Ra ña tiaa yu tutu yo'o kuxaa ña nuu
ndo, ra ña va'a na kondiaa ndo mii ndo
nuu yuvi na kee kua'an va kuvi ña, saa
chi na kan kuvi na sanda'vi yuvi va.
27 Ndi su ndo'o, ra xa taxi va Tata yo
Jesucristo Tachi Yii ra iyoo xi'in ndo, ña
va'a ndia nii na na kuchüun sanda'vi
ndo'o, saa chi mii va Tachi Yii kuvi ña
saña'a ndo'o xa'a takundi'i ña ndaa, ra
ña ndaa va kuvi ña saña'a ña ndo'o, ra
kuë sanda'vi ña ndo'o. Ra xa'a ña kan
ke na ndakundiee ndo ña iin tuun saa na
kuta'an va ndo xi'in Tata yo Jesucristo, ra
xa ta ku'va saña'a Tachi Yii ndo'o ke na
kundikun va ndo ra.
28 Ra ka'an tuku va yu xi'in ndo ñani
mii yu, na iyoo ta ku'va iyoo se'e yu, na
ndakundiee ndo ña iin tuun saa kundikun
va ndo Tata yo Jesucristo, ña va'a ndinuni
ni nima ndo na kundiatu ndo ra ndiko ra,
ra na köo ña kukä'an nuu ndo xi'in te xa
na kuni ndo ra.
29 Ra ña xa xini ndo, ña kuu Tata yo
Jesucristo ra va'a, ra na sakua'a tu ndo
ña sa ndo chiñu va'a va, saa chi yuvi na
kuu se'e ra, ra chiñu va'a va ke xa na.

3

Na kuu yo se'e Tata yo Ndioxi

1 Ra ndakanda ni ini yo, saa chi tiaa ni
ku'vi ini Tata yo Ndioxi xini ra yoo, ra
xa'a ña xa va ra kuvi ña va'a nduu yo se'e
ra. Ndi su na yuuvi yo'o ra xïni vi na ña
kuu yo se'e ra, saa chi täan kundaa ini na
xa'a ra.
2 Ñani yo, ña ndixa ke xa kundaa va ini
yo ña kuu yo se'e Tata yo Ndioxi, ndi su
küvi vi tandiaa yo ña kundaa ini yo xa'a
ña nduvi ña sa ra xi'in yo kii ña vaxi, ndi
su te xa na xaa kii ña nandiko Tata yo
Jesucristo kixi ra, ra ta ku'va iyoo mii va
ra ke koo yo, saa chi kuni yo ra ta ku'va
kaa va ra.
3 Ra takundi'i yuvi na ndiatu ña kuu ña
yo'o, ra ña xa na ke xa nduxa va na ña
xïin ka na ña sa na chiñu ki'vi va, saa chi
Tata yo Jesucristo, ra köo ña yakua kuu
mii ra.
4 Ndi su takundi'i yuvi na xa chiñu ki'vi,
ra ndiayu Tata yo Ndioxi va ke kanduu na,
saa chi takundi'i chiñu ki'vi ña xa na, ra
kuachi va ke iyoo ña xi'in ndiayu Tata yo
Ndioxi.
5 Ra xa̱ kundaa va ini ndo, chi Tata yo
Jesucristo kuvi ra kixi ña sandi'i ra xa'a
kuachi va yo, ra ra kan, ra ndia nii kuachi
ra köo.
6 Ra xa'a ña kan ke yuvi na ita'an xi'in
ra, ra kuë xa ka na chiñu ki'vi; ndi su
yuvi na xa chiñu ki'vi, ra xïni vi na ra, ra
nii kundäa tu ini na yoo kuvi va ra.

7 Ñani mii yu, na iyoo ta ku'va iyoo
se'e yu, täxi ndo ña sanda'vi ndia nii yuvi
ndo'o xa'a ña yo'o; saa chi yuvi na xa
chiñu va'a, ra ta ku'va iyoo mii Tata yo
Jesucristo ña kuu ra ra va'a ke iyoo va na.
8 Ndi su yuvi na kuë xikutuvi ña □xa
na chiñu ki'vi, ra kuenda timia'a va kuvi
na, saa chi timia'a ra ndia kii xa'a vi kuvi
ña xa'a ri kan, ña □xa ri chiñu ki'vi. Ra
xa'a ña kan ke kixi Tata yo Jesucristo ña
sandi'i ra xa'a chiñu ki'vi ña □xa ri.
9 Ra takundi'i yuvi na kúú se'e Tata yo
Ndioxi, ra kuë xa vi na kan chiñu ki'vi,
saa chi mii va Tata Ndioxi iyoo nima na;
ra ña kan ke küvi ka ndakundiee na ña
sa na chiñu ki'vi, saa chi xa se'e Tata yo
Ndioxi va kuvi na.
10 Ra xi'in chiñu ña xa va na ke kuvi
kundaa ini yo yoo kuvi se'e Tata yo
Ndioxi, ra kuvi tu kundaa ini yo yoo kuvi
tu na kuu se'e timia'a va, saa chi yuvi na
xïin sa chiñu va'a, xi'in na xïin ña ku'vi
ini na kuni na na ñani yo na ndikun Tata
yo Jesucristo, ra süvi vi kuenda Tata yo
Ndioxi kuvi na kan.

Na ku'vi ini yo kuni ta'an yo

11 Ra xa kundaa va ini ndo chi tu'un
Tata yo Ndioxi ña xa xini so'o ndo ndia
te kii xa'a, ra su'va ke kachi tu ña kan va:
Na ku'vi ini yo kuni ta'an yo, kachi ña.
12 Ra na sä yo ta ku'va xa ra Caín, ra
xikuu kuenda timia'a, ña xa'ni ra ra ñani
ra. Ra na kundaa ini ndo, chi xa'a ña
ndakuni ra Caín ñani ra ña xa ra chiñu
va'a kuvi ña xa'ni ra ra, ndi su mii ra ra
chiñu ki'vi va ke xa ra.
13 Ñani yó, na ndakända ini ndo te xa
kundasi na yuuvi yo'o ndo'o.
14 Ra tu ku'vi ini yo xini ta'an yo, saa ra
kuni kachi ña saa, ña xa ndatiaku va nima
yo nuu ña ndii, ra vichin ra xa ña tiaku
va kuvi ña. Ra yuvi na kuë ku'vi ini xini
na ñani yo na ndikun Tata yo Jesucristo,
ra täan ndatiaku vi nima na kan.
15 Ra takundi'i yuvi na saa ini xini ta'an,
ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra xa'ni va ke iyoo
na, ra xa kundaa va ini ndo, chi yuvi na
xa'ni, ra nï'i vi na kan ña kutiaku na ndia
ndikaa ndiku'un xi'in Tata yo Ndioxi.
16 Ra vichin, ra xa̱ □kundaa va ini yo
xa'a ña ku'vi ini Tata yo Jesucristo xini
ra yoo, saa chi ndataxi va ra mii ra ña
ndixi'i ra xa'a yo; ra ta ku'va xa ra kan ke
xiniñu'u sa tu yoo va ña ndataxi yo mii
yo ña kuvi yo xa'a na ñani yo.
17 Ra tu iyoo na ñani yo na kuë xamani
ndia nii ña'a nuu ña yuuvi yo'o, ra xini
na ña nda'vi ni ndo'o iin na ñani yo, ra
xïin na ña chindiee ta'an na xi'in na, saa
ra köo vi ña ku'vi ini ña kuu mii Tata yo
Ndioxi iyoo nima na.
18 Ñani mii yu, na iyoo ta ku'va iyoo
se'e yu, tu ndixa ku'vi ini yo xini ta'an
yo, ra na küu ña takua tu'un kuiti, chi
ña xiniñu'u ke na ndaña'a yo ña ku'vi ini
yo xini ta'an yo xi'in chiñu ña xa yo xi'in
ta'an va yo.
19 Ra xa'a ña ku'vi ini yo xini ta'an yo
kuvi ña □ndaña'a yo mii yo ña kuu yo
kuenda ña ndaa va; ra ndakindiee tu ini
yo xi'in ndiee ña taxi Tata yo Ndioxi va.
20 Ra va'a ni ña ndixa ke sava ra sandi'i
va ña nima yo saa chi kuë va'a iyoo yo
tuvi yo, ndi su xa iyoo ka'nu va ini Tata
yo Ndioxi xa'a yo, saa chi ra ka'nu va kuvi
ra nuu ña iyoo nima yo, ra kundaa tu ini
ra xa'a takundi'i ña'a ña iyoo va.
21 Ñani yo, tu kuë sandi'i ka ña nima
yo xa'a kuachi yo nuu Tata yo Ndioxi, saa
ra kuvi kondiaa ini yo ra xi'in ndinuni
nima va yo,
22 ra taxi tu ra takundi'i ña'a ña nduku
yo nuu va ra nda'a yo, saa chi kandixa va
yo ndiayu ra, ra xa tu yo chiñu ña kuni
mii va ra.
23 Ra ña kachi ndiayu ra ke na kondiaa
ini yo Tata yo Jesucristo, ra kuu se'e va ra,
ra saa tu ña na ku'vi ini yo kuni ta'an yo,
xa ta ku'va xa'ndia mii ra chiñu nuu va
yo.
24 Ra yuvi na kandixa ndiayu ra, ra xi'in
ra kan va kuvi ña ita'an na, ra ra kan
ita'an tu xi'in na kan va. Ra xa kundaa
kaxi va ini yo ña iyoo ra nima yo, saa chi
taxi va ra Tachi Yii ra iyoo nima yo.

4

Yuvi na ndixa iyoo Tachi Yii Ndioxi xi'in

1 Ñani yo, na kandïxa ndo yu'u
takundi'i yuvi na ka'an ña kuu mii na
Tachi Yii Tata yo Ndioxi, chi ña xiniñu'u
sa ndo ke na kotondoso va ndo na, ra saa
ke kundaa ini ndo, a ndixa Tachi Yii Tata

yo Ndioxi ke kuu mii na, a süvi va ña. Saa
chi vichin, ra xa vaxi xikoo ni va yuvi na
chi'ña tu'un nuu ña yuuvi yo'o, ra ka'an
na ña kuu na yuvi na ka'an tu'un yu'u
Tata yo Ndioxi.
2 Ndi su xi'in ña yo'o va kuvi ña kuvi
kundaa ini ndo tu ndixa ke kuu mii
na Tachi Yii Tata yo Ndioxi: saa chi
takundi'i yuvi na kandixa ña nduu Tata
yo Jesucristo, iin tiaa ta'an mii yo, ra kixi
ra nuu ña yuuvi yo'o, kuvi na kuu mii
Tachi Yii Tata yo Ndioxi.
3 Ndi su yuvi na kuëe kandixa ña nduu
Tata yo Jesucristo iin tiaa ta'an mii yo, ra
kixi ra, saa ra süvi vi Tachi Yii Tata yo
Ndioxi ke kuu mii na. Chi tachi ra ña'a,
ra saa ini xini Tata yo Jesucristo va kuvi
ña kuu mii na. Ra xa kundaa va ini ndo
ña kixi tachi ra ña'a kan; ra vichin, ra xa
yo'o va xika ña.
4 Ndi su ndo'o, ra kuenda Tata yo Ndioxi
va kuvi ndo, ñani yo. Saa chi xa xatiaa tu
ndo nuu yuvi na kanita'an xi'in Tata yo
Jesucristo va; saa chi Tata yo Ndioxi ra
iyoo xi'in ndo, ra ka'nu ni ka va ra kan
nuu timia'a ri iyoo xi'in na yuuvi yo'o.
5 Ra yuvi kan, ra na yuuvi yo'o va kuvi
na, ra ña'a ña kuëe kuni Tata yo Ndioxi,
iyoo nuu ña yuuvi yo'o va kuvi ña ka'an
na xa'a, ra xa'a ña kan ke na yuuvi yo'o
kuvi na tiaa so'o ña ka'an va na.
6 Ndi su yoo, ra kuenda Tata yo Ndioxi
va kuvi yo. Ra xa'a ña kan ke yuvi na xini
Tata yo Ndioxi kuvi na tiaa so'o ña ka'an
va yo; ndi su yuvi na kuëe kuu kuenda
Tata yo Ndioxi, ra kuëe tiaa so'o vi na kan
ña ka'an yo. Ra xi'in ña yo'o kuvi ña kuvi
kundaa ini yo, ndia na kuvi kuu mii Tachi
Yii ña ka'an ña ndaa, ra ndia na kuvi tu
na kuu mii tachi ndiva'a ña sanda'vi yuvi
va.

Ku'vi ni ini Tata yo Ndioxi xini ra yoo

7 Ñani yo, ña xiniñu'u va ke na ku'vi ini
yo kuni ta'an yo, saa chi mii va Tata yo
Ndioxi kuvi ra taxi ña ku'vi ini yo kuni
ta'an yo. Ra takundi'i yuvi na ku'vi ini
xini ta'an, ra na kan kuvi na kuu se'e Tata
yo Ndioxi va, ra xini va tu na ra.
8 Ndi su yuvi na kuëe ku'vi ini xini
ta'an, ra xïni vi na kan Tata yo Ndioxi,
saa chi ra kan, ra ku'vi ni va ini ra xini ra
yoo.
9 Ra ña ndaña'a ra ña ku'vi ini ra xini
ra yoo kuvi ña, ti'vi ra se'e ra, ra mitu'un
nuu ra nuu ña yuuvi yo'o; ra ndixi'i ra
xa'a yo ña va'a na ni'i yo ña kutiaku.
10 Ra na kundaa ini ndo, chi su'va va ke
iyoo ña va'a ku'vi ini Tata yo Ndioxi xini
ra yoo: süvi xi'na yoo kuvi na ndiku'vi ini
kuni Tata yo Ndioxi, chi ra kan va kuvi ra
ku'vi ini xini yoo, ra xa'a ña kan ke ti'vi
ra se'e ra ña ndisoko ra mii ra, ña va'a
sandi'i ra xa'a kuachi yo.
11 Ñani yo, tu saa xa Tata yo Ndioxi
ña ku'vi ini ra xini ra yoo, saa ra saa ke
xiniñu'u na sa tu yoo va ña na ku'vi ini
yo kuni ta'an yo.
12 Ra ndia nii yuvi täan kuni nuu Tata
yo Ndioxi, ndi su tu ku'vi ini yo xini ta'an
yo, saa ra iyoo va ra xi'in yo, ra kutu'va
ka tu yo ña ku'vi ni ini yo kuni ta'an va
yo.
13 Ra kundaa va ini yo ña ita'an yo xi'in
Tata yo Ndioxi, ra ra kan tu ita'an xi'in
yoo va, saa chi taxi va ra Tachi Yii ra ña
iyoo ña xi'in yo.
14 Ra xini nuu tu ndi ña ti'vi Tata yo
Ndioxi se'e ra ña kixi ra sakaku ra na
yuuvi yo'o va, ña kan ke ndakani ndi nuu
ndo xa'a ra vichin va.
15 Ra takundi'i yuvi na ndakuni ña kuu
Tata yo Jesucristo se'e Tata yo Ndioxi, saa
ra ita'an va Tata yo Ndioxi xi'in na, ra
ita'an tu na kan xi'in va ra.
16 Ra xi'in ña yo'o ke, kundaa ini yo ña
ku'vi ini Tata yo Ndioxi xini ra yoo, ra ña
kan ke kandixa va ndi ña ku'vi ini ra xini
ra yoo. Ra takundi'i chiñu ña xa Tata yo
Ndioxi, ra xa'a ña ku'vi ini ra xini ra yuvi
va kuvi ña; ra yuvi na ku'vi ini xini ta'an,
ra ita'an na xi'in Tata yo Ndioxi va, ra ra
kan tu ita'an xi'in na kan va.
17 Ra ña ita'an yo xi'in Tata yo Ndioxi, ra
na kutu'va ka va kuvi yo ña ndinuni ni ka
ku'vi ini yo kuni ta'an yo, ra nii kuayü'vi
tu yo kuyachin yo nuu ra te xa na xaa
kii ña sayukun ra kuachi xi'in na yuuvi
yo'o va; saa chi yoo ra ta ku'va xa Tata
yo Jesucristo, ña xa ra chiñu va'a ke xa tu
yoo va.
18 Ra ña ndinuni ni ku'vi ini yo xini
yo Tata yo Ndioxi, ra kuayü'vi vi yo ña

kuyachin yo nuu ra, saa chi ña ndinuni ni ku'vi ini ra xini ra yoo, ra ndi'i va xa'a ña sayu'vi yoo ña kuyachin yo nuu ra. Saa chi ña iyu'vi na nuu Tata yo Ndioxi, ra xa'a ña iyu'vi na sando'o va ra na kuvi ña. Ra saa ke ndo'o na, saa chi täan kutu'va na ña ndinuni va'a ku'vi ini na kuni na Tata yo Ndioxi.

19 Ra xi'na ka va Tata yo Ndioxi kuvi ra ku'vi ni ini xini yoo, ña kan ke ku'vi ini yo xini yo ra.

20 Ra tu ka'an sava na kachi na saa: "Yu'u, ra ku'vi ni va ini yu xini yu Tata yo Ndioxi", kachi na, ndi su tu kundasi ta'an va tu na, saa ra na chi'ña tu'un va kuvi na. Saa chi tu kü'vi ini na xini na yuvi ta'an na na va'a xini na, saa ra kü'vi tu ini na xini na Tata yo Ndioxi, ra küvi kuni va na.

21 Ra su'va ke iyoo ndiayu ña xa'ndia Tata yo Ndioxi nuu yo: Tu ku'vi ini yo xini yo ra, saa ra xiniñu'u tu na ku'vi ini yo kuni ta'an va yo.

5

Xa xatiaa va yo nuu ña yuuvi yo'o

1 Ra takundi'i yuvi na kandixa Tata yo Jesús ña kuu ra Cristo, ra ndikaxin Tata yo Ndioxi kixi ndixi'i xa'a yo, ra na kan kuvi na kuu se'e Tata yo Ndioxi va; ra yuvi na ku'vi ini xini Tata yo Ndioxi, ra ku'vi tu ini na xini na yuvi na kuu se'e va ra.

2 Ra tu ku'vi ini yo xini yo Tata yo Ndioxi, ra kandixa tu yo ndiayu ña xa'ndia ra nuu va yo, saa ra kuni kachi ña saa, ña ku'vi tu ini yo xini yo yuvi na kuu se'e va ra.

3 Ra xa'a ña kandixa yo ndiayu ña xa'ndia Tata yo Ndioxi nuu va yo kuvi ña ndaña'a yo ña ndinuni ni ku'vi ini yo xini yo ra, ra ndiayu ña xa'ndia ra nuu yo, ra kuëe u'vi ña kandixa yo ña.

4 Saa chi su'va va ke iyoo ña, takundi'i yuvi na xa nduu se'e Tata yo Ndioxi, ra xa □xatiaa va na nuu ña vä'a iyoo nuu ña yuuvi yo'o. Ra xa'a ña ndiaa ini yo Tata yo Jesucristo va kuvi ña □kuchuun yo □xatiaa yo nuu ña vä'a kan.

5 Ra takua yuvi na ndinuni ni kandixa ña kuu Tata yo Jesús se'e Tata yo Ndioxi va kuvi na □kuchuun □xa tiaa nuu ña vä'a, ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o.

6 Ra ña va'a kundaa ini yo ña kuu Tata yo Jesucristo se'e Tata yo Ndioxi, ra xa'a ña chichi ra tiakuii, xi'in xa'a ña ndixi'i ra ndika cruz ña ndixitia nii va ra kuvi ña; ra süvi takua tiakuii kuvi ra ndichichi ra, chi ndixitia tu nii va ra ndika cruz; ra mii Tachi Yii ke ndakuiin va xa'a Tata yo Jesucristo ña kuu ra se'e Tata yo Ndioxi, ra ña ndaa va ke ka'an ña.

7 Ra uni kuvi na ndakuiin xa'a ña yo'o ndivi ña kuu ña ña ndaa: Tata yo Ndioxi, xi'in Tu'un ra, xi'in Tachi Yii ra; ra iin tu'un uni saa va na.

8 Ra uni kuvi tu ña ndakuiin xa'a ña nuu ña yuuvi yo'o va: Tachi Yii, xi'in tiakuii, xi'in nii; ra iin kuvi tu ña yo'o va.

9 Yoo, ra kandixa va yo yuvi ta'an yo te ndatu'un na xa'a ndia ndia ka ña'a xi'in yo, ra xa'a ña kan ke xiniñu'u ni ka va na kandixa yo tu'un ña ndatu'un Tata yo Ndioxi xi'in yo, saa chi ndiaa ya'vi ni ka va ña kan; saa chi xa'a se'e va ra kuvi ña ndakani ra nuu yo.

10 Ra yuvi na kandixa ña kuu Tata yo Jesucristo se'e Tata yo Ndioxi, ra kundaa kaxi va ini na xa'a tu'un ña va'a ña ndiña'a Tata yo Ndioxi ña kuu ña ña ndaa. Ndi su yuvi na kuëe kandixa tu'un va'a ña ndiña'a ra nuu na, ra ña xa na kan ke ka'an na ña kuu ra ra chi'ña tu'un va, saa chi xïin na kandixa na tu'un ña ndakani ra nuu na xa'a se'e ra.

11 Ra ña □ndakani Tata yo Ndioxi nuu yo, ra xa'a ña taxi ra ña kutiaku yo ndia ndikaa ndiku'un va kuvi ña, ra ña kuvi ndani'i yo ña kutiaku yo kan, ra xa'a ña xa Tata yo Jesucristo, ra kuu se'e va ra kuvi ña.

12 Ra xa'a ña kan ke yuvi na ita'an xi'in se'e Tata yo Ndioxi, ra ni'i va na kan ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un; ndi su yuvi na kuëe ita'an xi'in se'e ra, ra nï'i vi na kan ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un.

Sandi'i ra Juan ka'an ra xi'in na ve'e ñu'u

13 Ra tutu yo'o kuvi ña tiaa yu ña kuxaa ña nuu ndo'o na ñani yo, na xa kandixa ña kuu Tata yo Jesucristo se'e Tata yo Ndioxi, ña va'a na kundaa kaxi ini ndo

ña ni'i va ndo ña kutiaku ndo ndia ndikaa
ndiku'un.
14 Ra xa kundaa kaxi va ini yo, chi te
nduku yo ña va'a ña kuni mii Tata yo
Ndioxi nuu ra, ra xini va so'o ra ña ka'an
yo xi'in ra.
15 Ra ña xa kundaa kaxi ini yo ña xini
va so'o Tata yo Ndioxi te nduku yo ndia
ndia ka ña'a nuu ra, saa ra kundaa kaxi
tu ini yo ña ndaki'in yo takundi'i va ña'a
ña nduku yo nuu ra.
16 Ra tu ndia ndo kundaa ini xa'a iin
na ñani yo ña xa na iin kuachi ña kuëe
kuchuun sandi'i va'a xa'a na, saa ra na
ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi xa'a va na,
ra sakaku va ra na. Ndi su tu kuachi ña
kuvi sandi'i va'a xa'a va na kuvi tu ña xa
na, ra kä'an vi yu xi'in ndo ña na ka'an
ndo xi'in Tata yo Ndioxi ña sakaku ra na.
17 Ra takundi'i chiñu ki'vi ña xa yuvi
nuu Tata yo Ndioxi, ra kuachi va kuvi ña;
ndi su süvi takundi'i ña ke sandi'i va'a
xa'a na.
18 Ra xa kundaa ini yo, chi yuvi na xa
ndakundikun Tata yo Ndioxi ña nduu ra
Iva na, ra kuëe xa ka na chiñu ki'vi; saa
chi Tata yo Jesucristo, ra kuu se'e Tata yo
Ndioxi va kuvi ra ndiaa na, ña kan ke
kuchüun ka timia'a sa ri ndia nii ña'a
xi'in na.
19 Ra xa kundaa va ini yo, chi yoo, ra
kuenda Tata yo Ndioxi va kuvi yo, ra
takundi'i ka yuvi na ndee nuu ña yuuvi
yo'o, ra timia'a va kuvi ri xa'ndia chiñu
nuu na.
20 Ra xa kundaa tu ini yo ña kixi ra kuu
Se'e Tata yo Ndioxi va, ra ra kan kuvi ra
taxi ña xini tuni yo ña va'a na tandiaa yo
kuta'an yo xi'in Tata yo Ndioxi, ra ndaa.
Ra vichin, ra ita'an va yo xi'in Tata yo
Ndioxi, ra ndaa, saa chi ita'an tu yo xi'in
Tata yo Jesucristo ra kuu se'e va ra. Ra
Tata yo Jesucristo kuvi ra kuu Tata yo
Ndioxi, ra ndaa va, ra ra kan kuvi tu ra
taxi ña kutiaku yo ndia ndikaa ndiku'un
va.
21 Ñani yo, na iyoo ta ku'va iyoo se'e
yu, na kundïkun ndo na'na ña kuu ndioxi
ndii. Saa koo.

Tutu ña uvi ña tiaa ra Juan ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u

Ka'an ndioxi ra Juan xi'in na ndikun Tata yo Jesucristo

1 Yu'u, ra Juan, ra kuu ra xikua'a nuu
na ve'e ñu'u kuvi ra tiaa tutu yo'o kuxaa
ña nuu ndo'o na ñani yo, na ve'e ñu'u na
ndikaxin Tata yo Ndioxi, ra saa tu nuu na
xa ndatu'un ndo xi'in va, saa chi ndinuni
ni ku'vi ini yu xini yu ndo'o, ra süvi takua
yu'u kuvi ra ku'vi ini xini ndo'o, chi ku'vi
tu ini takundi'i na xa kundaa ini xa'a ña
ndaa ña ndaña'a Tata yo Ndioxi va ndo'o.
2 Ra xa'a ña ndaa ña taxi Tata yo
Ndioxi iyoo nima yo, ra koo tu ña xi'in
yo ndia ndixaa kii ndia ndixaa tiempo va
kuvi ña ku'vi ini yu xini yu ndo'o.
3 Ra mii Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo
Jesucristo, ra kuu se'e ra, na taxi ña va'a
nda'a ndo, xi'in ña nda'vi ini, ra va'a ni
koo ndo, ra mii Tata yo Ndioxi kuvi ra
chindiee ta'an xi'in va ndo, xa'a ña ndaa
ña ndaña'a ra nuu ndo, xi'in xa'a ña ku'vi
ini ra xini ra ndo'o.
4 Ra kusii ni ini yu ña ndani'i yu sava
ndo ña tiaku ndo ta ku'va iyoo ña xa'ndia
Tata yo Ndioxi nuu yo ña xa ndo ña ndaa.
5 Ra vichin, xaku nda'vi yu nuu ndo
ñani yo, ña na ku'vi ini yo kuni ta'an yo.
Ra ña ka'an yu xi'in ndo nuu tutu yo'o, ra
süvi iin ndiayu xaa kuvi ña, chi ndiayu
ña xa xini so'o ndi te sakan ndakundikun
ndi Tata yo Jesucristo vi kuvi ña.
6 Ra ña ndaña'a yo ña kuu mii yo ña
ku'vi ini yo xini yo Tata yo Ndioxi, ra xa'a
ña xa yo ña ka'an ndiayu va ra kuvi ña;
ra xa kundaa va ini ndo, chi ña kachi
ndiayu ña xini so'o ndo kan ke: na ku'vi
ini yo kuni ta'an yo iin takundi'i kii va.

Na kondiaa ndo mii ndo nuu yuvi na sanda'vi

7 Ra su'va ke kachi yu xi'in ndo xa'a ña
yo'o, saa chi xa iinii kuvi va iyoo kua'a
ni yuvi na sanda'vi, ra saña'a na tu'un
chi'ña inka na, ra ka'an na ña nindüu
Tata yo Jesucristo iin tiaa ta'an mii yo, ra
kixi ra nuu ña yuuvi yo'o. Ra yuvi na xa
saa kan, ra na chi'ña tu'un va kuvi na,
ra kuu tu na na kanita'an xi'in Tata yo
Jesucristo va.
8 Ra na kondiaa ni ndo mii ndo nuu yuvi
na xa saa kan, ra na täxi ndo ña sanda'vi
na ndo'o, ña va'a na sandoñü'u ndo kui'i
ña taxi ndiee ña chikaa ndi xi'in ndo,
chi xiniñu'u na ndaki'in ndo takundi'i va
ña'a ña ni'i ndo.
9 Ra na kundaa ini ndo, chi yuvi na kan-
duu tu'un ña saña'a Tata yo Jesucristo,
ra süvi vi Tata yo Ndioxi kuvi ra ita'an
na xi'in; ndi su yuvi na saña'a ta ku'va
iyoo tu'un ña saña'a Tata yo Jesucristo, ra
ita'an va na kan xi'in Tata yo Ndioxi, ra
saa tu xi'in Tata yo Jesucristo, ra kuu se'e
va ra.
10 Ra tu ndia na na xaa nuu ndakuta'an
ndo, ra ka'an na ña saña'a na tu'un ña
taxi Tata yo Ndioxi nda'a na, ndi su
tu kuëe saña'a na ta ku'va iyoo tu'un
ña saña'a Tata yo Jesucristo, saa ra na
ndakï'in mani ndo na ve'e ndo, ra nii na
kä'an ndioxi tu ndo xi'in va na;
11 Ra su'va ke kachi yu xi'in ndo, saa
chi tu na ndaki'in mani ndo na ña ka'an
ndioxi ndo xi'in na, saa ra kuni kachi
ña saa ña iyoo yu'u va ndo xi'in na xa'a
chiñu ki'vi ña xa na.

Sandi'i ra Juan ka'an ra xi'in na

12 Iyoo kua'a ni ka va ña ka'an yu xi'in
ndo, ndi su küni yu tiaa yu ña nuu tutu
yo'o; chi ña kuni yu ke xaa yu koto'ni yu
ndo'o, ra ka'an mii yu ña xi'in va ndo, ña
va'a na kusii ni ka ini yo.
13 Ra ti'vi ni tu na ñani yo na ve'e
ñu'u, na ndikaxin Tata yo Ndioxi va, tu'un
ndioxi kuxaa ña nuu ndo ñani yo. Saa
koo.

Tutu ña uni ña tiaa ra Juan ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u

Ka'an ndioxi ra Juan xi'in ra Gayo

1 Yu'u, ra Juan, ra kuu ra xikua'a nuu na
ve'e ñu'u kuvi ra tiaa tutu yo'o ña kuxaa
ña nuu kun ñani Gayo, saa chi ndinuni ni
ku'vi ini yu xini yu yo'o.
2 Ñani, ka'an ni yu xi'in Tata yo Ndioxi
xa'a kun ña va'a na chindiee ta'an ni ra
xi'in kun xi'in takundi'i chiñu ña xa kun,
ra nii kue'e tu na kï'in yo'o va, ña va'a
na koo ndaku iki kuñu kun ta ku'va iyoo
ndaku nima kun xi'in tu'un ra.
3 Ra tiaa ni kusii ini yu ña ndatu'un sava
na ñani yo na kixi yo'o xi'in yu xa'a kun
ña ndinuni ni ndikun kun ña ndaa, xi'in
ña xa kun chiñu va'a.
4 Ra ta iin iin ichi ña xini so'o yu tu'un
xa'a na ñani yu na iyoo ta ku'va iyoo se'e
yu ña ndinuni ni ndikun na ña ndaa, ra
tiaa ni ka va kusii ini yu xa'a ña kan nuu
ndia ndia ka ña'a.
5 Ñani, va'a ni va xa kun, saa chi va'a ni
xïni va kun sava na ñani yo na kee inka
ñuu, ra chindiee ta'an ni va kun xi'in na
xa'a ña xika na ka'an ndoso na tu'un va'a
xa'a Tata yo Jesucristo.
6 Ra na chindiee ta'an kun xi'in kan,
ra ndia xi'in ndu'u na ve'e ñu'u va ke
ndatu'un na xa'a ña ndinuni ni ku'vi ini
kun xini kun na. Ra vichin, nduku tu yu'u
va ña mani nuu kun ña na chindiee ta'an
ka va kun xi'in na ña taxi kun ña'a ña
kumani nuu na nda'a na, ña va'a na ku'un
na inka ñuu, saa chi ña kan ke kusii ini
Tata yo Ndioxi xi'in va.
7 Saa chi ña xika na ndakani na tu'un
va'a xa'a Tata yo Jesucristo, xa'a ña ku'vi
ini na ra, ra xïin vi na ña chindiee ta'an
inka yuvi na ndïkun Tata yo Ndioxi xi'in
na.
8 Ra xa'a ña ke xiniñu'u chindiee ta'an
yo xi'in na ña taxi yo ndia ndia ka ña'a
ña xamani nuu na nda'a na, ña va'a na
ndakundiee ka na kaka na ka'an ndoso
na tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo.

Ndatu'un ra Juan xa'a ra Diótrefes ña ki'vi ni xa ra

9 Ra xa ti'vi tu yu iin tutu ña kuxaa ña
nuu na ve'e ñu'u nuu iyoo kun ñaa va,
ndi su ra Diótrefes, ra kuni ni kuu ra
xa'ndia chiñu nuu na ve'e ñu'u, ra xïin
vi ra kandixa ra ña tiaa yu nuu tutu kan
ña vivii na sa ra.
10 Ra xa'a ña kan ke, te xa na xaa vi yu
ñuu xaan ke nda'yu yu nuu ra Diótrefes
nuu takundi'i na ve'e ñu'u xa'a chiñu ki'vi
ña xa ra, saa chi takundi'i ña ndatu'un
ra xa'a yu xika ra, ra niña tu'un chi'ña va
kuvi ña. Ra süvi takua ña yo'o ke xa ra,
chi xïin tu ra ndaki'in mani ra na ñani yo
na kee inka ñuu xika ka'an ndoso tu'un
va'a xa'a Tata yo Jesucristo va, ra tu ndia
tu na kuni ndaki'in mani na, ra ña xa
ke ka'an ra xi'in na ña na ndakï'in mani
va na na, ra tu xïin na kandixa na ña
ka'an ra, saa ra tava ra na ve'e ñu'u va.
11 Ñani Gayo, na sä kun chiñu ki'vi ña
xa inka yuvi, chi chiñu va'a va ke na sa
kun. Saa chi yuvi na xa chiñu va'a, ra
chiñu va'a ña xa na ke ka'an xa'a na ña
kuu na se'e Tata yo Ndioxi va; ndi su yuvi
na xa chiñu ki'vi, ra chiñu ki'vi ña xa ke
ka'an xa'a na ña ndïkun na Tata yo Ndioxi
va.

Ka'an ra Juan xa'a ra Demetrio ña va'a ni xa ra

12 Ra ra Demetrio, ra va'a ni ka'an
takundi'i va na ve'e ñu'u xa'a ra kan, saa
chi ta ku'va iyoo mii tu'un ña ndiña'a
Tata yo Ndioxi nuu ra ke xa va ra, ra mii
chiñu va'a ña xa ra kuvi ña ndakuiin
tu xa'a ra ña kuu ra iin tiaa ra va'a va. Ra
ndakuiin tu yu'u va xa'a ra, ra xa kundaa
va ini kun, chi tu'un ña ka'an yu, ra ña
ndaa va kuvi ña.

Sandi'i ra Juan ka'an ra

13 Iyoo kua'a ni ka va ña ka'an yu xi'in
kun, ndi su küni yu ña tiaa yu ña nuu tutu
yo'o; chi ña kuni yu ke xaa yu koto'ni yu
yo'o va, ra saa ke kuvi ndatu'un yo.
14 Chi ña kuni ni yu ke kama ni va xaa
yu kuni ta'an yo, ra saa ke ka'an yu xi'in
kun.
15 Ra mii Tata yo Ndioxi na chindiee
ta'an xi'in kun, ra va'a ni koo kun. Ra
ti'vi ni tu na ñani yo na ve'e ñu'u yo'o va
tu'un ndioxi kuxaa ña nuu kun; ra na sa

tu kun ña mani ña ka'an ndioxi kun xi'in
ta iin iin na ñani yo na ndee ñuu xaan va.

Tutu ña tiaa ra Judas ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u

Ka'an ndioxi ra Judas xi'in na ve'e ñu'u

1 Yu'u kuvi ra Judas, ñani ra Jacobo, ra
xachiñu yu nuu Tata yo Jesucristo, ra tiaa
yu tutu yo'o ña kua'an ña nda'a na ve'e
ñu'u, na kana Tata yo Ndioxi, ra ndasa yii
ra na ña kuu na kuenda mii ra, ra ndiaa
tu Tata yo Jesucristo va na.
2 Ra mii Tata yo Ndioxi na taxi kua'a ni
ña va'a kuta'vi ndo, ra va'a ni koo ndo, ra
na kutu'va ni ka tu ndo xa'a ña ku'vi ini
ra xini ra ndo'o va.

Na kondiaa ni ndo mii ndo nuu tiaa ndia □saña'a tu'un chi'ña

3 Ñani yo, xa'a ña kaku va yo kuvi ña
tiaa ni kuni ni yu ka'an yu xi'in ndo nuu
tutu ña □tiaa yu kuxaa nda'a ndo yo'o; ndi
su ña kundaa ini yu, ra inka va kuvi ña
xiniñu'u ni kundaa ini ndo xa'a, ña kan ke
vichin, ra ña tiaa yu nuu tutu ña □ti'vi yu
kuxaa nda'a ndo yo'o kuvi ña xaku nda'vi
yu nuu ndo, ña na täxi ndo ña sanda'vi
tiaa ndia saña'a tu'un chi'ña ndo'o, chi
na chikaa ndo ndiee kandixa ndo xa ta
ku'va iyoo ña sakua'a ndo xa'a Tata yo
Jesucristo va.
4 Ra su'va ke kachi yu xi'in ndo, saa chi
vichin, ra xa tiañu va ndo ñú'u sava tiaa
ndia xa chiñu ki'vi, ra ndia ndikee se'é
va kuvi ndia ve'e ñu'u ndo, ra vichin, ra
xa xi'in va ndo xika ndia ve'e ñu'u; ra
saña'a ndia yuvi kachi ndia saa: "Va'a
ni xa va ndo ta ku'va kuni mii ndo, ndi
su xa saa köo kuachi vi ndo nuu Ndioxi",
kachi ndia. Ra tiaa ndia □xa saa kan, ra
xa te yachi vi kuvi ña kindoo ini Tata yo
Ndioxi ña taan ra ndia ndiaya, xa'a ña
kuë ndakuni ndia Tata yo Ndioxi, ra kuu
mii takundi'i ndiee, ra ni kuë ndakuni tu
ndia Tata yo Jesucristo, ra xa'ndia chiñu
nuu va yo.
5 Ra va'a ni xa kundaa va ini ndo xa'a
ña □ka'an yu xi'in ndo yo'o, ndi su tuku
va sandaka'an yu ndo'o xa'a ña, ña xa
Tata yo Ndioxi ke sakaku va ra na Israel te
xindo'ni na chi Egipto, ndi su na ndixïin
kutiaku ta ku'va kuni mii ra, ra sandi'i va
ra xa'a na.
6 Ra na ndaka'an tu ndo, xa'a ña ndo'o
na tatun Tata yo Ndioxi va xa'a ña ndixïin
na kandixa na ndiayu ra, saa chi ti'vi va
ra na ña kua'an na ku'un na nuu ñaa, ra
ikan ke ku'un na ndia kii ña sayukun ra
kuachi xi'in va na.
7 Ra saa kuvi tu ña xa Tata yo Ndioxi
xi'in na ñuu Sodoma, xi'in na ñuu Go-
morra, ra saa tu xi'in na ndee ñuu ña
ndo'ni yachin kan va: saa chi sandi'i va
ra xa'a na, xa'a ña □xa na chiñu yakua,
xi'in xa'a ña tiin tiaa inka tiaa ta'an mii
ndia, ra saa tu xa'a ña tiin na si'i, inka na
si'i ta'an mii va na. Ra xi'in tundo'o ña
ndo'o yuvi kan kuvi ña kundaa ini yo ña
□ti'vi va Tata yo Ndioxi yuvi na xa chiñu
yakua ña ku'un na nuu xixi ñù'ù ña kuë
nda'va.
8 Ra mii saa kuvi tu ña □xa tiaa ndia
ka'an tu'un chi'ña kan va, saa chi niña
ndia ixani va kuvi ndia, ra xa yakua ndia
iki kuñu ndia, ra kundasi ndia na xa'ndia
chiñu nuu ndia, ra kaña'a tu ndia xi'in
tachi ndiva'a ña kuu mii kua'a ka ndiee
nuu va ndia.
9 Ra na kundaa ini ndo, saa chi ndia
nani ra tatun Tata yo Ndioxi, ra nani
Miguel, ra □xa'ndia chiñu nuu kua'a ni ka
na tatun Tata yo Ndioxi, ra ndixäa ndiee
vi ini ra ña kandiva'a ra xi'in timia'a
te kanita'an ra xi'in ri xa'a iki kuñu ra
Moisés, chi takua su'va va ke kachi ra
xi'in ri: "Mii Ndioxi na sa yukun kuachi
xi'in kun", kachi ra.
10 Ndi su ña □xa tiaa ndia ka'an tu'un
chi'ña kan, ra ka'an ki'vi va ndia, xa'a
ña'a ña kundäa ini ndia xa'a. Ra ña
kundaa tu ini ndia xa'a kuvi ña xiniñu'u
ndia ña sandi'i ndia xa'a mii va ndia, ra ta
ku'va □xa kiti va ke xa ndia, saa chi kï'in
xini ndia.
11 Ra vä'a vi kee ndia, saa chi ta'an
chiñu ña xa ra Caín ña xa'ni ra ñani
va ra ke □xa ndia; ra □xa tu ndia ta'an
chiñu ña xa ra Balaam ña sanda'vi ra yuvi
ña ndaki'in ra xu'un va na; ra ta ku'va
ndo'o ra Coré ña ndi'i xa'a ra, xa'a ña
ndikandïxa ra ra Moisés kuvi tu ña ndo'o
ndia □xa chiñu ki'vi kan va ña ndi'i xa'a
ndia.

12 Ra ndia ka'an tu'un chi'ña kan, ra
ndia sandi'i va kuvi ndia xa'a viko ña
ndatava ndo ña ndaka'an ndo xa'a Tata
yo Jesucristo te xa xaa ndia nuu ndee ndo,
saa chi kuëe kuka'an vi nuu ndia, chi xixi
ndia ndiakua sakutu ndia tixi va ndia. Ra
ta iyoo viko ña vaxi kuun savi, ra ndachi
ña xa tachi va ke iyoo ndia, ra iyoo tu ndia
ta ku'va iyoo itun tun tu'un va na, ra köo
ka ya'vi ndiaa nu, ra nii kui'i tu küun ka
nda'a va nu.
13 Ra xa tu ndia ta ku'va xa mini ña
ndiee ni kanda ra ña tava ra ndia'yu ña
ñu'u ini va ra, saa chi saa kuvi tu ña xa
ndia kan ña ndaña'a ndia ña yakua ña
iyoo nima va ndia; ra ta ku'va ndo'o kimi
ri xinu'ni ichi va ke ndo'o ndia, ra ña
ndini'i ndia ke ku'un ndia nuu ñaa ndia
ndikaa ndiku'un va.
14 Ra ndika'an tu ra Enoc, ra kuu uxa
ndise'e ra Adán va xa'a ña ndo'o tiaa
ndia chi'ña tu'un kan, ra Tata yo Ndioxi
va kuvi ra ndika'an ni'ni xini ra ña va'a
ndika'an ra kachi ra su'va: “Xa xini nuu
va yu ña vaxi Tata yo Ndioxi xi'in kua'a
ni mil na yii na kuu kuenda mii ra,
15 ña sandakú ra kuachi xi'in takundi'i
yuvi, ra sandi'i ra xa'a yuvi na xa chiñu
ki'vi, ra saa tu sa ra xi'in yuvi ña'a na
ndika'an ña'a xi'in va ra”, kachi ra.
16 Ra tiaa ndia ka'an tu'un chi'ña kan,
ra ndia nii kii ke kuëe kusii ini vi ndia,
chi iin takundi'i ichi ke ka'an kuachi va
ndia, ra niña chiñu ña kuni mii va ndia
ke xa ndia, ra tiaa ni tu ndichi xa ka'an
va ndia, ra tiaa ni va'a tu xa ka'an ndia
xa'a yuvi va, xa'a ña kuni ndia ndaki'in
ndia ña'a iyoo nuu na ña nduu ña ña'a
ndia.

Ndinuni ni na kundikun ndo Tata yo Ndioxi

17 Ndi su ndo'o, ra na kuayü'vi ndo ñani
yo, ra na ndaka'an ndo, chi xa te yachi
kuvi ña ndika'an ndia xachiñu nuu Tata
yo Jesucristo,
18 ña kachi ndia su'va: “Te xa na xaa
kii ña ndi'i xa'a ña yuuvi, ra koo kua'a
ni yuvi na sa siki ña'a ña yii, ra sa tu na
chiñu ña kutoo ni iki kuña na sa va ña”,
kachi ndia.
19 Ra ndia chi'ña tu'un ndia ka'an yu
xa'a xi'in ndo kan, kuvi ndia ndata'vi na
ve'e ñu'u va; ra niña chiñu ña kutoo iki
kuñu va ndia ke xa ndia, ra köo Tachi Yii
Tata yo Ndioxi iyoo xi'in ndia.
20 Ndi su ndo'o ñani yo, ra iin tuun saa
na chindiee ta'an ndo xi'in ta'an va ndo
ña ndinuni ni kundikun ndo tu'un yii ña
kandixa ndo, ra na ka'an ndo xi'in Tata
yo Ndioxi ta ku'va kuni mii Tachi Yii va
ra.
21 Ra na ndaköo ndo ña ndikun ndo
Tata yo Ndioxi, ra ku'vi ni ini xini ndo'o,
ra kondiaa va ra ndo'o; ra na kundiatu
tu ndo ña xaa kii ña kunda'vi ini Tata yo
Jesucristo yoo, ra taxi ra ña kutiaku yo
ndia ndikaa ndiku'un.
22 Ra na kunda'vi ini ndo kuni ndo, yuvi
na kuvita ini ña ndikun na ichi ña ndaa.
23 Ra na chindiee ta'an ndo xi'in
yuvi na kua'an chi ndiaya ña täxi ndo
ku'un na koko na nuu iin ndakundichi
ndakundichi ñu'u xixi ña; ra na kunda'vi
tu ini ndo kuni ndo inka va na, ndi su
xiniñu'u kuenda ni va na sa ndo ña, ra
na kundasi va ndo chiñu yakua ña xa
na.

Na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi

24 Ra na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi,
saa chi ra kan kuvi ra kuu mii ndiee, ra
täxi ra koyo yo, ra iyoo tu ndiee nda'a ra
ña ndaki'in ra yoo ku'un yo xi'in ra nuu
iyoo va ra, ña sakusii ni ra ini yo.
25 Ra na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi,
saa chi indaa ra kan va kuvi Ndioxi,
ra sakaku ra yoo xa'a ña xa Tata yo
Jesucristo. Ra takundi'i ña ka'nu, xi'in ña
to'o, xi'in ndiee, xi'in ndiayu, ra kuenda
mii Tata yo Ndioxi kuvi takundi'i va ña
ndia te yachi, ra saa tu vichin va, iin saa
ndia ndikaa ndiku'un va. Saa koo.

APOCALIPSIS

Ña'a Ndioxi ña xa chituni ra sa ra nuu Jesucristo

1 Ndiña'a Ndioxi takundi'i ña xa chituni
ra sa ra nuu Jesucristo ña va'a na ndataxi
ra yo'o ña nda'a na ndikun sata ra, ra na
kundaa ini na xa'a takundi'i ña sa Ndioxi,
ña xa ninumi ni kuu, ña xa tanii vaxi nuu
na. Ra Jesucristo kuvi ra ti'vi iin tatun ra
ña kixi ra ndatu'un ra xi'in ra Juan, ra xa
chiñu nuu ra.
2 Ra xini ra yo'o takundi'i ña ndika'an
Ndioxi, xi'in ña ndiña'a Jesucristo, ra ña
ndaa ni ke ndatu'un ra xa'a takundi'i ña
xini ra.
3 Ra va'a ni kee yuvi na ka'vi tu'un
Ndioxi, ña yii, ña vaxi nuu tutu yo'o, ra
xini so'o na ña ka'an ña, ra kandixa na
ña, saa chi xa kuyachin ni kii ña kuu ña
ndika'an Ndioxi.

Ti'vi ra Juan tutu ña kua'an nuu uxa ve'e ñu'u ña yoo chi Asia

4 Yu'u, ra Juan, kuvi ra ti'vi tutu yo'o xáá
ña nuu uxa ve'e ñu'u ña iyoo chi Asia: Ra
Iva yo Ndioxi ra iyoo vichin, ra xa iyoo
te yachi, ra kixi kii ña vaxi, ra saa tu uxa
saa Tachi ña iyoo nuu ndu'u ra xa'ndia ra
chiñu, na taxi ña va'a kuta'vi ndo, ra vii
ni na koo ndo.
5 Ra saa tu Iva yo Jesucristo na taxi ra
ña va'a kuta'vi ndo chi ra kan kuvi mii ra
ndinuni ni ndakuiin xa'a ña xa Ndioxi,
ra ra kan kuvi ra nuu va'a ndatiaku nuu
takundi'i na ndixi'i, ra ra kan kuvi tu
ra chee ni ka nuu takundi'i na kuna'nu
xa'ndia chiñu iyoo nuu ña yuvi yo'o va.
Ra na ndasaka'nu ni yo ra chi ku'vi ni
ini ra xini ra yoo, ra ndakatia ra kuachi
yo xi'in nii ra,
6 ra ndasa ra yoo, na ñuu ra ña ka'ndia
ra chiñu nuu yo, ra nduu tu yo sutu na
xachiñu nuu Ndioxi, ra kuu Iva va ra. ¡Ra
na ndasaka'nu ni yo Jesucristo, ra na kusii
ni ini yo chi ra yo'o kuvi ra ka'ndia chiñu
nuu iinii saa ña yuuvi yo'o ndia ndikaa
ndiku'un! Amén.
7 Ra na kundaa ini ndo, chi iin nuu viko
ke ndiko Iva yo Jesucristo kixi ra, ra kuni
takundi'i va yuvi ra, ra ndia na xandiva'a
xi'in va ra kuvi na kuni ña'a, ra takundi'i
na iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra kuaku ni
na, te na kuni na xaa ra, saa chi köo ka
ña kuvi ni'i na sa na. Ra mii ña ndixa ke,
saa ke kuu va. Amén.
8 Ra su'va kachi Tata yo Ndioxi ndika'an
ra: “Yu'u kuvi ra nuu, ra yu'u kuvi ra ndia
nuu ndi'i va; ra yu'u kuvi ra kii xa'a, ra
yu'u kuvi ra ndia kii ndi'i va”, kachi Iva
yo ra kuu mii takundi'i ndiee, ra tiaku
vichin, ra xa iyoo te yachi, ra kixi kii ña
vaxi.

Ndiña'a Jesucristo mii ra nuu ra Juan

9 Yu'u, ra Juan, ra kuvi ñani ndo, ra
ndo'o ini xi'in ndo xa'a ña ndikun yo
Jesucristo; ra nini'i ta'vi tu yu ña kuu yu
ñuu Ndioxi xi'in ndo, ra chindiee ta'an
ra xi'in yu ña va'a tuun ni ndichi yu ta
ku'va iyoo ndo'o. Chi ra kan kuvi ra xa
ña va'a xi'in yo. Ra xa'a ña ndatu'un yu
tu'un Ndioxi, xi'in ña ndakani yu xa'a ña
xa Jesucristo ke tiin na yu'u ra ndixa'an
na ndiaka na yu'u, ndia iku lo'o ña ndikaa
ni'ni nuu tiañu'u ña nani Patmos.
10 Ra saa kuu iin kii yii domingo, ña kuu
kuenda Ndioxi, ra iku lo'o kan, xaa Tachi
Yii Ndioxi ra ndixkoo ña xi'in yu, ra saa
ndiee ka vi tiaku ndika'an iin tachi chi
sata yu, ra iin ta ku'va nda'yu iin itun tu
tivi na, saa kuu, ra ndiee ka vi ndika'an
ña xini so'o yu,
11 ra kachi ña saa xi'in yu:
—Yu'u ku ra nuu, ra yu'u ku ra ndia
nuu ndi'i va, ra yu'u ku ra ndia kii xa'a, ra
yu'u ku tu ra ndia kii ndi'i va. Ra tiaa ña
xíní kun yo'o nuu iin tutu, ra na ti'vi kun
ña ku'un ña nuu uxa ve'e ñu'u ña iyoo
chi Asia: ve'e ñu'u ñuu Éfeso, xi'in ve'e
ñu'u ñuu Esmirna, xi'in ve'e ñu'u ñuu
Pérgamo, xi'in ve'e ñu'u ñuu Tiatira, xi'in
ve'e ñu'u ñuu Sardis, xi'in ve'e ñu'u ñuu
Filadelfia, xi'in ve'e ñu'u ñuu Laodicea
—kachi ña xi'in yu.
12 Ra te ndikokuiin yu ndakoto'ni yu,
yoo ko ka'an xi'in yu, saa ra xini yu uxa
kaa ña oro ña xixi ñù'ù ndita ña,
13 ra tiañu uxa saa kaa ña xixi ñù'ù
kan, xini yu ndichi iin tiaa, ra ta kuni koo
kuvi ra kee nuu Ndioxi saa kuni koo ra,
ra ndixi ra iin tikoto kani, ra ndia nuu
xa'a ra nduxinu ña, ra isuvi iin ñii ña oro
ndika ra.

14 Ra ixi xini ra, ra yaa ka vi ña, iin yaa
káchí ña, iin ta yaa i'va ña koyo, saa yaa
ña; ra tinuu ra, ra iin ta kaa yaa ñù'ù, ña
xíxî, saa kaa ña.
15 Ra xa'a ra, ra ye'e ka vi ña iin ndiakua
ta ye'e iin yuu kaa ña nani bronce, ña
sakan kanata ini yavi xitun, nuu xixi ñu'u,
saa kaa ña, chi ye'e ni ña; ra tachi ra, ra
iin ta ni'i koyo tiakuii iin nami chee, saa
kuu tiaku ka'an ra, chi ndaku ni ka'an ra.
16 Ra ni'i ra uxa kimi chi nda'a kua'a
ra; ra yu'u ra, kanata iin ichi ña ndiko
uvi saa xiyo yu'u, ra nuu ra, ra iin ta ku'va
ye'e ñu'ù te va'a ni nandii, saa ye'e ña.
17 Ra te xini yu ra, saa ra iin nuu ndi'i
xa'a yu kuvi ña, saa ra nduva yu xa'a ra
kua'an va yu; ra saa chindu'u ra nda'a
kua'a ra sata yu, ra ndika'an ra xi'in yu
kachi ra saa:
—Kuayü'vi kun chi yu'u kuvi ra nuu, ra
yu'u kuvi ra ndia nuu ndi'i va,
18 ra yu'u, ra tiaku kuvi ra ka'an xi'in
kun; ra va'a ni ña ndixa ke ndixi'i va
yu, ndi su vichin ra tiaku yu iin ndisaa
kii ndia ndikaa ndiku'un va, amén. Ra
yu'u kuvi ra ni'i yave ña ku ndiayu ña
sandatiaku na ndii.
19 Ra tiaa ña xa xini kun, xi'in ña xíní
kun vichin, xi'in ña kuu kii ña vaxi.
20 Ra na ndatu'un yu xi'in kun vichin,
ra na kundaa ini kun xa'a ña iyoo se'è,
ra ni ke kuni kachi uxa saa kimi ti xini
kun ndee chi nda'a kua'a yu, ra ni ke
kuni kachi tu uxa saa kaa oro ña xixi ñù'ù
nuu xini kun kan: Ra su'va ke kuni kachi
ña: Uxa saa kimi kan kuvi uxa na tatun
Ndioxi na ndiso chiñu xi'in uxa ve'e ñu'u,
ra uxa saa kaa oro ña xixi ñu'u nuu kan
kuvi uxa ve'e ñu'u va tu; ra ña yo'o va ke
kuni kachi ña —kachi ra xi'in yu.

2

Tutu ña kua'an nda'a ve'e ñu'u ñuu Éfeso

1 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in yu kachi
ra saa:
Tiaa tutu ña ku'un nuu ra tatun Ndioxi
ra ndiso chiñu xi'in ve'e ñu'u ñuu Éfeso,
ra su'va ke kachi kun xi'in ra: "Ra ni'i
uxa kimi chi nda'a kua'a, ra xika tiañu
uxa kaa oro ña xixi ñù'ù nuu, kuvi ra
ka'an xi'in kun, ña kachi ra saa:
2 Xíni yu takundi'i va chiñu ña xa
kun, ra kundaa ini yu ña ndaku ni tu
xachiñu va kun, ra iin tutuun va ndikun
kun yu'u, ra kuëe ndiko ini kun, ra
kundasi ni tu kun na xa ña vä'a va, ra
ixtondoso kun na ka'an ña kuu na na
ndikaxin Ndioxi xachiñu nuu ra, ndi su
süvi na, chi na maña va kuvi na.
3 Ra kundaa ini tu yu ña iin tutuun va
ndikun kun yu'u, ra kuëe ndiko ini kun,
ra nii ndo'o ni va kun xa'a ña ndikun kun
yu'u, ndi su kuëe kuvita ini kun.
4 Ndi su iyoo va iin ña xa kun ra kindöo
ini yu xi'in ña, chi ta kii xa'a, ra ndinuni
ni va ku'vi ini kun xini kun yu'u, ndi su
vichin, ra xä ka kun saa.
5 Xa'a ña kan ke na ndaka'an kun
ndixaa ndixiyo kun te yachi, ra na
nandiko tuku ini kun nuu Ndioxi, ra
ndaki'in tuku kun sa kun chiñu ña xa kun
te yachi. Chi tu na nandïko ini kun, saa
ra xaa yu ni'i yu yo'o ra sakutia'a yu kaa
kun ña xixi ñù'ù nuu, nuu ndichi ña.
6 Ndi su kindoo va tu ini yu iin ña xa
kun, saa chi kundasi va kun chiñu ña xa
na ndikun ichi ra Nicolás, ra ña yo'o kuvi
ña va'a ña xa kun, saa chi kundasi ni tu
yu'u va chiñu ña xa na kan.
7 Ra na ve'e ñu'u, na xíni so'o ña ka'an
Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ra na tiaa ka so'o
va na. Chi na kuchuun sakanaa nuu ña
vä'a, ra taxi yu kaxin na kui'i ña kuun
nda'a itun tu taxi ña kutiaku na ndia
ndixaa kii ndia ndixaa tiempo, itun kui'i
tu ndichi nuu ñu'ú Ndioxi."

Tutu ña kua'an nda'a ve'e ñu'u ñuu Esmirna

8 'Ra vichin tiaa tu tutu ña ku'un nuu
ra tatun Ndioxi ra ndiso chiñu xi'in ve'e
ñu'u ñuu Esmirna, ra su'va ke kachi kun
xi'in ra: "Yu'u kuvi ra nuu, ra yu'u kuvi ra
ndia nuu ndi'i va, ra yu'u kuvi ra ndixi'i,
ra ndatiaku va yu, ra suvi yu'u kuvi ra
ka'an xi'in kun vichin va:
9 Ra xíni yu takundi'i va chiñu ña xa
kun, ra kundaa tu ini yu ña ndo'o ni va
ini kun, ra tixu'vi ni kun; ra kundaa tu
ini yu ña nda'vi ni ndo'o va kun, ndi su
nuu Ndioxi ra ra kuika va kuvi kun, ra
kundaa tu ini yu ña kaña'a ni na, na ka'an
ku judío xa'a va kun, ndi su süvi ndixa
judío kuvi na, chi na ndikun ti ndiva'a va
kuvi na.

10 Ndi kuayü'vi kun nuu tundo'o ña
vaxi nuu kun, chi ndukuiin timia'a ra
kotondoso ri ndo'o, ra tiin ri sava ndo ra
taan ri ndo'o ve'e kàà, ra ndia uxi va kii
sando'o ri ndo'o. Ndi su yo'o, ra ndaku
ni na koo ini kun ra nii na kuvi va kun,
ndi nandïko ini kun. Saa ra yu'u taxi ña
kutiaku kun ndia ndixaa kii ndia ndixaa
tiempo va.
11 Ra na ve'e ñu'u, na xíni so'o ña ka'an
Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ra na tiaa ka so'o
va na. Chi na kuchuun sakanaa nuu ña
vä'a, ra ndö'o ka na tundo'o ña vaxi chi
ndaküvi uvi ka na."

Tutu ña kua'an nda'a ve'e ñu'u ñuu Pérgamo

12 'Ra vichin tiaa tu tutu ña ku'un nuu
ra tatun Ndioxi ra ndiso chiñu xi'in ve'e
ñu'u ñuu Pérgamo, ra su'va ke kachi kun
xi'in ra: "Ra □ni'i ichi ña ndikó uvi saa
xiyo yu'u, kuvi ra kachi saa:
13 Xíni ndi'i va yu chiñu ña xa kun, ra
kundaa tu ini yu ña iyoo kun nuu iyoo ti
ndiva'a xa'ndia ri chiñu va, ra suvi mii
ñuu ñaa ke xa'ni tu na ra Antipas, ra
ndixa xachiñu nuu yu, ra nii saa va, ndi
kuëe ndiko ini kun, ña ndikun kun yu'u.
14 Ndi su iyoo va lo'o ña vä'a kuni yu
xini yu yo'o xi'in; saa chi iyoo ka va na
ndikun ichi ña saña'a ra Balaam xi'in
kun, chi ra kan kuvi ra taxi xini ra Balac
ña sanda'vi ra na ñuu Israel, ña na kaxi
na ña'a ña □soko na nuu ndioxi ña kuu
yuu xi'in ña kuu itun, ra sakua'a tu ra na
ña kaka sii na ña yuuvi ña kua'a ni na
koo tani na.
15 Ra iyoo tu na □ndikun ichi ña □saña'a
na ndikun ichi ra Nicolás va xi'in kun, ra
□kundasi ni va yu ña ñaa.
16 Xa'a ña kan ke na nandiko ini kun,
chi tu köo, ra kama ni va xaa yu kata'an
yu xi'in na, xi'in ichi ña kanata yu'u yu.
17 Ra na ve'e ñu'u, na xíni so'o ña ka'an
Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ra na tiaa ka so'o
va na, chi na kuchuun sakanaa nuu ña
vä'a ra taxi yu ixtava'a ña kée ndivi ña
iyoo nuu se'è kuxi na, ra taxi tu yu iin
yuu yaa lo'o va nda'a na, ra nuu yuu lo'o
kan kundu'u iin kivi na, ña xaa, ra kivi
na ña xaa yo'o, ra ndia nii yuvi xïni ña,
chi takua mii na ndaki'in va ña kuvi na
kundaa ini xi'in ña."

Tutu ña kua'an nda'a ve'e ñu'u ñuu Tiatira

18 'Ra vichin tiaa tu tutu ña ku'un nuu
ra tatun Ndioxi ra ndiso chiñu xi'in ve'e
ñu'u ñuu Tiatira. Ra su'va ke kachi kun
xi'in ra: "Ra kuu Se'e Ndioxi, ra ku tinuu
mii yáa ñù'ù, ra ye'e ni xa'a, iin ta ku'va
ye'e yuu kaa ña nani bronce, ña taxa ni,
kuvi ra kachi su'va:
19 Xíni ndi'i va yu chiñu ña xa kun, ra
xíni tu yu ña ku'vi ni ini kun xini kun
yu'u, ra ndiaa ni ini kun yu'u, ra kandixa
ni kun yu'u, ra chindiee ta'an kun xi'in
na ta'an kun, ra iin tuun saa ndikun va
kun yu'u, ra kua'a ni ka va chiñu □xa kun
vichin nuu ña xa kun te yachi, te sakan
xa'a kun.
20 Ndi su iyoo va lo'o ña vä'a kuni yu
xini yu yo'o xi'in. Saa chi □taxi kun
ndiayu nda'a ña'a ña nani Jezabel ña
sanda'vi ña na ndikun yu'u ña kaka sii
na ña yuuvi ra kua'a ni koo tani na, ra
sanda'vi tu ña na ña kaxi na ña'a ña soko
yuvi nuu ndioxi, ña kuu yuu xi'in itun va.
Ra iin xá ka'an ndoso ña tu'un yu, ndi su
ña maña va kuvi ña.
21 Ra xa taxi ni va yu tiempo nda'a ña,
ña na nandiko ini ña, ra ndakoo ña chiñu
yakua ña xa ña, ndi su xïin ña nandiko ini
ña.
22 Ña kan ke vichin ra ndakandu'u ña
nuu ixto xi'in kue'e sa yu. Ra chee ni
tundo'o taxi yu nda'a na kí'vi xi'in ña, tu
na nandïko ini na xa'a chiñu yakua ña xa
na.
23 Ra ka'ni ndi'i yu na kuvi se'e ña; ra
saa ke kundaa ini takundi'i na ve'e ñu'u
ña yu'u kuvi ra kundaa ini xa'a takundi'i
ña ndikaa xini na, xi'in ña ndikaa nima
na. Ra ta ku'va iyoo chiñu ña □xa ndo
saa ke koo tu ya'vi va ndo.
24 Ra ka'an tu yu xi'in ndo'o, na sava,
na ndee ñuu Tiatira, na kuëe ndikun ichi
ña'a yo'o, ra nii kundäa ini tu ndo xa'a ña
ka'an na yo'o va, ña kuu kuenda timia'a,
ña iyoo se'é. Ra nii köo ka tu inka ña
nduku yu nuu va ndo
25 chi ña □kuni yu ke ná taxi va'a ndo
ña xa iyoo nuu va ndo, ra xa ta □xa ndo
ke, na sa va ndo, ndia te na xaa kii ña
nandiko yu xaa yu.
26 Ra na kuchuun sakanaa nuu ña vä'a,
ra sa na ña ka'an yu xi'in na ndia kii ndi'i,

ra na kan kuvi na taxi yu ndiayu nda'a
ña ka'ndia na chiñu nuu takundi'i ñuu ña
iyoo nuu ña yuuvi yo'o,
27 ra kuiso chiñu na xi'in ñuu na'nu
yo'o, ra ndaku ni ka'ndia na chiñu nuu
ña, ndia ta ku'va xa iin tiaa ra ni'i iin itun
kaa, ra sakuachi vali ra kisi ñu'u xi'in nu,
ra ku'va saa ke sa tu na yo'o va. Ra iin ta
ku'va taxi Tata yu ndiayu nda'a yu, ra iin
saa ke taxi tu yu'u ña nda'a na yo'o va.
28 Ra taxi tu yu kimi tuvi va nda'a na.
29 Ra na ve'e ñu'u, na ꞌxini so'o ña
ka'an Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ra na tiaa
ka so'o va na."

3

Tutu ña kua'an nda'a ve'e ñu'u ñuu Sardis

1 'Ra vichin tiaa tu tutu ña ku'un nuu ra
tatun Ndioxi ra ndiso chiñu xi'in ve'e ñu'u
ñuu Sardis, ra su'va ke kachi kun xi'in ra:
"Ra ni'i uxa tachi Ndioxi, xi'in uxa kimi
kuvi ra kachi su'va: Yu'u ra ꞌxíni̱ ndi'i va
yu chiñu ña xa kun, ra kundaa tu ini yu
ña ka'an na ña tiaku va kun, ndi su ña
ndixa ra ra ndii̱ va kuvi kun.
2 Ra vichin na ndoto kun ra ki'in kun
kuenda xi'in ña salo'o iyoo nuu kun, saa
chi xa ninumi ni va ndi'i xa'a ña, chi
chiñu ña xá kun nuu Ndioxi ra kuëe
ndaku iyoo ña.
3 Ña kan ke na ndaka'an kun xa'a ña
sakua'a kun te yachi, xi'in ña xini so'o
kun, ra na kandixa kun ña, ra na nandiko
ini kun xa'a kuachi kun, chi tu na kundïto
kun, saa ra, iin kama va xaa yu nuu kun,
ra nii kundäa ini vi kun ndia hora ke xaa
yu, chi ta ꞌxa iin ra kui'na va ke sa yu.
4 Ndi su ñuu Sardis ñaa, ra iyoo va lo'o
yuvi na täan sayakua tikoto ña ndixi na,
ra na ñaa kuvi na kuu mii ndiayu ña
kundixi na tikoto ña yaa, ra kita'an na
kaka na xi'in yu, ra ña yo'o ke ni'i ta'vi
na kuu ya'vi va na.
5 Ra na kuchuun sakanaa nuu ña vä'a
kuvi na kundixi tikoto ña yaa, ra ndakätia
yu kivi na nuu tutu, nuu ndoso kivi na, na
kutiaku ndia ndixaa kii, ra ndakuiin tu yu
xa'a na nuu Iva yu xi'in nuu na tatun va
ra.
6 Na ve'e ñu'u, na xini so'o ña ka'an
Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ra na tiaa ka so'o
va na."

Tutu ña kua'an ndaa ve'e ñu'u ñuu Filadelfia

7 'Ra vichin tiaa tu tutu ña ku'un nuu ra
tatun Ndioxi ra ndiso chiñu xi'in ve'e ñu'u
ñuu Filadelfia, ra su'va ke kachi kun xi'in
ra: "Ra Yii, ra Ndixa, ra ni'i yave ña kuu
mii ndiee ta ku'va ndixiyo ra rey David,
ra ꞌndakuña ye'e ra ndia nii na kuchüun
ndasi ña; ra ꞌndasi ye'e, ra ndia nii tu na
kuchüun ndakuña va ña, kuvi ra kachi
su'va:
8 ꞌXíni̱ ndi'i va yu chiñu ña xa kun, ra
koto'ni vichin chi xa ndakuña yu iin ye'e
nuu kun, ra ndia nii na kuchüun ndakasi
ña, ra va'a ni lo'o ni va kuvi ndiee kun,
ndi su kandixa va kun tu'un yu, ra ndia
nii tu ichi täan tise'e tu'un kun xa'a va yu.
9 Ra vichin ná kundaa ini kun xa'a na
ndikun ti ndiva'a, na ka'an kuu judío, ra
süvi na chi na xava'a ini va kuvi na; ra
vichin sanduu yachin yu na nuu kun, ra
ndiakua ndakusiti na nuu kun sa yu. Ra
saa ke kundaa ini na ña ndixa ke ku'vi ni
va ini yu xini yu yo'o.
10 Ra xa'a ña kandixa ni kun tu'un yu,
ña kuëe ndiko ini kun ke kondiaa tu yu'u
va yo'o nuu tundo'o, ña vaxi nuu iinii saa
ña yuuvi yo'o, ña kotondoso ña takundi'i
na ndiee ni ini.
11 Ra na kundaa ini kun chi kama ni va
ndiko yu xaa tuku yu, ra ná kandixa ni ka
va kun yu'u, ra xa ta ku'va ꞌxa kun ke, ná
sa va kun, ra saa ke ndia nii na kuchüun
ndaki'in ña va'a ña ni̱'i̱ kun ku̱'u̱n kun
nuu Ndioxi.
12 Ra na kuchuun sakanaa nuu ña vä'a,
ra ndasa yu na si'in ve'e ñu'u Tata yu
Ndioxi, ra ndia nii ka kii kutiä'a na ikan,
ra tiaa yu kivi Tata yu Ndioxi sata na,
ra kundu'u tu kivi ñuu va ra sata ná,
ñuu xaa, ña nani Jerusalén, ña kee chi
ndivi nuu iyoo Ndioxi ra nduxinu ña; ra
kundu'u tu kivi yu'u, ña xaa va, sata na.
13 Ra na ve'e ñu'u, na xini so'o ña ka'an
Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ra ná tiaa ka so'o
va na."

Tutu ña kua'an nda'a ve'e ñu'u ñuu Laodicea

14 'Ra vichin tiaa tu tutu ña ku'un nuu
ra tatun Ndioxi, ra ndiso chiñu xi'in ve'e
ñu'u ñuu Laodicea ra su'va ke kachi kun
xi'in ra: "Ra ka'an ña saa ke koo va'a,
ra ndinuni ni ndixa ꞌndakuiin xa'a ña xa

Ndioxi, ra ndaa, ra xa'a chituni ña yuuvi
yo'o xi'in Ndioxi kuvi ra, kachi su'va:
15 ⌧Xíni̱ ndi'i va yu chiñu ña ⌧xa kun,
chi nii süvi ra vi̱xìn kuvi kun, ra nii süvi
tu ra i'ni kuvi kun. Ra va'a ni ka va tu, tu
ra vi̱xìn va'a ndixíyo kun, a ra i'ni va'a va
tu ndixíyo kun.
16 Ndi su yo'o, ra takua ra vi̱xi̱n yaa va
kuvi kun, ra xa'a ña yo'o va ke nduxan yu
yo'o, sa chi nii süvi ra vi̱xìn kuvi kun, ra
nii süvi tu ra i'ni kuvi kun.
17 Ra ka'an kun kachi kun saa: Kuika ni
yu, ra tiaa ni kua'a kuvi ña'a yu, ra ndia
nii ña kumäni nuu yu, ⌧kachi kun, ndi su
kundäa ini kun ña kuu kun ra ndi'i xa'a,
ra köo ka ña va'a nuu, ra kunda'vi kuvi,
ra kuaa, ra iin saa kaa yala xika va kuvi
kun.
18 Ña kan ke ⌧taxi yu xini kun vichin,
ra nuu yu'u ke na sata kun yuu oro ña
ndinuu ndiya'a nuu xixi ñu'u, ra saa ke na
kuu kun ra kuika ndixa, ra nuu yu'u ke,
na sata kun tikoto yaa ña kundixi kun, ña
va'a na kukä'an ka nuu kun ña xika yala
kun, ra ná chikaa kun ndutia ra kée nuu
na nuu kun, ra va'a na ndakoto'ni kaxi
kun.
19 Chi yu'u, ra ndukue'e va yu xi'in na
ku'vi ini yu xini yu, ra satixu'vi va tu yu
na, ña va'a na ndundaku chiñu ña ⌧xa
na; ra na ndachikaa kun ndiee, ra na
ndandiko ini kun nuu Ndioxi.
20 Ra koto'ni vichin, chi ye'e va ndichi
yu ra kana yu, ra tu ndia na xini so'o tachi
yu, ra ndakuña na ye'e nuu yu, ra ki'vi yu
ve'e na, ra kuxini yu xi'in na, ra na kan
kuxi tu xi'in yu'u va.
21 Ra na kuchuun sakanaa nuu ña vä'a,
ra taxi yu kundee na xi'in yu nuu ndu'u
yu xa'ndia yu chiñu, ta ku'va xa̱ yu ña
xakanaa yu nuu ña vä'a, ra ni̱ni'i yu
ndakundu'u yu xi'in Iva yu nuu xa'ndia
ra chiñu.
22 Ra na ve'e ñu'u na xini so'o ña ka'an
Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ra na tiaa ka so'o
va na.”

4

⌧Ndasaka'nu na Ndioxi chi ndivi

1 Te ndi'i yo'o, saa saku'un nuu yu
ndakoto'ni yu ra xini yu iin ye'e chi ndivi,
ra nuña ña, ra xini so'o yu ña ndika'an
suvi mii tachi ña xa ndika'an xi'in yu ta
yachi, ña ndiee ni ka'an, ta ku'va nda'yu
iin itun tu tivi na, ra ndika'an ña xi'in yu
kachi ña saa:
—Ndaa yo'o ra ña'a yu ña kuu nuu kun
—kachi ña xi'in yu.
2 Saa ra ndikun nduxinu va Tachi Yii
sata yu, ra xini yu ndivi ra íin iin tiayu
ka'nu tu ndu'u na chiñu, ra ndu'u iin yuvi
nuu tiayu kan.
3 Ra iin ta ku'va ye'e yuu ña nduvi ni ña
nani jaspe, a ña nani cornalina, saa kaa
ra ndu'u nuu tiayu kan, ra iin xinunduu
chilanki tiayu tu ndu'u ra, ra iin ye'e kuii
⌧taxa su'va ña, ra iin ta ku'va ye'e yuu ña
nduvi ni ña nani esmeralda, saa ye'e ña.
4 Ra suvi mii nuu íin tiayu ka'nu kan
xinunduu ka inka oko kumi tiayu ndita
nu, ra xini yu oko kumi ndia xikua'a
ra ⌧ndixi ndia tikoto yaa, ra ⌧ñu'u ndia
corona ña oro ndee ndia nuu tiayu kan.
5 Ra nuu íin tiayu ka'nu kan ra iin
xikuiin taxa, ra iin ka'ndi kuu, ra iin nini'i
kuu nda'yu taxa, ra ⌧ndita uxa ñù'ù ña
⌧tuun nuu ndita tiayu kan; ra uxa saa
ñu'u kan kuvi uxa Tachi ña kuu kuenda
Ndioxi.
6 Ra suvi mii nuu íin tiayu ka'nu kan
ndikaa iin ña'a ña ye'e ni ra taxa ka vi
ña, ra iin ta kaa tiañu'u ka'nu, saa kaa
ra. Ra xini yu kumi ña tiaku ra ⌧ndita ña
ma'ñu nuu ndichi tiayu ka'nu kan, ra iin
xinunduu ña tiayu kan. Ra tiaa ni kua'a
kuvi nduchi nuu ña chi iyoo ña chi nuu
ña, ra iyoo tu ña chi sata va ña.
7 Ra ña nuu, ra iin takaa kuvi iin
ndika'a, saa kaa ña; ra ña uvi, ra iin takaa
kuvi sindiki, saa kaa ña; ra ña uni, ra iin
takaa kuvi nuu iin tiaa, saa kaa ña; ra ña
kumi, ra iin ta kaa ku vi iin tasu ti ndachi
saa kaa ña.
8 Ra kumi saa ña tiaku kan, ra iyoo ìñu̱
ndixin ta mitu'un, ta mitu'un ña, ra tiaa
ni kua'a kuvi nduchi nuu ña chi iyoo ña
chi sata ndixin ña, ra iyoo tu ña chi tixi
ndixin va ña; ra nii xikutüvi ña ña ka'an
ña, chi iin ñuu ka'ñu va ka'an ña kachi
ña saa:
¡Ra Yii, Ra Yii, Ra Yii kuvi Tata yo Ndioxi
ra kuu mii takundi'i ndiee,
Ra xa iyoo te yachi, Ra iyoo vichin,
Ra kixi kii ña vaxi!,
kachi ña.

9 Ra nani saa kuu ña tiaku kan
ndasaka'nu ña Ndioxi, ra ndu'u nuu
tiayu ka'nu kan, ra xato'o ka vi ña ra, ra
ndataxi ni ña tixa'vi nda'a ra, ra tiaku
iin ndisaa kii iin ndisaa tiempo.
10 Ra oko kumi saa na xikua'a kan, ra
ndakusiti na nuu ra ndu'u nuu tiayu
ka'nu kan, ra ndasaka'nu ni na ra, chi ra
kan kuvi ra tiaku iin ndisaa kii iin ndisaa
tiempo, ra koni'i na corona ña ñu'u na,
ra chindee na ña nuu ñu'ú nuu íin tiayu
ka'nu kan, ra ka'an na kachi na saa:
11 Tata, yo'o kuvi Ndioxi ndi,
ra kuu mii kun ndiayu ña ndasaka'nu
ndi yo'o,
ra kañu'u ndi yo'o,
chi yo'o kuvi ra kuu mii ndiee,
ra yo'o kuvi ra xava'a takundi'i va ña'a
ña iyoo,
ra ndiayu yo'o ke iyoo va ña,
chi yo'o ku ra xava'a va ña,
kachi na xikua'a kan.

5

Iin tutu ña isuvi xi'in iin ndikachi lo'o

1 Ra xini yu, ra ra ndu'u nuu tiayu
ka'nu kan, ra chi nda'a kua'a ra ke ni'i
ra iin tutu ña isuvi, ra uvi saa xiyo nuu
ña ke ndika'yu tu'un, ra nu'ni ndoso toko
ña, ra iyoo uxa ku'va ña kuu tuni ña, ña
nani sello.
2 Ra xini yu iin ra tatun Ndioxi, ra
ndaku ni, ra ndiee ka vi ndika'an ra kachi
ra saa:
—¿Yoo kuvi na yii, na nini'i ta'vi, ña
ndaxí na tuni ña nu'ni toko tutu yo'o, ra
ndakani na ña? —kachi ra.
3 Ndi su ndia nii na köo, nii ndivi, ra
nii nuu ñu'u, ra nii chi tixi ñu'u köo na
kuchuun ndakani tutu kan, ña ka'vi na
ña.
4 Ra xaku ni yu, saa chi ndia nii na
köo nindakoyo ña ndakani na tutu kan ña
ka'vi na ña.
5 Ra saa ndika'an iin ra xikua'a kan xi'in
yu kachi ra saa:
—Xäku ni kun chi ra kuu iin ndika'a ra
ku kuenda ra Judá, ra kuu ndise'e ra Rey
David, ra kan kuvi ra xakanaa, ra iyoo ichi
ra ña ndakani ra tutu yo'o, ra ndaxí ra
uxa saa tuni ña kuu sello ña —*kachi ra
xi'in yu.
6 Ra saa ndakoto'ni yu ra xini yu tiañu
tiayu ka'nu kan, xi'in tiañu kumi saa ña
tiaku kan, xi'in tiañu na xikua'a kan, ra
xini yu ndichi iin ndikachi lo'o, ra takaa
ri xa'ni na ndisoko na, saa kaa ri; ra iyoo
uxa ndiki ri, ra iyoo tu uxa tinuu va ri;
ra uxa saa tinuu ri yo'o kuvi uxa tachi ña
kuu kuenda Ndioxi ña ti'vi ra vaxi iinii
saa kuvi ña yuuvi yo'o.
7 Ra saa ndixaa ra kuu ndikachi lo'o kan
nuu ra ndu'u tiayu ka'nu kan, ra ki'in ra
tutu ña tiin ra chi nda'a kua'a ra.
8 Ra te ndaki'in ra tutu kan, saa ra
ndikun ndakusiti kumi saa ña tiaku kan
xi'in oko kumi saa na xikua'a kan nuu ra
kuu ndikachi lo'o kan, ra ni'i takundi'i
na arpa xi'in xikoo vali ña oro, ra iin chitu
ndaa ña xi'in xuxa va'a; ra xuxa va'a kan
ke kuu tu'un ña ka'an na yii na ndikun
ichi Ndioxi xi'in ra.
9 Ra xita na iin yaa yii, ña xaa, nuu ra
kuu ndikachi lo'o kan, kachi na saa:
Yo'o kuvi ra iyoo ichi ña ndaki'in kun tutu
yo'o,
ra ndaxi kun tuni ña kuu sello ña nu'ni
ña;
chi yo'o kuvi ra xa'ni na, ña ndisoko na
yo'o,
ra xi'in nii kun ke sakaku kun
takundi'i nuu yuvi,
xi'in na ka'an ndia ndia ka nuu tu'un,
xi'in takundi'i ñuu vali,
xi'in takundi'i ñuu na'nu ña iyoo nuu ña
yuuvi yo'o.
10 Ra ndasa kun na rey xi'in sutu nuu Iva
yo Ndioxi
ra ka'ndia na chiñu nuu ña yuuvi yo'o kii
ña vaxi
kachi na xita na.
11 Ra saa ndakoto'ni yu ra xini so'o yu
tachi na tatun Ndioxi, ra kuaa ka vi kuvi
na, ra nii köo kundiee ka'vi ña'a, ra iin
xinunduu na nuu íin tiayu ka'nu, nuu xa
ndita kumi ña tiaku kan xi'in na xikua'a
na oko kumi kan.
12 Ra ndiee ka vi ka'an na kachi na saa:
Ra kuu ndikachi lo'o, ra ndo'o ni, ra
ndisoko na ra
Ra ra kan kuvi ra ku mii ndiayu nini'i ta'vi
ña ndaki'in ra ndiee
xi'in ña kuika, xi'in ña ndichi, xi'in ña
ndaku,
xi'in ña to'o, xi'in ña ka'nu, xi'in ña
kañu'u na ra,

kachi na.
13 Ra xini tu so'o yu ña ka'an takundi'i
ña'a ña xava'a Ndioxi ña ndee ndivi, xi'in
ña ndee nuu ñu'u, xi'in ña iyoo chi tixi
ñu'u, xi'in ña ñu'u ini tiañu'u, ra kachi
ña saa:
Na ndasaka'nu yo ra ndu'u nuu tiayu
ka'nu
xi'in ra kuu ndikachi lo'o
saa chin kuenda ndia kan va kuvi ña to'o,
ña ka'nu, xi'in ña ku ndiee
ndia ndikaa ndiku'un,
kachi ña.
14 Ra saa ndika'an kumi saa ña tiaku
kan kachi ña saa:
—¡Ndixa, saa ke iyoo va ña! —kachi ña.
Ra ndakusiti tu oko kumi saa ndia
xikua'a kan va, ra ndasaka'nu ni na ra
tiaku ndiaa ndikaa ndiku'un.

6

Ndaxi ndikachi lo'o ïñu sello

1 Ra te xini yu ndaxi ra kuu ndikachi
lo'o kan tuni ña nuu, saa ra xini so'o
yu ndika'an iin ña tiaku, ña nuu, ra iin
ta ku'va kuu ta nda'yu savi saa kuu, ra
kachi ña saa:
—¡Na'a, ra kuni kun! —*kachi ña.
2 Ra saa kuyachin yu ra xini yu kanata
iin kuayu yaa, ra xini yu yoso iin tiaa ri,
ra ni'i ra iin itun tu kini ra, ra ndaki'in
ra iin ña'a ña kù'ùn ra, ña nani corona, ra
kanata ra ña xakanaa ra, ra xa iyoo nduvi
ra ña sakanaa ka ra.
3 Ra te ndaxi ra kuu ndikachi lo'o kan
tuni ña uvi, ra saa xini so'o yu ndika'an
ña tiaku ña uvi, kachi ña saa:
—¡Na'a ra kuni kun! —kachi ña.
4 Ra saa kuyachin yu ra xini yu kanata
inka tuku kuayu, ri kua'a ñù'ù, ra xini
yu yoso iin tiaa ri, ra ndaki'in ra ndiee
ña sandi'i ra xa'a ña va'a ña iyoo xiin na
yuvi, ra na xa'a na ka'ni ta'an ndi'i na, ra
ndaki'in tu ra iin ichi chee va.
5 Ra te ndaxi ra kuu ndikachi lo'o kan
tuni ña uni, ra saa xini so'o yu ndika'an
ña tiaku ña uni, kachi ña saa:
—¡Na'a ra kuni kun! —kachi ña.
Ra saa kuyachin yu ra xini yu iin kuayu
ndiaa, ra yoso iin tiaa ri, ra ni'i ra iin
kàà ña káta ña'a.
6 Ra saa xini so'o yu ndika'an iin tachi
tiañu kumi saa ña tiaku kan kachi ña
saa:
—Iin litro lo'o nuni trigo, a iin maquila
cebada ke koo ya'vi na iin kii nduvi; ndi
su na ndï'i xa'a aceite xi'in vino chi na koo
va ra kan —kachi ña.
7 Ra te ndaxi ra kuu ndikachi lo'o kan
tuni ña kumi, ra saa xini so'o yu ndika'an
ña tiaku ña kumi, kachi ña saa:
—¡Na'a ra kuni kun! —*kachi ña.
8 Ra saa kuyachin yu ra xini yu iin
kuayu, ri kuáán ndìì, ra yoso iin tiaa ri, ra
ra xa'ni ke nani ra, ra sata ra yo'o ndikun
ña ndìì ra ndaki'in ra ndiee ña sandi'i ra
xa'a iin ta'vi ña yuuvi yo'o ra kuvi kua'a
ni yuvi sa ra xi'in kuachi, xi'in soko, xi'in
kue'e, ra ndia kiti kue'e, ri iyoo iku va
kuvi ri ndakoyo ña sandi'i ri xa'a na sa
ra.
9 Ra te ndaxi ra kuu ndikachi lo'o kan
tuni ña u'un, ra saa xini yu tixi altar yii, ra
ndee yuvi na ndixi'i xa'a tu'un Ndioxi, na
tuun ni xindikun ichi ra, ra kuëe nindiko
ini na.
10 Ra ndiee ka vi ka'an na kachi na
saa:
—Tata Ndioxi, Ra Yii, Ra Ndixa, ¿ama vi
ke sandaku kun kuachi xi'in na iyoo nuu
ña yuuvi, ra sando'o kun na xa'a ña xa'ni
na ndu'u? —kachi na.
11 Ra saa taxi Ndioxi tikoto yaa
ndakundixi na, ra ndika'an ra xi'in na
ña na ndakindiee ka na salo'o tiempo, chi
iyoo ka va na ta'an na, na kumani ka kuvi
ta ku'va ndo'o na yo'o xa'a ña ndikun na
ichi Ndioxi.
12 Ra te ndaxi ra kuu ndikachi lo'o kan
tuni ña ïñu, ra saa xini yu ña ndiee ka vi
nditaan, ra ñu'ù kaa, ra iin nundiaa níí
ña, iin ta ku'va kaa iin tikoto ndiaa, saa
nduu ña, ra yoo, ra iin ndukua'a níí tu ri
kan va, iin ta ku'va íin nii saa nduu ri.
13 Ra ndikoyo kimi, ri ndee nuu ndivi
kaa nuu ñu'ú, ta ku'va ndo'o koxi ta
koyo ri, ta ndiee ni kani tachi, nda'a
itun koxi.
14 Ra ndivi kaa, ra iin ta xa tutu ña
ndatuvi, iin saa xa ña ndatuvi ña, ña
ndi'i xa'a ña; ra takundi'i iku na'nu xi'in
xiki vali ña ñú'u ni'ni tiañu tiañu'u, ra iin
ndanama yaa ña nuu ndita ña.
15 Ra na kuu rey nuu ña yuuvi yo'o,
xi'in na kuna'nu, xi'in na kuika, xi'in na

kuna'nu nuu na soldado, xi'in na iyoo ni ndiee nda'a xi'in takundi'i na xachiñu tatu, xi'in takundi'i na xika ndika, ra tise'e ndi'i va na yavi yu'u kava, xi'in tiañu kava na'nu.
16 Ra ka'an na xi'in ko'ndo na'nu xi'in yuu na'nu kan ⌧kachi na saa:
—¡Koyo ndo sata ndi ra tise'e ndo ndu'u nuu ra ka'nu, ra ndu'u tiayu ka'nu kaa, xi'in nuu Jesucristo ra kuu ndikachi lo'o, saa chin sáa̱ ni ini ra!
17 Chi vichin ke ⌧ndixaa kii ña taxi Ndioxi tundo'o ka'nu. ¿Ra yoo vi ku na kuchuun kaku nuu ña? —⌧kachi na.

7

Ciento uvi xiko kumi mil kuvi na ndiñani tuni

1 Te ndi'i kuu ña yo'o, ra saa xini yu kumi na ku tatun Ndioxi, ra ⌧ndita na kumi saa tutun ña yuuvi, ña ⌧tiin na tachi, ña na käka ka ña nuu ñu'u, nii nuu tiañu'u, ra nii nda'a itun kuii na käni ka ña.
2 Ra xini tu yu kanata inka ra tatun Ndioxi, chi nuu ⌧kanata ñu'u, ra kuu mii ra tuni Ndioxi ra tiaku, ra ndiee ka vi ndika'an ra xi'in kumi saa na tatun Ndioxi, na xa kuu mii ndiayu ña sando'o na ñu'ú yo'o, ra sa tu tiañu'u va.
3 Ra kachi ra saa xi'in na:
—Sandö'o ña'a ndo ñu'ú, xi'in tiañu'u, ra nii itun kuii, chi ndiakua te na sandi'i yo kani yo tuni tiaan na xa chiñu nuu Ndioxi yo, ra ndia saa ke na kuu tundo'o ñaa —kachi ra.
4 Ra saa xini so'o yu ña ndakoo ndia'vi na ndiñani tuni kan ra iin ciento uvi xiko kumi mil yuvi kuvi na; ra na yo'o kuvi na kuu ndise'e na ñuu Israel.
5 Ra yo'o ke ndakoo ndia'vi ta uxi uvi mil ta uxi uvi mil na ndiñani tuni: Ra na kuu ndise'e ra Judá ra uxi uvi mil kuvi na ndiñani tuni; ra na kuu ndise'e tu ra Rubén ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani tuni; ra na kuu ndise'e ra Gad, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani tuni;
6 Ra na kuu ndise'e ra Aser, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani tuni; ra na kuu ndise'e ra Neftalí, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani tuni; ra na kuu ndise'e ra Manasés, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani tuni;
7 Ra na kuu ndise'e ra Simeón, ra uxi uvi mil kuvi tu na kan va ndiñani tuni; ra na kuu ndise'e tu ra Leví, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani tuni; ra na kuu ndise'e ra Isacar, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani tuni;
8 Ra na kuu ndise'e ra Zabulón, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani tuni; ra na kuu ndise'e ra José, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani tuni; ra na kuu ndise'e tu ra Benjamín, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani tuni.

Kua'a ni kuvi yuvi na ndixi tikoto yaa

9 Te ndi'i kuu ña yo'o, ra saa ndakoto'ni yu, ra xini yu kua'a ni yuvi, ra nii köo kundiee ka'vi na chi kua'a ni kuvi na, ra iin ni kuvi ña yuuvi ke kee na, ra takundi'i nuu yuvi kuvi na, xi'in na kee takundi'i ñuu, xi'in na ka'an ndia ndia ka nuu tu'un, ra ⌧ndita na nuu íin tiayu ka'nu, xi'in nuu íin ra kuu ndikachi lo'o, ra ⌧ndixi na tikoto yaa, ra ⌧ni'i na ñu̱u̱.
10 Ra ndiee ka vi ka'an na kachi na saa:
“Iva yo Ndioxi ra ⌧ndu'u nuu tiayu ka'nu
xi'in ra kuu ndikachi lo'o
kuvi ndia ⌧sakaku yoo”,
⌧kachi na.
11 Ra iin xinunduu takundi'i na tatun Ndioxi ⌧ndita na nuu íin tiayu ka'nu, xi'in nuu ndee na xikua'a, xi'in nuu ndee kumi saa ña tiaku kan, ra ndakusiti na, ra ndiakua nditiandiaa nuu na ndia nuu ñu'u, nuu íin tiayu ka'nu kan, ra ⌧ndasaka'nu ka vi na Ndioxi,
12 ⌧kachi na saa:
¡Saa ke koo va!
Kuenda Ndioxi ke kuu ña va'a, ña ka'nu, ña ndichi,
tu'un to'o ña kuu tixa'vi, xi'in ña to'o ña tiaku ini,
xi'in ña ku ndiee, xi'in ña ndaku.
Ra ña yo'o ku kuenda Ndioxi yo iin ndisaa kii,
iin ndisaa tiempo. Amén,
kachi na ka'an na.
13 Ra saa ndika'an iin ra xikua'a kan xi'in yu kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na ndixi tikoto yaa yo'o, ra ndia mii ke kee na? —*kachi ra xi'in yu.
14 Saa ndakuiin yu kachi yu saa xi'in ra:
—Tata, mii kun kuvi ra kundaa ini va —*kachi yu xi'in ra.
Ra saa ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa:

—Na yo'o kuvi na kee nuu iyoo tundo'o ra ndakatia na tikoto na xi'in nii ra kuu ndikachi lo'o, ra nduyaa ña.

15 Ra xa'a ña kan ke ndita na nuu íin tiayu ka'nu nuu ndu'u Ndioxi vichin, ra ndasaka'nu na ra ini ve'e ñu'u ña íin ndivi, ñuu ka'ñu, ra kondiaa ra na xi'in ndiee ra.

16 Ra küvi ka na soko, ra nii ndächi ka tu ini na tiakuii va, ra nii ñu'ù kaa, ra kä'mi ka ña na, ra ndia nii lo'o ka ka'ni küni na.

17 Saa chi ra kuu ndikachi lo'o ra ndichi ma'ñu tiayu ka'nu kuvi ra ki'in kuenda xi'in na; ra ta koo ndikachi vali saa ke koo na nuu ra, saa chi kundiaka ra na ku'un na xi'in ra nuu ndikaa tiakuii, ra ko'o na, ña kutiaku na iin ndisaa kii. Ra mii Ndioxi va kuvi ra ndaku'va tiakuii nuu na ña xáku na —kachi ra xi'in yu.

8

Ndaxí ra kuu ndikachi lo'o tuni ña uxa

1 Ra te ndaxi ra kuu ndikachi lo'o kan tuni ña uxa, saa ra iin kutaxin yaa va ndivi kaa ku'va iin sava hora.

2 Saa ra xini yu ndita uxa na tatun nuu Ndioxi, ra taxi ra uxa itun tu tivi na nda'a na.

3 Ra saa xaa iin ra tatun Ndioxi, ra xikundichi ra nuu íin altar yii, ra ni'i ra iin kaa ña oro ña ichi'ma, ra taxi Ndioxi kua'a ni ka xuxa va'a nda'a ra, ña chi'ma ra, ra na ndakuta'an ña xi'in tu'un ña ka'an na yii, na ku se'e Ndioxi. Ra saa chindee ra ña ni'i ra nuu altar yii, ña oro, ña ndichi nuu íin tiayu ka'nu kan.

4 Ra i'ma xuxa va'a, ña kee nda'a ra tatun Ndioxi kan, ña ichi'ma ra, ra ndakita'an ña xi'in tu'un ña ka'an na yii xi'in Ndioxi, ra kuandaa ña suvi mii nuu ndu'u Ndioxi va.

5 Ra saa sandakutu ra tatun Ndioxi kan kaa ña ichi'ma ra xi'in ñù'ù ña xixi nuu altar yii, ra sako'ni ra ña nuu ña yuuvi yo'o, ra xa'a iin ka'ndi kuu ra iin nini'i kuu, ra iin xa'a koyo taxa, ra ndiee ka vi nditaan.

Tivi kumi na tatun Ndioxi itun tu nani trompeta

6 Ra saa xa'a ndakoo nduvi uxa saa na tatun Ndioxi, ña tivi na itun tu ni'i na.

7 Ra te tivi ra tatun Ndioxi ra nuu kan itun tu ni'i ra, saa ra ndikun xa'a kuun ni nduu ñí'i xi'in ñù'ù ña ndikavanuu nii xi'in, ra ndixixi ku'va iin ta'vi ñu'u yo'o xi'in itun kuii, xi'in takundi'i iku kuii.

8 Ra te tivi tu ra tatun Ndioxi ra uvi kan itun tu ni'i ra, saa ra ku'va takaa iin iku chee ña xixi, saa kaa ña ndakava, ra ndikita ña ini tiañu'u, ra iin ña'ñu kuvi tiañu'u ra nduu nii xa ña.

9 Ra ndixi'i tu ku'va iin sava kiti ri ñú'u ini tiañu'u, ra ndi'i tu xa'a iin sava itun tu xika nuu tiañu'u va.

10 Saa ra te tivi ra tatun Ndioxi ra uni kan itun tu ni'i ra, ra saa kee iin kimi chee ndivi ndakava ri iin ña'ñu nuu ña yuuvi nuu kana tiakuii, ta kuu nuu kana itia na'nu xi'in nuu kana tiakuii vali; ra iin ndichi ndichi ñù'ù sata ri ña xixi ri.

11 Ra ti Iva ke nani kimi kan, ra iin sava kuvi tiakuii ra nduu iva xa ri, ra tiaa ni kua'a kuvi yuvi ndixi'i xa ra, ña nduu iva ra.

12 Ra saa tivi ra tatun Ndioxi ra kumi kan itun tu ni'i ra, saa ra nini'i kue'e va iin ña'ñu ñu'ù xi'in yoo, ra saa tu kimi va; ra saa tu kii nduvi xi'in ñuú va, ra nindayë'e ka iin sava ká'ñu xi'in ñuú.

13 Ra saa xini yu ndachi iin ra tatun Ndioxi xika ra ma'ñu ndivi, ra ndiee ka vi ka'an ra kachi ra saa:

—Nda'vi ni ndo'o, nda'vi ni ndo'o, nda'vi ni ndo'o, na ndee nuu ñu'ú, te na tivi na tatun Ndioxi, na uni, na kumani ka tivi itun tu ni'i na —kachi ra.

9

Tivi ra tatun Ndioxi ra uun itun tu nii ra

1 Ra te tivi ra tatun Ndioxi ra u'un kan itun tu nii ra, saa ra xini yu kee iin kimi ndivi ra ndakava ri nuu ñu'u, ra taxi Ndioxi yave ña ndakuña yu'u yavi chee ñà'a ña kunu ni nda'a ri.

2 Ra ta ndakuña kimi kan yu'u yavi chee ñà'a ña kunu ni kan, ra saa ndakoyo i'ma yavi kan, ra iin ta íin i'ma ña kee yavi xitun chee, saa íin ña ndakoyo, ra iin kuñaa nuu ñu'ù xa ña, ra saa tu ndivi va.

3 Ra tiañu i'ma kan ndakoyo tika ri na'nu ni, ra iin ndasi níí ri nuu ñu'ú, ra ndaki'in ri ndiee ta ku'va iyoo tisu'ma.

4 Ra saa xa'ndia Ndioxi chiñu nuu ri ña na sandï'i ri xa'a ndia ndia iku kuii ña iyoo nuu ñu'ú, xi'in itia kuii, xi'in itun kuii na'nu, chi takua yuvi na köo tuni

Ndioxi yoso tiaan va kuvi na na sando'o ri.
5 Ra saa taxi tu Ndioxi ndiayu nda'a ri
ña na sando'o ri na yuvi, ra u'un níí yoo
ke sando'o ri na; ndi su na kä'ni ri na. Ra
iin ta ndo'o na ta kani tisu'ma na saa ke
ndo'o na sa ri.
6 Ra kii ña kuu ña yo'o, ra kuni yuvi ña
kuvi na, ndi su küvi na; ra nii na nduku
ni va na ña kuvi na, ndi su kutiaku va na.
Saa chi süvi kii kuvi na ke chi kunu tu mii
va ña xa'ni ndii nuu na.
7 Ra tika kan, ra ta ku'va íin kuayu, ri
xa̱ iyoo nduvi ku'un nuu kuachi, saa íin
ri; ra ñu'u ri iin ña'a ra ta íin corona kàà
ña oro, saa íin ña. Ra nuu ri, ra ta íin kuvi
nuu yuvi, saa íin nuu ri.
8 Ra ixi xini ri, ra ta íin ixi xini na si'i,
saa íin ña; ra nù'ù ri, ra ta íin nù'ù ndika'a
saa íin ña.
9 Ra ña'a ña ndixi ri, ra ta íin kàà ña
ndiee ni, saa íin ña; ra iin nini'i kuu
nda'yu ndixin ri, iin takuu yu'u carro tu
kañu'u kuayu ri kua'an nuu kuachi, saa
kuu yu'u ña.
10 Ra su'ma ri, ra iyoo ìñu̱ nuu ña, ra
ta íin su'ma tisu'ma, saa íin ña; ra iyoo
ndiee ña ña sando'o ña yuvi u'un níí yoo.
11 Ra ra kuu rey ra ̱xa'ndia chiñu nuu
tika kan kuvi ra tatun ra ndikaa yavi chee
ña'a ña kunu ni kan. Ra Abadón ke nani
ra tu'un hebreo, ra tu'un griego ke nani
ra Apoleón. Ra tu'un yo'o kachi ña saa,
Ra sandi'i xa'a yuvi.
12 Ña yo'o kuvi tundo'o ñà'a, ña nuu, ña
xa ndiya'a, ra vaxi ka va inka uvi ña.

Tivi ra tatun Ndioxi ra i̱ñu̱ itun tu nii ra

13 Ra te tivi ra tatun Ndioxi ra i̱ñu̱ kan
itun tu ni'i ra, saa ra xini so'o yu tachi iin
yuvi tiañu kumi saa ndiki altar, ña oro,
ña ndichi nuu Ndioxi.
14 Ra ndika'an ña kachi ña saa xi'in ra
tatun Ndioxi ra i̱ñu̱ kan:
—Ndaxí kumi saa na tatun, na nu'ni
yu'u itia ka'nu ra nani Eufrates —kachi
tachi kan xi'in ra.
15 Saa ra ndaxi ra kumi saa na tatun
kan, ña ka'ni na iin ta'vi na ndee nuu
ña yuuvi yoo, chi na tatun yo'o kuvi na
xava'a Ndioxi ña xa na koo nduvi na hora
yo'o, xi'in kii yo'o, xi'in yoo yo'o, xi'in
kuiya yo'o.
16 Ra saa xini so'o yu ña vaxi uvi ciento
millón ndia soldado, ndia yoso kuayu ña
ka'ni ndia na yuvi yo'o.
17 Ra su'va ke iin kuayu kan xi'in ndia
yoso ri xini yu: ̱ni'nu ndia ña'a ña isa'vi
ndia, ra saa tu kuayu kan va, ra iin kua'a
ñù'ù ña, ra kuu tu ña iin mii ñù'ù kuii va,
ra kuu tu ña iin mii ñù'ù kuaan va. Ra
xini kuayu kan, ra ta iin xini ndika'a, saa
íin ña; ra kee ñù'ù yu'u ri, xi'in i'ma, xi'in
ñu'ú ka'ndi ña kuu ñu'ú kuaan.
18 Ra iin ta'vi na yuvi yo'o ndixi'i xi'in
ñù'ù, xi'in i'ma, xi'in ñu'ú ka'ndi ña kee
yu'u kuayu kan.
19 Saa chi ndiee kuayu kan, ña sando'o
ri yuvi, ra iyoo ña chi yu'u ri, ra iyoo tu
ña chi nu su'ma va ri; ra su'ma ri, ra iyoo
xini ña, ra ta ku'va íin xini koo, saa íin ña,
ra sando'o ni ri na yuuvi yo'o xi'in ña.
20 Ra yuvi na nindoo, na ndixï'i xi'in
tundo'o yo'o, ra nii ndo'o ni va na, ndi
su ndixïin na ña ndakoo na ña vä'a ña
̱xa na, ra nii nindäkoo tu na ña kañu'u
na ti ndiva'a, xi'in ña kuu na'na, ña kuu
oro, xi'in ña kuu plata, xi'in ña kuu kàà,
xi'in ña kuu yuu, xi'in ña kuu itun, ña'a
ña iyoo tinuu ra xïni ña, ra nii xïni tu so'o
va ña, ra nii küvi tu kaka va ña.
21 Ra nii nindandïko tu ini na ña ̱xa'ni
na yuvi, xi'in ña ̱xa tasi na, ña xa tu'va
na, xi'in ña ̱xika na ña yuuvi ña iyoo ni
tani na, xi'in ña xakui'na na.

10

Ra tatun Ndioxi ra ̱ni'i iin tutu lo'o ña ituvi

1 Ra saa xini yu inka tuku ra tatun
Ndioxi, ra ndaku ni, ra kee ra ndivi vaxi
nuu ra, ra iin ndixi níí ra viko, ra íin iin
chilanki xini ra, ra iin ta ku'va ye'e ñu'ù
saa ye'e nuu ra; ra xa'a ra, ra iin ta xa
ñù'ù te iin ndukuiin ndukuiin ña, ña xixi
ña, saa íin xa'a ra.
2 Ra ̱ni'i ra iin tutu lo'o ra nuña nuu
ña, ra te xiku ndichi ra, ra xani ra xa'a
kua'a ra nuu tiañu'u, ra xa'a ichin ra xani
ra nuu ñu'ú.
3 Ra ndiee ka vi ninda'yu ra, iin ta ku'va
nda'yu iin ndika'a te ndukue'e ri, saa kuu
ninda'yu ra. Ra te ndi'i ninda'yu ra, saa
tiaku ndika'an uxa tachi ña ndasun ní
ka'an, ta ku'va kuu te nda'yu savi.

4 Ra te ndi'i ndika'an uxa saa tachi ña
ndasun ni ka'an kan, ra saa kuni yu tiaa
yu ña ndika'an ña, ra saa tu'va xini so'o
yu iin tachi chi ndivi, ra ndika'an ña xi'in
yu kachi ña saa:

—Taxi va'a tu'un ña ndika'an uxa saa
tachi, ña ndiee ni ndika'an yo'o, ra tiäa
kun ña —kachi ña xi'in yu.

5 Ra ra tatun Ndioxi ra xini yu xani
ndichi iin xa'a nuu tiañu'u kan, xi'in nuu
ñu'u, ra ndoni'i ra nda'a kua'a ra chi
ndivi.
6 Ra china'a ra Ndioxi ra tiaku iin
ndisaa kii, iin ndisaa tiempo, Ndioxi ra
xava'a ndivi xi'in ña'a ña iyoo nuu ña, ra
xava'a ñu'ú xi'in takundi'i ña'a ña iyoo
nuu ña, ra xava'a tiañu'u xi'in takundi'i
ña'a ña iyoo ini ra, ra ndika'an ra kachi
ra saa:

—Köo ka kii ña kundiatu Ndioxi ña
saxinu ra ña ndika'an ra,
7 chi te na xa'a ra tatun Ndioxi ra uxa
kan, ña tivi ra, itun tu tivi ra, saa ra
ndikun saxinu va Ndioxi nuu chiñu ra,
ña iyoo sẹ'è, ta ku'va kachi ra xi'in na
ndika'an tu'un ra, na ndixika chiñu nuu
ra xina'a —kachi ra tatun Ndioxi kan.
8 Saa ndika'an tuku tachi, ña xa
ndika'an xini so'o yu te yachi xi'in yu, ña
kee chi ndivi, ra kachi ña saa:

—Kua'an ki'in tutu lo'o, ña nuña, ña
□ni'i ra tatun Ndioxi ra ndichi nuu tiañu'u
xi'in nuu ñu'ú kaa —kachi ña xi'in yu.
9 Ra saa ndixa'an yu ndika'an yu xi'in ra
tatun Ndioxi kan, ña na taxi ra tutu lo'o
kan nda'a yu, ra saa taxi ndixa va ra ña,
ra ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa:

—Ki'in ña ra kaxi kun ña, ra iin ta vixi
ñuñu saa kuu vixi yu'u kun xi'in ña, ndi
su chi ini kun ra ña kuu iva va kuvi ña
xi'in ña —kachi ra xi'in yu.

10 Ra saa ki'in yu tutu lo'o kan nda'a ra
tatun Ndioxi kan, ra xaxi yu ña, ra vixi ka
vi kuu yu'u yu xi'in ña, iin ta ku'va vixi
ñuñu iin saa vixi ña, ndi su te nduxinu
ña tixi yu, ra iin kuu iva tixi yu xi'in ña.
11 Ra saa ndika'an tuku ra xi'in yu kachi
ra saa:

—Xiniñu'u na ndatu'un tuku va kun
xa'a ña sa Ndioxi xi'in takundi'i yuvi, xi'in
na ka'an ndia ndia ka nuu tu'un, xi'in
na kuna'nu, xi'in takundi'i na ndee ñuu
na'nu —kachi ra xi'in yu.

11

Uvi tiaa ndia □ndakuiin xa'a chiñu ña □xa Ndioxi

1 Ra saa taxi iin na iin ndọọ ñu'u ndaa
yu, ra ta kaa iin itun tu ki'in ku'va na ña'a,
saa kaa nu, ra ndika'an na xi'in yu kachi
na saa:

—Kua'an ra ki'in kun ku'va ve'e ñu'u
Ndioxi, xi'in nuu altar yii, ra ka'vi kun
yuvi na ñú'u ndasaka'nu Ndioxi ini ve'e
ñu'u ñaa.
2 Ra na ndoo va chi nuu ke'e ve'e ñu'u
ñaa, chi xa nda'a na yuvi, na xïni Ndioxi
va nindoo ña, ña sayakua na ña uvi xiko
uvi yoo. Ña kan ke chü'un ku'va ka kun
ña.
3 Ra ti'ví yu uvi tiaa ndia ndakuiin xa'a
chiñu yu, ra ka'an ndoso ndia tu'un yu iin
mil uvi ciento uni xiko kii, ra kundixi ndia
tikoto ña tumi, ña kue'e ní, xa'a ña kuni
yu ña na ndiko ini na yuvi xa'a kuachi ña
xá na.
4 Ra uvi saa ndia yo'o kuvi uvi saa itun
kuii, tu va'a, tu nani olivo, ra kuu tu ndia
uvi saa kàà ña ndita ñù'ù nuu, ña tuun
nuu Ndioxi ra ka'nu ra xava'a ñu'ú va.
5 Ra tu ndia na kuni sa ña u'vi xi'in ndia,
saa ra kee ñu'ù yu'u ndia ña ka'mi ña
na; ra su'va ke kuvi takundi'i va na kuni
sandi'i xa'a ndia.
6 Ra ndia yo'o, ra iyoo ndiee ndia ña
ndasi ndia ndivi, ra küun ka savi kii ña
kaka ndia ka'an ndoso ndia tu'un yu, ra
iyoo tu ndiee ndia ña ndasa ndia tiakuii
nii va, ra sando'o ndia na yuuvi, xi'in ndia
ndia ka nuu tundo'o ñà'a ndixaa ka mii
ichi kuni va ndia.
7 Ra te xa na sandi'i ndia ña ka'an ndoso
ndia tu'un yu, ra saa kanata iin kiti ñà'a
yu'u yavi chee ñà'a ña kunu ni kan, ra
kanita'an ri xi'in ndia, ra kuchuun va ri
ña ka'ni ri ndia.
8 Ra kundee iki kuñu ndia ya'ya ka'nu,
ña ndikaa ma'ñu ñuu chee ka'nu kan,
nuu takaa na Iva yo Jesucristo nda'a
cruz; ñuu ña □ka'an na kuu “Sodoma” a
“Egipto” va tu.
9 Ra uni kii sava ke kundee iki kuñu
ndia, ra kuni takundi'i yuvi na ndee iinii
kuvi ñuu ña, xi'in ndia ndia ka nuu yuvi,
xi'in na □ka'an ndia ndia ka tu'un, xi'in
na ndee iinii kuvi ñuu na'nu, ra ndüxin
na ndia.

10 Ra takundi'i yuvi na ndee nuu ñu'ú,
ra tiaa ni kusii ini na ña kuvi ndia, ra xa'a
na kakin na viko ña kusii ní ini na, ra xa'a
na sani'i na ña'a ta'an na, saa chi uvi saa
ndia ndika'an ndoso tu'un Ndioxi, ra tiaa
ni sando'o ndia na ndee nuu ñu'ú tuvi na.
11 Ndi su te na xinu uni kii sava, saa
ra sandatiaku va Ndioxi ndia, ra ndakoo
tuku va ndia, ra takundi'i yuvi na kuni, ra
tiaa ni yu'vi na.
12 Ra saa ndiee ka vi tiaku ka'an iin
tachi, chi ndivi xi'in ndia, kachi ña saa:
—¡Na ndaa ndo chi yo'o! —kachi ña.
Ra saa nandaa ndia chi ndivi xi'in viko,
ra kuni takundi'i va na sáa̱ ini xini ña'a.
13 Ra mii hora kan, ra ndiee ka vi taan,
ra xi'in ña ndiee ni taan kan ra ndi'i va
xa'a iin ta'vi lo'o ñuu na, ra kuvi uxa mil
yuvi. Ra na ndoo, küvi, ra yu'vi ka vi na,
ra xa'a na ndasaka'nu na Ndioxi, ra ndu'u
ndivi.
14 Yo'o ke na kundaa ini ndo, chi ña
yo'o kuvi tundo'o ña uvi ña kuu, ra xa
kuyachin tuku va tundo'o ña uni vaxi ña
—*kachi na xi'in yu.

Tivi ra tatun Ndioxi ra uxa itun tu nii ra

15 Ra te tivi ra tatun Ndioxi ra uxa kan
itun tu ni'i ra, saa ra iin nini'i tiaku ka'an
na chi ndivi, ra kachi na saa:
Iinii saa nuu xa'ndia na yuuvi chiñu,
ra xa kuenda Iva yo Ndioxi va nduu ña
xi'in Jesucristo,
ra ka'ndia ra chiñu nuu iinii saa ña yuuvi
iin ndisaa kii,
iin ndisaa tiempo, ndia ndikaa ndiku'un,
kachi na.
16 Ra ndia xikua'a ndia oko kumi, ndia
ndee tiayu tu ndita yachin nuu ndu'u
Ndioxi, ra ndakusiti ndia, ra ndiakua
nditiandiaa nuu ndia ndia nuu ñu'ú, ra
ndasaka'nu ka vi ndia Ndioxi,
17 kachi ndia saa:
Ndataxi ni ndi tixa'vi nda'a kun, Tata
Ndioxi,
ra kuu mii takundi'i ndiee,
chi yo'o kuvi ra iyoo vichin,
ra yo'o kuvi tu ra xa iyoo te yachi va,
ra yo'o kuvi tu ra kixi kii ña vaxi va,
ra kuu mii kun ndiee,
ña ka'ndia kun chiñu nuu iinii saa ña
yuuvi.
18 Ra na ndee nuu iinii saa ña yuuvi, ra
sáa̱ ni ini na xini na yo'o,
ndi vichin ke ndixaa kii ña ndukue'e kun
xi'in va na.
Ra sandaku kun kuachi xi'in takundi'i na
ndixi'i,
ra taxi kun ña va'a nda'a na ndika'an
ndoso tu'un kun,
xi'in na yii na ndikun yo'o,
xi'in na xato'o kivi kun,
xi'in na kuu mii chiñu na'nu,
xi'in na nda'vi na ndikun;
ra sandi'i kun xa'a na sandi'i xa'a ña
yuuvi,
kachi ndia.
19 Ra saa ndanuña ve'e ñu'u Ndioxi ña
ndichi ndivi, ra ini ve'e ñu'u kan tuvi íin
xatun yii nuu ñú'u tutu yii ña kuu ndiayu
Ndioxi ña kindoo ra xi'in na. Ra saa xa'a
koyo taxa, ra iin nini'i kuu, ra iin ka'ndi
kuu kani savi, ra ndiee ka vi nditaan, ra
ku̱u̱n ní tu nduu ñí'i va.

12

Iin ko̱o̱ ñà'a ra táxí ri iin ña si'i

1 Ra saa xini yu kuu iin ña chee ni nuu
ndivi, ra su'va ke iyoo ña: Iin ña si'i ra
ndixi ña ñu'ù, ra ndikaa yoo tixi xa'a ña,
ra iin xinu nduu uxi uvi kimi xini ña, ra
ndaña'a ri ña kuu ri iin corona.
2 Ra ña ñú'u se'e va kuvi ña, ra ndiee
ka vi nda'yu ña, ña xa'a xa'ndia ña ini
ña, saa chi ña xa kuni kaku va kuvi se'e
ña.
3 Ra inka tuku va ña chee ni xini yu
kuu nuu ndivi, ra su'va ke iyoo ña: Iin
ko̱o̱ ñà'a chee kuvi ri kanata, ra ri kua'a
kuvi ri, ra uxa kuvi xini ri, ra iin iin
corona ñu'u ña, ra iyoo tu uxi ndiki va
ri.
4 Ra xi'in su'ma ri kañu'u ri iin ti'vi lo'o
kimi, ri ndee nuu ndivi, ra sakoyo ri ri
ndia nuu ñu'ú. Ra saa xikundichi ri nuu
ña si'i ña xa numi kaku se'e kan, ña
ndiatu ri kaxi ri se'e ña te na kaku su'va
ña.
5 Ra saa kaku se'e ña'a kan, ra tiaa
lo'o kuvi ra kaku, ra ra kan kuvi ra kuu
ra kuchee ka'ndia chiñu nuu iinii saa ña
yuuvi, ra ndaku ni ka'ndia ra chiñu xi'in
iin itun kàà tu kuni'i ra. Ra saa ndaki'in
va na ra lo'o se'e ña'a kan nda'a ña ra
kua'an ra chi ndivi nuu íin tiayu ka'nu tu
ndu'u Ndioxi xa'ndia ra chiñu.

6 Ra saa xinu ña'a kan kua'an ña iin iku
yuu nuu tise'e ña, nuu xa xanduvi Ndioxi
koo ña, ra ikan ke kondiaa na ña iin mil
uvi ciento uni xiko kii.

Kanita'an ra tatun Ndioxi ra nani Miguel xi'in kǫǫ ña'a chee

7 Ra te ndi'i kuu ña yo'o, saa ndixiyo iin
kuachi chee chi ndivi: Ra ra tatun Ndioxi
ra nani Miguel xi'in na tatun Ndioxi na
ita'an xi'in ra, ra kanita'an na xi'in koo
ñà'a chee kan, xi'in na tatun ri, na ita'an
xi'in ri.
8 Ra kǫǫ ñà'a kan xi'in na ita'an xi'in
ri, ra ndikuchüun ri chi ndi'i va xa'a ri,
ra ninï'i ka ri nuu koo ri ndivi xi'in na
ita'an xi'in ri.
9 Ra su'va ke ndo'o kǫǫ ñà'a, ri kuu kǫǫ
yata ni, ri kuu timia'a, ri sanda'vi iinii
saa ña yuuvi, chi sakutia'a ra tatun Ndioxi
kan ri nuu ndivi ra sako'ni ra ri ndia nuu
ñu'ú, ra ndia na tatun ñà'a na ita'an xi'in
ri kuvi na ndikoyo xi'in ri.
10 Ra saa xini so'o yu ña ndiee ka vi
ndika'an iin tachi chi ndivi kachi ña saa:
—Vichin ke ndixaa kii ña sakaku Iva
yo Ndioxi na ñuu ra, ra ndaña'a ra ndiee
ra ña kuu ra Rey ra ka'nu, ra xa'ndia
tu Jesús, ra ndikaxin va ra chiñu nuu
takundi'i na yuuvi. Saa chi vichin ra xa
ndakava va ri ña'a ri ixiko ta'an xi'in na
ñani yo nuu Ndioxi ñuu ka'ñu.
11 Ndi su na ñani yo, ra xa xakanaa va
na nuu kǫǫ ñà'a kan, xi'in nii Jesucristo
ra kuu ndikachi lo'o, ra xakanaa ni tu na
xi'in ña ndika'an na ña ndikun na Jesús
va; saa chi ndiyü'vi na ña kuvi na, chin
ndataxi va na mii na ña ndixi'i na.
12 ¡Ña kan ke na kusii ni ini ndivi, ra
saa tu ndo'o na ndee ndivi va! ¡Ra ndo'o,
na ndee nuu ñu'ú, xi'in nuu tiañu'u, ra
nda'vi ni ndo! Saa chi timia'a ri ndakava
nuu ñu'ú nuu ndee ndo ñáa, ra sáa ni ini
ri, saa chi kundaa ini ri ña salo'o ni va
kii iyoo ri —*kachi tachi kan xi'in yu.
13 Ra te ndakava kǫǫ ñà'a kan nuu ñu'u,
saa ra xa'a ri táxí ri ña'á, ña kaku tiaa
lo'o se'e kan.
14 Ndi su ña'á kan, ra taxi va Ndioxi
uvi ndixin ña na'nu ni nda'a ña, ra ta íin
ndixin tasu saa íin ña, ña va'a na ndachi
ña ku'un ña iku yuu, ña koo xika ña nuu
koo ñà'a kan, ra ikan ke sakuxi Ndioxi
ña'á kan, uni kuiya sava.
15 Saa ra kǫǫ ñà'a kan, ra chi yu'u ri tava
ri iin itia chee ka'nú, ña na tani ña'a kan,
ra ndi'i xa'a ña kuni ri.
16 Ndi su chindiee ta'an va ñu'ú xi'in
ñà'a kan, saa chi ndakuña ña yu'u ña, ra
iin xi'i yaa va ña itia chee, ra kee yu'u kǫǫ
ñà'a kan.
17 Saa ra tiaa ni ndisaa kǫǫ ñà'a kan,
xi'in ña'a kan, ra saa ndaki'in ri kua'an
ri ña kanita'an ri xi'in takundi'i na kúú
ndise'e ña, na kandixa chiñu ña xa'ndia
Ndioxi, xi'in na ndikun tu'un Jesús.

13

Kiti ñà'a ri kanata nuu tiañu'u

1 Ra saa xikundichi yu nuu yuti yu'u
tiañu'u kan, ra xini yu kanata iin kiti chee
ñà'a nuu tiañu'u kan, ra iyoo uxa xini
ri, ra uxi ku ndiki ri, ra iin iin corona
ñu'u uxi saa ndiki kan; ra yoso tu'un ña
kaña'a xi'in Ndioxi ta iin iin xini ri.
2 Ra kiti ña'a ri xini yu kan, ra takaa
kuvi iin kuiin saa kaa ri, ra xa'a ri, ra ta
íin kuvi xa'a kiti ri nani oso saa íin ña, ra
yu'u ri, ra ta kaa kuvi yu'u ndika'a saa
kaa ña, ra taxi kǫǫ ñà'a ri kuu timia'a
kan ndiee nda'a ri, ra taxi tu ri tiayu nuu
ndu'u ri xa'ndia ri chiñu va nda'a ri, ra
taxi tu ri ndiayu ña kuu mii va ri nda'a
ri.
3 Ra saa xini yu iin xini ri, ra tiaa ní iyo
kaa ña, ña takue'e ña, chi ñä'a ka ña, ña
nduva'a ña, ndi su nduva'a va ña. Ra tiaa
ni ndakanda ini takundi'i yuvi na ndee
nuu ñu'ú, ra saa ndakundikun takundi'i
va na kiti chee ña'a kan.
4 Ra ndasaka'nu ní na kǫǫ ñà'a kan,
chi taxi ri ndiayu nda'a kiti ña'a ri kanata
nuu tiañu'u kan, ra ndasaka'nu ni tu na
kiti chee ña'a kan va, ra ndika'an na kachi
na saa:
—¿Yoo vi kuvi na kuchuun sa ña xa
kiti chee ña'a yo'o, ra yoo vi kuvi na
kuchuun tu kata'an xi'in ri? —*kachi na.
5 Ra ndaki'in tu ri ndiayu ña kaña'a ri
xa'a Ndioxi, ra ka'an tu ri ña kuu ri ndioxi
va, ra ndaki'in ri ndiayu ña ka'ndia ri
chiñu, uvi xiko uvi yoo.
6 Ra saa xa'a ri kaña'a ri xa'a Ndioxi,
xi'in xa'a nuu iyoo ra, ra saa tu xa'a na
ndee ndivi va.

7 Ra ndaki'in tu ri ndiayu ña kanita'an
ri xi'in na yii na kuu ñuu Ndioxi, ra ndi-
akua ña kuchuun ri xi'in na kuvi ña, ra
ndaki'in tu ri ndiayu ña ka'ndia ri chiñu
nuu takundi'i va nuu na yuvi, xi'in nuu
takundi'i ñuu, xi'in nuu na ka'an ndia
ndia ka nuu tu'un, xi'in nuu takundi'i ñuu
na'nu ña iyoo nuu ña yuuvi.
8 Ra ndasaka'nu takundi'i va na ndee
nuu ñu'ú kiti ña'a kan; ra na ndasaka'nu
kiti ñà'a kan kuvi yuvi na ndikä'yu kivi
nuu tutu, ña ndika'yu ta sakan chituni
Ndioxi ña yuuvi; ña ka'an ña kutiaku
na xi'in Ndioxi, ña kuu kuenda ra kuu
ndikachi lo'o, ra ndisoko na.
9 Ra na ⃗xini so'o, ra na kuni ka so'o va
na.
10 Chi na ndikaxin Ndioxi ku'un ve'e
kàà, ra ve'e kàà ke xiniñu'u ku'un va na;
ra na ndikaxin Ndioxi kuvi xi'in ichi, ra
xi'in ichi ke xiniñu'u kuvi va na. Ra yo'o
ke ⃗ndaña'a na mii na ña kuu na na ñuu
Ndioxi, ra ndinuni ni tu kandixa va na ra.

Kiti ña'a ri ⃗kanata nuu ñu'ú

11 Ra te ndi'i, saa xini yu kanata inka
tuku kiti chee ña'a nuu ñu'ú. Ra iyoo uvi
ndiki ri, ra takaa ndiki ndikachi lo'o saa
kaa ña, ndi su iin ta ka'an kọọ ñà'a kan,
ra iin saa ka'an tu ri yo'o va.
12 Ra iin ta iyoo ndiee kiti chee ñà'a, ri
inuu kanata nuu tiañu'u kan, ke iyoo tu
ndiee ri yo'o va, ra ⃗xachiñu tu ri nuu va
ri, ra ⃗xa'ndia ri chiñu nuu takundi'i yuvi
na ndee nuu ñu'ú, ña na ndasaka'nu na
kiti chee ñà'a ri inuu kanata kan, ri ñà'a
takue'e xịnị ra nduva'a va ña.
13 Ra tiaa ni kua'a ña iyo ⃗xa ri, saa
chi ⃗kee ñù'ù chi ndivi, ra ⃗koyo ña nuu
ñu'ú, ra ⃗xíní takundi'i yuvi ña ⃗xa ri.
14 Ra sanda'vi ri takundi'i yuvi na ndee
nuu ñu'ú, xi'in ndiee ña taxi kiti chee ñà'a
kan nda'a ri ña iyo ni xa ri, ra xa'ndia ri
chiñu nuu na ndee nuu ñu'ú, ña na sava'a
na iin na'na kiti chee ñà'a, ri nditia'ndia
xini xi'in ichi, ndi su ndixï'i ri.
15 Ra kiti ña'a ri uvi, ri kanata nuu ñu'ú,
ra ndaki'in ri ndiayu ña sandaka'an ri
na'na kiti chee ña'a ri inuu kanata nuu
tiañu'u, ña va'a na ndaka'an ña, ra ka'ni
ña takundi'i yuvi na xiin kañu'u ña.
16 Ra xa'ndia ri chiñu nuu takundi'i
yuvi, na vali xi'in na na'nu, na kuika, xi'in
na nda'vi, na xika ndika, xi'in na xachiñu
nda'vi nuu yuvi ndi su köo ya'vi na, ña na
ñani tuni chi nda'a kua'a na, a tiaan va tu
na.
17 Ra ndia nii na küvi sata, ra nii küvi
tu xiko va na, tu köo tuni ri, a kivi ri, a
numero ña kúú kivi ri, ndu'u nda'a kua'a
na, a tiaan va tu na.
18 Ra yo'o ke xiniñu'u ní va ña xini tuni
nuu yuvi, ra na iyoo ña xini tuni ra na
nanduku na ni ke kuni kachi numero kiti
chee ña'a kan, chi numero iin yuvi va
kuvi ña, ra ịñụ ciento uni xiko ịñụ kuvi
ña.

14

Na iin ciento uvi xiko kumi mil ra xita na iin yaa xaa nuu Ndioxi

1 Ra te ndi'i, saa xini yu ndichi ra kuu
ndikachi lo'o xini iku chee ña nani Sión,
ra ndita iin ciento uvi xiko kumi mil yuvi
xi'in ra, ra ndu'u kivi ra xi'in kivi Iva ra
tiaan na.
2 Ra saa xini so'o yu iin tachi chi ndivi,
ra iin nini'i kuu iin ta kuu yu'u iin itia
chee iin saa kuu, a iin ta kuu tu ta ndiee
ni kani savi iin saa kuu, ra tachi ña xini
so'o yu kan, ra ta kuu ta ⃗saka'a kua'a ni
yuvi arpa, saa kuu.
3 Ra ⃗xita na iin yaa yii, ña xaa nuu
Ndioxi, ra ndu'u tiayu ka'nu kan nuu
ndita kumi saa ña tiaku kan xi'in oko
kumi saa ndia xikua'a kan, ra ndia nii
na kuchüun kutu'va kata yaa yii kan, chi
takua na iin ciento uvi xiko kumi mil, na
ndikaku, na kee tiañu na yuvi kuachi na
ndee nuu ñu'u va kuvi na va'a xita ña.
4 Ra na yo'o, ra na ndixayäkua mii
xi'in na si'i kuvi na; ra ⃗ndikun na sata
ndikachi lo'o xika na ndia ndia ka mii nuu
kua'an va ri. Ra xa'a na yo'o ke cha'vi
ndikachi lo'o yo'o mii ri, ña kan ke va'a
nduu na ta ku'va iyoo kui'i nuu ña ⃗soko
na nuu Ndioxi xi'in nuu Jesucristo ra kuu
ndikachi lo'o.
5 Ra ndia nii tu'un ndixavä'a ini na
ndatu'un na, ra ndia nii lo'o tu yakua na
köo nuu Ndioxi va.

⃗Ka'an ndoso uni ndia tatun Ndioxi

6 Ra saa xini yu inka tuku ra tatun
Ndioxi, ra ⃗ndachi ra ⃗xika ra nuu ndivi,
ra ⃗ni'i ra tu'un Ndioxi ña kuëe ndi'i
xa'a. Ra ka'an ndoso ra ña nuu takundi'i
yuvi na ndee nuu ñu'ú: na ndee ñuu

na'nu, xi'in nuu takundi'i yuvi, xi'in nuu
na ka'an ndia ndia ka nuu tu'un, xi'in nuu
na ndee takundi'i ñuu.
7 Ra ndiee ka vi ka'an ra kachi ra saa:
—Yu'vi ini ndo kuni ndo Ndioxi ra
ndasaka'nu ndo kivi ra, chi vichin ke xa
ndixaa kii ña sandaku ra kuachi xi'in na
yuuvi, ra na ndasaka'nu ndo ra, chi ra
yo'o kuvi ra xava'a ndivi, xi'in ñu'ú, xi'in
tiañu'u, xi'in nuu kana tiakuii —kachi ra
tatun kan.
8 Ra saa ndíkun inka tuku ra tatun
Ndioxi, ra uvi, ra ka'an ra kachi saa:
—Xa ndakava va ñuu chee ka'nu Ba-
bilonia, ra xa ndi'i va xa'a ña, saa chi ña
kan kuvi ña sanda'vi takundi'i ñuu na'nu
ña na kundikun ña inka ndioxi ña kuu
yuu xi'in itun —kachi ra.
9 Ra saa ndíkun inka tuku ra tatun
Ndioxi ra uni, ra ndiee ka vi ka'an ra
kachi ra saa:
—Tu ndia iin na, na kañu'u kiti chee
ñà'a ri kanata nuu tiañu'u, xi'in na'na ri,
ra taxi na ñani tuni ri nda'a na, a tiaan
na,
10 saa ra ni'i tu na kan va tundo'o ka'nu
ña taxi Ndioxi, saa chi sáa ni ra xi'in na,
ra sando'o ra na xi'in ñù'ù ña ndikavanuu
ñu'ú ka'ndi xi'in, ra kuni takundi'i na
tatun Ndioxi xi'in ra kuu ndikachi lo'o
tundo'o ña ndo'o na.
11 Ra i'ma ña kana nuu ndo'ni na, ra
iin ndisaa kii, iin ndisaa tiempo ke kana
va ña, ra nii ñuu nii ka'ñu ndakindiëe vi
na xa'a ña kañu'u na kiti chee ñà'a kan,
xi'in na'na ri, xi'in xa'a ña ndiñani tuni ri
na.
12 ¡Ra xa'a ña kan ke ndaku ni na koo
ini na yii, na kandixa ndiayu Ndioxi, ra
ndikun na Jesús, ña va'a na ndö'o na
ta'an tundo'o ña'a yo'o! —*kachi ra tatun
Ndioxi kan.
13 Ra saa xini so'o yu ndika'an iin tachi
xi'in yu chi ndivi kachi ña saa:
—Tiaa ña ka'an yu xi'in kun yo'o: “Chi
vichin, ra iin saa ndia kii ña vaxi, ra tiaa
ni va'a kee yuvi na kuvi xa'a ña ndikun
na Jesucristo”, —kachi ña.
Ra saa ndika'an ka Tachi Yii kachi ña
saa:
—Saa iyoo va ña, chi vichin ke
ndakindiee na, ra sachïñu ka na, ra
ndaki'in va na ya'vi na ndivi xa'a chiñu
ña xa na nuu Ndioxi —*kachi ña.

Sayukun Ndioxi kuachi xi'in na yuuvi kii na ndi'i

14 Te ndi'i, ra saa ndakuto'ni yu, ra xini
yu iin viko yaa, ra nuu viko yaa kan ndu'u
iin tiaa, ra takaa kuvi se'e iin tiaa va kaa
ra, ra ñú'u ra iin corona ña oro, ra ni'i ra
iin ichi ndiakua ña ndikó ni yu'u.
15 Saa kanata inka tuku ra tatun Ndioxi
ini ve'e ñu'u, ra ndiee ka vi ndika'an ra
xi'in ra ndu'u nuu viko yaa kan kachi ra
saa:
—Xa va'a va, na xa'a kun sakee kun
xi'in ichi ndiakua kun, chi xa ndixaa va
tiempo ña ndakaya ña'a tata ña iyoo nuu
ñu'ú, saa chi xa ndixinu va ña —*kachi
ra.
16 Ra saa saya'a ra ndu'u nuu viko yaa
kan, ichi ndiakua ña ni'i ra nuu ñu'u, ra
ndakaya ndi'i va ra ña'a tata ña iyoo nuu
ñu'u.
17 Ra saa kanata inka tuku ra tatun
Ndioxi ini ve'e ñu'u ña ndichi ndivi, ra
ni'i tu ra kan va iin ichi ndiakua ña
ndikó ni yu'u.
18 Saa kanata inka tuku ra tatun Ndioxi
nuu altar yii, ra ra kan kuvi ra iyoo ndi-
ayu nda'a xa'a ñù'ù ña xíxî, ra ndiee ka
vi ndika'an ra xi'in ra ni'i ichi ndiakua
ña ndikó ni yu'u kan kachi ra saa:
—Xa va'a xa'a kun ña ka'ndia kun uva
ri iyoo nuu ñu'ú, chi xa ndichichi ni va ri
—kachi ra.
19 Ra saa saya'a ra tatun Ndioxi kan, ichi
ndiakua ña ni'i ra nuu ñu'u, ra xa'ndia ra
ta ndoko, ta ndoko uva kan, ra saa taan ra
ri ini ña'a chee nuu kuañu na ri, ña ku'ni
na ri, ra ña yo'o ke ndaña'a, ña sáa ní ini
Ndioxi.
20 Ra saa ndiku'ni uva ini ña'a nuu xa
ku'ni na ri, ña íin yachin nuu ñuu ka'nu,
nuu iyoo te'e uva kan, ra ini ña'a nuu
ku'ni na uva kan ndakoyo nii. Ra tiaa ni
sukun ndaa ña chi ku'va ndia nuu ndikaa
kàà ña tiin yu'u iin kuayu ke xindokoo ña;
ra uni ciento kilómetro ke ndakaa nii kan
ndixa'an ña.

15

Uxa ndia tatun Ndioxi xiin uxa nuu tundo'o

1 Ra saa xini yu inka tuku ña iyo ni kuu
nuu ndivi, ra uxa kuvi ndia tatun Ndioxi
xini yu ndita, ra ni'i ndia uxa nuu tundo'o

ña kixi; ra yo'o ke ̱xinu nuu ña ndukue'e
ni ini Ndioxi xini ra na yuuvi.
2 Ra saa xini tu yu iin ña'a ña ye'e ni, ra
ta kaa kuvi tiañu'u ra ndikavanuu ñù'ù
xi'in, saa kaa ña; ra yachi kan ndita na
̱ni'i arpa tun taxi Ndioxi, ra na yo'o kuvi
na kuchuun xakanaa nuu kiti chee ña'a
xi'in na'na ri, ra nii tuni ri ndiñäni nda'a
na, a tiaan na.
3 Ra ̱xita na yaa xaa ña xita ra Moisés
ra xachiñu nuu Ndioxi, ña ndasaka'nu na
ra kuu ndikachi lo'o, ra kachi na saa xita
na:
Kua'a ni ña nduvi,
xi'in ña ndichi xava'a kun Tata Ndioxi,
ra kuu mii takundi'i ndiee,
ra chiñu ña xa kun,
ra ña ndaa ni va kuvi ña,
ra ndaku ni iyoo ña,
ra yo'o kuvi rey ra xa'ndia chiñu nuu
takundi'i na yii.
4 Ra takundi'i yuvi ra ̱xato'o va na yo'o,
Tata Ndioxi,
ra ̱ndasaka'nu na yo'o,
saa chi indaa yo'o va kuvi ra yii.
Ra takundi'i na kee ñuu na'nu,
ra nuu yo'o ke kixi va na ña ndasaka'nu
na yo'o,
saa chi ̱xini na ña kuu kun ra ndakú
̱kachi na ̱xita na.
5 Ra ta ndi'i kuu ña yo'o, ra saa
ndakuto'ni yu, ra xini yu ndanuña ve'e
ñu'u yii ña ndichi ndivi nuu ndikaa tutu
yii ña kuu ndiayu ña kindoo Ndioxi xi'in
na.
6 Ra ini ve'e ñu'u kan kee uxa ndia tatun
Ndioxi, ra ̱ni'i ndia uxa nuu tundo'o
ñà'a. Ra ̱ndixi ndia tikoto yaa ña taxa,
ra isa'vi ndika ndia xi'in ñii ña oro.
7 Ra saa taxi iin ña kumi ña tiaku, ña
ndee nuu Ndioxi, iin iin copa ña oro nda'a
uxa saa ndia tatun Ndioxi kan, ra iin chitu
ndaa ña xi'in tundo'o ña taxi Ndioxi, ra
tiaku iin ndisaa kii, iin ndisaa tiempo.
8 Ra iin chitu ndaa ini ve'e ñu'u kan
xi'in i'ma, xa'a ña ka'nu ni Ndioxi, xi'in
xa'a ndiee ra. Ra ndia nii yuvi ndiküvi
ki'vi ini ve'e ñu'u kan, chi täan kuu uxa
saa tundo'o ña ni'i uxa saa ndia tatun
Ndioxi kan.

16

Kosondiee ndia tatun Ndioxi ndia uxa kan copa ña ñú'u tundo'o ña ni'i ndia

1 Ra saa xini so'o yu ña ndiee ka vi
ndika'an iin tachi ndia ini ve'e ñu'u kan,
xi'in uxa saa ndia tatun Ndioxi kan, kachi
ña saa:
—Kua'an ndo ra kosondiee ndo uxa saa
copa ña ndo'ni tundo'o ñà'a, ña ̱taxi
Ndioxi nuu ña yuuvi —kachi ña.
2 Ra saa ndixa'an ra tatun Ndioxi, ra
nuu kan, ra kosondiee ra copa ña ̱ni'i
ra nuu ñu'ú, saa ra takundi'i yuvi na
ndiñani tuni kiti chee ñà'a kan, xi'in na
ndasaka'nu na'na ri, ra ki'in kue'e ñà'a
na, ña kuu kue'e tia'yu, ra ̱ku'vi ni na
xi'in ña.
3 Ra saa kosondiee ra tatun Ndioxi, ra
uvi kan, copa ña ̱ni'i ra, nuu tiañu'u. Saa
ra nduu ra nii va, ra iin ta íin nii na ndixi'i
na xa'ni ta'an saa nduu ra, ra ndixi'i
takundi'i va kiti ri ñú'u ka'a tiañu'u kan.
4 Ra saa kosondiee ra tatun Ndioxi, ra
uni kan, copa ña ̱ni'i ra, nuu itia, xi'in
takundi'i nuu kana tiakuii, ra nduu ndi'i
ra nii va.
5 Ra saa xini so'o yu ña ndika'an
ra tatun Ndioxi ra kosondiee copa nuu
tiakuii kan, ra kachi ra saa:
—Ra va'a kuvi yo'o Tata, ra yo'o kuvi ra
xa tiaku ta yachi, ra tiaku kun vichin va,
ra ra yii kuvi kun, saa chi xayukun kun
kuachi xi'in na yuuvi
6 xa'a ña xa'ni na na yii, na ̱ndikun
yo'o, xi'in ña xa'ni na, na ndika'an ndoso
tu'un kun te yachi, ra vichin ke ko'o na
nii sa tu yo'o va, chi saa ke xiniñu'u koo
va na xa'a ña xa na —*kachi ra.
7 Ra saa xini so'o yu ndika'an inka tuku
ra tatun Ndioxi, ndia nuu altar yii kan
kachi ra saa:
—Ña ndixa ni kuvi va ña, Tata Ndioxi,
ra kuu mii takundi'i ndiee, saa chi tundo'o
ña ̱taxi kun ra ña ndaku ni va kuvi ña,
chi mii ña ndaa va ̱xa kun xi'in na xa'a
kuachi na —*kachi ra.
8 Ra saa kosondiee ra tatun Ndioxi, ra
kumi kan, copa ña ̱ni'i ra sata ñu'ù, ra
ndaki'in ña ndiayu ña ndiee ni ka'mi ña
yuvi xi'in ka'ni ña.
9 Ra sandii ni ña takundi'i yuvi xi'in
ka'ni ña; ra ni saa chi ndixiin na ña
nandiko ini na, ra kandixa na Ndioxi, chi

na ndiee ka ndikaña'a va kuvi na xa'a
Ndioxi, ra taxi tundo'o kan.
10 Ra saa kosondiee ra tatun Ndioxi, ra
u'un kan, copa ña ̃ni'i ra nuu iin tiayu
ndu'u kiti chee ña'a kan, ra saa kuñaa
iinii kuvi nuu xa'ndia ri chiñu. Ra iin
ndiakua ndakaxi yuvi na ndee kan yaa na,
ña tixu'vi ní na.
11 Ra nii saa chi nindäkoo na chiñu
yakua ña ̃xa na, chi na ndiee ka
ndikaña'a va kuvi na xa'a Ndioxi ra iyoo
ndivi, xa'a tundo'o ña ̃ndo'o na, xi'in ña
̃tixu'vi ni na.
12 Ra saa kosondiee ra tatun Ndioxi, ra
i̱ñu̱ kan, copa ña ̃ni'i ra nuu itia ka'nu ra
nani Eufrates, saa ra ndachi va itia kan,
ña va'a xa na koo nduvi ichi kan, ña va'a
yá'a na rey na kee chi nuu ̃kanata ñu'u.
13 Ra saa xini yu ndakoyo uni tachi
ñà'a, ra iin ña kanata yu'u ko̱o̱ ñà'a ri ku
timia'a kan, ra iin ña kanata yu'u kiti chee
ñà'a ri kanata nuu tiañu'u, ra iin tu ña
kanata yu'u tiaa ra ̃ka'an ndoso tu'un va
ri, ra ta íin sa'va saa íin ña;
14 ra tachi ñà'a kan, ra ̃xa ña ña ndichi,
xi'in ña xitu'un, ra kee ña kua'an ña
nuu takundi'i na kuu rey na iyoo nuu
iinii saa ña yuuvi, ña ndachuta'an ña na,
ra kanita'an na xi'in Ndioxi ra kuu mii
takundi'i ndiee, te na xaa kii ka'nu ña
sayukun ra kuachi xi'in na yuuvi.
15 Ña kan ke kuenda ni na koo ndo, chi
kundäa ini ndo ama ke ndiko yu, chi ta
ku'va ̃xa iin ra kui'na va ke sa yu te na
ndiko yu. Ra va'a ni kee yuvi na ndito, ra
xa iyoo nduvi na xi'in tikoto ña kundixi
na ña va'a na käka yala na, ra kukä'an
nuu na.
16 Ra saa ndachuta'an uni saa tachi
ñà'a kan takundi'i na rey, iin nuu nani
Armagedón, ra tu'un hebreo kuvi tu'un
yo'o.
17 Ra saa kosondiee ra tatun Ndioxi, ra
uxa kan, copa ña ̃ni'i ra sata tachi, ra
saa ndiee ka vi ndika'an iin tachi ini ve'e
ñu'u ña ndichi ndivi, nuu íin tiayu ndu'u
Ndioxi, kachi ña saa:
—Xa ndixinu ndi'i va chiñu —*kachi
ña.
18 Saa ra xa'a koyo taxa, ra iin nini'i
kuu, ra iin ka'ndi kuu kani savi, ra ndiee
ka vi xa'a taan, ra iin kisi ninu ña ñu'ú,
ra ndia nii kii ke tä'an táa̱n ta ku'va ̃kuu
yo'o.
19 Ra ñuu chee ka'nu Babilonia ra uni
nindata ña, ra takundi'i ñuu na'nu ña
iyoo nuu ña yuuvi, ra ndi'i yaa va xa'a
ña. Ra taxi Ndioxi tundo'o ña'a nda'a ñuu
chee ka'nu Babilonia kan, saa chi ñú'u va
ini ra xa'a chiñu ki'vi ña xa na nuu ra.
20 Ra takundi'i iku vali ña ñú'u ni'ni
ini tiañu'u, xi'in xiki na'nu ra nindoñu'u
ndi'i va ña.
21 Ra saa xa'a ndikoyo nduu ñí'i ña kee
chi ndivi sata na yuuvi yo'o, ra ku'va uvi
xiko kilo yá'a ke vee ña, ra saa xa'a na
kaña'a na xa'a Ndioxi, xa'a ña ̃taxi ra
tundo'o ña'a yo'o nda'a na.

17

Ndo'o ni ña koko ña yoso kiti chee ñà'a

1 Ra saa kuyachi iin ndia tatun Ndioxi,
ndia uxa ndia xini'i iin iin copa kan, ra
ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa:
—Na'a yo'o ra ña̱'a̱ yu tundo'o ka'nu, ña
ndo'o ña'á ña koko, ña ̃nduu nuu tiakuii,
nuu kun.
2 Chi xi'in ña'á yo'o ke ndiki'vi takundi'i
ndia rey ndia ndee nuu ña yuuvi, ra xa
yakua ndia mii ndia xi'in ña, ra saa xa tu
takundi'i na yuuvi va, chi xa yakua na mii
na xi'in chiñu yakua ña ̃xa ña —*kachi
ra xi'in yu.
3 Ra saa xaa Tachi Yii sata yu, ra
ndaki'in ra tatun Ndioxi kan yu'u, ra
ndixa'an yu xi'in ra iin iku yuu, ra ikan
xini yu iin ña'á, ra yoso ña iin kiti chee
ñà'a, ra ri kuá'á kuvi ri, ra iyoo uxa xini
ri, ra uxi ku ndiki ri, ra iinii saa sata ri
ndika'yu tu'un ña kaña'a xa'a Ndioxi.
4 Ra ña'á kan, ra ̃ndixi ña tikoto ña
ndí'i tuun, ra kuá'á va tu ña, ra iin ̃ndasa
savi níí ña mii ña xi'in oro, xi'in yuu
nduvi ña ya'vi ni, xi'in yuu ña nani perla,
ra ̃ni'i ña iin copa ña oro, ra iin ̃chitu
ndaa ña xi'in ña ndiva'a ña yakua ña xa
ña, ña ̃xa yakua ña mii ña xi'in kua'a ni
tiaa.
5 Ra tiaan ña'á kan ndika'yu iin tu'un,
ña u'vi ni kundaa ini na yuvi xi'in: “Ra
ña'á chee kan kuvi ñuu Babilonia, ña
kuu si'i takundi'i na si'i, na koko xi'in
takundi'i ña yakua, ña iyoo nuu ña yu-
uvi.”
6 Ra saa ndakuni yu ña'á kan, ra xa ña
ndixini va kuvi ña xi'in nii̱ na yii na kuu

ñuu Ndioxi, xi'in nii na ndixi'i xa'a ña
ndikun na Jesús. Ra te xini yu ña'á kan,
ra ndakanda ka vi ini yu.
7 Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi kan
xi'in yu kachi ra saa:
—¿Nichuun ndakanda ni ini kun?
Ndï'i ini kun chi yu'u va kuvi ra ndatu'un
xi'in kun, ra kundaa va ini kun ni ke kuni
kachi ña, ña kaa ña'á kaa saa, ra saa tu
kiti chee ñà'a ri ndu'u ña sata va, ri iyoo
uxa xini ra iyoo tu uxi ndiki va ri.
8 Ra na kundaa ini kun chi kiti chee ñà'a
ri xini kun kaa kuvi ri ndixiyo te yachi,
ra köo ka ri iyoo vichin; ndi su kanata va
tu ri yu'u yavi chee ñà'a ña kunu ni nuu
ndikaa ri kan. Ra takundi'i yuvi na ndöso
kivi nuu tutu Ndioxi ña ka'an ña kutiaku
na, ña ndika'yu ndia te kivi chituni Ndioxi
ña yuuvi, ra te na kuni na kiti chee ñà'a ri
ndixiyo, ra köo ka ri vichin, ra ndatiaku
va tu ri, ra ndakanda ni ini na, ndi su te
na ndi'i, ndia saa ra ndi'i va'a xa'a va ri.
9 ’Ra ña kundaa ini na yuvi xi'in ña
yo'o, ra xiniñu'u ni va na ña xinituni: Chi
uxa saa xini kiti chee ñà'a kan kuvi uxa
xiki na'nu nuu ndu'u ña'á kan;
10 ra kuvi kuu tu ña uxa ndia rey va. Ra
ndia rey ndia uxa kan, ra xa ndikoyo va
u'un ndia, ndi su ta'an xa'ndia va iin ra
chiñu vichin, ra kúni ka va tu xaa inka ra
ña ka'ndia ra chiñu, ra te na xaa ra kan,
ra lo'o ni va tiempo ke ka'ndia ra chiñu.
11 Ra kiti chee ñà'a ri xitiaku, ra köo ka
ri vichin, ra ra kan kuvi ra kuu rey ra una
va, ra kuu tu ra iin ndia rey ndia uxa kan
va, ra lo'o ní va tiempo ka'ndia ra chiñu,
ndia saa ra ndi'i va'a xa'a va ra.
12 ’Ra uxi saa ndiki kiti chee ñà'a, ri xini
kun kan, kuvi ndia kuu uxi rey, ndia tä'an
xa'a ka'ndia chiñu, ra te xa na xa'a ndia
ña ka'ndia ndia chiñu xi'in kiti chee ña'a
kan, ra lo'o ni va tiempo ke ka'ndia ndia
chiñu xi'in ri.
13 Ra ndia rey ndia uxi kan, ra iin nduu
yu'u va ndia, ra taxi ndia ndiee xi'in
ndiayu ña kuu mii ndia nda'a kiti chee
ñà'a kan.
14 Ra saa xa'a ndia kanita'an ndia xi'in
Jesucristo ra kuu ndikachi lo'o; ndi su Je-
sucristo ra kuu ndikachi lo'o, ra kuchuun
va ra ña sakanaa ra nuu ndia rey kan xi'in
nuu kiti chee ñà'a kan, saa chi Jesucristo
ra kuu ndikachi lo'o yo'o kuvi ra kuu rey
ra kuchee nuu takundi'i va na rey, ra ra
yo'o kuvi tu ra kuchee nuu takundi'i na
kuna'nu va. Ra na ita'an xi'in ra kuvi yuvi
na kana ra, na ndikaxin ra, na ndinuni
ni ini ndikun sata ra —*kachi ra tatun
Ndioxi kan xi'in yu.
15 Ra saa ndika'an ka ra tatun Ndioxi
kan xi'in yu kachi ra saa:
—Tiakuii ra xini kun, ndu'u ña'á
koko nuu kan, kuvi takundi'i ñuu, xi'in
takundi'i yuvi, xi'in takundi'i ñuu chee
na'nu ña iyoo nuu ña yuuvi, xi'in
takundi'i yuvi na ka'an ndia ndia ka nuu
tu'un.
16 Ra uxi saa ndiki kan xi'in mii kiti chee
ñà'a kan, ra kundasi ta'an va ri xi'in ña
koko kan, ra kindiaa ndi'i va ri ñà'à ña
kuu mii ña nda'a ña, ra iin ku yala va ña
sa ri; ra kaxi ri kuñu ña, ra ka'mi ri ña
xi'in ñù'ù.
17 Ra mii Ndioxi va kuvi ra taxi ndiayu,
ña va'a ndakuta'an yu'u uxi saa ndia rey
kan ra ndataxi ndia ndiayu nda'a kiti chee
ñà'a kan ña ka'ndia ri chiñu nuu ndia, ña
va'a na xínu nuu ña kuni Ndioxi, chi saa
ke kuni ra koo va.
18 Ra ña'á ña xini kun kan kuvi ñuu
chee ka'nu, ra xa'ndia ña chiñu nuu
takundi'i na kuu rey na iyoo nuu ña yuuvi
—*kachi ra tatun Ndioxi kan xi'in yu.

18

Ndii xaa ñuu ka'nu Babilonia

1 Ra te ndi'i kuu ña yo'o, ra saa xini yu
inka tuku ra tatun Ndioxi, ra kee ra ndivi
vaxi nuu ra, ra iyoo ni ndiee ra, ra iin
ndiakua ndaye'e nuu ñu'ú xi'in ndiee ra.
2 Ra ndiee ka vi ndika'an ra kachi ra
saa:
—Xa ndi'i va xa'a ñuu chee ka'nu Ba-
bilonia, xa ndi'i va xa'a ña; ra vichin ra
xa ve'e nuu iyoo ña ndiva'a va nduu ña,
ra nduu tu ña kava nuu ndo'ni takundi'i
nuu tachi ndiva'a va, ra nduu tu ña chi'yo
nuu ndo'ni takundi'i nuu saa ñà'a, ri kini
ni íin va.
3 Saa chi ñuu Babilonia yo'o, ra sakua'a
ña takundi'i ñuu na'nu, ña iyoo nuu ña
yuuvi ña sa ña chiñu yakua ña xa ña,
takuu ña xindikun ña ndioxi ña kuu yuu
xi'in itun; ra saa sakua'a tu ña takundi'i
na rey va; ra takundi'i na ixiko ra ndiakua
ndukuika na xa ña xi'in takundi'i ña

sạví ña sata ña nuu na —*kachi ra tatun
Ndioxi kan.
4 Ra te ndi'i, saa xini so'o yu ndika'an
inka tuku tachi yuvi chi ndivi, kachi ña
saa:
—Takundi'i ndo'o, na ñuu yu, ra
ndakoyo ndo ñuu Babilonia xaan, ra saa
ke na sä ndo kuachi ña ꞌxa ña; ra saa ke
ndö'o ndo tundo'o ña xaa sata ña.
5 Saa chi takundi'i kuachi ña xa ña, ra
xa ndixaa ndi'i va ña ndia ndivi, ra Ndioxi
ku ra sayukun kuachi xi'in ña xa'a chiñu
yakua ña xa ña.
6 Ra ta xa ñuu Babilonia xaan xi'in inka
ñuu ke na sa tu ndo'o va xi'in ña; ra
ndiakua na ndachinuu ka va ndo siki ña
sa ndo xi'in ña; ra tu ñuu Babilonia xaan
ra xa ña iin chiñu ki'vi xi'in ndo, ra vichin
na sa tu ndo'o inka chiñu ña ki'vi va'a ka
va xi'in ña,
7 chi xa nịnù ni ña xi'in mii ña, ra xini
sii ni tu ña koo takundi'i ña sạví va nuu
ña. ¡Ra xa'a ña kan ke na sando'o ni ndo
ña vichin! Saa chi ꞌxani ini ña ka'an ña
saa: “Yo'o, ra va'a ni va ꞌndu'u yu ña kuu
yu reina, ra ꞌxa'ndia yu chiñu ra nii süvi
tu ña ndindukuaan kuvi yu, ra ndia nii tu
kii ndö'o ini va yu”, ꞌkachi ña.
8 Ra xa'a chiñu kini ña ꞌxa ña ke kama
ni va xaa takundi'i tundo'o nuu ña: ra
ndi'i xa'a ña sa kue'e, ra kusuchi ni tu ini
va ña, ra ka'un ni tu ini va ña, ra koko tu
ña xi'in ñù'ù va, saa chi Tata yo Ndioxi,
Ra Ka'nu kuvi ra ndika'an ña sayukun ra
kuachi xi'in ña —*kachi ña.
9 Ra takundi'i na kuna'nu, na iyoo nuu
ñu'ú, na xa chiñu yakua xi'in ña, ra kusii
ni tu ini na xi'in ña'a ña sạví ña ndixiyo
nuu va ña, ra te xa na kuni na koko ña ra
kusuchi ni ini na xa'a ña ra kuaku ni va
tu na.
10 Ra xa'a ña yu'vi na kuna'nu kan koko
na xi'in ñuu Babilonia ke kuita xika va na,
ra ka'an na kachi na saa:
—¡Nda'vi ni ñuu chee ka'nu Babilonia,
nda'vi ni ña! Chi ndaku ni ndixiyo ña, ra
iin kama su'va va ndi'i xa'a ña xa Ndioxi
—kachi na.
11 Ra na ndixiko ñà'à nuu ñuu chee
ka'nu kan ra kusuchi ni ini na xa'a ña,
saa chi köo ka na sata ñà'à nuu na.
12 Saa chi ñuu Babilonia kuvi ña sata
takundi'i yuu ya'vi ña kuu oro, xi'in plata,
xi'in yuu nduvi ni, xi'in yuu yaa ña ya'vi
ni, xi'in tikoto va'a ña ya'vi ni, xi'in
takundi'i itun tu nduvi ni xa'an tami, xi'in
takundi'i itun tu va'a ni túxi, ra va'a
xava'a na ndia ndia ka ñà'à xi'in nu, xi'in
takundi'i nuu itun tu nduvi ni, xi'in kaa
ña nani bronce, xi'in kaa ña nani hierro,
xi'in yuu ña nduvi ni ña nani marmol,
13 ra saa tu ndakua itun ña nani canela
va, xi'in takundi'i ña'a ña nduvi ni xa'an,
xi'in xuxa va'a, xi'in ndutia xa'an tami,
xi'in takundi'i xuxa ña nduvi ni xa'an,
xi'in vino, xi'in aceite, xi'in harina ña
va'a, xi'in trigo, xi'in takundi'i nuu kiti,
takuu sindiki, xi'in ndikachi, xi'in kuayu,
xi'in itun tu tivi xa'a kañu'u kiti, ra
ndia yuvi na xachiñu nda'vi va kuvi na
ndasata ña.
14 Ra kạ'ạn yuvi kan kachi na saa xi'in
ñuu Babilonia:
—Nda'vi ni kun saa chi takundi'i ñà'à
ña kutoo ni kun, ra köo ka ña; chi vichin
ra xa nindoñu'u takundi'i va ña sạví ña
ndixiyo nuu kun, xi'in ña kuika; ra ndia
nii ka kii köo ka ña nuu kun —kachi na.
15 Ra takundi'i yuvi na ndixiko ña'a nuu
ña, ra ndukuika na xa ña, ra ndia xika
xika va kuita na, xa'a ña iyu'vi na nuu
tundo'o ña ꞌndo'o ña. Ra kusuchi ni ini
na xa'a ña ra kuaku ni na.
16 Ra kạ'ạn na kachi na saa:
—Nda'vi ni ñuu chee ka'nu, ña xindixi
tikoto ña va'a ni, tikoto ña sạví ña nduvi
ni, ra ndasasavi ni tu ña mii ña xi'in oro,
xi'in yuu yaa ña nduvi ni xi'in yuu ña
ya'vi ni.
17 Ra nda'vi ni ña chi iin kama su'va va
ndi'i xa'a takundi'i ña kuika ña ndixiyo
nuu ña —kachi na.
Ra na xindiso chiñu kava barca, xi'in na
ndixika xi'in nu, xi'in na xindiaa nu, xi'in
na xindo'ni xachiñu nuu tiañu'u, ra ndia
xika xika va xikundita na,
18 ña ixto'ni na ña ndakundichi i'ma
ña xixi ñuu ka'nu kan, saa ra iin koko'o
ninda'yu na kachi na saa:
—Ndia nii ñuu ndikuchüun kita'an xi'in
ñuu chee yo'o —ꞌkachi na.
19 Saa ra sandaa na yaka xini na, ra xa'a
na nda'yu na, ra xaku na, ra kusuchi ka
vi ini na kachi na saa:
—Nda'vi ni ñuu chee yo'o, chi ña yo'o
ke ndasakuika takundi'i na iyoo barca tu
xika nuu tiañu'u xi'in ña kuika ña ndixiyo
nuu ña, ra vichin ra iin kama su'va va
ndi'i xa'a ña nindoñu'u ña —ꞌkachi na.

20 Ra na kusii ni ini ndo'o na iyoo ndivi,
xi'in ndo'o na yii na kuu ñuu Ndioxi, ra
saa tu ndo'o ndia xita'an xi'in Jesús va,
ra saa tu ndo'o ndia ndika'an ndoso tu'un
Ndioxi va, saa chi Ndioxi kuvi ra xandaku
kuachi xi'in ñuu chee yo'o xa'a ña xa
ndiva'a ni ña xi'in ndo.
21 Ra saa ki'in iin ra tatun Ndioxi, ra
ndaku ni, iin yuu katia chee, ra sako'ni
ra ña nuu tiañu'u, ra ndika'an ra kachi ra
saa:
—Iin ta ku'va ndakava yuu chee yo'o ini
tiañu'u, ra iin ku'va saa ke kuu tu ndi'i
xa'a yo'o va ñuu chee ka'nu Babilonia, ra
ndia nii ka kii küni na yo'o.
22 Ra ndia nii ka tu kii sakä'a na arpa, ra
nii tiyoo tïvi ka na, ra nii na tivi xi'in na
xita, ra tïvi ka na yaa ya'ya ka'nu ña kuu
mii kun, ra ndia nii ka tu na xachiñu ndia
ndia ka chiñu, köo ka, ra nii yuu ka̱tia̱ ña
ndiko ña'a kä'a ka tu yu'u va.
23 Ra ndia nii ñù'ù ka ndatüun ya'ya
kun, ra nii viko tanda'a köo ka. Saa chi
saa ke koo va kun kuni Ndioxi, saa chi na
ndixiko ña'a nuu kun kuvi na ndaku ni
ndixiyo, ra sakua'a na takundi'i' yuvi na
ndee nuu ñu'ú xi'in ña tasi, xi'in ña kini,
ña sakua'a na nuu kun.
24 Saa chi yo'o ñuu Babilonia kuvi ña
kuu mii kuachi ña xa'ni kun na ndika'an
ndoso tu'un Ndioxi xina'a, xi'in na yii
na kuu ñuu Ndioxi, ra saa tu na kua'a
na xa'ni kun, iinii saa kuvi ña yuuvi va
—*kachi ra tatun Ndioxi kan xi'in ñuu
Babilonia.

19

Ndasaka'nu na Ndioxi chi ndivi

1 Te ndi'i kuu ña yo'o, ra saa xini so'o
yu ndiee ka vi ka'an iin ti'vi chee yuvi chi
ndivi kachi na saa:
¡Ra ka'nu ni kuvi Iva yo Ndioxi!
¡Saa chi sakaku ra yoo!
Ra takundi'i ña to'o, xi'in ña ka'nu, xi'in
ndiee,
ra kuenda mii Iva yo Ndioxi va kuvi ña.
2 Saa chi iin ta iyoo mii kuachi na,
saa iyoo ña xa Ndioxi xi'in va na,
saa chi taxi ra tundo'o nda'a ñuu chee
ka'nu ña kuu ña'á koko,
ña xa yakua ña yuuvi xi'in chiñu yakua
ña xa ña,
ra Ndioxi va kuvi ra sandi'i xa'a ña,
xa'a ña xa'ni ña na xachiñu nuu ra,
kachi na.
3 Ra saa ndika'an tuku na kachi na saa:
—¡Ra ka'nu ni kuu Iva yo Ndioxi! Saa
chi iin ndisaa kii iin ndisaa tiempo ke
kana va i'ma, ña xixi ña —kachi na.
4 Ra oko kumi saa ndia xikua'a kan,
xi'in kumi saa ña tiaku kan, ra ndakusiti
na ra ndiakua nditiandiaa nuu na ndia
nuu ñu'ú, ña ndasaka'nu na Ndioxi ra
ndu'u nuu tiayu ka'nu kan, ra ka'an na
kachi na saa:
—¡Saa iyoo va ña! ¡Ra ka'nu kuvi
Ndioxi! —kachi na.
5 Ra saa xini so'o yu ndika'an iin tachi
ndia nuu íin tiayu ka'nu kan, kachi ña
saa:
Takundi'i ndo'o na xachiñu nuu Iva yo
Ndioxi,
ra saa tu ndo'o na xato'o ña'a va, xi'in
ndo'o,
na ku mii chiñu na'nu, ra
saa tu ndo'o na nda'vi va,
ra ná ndasaka'nu ndo Ndioxi,
kachi ña.
6 Ra saa xini so'o yu ña ní'i yu'u iin tachi
ra iin ta ku'va kuu yu'u iin ti'vi chee yuvi
ke kuu, ra iin ta ku'va kuu tu ña ni'i yu'u
iin nami chee va tu ke kuu; ra iin ta ku'va
kuu ta koyo taxa va tu ke kuu, ra kachi
ña saa:
¡Ra ka'nu kuvi Iva yo Ndioxi,
ra kuu mii takundi'i ndiee,
saa chi ndaki'in ra ña ka'ndia ra chiñu!
7 Ra na kusii ni ini yo, ra sii ni na koo yo,
ra na ndasaka'nu yo Iva yo Ndioxi,
saa chi xa ndixaa va kii, ña koo viko
tanda'a ra kuu ndikachi lo'o,
xi'in ña kuu yasi'i ra, na kuu ve'e ñu'u ra,
saa chi xa iyoo nduvi va na.
8 Ra taxi Ndioxi ndiayu nda'a na ve'e
ñu'u
ña ná ndakundixi na tikoto ña va'a ni, ña
yaa, ña ye'e,
ra tikoto va'a ña yaa yo'o kuvi chiñu va'a,
ña xa na yii, na kuu ñuu Ndioxi,
kachi tachi kan.

Xixini na viko ña tanda'a ra kuu ndikachi lo'o

9 Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi kan
xi'in yu kachi ra saa:

—Tiaa tu'un yo'o: “Va'a ni kee yuvi na ⌧kana Ndioxi ku'un kuxini nuu iyoo viko, ña ⌧tanda'a ra ku ndikachi lo'o”, kachi ra.
Ra saa ndika'an ka ra, kachi ra saa:
—Ña yo'o ku tu'un Ndioxi, ña ndixa —*kachi ra.
10 Ra saa ndakusiti yu xa'a ra, ña ndasaka'nu yu ra, ra saa ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa:
—Xä kun saa chi ta iyoo yo'o ña xachiñu kun nuu Ndioxi, xi'in ta ku'va iyoo takundi'i na ñani kun na ⌧ndikun ndinuni tu'un Jesús, saa ke iyoo tu yu'u va. Ra na ndasaka'nu kun Ndioxi va. —*kachi ra.
Saa chi tu'un ña ndika'an ndoso Jesús ke ndataxi tu ndiee nda'a na ka'an ndoso tu'un Ndioxi vichin va.

Iin tiaa ra yoso kuayu yaa

11 Ra saa xini yu ⌧nuña ndivi, ra kanata iin kuayu yaa, ra ⌧yoso iin tiaa ri, ra nani ra iin tiaa ra ndaa, ra ndixa; ra ndaku ni ⌧xayukun ra kuachi xi'in yuvi, ra te kanita'an ra xi'in yuvi ra niña mii ña ndaku va ⌧xa ra.
12 Ra iin ta ku'va ⌧ndakundichi yaa ñù'ù saa kaa tinuu ra; ra tiaa ni kua'a corona ñú'u ra, ra iyoo iin kivi ra, ña iyoo se'é, ra ndia nii na kundäa ini ni ke kuni kachi ña, chi takua indaa mii va ra kuvi ra kundaa ini ni ke kuni kachi ña.
13 Ra ⌧ndixi ra iin tikoto ña chichi nii, ra kivi ra kuvi ña kuu Tu'un Ndioxi.
14 Ra ⌧ndikun iin tia'ndia chee na soldado ndivi sata ra, ra ⌧ndixi na tikoto yaa ña va'a ni, ra ndia ni lo'o yakua ña köo, ra ⌧yoso na kuayu yaa.
15 Ra yu'u ra ⌧kanata iin ichi ña ndikó, ra xi'in ña kan ke sandi'i ra xa'a ñuu ña ndo'ni nuu ña yuuvi, ra ndaku ni ka'ndia ra chiñu nuu na xi'in itun kaa, tu ⌧ni'i ra; ra kuañu ra na ta ku'va ⌧xa na, ta ku'ni na uva; saa chi ña yo'o kuvi tundo'o ndiee ña ⌧taxi Ndioxi ra kuu mii takundi'i ndiee nda'a na.
16 Ra nuu tikoto ña ⌧ndixi ra, xi'in si'in ra ke ndika'yu tu'un ña ka'an kachi saa: “Rey ra kuchee nuu takundi'i na kuu rey kuvi ra, Ra kuu tu ra Iva takundi'i na kuna'nu va”, ⌧kachi ña.
17 Ra saa xini yu iin ra tatun Ndioxi, ra ⌧ndichi ra nuu ñu'ù, ra ndiee ka vi ndika'an ra xi'in takundi'i sàà, ri ⌧ndachi xika nuu ndivi kachi ra saa:
—Ndakuta'an ndo, ra kixi ndo kuxini ndo ña'a ña xavii Ndioxi,
18 ña kuu kuñu na ku rey, xi'in na kuna'nu ⌧xa'ndia chiñu nuu na soldado, xi'in na ndaku, ra saa tu kuñu kuayu xi'in na ⌧yoso va ri, ra kaxi tu ndo kuñu takundi'i yuvi na ⌧xika ndika va, xi'in na ⌧xachiñu nda'vi, xi'in na ku mii chiñu na'nu, xi'in na nda'vi —*kachi ra.
19 Ra saa xini yu kiti chee ñà'a kan, xi'in na ku rey nuu ñu'ú, xi'in iin tia'ndia chee na soldado na, ña ndakuta'an na ra kanita'an na xi'in ra yoso kuayu yaa kan, xi'in na soldado ra, na ndikun sata ra.
20 Ra saa saka ku'un va na kiti chee ñà'a kan, xi'in ra maña ra ka'an ndoso tu'un ri, ra xa ña xitu'un nuu ri xi'in ndiayu ri, ra sanda'vi ra kua'a ni yuvi na xa ndiñani tuni kiti chee ña'a kan, ña na kañu'u na na'na ri. Ra saa sako'ni tiaku va ra yoso kuayu yaa kan kiti chee ña'a kan xi'in ra ka'an ndoso tu'un ri nuu mini ñu'ù ña ⌧xixi xi'in ñu'ú ka'ndi.
21 Ra na soldado, na ⌧ndikun sata kiti chee ñà'a kan ra ndixi'i ndi'i va na xa ichi ña ndikó yu'u, ña ⌧kanata yu'u ra yoso kuayu yaa kan. Ra saa ndakuta'an takundi'i sàà, ra xaxi ri kuñu na ndiakua nditiandiaa ini ri.

20

Mil kuiya ña ka'ndia chiñu Jesús nuu ña yuuvi

1 Ra saa xini yu iin ra tatun Ndioxi, ra kee ra ndivi vaxi nuu ra, ra ⌧ni'i ra yave ña ndakuña yu'u yavi chee ñà'a ña kunu ni kan, ra ⌧ni'i tu ra iin yo'o kàà chee va.
2 Ra saa tiin ra dragón ri kuu koo yata, ri kuu timia'a, ri ñà'a, ra chiku'ni ra ri mil kuiya.
3 Ra sako'ni ra ri ini yavi chee ñà'a ña kunu ni kan, ra ndasi kutu va'a ra yu'u ña, ña va'a na kanäta ri ña sanda'vi ri yuvi nuu ña yuuvi, ra ndia te na xinu mil kuiya vi ke, saña ndika ri ndia'vi kii.
4 Ra te ndi'i, saa xini yu ndita tiayu na'nu tu ⌧ndee na, na ndaki'in ndiayu ña ⌧sayuku na kuachi. Ra saa xini tu yu na xa'ni na xa'a ña tuun ni xindikun na Jesucristo, xi'in xa'a ña kandixa na tu'un

Ndioxi; ra nii ndikañü'u na kiti chee ñà'a
kan, ra nii na'na ri, ra nii tuni ri ndiñäni
tiaan na xi'in nii nda'a na; ra ndatiaku va
na xini yu, ra ndaki'in na ña ka'ndia na
chiñu xi'in Jesús mil kuiya.
5 Ndi su na ndii, na ndixïin kandixa
Ndioxi, ra nindatiäku vi na kan, chi ndia
te na xinu mil kuiya vi ke ndatiaku na.
6 Ra va'a ni va kee yuvi na ndatiaku
ña nuu, saa chi na yii va kuvi na. Ra te
na xaa kii ña ndakuvi tuku na yuvi, ra
kuchüun ka ña ndii kan ña ndaka'ni ña
na yo'o, saa chi xa sutu Ndioxi xi'in Cristo
va nduu na, ra ka'ndia na chiñu xi'in ra
mil kuiya.
7 Ra te na xinu mil kuiya, saa ra saña
ndika va timia'a chi kanata va ri ve'e kaa
nuu ndikaa ri.
8 Ra te xa na kanata ri, ra xa'a ri kaka
ri ña sanda'vi ri takundi'i ñuu ña ndo'ni
nuu ña yuuvi, takuu ñuu Gog, xi'in ñuu
Magog. Ra ndachuta'an ri na soldado na
iyoo nuu iinii saa ña yuuvi, ra kua'a ni
nduu na, iin ta ku'va kuu yuti yu'u tiañu'u
saa kuu na, ña kani ta'an na xi'in Ndioxi.
9 Ra saa ndakoyo na soldado iinii kuvi
ña yuuvi ra ndixaa na, ra iin xinunduu na
ñuu yii, ña ku'vi ni ini Ndioxi xini ra. Ra
saa ti'vi Ndioxi ñù'ù ña kee ndivi ra xa'mi
ndi'i va ña na soldado kan.
10 Ra timia'a, ri sanda'vi ta'an xi'in na
kan, ra tiin Ndioxi ri, ra sako'ni ra ri
nuu mini ñu'u ña xixi xi'in ñu'ú ka'ndi,
nuu xa ndikaa kiti chee ñà'a kan xi'in ra
ndika'an ndoso tu'un ri. Ra ikan ke ndo'o
ni kiti chee ña'a kan xi'in ra ndika'an
ndoso tu'un ri xi'in timia'a kan. Ra ñuú,
ka'ñu ke ku'un va ri, chi ndia ndixaa kii,
ndia ndixaa tiempo ke ku'un va ri nuu
mini ñu'u ña koko ri.

Xandaku Ndioxi kuachi xi'in na ndii

11 Ra saa xini yu iin tiayu ka'nu, tu yaa,
ra Ndioxi va kuvi ra ndu'u nuu nu, ra ñu'ú
xi'in ndivi, ra ndindoñu'u ndi'i va ña, ra
ndia nii nuu ndixiyo ka ña ke, ndixïi ña'a
ka vi.
12 Ra saa xini yu na ndii: na kuu mii
chiñu na'nu xi'in na nda'vi, ra ndita na
nuu Ndioxi. Ra saa ndanuña kua'a ni
libro, ra ndanuña tu libro nuu ndoso
kivi na kutiaku xi'in Ndioxi va. Ra saa
xandaku Ndioxi kuachi xi'in na ndii kan,
ra ta ku'va iyoo mii chiñu ña xa na kachi
libro kan ke, iyoo ña xa ra xi'in va na.
13 Ra ndataxi ndi'i tu tiañu'u va na ndii
na ndo'ni ka'a ra, ra saa tu ña ndii va, chi
ndataxi tu ña kan va na ndii, na ndo'ni
nda'a ña; ra saa tu yavi nuu ñu'u na ndii
va, chi ndataxi tu ña kan va na ndii na
ñu'u nda'a ña. Ra ta ku'va iyoo mii chiñu,
ña xa na, saa ke iyoo ña xandaku Ndioxi
xi'in va na.
14 Ra saa sako'ni Ndioxi ña xa'ni, xi'in
nuu ñú'u na ndii nuu mini ñù'ù. Ra mini
ñù'ù kan ku nuu ndakuvi uvi na ndii.
15 Ra yuvi na köo kivi nuu libro ña ka'an
ña kutiaku na xi'in Ndioxi, ra ko'ni tu ra
na kan va nuu mini ñù'ù.

21

Ndivi xaa xi'in ñu'ú xaa

1 Te ndi'i saa xini yu iin ndivi xaa, xi'in
ñu'ú xaa, saa chi ndivi kaa xi'in ñu'ú yo'o
ra ndi'i va xa'a ña, ra saa tu tiañu'u va
chi köo ka ra ndikaa.
2 Ra yu'u, ra Juan, kuvi ra xini ñuu yii
ña kuu Jerusalén ña xaa, ra chi ndivi nuu
ndu'u Ndioxi ke kee ña vaxi nuu ña, ra ta
kaa iin ña'á ña xa ndasanduvi xi'in mii,
ña tanda'a ña xi'in ra kuu yii ña, saa kaa
ñuu kan xini yu.
3 Ra saa xini so'o yu ña ndiee ka vi
ndika'an iin tachi, chi ndivi kachi ña saa:
—Ve'e ñu'u Ndioxi ra xa tiañu na yuvi
va ndichi ña, ra koo ra xi'in na, ra na ñuu
ra kuu na, ra mii ra kuvi ra kuu Ndioxi va
na.
4 Ra mii Ndioxi va kuvi ra ndaku'va
tiakuii nuu na, ña xaku na, ra küvi ka na,
ra nii kuäku ka na, ra nii köo ka ña suchi
ini, ra nii kï'in ka tu kue'e va na; saa chi
takundi'i ña'a ña xa ndixiyo te yachi, ra
xa ndi'i va xa'a ña —kachi tachi kan.
5 Ra saa ndika'an ra ndu'u nuu tiayu
ka'nu kan xi'in yu kachi ra saa:
—Vichin ra xa ndasa xaa yu takundi'i
va ña'a —*kachi ra.
Saa ndika'an ka ra xi'in yu kachi ra saa:
—Tiaa tu'un yo'o, chi tu'un ña ndaa, ña
ndixa ni kuvi ña —*kachi ra.
6 Ra saa ndika'an ka ra xi'in yu, kachi
ra saa:
—Xa ndixinu nuu takundi'i va ña. Yu'u
kuvi ra nuu, ra yu'u kuvi tu ra ndia nuu
ndi'i va, ra yu'u kuvi ra kii xa'a, ra yu'u
kuvi tu ra ndia kii ndi'i va. Ra na íchi ini,
ra ndia mii nuu kana tiakuii va'a, ra taxi

ña kutiaku na ke taxi yu ko'o na ra, ra köo
ya'vi ra.
7 Ra na kuchuun sakanaa, ra ni'i na
takundi'i ña'a yo'o sa yu, ra kuu yu Ndioxi
na, ra na kan kuu se'e yu.
8 Ndi su na iyo, na uvi ini, na xïin
kandixa yu'u, xi'in na kini na ⌧xa chiñu
yakua, xi'in na ⌧xa'ni, xi'in na kí'vi xi'in
ndia ndia ka na si'i, xi'in na tu'va na kuu
na saka, xi'in na ⌧kañu'u ndioxi ña ku
na'na, xi'in takundi'i na kuendo ni, ra
takundi'i na ⌧xa chiñu ki'vi yo'o kuvi na
ku'un nuu mini ñù'ù ña ndikavanuu ñu'ú
ka'ndi xi'in, ra yo'o ke ndakuvi na ichi ña
uvi —kachi ra xi'in yu.

Ñuu Jerusalén ña xaa

9 Ra saa kixi iin ndia tatun Ndioxi ndia
uxa kan, ndia xini'i uxa copa nuu xiñu'u
uxa nuu tundo'o ñà'a ña kixi xa Ndioxi,
ra ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa:
—Na'a yo'o, ra ña̱'a̱ yu ña si'i ña
tanda'a xi'in ra kuu ndikachi lo'o nuu kun
—*kachi ra.
10 Saa ndixa'an nima yu xi'in ra tatun
Ndioxi kan iin xiki chee sukun, ra ndiña'a
ra ñuu yii ña kuu Jerusalén nuu yu. Ra
chi ndivi nuu ndu'u Ndioxi ke kee ña vaxi
nuu ña.
11 Ra iin ⌧yeye'e kaa ña xi'in ndiee
Ndioxi, ra iin ta kaa iin yuu ña nduvi ni
saa kaa ña, ra iin ta taxa yuu ña nani
jaspe saa taxa ña.
12 Ra ndikaa iin korra yuu chee sukun
nuu ñuu kan, ra iyoo uxi uvi ye'e korra
kan. Ra ndita iin iin ndia tatun Ndioxi
uxi uvi saa ye'e kan; ra ndoso tu kivi uxi
uvi saa ndia se'e ra Israel va ta iin ta iin
ye'e kan.
13 Ra iyoo uni ye'e ña chi nuu kanata
ñu'ù, ra iyoo tu uni ye'e ña chi nuu kita
ñu'ù va, ra iyoo tu uni ye'e ña chi xitia
kua'a va ña, ra iyoo tu uni ye'e ña chi
xitia ichin va ña.
14 Ra ndo'ni uxi uvi yuu na'nu xa'a
korra yuu kan, ra ndoso tu kivi uxi uvi saa
ndia xindikun sata Jesús, ra kuu ndikachi
lo'o va, sata ta iin ta iin yuu kan.
15 Ra ra tatun Ndioxi ra ndika'an xi'in
yu kan, ra ⌧ni'i ra iin ndo̱o̱ ñu'u tu oro,
ña chu'un ku'va ra iinii saa ñuu chee kan,
xi'in ye'e ña, ra saa tu korra yuu kan va.
16 Ñuu chee kan, ra kumi kuvi tutun ña,
ra iin kuvi va nuu kani ña xi'in nuu ndika
ña ra saa tu nuu sukun va ña. Ra saa
ki'in ku'va ra tatun Ndioxi kan ña, xi'in
ndo̱o̱ ñu'u tu ni'i ra, ra uvi mil uvi ciento
kilómetro kuvi ña.
17 Ra saa ki'in ku'va tu ra korra yuu ña
ndikaa nuu ñuu kan va: Ra uni xiko u'un
metro kuvi ña chi nuu sukun ña, ra ta'an
ku'va ña chu'un na yuuvi yo'o va ke, ki'in
ku'va ra tatun Ndioxi kan ña.
18 Ra korra kan ra yuu va'a ña nani
jaspe ke kuva'a ña, ra mii ñuu kan ra niña
oro va ke kuva'a ña, ra iin ndiakua ta ye'e
yuu tata, saa ye'e ña.
19 Ra sa̱ví ka vi íin yuu ña ndo'ni xa'a
korra yuu kan, chi niña yuu ña nduvi
ní ke kuva'a ña: ra yuu ña nuu nani
jaspe, ra yuu ña uvi nani zafiro, ra yuu
ña uni nani ágata, ra yuu ña kumi nani
esmeralda;
20 ra yuu ña u'un nani ónice, ra yuu ña
i̱ñu̱ nani cornalina, ra yuu ña uxa nani
crisólito, ra yuu ña una nani berilo, ra
yuu ña ìi̱n nani topacio, ra yuu ña uxi
nani crisopraso, ra yuu ña uxi iin nani
jacinto, ra yuu ña uxi uvi nani amatista.
21 Ra uxi uvi saa ye'e kan, ra iin iin yuu
ña nani perla ke kuva'a ta mii tu'un ta
mii tu'un ña. Ra ya'ya ka'nu ña ndikaa
ma'ñu ñuu chee kan, ra ña oro niña kuvi
ña, ra iin ta ye'e yuu tata saa ye'e ña.
22 Ra köo ve'e ñu'u ndichi ñuu kan
ndixini yu, saa chi Tata yo Ndioxi ra
kuu mii takundi'i ndiee va kuvi ra kuu
ve'e ñu'u ñuu kan xi'in Jesucristo ra ku
ndikachi lo'o va.
23 Ra ñuu kan ra xiniñü'u ka ña, ña
kutuun ñu'ù nuu ña, ra ni yoo xiniñü'u
ka ña kuye'e nuu ña, saa chi ndiee Ndioxi
ra ka'nu va ke ye'e nuu ña, ra tuun tu
Jesucristo ra kuu ndikachi lo'o va nuu ña.
24 Ra takundi'i yuvi na iyoo nuu ña
yuuvi, na ndikaku, ra ñù'ù ña tuun ñuu
kan va ke kuye'e nuu na kaka na, ra
takundi'i na kuu rey nuu ña yuuvi, ra
ndataxi ndi'i va na ña kuika ña ku mii
na, nda'a ñuu kan.
25 Ra ye'e ñuu kan ra ndia nii kii ke
ndäsi vi ña, ra nii ñuú ke köo ka vi ikan.
26 Ra ndataxi na takundi'i ña kuika xi'in
ña nduvi ña iyoo nuu ña yuuvi nda'a ñuu
kan.

27 Ra ñuu kan, ra kï'vi ndia nii ña yakua,
ra nii na ndikun na'na ña kuu ndioxi ndii,
ra nii na ndatu'un ni kuendo, kï'vi. Chi
takua na yoso kivi nuu tutu ña ka'an ña
kutiaku na, ña kuu kuenda Jesucristo ra
ku ndikachi lo'o va kuvi na ki'vi koo ikan.

22

Itia ra taxi ña kutiaku na xi'in itun tu taxi ña kutiaku na

1 Te ndi'i ra saa ndiña'a ra tutun Ndioxi
kan iin itia ra kuíí ní nuu yu, ra ra yo'o
kuvi ra taxi ña kutiaku yuvi. Ra va'a ni
ra chi iin ndiakua ye'e ni'ni ra, ra nuu íin
tiayu ka'nu nuu ndu'u Ndioxi xi'in nuu
ndu'u ra kuu ndikachi lo'o ke kana ra.
2 Ra yá'a ra kua'an ra ma'ñu ya'ya ka'nu
ñuu chee kan, ra uvi saa xiyo yu'u itia kan
ndita itun kuii tu taxi ña kutiaku yuvi, ra
uxi uvi ichi ke kuun kui'i nda'a nu iin
kuiya, saa chi ta yoo, ta yoo va ke kuun
kui'i kan nda'a nu, ra xi'in iku nda'a nu
ke kutatan takundi'i na yuuvi.
3 Ra ñuu kan, ra köo ka ña'a ña tavi
chi'ña. Saa chi mii Ndioxi va kuvi
ra ka'ndia chiñu nuu na xi'in ra kuu
ndikachi lo'o, ra na xachiñu nuu ra, ra
ikan ke ndasaka'nu ni ka va na ra.
4 Ra kuni nuu va na Ndioxi, ra kundu'u
kivi ra tiaan na.
5 Ikan ra köo ka ñuú, ra na kundee ikan
ra kuniñü'u ka na ña kutuun ñù'ù nuu na,
ra nii ñu'ù ña ndu'u ndivi kuniñü'u ka
na kuye'e nuu na, saa chi mii va Iva yo
Ndioxi kuvi ra kuye'e nuu na, ra ka'ndia
na chiñu xi'in ra ndiaa ndikaa ndiku'un.

Xa ndinumi ni va ndiko tuku Jesucristo kixi ra

6 Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi kan
xi'in yu kachi ra saa:
—Tu'un yo'o ra ña ndixa ní va kuvi
ña, ra na kundiaa ní ini yo ña. Ra Iva
yo Ndioxi, ra taxi ña xinituni nda'a na
ndika'an ndoso tu'un ra xina'a kuvi ra
ti'vi tatun ra, ña ña̱'a̱ ra takundi'i ña xa
ndinumi ni kuu nuu takundi'i na xachiñu
nuu ra —*kachi ra.
7 Ra su'va ke kachi Iva yo Jesús
ndika'an ra:
—¡Na kundaa ini ndo chi kama ni va
ndiko yu kixi yu! ¡Ra va'a ni va kee yuvi
na kandixa tu'un yii ña ka'an Ndioxi, ña
vaxi nuu tutu yo'o! —*kachi ra.
8 Yu'u, ra Juan, kuvi ra xini, ra xini tu
so'o va yu, takundi'i ña yo'o, ra te ndi'i
xini yu ña xi'in ña xini so'o yu ña, ra
saa ndakusiti yu xa'a ra tatun Ndioxi ra
ndiña'a ña nuu yu, ña ndasaka'nu yu ra.
9 Ra saa ndika'an ra xi'in yu kachi ra
saa:
—Xä kun saa, chi na ndasaka'nu kun
Ndioxi va; saa chi ta iyoo yo'o ña xachiñu
kun nuu Ndioxi, xi'in na ndika'an ndoso
tu'un ra, xi'in takundi'i na kandixa tu'un
ra ña vaxi nuu tutu yo'o, ra ndasaka'nu
na ra, saa ke iyoo tu yu'u va —kachi ra
tatun Ndioxi kan xi'in yu.
10 Ra saa ndika'an ka ra xi'in yu kachi
ra saa:
—Chikäa se'é kun tu'un yii ña ka'an
Ndioxi ña vaxi nuu tutu yo'o, saa chi xa
ninumi ni va kuu ña ka'an ña.
11 Ra yuvi na xa chiñu ki'vi, ra na sa ka
na chiñu ki'vi va, ra na xa chiñu yakua,
ra na sa yakua ka na mii va na; ra na xa
ña va'a, ra na sa ka na ña va'a va, ra na
yii, ra na sa yii va'a ka va na —*kachi ra
tatun Ndioxi kan xi'in yu.
12 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Kuenda ni koo ndo chi kama ni va
ndiko yu kixi yu, ra ndataxi yu ya'vi ta
iin ta iin yuvi nda'a na, ta ku'va iyoo mii
chiñu ña xa va na.
13 Yu'u kuvi ra nuu, ra yu'u kuvi tu ra
ndia nuu ndi'i va, ra yu'u kuvi ra kii xa'a,
ra yu'u kuvi tu ra ndia kii ndi'i va —kachi
ra.
14 Ra yuvi na ndakatia tikoto, ra va'a
ni kee na, saa chi ni'i na ndiayu ña kaxi
na kui'i ña iyoo nda'a itun kuii tu taxi ña
kutiaku na, ra kuvi tu ki'vi na ye'e ñuu yii
kan va.
15 Ndi su chi ke'e va tu kindoo yuvi na
kuu tina, xi'in na tu'va na kuu na saka,
xi'in tiaa ndia xa siki yasi'i, a na si'i
na xa siki yii va tu, xi'in na xa'ni ndii,
xi'in na kañu'u ndioxi ña kuu na'na, xi'in
takundi'i na kutoo ní sanda'vi yuvi ra xa
na chiñu ki'vi.
16 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Yu'u, ra kuu Jesús kuvi ra ti'vi iin
ra tatun yu xaa ra nuu takundi'i na ve'e
ñu'u, ña ndatu'un ra xi'in na xa'a ña kuu.
Ra yu'u kuvi ra kuu ndise'e ra rey David,
ra kuu tu yu Kimi ri ye'e ní, ri kanata te
tuvi va —kachi ra.

17 Ra Tachi Yii Ndioxi xi'in na ve'e ñu'u
na kuu yasi'i ra kuu ndikachi lo'o, ra su'va
ke kachi na kana na:
—Na'a ndo —kachi na.
Ra yuvi na xini so'o, ra na kana tu na
kan va yuvi ña kixi na, ra na íchi̱ ini ña
kuni ko'o na tiakuii, ra na kixi na, ra ko'o
na tiakuii ra taxi ña kutiaku na, ra ko'o
uun va na ra, chi köo ya'vi ra.
18 Ra takundi'i yuvi na xini so'o tu'un
yii ña ka'an Ndioxi, ña ndika'yu nuu tutu
yo'o, ra ka'an yu xi'in na ña kuenda ni
na koo na, saa chi tu ndia iin na, na
ndachinuu siki tu'un yo'o, saa ra ni'i na
tundo'o xa'a va ña sa Ndioxi, tundo'o ña
xa ka'an mii tutu yo'o xa'a ke ni'i va na.
19 Ra tu ndia tu na, na kindiaa ta'an
tu'un yii ña ka'an Ndioxi, ña ndika'yu
nuu tutu yo'o, saa ra, saa sa tu Ndioxi xi'in
va na, saa chi täxi ra ña koo kivi na nuu
tutu ña ka'an ña kutiaku na xi'in ra, ra
nii ñuu yii kan täxi ra ki'vi na koo na, xa
ta ku'va kachi mii tutu yo'o va.
20 Jesús ra ndakani xa'a tu'un yo'o, ña
kuu ña ña ndixa, kuvi ra ka'an kachi saa:
—Ña ndixa kuvi va ña, kama ni va
ndiko yu —kachi ra.
Saa iyoo ña. ¡Na'a, Tata Jesús!
21 Ra mii Tata yo Jesucristo na taxi ña
va'a kuta'vi takundi'i ndo. Amén.